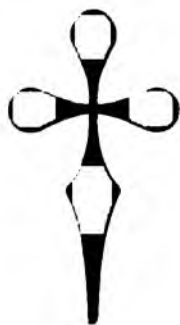

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

22

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2004

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

22

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΦΗΤΑΣ

Α'. ΑΜΩΣ, ΛΟΓΟΙ Α' - Δ'.

Β'. ΙΩΗΛ, ΛΟΓΟΙ Α' - Β'.

Γ'. ΜΙΧΑΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΑ Α' - Ζ'.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

ΚΥΡΙΑΛΟC

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑC

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

22

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στόν τόμο αὐτό συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν ὑπομνημάτων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στοὺς προφήτες Ἀμώς, Ἰωήλ καὶ Μιχαία.

1. Ἀμώς. Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Θεκουὲ τῆς Ἰουδαίας, πού βρισκόταν κοντὰ στὴ Βηθλεέμ, κλήθηκε στὸ προφητικὸ ἀξίωμα ἐνῶ ἦταν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, αἰγοβοσκός· «αἰπόλος ἤμην καὶ κνίζων συκάμινα» (7, 14), καὶ ἀμέσως μετέβη στὸ βασιλεῖο τοῦ Ἰσραὴλ ὅπου κυρίως ἀσκήσε τὸ προφητικὸ του ἔργο, χρησιμοποιώντας στὶς προφητεῖες του πλεῖστες ὅσες εἰκόνες ἀπὸ τὴν ποιμενικὴ ζωὴ του. Προανήγγειλε τὶς συμφορὲς πού θὰ εὔρισκαν τοὺς Ἰσραηλιτὲς λόγω τῆς καταφρόνησης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μεγάλης διαφθορᾶς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποκατάστασή τους πάλι στὶς παλιὲς ἡμέρες εὐημερίας καὶ δόξας. Τέλος προφητεύει τὴν λύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν δύο λαῶν, Ἰσραηλιτῶν καὶ ἐθνικῶν, κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ἰωήλ. Υἱὸς τοῦ Βαθουήλ, ἔζησε μετὰ τὴ βαβυλώνια αἰχμαλωσία, μετὰ τῶν ἐτῶν 500-400 π. Χ, κατὰ πᾶσα πιθανότητα στὴν Ἰουδαία, μὲ κέντρο τῆς δράσης του τὰ Ἱεροσόλυμα. Προφήτευσεν τὶς συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος «εἰς πᾶσαν σάρκα», τὴν λύτρωση τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν κρίσιν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅποτε καὶ ἔμελλαν νὰ ἀκολουθήσουν οἱ μεγάλες εὐλογίες τοῦ Θεοῦ στὸν νέο Ἰσραὴλ, τὸν λαὸ τῆς χάριτος τῆς αἰώνιας Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

3. Μιχαίας. Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Μωρασθεὶ τῆς Ἰουδαίας, ἔζησε ἐπὶ τῶν βασιλέων Ἰωάθαμ, Ἀχαζ καὶ Ἐζεκία, καὶ εἶδε τὴν καταστροφὴν τῆς Σαμάρειας ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους τὸ 722 π. Χ. Ἐζησε σὲ μιὰ ἐποχὴ μεγάλης ἠθικῆς κατάπτωσης τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς πλήρους ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸν εὐεργέτην Θεόν. Προφήτευσεν τὶς συμφορὲς πού θὰ εὔρισκαν τοὺς Ἰσραηλιτὲς, τὴν καταστροφὴν τῆς Σαμάρειας, ἀλλὰ καὶ τὴν λύτρωση καὶ ἐπάνοδο τοῦ λαοῦ στὴν εἰρηνικὴν ζωὴν, μέσου τοῦ νέου ἀρχοντα, τοῦ Μεσσία, πού ἔμελλε νὰ προέλθει ἀπὸ τὴ Βηθλεέμ, τὸν οἶκο τοῦ Ἐφραθα, καὶ νὰ ποιμάνει τὸ ποίμνιό του μὲ ἰσχύ, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ κείμενον λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τόμ. 71, 328-408, 640-776, στὸ ὁποῖο γίνονται ἀναγκαῖες διορθώσεις κυρίως στὴ στίξιν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΜΩΣ

ΤΟΜΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Α΄ ΑΜΩΣ γέγονεν αἰπόλος ἀνήρ, καὶ ποιμενικοῖς ἔθεσί τε καὶ νόμοις ἐντεθραμμένος, ἐποιεῖτο δὲ τὰς διατριβὰς ἐν ἐρήμῳ τῇ πρὸς νότον τῆς Ἰουδαίων χώρας, ἧ μέχρις ὄρων διήκει θαλάσσης 5 τῆς Ἰνδικῆς, καὶ εἰς τὴν Περσῶν ἐκτείνεται γῆν, μυρία δὲ ὅσα βαρβάρων αὐτὴν καταβόσκειται γένη, ἔχει δὲ λίαν ἐπιτηδεῖως καὶ εἰς τὸ φέρβειν δύνασθαι τὰς οἰῶν ἀγέλας· εὐβοτος γὰρ καὶ πλατεῖα καὶ πολυειδεῖ τῇ πόα κατεστεμμένη. Ἦν δὲ ὁ Ἀμὼς ἐκ Θεκουῆ κώμης, πρὸς αὐτοῖς κεμένης τοῖς τῆς ἐρήμου ποσίν. Ἐπει- 10 δὴ δὲ ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πάσης ἐπιεικειᾶς ἐργάτης, τὸ τῆς προφητείας εὐθὺς κατεπλούτει πνεῦμα, καὶ προεφήτευεν οὐκ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς μὲν ἔτι τοῖς ποιμνίοις, ἐν ἀρχαῖς τῶν ἐξ ἔθους τε αὐτῶ καὶ μελέτης ἐχόμενος φροντισμάτων, εἶτα καὶ εἰς αὐτὴν ἀφικόμενος τὴν Βαιθήλ. Καὶ γὰρ ἦν ἡ Θεκουῆ οὐχ ὑπὸ 15 τὴν Ἰούδα μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ τὴν Ἐφραῖμ βασιλείαν.

Ὅτι δὲ ἀληθεῖς ἡμῖν οἱ περὶ τούτων γεγόνασι λόγοι, καταθρήσεις ἀκονιτι καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ πληροφορηθῆσιν λόγων· προεφήτευε μὲν γὰρ ἐν Βαιθήλ, ὡς ἔφην, «ἀφανισθήσεσθαι», λέγων, «τοὺς βωμοὺς τοῦ γέλωτος, ἐρημωθήσεσθαι δὲ καὶ τὰς τελετὰς

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΑΜΩΣ

ΤΟΜΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Α'. Ο ΑΜΩΣ ὑπῆρξε αἰγοβοσκὸς καὶ εἶχε μεγαλώσει μὲ τὰ ἦθη καὶ τὶς συνήθειες τῶν βοσκῶν. Ζοῦσε στὴν ἔρημο, στὰ νότια τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, πού φτάνει μέχρι τὰ ὄρια τῆς Ἰνδικῆς θάλασσας καὶ ἐκτείνεται μέχρι τὴ χώρα τῶν Περσῶν, στὴν ὁποία βοσκοῦν τὰ κοπάδια τοὺς ἄπειρες βαρβαρικὲς φυλές, καὶ εἶναι πολὺ κατάλληλη στὸ νὰ μπορεῖ νὰ τρέφει κοπάδια προβάτων· γιατί εἶναι τόπος πλατὺς καὶ μὲ πολλὴ βοσκὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ κάθε εἶδος χορτῶν. Ὁ Ἀμὼς καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Θεκουέ, πού βρισκόταν ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἡ ἔρημος. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἄνθρωπος καλὸς καὶ ἐργάτης κάθε καλοῦ ἔργου, ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, καὶ προφήτεψε ὄχι στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ στὰ μέρη πού βοσκοῦσαν τὰ κοπάδια, πρῶτα στοὺς ὁμοεθνεῖς του, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔδειχνε τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴ φροντίδα του, καὶ ἔπειτα καὶ στὴ Βαιθήλ ὅπου εἶχε μεταβεῖ. Γιατὶ ἡ Θεκουέ δὲν ἀνήκε στὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ μᾶλλον στὸ βασίλειο τοῦ Ἐφραΐμ.

“Ὅτι βέβαια οἱ λόγοι μας σχετικά μὲ αὐτὰ εἶναι ἀληθινοί, θὰ τὸ διαπιστώσεις εὐκόλα καὶ θὰ τὸ πληροφορηθεῖς καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου· γιατί προφήτεψε στὴ Βαιθήλ, ὅπως εἶπα, λέγοντας «ὅτι θὰ ἀφανισθοῦν οἱ ἄξιοι γιὰ γέλια βωμοί, καὶ θὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ τελετὲς τοῦ Ἰσ-

τοῦ Ἰσραήλ» καὶ δὴ τούτοις προστιθείς· «Καὶ ἀναστήσομαι ἐπὶ τὸν οἶκον Ἱεροβοὰμ ἐν ῥομφαία». Ὁ δέ γε τῆς Βαιθήλ ἱερεὺς (Ἀμεσίας οὗτος ἦν) ἐπέτριξε τῷ προφῆτῃ τοὺς ὀδόντας. Εἶτα πέμπει πρὸς Ἱεροβοὰμ βασιλέα Ἰσραὴλ λέγων· «Συστροφᾶς ποι-
 5 εἶται κατὰ σοῦ Ἀμὼς ἐν μέσῳ οἴκου Ἰσραὴλ, οὐ μὴ δύνηται ἡ γῆ ὑπενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς λόγους αὐτοῦ· διότι τάδε λέγει Ἀμὼς· Ἐν ῥομφαία τελευτήσῃ Ἱεροβοὰμ, ὁ δὲ Ἰσραὴλ αἰχμάλω-
 10 τος ἀχθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς αὐτοῦ· Καὶ εἶπεν Ἀμεσίας πρὸς Ἀμὼς· Ὁ ὄρων βάδιζε, ἐκχώρησον εἰς γῆν Ἰούδα, καὶ ἐκεῖ καταβί-
 15 ου, καὶ ἐκεῖ προφητεύσεις. Εἰς δὲ Βαιθήλ οὐκέτι μὴ προσθῆς τοῦ προφητεῦσαι, ὅτι ἀγίασμα βασιλέως ἐστὶ καὶ οἶκος βασιλέως ἐστὶ. Καὶ ἀπεκρίθη Ἀμὼς καὶ εἶπε πρὸς Ἀμεσίαν· Οὐκ ἤμην προφῆτης ἐγώ, οὐδὲ υἱὸς προφῆτου, ἀλλ' ἡ αἰτόλος ἤμην, κνί-
 ζων σκᾶμινα, καὶ ἀνέλαβέ με Κύριος ἐκ τῶν προβάτων, καὶ εἶ-
 20 πε Κύριος πρὸς με· Βάδιζε, προφήτευσον ἐπὶ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ». Εἴληπτο δὴ οὖν ἐκ ποιμνίων, καὶ προεφήτευσεν ἐν Βαιθήλ, ἐν ἧ καὶ δάμαλιν ἀπέθετο χρυσῆν ὁ πρῶτος Ἱεροβοὰμ, ὁ Ναβᾶτ υἱός. Ἐπισημῆνασθαι δὲ κἀκεῖνο οἶμαί που χρήσιμον, ὡς ἕτερος ἦν Ἀμὼς ὁ τοῦ Ἡσαΐου πατῆρ. Τίνες γε μὴν καὶ ἐπὶ τίσιν
 25 ὄλως οἱ παρ' αὐτοῦ γεγόνασι λόγοι, τῶν προκειμένων ἀψάμενοι σαφηνιούμεν ὡς ἔνι.

*****

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦ. 1, στίχ. 1. «Λόγοι Ἀμὼς, οἱ ἐγένοντο ἐν Ἀκκαρείμ ἐκ Θεκουέ, οὓς εἶδεν ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ».

25 Β. Οὗτοι, φησὶν, Ἀμὼς τοῦ ἐκ Θεκουέ τῆς προφητείας οἱ λόγοι, οἱ γεγόνασιν ἐν Ἀκκαρείμ. Ἰστέον δέ, ὅτι τὴν τοιάνδε λέξιν, ἦτοι τὸ ἐν Ἀκκαρείμ, οὐκ οἶδεν ὄλως τῶν Ἑβραίων ἢ ἔκδοσις μόνον γὰρ εἰρήκασι τό, «Λόγοι Ἀμὼς ἐκ Θεκουέ». Οἱ γε μὴν ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν ἀντὶ τοῦ «ἐν Ἀκκαρείμ», τεθείκασιν, «ἐν
 30 τοῖς κτηνοτρόφοις». Οὗτοι τοίνυν, φησὶν, οἱ λόγοι Ἀμὼς τοῦ ἐκ Θεκουέ, οἵτινες γεγόνασιν ἐν καιρῷ τοῦ ποιμαίνειν ἔτι, καὶ ἐν αὐ-

1. Ἀμὼς 7, 9.

2. Ὁπ. π.

3. Ἀμὼς 7, 10-15.

ραήλ»¹. καὶ βέβαια πρόσθετε σ' αὐτά: «Καὶ θὰ ξεσηκωθῶ μὲ ρομφαία ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροβοάμ»². Ὁ ἱερέας ὅμως τῆς Βαιθήλ (αὐτὸς ἦταν ὁ Ἀμεσίας) ἔτριξε τὰ δόντια του ἐναντίον τοῦ Προφήτη. Ἔτσι στέλνει ἐπιστολὴν στὸν βασιλιὰ τοῦ Ἰσραήλ Ἱεροβοάμ καὶ τοῦ γράφει: «Ὁ Ἀμὼς κάνει συνωμοσία ἐναντίον σου ἀνάμεσα στὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὲν μπορεῖ ὁ τῶπος νὰ ὑποφέρει ὅλους τοὺς λόγους του· γιατί αὐτὰ λέγει ὁ Ἀμὼς: Ὁ Ἱεροβοάμ θὰ τελειώσει τὴ ζωὴ του μὲ ξίφος, καὶ ὁ Ἰσραήλ θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα του. Εἶπε τότε ὁ Ἀμεσίας στὸν Ἀμὼς: Σὺ πού βλέπεις τὰ μέλλοντα φύγε ἀπὸ τὴ χώρα καὶ πήγαινε στὴ χώρα τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐκεῖ νὰ ζήσεις καὶ νὰ προφητεύεις. Στὴ Βαιθήλ ὅμως νὰ μὴ συνεχίσεις νὰ προφητεύεις, γιατί εἶναι χῶρος ἀφιερωμένος στὸν βασιλιὰ καὶ τῶπος διαμονῆς τοῦ βασιλιᾶ. Ἀποκρίθηκε τότε ὁ Ἀμὼς καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀμεσία: Δὲν ἤμουν ἐγὼ προφήτης, οὔτε υἱὸς προφήτη, ἀλλ' ἤμουν αἰγοβοσκός, καὶ τρεφόμουν μὲ μοῦρα, καὶ μὲ πῆρε ὁ Κύριος ἀπὸ τὰ πρόβατα καὶ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος Πήγαινε καὶ προφήτευσε στὸν λαὸ μου τὸν Ἰσραήλ»³. Εἶχε παραληφθεῖ λοιπὸν ἀπὸ τὰ ποιμνια, καὶ προφήτευσε στὴ Βαιθήλ, στὴν ὁποία ὁ πρῶτος Ἱεροβοάμ, ὁ υἱὸς τοῦ Ναβάτ, εἶχε στήσει χρυσὴ δαμάλα. Εἶναι ὅμως, νομίζω, χρήσιμο νὰ ἐπισημάνω καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ἄλλος ἦταν ὁ Ἀμὼς, ὁ πατέρας τοῦ Ἡσαΐα. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ λόγοι πού λέχθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ γιὰ ποιά πράγματα γενικά, θὰ προσπαθήσουμε νὰ τοὺς διασαφήσουμε ὅσο μπορούμε ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς πρώτους.

*****

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦ. 1, στίχ. 1. «Οἱ λόγοι τοῦ Ἀμὼς ἀπὸ τὴ Θεκουέ, πού λέχθηκαν στὴν Ἀκκαρεὶμ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, μετὰ ἀπὸ ὄραμα πού εἶδε».

2. Αὐτοὶ εἶναι, λέγει οἱ προφητικοὶ λόγοι τοῦ Ἀμὼς ἀπὸ τὴ Θεκουέ πού λέχθηκαν στὴν Ἀκκαρεὶμ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὴ λέξη αὐτή, δηλαδή «στὴν Ἀκκαρεὶμ, τὴν ἀγνοεῖ τελείως ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων· ἔγραψε μόνο, «Λόγοι τοῦ Ἀμὼς ἀπὸ τὴ Θεκουέ». Οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτὲς ἀντὶ τοῦ «στὴν Ἀκκαρεὶμ», ἔγραψαν, «στοὺς κτηνοτρόφους». Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι, λέγει, οἱ λόγοι τοῦ Ἀμὼς ἀπὸ τὴ Θεκουέ, οἱ ὁποῖοι λέχθηκαν τὸν καιρὸ πού ἔβασκε ἀκόμα πρόβατα, καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ

ταῖς ταῖς τῶν προβάτων ἀυλαῖς. Ὑπὲρ αὐτῆς δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀκούσαι μᾶλλον, ἀλλ' ἑώρακένας, φησί, τοὺς λόγους. Ἐμφανῆ γὰρ τοῖς ἀγίοις προφήταις κατέστησεν ὁ Θεὸς ὁμοῦ ταῖς ἀποκαλύψεσι μονονουχί καὶ αὐτὰ παρόντα τὰ πράγματα, ὥστε δο-
 5 κεῖν καὶ ὄρατοὺς ἤδη πῶς γενέσθαι τοὺς λόγους, συνθεούσης τάχα πού τῆς τῶν ἐκδησομένων θεάς, οἷς ἂν λέγη Θεός. Πλὴν ἐκεῖνο ζητήσεως ἄξιον, πῶς γὰρ ἂν τις οἰηθεῖ γενέσθαι τοὺς λόγους ὑπὲρ γε τῆς Ἱερουσαλήμ μόνον, καίτοι διὰ τῆς τοῦ αὐτοῦ προφήτου φωνῆς καταιτιᾶται Θεὸς τὸν τε Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραήλ; Ἐ-
 10 φη γὰρ πάλιν· «Τάδε λέγει Κύριος· ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις νιῶν Ἰούδα καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτούς, ἔνεκεν τοῦ ἀπώσασθαι αὐτούς τὸν νόμον Κυρίου, καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο. Καὶ ἐπλάνησεν αὐτούς τὰ μάταια αὐτῶν ἃ ἐποίησαν, οἷς ἐξηκολούθησαν οἱ πατέρες αὐτῶν ὀπίσω
 15 αὐτῶν καὶ ἀποστελῶ πῦρ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ καταφάγεται θεμέλια Ἱερουσαλήμ».

Εἶτα τούτοις ἐφεξῆς· «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Ἰσραήλ καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτόν». Προσεπενεγκῶν δὲ τῆς ἁμαρτίας τοὺς τρόπους, ἐπηπεί-
 20 λησε τὰ δεινά, καὶ ὡς πλείστην ὄσσην κατ' ἀμφοῖν ὁ λόγος αὐτῶ τὴν ἐπίπληξιν ἔχει. Πῶς οὖν ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλήμ γεγενῆσθαι λοιπὸν νοοῖντ' ἂν οἱ λόγοι, καίτοι Θεοῦ λέγοντος, «Ἐξαποστελῶ πῦρ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ καταφάγεται θεμέλια Ἱερουσαλήμ»; Τίς οὖν ἔσται τῆς ἀπολογίας ὁ τρόπος, φέρε, διασκεψώμεθα. Φαμὲν οὖν
 25 ὅτι ἔθος τοῖς ἀγίοις προφήταις, ποτὲ μὲν διεσταλμένως τὰς δύο φυλάς τὰς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, Ἰούδαν τε καὶ Βενιαμὴν Ἰσραήλ ἀποκαλεῖν, ποτὲ δὲ δὴ αὖ τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ δέκα φυλάς ἑτέρας Ἰσραήλ ὀνομάζειν, ἤγονν Ἐφραῖμ, ἀδιαφοροῦσι δὲ πλειστάκις. Καὶ ἐπεὶ περ εἰσὶν οἱ πάντες ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, οὕτω καὶ ὀνομά-
 30 ζουσι τὰς δυοκαίδεκα φυλάς.

Εἰ δὲ δὴ βούλοιντο καὶ ἅπασαν ἡμῖν κατασημῆναι τυχὸν τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, οὐκέτι διεσταλμένως τῷ τῆς Ἱερουσαλήμ ὀνόματι κεχρημένους εὐρήσομεν. Γεγόνασι δὴ οὖν τῆς τοῦ

βοσκοπία τῶν προβάτων. Καὶ λέχθησαν οἱ λόγοι αὐτοὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, πού δὲν τοὺς ἄκουσε βέβαια, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς εἶδε, λέγει, σὲ ὄραμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς μαζί μὲ τὶς ἀποκαλύψεις φανέρωνε στοὺς ἄγιους προφήτες καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὡς παρόντα, ὥστε νὰ φαίνονται οἱ λόγοι ὅτι ἤδη ἔχουν πραγματοποιηθεῖ, τρέχοντας συγχρόνως μαζί τους καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκείνων πού θὰ συναίβαινε νὰ μιλήσει γι' αὐτὰ ὁ Θεός. Πλὴν ὅμως εἶναι ἄξιο νὰ ἐρευνηθεῖ ἐκεῖνο, πῶς δηλαδή θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πιστέψει ὅτι οἱ λόγοι λέχθησαν μόνο γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἂν καὶ βέβαια ὁ Θεὸς μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ ἴδιου αὐτοῦ προφήτη κατηγορεῖ καὶ τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Ἰσραήλ; Γιατὶ εἶπε πάλι: «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιὰ τὰ τρία ἀσεδήματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰούδα καὶ γιὰ τὰ τέσσερα δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπέρριψαν τὸν νόμο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν φύλαξαν τὰ προσταγμάτα του, ἀλλὰ παραδόθηκαν στὴν πλάνη τῶν μάταιων εἰδώλων πού κατασκεύασαν οἱ ἴδιοι, τὰ ὁποῖα ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πατέρες τους· καὶ θὰ στείλω φωτιὰ ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας, καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια τῆς Ἱερουσαλήμ»⁴.

Στὴ συνέχεια αὐτῶν λέγει πάλι: «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιὰ τὰ τρία ἀσεδήματα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ γιὰ τὰ τέσσερα δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου ἐναντίον του»⁵. Ἀφοῦ ἀνέφερε τοὺς τρόπους τῆς ἁμαρτίας, τοὺς ἀπειλήσε μὲ τὰ δεινὰ, καὶ ὁ λόγος του περιλαμβάνει μεγάλη ἐπίπληξη καὶ γιὰ τοὺς δύο. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι οἱ λόγοι του ἀπευθύνονται ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ, μολονότι ὁ Θεὸς λέγει, «Θὰ στείλω φωτιὰ ἐναντίον τοῦ Ἰούδα, καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια τῆς Ἱερουσαλήμ»⁶; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐξετάσουμε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ δικαιολογήσουμε τὸ πρᾶγμα. Λέμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἄγιοι προφῆτες συνηθίζουν ἄλλοτε νὰ ἀποκαλοῦν χωριστὰ Ἰσραὴλ τὶς δύο φυλές πού ζοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα, τοῦ Ἰούδα δηλαδή καὶ τοῦ Βενιαμίν, καὶ ἄλλοτε πάλι νὰ ὀνομάζουν τὶς δέκα ἄλλες φυλές πού ζοῦσαν στὴ Σαμάρεια Ἰσραὴλ ἢ Ἐφραΐμ, καὶ πολλὰ φορὲς δὲν κάνουν διαχωρισμό. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλοι κατάγονται ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ, ὀνομάζουν ἔτσι τὶς δώδεκα φυλές.

Ἄν πάλι θέλουν ἐνδεχομένως νὰ μᾶς δηλώσουν ὅλη τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, θὰ βροῦμε ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦν χωριστὰ τὸ ὄνομα τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ λόγοι λοιπὸν τῆς προφητείας τοῦ Ἀμώς λέχθησαν γιὰ

Ἀμώς προφητείας οἱ λόγοι ὑπὲρ πάσης τῆς Ἰουδαίων πληθύος, τῆς τε ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις καὶ τῆς ἐν Σαμαρείᾳ· πῶς δ' ἂν εἶεν ὑπὲρ αὐτῶν, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ἔστι τοίνυν διττὸς ἡμῖν τῆς ἀπολογίας ὁ τρόπος. Πρῶτον μὲν γὰρ εἰσκεκόμικε τὸν τῶν ὅλων Θεὸν 5 τὰς τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἁμαρτίας ἀφηγοῦμενον· εἶτα τὰ ἐσόμενα κατ' αὐτῶν προαπηγγελκότα, προσετίθει δὲ τούτοις τὰ ἐξ ἡμερότητος ἀγαθὰ, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς πλείστη τις γενήσεται αὐτῶν φειδῶ καὶ ἀνακαινισμὸς εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. Ἔφη γὰρ πάλιν αὐτὸς ὁ Ἀμώς, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Πλὴν ὅτι οὐκ 10 εἰς τέλος ἐξαρῶ τὸν οἶκον Ἰακώβ, λέγει Κύριος. Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ λικιμῶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ, ὃν τρόπον λικιμᾶται ἐν τῷ λικιμῶ, καὶ οὐ μὴ πέση σύντριμμα ἐπὶ τὴν γῆν». Προκαταμηνύει δὲ ἀναγκαίως καὶ τὴν ἐσομένην λύτρωσιν διὰ Χριστοῦ, καὶ ὅτι μεταχωρήσουσι πρὸς ἀνακαινισμὸν καὶ 15 ἐν εὐπαθείᾳ ἔσονται κατοικτεῖροντος Θεοῦ. Ἔφη δὲ οὕτω πάλιν· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀναστήσω, καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος». Οὐκοῦν ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλήμ οἱ λόγοι.

20 Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ὑπὲρ αὐτῆς γενέσθαι νοοῖντ' ἂν εἰκότως. Συρία τε γὰρ καὶ οἱ Δαμασκοῦ βασιλεῖς, καὶ τῶν ὁμόρων ἔθνῶν οὐκ ὀλίγα τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν διελυμήναντο, ἄλλοτε ἄλλοι κατεξανιστάμενοί τε καὶ καταδηοῦντες αὐτήν, ἄγοντές τε καὶ φέροντες, καὶ τὰ ἐξ ἀκράτου δρωῦντες ὀργῆς, ὡς εἰς 25 ἐσχάτην αὐτοὺς καθικέσθαι τάλαιπωρίαν. Τούτοις δὴ οὖν ἅπασιν τοῖς πεπορθηκόσιν αὐτήν εἰσκεκόμικεν ὁ Ππροφήτης ἀπειλοῦντα τὸν Θεὸν τὴν ἐρήμωσιν, καὶ δίκην ἔφη εἰσπραχθήσεσθαι τῶν ἀνοσιῶν ἐγχειρημάτων αὐτούς. Οὐκοῦν ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἥγουν ὑπὲρ πάσης τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς οἱ τοῦ Ἀμώς γεγό- 30 νασι λόγοι. Εἰσόμεθα δὲ τοῦτο σαφῶς τοὺς τῆς προφητείας βασιανίζοντες χρόνους κεῖται γὰρ ἐφεξῆς·

Στίχ. 1. «Ἐν ἡμέραις Ὁζίου τοῦ βασιλέως Ἰούδα καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοὰμ τοῦ Ἰωὰς βασιλέως Ἰσραήλ, πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ σεισμοῦ».

ὄλο τὸ πλῆθος Ἰουδαίων, ποὺ κατοικοῦσε καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στὴ Σαμάρεια, πῶς ὅμως θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν λεχθεῖ γι' αὐτοὺς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε. Εἶναι λοιπὸν διπλὸς ὁ τρόπος τῆς ἐξήγησης. Πρῶτα δηλαδὴ παρουσίασε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων νὰ ἐκθέτει τὶς ἁμαρτίες τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων· ἔπειτα, ἀφοῦ προανήγγειλε αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν σ' αὐτοὺς, πρόσθεσε σ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητός του, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς θὰ τοὺς δείξει μεγάλη φροντίδα καὶ θὰ τοὺς ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ κατάστασή τους. Γιατὶ εἶπε πάλι ὁ ἴδιος ὁ Ἀμὼς ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Πλὴν ὅμως δὲν θὰ ἐξολοθρεύσω ἐξολοκλήρου τὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ, λέγει Κύριος. Γιατὶ νὰ ἐγὼ δίνω ἐντολὴ καὶ θὰ διασκορπίσω σὰν μὲ λιχνιστήρι τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη ἔτσι ὅπως γίνεται κατὰ τὸ λίχνισμα, ἀλλὰ δὲν θὰ πέσουν ὅλοι συντριμμένοι πάνω στὴ γῆ»⁷. Προαναγγέλλει ὅμως κατ' ἀνάγκη καὶ τὴ λύτρωση ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι θὰ ἐπανέλθουν στὴν ἀρχικὴ κατάστασή τους καὶ θὰ εὐημερήσουν ἀνακαινισμένοι μὲ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶπε πάλι τὰ ἐξῆς· «Κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ξαναστήσω τὴ σκηνὴ τοῦ Δαβὶδ ποὺ ἔχει πέσει, θὰ ἀνοικοδομήσω καὶ θὰ ἀνορθώσω τὰ ἐρείπια αὐτῆς καὶ ἀνοικοδομώντας τὴν θὰ τὴν ἀποκαταστήσω στὴν ἀρχικὴ τῆς δόξας, παραμένοντας ἔτσι στοὺς αἰῶνες»⁸. Οἱ λόγοι λοιπὸν λέχθηκαν γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἄλλὰ καὶ κατ' ἄλλο τρόπο θὰ μπορούσε εὐλόγα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι οἱ λόγοι λέχθηκαν γι' αὐτήν. Ἡ Συρία δηλαδὴ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῶν γειτονικῶν ἐθνῶν προξένησαν ὄχι καὶ λίγες καταστροφὲς στὴ χώραν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πάλι λαοὶ ἐξεγειρόμενοι ἐναντίον τῆς καὶ καταληλατώντας καὶ ὀδηγώντας τὸ λαὸ τῆς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ προξενώντας τοὺς ὅσα προέρχονταν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τους, τοὺς ἔκαναν νὰ ὑποστοῦν τὴν ἔσχατη ταλαιπωρία. Μὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πορθητὲς παρουσίασε ὁ προφήτης τὸν Θεὸ νὰ τοὺς ἀπειλεῖ μὲ τὴν ἐρήμωση, καὶ εἶπε ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν γιὰ τὰ ἀνόσια ἐγχειρήματά τους. Οἱ λόγοι λοιπὸν τοῦ Ἀμὼς λέχθηκαν γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ γιὰ ὅλη τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ θὰ τὸ γνωρίσομε αὐτὸ μὲ σαφήνεια ἐξετάζοντας βασιανιστικὰ τοὺς χρόνους τῆς προφητείας· γιατί γράφεται στὴ συνέχεια·

Στίχ. 1. «Κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Ὁζία, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, καὶ κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Ἱεροβοάμ, υἱοῦ τοῦ Ἰωὰς βασιλιᾶ τοῦ Ἰσραὴλ, δύο χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ σεισμό».

Ἄλλ' οἴμαί τις ἐρεῖ· Καὶ τί τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν τοῖς ἐντευξομέ-
 νοις, τὸ χρῆναι περιεργάζεσθαι, καὶ σφόδρα λεπτῶς, τῆς βασιλείας
 τοὺς χρόνους τῶν ἀρτίως ἄνομασμένων, Ὁξίου τε φημι καὶ μέντοι
 καὶ Ἱεροβοάμ; Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτό φαμεν, ὅτι τὸ χρῆμά ἐστιν ἀναγ-
 5 καῖον, ὅλην ὥσπερ ὠδῖνον ἐφ' ἑαυτῷ τῆς προφητείας οἶονεὶ τὴν πε-
 ρίστασιν. Συρία τε γὰρ καὶ Δαμασκῶ καὶ τοῖς προσοικοῦσι τὴν Ἰ-
 ουδαίαν βαρβάρους ὄλεθρον ἀπειλεῖ καὶ ἐπαναστάσεις καὶ ἐμπρη-
 σμούς, καὶ τῶν θείων χρησιμωδημάτων ἐντεῦθεν αὐτῷ γέγονεν ἡ
 ἀρχή. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τὰς αἰτίας ἀναμαθεῖν τοῦ προστεθεῖσθαι τῆς
 10 βασιλείας τοὺς χρόνους, τίνα τε καὶ ὅσα τὰ ἐκατέρω κατωρθωμένα,
 διεθίω τε ὅπως, καὶ τί τὸ ἐν ἀμφοῖν ἀξιάκουστον. Ἐκκεκλικότες δὴ
 οὖν εἰς ἀπόστασιν ὅ τε Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας κατὰ πολλοὺς ἐπαιδεύον-
 το τρόπους. Ὅτε μὲν γὰρ οἱ Δαμασκοῦ καὶ Σύρων ἡγούμενοι κατέ-
 τρεχον καὶ ἐπολιόρκουν, τὰς παρ' αὐτοῖς τε κατεληΐζοντο χώρας,
 15 ὅτε δὲ αὐτῶν Μωαβῖται καὶ Ἰδουμαῖοι, Γεργεσηνοί τε καὶ Ἐλαμίται,
 Ἀζώτιοί τε καὶ οἱ τῆς Ἀκκαρῶν οὐκῆτορες κατηκίζοντο τὴν Σαμάρ-
 ρειαν, καὶ μέντοι καὶ τὴν Ἰούδα βασιλείαν, ἀχαλίνοις ὄρμαῖς καὶ
 ἀπλήστῳ γνώμῃ χρώμενοι, καὶ εἰς ἐσχάτας ὀργὰς ἀποταυρούμενοι
 καὶ γοῦν κατὰ διαφόρους τρόπους τοῦτο δεδρακότας εὐρήσομεν
 20 οἶον βασιλεύοντος Ἀχαάβ τῆς Σαμαρείας καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ.

Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν· «Καὶ συνή-
 θροισεν υἱὸς Ἄδερ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἀνέβη καὶ πε-
 ριεκάθισεν εἰς Σαμάρειαν, καὶ τριακονταδύο βασιλεῖς μετ' αὐ-
 τοῦ». Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι συνασπιστὰς ἐποιεῖτο κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ
 25 ὁ Δαμασκοῦ βασιλεύς, τουτέστιν ὁ Ἄδερ, ἑτέρους τριακονταδύο
 τῶν προσοίκων ἐθνῶν ἡγουμένους, πεπολέμηκέ τε οὕτω τὴν γῆν.
 Ἄλλὰ καὶ ἐν χρόνοις Ἰωᾶς, βασιλέως Ἰούδα, πεπολέμηκε τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ Ἀζαήλ ὁ Σύρος. Γέγραπται δὲ πάλιν ἐν τῇ τετάρτῃ
 τῶν Βασιλειῶν· «Τότε ἀνέβη Ἀζαήλ βασιλεύς Συρίας καὶ ἐπολέ-
 30 μησεν ἐπὶ Γέθ καὶ προκατελάβετο αὐτήν. Καὶ ἔταξεν Ἀζαήλ τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἔλαβεν Ἰωᾶς,
 βασιλεύς Ἰούδα, πάντα τὰ ἅγια ὅσα ἠγίασεν Ἰωσαφὰτ καὶ Ἰω-
 ράμ καὶ Ὀχοζίας, οἱ πατέρες αὐτοῦ καὶ βασιλεῖς Ἰούδα, καὶ τὰ
 ἅγια αὐτοῦ καὶ πᾶν τὸ χρυσίον τὸ εὐρεθὲν ἐν θησαυροῖς οἴκου

Ἄλλὰ θὰ πεῖ, νομίζω, κάποιος· Καὶ σὲ τί ὠφελεῖ τοὺς ἀναγνώστες τὸ νὰ ἐξετάζομε, καὶ μάλιστα μὲ πολλή λεπτομέρεια, τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας αὐτῶν πού μόλις προηγουμένως ἀναφέραμε, ἐννοῶ τοῦ Ὁζία καὶ τοῦ Ἱεροβοάμ; Σ' αὐτὸ βέβαια ἀπαντοῦμε, ὅτι τὸ πρῶγμα εἶναι ἀναγκαῖο, ἀφοῦ κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ αὐτοὺς ἀρχίζει ἡ προφητεία αὐτοῦ. Γιατὶ ἀπειλεῖ καταστροφή στὴ Συρία καὶ στὴ Δαμασκὸ καὶ στοὺς βαρβάρους πού γειτονεύουν μὲ τὴν Ἰουδαία καὶ ἐπαναστάσεις καὶ ἐμπρησμούς, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἔκανε ἀρχὴ τῶν θείων προφητικῶν λόγων. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ γνωρίσομε τίς αἰτίες πού προστέθηκαν οἱ χρόνοι τῆς βασιλείας, καὶ ποιὰ καὶ πόσα εἶναι αὐτὰ πού κατωρθώθηκαν ἀπὸ τὸν καθένα, πῶς ἔζησε ὁ καθένας, καὶ ποιὰ πράξη καὶ τῶν δύο εἶναι ἄξια νὰ μνημονευθεῖ. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχαν ἐκκλίνει στὴν ἀποστασία καὶ ὁ Ἰσραὴλ καὶ ὁ Ἰούδας γι' αὐτὸ τιμωροῦνταν μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἄλλοτε δηλαδὴ οἱ ἡγέτες τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῶν Σύρων ἔκαναν ἐπιθέσεις καὶ πολιορκοῦσαν καὶ καταλήστευαν τίς χῶρες τους, καὶ ἄλλοτε πάλι οἱ Μωαβίτες καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι, οἱ Γεργεσηνοὶ καὶ οἱ Ἐλαμίτες, οἱ Ἀζῶπιοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀκκαρῶν κατέστρεφαν τὴ Σαμάρεια, ἀλλὰ καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, ξεσπώντας ἐπάνω τους μὲ ἀχαλίνωτη ὀρμή καὶ ἀχόρταγη διάθεση, καὶ ἐκδηλώνοντας ἐναντίον τους τὴν ὀργή τους σὰν ἐξαγριωμένοι ταῦροι· καὶ αὐτὸ βέβαια θὰ βροῦμε νὰ τὸ ἔχουν κάνει κατὰ διαφόρους τρόπους, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν βασιλιάς τῆς Σαμαρείας καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἦταν ὁ Ἀχαάβ.

Πράγματι ἔχει γραφεῖ στὴν τρίτη τῶν Βασιλειῶν· «Συγκέντρωσε τότε ὁ υἱὸς τοῦ Ἄδερ ὅλη τὴ δύναμή του, καὶ ἀνέβηκε καὶ πολιορκήσε τὴ Σαμάρεια, ἔχοντας μαζί του καὶ τριάντα δύο βασιλεῖς»⁹. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι ὁ βασιλιάς τῆς Δαμασκοῦ, δηλαδὴ ὁ Ἄδερ, εἶχε λάβει συμμάχους ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ, δηλαδὴ τριάντα δύο ἄλλους ἡγέτες τῶν γειτονικῶν ἔθνων, καὶ πολέμησε ἔτσι τὴ χώρα. Ἄλλὰ καὶ στὰ χρόνια τοῦ Ἰωάς, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, πολέμησε τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ βασιλιάς τῆς Συρίας Ἀζαήλ. Ἐχει γραφεῖ πάλι στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν· «Τότε ἀνέβηκε ὁ Ἀζαήλ, ὁ βασιλιάς τῆς Συρίας καὶ πολέμησε ἐναντίον τῆς Γέθ καὶ τὴν κατέλαβε. Ἐλαβε ὅμως ὁ Ἀζαήλ τὴν ἀπόφαση νὰ ἐκστρατεύσει καὶ ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐλαβε τότε ὁ Ἰωάς, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰούδα, ὅλα τὰ ἀφιερώματα, ὅσα ἀφιέρωσε στὸ ναὸ ὁ Ἰωσαφάτ καὶ ὁ Ἰωράμ καὶ ὁ Ὀχοζίας, οἱ προπάτορές του καὶ βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα, καὶ τὰ δικά του ἀφιερώματα καὶ

Κυρίου καὶ οἴκου τοῦ βασίλεως καὶ ἀπέστειλε τῷ Ἀζαήλ βασιλεῖ Συρίας, καὶ ἀνέβη ἀπὸ Ἱερουσαλήμ». Ἐδρων μὲν γὰρ τὰ τοιάδε κατὰ θεϊαν ὀργήν, προσκεκρονοκότης τοῦ Ἰσραήλ, διὰ τοι τὸ ἀπονεῦσαι λίαν καὶ ἀνεπτοῆσθαι δεινῶς εἰς τὰς τῶν εἰδώλων λατρεί-
 5 ας. Πλὴν νικῶντες οἱ ἀλλόφυλοι τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ διελυμαίνοντο. ῥοντο γὰρ κατὰ σφᾶς οἱ δείλαιοι, τὴν ἐπαμύνουσαν αὐτοῖς ἀτονῆσαι χεῖρα, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης κατανεανιεύεσθαι τεθαροσῆκασι. Καὶ γοῦν ἡσθενηκότες οἱ Σύροι, βραχὺ πολιορκοῦντος Σαμάρειαν τοῦ Ἄδεσ, πρόφασιν ἐποιοῦντο τῆς κακανδρίας
 10 οὐκ ἀληθῆ λέγοντες «Θεὸς ὀρέων Θεὸς Ἰσραήλ, καὶ οὐχὶ Θεὸς κοιλάδων». ῥοντο γὰρ ὅτι νενικήκασιν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, ἐν μόνοις τοῖς ὀρεσιν ἢ καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς δυναμένου σώζειν Θεοῦ. Ἡττήμεθα δὴ οὖν φασιν, ὅτι «Θεὸς ὀρέων Θεὸς Ἰσραήλ»· εἰ δὲ δὴ γένοιτο συνελθεῖν εἰς μάχην ἐν πεδίοις ἐψιλωμένοις, περιεσόμεθα
 15 πάντως αὐτῶν, ἀτονοῦντος ἐν κοιλάσι τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ. Ἑλληνικῆς δὲ ταῦτα φρενοβλαθείας ἐγκλήματα, καὶ τῶν οὐκ εἰδότην τὸν ἀληθῆ καὶ φύσει Θεὸν ἀθυροστομία δεινή.

Οὐκοῦν ἡγανάκτει κατὰ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ σφόδρα εἰκότως, ὁ πάντα ἰσχύων Θεός, ὅτι καὶ νικῶντες, ὡς ἔφην, τὸν Ἰσρα-
 20 ἦλ, τοῖς ἰδίοις θεοῖς ἀνῆπτον τὰ χαριστήρια, καὶ ληροῦντες ῥοντο καὶ αὐτοῦ κρατῆσαι Θεοῦ. Προιόντος δὲ τοῦ καιροῦ μετὰ τὴν τοῦ Ἀχαάβ βασιλείαν, καὶ ἐτέρων τινῶν διὰ μέσου καὶ καθεξῆς, ἀναδείκνυται βασιλεὺς ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ Ἱεροβοάμ, ὁ τοῦ Ἰωᾶς, ἕτερος παρὰ τὸν πρῶτον, ὃς ἦν τοῦ Να-
 25 βάτ, πλὴν ὁμώνυμος ἐκείνῳ καὶ ὁμογνώμων καὶ δυσσεβῆς Ἄλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἠλέει λοιπὸν ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς ἀφορήτῳ ταλαιπωρία κατηχθισμένον τὸν Ἰσραήλ, ἠλευθέρου τε τῶν πόνων διὰ χειρὸς Ἱεροβοάμ, καίτοι πονηροῦ καὶ ἀποστάτου λίαν ὑπάρχοντος Κατηνδρίσατο γὰρ οὕτω τῶν
 30 ἀλλοφύλων, ὡς καὶ πόλεις παρ' ἐκείνων ἀπεσπασμένας ἐν καιροῖς βασιλέων τῶν παρωχηκότων ἀνακομίσασθαι πάλιν, καὶ τοῖς ἰδίοις ὑποθεῖναι σκήπτροις, πλεῖστά τε ὅσα τοὺς πάλαι νι-

10. Δ' Βασ. 12, 18-19.

11. Γ' Βασ. 21, 28.

ὄλο τὸ χρυσάφι πού βρέθηκε στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὰ ἔστειλε στὸν Ἀζαήλ, βασιλιὰ τῆς Συρίας, καὶ ἔφυγε αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ¹⁰. Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔκαμαν ἐξαιτίας τῆς θείας ὀργῆς, ἐπειδὴ ὁ Ἰσραήλ εἶχε προσκρούσει στὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀπομάκρυνσής του ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶχε προσκολληθεῖ φοβερὰ στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων. Πλὴν ὅμως νικώντας τους οἱ ἀλλόφυλοι ἀμαύρωναν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ νόμιζαν οἱ δυστυχεῖς, ὅτι θ' ἀπονήσει τὸ χέρι πού τοὺς προστάτευε καὶ τόλμησαν νὰ ἀντιπαραταχθοῦν μὲ θράσος στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχαν ἀποδυναμωθεῖ οἱ Σύροι κατὰ τὴ σύντομη πολιορκία τῆς Σαμάρειας ἀπὸ τὸν Ἄδερ, πρόβαλλαν ὡς πρόφαση τῆς δειλίας τους, χωρὶς νὰ εἶναι ἀληθινή, τὸ λόγο, «ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ εἶναι Θεὸς τῶν βουνῶν, καὶ ὄχι Θεὸς τῶν πεδιάδων»¹¹. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι οἱ Ἰσραηλιῖτες εἶχαν νικήσει μόνο στὰ βουνά, ἢ ὅτι μπορεῖ νὰ τοὺς σώσει ὁ Θεὸς μόνο στὰ βουνά. Νικηθήκαμε λοιπὸν, ἔλεγαν, ἐπειδὴ «ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ εἶναι Θεὸς τῶν βουνῶν»· ἂν ὅμως συμβεῖ νὰ συνάψομε μάχη σὲ γυμνὲς πεδιάδες, θὰ τοὺς νικήσομε ὀπωσδήποτε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ ἀδυνατεῖ νὰ τοὺς ὑπερασπισθεῖ στὶς πεδιάδες. Αὐτὰ βέβαια εἶναι κατηγορίες τῆς Ἑλληνικῆς φρενοβλάβειας, καὶ φοβερὴ ἀθυροστομία ἐκείνων πού δὲν γνωρίζουν τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεό.

Ἄγανακτοῦσε λοιπὸν ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων, καὶ πάρα πολὺ εὐλογα, ὁ παντοδύναμος Θεός, ἐπειδὴ καὶ ὅταν νικοῦσαν, ὅπως εἶπα, τὸν Ἰσραήλ, ἀπέδιδαν στοὺς δικούς τους θεοὺς τὰ εὐχαριστήρια, καὶ νόμιζαν φλυαρώντας ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τοῦ καιροῦ μετὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀχαάβ καὶ κάποιων ἄλλων πού βασίλευσαν στὴ συνέχεια, ἀνακηρύχθηκε βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ στὴ Σαμάρεια ὁ Ἱεροβοάμ, υἱὸς τοῦ Ἰωάς, διάφορος τοῦ πρώτου, ὁ ὁποῖος ἦταν υἱὸς τοῦ Ναβάτ, πλὴν ὅμως ὁμώνυμος ἐκείνου, τῆς ἴδια γνώμης καὶ δυσσεβῆς. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας του ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεὸς ἔδειξε τὴν εὐσπλαγχνία του στὸν Ἰσραήλ πού εἶχε ὑποστεῖ ἀνυπόφορες ταλαιπωρίες, καὶ τὸν ἔλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεινὰ μέσω τοῦ Ἱεροβοάμ, μολονότι ἦταν πολὺ κακὸς καὶ μεγάλος ἀποστάτης. Γιατὶ τόσο μεγάλη νίκη πέτυχε ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων, ὥστε καὶ πόλεις πού εἶχαν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ ἐκείνους κατὰ τοὺς χρόνους τῶν περασμένων βασιλέων νὰ τὶς ἀνακτήσει καὶ πάλι, καὶ νὰ τὶς θέσει κάτω ἀπὸ τὰ σκήπτρα του, καὶ

κῶντας ἐργάσασθαι κακά. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ τε-
 τάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· «Ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τοῦ Ἀμασίου,
 υἱοῦ Ἰωᾶς, βασιλέως Ἰούδα, ἐβασίλευσεν Ἱεροβοάμ, υἱὸς Ἰωᾶς
 ἐπὶ Ἰσραὴλ ἐν Σαμαρείᾳ τεσσαράκοντα καὶ ἐν ἔτος· καὶ ἐποίησε
 5 τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου· οὐκ ἀπέστη ἀπὸ πασῶν ἁμαρτιῶν
 Ἱεροβοάμ, υἱοῦ Ναβάτ, ὃς ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραὴλ. Αὐτὸς γὰρ αὐ-
 κατέστησε τὸ ὄριον Ἰσραὴλ ἀπὸ εἰσόδου Αἰμάθ ἕως τῆς θαλάσ-
 σης τῆς Ἀραβα, κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ, ὃ ἐλά-
 λησεν ἐν χειρὶ δούλου αὐτοῦ Ἰωνᾶ υἱοῦ Ἀμαθὶ τοῦ προφητοῦ
 10 τοῦ ἐκ Γέθχοφερ. Ὅτι εἶδε Κύριος τὴν ταπείνωσιν Ἰσραὴλ πι-
 κρὰν σφόδρα, καὶ ὀλιγοστοὺς συνεχομένους καὶ ἐσπανισμένους
 καὶ ἐγκαταλελειμμένους, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν τῷ Ἰσραὴλ. Καὶ
 οὐκ ἐλάλησε Κύριος ἐξαλειῖψαι τὸ σπέρμα Ἰσραὴλ ὑποκάτωθεν
 τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς διὰ χειρὸς Ἱεροβοάμ υἱοῦ Ἰ-
 15 ωᾶς. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν λόγων Ἱεροβοάμ καὶ πάντα ὅσα ἐποίησε,
 καὶ αἱ δυναστεῖαι αὐτοῦ ὅσα ἐπολέμησε καὶ ὅσα ἐπέστρεψε τὴν
 Δαμασκὸν καὶ τὴν Αἰμάθ τῷ Ἰούδα ἐν Ἰσραὴλ, οὐκ ἰδοὺ ταῦτα
 γεγραμμένα ἐπὶ βιβλίῳ λόγων τῶν ἡμερῶν τοῖς βασιλεῦσιν Ἰσ-
 ραὴλ;».

20 Ἴδου δὴ σαφῶς κατατεθλίφθαι φησὶ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, οὐκ
 ὄντος τοῦ σώζοντος, ὡς ὀλιγοστοὺς εἶναι καὶ διεσπασμένους· σε-
 σῶσθαί γε μὴν ἐκ χειρὸς Ἱεροβοάμ. Τὸ δὲ «ἐκ χειρὸς» τέθεικεν,
 ἀντὶ τοῦ «διὰ χειρὸς». Οὐ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ συντριβὼν τὸν Ἰσρα-
 ἦλ, μαχόμενος δὲ μᾶλλον καὶ προασπίζων αὐτοῦ· ἐπέστρεψε δὲ
 25 τὴν Δαμασκὸν, καὶ ἀπέσπασε τὸ ὄριον Ἰσραὴλ καὶ δυναστείας
 εἴργασται πολλάς. Βασιλεύοντος δὲ τοῦ Ἱεροβοάμ χρίεται Ἀζα-
 ρίας, ὁ καὶ Ὀζίας, βασιλεὺς ἐπὶ τὸν Ἰούδαν ἐν τοῖς Ἱεροσολύ-
 μοις. Ὅς οὐδὲν ἥττον ἦν ἐν τοῖς ἔθνεσι φορτικώτατος καὶ νεανι-
 κῶς ἐγκείμενος τοῖς πεπορθηκόσι τὴν Ἰουδαίαν. Γέγονε μὲν γὰρ
 30 εὐσεβῆς καὶ φιλόθεος ἀνὴρ. Ἐπεὶ δὲ κεκράτηκε τῶν ἐχθρῶν Θε-
 οῦ τὸ νικᾶν ἐπιτρέποντος, νενόσηκε τὴν ὑπεροψίαν, καὶ αὐτοκε-
 λεύστοις ἦει βουλαῖς ἐπὶ τὸ χρῆναι λοιπὸν καὶ ἱερατεύειν Θεῷ,

νά προξενήσει πλεῖστα ὅσα κακὰ σὲ ἐκείνους πού τοὺς νικοῦσαν παλαιά. Γιατί ἔχει γραφεῖ γι' αὐτὸν στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν· «Κατὰ τὸ δέκατο πέμπτο ἔτος τοῦ Ἀμασία, υἱοῦ τοῦ Ἰωάσ, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, ἔγινε βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴ Σαμάρεια ὁ Ἰεροβοάμ, υἱὸς τοῦ Ἰωάσ, καὶ βασίλευσε σαράντα καὶ ἓνα ἔτος· αὐτὸς διέπραξε πολὺ κακὰ ἔργα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκε καθόλου ἀπὸ ὅλες τὶς ἁμαρτίες τοῦ Ἰεροβοάμ, υἱοῦ τοῦ Ναβάτ, ὁ ὁποῖος ὀδήγησε τοὺς Ἰσραηλιῖτες στὴν ἀσέβεια. Αὐτὸς ἐπίσης ἀποκατέστησε τὰ ὅρια τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Αἰμάθ μέχρι τὴν Ἀραβικὴ θάλασσα, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, τὸν ὁποῖο εἶπε μέσω τοῦ δούλου του προφήτη Ἰωνᾶ, πού ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀμαθὶ καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ Γέθχοφερ. Γιατί εἶδε ὁ Κύριος τὴν ὑπερβολικὰ ἀνυπόφορη ταπείνωση τῶν Ἰσραηλιτῶν, πού εἶχαν ἀπομείνει ὀλιγοστοὶ καὶ σπάνιοι καὶ ἐγκαταλειμμένοι, καὶ δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ βοηθήσει τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Ἀλλὰ δὲν θέλησε Κύριος νὰ ἐξαλείψει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ τοὺς ἔσωσε μέσω τοῦ Ἰεροβοάμ, υἱοῦ τοῦ Ἰωάσ. Καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰεροβοάμ καὶ ὅλα ὅσα ἔπραξε, καὶ τὰ κατορθώματα τῆς βασιλείας του, οἱ πόλεμοι πού ἔκανε καὶ πῶς ἀνέκτησε τὴ Δαμασκὸ καὶ τὴν Αἰμάθ ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τὶς προσάρτησε στὸ Ἰσραηλιτικὸ βασίλειο, δὲν εἶναι αὐτὰ γραμμένα στὸ βιβλίον τῶν ἔργων τῶν ἡμερῶν τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ;»¹².

Νά λοιπὸν μὲ σαφήνεια λέγει ὅτι οἱ Ἰσραηλιῖτες εἶχαν περιπέσει σὲ μεγάλη δυστυχία, γιατί δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖνος πού θὰ τοῦς ἔσωζε, ἐπειδὴ εἶχαν ἀπομείνει λιγοστοὶ καὶ διεσπασμένοι, σώθηκαν ὅμως μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἰεροβοάμ. Τὸ «ἀπὸ τὸ χέρι» τὸ ἔθεσε ἀντὶ τοῦ “μέσω τοῦ χεριοῦ αὐτοῦ”, γιατί δὲν ἦταν αὐτὸς πού συνέτριβε τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' αὐτὸς μᾶλλον πού μαχόταν καὶ ὑπερασπιζόταν αὐτόν. Ἐπανέκτησε ἐπίσης καὶ τὴ Δαμασκὸ, καὶ ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου καὶ διέπραξε πολλὰ μεγάλα κατορθώματα. Ἐνῶ βασίλευε ὁ Ἰεροβοάμ, χρίεται βασιλιάς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα στὰ Ἰεροσόλυμα ὁ Ἀζαρίας, πού ὀνομαζόταν καὶ Ὀζίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν καθόλου λιγότερο ἀβάστακτος στὰ ἔθνη καὶ ἀντιμετώπισε μὲ μεγάλη γενναιότητα ἐκείνους πού εἶχαν ἐρημώσει τὴν Ἰουδαία. Γιατί ὑπῆρξε ἄνδρας εὐσεβῆς καὶ φιλόθεος. Ὅταν ὅμως κατανίκησε τοὺς ἐχθροὺς μετὰ ἀπὸ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, κυριεύθηκε ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ὑπεροψίας, καὶ μὲ δική του ἀπόφαση θέλησε στὴ συνέ-

καὶ δὴ καὶ τετόλμηκεν ἐπ' αὐτὸ τὸ θεῖον ἀναθῆναι θυσιαστήριον, καὶ προσάγειν τὸ θυμίαμα. Ἄλλ' εὐθύς αὐτὸν ἤλεγξε Θεός. Λέπρα γὰρ κατεστίζετο, δεινῶ τε καὶ ἀνιάτῳ πάθει, ἵνα καὶ ὡς ἀκάθαρτος κατὰ νόμον ἐκπέμπηται τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀποπαύ-
 5 σαιτό τε λοιπὸν καὶ ἱερατεύειν Θεῷ, καὶ τῆς παρανόμως ἐπιτετηδευμένης ἱερουργίας αὐτῷ, καὶ τοῦ τὸν θεῖον καταμιαίνειν νόον. Ἔφη δὲ οὕτω περὶ αὐτοῦ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν «Ἐν ἔτει εἰκοστῷ καὶ ἑβδόμῳ τῷ Ἱεροβοάμ, βασιλεῖ Ἰσραήλ, ἐβασίλευσεν Ἀζαρίας υἱὸς Ἀμεσίου βασιλέως Ἰ-
 10 οῦδα. Υἱὸς ἑκατάδεκα ἐτῶν ἦν ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτὸν καὶ πεντήκοντα καὶ δύο ἔτη ἐβασίλευσεν ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὄνομα τῆ μητρὶ αὐτοῦ Ἰεχελία ἐξ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου κατὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν Ἀμεσίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Πλὴν τῶν ὑψηλῶν οὐκ ἐξῆρεν, ὅτι ὁ λαὸς ἐθυσίαζε καὶ
 15 ἐθυμίων ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. Καὶ ἤψατο Κύριος τοῦ βασιλέως, καὶ ἦν λελερωμένος ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ». Καὶ ταυτὶ μὲν ἐν ταῖς Βασιλείαις, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ τῶν Παραλειπομένων ἰσχυρότερα κεῖται περὶ τούτων ἀφήγησις. Περὶ μὲν οὖν τοῦ λελερωῶσθαι τὸν Ὀζίαν ἀπόχρη ταυτί.

20 Ὅτι δὲ γέγονεν ἀνὴρ δυνατὸς καὶ ταῖς τῶν ἀλλοφύλων ἐπεστράτευσε χώραις, καὶ τοσοῦτος γέγονεν εἰς ἀλκὴν, ὡς καὶ ἀναδείμασθαι πόλεις παρ' αὐτοῖς, καὶ δασμολογίας ἐπιθεῖναι, καὶ σκήπτροις ἰδίους ὑπενεγκεῖν, καίτοι μεγάλα φυσῶντάς ποτε, δεδίδαχεν ἀρκούντως τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ὁ
 25 προφητικὸς ἡμῖν λόγος εἰσκεκόμικεν ἐν ἀρχαῖς τὴν ἐσομένην κατὰ τῶν ἀλλοφύλων ἐρήμωσιν, ἀναγκαία γέγονεν ἡ μνήμη τῆς βασιλείας Ὀζίου τε καὶ Ἱεροβοάμ, νενίκηνται γὰρ δι' αὐτῶν ὡς γοῦν προλαβόντες. εἰρήκαμεν. Οἶδαμεν οὖν ὅτι καὶ διὰ χειρὸς Ἀσσυρίων ἐμπέπηρησται Δαμασκός, δεδήωνται δὲ οὐδὲν ἧττον
 30 καὶ τὰ τῶν ἀλλοφύλων γένη. Ἐπειδὴ δὲ τούτων ἐστὶν ἐκεῖνα μεταγενέστερα, προσάψομεν ἀναγκαίως τῷ τε Ἱεροβοάμ καὶ τοῖς Ὀζίου καιροῖς τὰ τοῖς ἀλλοφύλοις συμβεβηκότα, καὶ αὐτοῖς δὲ οὐδὲν

χειά να ἀναλάβει καὶ τὴν ἱερατεία τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα τόλμησε ν' ἀνεβῆ καὶ στὸ ἴδιο τὸ θεῖο θυσιαστήριον καὶ νὰ προσφέρει τὸ θυμίαμα. Ἄλλ' ἀμέσως τὸν ἤλεγξε ὁ Θεός. Γιατὶ ἔδγαλε τὰ στίγματα τῆς λέπρας, τῆς φοβερῆς καὶ ἀθεράπευτης ἀρρώστιας, καὶ ἔτσι ὡς ἀκάθαρτος ἀπομακρύνθηκε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔπαυσε στὸ ἔξῃς καὶ ἱερουργὸς τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι, καὶ νὰ τελεῖ τὴν παράνομη ἱερουργία του, καὶ νὰ καταμολύνει τὸν θεῖο ναό. Ὡς ἔξῃς περιγράφει τὰ σχετικὰ μ' αὐτὸν ἡ ἁγία Γραφή στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν «Κατὰ τὸ εἰκοστὸ ἔβδομο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἱεροβοάμ στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό,, βασίλευσε στὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ὁ Ἀζαρία, υἱὸς τοῦ Ἀμεσία. Ἦταν δεκαῆξι ἐτῶν ὅταν ἔγινε βασιλιάς καὶ βασίλευσε πενήντα δύο ἔτη στὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του ἦταν Ἰεχελία καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸς ἔπραξε τὸ ὀρθὸ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὡς πρὸς ὅλα ὅσα ἔπραξε ὁ Ἀμεσίας ὁ πατέρας του. Πλὴν ὅμως δὲν κατέστρεψε τὰ ἱερὰ τῶν εἰδώλων πάνω στὰ ὑψηλὰ μέρη, καὶ ὁ λαὸς συνέχιζε νὰ θυσιάζει καὶ νὰ προσφέρει θυμίαμα στὰ ἱερὰ τῶν ὑψηλῶν τόπων. Καὶ ὁ Κύριος τιμώρησε τότε τὸν βασιλιά μὲ τὴν ἀσθένεια τῆς λέπρας καὶ ἔμεινε λεπρωμένος μέχρι τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του»¹³. Καὶ αὐτὰ βέβαια γράφονται στὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν, ἐνῶ στὴ δεύτερη τῶν Παραλειπομένων εἶναι λεπτομερέστερη ἡ ἀφήγησις σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ¹⁴. Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὴ λέπρα τοῦ Ὁζία εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε.

Ὅτι ὅμως ὑπῆρξε ἄνδρας δυνατὸς καὶ ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν χωρῶν τῶν ἄλλοφύλων, καὶ εἶχε ἀποκτήσει τόσο μεγάλη δύναμη, ὥστε καὶ νὰ ἀνοικοδομήσει καὶ πόλεις αὐτῶν, νὰ τοὺς ἐπιβάλλει καὶ φορολογία, καὶ νὰ τοὺς θέσει κάτω ἀπὸ τὰ σκῆπτρα τῆς ἐξουσίας του, μολονότι κάποτε διακατέχονταν ἀπὸ μεγάλη ἀλαζονεία, τὸ δίδαξε ἱκανοποιητικὰ ἡ ἁγία Γραφή. Λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ προφητικὸς λόγος μᾶς παρουσίασε στὴν ἀρχὴ τὴ μελλοντικὴ ἐρήμωσις τῶν ἄλλοφύλων, κατέστη ἀναγκαία ἡ μνημόνευσις τῆς βασιλείας καὶ τοῦ Ὁζία καὶ τοῦ Ἱεροβοάμ, γιατί εἶχαν νικηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ὅπως εἶπαμε προηγουμένως. Γνωρίζομε βέβαια ὅτι ἡ Δαμασκὸς πυρπολήθηκε καὶ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀσσυρίων, καὶ λεηλατήθηκε καθόλου λιγότερο καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη τῶν ἄλλοφύλων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνα εἶναι μεταγενέστερα ἀπὸ αὐτὰ, θὰ προσθέσομε κατ' ἀνάγκη τὰ ὅσα συνέβησαν στοὺς ἄλλοφύλους κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἱεροβοάμ καὶ τοῦ Οὐζία, καὶ καθόλου λιγότερο καὶ στοὺς ἡγέτες τῶν

ἦττον τοῖς τῶν Ἀσσυρίων καθηγηταῖς. Ἐπειδὴ δὲ προστέθεικεν ὁ προφήτης, «Πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ σεισμοῦ», μνήμην ἀναγκαίως καὶ τοῦ λελεπρωῦσθαι τὸν Ὀζίαν πεποϊήμεθα». Ἐπειδὴ γὰρ ἱερα-
 5 κατεδονήθη δὲ σεισμῶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ διὰ τοῦδε σαφῶς τοῖς τὸ τηνικάδε Θεοῦ τὴν ἰδίαν ὀργὴν ὑπεμφαίνοντος.

Στίχ. 2. «Καὶ εἶπε· Κύριος ἐκ Σιών ἐφθέγξατο, καὶ ἐξ Ἱερου-
 σαλήμ ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπένθησαν αἱ νομαὶ τῶν ποι-
 μένων, καὶ ἐξηράνθη ἡ κορυφὴ τοῦ Καρμήλου».

10 Γ'. Ὁλος ἡμῖν ἐν τούτοις ὁ τῆς προφητείας διαφαίνεται σκο-
 πός, καὶ τοῦ παντὸς χρησιμώδηματος ὄρος ὥσπερ τις καὶ προαφή-
 γησις ἀσαφεία πολλῇ κατεσκιασμένη, νοοῖτ' ἂν εἰκότως ἢ τοῦ προ-
 κειμένου δύναμις. Πεποϊήται μὲν γὰρ ὡς ἐξ ὁμοιότητός τε καὶ με-
 ταφορᾶς ὁ λόγος, καὶ ὡς ἐκ τοῦ πεφυκότος συμβαίνειν ταῖς εὐπρέ-
 15 μνοις τῶν ὄρων κορυφαῖς, ἢ καὶ τοῖς ἐψιλωμένοις τῶν πεδίων ἔσθ'
 ὅτε. Ὅρη μὲν γὰρ καίτοι δρυμοῖς κομῶντα καὶ ξύλοις, πεδιάς δὲ
 αὐτὴ πολλῇ καὶ ἀμφιλαφεῖ τῇ πόα κατεστεμμένη, καταφθείροντός τι-
 νος ἢ λομοῦ τυχόν, ἤγουν ἐτέρου του τῶν ἐξ ἀέρος ἀρῶστημά-
 των, ἀδοκῆτως αὐαίνεται. Διαπίπτει δὲ οὕτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα,
 20 καὶ κατασκήπτουσιν ἔσθ' ὅτε πόλεων καὶ χωρῶν πικραὶ καὶ δύσοι-
 στοι συμφοραὶ, διολλύουσαι καὶ καταφθείρουσαι μικρόν τε καὶ μέ-
 γαν. Τίνος γὰρ ἂν φείσαιτο πολεμίων ξίφος, ἢ, φέρε εἰπεῖν, λομός,
 ἄρδην ἀποκείρων καὶ τὸν ἐν πλούτῳ καὶ δόξαις καὶ δυναστείαις
 διαφανῆ, καὶ τὸν ἄσημόν τε καὶ κατερῶμιμένον; Γέγονε τοίνυν τῷ
 25 προφήτῃ νυνὶ πρέπων ὅτι μάλιστα τοῖς αὐτῷ κατειθισμένοις ὁ λό-
 γος Ἦν γὰρ, ὡς ἔφην, αἰπόλος, καὶ πεποϊήται τὴν παρατροπὴν
 ὡς ἐκ τοῦ καταφθείρεσθαι πολλάκις τὰς τῶν θρεμμάτων νομάς.
 Τίς οὖν ὁ τῶν εἰρημένων ἀληθέστερος νοῦς; «Ἐφθέγξατο», φησὶν,
 «ἐκ Σιών ὁ Κύριος», ὡς ἐξ ἰδίου τόπου «καὶ ἐξ Ἱερουσαλήμ», ὡς
 30 ἐκνεμηθείσης αὐτῷ· ἔστι μὲν γὰρ οὐκ ἐν τόπῳ τὸ ἀσώματον. Ἐπει-
 δὴ δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ διαβόητος ἐκεῖνος ναός, ἐδόκει
 πως ἴδιος ὑπάρχειν ὁ χώρος αὐτοῦ, κατὰ γε τὴν τῶν ἀρχαιοτέρων
 ὑπόληψιν μικρὰ φρονούντων ἔτι περὶ Θεοῦ. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ἐφθέγ-

Ἀσσυρίων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ προφήτης πρόσθεσε, «Δύο χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ σεισμό», κατ' ἀνάγκη μνημονεύσαμε καὶ τὴ λέπρα πού πρόσβαλλε τὸν Ὁζία. Ἐπειδὴ δηλαδή τόλμησε νὰ ἀναλάβει παράνομα τὴν ἱερατεία, τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴν προσβολὴ ἀπὸ λέπρα, καὶ συγκλονίσθηκαν τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ σεισμό, φανερώνοντας μὲ σαφήνεια καὶ μὲ αὐτὰ ὁ Θεὸς στοὺς τότε τὴν ὀργή του.

Στίχ. 2. «Καὶ εἶπε Ὁ Κύριος μίλησε ἀπὸ τῆ Σιών καὶ διακήρυξε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὸ στόμα του, καὶ γι' αὐτὸ μαράθηκαν τὰ βοσκοτόπια τῶν ποιμένων καὶ ξηράθηκε ἡ κορυφή τοῦ Καρμήλου».

3. Σ' αὐτὰ ἐδῶ διαφαίνεται ὅλος ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας, καὶ θὰ μπορούσε εὐλόγα τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ χωρίου νὰ ἐκληφθεῖ σὰν ἕνας ὅρος καὶ μιὰ προδιήγηση καλυμμένη μὲ πολλὴ ἀσάφεια. Ὁ λόγος διατυπώνεται κατὰ τρόπο ὅμοιο καὶ κατὰ μεταφορὰ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ πού κατὰ φύση συμβαίνουν στὶς δασωμένες κορυφές τῶν βουνῶν, ἢ κάποτε καὶ στὶς ἀπογυμνωμένες πεδιάδες. Γιατὶ βουνὰ μὲ πυκνὰ δάση καὶ δένδρα, καὶ πεδιάδες ἐπίσης καταστρωμένες ἀπὸ πολὺ καὶ πλούσιο χορτᾶρι, ξεραίνονται ἀπροσδόκητα, καταστρεφόμενα ἀπὸ κάποια ἀσθένεια τυχόν, ἢ ἀπὸ κάποια ἀρρώστια πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἔτσι καταρρέουν καὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἐφορμοῦν πολλὰς φορές στὶς πόλεις καὶ τὶς χῶρες ὀδυνηρὲς καὶ ἀνυπόφορες συμφορές, πού ἐξολοθρεύουν καὶ ἐξαφανίζουν μικρὸ καὶ μεγάλο. Ποιὸν δηλαδή θὰ λυπηθεῖ τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν, ἢ, φέρε εἰπεῖν, κάποιος λοιμὸς, πού ἐξολοθρεύει ὅλους μαζί καὶ ἀπὸ τῆ ρίζα τους καὶ τὸν περιδῶτο γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δόξα του καὶ τὴν ἐξουσία του, καὶ τὸν ἄσημο καὶ παραπεταμένο; Ὁ λόγος λοιπὸν τοῦ προφήτη ἔγινε τώρα σύμφωνα μ' αὐτὰ πού κατ' ἐξοχὴ ἀποτελοῦσαν συνήθειες στὸν ἴδιο. Γιατί, ὅπως εἶπα, ἦταν αἰγοβοσκός, καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν μεταφορικὸ λόγο ἀπὸ τὴν καταστροφὴ πού προκαλεῖται πολλὰς φορές στὰ βοσκοτόπια τῶν ποιμνίων τους. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ ἀληθέστερο νόημα αὐτῶν πού ἔχουν λεχθεῖ; «Ὁ Κύριος», λέγει, «μίλησε ἀπὸ τῆ Σιών», σὰν ἀπὸ δικό του τόπο, «καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ», σὰ νὰ τοῦ δόθηκε ὡς βοσκὴ, γιατί ὁ ἀσώματος Θεὸς δὲν κατοικεῖ σὲ τόπο. Ἐπειδὴ ὅμως βρισκόταν στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ περιδῶτος ἐκεῖνος ναός, θεωροῦνταν ὁ χῶρος αὐτὸς σὰ νὰ ἦταν δικός του, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῶν παλαιότερων, πού ἦταν ἀκόμα μικρὴ ἢ ἀντίληψή του σχετικὰ

ξατο», τέθεικε τῶν Ἑβραίων ἡ ἔκδοσις, «ὠρούσατο», ἤτοι ἐβρουχή-
 σατο, τὸν τῶν λεόντων νόμον. Οὐδὲ γὰρ γεγονότος, «ἐπένθησαν», φη-
 σίν, «αἱ νομαὶ τῶν ποιμνίων». «νομάς δὲ ποιμνίων» τὰ τῶν ἀλλοφύ-
 λων ἔθνη φησί, καθάπερ τισὶ ποιμέσι τοῖς ἑαυτῶν κρατοῦσιν ὑπε-
 5 στρωμένα, οἱ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἄγουσὶ τε
 καὶ φέρουσι τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαούς.

«Ἐπένθησαν» τοίνυν, τουτέστιν ἐν κατηφείαις καὶ ἐν παντὶ γε-
 γόνασι κακῶ· γίνεται γὰρ πένθος ἐπὶ νεκροῖς. Αἴτιον δὲ τῆς συμ-
 φορᾶς αὐτοῖς τὸ καταβρουχήσασθαι τὸν Θεὸν καὶ οἶον ἀπειλῆσαι
 10 τὸν ὄλεθρον. Λέων» γάρ, φησιν, «ἐρεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσε-
 ται;». Πλὴν οὐ μόνον ἐπένθησαν αἱ νομαὶ τῶν ποιμνίων, «ἐξηράν-
 θη» δὲ πρὸς τούτῳ «καὶ ἡ κορυφὴ τοῦ Καρμήλου». Καρμήλου δὲ
 κορυφὴν τὰ Ἱεροσόλυμά φησι. Κάρμηλος μὲν γὰρ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ
 τῶν Ἰουδαίων κείμενον χώρα, ἐν ᾧ καὶ κατῴκηκεν ὁ Θεοσβίτης Ἡ-
 15 λίας. Κατασημαίνεται δὲ πολλάκις ἡ πᾶσα τῶν Ἰουδαίων γῆ διὰ
 τῆς τοῦ Καρμήλου προσηγορίας. Ὅποιόν ἐστι τὸ διὰ φωνῆς ἐτέ-
 ρου προφήτου πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ·
 «Καὶ εἰσήγαγον ὑμᾶς εἰς τὸν Κάρμηλον τοῦ φαγεῖν τὰ ἀγαθὰ αὐ-
 τοῦ καὶ τοὺς καρπούς αὐτοῦ, καὶ εἰσήλθετε καὶ ἐμίνατε τὴν γῆν
 20 μου, καὶ τὴν κληρονομίαν μου ἔθεσθε εἰς βδέλυγμα». Ἐπειδὴ τοί-
 νυν ἡ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐπισημοτέρα καὶ
 διαφανῆς ἠνόμαστο τὰ Ἱεροσόλυμα, κορυφὴν αὐτὰ τοῦ Καρμή-
 λου φησίν, ὡς ἐπηρομένην ἐν δόξῃ, ὡς προὔχουσαν ἐν ὑπεροχῇ, ὡς
 περίοπτον παρὰ τὰς ἄλλας, διὰ τοι τὸν θεῖον ἔχειν ναόν, καὶ τοὺς
 25 ἐκ φυλῆς Ἰούδα κατὰ καιροῦς βασιλεύοντας Ἔθος δὲ τοῖς ἀγίοις
 προφήταις κατακρύπτειν οἰκονομικῶς ταῖς ἀσαφείαις τοὺς λό-
 γους, διὰ τὸ ἀχάλινον εἰς ὄρμας τῶν ἀκρωμένων. Οὐ γὰρ ἂν ἠνέ-
 σχοντο λαλούντων ἀναφανδὸν πολὺ λίαν ἀνεπτοημένοι πρὸς θρά-
 σος, καὶ τοῖς ἀγίοις προφήταις ἐπιτιμῶντες καὶ λέγοντες «Ἄλλα
 30 ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἕτεραν πλάνησιν».

Στίχ. 3-5. «Καὶ εἶπε Κύριος Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Δαμα-
 σκοῦ καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτόν, ἀνθ'

μέ τὸν Θεό. Ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβραίων ἀντὶ τοῦ «μίλησε», ἔγραψε, «ὦ-
 ρύσατο», δηλαδή βρυχήθηκε, σύμφωνα με τὸν τρόπο τῶν λιονταριῶν. Κι
 ἀφοῦ ἔγινε αὐτό, «μαράθησαν, λέγει, «τὰ βοσκοτόπια τῶν ποιμνίων»
 «νομὲς τῶν ποιμνίων» ὀνομάζει τὰ ἔθνη τῶν ἄλλοφύλων, τὰ ὅποια εἶναι
 ὑποταγμένα σὰν σὲ κάποιους ποιμένες κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν ἐξου-
 σιαστῶν τους, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν καὶ φέρουν τοὺς ὑποταγμένους λαοὺς
 τους σὲ ὅ,τιδήποτε ἀποφασίζουν αὐτοί.

«Ἐπένθησαν» λοιπὸν, δηλαδή περιέπεσαν σὲ κάθε θλίψη καὶ συμ-
 φορᾶ· γιατί ἐκδηλώνεται πένθος γιὰ τοὺς νεκρούς. Καὶ αἰτία βέβαια τῆς
 συμφορᾶς τους εἶναι τὸ ὅτι καταβρυχήθηκε ὁ Θεὸς καὶ κατὰ κάποιο τρό-
 πο τοὺς ἀπειλήσε μὲ ὄλεθρό τους. Γιατὶ λέγει: «Θὰ βρυχηθεῖ τὸ λιοντάρι
 καὶ ποιὸς δὲν θὰ φοβηθεῖ;»¹⁵. Πλὴν ὅμως ὄχι μόνο πένθησαν τὰ βοσκοτό-
 πια τῶν ποιμνίων, ἀλλὰ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ «ξεράθηκε καὶ ἡ κορυφή τοῦ
 Καρμήλου»· «Κορυφή τοῦ Καρμήλου» ὀνομάζει τὰ Ἱεροσόλυμα. Γιατὶ ὁ
 Κάρμηλος εἶναι ὄρος πού βρίσκεται στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, στὸ ὅποιο
 καὶ ἔζησε ὁ Θεοσίτης Ἡλίας. Πολλὲς φορές ὅμως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Καρ-
 μήλου ὑποδηλώνεται ὁλόκληρη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Κάτι τέτοιο εἶναι
 αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μετὰ τὴ φωνὴ ἄλλου προφήτη πρὸς τοὺς
 ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ: «Καὶ σᾶς εἰσήγαγα στὸν Κάρμηλο γιὰ νὰ φᾶτε
 τὰ ἀγαθὰ του καὶ τοὺς καρπούς του, ἀλλὰ εἰσήλθατε καὶ μολύνετε τὴ γῆ
 μου, καὶ καταστήσατε τὴν κληρονομία μου τόπο βδελύγματος»¹⁶. Ἐπειδὴ
 λοιπὸν τὰ Ἱεροσόλυμα ὀνομάσθηκαν πιὸ ἐπίσημη καὶ πιὸ περιβόητη
 πόλη ὡς πρὸς τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ἰουδαίας, ὀνομάζει αὐτὰ κορυφή τοῦ
 Καρμήλου, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ ὑψηλὴ ἢ δόξα της, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ μεγά-
 λη ἢ ὑπεροχὴ της, ἐπειδὴ ἦταν περισσότερο περιόπτη ἀπὸ τὶς ἄλλες, γιὰ
 τὸν λόγο ὅτι εἶχε τὸν θεῖο ναὸ καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς βασιλεῖς της ἀπὸ τὴ
 φυλὴ τοῦ Ἰούδα. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ ἅγιοι προφῆτες νὰ ἐπισκιάζουν
 κατ' οἰκονομία τοὺς λόγους τους μὲ ἀσάφειες, ἐξαιτίας τῆς ἀχαλίνωτης
 ὀρμῆς τῶν ἀκροατῶν τους. Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς ἀνεχθοῦν νὰ
 μιλοῦν ὀλοφάνερα, αὐτοὶ πού ἦταν πανέτοιμοι νὰ ἐκδηλώσουν τὸ θρά-
 σος τους καὶ κατηγοροῦσαν τοὺς ἅγιους προφῆτες λέγοντας: «Ἐννοεῖτε, ἀλλὰ μᾶς
 λέτε, καὶ αὐτὰ πού μᾶς ἀναγγέλλετε εἶναι παραπλανητικὰ»¹⁷.

Στίχ. 3-5. «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος: Γιὰ τὰ τρία ἀσεβήματα τῆς Δαμασκοῦ
 καὶ γιὰ τὰ τέσσαρα δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασίν

ὧν ἔπριζον πρίοσι σιδηροῖς τὰς ἐν γαστροὶ ἐχούσας τῶν ἐν Γα-
λααδᾷ καὶ ἔξαποστελῶ πῦρ εἰς τὸν οἶκον Ἀζαήλ, καὶ καταφά-
γεται θεμέλια υἱοῦ Ἰσραήλ. Καὶ συντριψῶ μοχλοὺς Δαμασκοῦ,
καὶ ἐξολοθρεύσω κατοικοῦντας ἐκ πεδίου Ὠν, καὶ κατακό-
5 ψω φυλὴν ἐξ ἀνδρῶν Χαρῶάν, καὶ αἰχμαλωτευθήσεται λαὸς
Συρίας ἐπὶ κλητος, λέγει Κύριος».

Δ'. Ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς ὡς ἀγαθὸν τε καὶ ἀνεξίκακον κα-
ταθαυμάζει Θεόν, καὶ μάλα εἰκότως Ἐπειδὴ γὰρ μεμοσχοποίηκε
μὲν κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰσραήλ, ἔφη τε φληνάφως, «Οὔτοι οἱ θεοί
10 σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου», προσκέ-
κρουκε μὲν ἀναγκαίως· ἐπειδὴ δὲ ὀλοθρεύσειν αὐτοὺς εἰσάπαξ
ἠπεῖλει Θεός, εἶτα προσέπιπτε τε καὶ ἐλιπάρει Μωυσῆς, καὶ δὴ
καὶ ἀνεῖναι αὐτοῖς ἡμαρτηκόσιν τὴν δίκην ἀνέπειθε τὸν Δημι-
ουργόν, χαριστηρίουσ ὠδὰς ἀνέτιθει λέγων, «Κύριος ὁ Θεὸς οἰ-
15 κτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός,
καὶ δικαιοσύνην διατηρῶν καὶ ἔλεος εἰς χιλιάδας, ἀφαιρῶν ἀνο-
μίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας, καὶ οὐ καθαρειῖ τὸν ἔνοχον, ἐπά-
γων ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἐπὶ τέκνα τέκνων, ἐπὶ τρί-
την καὶ τετάρτην γενεάν», τοῦτο νενοήκασιν οὐκ ὀρθῶς τῶν Ἰου-
20 δαίων οἱ δῆμοι. ὤροντο γὰρ εἶναι τὸν Θεὸν σκληρὸν οὕτω καὶ
ἀτεράμινα καὶ μακρὸν εἰς ὀργάς, ὡς τέκνοις τέκνων ἐπιφέρειν τὰ
τῶν πατέρων ἐγκλήματα. Καὶ γοῦν αὐτὸ δὴ τουτὶ διαγελῶντες
ἔφασκον· «Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέ-
κνων ἡμωδίασαν». Ταύτητοι Θεὸς τῷ προφήτῃ φησὶν Ἰεζεκιήλ·
25 «Υἱὲ ἀνθρώπου, τίς ὑμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη ἐν τῷ Ἰσραήλ λέγον-
τες, Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ἡμω-
δίασαν; Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι οὐ μὴ γένηται ἔτι ἡ παραβολὴ
αὕτη λεγομένη ἐν τῷ Ἰσραήλ. Ὅτι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐμαί εἰσιν, ὄν
τρόπον ἡ ψυχὴ τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ τοῦ υἱοῦ, ἐμαί εἰσι. Ψυχὴ ἡ
30 ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται. Ὁ δὲ υἱὸς οὐ μὴ λήψεται τὴν
ἁμαρτίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ ὁ πατὴρ οὐ μὴ λήψεται τὴν
ἁμαρτίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ». Πῶς γὰρ ἔτι μακρόθυμος καὶ πολυέ-
λεος καὶ ἀληθινὸς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, εἰ μὴ ἀνίησιν ἁμαρτίας

18. Ἔξ. 32, 4.

19. Ἔξ. 34, 6-7.

20. Ἰεζ. 18, 2.

21. Ἰεζ. 18, 3-4, 20.

μου ἔναντίον τους, γιατί οἱ κάτοικοί της προΐνιζαν μὲ σιδερένια προΐνια τὶς ἔγκυες γυναῖκες τῶν Γαλααδιτῶν· καὶ θὰ στείλω φωτιά στὸν οἶκο τοῦ Ἀζαήλ καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια τοῦ υἱοῦ του Ἄδερ. Θὰ συντρίψω ἐπίσης τοὺς μοχλοὺς τῆς Δαμασκοῦ, θὰ ἐξολοθρεύσω αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν πεδιάδα τῆς Ὠν, ἀλλὰ καὶ θὰ κατασφάξω τὴ φυλὴ ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τῆς Χαρρῶν, καὶ θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος ὁ ξακουστός λαὸς τῆς Συρίας, λέγει ὁ Κύριος».

4. Ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς θαυμάζει τὸν Θεὸ ὡς ἀγαθὸ καὶ ἀνεξίκακο, καὶ πάρα πολὺ εὐλογοῦν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατασκεύασαν οἱ Ἰσραηλίτες τὸ χρυσὸ μοσχάρι στὴν ἔρημο καὶ εἶπαν φλυαρώντας, «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, ποὺ σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τῆ γῆ τῆς Αἰγύπτου»¹⁸, προσέκρουσαν ἀναγκαστικὰ στὸν Θεό, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἀπειλήσε ὁ Θεὸς ὅτι θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσει μιὰ καὶ καλὴ, καὶ στὴ συνέχεια ἔπεσε μπροστά του καὶ τὸν ἐκλιπαροῦσε ὁ Μωυσῆς, καὶ προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν Δημιουργὸ νὰ ἀναστείλει τὴν τιμωρία τους, καὶ τοὺ ἀπηύθυνε εὐχαριστήριες ὠδὲς λέγοντας, «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἶναι εὐσπλαγγνος καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός, καὶ ἀποδίδει δικαιοσύνη καὶ ἔλεος σὲ χιλιάδες, σβήνοντας ἀνομίες καὶ ἀδικίες καὶ ἁμαρτίες, καὶ δὲν θὰ ἀπαλλάξει τὸν ἔνοχο ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ του, μεταφέροντας τὶς ἁμαρτίες τῶν πατέρων στὰ τέκνα τους καὶ στὰ τέκνα τῶν τέκνων τους μέχρι τὴν τρίτη καὶ τετάρτη γενεά»¹⁹, αὐτὸ δὲν τὸ κατανόησε σωστὰ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τόσο πολὺ σκληρὸς καὶ ἀσπλαχνος καὶ κρατᾷ τὴν ὄργη του σὲ μᾶκρος, ὥστε νὰ μεταφέρει τὰ ἐγκλήματα τῶν πατέρων στὰ τέκνα τῶν τέκνων τους. Καὶ πράγματι περιγελώντας τὸ αὐτὸ ἔλεγαν: «Οἱ πατέρες ἔφαγαν τὶς ἀγουρίδες, καὶ μούδιασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν τους»²⁰. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Θεὸς στὸν προφήτη Ἰεζεκιήλ: «Υἱὲ ἀνθρώπου, γιατί κυκλοφορεῖ ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες αὐτὴ ἡ παραβολὴ ποὺ λέγει, Οἱ πατέρες ἔφαγαν τὶς ἀγουρίδες, καὶ μούδιασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν τους; Ὁρκίζομαι στὸν ἑαυτό μου, λέγει ὁ Κύριος, ὅτι δὲν θὰ συνεχίσει νὰ λέγεται πιά αὐτὴ ἡ παραβολὴ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατὶ κάθε ζωὴ ἀνήκει σὲ μένα, ὅπως ἡ ζωὴ τοῦ πατέρα, ἔτσι καὶ τοῦ υἱοῦ, εἶναι δικές μου. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει, αὐτὴ θὰ τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο. Ὁ υἱὸς δὲν θὰ κληρονομήσει τὴν ἁμαρτία τοῦ πατέρα του, οὔτε ὁ πατέρας θὰ πάρει ἐπάνω του τὴν ἁμαρτία τοῦ υἱοῦ του»²¹. Πῶς λοιπὸν εἶναι ἀκόμα μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινὸς ὁ Κύριος τῶν ὅλων, ἂν δὲν

καὶ καθαρίζει τὸν ἔνοχον, παρατείνει δὲ μᾶλλον τὴν ἀγανάκτη-
σιν ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν;

Τίς οὖν ὁ λόγος; Ἔστι μὲν, ὡς ἔφην, ἀνεξίκακός τε καὶ ἀσυγ-
κρίτως ἀγαθός, καὶ οὐκ εὐθύς τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἐπάγει τὴν κό-
5 λασιν. Ὑπερτίθεται δὲ καὶ εἰς δευτέραν γενεάν, ἵνα τάχα τις με-
ταξὺ παρεισβάλλουσα μετάγνωσις ἀνακόψειε τὴν ὀργήν. Ἄλλ' εἰ
μὴ τοῦτο γένηται τυχόν, οἱ δὲ ἐκ τοῦ πρώτου τρίτοι τε καὶ τέταρ-
τοι τοῖς ἴσοις, ἢ καὶ τοῖς ἔτι χείροσιν ἐναλοῖεν κακοῖς, καὶ προγο-
νικῆς δυσσεθείας εὐρίσκοντο μιμηταί, τότε δὴ, τότε λοιπὸν ἐπά-
10 γει τὰς δίκας, ἀποχρῶσαν τῷ γένει τὴν ἐπὶ τοῖς ἤδη παρωχηκό-
σιν ἀνεξίκακίαν ἐπιδιδούς· τοῦτό ἐστι τὸ «ἐπιφέρειν ἀμαρτίας
πατέρων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν». Ἄρ' οὖν,
φησί, μακροθυμήσας τῇ Δαμασκῷ πλειστάκις, οὐκ ἀγανακτή-
σαιμι λοιπόν, καὶ σφόδρα εἰκότως, ἐπὶ τρισὶ καὶ τέσσαρσιν ἀμαρ-
15 τίας; Τί γὰρ δεδράκασι; Πολλὰ μὲν καὶ ἕτερα. Πλὴν τῆς ἀγαν
ὠμότητος ἀποτιοῦσι δίκας ἀποστραφήσομαι γὰρ αὐτούς, «ἀνθ'
ῶν ἔπριζον πρίοσι σιδηροῖς τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας τῶν ἐν Γαλα-
αδ». Ἔστι μὲν οὖν ἡ Γαλαὰδ πολίχνη τῆς Ἰουδαίας, ἐν μεθορίῳ
τῆς Παλαιστινῶν κειμένη. Ταύτην οἱ Σύροι προκατελάβοντο, καὶ
20 πανωλεθρία διέφθειραν, πρίοσι τέμνοντες σιδηροῖς τὰς ἐν γαστρὶ
ἐχούσας, καὶ ὁμοῦ νηπίοις ὠμὰ γυναικῶν ἐκτῆκοντες ἔμβρυα.
Πρίονας δὲ σιδηροῦς τοὺς τῶν ἀμαξῶν ὀνομάζει τροχούς, οἷς κα-
ταλεπτύνειν ἔθος τὴν ἄλω τοῖς Σύροις. Καὶ γοῦν καὶ διὰ φωνῆς
Ἡσαίου φησί που Θεὸς πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν «Ἰ-
25 δού ἐποίησά σε ὡς τροχούς ἀμάξης, ἀλοῶντας, καινούς, πριστη-
ροειδεῖς». Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι τυχόν πρὸς τὴν Δαμασκὸν
Καταλοήσω σου τὴν δίκην, ἀνθ' ὧν κατηλόησας καὶ συνέτριψας
τοὺς ἐν Γαλαὰδ, ὡς μηδὲ αὐτῶν φείσασθαι τῶν ἔτι κατὰ γαστρός,
οἷς ὁ παρὰ πάντων ἔλεος ἀκολουθεῖ καὶ ὀφείλεται.

30 Ὅτι δὲ ὠμῶς καὶ ἀγρίως τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ κατεχρήσαντο τῶν
ἐκ Δαμασκοῦ τινες, ἀναμάθοις ἂν ἀκονιτὶ τοῖς Ἐλισσαιῆ τοῦ
προφήτου λόγοις προσεσηκῶς. Ἀφίκετο μὲν γὰρ εἰς τὴν Δαμα-
σκόν. Ἐπειδὴ δὲ συνήντησε τῷ Ἀζαήλ, ἀρρώστοῦντος ἔτι τοῦ

συγχωρεῖ τις ἁμαρτίες καὶ δὲν καθαρίζει τὸν ἔνοχο, ἀλλὰ παρατείνει μᾶλλον τὴν ἀγανάκτηση μέχρι τὴν τρίτη καὶ τέταρτη γενεά;

Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος; Εἶναι βέβαια, ὅπως εἶπα, καὶ ἀνεξίκακος καὶ ἀσύγκριτα ἀγαθός, καὶ δὲν ἐπιφέρει ἀμέσως τὴν τιμωρία σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ, ἀλλὰ τὴ μεταφέρει καὶ μέχρι τὴ δεύτερη γενεά, ὥστε, παρεμβάλλοντας ἐνδιάμεσα κάποια ἐνδεχομένως μετόνοια, νὰ ἀνακόψει τὴν ὀργή. Ὅμως, ἂν τυχὸν δὲν συμβεῖ αὐτό, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸν πρῶτο ἀκολουθήσουν καὶ τρίτοι καὶ τέταρτοι καὶ πέσουν σὲ ἴσα, ἢ καὶ σὲ ἀκόμα χειρότερα ἁμαρτήματα, καὶ βρεθοῦν νὰ εἶναι μιμητὲς τῆς προγονικῆς δυσσέβειας, τότε λοιπὸν, τότε πιά ἐπιφέρει τις τιμωρίες, παρέχοντας ἱκανοποιητικὴ τὴν ἀνεξίκακία στὸ γένος γιὰ τὰ περασμένα ἁμαρτήματα αὐτὸ σημαίνει τὸ «μεταφέρει τις ἁμαρτίες τῶν πατέρων στὰ τέκνα τῆς τρίτης καὶ τέταρτης γενεᾶς». Ὑποθέτω λοιπὸν, λέγει, ἐπειδὴ ἔδειξε μακροθυμία διὰ τὴ Δαμασκὸ πολλές φορές, δὲν θὰ ἀγανακτήσω πιά, καὶ πάρα πολὺ δικαιολογημένα, γιὰ τις τρεῖς καὶ τέσσερις ἁμαρτίες; Τί δηλαδὴ ἔχουν κάνει; Πολλὰ βέβαια καὶ ἄλλα. Πλὴν ὅμως θὰ τιμωρηθοῦν γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ ὠμότητά τους γιὰ τὴν θὰ τοὺς ἀποστραφῶ, γιὰ τὸ λόγο ὅτι προνόμιζαν μὲ σιδερένια προνόμια τις ἔγκυες γυναῖκες τῶν Γαλααδιτῶν. Ἡ Γαλαὰδ βέβαια εἶναι μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Ἰουδαίας, ποὺ βρίσκεται στὰ σύνορα τῆς Παλαιστίνης. Αὐτὴν πρώτη κυριεύσαν οἱ Σύροι καὶ τὴν κατέστρεψαν μὲ ὀλικὴ καταστροφή, κόβοντας μὲ σιδερένια προνόμια τις ἔγκυες γυναῖκες, καὶ μαζί μὲ τὰ νήπια σκοτώνοντας καὶ ἀνολοκλήρωτα ἔμβρυα. «Προνόμια σιδερένια» ὀνομάζει τοὺς τροχοὺς τῶν ἀμαξῶν, μὲ τοὺς ὁποῖους συνήθως ἄλωνίζουσιν οἱ Σύροι τὰ γεννήματά τους. Καὶ πράγματι λέγει ὁ Θεὸς καὶ μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἡσαΐα πρὸς τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων: «Νὰ, σὲ ἔκανα σὰν τοὺς προνονωτοὺς τροχοὺς τῆς ἄλωνιστικῆς ἀμαξας, καινούργιους, ἱκανοὺς νὰ ἄλωνίζουσιν»²². Εἶναι ὅμοιο λοιπὸν σὰ νὰ λέγει τυχὸν πρὸς τὴ Δαμασκὸ: Θὰ ἄλέσω σὰν σὲ ἄλωνι τὴν τιμωρία σου, ἔτσι ὅπως ἄλεσες καὶ συνέτριψες τοὺς κατοίκους τῆς Γαλαὰδ, ὥστε νὰ μὴ λυπηθεῖς οὔτε αὐτὰ ποὺ βρίσκονταν στὴν κοιλιά τῆς μητέρας τους, τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ καὶ ὀφείλεται εὐσπλαγχνία ἀπὸ ὅλους.

Ὅτι βέβαια μεταχειρίσθηκαν μὲ τρῶπο ἀγριο καὶ ἀπάνθρωπο τοὺς Ἰσραηλιτὲς κάποιοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Δαμασκοῦ, μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις εὐκόλα ἂν διαβάσεις προσεκτικὰ τοὺς λόγους τοῦ προφήτη Ἐλισσαιῆ. Γιατὶ εἶχε μεταβεῖ στὴ Δαμασκὸ. Ὅταν συνάντησε, λέγει, τὸν

Ἄδερ, «Ἐκλαυσε», φησίν, «ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν Ἀ-
 ζαήλ· Τί ὅτι ὁ κύριός μου κλαίει; Καὶ εἶπεν· Ὅτι οἶδα ὅσα ποιή-
 σεις τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κακὰ· τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν ἐξαποστελεῖς
 ἐν πυρὶ, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενεῖς, καὶ τὰ
 5 νήπια αὐτῶν ἐνσεῖσεις, καὶ τὰς ἐν γαστροῖ ἐχούσας αὐτῶν ἀναρ-
 ῥήξεις». Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα δέδρακε κατὰ τῆς Γαλααδ ἢ Δαμα-
 σκός, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πάσης τῆς Ἰουδαίων χώρας, καταφλέ-
 ξειν ἀπειλεῖ τὸν οἶκον Ἀζαήλ καὶ Ἄδερ, καὶ συντριψεῖν μοχλοὺς
 Δαμασκοῦ. Πέπρακται δὲ ταῦτα διὰ μὲν Ὀζίου καὶ Ἰεροβοάμ
 10 ἀνὰ μέρος καὶ κατὰ καιρούς· εἶλον γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν Συρίαν καὶ
 νενικήκασιν κατὰ κράτος· χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ παρὰ τοῦ βα-
 σιλέως Ἀσσυρίων.

Εἰτά φησι «καὶ ἐξολοθρεύσω κατοικοῦντας ἐκ πεδίου ὧν».
 Ὡν οἱ προφήται τὴν Βαιθήλ ὀνομάζουσιν, ἐν ἧ τὴν δάμαλιν ἀπέ-
 15 θετο τὴν χρυσοῦν ὁ ἐπάρατος Ἰεροβοάμ. Ἀλλ' ὡς ἐξ ἐκείνου λοι-
 πὸν πᾶσαν χώραν εἰδωλολατροῦσαν, οὕτω καλεῖν ἔθος ἦν αὐ-
 τοῖς. Τοὺς κατοικοῦντας τοίνυν ἐν γῆ καὶ πεδίῳ Ὡν (ἦτοι τῶν
 ματαίων, ὃ ἐστὶν εἰδώλων· οὕτω γὰρ ἠρμήνευσαν οἱ λοιποὶ) κα-
 ταφθερῶ καὶ ἐξολοθρεύσω, φησί, κατακόψω δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ
 20 φυλὴν ἐξ ἀνδρῶν Χαζράν, ἧ ἐστὶ πολίχνη που· πάντως προσοι-
 κοῦσα τῇ Δαμασκῶ, μαχιμωτάτους ἔχουσα τοὺς οἰκήτορας. Αἰ-
 χμαλωτευθήσεσθαι δὲ φησι καὶ τὸν ἐπὶ κλητον τῆς Συρίας λαόν.
 «Ἐπὶ κλητον» λέγων, ἢ τὸν σφόδρα διαδόητον, ἢ τὸν μισθοφόρον
 καὶ συνειλεγμένον αὐτοῖς πρὸς ἐπικουρίαν· κατεμισθοῦντο γάρ,
 25 ὡς ἔφην, τοὺς τῶν ἀλλοφύλων ὁμόρους, τῆς Ἰουδαίων καταστρα-
 τευόμενοι χώρας, ἧγουν ἐπὶ κλητον τὸν ἔξωθεν κεκλημένον καὶ
 μέτοικον. Ἰστέον γὰρ ὅτι τῶν Ἑβραίων ἢ ἔκδοσις, ἀντὶ τοῦ «λαὸς
 Συρίας», «Κυρήνης» φησίν· ἀποικοὶ γὰρ Κυρηναίων οἱ Σύροι.

Μεμνήμεθα δὲ ὅτι καθὰ γέγραπται πάλιν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν
 30 Βασιλειῶν, ἐβασίλευε μὲν ὁ Ἄχαζ τῶν Ἱεροσολύμων, Φακεὲ δὲ
 καὶ Ῥασσῶν οἱ Συρίας τε καὶ Δαμασκοῦ βασιλεῖς, κατὰ τῶν Ἱ-
 εροσολυμῶν ἦεσαν, καταδηοῦντες τὰς ὑπ' αὐτὴν τοῦ Ἰούδα πό-
 λεις. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐν δείμασιν οὐ φορητοῖς ὁ Ἄχαζ, βασιλεύων

Ἄζαήλ, ἐνῶ ἦταν ἀκόμα ἄρρωστος ὁ Ἄδερ, «Ἐκλαψε ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπε ὁ Ἄζαήλ: Γιατί ὁ κύριός μου κλαίει; Καὶ εἶπε: Γνωρίζω τὰ ὅσα δεινὰ θὰ προξενήσεις στους ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ: θὰ καταστρέψεις μὲ τὴ φωτιά τὰ ὄχυρώματά τους, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῶν θὰ τοὺς θανατώσεις μὲ μαχαίρι, θὰ συντρίψεις τὰ νήπια τους, καὶ θὰ ξεσχίσεις τὶς κοιλιές τῶν ἐγκυων γυναικῶν»²³. Ἐπειδὴ λοιπὸν διέπραξε αὐτὰ ἡ Δαμασκὸς ἐναντίον τῆς Γαλαὰδ, ἢ καλύτερα καὶ ἐναντίον ὅλης τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, ἀπειλεῖ ὅτι θὰ παραδώσει στὴ φωτιά τὸν οἶκο τοῦ Ἄζαήλ καὶ τοῦ Ἄδερ, καὶ θὰ συντρίψει τοὺς μοχλοὺς τῆς Δαμασκοῦ. Καὶ αὐτὰ ἐγιναν κατὰ καιροὺς ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν Ὁζία καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν Ἱεροβοάμ: γιατί κυρίευσαν καὶ αὐτοὶ τὴ Συρία καὶ τὴ νίκησαν κατὰ κράτος μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἐγιναν καὶ ἐκ μέρους τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων.

Στὴ συνέχεια λέγει: «Καὶ θὰ ἐξολοθρεύσω ἐκείνους πού κατοικοῦν στὴν πεδιάδα τῆς Ὠν». «Ὠν» οἱ προφῆτες ὀνομάζουν τὴν Βαιθήλ, στὴν ὁποία ἔστησε τὴ χρυσοῦν δαμάλα ὁ καταραμένος Ἱεροβοάμ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ στὸ ἐξῆς κάθε χώρα πού λάτρευε τὰ εἰδῶλα συνηθίζουν αὐτοὶ νὰ τὴν ἀποκαλοῦν ἔτσι. «Αὐτοὺς λοιπὸν πού κατοικοῦν στὴ χώρα καὶ στὴν πεδιάδα τῆς Ὠν» (ἦτοι τῶν μάταιων, δηλαδή τῶν εἰδώλων γιατί ἔτσι ἐρμήνευσαν οἱ ὑπόλοιποι), θὰ τοὺς καταστρέψω καὶ θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω, λέγει, ἀλλὰ καθόλου λιγότερο θὰ κατασφάξω καὶ τοὺς ἄνδρες τῆς φυλῆς πού κατοικεῖ στὴ Χαρῶν, ἢ ὁποία εἶναι μικρὴ πόλη πολὺ γειτονικὴ τῆς Δαμασκοῦ, ἔχοντας πολὺ πολεμικοὺς τοὺς κατοίκους τῆς. «Θὰ αἰχμαλωτισθεῖ», λέγει, «καὶ ὁ ἐπὶ κλητος λαὸς τῆς Συρίας», λέγοντας «ἐπὶ κλητο» ἢ τὸν ὑπερβολικὰ ξακουστό, ἢ τὸν μισθοφόρο καὶ ἐκεῖνον πού συγκέντρωναν πρὸς βοήθεια: γιατί, ὅπως εἶπα, προσλάμβαναν με μισθὸ τοὺς γείτονές τους ἄλλοφύλους, ὅταν ἐξεστράτευαν ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, ἢ ἐπὶ κλητο ὀνομάζει τὸν καλεσμένο ἀπὸ ἔξω καὶ μέτοικο. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβραίων ἀντὶ τοῦ, «λαὸς τῆς Συρίας», λέγει «τῆς Κυρήνης» γιατί οἱ Σύροι ἦταν ἀποικοὶ τῶν Κυρηναίων.

Θυμούμαστε ὅμως ὅτι, ὅπως ἔχει γραφεῖ πάλι στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν, ὅταν στὰ Ἱεροσόλυμα βασίλευε ὁ Ἀχαζ, ὁ Φακεὲ καὶ ὁ Ρασσών, πού ἦταν ἀντίστοιχα βασιλεῖς τῆς Συρίας καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων, λεηλατώντας τὶς πόλεις τοῦ Ἰού-

ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, κατεμισθοῦτο χρήμασι πρὸς ἐπικουρίαν Θεγλαφασὰρ τὸν Ἀσσύριον. «Καὶ ἤκουσέ», φησὶν, «αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, καὶ ἀνέβη βασιλεὺς Ἀσσυρίων εἰς Δαμιασκὸν καὶ συνέλαβεν αὐτὴν καὶ ἀπώκισεν αὐτήν, καὶ τὸν Ῥαασῶν ἐ-
5 θανάτωσε».

Στίχ. 6-8. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Γάζης καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτούς, ἔνεκεν τοῦ αἰχμαλωτεῦσαι αὐτούς αἰχμαλωσίαν τοῦ Σαλομών, τοῦ συγκλεῖσαι εἰς τὴν Ἰδουμαίαν· καὶ ἐξαποστελῶ
10 πῦρ ἐπὶ τὰ τεῖχη Γάζης, καὶ καταφάγεται τὰ θεμέλια αὐτῆς· καὶ ἐξολοθρεύσω κατοικοῦντας ἐξ Ἀζώτου, καὶ ἐξαρθήσεται φυλὴ ἐξ Ἀσκαλῶνος, καὶ ἐπάξω τὴν χειρὰ μου ἐπ' Ἀκκαρῶν, καὶ ἀπολοῦνται οἱ κατάλοιποι τῶν ἄλλοφύλων, λέγει Κύριος».

15 Ε. Ἀναγκαῖον ἠγοῦμαι καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο εἰπεῖν, ὡς οὔτε τῶν Ἑβραίων ἢ ἔκδοσις, οὔτε μὴν ἢ τῶν ἐτέρων μέμνηται τοῦ Σαλομών, ἀλλ' εἰρήκασιν Ἑβραῖοι μὲν, “Ἐνεκεν τοῦ αἰχμαλωτεῦσαι αὐτούς αἰχμαλωσίαν”, οἱ δὲ λοιποὶ προσέθεσαν, ἀντὶ τοῦ «Σαλομών», “ἀπηρτισμένην”, ἥτοι τελείαν. Ἐψόμεθα δὲ ἀναγ-
20 καίως ἡμεῖς καὶ τῇ τῶν ἑβδομήκοντα γραφῇ. Ἐγκαλεῖται δὴ οὖν ἢ Γάζα (πόλις δὲ αὕτη τῶν Φιλιστιέμι, ἢ νῦν ἐστὶ Παλαιστίνη), ὡς «αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωτεύσασα τοῦ Σαλομών, τοῦ συγκλεῖσαι εἰς τὴν Ἰδουμαίαν». Κἂν μὲν οὕτω νοῶμεν, ὡς γοῦν οἱ ἕτεροι ἐκ-
25 δεδώκασιν ἐρμηνευταί, οὐ τὴν τυχοῦσαν πεποιήνται κατὰ τῆς Ἰουδαίας τὴν πόρθησιν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ἐλόντες ἱκανήν, ὑπὸ χειρὰ δεδώκασιν τῶν Ἰδουμαίων αὐτήν. Ἰδουμαῖοι δὲ γεγόνασι μὲν ἐξ αἵματος Ἡσαῦ, ἐχθρὰ γε μὴν πεφρονήκασιν αἰεὶ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, οἷς συνεργασάμενοι καὶ σύνοπλοι γενόμενοι Γαζαῖοί τε καὶ Ἀζώτιοι καὶ Ἀσκαλωνῖται, καὶ οἱ τῆς λεγομένης Ἀκκαρῶν,
30 καὶ ἕτεροι δὲ τῶν ἄλλοφύλων τινές, κατὰ κράτος ἐλεῖν τῆς Ἰουδαίας τὰς πόλεις παρεσκεύασαν.

Εἰ δὲ δὴ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα γραφὴν «αἰχμαλωτεῦσαι» λέγομεν «αὐτούς αἰχμαλωσίαν τοῦ Σαλομών», ἐκεῖνό

δα πού ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Ἄχαζ, ὄντας βασιλιάς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, διακατεχόταν ἀπὸ ἀνυπόφορους φόβους, μίσθωσε μὲ χρήματα πρὸς βοήθειά του τὸν Θεγλαφασάρ τὸν Ἀσσύριο. «Ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων δέχθηκε», λέγει, «τὴν πρόσκληση καὶ ἀνέβηκε αὐτὸς στὴ Δαμασκὸ, καὶ ἀφοῦ τὴν κυρίευσε, σκοτώνοντας τὸν Ραασάν, μετέφερε σὲ ἄλλα μέρη τοὺς κατοίκους της».

Στίχ. 6-8. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Γιὰ τὶς τρεῖς ἀσέβειες τῆς Γάζας καὶ γιὰ τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου ἐναντίον της, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἔσυρε στὴν αἰχμαλωσία ἄνδρες τοῦ Σολομώντα καὶ τοὺς ἔκλεισε στὴν Ἰδουμαία. Γι' αὐτὸ θὰ στείλω φωτιὰ στὰ τείχη τῆς Γάζας καὶ θὰ καταφάγει αὐτὴν μέχρι τὰ θεμέλια της. Θὰ ἐξολοθρεύσω ἐπίσης τοὺς κατοίκους τῆς Ἀζώτου, καὶ θὰ μεταφέρω σὲ ἄλλα μέρη τοὺς κατοίκους τῆς Ἀσκαλώνας, ὅπως καὶ θὰ ἐπιφέρω τὸ τιμωρὸ χέρι μου ἐναντίον τῆς Ἀκκαρών, καὶ θὰ ἐξολοθρευθοῦν τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀλλοφύλων, λέγει Κύριος».

5. Θεωρῶ ἀναγκαῖο πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκεῖνο νὰ πῶ, ὅτι οὔτε ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων, οὔτε καὶ τῶν ἄλλων κάνει λόγο γιὰ τὸν Σολομώντα, ἀλλὰ γράφουν οἱ Ἑβραῖοι, “Ἐπειδὴ ἔσυραν αὐτοὺς σὲ αἰχμαλωσία”, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι πρόσθεσαν, ἀντὶ τοῦ «Σολομώντα», “ὀλοκληρωμένη”, ἥτοι τέλεια. Ἐμεῖς ὁμως κατ' ἀνάγκη θ' ἀκολουθήσομε τὴ γραφὴ τῶν ἑβδομήκοντα. Κατηγορεῖται λοιπὸν ἡ Γάζα (αὐτὴ εἶναι πόλη τῶν Φιλισταίων, ἡ ὁποία τώρα ἀνήκει στοὺς Παλαιστίνιους), ὅτι «συνέλαβαν αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σολομώντα, γιὰ νὰ τοὺς κλείσουν στὴν Ἰδουμαία». Ἄν τὸ ἐκλάβομε βέβαια ὅπως τὸ ἔχουν ἐκδώσει οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτές, δὲν πραγματοποιίησαν μὰ τυχαία κατάληψη τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ πέτυχαν μὰ σοβαρὴ αἰχμαλωσία κατοίκων, πού τοὺς παρέδωσαν στὴν ἐξουσία τῶν Ἰδουμαίων. Οἱ Ἰδουμαῖοι κατάγονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἡσαῦ, καὶ ἔτρεφαν πάντοτε ἐχθρικὰ αἰσθήματα ἐναντίον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, μὲ τοὺς ὁποίους ἀφοῦ συμμαχησαν καὶ πῆραν τὰ ὅπλα οἱ Γαζαῖοι καὶ οἱ Ἀζῶπιοι καὶ οἱ Ἀσκαλωνῖτες, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς λεγόμενης Ἀκκαρών, καὶ κάποιοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους, προετοιμάσθηκαν ἔτσι, ὥστε νὰ κυριεύσουν κατὰ κράτος τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας.

Ἄν ὁμως ποῦμε, σύμφωνα μὲ τὴ γραφὴ τῶν ἑβδομήκοντα, ὅτι «πραγματοποίησαν αὐτοὶ μεγάλοι αἰχμαλωσία εἰς βάρος τοῦ Σολο-

που πάντως ἐννοεῖν ἀναγκαῖον. Γέγονε μὲν γὰρ εὐσθενέστατος
 καὶ παναλκῆς βασιλεὺς ὁ Σαλομών, κατεκράτησε δὲ οὕτω τῶν
 περιοίκων ἐθνῶν, ὡς καὶ πολλὰς παρ' αὐτοῖς ἀναδείμασθαι πό-
 λεις, καὶ ἐν αὐταῖς ἰδρύσαι τὸν Ἰσραήλ, δόντος αὐτῷ τοῦ Χειράμ.
 5 Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων «Καὶ
 ἐγένετο μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἐν οἷς ᾠκοδόμησε Σαλομών τὸν οἶκον
 Κυρίου καὶ τὸν οἶκον ἑαυτοῦ, καὶ τὰς πόλεις ἃς ἔδωκε Χειράμ τῷ
 Σαλομών, ᾠκοδόμησεν αὐτὰς Σαλομών καὶ κατώκισεν ἐκεῖ τοὺς
 υἱοὺς Ἰσραήλ, καὶ ἦλθε Σαλομών εἰς Αἰμάθ Σωβά, καὶ κατίσχυ-
 10 σεν αὐτήν, καὶ ᾠκοδόμησε τὴν Θεδμὸρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πάσας
 τὰς πόλεις τὰς ὀχυρὰς ᾠκοδόμησεν ἐν Ἡμάθ». Καὶ μεθ' ἕτερα
 πάλιν «Καὶ ὅσα ἐπεθύμησε Σαλομών κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ οἰ-
 κοδομηῆσαι ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν τῷ Λιβάνῳ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ βα-
 σιλείᾳ αὐτοῦ. Πᾶς ὁ λαὸς ὁ καταλειφθεὶς ἀπὸ τοῦ Χετταίου καὶ
 15 τοῦ Ἀμορραίου καὶ τοῦ Φερεζαίου καὶ τοῦ Εὐαίου καὶ τοῦ Ἰε-
 βουσαίου, οἳ οὐκ εἰσιν ἐκ τοῦ Ἰσραήλ, ἦσαν ἐκ τῶν υἱῶν αὐτῶν
 καταλειφθέντες μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ γῆ, οὓς οὐκ ἐξωλόθρευσαν οἱ
 υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ ἀνήγαγεν αὐτοὺς Σαλομών εἰς φόρον ἕως τῆς
 ἡμέρας ταύτης».

20 Συμφραξάμενοι τοίνυν τοῖς ἐκ τῆς Ἰδουμαίας Γαζαῖοί τε καὶ
 Ἀζώτιοι καὶ οἱ λοιποὶ ταύτας που τὰς πόλεις ἀνηρήκασι, τὰς
 ὀνομασμένας τοῦ Σαλομών, ὡς μηκέτι μὲν αὐτὰς ὑπὸ τὴν Ἰούδα
 κεῖσθαι βασιλείαν, ἀπονεμεῖσθαι δὲ ὥσπερ τοῖς Μωαβιτῶν ἀνο-
 σίοις καθηγηταῖς. Ταύτητοι πυρὶ δαπανηθήσεσθαι ταῖς ἄλλαις
 25 ὁμοῦ τὴν Γάζαν, φησὶν, ἐξολοθρευθήσεσθαι δὲ καὶ Ἀζωτίους
 καὶ φυλὴν Ἀσκαλῶνος, καὶ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τοῦ πλήττοντος
 τὴν Ἀκκαρῶν, συνδιολεῖσθαι δὲ πάντως αὐταῖς καὶ τοὺς κατα-
 λοιπούς τῶν ἀλλοφύλων. Μεμισθοφορήκασι γὰρ κατὰ τὸ εἶκός,
 καὶ κέκληνται πρὸς ἐπικουρίαν τῶν περιοίκων βαρβάρων τινές.
 30 Χαλεπὸν οὖν ἄρα καὶ κινδύνου παντὸς ἀνάμεστον ὄραται λοι-
 πόν, τὸ συμφράττεσθαι πονηροῖς καὶ καθοπλίζεσθαι φιλεῖν τῶν
 ἠγαπημένων παρὰ Θεοῦ, καὶ διώκειν ἀγίους. Εἰ γὰρ καὶ πάσχοι-
 εν ἔσθ' ὅτε πταισμάτων ἕνεκα, παιδευόμενοι παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ

μώντα», εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐννοήσομε ὅπωςδὴποτε ἐκεῖνο. Ἔγινε βέβαια πάρα πολὺ δυνατὸς καὶ πανίσχυρος ὁ βασιλιὰ Σολομών, καὶ κυριάρχησε τόσο πολὺ στὰ γειτονικὰ ἔθνη, ὥστε καὶ νὰ ἀνοικοδομήσει πολλὰς πόλεις σ' αὐτὰ καὶ νὰ ἐγκαταστήσει σ' αὐτὲς τοὺς Ἰσραηλιῖτες, παίρνοντας τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸν Χειράμ. Στὴ δεύτερη τῶν Παραλειπομένων ἔχουν γραφεῖ τὰ ἐξῆς: «Μετὰ ἀπὸ εἴκοσι ἔτη ἀπὸ τότε πού οἰκοδόμησε ὁ Σολομών τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου καὶ τὸ βασιλικὸ παλάτι του, καὶ τὶς πόλεις πού παραχώρησε ὁ Χειράμ στὸν Σολομώντα αὐτὲς τὶς ἀνοικοδόμησεν ὁ Σολομών καὶ ἐγκατέστησε σ' αὐτὲς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ. Στὴ συνέχεια βάρδισε ὁ Σολομών ἐναντίον τῆς Αἰμάθ Σωδᾶ καὶ κατανίκησε αὐτήν, καὶ οἰκοδόμησε τὴν Θεδμὸρ στὴν ἔρημο, καὶ οἰκοδόμησε ἐπίσης ὅλες τὶς ὀχυρὲς πόλεις στὴν Ἡμάθ»²⁴. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα λέγει πάλι: «Καὶ ὅσα ἐπιθύμησε ὁ Σολομών νὰ οἰκοδομήσει στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸ Λίβανο καὶ σὲ ὅλο τὸ βασίλειό του, ἔγιναν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του. Ὁλος ὁ λαὸς πού ἀπέμεινε ἀπὸ τοὺς Χετταίους καὶ τοὺς Ἀμορραίους καὶ τοὺς Φερεζαίους καὶ τοὺς Εὐαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους, πού δὲν ἦταν Ἰσραηλιῖτες, ἀλλ' ἦταν ἀπόγονοι ἐκείνων πού εἶχαν ἀπομείνει στὴν Παλαιστίνη, τοὺς ὁποῖους δὲν ἐξολόθρευσαν οἱ Ἰσραηλιῖτες, τοὺς κατέστησε ὁ Σολομών φόρου ὑποτελεῖς μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτή»²⁵.

Ἄφου λοιπὸν πολιόρκησαν οἱ Γαζαῖοι καὶ οἱ Ἀζώπιοι καὶ οἱ ὑπόλοιποι μαζί μὲ τοὺς Ἰδουμαίους αὐτὲς τὶς πόλεις, πού ὀνομάζονταν τοῦ Σολομώντα, τὶς κατακυρίευσαν ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ ἀνήκουν πιά στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ νὰ εἶναι σὰ νὰ ἀπονεμῆθηκαν στους ἀνόσιους ἀρχηγούς τῶν Μωαβιτῶν. Γι' αὐτὸ λέγει θὰ καταστραφεῖ παραδομένη στὴ φωτιά μαζί μὲ τὶς ἄλλες καὶ ἡ Γάζα, καὶ θὰ ἐξολοθρευθοῦν καὶ οἱ Ἀζώπιοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀσκαλώνας, καὶ θὰ περιέλθουν στὴν ἐξουσία τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἀκκαρών, καὶ μαζί μ' αὐτοὺς θὰ ἐξολοθρευθοῦν ὅπωςδὴποτε καὶ ὅσοι ἀπομείνουν ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους. Γιατὶ προσέλαβαν, ὅπως ἦταν εὐλόγο, μισθοφόρους καὶ κάλεσαν πρὸς βοήθειά τους κάποιους ἀπὸ τοὺς γείτονές τους βαρβάρους. Ἄρα λοιπὸν εἶναι φοβερὸ καὶ γεμᾶτο ἀπὸ κάθε κίνδυνο, τὸ νὰ συμμαχεῖ κανεὶς μὲ τοὺς κακοὺς καὶ νὰ θέλει νὰ στρέφει τὰ ὄπλα του ἐναντίον ἐκείνων πού ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ νὰ καταδιώκει τοὺς ἁγίους. Γιατί, ἂν καὶ συμβαίνει νὰ ὑποφέρομε πολλὰς φορές ἐξαιτίας τῶν πταισμάτων μας, δεχόμενοι παιδαγωγικὴ τιμωρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν θὰ δεῖξει πλήρη ἀδιαφορία γιὰ ἐκείνους πού εἶναι οἰκεῖοι

ἀλογήσει παντελῶς τῶν οἰκειωθέντων αὐτῶ· καὶ παιδεύσας χρησίμως, ὀλέθρῳ περιβαλεῖ τὰ τῆς ὀργῆς σκεύη, τουτέστι τοὺς ἀγαλίνῳ θυμῷ κατ' αὐτῶν ὀρμήσαντας, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ πρὸς Βαβυλῶνα καλῶς εἰρημένον περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· «Ἐγὼ 5 ἔδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος». Ἀπάδει γὰρ λίαν καὶ ἀγανακτοῦντι τῷ Θεῷ τὸ φορτικὸν εἰς αἰκίας τῶν τοῦτο δρᾶν ἐπιτεταγμένων.

Στίχ. 9-10. «Τάδε λέγει Κύριος Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Τύρου καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν, οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτήν, 10 ἀνθ' ὧν συνέκλεισαν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Σαλομών εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν διαθήκης ἀδελφῶν. Καὶ ἔξαποστελῶ πῦρ ἐπὶ τὰ τεῖχη Τύρου, καὶ καταφάγεται θεμέλια αὐτῆς».

ΣΤ'. Τύριοι δὲ πάλιν πρὸς τοῖς ἀπὸ τῆς Δαμασκοῦ, καὶ μὲν 15 τοι καὶ Ἀζωτίοις, Γαζαίοις τε καὶ Ἀσκαλωνίταις, καὶ τοῖς ἐξ Ἀκκαρῶν τὴν Θεῷ πρέπουσαν ἀνεξικακίαν ὑπερβαλόμενοι, καὶ τρόπον τινὰ νενικηκότες ταῖς τῶν ἀσεβημάτων ὑπερβολαῖς, ὑπενεχθήσονται ταῖς ὀργαῖς, κατὰ γε τὸν τοῦ χρησιμωδήματος νοῦν, καὶ ποινὴν ὑπομενοῦσι τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην. Ἐπίκλημα 20 δὲ αὐτοῖς, ὅτι τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Σαλομών συνέκλεισαν εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ αὐτῆς ἀμνημονήσαντες τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθήκης. Τίς μὲν οὖν ἢ αἰχμαλωσία τοῦ Σαλομών, ἀποχρώντως ἡμῖν διέδειξεν ὁ λόγος· συνεκλείσθη δὲ ὅπως εἰς τὴν Ἰδουμαίαν καὶ πρὸς γε Τυρίων, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ἐξανδραποδισά- 25 μενοι γὰρ οὐκ εὐαρίθμητον πληθὺν τῶν ἐξ Ἰούδα καὶ Ἰσραήλ, καταπεπράκασιν Ἰδουμαίοις. Οἱ δὲ τοὺς ἐξ αἵματος ἀδελφούς καὶ ἄνωθεν ἐλευθέρους ἐν δορικτήτων μοίρᾳ πεπονημένοι, καὶ πικρῷ δουλείας κατέθλιβον ζυγῷ, καὶ τοῖς Ἑλλήνων νόμοις κατεβιάζοντο ζῆν, μονονουχὶ κατακερτομοῦντες οἱ δείλαιοι τὴν 30 τοῦ Θεοῦ δόξαν, ὡς μήτε τὴν ἐκ πατέρων αὐτοῖς ἐλευθερίαν τηρήσαντος, μήτε μὴν ἰσχύσαντος παρασχεῖν τὸ ἐν καλῷ κείσθαι τῆς εὐημερίας. Καὶ γοῦν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ φωνῆς ἑτέρου προφήτου φησί· «Τοὺς συγκλείσαντας εἰς τὴν Ἰδουμαίαν τὴν

του, και ἀφοῦ τοὺς τιμωρήσει πρὸς ὄφελός τους, θὰ παραδώσει στὸν ὄλεθρο τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς, δηλαδή ἐκείνους ποὺ ὄρμησαν μὲ ἀσυγκράτητο θυμὸ ἐναντίον αὐτῶν, σύμφωνα ὅπωςδὴποτε μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ ὀρθὰ πρὸς τὴ Βαβυλώνα γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ· «Ἐγὼ παρέδωσα αὐτοὺς στὰ χέρια σου, σὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες ἔλεος»²⁶. Γιατὶ εἶναι τελείως ἀπαίριαστο καὶ προξενεῖ ἀγανάκτηση στὸν Θεὸ ἡ φορτικὴ ἐπιμονὴ πρὸς κακοποίηση ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἐντολὴ νὰ τὸ κάνουν αὐτό.

Στίχ. 9-10. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιὰ τὶς τρεῖς ἀσέβειες τῆς Τύρου καὶ γιὰ τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου ἐναντίον αὐτῆς, ἐπειδὴ αἰχμαλώτισαν τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σολομώντα στὴν Ἰδουμαία, καὶ δὲν θυμῆθηκαν τὴν ἀδελφικὴ συμφωνία τους. Γι' αὐτὸ θὰ στείλω φωτιὰ στὰ τείχη τῆς Τύρου καὶ θὰ καταφάγει αὐτὴν μέχρι τὰ θεμέλιά της».

6. Οἱ Τύριοι πάλι μαζί μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Δαμασκοῦ, καὶ βέβαια καὶ τοὺς Ἀζωπίους καὶ τοὺς Γαζαίους καὶ τοὺς Ἀσκαλωνῖτες καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀκκαρῶν, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἀνεξικακία ποὺ πρέπει στὸν Θεό, καὶ ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο νικήσει αὐτὴν μὲ τὰ ὑπερβολικὰ ἀσεθήματά τους, θὰ ὑποστοῦν τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ προφητικοῦ λόγου, καὶ θὰ ὑπομείνουν τὴ χειρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς τιμωρίες. Καὶ ἡ κατηγορία τους εἶναι, ὅτι συνέλαβαν αἰχμαλώτους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σολομώντα στὴν Ἰδουμαία, λησμονώντας καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀδελφικὴ συμφωνία τους. Ποιὰ λοιπὸν ἦταν ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Σολομώντα μᾶς τὴν ἔδειξε ἱκανοποιητικὰ ὁ λόγος, εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ποῦμε πῶς αὐτὴ πραγματοποιήθηκε στὴν Ἰδουμαία καὶ μὲ τὴ συμβολὴ μάλιστα τῶν Τυρίων. Ἀφοῦ δηλαδή αἰχμαλώτισαν ὄχι μικρὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰσραήλ, τοὺς πούλησαν στοὺς Ἰδουμαίους. Καὶ αὐτοὶ αὐτοὺς ποὺ κατάγονόταν ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀδελφικὸ αἷμα καὶ ποὺ προσηγομένως ἦταν ἐλεύθεροι, ρίχνοντάς τους στὴ θέση τῶν δούλων, τοὺς καταπίεζαν μὲ τὸν σκληρὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, καὶ τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς εἰδωλολατρικὸς νόμους, περιγελώντας κατὰ κάποιον τρόπο οἱ δυστυχεῖς τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὔτε τὴν προγονικὴ τους ἐλευθερία διατήρησε, οὔτε βέβαια καὶ μπόρεσε νὰ διατηρήσει σὲ καλὴ κατάσταση τὴν εὐημερία τους. Καὶ πράγματι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγει μέσω τῆς φωνῆς ἄλλου προφήτη, κατηγορώντας αὐστηρὰ ἐκείνους ποὺ παρέδωσαν στὴν Ἰδουμαία

αἰχμαλωσίαν τοῦ Σαλομών, οὐ μετρίως κατατιώμενος. Καὶ τί καὶ ὑμεῖς ἐμοί, Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ πᾶσα Γαλιλαία ἀλλοφύλων; Μὴ ἀνταπόδομα ὑμεῖς ἀνταποδίδοτέ μοι, ἢ μνησικακεῖτε ὑμεῖς ἐπ' ἐμοί; Ὁξέως καὶ ταχέως ἀνταποδώσω τὸ ἀνταπόδομα
5 ὑμῶν εἰς τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ἀνθ' ὧν τὸ ἀργύριόν μου καὶ τὸ χρυσίον μου ἐλάβετε, καὶ τὰ ἐπίλεκτά μου καὶ τὰ καλὰ εἰσηνέγκατε εἰς τοὺς ναοὺς ὑμῶν, καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπέδοσθε τοῖς υἱοῖς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἐξώσητε αὐτοὺς ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν».

10 Ὅριον δὲ ὡσπερ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, σωματικὸν μὲν ἢ Ἰουδαία, ψυχικὸν δὲ ὁ νόμος, ὧν ἔξω γεγόνασιν τοῖς τῶν Ἑλλήνων υἱοῖς ἐκτόπως καταπαλούμενοι. Δεδράκασιν δὲ τοῦτο Τύριοι τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ καὶ αὐτῆς ἀμνημονήσαντες τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθήκης. Νοοῖτο δ' ἂν πρὸς ἡμῶν καὶ τοῦτο τριχῆ. Τίνες γὰρ οἱ ἀδελ-
15 φοί, τίς δὲ καὶ ἡ διαθήκη, φέρε λέγωμεν, ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων εἰς ἐννοίας τὰς ἐπὶ τούτῳ χειραγωγούμενοι. Χειρᾶμι ὁ Τυρίων κατὰ καιροὺς θεβασιλευκῶς, τῶν ὅτι μάλιστα φιλαιτάτων ἦν τῷ θεσπεσίῳ Δαβίδ· εἶτα μετ' ἐκεῖνον τῷ Σαλομών γέγονεν ἀγαπητός, ὡς καὶ συνθήκας ὁμοψυχίας ποιήσασθαι πρὸς αὐτόν,
20 συμπράξαι τε πρὸς ἅπαντα αὐτῷ, καὶ φροντίδα τὴν δέουσαν συνεισενεγκεῖν τὸν θεῖον ἀποτελοῦντι ναόν. Καὶ πλεῖστα μὲν ὅσα προσκεκόμικε δῶρα, κεκέρδακε δὲ καὶ αὐτὸς τὰ ἔτι μείζω καὶ πλουσιώτερα. Ἡ τοίνυν ἐκεῖνό φησιν, ὅτι Τύριοι πεπολεμήκασιν τὸν Ἰσραὴλ, ἀμνημονήσαντες διαθήκης τῶν ἐξ ἀγαπῆσεως ἀδελ-
25 φῶν, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν διαθέσεως καὶ φιλοστοργίας συνενηνεγμένων, ὡς δοκεῖν εἶναι καὶ ὁμαίμονας ἤγουν ὅτι γεγονότες ἐξ Ἡσαῦ Ἰδουμαῖοι, ἀδελφοὶ μὲν ἦσαν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, πεπολεμήκασιν δέ, τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθήκης ἠφειδηκότες. Πεφρόνηκε μὲν γὰρ ἐχθρὰ καὶ τὰ πολεμίων ὁ Ἡσαῦ κατὰ τοῦ Ἰακώβ, τῶν
30 πρωτοτοκίων ἔνεκα λελυπημένος ἐν ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐκ τῆς Λάβαν ἐστίας ἀπαίροντι κατὰ καιροὺς, καὶ οἴκοι πάλιν ὑπονοστήσαι ἐθέλοντι γυναιξί τε ὁμοῦ καὶ τέκνοις, συνήντησεν ὡς ἀδελφός. Κατησπάσαντο γὰρ ἀλλήλους καὶ περιέφυσαν, καὶ τὰ φίλοις πρέποντα λελαλήκασιν, καὶ τὴν ἀρχαίαν πατοῦντες διαφορὰν,

αίχμαλώτους τούς ὑπηκόους τοῦ Σολομώντα. «Καὶ τί κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ σὲ μένα, Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ ὅλη ἡ Γαλιλαία τῶν ἄλλοφύλων; Μήπως θὰ μοῦ ἀνταποδώσετε ἔσεῖς ὅσα προξένησα σὲ σᾶς, ἢ μήπως κρατᾶτε μνησικακία ἐναντίον μου; Πολὺ γρήγορα καὶ μὲ ταχύτητα θὰ σᾶς ἀνταποδώσω αὐτὸ πὺν κάνατε πάνω στὰ κεφάλια σας, ἐπειδὴ ἀρπάξατε ἀπὸ τὸ ναὸ μου τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι μου, καὶ τὰ πλεόν πολύτιμα καὶ ὠραῖα ἀντικείμενά μου τὰ πήρατε καὶ τὰ τοποθετήσατε στοὺς ναοὺς σας, καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς πουλήσατε στοὺς εἰδωλολάτρεις, ὥστε νὰ τοὺς ἀπομακρύνετε ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς χώρας τους»²⁷.

Ἄοριο βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶναι, σωματικὸ ἢ Ἰουδαία, ἐνῶ ψυχικὸ ὁ νόμος, ἔξω ἀπὸ τοὺς ὁποίους βρέθηκαν καταπονημένοι παράλογα στοὺς εἰδωλολάτρεις. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν οἱ Τύριοι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, λησμονώντας καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀδελφικὴ τους συμφωνία. Θὰ μπορούσαμε βέβαια καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐννοήσομε κατὰ τρεῖς τρόπους. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ ἀδελφοί, καὶ ποιά ἡ διαθήκη, ἐμπρὸς ἃς τὸ ποῦμε, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὰ ἱερά γράμματα σὲ ἔννοιες σχετικὲς μὲ αὐτὰ. Ὁ Χειράμ, ὁ βασιλιάς κάποτε τῶν Τυρίων, ἦταν ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητοὺς τὸν θεοπέσιο Δαβίδ· ἔπειτα μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ἔγινε ἀγαπητὸς τὸν Σολομώντα, ὥστε καὶ νὰ συνάψει μαζί του συμφωνίες ὁμοψυχίας, νὰ συμπράξει μαζί του σὲ ὅλα, καὶ νὰ τοῦ προσφέρει τὴν ἀναγκαία φροντίδα στὴν ἀνέγερση τοῦ θείου ναοῦ²⁸. Ἐπὶ πλεόν τοῦ πρόσφερε πλεῖστα ὅσα δῶρα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος κέρδισε τὰ ἀκόμα μεγαλύτερα καὶ πλουσιώτερα²⁹. Ἡ λοιπὸν ἐκεῖνο λέγει, ὅτι οἱ Τύριοι πολέμησαν τοὺς Ἰσραηλιτῆς, λησμονώντας τὴ συμφωνία τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, καὶ εἶχαν φτάσει σὲ τέτοια ψυχικὴ διάθεση καὶ φιλοστοργία, ὥστε καὶ νὰ φαίνονται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα, ἢ ὅτι προερχόμενοι οἱ Ἰδουμαῖοι ἀπὸ τὸν Ἡσαῦ, ἦταν βέβαια ἀδελφοὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλιτῆς, ἀλλὰ τοὺς πολέμησαν, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἀδελφικὴ τους συμφωνία. Γιατὶ ὁ Ἡσαῦ ἔδειξε ἐχθρική καὶ πολεμικὴ διάθεση ἐναντίον τοῦ Ἰακώβ, κυριευμένος στὴν ἀρχὴ ἀπὸ λύπη ἔξαιτίας τῶν πρωτοτοκίων, ἀλλὰ ἀναχωρώντας ἀργότερα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Λάβαν, καὶ θέλοντας νὰ ἐπιστρέψει πάλι στὸ σπίτι του μαζί μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του, τὸν συνάντησε σὰν ἀδελφός. Γιατὶ ἀσπιάσθηκαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ ἀγκαλιάσθηκαν, καὶ ἀντάλλαξαν λόγια πὺν πρέπεουν σὲ

ὁμοιοῖας καὶ εἰρήνης πεποιήνται διαθήκας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν τούτοις.

Τύριοι δὲ τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθήκης ἀμνημονήσαντες, τὰ γένη συνέβαλον, καὶ δούλους ἔχειν ἀνέπειθον τοὺς ἐξ αἵματός τε 5 καὶ ἀδελφούς, ταῖς παρὰ σφῶν συμπνοίαις πολὺ λίαν εὐσθενεστέρους τῶν κεκρατηκότων ἀποφήναντες Ἰδουμαίους. Εἰ δὲ δή τις καὶ ἐπ' αὐτῶν τοῦτο λέγοι τῶν Μωαβιτῶν, οἱ ἐξ αἵματος ἦσαν τοῦ Λώτ, ὅτι λελυπήκασι Τύριοι διαθήκην ἀδελφῶν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἐξ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Λώτ. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἀμφοῖν ἐμαχέ- 10 σαντο ποιμένες, «Εἶπε», φησὶν, «Ἐβραμὶ τῷ Λώτ Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμέν». Ἐμπροσθήσεσθαι δὴ οὖν ταύτητοι δικαίως, φησὶν, αὐτήν, καὶ ἐξ αὐτῶν κατασεισθήσεσθαι βάθρων. Τὸ γὰρ «Οὐκ ἔση 15 μετὰ πλειόνων ἐπὶ κακία» χρήσιμον πανταχῇ.

Στίχ. 11. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις τῆς Ἰδουμαίας καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτούς, ἔνεκεν τοῦ διώξαι αὐτούς ἐν ῥομφαία τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν».

20 Ζ. Μέτεισιν ὁ λόγος ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν Ἰδουμαῖον, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ἐξ Ἡσαῦ, ὑπενεχθήσεσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς τοῖς ἐξ ὀργῆς συμβαίνουσιν εὖ μάλα φησί. Πεπολεμήκασι γὰρ ἀδελφὸν ὄντα τὸν Ἰσραήλ, καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ ἐξ αἵματος τὸ θρασὺ καὶ ἀνήμερον οὐ κατέδεισαν ἐπανατεῖναι ξίφος, οὐ νόμου φύσεως πεφρον- 25 τικότες, οὐ πεφρονηκότες τι τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ τοὺς ἔξω καὶ πολεμιωτάτους ταῖς εἰς ἀδελφούς δυσμενεῖαις νικᾶν εἰθισμένοι, καὶ πεφρονηκότες που τάχα καὶ ἐπὶ τούτῳ μέγα. Οὐκοῦν ἀκουόντων καὶ πρὸς ἡμῶν «Τί ἐγκαυχᾶ ἐν κακία ὁ δυνατός;». Καὶ περὶ αὐτῶν ἂν λέγοιτο, καὶ μάλα εἰκότως «Ἐὼν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ 30 αὐτῶν». Ἄ γὰρ ἦν ἄμεινον ὡς ἀποτάτω ποιεῖσθαι φιλεῖν, ταυτί

30. Γέν. 13, 8.

31. Ἔξ. 23, 2.

32. Ψαλμ. 51, 3.

33. Φιλιπ. 3, 19.

φίλους, και παραμερίζοντας την παλαιά διαφορά τους, ἔκαναν συμφωνία ὁμόνοιας και εἰρήνης. Ἄλλ' ἐκεῖνοι βέβαια ἔκαναν ὅλα αὐτά.

Οἱ Τύριοι ὁμως, λησιμονώντας την ἀδελφική συμφωνία, ὀδήγησαν τοὺς δύο λαοὺς σὲ σύγκρουση, και ἔπεισαν τοὺς Ἰδουμαίους νὰ ἔχουν δούλους αὐτοὺς ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα και ἦταν ἀδελφοί τους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴ δική τους συνδρομή τοὺς εἶχαν ἀναδείξει πολὺ πῖο ἰσχυρότερους ἀπὸ τοὺς νικητὲς τους. Ὅμως θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πει αὐτὸ και γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς Μωαβίτες, οἱ ὅποιοι κατάγονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Λώτ, ὅτι παραβίασαν οἱ Τύριοι τὴν ἀδελφική συμφωνία, δηλαδή τὴ συμφωνία τοῦ Ἀβραάμ μὲ τὸν Λώτ. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ ποιμένες και τῶν δύο φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους, «Εἶπε», λέγει, «ὁ Ἀβραὰμ τὸν Λώτ: Ἄς μὴ ὑπάρχει φιλονεικία ἀνάμεσα σὲ μένα και σὲ σένα, και ἀνάμεσα στοὺς ποιμένες μου και στοὺς ποιμένες σου, γιατί ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι ἀδελφοί»³⁰. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ παραδοθεῖ, λέγει, δίκαια αὐτὴ στή φωτιά, και θὰ συγκλονισθεῖ ἀπὸ τὰ θεμέλιά της. Γιατὶ παντοῦ εἶναι χρήσιμος ὁ λόγος, «Δὲν θὰ πηγαίνεις μὲ τοὺς πολλοὺς γιὰ νὰ κάνεις τὸ κακό»³¹.

Στίχ. 11. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Γιὰ τὶς τρεῖς ἀσέβειες τῆς Ἰδουμαίας και γιὰ τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀλλάξω τὴν καταδικαστική ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ αὐτοὶ καταδίωξαν μὲ τὰ ξίφη τοὺς ἀδελφούς τους».

7. Ὁ λόγος μεταφέρεται τώρα στοὺς Ἰδουμαίους, δηλαδή στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡσαῦ, και πολὺ σωστὰ λέγει, ὅτι θὰ ὑποστοῦν και αὐτοὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θὰ συμβοῦν ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πολέμησαν τοὺς Ἰσραηλίτες, ποὺ ἦταν ἀδελφοί τους, και δὲν δίστασαν νὰ σηκώσουν τὸ θρασὺ και ἀνήμερο ξίφος τους ἐναντίον τῶν πλησίον τους ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα μ' αὐτοὺς, χωρὶς νὰ δείξουν καμμιά φροντίδα γιὰ τὸ νόμο τῆς φύσης, χωρὶς νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἦταν συνηθισμένοι νὰ νικοῦν τοὺς ἔξω και τοὺς πλέον ἐχθρούς τους μὲ τὴν ἐχθρότητα πρὸς τοὺς ἀδελφούς, και μάλιστα ὑπερυφαννεύομενοι ἴσως πάρα πολὺ γι' αὐτὸ. Ἄς ἀκούσουν λοιπὸν και ἀπὸ ἐμᾶς «Γιατὶ καυχίεται ὁ δυνατὸς γιὰ τὴν κακία του»³². Και θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ και γι' αὐτοὺς, και πολὺ μάλιστα εὐλόγα: «Τῶν ὁποίων δόξα βρίσκεται στὴν αἰσχύνη τους»³³. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ προσπαθοῦν νὰ τὰ ἀπομακρύνουν ὅσο μπορούν πῖο πολὺ, αὐτὰ τιμώντας τα μὲ τὴν πλέον

δὴ παγκάλῃ (παγκάκῳ) τιμῶντες ψήφῳ, πάλιν ἀκούσονται· «Οὐ-
αὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέν-
τες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ λέγοντες (τιθέντες) τὸ
πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν».

5 *Στίχ. 11.* «Καὶ ἐλυμήνατο μήτραν (μητέρα) ἐπὶ γῆς».

Η. Ἀπαριθμεῖται χρησίμως τὰ τῶν Ἰδουμαίων ἐγκλήματα,
καὶ ἐπ' αὐτὸν ἄνεισι τὸν Ἡσαῦ, δυσγενεῖς ὄντας καὶ ἐξ ἀνοσίου
φύντας πατρὸς ἀποφαίνων, ἵν' ἐκεῖνό που τάχα νοῶμεν τὸ δια-
φωνῆς Ἡσαίου πλαγίως ὑποδηλούμενον· «Ἐκ γὰρ σπέρματος
10 ὄφρων ἐξελεύσονται ἔκγονα ἀσπίδων». Ἀφηγεῖται δὴ οὖν ὅτι
καὶ ὁ προπάτωρ αὐτοῖς γεγονῶς Ἡσαῦ τοῖς ἐκ μήτρας καὶ γενέ-
σεως ἀγαθοῖς προσγεγονόσιν αὐτῷ μονονουχὶ καὶ διελυμήνατο,
καὶ κατέρῳριψεν εἰς γῆν τὸ ἐκ τῶν πρωτοτοκίων ἀξίωμα, μικροῦ
παντελῶς ἀξιῶσας τὸ χρῆμα λόγου τροφῆς ἔνεκα σωματικῆς·
15 ἔψημα γὰρ ἐξήτει φακοῦ, καὶ λαβὼν ἐδίδου τὸ τῆς φύσεως δῶ-
ρον. Ἐνεκα τούτου, φησὶν, ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ «Ἐδώμ», ὃ
ἔστι γῆϊνος, ὅθεν οἶμαι καὶ Ἰδουμαῖοι κέκληνται λοιπὸν οἱ ἐξ αὐ-
τοῦ γεγονότες. Οὐκοῦν τὸ ἐκ τόκου καὶ μήτρας ἀξίωμα κατε-
λυμήνατο, φησὶν, εἰς γῆν, ἀντὶ τοῦ γηϊνοῦ πράγματος ἠλλάξατο.
20 Ἐνοσχεθεῖεν δ' ἂν τοῖς ἴσοις ἐγκλήμασιν οἱ τῶν σαρκικῶν τὴν
ἀπόλαυσιν προτάπτοντες τῶν πνευματικῶν, καὶ ἀνθαιρούμενοι
τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τῶν μὴ σαλευομένων τὰ σαλευό-
μενα, καὶ καταφρονοῦντες μὲν δόξης τῆς παρὰ Θεῶ, ἀβουλότατα
δὲ προτετιμηκότες τὰ ἐν ἀνθρώποις λαμπρά, ἃ καὶ ἐν ἴσῳ σκιαῖς
25 παρελαύνει τοὺς ἔχοντας. Χρησίμως δὲ λίαν καὶ ὁ θεσπέσιος
Παῦλος βοᾷ· «Μὴ τις πόρονος», φησὶν, «ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς
ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ;».

Στίχ. 11. «Καὶ ἤρπασεν εἰς μαρτύριον φρίκην αὐτοῦ».

Θ. Ἐτέρου πάλιν διαμέμνηται πράγματος, διαβάλλειν οἴου
30 τε τὸν Ἰδουμαῖον, ὡς αἰεὶ γεγονότα σκαιόν τε καὶ πονηρὸν καὶ
τοῖς ἐξ αἵματος ὅτι μάλιστα δυσμενῆ καὶ πολεμιώτατον. Γέγρα-
πται τοίνυν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· «Καὶ ἀπέστειλε Μωυσῆς ἀγγέ-

ώραία (χειρότερη) ἐκλογή, θὰ ἀκούσουν πάλι: «Ἐλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ λένε τὸ κακὸ καλὸ, καὶ τὸ καλὸ κακὸ, σ' αὐτοὺς ποὺ παρουσιάζουν τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, σ' αὐτοὺς ποὺ παρουσιάζουν τὸ πικρὸ γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸ»³⁴.

Στίχ. 11. «Καὶ κατέστρεψαν τὴ μήτρα (μητέρα) πάνω στὴ γῆ».

8. Ἀπαριθμεῖ κατὰ τρόπο χρήσιμο τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰδουμαίων, καὶ μεταφέρει τὸ λόγο στὸν Ἡσαῦ, παρουσιάζοντας ὅτι εἶναι ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ προῆλθαν ἀπὸ ἀνόσιο πατέρα, ὥστε νὰ φέρομε στὸ νοῦ μας ἐκεῖνο ποὺ ἴσως ὑποδηλώνεται μὲ τρόπο πλάγιο ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Ἡσαΐα: «Γιατὶ ἀπὸ σπέρμα φιδιῶν θὰ προέλθουν τέκνα ἀσπίδων»³⁵. Ἀναφέρει λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ προπάτοράς τους Ἡσαῦ κατέστρεψε κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ δόθηκαν ἀπὸ τὴ μήτρα τῆς μητέρας του καὶ τὴ γέννησή του, καὶ πέταξε στὴ γῆ τὴν τιμὴ ἀπὸ τὰ πρωτοτόκια, θεωρώντας τελείως ἀνάξια τὴν τιμὴ αὐτὴ ἕξαιτίας τῆς σωματικῆς τροφῆς· γιατί ζήτησε ἓνα πιάτο φακῆς, καὶ ἀφοῦ τὸ ἔλαβε, ἔδωσε τὸ δῶρο τῆς φύσεως. Ἐξαιτίας αὐτοῦ, λέγει, ἔλαβε τὸ ὄνομα «Ἐδώμ»³⁶, ποὺ σημαίνει γῆινο, καὶ γι' αὐτό, νομίζω, καὶ ὀνομάσθηκαν Ἰδουμαῖοι στὸ ἔξῃς ὅσοι προῆλθαν ἀπὸ αὐτόν. Κατέστρεψαν λοιπὸν, λέγει, τὴν τιμὴ ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ τὴ μήτρα, ἀνταλλάσσοντάς τιν μετὰ τὴ γῆ, ἀνταλλάσσοντάς τιν μετὰ ἓνα γῆινο πρᾶγμα. Θὰ συλληφθοῦν νὰ διαπράττουν τὰ ἴδια ἐγκλήματα αὐτοὶ ποὺ θέτουν τὴν ἀπόλαυση τῶν σαρκικῶν πρὶν ἀπὸ τὰ πνευματικά, καὶ προτιμοῦν τὰ πρόσκαιρα ἀντὶ τῶν αἰώνιων, καὶ τὰ σαλευόμενα ἀντὶ ἐκείνων ποὺ δὲν σαλευῦνται, καὶ περιφρονοῦν βέβαια τὴ δόξα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, καὶ τελείως ἀνόητα προτιμοῦν αὐτὰ ποὺ θεωροῦντα λαμπρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ὅποια παρόμοια μὲ σκιὲς περνοῦν καὶ φεύγουν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν. Πολὺ χρήσιμα καὶ ὁ θεοσπέσιος Παῦλος βροντοφωνάζει καὶ λέγει: «Ἄς μὴ εἶναι κάποιος πόρνος ἢ βέβηλος ὅπως ὁ Ἡσαῦ, ὁ ὁποῖος πούλησε τὰ πρωτοτόκια του ἀντὶ ἑνὸς φαγητοῦ»³⁷.

Στίχ. 11. «Καὶ ἔλαβε ὡς μαρτυρία του τὰ φρικτὰ ἔργα του».

9. Μνημονεύει πάλι ἄλλο πρᾶγμα, κατηγορώντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς Ἰδουμαίους, ὅτι πάντοτε ἦταν βάνασοι καὶ κακοὶ καὶ πάρα πολὺ ἐχθρικοὶ καὶ πολέμοι πρὸς τοὺς ἕξ αἵματος συγγενεῖς τους. Πράγματι λοιπὸν ἔχει γραφεῖ στοὺς Ἀριθμοὺς «Ἔστειλε τότε ὁ Μωυσῆς

λους ἐκ Κάδης πρὸς τὸν βασιλέα Ἐδώμ λέγων· Τάδε λέγει ὁ ἀδελφός σου Ἰσραήλ· Σὺ ἐπίστασαι πάντα τὸν μόχθον τὸν εὐρόντα ἡμᾶς· καὶ κατέβησαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρωκῆσαμεν ἐν Αἴγύπτῳ ἡμέρας πλείους, καὶ ἐκάκωσαν ἡμᾶς
 5 οἱ Αἴγύπτιοι καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ ἀνεβοήσαμεν πρὸς Κύριον, καὶ εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς ἡμῶν, καὶ ἀποστείλας ἄγγελον ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐξ Αἴγύπτου· καὶ νῦν ἐσμεν ἐν Κάδης πόλει ἐκ μέρους τῶν ὀρίων σου· παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου· οὐ διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν οὐδὲ δι' ἀμπελώνων, οὐδὲ πίο-
 10 μεθα ὕδωρ ἐκ λάκκου σου· ὁδῶ βασιλικῇ πορευσόμεθα· οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὄρια σου· Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν Ἐδώμ· Οὐ διελεύση δι' ἐμοῦ· εἰ δὲ μὴ, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σου· Καὶ λέγουσιν αὐτῶ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· Παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα· ἐὰν δὲ τοῦ
 15 ὕδατός σου πίνωμεν ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω σοι τιμὴν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδὲν ἐστὶ· παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα· Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ διελεύση δι' ἐμοῦ· Καὶ ἐξῆλθεν Ἐδώμ εἰς συνάντησιν αὐτῶν ἐν ὄχλῳ βαρεῖ καὶ ἐν χειρὶ ἰσχυρᾷ· Καὶ οὐκ ἠθέλησεν Ἐδώμ δοῦναι τῷ Ἰσραήλ παρελθεῖν διὰ τῶν ὀρίων αὐτοῦ, καὶ
 20 ἐξέκλινεν Ἰσραήλ ἀπ' αὐτοῦ».

Ἄθρει δὴ πάλιν ἐν τούτοις, ὡς δεινὰ καὶ πέρα λόγου παντὸς τὰ τῆς ἀφιλοστοργίας ἐγκλήματα· Ὁ μὲν γὰρ Ἰσραήλ οὐκ ἀνάργυρον ὕδωρ ἐξήτει τὸν Ἐδώμ, ὁ δὲ ἦν ἐν ὄπλοις, καὶ παρετάττετο, καὶ μόνης παρόδου διεφθονηκῶς, καὶ εἰς τοῦτο σκαιότητος
 25 διελάσας ἠλέγχετο, ὡς, εἰ μὴ ἐκκέκλικεν ὁ Ἰσραήλ, οὐδ' ἂν αὐτῶν αἱμάτων ἐφείσατο. «Ἦρπασε» τοίνυν «εἰς μαρτύριον φρίκην αὐτοῦ». Οἱ μὲν γὰρ παρητοῦντο καὶ ὑπεστεύλλοντο, τὸ πολεμεῖν δεδιότες, ἵνα μὴ τῆς εἰς ἀδελφούς δοκοῖεν ἀλογεῖν ἀγάπης, ὁ δὲ τὴν ὑποστολήν, ἥτοι τὴν εἰς τοῦτο δειλίαν, ἦν καὶ τῷ τῆς φρίκης ὀνό-
 30 ματι καταδηλοῖ, πρόφασιν ἐποιεῖτο σκληρᾶς ὥσπερ διαμαρτυρίας αὐτοῖς Ἠπειίλησε γὰρ ἐναργῶς, ὡς, εἰ μὴ θούλοιο τῶν αὐτῶ προσηκόντων ὀρίων ἀποφοιτᾶν, ἐξελεύσεται κατ' αὐτοῦ καὶ πολεμήσει λοιπόν. Οὐκοῦν ἀφιλάλληλος ὁ Ἐδώμ καὶ τοῖς τῆς μισα-

ἀγγελιοφόρους ἀπὸ τὴν Κάδη πρὸς τὸν βασιλιὰ τῆς Ἐδὼμ λέγοντας· Αὐτὰ λέγει ὁ ἀδελφός σου Ἰσραήλ· Σὺ γνωρίζεις ὅλο τὴν κακοτυχιὰ πού μᾶς βρῆκε· γι' αὐτὸ κατέβηκαν οἱ πατέρες μας στὴν Αἴγυπτο, καὶ ζήσαμε γιὰ πολλὰ χρόνια ὡς πάροικοι στὴν Αἴγυπτο, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ὑπέβαλαν σὲ ταλαιπωρίες ἐμᾶς καὶ τοὺς πατέρας μας· ὑψώσαμε τότε τὴ φωνή μας πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴ φωνή μας, καὶ ἀφοῦ ἔστειλε ἄγγελό του μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ τώρα βρισκόμαστε στὴν περιοχή τῆς Κάδης κοντὰ στὰ σύνορά σου· ἂς περάσομε μέσω τῆς χώρας σου· δὲν θὰ περάσομε μέσα ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, οὔτε μέσα ἀπὸ τὰ ἀμπέλια σου, οὔτε θὰ πιοῦμε νερὸ ἀπὸ τὰ πηγᾶδια σου· θὰ βαδίσομε τὸν δημόσιο δρόμο καὶ δὲν θὰ παρεκκλίνομε δεξιὰ οὔτε ἀριστερὰ, μέχρι πού νὰ περάσομε τὰ σύνορά σου. Καὶ εἶπαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰδουμαῖοι. Δὲν θὰ περάσετε μέσα ἀπὸ τὴ χώρα μας· ἀλλιῶς θὰ ἐξέλθομε πρὸς πόλεμο ἐναντίον σας. Καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες τότε τοὺς εἶπαν· Θὰ περάσομε δίπλα ἀπὸ τὸ ὄρος· ἂν χρειασθεῖ νὰ πιοῦμε νερὸ ἐμεῖς καὶ τὰ κτήνη μας, θὰ δώσομε τὸ ἀντίτιμό του· δὲν θὰ συμβεῖ τίποτε· θὰ περάσομε δίπλα ἀπὸ τὸ ὄρος. Καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι εἶπαν· Δὲν θὰ περάσετε μέσα ἀπὸ τὴ χώρα μας. Καὶ ἐξηλήθαν οἱ Ἰδουμαῖοι πρὸς συνάντησή τους μὲ πολὺ πλῆθος καὶ ἰσχυρὸ ἐξοπλισμό, καὶ δὲν θέλησεν οἱ Ἰδουμαῖοι νὰ ἐπιτρέψουν τοὺς Ἰσραηλῖτες νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ τὰ ὄριά τους, καὶ παρέκαμψαν οἱ Ἰσραηλῖτες τὴ χώρα τους»³⁸.

Πρόσεχε λοιπὸν πάλι σ' αὐτὰ πόσο φοβερὰ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο εἶναι τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀφιλοστοργίας. Γιατὶ οἱ Ἰσραηλῖτες ζητοῦσαν νερὸ ἀπὸ τοὺς Ἰδουμαίους ἐναντι χρημάτων, ἐνῶ αὐτοὶ πῆραν τὰ ὄπλα καὶ ἀντιπαρατάχθηκαν, γεμᾶτοι ἀπὸ φθόνο γιὰ ἓνα ἀπλό πέρασμα, καὶ παρουσιάζονταν ὅτι εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ κακίας, ὥστε, ἂν δὲν παρέκκλιναν οἱ Ἰσραηλῖτες, δὲν θὰ δίσταζαν ἀκόμα καὶ αἷμα νὰ χύσουν. «Ἐρπαξε» λοιπὸν «ὡς μαρτυρία τῆ φρίκης του». Γιατὶ οἱ Ἰσραηλῖτες παρατήθηκαν καὶ ὑποχώρησαν, ἐπειδὴ φοβήθηκαν τὸν πόλεμο, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς τους, ἐνῶ οἱ Ἰδουμαῖοι τὴν ὑποχώρηση, ἥτοι τὴ δειλία τους νὰ περάσουν, τὴν ὁποία ὑποδηλώνει καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς φρίκης, τὴν ἔκαναν πρόφραση σκληρῆς κατὰ κάποιον τρόπο διαμαρτυρίας πρὸς αὐτούς. Γιατὶ τοὺς ἀπειλήσαν ὀλοκάθαρα, ὅτι, ἂν δὲν ἤθελαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς χώρας τους, θὰ βὰδιζαν ἐναντίον τους καὶ θὰ τοὺς πολεμοῦσαν. Ἄρα

δελφίας ἐγκλήμασιν οὐ μετρίως ἔνοχος ταύτητοι δικαίως καὶ Θεῷ κατεστυγημένος· «Ὁ γὰρ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, «καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει». Οὐκοῦν ὁ ἀγάπης δίχα διαζῆν ἤρημένος, οὐκ ἐν τῷ Θεῷ πέποιθεν; 5 ἀλλ' ἔξω κείσεται μᾶλλον τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος.

Στίχ. 11. «Καὶ τὸ ὄρημα αὐτοῦ ἐφύλαξεν εἰς νῆκος»

Γ. Τρίτον δὴ τοῦτο τῶν ἐξ Ἡσαῦ πλημμέλημα. Τὸ γὰρ «ὄρημα αὐτοῦ», τὸ πρὸς ἔχθραν δηλονότι καὶ ἀνοσιότητα χαλεπὸν, ἐφύλαξεν εἰς νῆκος, τουτέστιν εἰς ἐκνίκησιν, καὶ μέχρι παντός. 10 Κατέληξε γὰρ οὐδαμῶς τῶν ἀνοσιῶν ἐγχειρημάτων, καίτοι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ἀποφοιτήσαντος τοῦ Ἡσαῦ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἀνοσιότητος, καὶ φονῶντος μὲν οὐκ ἔτι κατὰ τοῦ Ἰακώβ, μετατιθεμένου δὲ μᾶλλον εἰς ἡμερότητα καὶ φιλαλληλίαν. Ἐπιστρέφοντα γὰρ ἐκ τῆς Λάβαν ἐστίας, κατησπάζετο μὲν μετὰ 15 κλανθμοῦ (φιλεῖ δέ πως αἰεὶ καὶ ἐπὶ ταῖς ἄγαν εὐθυμίαις ἐκχεῖσθαι τὸ δάκρυον), σκληροὶ δὲ λίαν οἱ ἐξ αὐτοῦ, τῇ τῶν τρόπων σκαιότητι καὶ αὐτὴν ὑπερβαλλόμενοι τὴν τοῦ προγόνου φανλότητα. Ἄλλ' ἔστιν ἀληθές, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως, «Ὀδοὶ μνησικάκων εἰς θάνατον». Ταύτητοι καὶ φησιν

20 Στίχ. 12. «Καὶ ἐξαποστελῶ πῦρ εἰς Θαμῖαν καὶ καταφάγεται θεμέλια τειχέων αὐτῆς».

ΙΑ'. Μητρόπολις δὲ τῆς Ἰδουμαίας αὕτη· «καὶ καταφάγεται θεμέλια τειχέων αὐτῆς»: ἐμπέπηρησαι γὰρ πολεμίων κεκρατηκότων, καὶ ὁμοῦ ταῖς ἄλλαις διόλωλεν ἡ Θαμῖαν. Ἐκτελευτήσει δὴ 25 οὖν εἰς πῦρ τε καὶ φλόγας τὸ μισεῖν ἀδελφούς καὶ κατεξανίστασθαι τῶν ἐξ αἵματος, ἢ καὶ τῶν ἐξ οἰκειότητος τῆς πνευματικῆς συνειλεγμένων εἰς ἔνωσιν καὶ ὁμοψυχίαν· ἀπήλλακται δὲ τῶν τοιούτων κακῶν τὰ τῆς ἀγάπης ἀντήματα.

30 Στίχ. 13-15. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις υἱῶν Ἀμμιὼν καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτούς, ἀνθ' ὧν ἀνέσχιζον τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας τῶν Γαλααδι-

39. Α' Ἰω. 4, 16.

40. Γέν. 33, 4.

41. Παροιμ. 12, 28.

λοιπὸν οἱ Ἰδουμαῖοι παρουσιάζονται χωρὶς φιλαλληλία καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἔνοχοι γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἔχθρας τοὺς πρὸς τοὺς ἀδελφούς τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δίκαια ἔγιναν μισητοὶ στὸν Θεό· γιατί σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἰωάννη, «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, καὶ αὐτὸς ποὺ μένει μέσα στὴν ἀγάπη, μένει μέσα στὸν Θεό»³⁹. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἐπιλέγει νὰ ζεῖ δίχως τὴν ἀγάπη δὲν στηρίζει τὴν πεποίθησή του στὸν Θεό, ἀλλὰ βρῖσκεται μᾶλλον ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν Θεό.

Στίχ. 11. «Καὶ τὸν φορικτὸ θυμὸ του τὸν φύλαξε μέχρι τῆ νίκης».

10. Αὐτὸ εἶναι τρίτο πλημμέλημα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡσαῦ. Γιατί «ὄρμημά του», δηλαδή τὴ φοβερὴ τάση του πρὸς ἔχθρα καὶ ἀνοσιότητα, τὴ φύλαξε μέχρι τῆ νίκης, δηλαδή πρὸς νίκη καὶ μόνο, καὶ μέχρι τὸ τέλος. Γιατί δὲν σταμάτησαν καθόλου τὰ ἀνόσια ἐγχειρήματά τους, μολονότι, ὅπως ἤδη εἶπα προηγουμένως, ἐγκατέλειψε ὁ Ἡσαῦ τὴν παλαιὰ ἐκείνη ἀνοσιότητά του, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσε πιά τὸ φόνο τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ μᾶλλον εἶχαν μεταβληθεῖ τὰ αἰσθήματά του πρὸς ἡμερότητα καὶ φιλαλληλία. Γιατί ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Λάβαν, τὸν κατασπάσθηκε κλαίγοντας⁴⁰ (γιατί κατὰ τὶς μεγάλες χαρὲς τρέχουν συνήθως ἀσταμάτητα τὰ δάκρυα), οἱ ἀπόγονοί του ὅμως φάνηκαν πάρα πολὺ σκληροί, ξεπερνώντας μὲ τὴ γεμάτη ἀπὸ κακία συμπεριφορὰ τους καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴ φαυλότητα τοῦ προγόνου τους. Ἄλλ' εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα, «Οἱ δρόμοι τῶν ἀνθρώπων μὲ μνησικακία ὁδηγοῦν στὸ θάνατο»⁴¹. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ λέγει:

Στίχ. 12. «Καὶ θὰ στείλω φωτιὰ στὴ Θαιμὰν ποὺ θὰ καταφάγει μέχρι καὶ τὰ θεμέλια τὰ τείχη της».

11. Ἡ Θαιμὰν εἶναι μητρόπολη τῆς Ἰδουμαίας καὶ εἶχε πυρποληθεῖ μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἐχθρῶν της, καὶ καταστράφηκε μαζί μὲ τὶς ἄλλες πόλεις. Θὰ καταλήξει λοιπὸν σὲ φωτιὰ καὶ σὲ φλόγες τὸ μῖσος πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ ἡ ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους ποὺ κατάγονται ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα, ἢ καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀπὸ οἰκειότητα πνευματικὴ βρῖσκονται σὲ ἔνωση καὶ ὁμοψυχία· ἀντίθετα τὰ καυχήματα τῆς ἀγάπης εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτοῦ τοῦ είδους.

Στίχ. 13-15. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Γιὰ τὰ τρία ἀσεδήματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἀμμὸν καὶ γιὰ τὰ τέσσερα δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ κατέσχιζαν τὶς ἔγκυες γυναῖκες τῶν Γαλααδιτῶν, μὲ

τῶν, ὅπως ἐμπλατύνωσιν τὰ ὄρια αὐτῶν. Καὶ ἀνάψω πῦρ ἐπὶ τὰ τεῖχη Ῥαβθάθ, καὶ καταφάγεται θεμέλια αὐτῆς μετὰ κραυγῆς ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, καὶ σεισθήσεται ἐν ἡμέρᾳ συντελείας αὐτῆς, καὶ πορεύσονται οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσία, οἱ ἱερεῖς αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, λέγει Κύριος».

IB'. Καταγράφεται καὶ Ἀμμανιτῶν ἢ Δαμασκηνῶν ἀγριότης. Ἀπεκτόνασι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς ἐν γαστροὶ ἐχούσας τῶν Γαλααδιτῶν, οὐχ ἑτέροις τισὶν ἐπαμύνοντες, οὔτε μὴν ὀθνείοις δανείζοντες τὰς ὀργάς, ἀλλ' ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν, ἵν' εὐρυτέραν ἔχοιεν τὴν ἀρχήν, καὶ μέχρι πολλοῦ διήκοντας τῆς βασιλείας τοὺς ὄρους, καταδηωθείσης ἀπάσης τῆς Ἰουδαίων γῆς, καὶ ἀνατετραμμένων εἰσάπαν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ὡς πεπονθότος Θεοῦ τὸ ἀνάγκη, καὶ ἡσθηνηκότος ἀληθῶς τοῦ διασώζειν ἐπηγγελημένου, καὶ τοῖς πολεμεῖν ἐθέλουσιν ἀνάλωτον ἀποφαίνοντος. Ἐλόντες δὴ οὖν καὶ οὗτοι τὰς πόλεις, καταμειδιᾶν ἀπετόλμων τοῦ προασπίζοντος Θεοῦ, καὶ τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς ἀνῆπτον τὰ χαριστήρια καὶ ὠδὰς ἐπινικίους. Ταύτητοί φησιν ἐμπροσθήσεσθαι τὴν Ῥαβθάθ (μητρόπολις δὲ καὶ αὕτη τῆς τῶν Ἀμμανιτῶν ἐστὶ χώρας), ἀπολέσθαι δὲ αὐτὴν μετὰ κραυγῆς φησι, τουτέστι, καταλαλαζόντων αὐτῆς τὸν τοῦ πολέμου νόμον τῶν Βαβυλωνίων. Ἠρήκασι γὰρ αὐτὴν πανοτρατιᾷ, καταθέοντος τῆς Ἀμμανιτῶν τοῦ Ναβουχοδονόσορ. Βαδιούνται δὲ καὶ αἰχμάλωτοι, φησὶν, ὁμοῦ τοῖς κρατοῦσιν οἱ ὑπὸ χεῖρα, καὶ τοῖς ἰδίους θεοῖς οἱ ἱεραῖοι λαχόντες, οὐδὲν παρ' ἐκείνων ἔχοντες εἰς ἐπικουρίαν. Τί γὰρ ἂν καὶ δράσειεν, ἢ πῶς ἂν ὀνήσαι τινὰς ἄγαλμα κωφόν;

Ἐοίκασι δὲ καὶ οἱ τῶν αἰρέσεων παρεστηκότες τοῖς ἀνατέμνουσι τὰς ἐχούσας ἐν γαστροί, ὅπως ἐμπλατύνωσι τὰ ὄρια αὐτῶν. Ἴνα γὰρ φαίνωνται πολλῶν ἠγούμενοι, καταβιάζονται ψυχὰς ἀθλίας, καὶ ταῖς ἐκ λόγων ἀπάταις ὡμὴν ὥσπερ τινὰ καὶ ἀτελεσφόρητον αὐτοὺς τὴν πίστιν ἀπαμβλίσκειν παρασκευάζουσι, λαλοῦντες αὐτοῖς τὰ διεστραμμένα, ἐρευνγόμενοί τε τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου. Λέγει γὰρ οὐδεὶς ὅτι «Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ἀλλ' οὐδὲ ἀνάθεμα Ἰησοῦς», εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ.

σκοπὸ νὰ ἐπεκτείνουν τὰ σύνορά τους. Καὶ θὰ ἀνάψω φωτιά στὰ τείχη τῆς Ραββάθ, καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια αὐτῆς με κραυγές κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πολέμου, καὶ σεισμός θὰ τὴ συγκλονίσει κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς πλήρους καταστροφῆς της, καὶ οἱ βασιλεῖς τους θὰ ὀδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι σὲ ξένη χώρα, καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες, λέγει Κύριος».

11. Περιγράφεται ἡ ἀγριότητα καὶ τῶν Ἀμμωνιτῶν τῶν Δαμιασκηνῶν. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ σκότωσαν τὶς ἔγκυες γυναῖκες τῶν Γαλααδιτῶν, ὄχι βοηθώντας κάποιους ἄλλους, οὔτε βέβαια δανείζοντας τὴν ὀργή τους σὲ ξένους, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἑαυτό τους, γιὰ νὰ ἔχουν εὐρύτερη τὴν ἐξουσία, καὶ νὰ φτάνουν πολὺ μακριὰ τὰ ὄρια τῆς βασιλείας τους, ἀφοῦ καταρημαθεῖ ὅλη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνατραποῦν τελείως οἱ Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ τὰχα ὁ Θεὸς ἔχασε τὴ δύναμή του, καὶ κατέστη ἀληθινὰ ἀδύναμος νὰ τοὺς σώσει ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ, καὶ νὰ τοὺς ἀναδείξει ἀνίκητους στοὺς ἐχθρούς τους. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κυριεύσαν τὶς πόλεις, τολμοῦσαν νὰ γελοῦν χλευαστικὰ εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ πού τοὺς ὑπερασπιζόταν, καὶ ἀπέδιδαν τὰ εὐχαριστήρια καὶ τὶς ἐπινίκιες ὠδὲς στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει θὰ πυρποληθεῖ ἡ Ραββάθ (καὶ αὐτὴ εἶναι μητρόπολη τῆς χώρας τῶν Ἀμμωνιτῶν), καὶ θὰ ἐξαφανισθεῖ, λέγει, αὐτὴ με κραυγές, δηλαδή κάτω ἀπὸ τοὺς σύμφωνους με τὸν νόμο τοῦ πολέμου ἀλαλαγμοὺς τῶν Βαβυλωνίων. Πραγματικὰ τὴν κυριεύσαν μαζί με ὅλο τὸ στρατό της καθὼς ὁ Ναβουχοδονόσορ εἶχε τρέψει σὲ φυγὴ τοὺς Ἀμμωνῖτες. Καὶ θὰ βαδίσουν, λέγει, καὶ αἰχμάλωτοι, μαζί με τοὺς νικητὲς οἱ ἠττημένοι, καὶ ἐκεῖνοι πού ἔλαχε νὰ εἶναι ἱερουργοὶ τῶν θεῶν τους, μὴ ἔχοντας ἀπὸ ἐκείνους καμμιά βοήθεια. Τί δηλαδή θὰ μπορούσε νὰ κάνει, ἢ πῶς θὰ μπορούσε νὰ ὠφελήσει κάποιους ἕνα κουφὸ ἄγαλμα;

Μοιάζουν ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἰρέσεων με ἐκείνους πού ξέσχιζαν τὶς ἔγκυες γυναῖκες γιὰ νὰ πλατύνουν τὰ ὄριά τους. Γιὰ νὰ φαίνονται δηλαδή ἀρχηγοὶ πολλῶν, καταπιέζουν τὶς ἀθλιές ψυχές, καὶ με τὰ ἀπατηλὰ λόγια τους προκαλοῦν μὲ κάποια ὠμὴ καὶ ἀνολοκλήρωτη ἀμβλῶση τῆς πίστεώς τους, κηρύττοντας σ' αὐτοὺς τὰ διεστραμμένα λόγια τους⁴², καὶ μιλώντας ἀπὸ τὴν καρδιά τους, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου⁴³. Γιατὶ «κανένας δὲν λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, παρὰ μόνο αὐτὸς πού φέρει μέσα του τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλ' οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ ἀνάθεμα τὸν Ἰησοῦ»⁴⁴, παρὰ μόνο ἔχοντας ὄργανό του τὸν Βεελζεβούλ.

ΚΕΦ. 2, στίχ. 1-3. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις Μωάβ καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτόν, ἀνθ' ὧν κατέκαυσαν τὰ ὀσῶ βασιλέως τῆς Ἰδουμαίας εἰς κονίαν. Καὶ ἐξαποστελῶ πῦρ ἐπὶ Μωάβ, καὶ καταφάγεται θεμέλια τῶν πόλεων αὐτῶν, καὶ ἀποθανεῖται ἐν ἀδυναμίᾳ Μωάβ, μετὰ κραυγῆς καὶ μετὰ φωνῆς σάλπιγγος. Καὶ ἐξολοθρεύσω κριτὴν ἐξ αὐτῆς, καὶ πάντα τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς ἀποκτενῶ μετ' αὐτῆς, λέγει Κύριος».

ΙΓ'. Μωαβῖται πάλιν δεδυσσεβήκασιν οὐ μετρίως, ὡς ἐπέκει-
 10 να λοιπὸν καὶ αὐτοὺς ἐλάσαι τῆς ἐνούσης ἡμερότητός τε καὶ ἀνεξικακίας τῶ τῶν ὄλων Θεῶ. Ἐπίκλημα δὲ αὐτοῖς ἢ εἰς νεκρὸν ἁμαρτία· τὸ ἐμπροῆσαι, φησί, τὰ ὀσῶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰδουμαίας ἐμπροῆσαι δὲ οὕτως, ὡς κατισχνῶσαι λοιπὸν εἰς χοῦν καὶ κονίαν. Τί τοίνυν τὸ ἔγκλημα; Μῖσος καὶ ἀπανθρωπία καὶ ἀχάλινος
 15 ἀγριότης κατὰ τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Ἐμπεπρηῆσθαι γὰρ οὐχ ἑτέρου του χάριν τὰ τοῦ μνημονευθέντος βασιλέως ὀσῶ φαίη τις ἄν, ἢ ὅτι μόνον ἔνεκα τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Σαφῆ δὲ οὕσαν τὴν ἱστορίαν διὰ βραχέων ἀφηγήσομαι. Ἐν τῇ Τετάρτῃ γέγραπται τῶν Βασιλειῶν
 20 «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ ἀποθανεῖν Ἀχαάβ καὶ ἠθέτησε βασιλεὺς Μωάβ ἐν βασιλεῖ Ἰσραήλ. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς Ἰωράμ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκ Σαμαρείας καὶ ἐπεσκέψατο τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐξαπέστειλε πρὸς Ἰωσαφάτ, βασιλέα Ἰούδα, λέγων· Βασιλεὺς Μωάβ ἠθέτησεν ἐν ἐμοί· εἰ πορεύσῃ μετ' ἐμοῦ ἐπὶ Μωάβ εἰς πόλεμον; Καὶ εἶπεν· Ἀναθήσομαι ὅμοιός μοι ὅμοιός
 25 σοι, ὡς ὁ λαός σου ὁ λαός μου, ὡς οἱ ἵπποι σου οἱ ἵπποι μου. Καὶ εἶπε· Ποία ὁδῶ ἀναβῶ; Καὶ εἶπεν· Ὀδὸν ἔρημον Ἐδώμ. Καὶ ἐπορεύθη ὁ βασιλεὺς Ἰσραήλ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰούδα καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐδώμ, καὶ ἐκύκλωσαν ὁδὸν ἑπτὰ ἡμερῶν καὶ οὐκ ἦν ὕδωρ τῇ παρεμβολῇ καὶ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν».

30 Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως συνωπλίζετο τοῖς βασιλεῦσι καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐδώμ, τουτέστι τῆς Ἰδουμαίας Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ὑδάτων ἐν σπάνει, μετεπέμποντο τὸν μακάριον προφήτην Ἐλισσαῖον, καὶ παρεκάλουν δοθῆναι παρὰ Θεοῦ τὸ ζητούμενον. Οὐ δὴ γεγρονό-

ΚΕΦ. 2, στίχ. 1-3. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιὰ τὶς τρεῖς ἀσέβειες τῆς Μωάβ καὶ γιὰ τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ κατέκαψαν τὰ ὀσῶα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰδουμαίας καὶ τὰ μετέδωλαν σὲ στάχτη. Θὰ στείλω λοιπὸν φωτιά στὴ Μωάβ, καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια τῶν πόλεων τῆς, καὶ θὰ πεθάνει ἡ Μωάβ μέσα στὴν ἀδυναμία τῆς καὶ κάτω ἀπὸ τὶς κραυγὲς καὶ τὶς φωνὲς τῆς σάλπιγγας. Θὰ ἐξολοθρεύσω ἐπίσης ἀπὸ αὐτὴν κάθε κριτὴ, κι ὅλους τοὺς ἄρχοντες τῆς θὰ τοὺς θανατώσω μαζί μ' αὐτὴν, λέγει ὁ Κύριος».

13. Οἱ Μωαβῖτες πάλι διέπραξαν ὄχι μικρὰ δυσσεδήματα, ὥστε νὰ ἀπομακρύνουν καὶ αὐτοὺς πέρα ἀπὸ τὴν ἡμερότητα καὶ τὴν ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Κατηγορία τους ἦταν ἡ ἀμαρτία ποὺ διέπραξαν σὲ νεκρό· τὸ ὅτι κατέκαψαν, λέγει, τὰ ὀσῶα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰδουμαίας· καὶ τὰ ἔκαψαν ἔτσι, ὥστε νὰ τὰ μεταβάλουν σὲ χῶμα καὶ στάχτη. Ποιὸ λοιπὸν ἦταν τὸ ἔγκλημά τους, Μίσος καὶ ἀπανθρωπιά καὶ ἀσυγκράτητη ἀγριότητα ἐναντίον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ κατέκαψαν, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, τὰ ὀσῶα τοῦ βασιλιᾶ ποὺ ἀναφέραμε, ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο ἐξαιτίας τοῦ μίσους τῶν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Θὰ ἐκθέσω μὲ συντομία τὴν ἱστορία ποὺ εἶναι σαφής. Ἐχει γραφεῖ στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν· «Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀχαάβ ὁ βασιλιάς τῆς Μωάβ ἀθέτησε τὶς συμφωνίες μὲ τὸν βασιλιά τοῦ Ἰσραήλ. Ἐφυγε τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ βασιλιάς Ἰωράμ ἀπὸ τῆ Σαμάρεια καὶ ἐπισκέφθηκε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, καὶ ἔστειλε τότε στὸν Ἰωσαφάτ, βασιλιά τοῦ Ἰούδα, λέγοντας· Ὁ βασιλιάς τῆς Μωάβ ἀθέτησε τὴ συμφωνία τοῦ πρὸς ἐμένα· θέλεις νὰ βαδίσεις μαζί μου σὲ πόλεμο ἐναντίον τῆς Μωάβ; Καὶ εἶπε· Θὰ ἐκστρατεύσω μαζί σου· γιατί ἐγὼ εἶμαι ὅπως εἶσαι σὺ, ὁ λαός σου εἶναι ὅπως ὁ λαός μου, καὶ τὸ ἵππικό σου ὅπως τὸ ἵππικό μου. Καὶ εἶπε· Ποιὸ δρόμο θὰ ἀκολουθήσω; Καὶ εἶπε· Τὸν ἔρημο δρόμο μέσω τῆς Ἐδώμ. Βάδισαν τότε ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ καὶ ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰούδα καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Ἐδώμ, πορευόμενοι κυκλικὰ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες, ἀλλὰ στὸ μέρος ποὺ ἔφτασαν δὲν ὑπῆρχε νερὸ καὶ γιὰ τὸν στρατὸ καὶ γιὰ τὰ κτήνη ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσαν»⁴⁵.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς συμμάχησε πρὸς πόλεμο μὲ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Ἐδώμ, δηλαδή τῆς Ἰδουμαίας. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν ἔλλειψη νεροῦ, ἔστειλαν τὸν μακάριο προφήτη Ἐλισσαῖο, καὶ παρακαλοῦσαν τὸν Θεὸ νὰ τοὺς δοθεῖ αὐτὸ ποὺ ζητοῦσαν. Ἀφοῦ λοιπὸν

τος, ἤλωσαν Μωαβῖται· γέγραπται γὰρ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Καὶ Ἰσραὴλ ἀνέστησαν καὶ ἐπάταξαν τὴν Μωάβ, καὶ ἔφυγον ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. Καὶ εἰσῆλθον εἰσπορευόμενοι καὶ τύπτοντες τὴν Μωάβ, καὶ τὰς πόλεις καθεῖλον, καὶ πᾶσαν μερίδα ἀγαθὴν 5 ἔρριψαν ἀνὴρ τὸν λίθον αὐτοῦ καὶ ἐνέπλησαν αὐτήν, καὶ πᾶσαν πηγὴν ὕδατος ἐνέφραξαν, καὶ πᾶν ξύλον ἀγαθὸν κατέβαλον ἕως τοῦ καταλιπεῖν τοὺς λίθους τοῦ τοίχου καθηρημένους». Ἐπιμηνι-
 ῶντες τοίνυν οἱ ἀπὸ Μωάβ, ὅτι νενικήκασι κατὰ καιροῦς οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἐπαμύνοντος αὐτοῖς καὶ συνεξάγοντος τοῦ βασιλέως Ἐ-
 10 δώμ, ἐπειδὴ τεθνεῶτα λυπεῖν οὐκ εἶχον ἑτέρως, πεπλημμελήκα-
 σιν εἰς τὸ λείψανον, πυρὶ δαπανῶντες αὐτό, καὶ μηδὲ ὀστέων ἔτι φειδόμενοι, προστιθέντες δὲ ὡσπερ ὠλοθρευμένοις τοῖς ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ τὸν ἐπίκουρον αὐτοῖς γεγονότα κατὰ καιροῦς.

Οὐκοῦν ἐμπροσηθήσεσθαι τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ αὐτοὺς δέ,
 15 φησὶν, ἀπολεῖσθαι ἐν ἀδυναμία, οὐ νόσῳ μαραινομένους, οὐδὲ
 ταῖς κοιναῖς ἀσθενείαις ἐντετηγμένους, ἀλλὰ «μετὰ κραυγῆς καὶ
 μετὰ φωνῆς σάλπιγγος», τουτέστιν, ὡς ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ. Ἀ-
 πειλεῖ δὲ ὅτι καὶ κριταὶ καὶ ἄρχοντες καὶ πάντες αὐτῆς οἱ ἡγού-
 μενοι συναπολοῦνται τοῖς ὑπεστρωμένοις. Αὐτοὶ γὰρ ἦρχον
 20 βουλής καὶ ἐγχειρημάτων, καὶ τῆς ὅλης δυσσεβείας πάντως που
 γεγόνασι τοῖς ἄλλοις εἰσηγηταί.

Στίχ 4-5. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις νιῶν
 Ἰούδα καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν, οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτούς,
 ἔνεκεν τοῦ ἀπώσασθαι αὐτοὺς τὸν νόμον Κυρίου, καὶ τὰ προσ-
 25 τάγματα αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς τὰ
 μάταια αὐτῶν ἃ ἐποίησαν, οἷς ἐξηκολούθησαν οἱ πατέρες αὐ-
 τῶν ὀπίσω αὐτῶν· καὶ ἐξαποστελῶ πῦρ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ κατα-
 φάγεται θεμέλια Ἱερουσαλήμ».

ΙΔ'. Προσεπενήνεκται τοῖς ἀνόμοις ἔθνεσι καὶ ὁ νόμῳ παι-
 30 दाγωγούμενος, τουτέστιν ὁ Ἰούδας· ἀπροσωπόληπτος γὰρ ὁ
 Κριτής. Ὅτι δὲ αἰεὶ πλημμελοῦντος ἠνέσχετο καὶ διεκαρτέρησε
 μακρὰν, τὸ ἐπὶ τρίτῃ μόλις ἁμαρτία καὶ μὴν καὶ τετάρτῃ κεκινή-
 σθαι δηλοῖ. Καίτοι ἐχρῆν δήπου, κατὰ γε τὸ εἶκός, τοῖς μὲν ἄλ-

ἔγινε αὐτό, κυριεύθηκαν οἱ Μωαβίτες· γιατί ἔχει γραφεῖ πάλι μετὰ ἀπὸ λίγα· «Οἱ Ἰσραηλίτες σηκώθηκαν τότε καὶ κατανίκησαν τοὺς Μωαβίτες, οἱ ὅποιοι τράπηκαν σὲ φυγή, καὶ αὐτοὶ καταδιώκοντάς τους καὶ χτυπώντας τους μπῆκαν μέσα στὴ Μωαβ, κατεδάφισαν τὶς πόλεις, καὶ σὲ κάθε τόπο εὐφορο ἔρριξε κάθε στρατιώτης πέτρες καὶ τὸ γέμισαν ἀπὸ αὐτές, ἔφραξαν ἐπίσης κάθε πηγὴ ὕδατος, καὶ κάθε καρποφόρο δένδρο τὸ κατέκοψαν, καὶ ἡ καταστροφή ἦταν τέτοια, ὥστε ἀπέμειναν πέτρες μόνο ἀπὸ τὰ γκρεμισμένα τείχη»⁴⁶. Γεμᾶτοι ὀργῇ λοιπὸν οἱ Μωαβίτες, ὅτι κάποτε τοὺς εἶχαν νικήσει οἱ Ἰσραηλίτες, ἔχοντας αὐτοὶ βοηθὸ καὶ σύμμαχο τὸν βασιλιὰ τῆς Ἐδώμ, ἐπειδὴ εἶχε πεθάνει καὶ δὲν μπορούσαν ἀλλιῶς νὰ τὸν βλάψουν, διέπραξαν τὸ βέβηλο ἁμάρτημά τους πάνω στὸ λείψανό του, καίγοντάς το στὴ φωτιά, χωρὶς νὰ σεβασθοῦν οὔτε καὶ τὰ ὀστᾶ του ἀκόμη, προσθέτοντας στοὺς Ἰσραηλίτες, σὰν νὰ εἶχαν ἐξολοθρευθεῖ, καὶ αὐτὸν ποὺ ἔγινε κάποτε βοηθὸς τους.

Θὰ πυρποληθοῦν λοιπὸν οἱ πόλεις αὐτῶν, καὶ αὐτοί, λέγει, θὰ ἐξοπρωθοῦν βρισκόμενοι σὲ ἀδυναμία, καὶ δὲν θὰ μαραθοῦν ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, οὔτε θὰ λειώσουν ἀπὸ τὶς κοινὲς ἀσθένειες, ἀλλὰ θὰ ἐξολοθρευθοῦν «κάτω ἀπὸ τὶς κραυγὲς καὶ τὶς φωνὲς τῆς σάλπιγγας», δηλαδή ὅπως συμβαίνει σὲ πόλεμο καὶ μάχη. Ἀπειλεῖ ἐπίσης ὅτι θὰ χαθοῦν μαζί μὲ τοὺς ὑπηκόους τους καὶ οἱ κριτὲς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τους, γιατί αὐτοὶ ἦταν ἀρχηγοὶ στὰ σχέδια καὶ στὰ ἐγχειρήματά τους, καὶ ὑπῆρξαν ὅπωςδήποτε εἰσηγητὲς στοὺς ἄλλους τῆς ὅλης δυσσέβειάς τους.

Στίχ. 4-5. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιά τὶς τρεῖς ἀσέβειες τοῦ Ἰούδα καὶ γιά τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ ἀπέρριψαν αὐτοὶ τὸν νόμο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν φύλαξαν τὰ προστάγματα του, καὶ τοὺς παραπλάνησαν τὰ μάταια πράγματα ποὺ αὐτοὶ κατασκεύασαν, τὰ ὅποια ἀκολούθησαν καὶ ἔτρεψαν ἀπὸ πίσω τους οἱ πατέρες τους. Καὶ θὰ ἐξαποστείλω φωτιὰ ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας, καὶ θὰ καταφάγει τὰ θεμέλια τῆς Ἱερουσαλήμ».

13. Προστέθηκε στὰ ἄνομα ἔθνη καὶ αὐτὸς ποὺ παιδαγωγοῦνταν μὲ τὸ νόμο, δηλαδή ὁ Ἰούδας· γιατί ὁ Κριτὴς εἶναι ἀμερόληπτος. Ὅτι ὅμως τοὺς ἀνεχόταν πάντοτε ποὺ διέπρατταν πλημμελήματα καὶ ἔδειξε μεγάλη ὑπομονή, τὸ δηλώνει τὸ ὅτι προχώρησε στὴν τιμωρία μόλις μετὰ τὴν τρίτη, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν τέταρτη ἁμαρτία. Μολονότι δηλαδή ἔπρεπε,

λοισ ἔθνεσιν, ἅτε δὴ τὸν θεῖον οὐκ ἔχουσι νόμον, ἀμφιλαφεστέ-
 ραν ἀπονέμειν τὴν ἡμερότητα, καὶ τὸ τῆς συγγνώμης ἐπιδαψι-
 λεύεσθαι μῆκος, ἔξαιτεῖν δὲ τῆς ῥαθυμίας τὰς δίκας παραχρῆμα
 τὸν Ἰσραήλ, ἅτε δὴ καὶ ἐντεθραμμένον τοῖς θείοις ἐντάλμασι, καὶ
 5 τὴν τοῦ συμφέροντος οὐκ ἠγνοηκότα τρίβον, ἀλλ' ἠνέσχετο καὶ
 τῶν εἰδότων τὸν νόμον, ὡς μὴ ἐγνωκότων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς λῆξιν
 ἤδη φαυλότητος καὶ λογισμῶν σκαιότητος ἀπενηνεγμένους κα-
 τεθεάσατο λοιπόν, τότε καὶ αὐτοῖς φησὶν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπα-
 φήσειν τὸ πῦρ, καὶ μέχρις αὐτῶν δαπανῆσαι βάθρων τὴν οὕτω
 10 λαμπράν τε καὶ περιώνυμον πόλιν. Καὶ πλεῖστα μὲν ὅσα τῶν ἐξ
 Ἰσραήλ τὰ ἐγκλήματα, μάλιστα δὲ πάντων ἐπαιτιᾶται Θεὸς τὸ
 ταῖς τῶν πατέρων ἀκολουθῆσαι πλάναις. Οἱ μὲν γὰρ ἔτι ταῖς Αἴ-
 γυπτίων πλεονεξίαις ὑπεξευγμένοι, καὶ τοῖς ἐκείνων ἔθεσί τε καὶ
 νόμοις ἐντεθραμμένοι, μόσχῳ τὸ σέβας ἀνῆπτον, οἱ δὲ τὴν παμμό-
 15 χθηρον ἐκείνην διαφυγόντες δουλείαν, καὶ τοῖς θείοις ἐντάλμασι
 πολυτρόπως παιδαγωγούμενοι πρὸς τὸ εἰδέναί σαφῶς τὸ τῷ Θεῷ
 δοκοῦν, ἀνόπιν ἰόντες ἠλίσκοντο, καὶ εἰς τὴν τῶν πατέρων κατα-
 συρόμενοι πλάνησιν, καὶ τὸ μὴ ἐν ἴσοις ὁραῖσθαι κακοῖς τάχα πού
 καὶ δεδιότες ὡς ἀκαλλές. Προσκεκνήκασι γὰρ καὶ αὐτοὶ ταῖς
 20 δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῖς γέγονε
 δυσσεβείας, τὸ ἀπώσασθαι τὸν νόμον Κυρίου, καὶ τὰ προστά-
 γματα αὐτοῦ μὴ ἐθελῆσαι τηρεῖν.

Οὐκοῦν ἕως μὲν ἔσμεν νομοφύλακες καὶ φιλόθεοι καὶ τηρεῖν
 σπουδάζοντες τὰ προστεταγμένα, σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι καὶ ἀπάσης
 25 ἀρετῆς ἐπιστήμονες, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων πεπλουτηκό-
 τες εὐρεθησόμεθα, νενευκότες δὲ πρὸς τὸ ῥάθυμον καὶ τῶν θείων
 ἀλογήσαντες νόμων, περιενεχθησόμεθα λοιπόν ἀνέμῳ παντί, νοῦ
 καὶ φρενὸς τῆς ἀρίστης τητώμενοι. Ἐσόμεθα δὲ καὶ «μερίδες
 ἀλωπέκων», τῆδε κάκειῖσε περιελκόντων ἡμᾶς τῶν ἀκαθάρτων
 30 πνευμάτων. Ὁρθῶς οὖν ἄρα καὶ σοφῶς περὶ δικαίου παντὸς ὁ
 θεσπέσιος ψάλλει Δαβὶδ· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ
 αὐτοῦ, καὶ οὐχ' ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ».

Στίχ. 6-7. «Τάδε λέγει Κύριος Ἐπὶ ταῖς τρισὶν ἀσεβείαις

ὅπως εἶναι εὐλογος, νὰ παρέχει πλουσιότερη τὴν ἐπιείκειά του στὰ ἄλλα ἔθνη, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τὸν θεῖο νόμο, καὶ νὰ χορηγεῖ μὲ περισσότερη ἀφθονία καὶ σὲ μῆκος χρόνου τὴ συγκήρηση, καὶ ἀντίθετα νὰ τιμωρεῖ ἀμέσως τοὺς Ἰσραηλιῖτες γιὰ τὴ ραθυμία τους, ἐπειδὴ εἶχαν ἀνατραφεῖ μὲ τὶς θεῖες ἐντολές, καὶ δὲν ἀγνοοῦσαν τὸν δρόμο πού τοὺς συνέφερε, ἀλλὰ ἀνεχόταν καὶ ἐκείνους πού γνώριζαν τὸν νόμο, σὰ νὰ μὴ τὸν εἶχαν γνωρίσει. Ὅταν ὅμως τοὺς εἶδε νὰ ἔχουν φτάσει πιά στὸ τέλος τῆς φαυλότητος καὶ τῶν ἀνόητων λογισμῶν τους, τότε λέγει θὰ ἐξαποστείλει καὶ στὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα τὴ φωτιά, καὶ θὰ καταστρέψει μέχρι καὶ στὰ θεμέλιά της αὐτὴν τὴν τόσο λαμπρὴ καὶ ξακουστὴ πόλη. Καὶ βέβαια ἦταν πλεῖστα ὅσα τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰσραηλιτῶν, περισσότερο ὅμως ἀπὸ ὅλα τοὺς κατηγορεῖ ὁ Θεὸς γιὰ τὸ ὅτι ἀκολούθησαν τὶς πλάνες τῶν πατέρων τους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ἀπέδωσαν τὸν σεβασμὸ στὸ μοσχάρι ὅταν ἀκόμα βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὸν καταπιεστικὸ ζυγὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὶς συνήθειες καὶ τοὺς νόμους ἐκείνων, ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ ξέφυξαν τὴ βαρύτερη ἐκείνη δουλεία καὶ παιδαγωγοῦνταν κατὰ πολλοὺς τρόπους μὲ τὶς θεῖες ἐντολές γιὰ νὰ γνωρίσουν μὲ σαφήνεια αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεός, συλλαμβάνονταν νὰ τρέχουν πίσω, καὶ νὰ σύρονται πίσω ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν πατέρων τους, φοβούμενοι τάχα ὅτι εἶναι ἄσχημο τὸ νὰ μὴ φαίνονται νὰ διαπράτουν τὰ ἴδια κακά. Γιατὶ προσκύνησαν καὶ αὐτοὶ τὶς χρυσὲς δαμάλες. Αἰτία βέβαια αὐτῆς τῆς δυσσέβειάς τους ὑπῆρξε, τὸ ὅτι ἀπέρριψαν τὸν νόμο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν θέλησαν νὰ φυλάξουν τὰ προστάγματά του.

Ἄρα λοιπὸν ὅσο ἀκόμα εἴμαστε φύλακες τοῦ νοόμου καὶ φιλόθεοι καὶ φροντίζομε νὰ τηροῦμε τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, θὰ βρεθοῦμε νὰ εἴμαστε σοφοὶ καὶ συνετοὶ καὶ γνῶστες κάθε ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια δὲν θ' ἀποκτήσομε ὡς πλοῦτο μας, ἂν ὅμως παραδοθοῦμε στὴ ραθυμία καὶ δείξομε ἀδιαφορία γιὰ τοὺς θεῖους νόμους, τότε πιά θὰ παρασυρθοῦμε ἀπὸ κάθε ἄνεμο⁴⁷, καὶ θὰ στερηθοῦμε τὸ νοῦ καὶ τοὺς ἀριστοὺς λογισμούς. Ἀλλὰ θὰ γίνομε καὶ «μερίδες ἀλεπούδων»⁴⁸, σύροντάς μας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. Ἄρα λοιπὸν ὀρθὰ καὶ μὲ σοφία ψάλλει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ γιὰ τὸν κάθε δίκαιο· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά του, καὶ δὲν θὰ σκοντάψουν τὰ δῆματά του».

Στίχ. 6-7. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Γιὰ τὶς τρεῖς ἀσέβειες τοῦ

Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν οὐκ ἀποστραφήσομαι αὐτόν, ἀνθ' ὧν ἀπέδοντο ἀργυρίου δίκαιον, καὶ πένητα ἔνεκεν ὑποδημάτων τῶν πατούντων ἐπὶ τὸν χοῦν τῆς γῆς».

ΙΕ. Οὐκ ἀνεύθυνον ἔα, μᾶλλον δὲ ὑποφέρει ταῖς δίκαις, τὸν 5 Ἰσραὴλ, τουτέστι τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ φυλάς. Ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ πλημμελοῦντες ἀφυλάκτως, μονονουχὶ καὶ δεδαπανήκασιν τὴν τοῖς ἀσθενοῦσιν ὀφειλομένην παρὰ Θεοῦ γαληνότητα, παραδείξειεν ἂν ἢ ἐπὶ τρισὶ καὶ τέτταρσιν ἁμαρτίαις ἀποστροφή, ἣν ἀνάγκη πεπονθότας ὑποφέρεσθαι τοῖς δεινοῖς καὶ ἐν παντὶ γενέσθαι 10 κακῶ. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, δεδιὼς τὸ χροῖμα καὶ ὀλέθρου πρόσθενον εἰδῶς, ἐλιπάρει λέγων· «Μὴ ἀποστρέψης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ ἐκκλίνης ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου». Ἐπεταὶ γὰρ πάντως καὶ οἰονεῖπως συνομαρτεῖ ταῖς ἀποστροφαῖς ἢ ὀργῇ. Τίνα δὲ δὴ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἐγκλήματα, 15 διαγορεύει σαφῶς. Καταπεπράκασιν γὰρ, φησὶν, ἀργυρίου δίκαιον καὶ πένητα ἔνεκεν ὑποδημάτων, τουτέστιν, ὀρθὰ καὶ δίκαια λαλεῖν οὐκ ἠνέσχοντο, καὶ συμβαίνουσαν τῷ νόμῳ τὴν ἐφ' ἑκάστω τῶν κρινομένων ποιεῖσθαι δίκην. Ἀλλ' εἰ συνέβη τυχὸν ἄνδρα δίκαιον, σῶφρονα καὶ ἐπιεικῆ, μετριόφρονά τε καὶ ἀφιλόκομ- 20 πον (νοηθεῖη γὰρ ἂν τοιόσδε δίκαιός τε ὁμοῦ καὶ πένης, ἥτοι πτωχὸς τῷ πνεύματι), παρενεχθῆναι πρὸς κρίσιν ὑπὸ τοῦ τῶν δυνατωτέρων, οὗτος καταπέπραται τοῖς ἐχθροῖς, καίτοι τοῦ νόμου σαφῶς διηγορευκότος τό, «Οὐ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει»· καὶ πάλιν· «Ἀθῶν καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς». Ὁ γὰρ τοι τὸ κρί- 25 νειν πεπιστευμένος, καθιεῖται που πάντως ἐν τάξει Θεοῦ, ᾧ δὴ τὸ κρίνειν καὶ μόνῳ οἰκεῖον. Εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ νομοθέτης καὶ κριτής», κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου φωνήν.

Οὐκοῦν ὁ τοῦ δικαίου παρασημαίνων τὸν λόγον καὶ εἰς πρόσωπον βλέπων, ὑβριεῖ που πάντως τὸ θεῖον ἀξίωμα, καὶ Θεῶ 30 προσκρούει λέγοντι, «Κροῖμα δίκαιον κρίνατε, καὶ ἔλεος καὶ οἰκτιρομὸν ποιεῖτε ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ». Αἰτιᾶται τοίνυν ὡς καταπλωθῶντας ἐχθροῖς τὸν δίκαιόν τε καὶ πένητα, καὶ τοῦτο δραῖν εἰωθότας ὀλίγων ἔνεκα καὶ εὐτελεστάτων λημμάτων,

Ἰσραήλ καὶ γιὰ τὶς τέσσερις δὲν θὰ ἀνακαλέσω τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασή μου, ἐπειδὴ ὅμως πούλησαν ἔναντι χρημάτων τὸν δίκαιο, καὶ τὸν φτωχὸ γιὰ ἓνα ζευγάρι ὑποδήματα».

15. Δὲν ἀθώνει τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀντίθετα ἐπιβάλλει τιμωρία στοὺς Ἰσραηλιῖτες, δηλαδή τὶς φυλές πὺν κατοικοῦσαν στὴ Σαμάρεια. Ὅτι ὅμως καὶ αὐτοὶ ἁμαρτάνοντας χωρὶς προφύλαξη ἐξάντλησαν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ὀφειλόμενη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐπιείκεια πρὸς τοὺς ἀδύνατους, μπορεῖ νὰ τὸ δείξει ἢ ἐπειτα ἀπὸ τρεῖς καὶ τέσσερις ἁμαρτίες ἀποστροφῆς, τὴν ὁποία ἀφοῦ δέχθησαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποφέρουν τὰ δεινὰ καὶ νὰ περιπέσουν σὲ κάθε κακό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, φοβούμενος τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ γνωρίζοντας ὅτι προξενεῖ τὸν ὄλεθρον, παρακαλοῦσε ἱκετευτικὰ τὸν Θεὸ λέγοντας: «Μὴν ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ μένα, καὶ μὴν ἀπομακρυνθεῖς πάνω στὴν ὀργή σου ἀπὸ τὸν δοῦλό σου»⁴⁹. Γιατὶ ὅπωςδήποτε ἀκολουθεῖ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συνοδεύει τὶς ἀποστροφές ἢ ὀργή. Ποιὰ ὅμως εἶναι τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰσραηλιτῶν, τὰ ἀναφέρει μὲ σαφήνεια. Γιατὶ λέγει: «Πούλησαν ἔναντι χρημάτων τὸν δίκαιο καὶ τὸν φτωχὸ γιὰ ἓνα ζευγάρι ὑποδήματα»· δηλαδή δὲν ἀνέχονταν νὰ μιλάει ὀρθὰ καὶ δίκαια, καὶ νὰ κρίνει τὸν κάθε δικαζόμενο σύμφωνα μὲ τὸν νόμο. Ἄλλ' ἂν τυχὸν συνέβαινε νὰ εἶναι κάποιος δίκαιος, φρόνιμος καὶ καλός, μετριόφρων καὶ χωρὶς κομπασμοὺς (γιατὶ ἓνα τέτοιος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ δίκαιος καὶ μαζὶ καὶ φτωχός, ἢτοι φτωχός ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα), καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ δίκη ἀπὸ δυνατότερός του, αὐτὸς πουλιέται στοὺς ἐχθρούς, μολονότι ὁ νόμος διακηρύσσει μὲ σαφήνεια τὸ, «Δὲν θὰ λάβεις ὑπόψη τὸ πρόσωπο σὲ δίκη»⁵⁰. καὶ πάλι: «Δὲν θὰ καταδικάσεις σὲ θάνατο ἄθῶο καὶ δίκαιο»⁵¹. Γιατὶ αὐτὸς πὺν τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθεῖ τὴν ἀπνομιή δικαιοσύνης, κάθεται ὅπωςδήποτε σὰν στὴ θέση τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο καὶ μόνο ἀνήκει ἢ κρίση. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ ἁγίου, «Ἐνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ κριτής»⁵².

Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς πὺν παραχαράσσει τὸν λόγο τοῦ δικαίου καὶ δίνει σημασία στὸ πρόσωπο, προσβάλλει ὅπωςδήποτε τὸ θεῖο ἀξίωμα, καὶ προσκρούει στὸν Θεὸ πὺν λέγει, «Κρίνετε μὲ δικαιοσύνη, καὶ καθένας νὰ δείχνει εὐσπλαγχνία καὶ συμπάθεια πρὸς τὸν πλησίον του»⁵³. Τοὺς κατηγορεῖ λοιπὸν ὅτι καταπιλοῦν στοὺς ἐχθρούς τὸν δίκαιο καὶ τὸν φτωχό, καὶ αὐτὸ συνήθως τὸ κάνουν ἔναντι λίγων καὶ εὐτελέστατων

ἃ καὶ μόλις τοῖς λαβοῦσιν ἀρκέσειεν ἂν πρὸς ὑποδημάτων κτη-
 σιν. Ἄλλ' ἦν ἄμεινον παρὰ πολὺ τὴν ὀρθότητά τε καὶ τὸ Θεῷ δο-
 κοῦν τιμᾶν ἠρημένους ταῖς παρ' αὐτοῦ μᾶλλον καταμεθύειν τι-
 μαῖς, καὶ μέντοι καὶ πλοῦτον ἔχειν τὸν ἐξ ἀγαθῆς εὐφημίας Αἴρε-
 5 τὸν γάρ, φησὶν, ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς». Ἰστέον δὲ ὅτι
 καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου τοιοῦτόν τι φησι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων
 μητέρα, τουτέστι τὴν Ἱερουσαλήμ· «Οἱ ἄρχοντές σου ὀρφανοῖς
 οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες»· διὰ δὲ φωνῆς Ἱ-
 ερεμίου πάλιν· «Οἱ ἠγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον». Ἐπά-
 10 ρατον οὖν πανταχῇ τὸ μὴ ὀρθὴν τε καὶ ἀδιάβλητον ποιεῖσθαι τὴν
 κρίσιν, ἀλλ' ἐπαχθῆ τροπὸν τινὰ καὶ ἐπ' ἀνισότητι διαβεβλημέ-
 νην.

Στίχ 7. «Καὶ ἐκονδύλιζον εἰς κεφαλᾶς πτωχῶν».

ΙΣΤ'. Καταδυναστείαν αὐτοῖς καὶ πλεονεξίαν ἐγκαλεῖ καὶ κα-
 15 ταιτιᾶται σαφῶς, ὡς ἀνοσίους τε καὶ ἀφιλοικτίρμονας, καὶ οὓς
 ἦν ἄμεινον καὶ φροντίδος ἀξιούν καὶ τιμᾶν ἐλέσθαι καὶ τοῖς ἐξ
 ἀγάπης ἐπικουρήμασιν ἀνακτᾶσθαι φιλεῖν, ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ
 ἀδικεῖν εἰωθότας, ἀφορήτοις τε καὶ πικραῖς κατατήκοντας λύ-
 παις, τοὺς τῇ πτωχείᾳ πεφορτισμένους. Ἄλλ' ὃ γε Κύριος ἡμῶν
 20 Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς οἰκεῖον ἀναγράφει πρόσωπον τὰ εἰς αὐτοὺς
 πραττόμενα. Φησὶ γάρ· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν
 ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Οὐκοῦν οὐ μετρίως Θεῷ προσκρού-
 σομεν, πλεονεκτοῦντες τὸν ἀσθενῆ καὶ «Τύπτοντες μὲν πυγμαῖς
 ταπεινόν», καθὰ γέγραπται, καταπικραίνοντες δὲ ταῖς δυσθυμί-
 25 αῖς τοὺς τῇ πτωχείᾳ κατηχθισμένους, καίτοι χεῖρα μᾶλλον ὀφεί-
 λοντες ὀρέγειν αὐτοῖς τὴν φιλάλληλον. «Πενία» γάρ, φησὶν, «ἄν-
 δρα ταπεινοῖ, χεῖρες δὲ ἀνδρείων πλουτίζουσι». Γράφει δέ που
 καὶ ὁ Χριστοῦ μαθητής, ὅτι «Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος πα-
 ρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ
 30 χήρας ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ
 κόσμου».

ἀμοιβῶν, οἱ ὅποῖες μόλις μὲ δυσκολία μποροῦν νὰ ἀρκέσουν γι' αὐτοὺς ποὺ τὶς λαμβάνουν πρὸς ἀγορὰ ὑποδημάτων. Ἄλλ' ἦταν πολὺ περισσό-
τερο καλῦτερο νὰ προτιμήσουν τὸ ὀρθὸ καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ
μεθοῦν μὲ τὶς προσφερόμενες ἀπὸ αὐτὸν τιμές, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουν τὸν
πλοῦτο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καλὴ φήμη. Γιατὶ λέγει, «Εἶναι προτι-
μότερο τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος»⁵⁴. Καὶ πρέπει νὰ γνωρί-
ζομε, ὅτι κάτι τέτοιο λέγει καὶ μέσω τοῦ Ἡσαΐα πρὸς τὴ μητέρα τῶν Ἰ-
ουδαίων, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ: «Οἱ ἄρχοντές σου δὲν κρίνουν με
δικαιοσύνη τὰ ὀρφανὰ, καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ ἀποδώσουν τὸ δίκαιο
στὶς χῆρες»⁵⁵. ἐπίσης καὶ μέσω τοῦ Ἱερεμία: «Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς δίκαιαν
παίρνοντας δῶρα»⁵⁶. Ἐπισύρει λοιπὸν παντοῦ τὴν κατάρα τὸ νὰ μὴ
γίνεται ὀρθὴ καὶ ἀδιάβλητη κρίση, ἀλλὰ νὰ θεωρεῖται μισητὴ κατὰ
κάποιο τρόπο καὶ νὰ κατηγορεῖται ὡς ἀνίερη.

Στίχ. 7. «Καὶ γρονθοκοποῦσαν τὰ κεφάλια τῶν φτωχῶν».

Τοὺς κατηγορεῖ γιὰ καταπίεση καὶ πλεονεξία, καὶ ἡ κατηγορία
εἶναι ὀλοκάθαρη, ὅτι εἶναι ἀνίεροι καὶ ἄσπλαγχοι, καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔπρε-
πε καὶ νὰ τοὺς θεωροῦν ἄξιους τῆς φροντίδας τους καὶ νὰ προτιμοῦν νὰ
τοὺς τιμοῦν καὶ νὰ θέλουν νὰ τοὺς κερδίζουν μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς
ἀγάπης, ἀντίθετα συνηθίζουν καὶ νὰ ἀδικοῦν, καὶ νὰ καταβασανίζουν
μὲ ἀνυπόφορες καὶ ὀδυνηρὲς λύπες αὐτοὺς ποὺ εἶναι φορτωμένοι μὲ τὸ
βάρος τῆς φτώχειας. Ἄλλ' ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναγράφει
στὸ πρόσωπό του τὰ ὅσα γίνονται σ' αὐτούς. Γιατὶ λέγει: «Ἐφόσον τὸ
κάνετε σὲ ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους, τὸ κάνετε σὲ μένα»⁵⁷.
Ἄρα λοιπὸν δὲν προσκρούομε καὶ λίγο στὸν Θεὸ καταπιέζοντας τὸν
ἀδύναμο καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «χτυπώντας μὲ γροθιὲς τὸν ταπεινὸ»⁵⁸,
καὶ καταπικραίνοντας μὲ ἀνυπόφορη λύπη αὐτοὺς ποὺ εἶναι φορτωμέ-
νοι μὲ τὸ βάρος τῆς φτώχειας, μολονότι ὀφείλομε νὰ τοὺς ἀπλώνομε
χέρι φιλαλληλίας. Γιατὶ λέγει: «Ἡ φτώχεια κάνει ταπεινὸ τὸν ἄνθρωπο,
ἐνῶ τὰ χέρια τῶν δυνατῶν τὸν κάνουν πλούσιο»⁵⁹. Γράφει ἐπίσης κάπου
καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «Θρησκεία (πίστη) καθαρὴ καὶ ἀμόλυ-
ντη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι αὕτη, τὸ νὰ ἐπισκέπτεται
κανεὶς τοὺς ὀρφανούς καὶ τὶς χῆρες μέσα στὴν ταπείνωσή τους, καὶ νὰ
τηρεῖ τὸν ἑαυτό του ἀμόλυντο ἀπὸ τὸν κόσμον»⁶⁰.

57. Ματθ. 25, 40.

58. Ἡσ. 58, 4.

59. Παροιμ. 10, 4.

60. Ἰακ. 1, 27.

Στίχ. 7. «Καὶ ὁδὸν ταπεινῶν ἐξέκλιναν».

ΙΖ. Τοῦτο νοήσεις διχῆ· ἡ γὰρ ἐκεῖνό φησιν, ὅτι πεφρονηκασίαν ὑπέρογκα καὶ θεοστυγοῦς ἀλαζονείας εἰς τοῦτο ἤκασιν μετρίων, ὡς παραιτεῖσθαι καὶ ἀδελφούς, εἰ μὴ πλούτῳ περιχέονται καὶ λαμ-πράς ἔχοιεν τὰς περιουσίας, μισεῖν δὲ ὡσπερ ἰέναι κατὰ ταῦτόν τοις οὐκ ἄγαν ἐξησκηκόσι τὸ φιλοχρήματον πάθος οἱ καὶ εἰσὶ ταπεινοί, τὸν εἰκαῖον τοῦ βίου διωθόμενοι σάλον γίνονται ὅτι καθηγηταὶ γεγονότες καὶ λαῶν ἡγούμενοι, παρευθύνουσι τὴν ὁδὸν τῶν ἀσθενεστέρων, ἤτοι τῶν ταπεινῶν, δῆλον δὲ ὅτι τῶν οἰκοθεν μὲν οὐκ ἐχόντων τὴν τοῦ συμφέροντος εἰδήσιν ἀκριβοῆ, προσκειμένων δὲ μᾶλλον ταῖς τῶν παιδαγωγούντων φωναῖς. Πλείστη δὲ ὄση πληθὺς ἡ τοιάδε. Ζῶσι μὲν γὰρ ἀπεριεργότερον καὶ ἐν ἀπλότητι τινες, ἀπήρηται δὲ τῆς τῶν διδασκόντων φωνῆς, ἤτοι παιδαγωγίας, καὶ ἦνπερ ἂν μάθοιεν εὖ ἔχειν ὁδὸν ἀγαπῶσι λίαν. Οὐκοῦν οἱ μὲν σοφοὶ καὶ θεοφιλεῖς τῶν καθηγεῖσθαι λαχόντων τὴν ἐπ' εὐθύ δεικνύουσι τρίβον, δι' ἧς μάλιστα διάττοντες τὴν ἀνδάνουσαν τῷ Θεῷ κατορθοῦσι ζωὴν, οἱ δὲ δὴ μικρὰ τοῦ θείου πεφροντικότες νόμου, παρευθύνουσι τῶν ταπεινῶν τὴν ὁδόν, ἔξω τοῦ εἰκότος καὶ τοῦ πρέποντος ἀληθῶς γενέσθαι παρασκευάζοντες ὁποῖόν τι δέδρακεν Ἰεροβοάμ, ἀναπειπτικῶς προσκυνεῖν ταῖς χειροκμήτοις δαμάλεσι, καὶ ἀποστήσας ὁδοῦ τῆς εἰς εὐθύ τε καὶ ἀγαθῆς, τοῦ προσκεῖσθαι φημι τῷ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεῷ καὶ Δεσπότη. Ἐκκλίνουσι τῶν ταπεινῶν τὴν ὁδὸν οἱ λέγειν οὐ παραιτούμενοι τῷ νηπίῳ τὰς φρένας· «Ἐλθέ μεθ' ἡμῶν, κοινώησον αἵματος ἀδίκου». Ἐκκλίνουσι τῶν ταπεινῶν τὴν ὁδὸν καὶ οἱ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων τὴν ὀρθότητα παρατρέποντες ἐπὶ γε τό σφισι δοκοῦν, καὶ σκολιὰν καὶ διεστραμμένην ἰέναι τρίβον τὸν τῶν ἀπλουστέρων ἀναπειθόντες νοῦν· καὶ γὰρ ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὀρθὸν μὲν οὐδέν, ἐκτετραμμένα δὲ μᾶλλον καὶ ἀκαλλῆ ῥημάτια καὶ συνθῆκαι λόγων, ἀσεβείας τε ὁμοῦ καὶ ἀμαθίας ἔμπλεα.

Στίχ. 7. «Καὶ υἱὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ εἰσεπορεύοντο πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην, ὅπως βεβηλώσωσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ αὐτῶν».

Στίχ. 7. «Καὶ ἐξέκλιναν τοὺς ταπεινοὺς ἀπὸ τὸ δρόμο τους».

17. Αὐτὸ νὰ τὸ νοήσεις μὲ δύο τρόπους· ἢ δηλαδή λέγει ἐκεῖνο, ὅτι κυριεύθηκαν ἀπὸ ὑπέρμετρη ὑπερηφάνεια καὶ ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ τῆς θεομίσητης ἀλαζονείας, ὥστε νὰ παραβλέπουν καὶ τοὺς ἀδελφούς τους, ἂν δὲν περιβάλλονται ἀπὸ πλοῦτο καὶ δὲν ἔχουν λαμπρὸς τὶς περιουσίες, καὶ σὰ νὰ μισοῦν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βαδίσουν τὸν ἴδιον δρόμον μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας, οἱ ὅποιοι καὶ εἶναι ταπεινοί, ἀπορρίπτοντας τὸν ἀνώφελο σάλον τοῦ βίου, ἢ ὅτι, ἔχοντας γίνονται καθοδηγητὲς καὶ ἡγέτες τῶν λαῶν, κατευθύνουν στραβὰ τὴν πορείαν τῶν ἀσθενέστερων, ἤτοι τῶν ταπεινῶν, δηλαδή αὐτῶν ποὺ δὲν ἔχουν ἀπὸ μόνου τοὺς τὴν ἀκριβῆ γνώσιν τοῦ συμφέροντός τους, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον προσκολλημένοι σ' αὐτὰ ποὺ λένε οἱ παιδαγωγοὶ τους. Καὶ βέβαια εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο τὸ πλῆθος αὐτό. Γιατὶ ζοῦν κάποιοι κατὰ τρόπο ἀπέριπτο καὶ μὲ ἀπλότητα, ἀλλ' εἶναι ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν δασκάλων τους, ἤτοι τὴν παιδαγωγίαν, καὶ τὸν δρόμον ποὺ θὰ μάθουν ὅτι εἶναι καλός, τὸν ἀγαποῦν πολὺ. Οἱ σοφοὶ λοιπὸν καὶ θεοφιλεῖς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔλαχε νὰ διδάσκουν δείχνουν τὸν εὐθὺ δρόμον, καὶ βαδίζοντας αὐτὸν οἱ διδασκόμενοί τους, κατορθώνουν τὴ ζωὴν ποὺ ἀρέσει στὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐνδιαφέρονται ἐλάχιστα γιὰ τὸν θεῖον νόμον, κατευθύνουν στραβὰ τοὺς ταπεινοὺς, προετοιμάζοντάς τους νὰ πορευθοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ ὀρθὸ καὶ τὸ ἀληθινὰ πρέπον, πρᾶγμα ποὺ ἔκανε ὁ Ἱεροβοάμ, ποὺ ἔπεισε τὸ λαὸν του νὰ προσκυνεῖ τὶς χειροποίητας δαμάλες, καὶ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν εὐθὺ καὶ σωστὸ δρόμον, τὸ νὰ εἶναι δηλαδή προσηλωμένοι στὸν ἀπὸ τὴ φύσιν του καὶ ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Δεσπότη. Παρεκκλίνουν τοὺς ταπεινοὺς ἀπὸ τὸ δρόμον τους αὐτοὶ ποὺ δὲν σταματοῦν νὰ λένε σ' αὐτὸν ποὺ ἔχει μυαλὸ νηπίου· «Ἐλα μαζί μας, γίνε κοινωνὸς σὲ αἷμα ἀδικοῦ»⁶¹. Παρεκκλίνουν τοὺς ταπεινοὺς ἀπὸ τὸ δρόμον τους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαστρέφουν τὴν ὀρθότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων προσαρμόζοντάς τιν ἐπὶ τὴν δικὴν τους γνώμην, καὶ πείθουν τὸ νοῦ τῶν ἀπλοϊκότερων ὡς πρὸς τὴν πίστην νὰ βαδίσουν τὸν στραβὸν καὶ διεστραμμένον δρόμον· γιατί αὐτοὶ δὲν διδάσκουν τίποτε τὸ ὀρθόν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον διεστραμμένα καὶ γεμᾶτα ἀπρέπεια τὰ λόγια τους, συνθέσεις λόγων γεμᾶτες ἀπὸ ἀσέβεια καὶ συγχρόνως καὶ ἀπὸ ἀμάθεια.

Στίχ. 7. «Καὶ υἱὸς καὶ πατὴρας πήγαιναν στὴν ἴδιαν δούλην, γιὰ νὰ βεβηλώσουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τους».

ΙΗ. Ἐπὶ θερμαῖς καὶ ἀνεπιπλήκτοις ἡδοναῖς κατατιᾶται πά-
 λιν, καὶ ἀπάσης εὐκοσμίας ἠφειδηκότας ἐφ' ἐνὶ δὴ τούτῳ δέδειχε
 πλημμελήματι. Ἦν μὲν γὰρ ἄμεινον τὸ κατανδρίζεσθαι παθῶν
 καὶ κατευμεγεθεῖν ἡδονῆς ἐκτόπου καὶ μυσαρᾶς καὶ ἀποκόπτειν
 5 ἐπιθυμίας, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς θελήμασιν ἐπιτιμᾶν ἐγνωκότας
 καὶ κατηρεμεῖν ἀναπειθοντας τὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν ἀγριαί-
 νοντα νόμον. Ἄλλ' ἦσαν ἐκεῖνοι τῆς οὕτω λαμπρᾶς κατόπιν ἀρε-
 τῆς, ἠττηντο δὲ τάχα που καὶ τῶν εἰς σάρκα παθῶν. Εἶτα πῶς οὐ
 σοφὸν κἂν γοῦν ἐν αἰσχροῖς αἰρεῖσθαι τὸ ἄμεινον, ἐννοεῖν τε ὅτι
 10 τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων, πατρὸς μὲν εὐναῖς ἐπιθρώσκειν υἱόν,
 πατέρα δὲ αὐταῖς τοῦ υἱοῦ κοίταις ἀνοσίως ἐπιμαίνεσθαι φιλεῖν,
 καὶ προᾶγμα δεινὸν ἐλέσθαι πληροῦν, ὃ καὶ δίχα νόμου τοῦ διὰ
 Μωυσέως ἢ φύσις οἶδεν αἰσχρόν, καὶ τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασι κα-
 ταδικάζειν ἀξιοῖ. Καὶ γοῦν ὁ Ῥουβεὶμ τὴν τοῦ πατρὸς ἀδικήσας
 15 εὐνήν προσκέκρουκεν οὐ μετρίως Ἠγανάκτει δὲ σφόδρα καὶ ὁ
 θεσπέσιος Παῦλος ἐπὶ τοιῶδέ τινι πεπραγμένῳ παρά τισι (Κορίν-
 θιοι δὲ οὗτοι), οἷς καὶ ἐπιστέλλει λέγων «Ὡς ἀκούεται ἐν ὑμῖν
 πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἣτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥστε γυ-
 ναϊκά τινα τοῦ πατρὸς ἔχειν». Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτων ἴστη τὴν
 20 ἀγανάκτησιν, παρεδίδου δὲ τὸν ἐργασάμενον τῷ σατανᾷ, «εἰς
 ὄλεθρον τῆς σαρκός». Βεβηλοῦσι δὴ οὖν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ αὐ-
 τῶν οἱ τοῖς τοιοῖσδε πταιίσμασιν ἔνοχοι. Καὶ οὐ τί πού φαμεν, ὅτι
 βεβήλωσιν καὶ ἀκαθαρσίαν τῇ θεῖα προσέτριβον φύσει (πῶς γὰρ
 ἄν, ἢ πόθεν;), δυσφημεῖσθαι δὲ μᾶλλον παρασκευάζουσι τὸν τῶν
 25 ὄλων Θεόν, ὡς βεβήλων ἄρχοντα λαῶν. Καὶ γοῦν ἔφη που πρὸς
 Ἰουδαίους· Δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου διὰ παντός βλασφημεῖται ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν». Ὡσπερ γὰρ ἀγιάζειν λέγονται τὸν Θεὸν οἱ ζῶντες
 ὀρθῶς, οὕτως ἂν νοοῖντο καὶ βεβηλοῦν οἱ τὴν ἀκάθαρτον καὶ
 ἀκλεᾶ ἐπιτηδεύοντες πολιτείαν.

30 Στίχ 8. «Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις πα-
 ραπετάσματα ἐποίουν ἐχόμενα τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ οἶ-
 νον ἐκ συκοφαντιῶν ἔπινον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ αὐτῶν».

ΙΘ. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οὐχ ἑτέρου του χάριν

18. Τους κατηγορεῖ πάλι γιὰ θερμές καὶ ἀκόλαιστες ἡδονές, καὶ μὲ τὸ ἓνα αὐτὸ πλημμέλημα ἔδειξε ὅτι ἀδιαφόρησαν γιὰ κάθε ἀξιοπρέπεια. Γιατὶ ἦταν προτιμότερο νὰ ἀγωνίζονται μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ νὰ κατοικιοῦν μὴ τόσο ὄνομη καὶ βδελυρὴ ἡδονὴ καὶ νὰ ἀποκόπτουν τὶς ἐπιθυμίες, ἀποφασισμένοι καὶ νὰ ἐπιτιμοῦν τὰ θελήματα τῆς σάρκας, καὶ νὰ πείθουν νὰ ἡρεμεῖ ὁ νόμος ποὺ ἐνεργεῖ μὲ ἀγριότητα μέσα στὰ μέλη μας⁶². Αὐτοὶ ὅμως βρισκόνταν πολὺ πίσω ἀπὸ αὐτὴν τὴν τόσο λαμπρὴ ἀρετὴ, καὶ νικοῦνταν καὶ ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη. Καὶ πῶς τότε δὲν εἶναι σοφὸ νὰ ἐπιλέγει κανεὶς καὶ μέσα ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ τὸ ἄριστο, καὶ νὰ θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον αἰσχρὰ, ὁ υἱὸς νὰ ἀνεβαίνει στὴν κλίνη τοῦ πατέρα του, καὶ ὁ πατέρας νὰ πέφτει μὲ ἀνόσια μανία στὴν κλίνη τοῦ υἱοῦ του, καὶ νὰ θέλει νὰ κάνει πράξη ἓνα πράγμα φοβερό, τὸ ὁποῖο καὶ χωρὶς τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ ἢ φύση τὸ θεωρεῖ αἰσχρὸ καὶ τὸ κρίνει ἄξιο καταδίκης μὲ ὀργή; Καὶ πράγματι ὁ Ρουβεὶμ ποὺ ἀτίμασε τὴν κλίνη τοῦ πατέρα του διέπραξε φοβερὸ σφάλμα⁶³. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος κυριεύθηκε ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγανάκτηση γιὰ κάποιον παρόμοιο ποὺ διέπραξαν κάποιοι (καὶ αὐτοὶ ἦταν Κορίνθιοι), στοὺς ὁποίους καὶ ἔστειλε ἐπιστολὴ γράφοντάς τους «Ἀπὸ ὅλους ἀκούεται ὅτι διαπράττεται ἀνάμεσα σας πορνεία, καὶ τέτοια πορνεία, ἢ ὁποῖα δὲν συμβαίνει οὔτε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, ὥστε νὰ ἔχει κανεὶς γυναῖκα τῆ γυναῖκα τοῦ πατέρα του»⁶⁴. Καὶ δὲν σταμάτησε σ' αὐτὸ μόνο τὴν ἀγανάκτησή του, ἀλλὰ παρέδωσε στὸν Σατανᾶ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἔκανε, «πρὸς καταστροφὴ τῆς σάρκας»⁶⁵. Βεβηλώνουν λοιπὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τους οἱ ἔνοχοι αὐτῶν τῶν πταισμάτων. Καὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι προσάπτουν βεβήλωση καὶ ἀκαθαρσία στὴ θεία φύση (πῶς δηλαδὴ μπορεῖ νὰ συμβεῖ αὐτὸ ἢ ἀπὸ ποῦ;), ἀλλὰ κάνουν νὰ δυσφημεῖται μᾶλλον ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὡς ἄρχοντας βέβηλων λαῶν. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους «Ἐξαιτίας σας βλασφημεῖται διαρκῶς τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν». Ὅπως δηλαδὴ λέγεται ὅτι ἀγιάζουν τὸν Θεὸ ὅσοι ζοῦν ὀρθά, ἔτσι θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ὅτι τὸν βεβηλώνουν αὐτοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν ἀκάθαρτη καὶ ἄτιμη ζωή..

Στίχ. 8. «Καὶ δένοντας τὰ ἐνδύματά τους μὲ σχοινιά τὰ ἔκαναν παρατετάσματα δίπλα στὸ θυσιαστήριο, καὶ ἔπιναν κρασί στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ τους προερχόμενοι ἀπὸ συκοφαντίες καὶ ἀδικίες».

19. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διδάσκοντας ὅτι δὲν πρέπει οἱ

τοὺς θείους χρῆναι ναοὺς ἐπιτελεῖσθαι διδάσκων, ἢ ὥστε δοξολογεῖν ἐν αὐτοῖς τὸν τῶν ὄλων Θεόν, καὶ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν ποιεῖσθαι προσκύνησιν, ἐπετίμα ποτὲ τοῖς Ἰουδαίων ἐμπόροις παρεκόμεζον γὰρ ἐν τῷ ἱερῷ πρόβατά τε καὶ βοῦς καὶ περιστε-
 5 ράς καὶ δὴ καὶ ποιήσας φραγγέλιον ἐκ σχοινίων, πάντας ἐξέβα-
 λεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγων «Γέγραπται· Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευ-
 χῆς κληθήσεται». Ἐπεσημήνατο δὲ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν ὡς, «Ἐ-
 μνήσθησαν οἱ μαθηταί, ὅτι γεγραμμένον ἦν· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου
 σου κατα φάγεταιί με». Ἐπέπληττε δὲ τισι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦ-
 10 λος τοιάδε τινὰ τολμῶν εἰωθόσι· γράφει γὰρ οὕτω· «Μὴ γὰρ οἰκί-
 ας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ
 καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας;». Ἀλυσιτελὲς
 δὴ οὖν ὁράται πανταχῇ τὸ τοῖς θείοις οἴκοις κατακεχρηῆσθαι τολ-
 μῶν, ὡσανεὶ καὶ κοινοῖς καὶ τοῖς ἐκάστῳ προσήκουσιν ἰδικῶς.
 15 Ποῦ γὰρ ἂν ἔτι τὸ Θεῷ προσῆκον τηροῖτο σέβας, εἰ σαρκὸς ἡδο-
 νὰς θεραπεύομεν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ; Καὶ ἐν οἷς ἔδει λαμπροὺς
 ὁραῖσθαι διὰ σεμνότητος, ἐκεῖσε καταγελαῖσθαι κατολισθαίνον-
 τας εἰς τὸ ἀκαλλές, καὶ δοῶν ἐθέλοντας ἂ μὴ θέμις; Ὁ δὴ ποιούν-
 τας τινὰς οὐκ ἀμωμήτους ἔα, καὶ σφόδρα εἰκότως.

20 Οὐ γὰρ ἀπήλλαττον, φησί, περιτανυσμάτων τὸ θυσιαστήρι-
 ον, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν πεπτωκότες, καταμεθύειν κατετόλμων καὶ τὰ
 ἡδονῆς ἔργα πληροῦν, ἵνα καὶ ἀκούσειαν Θεοῦ λέγοντος ἐναρ-
 γῶς «Καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει Κύριος». Τίνος δ' ἂν ἀπόσχοιτο τῶν
 ἀτόπων κάτοινος ἀνὴρ καὶ τὰς φρένας παρενηνεγμένος καὶ πρὸς
 25 πᾶν ὅτιοῦν εὐκόλως τῶν κακῶν; «Ἐφορᾷ μὲν γὰρ ὁ τῶν ὄλων
 Θεός καὶ τὰ ἐν τῷ σκότει», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «καὶ ἄποπτον
 αὐτῷ παντελῶς οὐδέν»· δοκεῖ δέ πως τὰ ἐν ἐκκλησίαις μάλιστα,
 μονονουχὶ παρόντος τε καὶ θεωμένου, πράττεσθαι πρὸς ἡμῶν.
 Καὶ εἴπερ ἐστὶ πάναισχρον ἀληθῶς καὶ τὴν ἐσχάτην ἐκ νόμου κα-
 30 τάρῳσιν ἔχον, τὸ μεθύειν ὄλως, πῶς οὐ παντὸς ἐπέκεινα λόγου
 τοῦ πρὸς φανλότητα βλέποντος, τὸ καὶ ἐν αὐταῖς ἐκκλησίαις
 ὁραῖσθαι τοιοῦτους; Καὶ τὸ ἔτι φορτικώτερον, εἰ ἐξ ἀδίκων καὶ

66. Ματθ. 21, 13.

67. Ἰω. 2, 17, Ψαλμ. 68, 10.

68. Α' Κορ. 11, 22.

69. Ἰερ. 36 (Μασ. 29), 23.

70. Παρβ. Ψαλμ. 137, 6. 138, 12.

ναοὶ τοῦ Θεοῦ νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ κάτι ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ δοξολογεῖται σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ νὰ ἀποδίδεται ἡ πρέπουσα σ' αὐτὸν προσκύνηση, ἐπετιμοῦσε κάποτε τοὺς ἐμπόρους τῶν Ἰουδαίων, γιατί προσκόμιζαν στὸν ἱερὸ ναὸ πρόβατα καὶ βόδια καὶ περιστέρια· καὶ μάλιστα κἀμμοντας μαστίγιο ἀπὸ σχοινιά, τοὺς ἔβγαλε ὅλους μέσα ἀπὸ τὸ ναὸ λέγοντας· «Ἐχει γραφεῖ· Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθεῖ οἶκος προσευχῆς»⁶⁶. Ἐπεσήμανε ἐπίσης ἡ ἁγία Γραφή ὅτι, «Θυμήθηκαν οἱ μαθητὲς του, ὅτι εἶχε γραφεῖ· «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου θὰ μὲ καταφάγει»⁶⁷. Ἐπιτιμοῦσε ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος κάποιους πού συνήθιζαν μὲ τόλμη νὰ κάνουν κάτι τέτοια· γιατί γράφει τὰ ἑξῆς· «Μήπως δὲν ἔχετε σπίτια γιὰ νὰ τρῶτε καὶ νὰ πίνετε; ἢ περιφρονεῖτε τὴν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ καπαντροπιάζετε ἐκείνους πού δὲν ἔχουν νὰ φᾶνε;»⁶⁸. Θεωρεῖται λοιπὸν παντοῦ βλαβερὸ τὸ νὰ τολμᾷ κανεὶς νὰ χρησιμοποιεῖ κακῶς τοὺς θείους οἶκους, σὰ νὰ εἶναι χῶροι κοινοὶ καὶ πού ταιριάζουν στὸν καθένα ξεχωριστά. Γιατί ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ ὁ σεβασμὸς πού πρέπει στὸν Θεό, ἂν ἱκανοποιοῦμε τὶς σαρκικὲς ἡδονὲς μπροστά στὰ μάτια αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ παρουσιαζόμαστε λαμπροὶ μὲ τὴ σεμνότητά μας, ἐκεῖ νὰ γινόμεστε γελοῖοι παρασυρόμενοι στὶς ἀπρέπειες καὶ θέλοντας νὰ κάνομε αὐτὰ πού δὲν εἶναι ἐπιτρεπτά; Καὶ βέβαια κἀνοντάς το αὐτὸ κάποιοι δὲν τοὺς ἀφήνει χωρὶς νὰ τοὺς ψέξει, καὶ πάρα πολὺ σωστά.

Δὲν ἀπάλλασσαν, λέγει, τὸ θυσιαστήριον ἀπὸ τὰ παραπετάσματα, ἀλλὰ πέφτοντας κάτω ἀπὸ αὐτά, τολμοῦσαν νὰ καταμεθοῦν καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα τῆς ἡδονῆς, γιὰ νὰ ἀκούσουν τὸν Θεὸ νὰ τοὺς λέγει φανερά· «Καὶ ἐγὼ εἶμαι μάρτυρας, λέγει ὁ Κύριος»⁶⁹. Ἀπὸ ποιοῦ ἄτοπο δηλαδή θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ μακριὰ ἄνθρωπος μέθυσος καὶ μὲ μυαλὸ παραδομένο στὴν ἀφροσύνη καὶ πού εὐκόλα κλίνει πρὸς ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ κακά; Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ὁ Θεὸς τῶν ὄλων βλέπει ἀπὸ ψηλά καὶ αὐτὰ πού γίνονται μέσα στὸ σκοτάδι»⁷⁰, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε πού νὰ μὴ τὸ βλέπει αὐτός· καὶ μάλιστα αὐτὰ πού πράττονται ἀπὸ ἐμᾶς στὶς ἐκκλησίες, εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο παρὼν καὶ τὰ βλέπει. Καὶ ἂν εἶναι τὸ πλεόν αἰσχρὸ καὶ ἐπισύρει τὴν ἔσχατη κατηγορία ἀπὸ τὸ νόμο τὸ νὰ μεθάει γενικὰ κανεὶς, πῶς δὲν εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο φαυλότητα, τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τέτοιους ἀνθρώπους καὶ μέσα στὶς ἴδιες ἐκκλησίες; Καὶ τὸ ἀκόμα βαρύτερο, ἂν αὐτὰ πού συντελοῦν

πονηρῶν λημμάτων τὰ εἰς τρυφήν συλλέγοιτο; Οἱ τοῦτο δοῶντες ἀκούσονται Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς «Μὴ σπήλαιον ληστῶν ὁ οἶκός μου;». Οὐκοῦν τὰ ἑτέρων ἐγκλήματα πρὸς ὠφελείας ἡμῖν ἔσονται πολλῆς, καὶ δι' ὧν ἕτεροι προσκεκρούκασιν, ἀμείνους 5 ἡμεῖς ἐσόμεθα, εἰ παραιτούμεθα τὰ ἐκείνων. Ἀσφαλέστεροι γὰρ οἱ σώφρονες εἶεν ἂν εἰκότως, εἰ δὴ βούλοιντο διαζῆν ἐννόμως, εἰ μὴ ζηλοῦν ἔλοιτο πονηρούς

Ἄλλ' εἰ μὲν λέγοιτο πρὸς τὸν Ἰούδαν, ἦτοι τὰς δύο φυλάς τὰς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, «Τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις 10 παραπετάσματα ἐποίουν ἐχόμενα τοῦ θυσιαστηρίου», ἔχοιεν ἂν ὀρθῶς τῆς πρὸς ἡμῶν ἀρτίως εἰρημένης θεωρίας ὁ λόγος. Εἰ δὲ δὴ φέροιτο καὶ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πλημμέλημα, φαίην ἂν, ὅτι οὐκ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, οὐδὲ ἐχόμενα τοῦ θυσιαστηρίου αἱ διὰ τῶν περιτανυσμάτων ἐπλέκον- 15 το σκηναί, ἤγουν τὰ ἐκ μέθης ἐπράττετο, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ αὐτῶν, ἵνα λέγοι τὸν Βάαλ, ἤγουν ἕτερόν τινα τῶν ἐξ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης εἰς τύπον εἰδώλου πεποιημένων. Πῶς οὖν ἔτι καταλογισθεῖεν ἂν εἰς ἐγκλημα τῷ Ἰσραὴλ, τὸ ἐν οἴκῳ τυχὸν εἰδώλων, καὶ παρ' αὐτὸ τὸ βέβηλον θυσιαστήριον οἴνω τε μεθύειν καὶ ἐξυ- 20 φαίνειν σκηνάς; Ὅτι ταῦτα τετιμήκασιν καὶ μέθης ὥσπερ καὶ αἰσχρᾶς ἀπάσης ἡδονῆς ἐργαστήρια τῶν ἐν ὑπολήψει θεῶν ἐποι- οῦντο τοὺς ναοὺς, καίτοι δέον ἐφίεσθαι μᾶλλον καθαρῶς καὶ πανάγως λατρεύειν Θεῷ, καὶ εἰς οἶκον εἰσιέναι τὸν ἅγιον ἀλη- θῶς, καὶ σεπτὸν ἠγεῖσθαι τὸ θυσιαστήριον. Οἱ δὲ καὶ τὰ οὕτω σε- 25 πτά τε καὶ ἀξιάγαστα παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι σπουδάζοντες, τὰ πολὺ λίαν αἰσχίῳ τετιμηκότες, καὶ αὐτοῖς ἐμπαροινεῖν ἀπετόλμων τοῖς ἰδίῳις θεοῖς, πανταχῇ τὸ θεῖον πατοῦντες ἀξίωμα, καὶ περιου- θρίζοντες ἀδεῶς τὴν τῷ μόνῳ καὶ φύσει Θεῷ πρέπουσαν δόξαν, ὅτε καὶ τοῖς ψευδωνύμοις περιθέντες αὐτήν, οὐδενὸς ἀξιοῦν ἠνέ- 30 σχοντο λόγου.

Στίχ. 9. «Ἐγὼ δὲ ἐξῆρα τὸν Ἀμορρῶαῖον ἐκ προσώπου αὐ- τῶν, οὗ ἦν καθὼς ὕψος κέδρου τὸ ὕψος αὐτοῦ, καὶ ἰσχυ-

στην τρυφή προέρχονται ἀπὸ ἄδικα καὶ πονηρὰ μέσα ἀπόκτησης. Αὐτοὶ ποὺ τὸ κάνουν αὐτὸ θὰ ἀκούσουν τὸν Θεὸ νὰ λέγει καθαρᾶ: «Μήπως ὁ οἶκος μου εἶναι σπήλαιο ληστῶν;»⁷¹. Τὰ ἐγκλήματα λοιπὸν τῶν ἄλλων θὰ ἀποβοῦν πρὸς μεγάλη ὠφέλεια μας, καὶ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἄλλοι ἔχουν προσκρούσει στὸν Θεό, ἐμεῖς θὰ γίνομε καλύτεροι, ἂν ἀποφύγομε τὰ ἔργα ἐκείνων. Γιατὶ εὐλόγα θὰ γίνουν ἀσφαλέστεροι οἱ φρόνιμοι ἂν θελήσουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ἂν δὲν θελήσουν νὰ γίνουν ζηλωτὲς τῶν κακῶν.

Ἄλλὰ ἂν βέβαια λεγόταν πρὸς τὸν Ἰούδα, ἦτοι τὶς δύο φυλὲς ποὺ κατοικοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα, «Δένοντας τὰ ἐνδύματά τους μὲ σχοινιά ἔκαναν παραπετάσματα δίπλα στὸ θυσιαστήριο», θὰ ἦταν ὀρθὸς ὁ λόγος τῆς ἀνάπτυξης ποὺ κάναμε μόλις, ἂν ὅμως τὸ πλημμέλημα ἀποδίδεται καὶ στοὺς Ἰσραηλιῖτες, θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι δὲν πλέκονταν οἱ σκηνὲς ἀπὸ τεντωμένα ὑφάσματα, ἦτοι τὰ ὅσα πράττονταν ἀπὸ τὴ μέθη, στὸν οἶκο τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οὔτε δίπλα στὸ θυσιαστήριο, ἀλλὰ στὸν οἶκο τοῦ θεοῦ τους, ἐννοώντας ἔτσι τὸν Βάαλ, ἢ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ εἶχαν κατασκευασθεῖ ὑπὸ τύπον εἰδώλου ἀπὸ ἀνθρώπινη ἐπινόηση. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ καταλογισθεῖ πᾶ ὡς ἐγκλημα στοὺς Ἰσραηλιῖτες, τὸ ὅτι μεθοῦσαν πίνοντας κρασί καὶ πλέκοντας σκηνὲς στὸν οἶκο κάποιων τυχόν εἰδώλων καὶ δίπλα σ' αὐτὸ τὸ βέβηλο θυσιαστήριο; Γιατὶ αὐτὰ τὰ τιμοῦσαν καὶ ἔκαναν τοὺς ναοὺς τῶν κατὰ φαντασία θεῶν τους καὶ ἐργαστήρια μέθης κατὰ κάποιο τρόπο καὶ κάθε αἰσχροῦς ἡδονῆς, μολονότι ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμοῦν μᾶλλον νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸ καθαρὰ καὶ μὲ κάθε ἀγιότητα, καὶ νὰ εἰσέρχονται στὸν ἀληθινὰ ἅγιο οἶκο, καὶ νὰ θεωροῦν σεβαστὸ τὸ θυσιαστήριο. Αὐτοὶ ὅμως φτάνοντας αὐτὰ τὰ τόσο σεβαστὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα νὰ τὰ θεωροῦν μηδαμινά, καὶ τιμώντας τὰ πολὺ αἰσχροτέρα, τολμοῦσαν νὰ παρουσιάζονται μεθυσμένοι καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς θεοὺς τους, καταπατώντας παντοῦ τὸ θεῖο ἀξίωμα καὶ περιυβρίζοντας χωρὶς φόβο τὴ δόξα ποὺ πρέπει στὸν μόνο καὶ ἀπὸ τὴ φύσιν του Θεοῦ, τὴ στιγμή ποὺ ἀποδίδοντας αὐτὴν καὶ στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς θεωρήσουν ἄξιους κανενὸς λόγου.

Στίχ. 9. «Ἐγὼ ὅμως ἔδιωξα τὸν Ἀμορραῖο ἀπὸ μπροστά τους, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου ἦταν ὅμοιο μὲ τὸ ὕψος τῆς κέδρου, καὶ

ρός ἦν ὡς δρυς. καὶ ἐξήρανα τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἐπάνω-
θεν, καὶ τὰς ρίζας αὐτοῦ ὑποκάτωθεν».

Κ. Ὅρας ὅπως ἀνοσίως περιυβρίζοντας καὶ καταφρονεῖν ελο-
μένους ἀποφαίνει λοιπόν, καὶ ὃν ἔδει μᾶλλον ταῖς χαριστηρίοις
5 εὐφραίνειν ὡδαῖς καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν εὐπειθείαις, ἀνούστατά
τε καὶ ἀβουλότατα λυπεῖν ἠρημένους, διὰ τοι τὸ ἐκ πολλῆς ἄγαν
σκαιότητος τρόπων, καὶ ὧν εὖ πεπόνθασιν, ἐλάσαι πρὸς λήθην;
«Ἐγὼ» μὲν γάρ φησιν «ἐξήρα τὸν Ἀμορῥαῖον ἀπὸ προσώπου αὐ-
τῶν»· τουτέστι τὰ θάρβαρα καθεῖλον γένη, δι' ἑνός που τάχα τοῦ
10 Ἀμορῥαίου καταδηλούμενα, ὡς σκληροῦ τε καὶ ἀδροτέρου· ἐγὼ
νικῆσαι παρεσκευάσα τὸν οὕτως ὑπερφνη καὶ ἄθραυστον, ὡς δο-
κεῖν ἤδη πως ἦρθαι μὲν κέδρου πρὸς ὕψος, δρυός δὲ τῆς ἄγαν εὐ-
σθενοῦς ἀπομιμεῖσθαι τὴν δύναμιν. Ἦν γὰρ οὐχ ἕτερος πλὴν ὅτι
μόνος ἐγὼ, φησίν, ὁ καταμαραίνων αὐτὸν καὶ καταπλήττων εἰς ρί-
15 ζας, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀφαναίνων αὐτοῦ τὸν καρπὸν. Ἐπειδὴ γὰρ
ὡς περὶ δένδρου λελάληκεν, ἐπιμένει πιθανῶς ὁ λόγος τῇ τροπῇ,
καὶ εἰς ρίζαν αὐτῶ τὸ θλάδος γενέσθαι φησίν, ἠφανίσθαι δὲ οὕτω
καὶ τὸν καρπὸν. Ἀποθάνοι γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρως τὸ ἐν δρυμοῖς ξύ-
λον, πλὴν ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ὅτι γὰρ δεδαπάνηται,
20 πολεμούντων αὐτοῖς τῶν ἐξ Ἰσραήλ, Ἀμορῥαῖοί τε καὶ Εὐαῖοι,
Γεργεσαῖοι καὶ Φερεξαῖοι καὶ Ἰεβουσαῖοι, συνασπίζοντος δήλον
δὲ ὅτι Θεοῦ, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς. Πικρὸν οὖν ἄρα τὸ καταφρο-
νῆσαι Χριστοῦ τοῦ δόντος ἡμῖν «Πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορ-
πίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», τοῦ καταστρέφο-
25 ντος τοὺς ἀνθεστηκότας, καὶ ὑποφέροντος τοὺς εὐσθενεστέρους
«Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς
ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους
τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς
ἐπουρανίοις». Καὶ τούτων ἀπάντων ἐν Χριστῷ κεκρατήκαμεν.
30 Καὶ εἰ μέλλομεν λυπεῖν, ἀποκλίνοντες εἰς τὸ ῥάθυμον, τὸν ἑαυτῶν
Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ἀπορήσομεν, οἶδ' ὅτι, καὶ λόγου καὶ
ἀφορμῆς ἐξελέσθαι δυναμένης κολάσεως καὶ πυρός.

Στίχ 10. «Καὶ ἐγὼ ἀνήγαγον ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ

ἦταν ἰσχυρὸς σὰν δρυς, καὶ ξήρανα τὸν καρπὸ πού εἶχε ἐπάνω του, καὶ τὶς ρίζες του μέσα στὸ ἔδαφος».

20. Βλέπεις πῶς πιά τοὺς παρουσιάζει νὰ τὸν περιυβρίζουν κατὰ τρόπο ἀνόσιο καὶ νὰ τὸν περιφρονοῦν, καὶ αὐτὸν τὸν ὁποῖο ἔπρεπε μᾶλλον νὰ εὐφραίνουν μὲ εὐχαριστήριες ὠδὲς καὶ μὲ τὴν ὑπακοή τους σὲ ὅτι-δήποτε, χωρὶς καθόλου νοῦ καὶ κρίση προτιμοῦσαν νὰ τοῦ προξενοῦν λύπη, φτάνοντας ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολικὰ κακῆς συμπεριφορᾶς τους νὰ λησμονήσουν καὶ τὶς εὐεργεσίες πού δέχθηκαν ἀπὸ αὐτόν; Γιατὶ λέγει, «Ἐγὼ ἔδιωξα τὸν Ἀμορραῖο ἀπὸ μπροστὰ τους», δηλαδή ἐξολόθρευσα τὰ βάρβαρα ἔθνη, δηλούμενα κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ ἓνα, τὸ ἔθνος τοῦ Ἀμορραίου, ἐπειδὴ ἦταν καὶ σκληρὸς καὶ ἰσχυρότερος· ἐγὼ συνετέλεσα νὰ νικήσουν τὸν τόσο ὑπερδύναμο καὶ ἀκατανίκητο, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι τὸ ὕψος του ἔφτανε τὸ ὕψος τῆς κέδρου, καὶ νὰ μιμνῆται τὴ δύναμη τῆς πανίσχυρης βελανιδιᾶς. Γιατὶ δὲν ἦταν κανένας ἄλλος, παρὰ ἐγὼ μόνος, λέγει, πού καταμάρανα αὐτόν καὶ ἐπέφερα τὰ πλήγματα στὶς ρίζες του, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ξήρανα τὸν καρπὸ του. Ἐπειδὴ δηλαδή μίλησε σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ δένδρο, ἐπιμένει ὁ λόγος στὴ μεταφορὰ, καὶ λέγει ὅτι ἡ βλάβη προξενήθηκε στὴ ρίζα του, καὶ ἔτσι ἐξαφανίσθηκε καὶ ὁ καρπὸς του. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ξηραθεῖ τὸ δένδρο ἄλλιῶς, παρὰ μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. "Ὅτι βέβαια ἐξολοθρεύθηκαν, πολεμώντας ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ Ἀμορραῖοι καὶ οἱ Εὐαῖοι, οἱ Γεργεσαῖοι καὶ οἱ Φερεξαῖοι καὶ οἱ Ἰεβουσαῖοι, μὲ τὴ βοήθεια προφανῶς τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἀμφιδβάλει κανένας." Ἄρα λοιπὸν εἶναι ὀδυνηρὸ πρᾶγμα ἡ περιφρόνηση τοῦ Χριστοῦ πού μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη, «Νὰ πατᾶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ πάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁷², αὐτοῦ πού καταστρέφει αὐτοὺς πού ἀντιστέκονται, καὶ ἀποδυναμώνει τοὺς ἰσχυρότερους γιατί λέγει· «Ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ κόσμου αὐτοῦ, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα σὰ ἐπουράνια»⁷³. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ νικήσαμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἂν φτάσομε, ἀποκλίνοντας πρὸς τὴ ραθυμία, νὰ λυπήσομε τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ μας, δὲν θὰ ἔχομε, πιστεύω, καὶ λόγο καὶ ἀφορμὴ πού νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς λυτρώσει ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ τῆς φωτιά.

Στίχ. 10. «Καὶ ἐγὼ σᾶς ἔβγαλα ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, καὶ

73. Ἐφ. 6, 12.

περιήγαγον ὑμᾶς ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη τοῦ κατακληρονομήσαι τὴν γῆν τῶν Ἀμορρῳαίων».

ΚΑ'. Ἐρμηνεύει σαφῶς ὅπερ ἔφη, καὶ ἀνόπιν ὡσπερ ὁ λόγος ἰών, τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὡς ἐν βραχέσι καταδηλοῖ. Δουλείας
 5 μὲν γὰρ ἐξεῖλον, φησί, καὶ τῆς τῶν Αἰγυπτίων πλεονεξίας ἀπήλλα-
 ξα· ἔθρεψά τε κατὰ τὴν ἐρημον, καθιείς μὲν ἄνωθεν τὸ μάννα αὐ-
 τοῖς, πηγὰς δὲ ὑδάτων θεοπρεπῶς ἀνιείς, καὶ ἐξ ἀκροτόμου πέτρας
 ἀδοκῆτων ναμιάτων ἐκδρομὰς δωρούμενος. Καὶ ἦν ὁ πόνος τῆς
 ὁδοιπορίας αὐτοῖς οὐκ ἐπὶ μικροῖς, ἀλλ' ἵνα κληρονομήσειαν τῶν
 10 Ἀμορρῳαίων τὴν γῆν, τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην. Οἱ δὲ καὶ
 πρὸς τοῦτο σκαιότητος ὠλισθήκασιν, ὡς μηδὲ εἰδέναι τάχα πού
 τὴν ἐμὴν περὶ αὐτοὺς ἀγάπησιν καὶ φιλανθρωπίαν. Μεμνήσθαι δὴ
 οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, ὅτι καὶ δουλείας
 ἀπηλλάγμεθα, καὶ καθάπερ ἐξ Αἰγύπτου μετακεχωρήκαμεν εἰς
 15 τὴν ἐρημον, τουτέστιν εἰς πλατεῖαν καὶ καθαρωτάτην ἀληθῶς καὶ
 ἀσυμμιγῆ τοῦ χείρονος πολιτείαν, φημί δὴ τὴν Εὐαγγελικὴν ἄρ-
 τον πεπλουτήκαμεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ τὸν ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ.
 Νευρούμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, καὶ πηγὰς ἀκηράτων ὑδάτων ἐσχί-
 καμεν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὰς συγγραφάς· οὕτω γὰρ αὐτὰς
 20 καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὠνόμαζε λέγων· «Καὶ ἀντλήσατε ὕδωρ
 μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου». Σωτηρίου δὲ πη-
 γαὶ τίνες ἂν εἶεν μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνοί που πάντως οἱ τὸν σωτήριον
 ἡμῖν καὶ ζωοποιὸν ἀνιέντες λόγον, καὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον εὐ-
 αγγελιζόμενοι, καὶ μυσταγωγοῦντες τὴν ὑπ' οὐρανόν.

25 Στίχ. 11-12. «Καὶ ἔλαβον ἐκ τῶν υἱῶν ὑμῶν εἰς προφήτας, καὶ
 ἐκ τῶν νεανίσκων ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν· μὴ οὐκ ἔστι ταῦτα, υἱοὶ
 Ἰσραὴλ; λέγει Κύριος. Καὶ ἐποτίζετε τοὺς ἡγιασμένους οἶνον,
 καὶ τοῖς προφήταις ἐνετέλλεσθε λέγοντες· Οὐ μὴ προφητεύ-
 σητε».

30 ΚΒ'. Μέγα πρὸς ὄνειδισμόν καὶ κατάρῳησιν τὴν ἐπὶ παντὶ
 κακῷ, τὸ οἴονείπως ἀχαριστεῖσθαι παρὰ Θεοῦ, τοῦ πάντα ἡμῖν
 διανέμοντος τά τε εἰς δόξαν καὶ τὰ ζωαρκῆ. Πολλῶν μὲν γὰρ
 ὄντων κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν, ἀπόλεκτον ἐποιεῖτο μόνον

σᾶς περιέφερα στήν ἔρημο ἐπὶ σαράντα ἔτη γιὰ νὰ κατακληρονομήσετε τὴν γῆ τῶν Ἀμορραίων».

21. Ἐρμηνεύει μὲ σαφήνεια αὐτὸ ποὺ εἶπε, καὶ γυρίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὁ λόγος πίσω, παρουσιάζει μὲ συντομία τὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος. Τοὺς ἐλευθέρωσα, λέγει, ἀπὸ τῆ δουλεία, τοὺς ἀπάλλαξα ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἴγυπτίων, τοὺς ἔθρεψα κατὰ τὴν πορεία τους στήν ἔρημο, ρίχνοντάς τους τὸ μάννα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ⁷⁴ καὶ ἀναβλύζοντάς τους κατὰ τρόπο θεοπρεπῆ πηγές ὑδάτων, καὶ δωρίζοντάς τους ἀπὸ ἀπόκρημνο βράχο ἀναβλύσεις ἀπροσδόκητων ὑδάτων⁷⁵. Καὶ ὁ κόπος τῆς ὁδοιπορίας τους δὲν ἦταν γιὰ μικρὰ πράγματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ τῶν Ἀμορραίων, ποὺ τὴν εἶχε ὑποσχεθεῖ στοὺς πατέρες των. Αὐτοὶ ὅμως σὲ τέτοιο βαθμὸ κακίας ὠλίσθησαν, ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρίζουν οὔτε τὴν ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία μου πρὸς αὐτούς. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ θυμούμαστε ἐμεῖς ποὺ ἀνήκομε στὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεώς μας⁷⁶, ὅτι καὶ ἀπὸ τῆ δουλεία ἔχομε ἀπαλλαχθεῖ, καὶ σὰν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μεταβήκαμε στήν ἔρημο, δηλαδή σὲ πλατεῖα καὶ καθαρὸτατη ἀληθινὰ καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ κακὸ πολιτεία, ἐννοῶ βέβαια τὴν Εὐαγγελική, καὶ δεχθήκαμε τὸν σὰν πλοῦτο ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ποὺ δίνει ζωὴ στὸν κόσμῳ⁷⁷. Γιατὶ ἀποικοῦμε δύναμη μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, καὶ δεχθήκαμε σὰν πηγές αἰώνιων ὑδάτων τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων γιατί ἔτσι τίς ὀνόμαζε καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας «Καὶ ἀντλήσατε νερὸ μὲ εὐφροσύνη ἀπὸ τίς πηγές τῆς σωτηρίας»⁷⁸. Πηγές σωτηρίας ποιές θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι, παρὰ ἐκεῖνοι ὁπωσδήποτε ποὺ ἀναβλύζουν γιὰ μᾶς τὸν σωτήριον καὶ ζωοποιὸ λόγο, ποὺ εὐαγγελίζονται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ μυσταγωγοῦν αὐτὸ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη;

Στίχ. 11-12. «Καὶ ἔλαβα ἀπὸ τοὺς υἱούς σας προφῆτες καὶ ἀπὸ τοὺς νέους σας πρὸς ἁγιασμό. Μήπως αὐτὰ δὲν εἶναι ἀληθινὰ, υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ; λέγει ὁ Κύριος. Καὶ ἐποτίζατε μὲ κρασί τοὺς ἀφιερωμένους σὲ μένα, καὶ στοὺς προφῆτες δίνατε ἐντολὴ λέγοντας Δὲν θὰ προφητεύσετε».

22. Εἶναι μαγάλῃ κατηγορία καὶ κατάκριση γιὰ κάθε κακὸ, τὸ νὰ θεωρεῖται κανεὶς κατὰ κάποιον τρόπο ἀχάριστος ἀπὸ τὸν Θεὸ, ποὺ μᾶς παρέχει ὅλα ἐκεῖνα ποὺ συντελοῦν γιὰ τὴ δόξα καὶ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς μας. Γιατί, ἐνῶ ὑπάρχουν πολλὰ ἔθνη στήν οἰκουμένη, διάλεξε ὡς

77. Ἰω. 6, 33.

78. Ἡσ. 12, 3.

τὸν Ἰσραήλ, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν εὐκλείας ἐκάλει καὶ ἀνεκόμεζε
 Θεός, ὡς καὶ τῷ τῆς προφητείας ἀξιώματι κατακαλλύνεσθαι τι-
 νας τοὺς τὸν εὐαγγῆ τε καὶ ἐννομώτατον ἀγαπῶντας βίον, παρα-
 λαμβάνεσθαι δὲ καὶ εἰς ἀγιασμὸν τοὺς ἐν αὐτοῖς νεανίσκους,
 5 τουτέστι τοὺς ἀδροτέρους τὸ φρόνημα καὶ νοητὴν ἔχοντας εὐ-
 ρωσίαν. Ἐγιάζοντο γάρ τινες κατὰ νόμον, οἱ ἐπίκλην Ναζιραῖ-
 οί, τρέφοντες τρίχα κόμης αὐτῶν τῷ Κυρίῳ, οἶνον καὶ τὰ ἐξ αὐ-
 τοῦ, ὄξος δὴ λέγω καὶ σταφυλὴν καὶ σταφίδα καὶ γίγαρτον πα-
 ραιτούμενοι, ἀποφοιτῶντες δὲ λίαν καὶ νεκρῶν σωμάτων. Καὶ
 10 βαθὺς μὲν ὁ λόγος ὁ περὶ τούτων ἐστὶ Πλὴν ἐτίμα Θεὸς καὶ εἰς
 προφήτας, ὡς ἔφην, καὶ εἰς τὸ ἀγιάζεσθαι τυπικῶς ἀναφέρων
 τοὺς ἐξ αὐτῶν. Οἱ δὲ καὶ τὴν οὕτω λαμπρὰν τε καὶ ἀξιόληπτον
 δόξαν ἐκτόπως ἀποσπουδάζοντες, «ἐπότιζον οἶνον τοὺς ἡγια-
 σμένους», τουτέστι τοὺς εὐχὴν ἔχοντας ἐφ' ἑαυτοῖς ἀγιασμοῦ.
 15 Ἀνέπειθον γάρ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγιάζεσθαι καταφρονεῖν, πάν-
 τως που λέγοντες, οὐδὲν εἶναι παντελῶς τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον,
 καὶ ἀνόνητον ἀνθρώποις τὸ ἀγιάζεσθαι θέλειν καὶ πληροῦν ἐπὶ
 τούτῳ τὰ νενομισμένα.

Εἰ γὰρ καὶ ἦν ἐν σκιαῖς ὁ νόμος, ἀλλ' οὐκ ἐστέρητο παντε-
 20 λῶς τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων· ἐναστράπτει γὰρ τοῖς τύποις
 τῆς εὐσεβείας ἢ μόρφωσις. Τὸ δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις προφή-
 ταις ἐπιτιμᾶν, ἀποσειομένων ἐστὶ παντελῶς τὸν τοῦ Θεοῦ λό-
 γον, καὶ παιδεύεσθαι μὴ ἀνεχομένων, καὶ ἠγνοηκότων ὅτι τετί-
 μηνται, εἴπερ ὄντες ἐξ αὐτῶν παρελήφθησαν εἰς κοινολογίαν
 25 τὴν ὡς πρὸς Θεόν. Προσεπερωτᾶ δὲ διὰ μέσου καὶ φησι· «Μὴ
 οὐκ ἔστι ταῦτα, υἱοὶ Ἰσραήλ; λέγει Κύριος». Ἐρα, φησί, καὶ
 τῶν οὕτως ἐναργῶν πραγμάτων καθοριεῖτε τὸ ψεῦδος; ἄρα
 μαρτύρων δεήσει Θεῷ πρὸς τὸ ἐλέγχειν ὑμᾶς, καὶ τὰ οὕτως ἐμ-
 φανῆ συκοφαντεῖν ἠρημένους; Χρὴ τοιγαροῦν ἀγιάζεσθαι καὶ
 30 λογισμῷ πεπηγότι προσεδρεύειν Θεῷ τὰς τῶν πονηρῶν οὐ προσ-
 ιεμένους γνώμας. «Φθείρουσι γὰρ ἦθη χρηστὰ ὀμιλῖαι κακαὶ»
 καὶ ἀποφέρουσιν ἀγιασμοῦ τε καὶ ἀπάσης ἐπεικειίας τῶν φιλη-
 δόνων οἱ λόγοι. Οὐκοῦν προσκεισόμεθα μᾶλλον ἡμεῖς ταῖς τῶν

79. Ἄριθμ. κεφ. 6.

80. Α' Κορ. 15, 33.

ἐκλεκτὸ μόνον τὸν Ἰσραήλ, καὶ τὸν κάλεσε καὶ τὸν ὁδήγησε στή συνέχαι ὁ Θεὸς σὲ τόσο μεγάλη δόξα, ὥστε καὶ νὰ τιμηθοῦν κάποιοι μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς προφητείας, ὅσοι ἀγαποῦσαν τὸν ἄμεμπτο καὶ σύμφωνο μὲ τὸ νόμο βίο, καὶ νὰ παραλαμβάνονται κάποιοι ἀπὸ τοὺς νέους τοὺς πρὸς ἁγιασμό, δηλαδή ὅσοι εἶχαν ἰσχυρὸ φρόνημα καὶ πνευματικὴ εὐρωστία. Γιατὶ ἁγιάζονταν κάποιοι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, οἱ ὀνομαζόμενοι Ναζιραῖοι, ποὺ ἔτρεφαν μακριὰ μαλλιά ἀφιερωμένα στὸν Κύριο, καὶ ἀπέφευγαν τὸ κρασι καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτό, ἐννοῶ τὸ ξίδι καὶ τὰ σταφύλια καὶ τὴ σταφίδα καὶ τὰ κουκούτσια σταφυλιῶν, καὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὰ νεκρὰ σώματα⁷⁹. Καὶ εἶναι βαθὺς βέβαια ὁ λόγος σχετικὰ μ' αὐτὰ. Πλὴν ὅμως τοὺς τιμοῦσε ὁ Θεὸς καὶ μὲ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, ὅπως εἶπα, καὶ τοὺς ὁδηγοῦσε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους στὸν ἁγιασμό. Αὐτοὶ ὅμως, ἀπορρίπτοντας κατὰ τρόπο παράλογο τὴν τόσο λαμπρὴ καὶ ἀξια νὰ τὴν ἀποκτήσει κανεὶς δόξα, «πῶτιζαν μὲ κρασί τοὺς ἡγιασμένους», δηλαδή ἐκείνους ποὺ εἶχαν δεχθεῖ τὴν εὐχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ. Γιατὶ τοὺς ἔπειθαν νὰ περιφρονοῦν καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἁγιασμό, λέγοντάς τους, ὅτι δὲν εἶναι ἀπολύτως τίποτε ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι ἀνώφελο στοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ θέλουν νὰ ἁγιάζονται καὶ νὰ ἐκπληρώνουν τὰ καθορισμένα γι' αὐτό.

Ἄν καὶ βέβαια ὁ νόμος ἦταν σκιὰ τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' ὅμως δὲν στεροῦνταν τελείως τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας γιατί ἀστράφτει ἢ διαμιόρφωσι τῆς εὐσεβείας μέσα στοὺς τύπους. Τὸ νὰ ἐπιτιμοῦν ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς ἅγιους προφήτες, εἶναι ἀνθρώπων ποὺ ἀπορρίπτουν τελείως τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀνέχονται τὴν παιδαγωγία του, καὶ ἀγνοοῦν ὅτι ἔχουν τιμηθεῖ, ἐφόσον, προερχόμενοι ἀπὸ αὐτούς, παραλήφθηκαν σὲ συνομιλία πρὸς τὸν Θεό. Προβάλλει λοιπὸν στὸ μέσον μιὰ ἐρώτηση καὶ λέγει: «Μήπως δὲν ἔχουν συμβεῖ αὐτὰ, υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ; λέγει Κύριος». Ἄραγε, λέγει, καὶ γιὰ τὰ τόσο ὀλοκάθαρα πράγματα θὰ πεῖτε ὅτι εἶναι ψεῦδος, ἄραγε θὰ χρειασθεῖ μάρτυρες ὁ Θεὸς γιὰ νὰ σᾶς ἐλέγξει, γιὰ τὸ ὅτι θέλετε νὰ συκοφαντεῖτε καὶ τὰ τόσο φανερά; Πρέπει λοιπὸν νὰ γίνετε ἅγιοι καὶ νὰ μένετε κοντὰ στὸν Θεὸ μὲ λογισμὸ σταθερό, χωρὶς νὰ ἀποδέχεσθε τίς γνῶμες τῶν πονηρῶν. Γιατὶ λέγει, «Φθείρουν τίς καλὲς συνήθεις οἱ κακὲς συναναστροφές»⁸⁰, καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν ἁγιασμό καὶ ἀπὸ κάθε ὀρθὴ συμπεριφορὰ οἱ λόγοι τῶν φιλήδονων, Ἄς προσκολληθοῦμε λοιπὸν ἐμεῖς στὰ λεγόμενα μᾶλλον αὐτῶν ποὺ μιλοῦν ἐκ

θηγόρων φωναῖς, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐπιμαρτυρεῖ, λέγων
 «Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς
 ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν».

5 *Στίχ 13.* «Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ κυλίω ὑποκάτω ὑμῶν,
 ὃν τρόπον κυλίεται ἡ ἄμαξα ἢ γέμουσα καλάμης».

ΚΓ'. Ἀμάξαις τὰ ἐξ ἄγρων καὶ ὅσα πληροῖ τὴν ἄλω, μετακομί-
 ζειν ἔθος τοῖς ἀρχαιοτέροις, σώζεται δὲ καὶ εἰς δεῦρο τὸ χροῖμα πα-
 ρά τε τοῖς τὴν ἐψάν καὶ τὴν ἐσπέριον κατοικοῦσι γῆν. Κυλίονται
 δὲ ὁμοῦ τοῖς ἄξοσιν οἱ τροχοί, βαρὺ τι καὶ δυσηχὲς ἀποτριζόντων
 10 τῶν ξύλων, καὶ μονονουχὶ κατακεκραγόντων τῶν ἐπικειμένων αὐ-
 τοῖς φορτίων. Ἔσομαι τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐγὼ, φησὶν, ὁ πάντων Δε-
 σπότης, ὡς τὸ κυλίον ὑπὸ τὴν ἄμαξαν, τουτέστιν ὁ ἄξων· αὐτὸς
 γάρ, ὡς ἔφην, ἐαυτῷ συγκυλίει τοὺς τροχοὺς, ἐμπεπηγότας τε καὶ
 ἐνηρμοσμένους ἔχων. Κατακεκράξομαι δὲ ὡσπερ τῶν ἠσεβηκό-
 15 των, οὐκ ἔτι φέρειν δυνάμενος τῶν πλημμελημάτων τὸ δυσαχθές.
 Ἐπεώσαντο γὰρ τὸν νόμον Κυρίου, τὰ δὲ προστάγματα αὐτοῦ
 οὐκ ἐφυλάξαντο, ἀλλ' ἐπλάνησε μὲν αὐτοὺς τὰ μάταια αὐτῶν, ἃ
 ἐποίησαν οἱ πατέρες αὐτῶν», ἐπελάθοντο δέ μου τοῦ ἐξαγαγόντος
 ἐκ γῆς Αἰγύπτου, τοῦ ἐξάραντος τὸν Ἀμορρῶαϊον ἀπὸ προσώπου
 20 αὐτῶν, τοῦ λαθόντος ἐκ τῶν υἱῶν αὐτῶν εἰς προφήτας καὶ ἐκ τῶν
 νεανίσκων αὐτῶν εἰς ἁγιασμόν. Ἀλλὰ τετίμηκα μὲν ἐγὼ, καθίκον-
 το δὲ δυσβουλίας εἰς τοῦτο αὐτοί, ὡς «Τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύον-
 τες σχοινίοις παραπετάσματα ποιεῖν ἐχόμενα τοῦ θυσιαστηρίου,
 καὶ οἶνον ἐκ συκοφαντιῶν πίνειν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ αὐτῶν», καὶ
 25 ποτίζειν μὲν οἶνον τοὺς ἡγιασμένους, ἐντέλλεσθαι δὲ τοῖς προφή-
 ταις καὶ λέγειν, «Οὐ μὴ προφητεύσητε». Ταῖς οὖν τοιαύταις ὑμῶν
 ἀσεβείαις μονονουχὶ καὶ πεφορτισμένος, ὡς ἄξων ὑπὸ τὴν ἄμαξαν,
 ἢ καλάμης ἐστὶ καὶ δραγμάτων ἐμπλεως, πλείστην ὄσσην ποιήσομαι
 τὴν καταδοήν. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ἐσόμενον βλάβος, ἢ ποῖα πάλιν
 30 αὐτοῖς συμβῆσεται πάθη, διατρανοῖ μὲν εὐθύς ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Πλὴν ἐκεῖνο εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι πάνδεινον ἀληθῶς τὸ πα-
 ροξύνειν Θεόν, καὶ εἰς τοῦτο φαυλότητος κατολισθησαὶ λοιπόν,
 ὡς ἀφόρητον αὐτῷ γενέσθαι τὴν παρ' ἡμῶν ἁμαρτίαν, καίτοι

μέρους τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας δίνει τὴ μαρτυρία του λέγοντας: «Δὲν εἶστε ἑσεῖς αὐτοὶ ποὺ ὀμλεῖτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας ποὺ ὀμλεῖ μέσα σας»⁸¹.

Στίχ. 13. «Γι' αὐτό, Νὰ ἐγὼ περνῶ κυλώνοντας κάτω ἀπὸ σᾶς, μὲ τὸν τρόπο ποὺ κυλάει ἡ ἄμαξα ἢ γεμάτη ἀπὸ στάχουα».

23. Συνήθεια τῶν παλαιότερων ἦταν νὰ μεταφέρουν μὲ ἄμαξες τὰ γεννήματα τῶν ἀγρῶν καὶ ὅσα προορίζονταν γιὰ τὸ ἄλώνι, καὶ αὐτὸ διατηρεῖται μέχρι καὶ σήμερα στοὺς λαοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση. Κυλίωνται μαζὶ μὲ τοὺς ἄξονες οἱ τροχοί, μὲ ἓνα βαρὺ καὶ ἄσχημο τρίξιμο τῶν ξύλων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατακραυγάζουν γιὰ τὰ φορτία ποὺ φέρουν ἐπάνω τους. Θὰ γίνω λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, λέγει, ὁ Κύριος τῶν πάντων, σὰν αὐτὸ ποὺ κυλάει τὴν ἄμαξα, δηλαδή ὁ ἄξονας γιὰτὶ αὐτός, ὅπως εἶπα, κάνει τοὺς τροχοὺς νὰ κυλῶνε μαζὶ του, ἔχοντας αὐτοὺς στερεωμένους καὶ ἄρμωσμένους ἐπάνω του. Θὰ κραυγᾶσω λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀσέβησαν, μὴ μπορῶντας πιά νὰ βαστάξω τὸ μεγάλο βάρος τῶν πλημμελημάτων τους. Γιὰτὶ ἀπέρριψαν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν φύλαξαν τὰ προστάγματα του, ἀλλὰ τοὺς παραπλάνησαν τὰ μάταια αὐτῶν, τὰ ὁποῖα κατασκεύασαν οἱ πατέρες τους, καὶ λησιμόνησαν ἐμένα ποὺ τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, ποὺ ἐξολόθρευσα τὸν Ἀμορραῖο ἀπὸ μπροστὰ τους, ποὺ ἔλαβα ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τους προφῆτες καὶ ἀπὸ τοὺς νέους τους καθιερωμένους σὲ μένα. Καὶ ἐγὼ βέβαια τοὺς τίμησα, αὐτοὶ ὅμως ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀφροσύνης, ὥστε «Δένοντας τὰ ἐνδύματά τους μὲ σχοινιά, κατασκεύαζαν παραπετάσματα ποὺ κρατοῦνταν ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἔπιναν κρασί στὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τους προερχόμενον ἀπὸ συκοφαντίες»⁸², καὶ ἀπὸ τὴ μιά πότιζαν μὲ κρασί τοὺς ἁγιασμένους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔδιναν ἐντολὴ στοὺς προφῆτες λέγοντας, «Δὲν θὰ προφητεύσετε»⁸³. Καταφορτωμένος λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ἀσέβειές σας, σὰν ἄξονας κάτω ἀπὸ τὴν ἄμαξα, ἢ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἀπὸ δέματα σταχυῶν, θὰ κραυγᾶσω πάρα πολὺ δυνατὰ. Καὶ ποιὰ ἢ βλάβη ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτό, ἢ ποιὲς συμφορὲς πάλι θὰ τοὺς συμβοῦν, τὸ διευκρινίζει ἀμέσως μὲ τὰ λεγόμενα στὴ συνέχεια.

Πλὴν ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε ἐκεῖνο, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ πάρα πολὺ φοβερὸ τὸ νὰ ἐξοργίζομε τὸν Θεό, καὶ νὰ ξεγλιστρήσομε σὲ τέτοιο βαθμὸ φαυλότητος, ὥστε νὰ γίνῃ ἀφόρητη σ' αὐτὸν ἡ ἁμαρτία μας,

χρησιῶ τε καὶ ἀγαθῶ καὶ ἡμερωτάτῳ λίαν ὑπάρχοντι κατὰ φύσιν. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα παραιτεῖσθαι μὲν ὅτι μάλιστα φιλεῖν τὸ προσκρούειν αὐτῶ· εἰ δὲ δὴ τι γένοιτο καὶ παθεῖν ἀνθρώπινον, μὴ ὀραῖσθαι μελλητὰς εἰς μετάνωσιν, μήτε μὴν εἰς αὕξην ἰέναι παραχωρεῖν 5 τοῖς διεπταισμένοις, νήψει δὲ μᾶλλον ἀγιοπρεπεῖ χρωμένους ἀνασειράζειν αὐτά, καὶ μετακομίζειν ἐπείγεσθαι πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ ὀρωστηκότα τὸν νοῦν. Ἀνεξικακήσει γὰρ οὕτω Θεός, καὶ ἐπέιπερ ἔστιν ἀγαθός, ἐπιδώσει τὸν ἔλεον.

Στίχ. 14-16. «Καὶ ἀπολεῖται φυγὴ ἐκ δρομιέως, καὶ ὁ κραταιὸς 10 οὐ μὴ κρατήσῃ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ ὁ μαχητὴς οὐ μὴ σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ὁ τοξότης οὐ μὴ ὑποστῆ, καὶ ὁ ὄξυς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ οὐ μὴ διασωθῆ, οὐδὲ ὁ ἵππευς οὐ μὴ σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ εὐρήσει τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐν δυναστείαις ὁ γυμνὸς διώξεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος».

15 ΚΔ'. Οὐδὲν ἀνασώσει, φησὶν, ἐν ἡμέραις ὀργῆς τοὺς προσκεκρουκότας· οὐ ποδῶν ὄξύτης τὸν δρομικώτατον ἀπαλλάξει τῶν κακῶν, οὐ σώματος ῥώμῃ τὸν εὐσθενῆ, οὐκ ἐμπειρία πολεμικὴ τὸν εἰδότα τὰ τακτικὰ καὶ τὸ τοξεύειν ἄριστα μεμελετηκότα καὶ ἐπὶ τούτῳ τεθουμασμένον, ἀνόνητος δὲ τοῖς χρωμένοις καὶ ἢ τῶν 20 ἵππων ταχύτης, καὶ αὐτὸ δὴ πρὸς τούτῳ τὸ τὴν ἵππόκροτον εἰδέναι μάχην. Ἄλλ' ἕκαστος τούτων «εὐρήσει», φησί, «τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἐν δυναστείαις», τουτέστι καταδεδυναστευμένην τοῖς δείμασι καὶ παραχωροῦσαν ἀμαχεῖ τοῖς καταδηοῦν ἐθέλουσι τὸ νικᾶν. Ἔσται γὰρ τότε δειλία μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, τοσαύτη δὲ δυναστεία τῶν Βαβυλωνίων, ὥστε καὶ διώκειν δύνασθαι τὸν 25 γυμνόν, τουτέστι κατισχύσαι τῶν ἐν ὄπλοις, κἂν εἴ τις ἀθώρηκτος εἴῃ τῶν Βαβυλωνίων, καὶ διώκειν δύνασθαι τοὺς ἐν παντευχίαις τὸν ἄοπλόν τε καὶ ἄσκενον. Οὐκοῦν Θεοῦ κατασειόντος εἰς ἀσθένειαν οὐς ἂν ἔλοιτο κακοῦν, ἐπικουρήσειεν ἂν οὐδέν. Καὶ 30 τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς ἑτεροτρόπως ἡμῖν εἰρημένον· «Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ»· καὶ πάλιν· «Ψευδὴς ἵππος

μολονότι εἶναι ἀπὸ τῆ φύση του χρηστὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ μεγάλη ἡμερότητα." Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποφεύγομε μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας τὸ νὰ θέλομε νὰ προσκρούομε σ' αὐτόν, ἂν ὅμως συμβεῖ νὰ πάθομε κάτι ἀνθρώπινο, νὰ μὴ παρουσιαζόμαστε ἀδιάφοροι πρὸς μετάνοια, οὔτε νὰ ἐπιτρέπομε νὰ αὐξηθοῦν τὰ πταίσματά μας, ἀλλὰ νὰ ἀναχαιτίζομε μᾶλλον αὐτὰ δείχνοντας νηφαλιότητα ποὺ ταιριάζει στοὺς ἁγίους, καὶ νὰ σπεύδομε νὰ ἐπαναφέρομε πρὸς τὸ καλύτερο τὸν ἀρρωστημένο νοῦ μας. Γιατὶ ἔτσι θὰ δείξει ἀνεξικακία ὁ Θεός, καὶ ἐπεδὴ εἶναι ἀγαθός, θὰ μᾶς χαρίσει τὸ ἔλεός του.

Στίχ. 14-16. «Καὶ θὰ χάσει ὁ δρομέας τὴ δύναμη νὰ τρέξει καὶ νὰ φύγει, ὁ ἰσχυρὸς δὲν θὰ διατηρήσει τὴ δύναμή του, ὁ μαχητὴς δὲν θὰ σώσει τὴ ζωὴ του, ὁ τοξότης δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀντισταθεῖ, ὁ ταχύς στὰ πόδια δὲν θὰ μπορέσει νὰ σωθεῖ, οὔτε ὁ ἵππεας θὰ σώσει τὴ ζωὴ του, καὶ δὲν θὰ βρεῖ ἡ καρδιά του τὴ δύναμη ν' ἀντισταθεῖ, καὶ ὁ γυμνὸς ἀκόμα θὰ τοὺς καταδιώξει τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος».

24. Τίποτε, λέγει, δὲν θὰ σώσει τίς ἡμέρες τῆς ὀργῆς του ἐκείνους ποὺ προσέκρουσαν σ' αὐτόν· οὔτε ἡ ταχύτητα τῶν ποδιῶν θὰ ἀπαλλάξει καὶ τὸν πλέον ταχύτερο δρομέα ἀπὸ τὰ κακά, οὔτε ἡ δύναμη τοῦ σώματος τὸν ρωμαλέο, οὔτε ἡ πολεμικὴ ἐμπειρία ἐκείνων ποὺ γνωρίζει τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἐκείνων ποὺ ἔχει ἀσκηθεῖ νὰ τοξεύει ἄριστα καὶ θαυμάζεται γι' αὐτό, ἀλλὰ ἀνώφελη θὰ καταστεῖ καὶ ἡ ταχύτητα τῶν ἵππων, καὶ μαζί μ' αὐτὸ βέβαια καὶ ἡ γνώση τῆς ἵππομαχίας, ἀλλὰ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς «θὰ βρεῖ», λέγει, «τὴν καρδιά του καταπιεσμένη», δηλαδή νὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ νὰ παραχωρεῖ χωρὶς μάχη τὴ νίκη σὲ ἐκείνους ποὺ θὰ θέλουν νὰ τοὺς καταληλατήσουν. Γιατὶ τότε θὰ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δειλία τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τέτοια ἡ τρομακτικὴ δύναμη τῶν Βαβυλωνίων, ὥστε καὶ θὰ μπορεῖ ὁ γυμνὸς νὰ τοὺς καταδιώκει, δηλαδή θὰ μπορέσει νὰ νικήσει τοὺς ὀπλισμένους, κι ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους εἶναι ἄοπλος, θὰ μπορεῖ καὶ νὰ καταδιώκει τοὺς πάνοπλους ὁ ἄοπλος καὶ χωρὶς πολεμικὰ σκεύη. "Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς ὠθεῖ σὲ ἀδυναμία αὐτοὺς ποὺ θὰ θελήσει νὰ τοὺς κακοποιήσει, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσει. Κι αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ σὲ μᾶς κατ' ἄλλο τρόπο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Δὲν θὰ εὐαρεστηθεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ ἵππου, οὐδὲ θὰ ἐπιδοκιμάσει τὰ εὐκίνητα πόδια τοῦ ἀνδρα»⁸⁴· καὶ πάλι· «Εἶναι ἀπατηλὴ ἡ ἐλπίδα ποὺ στηρίζει τὴ σωτηρία

εἰς σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Ἀνόνητα γὰρ τὰ τοιάδε παντελῶς, μὴ συναθλοῦντος Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, ὁ νεῦρα διδούς τοῖς ἡσθενηκόσι, καὶ ἀπονευρῶν τοὺς λελυπηκότας, καὶ σὺν αὐτῷ «διώξεται 5 μὲν εἰς χιλίους, δύο δὲ αὐτῷ μετακινήσουσι μυριάδας», δαπανηθήσεται δὲ πληθὺς πολλή καὶ ἀμέτρητος δύο που τάχα καὶ τριῶν ἀνθεστηκότων, εἰ μὴ ἐπαμύνοι Θεός.

*****
*****

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦ. 3, στίχ. 1-2. «Ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦτον ὃν ἐλάλησε 10 Κύριος ἐφ' ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραήλ, καὶ κατὰ πάσης φυλῆς ἧς ἀνήγαγον ἐκ γῆς Αἰγύπτου, λέγων· Πλήν ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς, διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς πάσας τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν».

ΚΕ. Κατὰ παντὸς ἂν νοοῖτο τοῦ Ἰσραήλ γεγονῶς ὁ λόγος, 15 οὐκ ἀνὰ μέρος ἔτι τιθεμένου τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἐφραΐμ, ἀλλ' εἰς ἐν ὥσπερ συνειλεγμένου τοῦ παντὸς γένους· ἀνεκομίσθη γὰρ ἐξ Αἰγύπτου πᾶσα φυλὴ τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Οὐδενὸς οὖν ἔξω τεθέντος, ἀκοῦσαι προστέταχε τὰ παρὰ Θεοῦ. Τίνα δὲ ἦν καὶ τάδε; Μύριαι μὲν γὰρ εἰσιν ὅσαι, φησὶν, ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν πόλεις τε 20 καὶ χῶραι, καὶ ἀριθμοῦ κρείττους οἱ ἐν αὐταῖς, ἀλλ' ὑμᾶς ἐκ πάντων τοὺς ἐξ Ἰσραήλ ἀπολέκτους ἐποησάμην, ἑμαυτὸν ἐναργῆ κατέστησα διὰ πολλῶν θαυμάτων, ἐξειλόμεν πικρᾶς καὶ ἀφορήτου δουλείας, ζηλωτοὺς ἀπέφηνα καὶ τρισμακαρίους, πεπαιδαγώγηκα νόμῳ πρὸς τὸ ἀρέσκον ἐμοί, ἀνετείχισα ταῖς ἐπικουρίαις, 25 εἰσκεκόμικα δὲ καὶ εἰς τὴν γῆν τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην. Ἐπειδὴ δὲ μόνοι, φησὶν, ἐκ πάντων τῆς οὕτω περιφανοῦς ἡξίω-

στό ἵππικό, καὶ δὲν θα σωθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς δύνاميς του»⁸⁵. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι τελείως ἀνώφελα, ὅταν δὲν συναγωνίζεται μαζί μας ὁ Θεός. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι «ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων»⁸⁶, ὁ ὁποῖος δίνει δύναμη στοὺς ἀδύναμους καὶ ἀποδυναμώνει ἐκείνους πού τοῦ προξενοῦν λύπη, καὶ μαζί μ' αὐτὸν «θα καταδιώξει ὁ ἕνας χίλιους, καὶ δύο θα τρέψουν σὲ φυγὴ μυριάδες»⁸⁷, καὶ θα ἐξολοθρευθεῖ μεγάλο καὶ ἀμέτρητο πλῆθος ἀπὸ δύο τυχόν ἢ τρεῖς πού θα ἀντισταθοῦν, ἂν δὲν ἔχουν βοήθου τους τὸν Θεό.

*****
*****

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦ. 3, στίχ. 1-2. «Ἀκοῦστε τὸν λόγο αὐτὸν πού εἶπε ὁ Κύριος γιὰ σᾶς, ὦ Ἰσραηλίτες, καὶ γιὰ κάθε φυλὴ πού ἀνέβασα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, λέγοντας· Ἀπὸ ὅλες τὶς φυλές τῆς γῆς διάλεξα ἐσᾶς ὡς λαό μου· γι' αὐτὸ τὸ λόγο θα σᾶς ὑποβάλω σὲ δίκη καὶ θα σᾶς τιμωρήσω γιὰ ὅλες τὶς ἁμαρτίες σας».

25. Μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ὅλο τὸ Ἰσραήλ, δὲν τοποθετεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸν Ἰούδα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν Ἐφραΐμ, ἀλλὰ σὰ νὰ εἶναι συγκεντρωμένο ὅλο τὸ γένος σὲ ἓνα λαό· γιατί μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὅλο τὸ γένος τῶν καταγόμενων ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ. Χωρὶς λοιπὸν νὰ τοποθετεῖ κανέναν ἔξω, πρόσταξε ν' ἀκούσουν τὰ λεγόμενα ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ποιὰ ἦταν αὐτά; Εἶναι μύριες ὅσες, λέγει, οἱ πόλεις καὶ οἱ χῶρες στὴν οἰκουμένη, καὶ ἀναρίθμητοι αὐτοὶ πού κατοικοῦν σ' αὐτές, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους διάλεξα ὡς ἐκλεκτοὺς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, σᾶς φανέρωσα τὸν ἑαυτό μου καθαρὰ μέσω πολλῶν θαυμάτων, σᾶς ἐλευθέρωσα ἀπὸ τὴν πικρὴ καὶ ἀβάστακτη δουλεία, σᾶς κατέστησα ἀξιολήπτους καὶ τρισμακάριους, σᾶς παιδαγώγησα μὲ τὸ νόμο σ' αὐτὸ πού εἶναι ἀρεστὸ σὲ μένα, σᾶς προστάτευσα μὲ τὶς βοήθειές μου, καὶ σᾶς ὁδήγησα στὴ γῆ πού ὑποσχέθηκα στοὺς πατέρες σας. Ἐπειδὴ ὁμως μόνοι, λέγει, ἀπὸ ὅλους ἀξιωθήκατε αὐτῆς τῆς τόσο περιλάμπρης

μένοι χάριτος λυποῦντες οὐ κατελήξατε καὶ προσκεκρούκατε πολυτρόπως, ταύτητοι λοιπὸν τοὺς τῆς ἀπονοίας ὑμᾶς ἐξαιτήσω λόγους, οὐκ ἀνέξομαι πλημμελούντων ἔτι καὶ ἀνεπιτίμητον ἔχόντων τὴν εἰς τοῦτο ῥοπήν. Οὐκοῦν ὀλέθρου πρόξενον παντί τῳ
 5 λοιπὸν τὸ καταφρονῆσαι Θεοῦ καὶ δεσποτικῶν ἀλογῆσαι θελημάτων, τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν, ἢ καὶ ἐγνωσμένοις παρ' αὐτοῦ κατὰ γε τὸν τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως τρόπον. Καὶ γοῦν ὁ σοφώτατος Παῦλος τοῖς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις διὰ τῆς πίστεως, εἶτα νοσοῦσι τὸ ἀναλκι, καὶ ἀνόπιν ὥσπερ ἰέναι προτεθυμημένοις ἐπι-
 10 στέλλει λέγων «Νυνὶ δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;». Ἦδει μὲν γὰρ αὐτοὺς καὶ πρό γε τῆς πίστεως ὁ Δημιουργὸς (ἀγνοεῖ γὰρ ὅλως τῶν ὄντων οὐδέν), ἀλλ' ἐν τούτοις, ὡς ἔφην, ὑποσημῆνειεν ἂν ἢ γνῶ-
 15 σις εὖ μάλα τὴν πνευματικὴν οἰκειότητα.

Στίχ 3. ««Εἰ πορεύονται δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸ καθόλου, ἂν μὴ γνωρίσωσιν ἑαυτούς;».

ΚΣΤ'. Βαθὺ μὲν τὸ αἰνίγμα καὶ ἀμυδρὸς ὁ λόγος· πλὴν ἐρου-
 μεν ὡς ἔνι. Κατητιᾶτο τοίνυν τὸν Ἰσραήλ, ὅτι τοῖς προφήταις ἐνε-
 20 τέλλοντο λέγοντες, «Οὐ μὴ προφητεύσητε». Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐπετίμων ἀφυλάκτως ταῖς τῶν ἀγίων φωναῖς, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήγγελον τὰ ἐξ ὀργῆς ἐσόμενα σκυθρωπὰ καὶ τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἑαυτῶν ἀμείνους ἔσεσθαι τοὺς ἡμαρτηκότας, δεδι-
 ὅτες που τάχα τῶν λαληθέντων τὴν ἔκβασιν, ἐμελέτων τὴν ἀντί-
 25 στασιν καὶ ἀντέπραπτον αὐτοῖς οἱ τῶν ἀγελαίων τὸν νοῦν, ἐφ' ᾧ μὴ προσῆκεν, ἀποκομίζειν εἰωθότες, καὶ πλανῶντες τοὺς ὑπεξευγμένους. Ἐπετίμων μὲν γὰρ τοῖς προφήταις, ἀπεδέχοντο δὲ τοὺς πεπλανημένους, ὡς τὴν εὐθείαν ἰόντας τρίβον. Τοιγάρτοι διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησὶν ὁ Θεός· «Λαός μου, οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς
 30 πλανῶσιν ὑμᾶς καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκταράσσουσιν». Ἐπετίμα δὲ καὶ Ἀμασίας, ὁ ἱερεὺς Βαιθήλ, Ἀμῶς τῷ προφήτῃ

88. Γαλ. 4, 9.

89. Ἀμῶς 2, 12.

90. Ἡσ. 3, 12.

χάριτος, ἀλλ' ἔσεῖς δὲν σταματήσατε νὰ μοῦ προξενεῖτε λύπη καὶ προσκρούσατε μὲ πολλοὺς τρόπους σ' ἔμένα, γι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ τιμωρήσω τὴν ἀνοησία σας, δὲν θὰ ἀνεχθῶ ἄλλο νὰ ἁμαρτάνετε καὶ νὰ μένει χωρὶς ἐπιτίμηση ἢ τάση σας πρὸς τὴν ἁμαρτία." Ἀρα λοιπὸν προξενεῖ ὄλεθρο στὸν καθένα τὸ νὰ περιφρονῆσει τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀδιαφορήσει γιὰ τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου, σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν γνωρίσει αὐτόν, ἢ καὶ ἔχουν γνωρισθεῖ ἀπὸ αὐτόν ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς πνευματικῆς οἰκείωσης. Καὶ πράγματι ὁ σοφώτατος Παῦλος, στέλλοντας ἐπιστολὴν σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν κληθεῖ βέβαια ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς μέσω τῆς πίστεως, ἔπειτα ὅμως ἔδειξαν δειλία, καὶ προθυμοποιήθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ γυρίσουν πίσω, λέγει· «Τώρα ὅμως ποὺ γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ μᾶλλον ποὺ γνωρισθήκατε ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς ἐπιστρέφετε στὰ ἀνίσχυρα καὶ πτωχὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, στὰ ὅποια θέλετε πάλι νὰ ὑποδουλωθεῖτε ὅπως στὴν ἀρχή;»⁸⁸. Γιατὶ τοὺς γνώριζε ὁ Δημιουργὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πίστη τους (γιατὶ δὲν ἀγνοεῖ ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα), ἀλλὰ μ' αὐτὰ, ὅπως εἶπα, θέλει νὰ ὑποδηλώσει ἢ γνώση ἄριστα τὴν πνευματικὴ οἰκειότητα.

Στίχ. 3. «Μήπως μποροῦν νὰ πορευθοῦν δύο πρὸς τὸν ἴδιον προορισμὸ ἂν δὲν γνωρισθοῦν μεταξύ τους;».

26. Εἶναι βαθὺ βέβαια τὸ νόημα τοῦ αἰνίγματος καὶ ἀμυδρὸς ὁ λόγος, πλὴν ὅμως ὅσο μποροῦμε θὰ τὸν ἐξηγήσομε. Κατηγοροῦσε λοιπὸν τοὺς Ἰσραηλῖτες, ὅτι ἔδιναν ἐντολὴν τοὺς προφῆτες λέγοντάς τους, «Δὲν θὰ προφητεύσετε»⁸⁹. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία ἐπιτιμοῦσαν ἀνεπιφύλακτα τοὺς ἅγιους ἄνδρες γιὰ τὰ λεγόμενά τους, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς προανήγγελλαν τὰ σκυθρωπὰ ποὺ θὰ τοὺς συνέβαιναν μελλοντικὰ ἔξαιτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια εὐλόγο ἦταν νὰ γίνουν καλύτεροι ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἁμαρτήσῃ, φοβούμενοι ἴσως τὴν ἐκδραση αὐτῶν ποὺ τοὺς ἔλεγαν, μελετοῦσαν τὴν ἀντίσταση καὶ ἀντιδρούσαν σ' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ συνήθιζαν νὰ παρασύρουν τὸν νοῦ τοῦ λαϊκοῦ πλήθους σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπρεπε καὶ παραπλανοῦσαν τοὺς ὑποχείριούς τους. Ἐπετίμοῦσαν δηλαδὴ τοὺς προφῆτες, καὶ ἀποδέχονταν τοὺς πλανημένους, ἔπειδὴ τάχα βάδιζαν τὸν εὐθὺ δρόμο. Γι' αὐτὸ μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἡσαΐα λέγει ὁ Θεός· «Λαέ μου, αὐτοὶ ποὺ σᾶς μακαρίζουν, σᾶς παραπλανοῦν καὶ ἀναπαράσσουν τὸν δρόμο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας»⁹⁰. Ἐπειτιμοῦσε βέβαια καὶ Ἀμασίας, ὁ ἱερέας τῆς Βαυθὴλ, τὸν προφήτη Ἀμὼς λέγοντας «Σὺ ποὺ προφητεύεις,

λέγων «Ὁ ὄρων, βάδιζε, ἐκχώρησον εἰς γῆν Ἰούδα καὶ ἐκεῖ καταβίου καὶ ἐκεῖ προφητεύσεις, εἰς δὲ Βαιθηλ οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῆς τοῦ προφητεύσαι». Οἱ δὲ γε τοῖς προφήταις ἀνθεστηκότες, ἐκ πολλῆς ἄγαν σκαιότητος καὶ δυστροπίας δεινῆς, εὐάφορον
5 ὑπεπλάττοντο τὴν ἀντίστασιν, ἐκεῖνο λέγοντες· «Οὐκ ἀπέσταλκέ σε ὁ Κύριος».

Καταιτιᾶται τοίνυν αὐτούς, ὅτι τοὺς παρ' αὐτοῦ προφήτας οὐ τοὺς ἄνωθεν, ἔφασκον, καὶ παρὰ Θεοῦ διακομίζειν λόγους ᾧ-
ντο δὲ μᾶλλον τὰ ἀπὸ τῆς σφῶν ἐρεύγεσθαι γνώμης, ἕτερα τε αὐ
10 παρὰ τὰ δοκοῦντα λαλεῖν τῷ τῶν ὅλων Δεσπότη. Ταύτητοί φη-
σιν· Ὡς ἀσύνετοι καὶ παράφρονες, ἄρα τινες ἐξ ὑμῶν γενήσονται φίλοι, καὶ τὴν αὐτὴν βαδιοῦνται τοῦ βίου τρίβον, οὐκ ἐγνωκότες ἑαυτούς, ἤγουν ἀλλήλους, τουτέστιν εἰ μὴ ἀλλήλους τεθέανται ἰσο-
τρόπους τε καὶ ὁμογνώμονας; «Πᾶν γὰρ ζῶον ἀγαπᾶ τὸ ὅμοιον
15 αὐτῷ, καὶ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ προσκολληθήσεται ἀνὴρ». Καὶ εἰ τοῦ-
τό ἐστιν ἀληθές, πῶς ἂν ἐδεξάμην τοὺς προφήτας οἰονείπως εἰς φιλίαν καὶ ἀγάπησιν, ἅγιος ὢν αὐτός, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ γεγόνασιν ἅγιοι; Πῶς οὖν διώκετε τοὺς ἁγίους, οἷς καὶ τοὺς ἐμοὺς τεθάρῃ-
κα λόγους, οὗς προσηκάμην ὡς ἀγαθούς, οἶονεὶ τὴν αὐτὴν ἐμοὶ
20 βαδίζοντας τῶν θελημάτων ὁδόν; ὁ γὰρ ἂν βουλοίμην ἐγώ, τοῦτο καὶ αὐτῶν ἐστι θέλημα. Οὐκοῦν τὸ προφήταις ἐπιτιμᾶν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ κατ' ἐμοῦ λοιπὸν ποιεῖσθαι τὴν ἐπίπληξιν. Τοιοῦ-
τόν τι καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς εἶρηκεν· «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά
25 με». Προσέταττε δὲ τοῖς ἐξωθουμένοις καὶ αὐτὸν ἀπομάττεσθαι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν, εἰπών· «Ὅτι ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ». Προσίεσθαι δὴ οὖν ἀναγκαῖον τοὺς τὰ Θεοῦ πρεσβεύοντας καὶ τὰ αὐτοῦ δοκοῦ-
ντα διαπορθμεύοντας εἰς ἡμᾶς, ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦ-
30 λος, ἐπιστέλλων καὶ λέγων· «ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ».

91. Ἀμώς 7, 12-13.

92. Ἱερ. 50 (Μασ. 43), 2.

93. Σοφ. Σειρ. 13, 15, 16.

φύγε καὶ πῆγαινε στὴ γῆ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐκεῖ ζῆσε καὶ ἐκεῖ νὰ προφητεύεις, στὴ Βαιθὴλ ὅμως νὰ μὴ προφητεύσεις πιά»⁹¹. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἀντιμάχονταν τοὺς προφῆτες ἀπὸ ὑπερβολικὴ κακία καὶ φοβερὴ δυστροπία παρουσίαζαν δικαιολογημένη τὴν ἀντίσταση, λέγοντας ἐκεῖνο· «Δὲν σὲ ἔστειλε ὁ Κύριος»⁹².

Κατηγορεῖ λοιπὸν αὐτοὺς, γιατί ἔλεγαν ὅτι οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ αὐτὸν προφῆτες δὲν μετέφεραν τοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ λόγους, ἀλλὰ μᾶλλον νόμιζαν ὅτι αὐτὰ ποὺ λένε εἶναι προϊόντα τῆς δικῆς τους γνώμης, καὶ αὐτὰ ποὺ ἔλεγαν ἦταν διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θέλει ὁ Κύριος τῶν ὅλων. Γι' αὐτὸ λέγει· ὦ ἀνόητοι καὶ παρὰφρονες, ἄραγε κάποιοι ἀπὸ σᾶς θὰ γίνουν φίλοι καὶ θὰ βαδίσουν τὸν ἴδιο δρόμο τοῦ βίου, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἤτοι νὰ γνωρίζονται μεταξύ τους, δηλαδή ἂν δὲν βλέπουν νὰ ἔχουν μεταξύ τους τοὺς ἴδιους τρόπους καὶ νὰ συμφωνοῦν οἱ γνώμες τους; Γιατί λέγει· «Κάθε ζῶο ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιό του, καὶ κάθε ἄνθρωπος συναναστρέφεται τὸν ὅμοιό του»⁹³. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, πῶς θὰ μπορούσα νὰ δεχθῶ τοὺς προφῆτες καὶ νὰ σχετισθῶ μαζί τους μὲ φιλία καὶ ἀγάπη, ὄντας ἐγὼ ἅγιος, ἂν δὲν ἔχουν γίνει καὶ αὐτοὶ ἅγιοι; Πῶς λοιπὸν καταδιώκετε τοὺς ἁγίους, στοὺς ὁποίους καὶ ἐμπιστεύθηκα τοὺς λόγους μου, αὐτοὺς ποὺ τοὺς δέχθηκα ὡς ἀγαθοὺς, ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο βαδίζουν τὸ δρόμο τῶν θελημάτων μου; γιατί αὐτὸ ποὺ συμβαίνει νὰ θέλω ἐγὼ, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θέλημα αὐτῶν. Ἄρα λοιπὸν τὸ νὰ κατηγορεῖτε τοὺς προφῆτες, τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ ὅτι ἀπευθύνετε ἐναντίον μου τὴν ἐπίπληξη. Κάτι τέτοιο ἔχει πει καὶ ὁ Σωτῆρας στοὺς ἁγίους μαθητὲς του· «Αὐτὸς ποὺ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα, καὶ αὐτὸς ποὺ δέχεται ἐμένα, δέχεται ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἀπέστειλε»⁹⁴. Πρόσταζε ἐπίσης σ' αὐτοὺς ποὺ διώχονταν νὰ ἀποτινάξουν καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴ σκόνη τῶν ποδιῶν τους, λέγοντας· «Θὰ δειχθεῖ μεγαλύτερη ἀνοχὴ στὴ γῆ τῶν Σοδόμων κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, παρὰ στὴν πόλη ἐκείνη»⁹⁵. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχόμεστε αὐτοὺς ποὺ πρεσβεύουν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μεταδιβάξουν σὲ μᾶς τὰ θελήματα αὐτοῦ, κάποιος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ποὺ γράφει σὲ ἐπιστολὴ του ποὺ στέλνει· «Εἴμαστε λοιπὸν πρεσβευτὲς τοῦ Χριστοῦ, σὰ νὰ σᾶς προτρέπει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς χρησιμοποιώντας ὡς μέσο ἐμᾶς, σᾶς παρακαλοῦμε σὲ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, συμφιλιωθεῖτε μὲ τὸν Θεό»⁹⁶.

94. Ματθ. 10, 40.

95. Ματθ. 10, 15.

96. Β' Κορ. 5, 20.

Στίχ. 4. «Εἰ ἐρεύζεται λέων ἐκ τοῦ δρυμοῦ αὐτοῦ θήραν οὐκ ἔχων; Εἰ δώσει σκύμνος φωνὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ καθόλου, εἴ μὴ ἀρπάσῃ τι;».

ΚΖ. Οἱ τὰ τῶν θηρίων πολυπραγμονοῦντες ἔθνη, φασὶ τὸν
 5 λέοντα τροφῆς ἐν ἐνδείᾳ γεγονότα περιφοιτᾶν εὐσθενῶς ὄρη τε
 καὶ νάπας καὶ δρυμούς, τῆδέ τε κάκεισε τὸν ὀφθαλμὸν περι-
 στρέφοντα, καί τι τῶν ἐν ὕλαις βοσκομένων ζητοῦντα λαβεῖν.
 Ἐπειδὴν δὲ θεάσῃται τι τῶν ἐπιτηδείων εἰς τροφήν, εἶτα γένη-
 ται πλησίον, δεινόν τι καὶ δυσηχὲς βρυχώμενον ποιεῖσθαι τὴν
 10 ἔφοδον. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἀποκομίζοιτο τοῖς σκύμνοις τὰ εἰς τροφήν,
 εἶτα γένοιτο τῆς μάνδρας ἐγγύς, ἀναθρώσκουσι κάκεινοι, καὶ
 σὺν βοῇ λαβόντες σπαράττουσι. Τί τοίνυν, φησὶν, αἰτιασθε Θε-
 όν, ὅτι πρὸ τῆς τῶν δεινῶν ἐφόδου ποιεῖται τὴν ἀπειλήν; Τί δὲ
 καὶ αὐτοῖς τοὺς ὀδόντας ἐπιτρίζετε τοῖς προφήταις, ὅτι καὶ αὐ-
 15 τοὶ τῆς ὑμετέρας ἀσεβείας κατακεκράγασι; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἔοικα
 λέοντι, φησί, τῷ πρὸ θήρας εἰωθότι βοᾶν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ
 προαπειλοῦντι τὴν ἔφοδον, σκύμνοι δὲ ὥσπερ εἰσὶν οἱ προφήται
 τὸ ἐμὸν ἔθος ἀπομιμούμενοι· κατακεκράγασι γάρ, ὡς ἔφην, τῶν
 δυσεβεῖν εἰωθότων. Ἄλλ' ὥσπερ τοῖς ἐν ὄρεσι ζώοις οὐκ ἀκερ-
 20 δῆς παντελῶς ἢ προαναφώνησις τοῦ θηρός, κατασοδοῦσα πρὸς
 φυγὴν πρὶν ἀλῶναι τυχόν, οὕτω καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι χρησιμω-
 τάτη λίαν ἢ πρὸ τῶν δεινῶν ἀπειλή τε καὶ προαγόρευσις, μεθι-
 σταῖσα πρὸς μετάγνωσιν καὶ ἀποφυγὴν τῶν ἐπηρτημένων. Λέο-
 ντι δὴ οὖν ἑαυτὸν παρεικάζει Θεὸς οὐ πρότερον ἐπιθρόσκοντι
 25 καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς ἐπάγοντί τισιν, εἰ μὴ προαναφάνοι τὴν ἀπειλήν,
 ἵνα καὶ μετανοοῦντες σώζοιντο, πρὸ τῆς τῶν δεινῶν ἐφόδου
 φάρμακον ὥσπερ εἰς σωτηρίαν δεχόμενοι τῶν ἐσομένων τὴν
 προαγόρευσιν.

30 Στίχ. 5. «Εἰ πεσεῖται ὄρνεον ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ ἰξευτοῦ; Εἰ σχα-
 σθήσεται παγὶς ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ τοῦ συλλαβεῖν τι;».

ΚΗ. Πεποιήται μὲν ὡς ἐξ ὁμοιώσεως καὶ νῦν ὁ λόγος. Ἰξευ-
 ται μὲν γὰρ τὰ ἐν φυτοῖς ἰζήσαντα τῶν στρουθίων εὐτεχνέστατα
 καταφέρουσι, παγίσι δὲ αὐτῶν συνθλῶσί τινες τὸ ἀλισκόμενον. Ἔοι-
 κε δὲ ὁ λόγος αἰνίττεσθαι νυνὶ διὰ μὲν τῶν στρουθίων τοὺς τὰ

Στίχ. 4. «Μπορεῖ νὰ βρυχηθεῖ τὸ λιοντάρι στὸ δάσος χωρὶς νὰ ἔχει πιάσει τὸ θήραμά του; Εἰ μήπως θά φωνάξει ποτὲ τὸ λιονταράκι στὴ φωλιά του, ἂν δὲν συλλάβει κάτι;».

27. Αὐτοὶ ποὺ ἐξετάζουν τὶς συνήθειες τῶν θηρίων, λένε ὅτι τὸ λιοντάρι ὅταν βρεθεῖ χωρὶς τροφή, περιφέρεται νευρικά στὰ βουνὰ καὶ στὶς κοιλάδες καὶ στὰ δάση, στρέφοντας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ μάτια του, θέλοντας νὰ πιάσει κάποιο ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ βόσκουν. Ὅταν λοιπὸν δεῖ κάποιο ζῶο κατάλληλο γιὰ τροφή, πλησιάζει τότε κοντὰ του, καὶ μὲ κάποιο φοβερὸ καὶ ἀπαίσιο βρυχηθμὸ ὀρμάει ἐπάνω του. Κι ὅταν στὴ συνέχεια, μεταφέροντας στὰ μικρὰ του τὴν τροφή, πλησιάζει στὴ φωλιά τους, ὀρμοῦν καὶ ἐκεῖνα καὶ ἀρπάζοντάς το μὲ μουγκρίσματα τὸ κατασπαράσσουν. Γιατί λοιπὸν, λέγει, κατηγορεῖτε τὸν Θεό, ἐπειδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔφοδο τῶν δεινῶν προβάλλει τὴν ἀπειλή; Γιατί τρίζετε τὰ δόντια σας στοὺς προφήτες, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ κατακραυγάζουν ἐναντίον τῆς ἀσεβείας σας; Γιατί ἐγώ, λέγει, μοιάζω μὲ λιοντάρι, ποὺ συνηθίζει νὰ κραυγάζει πρὶν ἀπὸ τὴ σύλληψη τοῦ θηράματός του, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀπειλεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεσή του, ἐνῶ τὰ λιονταράκια εἶναι οἱ προφῆτες μου ποὺ μιμοῦνται τὴ συνήθειά μου· γιατί κραύγαζαν, ὅπως εἶπα, ἐναντίον ἐκείνων ποὺ συνηθίζαν νὰ διαπράττουν ἀσεδήματα. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριδῶς ἢ ἀπὸ πρὶν κατακραυγὴ τοῦ θηρίου δὲν εἶναι τελείως ἀνώφελη γιὰ τὰ ζῶα ποὺ ζοῦν στὰ βουνὰ, γιατί τὰ ἀναγκάζει νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ, ἔτσι καὶ ἡ ἀπειλὴ ἀπὸ πρὶν καὶ προαγγελία τῶν δεινῶν εἶναι πολὺ χρησιμὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, ὠθώντας τους σὲ μετάνοια καὶ ἀποφυγὴ τῶν δεινῶν ποὺ κρέμονται ἀπὸ πάνω τους. Παρομοιάζει λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτὸ του μὲ λιοντάρι, ποὺ δὲν ἐπιτίθεται προηγουμένως καὶ δὲν ἐπιφέρει ἐναντίον κάποιων τὰ τῆς ὀργῆς του, ἂν δὲν τοὺς ἀπειλήσει προηγουμένως, ὥστε νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ σωθοῦν, δεχόμενοι πρὶν ἀπὸ τὴν ἔφοδο τῶν δεινῶν σὰν φάρμακο πρὸς σωτηρίαν τὴν προειδοποίησιν αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν.

Στίχ. 5. «Μπορεῖ νὰ πέσει πουλὶ πάνω στὴ γῆ χωρὶς τὸν κυνηγὸ του, ἢ νὰ στηθεῖ παγίδα στὴ γῆ χωρὶς νὰ συλλάβει κάτι;».

28. Καὶ τώρα ὁ λόγος γίνεται χρησιμοποιοῦντας τὴν παρομοίωση. Γιατί οἱ κυνηγοὶ πουλιῶν ρίχνουν κάτω μὲ πολλὴ τέχνη τὰ πουλιὰ ποὺ κάθονται πάνω στὰ κλαδιὰ, ἐνῶ ἄλλοι πιάνουν αὐτὰ μὲ παγίδες. Φαίνεται ὁ λόγος νὰ ὑπαινίσσεται τώρα μὲ τὰ πουλιὰ ἐκείνους ποὺ συνήθως

ὑψηλὰ φρονεῖν εἰωθότας, τοὺς ἀλαζόνας τὸν νοῦν καὶ μετεώρους
 τὰς φρένας, καὶ τὸ συναπάγεσθαι τοῖς ταπεινοῖς οὐκ ἀνεχομέ-
 νους, διὰ δὲ τῶν ἐν παγίσιν ἀλισκομένων τῶν ἐπιγείων τοὺς ἐρα-
 στάς, καὶ μόνα ζητοῦντας τὰ σαρκικὰ καὶ καταπιαίνοντα. Ἰξευτῆ
 5 δὲ καὶ παγίδι πάλιν ἑαυτὸν παρεικάζει Θεός, κατακομίζοντι μὲν
 εἰς τὴν γῆν τοὺς ὑπερηφάνους, συνθλῶντι δὲ ὥσπερ καὶ ἀγρεύον-
 τι πρὸς τιμωρίαν τοὺς μόνα φρονοῦντας τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλαζό-
 νες δὲ ἦσαν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καταφρονοῦντες Θεοῦ καὶ προφήτας
 παρωθούμενοι καὶ ἀτιμάζοντες νόμον ἦσαν δὲ οὐδὲν ἥττον καὶ
 10 γλίσχροι λίαν περὶ τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, καὶ μόνα ἐπιζητοῦν-
 τες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν καὶ ταῖς ἐκτόποις ἐπιθυμίαις ἠττημένοι,
 τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον οὐ προσίεντο, ἀντεπρόαττοντο δὲ τοῖς καλοῦ-
 σιν εἰς ἀρετὴν. Ἐφασκον γὰρ τοῖς ἀγίοις προφήταις: «Ἀλλὰ
 ἡμῖν λαλεῖτε καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν». Εἶπερ οὖν
 15 ἐγὼ εἶμι, φησὶν, ὁ ἐν Ἰξευτοῦ τρόπῳ καταφέρων τοὺς ὑπερηφά-
 νους, καὶ ὡς ἐν τάξει παγίδος συνθλᾶν εἰωθὼς τὸν ἀλώπεκος δί-
 κην ἢ μυὸς γλίσχρως ἔχοντα πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, τί μά-
 την διώκετε τοὺς ἀγίους, ὅτε μόνους εἰς ὑμᾶς διακομίζουσι λό-
 γους, ἐμοῦ πληροῦντος τὰ ἐξ ὀργῆς τοῖς δυσσεβοῦσιν ἐπερῶμιμέ-
 20 να;

Στίχ. 6. «Εἰ φωνήσει σάλπιγξ ἐν πόλει καὶ λαὸς οὐ
 πτοηθήσεται; Εἰ ἔσται κακία ἐν πόλει ἣν Κύριος
 οὐκ ἐποίησεν;».

ΚΘ. Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἐπάγω τὰ ἐξ ὀργῆς, χρήσιμοι δὲ καὶ με-
 25 σῖται πρὸς μόνους εἰσὶν οἱ προφήται τοὺς λόγους. Διαπορθημέ-
 νουσι γὰρ εἰς ὑμᾶς ἅπερ ἂν αὐτοῖς ἐντείλωμαι διὰ τοῦ Πνεύματος.
 Ἀλλ' ὀλιγωρεῖτε τάχα πού καὶ ἀλύετε σφόδρα καὶ πρὸς μόνους
 τοὺς παρ' αὐτῶν ἔσθ' ὅτε λόγους. Τί γὰρ ὄλως, εἴπέ μοι, διὰ τού-
 των ὠφελεῖσθε; Ποῖος ὑμᾶς εἰσέδου φόβος; Ἡ τίνα μεταβολὴν
 30 ἐσχήκατε πρὸς τὸ ἄμεινον; Ἐν πόλει μὲν γὰρ εἰ ἀναφωνήσειε σάλ-
 πιγξ, τὸν παρ' ἐχθρῶν ἤκοντα καὶ κεκινημένον περιαγγέλλουσα
 πόλεμον, τίς οὕτως ἀνάληγτος, ὡς μὴ πάντῃ τε καὶ πάντως τὸν ἐκ
 τῶν ἐσομένων κακῶν ὑποδέξασθαι φόβον; Αἱ δὲ ἐμαὶ σάλπιγγες

ὑψηλοφρονοῦν, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀλαζονικὸ νοῦ καὶ μυαλὸ ποὺ ἀεροβατεῖ, καὶ ποὺ δὲν καταδέχονται νὰ συναναστρέφονται τοὺς ταπεινοὺς, ἐνῶ μὲ τὰ πουλιὰ ποὺ συλλαμβάνονται μὲ τὶς παγίδες ὑπονοεῖ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὰ ἐπίγεια, καὶ ἐπιζητοῦν μόνο τὰ σαρκικά καὶ αὐτὰ ποὺ καταπαχαίνουν. Ὁ Θεὸς παρομοιάζει τὸν ἑαυτό του μὲ παγιδευτὴ καὶ παγίδα ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ κατεβάξει κάτω στὴ γῆ τοὺς ὑπερηφάνους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη συνθλίβει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ συλλαμβάνει πρὸς τιμωρία ἐκείνους ποὺ ἔχουν προσκολλημένο τὸ νοῦ τους μόνο στὰ ἐπίγεια. Καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν ἀλαζόνες, ποὺ καὶ περιφρονοῦσαν τὸν Θεό, καὶ καταδίωκαν τοὺς προφήτες, καὶ ἀτίμαζαν τὸ νόμο· ἦταν ἐπίσης καθόλου λιγότερο καὶ προσκολλημένοι στὰ κοσμικὰ πράγματα, καὶ ἐπιζητοῦσαν μόνο τὰ ἐπίγεια, καὶ νικημένοι ἀπὸ τὶς παράλογες ἐπιθυμίες τους, δὲν δέχονταν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντιδροῦσαν σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς καλοῦσαν στὴν ἀρετή. Γιατὶ ἔλεγαν στοὺς ἅγιους προφήτες: « Ἄλλα μᾶς λέτε καὶ μᾶς ἀναγγέλλετε ἄλλη πλάνη»⁷⁷. Ἄν λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι, λέγει, αὐτὸς ποὺ μὲ τὸν τρόπο τοῦ κυνηγοῦ πουλιῶν προσγειῶνω τοὺς ὑπερήφανους, καὶ συνηθίζω σὰν παγίδα νὰ συνθλίβω ἐκείνον ποὺ σὰν ἀλεπού ἢ ποντικὸς φέρεται μὲ γλοιώδη τρόπο πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα, γιατί ἄδικα καταδιώκετε τοὺς ἅγιους, τὴ στιγμή ποὺ μεταφέρουν μόνο σὲ σᾶς τοὺς λόγους, ἐνῶ ἐγὼ πραγματοποιῶ τὶς τιμωρίες ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὀργή μου στοὺς ἀσεβεῖς,

Στίχ. 6. «Μήπως θὰ ἠχήσει ἡ σάλπιγγα στὴν πόλη καὶ δὲν θὰ βοηθεῖ ὁ λαός; Ἡ μπορεῖ νὰ συμβεῖ κακὸ στὴ πόλη ποὺ νὰ μὴ τὸ ἔκανε ὁ Κύριος;».

29. Ἐγὼ βέβαια, λέγει, ἐπιβάλλω τὶς τιμωρίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀργή μου, ἐνῶ οἱ προφήτες χρησιμεύουν ὡς μεσῖτες μόνο τῶν λόγων μου πρὸς ἐσᾶς. Γιατὶ μεταδιβάξουν σὲ σᾶς αὐτὰ ποὺ τοὺς δίνω ἐντολή μέσω τοῦ Πνεύματος. Ἄλλὰ ἀδιαφορεῖτε καὶ δείχνετε ὑπερβολικὴ δυσαρρέσκεια πολλὰς φορές καὶ πρὸς μόνους τοὺς λόγους αὐτῶν. Πέστε μου, ποιά εἶναι γενικά ἢ ὠφέλειά σας ἀπὸ αὐτό; Ποιὸς φόβος μπῆκε μέσα σας; Ἡ ποιά μεταβολὴ εἶχατε πρὸς τὸ καλύτερο; Γιατὶ ἂν στὴν πόλη ἠχήσει ἡ σάλπιγγα, ἀναγγέλλοντας τὸν πόλεμο ποὺ ἔρχεται καὶ ἔχει ξεκινήσει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ποιὸς εἶναι τόσο ἀναίσθητος, ὥστε νὰ μὴ νοιώσει ὀπωσδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία τὸν φόβο ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν; Οἱ δικές μου σάλπιγγες ὅμως δὲν ἔχουν σταματήσει νὰ προαναγγέλλουν

οὐ διαλελοίπασι προαναφωνοῦσαι τὰ μέλλοντα, ἀλλ' ὠφελείσθε
 μὲν παντελῶς οὐδέν, μανθάνοντες δὲ ὅτι καταδηωθήσεσθε παρ'
 ἐχθρῶν, κατευμεγεθεῖτε λίαν τῶν εἰς τοῦτο δευμάτων, ὡς τάχα
 που καὶ διαγελαῖν ὡς εἰκαῖόν τι χρῆμα τὴν προαγόρευσιν, καὶ μὴν
 5 κάκεινο βοᾶν τὸ σύνηθες καὶ τοῖς ἀπονοουμένοις ἐντριβές· «Ἡ
 ὄρασις ἦν οὗτος ὄρα εἰς ἡμέρας πολλὰς καὶ εἰς καιροὺς μακροὺς
 οὗτος προφητεύει». Τί οὖν ἠγεῖσθε φορτικούς τοὺς οἴονει σαλπί-
 ζοντας, εἰ μηδὲν ἠγεῖσθε τοὺς λόγους; Ἄλλ' ἴσως ἐκεῖνό φατε, ὡς
 οὐ μετρίως καταλυπεῖ τῶν πραγμάτων ἡ ἔκβασις. Ἐρα οὖν ἔσται
 10 κάκωσις ἐν πόλει τυχόν, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν;

Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι· Μὴ ἄρά τις ἔσται τῶν ἐν ἀνθρώποις ἰκα-
 νὸς εἶς γε τὸ δύνασθαι κακῶσαι πόλιν ἢ νόσοις ἢ πολιορκίαις ἢ
 καρπῶν καταφθοραῖς ἢ καὶ καθ' ἕτερόν τινα τοιοῦτον τρόπον; Εἰ
 δὲ ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς τὰ τοιάδε δράσειεν ἄν, κεῖται δὲ μᾶλλον
 15 ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει Θεοῦ, τί τοῖς προαγγέλλουσι χαλεπαίνετε;
 Καίτοι μεταγνῶναι δέον, καὶ ταῖς εἰς τοῦτο ῥοπαῖς ἐκμειλίσσε-
 σθαι τὸν λελυπημένον καὶ κακοῦν ἰσχύοντα τοὺς ἡμαρτηκότας
 Κακίαν δὲ οὖν ἐν τούτοις νοήσομεν παρὰ Θεοῦ γινομένην ἐν πό-
 λεσι, οὐ φαυλότητα (μὴ γένοιτο), κάκωσιν δὲ μᾶλλον, ἥτοι τὴν
 20 ἐφ' ὄψου ὄργην τε καὶ κίνησιν, ἣν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπαρτή-
 σειεν ἄν, ἐπιστρέφειν ἀναπειθῶν ἐπὶ τὰ πρεπωδέστερα. Γέγρα-
 πται γὰρ ὅτι, «Ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις
 τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ». Ἐπειδὴ γὰρ ἔστιν ἀγαθὸς καὶ πά-
 ντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλ-
 25 θεῖν», καταβιάζεται πῶς τοῖς ἐξ ὄργης ἐπὶ τὸ ἄμεινον, καὶ με-
 θίστησιν εὐσθενῶς ἔσθ' ὅτε τοῖς δείμασι καὶ ταῖς ἀπειλαῖς, οὓς
 οὐκ ἀναπειθεῖ λόγος καὶ ἡ τῶν συμφερόντων ὑφήγησις.

Στίχ. 7-8. «Διότι οὐ μὴ ποιήσῃ Κύριος ὁ Θεὸς πρᾶγμα, ἐὰν μὴ
 ἀποκαλύψῃ παιδείαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς
 30 προφήτας. Λέων ἐρεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται; Κύριος ὁ
 Θεὸς ἐλάλησεν, καὶ τίς οὐ προφητεύσει;».

98. Ἰεζ. 12, 27.

99. Ψαλμ. 31, 9.

100. Α' Τιμ. 2, 4.

τὰ μελλοντικά, ἀλλὰ δὲν ὠφελεῖσθε ἀπολύτως καθόλου, ἐνῶ μαθαίνοντας ὅτι θὰ καταληλατηθεῖτε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, δείχνετε μεγάλη γενναιότητα πρὸς τοὺς φόβους αὐτούς, καὶ ἴσως καὶ περιγελάτε τὴν προειδοποίηση σὰν κάποιο ἀσήμαντο πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ξεσπάτε στὶς συνηθισμένες ἐκεῖνες φωνές, τὸ ἐπακόλουθο τῶν ἀπελπισμένων· «Τὸ ὄραμα ποὺ εἶδε αὐτὸς ἀναφέρεται σὲ ἡμέρες πολλὲς μετὰ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ προφητεύει αὐτὸς πράγματα ποὺ θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ μακρινούς καιρούς»⁹⁸. Γιατί λοιπὸν θεωρεῖτε ἐνοχλητικούς αὐτούς ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο σαλπίζουν, ἂν θεωρεῖτε ἀσήμαντους τοὺς λόγους; Ἄλλ' ἴσως λέτε ἐκεῖνο, ὅτι δὲν προξενεῖ καὶ μικρὴ λύπη ἢ ἔκβιαση τῶν πραγμάτων. Ἄραγε λοιπὸν «ὑπάρχει συμφορὰ σὲ κάποια τυχὸν πόλη, ποὺ δὲν τὴν ἔκανε ὁ Κύριος;».

Μοιάζει αὐτὸ σὰ νὰ λέγει· Μήπως ἄραγε ὑπάρχει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἱκανὸς στὸ νὰ μπορεῖ νὰ προξενήσει σὲ κάποια πόλη κακὸ ἢ ἀρρώστιες ἢ πολιορκίες ἢ καταστροφές καρπῶν ἢ καὶ μὲ κάποιο ἄλλο τέτοιο τρόπο; Ἄν λοιπὸν κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κάνει αὐτά, ἀλλὰ βρῖσκεται αὐτὸ μᾶλλον στὴν ἐξουσία καὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, γιατί ὀργίζεσθε πρὸς αὐτούς ποὺ τὰ προαγγέλλουν; Ἄν καὶ βέβαια ἔπρεπε νὰ μετανοήσετε, καὶ μὲ τίς μεταβολές σας πρὸς αὐτὴ τὴν κατάσταση νὰ μαλακώσετε τὸν δυσσαριστημένο καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ προξενήσει κακὸ σ' αὐτούς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ. Κακία βέβαια στὰ λεγόμενα αὐτά ποὺ γίνεται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ στὴν πόλη πρέπει νὰ θεωρήσομε ὄχι τὴ φαυλότητα (μακριὰ μὲν τέτοια σκέψη), ἀλλὰ μᾶλλον τὴν κακοποίηση, ἥτοι τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἐκδήλωση αὐτῆς μὲ ὅτιδήποτε, μὲ τὴν ὁποία ἀπειλεῖ αὐτούς ποὺ ἁμαρτάνουν, πείθοντάς τους νὰ ἐπιστρέψουν σ' αὐτά ποὺ εἶναι τὰ πλέον πρέποντα. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Μὲ φίμωτρο καὶ χαλινάρι θὰ σφίξεις τὰ σαγόνια αὐτῶν ποὺ δὲν πλησιάζουν σὲ σένα»⁹⁹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι ὀγαθὸς «καὶ θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια»¹⁰⁰, ἐκδιάζει κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς του πρὸς τὸ καλύτερο, καὶ μεταβάλλει πολλὰ φορὲς δυναμικὰ πρὸς τὸ πρέπον μὲ τοὺς φόβους καὶ τίς ἀπειλὲς ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς πείθει ὁ λόγος του καὶ ἡ ὑπόδειξη αὐτῶν ποὺ τοὺς συμφέρουν.

Στίχ. 7-8. «Γιατί ὁ Κύριος ὁ Θεὸς δὲν θὰ πραγματοποιήσει κάτι, ἐὰν δὲν ἀποκαλύψει τὸν παιδαγωγικὸ σχέδιό του στοὺς δούλους του τοὺς προφήτες. Θὰ βρυχηθεῖ τὸ λιοντάρι, καὶ ποιὸς δὲν θὰ φοβηθεῖ; Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς δίνει τὴν ἐντολὴν καὶ ποιὸς δὲν θὰ προφητεύσει;».

Λ'. Οὐχ οἱ προφήται, φησί, τὰ ἐξ ὀργῆς ἐπάγουσι. Πόθεν;
 Ἄνθρωποι γὰρ καὶ αὐτοὶ καθ' ἡμᾶς ὑπάρχουσι τὴν φύσιν, τετί-
 μνηται δὲ παρὰ Θεοῦ τῶ πάντα μανθάνειν, ἃ ἂν βούλοιο πλη-
 ροῦν, καὶ πόλεσί τε καὶ χώραις ἐπάγειν ἢ ἀγαθὰ τυχόν ἢ τὰ λυ-
 5 πείν εἰωθότα. Ἄλλ' ἴσως πρὸς τοῦτό φατε· Μανθανέτωσαν εἰ-
 δοκεῖ, πλουτεῖτωσαν παρὰ σοῦ τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν, δια-
 τρανούσθω πάντα αὐτοῖς τὰ μυστήρια· λαλείτωσαν δὲ μηδενί,
 μήτε μὴν ταῖς τῶν ἀποσειομένων αὐτοὺς ἀκοαῖς ἐνηχείωσάν
 τινα. Τί οὖν πρὸς ταῦτα παρὰ Θεοῦ; «Λέων ἐρεύξεται, καὶ τίς
 10 οὐ φοβηθήσεται,». Εἰ γὰρ ἐν τῷ βρυχᾶσθαι, φησί, τὸν λέοντα,
 τὸ παναλκέστατον τῶν θηρίων, οὐκ ἂν γένοιτό τις ἀτεράμων
 οὕτως καὶ σοβαρός, ὡς μὴ εἰσδέξασθαι πτοίαν, πῶς ἂν Θεοῦ
 λαλοῦντος τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ ἀπαγγέλλειν αὐτοῖς προσ-
 τάττοντος ἃ μανθάνουσιν, οὐκ ἂν ἔδεισαν τὸν προστεταχότα;
 15 Οὐ γὰρ εἰσι καθ' ἡμᾶς καταφρονηταὶ καὶ ἄτεγκτοι καὶ ἐν μηδε-
 νὶ ποιούμενοι λόγῳ τὰ τῶ πάντων δοκοῦντα Δεσπότη. Πανταχῆ
 τοιγαροῦν ἀσφαλίζεται τοὺς ἀγίους, καὶ ἀποσοβεῖ τῶν προφη-
 τῶν τὰς ἐκ τῶν ἐβελοκακούντων βλάβας. Τοῦτο δὲ ἦν ἕτερον
 οὐδέν, ἢ τῆς καθηκούσης φροντίδος ἀξιούν. Τὸ γὰρ ἐκ μέσου
 20 ποιεῖσθαι τοὺς ἰατρούς, ἕτερον οὐδέν ἂν εἶη, ἢ ἀνεπικουρήτους
 ἀποτελεῖν τοὺς ἠρόωστηκότας. Τοῦτό τοι καὶ διὰ φωνῆς τοῦ
 μακαρίου Δαβὶδ προαναφωνεῖ λέγων· «Μὴ ἄπτεσθε τῶν χρι-
 στῶν μου καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε», καὶ πρὸς
 αὐτοὺς δέ που φησί· «Καὶ ἔσται ὁ ἀπτόμενος ὑμῶν, ὡς ὁ ἀπτό-
 25 μενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ». Ἀδικήσει γὰρ οὐ μετρί-
 ως τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ ταῖς τῶν ἀγίων κεφαλαῖς ἐπιτρίζων
 τοὺς ὀδόντας καὶ ἀνοσίως ἐπιφυόμενος καὶ τι καὶ τῶν ἐκτόπων
 ἐπάγειν οὐ παραιτούμενος

Στίχ 9-11. «Ἀπαγγείλατε χώραις ἐν Ἀσσυρίοις καὶ ἐπὶ τὰς
 30 χώρας τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶπατε· Συνάχθητε ἐπὶ τὸ ὄρος Σα-
 μαρείας, καὶ ἴδετε θαυμαστὰ πολλὰ ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ τὴν
 καταδυναστείαν τὴν ἐν αὐτῇ. Καὶ οὐκ ἔγνω ἃ ἔσται ἐναντίον
 αὐτῆς, λέγει Κύριος, οἱ θησαυρίζοντες ἀδικίαν καὶ ταλαιπω-
 ρίαν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ

1. Παροιμ. 24 (Μασ. 30), 30.

2. Ψαλμ. 104. 15.

3. Ζαχ. 2, 12.

30. Δὲν ἐπιφέρουν οἱ προφῆτες, λέγει, τὰ κακὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ ποῦ αὐτὸ; Γιατὶ ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοὶ ὅμοιοι στὴ φύση μὲ μᾶς, καὶ ἔχουν τιμηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ νὰ μαθαίνουν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ νὰ ἐπιφέρει στὶς πόλεις καὶ τὶς χῶρες ἢ ἀγαθὰ τυχόν ἢ αὐτὰ ποὺ προξενοῦν λύπη. Ἀλλ' ἴσως πεῖτε σ' αὐτὸ " Ἄς μαθαίνουν ἂν θέλει ὁ Θεός, ἅς ἀποκτοῦν ἀπὸ σένα τὴ γνῶση αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἅς ἀποκαλύπτονται σ' αὐτοὺς ὅλα τὰ μυστήρια, ἀλλὰ ἅς μὴ τὰ λένε σὲ κανένα, οὔτε νὰ φτάνουν στὰ αὐτὰ ἐκείνων ποὺ τοὺς ἀποκρούουν. Τί λοιπὸν ἀπαντᾷ σ' αὐτὰ ὁ Θεός, «Θὰ βρυχηθεῖ τὸ λιοντάρι, καὶ ποιὸς δὲν θὰ φοβηθεῖ;». " Ἄν λοιπὸν, λέγει, ὅταν βρυχᾶται τὸ λιοντάρι, τὸ πιὸ δυνατὸ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία¹, δὲν θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ παραμείνει τόσο σκληρὸς καὶ ἄκαμπτος, ὥστε νὰ μὴ δεχθεῖ μέσα τοῦ τὸν φόβο, πῶς εἶναι δυνατὸν ὅταν μιλάει ὁ Θεὸς ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ ὅλα καὶ προστάζει νὰ ἀναγγείλουν σ' αὐτοὺς αὐτὰ ποὺ μαθαίνουν, δὲν θὰ φοβοῦνταν αὐτὸν ποὺ ἔχει δώσει τὴν ἐντολή; Γιατὶ δὲν εἶναι σὰν ἐσᾶς καταφρονητὲς καὶ σκληρόκαρδοι καὶ χωρὶς νὰ δίνουν σημασία σ' αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Κύριος τῶν πάντων. Παντοῦ λοιπὸν ἀσφαλίζει τοὺς ἁγίους καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τοὺς προφῆτες τὶς βλάβες ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ εἶναι κακοί. Καὶ αὐτὸ δὲν δείχνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν πρέπουσα φροντίδα τοῦ πρὸς αὐτούς. Γιατὶ τὸ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ μέση οἱ ἰατροί, τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ νὰ μείνουν ἀβοήθητοι οἱ ἀσθενεῖς. Αὐτὸ βέβαια τὸ προαναγγέλλει καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ μακάριου Δαβὶδ λέγοντας «Μὴ πλησιάζετε αὐτοὺς ποὺ ἔχρισαν καὶ μὴ σκέπτεσθε κακὰ ἐναντίον τῶν προφητῶν μου»² καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς προφῆτες λέγει· «Καὶ αὐτὸς ποὺ θ' ἀπλώσει τὸ χέρι του ἐπάνω σας, θὰ εἶναι σὰν αὐτὸν ποὺ ἀγγίζει τὴν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ του»³. Θὰ βλάψῃ δηλαδὴ ὄχι καὶ λίγο τὴν ψυχὴ τοῦ αὐτοῦ ποὺ τρίζει τὰ δόντια τοῦ στὰ κεφάλια τῶν ἁγίων καὶ ἐπιτίθεται ἀνόσια σ' αὐτοὺς καὶ δὲν σταματᾷ νὰ τοὺς προξενεῖ κάτι ἀπὸ τὰ παράνομα.

Στίχ. 9-11. «Ἀναγγείλατε στὶς χῶρες τῶν Ἀσσυρίων καὶ στὶς χῶρες τῆς Αἰγύπτου καὶ πέστε τοὺς Συγκεντρωθεῖτε στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας καὶ δεῖτε τὰ τόσα φοβερὰ ποὺ γίνονται μέσα στὴν πόλη καὶ τὴν καταδυναστεύση σ' αὐτὴ. Κι ὅμως αὐτὴ δὲν κατανόησε αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν εἰς βάρος της, λέγει ὁ Κύριος, αὐτοὶ ποὺ θησαυρίζουν ἀδικίες καὶ ταλαιπωρίες στὶς χῶρες τους. Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ

Θεός· Τύρος και κυκλόθεν ἡ γῆ σου ἐρημωθήσεται, καὶ κατάξει ἐκ σοῦ τὴν ἰσχύν σου, καὶ διαρπαγήσονται αἱ χῶραί σου».

ΛΑ'. Ἀπειλεῖ δὴ πάλιν ἐπάγειν αὐτοῖς ἅπερ ἦν εἰκὸς ὑπομεῖναι καὶ παθεῖν τοὺς εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀφιγμένους φανλότητος, ὡς
5 καὶ ἀποθρώσκειν Θεοῦ, καὶ προφήταις ἐπιτιμᾶν, καὶ ἀλογῆσαι παντελῶς τῶν διὰ Μωυσέως τεθεσπισμένων. Ἰστέον δὲ ὅτι διαπεφώνηκε πάλιν ἐν τούτοις ἢ τε τῶν Ἑβραίων ἔκδοσις, καὶ ἡ τῶν ἑβδομήκοντα γραφή. Ἑβραῖοι μὲν γὰρ ἐκδεδώκασιν « Ἀπαγγείλατε χώραις ἐν Ἀζωτίοις καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τῆς Αἰγύπτου», οἱ δὲ
10 γε ἑβδομήκοντα, « Ἀπαγγείλατε χώραις ἐν Ἀσσυρίοις καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τῆς Αἰγύπτου». Καὶ Ἄζωτος μὲν γείτων τάχα πού καὶ ὁμορός ἐστι τῆ τῶν Ἰουδαίων χώρα, διώκισται δὲ λίαν ἢ τῶν Ἀσσυρίων, τουτέστιν ἢ Περσῶν καὶ Μήδων πρὸς αὐτοῖς οἰονεῖπως τέρμασι τῆς ἐώας κειμένη. Φαμὲν οὖν, ὅτι τὸ λυποῦν οὐδέν, κἂν
15 εἰ Ἀζώτιοι τυχόν, ἢ γουν Ἀσσύριοι λέγοιντο· κατ' ἄμφω γὰρ ἀληθεύσει τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος, καθάπερ ἀμέλει τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ διατρανοῦντες ἐπιδείξομεν. Ἐχει γε μὴν ἱστορίας ἀνάμνησιν τὸ δηλούμενον ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν κειμένης, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων· ποιήσομαι δὲ τὴν
20 ἀφήγησιν εὖ μάλα συνεσταλμένως, ὡς ἂν μὴ δοκοίην ἐν εἰδόσι μακρογορεῖν.

Βεβασίλευκε κατὰ καιροὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ Μανασσῆς, ὃς Ἐζεχίου μὲν ἦν υἱός, ἕτερότροπος δὲ λίαν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ὡς ἀποτάτω. Γέγονε γὰρ ἀνὴρ πονηρός καὶ πρὸς
25 πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων εὐκόλος, βδελυρός καὶ εἰδωλολάτρης, καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις οὐ μετρίως προσκειμένος. Οὗτος ἀνεδείματο βωμοὺς καὶ τεμένη τῷ Βάαλ, προσκεκύνηκεν ἀπάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, διήγαγεν ἐν πυρὶ τὰ ἴδια τέκνα, συγκροτήκεν οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς οἷς μελέτη τὸ ψευδοεπεῖν, τοὺς
30 οἰομένους μὲν τι τῶν ἀναγκαίων εἰδέναί, μὴ μὲν τοι καὶ εἰδότας, λαλοῦντας δὲ μᾶλλον τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν. Καὶ τρόπος ἦν τάχα παντελῶς οὐδεὶς τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης φανλότητος, τοῖς ἐκείνου θελήμασιν ἀνεπιτήδευτος. Αὐτοῦ δὲ βασιλεύοντος ἔφη πού Θεὸς διὰ φωνῆς προφητῶν περί τε τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀπάσης δὲ τῆς

Θεός· Ἡ Τύρος καὶ ἡ γύρω σου γῆ θὰ ἐρημωθεῖ, θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σένα ἡ δύναμή σου, καὶ θὰ διαρπαγεῖ ὅλη ἡ χώρα σου».

31. Τοὺς ἀπειλεῖ πάλι ὅτι θὰ καταφέρει ἐναντίον τους αὐτὰ πού εἶναι εὐλόγο νὰ ὑποστοῦν καὶ νὰ πάθουν αὐτοὶ πού ἔφτασαν πιά σ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ φαυλότητος, ὥστε καὶ νὰ ἐπιτίθενται στὸν Θεό, καὶ νὰ ἐπιτιμοῦν τοὺς προφῆτες, καὶ νὰ δείχνουν πλήρη ἀδιαφορία γιὰ τὶς ἐντολές τοῦ Μωυσῆ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι διαφωνοῦν μὲ αὐτὰ καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβραίων καὶ τὸ κείμενο τῶν Ἑβδομήκοντα. Γιατὶ οἱ Ἑβραῖοι γράφουν στὴν ἔκδοσή τους, «Ἀναγγείλατε σὶς χῶρες τῶν Ἀζωτίων καὶ σὶς χῶρες τῆς Αἰγύπτου», ἐνῶ οἱ Ἑβδομήκοντα, «Ἀναγγείλατε σὶς χῶρες τῶν Ἀσσυρίων καὶ σὶς χῶρες τῆς Αἰγύπτου». Καὶ ἡ Ἄζωτος βέβαια εἶναι γειτονικὴ πόλις καὶ ἔχει κοινὰ σύνορα μὲ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἡ χώρα τῶν Ἀσσυρίων, δηλαδή ἡ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, πού βρίσκεται κατὰ κάποιον τρόπο στὰ τέρματα τῆς Ἀνατολῆς. Λέμε λοιπόν, ὅτι δὲν ἔχει καμμιά σημασία, εἴτε λέγονται Ἀζῶτιοι τυχόν, εἴτε Ἀσσύριοι· γιατί καὶ σὶς δύο περιπτώσεις ἀληθεύει ὁ λόγος τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια θὰ δείξομε διασαφηνίζοντας τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Τὸ δηλούμενο ἐδῶ ὑπενθυμίζει τὴν ἱστορία πού ἀναγράφεται στὸ τέταρτο βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, καὶ στὸ δεύτερο τῶν Παραλειπομένων· θὰ διηγηθῶ τὴν ἱστορία πολὺ σύντομα, ὥστε νὰ μὴ φανῶ ὅτι μακρογορῶ πρὸς ἀνθρώπους πού γνωρίζουν.

Βασίλευσε κάποτε στὰ Ἱεροσολύμα ὁ Μανασσῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν βέβαια υἱὸς τοῦ Ἐζεχία, ἀλλὰ μὲ πολλὴ διαφορετικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἀπέχοντας πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν εὐσέβεια τοῦ πατέρα του. Γιατὶ ὑπῆρξε ἄνθρωπος πολὺ κακὸς καὶ εὐκόλος στὸ νὰ γλιστρήσει πρὸς ὅποιαδήποτε παρανομία, βδελυρὸς καὶ εἰδωλολάτρης, καὶ πάρα πολὺ προσκολλημένος σὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων. Αὐτὸς κατασκεύασε βωμοὺς καὶ τεμένη γιὰ τὸν Βααλ, προσκύνησε ὅλη τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, πέρασε ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὰ ἴδια του τὰ παιδιά, συγκέντρωσε γύρω του οἰωνοσκόπους, καθὼς καὶ ἄλλους πού ἔργο τους ἦταν ἡ ψευδολογία, πού νόμιζαν βέβαια ὅτι γνωρίζουν κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ δὲν γνώριζαν τίποτε, καὶ μᾶλλον αὐτὰ πού ἔλεγαν προέρχονταν ἀπὸ τὴν καρδιά τους. Καὶ δὲν ὑπῆρξε ἀπολύτως καμμιά ἐνέργεια τῆς χειρότερης ἀπὸ ὅλες φαυλότητας πού νὰ μὴ θέλησε νὰ τὴν πραγματοποιήσει. Ὅταν λοιπόν βασίλευε αὐτὸς εἶπε ὁ Θεὸς μέσω τῶν προφητῶν γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ γιὰ ὅλη

Ἰουδαίων χώρας· «Ἴδου ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον κακὰ, ὥστε παντὸς ἀκούοντος αὐτά, ἠχήσει ἀμφότερα τὰ ὦτα αὐτοῦ». Ἐπειδὴ δὲ τετελεύτηκεν ὁ Μανασσῆς, διαδέχεται τὸ σκῆπτρον Ἀμὼς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τῆς τοῦ πατρὸς φανλότητος ἀποδέων οὐδέν·
5 *τετίμηκε γὰρ ὅσα καὶ κεῖνος.* Ἔτη δὲ μόνα διεβίω δύο.

Εἶτα μετ' ἐκεῖνον κέχρισται πάλιν εἰς βασιλέα Ἰωσίας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, σοφὸς καὶ ἀγχίνους ἀνὴρ καὶ τῶν ὅτι μάλιστα φιλοθεωτάτων. Αὐτὸν προεκήρυττεν ἀφιγμένος εἰς Βαιθήλ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, Ἰεροβοάμ ἐστῶτος ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐγκαινίζοντος
10 *ταῖς δαμάλεσι τὴν ἑορτήν· ἔφη γὰρ οὕτω· «Θυσιαστήριον θυσιαστήριον τάδε λέγει Κύριος· Ἴδου υἱὸς τίκτεται τῷ οἴκῳ Δαβὶδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ, καὶ θύσει ἐπὶ σέ τοὺς ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν τῶν ἐπιθυόντων ἐπὶ σέ, καὶ ὅσα ἄνθρώπων κατακαύσει ἐπὶ σέ».* Βεβασιλευκῶς γὰρ ὁ Ἰωσίας, καθεῖλε μὲν τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, κατέ-
15 *σκαψε τὰ θυσιαστήρια, κατηφάνισε τὰ ἄλση, κατέκαυσε τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου, κατέσφαξε τοὺς ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν ἐν Βαιθήλ, ὅσα ἄνθρώπων ἐνέπρησεν ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν δαμάλεων, ἤλασε τοὺς γνώστας, ψευδοπροφήτας δὴ λέγω καὶ ψευδομάντις καὶ ἐγγαστριμύθους, ἐκέλευσε κρατεῖν καὶ ἰσχύειν ἐν τῷ Ἰσραὴλ τὰ διὰ*
20 *τοῦ πανσόφου Μωυσέως τεθεσπισμένα· ἐπ' αὐτοῦ τεθύκασιν τὸν ἀμνόν, καὶ τὸ Πάσχα τετελέκασιν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις.*

Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀγαθὸς καὶ γνήσιος μετὰ Θεοῦ, πέμπει πρὸς Ὀλδὰν τὴν προφήτιν, διαπυθάνεσθαι ζητῶν, εἰ καταλήξει τῆς ὀργῆς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, εἰ ἐν καλῷ κείσεται τῆς εὐημερίας ὁ
25 Ἰσραὴλ καὶ ἀργήσει λοιπὸν τὰ διὰ φωνῆς προφητῶν ἐπ' αὐτῷ προσηγγελμένα. Ἡ δὲ πρὸς αὐτούς· «Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· Εἶπατε τῷ ἀνδρὶ τῷ ἀποστείλαντι ὑμᾶς πρὸς μέ· Τάδε λέγει Κύριος· Ἴδου ἐπάγω κακὰ ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἐπὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῷ πάντας τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου οὗς
30 ἀνέγνω βασιλεὺς Ἰούδα, ἀνθ' ὧν ἐγκατέλιπόν με καὶ ἐθυμίων θεοῖς ἑτέροις, ὅπως παροργίσωσί με ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἐκκαυθήσεται ὁ θυμὸς μου ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ οὐ σβεσθήσεται. Καὶ πρὸς βασιλέα Ἰούδα τὸν ἀποστείλαντα ὑμᾶς ζητῆσαι τὸν Κύριον, τάδε ἐρεῖτε πρὸς αὐτόν· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θε-

τῆ χώρα τῶν Ἰουδαίων· «Νὰ ἐγὼ θὰ στείλω κακὰ σ' αὐτὸ τὸ λαὸ, ὥστε ἀκούοντάς καθένας, θὰ βουίξουν καὶ τὰ δυὸ αὐτιά του»⁴. Ὄταν ὅμως πέθανε ὁ Μανασσῆς, διαδέχθηκε τὸ βασιλικὸ σκῆπτρο ὁ Ἄμωσ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πού δὲν ὑπεροῦσε ὡς πρὸς τὴ φαυλότητα σὲ τίποτε ἀπὸ τὸν πατέρα του· γιατί τίμησε ὅσα καὶ ἐκεῖνος. Ἐζήση μόνο δύο ἔτη.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν χρίσθηκε πάλι βασιλιάς ὁ Ἰωσίας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἄνθρωπος σοφὸς καὶ μὲ εὐστροφία πνεύματος καὶ ἀπὸ τοὺς κατεξοχὴν φιλοθεώτατους. Αὐτὸν προεκήρυττε φθάνοντας στὴ Βαιθήλ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Ἱεροβοὰμ στεκόταν πάνω στὸ θυσιαστήριο καὶ ἐγκαινίαζε τὴν ἑορτὴ γιὰ τὶς δαμάλες· γιατί εἶπε τὰ ἐξῆς «Θυσιαστήριο, θυσιαστήριο· αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νὰ, γεννιέται υἱὸς στὸν οἶκο τοῦ Δαβίδ, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι Ἰωσίας, καὶ θὰ προσφέρει ἐπάνω σὲ σένα τοὺς ἱερεῖς τῶν ἱερῶν στὰ ὑψηλά, πού προσφέρουν θυσία σὲ σένα, καὶ θὰ κατακάψει ἐπάνω σὲ σένα ὅστᾳ ἀνθρώπων»⁵. Πράγματι ὅταν ἔγινε βασιλιάς ὁ Ἰωσίας γκρέμισε τὰ τεμένη τῶν εἰδώλων, κατέσκαψε τὰ θυσιαστήρια, ἐξαφάνισε τὰ ἄλλα, κατέκαυσε τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου, κατέσφαξε τοὺς ἱερεῖς τῶν ἱερῶν στὰ ὑψηλά μέρη τῆς Βαιθήλ, κατέκαυσε ὅστᾳ ἀνθρώπων ἐπάνω στὸ θυσιαστήριο τῶν δαμάλεων, ἔδιωξε τοὺς γνῶστες, ἐννοῶ τοὺς ψευδοπροφήτες καὶ ψευδομάντις καὶ ἐγγαστριμυθοὺς, καὶ πρόσταξε νὰ κρατοῦν καὶ νὰ ἰσχύουν στὸν Ἰσραὴλ τὰ ὅσα νομοθετήθηκαν μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας αὐτοῦ θυσίασαν τὸν ἄμνο, καὶ τέλεσαν τὸ Πάσχα στὰ Ἱεροσόλυμα⁶.

Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀγαθὸς καὶ εἰλικρινὴς ἀπέναντι στὸν Θεό, στέλνει ἀνθρώπους στὴν προφήτιδα Ὀλδάν, ζητώντας νὰ μάθει, ἂν θὰ σταματήσει ὁ Κύριος τῶν ὄλων τὴν ὀργή του, ἂν θὰ ἔχει καλὴ πορεία ἢ εὐημερία στὸν Ἰσραὴλ καὶ σταματήσουν στὸ ἐξῆς τὰ προαγγελλόμενα μέσω τῶν προφητῶν γι' αὐτόν. Καὶ αὐτὴ ἀπάντησε πρὸς αὐτούς· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· Νὰ πεῖτε στὸν ἄνδρα πού σᾶς ἔστειλε σὲ μένα· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νὰ θὰ στείλω κακὰ στὸν τόπο αὐτὸ καὶ σ' αὐτούς πού κατοικοῦν σ' αὐτὸν ὅλους τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου πού διάβασε ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ μὲ ἐγκατέλειψαν καὶ πρόσφεραν θυμίαμα σὲ ἄλλους θεοὺς, γιὰ νὰ μὲ ἐξοργίσουν μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, καὶ θὰ ἀνάψει σὰν φλόγα ὁ θυμὸς μου στὸν τόπο αὐτὸ καὶ δὲν θὰ σβήσει. Καὶ στὸν βασιλιά τοῦ Ἰούδα πού σᾶς ἔστειλε γιὰ νὰ ζητήσει καὶ νὰ μάθει ἀπὸ τὸν Κύριο, αὐτὰ νὰ πεῖτε πρὸς αὐτόν· Αὐτὰ

ὅς Ἰσραήλ· Οἱ λόγοι μου οὕς ἤκουσας, ἀνθ' ὧν ἠπαλύνθη ἡ καρδιά σου καὶ ἐνετράπησ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὡς ἤκουσας ὅσα ἐλάλησα ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἐπὶ τοὺς ἐνοικοῦντας αὐτῷ, τοῦ εἶναι εἰς ἀφανισμόν καὶ εἰς κατάραν, καὶ διέρρηξας τὰ ἱμάτιά σου καὶ ἔκλαυσας ἐνώπιόν μου, καί γε ἐγὼ ἤκουσα, λέγει Κύριος. Οὐχ οὕτως· ἰδὸν προστίθημί σε πρὸς τοὺς πατέρας σου, καὶ συναχθήσῃ εἰς τὸν τάφον σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ οὐκ ὀφθήσεται ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἐν πᾶσι τοῖς κακοῖς οἷς ἐγὼ εἶμι ἐπάγων ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτόν». Καὶ πεπλήρωται μὲν ἡ ὑπόσχεσις· ἀνεβάλετο γὰρ τὴν ὀργὴν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης τὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ καιρὸν· ἦσαν δὲ τριάκοντά τε ἔτη καὶ ἕν.

Ἐν δέ γε τῷ λοισθῷ καιρῷ κατεστράτευσε τῆς Βαβυλωνίων ὁ Φαραὼ Νεχαῶ, τῆς Αἰγυπτίων ὁ ἡγούμενος, καὶ τῆς ἐνεγκούσης ἐξέθει πανστρατιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἦν Ἰωσίας ἐν ὑποψίαις, μὴ ἄρα τὴν Ἰουδαίαν καταδηώσων ἀφίκετο, τὸν πολέμου νόμον ὠπλίζετο καὶ ὑπαντιάζειν ἤθελεν. Ὁ δὲ ἀποχωρεῖν ἐκέλευεν, ἐπιείγεσθαι φήσας ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην, καὶ εἰς τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀποκομίζεσθαι χώραν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο περιπτῶς ἀντετάττετο, πλήττεται μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, τεθνεῶς δὲ λοιπὸν οἴκοι τε καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀνακομίζεται, καὶ κέχρισται μὲν εἰς βασιλέα Ἰωάχας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τρίτον δὲ μόλις διατελέσαντα μῆνα μετέστησε τῶν σκῆπτρων ὁ Φαραὼ Νεχαῶ, καὶ δεσμεύσας εἶχεν ἐν Αἰγύπτῳ τηρούμενον. Ἐπὶ πολλοῖς δὲ χρόμασι κατένευσε μόλις βασιλεύειν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸν Ἐλιακεῖμ, ἡγουν Ἰωακεῖμ, υἱὸν ὄντα καὶ αὐτὸν Ἰωσίου. Κατεβιάζετο δὲ οὕτω τὸν Ἰσραήλ, τοὺς τε ἐν τῇ Σαμαρείᾳ φημί καὶ τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ὡς καὶ δασμοὺς ἐπιθεῖναι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν, καὶ τέλη παρὰ πάντων ζητεῖν. Ἐχόντων δὲ ὧδε τῶν πραγμάτων καὶ διέποντος τὴν βασιλείαν Ἰωακεῖμ, ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ. Κατεκράτησε δὲ οὕτω τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἐλεῖν μὲν εἰς δοῦλον τὸν Ἰωακεῖμ, δασμολογῆσαι δὲ καὶ αὐτὸν καὶ πᾶσαν ἀπλῶς καταδηῶσαι τὴν πόλιν. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ἐπεμέτρει Θεὸς τοῖς ἀνόσια πεπραχόσι τὴν συμφοράν, προσετίθει δέ τι καὶ ἔτε-

λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· Οἱ λόγοι μου πού ἄκουσες, ἐπειδὴ μαλάκωσε ἡ καρδιά σου καὶ ἔνοιωσες ντροπὴ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ὅταν ἄκουσες ὅσα εἶπα σὸν τόπο αὐτὸ καὶ τοὺς κατοίκους του, εἶναι λόγοι γιὰ ἀφανισμό καὶ κατάρρα, καὶ ἔσχισες τὰ ἐνδύματά σου καὶ ἔκλαψες μπροστά μου, καὶ ἐγὼ ἄκουσα, λέγει Κύριος. Δὲν θὰ συμβοῦν αὐτὰ σὲ σένα. Γιατὶ νά, σὲ προσθέτω τοὺς πατέρες σου, καὶ θὰ ἀναπαυθεῖς σὸν τάφο σου μὲ εἰρήνη, καὶ δὲν θὰ δοῦν τὰ μάτια σου ὅλα τὰ κακὰ πού ἐγὼ θὰ στείλω σὸν τόπο αὐτὸ καὶ σ' αὐτοὺς πού κατοικοῦν σ' αὐτόν»⁷. Καὶ ἡ ὑπόσχεση βέβαια πραγματοποιήθηκε, γιατί ἀνέβαλε τὴν ὀργή του ὁ Κύριος τῶν ὅλων γιὰ τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας του, πού διήρκησε αὐτὴ τριάντα ἕνα ἔτη.

Κατὰ τὸν τελευταῖο ὅμως καιρὸ ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Βαβυλωνίων ὁ Φαραὼ Νεχαῶ, ὁ ἡγέτης τῆς χώρας τῶν Αἴγυπτίων, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πατρίδα του μὲ ὅλο τὸ στρατὸ του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰωσίας εἶχε ὑποψίες, μήπως ἦρθε νὰ καταληλατήσῃ τὴν Ἰουδαία, προετοιμαζόταν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου καὶ ἠθέλε νὰ τὸν ἀντιμετωπίσει. Ἐκεῖνος ὅμως τὸν πρόσταξε νὰ ἀποχωρήσει, λέγοντας ὅτι διαζόταν νὰ φτάσει σὸν ποταμὸ Εὐφράτη καὶ νὰ περάσει στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀντιστεκόταν ἄδικα, σκοτώνεται σὸν πολέμο, καὶ ἔτσι σκοτωμένος μεταφέρθηκε στὴ συνέχεια ἀπὸ τοὺς δικούς του στὰ Ἱεροσόλυμα. Στὴ συνέχεια κρίσθηκε βασιλιάς ὁ Ἰωάχας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀφοῦ παρέμεινε στὴ βασιλεία τρεῖς μῆνες, τοῦ ἀφαίρεσε ὁ Φαραὼ Νεχαῶ τὸ σκῆπτρο, καὶ ἀφοῦ τὸν φυλάκισε τὸν κρατοῦσε στὴν Αἴγυπτο. Ἐναντι ὅμως πολλῶν χρημάτων δέχθηκε μόλις μὲ δυσκολία νὰ βασιλεύει στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Ἐλιακίμ, ἦτοι ὁ Ἰωακίμ, πού ἦταν καὶ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Ἰωσία. Αὐτὸς καταπίεζε τόσο πολὺ τὸν Ἰσραήλ, ἐννοῶ καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Σαμάρειας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε καὶ φόρους νὰ ἐπιβάλλει σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, καὶ νὰ ζητεῖ δασμοὺς ἀπὸ ὅλους. Ἐνῶ ὅμως ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα καὶ ἀσκοῦσε τὴ βασιλεία ὁ Ἰωακίμ, ἀνέβηκε στὴν Ἰουδαία ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος ἔτσι κατανίκησε τὰ Ἱεροσόλυμα, ὥστε νὰ συλλάβει δοῦλο τὸν Ἰωακίμ, νὰ ἐπιβάλλει φόρους καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, καὶ νὰ καταληλατήσῃ ὅλη γενικὰ τὴν πόλη⁸. Καὶ δὲν ἐπιμέτρησε ὁ Θεὸς μέχρι σ' αὐτὰ τὴ συμφορὰ σὲ ἐκείνους πού διέπραξαν τὰ ἀνόσια, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ κάτι ἄλλο ἀνυπόφορο καὶ πάρα

ρον δυσαχθές τε καὶ φορτικώτατον. Ἀπὸ πάσης γὰρ τῆς περιοικίδος γῆς τε καὶ χώρας, ἀπὸ τε Σύρων, φημί, Τυρίων τε καὶ Ἀζωτίων, Ἰδουμαίων καὶ Μωαβιτῶν ληστρικὰ συγκροτήματα κατὰ τόπους ἐκθέοντα τὴν τῶν Ἰουδαίων κατεληγίζοντο γῆν.

5 Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τοῖς Παραλειπομένοις· «Τότε ἤρξατο ἡ γῆ φορσ λογεῖσθαι τοῦ δοῦναι τὸ ἀργύριον ἐπὶ στόμα Φαραά, καὶ ἕκαστος κατὰ δύναμιν ἀπητεῖτο τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον παρὰ τοῦ τῆς γῆς βασιλέως, δοῦναι αὐτὸ Φαραά Νεχαώ. Εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἦν Ἰωακείμ ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν, καὶ ἔνδεκα ἔτη
10 ἐβασίλευσεν ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὄνομα τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ζεχώρα, θυγάτηρ Νηρίου ἐκ Ῥαμιά, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου κατὰ πάντα ὅσα ἐποίησαν οἱ πατέρες αὐτοῦ. Ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἦλθε Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος εἰς τὴν γῆν, καὶ ἦν αὐτῷ δουλεύων αὐτὸς ἔτη τρία καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ
15 ἀπέστειλε Κύριος ἐπ' αὐτοὺς τοὺς Χαλδαίους, καὶ ληστήρια Σύρων καὶ ληστήρια Μωαβιτῶν καὶ υἱῶν Ἀμμὼν καὶ τῆς Σαμαρείας». Ταυτὶ δὴ πάντα συνέβη παθεῖν ἐξυβρικότα τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ ἀνοσίως κατεφθαρμένον ἐπὶ τὸ βούλεσθαι «προσκυνεῖν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται.

20 Εἰρημένης δὴ οὖν ἀποχρώντως ἡμῖν τῆς ἱστορίας, φέρε τὸ ῥητὸν ἐπιτροχάδην ἐπιόντες τὰ εἰκότα λέγωμεν. «Ἀπαγγεῖλατε χώραις ἐν Ἀσσυρίοις καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶπατε· «Συνάχθητε ἐπὶ τὸ ὄρος τῆς Σαμαρείας καὶ ἴδετε θαυμαστὰ πολλὰ ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ τὴν καταδυναστείαν τὴν ἐν αὐτῇ». Μο-
25 νονουχὶ γὰρ φησὶν· Ἀπαγγελλέτω τις ἢ τάχος Αἰγυπτίοις καὶ Ἀσσυρίοις, καὶ καταθεόντων εὐσθενῶς τὰ ὄρη Σαμαρείας, ἥτοι τὴν χώραν αὐτὴν ὀρεινὴν γὰρ εἶναί φασιν. Οἱ δὲ ἐπειδὴν ἤκωσιν ὄψονται ἐν αὐτῇ θαυμαστὰ πολλὰ καὶ ἀδόκητον καταδυναστείαν. Οἱ γὰρ πάλαι νικῶντες, ἐλεεινοὶ καὶ ἐν δούλοις ἔσονται,
30 φησὶν, οἱ ὀφρῶν ἀνασπῶντες τὴν ὑπερτενὴ κατὰ πάντων, ὡς ἔπος εἶπεῖν, τῶν ἐθνῶν, οἰκτροὶ κείσονται καὶ κατερῶμιμένοι καὶ ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν, καὶ τοσαύτην ὑπομενοῦσι καταδυναστείαν, ὡς ἀγαπητὸν ἠγεῖσθαι τὸ σώζεσθαι καὶ ζῆν ἐν δουλείᾳ καὶ δασμοὺς εἰσφέρειν τοῖς νενικηκόσι.

πολὺ βαρὺ. Ἄπὸ ὅλες δηλαδὴ τὶς γύρω ἀπὸ τὴν Ἰουδαία περιοχὲς καὶ χῶρες, ἐννοῶ ἀπὸ τὶς χῶρες τῶν Σύρων καὶ Τυρίων καὶ Ἀζωτίων καὶ Ἰδουμαίων καὶ Μωαβιτῶν, ἐξορμώντας ληστρικά συγκροτήματα κατὰ τόπους, καταληλατοῦσαν τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων.

Πράγματι ἔχουν γραφεῖ στὰ βιβλία τῶν Παραλειπομένων τὰ ἐξῆς: «Τότε ἄρχισε νὰ φορολογεῖται ἡ χώρα γιὰ νὰ δίνονται τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν ὀρισθεῖ στὸν Φαραώ, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ δώσει ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητά του τὸν ἄργυρο καὶ τὸ χρυσάφι, γιὰ νὰ δοθοῦν αὐτὰ στὸν Φαραώ Νεχαώ. Ὁ Ἰωακείμ ἦταν εἴκοσι πέντε ἐτῶν ὅταν ἔγινε βασιλιάς, καὶ βασιλεύσε ἔνδεκα ἔτη στὴν Ἰερουσαλήμ, τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του ἦταν Ζεχώρα, ποὺ ἦταν θυγατέρα τοῦ Νηρία ἀπὸ τὴ Ραμά, καὶ διέπραξε τὸ μεγάλο ἁμάρτημα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, πράπτοντας ὅλα ὅσα διέπραξαν οἱ πατέρες του. Τὶς ἡμέρες τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἦρθε ὁ Ναβουχοδονόσορ, βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας, στὴ χώρα του, καὶ τὸν ὑποδούλωσε γιὰ τρία ἔτη, καὶ μετὰ ἀποσκήρτησε ἀπὸ αὐτόν. Ἔστειλε τότε ὁ Κύριος ἐναντίον τους τοὺς Χαλδαίους, καὶ ληστρικά σώματα Σύρων καὶ Μωαβιτῶν καὶ Ἀμμωνιτῶν καὶ Σαμαρειτῶν». «Ὅλα αὐτὰ βέβαια συνέβη νὰ τὰ πάθει ἐπειδὴ περιφρόνησαν οἱ Ἰσραηλίτες τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχαν διαφθαρεῖ ἀνόσια, ἐπειδὴ ἤθελαν, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «νὰ προσκυνοῦν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους»¹⁰.

Ἄφοῦ λοιπὸν διηγηθήκαμε ἱκανοποιητικὰ τὴ ἱστορία, ἔμπρὸς ἃς ἐπαναλάβομε ἐπιτροχάδην τὸ ρητὸ, καὶ ἃς ποῦμε αὐτὰ ποὺ πρέπει. «Ἀναγγείλατε στὶς χῶρες τῶν Ἀσσυρίων καὶ στὶς χῶρες τῆς Αἰγύπτου καὶ πέστε τους: Συγκεντρωθεῖτε στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας καὶ δεῖτε τὰ τόσα φοβερὰ ποὺ γίνονται μέσα στὴν πόλη καὶ τὴν καταδυνάστευση σ' αὐτή». Εἶναι σὰν νὰ λέγει: Ἄς ἀναγγεῖλει κάποιος τὸ γρηγορώτερο στοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ ἃς διαπρέξουν δυναμικὰ τὰ ὄρη τῆς Σαμάρειας, ἥτοι τὴ χώρα αὐτὴ· γιὰτὶ λένε ὅτι εἶναι ὄρεινὴ. Καὶ αὐτοὶ ὅταν φθάσουν θὰ δοῦν σ' αὐτὴ πολλὰ φοβερὰ πράγματα καὶ ἀπροσδόκητη καταδυνάστευση. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ νικοῦσαν, θὰ καταντήσουν, λέγει, ἔλεεινοὶ καὶ δοῦλοι, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ σήκωναν ἀλαζονικὰ τὰ φρύδια τους ἀπέναντι ὄλων, ποὺ λέγει ὁ λόγος, τῶν ἐθνῶν, θὰ βρεθοῦν πεσμένοι καὶ καταριγμένοι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν, καὶ θὰ ὑπομείνουν τόση μεγάλη καταδυνάστευση, ὥστε νὰ θεωροῦν ἀγαπητὸ τὸ νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ζοῦν ὡς δοῦλοι καὶ νὰ δίνουν φόρο στοὺς νικητές.

Ἄλλ' «οὐκ ἔγνω», φησὶν, ἡ Σαμαρεία «ἃ ἔσται ἐναντίον αὐ-
 τῆς», τουτέστιν ἃ συμβήσεται κατ' αὐτῆς. Εἶτα ποῦ λοιπὸν οἱ θη-
 σαυρίζοντες ἀδικίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν; Τί
 γὰρ ὤνησεν ἡ πλεονεξία, φησί, καὶ τὸ σωρεύειν αὐτοὺς ἀμαρτίας,
 5 διὰ τὸ μὴ θέλειν εἰδέναι τὰ Θεοῦ; Ἄρ' οὐν μέχρι τῆς Ἀσσυρίων
 τε καὶ Αἰγυπτίων ἐφόδου τὰ τῆς συμφορᾶς τοῖς ἡσεβηκόσι κείσε-
 ται; Οὐδαμῶς, φησί. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· Τύρος
 καὶ κυκλόθεν ἡ γῆ σου ἐρημωθήσεται, καὶ κατάξει ἐκ σοῦ ἰσχύν
 σου, καὶ διαρπαγήσονται αἱ χῶραί σου». Τὸ δὲ «Τύρος καὶ κυ-
 10 κλόθεν», ὧδέ που νοήσεις Ἀπὸ Τύρου, φησί, καὶ ἀπὸ τῆς κυκλό-
 θεν καὶ περιοίκου γῆς ἐρημωθήσεταιί σου ἡ χώρα, καταθεόντων
 αὐτήν, ὡς ἔφην, τῶν ληστρικῶν συγκροτημάτων. Τότε γὰρ σου
 «κατάξουσι τὴν ἰσχύν», ἀντὶ τοῦ, «πᾶσα δύναμίς σου συνθραυθή-
 σεται, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀτονήσει συγκεκλασμένη». Οὐκοῦν, εἰ
 15 λέγοι τυχὸν ἡ τῶν Ἑβραίων ἔκδοσις, «Ἀπαγγείλατε χώραις ἐν
 Ἀζωτίοις», καὶ εἰ ἔχοι πάλιν ἡ τῶν ἑβδομήκοντα τὸ «ἐν Ἀσσυρί-
 οῖς», ἀληθεύσει κατ' ἄμφω τὸ εἰρημένον. Διήρπασαν γὰρ οὐκ
 Ἀσσύριοι μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ Σύροι καὶ Ἀζώτιοι κατὰ πληθὺν
 ἐκτρέχοντες, καὶ τρόπῳ ληστείας ἀδικοῦντες τὸν Ἰσραήλ.

20 **Στίχ 12.** «Τάδε λέγει Κύριος· Ὁν τρόπον ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ
 ποιμὴν ἐκ στόματος τοῦ λέοντος δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὠτίου,
 οὕτως ἐκσπασθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ κατοικοῦντες ἐν
 Σαμαρεία κατέναντι φυλῆς καὶ ἐν Δαμασκῶ».

ΑΒ'. Ἐπιτήρει πανταχῆ, καὶ σφόδρα θαυμάσεις τῆς προφητεΐ-
 25 ας τὴν νῆψιν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰσάπαν ἀπόλωλεν ὁ Ἰσραήλ, «σέ-
 σωσται δὲ τὸ κατάλειμμα», κατὰ γε τὴν Ἡσαΐου φωνήν, ἵνα μὴ δο-
 κοίη ψευδοεπεῖν ἢ αὐτοαλήθεια, συνεισφέρει πάντως ταῖς προα-
 γορεύσεσι τῶν κακῶν τὸν ἐξ ἡμερότητας ἔλεον Ὡσπερ τοίνυν, φη-
 σί, κορεσθέντος λέοντος καὶ τὸ ληφθὲν εἰσάπαξ κατεδηδοκός
 30 ζῶον, ὀλίγα μόλις ἀπομείνη λείψανα, δύο σκέλη τυχὸν ἢ καὶ ὠτίου
 μέρος, καὶ ταῦτα κλαίοντες οἱ βοτῆρες συλλέγουσιν, οὕτω γενήσε-
 ται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τοῖς ἐν Σαμαρεία καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐν
 Δαμασκῶ, «τοῖς κατέναντι φυλῆς», τουτέστι τοῖς ἐχθρὰ πεφρονη-

Ἄλλὰ «δὲν γνώρισε», λέγει, ἡ Σαμάρεια «αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ βροῦν αὐτήν», δηλαδή αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν σ' αὐτήν. «Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ θησαυρίζουν ἀδικία καὶ ταλαιπωρία στὶς χῶρες τους;». Τί δηλαδή τοὺς ὠφέλησε ἡ πλεονεξία, λέγει, καὶ ἡ συσσώρευση ἁμαρτιῶν, ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ γνωρίσουν τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ; Ἄρα λοιπὸν οἱ συμφορὲς αὐτῶν ποῦ διέπραξαν τὰ ἀσεβήματα θὰ περιορισθοῦν στὴν ἐπίθεση μόνο τῶν Ἀσσυρίων καὶ Αἰγυπτίων; Καθόλου, λέγει. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός· Ἡ Τύρος καὶ ἡ γύρω ἀπὸ αὐτήν γῆ θὰ ἐρημωθεῖ, καὶ θὰ ἐκλείψει ἀπὸ σένα ἡ δύναμή σου, καὶ θὰ διαρπαγοῦν οἱ περιοχές σου». Τό, «Ἡ Τύρος καὶ ἡ γύρω ἀπὸ αὐτήν γῆ», νὰ τὸ νοήσεις ὡς ἐξῆς· Ἀπὸ τὴν Τύρο, λέγει, καὶ τὶς περιοχές γύρω ἀπὸ αὐτήν καὶ τὰ γειτονικά μέρη τῆς θὰ ἐρημωθεῖ ἡ χώρα, καθὼς θὰ κατατρέχουν αὐτήν, ὅπως εἶπα, τὰ ληστρικά συγκροτήματα. Γιατὶ τότε «θὰ καταβάλουν τὴν ἰσχύ σου», ἀντὶ νὰ πεῖ, «ὅλη ἡ δύναμή σου θὰ συντριβεῖ, καὶ ἔτσι συντριμμένη θὰ παραμείνει ἀποδυναμωμένη». Ἄρα λοιπὸν, ἂν ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβραίων λέγει τυχόν, «Ἀναγγείλατε στὶς χῶρες τῶν Ἀζωτίων», καὶ ἡ ἔκδοσις πάλι τῶν ἑβδομήκοντα λέγει «τῶν Ἀσσυρίων», ὁ λόγος καὶ τῶν δύο ἐκδόσεων ἀληθεύει. Γιατὶ λεηλάτησαν αὐτήν ὄχι μόνο οἱ Ἀσσύριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Σύροι καὶ οἱ Ἀζῶπιοι, ὀρμώντας κατὰ πλήθη καὶ προξενώντας ζημιὰς στοὺς Ἰσραηλίτες μὲ τὶς ληστρικές ἐπιδρομές.

Στίχ. 12. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Μὲ τὸν τρόπο ποῦ ὁ βοσκὸς θὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὸ στόμα λιονταριοῦ δύο σκέλη ἢ μέρος αὐτιοῦ, ἔτσι θὰ ἀποσπασθοῦν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ ποῦ κατοικοῦν στὴ Σαμάρεια καὶ στὴ Δαμασκό, ποῦ εἶναι ἐχθροὶ τῆς φυλῆς».

32. Πρόσεχε παντοῦ, καὶ θὰ θαυμάσεις ὑπερβολικὰ τὴ σύνεση τῆς προφητείας. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἐξολοθρεύθηκαν ἐξολοκλήρου οἱ Ἰσραηλίτες, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἡσαΐα «σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα»¹¹, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ἡ αὐτοαλήθεια ὅτι ψεύδεται, παρουσιάζει ὅπωςδήποτε μὲ τὶς προαγγελίες τῶν κακῶν τὴν εὐσπλαγχνία του ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν φιλανθρωπία του. Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ὅταν χορτάσει τὸ λιοντάρι καὶ καταφάγει τὸ ζῶο ποῦ ἔπιασε, καὶ ἀπομείνουν λίγα μὲν λείψανα, δύο σκέλη τυχόν ἢ καὶ μέρος αὐτιοῦ, καὶ αὐτὰ τὰ συλλέγουν κλαίοντες οἱ βοσκοί, ἔτσι θὰ συμβεῖ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ποῦ κατοικοῦν στὴ Σαμάρεια καὶ τὴ Δαμασκό, «στοὺς κατέναντι τῆς φυλῆς», δηλαδή σὲ ἐκείνους ποῦ τρέφουν ἐχθρικές διαθέσεις καὶ ἀντιμάχονται πάντοτε τὴ

κόσι καὶ ἀνθισταμένοις ἀεὶ τῆ τοῦ Ἰούδα φυλῆ. Οἱ μὲν γὰρ οἰκοῦν-
 τες τὴν Σαμάρειαν ἤλωσαν κατὰ κράτος καὶ πεπόρθηνται παρ'
 ἐχθρῶν, καὶ δαπανήσαντος τοῦ πολέμου μονονουχὶ σύμπαντας,
 ὀλίγοι κομιδῆ διεσώζοντο μόλις, καὶ τῶν τεθνεώτων λείψανα μεμε-
 5 νήκασιν ἐν τῇ χώρᾳ. Ἦγουν καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἐξεσπίασθη-
 σαν ὡς ἐκ στόματος λέοντος Ἀπηνηνεγμένοι μὲν εἰς τὴν Ἀσσυρί-
 ων, ἀνέντες δὲ κατὰ καιροῦς τῆς αἰχμαλωσίας, ὑπενόστησαν γὰρ
 οὐ πάντες, ἀλλ' ὀλίγοι παντελῶς τῶν ἀποκομισθέντων λείψανα.
 Ὅτι δὲ καὶ τὴν Δαμασκὸν ἀνεῖλε κατὰ καιροῦς ὁ Ἀσσύριος Θε-
 10 γλαφασαῶρ καὶ μετώκισεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν, παντί τῳ σαφές,
 καθάπερ ἐγῶμαι ὡς γὰρ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν γέγραπται,
 κέκληταί ποτε πρὸς ἐπικουρίαν παρ' Ὀζίου τοῦ βασιλέως Ἰούδα,
 πολεμούντων αὐτῷ τὸ τηνικάδε Φακεὲ τοῦ Ῥομελίου βασιλέως
 Ἰσραήλ, καὶ μέντοι καὶ Ῥαασσῶν βασιλέως Συρίας Ἀφιγμένος δὲ
 15 τὸν τε Ῥαασσῶν ἀπέκτεινε, καὶ αὐτὴν εἶλε τὴν Δαμασκὸν.

Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ ἐπὶ πάντα ἀνθρώπους τὴν ἐκ τῶν προ-
 κειμένων διάνοιαν ἀποφέρειν, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαδιεῖται. Συνήσει
 γὰρ δὴ, καὶ λίαν ὀρθῶς, ἐκεῖνο διενθυμούμενος, ὡς ἤρπασε μὲν ὁ
 σατανᾶς καὶ κατεδήδοκε τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ τι θηρίον ἀνήμε-
 20 ρον, ἀλλ' ἐπεφάνη καὶ θεβοήθηκεν «Ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τὴν ψυ-
 χὴν αὐτοῦ θεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων», καὶ ἐξέσπασεν ἡμᾶς, τοὺς τε
 ἐν τοῖς ζῶσι ὑπολελειμμένους, καὶ τοὺς ἤδη τεθνεώτας Ὡς γὰρ
 φησιν ὁ μακάριος Ψαλμῳδός, «Τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλα-
 σεν ὁ Κύριος», καὶ ὡς ὁ Παῦλός φησιν «Ἀπέθανε καὶ ἔζησε, ἵνα
 25 καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ».

Στίχ. 12-15. «Ἱερεῖς, ἀκούσατε καὶ ἐπιμαρτύρασθε τῷ οἴκῳ Ἰ-
 ακώβ, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, διότι ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ὅταν ἐκδικῶ ἀσεβείας τοῦ Ἰσραὴλ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐκδικήσω
 ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βαιθήλ, καὶ κατασκαφήσεται τὰ κέρατα
 30 τοῦ θυσιαστηρίου καὶ πεσοῦνται ἐπὶ τὴν γῆν. Συγχεῶ καὶ πα-
 τάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν, καὶ
 ἀπολοῦνται οἴκοι ἐλεφάντινοι, καὶ προστεθήσονται οἴκοι ἕτε-
 ροὶ πολλοί, λέγει Κύριος».

ΛΓ'. Ἐπάνεισι πάλιν εἰς ἀφήγησιν ἐναργῆ τῶν συμβησομέ-

φυλή τοῦ Ἰούδα. Γιατί ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν τὴ Σαμάρεια κυριεύθηκαν κατὰ κράτος καὶ καταληλατήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς τους, καὶ ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἐξαφάνισε κατὰ κάποιον τρόπο ὄλους, διασώθηκαν μόλις μὲ δυσκολία πολὺ λίγοι, καὶ ἀπέμειναν ἀπομεινάρια ἐκείνων ποὺ πέθαναν στὴ χώρα. Ἡ καὶ κατ' ἄλλο τρόπο ἀποσπάσθηκαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ. Ἀφοῦ μετακομίσθηκαν στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἐλευθρώθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, ἐπέστρεψαν στὴ χώρα τους ὄχι ὄλοι, ἀλλὰ πάρα πολὺ λίγοι, ἀπομεινάρια ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν μεταφερθεῖ ἐκεῖ. Ὅτι ὅμως καὶ τὴ Δαμασκὸ κυρίευσε κάποτε ὁ Ἀσσύριος Θεγλαφασάω καὶ μετέφερε τοὺς κατοίκους τῆς στὴ χώρα του, εἶναι στὸν καθένα γνωστὸ, ὅπως ἐγὼ νομίζω· γιατί ὅπως ἔχει γραφεῖ στὴν τέταρτη τῶν Βασιλειῶν, εἶχε κληθεῖ κάποτε πρὸς βοήθεια ἀπὸ τὸν Ὁζία, τὸν βασιλιὰ τοῦ Ἰούδα, ὅταν τὸν πολεμοῦσαν ὁ Φακεέ, ὁ υἱὸς τοῦ Ρομελίου, βασιλιὰς τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ραασσών, βασιλιὰς τῆς Συρίας. Ὅταν αὐτὸς ἔφτασε ἐκεῖ καὶ τὸν Ραασσών σκότωσε, καὶ τὴν ἴδια τὴ Δαμασκὸ κυρίευσε¹².

Ἄν ὅμως κάποιος θέλει νὰ μεταφέρει τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ καὶ σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σκοπὸ του. Γιατί θὰ κατανοήσῃ, καὶ πολὺ σωστά, φέροντας στὸ νοῦ του ἐκεῖνο, ὅτι ἄρπαξε βέβαια ὁ Σατανᾶς καὶ κατέφαγε τοὺς ἀνθρώπους, σὰν κάποιον ἀνήμερο θηρίο, ἀλλὰ παρουσιάσθηκε καὶ μᾶς βοήθησε «Ὁ ποιμένας ὁ καλός, ποὺ θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων»¹³, καὶ ἀπέσπασε ἐμᾶς, καὶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀπομείνει στοὺς ζωντανούς, καὶ ἐκείνους ποὺ ἤδη εἶχαν πεθάνει. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Ψαλμωδός, «Ὁ Κύριος συνέτριψε τοὺς μυλόδοντες τῶν λιονταριῶν»¹⁴, καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος «Πέθανε καὶ ἔζησε, γιὰ νὰ γίνῃ Κύριος καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων»¹⁵.

Στίχ. 12-15. «Ἱερεῖς, ἀκοῦστε καὶ διαλαλήστε αὐτὰ στὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, γιατί τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ ἐπεμβῶ γιὰ νὰ τιμωρήσω τοὺς Ἰσραηλιῆτες γιὰ τὶς ἀσέδειές τους, θὰ τιμωρήσω καὶ τὰ θυσιαστήρια τῆς Βαιθήλ, καὶ θὰ κατασκαφοῦν τὰ ἀκροῖα μέρη τοῦ θυσιαστηρίου καὶ θὰ πέσουν στὴ γῆ. Θὰ συγκλονίσω καὶ θὰ γκρεμίσω τοὺς χειμερινούς καὶ τοὺς θερινούς οἴκους, καὶ θὰ καταστραφοῦν οἱ ἔλεφάντινοι οἴκοι, προστιθέμενοι σ' αὐτούς καὶ πολλοὶ ἄλλοι οἴκοι, λέγει ὁ Κύριος».

33. Ἐπανερχεται πάλι σὲ ὀλοκάθαρα ἀφήγηση αὐτῶν ποὺ πρόκειται

νων τοῖς ἡσεβηκόσι, τὸν αὐτὸν πλειστάκις κατευρύνων λόγον εἰς ὄνησιν τοῖς ἀκρωμένοις. Ὅθεν, οἴμαι που, τὸ χρῆμα συνεῖς ὡς ἔστιν οὐκ ἀκερδές, καὶ ὁ θεοσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει τισί· «Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Προσ-
 5 τάπτει δὴ οὖν τοὺς ἱερατεύοντας μονονουχὶ καὶ ὑψοῦ τὴν ἰδίαν ἰέντας φωνὴν διαμαρτύρασθαι τῷ Ἰσραήλ, ἕκαστά τε σαφῶς τῶν ὅσον οὐδέπω συμβησομένων προαγορεύειν αὐτοῖς. Καὶ τίνας ἄρα νοήσομεν, ἧγουν εἶναί φαμεν τοὺς διαπρύσιόν τι βοᾶν ἐπι-
 10 τεταγμένους; Ἔρα τοὺς τῶν δαμιάλεων ἱερέας, ἢ τοὺς τῶν ἐν ἐτέ-
 10 ρῳ τεμένει εἰδώλων; Ἀλλ' οἴμαι τοῦτο ἀπίθανον· οὐ γὰρ ἂν ἐκεῖ-
 νοι διεκήρυξαν τὰ τε σφῶν αὐτῶν καὶ τὰ τῶν ἐτέρων κακὰ οὓς αὐτοὶ πεπλανήκασιν. Τίνες οὖν ἄρα λοιπὸν οἱ προστεταγμένοι τοῦτο δοῦν ἱερεῖς; Οἱ ἐξ αἵματος τοῦ Λευῖ· οὐ γὰρ πάντες συνω-
 15 λισθήκασιν τοῖς ἐν Σαμαρείᾳ πεπλανημένοις, οὔτε μὴν ἠνέσχοντο
 λατρεύειν εἰδώλοις, ἀποπηδήσαντες δὲ ταύτητοι τῆς Σαμαρει-
 τῶν, ὑπενόστησαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Γέγραπται δὲ οὕτω περὶ αὐ-
 τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων. Ἔστι μὲν οὖν ὁ λόγος
 περὶ τοῦ Ἱεροβοάμ· εἶτα τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ δύναμιν ἐξηγούμε-
 20 νος· «Καὶ ἦσαν αὐτῷ», φησὶν, «Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. Καὶ οἱ Λευῖ-
 20 ται καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἦσαν ἐν παντὶ Ἰσραήλ, συνήχθησαν πρὸς αὐ-
 τὸν ἐκ πάντων τῶν ὀρίων. Ὅτι ἐγκατέλειπον οἱ Λευῖται τὰ σκη-
 νώματα τῆς κατασχέσεως αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς Ἰούδαν
 εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐξέβαλεν αὐτοὺς Ἱεροβοάμ καὶ οἱ υἱοὶ αὐ-
 25 τοῦ τοῦ μὴ λειτουργεῖν τῷ Κυρίῳ. Καὶ κατέστησεν ἐαυτῷ ἱερεῖς
 τῶν ὑψηλῶν».

Ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι περὶ ὧν ὁ λόγος, οὐ μετρίως λελύπηντο, καὶ συγγενείας καὶ κλήρων ἀπεληλαμένοι καὶ λειτουργίας αὐτῆς· ἐξέβαλε γὰρ αὐτοὺς Ἱεροβοάμ· ἀναγκαίως αὐτοῖς δὴ μάλιστα κηρύττειν προστέταχε τῶν τε εἰδώλων αὐτῶν καὶ τῆς Σαμαρείας
 30 τὴν πόρθησιν, οἴονεῖπως παραμυθούμενος καὶ διδάσκων, ὅτι τὰ Θεοῦ φρονεῖν ἠρημένοι καὶ τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην ἠγαπηκό-
 τες, οὐ συναπολοῦνται τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἔξω κείσονται τῆς ὀργῆς.
 Ὅταν γάρ, φησὶν, ἐπιφέρωμι τοῖς ἐξ Ἰσραήλ τὰς ἁμαρτίας αὐ-

16. Φίλιπ. 3, 1.

17. Β' Παραλ 11, 12-15.

18. Κολ 3, 2.

νά συμβοῦν στοὺς ἀσεβεῖς, διευρύνοντας πολλὰς φορὲς τὸν ἴδιο λόγο πρὸς ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν. Γι' αὐτὸ, νομίζω, κατανοώντας ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀνώφελο, γράφει σὲ ἐπιστολὴ πού στέλνει σὲ κάποιους «Τὸ νὰ σᾶς λέγω τὰ ἴδια, γιὰ μένα βέβαια δὲν εἶναι κουραστικό, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»¹⁶. Προστάζει λοιπὸν τοὺς ἱερουργοὺς καὶ νὰ ὑψώνουν κατὰ κάποιο τρόπο τὴ φωνή τους καὶ νὰ κηρύττουν καὶ νὰ προαναγγέλλουν στοὺς Ἰσραηλίτες μὲ σαφήνεια τὸ κάθετι πού πρόκειται ὅπου νά νῆναι νὰ συμβεῖ σ' αὐτούς. Καὶ ποιοὶ ἄραγε θὰ σκεφθοῦμε ἢ θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι αὐτοὶ πού διατάσσονται νὰ κηρύττουν μὲ σφοδρότητα ; Ἄραγε οἱ ἱερεῖς τῶν δαμάλεων, ἢ οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων στὸ ἄλλο τέμενος; Ἀλλὰ τὸ θεωρῶ αὐτὸ ἀπίθανο· γιατί ἐκεῖνοι δὲν θὰ μπορούσαν νὰ διακηρύξουν καὶ τίς δικές τους συμφορὲς καὶ τῶν ἄλλων πού αὐτοὶ εἶχαν παραπλανήσει. Ποιοὶ λοιπὸν ἄραγε ἱερεῖς εἶναι ἐκεῖνοι πού προστάχθηκαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ; Οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Λευὶ· γιατί δὲν εἶχαν ἀκολουθήσει ὅλοι στὸ ὀλίστημα τοὺς παραπλανημένους τῆς Σαμάρειας, οὔτε βέβαια ἀνέχονταν νὰ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα, καὶ γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτες, ἐπέστρεψαν στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐτσι ἔχει γραφεῖ γι' αὐτούς στὸ δεύτερο βιβλίον τῶν Παραλειπομένων. Ὁ λόγος βέβαια ἀναφέρεται στὸν Ἱεροβοᾶμ, ἐξηγώντας ὅμως στὴ συνέχεια τὸ νόημα πού εἶχε, λέγει· «Καὶ ἀνῆκαν σ' αὐτόν», λέγει, «οἱ φυλὲς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Καὶ οἱ Λευῖται καὶ οἱ ἱερεῖς πού ἀνῆκαν σὲ ὅλο τὸν Ἰσραὴλ ἦρθαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπὸ αὐτόν. Γιατί οἱ Λευῖτες ἐγκατέλειψαν τίς πόλεις πού τοὺς εἶχαν δοθεῖ ὡς κληρονομία, καὶ μετέβησαν στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα στὴν Ἱερουσαλήμ, γιατί τοὺς ἔδιωξε ὁ Ἱεροβοᾶμ καὶ οἱ διάδοχοι υἱοὶ του γιὰ νὰ μὴ λειτουργοῦν στὸν Κύριο, καὶ ἐξέλεξε ἄλλους ὡς δικούς του ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐγκατέστησε στὰ ἱερά τῶν ὑψηλῶν τόπων»¹⁷.

Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ λόγος εἶχαν λυπηθεῖ πάρα πολὺ, καθόσον εἶχαν ἐκδιωχθεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τους καὶ ἀπὸ τοὺς κληρὸς τους καὶ ἀπὸ τὸ λειτούργημά τους (γιατί τοὺς ἔδιωξε ὁ Ἱεροβοᾶμ), κατ' ἀνάγκη αὐτοὺς προπάντων πρόσταξε νὰ κηρύττουν καὶ τῶν ἰδίων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς Σαμάρειας τὴν ἐκπόρθηση, παρηγορώντας τους κατὰ κάποιο τρόπο καὶ διδάσκοντάς τους, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχαν ἐπιλέξει νὰ φρονοῦν τὰ τοῦ Θεοῦ¹⁸ καὶ εἶχαν ἀγαπήσει τὸν Κύριο τῶν ὅλων, δὲν θὰ χαθοῦν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ θὰ βρεθοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν ὀργή του. Γιατί λέγει, «Ὅταν θὰ στραφῶ ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν

τῶν, τότε «καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βαιθήλ· κατασκαφήσονται γὰρ τὰ κέρατα αὐτῶν καὶ πεσοῦνται ἐπὶ τὴν γῆν». Ὁ ἄρ' οὖν μέχρι τούτων τῆς Σαμαρείας ἢ πόρθησις, καὶ ἀρκέσει μόνον τὸ τεμένη καθελεῖν τοῖς καταδηοῦν ἐπιτεταγμένοις καὶ κατασκάψαι θυσιαστήρια· Οὐμενοῦν «συγχεῶ» γὰρ φησι «καὶ πατάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν». Καὶ ὁ βούλεται δηλοῦν, ἔστι τι τοιοῦτον. Τρουφῶντες ἄγαν οἱ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ καὶ τὸ ἐκ τοῦ πλουτεῖν ἔχοντες πλάτος, οἴκους ἐαυτοῖς κατεσκεύαζον χειμερίους τε καὶ θερινούς. Καὶ τὸν μὲν χειμέριον ὀνομάζει
 5
 10 περίπτερον, τὸν οἶονεὶ πανταχόθεν περοῖς ἢ τείχεσι περιεζωσμένον, ἵνα ταῖς τοῦ χειμῶνος ἐμβολαῖς μονονουχί καὶ ἀπρόσιτος ἦ, θερινὸν δὲ τὸν ἀνεμιμένον καὶ ταῖς τῶν ἀνέμων εὐπνοίαις ἐκκείμενον.

Οὐκοῦν τοῖς θυσιαστηρίοις, φησί, τοῖς κατεσκαμμένοις ὁμοῦ
 15 συγχεῶ καὶ πατάξω οἴκους τε χειμερίους καὶ θερινούς· ἀπολοῦνται δὲ καὶ οἴκοι ἐλεφάντινοι». Μεμνήμεθα δὲ ὅτι βεβασιλευκῶς Ἀχαάβ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, τοιοῦτον ἑαυτῷ κατεσκεύασεν οἶκον. Προστεθήσονται δὲ καὶ ἕτεροι πολλοί, φησί, τουτέστιν οἱ τῶν ὑποβεθηκότων καὶ ἀσημοτέρων, ἧγουν λεπτῶν τε καὶ ἀγελαίων.
 20 Διόλωλε γοῦν ἅπανσα λοιπὸν ἢ Σαμαρεία, παντὸς οἴκου κατασεισμένον. Τί οὖν ἐντεῦθεν εἰσόμεθα πάλιν, ὀρθὰ φρονεῖν ἠρημένοι; Ὡς οὐδὲν ὀνήσει λαμπρότης κοσμικὴ τοὺς ἔχοντας, οὐ πλοῦτος, οὐ δόξα, οὐχ ἕτερόν τι τῶν εἰς τρουφήν, τῆς εἰς Θεὸν ἀπούσης ἀγάπης, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον τετιμημένης παρ' ἡμῖν
 25 τῆς δικαιοσύνης «Οὐ γὰρ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «δικαιοσύνη δὲ ῥύεται ἐκ θανάτου». Οὐκοῦν εἴη ἂν ἄμεινον παρὰ πολὺ τὸ δικαιοσύνης ἐρᾶν καὶ θησαυρίζειν ἐν οὐρανοῖς, καὶ τῶν ἄνω γλίχεσθαι μονῶν, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἠροτῆσθαι φιλεῖν. Τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ σμικρὰ τε
 30 ἔστι καὶ πρόσκαιρα, καὶ οὐδαμῶθεν ἔχει τὸ βεθηκὸς εἰς ἀσφάλειαν, τὸ δὲ καὶ ἀεὶ μένει καὶ σώζεται καὶ τοῖς ἀπεράντοις αἰῶσι συμπαρομαρτεῖ.

για να τους τιμωρήσω για τις αμαρτίες τους, τότε θα τιμωρήσω και τα θυσιαστήρια της Βαιθήλ· γιατί θα κατασκαφούν τα κέρατα αυτών και θα πέσουν πάνω στη γη». ³ Αρα λοιπόν ή εκπόρθηση της Σαμάρειας θα περιορισθεί μόνο σ' αυτά και θα άρκέσει μόνο τὸ γκρέμισμα τῶν ἱερῶν τῶν εἰδώλων σ' αὐτούς πού ἔλαβαν ἐντολή νὰ καταληλατήσουν και νὰ κατασκάψουν τὰ θυσιαστήρια; "Οχι βέβαια· γιατί λέγει· «Θὰ συγκλονίσω και θα γκερίσω τις χειμερινές και τις θερινούς κατοικίες». Αὐτὸ βέβαι πού θέλει νὰ δηλώσει εἶναι κάτι τέτοιο. Παραδομένοι στην ὑπερβολική τρυφή οἱ κάτοικοι τῆς Σαμάρειας και ἔχοντας τὴν ἄνεση τοῦ πλοῦτου, κατασκεύαζαν κατοικίες χειμερινές και θερινές. Και τὴ χειμερινή βέβαια τὴν ὀνομάζει περίπτερο, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀπὸ παντοῦ περιζωσμένη με πτερὰ ἢ τείχη, ὥστε νὰ εἶναι ἀπλησίαστη σὶς προσβολές τοῦ χειμῶνα, ἐνῶ θερινή ἐπειδὴ εἶναι ἀνοιχτή ἀπὸ παντοῦ και παραδομένη σὶ φύσημα τῶν ἀνέμων.

Μαζὶ λοιπόν με τὰ θυσιαστήρια, λέγει, πού θα κατασκαφούν θα συγκλονίσω και θα γκερίσω μαζὶ και τις χειμερινές και τις θερινές κατοικίες και θα καταστραφούν και οἱ ἑλεφάντινες κατοικίες». Θυμύμαστε βέβαια ὅτι ὅταν ὁ Ἀχαάβ ἦταν βασιλιάς σὶ Σαμάρεια κατεσκεύασε για τὸν ἑαυτό του τέτοια κατοικία¹⁹. Θὰ προστεθοῦν ὅμως, λέγει, και ἄλλοι πολλοί, δηλαδή οἱ κατοικίες τῶν κατώτερων και ἀσημότερων, ἦτοι τῶν ἀδύναμων και τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Γιατὶ καταστράφηκε τότε ὅλη ἡ Σαμάρεια, και κάθε κατοικία εἶχε γκεμισθεῖ. Τί θα διδαχθοῦμε πάλι ἀπὸ ἐδῶ θέλοντας νὰ κρίνομε αὐτὰ με ὀρθὰ φρόνημα; "Οτι δὲν θα ὠφελήσει καθόλου ἢ κοσμική λαμπρότητα ἐκείνους πού τὴν ἔχουν, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ δόξα, οὔτε κάτι ἄλλο πού συντελοῦν σὶ τρυφή, ὅταν ἀπουσιάζει ἢ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ και δὲν τιμᾶται με κανένα τρόπο ἀπὸ μᾶς ἢ δικαιοσύνη. Γιατὶ σύμφωνα με αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Δὲν θα ὠφελήσουν οἱ θησαυροὶ τοὺς ἄνομους, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη σώζει ἀπὸ τὸν θάνατο»²⁰. "Αρα λοιπόν εἶναι πάρα πολὺ καλύτερο και τὴ δικαιοσύνη νὰ ἀγαπᾶμε, και νὰ θησαυρίζομε σὶ τοὺς οὐρανούς, και νὰ ἐπιθυμοῦμε τοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, και νὰ ἐπιδιώκομε νὰ ἐξαρτώμαστε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι ἀσήμαντα και πρόσκαιρα²¹, και ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἔχουν τὴ σταθερότητα και τὴν ἀσφάλεια, ἐνῶ τὰ πνευματικά και αἰώνια μένουν και διατηροῦνται και μᾶς ἀκολουθοῦν σὶ τοὺς ἀπέραντους αἰῶνες.

ΚΕΦ. 4, στίχ. 1-3. «Ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦτον, δαμιάλεις τῆς Βασανίτιδος αἱ ἐν τῷ ὄρει τῆς Σαμαρείας, αἱ καταδυναστεύουσαι πένητας καὶ καταπατοῦσαι πτωχοῦς, αἱ λέγουσαι τοῖς κυρίοις αὐτῶν· Ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πίωνμεν. Ὁμνύει Κύριος 5 κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, διότι ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται ἐφ' ὑμᾶς καὶ λήψονται ὑμᾶς ἐν ὄπλοις, καὶ τοὺς μεθ' ὑμῶν εἰς λέβητας ἔμπυρροι λομοί, καὶ ἐξενεχθήσεσθε γυμνοὶ κατέναντι ἀλλήλων, καὶ ἀπορῥιφήσεσθε εἰς τὸ ὄρος τὸ Ῥεμμιάν, λέγει Κύριος ὁ Θεός».

10 ΛΔ'. Ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀγερωχίας καὶ τρυφῆς οἱ τῆς Σαμαρείας περιφανέστεροι, καὶ ταῖς ἐκ πλούτου περιουσίαις τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑπερκεῖμενοι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, οἴκους ἑαυτοῖς κατεσκεύαζον λαμπροῦς τε καὶ πολυτελεστάτους, καὶ πρέποντας τοῖς καιροῖς, χειμῶνί τε, φημί, καὶ θέρει, οἱ καὶ ὅτι πάντα τε καὶ 15 πάντως ἀπολοῦνται, προεκήρυξε τὸ χρησιμώδημα. Αὐτοὺς δὴ οὖν ἄρα τοὺς τῶν οἴκων δεσπότας, τοὺς ταῖς ἐξιτήλοις τρυφαῖς καταπιαίνεσθαι μεμελετηκότας, δαμιάλεις ἀποκαλεῖ τῆς Βασανίτιδος. Χώρα δ' ἡ Βασανίτις εὐδοτός τε καὶ εὐανθής καὶ πολὺν λίαν ἐπιτηδείως ἔχουσα πρὸς τὸ δύνασθαι καταπιαίνειν ἀμφιλαφῶς 20 τὰ ἐν αὐτῇ βροσκόμενα. Ὡς οὖν εὐπαθοῦντας ἄγαν καὶ ἄριστα τεθραμμένους καὶ μελέτην ἔχοντας τὴν τρυφήν, δαμιάλει ταῖς ἐκ Βασάν παρεικάζει Θεός· αἰτιᾶται δέ, ὅτι κατεδυνάστευον πένητας, καὶ μονονουχί ποσὶν ἰδίους συνέθλων πτωχοῦς· «Νομαὶ γὰρ πλουσιῶν πτωχοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Προσεπάγων δὲ ὅτι 25 «αἱ λέγουσαι τοῖς κυρίοις αὐτῶν, Ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πίωνμεν», ἀνυποτάκτους ὄντας ἀπέδειξεν, οὐδὲ αὐτοῖς εἴκειν ἀνεχομένους τοῖς κρατοῦσιν αὐτῶν, ὅσον ἤκεν εἰς βασιλίδα τιμὴν, ἀλλ' οἴονεῖπως ἐξ ἀμετρήτου λοιπὸν ἀλαζονείας τὸ οἰκετικὸν καὶ αὐτοῖς τοῖς κυρίοις αὐτῶν ἀπονέμοντας μέτρον. Τὸ γὰρ δὴ φάναι τολμᾶν τοῖς προὔχουσι καὶ ὑπερκεκμημένοις, «Ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πίωνμεν», ἐπιθυμούντων ἐστὶ μᾶλλον ὑπηρετεῖσθαι, ἢ ὑπηρετεῖν.

Τί οὖν ἄρα συμβήσεται τοῖς εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀπονοίας ἐκβεβηκόσιν; Ὁμνύει, φησί, Κύριος κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἥτοι κατὰ

ΚΕΦ. 4, στίχ. 1-3. «Ἀκοῦστε τὸν λόγον αὐτόν, δαμάλες τῆς Βασανίτιδας, ποὺ διαμένετε στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας, σεῖς ποὺ καταδυναστεύετε τοὺς πένητες καὶ καταπατεῖτε τοὺς φτωχοὺς, σεῖς ποὺ λέτε στοὺς κυρίους αὐτῶν· Δώστε μας νὰ πιοῦμε. Ὁρκίζεται ὁ Κύριος ἐνώπιον τῶν ἁγίων του, ὅτι νὰ, ἔρχονται ἡμέρες σὲ σᾶς καὶ θὰ σᾶς κυριεύσουν πάνοπλοι οἱ ἐχθροί σας, καὶ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται μαζί σας θὰ τοὺς ρίξουν σὲ πυρακτωμένους λέβητες αὐτοὶ ποὺ θὰ σᾶς καταστρέψουν, καὶ θὰ βγεῖτε γυμνοὶ ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο, καὶ θὰ πεταχθεῖτε στὸ ὄρος Ρεμμάν, λέγει Κύριος ὁ Θεός».

34. Ἀπὸ πάρα πολλὴ ὑπεροψία καὶ τρυφή οἱ ἐπιφανέστεροι τῆς Σαμάρειας καὶ ποὺ μὲ τὸν πλοῦτο τῆς περιουσίας τους ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅπως εἶπα προηγουμένως, κατεσκευάζαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους λαμπρὲς καὶ πολυτελεστάτες κατοικίες ἀνταποκρινόμενες στοὺς τότε καιροὺς, γιὰ τὸν χειμῶνα, ἐννοῶ, καὶ τὸ θέρος, οἱ ὅποιοι, προεκήρυξε ὁ προφητικὸς λόγος, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε δεβαιότητα θὰ χαθοῦν. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς ἰδιοκτῆτες τῶν κατοικιῶν, ποὺ φρόντιζαν νὰ καταπαχαίνουν μὲ τὶς ἐφήμερες τρυφές, ἀποκαλεῖ δαμάλες τῆς Βασανίτιδας. Ἡ Βασανίτιδα εἶναι χώρα μὲ πλούσιες βοσκὲς καὶ πολλὰ λουλούδια, καὶ εἶναι παρα πολὺ κατάλληλη στὸ νὰ μπορεῖ νὰ καταπαχαίνει ὑπέρμετρα τὰ ζῶα ποὺ βόσκουν σ' αὐτή. Τοὺς παρομοιάζει λοιπὸν ὁ Θεὸς μὲ δαμάλες τῆς Βασάν ἐπειδὴ ἀπολαμβάνουν μεγάλη εὐμερῖα, εἶναι ἄριστα ἀναθραμμένοι, καὶ φροντίδα τους ἔχουν τὴν τρυφή, καὶ τοὺς κατηγορεῖ ὅτι κατεδυνάστευαν τοὺς πένητες, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὰ ἴδια τὰ πόδια τους συνέθλιβαν τοὺς φτωχοὺς γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Βοσκὲς τῶν πλουσίων εἶναι οἱ φτωχοί»²². Προσθέτοντας ὅμως, «Αὐτὲς ποὺ λένε στοὺς κυρίους τους, Δώστε μας νὰ πιοῦμε», ἔδειξε ὅτι εἶναι ἀνυπότακτοι, ποὺ δὲν ἀνέχονται νὰ ὑποχωροῦν οὔτε καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς ἐξουσιαστὲς τους, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀπόδοση βασιλικῆς τιμῆς, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ὑπέρμετρον ἀλαζονεῖα ἀπονέμουν τὴν ιδιότητα τοῦ δούλου καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς κυρίους τους. Γιατὶ τὸ νὰ τολμοῦν νὰ λένε στοὺς προύχοντες καὶ ἀνωτέρους τους, «Δώστε μας νὰ πιοῦμε», εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ὑπηρετοῦνται μᾶλλον, παρά νὰ ὑπηρετοῦν.

Τί θὰ συμβεῖ λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνοησίας, «Ὁρκίζεται», λέγει, «ὁ Κύριος στὰ ἁγιά του, ἦτοι στὰ ἁγιάσματά του,

τῶν ἁγιασμάτων, ἤγουν μυστηρίων, ἃ ἔστι πάλιν αὐτός· κατ' οὐ-
 δενός γὰρ ἔχει μείζονος ὁμόσαι· ὅτι παρέσονται καιροὶ καὶ ἡμέ-
 ραι, ὅτε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τοὺς οὕτω τρυφῶντας καὶ τεθραμμέ-
 νους καὶ σπαταλᾶν εἰωθότας, ὁ τοῦ παθεῖν φόβος ἐν τοῖς τοῦ πο-
 5 λέμου πόνοις καὶ ἐν ὄπλοις γενέσθαι παρασκευάσει. Ἄλλὰ καὶ
 οὕτως ἔχοντας καὶ ἐσκευασμένους λήψονται, φησὶν, ὁμοῦ φιλτά-
 τοις καὶ γυναιξὶ καὶ κόλαξιν, οἱ μεθ' ὑμῶν ὄντες αἰεὶ πλείσταις μὲν
 ὄσαις κατεκρότουν εὐφημίαις, ὠνόμαζον δὲ καὶ τρισμακαρίους·
 ταῦτα γὰρ ἐπιφωνεῖ τοῖς τρέφουσιν αἰεὶ τῶν κολάκων τὰ γένη.
 10 Ἄλλ' ἐμπυρισθήσονται μὲν ἐκεῖνοι (λοιμοὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἕτερον
 οὐδὲν ἀποδεχόμενοι, καὶ τεθαυμακότες τοὺς αἰσχροὺς καὶ φιλα-
 μαρτήμονας), γυμνοὶ δὲ δόξης ὑμεῖς καὶ τρυφῆς ἀπάσης ὡς ἀπο-
 τάτω, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εὐημερίας ὡς ἀπημφιεσμένοι, λοι-
 πὸν ἀποκομισθήσεσθε δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι, «καὶ ῥιφήσεσθε»,
 15 φησὶν, «ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Ῥεμμάν». Ἔστι δὲ τῆς Ἀρμενίας, ἐν ἐσχά-
 ταις ἐκβολαῖς τῆς Περσῶν κείμενον γῆς· ἀγχιτέρμονες γὰρ, ὁμο-
 ροί τε εἰσὶν ἀλλήλαις αἱ χώραι.

Ἔστι τοίνυν ἐντεῦθεν ἰδεῖν, ὡς εἰς πικρὸν καταστρέφει τέλος
 τοῖς τρυφῶσι τὸ σπούδασμα, καθά φησιν ὁ Σωτὴρ· «Μακάριοι οἱ
 20 πενθοῦντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Καὶ καταλήγει
 μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, εἰς δάκρυον ἢ τρυφή, πέρας δὲ πόνων ἀνάπαν-
 σις. Καὶ μαρτυρήσει τις λέγων, ὅτι «πόνων ἀγαθῶν καρπὸς εὐ-
 κλεής». Οὐκ ἀπίθανον δὲ δαμάλεις τῆς Βασανίτιδος τὰς ἐν τῇ
 Σαμαρείᾳ γυναῖκας ὑπονοεῖν, αἱ τρυφῇ τε καὶ χλιδαῖς καὶ τοῖς εἰς
 25 ὥραισμον κοσμήμασιν ἐνσπαταλῶσαί τε καὶ καταπαινώμεναι
 ταῖς τοῦ σώματος ὥραις, κατηγωνίζοντο πένητας καὶ κατεπά-
 τουν πτωχοὺς, μονονουχὶ καταφλέγουσαι πρὸς ἐκτόπους ἡδονὰς
 τοὺς ἀσθενοῦντας εἰς τοῦτο καὶ πτωχείαν ἔχοντας τὴν πνευματι-
 κήν, οἳ τῆς ἄνωθεν εὐσθενείας τὸν πλοῦτον οὐκ ἔχοντες, ταῖς τῶν
 30 παθῶν προσβολαῖς εὐδιάθρουπτον ἔχουσι τὴν καρδίαν. Αὗται δὲ
 οὖν αἱ δαμάλεις λέγουσι τοῖς κυρίοις αὐτῶν, «Ἐπίδοτε ἡμῖν
 ὅπως πῖωμεν». Περιανδρίζεται γὰρ αἰεὶ τὰ τῶν γυναιῶν ἐταιριζό-
 μενα, καὶ βλακειαῖς ταῖς ἄγαν μονονουχὶ καὶ ἀποκτείνουσι τοὺς

δηλαδή σὰ μυστήριά του, πού εἶναι πάλι αὐτός· γιατί δὲν ἔχει ἀνώτερό του νὰ ὀρκισθεῖ· γιατί θὰ ρθοῦν καιροὶ καὶ ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι πού ἔχετε συνηθίσει νὰ ἐπιδίδεσθε τόσο πολὺ στὶς τρυφές καὶ στὴν καλοζωΐα καὶ νὰ σπαταλᾶτε, ὁ φόβος νὰ πάθετε κάτι θὰ σᾶς ἀναγκάσει νὰ πάρετε τὰ ὄπλα καὶ νὰ ὑποβληθεῖτε στοὺς κόπους τοῦ πολέμου. Ἄλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ ἔτσι προετοιμασμένοι, λέγει, θὰ σᾶς αἰχμαλωτίσουν μαζί μὲ τὰ πλεόν ἀγαπητὰ σας πρόσωπα καὶ τὶς γυναῖκες σας καὶ τοὺς κόλακές σας, οἱ ὅποιοι βρισκόμενοι πάντοτε μαζί σας, σᾶς περιέβαλλαν μὲ πλεῖστα ὅσα χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίες, καὶ τοὺς ὠνόμαζαν καὶ τρισευτυχισμένους· γιατί αὐτὰ τὰ λόγια λένε πάντοτε οἱ κόλακες σὲ ἐκείνους πού τοὺς τρέφουν. Ἄλλ' αὐτοὶ βέβαια θὰ παραδοθοῦν στὴ φωτιά (γιατί ἦταν μολύσματα τῆς κοινωνίας καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδέχονταν, θαυμάζοντας μόνο τοὺς αἰσχροὺς καὶ φίλους τῆς ἁμαρτίας), σεῖς ὅμως γυμνοὶ ἀπὸ τὴ δόξα καὶ βρισκόμενοι μακριὰ ἀπὸ τὴν ὅλη τρυφή σας, καὶ ἀπογυμνωμένοι κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐκείνη εὐημερία σας, θὰ μεταφερθεῖτε τότε δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι, «καὶ θὰ ριχθεῖτε», λέγει, «στὸ ὄρος Ρεμμάν». Αὐτὸ εἶναι ὄρος τῆς Ἀρμενίας, καὶ βρίσκεται στὰ ἔσχατα τέρματα τῆς χώρας τῶν Περσῶν· γιατί οἱ χῶρες εἶναι γειτονικὲς καὶ ἔχουν τὰ ἴδια σύνορα.

Μποροῦμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ νὰ δοῦμε, ὅτι ἡ φροντίδα γιὰ τρυφές ἔχει πικρὸ καὶ καταστροφικὸ τέλος γι' αὐτοὺς πού τὴν ἐπιδιώκουν, σύμφωνα μ' αὐτὰ πού λέγει ὁ Σωτήρας «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ πού πενθοῦν τώρα, γιατί αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»²³. Καὶ καταλήγει βέβαια, ὅπως εἶπα, σὲ δάκρυα ἢ τρυφή, ἐνῶ τὸ τέλος τῶν πόνων εἶναι ἡ ἀνάπαυση. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ κάποιος λέγοντας, ὅτι «ὁ καρπὸς τῶν ἀγαθῶν κόπων εἶναι λαμπρός»²⁴. Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὡς δαμάλες τῆς Βασανίτιδας νὰ ὑπονοεῖ τὶς γυναῖκες τῆς Σαμάρειας, οἱ ὅποιες, σπαταλώντας γιὰ τὴν τρυφή καὶ τὶς χλιδές καὶ τὸν στολισμὸ τους μὲ κοσμήματα, καὶ παραφορτώνοντας τὸ σῶμα τους μὲ ἐξωραϊσμούς, καταπίεζαν τοὺς πένητες καὶ καταπατοῦσαν τοὺς φτωχοὺς, ἀνάδοντας κατὰ κάποιον τρόπο φωτιά σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἀδυναμία στὶς παράλογες ἡδονές καὶ ἦταν φτωχοὶ πνευματικά, οἱ ὅποιοι, μὴ ἔχοντας τὸν πλοῦτον τῆς οὐράνιας δυνάμεως, ἔχουν τὴν καρδιά τους εὐάλωτη στὶς προσβολές τῶν παθῶν. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ δαμάλες λένε στοὺς κυρίους τους, «Δῶστε μας νὰ πιοῦμε». Γιατί πάντοτε τὰ γυναικάρια πού πωλοῦν τὸ σῶμα τους ἔχουν ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς ἄνδρες,

συνηροπασμένους κὰν εἰ δεσπότας ἔχοιεν αὐτούς, ἀλλ' οὖν ὁρῶν-
 τας ταῖς ἡδυπαθείαις ὑπεστρωμένους, καὶ τὸ αὐταῖς ὅτι μάλιστα
 δοκοῦν πληροῦν ἀναπείθουσιν. Ἄλλ' ὑμᾶς μὲν, φησὶν, ὧ δαμά-
 λεις, ἐν ὄπλοις λήψονται· τουτέστιν οὐκ ἐν τάξει τῶν ἐρώντων
 5 γεγονότες, οἱ κολακεύοντες ἀναπείθουσι καὶ ὑποκοριζόμενοι
 θεραπεύουσι, διὰ τοι τὸ λίαν ἠττᾶσθαι τῆς εἰς ὑμᾶς ἡδονῆς, ἀλ-
 λ' ὡμῶς καὶ ἀγρίως καὶ νόμῳ πολέμου, καὶ αὐτούς δὲ τοὺς μεθ'
 ὑμῶν τοὺς τρυφῶντας ἐραστάς κατεμπυριοῦσι, γυμναὶ δὲ ὑμεῖς
 τῶν ἐκτόπων ἐκείνων ὠραισμῶν εἰς τὸ ὄρος τὸ Ῥεμμιὰν ἀποκο-
 10 μισθήσεσθε.

Στίχ. 4. «Εἰσήλθατε εἰς Βαιθήλ καὶ ἠνομήσατε,
 καὶ εἰς Γάλαλα ἐπληθύνετε τοῦ ἀσεβῆσαι».

ΛΕ. Παρατίθησιν εὐθύς ταῖς δίκαις τὰ πλημμελήματα, καὶ
 ταῖς τῶν δεινῶν ἀφηγήσεσι γείτονα ποιεῖται χρησίμως τὴν τῶν
 15 ἀνοσιουργημάτων ἔνδειξιν ἐναργῆ, ὡς ἂν μὴ καταμωμήσαιοτί τις,
 μήτε μὴν ἐπαιτιῶτο Θεόν, ὡς ἀπηνεστέραν ἢ χρῆ ποινὴν ἐπαρτή-
 σαντα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Τάδε γὰρ ἤξει, φησὶν, ἐφ' ὑμᾶς, καὶ τάδε.
 Καὶ ἂνθ' ὅτου λέγουσιν εἰς μέσον ἤξει, βοᾷ· «Εἰσήλθετε εἰς Βαι-
 θήλ καὶ ἠνομήσατε»· ἔνθα τὴν δάμαλιν ἀπέθετο τὴν χρυσοῦν ὁ θε-
 20 ομισῆς Ἰεροβοάμ, ἐκεῖ δεινῶς καὶ ἐκτόπως παρανομοῦντες ἀλώ-
 σεσθε. Νενομοθέτηκα μὲν γὰρ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως, «Οὐ
 ποιήσεις σεαυτῷ θεοὺς χρυσοῦς καὶ θεοὺς ἀργυροῦς», καὶ «Κύρι-
 ον δὲ τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις».
 Αὐτοὶ δὲ τὸν ἐμὸν διαγελῶντες νόμον προσκεκυνήκατε, φησί,
 25 τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, καὶ χρυσοῦν ὁρῶντες δάμαλιν καὶ
 ἄψυχον ὕλην, ἐκαρτερήσατε, λέγοντος τοῦ τὴν πλάνην ἐξευρηκό-
 τος, «Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰ-
 γύπτου». Πλείστην δὲ ὄσπην εἰργάσασθε τὴν ἀσέβειαν ἐν Γαλά-
 λοις πόλις δὲ αὕτη τῶν Ἰορδάνου ναμάτων ἐπέκεινα, δεινῶς
 30 ἀπονεύσασα πρὸς ἀπόστασιν. Καὶ γοῦν ἔφη περὶ αὐτῆς ὁ τῶν
 ὄλων Θεός· «Πᾶσαι αἱ κακίαι αὐτῶν εἰς Γάλαλα, ὅτι ἐκεῖ αὐτοὺς
 ἐμίσησα διὰ τὰς κακίας τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν». Οὐκοῦν, ἦ

25. Γ' Βασ. 12, 29.

28. Γ' Βασ. 12, 28.

26. Ἔξ. 20, 23.

29. Ὡσηὲ 9, 15.

27. Δευτ. 6, 13.

καὶ μὲ τις μεγάλες βλοκαῖες τοὺς κατὰ κάποιο τρόπο καὶ σκοτώνουν αὐτοὺς ποὺ συναρπάζονται ἀπὸ αὐτές, καὶ ἂν συμβαίνει νὰ τοὺς ἔχουν κυρίους τοὺς, βλέποντάς τοὺς νὰ εἶναι παραδομένοι στὸ πάθος τῶν ἡδονῶν, τοὺς πείθουν νὰ κάνουν αὐτὸ ποὺ εἶναι κατεξοχὴν ἀρεστὸ σ' αὐτές. Ἀλλὰ ἔσᾳς ὅμως, λέγει, ὦ δαμάλες, θὰ σᾳς συλλάβουν χρησιμοποιοῦντάς τὰ ὄπλα· δηλαδή ὄχι σὰν ἐρωτευμένοι μαζί σας, οἱ ὁποῖοι σᾳς πείθουν μὲ τις κολακεῖες τοὺς καὶ σᾳς ἱκανοποιοῦν μὲ τὰ χαϊδολογήματά τοὺς, ἐπειδὴ εἶναι κατανικημένοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ποὺ τοὺς προσφέρετε, ἀλλὰ σκληρὰ καὶ ἄγρια καὶ μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐραστὲς ποὺ μαζί σας ἀπολαμβάνουν τις τρυφές θὰ τοὺς παραδώσουν στὴ φωτιά, καὶ σεῖς γυμνὲς ἀπὸ τοὺς παράλογους ἐκείνους ἐξωραϊσμούς, θὰ μεταφερθεῖτε στὸ ὄρος Ρεμμιάν.

Στίχ. 4. «Μπήκατε στὴν πόλη τῆς Βαιθήλ καὶ παρανομήσατε, καὶ στὰ Γάλγαλα αὐξήσατε ἀκόμα πιὸ πολὺ τις ἀσέβειές σας».

35. Παραθέτει ἀμέσως δίπλα στὶς τιμωρίες τὰ πλημμελήματα, καὶ μὲ τις ἀφηγήσεις τῶν δεινῶν, παρουσιάζει χρήσιμα ὀλοκάθαρα τὰ ἀνοσιουργήματά τοὺς, ὥστε νὰ μὴ μεμφθεῖ κάποιος, οὔτε δέβαια νὰ κατηγορήσει τὸν Θεό, ὅτι κρέμασε πάνω ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες σκληρότερη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἔπρεπε ποινή. Γιατὶ λέγει, Αὐτὰ καὶ αὐτὰ θὰ συμβοῦν σ' αὐτούς. Καὶ λέγοντας γιατί θὰ τοὺς βροῦν αὐτὰ, φωνάζει καὶ λέγει· «Μπήκατε στὴ Βαιθήλ καὶ διαπράξατε παρανομίες»· ἐκεῖ ὅπου ὁ θεομισῆς Ἱεροβοὰμ ἔστησε τὴ δαμάλα τὴ χρυσοῦν²⁵, ἐκεῖ θὰ συλληφθεῖτε νὰ παρανομεῖτε κατὰ τρόπο φοβερὸ καὶ παράνομο. Γιατὶ ἔχω νομοθετήσει μὲσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, «Δὲν θὰ κατασκευάσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου θεοὺς χρυσοῦς καὶ θεοὺς ἀργυροῦς»²⁶, καὶ «Τὸν Κύριο τὸν Θεό σου θὰ προσκυνήσεις, καὶ αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις»²⁷. Σεῖς ὅμως, περιγελώνοντας τὸν δικό μου νόμο, προσκυνήσατε, λέγει, τὰ ἔργα τῶν δικῶν σας χειρῶν, καὶ βλέποντας χρυσοῦν δαμάλα καὶ ἄψυχη ὕλη, ἀνεχθήκατε τὸν εὐρετὴ τῆς πλάνης ποὺ σᾳς ἔλεγε, «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, ποὺ σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»²⁸. Πάρα πολὺ μεγάλη ἀσέβεια διαπράξατε στὰ Γάλγαλα· αὕτη εἶναι πόλη πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη ποταμῖο, ποὺ ἀπέκλινε φοβερὰ στὴν ἀποστασία. Καὶ πράγματι εἶπε γι' αὐτὴν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων· «Ὅλες οἱ ἀσέβειές τοὺς διαπράχθηκαν στὰ Γάλγαλα, καὶ ζώντας ἐκεῖ τοὺς μίσησα ἐξαιτίας τῶν κακῶν ἔργων τους»²⁹. Ὅπως δέβαια λέγει ὁ

φησὶν ὁ Παρομιαστής, «Ἐνώπιόν εἰσι τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἰς δὲ πάσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει». Καὶ ἀποδέχεται μὲν τοὺς ὀρθοποδεῖν μεμελετηκότας, ἀποσεύεται δὲ τὸν ἔξω θαίνοντα τῆς εὐθείας, καὶ ἐφ' ἧ μὴ προσῆκεν ἰέναι σπου-
5 δάζοντα.

Στίχ 4-5. «Καὶ ἠνέγκατε εἰς τὸ πρωὶ θυσίας ὑμῶν, εἰς τὴν τρι-
ημερίαν τὰ ἐπιδέκατα ὑμῶν καὶ ἀνέγνωσαν ἔξω νόμον, καὶ
ἐπεκαλέσαντο ὁμολογίας ἀπαγγείλατε δὴ ὅτι ταῦτα ἠγάπη-
σαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, λέγει Κύριος ὁ Θεός».

10 ΛΣΤ. Πάνδεινον ἀληθῶς καὶ δυσσεβείας ἦκον εἰς λῆξιν τὴν
ἀνωτάτω τὸ παρασημαίνειν ἀποτολμῶν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ
ἄπερ ἂν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ πρόεποι, ταῦτα ταῖς τῶν εἰδώλων ἀνά-
πτειν τιμαῖς. Οἱ γὰρ τοῦτο δραῖν εἰωθότες, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν
θεῖαν τε καὶ ἀνωτάτω φύσιν τῶν αὐτῆ τε καὶ μόνῃ προεπωδεοτάτων
15 κατασείουσι θρόνων, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκπέμπουσι θώκων, ἐνιδρύνου-
σι δὲ ὡσπερ αὐτοῖς τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας. Τοῖς οὖν οὕτω
φροικτοῖς ἐγκλήμασιν ἐνισχημένον εὐρήσομεν τὸν ἀπόπληκτον Ἰσ-
ραὴλ. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων Θεός ἐθεσμοθέτει διὰ Μωυσέως πῆ μὲν
ὅτι δύο καταθύειν ἀμίνους προσῆκεν αὐτοῦς κατὰ πᾶσαν ἡμέραν
20 ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ, καὶ πρωὶ μὲν ἕνα, καὶ δείλης δὲ τὸν ἕτερον, τὸ οἰ-
ονεὶ συνεχῆς καὶ ἀδιάλειπτον εἰς εὐοσμίαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευ-
ματικὴν, τῆς Ἐκκλησίας ὑποδηλῶν ὡς ἐν αἰνίγμασί τε καὶ τύποις
προσενομοθέτει δὲ πάλιν, «Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται
πᾶν ἄρσενικόν σου ἐνώπιόν μου». Καὶ ἐν τούτοις τοῖς τρισὶ καὶ δι-
25 ωρισμένοις κατὰ τὸν νόμον καιροῖς, προσῆγον δεκάτας, ἀπαρχὰς
ἀγρῶν, θυσίας, εὐχαριστήρια. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Οὐκ ὀφθήσῃ
ἐνώπιόν μου κενός». Ἀλλὰ τὰ οὕτως ὀρθῶς διὰ τοῦ πανσόφου
Μωυσέως τε θεσπισμένα μεθιστάντες αὐτοὶ πρὸς δόξαν εἰδώλων,
ἐν τοῖς ἐκείνων τεμένεσιν ἀνέφερον εἰς τὸ πρωὶ τὰς θυσίας, προσε-
30 κόμιζον δὲ καὶ εἰς τὴν τριημερίαν τὰ ἐπιδέκατα αὐτῶν. Τριημερίαν
δὲ λέγει τὰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθ' ἅς, ὡς ἔφην, ἔδει πᾶν
ἄρσενικόν ἐνώπιον ἔρχεσθαι Θεοῦ.

Καὶ οὐ μέχρι τούτων τὸ δυσσέβημα τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ γὰρ
καὶ ἀνέγνωσαν ἔξω νόμον, τουτέστι, τετιμήκασιν τὸν τῶν ἀλλοτρι-

Παροιμιασής, «Οἱ δρόμοι τοῦ ἀνθρώπου βρίσκονται μπροστά στα μάτια τοῦ Θεοῦ, καὶ παρακολουθεῖ ὅλες τὶς πορεῖες αὐτοῦ»³⁰. Καὶ ἀποδέχεται βέβαια αὐτοὺς ποὺ φροντίζουν νὰ βαδίζουν ὀρθά, ἀπωθεῖ ὅμως αὐτὸν ποὺ βαδίζει ἔξω ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο καὶ φροντίζει νὰ πορευεῖται σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει.

Στίχ. 4-5. «Προσφέρατε τὸ πρωὶ τὶς θυσίας σας, καὶ τὴν τρίτη ἡμέρα τὰ δέκατα ἀπὸ τὰ γεννήματά σας· οἱ ἱερεῖς σας διάβασαν ἔξω τὸ νόμο καὶ ζήτησαν τὴν ὁμολογία σας· διακηρύξτε ὅτι αὐτὰ ἀγάπησαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, λέγει Κύριος ὁ Θεός».

36. Εἶναι ἀληθινὰ πολὺ μεγάλο κακὸ καὶ δυσσέβεια ποὺ φτάνει στὸ ἀνώτατο ὄριο τὸ νὰ ἀποτολμᾷ κανεὶς νὰ νοθεύει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὰ ποὺ πρέπει σ' αὐτὸν καὶ μόνο, αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδίδει ὡς τιμὴ σὰ εἶδωλα. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ συνηθίζουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς κλονίζουν τὴ θεία καὶ ὑπέριστα φύση ἀπὸ τοὺς θρόνους ποὺ πρέπει σ' αὐτὴ καὶ μόνη ἀποκλειστικά, καὶ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἱερὴ καθέδρα τῆς, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐγκαθιστοῦν σ' αὐτὴ τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Σ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ φρικτὰ ἐγκλήματα θὰ βροῦμε μπλεγμένους τοὺς ἀνόητους Ἰσραηλίτες. Γιατὶ ὁ Θεός τῶν ὅλων νομοθετοῦσε μέσω τοῦ Μωυσῆ ἄλλοτε ὅτι πρέπει νὰ θυσιάζουν αὐτοὶ δύο ἀμνοὺς κάθε μέρα στὴν ἅγια σκηνή, τὸν ἕνα τὸ πρωὶ καὶ τὸν ἄλλο τὸ δειλινό, ὑποδηλώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὰ αἰνίγματα καὶ τοὺς τύπους τὴ συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπη εὐοσμία, τὴν πνευματικὴ βέβαια, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ πλέον νομοθετοῦσε, ὅτι «Τρεῖς φορές τοῦ χρόνου θὰ παρουσιάζεται κάθε ἀρσενικό σου ἐνώπιόν μου»³¹. Καὶ κατὰ τὶς καθορισμένες αὐτὲς ἀπὸ τὸ νόμο τρεῖς φορές πρόσφεραν δεκάτες, τὰ πρῶτα γεννήματα τῶν ἀγρῶν, θυσίες καὶ εὐχαριστήρια. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Δὲν θὰ παρουσιασθεῖς μπροστά μου μὲ ἄδεια χέρια»³². Ἀλλὰ τὰ τόσο ὀρθὰ νομοθετήματα τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, μεταφέροντάς τα στα εἶδωλα πρὸς δόξα αὐτῶν, πρόσφεραν στα τεμένη ἐκείνων τὸ πρωὶ τὶς θυσίες καὶ τὸ τρίτο ἡμέρο τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ γεννήματά τους. «Τριημερία» βέβαια ὀνομάζει τὶς τρεῖς ἡμέρες τοῦ χρόνου, κατὰ τὶς ὁποῖες, ὅπως εἶπα, ἔπρεπε κάθε ἀρσενικό νὰ παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (στὴ σκηνή τοῦ Μαρτυρίου).

Καὶ δὲν σταματοῦσε σ' αὐτὰ τὸ δυσσέβημα τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλὰ καὶ διάβασαν τὸ νόμο ἔξω, δηλαδή τίμησαν τὸν νόμο τῶν ἄλλοεθνῶν,

ων νόμον, ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου τὸν παρὰ Θεοῦ. Προσεκόμιζον γὰρ τὰς θυσίας ἐν τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι κατὰ καιροὺς ὠρισμένους καὶ πλείστην ὄσσην ἐποιοῦντο τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐξ ἔθους αὐτοῖς ἐορτῶν. Ἡ γοῦν ἐκεῖνό φησιν, ὅτι τὰ εἰς 5 δόξαν ἐμὴν τεθεσπισμένα, τοῖς ἔξω τεθείκασι, καὶ τὸν ἐμὸν τοῖς εἰδώλοις ἀνέθεσαν νόμον, αὐτοῖς ἀναφέροντες τὰς κατὰ πρῶτὴν θυσίας, καὶ ἐν ταῖς τριημερίαις ἀνατιθέντες τὰ ἐπιδέκατα αὐτοῖς. Καὶ ἐπεκαλέσαντο ὁμολογίας. Καὶ τὸ μὲν ἐπεκαλέσαντο ὅτι ἠῦξαντο δηλοῖ, τουτέστιν ὑπέσχοντο· ὁμολογίαί δέ εἰσι τὰ κατὰ νόμον ἐκούσια, καὶ ἅπερ ἂν τις ἐβελοντῆς προσκομίζοι Θεῷ. Εἶτα 10 τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιφωνεῖ τὸ ἀπαγγεῖλατε καὶ διαμαρτύρασθε, ὅτι ταῦτα ἠγάπησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τουτέστιν, οὐχὶ μόνον εἰσάπαξ τετολήκασι, ἀλλὰ καὶ ἠγάπησαν, τὰ Θεοῦ δηλονότι μεμισηκότες. Δεῖ γὰρ εἶναι μονοτρόπους. Τὸ γὰρ τοι χωλεύειν καὶ ἐπ' ἄμω 15 φω θαίνειν ἐπείγεσθαι, πολλὴν ἂν ἔχοι παρὰ Θεῷ τὴν καταδοὴν, καὶ μαρτυρήσει λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει». Παγχάλεπον δὲ τὸ ἀποπλανᾶν ἐτέρωθι τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ τῆς αὐτῷ προεπού- 20 σης τιμῆς ἀξιοῦν ἑτέρους. Ἴδια γὰρ καὶ ἐξαίρετα τὰ Θεοῦ, πρόποι δ' ἂν οὐχ ἑτέρω τω μᾶλλον, πλὴν αὐτῷ καὶ μόνω.

Στίχ. 6-8. «Καὶ ἐγὼ δώσω ὑμῖν γομφιασμὸν ὀδόντων ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν, καὶ ἔνδειαν ἄρτων ἐν πάσι τοῖς τόποις ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος. Καὶ 25 ἐγὼ ἀνέσχον ἐξ ὑμῶν τὸν ὑετὸν πρὸ τριῶν μηνῶν τοῦ τρυγητοῦ, καὶ βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν οὐ βρέξω· μερίς μία βραχήσεται, καὶ μερίς, ἐφ' ἣν οὐ βρέξω ἐπ' αὐτήν, ξηρανθήσεται. Καὶ συναθροισθήσονται δύο καὶ τρεῖς πόλεις εἰς πόλιν μίαν τοῦ πιεῖν ὕδωρ καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῶσιν, καὶ οὐδ' 30 οὕτως ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος».

ΛΖ. Ὑπαντᾶ πάλιν οἰκονομικῶς ὁ λόγος τοῖς εἰωθόσι φιλοσογεῖν, καὶ τῆς ἐνούσης Θεῷ γαληνότητος ἀβουλότατα καταφλυαρεῖν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀποπληξίας. Ἀνθ' ὅτου γὰρ δὴ, φαῖεν

θεωρώντας τελείως ἀσήμαντο τὸν νόμο τὸν δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ πρόσφεραν τὶς θυσίαι στὰ ἱερὰ τεμένη τῶν εἰδώλων σὲ ὀρισμένους καιροὺς καὶ μὲ πάρα πολλή προθυμία τελοῦσαν τὶς συνηθισμένες σ' αὐτοὺς ἐορτές. Ἡ λοιπὸν ἐκεῖνο λέγει, ὅτι αὐτὰ πού νομοθετήθηκαν γιὰ τὴ δική μου δόξα, τὰ πρόσφεραν στοὺς ἔξω, καὶ τὸν δικό μου νόμο τὸν προσάροσαν στὰ εἴδωλα, προσφέροντας σ' αὐτὰ τὶς θυσίαι τὸ πρωί, καὶ κατὰ τὰ τριήμερα ἀφιερώνοντας σ' αὐτὰ τὰ δέκατα τῶν ἀγαθῶν τους. «Καὶ ἐπικαλέσθηκαν ὁμολογίες». Καὶ τὸ ἐπικαλέσθηκαν βέβαια δηλώνει ὅτι εὐχήθηκαν, δηλαδή ὑποσχέθηκαν, ἐνῶ ὁμολογίες εἶναι αὐτὰ πού προσφέρει κανεὶς στὸν Θεὸ τὰ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἐκούσια καὶ μὲ τὴ θέλησή του. Στὴ συνέχεια ἀπευθύνεται στοὺς ἱερεῖς καὶ λέγει: Ἀναγγείλατε καὶ ἐπιβεβαιώσατε, ὅτι αὐτὰ ἀγάπησαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδή δὲν τὰ ἔχουν τολμήσει αὐτὰ μόνο μὰ φορὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγάπησαν, δηλαδή μίσησαν αὐτὰ πού πρέπει στὸν Θεό. Πρέπει δηλαδή νὰ εἴμαστε μόντροποι. Γιατὶ τὸ νὰ χωλαίνομε καὶ νὰ σπεύδομε νὰ πορευόμαστε δύο δρόμους, θὰ μπορούσε νὰ ἔχει μεγάλη τὴν κατακραυγὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας: «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπηρετεῖ δύο κυρίους· γιὰτὶ ἢ τὸν ἕνα θὰ μισήσει καὶ θ' ἀγαπήσει τὸν ἄλλο, ἢ τὸν ἕνα θὰ ἀνεχθεῖ καὶ θὰ περιφρονήσει τὸν ἄλλο»³⁷. Εἶναι πάρα πολὺ φοβερὸ τὸ νὰ μεταφέρει κανεὶς ἄλλοῦ αὐτὰ πού συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ θεωρεῖ ἄλλους ἄξιους τῆς τιμῆς πού πρέπει σ' αὐτόν. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι δικά του καὶ ξεχωριστὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν πρέπει σὲ κανένα ἄλλο, παρὰ μόνο σ' αὐτόν.

Στίχ. 6-8. «Καὶ ἐγὼ θὰ προκαλέσω μούδιασμα τῶν δοντιῶν σας σὲ ὅλες τὶς πόλεις σας, καὶ ἔλλειψη ἄρτων σὲ ὅλους τοὺς τόπους σας, γιὰτὶ δὲν ἐπιστρέψατε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος. Καὶ δὲν θ' ἀφήσω τὴ βροχὴ νὰ πέσει σὲ σᾶς τρεῖς μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν τρίγο, καὶ θὰ βρέξω στὴ μία πόλη, ἐνῶ στὴν ἄλλη πόλη δὲν θὰ βρέξω· ἕνα μέρος μόνο θὰ δεχθεῖ βροχὴ, καὶ τὸ μέρος στὸ ὁποῖο δὲν θὰ ρίξω τὴ βροχὴ θὰ ξεραθεῖ. Οἱ κάτοικοι δύο καὶ τριῶν πόλεων θὰ συγκεντρωθοῦν σὲ μία πόλη γιὰ νὰ πιοῦν νερὸ καὶ δὲν θὰ χορτάσουν· καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐπιστρέψατε σὲ μένα μετανοώντας, λέγει ὁ Κύριος».

37. Ἀπαντᾷ πάλι ὁ λόγος μεταφορικὰ σ' αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ κατηγοροῦν καὶ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀνοησίας τους νὰ καταφλυαροῦν ἀπερίσκεπτα ἐναντίον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Γιὰ πῶς λόγο λοιπὸν,

ἂν ἴσως τινές, ἀτίθασον οὕτω καὶ δύσοιστον κομιδῇ τοῖς ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ ἐπιφέρει δίκην, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Θεὸς ἀγαθός;
 Ἀπολογεῖται δὴ οὖν τρόπον τινὰ διὰ τούτων καὶ ἀποτόμου λοι-
 πὸν ὀργῆς ἀποφαίνει δεδεδημένους· ἐν ταύτῳ δὲ δείκνυσιν, ὅτι
 5 πλήττει μὲν ἐν ἀρχαῖς ἡμερώτερον τοὺς ἡμαρτηκότας, οὐ δίκας
 αἰτῶν, ἀλλ' ἐξ ἐμφύτου φιλανθρωπίας ἐπιστρέφων εἰς ἑαυτόν, καὶ
 οἶονεὶ μάστιγι τε καὶ πόνῳ μετατιθεῖς ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὸ ἄμει-
 νον. Γεγονότας γὰρ ἐν οἷς ἔφην, καὶ οὐκέτι φορητὰ δεδυσεδηκό-
 τας, γομφιασμῷ τε ὀδόντων ἐπαίδευε, καὶ μὴν καὶ ἄρτων ἐνδεία,
 10 τουτέστι λιμῷ. «Καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος». «Ἀ-
 νέσχον ἐξ ὑμῶν τὸν ὑετὸν πρὸ τριῶν μηνῶν τοῦ τρυγητοῦ», ἡ
 γοῦν, ὡς Ἑβραῖοι μάλλον ἐκδεδώκασι προεπωδέστερον, “πρὸ τρι-
 ῶν μηνῶν τοῦ θερισμοῦ”, ὅτε μάλιστα τοῖς ληϊοῖς ἢ τοῦ καταρδεύ-
 εσθαι χρεῖα πολλή τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς τελεσφόρησιν. Γέγονε
 15 δέ, φησί, τοσαύτη σπάνις ὑδάτων, ὡς κρίσει τε καὶ ψήφῳ Θεοῦ
 τοῦ πάντα εἰδότος, ὑεσθαι μὲν μίαν πόλιν, ἀφαναίνεσθαι δὲ τὴν
 ἑτέραν συναγείρεσθαι δὲ αὐτὴν δύο τε καὶ τρεῖς εἰς μίαν, καὶ οὕτως
 ἔτι διψῆν. «Καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος».

Συμβέβηκε δὲ τὰ τοιαῦτα παθεῖν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἱστορικῶς τε
 20 ἅμα καὶ πνευματικῶς. Ὡς γὰρ ὁ τοῦ Σωτῆρος εἶρηκε μαθητῆς·
 «Ἡλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύ-
 ξατο τοῦ μὴ βρέξαι ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ ἐνιαυ-
 τοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ». Καὶ λιμὸς γέγονεν ἀπηνῆς οὕτως ἐν Σα-
 μαρείᾳ, ὡς κεφαλὴν ὄνου πολλῶν πιπράσκεσθαι δηναρίων. Ἀλ-
 25 λὰ καὶ ἐν χρόνοις τῆς Ἱερεμίου προφητείας ἀνέσχε τὸν ὑετὸν ὁ
 τῶν ὄλων Θεός. Καὶ γοῦν τοὺς περὶ τῆς ἀβροχίας λόγους ἐποι-
 εῖτο, λέγων· «Ἐπένθησεν ἡ Ἰουδαία, καὶ αἱ πύλαι αὐτῆς ἐκενώ-
 θησαν, καὶ ἐσκοτίσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ κραυγὴ τῆς Ἱερου-
 σαλήμ ἀνέβη, καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῶν ἀπέστειλαν τοὺς νεωτέ-
 30 ρους αὐτῶν ἐφ' ὑδῶρ· ἤλθοσαν ἐπὶ τὰ φρέατα, καὶ οὐχ εὔροσαν
 ὑδῶρ». Δεδυσεδηκότων δὴ οὖν οὐ μετρίως τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἀνέ-
 σχε τὸν ὑετὸν καὶ γομφιασμὸν ὀδόντων καὶ ἐνδειαν ἄρτων ἐν πά-
 σαις αὐτοῦ ταῖς πόλεσιν ἐδίδου Θεός.

Ἄλλ', ὡς ἔφην ἀρτίως, πεπονθότας αὐτὸ καὶ νοητῶς εὐρήσο-

θά μπορούσαν ἴσως κάποιοι νὰ ποῦν, ἐπιβάλλει μὰ τόσο ἄγρια καὶ πολὺ ἀνυπόφορη τιμωρία στοὺς Ἰσραηλῖτες, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός; Ἀπολογεῖται λοιπὸν κατὰ κάποιο τρόπο μὲ αὐτὰ καὶ δείχνει, ὅτι χρειάζονται τὸ ξέσπασμα τῆς βίαιας ὀργῆς του· συγχρόνως ὁμως δείχνει, ὅτι στὴν ἀρχὴ βέβαια καταφέρει ἡμερώτερα πλήγματα σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ, ὄχι τιμωρώντας τους, ἀλλὰ θέλοντας ἀπὸ ἔμφυτη φιλανθρωπία νὰ τοὺς κάνει νὰ ἐπιστρέψουν κοντὰ του, καὶ σὰν μὲ μασιγιο καὶ τὸν πόνο μεταβάλλοντάς τους στὸ νὰ θελήσουν νὰ πράττουν τὸ καλύτερο. Ἐπειδὴ ὁμως ἔγιναν τέτοιοι, ὅπως εἶπα, καὶ διέπραξαν ὄχι ὑποφερτὰ δυσσεδήματα, τοὺς παιδαγωγοῦσε μὲ τὸ μούδιασμα τῶν δοντιῶν τους, καὶ βέβαια καὶ μὲ τὴν ἔλλειψη ἄρτων, δηλαδή μὲ πείνα. «Καὶ δὲν ἐπιστρέψατε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος». «Ἀφαίρεσα ἀπὸ σᾶς τὴ βροχὴ τρεῖς μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν τρίγο», ἢ μᾶλλον, ὅπως οἱ Ἑβραῖοι ἔχουν ἐκδώσει σωστότερα, “τρεῖς μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν θερισμό”, τότε ποὺ προπάντων ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη τὰ χωράφια ἀπὸ πότισμα γιὰ νὰ ἀποδώσουν καρπούς. Καὶ συνέδη, λέγει, τόση ἔλλειψη νεροῦ, ὥστε μὲ τὴν κρίση καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα, νὰ πέφτει βροχὴ στὴ μία πόλη, καὶ νὰ ξεραίνεται ἡ ἄλλη, καὶ νὰ συγκεντρώνονται δύο καὶ τρεῖς πόλεις σὲ μία, ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἀκόμα νὰ διψοῦν. «Καὶ δὲν ἐπιστρέψατε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος».

Αὐτὰ βέβαια συνέδη νὰ τὰ πάθουν οἱ Ἰσραηλῖτες ἱστορικά καὶ μαζὶ καὶ πνευματικά. Γιατί, ὅπως ἔχει πεῖ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτῆρα, «Ὁ Ἡλίας ἦταν ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ μᾶς, καὶ μὲ τὴν προσευχὴ του ζήτησε νὰ μὴ πέσει βροχὴ στὴ γῆ, καὶ δὲν ἔβρεξε τρία χρόνια καὶ ἕξι μῆνες»³⁴. Ἐπίσης συνέδη τόσο σκληρὴ πείνα στὴ Σαμάρεια, ὥστε ἓνα κεφάλι ὄνου νὰ πολεῖται ἔναντι πολλῶν δηναρίων³⁵. Ἀλλὰ καὶ στὰ χρόνια τῆς προφητείας τοῦ Ἱερεμῖα ἀνέστειλε τὴ βροχὴ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Καὶ πράγματι συμπεριέλαβε στοὺς λόγους του τὴν ἀβροχία λέγοντας· «Πένθησε ἡ Ἰουδαία καὶ αἱ πύλες τῆς ἀδειασαν, καὶ οἱ ἄνθρωποι σκυθρώπασαν, καὶ ὑψώθηκε ἡ κραυγὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἔστειλαν τοὺς νεώτερους ἀπὸ αὐτοὺς γιὰ νὰ φέρουν νερό· πήγαν στὰ πηγάδια, καὶ δὲν βρῆκαν νερό»³⁶. Ἐπειδὴ δηλαδή διέπραξαν οἱ Ἰσραηλῖτες μεγάλα ἀσεδήματα ἀνέστειλε ὁ Θεὸς τὴ βροχὴ καὶ προξένησε μούδιασμα τῶν δοντιῶν καὶ ἔλλειψη τροφῶν σὲ ὅλες τὶς πόλεις αὐτῶν.

Ἄλλ' ὁμως, ὅπως εἶπα προηγουμένως, θὰ βροῦμε νὰ τὸ ἔχουν πάθει

μεν τροφή μὲν γὰρ καὶ ποτὸν τοῖς ἐκ γῆς σώμασι, τὰ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὕδωρ τὸ αἰσθητόν· ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου θείοις τε καὶ οὐρανίοις ἀποτρέφεται λόγοις. Νᾶμα δὲ αὐτῇ τὸ πνευματικὸν καὶ πηγὴ κατάρδουσα νοητῶς ἢ θεόπνευστος Γραφή, τὸ Χριστοῦ λαλοῦσα μυστήριον. Ἀλλ' ὥσπερ ὀδόντες εἰ πάθοιεν τὸν γομφιασμόν, ἀδρανέστεροί πως ἂν εἶεν εἷς γε τὸ δύνασθαι καταμασᾶσθαι τι καὶ καταλαΐνειν τροφήν, οὕτως καὶ ἀνθρώπινος νοῦς κατολισθήσας ἐπὶ τὸ ἀναλκι, καὶ τὸ τῆς νωθείας ἀρρώστημα παθῶν, οὐκ ἂν δύναιτο πνευματικῆς ἐφικέσθαι γνώσεως, καί τι καὶ τῶν
 10 ἐν θεωρίαις ταῖς ἄγαν ἰσχυαῖς εἰς πέψιν ἐλεῖν. Ἐπαχύνθη τοιγαροῦν ἡ καρδιά τοῦ Ἰσραήλ· συνῆκε γὰρ οὐδαμιῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον· ταύτητοι καὶ ἐνδειαν ἄρτων ἐσχήκασι τῶν πνευματικῶν καὶ ὕδατος σπάνιν, ἐπεὶ μὴ ἔχουσι τὸν τρέφοντα Λόγον τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα, καὶ ζωὴν δίδοντα τῷ κόσμῳ, τὸν κατάρδον-
 15 τα ψυχὰς τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι, τὴν ζῶσαν πηγὴν, τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱόν, τὴν διὰ νόμου καὶ προφητῶν παράκλησιν. Ὡς γὰρ ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας, «Ἐνετείλατο ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ὑετόν».

Στίχ. 9-10. «Ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν πυρώσει καὶ ἐν ἰκτέρω, ἐπληθύνετε κήπους ὑμῶν, ἀμπελῶνας ὑμῶν καὶ συκῶνας ὑμῶν καὶ ἐλαιῶνας ὑμῶν κατέφαγεν ἡ κάμπη, καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος Ἐξαπέστειλα εἰς ὑμᾶς θάνατον ἐν ὁδῷ Αἰγύπτου, καὶ ἀπέκτεινα ἐν ῥομφαίᾳ τοὺς νεανίσκους ὑμῶν μετὰ αἰχμαλωσίας ἵππων σου, καὶ ἀνήγαγον ἐν πυρὶ τὰς παρεμβολὰς ὑμῶν ἐν τῇ ὀργῇ μου, καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς
 25 με, λέγει Κύριος».

ΛΗ. Τοῖς ἀναλγήτως ἔχουσι περὶ τὰ ἐξ ὀργῆς συμβαίνοντα, καὶ πολὺ λίαν ὑπτιουμένοις, ἀναπίπτουσι δὲ καὶ οὕτω πρὸς τὸ ῥάθυμον ἔτι, ὥστε τὸ χρῆναι μετανοεῖν οὐδὲ εἰς νοῦν ἔχειν ἀξι-
 30 οῦν, ἀρκέσειεν ἂν οὐδεὶς τοῦ πλήττεσθαι τρόπος, πλείους δὲ μᾶλλον καὶ ἀλλήλων χεῖρους καὶ πρὸς τὸ ἔτι μειζρόνως καταλυποῦν ἔχοντες τὴν ἐπίδοσιν. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ μικρὸν ἦν τάχα πως πρὸς ἐπανόρθωσιν, τὸ ἐν ἐνδείαις ἄρτου

αὐτὸ καὶ πνευματικά· γιατί τροφή καὶ ποτὸ γιὰ τὰ σώματα, τὰ πλασμένα ἀπὸ τῆ γῆ, εἶναι τὰ προϊόντα τῆς γῆς καὶ τὸ αἰσθητὸ νερό, ἐνῶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τρέφεται μὲ θείους καὶ οὐράνιους λόγους. Νᾶμα βέβαια γι' αὐτὴν πνευματικὸ καὶ πηγὴ πού τὴν ποτίζει νοητὰ εἶναι ἡ θεόπνευστη Γραφή, πού κηρύττει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλά, ὅπως ἀκριβῶς τὰ δόντια ἂν πάθουν τὸ μούδιασμα γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο πιὸ ἀδρανῆ στὸ νὰ μποροῦν νὰ καταμασοῦν κάτι καὶ νὰ κατακομματιάξουν τὴν τροφή, ἔτσι καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἂν κατολισθήσει στὴν ἀδυναμία καὶ κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς κωθρότητας, δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει τὴν πνευματικὴ γνώση καὶ νὰ συλλάβει καὶ νὰ κατανοήσῃ κάτι ἀπὸ τὶς πολὺ λεπτές θεωρίες. Παχύνθηκε λοιπὸν πνευματικὰ ἡ καρδιὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν· γιατί δὲν κατανόησε καθόλου τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ· γι' αὐτὸ καὶ ἔλλειψη τῶν πνευματικῶν ἄρτων εἶχαν, καὶ ἔλλειψη νεροῦ, ἀφοῦ δὲν ἔχουν τὸν Λόγον πού τρέφει, πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴν στὸν κόσμον³⁷, πού ποτίζει πλούσια τὶς ψυχές μὲ τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος, τὴν ζωντανὴ πηγὴ, τὸν Υἱὸ πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τὴν παρηγοριὰ μέσω τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «Ἔδωσε ἐντολὴν στὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν βροχὴν στὸν ἀμπελώνα του»³⁸.

Στίχ. 9-10. «Σᾶς χτύπησα μὲ πυρετὸ καὶ ἴκτερο. Σεῖς ὅμως πληθύνετε τοὺς κήπους σας, τὰ ἀμπέλια σας καὶ τὶς συκιές σας καὶ τοὺς ἐλαιῶνες σας, ἀλλ' αὐτὰ τὰ κατέφαγε ἡ κάμπια, καὶ οὔτε ἔτσι ἐπιστρέψατε σὲ μένα μετανοώντας, λέγει ὁ Κύριος. Ἔστειλα ἐναντίον σας τὸ θάνατο, ὅταν πήρατε τὸ δρόμον πρὸς τὴν Αἴγυπτον, καὶ θανάτωσα μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς νέους σας, παραδίνοντας συγχρόνως σὲ αἰχμαλωσίαν τοὺς ἵππους σας, ἀλλὰ καὶ πᾶνω στὴν ὀργή μου παρέδωσα στὴ φωτιὰ τὰ κατασκηνώματά σας, καὶ οὔτε ἔτσι ἐπιστρέψατε σὲ μένα μετανοιωμένοι, λέγει ὁ Κύριος».

38. Σ' αὐτοὺς πού μένουν ἀναίσθητοι μπροστὰ στὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ πάρα πολὺ ἀδιάφοροι, ἀλλὰ παραδίδονται καὶ ἔτσι ἀκόμα στὴ ραθυμία, ὥστε νὰ μὴ δέχονται οὔτε στὸ νοῦ τους νὰ βάλουν τὴ σκέψη γιὰ μετάνοια, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀρκέσει κανένας τρόπος πλήγματος ἐναντίον τους, ἀφοῦ ἔχουν πολὺ περισσότερους καὶ χειρότερους μεταξύ τους τρόπους στὸ νὰ προκαλέσουν μεγαλύτερη λύπη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν μικρὸ ἴσως γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες πρὸς ἐπανόρθωσή τους τὸ νὰ

παιδεύεσθαι καὶ ποτουῦ, ἐπενήνεκται τὸ παθεῖν καὶ τὰ ἔτι τοῦδε φορτικώτερα, ἢ αὐτῶν ἀσθένεια τῶν σωμάτων, ἢ ὡς ἐν πυρετῶ καὶ ἰκτέρω συμβαίνουσα. Τοῦτο καὶ διὰ φωνῆς πάλιν τῆς Ἱερεμίου εἰρημένον εὐρήσομεν. Ἔφη γὰρ ὅτι: «Τάδε λέγει Κύριος 5 Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθένειαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ ἅμα, γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται». Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν καὶ αἰσχυρῶν λημμάτων ἠττώμενοι, καὶ πολὺ δὴ λίαν βλέποντες εἰς φιλοκερδεΐας, ταύτητοι πληθύνοντες κήπους τε καὶ ἀμπελῶνας, συγκῶνάς τε καὶ ἐλαιῶ- 10 νας, ἦψατο καὶ τῶνδε Θεός, δι' ὧν ἦν εἶκος οὐ μετρίως κατηλγηκότας, εἰς νοῦν ἐπανήκειν τὸν σῶφρονα καὶ ἀνθελέσθαι τοῦ χείρονος τὸ συμφέρον, ἐπισωρεύων αὐτοῖς ἵνα πανταχόθεν πληττόμενοι σῶζοιντο.

Μικροῦ δὲ ὄντος καὶ τούτου, προσεπενήνεκται καὶ τὸ μεῖ- 15 ζον. Ὅτε γάρ, φησί, τὴν ἐμὴν ἀτιμάζοντες χεῖρα, μόνον δὲ οὐχὶ Θεοῦ τοῦ πάντα ἰσχύοντος τὸ ἄναλκι καθορίζοντες, τὴν ὁδὸν πεποιῆσθε τὴν πρὸς Αἰγυπτίους, ἵππων σάρκας τῆς παρ' ἐμοῦ φροντίδος ἀνθηρημένοι, καὶ Αἰγύπτιον ἄνθρωπον προτετιμηκότες, τότε δὴ, τότε δεδαπάνηται, φησὶν, ὑπὸ τῆς Βαβυλωνίων 20 ῥομφαίας τὸ μαχιμώτατον ὑμῶν γένος. Καὶ ἅπας ὑμῶν ἱππότης αἰχμάλωτος ἦν, ἀπονευροῦντος Θεοῦ καὶ τοὺς εἰδότας εὐδοκιμεῖν, καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντας τὸ νικᾶν ἐν μάχαις. Συνήσεις δὲ καὶ ἑτέρως τὸ «Ἀπέστειλα εἰς ὑμᾶς θάνατον ἐν ὁδῶ Αἰγύπτου». Ἰωσίου βασιλεύοντος ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, κατεστράτευσε 25 τῆς Βαβυλῶνος Φαραὼ Νεχαῶ τῆς Αἰγυπτίων ὁ τύραννος. Ὡς δὲ ἦν ἀνάγκη διὰ τῆς Ἰουδαίων αὐτὸν παρέρχεσθαι γῆς, οἰηθεῖς ὁ Ἰωσίας σκῆψιν μὲν εἶναι τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα ὁδόν, ὠπλίσθαι δὲ κατ' αὐτοῦ τὸν Αἰγύπτιον, ἀντεξάγει παραλόγως. Ἐκεῖ πέπτωκεν ὁ Ἰσραήλ.

30 Οὐκοῦν «ἐξαπέστειλα», φησὶν, «εἰς ὑμᾶς θάνατον ἐν ὁδῶ Αἰγύπτου», τουτέστιν ὡς ἐν παρόδῳ τῶν Αἰγυπτίων, τότε καὶ ἀνήγαγον ἐν πυρὶ τὰς παρεμβολὰς ὑμῶν, ἀντὶ τοῦ, ἐκ βάθρων ἀνεσκαψα τὰς τετειχισμένας ὑμῶν καὶ εὐπυργοτάτας πόλεις. Ἔφη

τιμωροῦνται παιδαγωγικά μὲ τὴν ἔλλειψη ἄρτου καὶ νεροῦ, καταφέρθη-
κε ἐναντίον τους καὶ τὸ ἀκόμα βαρύτερο ἀπὸ αὐτὸ κακοπάθημα, ἡ ἀσθέ-
νεια τῶν ἴδιων τῶν σωμάτων τους, πού ἐκδηλώνεται μὲ πυρετὸ καὶ ἴκτε-
ρο. Αὐτὸ θὰ βροῦμε νὰ ἔχει λεχθεῖ πάλι μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰερεμία. Γιατὶ
εἶπε: «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Νὰ ἐγὼ στέλνω στὸν λαὸ αὐτὸ ἀρρώστια, καὶ
θ' ἀρρωστήσουν κατ' αὐτὴν πατέρες μαζὶ καὶ τὰ παιδιά, καὶ ὁ γείτονας
καὶ ὁ πλησίον του θὰ πεθάνουν»³⁹. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν κυριευμένοι καὶ
ἀπὸ αἰσchrές ἀποκτήσεις χρημάτων, καὶ ἦταν πάρα πολὺ παραδομένοι
στὴ φιλονέρδεια, καὶ μὲ αὐτὴν πλήθυναν τοὺς κήπους καὶ τὰ ἀμπέλια, τὶς
συκιές καὶ τοὺς ἐλαιῶνες τους, τοὺς χτύπησε καὶ μ' αὐτὰ ὁ Θεός, μὲ τὰ
ὄποια δοκιμάζοντας ὅπως ἦταν φυσικὸ ὄχι καὶ μικρὸ πόνο, νὰ ἐπανέλ-
θουν στὸν σῶφρονα νοῦ, καὶ νὰ προτιμήσουν, ἀντὶ τοῦ χειρότερου, τὸ
συμφέρον τους, ἐπισωρεύοντας σ' αὐτοὺς ὅλα αὐτὰ, ὥστε, δεχόμενοι ἀπὸ
παντοῦ χτυπήματα, νὰ μπορέσουν νὰ σωθοῦν.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτὸ ἦταν μικρὸ, καταφέρθηκε καὶ τὸ μεγαλύτερο.
"Όταν, λέγει, ἀτιμάζοντας τὴ δική μου δύναμη καὶ ἀποδίδοντας κατὰ
κάποιο τρόπο ἀδυναμία στὸν Θεὸ πού μπορεῖ τὰ πάντα νὰ κάνει, πήρατε
τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ στοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἐπιλέξατε, ἀντὶ τῆς δικῆς
μου φροντίδας, τὶς σάρκες τῶν ἵππων, καὶ προτιμήσατε ἕναν Αἰγύπτιο
ἄνθρωπο, τότε λοιπόν, τότε ἐξολοθρεύθηκε, λέγει, ἀπὸ τὴ ρομφαία τῶν
Βαβυλωνίων τὸ πιὸ μάχιμο τμήμα τοῦ ἔθνους σας, καὶ κάθε ἵπτεας σας
κατέστη αἰχμάλωτος, ἀποδυναμώνοντας ὁ Θεὸς καὶ ἐκείνους πού γνώρι-
ζαν νὰ πετυχαίνουν στὰ πολεμικὰ καὶ δὲν ἦταν ἄπειροι στὸ νὰ νικοῦν
στὶς μάχες. Μπορεῖς ὅμως καὶ ἄλλιῶς νὰ ἐκλάβεις τό, «Ἐπέστειλα σὲ σᾶς
τὸ θάνατο στὸ δρόμο σας πρὸς τὴν Αἴγυπτο». "Όταν στὸ βασίλειο τοῦ
Ἰούδα βασίλευε ὁ Ἰωσίας, ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Βαβυλώνας ὁ Φα-
ραὼ Νεχαῶ, ὁ τύραννος τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀνάγκη νὰ
περάσει αὐτὸς μέσα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, θεωρώντας ὁ Ἰωσίας
πρόφαση τὴν πορεία του πρὸς τὴ Βαβυλώνα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα
εἶχε λάβει ὁ Αἰγύπτιος τὰ ὄπλα ἐναντίον αὐτοῦ, παρατάχθηκε τελείως
ἀνόητα ἐναντίον του. Ἐκεῖ ἔπεσαν νικημένοι οἱ Ἰσραηλίτες⁴⁰.

«Ἐξαπέστειλα», λοιπόν, λέγει, «σὲ σᾶς θάνατο στὸ δρόμο τῆς Αἰγύ-
πτου», δηλαδή κατὰ τὴ πορεία τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ «καὶ παρέδωσα τὰ
κατασηκνώματά σας στὴ φωτιά», ἀντὶ νὰ πεῖ, κατέσκαψα ἀπὸ τὰ θεμέλια
τὶς καλὰ ὀχυρωμένες πόλεις σας μὲ τείχη καὶ δυνατοὺς πύργους. Αὐτὸ
βέβαια τὸ εἶπε καὶ στὴν ἀρχή: «Καὶ πορεύθηκε ὁ Ἐφραΐμ πρὸς τοὺς Ἄσ-

δὲ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχαῖς· «Καὶ ἐπορεύθη Ἐφραΐμ πρὸς Ἀσσυρίους, καὶ Ἰούδας ἐπλήθυνε πόλεις τετειχισμένας καὶ ἔξαποστελῶ πῦρ εἰς τὰς πόλεις αὐτοῦ, καὶ καταφάγεται θεμέλια αὐτῶν». Οὐκοῦν ἐξ αὐτῶν, φησί, κατέσεισα βάρθρων τὰς ὀχυρωτάτας ὑμῶν 5 παρεμβολάς, καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος.

Στίχ. 11. «Κατέστρεψα ὑμᾶς καθὼς κατέστρεψεν ὁ Θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός, καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος».

ΛΘ'. Οὐδεμίαν, φησίν, ἐν ὑμῖν τὴν ἐπανόρθωσιν βλέπων, 10 προστέθεικα ταῖς αἰκίαις καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀπηνέστερα, καὶ θερμοτέραν πεποίημαι τὴν καθ' ὑμῶν ἀγανάκτησιν. Κατέστρεψα γὰρ ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε. Ἔοικε δὲ τὴν τελευταίαν ἡμῖν ἐν τούτοις πόρθησιν ὑποδηλοῦν, τὴν ἐν καιροῖς Ἰερεμίου διὰ χειρὸς Ναβουχοδονόσορ γεγενημένην, ὃς πα- 15 σαν μὲν εἶλε τὴν Ἰουδαίαν, ἐνέπρησε δὲ καὶ αὐτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὰς περιοίκους αὐτῆς πόλεις τε καὶ κώμας, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θεῖον κατασπάσας ναόν, δορικτήτους ἔχων τοὺς ἐκ τοῦ πολέμου περιλελειμμένους, οἴκοι πάλιν λαμπρὸς καὶ νενικηκῶς τοῖς ἀλουσιν ὁμοῦ ἀνεκομίζετο, οἳ καὶ μόλις ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, 20 ἑτῶν ἐπ' αὐτοῖς πληρωθέντων τὸν ἀριθμὸν ἑβδομηκοντα. Κύριος γὰρ, ὡς ἔφην, τὴν Βαβυλῶνα ἐλὼν, τῆς αἰχμαλωσίας ἀνῆκε τοὺς περιλειφθέντας καὶ σεσωσμένους ἐξ Ἰσραήλ. Διὰ τοῦτο, φησίν, ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἐκσπασθεὶς ἐκ πυρός, οἷον δαλίον ἡμίφλεκτον καὶ ἐν ὀλίγοις ἔτι λειψάνοις σωζόμενον. Θεοῦ τοιγαροῦν παιδεύ- 25 οντος, τὸ ὑπτιοῦσθαι πικρόν, παραίτιον δὲ καὶ τῶν ἔτι δυσασχθεστέρων ἔσται κακῶν τοῖς τὴν αἴσθησιν ἀποσειομένοις, ἀπὸ γε τοῦ δεῖν ἀκαταλήκτως ἰέναι πρὸς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι καὶ φρονεῖν ἢ μὴ θέμις. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οἱ τὰς τῶν σωμάτων ἀνακόπτοντες νόσους καὶ τοῦ θεραπεύειν δύνασθαι τὴν πείραν ἐξησκηκότες, τὰ 30 τῶν τραυμάτων δυσαισθητότερα θερμοῖς καὶ δριμέσι φαρμάκοις ἀποκαθαίρουσι καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀκαθαρσίας τὸ πάχος ἀπολεπτύνοντες, τοῖς ἐκ τῆς τέχνης ἐπικουρήμασι παραχωρεῖν ἀναπείθουσιν, οὕτω καὶ ὁ πάντα γινώσκων Θεὸς τοὺς ἀναλήκτως ἔχοντας περὶ τὰ σμικρὰ, ταῖς ἔτι χαλεπωτέραις καταφορτίζει

συρίους, καὶ ὁ Ἰούδας πολλαπλασίασε πρὸς ἀσφάλειά του τὶς περικτειχισμένες πόλεις. Γι' αὐτὸ θὰ ἀποστείλω φωτιά στὶς πόλεις αὐτοῦ καὶ θὰ καταφάγει αὐτὲς ἀπὸ τὰ θεμέλιά τους»⁴¹. Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θεμέλιά τους, λοιπόν, λέγει συγκλόνισα τὶς ἄριστα ὀχυρωμένες πόλεις σας, «καὶ οὔτε ἔτσι ἐπιστρέψατε μετανοώντας σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος».

Στίχ. 11. «Σᾶς κατέστρεψα ὅπως κατέστρεψε ὁ Θεὸς τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ γίνατε σὸν δαυλὶ πού ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ οὔτε ἔτσι ἐπιστρέψατε σὲ μένα, λέγει ὁ Κύριος».

39. Μὴ βλέποντας, λέγει, καμμιά διόρθωση σὲ σᾶς, πρόσθεσα στὰ κακοπαθήματά σας καὶ τὰ ἀκόμα σκληρότερα ἀπὸ αὐτά, καὶ ἡ ἀγανάκτησή μου ἐναντίον σας ἔγινε θερμότερη. Γιατὶ «σᾶς κατέστρεψα ἔτσι ὅπως τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, καὶ δὲν ἐπιστρέψατε». Φαίνεται ὅτι μ' αὐτὰ μᾶς ὑποδηλώνει τὴν τελευταία κατάληψή τους, πού ἔγινε στὰ χρόνια τοῦ Ἰερεμία ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορ⁴², ὁ ὁποῖος κυρίευσε ὅλη τὴν Ἰουδαία, πυρπόλησε καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὶς γύρω ἀπὸ αὐτὰ πόλεις καὶ χωριά, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε καὶ τὸν ἴδιο τὸν θεῖο ναό, ἔχοντας αἰχμαλώτους ἐκείνους πού διασώθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἐπέστρεψε πάλι στὴ χώρα του λαμπρὸς καὶ νικητὴς καὶ ἔχοντας μαζί του τοὺς αἰχμαλώτους⁴³, οἱ ὁποῖοι μὲ δυσκολία ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία, ἀφοῦ συμπλήρωσαν ἑβδομήντα χρόνια⁴⁴. Γιατὶ ὁ Κῦρος, ὅπως εἶπα, ἀφοῦ κυρίευσε τὴ Βαβυλώνα, ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία ἐκείνους πού ἀπέμειναν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῆτες καὶ σώθηκαν. Γι' αὐτό, λέγει, «γίνατε σὸν δαυλὶ πού ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴ φωτιά», σὸν ἓνα δαυλάκι μισοκαμμένο καὶ πού σώζεται ἀκόμα μέσα στὰ λίγα ὑπολείμματα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς παιδεύει, τὸ νὰ παραμένει κανεὶς ἀδρανὴς εἶναι πικρὸ, καὶ γίνεται αἰτία καὶ γιὰ ἀκόμα πιὸ ἐπώδυνα κακὰ γιὰ ἐκείνους πού δὲν σναισθάνονται τὴν κατάστασή τους, γιὰ τὸν λόγο ὅτι προχωροῦν ἀσταμάτητα σὸ νὰ θέλουν νὰ πράττουν καὶ νὰ φρονοῦν αὐτὰ πού δὲν πρέπει. Γιατὶ μὲ ὅποιο τρόπο αὐτοὶ πού ἀνακόπτουν τὴν πορεία τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀσκώντας τὴν πείρα τῆς θεραπευτικῆς τους τέχνης, καθαρίζουν τὰ πιὸ ἐπώδυνα τῶν τραυμάτων μὲ θερμὰ καὶ καυστικὰ φάρμακα, καὶ μειώνοντας τὸ πάχος τῆς ἀκαθαρσίας πού περιέχουν, τὰ ἀναγκάζουν νὰ ὑποχωρήσουν μὲ τὰ βοηθητικὰ μέσα τῆς τέχνης τους, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα, αὐτοὺς πού φέρονται ἀναίσθητα πρὸς τὰ μικρά, τοὺς

41. Ὡσηέ 8, 9, 14. 42. Ἱερ. 46 (Μασ. 39), 1. 43. Β' Παραλ. 36, 20. 44. Α' Ἐσδρα 2, 1ῆ.

πληγαῖς, ὧν, εἶπερ τις σοφός τέ ἐστι καὶ ἀγγίνους, παραιτοῖτο ἂν εἰκότως πρὸ πείρας τὴν ἔφοδον.

Στίχ. 12. «Διὰ τοῦτο οὕτω ποιήσω σοι, Ἰσραήλ».

Μ. Ἐπειδὴ γάρ, φησί, τόδε τι πεποιηκός, κακεῖνο προσθέν-
5 τος, καὶ μονονουχὶ πᾶν εἶδος ἐπαγάγοντος αἰκίας καὶ πόνων, δυσ-
αλήτως ἔχοντας τεθέαμαί τε καὶ ἐξ αὐτῆς ἐμάνθανον πείρας,
ταύτητοι καὶ οὕτω ποιήσω σοι. Πῶς δὲ οὕτως; Οὐ γὰρ ἠρκέσθη
τοῖς πρώτοις προσεπήγαγον δὲ καὶ τὴν ἐν ἴσῳ Σοδόμοις κατα-
στροφὴν. Τελευταία γάρ, ὡς ἔφην, αὐτοῖς ἡ τοιάδε πληγὴ διὰ
10 τῆς θείας ὀργῆς ἐπενήνεκται.

Στίχ. 12. «Πλὴν ὅτι οὕτως ποιήσω σοι, ἐτοιμάζου
ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραήλ».

ΜΑ'. Ἄλλ' εἰ δὴ βούλοιο, φησὶν, ἀναμαθεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν
οὕτως ποιήσω σοι, πεύση δὴ πάντως, μονονουχὶ πληττομένοις
15 ὑμῖν ἐπιβοῶντός τε καὶ λέγοντος· «Ἐτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι
τὸν Θεόν σου Ἰσραήλ». Τὸ «ἐτοιμάζου» φησὶν ἀντὶ τοῦ, Σπούδα-
ξε, ἄοκνός τε καὶ πρόθυμος ἔσο τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν μὴ ἀλλότρι-
ον καὶ ψευδώνυμον, ἀλλὰ τὸν Θεόν σου Ἰσραήλ, τουτέστιν, ὃν δι'
αὐτῆς ἔγνωσ τῆς πείρας, ὡς ἔστι Θεὸς φύσει τε καὶ ἀληθῶς, καὶ
20 οὐ διὰ τῆς τινων εὐτεχνίας ἐξηυρημένος, καθάπερ ἀμέλει τὰ ἐκ
ξύλων ἢ λίθου πεποιημένα.

Στίχ. 13. «Διότι ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα
καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοῦ, ποιῶν ὄρ-
θρον καὶ ὀμίχλην, καὶ ἐπιθαίνων ἐπὶ τὰ ὑψη τῆς γῆς, Κύριος
25 ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῶ».

ΜΒ. Τῆ τοῦ προὔχοντος ἀντιπαραθέσει, τὸ ἐν ὑπολήψει τῇ
χείρονι ῥαδίως ἐλέγχεται. Ἴνα τοίνυν τῶν εἰδώλων τὸ ἀδρανές
ἐκφαίνεται παρὰ γε τοῖς οἰηθεῖσιν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀβελτερίας
ὡς θεοί τε εἶεν καὶ προσκυνεῖσθαι πρόποντες, χρησίμως ἡμῖν ἐαν-
30 τὸν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐμφανῆ καθιστάς, ποιητὴν εἰσφέρει καὶ τῶν
ὄλων Δημιουργόν, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνημμένον τὴν ἐξουσίαν,
καὶ οἰονεῖπως τῶν ἀνθρωπίνων οἰακοστροφόν, ἐπέκεινά τε ὄντα
παντός ὑψώματος καὶ ἀπάσης ὑπεροχῆς, καὶ ταμίαν ὥσπερ τινὰ
τῆς ὅλης κτίσεως. Θεοῦ γὰρ φύσις τὸ πάντων ἐπέκεινα, καὶ οὐ

φορτώνει με ακόμα φοβερώτερα πλήγματα, τὴν ἔφοδο τῶν ὁποίων, ἂν κάποιος εἶναι σοφός καὶ συνετός, δὲν θὰ ἤθελε εὐλογα νὰ τὴ δοκιμάσει.

Στίχ. 12. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ θὰ σοῦ κάνω, Ἰσραήλ».

40. Ἐπειδὴ, λέγει, ἔκανα αὐτὸ καὶ πρόσθεσα καὶ ἐκεῖνο καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κατάφερα ἔναντίον τους κάθε εἶδος κακοποίησης καὶ πόνων, καὶ ὅμως τοὺς βλέπω νὰ μένουν ἀσυγκίνητοι καὶ τὸ διαπιστώνω καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα, «γι' αὐτὸ καὶ θὰ σοῦ φερθῶ ἔτσι». Καὶ πῶς ἔτσι; Δὲν ἀρκέστηκα δηλαδὴ στὰ προηγούμενα, ἀλλὰ πρόσθεσα καὶ τὴν σὲ ἴσο βαθμὸ καταστροφή τῶν Σοδόμων. Γιατὶ τελευταῖο, ὅπως εἶπα, πλήγμα καταφέρθηκε αὐτὸ σ' αὐτοὺς ἕξαιτίας τῆς θείας ὀργῆς.

Στίχ. 12. «Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ θὰ σοῦ κάνω αὐτὰ, ἐτοιμάζου νὰ ἐπικαλεσθεῖς τὸν Θεό σου, Ἰσραήλ».

41. Ἀλλὰ ἂν θέλεις, λέγει, νὰ μάθεις τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία θὰ σοῦ κάνω αὐτὰ, θὰ τὸ μάθεις ὅπωςδὴποτε καταφέροντάς σας κατὰ κάποιο τρόπο τὰ πλήγματα καὶ φωνάζοντας καὶ λέγοντας «Ἐτοιμάζου νὰ ἐπικαλεσθεῖς τὸν Θεό σου, Ἰσραήλ». Τὸ «ἐτοιμάζου» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Φρόντιζε, γίνε ἀκούρατος καὶ πρόθυμος νὰ ἐπικαλεῖσαι ὄχι τὸν ξένο καὶ ψευδώνυμο, ἀλλὰ τὸν Θεό σου, Ἰσραήλ, δηλαδὴ αὐτὸν τὸν ὁποῖο γνώρισες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα, ὅτι εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινά, καὶ ὄχι ἐπινοημένος ἀπὸ τὴν εὐτεχνία κάποιων, ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὰ κατασκευάσματα ἀπὸ τὰ ξύλα ἢ τὶς πέτρες.

Στίχ. 13. «Γιατὶ νὰ, ἐγὼ στερεώνω τὴ βροντὴ στὰ νέφη καὶ δημιουργῶ τοὺς ἀνέμους καὶ ἀναγγέλλω στοὺς ἀνθρώπους αὐτὸν ποὺ ἔχρισα γι' αὐτούς, ποὺ φέρνω τὸν ὄρθρο καὶ τὴν ὁμίχλη, καὶ φέρομαι στὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ τὸ ὄνομά μου εἶναι, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ».

42. Μὲ τὴν ἀντιπαράθεση αὐτοῦ ποὺ ὑπερέχει, εὐκολα ἐλέγχεται αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται κατώτερο. Γιὰ νὰ φανεῖ λοιπὸν ἡ ἀδράνεια τῶν εἰδώλων σ' αὐτοὺς ποὺ νόμισαν ἕξαιτίας τῆς πάρα πολὺ μεγάλης ἀνοησίας τους ὅτι εἶναι θεοὶ καὶ πρέπει νὰ προσκυνοῦνται, φανερώνοντας ὁ Θεὸς τῶν ὄλων χρήσιμα σὲ μᾶς τὸν ἑαυτὸ του, τὸν παρουσιάζει ποιητὴ καὶ Δημιουργὸ τῶν ὄλων καὶ ἔξουσιαστή μας, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τιμονέρι τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, ποὺ βρῖσκεται πάνω ἀπὸ κάθε ὑψηλὸ καὶ κάθετι ποὺ ὑπερέχει, καὶ εἶναι οἰκονόμος κατὰ κάποιο τρόπο ὅλης τῆς κτίσης. Γιατὶ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ βρῖσκε-

τοπικοῖς ὑψώμασιν, ἀλλὰ ταῖς τῆς εὐκλείας ὑπεροχαῖς, καὶ ἀσυγκρίτῳ δυνάμει παντὸς γενητοῦ μέτρον ὑπερκεείμενον. Ἐπικαλοῦ τοιγαροῦν τὸν Θεόν σου, φησὶν, Ἰσραήλ, ἐπιγινώσκων τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, τὸ παναλκῆς τῆς ὑπεροχῆς. Ἐγὼ γάρ εἰμι, καὶ οὐχ 5 ἕτερος, «ὁ στερεῶν βροντὴν», τουτέστι καὶ συννεφεῖαις καλύπτων τὸν οὐρανόν, καὶ καθιεῖς ὑετούς, καὶ κτίζων πνεῦμα, τουτέστι πάλιν, ἀνέμων ποιητής, ἀπαγγέλλων δὲ καὶ εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοῦ. Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι: «Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς». «Χριστὸν» γὰρ ἐν τούτοις 10 οὐχὶ τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν κεχρισμένον δὲ μᾶλλον εἰς βασιλέα φησί. «Πνεῦμά» τε ὁμοίως οὐχὶ τὸ θεῖόν τε καὶ ἅγιον, κἂν εἰ μαίνοντο τινες τῶν τὰ ὀρθὰ διαστρέφειν μεμελετηκότων, ἀλλὰ τουτὶ τὸ ἐν ἀέρι τε καὶ ἐγκόσμιον, περὶ οὗ φησι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ: «Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ 15 οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος». Ἐγὼ τοίνυν, φησὶν, ὁ νεφέλας συνάγων καὶ στερεῶν βροντὴν καὶ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν», ὁ φανερόν καθιστὰς ὃν ἂν ἐθέλομι τοῖς τῆς βασιλείας ἐναβρύνεσθαι θῶκοις.

20 Οὐκοῦν Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ φύσει Θεός, αὐτὸς «ὁ ποιῶν ὄρθρον», τουτέστιν ἡμέραν, ἤτοι φῶς, αὐτὸς «ὁ ποιῶν ὀμίχλην», τουτέστι σκοτός ἢ νύκτα, αὐτὸς «ὁ ἐπιβαίνων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς», ὁ παντὸς ἐπηρμένου καὶ ὑψηλοῦ κρείττων τε καὶ ὑπερκεείμενος, ὄνομά τε πρόπον καὶ 25 πολὺ λίαν εἰκότος τῇ ἑαυτοῦ δόξῃ φορῶν, τὸ «Κύριος παντοκράτωρ». Θεά δὴ οὖν, ὅσην ἐφ' ἡμᾶς ποιεῖται τὴν ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἐπαρτήσας γὰρ τὴν ἀπειλήν, καὶ τὰ μὲν ὡς ἤδη γέγο νε, τὰ δὲ ὡς ἔσται προειρηκῶς, καλεῖ πρὸς ἐπίγνωσιν, καὶ μυσταγωγεῖ τὸν ἐκκεκλικότα, καὶ ἀνακομίζει 30 πρὸς σύνεσιν τὸν ἐξ ἀμαθίας ὠλισθηκότα, καὶ τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸν

45. Προβλ. Παροιμ. 8, 15-16.

46. Ἰω. 3, 8.

47. Ψαλμ. 134, 7.

48. Α' Τιμ. 6, 15.

ται πάνω ἀπὸ ὅλα, καὶ δὲν βρῖσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα σὰν σὲ ὑψηλοὺς τόπους, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δόξας του καὶ τὴν ἀσύγκριτη δύναμή του ὑπερβαίνει τὸ μέτρο κάθε δημιουργημένου πράγματος. Νὰ ἐπικαλεῖσαι λοιπὸν τὸν Θεό σου, λέγει, Ἰσραήλ, γνωρίζοντας τὴν ἐξουσία του, τὸ παντοδύναμο τῆς ὑπεροχῆς του. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι, καὶ ὄχι ἄλλος, «ποὺ στερεώνω τὴ βροντὴ», δηλαδή ποὺ καλύπτω μὲ σύννεφα τὸν οὐρανό, καὶ ρίχνω τὶς βροχές, καὶ κτίζω τὸ πνεῦμα, δηλαδή πάλι δημιουργὸς τῶν ἀνέμων, καὶ ἀναγγέλλω καὶ στοὺς ἀνθρώπους τὸν χριστό του. Εἶναι σὰ νὰ λέγει· “Μὲ τί δική μου παραχώρηση βασιλεύουν οἱ βασιλεῖς, καὶ μὲ τὴ δική μου παραχώρηση οἱ τύραννοι κατεξουσιάζουν τὴ γῆ”⁴⁵. Γιατὶ «χριστόν» ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸν Ἐμμανουήλ, ἀλλ’ ὀνομάζει αὐτὸν μᾶλλον ποὺ ἔχει χρισθεῖ βασιλιάς. “Ὁμοια «πνεῦμα» ὀνομάζει ὄχι τὸ θεῖο καὶ ἅγιο, ἔστω κι ἂν τὸ ὑποστηρίζουν αὐτὸ μανιασμένοι κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ διαστρέφουν τὰ ὀρθά, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει στὸν ἀέρα καὶ ἀπλώνεται στὸν κόσμο, γιὰ τὸ ὁποῖο λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας· «Τὸ πνεῦμα (ὁ ἄνεμος) ὅπου θέλει φυσάει, καὶ ἀκοῦς τὴ βοή του, ἀλλὰ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει· ἔτσι εἶναι καθένας ποὺ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»⁴⁶. Ἐγὼ λοιπὸν, λέγει, εἶμαι αὐτὸς ποὺ σχηματίζω τὰ σύννεφα καὶ στερεώνω τὴ βροντὴ, καὶ «βγάζω τοὺς ἀνέμους ἀπὸ τὸν τόπο φύλαξής τους»⁴⁷, καὶ ἀναδεικνύω αὐτὸν ποὺ θέλω ν’ ἀπολαμβάνει μὲ καμάρι τὸ θρόνο τῆς βασιλείας του.

Εἶναι λοιπὸν Βασιλιάς αὐτῶν ποὺ βασιλεύουν καὶ Κύριος τῶν κυρίαρχων⁴⁸, ὁ ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, αὐτὸς «ποὺ φέρνει τὸν ὄρθρο», δηλαδή τὴν ἡμέρα, ἦτοι τὸ φῶς, αὐτὸς «ποὺ στέλνει τὴν ὁμίχλη», δηλαδή τὸ σκότος ἦτοι τὴ νύχτα, αὐτὸς «ποὺ φέρεται στὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς», καὶ εἶναι ἀνώτερος καὶ βρῖσκεται πάνω ἀπὸ κάθετι ἀνώτερο καὶ ὑψηλό, καὶ ποὺ φέρει ὄνομα, ποὺ πρέπει καὶ ταιριάζει πάρα πολὺ μὲ τὴ δόξα του, τὸ «Κύριος παντοκράτωρ». Πρόσεχε λοιπὸν πόση ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπία δείχνει πρὸς ἐμᾶς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Γιατί, ἀφοῦ κρέμασε ἀπὸ πάνω τους τὴν ἀπειλή, καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ ὅσα ἤδη ἔχουν γίνει, καὶ προανέφερε αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, τοὺς καλεῖ σὲ ἐπίγνωση, διδάσκοντας αὐτὸν ποὺ ἐξέκλινε καὶ ἐπαναφέροντας στὴ σύνεση ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ὀλισθήσει ἀπὸ ἀμάθεια, καὶ παρουσιάζει ὀλοκάθαρα τὸν ἑαυτο του σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ

φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπότην, ἀπό γε τοῦ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν καὶ κατάρχειν τῶν ὅλων, ἑαυτὸν καθίστησιν ἑναργῆ. Τοῦτο δὲ ἦν πόνῳ καὶ μᾶστιγι σωφρονίζοντος, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀνεθελήτως αὐτοὺς καταπαιδεύοντος εἰς ἐπιστροφὴν, καὶ
5 τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἀναμαθεῖν δύνασθαι τὰ ἀμείνω φρονεῖν, χρησίμως ἐπάγοντος.

ΚΕΦ. 5, στίχ. 1-2. «Ἀκούσατε τὸν λόγον Κυρίου τοῦτον, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρηῖνον. Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῆ τοῦ ἀναστῆναι. Παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ ἔσφαλεν
10 ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, οὐκ ἔστιν ὁ ἀναστήσων αὐτήν».

ΜΓ'. Οἱ μακάριοι προφήται τὰ κακὰ τὰ κατὰ τινων ἐσόμενα προαναμανθάνοντες, εἴτα δειμάτων ἐντεῦθεν ἀναπιμπλάμενοι καὶ ὑπεραλγοῦντες ὡς ἀδελφῶν, θερμοτέρας ἔσθ' ὅτε ποιοῦνται τὰς ἐπιπλήξεις, μονονουχὶ δάκνοντες ἐξ ἀγάπης καὶ δια-
15 νιστάντες εἰς νῆψιν τῇ προαγορεύσει τῶν ὅσον οὐδέπω συμβησομένων. Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν ὁ προφήτης ἐπιτελεῖ, λέγων μὲν ὡς ἐξ ἰδίου προσώπου, πλὴν οὐχὶ τὰ ἀπὸ γνώμης ἰδίας, ἀλλ' ὡς ἐκ θείων χρησιμωδημάτων. Ταύτητοί φησιν· «Ἀκούσατε τὸν λόγον Κυρίου τοῦτον ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρηῖνον». Λελάλη-
20 κε μὲν γὰρ ἐν ἐμοί, φησὶν, ὁ τῶν ὅλων Θεός, συντέθειται δέ μοι θρηῖνος ἐφ' ὑμᾶς τοὺς ἀποφοιτῶντας αὐτοῦ. Καὶ τί δὴ ἄρα τὸ γοερὸν ἐστὶ μέλος, τί τὸ θρήνημα, καὶ ἐφ' ὅτῳ περ ἂν γένοιτο παρ' ἐμοῦ τὸ δάκρυον, δεινὴ καὶ ἀνουθέτητος ἢ συμφορὰ; «Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσε». Συνειστήκει μὲν γάρ, τιμωμένου τε καὶ ἀγα-
25 πωμένου Θεοῦ, καταπέπτωκε δὲ νυνί, ταῖς τῶν πλανωμένων ἀπονοίαις παρωτρυμμένοι. Εἴτα τίς ὁ ἐγερωῶν τὸν τοῖς θείοις νεύμασι καταπίπτοντα; «Ἐσφαλεν ἡ παρθένος», ἀντὶ τοῦ πεπόρνευκε. Ποία δὲ αὕτη; Πάντως που πάλιν ὁ Ἰσραὴλ, ἥγουν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ, πρὸς ἣν εἴρηται παρὰ Θεοῦ· «Οὐχ
30 ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου;». Οὐκοῦν ἡ τῆς παρθενίας ἀρχηγὸν λαχοῦσα Θεόν, ἔσφαλεν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, τουτέστι, πεπόρνευκε καὶ ἀπροφάσιστον ἔχει τὴν ἁμαρτίαν. Πεπόρνευκε μὲν γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ ποτέ· ἀλλ' ἦν ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ τοῖς τῶν κρατούντων ὑπέστρωτο νόμοις,

ἀληθινὰ Κύριο, ἀπὸ τὸ ὅτι μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὰ πάντα καὶ εἶναι κυρίαρχος τῶν ὄλων. Αὐτὸ βέβαια εἶναι γνώρισμα κάποιου ποῦ σφρονίζει μὲ πόνον καὶ μαστίγιον, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ χωρὶς τὴ θέλησή τους τοὺς καλεῖ σὲ ἐπιστροφή μὲ τὰ παιδαγωγικὰ πλήγματα τοῦ, καὶ καταφέρει χρήσιμα ἐναντίον τους ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα εὐλόγα θὰ μπορέσουν νὰ μάθουν νὰ φρονοῦν τὰ καλύτερα.

ΚΕΦ. 5, στίχ. 1-2. «Ἀκοῦστε τὸν λόγο αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ποῦ περιέχει τὸν θρῆνον μου γιὰ σᾶς. Ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἔπεσε, καὶ ποτὲ πιά δὲν θὰ μπορέσει ν' ἀναστηθεῖ. Ὁ σὸν παρθένος Ἰσραὴλ σκόνταψε καὶ ἔπεσε στὴ γῆ του, καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποῦ θὰ τὸν σηκώσῃ».

43. Οἱ μακάριοι προφῆτες, πληροφορούμενοι ἀπὸ πρὶν τὰ κακὰ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν σὲ κάποιους, γεμᾶτοι ἐξαιτίας αὐτοῦ ἀπὸ φόβο καὶ νοιώθοντας πόνον φοβερὸ γιὰ τοὺς ἀδελφούς τους, ἔκαναν πολλές φορές αὐστηρότερες τὶς ἐπιπλήξεις, δαγκάνοντας κατὰ κάποιο τρόπο αὐτοὺς ἀπὸ ἀγάπη καὶ διεγείροντάς τους, ὥστε νὰ συνέλθουν μὲ τὴν προαγγελία ἐκείνων ποῦ ὅπου νᾶναι ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Κάτι τέτοιο καὶ τώρα κάνει ὁ προφήτης, μιλώντας βέβαια σὸν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, πλὴν ὅμως τὰ λεγόμενά του δὲν ἀποτελοῦν δική του γνώμη, ἀλλ' εἶναι προϊόντα θείων χρησμάτων. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει· «Ἀκοῦστε τὸν λόγο αὐτὸν τοῦ Κυρίου, ποῦ περιέχει τὸν θρῆνον μου γιὰ σᾶς». Γιατὶ μίλησε σὲ μένα, λέγει, ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἀλλὰ συνέθεσα ἐγὼ θρῆνον γιὰ σᾶς ποῦ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ γοερὸ κλάμα, ποιὸ τὸ θρηνολόγημα, καὶ γιὰ ποιὸ πρᾶγμα πρόκειται νὰ χυθεῖ τὸ δάκρυ μου, ἢ φοβερὴ καὶ ἀπαρηγόρητη συμφορὰ; «Ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἔπεσε». Γιατὶ παρέμενε ὄρθιος ὅσο τιμοῦσε καὶ ἀγαποῦσε τὸν Θεό, κατέπεσε ὅμως τώρα, ὠθοῦμενος ἀπὸ τὶς ἀνοησίες τῶν πλανωμένων. Καὶ ποιὸς τότε θὰ σηκώσῃ αὐτόν ποῦ πέφτει μὲ τὰ θεῖα νεύματα; «Ἐσφαλε ἢ παρθένος», ἀντὶ νὰ πεῖ, παραδόθηκε στὴν πορνεία. Καὶ ποιὰ εἶναι αὕτη; Ὁπωσδήποτε πάλι ὁ Ἰσραὴλ, δηλαδή ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, πρὸς τὴν ὁποία ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό· «Δὲν μὲ κάλεσες σὸν οἶκο καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸ τῆς παρθενίας σου;». Αὕτη λοιπὸν ποῦ ἔλαχε ἀρχηγὸ τῆς παρθενίας τῆς τὸν Θεό, «ἔσφαλε στὴ γῆ της», δηλαδή κατάντησε πόρνη, καὶ ἔχει ἀδικαιολόγητη τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ πόρνευσε βέβαια κάποτε στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ βρισκόταν ὄχι στὴ δική της χώρα, καὶ ἦταν ὑποταγμένη στοὺς νόμους τῶν κυρίων της, καὶ ἴσως χωρὶς τὴ θέλησή της καταπιεζό-

τάχα που καὶ ἀβουλήτως εἰς τὰ ἐκείνων ἔθνη κατεβιάζετο, τῆς προγονικῆς εὐσεβείας ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐξωθουμένη· νυνὶ δὲ μαχλαῖς κατωθοῦντος οὐδενός· ἔστι γὰρ ἐπὶ τῆς ἰδίας, ἔνθα νόμος ὁ παιδαγωγός, ἀποκομίζων αὐτὴν εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ φύσει τε καὶ 5 ἀληθῶς ὄντος Θεοῦ, ἀνειμένη δὲ καὶ ἐλευθέρα καὶ ἀνεπίπληκτος παντελῶς ἢ εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ὁδός.

Τίς οὖν αὐτῇ τῆς ἀπολογίας ἐκπορισθείη λοιπὸν ὁ τρόπος; Πεπόρνευκε γάρ, οὐ βεβιασμένη ποθέν, ἀλλ' ἐκοῦσα λοιπόν. Ταύτητοι κατερῶραγμένη· οὐκ ἔστιν ὁ ἐγερωῶν. Εἰρήσθω δὴ οὖν εὖ μά- 10 λα καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν τῶ πάντα ἰσχύοντι Θεῷ· «Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου;». Πέπτωκε δὲ καὶ ἑτέρως ἢ τῶν Ἰουδαίων πληθύς, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας καταβιαζομένη πρὸς ὄλεθρον, καὶ κεῖται λοιπὸν ἐπαμύνοντος οὐδενός, περιμένουσα δὲ πάλιν τὴν τοῦ κατοικτεῖροντος χάριν, φη- 15 μι δὴ Χριστοῦ. Κληθήσεται γὰρ καὶ αὕτη πρὸς ἐπίγνωσιν διὰ πίστεως ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς

Στίχ 3. «Διότι τάδε λέγει Κύριος Ἡ πόλις ἐξ ἧς ἐξεπορεύοντο χίλιοι, ὑπολειφθήσονται ἑκατόν, καὶ ἐξ ἧς ἐξεπορεύοντο ἑκατόν, ὑπολειφθήσονται δέκα τῶ οἴκῳ Ἰσραήλ».

20 ΜΔ'. Διατρανοῖ δὴ λίαν ἐν τούτοις τὸ τίνα πεσεῖται τρόπον. Κένανδροι γάρ, φησὶν, ἀπομενοῦσιν αἱ πόλεις, δαπανῶντος τοῦ πολέμου τοὺς ἐν αὐταῖς, καὶ ἀθλιότητος εἰς τοῦτο μετακομίζοντος, ὡς μόλις αὐταῖς τὴν δεκάτην ἀπομεῖναι μοῖραν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ παροτρύνοντες ἀνενηνόχασι τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν εἰς τὴν τρι- 25 ημερίαν τὰ ἐπιδέκατα αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ μόλις ὡς ἐν μοῖρα δεκάτη περιλειφθήσονται, μονονουχὶ ταλαντεύοντος Θεοῦ τὸ πλημμέλημα καὶ ταῖς δυσσεβείαις αὐτῶν ἀντεπάγοντος τὴν ἰσὸρῶρον δίκην. Φοβερόν οὖν ἄρα τὸ ἐν θυμῷ παιδεύεσθαι· ταύτητοι καὶ ἐλπίζει Θεὸν ὁ προφήτης λέγων «Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, 30 καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλίγους ἡμᾶς ποιήσης».

Στίχ 4-6. «Διότι τάδε λέγει Κύριος πρὸς τὸν οἶκον Ἰσραήλ· Ἐκζητήσατέ με καὶ ζήσεσθε, καὶ μὴ ἐκζητεῖτε Βαιθήλ, καὶ εἰς Γάλαγα μὴ εἰσπορεύεσθε, καὶ ἐπὶ τὸ φρέαρ τοῦ

ταν νὰ ἀκολουθήσει τὶς συνήθειες ἐκείνων, ἐξωθούμενη κατ' ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προγονικὴ τῆς εὐσέβεια· τώρα ὅμως κανενὸς ἢ ἀσέλγεια δὲν τὴν ἐξωθεῖ· γιατί βρῖσκεται στὴ δική της γῆ, ὅπου ὑπάρχει ὁ παιδαγωγὸς νόμος, πού τὴν ὀδηγεῖ στὴ γνώση τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι ἀνεμπόδιση καὶ ἐλεύθερη καὶ τελείως ἀμεμπτη ἢ ὁδὸς πού ὀδηγεῖ σὲ κάθετι ἀπὸ τὰ ἄριστα.

Ποιὸς τρόπος λοιπὸν ἀπολογίας θὰ μπορούσε νὰ ἐπινοηθεῖ πιά; Γιατὶ παραδόθηκε στὴν πορνεία χωρὶς νὰ ἐκβιάζεται ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή της. Γι' αὐτὸ καὶ πεσμένη πιά δὲν ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὴ σηκώσει. " Ἄς ποῦμε λοιπὸν πολὺ σωστὰ καὶ ἐμεῖς πρὸς τὸν Θεὸ πού κατορθώνει τὰ πάντα· «Σὺ εἶσαι φοβερός, καὶ ποιὸς θ' ἀντισταθεῖ μπροστὰ στὴν ὀργή σου;»⁴⁹. " Ἐπεσε ὅμως καὶ ἀλλιῶς ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, καταβιαζομένους πρὸς ὄλεθρό του ἀπὸ τὴν παραφροσύνη του πρὸς τὸν Χριστὸ, καὶ βρῖσκεται πιά πεσμένος χωρὶς νὰ ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὸν βοηθήσει, καὶ περιμένει πάλι τὴ χάρη ἐκείνου πού θὰ τὸν εὐσπλαγχισθεῖ, καὶ ἐννοῶ τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ θὰ κληθεῖ καὶ αὐτὸς στὴν ἐπίγνωση αὐτοῦ μέσω τῆς πίστεως κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ κόσμου.

Στίχ. 3. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Στὴν πόλη ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέρχονταν χίλιοι, θὰ ἀπομείνουν ἑκατὸ, καὶ ἀπὸ ἐκείνη πού ἐξέρχονταν ἑκατὸ, θὰ ἀπομείνουν δέκα στὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ».

44. Διευκρινίζει πολὺ καλὰ μὲ αὐτὰ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ πέσει. Γιατὶ θὰ ἀπομείνουν, λέγει, οἱ πόλεις ἄδειες ἀπὸ ἄνδρες, ἀφανίζοντας ὁ πόλεμος τοὺς κατοίκους των, καὶ παραδίδοντάς τους σὲ τόση ἀθλιότητα, ὥστε μόλις μὲ δυσκολία ν' ἀπομείνει σ' αὐτὲς τὸ ἓνα δέκατο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ ἐξοργίζοντας τὸν Θεὸ πρόσφεραν στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες κατὰ τὸ τριήμερο τὰ δέκατα τῶν γεννημάτων τους, καὶ αὐτοὶ μόλις μὲ δυσκολία θὰ ἀπομείνουν τὸ ἓνα δέκατο, ζυγίζοντας ὁ Θεὸς κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πλημμέλημά τους καὶ ἐπιβάλλοντάς στὴ δυσσέβειά τους τὴν ἰσοδύναμη τιμωρία. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι φοβερὴ ἢ τιμωρία πού προέρχεται ἀπὸ θυμωμένο⁵⁰· γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἐκλιπαροῦσε τὸν Θεὸ ὁ προφήτης λέγοντας· «Παιδαγωγήσέ μας, Κύριε, πλὴν ὅμως μὲ δίκαια ἀπόφαση, καὶ ὄχι πάνω στὸ θυμό σου, γιὰ νὰ μὴ μᾶς καταστήσεις λίγους»⁵¹.

Στίχ. 4-6. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος πρὸς τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ· Ἀναζητήστε με καὶ θὰ ζήσετε, καὶ μὴ ἀναζητεῖτε τὴ Βαιθήλ· στὰ Γάλαλα μὴ πηγαίνετε, οὔτε καὶ ν' ἀνεβαίνετε στὸ φρέαρο τοῦ ὄρκου, για-

ὄρκου μὴ ἀναβαίνετε, ὅτι Γάλαλα αἰχμαλωτευομένη αἰ-
 χμαλωθευθήσεται, καὶ Βαιθήλ ἔσται ὡς οὐχ ὑπάρχουσα.
 Ἐκζητήσατε τὸν Κύριον καὶ ζήσατε, ὅπως μὴ ἀναλάμπῃ
 ὡς πῦρ ὁ οἶκος Ἰωσήφ καὶ καταφάγεται αὐτόν, καὶ οὐκ
 5 ἔσται ὁ σβέσων τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ».

ΜΕ. Οὐκ ἔα πάλιν τοὺς ἡμαρτηκότας κατολισθεῖν εἰς ἀπόγνω-
 σιν, καίτοι δειναῖς καὶ ἀφορήτοις πλημμελείαις ἐνειλημμένους·
 προῖσχεται δὲ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, σαγηνεύων εἰς μετάγνωσιν· εἰ-
 σκεκόμικέ τε καὶ νῦν ἀναγκαίως αὐτόν ἀνήσειν αὐτοῖς ὑπισχνού-
 10 μενον τὰ ἐγκλήματα, ἀπαλλάξειν δὲ καὶ ποινῆς καὶ τῶν εἰς τοῦτο
 δευμάτων. Φύσει γὰρ ἀγαθὸς ὁ Δημιουργός, «μακρόθυμος καὶ πο-
 λυέλεος καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις», καθὰ γέγραπται, καὶ ἡ
 φησιν αὐτὸς διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ· «Οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ
 ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτόν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πο-
 15 νηρᾶς καὶ ζῆν αὐτόν». Εἶπερ οὖν περὶ πολλοῦ ποιεῖσθε τὸ ζῆν καὶ
 ἀξιόληπτον ὑμῖν τὸ χρῆμα φαίνεται, καταλήγετε τῆς ἀπάτης, καὶ
 τῆς οὕτω μακρᾶς ἀμαθίας ἀποτηδύσαντες, ἐκζητήσατέ με, φησί,
 τουτέστιν, ἐμοὶ λατρεύσατε τῷ φύσει Θεῷ, τῷ ζωοποιῷ, τῷ σώζειν
 ἰσχύοντι, ἔξω τε παντὸς τιθέντι κακοῦ τοὺς σεβομένους αὐτόν. Δεῖ
 20 δὲ δὴ, φησί, προαπονίπτειν ἑαυτούς, τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐξωθοῦν-
 τας τῆς ἀποστασίας τὸν ῥύπον, καὶ προεκθήκειν εὖ μάλα τὴν ἐκ
 τοῦ πεπλανηθῆσαι κηλῖδα, κολλᾶσθαί τε οὕτω λοιπὸν τῷ παναγά-
 θῳ Θεῷ. Τί δὲ δὴ καὶ δοῶν ἔδει μετανοεῖν ἐλομένους, διεσάφει λέ-
 γων «Μὴ ἐκζητεῖτε Βαιθήλ καὶ εἰς Γάλαλα μὴ εἰσπορεύεσθε, καὶ
 25 εἰς τὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου μὴ ἀναβαίνετε». «Φρέαρ δὲ ὄρκου» τὰ Γέ-
 ραρά φησι πόλις δὲ αὕτη τῶν Φιλιστιεῖμ, ἥτοι τῶν Παλαιστινῶν.
 Ἐπειδὴ γὰρ ὤμοσαν ἀλλήλοις ὅ τε θεσπέσιος Ἀβραὰμ καὶ Ἀβιμέ-
 λεχ καὶ συνθήκας εἰρηνικὰς ἔθεντο ἐπὶ τοῦ φρέατος, μετωνόμαστο
 λοιπὸν ἡ πόλις εἰς τὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου. Γάλαλα δὲ οὖν καὶ Βαι-
 30 θήλ καὶ μέντοι καὶ Γέραρα πόλεις ἦσαν πολὺ λίαν πρὸς ἀσέβειαν
 ἐκτετραμμένα, καὶ πολυειδῆ τοῖς ἀπατωμένοις παρατιθεῖσαι τὴν
 πλάνην. Τούτων ἀναγκαίως ἀποφοιτᾶν προστέταχεν, ἀναπλέξας
 τῷ λόγῳ καὶ ἀπειλήν, ἵνα πανταχόθεν συνελάνη πρὸς τὸ συμφέ-
 ρον. Οἰχήσονται γάρ, φησί, Βαιθήλ τε καὶ αἱ λοιπαί. Καὶ ἡ μὲν αἰ-

τι τὰ Γάλγαλα θὰ ὑποστοῦν φοβερὴ αἰχμαλωσία, καὶ ἡ Βαιθήλ θὰ καταστήσει σὰ νὰ μὴ ὑπῆρχε. Ἀναζητήστε τὸν Κύριο καὶ ζήστε, γιὰ νὰ μὴ λάμψει σὸν φωτιὰ ὁ οἶκος τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸν καταφάγει, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ σβήσει τὴ φωτιὰ στὸν οἶκο Ἰσραήλ».

45. Δὲν ἀφήνει πάλι ἐκείνους πού ἀμάρτησαν νὰ ὀλισθήσουν σὲ ἀπόγνωση, μολονότι ἔχουν περιπέσει σὲ φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορα πλημμελήματα, ἀλλὰ προβάλλει τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, σαγηνεύοντάς τους πρὸς μετάνοια· γιατί παρουσίασε καὶ τώρα ἀναγκαῖα αὐτὸν νὰ ὑπόσχεται, ὅτι θὰ συγχωρήσει τὰ ἐγκλήματά τους, καὶ θὰ τοὺς ἀπαλλάξει καὶ ἀπὸ τὴν ποινὴ καὶ ἀπὸ τοὺς φόβους γι' αὐτήν. Γιατί ὁ Δημιουργὸς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαθός, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «εἶναι μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ μεταβάλλει γνώμη γιὰ τὶς κακίες»⁵², καὶ ὅπως λέγει ὁ ἴδιος μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ, «Δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιστρέψει αὐτὸς ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς κακίας καὶ νὰ ζήσει»⁵³. Ἄν λοιπὸν δείχνετε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ ζωὴ καὶ σὰς φαίνεται τὸ πρῶγμα ἄξιο νὰ τὸ ἀποκτήσετε, σταματήστε τὴν ἀπάτη, καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη ἀμάθεια, «ἀναζητήστε με», λέγει, δηλαδὴ λατρεύσατε ἐμένα τὸν ἀπὸ τὴ φύση μου Θεό, αὐτὸν πού δίνει ζωὴ, πού ἔχει τὴ δύναμη νὰ σώζει καὶ νὰ θέτει ἔξω ἀπὸ κάθε κακὸ αὐτοὺς πού τὸν σέβονται. Πρέπει λοιπὸν, λέγει, νὰ καθαρίζομε τοὺς ἑαυτοὺς μας προηγουμένως, διώχνοντας ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὸν ρύπο τῆς ἀποστασίας, καὶ νὰ διαλύομε πολὺ καλὰ τὴν κηλίδα πού ἔχει σχηματισθεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη, καὶ ἔτσι νὰ προσκολλώμαστε στὴ συνέχεια στὸν πανάγαθο Θεό. Τί ὅμως ἔπρεπε νὰ κάνουν ἐπιλέγοντας τὴ μετάνοια, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας «Μὴν ἀναζητεῖτε τὴν Βαιθήλ καὶ μὴ πηγαίnete στὰ Γάλγαλα, καὶ στὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου μὴ ἀνεδαίνετε». «Φρέαρ ὄρκου» ὀνομάζει τὰ Γέραρα· αὕτὴ εἶναι πόλη τῶν Φιλιστιείμ, ἥτοι τῶν Παλαιστινίων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὀρκίσθησαν ἀναμεταξύ τους ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἀβιμέλεχ, καὶ ἔκαναν συμφωνία εἰρήνης στὸ φρέαρ, μετωνομάσθηκε στὸ ἔξῃς ἡ πόλη σὲ «φρέαρ τοῦ ὄρκου». Τὰ Γάλγαλα λοιπὸν καὶ ἡ Βαιθήλ ἀλλὰ καὶ τὰ Γέραρα ἦταν πόλεις παραδομένες σὲ πάρα πολὺ μεγάλη ἀσέβεια, καὶ παρῆχαν πολὺμορφη τὴν πλάνη στοὺς ἀπατώμενους. Ἀπὸ αὐτὲς πρόσταξε ἀναγκαῖα νὰ ἀπομακρύνονται, περιπλέκοντας στὸ λόγο καὶ ἀπειλή, ὥστε ἀπὸ παντοῦ νὰ τοὺς ὀδηγήσει πρὸς τὸ συμφέρον τους. Γιατί θὰ ἀφανισθοῦν, λέγει, ἡ Βαιθήλ καὶ οἱ λοιπές. Καὶ ἡ μία θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμιά-

χιάλωτος βαδιεῖται πρὸς ἐχθρούς, ἢ δὲ οὕτω καταπορησθήσεται, ὡς δοκεῖν ἤδη πως μηδὲ ὑπάρξαι ποτέ.

Οὐκοῦν ζητείσθω Θεός, ἵνα ζήσητε, φησί, πρὶν ἀναλάμψαι τὸν οἶκον Ἰωσήφ καὶ καταφάγεται αὐτόν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέ-
5 σων. Τὸ μὲν οὖν ἀναλάμψαι τὸ ἐμπροσηθῆναί φησιν, «οἶκον δὲ Ἰωσήφ» ὀνομάζει τὸν Ἐφραΐμ, ἥτοι τοὺς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γεγόνασι γὰρ ἐξ Ἰωσήφ Ἐφραΐμ τε καὶ Μανασσῆς. Ὡσπερ οὖν ὅταν αὐ-
τοὺς Ἰσραὴλ ὀνομάξῃ, νοοῦμεν ὡς ἐκ πατρὸς κεκλησθαι τοὺς ἐξ
αὐτοῦ, οὕτω καὶ λέγῃ τυχὸν Ἰωσήφ, κατὰ τὸν ἴσον συνήσεις τρό-
10 πον. Καλὴ τοιγαροῦν ἢ μετάνωσις, ἀποσοβοῦσα τὰς δίκας καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς ἀνακόπτουσα, ἔξω τε τιθεῖσα τοὺς ἐπιτηδεύοντας αὐ-
τὴν τῶν δεσποτικῶν κινήματων, καὶ ἀπάσης ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα συμφορᾶς.

Στίχ. 7-9. «Κύριος ὁ ποιῶν εἰς ὕψος κροῖμα, καὶ δικαιοσύνην
15 εἰς γῆν ἔθηκεν· ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων, καὶ ἐκτρέ-
πων εἰς τὸ πρωὶ σκιάν, καὶ ἡμέραν εἰς νύκτα συσκοτάζων, ὁ
προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ
πρόσωπον τῆς γῆς, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐ-
τῷ. Ὁ διαιρῶν συντριμμὸν ἐπὶ ἰσχὺν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπὶ
20 ὀχύρωμα ἐπάγων».

ΜΣΤ'. Μυσταγωγικὸς ὁ λόγος, καὶ ὅτι μάλιστα πρέπων τοῖς
καλουμένοις εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἵ-
έναι σπουδάξουσι. Πρόκειται γὰρ τῷ προφήτῃ διδάξαι τοὺς πλα-
νωμένους, πρῶτον μὲν ὅτι τῷ τῶν ὅλων τὸ κράτος ἀνήπται Θεῷ,
25 καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι πηδαλιουχεῖται τὰ σύμπαντα, καὶ νόμῳ
δικαιοσύνης ἢ παμμακαρία τῶν ἀγγέλων ὑπενήνεκται πληθὺς·
καὶ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς ἀκόλουθόν τε
καὶ ἀναγκαῖον τοῖς τῆς παρ' αὐτοῦ δικαιοσύνης κατεξεύχθαι νό-
μοις. Εἰ γὰρ τὸ ἄμεινον ἐν τούτοις καὶ δουλεύει Θεῷ, καὶ ὑπέ-
30 στρωται μετὰ φόβου τῶν ἐν ὕψει πνευμάτων ἢ ἀγία πληθὺς, πῶς
ἂν ἢ πόθεν τὸ ἀνεπίπληκτον ἔχοι διανενευκὸς εἰς τὸ ἐξῆνιον τὸ
οὕτω μειονεκτούμενον φύσει τε καὶ δόξῃ, τουτέστιν, ὁ ἐκ γῆς τε
καὶ εἰς γῆν ἄνθρωπος; Ὁ τοίνυν, φησί, «τῶν ὅλων Κύριος, ὁ εἰς
ὕψος ποιῶν κροῖμα». Ὁμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι· Ὁ τοῖς ὑψοῦ τε καὶ

λωτη στους ἐχθρούς, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔτσι θὰ παραθοθεῖ στή φωτιά, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτέ.

Λοιπόν, «Ἀναζητήστε τὸν Θεὸ γιὰ ζήσετε», λέγει, «προτοῦ λάμψει ὁ οἶκος τοῦ Ἰωσήφ σὰν λαμπάδα καὶ τὸν καταφάγει ἡ φωτιά, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὴ σβήσει. Τὸ «ἀναλάμψει» βέβαια τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “πυρποληθεῖ”, ἐνῶ «οἶκο τοῦ Ἰωσήφ» ὀνομάζει τὸν Ἐφραΐμ, ἦτοι τοὺς κατοίκους τῆς Σαμάρειας· γιατί κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ ὁ Ἐφραΐμ καὶ ὁ Μανασσῆς. Ὅπως λοιπὸν ὅταν ὀνομάζει αὐτοὺς Ἰσραήλ νοοῦμε ὅτι αὐτοὶ πού κατάγονται ἀπὸ αὐτὸν ὀνομάσθηκαν ἔτσι ἀπὸ τὸν πατέρα τους, ἔτσι καὶ ὅταν λέγει τυχὸν Ἰωσήφ, νὰ τὸ νοήσεις μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Εἶναι καλὴ συνεπῶς ἡ μετάνοια, γιατί ἀπομακρύνει τὶς τιμωρίες καὶ ἐμποδίζει τὰ δυσάρεστα ἀπὸ τὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς, θέτοντας ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς τοῦ Κυρίου αὐτοὺς πού μετανοοῦν, καὶ ἀπαλλάσσοντάς μας ἀπὸ κάθε συμφορὰ.

Στίχ. 7-9. «Ὁ Κύριος παρέχει τὴ δίκαια κρίση καὶ ἐφαρμόζει δικαιοσύνη στή γῆ, δημιουργεῖ τὰ πάντα καὶ τὰ μεταποιεῖ, μεταβάλλοντας σὲ φωτεινὸ πρῶτὶ τὸ σκοτάδι, καὶ τὴν ἡμέρα σὲ σκοτεινὴ νύχτα, προσκαλεῖ ψηλὰ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας καὶ τὸ χύνει στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Αὐτὸς κομματιάζει καὶ μετατρέπει σὲ συντρίμματα τὴ δύναμη καὶ προξενεῖ ταλαιπωρία στὰ ὄχυρώματα».

46. Ὁ λόγος εἶναι μυσταγωγικός, καὶ πάρα πολὺ κατάλληλος γι' αὐτοὺς πού καλοῦνται στήν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ καὶ φροντίζουν νὰ πορεύονται πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ προφήτη εἶναι νὰ διδάξει αὐτοὺς πού πλανήθηκαν, πρῶτον βέβαια ὅτι ἡ κυριαρχία τῶν πάντων ἀνήκει στὸν Θεὸ τῶν ὅλων, μὲ τὰ νεύματά του πηδαλιουχοῦνται τὰ σύμπαντα, καὶ εἶναι ὑπαγμένο κάτω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης τὸ τρισμακάριστο πλῆθος τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε ἀκόλουθο καὶ ἀναγκαῖο εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης του. Γιατί, ἂν τὸ ἀνώτερο μέρος τῶν οὐράνιων ὄντων ὑπηρετεῖ τὸν Θεό, καὶ ἔχει ὑποταχθεῖ σ' αὐτὸν μὲ φόβο τὸ ἅγιο πλῆθος τῶν οὐράνιων πνευμάτων, πῶς ἢ ἀπὸ θὰ μπορούσε νὰ μείνει ἀτιμώρητο ἔχοντας ἀποκλίνει στὸ ἀχαλίνωτο τὸ τόσο κατώτερο ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ τὴ δόξα, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος, πού ἔχει πλασθεῖ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ καταλήγει στή γῆ; «Ὁ Κύριος» λοιπὸν, λέγει, «τῶν ὅλων εἶναι αὐτὸς πού

ἄνω πνεύμασι τῆς αὐτοῖς προεπούσης δικαιοσύνης ἐντιθεῖς τὸν τρόπον («κρῖμα» γὰρ τὴν δικαιοσύνην φησὶν), αὐτὸς τέθεικε καὶ εἰς γῆν δικαιοσύνην, τουτέστιν ὠρίσατο καὶ τοῖς ἐν γῆ νόμους, καθ' οὓς ἂν πρόποι διαζῆν αὐτούς, εἰ ἐν λόγῳ τέθειται παρ' αὐ-
5 τοῖς τὸ εὖ εἶναι καὶ ζῆν, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ μετέχειν ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας.

Ὅτι δέ ἐστι παντοκράτωρ καὶ παναληθής ὡς Θεός, καὶ ἀμήχανον αὐτῷ παντελῶς οὐδέν, εἶκει δὲ καὶ αὐτὴ τῶν στοιχείων ἢ φύσις, καὶ μεθίσταται τὰ ὄντα πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἀποδείκνυσι, λα-
10 βῶν εἰς παράδειγμα τὸ ἐκτρέπειν μὲν εἰς τὸ πρωὶ σκιάν, ἡμέραν δὲ αὐτὸ συσκοτάζειν εἰς νύκτα· καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, ὅτι καὶ ἐξ ἀλὸς ὕδωρ, ἀφάτῳ δυνάμει πρὸς τὸ ὑψοῦ τε καὶ ἄνω καλῶν, γλυκὺ καθίησι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, τοῖς τοῦ κρατοῦντος νεύμασι μεταχωροῦν εἰς τὸ παρὰ φύσιν. «Ἐκτρέπεσθαι δέ, φησὶν, εἰς τὸ πρωὶ σκιάν»,
15 τουτέστι, τὴν νύκτα, ἧγουν τὸ σκότος, μεταφοιτᾶν εἰς ἡμέραν. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Μωυσῆς, «Σκότος ἦν ἐν ἀρχαῖς ἐπάνω τῆς ἀδύσου», τουτέστιν ἡ σκιά· ἀλλ' «εἶπεν ὁ Θεός», φησί, «καὶ ἐγένετο φῶς», οὕτως εἰς τὸ πρωί, τουτέστιν εἰς ἡμέραν, μετατετράφθαι φαιμέν τὴν σκιά, τουτέστι τὸ σκότος. Ἄλλ' ἡμέρας γεγενημέ-
20 νης ἐπελάβετο αὐθις ἢ νύξ· τοῦτό ἐστι «τὸ ἡμέραν εἰς νύκτα συσκοτάζειν». Ὡφελεῖ δὴ οὖν ὁ προφήτης τοὺς πεπλανημένους, οὐκ ἄψυχον ὕλην τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν καταδεικνύς, οὔτε μὴν ἐν ἴσῳ ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς, ἧγουν κατὰ τινὰς ὄντας τῶν ἐκ τέχνης ἀνθρωπίνης ἐξηυρημένων θεῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄνω
25 πνευμάτων βασιλέα καὶ νομοθέτην, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ὁμοίως, καὶ δεσπόζοντα τῶν στοιχείων, καὶ πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν μετακλίνοντα τῶν ὄντων τὴν φύσιν. Ταύτη γὰρ δὴ, καὶ μάλα δικαίως, φησὶν ὄνομα πρόπον αὐτῷ τό, «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ». Ἐπειδὴ δὲ ταῦτά ἐστι φύσει τε καὶ ἀληθῶς, «διαίρει συντρομμὸν ἐπὶ ἰσχύν,
30 ἐπάγει δὲ καὶ ταλαιπωρίαν ἐπ' ὀχύρωμα» καταδράττεται, φησί, τῶν ὑπερηφάνων, καὶ τοῖς ἀποσειομένοις τὸν αὐτοῦ ζυγὸν ἐπιμερίζει συντριβάς. Ἄλλὰ κἂν εἴ τις οἴηται τυχὸν ἐξ ἀποπληξίας ἰσχυρὸς εἶναι καὶ μέγας, καὶ τούτῳ ταλαιπωρίαν ἐπάγει. Τοῦτο δὲ ἦν ὑπεμφαίνοντος εὐφρυῶς, ὡς εἰ ἔλοιντο ῥαθυμεῖν καὶ ἐν τοῖς τῆς ὑπε-

ἐφαρμόζει τὴ δίκαια κρίση στὰ οὐράνια». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Αὐτὸς ποὺ ὄρισε τὸν τρόπο τῆς δικαιοσύνης ποὺ πρέπει στὰ ὑψηλὰ καὶ οὐράνια πνεύματα (γιατὶ «κρῖμα» ὀνομάζει τὴ δικαιοσύνη), αὐτὸς ἔθεσε καὶ στὴ γῆ τὴ δικαιοσύνη, δηλαδή ὄρισε νόμους καὶ στοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζοῦν αὐτοί, ἂν ἐπιθυμοῦν νὰ εὐημεροῦν καὶ νὰ ζοῦν ὀρθᾶ καὶ νὰ μετέχουν στὴν ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπία αὐτοῦ.

“Ὅτι ὅμως εἶναι παντοκράτωρ καὶ παντοδύναμος ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε ἀδύνατο σ’ αὐτόν, ἀλλὰ ὑποχωροῦν καὶ τὰ ἴδια τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, καὶ μεταβάλλονται τὰ ὄντα μὲ τὸ θέλημά του, τὸ ἀποδεικνύει, παίρνοντας ὡς παράδειγμα τὸ ὅτι μεταβάλλει σὲ φωτεινὸ πρῶι τὸ σκοτάδι, καὶ τὴν ἡμέρα πάλι σὲ σκοτεινὴ νύχτα, καὶ μαζὶ μ’ αὐτά, ὅτι καὶ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, καλώντας το μὲ τὴν ἀνέκφραστη δύναμή του στὰ ὑψη καὶ στὰ οὐράνια, τὸ ρίχνει γλυκὸ στὴ γῆ, μεταβαλλόμενο μὲ τὰ νέυματα τοῦ ἐξουσιαστῆ τῶν πάντων στὸ παρὰ φύση. Καὶ «μεταβάλλει», λέγει, «σὲ πρῶι τὴ σκιά», δηλαδή τὴν νύχτα, ἥτοι τὸ σκοτάδι, τὸ μεταβάλλει σὲ ἡμέρα. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Μωυσῆς, «Σκοτάδι ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ πάνω στὴν ἄβυσσο», δηλαδή ἡ σκιά, ἀλλ’ «Εἶπε ὁ Θεός», λέγει, «καὶ ἔγινε φῶς»⁵⁴, ἔτσι λέμε ὅτι μεταβάλλεται σὲ πρῶι, δηλαδή σὲ ἡμέρα, ἡ σκιά, δηλαδή τὸ σκοτάδι. Ἀλλὰ μόλις ἔγινε ἡμέρα τὴ διαδέχθηκε ἀμέσως ἡ νύχτα· αὐτὸ σημαίνει «τὸ σκοτείνιασμα τῆς ἡμέρας σὲ νύχτα». Ὡφελεῖ λοιπὸν ὁ προφήτης τοὺς πλανημένους, παρουσιάζοντας ὅχι ὡς ἄψυχη ὕλη αὐτόν ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεός, οὔτε βέβαια ἴσο μὲ τὶς χρυσὲς δαμάλες, ἢ ὅμοιο μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς θεοὺς ποὺ ἔχουν ἐπινοηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη, ἀλλὰ καὶ βασιλέα καὶ νομοθέτη τῶν οὐράνιων πνευμάτων, καὶ ὅμοια καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξουσιαστῆ τῶν στοιχείων, καὶ ὅτι μεταβάλλει τὴν φύση τῶν ὄντων σ’ αὐτὸ ποὺ θέλει. Γι’ αὐτὸ λοιπὸν, καὶ πολὺ δίκαια, λέγει ὅτι τὸ ὄνομα ποὺ ταιριάζει σ’ αὐτόν εἶναι τό, «Κύριος ὁ Θεός ὁ Παντοκράτωρ». Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ, «κομματιάζει καὶ μετατρέπει σὲ συντρίμμια τὴ δύναμη καὶ προξενεῖ ταλαιπωρία στὰ ὀχυρώματα»· συλλαμβάνει, λέγει, τοὺς ὑπερήφανους, καὶ προξενεῖ συντριδὴ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀπορρίπτουν τὸν ζυγὸ του. Ἀλλὰ καὶ ἂν κάποιος νομίζει τυχὸν ἀπὸ ἀνοησία ὅτι εἶναι ἰσχυρὸς καὶ μέγας, καὶ σ’ αὐτόν προξενεῖ ταλαιπωρία. Αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ εὐφυῆ ὑποδήλωση, ὅτι, ἂν θελήσουν νὰ δείχνουν ραθυμία καὶ νὰ παραμένουν ἀκόμα στὰ ἐγκλήματα τῆς ὑπε-

ρηφανίας ἐγκλήμασι διαμένειν ἔτι, καὶ μέγα φρονεῖν ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς, εἰς ἐσχάτην πεσοῦνται ταλαιπωρίαν, τῇ τοῦ πάντων κρατουῦντος χειρὶ λοιπὸν ὁσίως περιθραυόμενοι. «Κύριος» γάρ, φησὶν, «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ πολέμιον 5 ἡγεῖται τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀπειθῆ καὶ δυσάγωγον· «ἐπιβλέπει» γε μὴν «ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους» αὐτοῦ. Καὶ ἀγαθὸν τὸ χρῆμα, καὶ ἀξιοζήλωτον ἀληθῶς παρὰ γε τοῖς ἄριστα διαζῆν ἐλομένοις.

10 *Στίχ. 10.* «Ἐμίσησαν ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον ὄσιον ἐβδελύξαντο».

ΜΖ. Ἀντέχεται πάλιν τῆς αὐτῷ προπούσης ἀκολουθίας ὁ λόγος. Ἐπειδὴ γάρ ὁ θεοσπέσιος προφήτης παντοκράτορά τε καὶ παναλκῆ κατωνόμαζε τὸν Θεόν, προσετίθει δὲ ὅτι «διαριεῖ συντριμμὸν ἐπὶ ἰσχύν, καὶ ταλαιπωρίαν ἐπὶ ὀχύρωμα ἐπάγει», ταύτητοι καὶ 15 νῦν ἀναγκαίως, ἵνα μὴ τις οἴηται περιπτῶς ἐπάγειν αὐτὸν τοῖς ὀλίγα πταίουσι τὰς ὀργάς, ἀπαριθμεῖται τὰ ἐγκλήματα, καὶ εἰς μέσον ἄγει τὰς αἰτίας, δι' αἷς συντρίμματα καὶ ταλαιπωρίαν ἐπιμερίζει τισίν. Μεμισήκασι γάρ, φησί, τοὺς σωφρονιστάς, παρ' οὐδὲν πεποιήνται τοὺς ἐλέγχοντας καὶ τοὺς ἀπορθοῦν εἰωθότας εἰς τὸ ἀνδάνον 20 Θεῷ, βδελυρὸν ἡγήσαντο πάντα λόγον ὄσιον, τὸν καλοῦντα δηλονότι καὶ παραθήγοντα πρὸς ὀσιότητα καὶ ἀγιασμόν. Τὸ δὲ «ἐν πύλαις» νοήσεις, ἐναργῶς καὶ ἀναφανδὸν καὶ ἐν παρόρησῃ. Ἔοικε δὲ τῆς εἰς προφήτας καὶ νόμον ἀπονοίας αὐτῶν καὶ ἀποστροφῆς διαμνησθαι νυνί. Ἡλεγχον μὲν γάρ οἱ προφήται προσιόντες ἀκρύπτως. Ὅσιος δὲ λόγος ὁ νόμος ἦν, ὅτι καὶ Θεοῦ καὶ δικαιοσύνης 25 πρύτανις, καὶ παιδαγωγὸς εἰς εὐσέδειαν, καὶ τοῦ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεοῦ δεικτικὸς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, «ἀγίαν καὶ δικαίαν καὶ ἀγαθὴν» τὴν διὰ Μωυσέως εἶρηκεν ἐντολήν.

Οὐκοῦν νοσημάτων αἴσχιστον, καὶ τῶν ἐν ψυχῇ παθῶν ῥίζα 30 τις ὥσπερ καὶ γένεσις τὸ ἀποσειέσθαι συμβουλάς, καὶ μισεῖν ἐλέγχους, καὶ δοκεῖν τὸν θεῖον μηδὲ εἰδέναι νόμον. Ὁ γάρ τοι πρὸς τοῦτο φανλότητος καθιγμένος, νηῖ που πάντως ἔσται προσεοικῶς πηδαλίων ἐρήμη, καὶ οὐκ ἐχούση τὸν ἐφεστηκότα, ἢ παντὶ πνεύματι περιφέρεται, καὶ πρὸς τὸ ὠθοῦν ἀπλῶς ἀπερισκέ-

ρηφάνιας, καὶ νὰ μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, θὰ περιπέσουν σὲ ἔσχατη ταλαιπωρία, συντριβόμενοι πιά δίκαια ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἔξουσιαστῆ τῶν πάντων. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, λέγει· «Ὁ Κύριος ἀντιτάσσεται στοὺς ὑπερήφανους»⁵⁵, καὶ θεωρεῖ ἐχθρὸ τὸν ὀλαζόνα καὶ ἀνυπάκουο καὶ δυσχαλίνωτο, «ἐνῶ ρίχνει τὸ βλέμμα του στὸν ταπεινὸ καὶ ἡσυχὸ καὶ ποὺ τρέμει τοὺς λόγους»⁵⁶ του, κι αὐτὸ εἶναι καλὸ καὶ ἀξιοζήλωτο ἀληθινὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν ἄριστα.

Στίχ. 10. «Μίσησαν τὸν δικαστὴ ποὺ δίκαιζε στὶς πύλες, καὶ θεώρησαν βδελυρὸ τὸν δίκαιο λόγο».

47. Ὁ λόγος συνεχίζει πάλι τὴν πορεία ποὺ τοῦ πρέπει. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ θεσπέσιος προφήτης ὀνόμαζε παντοκράτορα καὶ παντοδύναμο τὸν Θεό, καὶ πρόσθετε ὅτι «κομματιάζει καὶ μετατρέπει σὲ συντρίμμα τὴ δύναμη καὶ προξενεῖ ταλαιπωρία στὰ ὀχυρώματα», γι αὐτὸ καὶ τώρα κατ' ἀνάγκη, γιὰ νὰ μὴ νομίζει κάποιος ὅτι καταφέρει ὑπέρομετρα τὶς τιμωρίες ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ὀργή του σ' αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν μικρὰ πταίσματα, ἀπαριθμεῖ τὰ ἐγκλήματα καὶ παρουσιάζει τοὺς λόγους ἔξαιτίας τῶν ὀποίων προξενεῖ σὲ κάποιους συντρίμματα καὶ ταλαιπωρία. Γιατὶ μίσησαν, λέγει, αὐτοὺς ποὺ τοὺς σωφρονίζουν, δὲν ὑπολογίζουν καθόλου ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐλέγχουν καὶ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἄρεστο στὸν Θεό, θεωροῦσαν βδελυρὸ κάθε ὀρθὸ λόγο, τὸν λόγο δηλαδή ποὺ τοὺς καλοῦσε καὶ τοὺς παρότρυνε πρὸς τὴν εὐσέβεια καὶ τὸν ἁγιασμό. Τὸ «στὶς πύλες» νὰ τὸ νοήσεις, μὲ σαφήνεια καὶ ὀλοφάνερα καὶ μὲ παρηρησία. Φαίνεται ὅμως ἐδῶ ὑπενθυμίζει τὴν ἀφροσύνη καὶ τὴν ἀποστροφή τους πρὸς τοὺς προφήτες καὶ τὸν νόμο. Γιατὶ τοὺς ἤλεγχαν οἱ προφῆτες πλησιάζοντάς τους φανερά. Ὁσὸς λόγος βέβαια ἦταν ὁ νόμος, γιατί καὶ ἦταν λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπένεμε δικαιοσύνη, καὶ παιδαγωγοῦσε στὴν εὐσέβεια⁵⁷, καὶ παρουσίαζε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Γι αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὀνόμασε τὴν ἐντολή μέσω τοῦ Μωυσῆ, «ἀγία καὶ δίκαια καὶ ἀγαθή»⁵⁸.

Εἶναι λοιπὸν τὸ χειρότερο ἀπὸ τὰ νοσήματα, καὶ ρίζα κατὰ κάποιο τρόπο καὶ γένεση τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς τὸ νὰ ἀπορρίπτει κανεὶς τὶς συμβουλές καὶ νὰ μισεῖ τοὺς ἐλέγχους, καὶ νὰ μὴ θέλει οὔτε κἀν νὰ γνωρίσει τὸν θεῖο νόμο. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ φαυλότητος, μοιάζει ὀπωςδήποτε μὲ καρὰβι δίχως τιμόνι, καὶ ποὺ δὲν ἔχει τὸν κυβερνήτη, τὸ ὀποῖο παρασύρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τὸν κάθε ἄνεμο, ἀπλῶς

πτως ἴεται, μονονουχὶ καὶ μεθύουσα καὶ κυμάτων ἄθυρμα φαινομένη λοιπόν. Ἄλλ' ὃ γε σοφὸς ἡμῖν Δαβὶδ μακαρίζει τὸν δίκαιον ἐκεῖνον λέγων «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδία αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ»· ἀπορροῖ γὰρ ὁ νό-
5 μος εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῶ.

Στίχ. 11. «Διὰ τοῦτο ἀνθ' ὧν κατεκονδύλιζον εἰς κεφαλὰς πτω-
χῶν καὶ δῶρα ἐκλεκτὰ ἐδέξασθε παρ' αὐτῶν, οἴκους ξυστοῦς
ἄκοδομήσατε καὶ οὐ μὴ κατοικήσητε ἐν αὐτοῖς· καὶ ἀμπελῶνας
ἐπιθυμητοῦς ἐφυντεύσατε καὶ οὐ μὴ πίητε τὸν οἶνον αὐτῶν».

10 ΜΗ. Ἀληθές, ὅτι καὶ πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἀποσχέσθαι
τῶν ἀγαθῶν τὴν τῆς φανλότητος ἔχει γένεσιν, καὶ ἡ τοῦ χρησί-
μου τε καὶ ὠφελεῖν πεφυκότος ἀποστροφή τοῖς οὐχ ὧδε ἔχουσι
περιπταίειν ἡμᾶς ὡς ἐξ ἀνάγκης ποιεῖ. Ὅνπερ γὰρ τρόπον φω-
τὸς ἀπεληλασμένου, κατ' ἴχνος εὐθύς καὶ κατὰ πόδας εἴσι τὸ σκό-
15 τος, οὕτως ἀρετῆς ἀποφοίτησις ἐπομένην ἔχει τὴν τῆς φανλότη-
τος εἰσδρομήν. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ περ μεμισήκασι μὲν ἐν πύλαις ἐλέγ-
χοντα, κατεβδελύξαντο δὲ καὶ λόγον ὄσιον, εἰς πολυειδῆ κατώλι-
σθον ἀμαρτίαν, ἐτράποντό τε πρὸς πλεονεξίαν, καὶ τὴν ὅτι μάλι-
στα κατεστυγημένην Θεῶ καταδυναστείαν ἐπιτηδεύοντες, ἔτυ-
20 πτον μὲν «Πυγμαῖς ταπεινόν», καὶ ἐκονδύλιζον εἰς κεφαλὰς πτω-
χῶν, οἱ ἄδροί που πάντως καὶ τῶν ἄλλων ὑπερκεῖμενοι δόξη τε
καὶ πλούτῳ, διήρπαζον δὲ δωρεᾶς ὀνόματι, παρ' οὐχ ἐκόντων δε-
χόμενοι τὰ τῶν ἐνόντων αὐτοῖς τιμιώτερα. Πλὴν ἀποφαίνει χρη-
σίμως, ὅτι τοῖς τὰ τοιαῦτα δρᾶν εἰώθοσιν ἀνόνητος ἡ πλεονεξία,
25 καὶ τὸ αἰσχρῶν ἠττᾶσθαι λημμάτων εἰς λύπας ἐκτελευτᾶ, καὶ δί-
κην ἔχει τὸ πέρας. Εἰ γὰρ μήτε οἴκων ἀπολαύσουσι τῶν ὡς ἐν
σπουδῇ καὶ φιλοτίμως ἐξειργασμένων, εἰκῆ δὲ αὐτοῖς πονεῖται τὰ
ἐν ἀγροῖς, οἴχεται δὲ πρὸς ἀδόκητον ἔκβασιν τῶν ἠγαπημένων ἡ
μέθεξις, δι' ἧ γέγονεν ἡ πλεονεξία καὶ τὸ φιλοχρήματον εἰσέδου
30 πάθος, πῶς οὐκ εἰκαῖος καὶ ἀκερδῆς ἀναφανεῖται τισιν ὁ ἐπὶ γε
τῷ χρῆναι πλεονεκτεῖν τρόπος; Σοφὸν οὖν ἐκεῖνο περινοεῖν, ὅτι
καθὰ φησιν ὁ Παρομισαστῆς «Κρεῖσσων ὀλίγη λῆψις μετὰ δικαιο-
σύνης, ἢ πολλὰ γεννήματα μετὰ ἀδικίας». Εἰδωλολατρίαν δὲ

πορεύεται ἀπερίσκεπτα ὅπου σπρώχνεται, καὶ φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο σὰν μεθυμένο καὶ παιχνίδι τῶν κυμάτων. Ἄλλ' ὁ σοφὸς Δαβὶδ μᾶς μακαρίζει τὸν δίκαιον ἐκεῖνον λέγοντας «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά του, καὶ δὲν θὰ σκοντάψει στὴν πορεία τῆς ζωῆς του»⁵⁸⁴. γιὰτὶ ὁ νόμος ὁδηγεῖ σ' αὐτὸ πού ἀρέσει στὸν Θεό.

Στίχ. 11. «Γι' αὐτό, ἐπειδὴ γρονθοκοπεῖτε τὸν πτωχὸ καὶ λαμβάνετε δῶρα ἐκλεκτὰ ἀπὸ αὐτούς, χτίσατε σπίτια μὲ πέτρες πελεκημένες, ἀλλ' ὁμως δὲν θὰ κατοικήσετε σ' αὐτά. Φυτεύσατε ἐπίσης καὶ ἀμπέλια πού ἐπιθυμούσατε, ἀλλὰ δὲν θὰ πιεῖτε τὸ κρασί τους».

48. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα ἢ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἔχει ὡς αἰτία τὴ φαυλότητα, καὶ ἡ ἀποστροφή τοῦ χρήσιμου καὶ τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του ὠφέλιμου κατ' ἀνάγκη μᾶς ὁδηγεῖ νὰ ἀμαρτάνομε πέφτοντας στὰ ἀντίθετα. Γιατὶ μὲ ὅποιο τρόπο ὅταν φύγει τὸ φῶς, ἀκολουθεῖ ἀμέσως στὰ ἴχνη του καὶ καταπόδι τὸ σκοτάδι, ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνση τῆς ἀρετῆς ἔχει ἀκόλουθο τὴν εἰσβολὴ τῆς φαυλότητος. Ἐπειδὴ λοιπὸν μίσησαν ἐκεῖνον πού τοὺς ἤλεγχε στὶς πύλες, καὶ θεώρησαν βδελυρὸ τὸν ὅσιον λόγο, ὀλίστησαν σὲ κάθε εἶδους ἀμαρτία, στράφηκαν στὴν πλεονεξία, καὶ ἀσκώντας τὴν πάρα πολὺ μισητὴν στὸν Θεὸ καταδυναστευση, χτυποῦσαν βέβαια «Μὲ γροθιὲς τὸν ταπεινόν», καὶ κατέφεραν πλήγματα στὰ κεφάλια τῶν φτωχῶν, οἱ ἰσχυροὶ ὅπωςδήποτε καὶ ἐκεῖνοι πού ὑπερεῖχαν τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴ δόξα καὶ τὸν πλοῦτον, ἄρπαζαν τὰ κατ' ὄνομα δῶρα, καὶ δέχονταν ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν ἠθελαν τὰ πιὸ πολύτιμα ἀπὸ αὐτὰ πού εἶχαν. Πλὴν ὁμως διατυπώνει τὴν ὠφέλιμη γνώμη, ὅτι θὰ εἶναι ἀνώφελη ἡ πλεονεξία σ' αὐτούς πού συνηθίζουν νὰ τὰ κάνουν αὐτά, καὶ τὸ νὰ νικεῖται κανεὶς ἀπὸ τὰ αἰσχροὶ κέρδη ὡς κατὰ ληξὴ ἔχει τὴ λύπη, καὶ ὡς τέλος τὴν τιμωρία. Γιατὶ, ἂν οὔτε τὰ σπίτια τους θὰ ἀπολαύσουν αὐτὰ πού κατασκεύασαν μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ φιλοδοξία, καὶ καταβόλλονται ἀπὸ αὐτούς ἄσκοπα οἱ κόποι στοὺς ἀγρούς, καὶ εἶχε ἀπροσδόκητη ἐκβασὴ ἢ ἀπόλαυση ἐκείνων πού ἀγαποῦσαν, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων διαπράχθηκε ἡ πλεονεξία καὶ εἰσχώρησε μέσα τους τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας, πῶς δὲν θὰ ἀποδειχθεῖ γιὰ κάποιους μάταιος καὶ χωρὶς κέρδος ὁ πόθος τους γιὰ τὴν πλεονεξία; Εἶναι σοφὸ λοιπὸν νὰ σκεφθοῦμε ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή, ὅπως λέγει ὁ Παροιμιστής «Εἶναι προτιμότερο νὰ λάβει κανεὶς λίγα καὶ μὲ δικαιοσύνη, παρὰ πολλὰ γεννήματα μὲ ἀδικία»⁵⁸⁵. Εἰδωλολατρία βέβαια ἀποκαλεῖ καὶ ὁ Παῦλος τὴν

καὶ ὁ Παῦλος τὴν πλεονεξίαν καλεῖ, καὶ μάλα εἰκότως ἀθεότης γὰρ τὸ χρῆμα λοιπὸν, καὶ ἐν ἴσῳ τέθεινται τοῖς τὸν φύσει Θεὸν οὐκ ἐπεγνωκόσιν οἱ τὸν τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης νόμον πατοῦντες, ἢ καὶ τοῦ νόμου τὴν πλήρωσιν ἔχει. Ὁ δὲ νόμον οὐκ εἰδώς, ἀρνεῖται τὸν Νομοθέτην. Σωφρονεστέρους δὲ ἡμᾶς καὶ ἀδίκου φιλοχρημα-
5 τίας κρείττονας καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀπετέλει λέγων «Τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος ὅταν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;». «Θησαυροὶ γὰρ ἀνόμους οὐκ ὠφελήσουσι», κατὰ τὸ γε-
10 γραμμένον, «δικαιοσύνη δὲ ῥύσεται ἐκ θανάτου».

Στίχ 12-13. «Ὅτι ἔγνω πολλὰς ἀσεβείας ὑμῶν, καὶ ἰσχυραὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν, καταπατοῦντες δίκαιον, λαμβάνοντες ἀλλάγματα καὶ πένητας ἐν πύλαις ἐκκλίνοντες. Διὰ τοῦτο ὁ συνιῶν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι και-
15 ρὸς πονηρὸς ἐστίν».

ΜΘ. Ὅτι μὴ ἐπὶ σμικροῖς, μήτε μὴν ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι τῶν πλημμελημάτων ἀμύνεται Θεὸς τοὺς προσκεκροκότας, ἀνεξικακήσας δὲ μᾶλλον ἐπὶ μετρίοις πταιίσμασι, ταῖς ἀχαλίνοις εἰς φαν-
20 ῥολότητα ῥοπαῖς λοιπὸν ἐπάγει τὴν κίνησιν, πειρᾶται διδάσκειν. Ἀποπεσεῖσθαι γὰρ οἴκων τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ, φησί, καὶ μέντοι καὶ ἀμπελώνων, καὶ παντὸς οἴμαι τοῦ κατευφραίνειν εἰδότος καὶ συνεχοντος εἰς εὐημερίαν. Ἐπειδὴ τοίνυν δειναὶ καὶ μεγάλαι καὶ οὐκ ἔτι φορηταὶ γεγόνασιν αἱ παρ' αὐτῶν ἁμαρτίαι· κατεδυνάστευον γὰρ δίκαιον, ἢ ἄνδρα τυχόν, ἤγουν, βλέποντες εἰς ἀνοσιότητα,
25 ὀλίγα φροντίζουσιν ἢ ξίουν ὀρθοῦ καὶ δικαίου κριμάτος Ἔστι δὲ τοῦτο καταδυναστεύειν τρόπον τινὰ καὶ πλεονεκτεῖν ἀφυλάκτως τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ. Ἐδέχοντο γὰρ καὶ ἀλλάγματα, τουτέστιν ἀντιδόσεις καὶ ἀντιμισθίας τῶν ἀδίκων κριμάτων καὶ πρὸς γε τούτους «ἐξέκλινον πένητας ἐν πύλαις». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστίν; ἢ
30 γὰρ ἐκεῖνό φησιν, ὅτι τοὺς τὰ μέτρια φρονεῖν ἀναπείθοντας, καὶ ἐν παρῶρησίᾳ περὶ τούτου συμβουλευόντας ἐποιοῦντο φευκτοῦς, ἤγουν ὅτι τὰ τῶν πενήτων κριμάτα παρακρίνειν ἀπετόλμων, οὐ λεληθότως ποθέν, οὐδὲ οἴονεϊ σοφιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν, ἀλλ'

πλεονεξία⁵⁹, και πολὺ σωστά: γιατί εἶναι ἀθεότητα τὸ πρῶγμα αὐτό, και τοποθετοῦνται σὲ ἴση μοῖρα μὲ αὐτοὺς πού δὲν ἔχουν γνωρίσει τὸν ἀπὸ τῆ φύση του Θεοῦ ἐκεῖνοι πού καταπατοῦν τὸν νόμο τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἢ ὁποῖα και ἀποτελεῖ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ νόμου⁶⁰. Αὐτὸς ὅμως πού δὲν γνωρίζει τὸν νόμο, ἀρνεῖται τὸν Νομοθέτη. Ἀλλὰ και ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς ἔκαμνε σωφρονέστερους και ἀνώτερους ἀπὸ τὴν ἄδικη φιλοχρηματία, λέγοντας: «Γιατί τί θὰ ὠφελῆθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἐὰν κερδήσει ὅλο τὸν κόσμο, και ζημιωθεῖ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ του; Ἡ τί θὰ δώσει ὁ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς του;»⁶¹. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Οἱ θησαυροὶ δὲν θὰ ὠφελήσουν τοὺς παράνομους, ἐνῶ ἢ δικαιοσύνη θὰ σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο»⁶².

Στίχ. 12-13. «Γιατί γνώρισα πολλές ἀσέβειές σας και οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι βαρεῖες, ἀφοῦ καταπατεῖτε τὸ δίκαιο, παίρνετε ἀνταλλάγματα, και παραβιάζετε τὸ δίκαιο τῶν φτωχῶν στίς πύλες. Γι' αὐτὸ ὁ συνετὸς θὰ σιωπήσει ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, γιατί ὁ καιρὸς εἶναι γεμᾶτος κακία».

49. Προσπαθεῖ νὰ διδάξει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ αὐτοὺς πού προσκρούουν σ' αὐτὸν γιὰ μικρὰ, οὔτε βέβαια γιὰ τυχαῖα πλημμελήματα, ἀλλὰ δείχνοντας μᾶλλον ἀνεξικακία γιὰ τὰ μικρὰ πταίσματα, ἀφήνει τὴν ὀργὴ του νὰ ξεσπάσει στὴν ἀχαλίνωτη πιά κλίση πρὸς τὴ φαυλότητα. Γιατί θὰ στερηθοῦν οἱ Σαμαρεῖτες, λέγει, τὰ σπίτια τους, ἀλλὰ και τὰ ἀμπέλια τους, και κέθετι νομίζω πού γνώρισμά του ἔχει νὰ προξενεῖ εὐφροσύνη και νὰ συντελεῖ στὴν εὐημερία. Ἐπειδὴ δηλαδή ὑπῆρξαν φοβερὲς και μεγάλες και ὄχι πιά ὑποφερτὲς οἱ ἁμαρτίες τους (γιατί καταδυνάστευαν τὸν δίκαιο, ἢ τὸν τυχόντα ἄνθρωπο, ἢ, ἔχοντας στραμμένη τὴν προσοχή τους στὴν ἀνοσιότητα), ἔδειχναν λίγη φροντίδα γιὰ τὴν ὀρθὴ και δίκαια κρίση. Και αὐτὸ σημαίνει κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι καταδυνάστευαν τὸν δίκαιο και καταπατοῦσαν ἀπροκάλυπτα τὸ σύμφωνο μὲ τὸ νόμο. Γιατί δέχονταν και ἀνταλλάγματα, δηλαδή ἀνταποδόματα και ἀνταμοιβὲς γιὰ τὶς ἄδικες ἀποφάσεις, και μαζί μ' αὐτὰ «παραβιάζαν τὸ δίκαιο τῶν φτωχῶν στίς πύλες». Και τί σημαίνει αὐτό; Ἡ δηλαδή λέγει ἐκεῖνο, ὅτι ἐκείνους πού προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς πείσουν νὰ εἶναι μετριοφρονες και τοὺς συμβούλευαν μὲ παρησῖα νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ τοὺς θεωροῦσαν ὡς κάποιους πού ἔπρεπε ν' ἀποφεύγουν, ἢ ὅτι τολμοῦσαν νὰ βγάζουν ἄδικες ἀποφάσεις κατὰ τὶς δίκαιες τῶν φτωχῶν ὄχι κρυφά, οὔτε

οίονει ἐν πύλαις, τουτέστιν ἀναφανδὸν καὶ ἐν ὄψει πολλῶν, οὐδὲν ἔτι κατερυθριῶντες ὅλως, οὔτε μὴν αἰδῶ τινὰ τοῦ θεοῦ ποιούμενοι νόμου.

Εἰς τοῦτο δὲ ἤδη φαυλότητός τε καὶ πονηρίας κατεδίβασαν
5 τὸν καιρόν, ὡς καὶ αὐτοῖς ἄμεινον ὄρασθαι τοῖς σοφοῖς, καὶ τοῖς
συνιέναι δυναμένοις οἰκονομίας πραγμάτων, τὸ μῆτε ἐλέγχειν
ἔτι, μῆτε μὴν ἐπανορθοῦν τοὺς δυσσεβεῖν ἐλομένους, διάτοι τὸ
τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὠτία προσεικέναι λοιπὸν τοὺς ἐλεγχομένους,
καὶ κνηδὸν ἐπιθρώσκειν τοῖς ἐθέλουσιν ὠφελεῖν, καὶ ἐν ἐχθρῶν
10 ποιεῖσθαι μοῖρα τοὺς τῶν καλλίστων εἰσηγητάς. Ἐπετίμων γὰρ
τοῖς ἀγίοις προφήταις, καὶ πραγμάτων αὐτοὺς πειραῖσθαι παρε-
σκεύαζον εἰς μέσον ἰόντας ἔσθ' ὅτε, καὶ τοὺς ἄνωθεν αὐτοῖς δια-
κομίζοντας λόγους. Καὶ γοῦν Σεδεκίας, ἀπαγγέλλοντα τὰ παρὰ
Θεοῦ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ποτὲ μὲν ἐδέσμει, ποτὲ δὲ καὶ εἰς
15 λάκκον καθίει, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ τέλμασιν ἐναποπνίγειν ἤθελεν.

Οὐκοῦν ἐπὶ μικροῖς ἔτι πταίσμασι μετανοεῖν ἀναγκαῖον, καὶ
μὴ ταῖς τῶν μειζόνων ἐπαγωγαῖς μονονουχί καὶ ἄκοντα παροτρύ-
νειν Θεόν. Εἰ γὰρ ἰσχυραὶ γένοιτο καὶ πολλαὶ λίαν αἱ ἁμαρτίαι,
τότε δὴ πάντως ἀνταποδώσει, καὶ τὰς τῆς ἀγανακτήσεως ἐποίσει
20 φλόγας. Ἰσχυρὰς δὲ εἶναί φαμεν τὰς ἁμαρτίας, τὰς δεινὰς τε καὶ
ἀφορήτους, ὅτι «μὴ πᾶσα ἁμαρτία πρὸς θάνατον», κατὰ γε τὴν σο-
φωτάτην τοῦ Ἰωάννου φωνήν· εἰ δὲ μηδεμία νικᾷ ἰσχύει τὴν φι-
λανθρωπίαν Θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

*****

*****

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦ. 5, στίχ. 14-15. «Ἐκζητήσατε τὸ καλὸν καὶ μὴ τὸ πονη-
25 ρόν, ὅπως ζήσητε, καὶ ἔσται οὕτως μεθ' ὑμῶν Κύριος ὁ Θεὸς
ὁ παντοκράτωρ, ὃν τρόπον εἶπατε· Μεμισήκαμεν τὰ πονηρὰ
καὶ ἠγαπήκαμεν τὰ καλὰ· καὶ ἀποκαταστήσατε ἐν πύλαις

ὑποκρινόμενοι τοὺς εὐσεβεῖς, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο στίς πύλες, δηλαδὴ ὀλοφάνερα καὶ παρουσία πολλῶν, χωρὶς καθόλου νὰ κοκκινίζουν πιά ἀπὸ ντροπή, οὔτε καὶ νὰ δείχνουν κάποιον σεβασμὸ στὸν θεῖο νόμο.

Καὶ πράγματι κατάντησαν σὲ τόση φαυλότητα καὶ κακία, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ σοφοὶ νὰ θεωροῦν καλύτερο καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὅσους μποροῦν νὰ οἰκονομοῦν τὰ πράγματα μὲ σύνεση, τὸ νὰ μὴ ἐλέγχουν πιά, οὔτε νὰ διορθώνουν αὐτοὺς ποὺ διάλεξαν νὰ διαπράττουν ἀσεβείες, ἐπειδὴ οἱ ἐλεγχόμενοι ἔμοιαζαν μὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν εἶχαν αὐτιά, καὶ νὰ ὁρμοῦν σὰν σκυλιὰ σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ὠφελοῦν καὶ νὰ τοποθετοῦν στὴ θέση τῶν ἐχθρῶν τοὺς εἰσηγητὲς τῶν ἀρίστων. Γιατὶ ἐπιτιμοῦσαν τοὺς ἄγιους προφῆτες, καὶ ὀδηγώντας τους πολλὰς φορὲς στὸ μέσον, τοὺς ἔκαναν νὰ δοκιμάζουν δυσκολίες, μολονότι τοὺς μετέφεραν τοὺς οὐράνιους λόγους. Καὶ πράγματι ὁ Σεδεκίας, τὸν προφήτη Ἱερεμία ποὺ τοῦ ἀνήγγελλε τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε τὸν φυλάκιζε, καὶ ἄλλοτε τὸν ἔρριχνε σὲ λάκκο, καὶ ἤθελε νὰ τὸν πνίξει στὰ τέλματα αὐτοῦ⁶³.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μετανοοῦμε γιὰ τὰ πταίσματά μας ποὺ εἶναι ἀκόμα μικρά, καὶ νὰ μὴ ἐξοργίζουμε τὸν Θεὸ χωρὶς κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὸ θέλομε μὲ τὸ νὰ προσθέτομε μεγαλύτερα. Γιατὶ ἂν γίνουν ἰσχυρὲς καὶ πάρα πολλές οἱ ἁμαρτίες, τότε ὅπωςδήποτε θὰ λάβομε τὸ ἀνταπόδομα, καὶ θὰ ρίξει ἐπάνω μας τίς φλόγες τῆς ἀγανάκτησης. Καὶ ἰσχυρὲς λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἁμαρτίες οἱ φοβερὲς καὶ ἀνυπόφορες, γιατί «κάθε ἁμαρτία δὲν ὀδηγεῖ στὸ θάνατο»⁶⁴, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ σοφώτατου Ἰωάννη, ἀφοῦ καμμιά ἁμαρτία δὲν μπορεῖ νὰ νικήσει τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, στὸν ὅποιο ἀνήκει ἡ δόξα στους αἰῶνες. Ἀμήν.

*****

*****

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦ. 5, στίχ. 14-15. «Ἀναζηῆστε τὸ καλὸ καὶ ὄχι τὸ κακόν, γιὰ νὰ ζήσετε, καὶ ἔτσι θὰ εἶναι μαζί σας ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὅπως καὶ σεῖς εἶπατε· Μισήσαμε τὰ κακὰ καὶ ἀγαπήσαμε τὰ καλὰ.

καὶ ἠγαπήκαμεν τὰ καλὰ· καὶ ἀποκαταστήσατε ἐν πύλαις κριμα, ὅπως ἐλεήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ τοὺς περιλοίπους τοῦ Ἰωσήφ».

Ν'. Ἐφην ἤδη πλειστάκις, ὡς οὐ μία γέγονεν αἰχμαλωσία, δι-
5 ἀφοροι δὲ κατὰ καιροὺς καὶ ἀνὰ μέρος. Φουλά μὲν γὰρ ὁ Ἄσσυ-
ρίων πρῶτος ἐλθὼν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ τὰς δύο φυλάς, τὰς πέραν τοῦ
Ἰορδάνου, καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις ἀναστατώσας ᾤχετο. Μετ' ἐκεῖ-
νον δὲ ὁ Σαλμανασάρ, οὐ πᾶσαν ἐλὼν τὴν Σαμάρειαν, ἀλλὰ τι μέ-
ρος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ σὺν τοῖς ἀλοῦσιν ἀνεκομίζετο. Ἐποίει δὲ τοῦ-
10 το ὁ Θεὸς οἰκονομικῶς, πόνῳ καὶ μάστιγι παιδεύων ἐκκεκλικότα
τὸν Ἰσραήλ, καὶ μετατιθεὶς ἐπὶ γε τὸ δεῖν τὰ ἀμείνω καὶ προεπωδέ-
στερα φρονεῖν τε καὶ δοᾶν. Συμβέβηκε τοίνυν τοὺς ἐκ τῶν ἀρτίως
ἡμῖν εἰρημένων πολέμων διαφυγεῖν ἰσχύσαντας, γνωσιμαχοῦντας
ἤδη πως, ἐφ' οἷς ἠπάτηνται μετανοεῖν, εἰδέναί τε καὶ ὁμολογεῖν,
15 ὅτι πολλὰ καὶ δύσοιστα πεπλημμεληκόσιν ἐπενήνεκται λοιπὸν τὰ
ἐκ θείας ὀργῆς, εἶτα τῶν ἰδίων ἐθῶν τὴν ἐπανόρθωσιν μονονουχί
καὶ κατεπαγγέλλεσθαι τῷ Θεῷ, λέγοντας· «Μεμισήκαμεν τὰ πο-
νηρὰ καὶ ἠγαπήκαμεν τὰ καλὰ». Οὐκοῦν ὃν τρόπον εἰρήκατε,
φησί, ζητήσατε τὸ καλὸν καὶ μὴ τὸ πονηρόν, ἵνα καὶ τὸ εὖ εἶναι
20 κερδάνητε ζῶντές τε καὶ σωζόμενοι, καὶ μεθ' ὑμῶν γένοιτο Κύρι-
ος ὁ Θεὸς ὁ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν. Ἀποκαταστήσατε δὲ καὶ
ἐν πύλαις κριμα, τουτέστιν, ὀρθοὶ γένεσθε κριταί· μὴ ψῆφον ἄδι-
κον καταγράφοντες τῶν ἀσθενεστέρων· μὴ τὴν τοῦ δικαίου πα-
ρασημαίνοντες δύναμιν, μήτε μὴν κονδυλίζοντες εἰς κεφαλὰς
25 πτωχῶν, μήτε ὁδὸν ταπεινῶν ἐκκλίνοντες, ἵνα λοιπὸν κατελεήσῃ
Θεὸς τοὺς ἐκ τῶν ἤδη συμβεβηκυῖων αἰχμαλωσιῶν περιλειφθέ-
ντας. Ἐξ Ἰωσήφ. Σημαίνει δὲ πάλιν τὸν Ἐφραῖμ, ἥτοι τὰς δέκα φυ-
λάς. Ὡς γὰρ ἤδη προεῖπον, ἐπειδὴ γέγονεν ἐξ Ἰωσήφ ὁ Ἐφραῖμ,
ταύτητοι καὶ τῷ τοῦ πατρὸς ὀνόματι σημαίνεται. Δεῖ δὲ οὖν ἄρα
30 φρονεῖν ὀρθά, καὶ τὰς ἰδίας ἡμῶν ἀπορθοῦν διανοίας, εἰς γε τὸ
χοῆναι τὰ Θεῷ θυμῆρη φρονεῖν, καὶ κατορθοῦν ἀρετὴν, καὶ τῶν
τῆς δικαιοσύνης ἀντέχεσθαι τρόπων, καὶ ὀρθότητος εἶναι σοφοῦς

65. Δ' Βασ. 15, 19.

66. Δ' Βασ. 18, 9-11.

Ἐποκαταστήστε ἐπίσης τὴ δίκαια κρίση στὶς πύλες, γιὰ νὰ ἐλεήσει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωσήφ».

50. Εἶπα ἤδη πολλές φορές, ὅτι ἔγινε ὄχι μία αἰχμαλωσία, ἀλλὰ διάφορες κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ τόπους. Γιατί ὁ Φουλά, ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, πρῶτος ἀφοῦ ἐξεστράτευσε στὴ Σαμάρεια καὶ ἀφοῦ ἀναστάτωσε τὶς δύο φυλές τὶς πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη καὶ τὶς ἐκεῖ πόλεις, ἐπέστρεψε στὴ χώρα του⁶⁵. Μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ Σαλμανασάρ, ἀφοῦ κυρίευσε ὄχι ὅλη τὴ Σαμάρεια, ἀλλὰ ἓνα μέρος, ἐπέστρεψε στὴ χώρα του μαζί μὲ τοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς κατ' οἰκονομία, παιδεύοντας μὲ πόνο καὶ μαστίγιο τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ εἶχαν παραστρατήσει, καὶ θέλοντας νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν ἀνάγκη νὰ φρονοῦν καὶ νὰ πράττουν τὰ ἀνώτερα καὶ τὰ πλέον πρέποντα. Συνέβη λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ μπόρεσαν νὰ διαφύγουν ἀπὸ τοὺς πολέμους ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, ἀναγνωρίζοντας πιά ὅτι πρέπει νὰ μετανοήσουν γιὰ τὰ ὅσα διέπραξαν ἀπατημένοι καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν καὶ νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι καταφέρθηκαν ἐναντίον τους τὰ πλήγματα ἐξαιτίας τῆς θείας ὀργῆς ἐπειδὴ διέπραξαν πολλὰ καὶ ἀνυπόφορα πλημμελήματα, ὑπόσχονται κατὰ κάποιον τρόπο στὴ συνέχεια στὸν Θεὸ τὴ διόρθωση τῶν συνηθειῶν τους, λέγοντας: «Μισήσαμε τὰ κακὰ καὶ ἀγαπήσαμε τὰ καλὰ». Μὲ τὸν τρόπο δηλαδὴ ποὺ εἶπατε, λέγει, «Ἀναζητήστε τὸ καλὸ καὶ ὄχι τὸ κακὸ, ὥστε καὶ νὰ κερδήσετε τὴν εὐτυχία ὅσο εἶστε ζωντανοὶ καὶ σωσμένοι, καὶ νὰ εἶναι μαζί σας ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσία τῶν πάντων. «Ἐποκαταστήστε ἐπίσης καὶ τὴν κρίση στὶς πύλες», δηλαδὴ γίνετε δίκαιοι κριτές μὴ θγάζετε ἄδικη ἀπόφαση γιὰ τοὺς ἀσθενέστερους, μὴ παραποιεῖτε τὴ δύναμη τοῦ δικαίου, οὔτε βέβαια νὰ καταφέρετε γρονθοκοπήματα στὰ κεφάλια τῶν φτωχῶν, οὔτε νὰ παρεκκλίνετε ἀπὸ τὸ δρόμο τῶν ταπεινῶν, γιὰ νὰ ἐλεήσει σὸ ἐξῆς ὁ Θεὸς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωσήφ ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τὶς μέχρι τώρα αἰχμαλωσίες. Ὑποδηλώνει πάλι τὸν Ἐφραΐμ, ἥτοι τὶς δέκα φυλές. Γιατί, ὅπως ἤδη εἶπα προηγουμένως, ἐπειδὴ ὁ Ἐφραΐμ καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, γι' αὐτὸ καὶ ὑποσημαίνεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ φρονοῦμε ὀρθά, καὶ νὰ καθοδηγοῦμε τὴ σκέψη μας καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ φρονοῦμε τὰ ἀρεστὰ στὸν Θεὸ, καὶ νὰ κατορθώνουμε τὴν ἀρετὴ, καὶ νὰ προσηλωνόμαστε στοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ φροντίσουμε μὲ

ἐπιμελητάς ἔξομεν γὰρ οὕτω συνόντα τε καὶ προασπίζοντα τὸν τῶν ὄλων Θεόν.

Στίχ 16-17. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ Ἐν πάσαις πλατείαις κοπετός, καὶ ἐν πάσαις ὁδοῖς
5 ῥηθήσεται οὐαί, οὐαί· κληθήσεται γεωργὸς εἰς πένθος καὶ κοπετόν, καὶ εἰς εἰδότας θρῆνον· καὶ ἐν πάσαις ὁδοῖς κοπετός, διότι διελεύσομαι διὰ μέσου σου, εἶπε Κύριος».

ΝΑ'. Ἀπογευσάμενοι, φησί, τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κακῶν, καὶ τοῖς ἤδη συμβεθηκόσιν οὐ μετρίως ἐπηληγνότες, ἐπηγγέλεσθε
10 μισεῖν τὰ πονηρά, καὶ ἀγαπᾶν τὸ καλόν· ἀλλὰ βραχὺ καὶ μόλις τῶν ἐκεῖθεν δευμάτων ἀπηλλαγμένοι, πρὸς τὸ ῥάθυμον ἀπεκλίνατε, καὶ οὐδὲν ἤττον ἀπηρτημένοι τῶν ἀρχαίων ἐφαίνεσθε κακῶν. Ταύτητοι λοιπὸν θρήνου καὶ οἰμωγῆς ἀνάμεστοι μὲν αἱ πόλεις, κομμοὶ δὲ καὶ δάκρυον πανταχοῦ, καὶ ζήτησις ἔσται τῶν εἰδότην
15 κατολοφύρεσθαι. Καὶ οὐκ ἀρκοῦντων ὑμῖν εἰς τοῦτο τῶν ἀστικῶν, παραληφθήσεται καὶ γεωργός, ὥστε καὶ ἀγροικικὸν ὑμῖν ἐπηχῆσαι μέλος, καὶ τοῖς ἐπιχωρίοις ῥυθμοῖς τὰς τῶν πεπτωκότων ὁδύρασθαι συμφοράς. Διελεύσομαι γὰρ διὰ μέσου σου, φησίν, ἐφορῶν ἤδη πως τὰς ἀμαρτίας, καὶ οὐ πόρρω καθεστηκῶς
20 ἔτι τῶν ἀφόρητα δεδυσεθηκότων. Ἐως μὲν γὰρ οὕτω παιδεύει Θεός, δοκεῖ πως οὐδὲ ἐφεστάναι, τὰ δὲ ἐξ ὀργῆς ἐπάγων, μονονουχί καὶ πάρεστιν καὶ ἐπιρῥίπτει τὰς δίκας. Οὕτω καὶ Σοδόμοις ἐπεφοίτησαν ἄγγελοι κατεμπρήσοντες τοὺς ἠσεβηκότας, ὡς ἐν τῷ μὴ κολάζειν ἀφεστηκότες. Οὐκοῦν τὸ «διελεύσομαι διὰ μέσου
25 σου», σημαίνει τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὸν τοῦ κολάζεσθαι δεῖν ἐφεστηκότα καιρόν.

Στίχ. 18-20. «Οὐαί οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρίου· ἵνα τί αὕτη ὑμῖν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου; καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος καὶ οὐ φῶς. Ὅν τρόπον ὅταν φύγη ἄνθρωπος ἐκ προσώπου τοῦ λέοντος καὶ ἐμπέσῃ αὐτῷ ἡ ἄρκος καὶ εἰσπηδήσῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἀπερείσῃ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τοίχον, καὶ δάκῃ αὐτὸν ὄφεις. Οὐχὶ σκότος ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου καὶ οὐ φῶς, καὶ γνόφος οὐκ ἔχων φέγγος αὐτῆ;».

σύνεση για τὴν ὀρθότητα. Γιατὶ ἔτσι θὰ ἔχομε μαζί μας καὶ ὑπερασπιστὴ μας τὸν Θεὸ τῶν ὄλων.

Στίχ. 16-17. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· Σὲ ὅλες τὶς πλατεῖες θὰ ξεσπάσει κοπετός, καὶ σ' ὅλους τοὺς δρόμους θὰ ἀκούγεται τὸ οὐαί, οὐαί. Ὁ γεωργὸς θὰ κληθεῖ νὰ λάβει μέρος στὸ πένθος καὶ τὸν κοπετό, καὶ ὁ θρηῆνος θὰ ἀνατεθεῖ σὲ ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζουν νὰ θρηνοῦν· σ' ὅλους τοὺς δρόμους θὰ ἀκούγεται κοπετός, γιατί θὰ περάσω ἀπὸ ἀνάμεσά σας, εἶπε ὁ Κύριος».

51. Ἀφοῦ γευθήκατε, λέγει, τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ ἔχετε πονέσει πάρα πολὺ γιὰ τὰ ὅσα ἤδη σᾶς ἔχουν συμβεῖ, ὑποσχεθήκατα ὅτι θὰ μισεῖτε τὰ κακὰ καὶ θὰ ἀγαπᾶτε τὸ καλό· ἀλλὰ πολὺ σύντομα καὶ μόλις ἀπαλλαχθήκατε ἀπὸ ἐκείνους τοὺς φόβους, κλίνετε πάλι στὴ ραθυμία, καὶ φαινόσασταν καθόλου λιγότερο προσηλωμένοι στὰ παλιὰ κακὰ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριὰ θὰ γεμήσουν ἀπὸ θρήνους καὶ κραυγές, καὶ παντοῦ θὰ χύνονται δάκρυα, καὶ θὰ ἀναζητοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν νὰ θρηνολογοῦν. Καὶ δὲν θὰ φτάνουν γιὰ αὐτὸ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, ἀλλὰ θὰ κληθεῖ καὶ ὁ γεωργός, ὥστε νὰ ἀκουσθεῖ καὶ χωριὰτικος θρηῆνος, καὶ μὲ τοὺς ὀδυρμούς τῶν γεωργῶν νὰ θρηνολογοῦνται οἱ συμφορὲς αὐτῶν ποὺ ἔχουν πέσει. Γιατὶ θὰ περάσω ἀπὸ ἀνάμεσά σας, λέγει, παρατηρώντας κατὰ κάποιον τρόπο τὶς ἁμαρτίες σας, καὶ δὲν θὰ μείνω πιά μακριὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διέπραξαν ἀνυπόφορα δυσσεβήματα. Γιατί, ὅσο δὲν τιμωρεῖ ὁ Θεός, φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι δὲν βρίσκεται κοντὰ, καταφέροντας ὅμως τὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς του, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο παρὼν καὶ ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίες. Ἔτσι καὶ στὰ Σόδομα κατέβηκαν ἄγγελοι γιὰ νὰ κατακάψουν ἐκείνους ποὺ διέπραξαν τὰ ἀσεβήματα⁶⁷, σὰ νὰ βρίσκονται μακριὰ κατὰ τὸν χρόνον ποὺ δὲν τιμωροῦν. Ἄρα λοιπὸν τὸ, «Θὰ περάσω ἀπὸ ἀνάμεσά σας», σημαίνει τὴν ἐπίσκεψιν καὶ ὅτι ἔφτασε ὁ καιρὸς τῆς τιμωρίας.

Στίχ. 18-20. «Ἀλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου. Καὶ τί θὰ εἶναι αὕτη ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου γιὰ σᾶς, Θὰ εἶναι σκοτάδι καὶ ὄχι φῶς, καὶ τέτοια, ὅπως ἐὰν φύγει ὁ ἄνθρωπος μπροστὰ ἀπὸ λιοντάρη καὶ πέσει ἐπάνω του ἀρκούδα, καὶ τρέχοντας μέσα στὸ σπίτι στηρίξει τὰ χέρια του πάνω στὸν τοῖχο καὶ τὸν δαγκώσει φίδι. Δὲν εἶναι σκοτάδι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου καὶ ὄχι φῶς, καὶ γνόφος χωρὶς νὰ ὑπάρχει τὸ παραμικρὸ φῶς σ' αὐτή».

*NB. Τῶν ἁγίων προφητῶν προαγορευόντων αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα, καὶ ὅτι πικραῖς καὶ ἀνιάτοις περιπεσοῦνται συμφοραῖς, διανενευκότες ἀσχέτως ἐπὶ τὰ τῆς πλανήσεως ἔργα, διαγελῶντές τε καὶ ὑπτιούμενοι, ποτὲ μὲν ἔφασκον, εἰς ὑπερθέσεις καὶ χρό-
 5 νους δραμεῖσθαι τὰς προφητείας, ποτὲ δὲ καὶ ὀλοτρόπως ἀπε-
 γνωκότες, ἀπετόλμων λέγειν, κατὰ γε τὴν Ἰερεμίου φωνήν· Πού ἐστὶν ὁ λόγος Κυρίου; ἐλθέτω». ῥοντο γάρ, ὅτι καὶ ψευδοεποῦ-
 σιν οἱ προφήται, καὶ δευμάτων αὐτοὺς ἀναπιμπλάσι κενῶν· ἤ-
 γουν εἰ καὶ τις ἀληθῶς κατ' αὐτῶν ἴοι πόλεμος, ἀμείνους ἔσονται
 10 τῆς ἐκείνων χειρός, σκληρὰν καὶ δυσάντητον ἀντανιστάντες αὐ-
 τοῖς ἀλκήν τε καὶ προθυμίαν. Ἀληθὲς γάρ ὅτι, «Ὅταν ἔλθῃ ἀσε-
 θῆς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλ' οἱ τοιοῖδε τὴν ἔξιν, καθάπερ τὰ τῶν τραυμάτων ἀπεγνωσμένα,
 μονονουχὶ καὶ κεκράγασιν, ὅτι πυρὸς δέονται καὶ τομῆς καὶ τῶν
 15 τοιούτων εἰσὶν ἐν ἐπιθυμίᾳ. Διψῶσι γάρ τρόπον τινὰ τὸ χρῆναι
 κολάζεσθαι, καὶ εἰ μὴ τῇ τοιαύτῃ λοιπὸν κέχρηται φωνῇ. Οὐαὶ
 τοίνυν, φησὶν, τοῖς οὐδὲν ἕτερον ἐπιθυμοῦσί τε καὶ ἐκδεχομένοις,
 εἰ μὴ τὴν τῆς κολάσεως ἡμέραν, ἣν καὶ τοῦ Κυρίου φησὶν· ἐπάγε-
 ται γὰρ παρὰ Θεοῦ. Ἰνα τί τοίνυν αὐτῇ, φησὶν, ὑμῖν, σκότος οὐ-
 20 σα καὶ οὐ φῶς; Διὰ τοι τὸ πλείστης ὄσης ἀναπεπληῆσθαι συμφο-
 ρᾶς Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο, φησὶ, διεκδύναί τις, οὐδ' ἂν ἔξω τις ἴοι
 τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ὁ τοῦτο φυγῶν, ὑπ' ἐκείνου ληφθήσεται, καὶ τοῖς
 τὸ πρῶτον ἐκνευκῶσι συναντήσῃ τὸ δεύτερον. Τοῦτο γάρ ἐστι
 τὸ «διαφυγεῖν μὲν ἐκ στόματος λέοντος, ἐμπεσεῖν δὲ εἰς ἄρκτον».
 25 Ἀλλὰ κἂν εἴ τις οἴοιτο, φησὶν, ἐν ἀσφαλείᾳ γενέσθαι τυχόν, εἰσε-
 λάσαι τε εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκεῖ θανάτῳ περιπεσεῖται, τοῖς ὄφεως δή-
 γμασιν ἀδοκῆτως ὑπενηνεγμένος Θεοῦ γὰρ τινα συνελάνοντος
 εἰς ὄλεθρόν τε καὶ πόνους, τίς ὁ διασώσων; τίς ὁ ἐπικουρήσων
 καὶ ἀπαλλάξων τῆς δίκης; ἢ ποῖος ἔσται τρόπος, ὃν εἰ διελάσειέ
 30 τις, ἔξω γένοιτο τῶν κακῶν; Οὐδεὶς παντελῶς. «Τὴν γὰρ χεῖρα
 τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», καὶ, «Ἐὰν κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου,
 τίς ἀνοίξει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον.*

68. Ἰεζ. 12, 27.

70. Ἡσ. 14, 27.

69. Παροιμ. 18, 3.

71. Ἰωβ. 12, 14.

52. Ἐνῶ οἱ ἅγιοι προφῆτες προανήγγελλαν σ' αὐτοὺς αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, καὶ ὅτι θὰ περιπέσουν σὲ πικρὲς καὶ ἀθεράπευτες συμφορὲς ἐπειδὴ ἔκλιναν ἀσυγκράτητα στὰ ἔργα τῆς πλάνης, αὐτοί, χλευάζοντάς τους καὶ παραμένοντας ἀδιάφοροι, ἄλλοτε ἔλεγαν, ὅτι οἱ προφητεῖες θὰ πραγματοποιηθοῦν μετὰ ἀπὸ πολλοὺς μελλοντικούς χρόνους⁶⁸, καὶ ἄλλοτε ἀπελπισμένοι τελείως, τολμοῦσαν νὰ ποῦν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἰερεμίας: «Ποῦ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου; ἃς ἔρθει»⁶⁸. Γιατὶ νόμιζαν, ὅτι καὶ ψευδολογοῦσαν οἱ προφῆτες, καὶ τοὺς γέμιζαν μὲ κούφιους φόβους· ἢ πάλι κι ἂν ἀκόμα συμβεῖ ἀληθινὰ κάποιος πόλεμος ἐναντίον τους, θὰ βρεθοῦν ἰσχυρότεροι ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνων, ἀντιπαρατάσσοντας σ' αὐτοὺς σκληρὴ καὶ ἀκαταμάχητη δύναμη καὶ προθυμία. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔνει γραφεῖ, ὅτι «Ὅταν φθάσει ὁ ἀσεβὴς στὸ βάθος τῶν κακῶν, δείχνει περιφρόνηση»⁶⁹. Ἀλλὰ αὐτοὶ πού ἦταν συνηθισμένοι σ' αὐτά, ὅπως τὰ τραύματα πού δὲν ἔχουν θεραπεία, κραυγάζουν κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι χρειάζονται καυστήρα καὶ νυστέρι καὶ αὐτὰ ἐπιθυμοῦν. Γιατὶ διψοῦν κατὰ κάποιο τρόπο τὴν τιμωρία, ἔστω κι ἂν δὲν τὸ λένε μὲ τὰ λόγια. Ἀλλοίμονο λοιπόν, λέγει, σὲ αὐτοὺς πού δὲν ἐπιθυμοῦν καὶ δὲν περιμένουν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν ἡμέρα τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποία καὶ ὀνομάζει «ἡμέρα τοῦ Κυρίου»· γιατί στέλνεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λοιπόν αὕτη, λέγει, εἶναι γιὰ σᾶς σκότος καὶ ὄχι φῶς, Ἐπειδὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ πάρα πολλές συμφορὲς. Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσαν, λέγει, κάποιοι νὰ διαφύγουν, οὔτε θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ κακό, ἀλλ' αὐτὸς πού θὰ ἀποφύγει αὐτό, θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ αὐτοὶ πού παρέκαμψαν τὸ πρῶτο, θὰ τοὺς συναντήσῃ τὸ δεύτερο. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «θὰ διαφύγει βέβαια ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ, θὰ πέσει ὅμως σὲ ἀρκούδα». Ἀλλὰ κι ἂν κάποιος νόμιζε, λέγει, ὅτι εἶναι ἀσφαλισμένος τυχὸν καὶ ὀρμήσει μέσα στὸ σπίτι, ἐκεῖ θὰ βρεῖ τὸ θάνατο, δεχόμενος ἀπροσδόκητα τὰ δαγκώματα φιδιοῦ. Γιατὶ ὅταν ὁ Θεὸς σπρώχνει κάποιον στὸν ὄλεθρο καὶ στοὺς πόνους, ποιὸς θὰ τὸν σώσει; ποιὸς θὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ θὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρία; ἢ ποιὸς τρόπος θὰ βρεθεῖ, πού ἂν τὸν ἀκολουθήσῃ κανεὶς, θὰ μπορέσῃ νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ κακά; Ἀπολύτως κανένας. Γιατὶ λέγει: «Τὸ χέρι τὸ παντοδύναμο πού σηκώθηκε γιὰ νὰ χτυπήσῃ ποιὸς θὰ τὸ ἀποτρέψῃ;»⁷⁰ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἐὰν κλείσῃ τὴν πόρτα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξῃ;»⁷¹.

Στίχ. 21-22. «Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι ἔὰν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐ προσδέξομαι αὐτά, καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέψομαι».

5 ΝΓ'. Ἀρμόσειεν ἂν ὁ λόγος τοῖς ἐξ Ἰούδα μάλιστα καὶ Βενιαμίν. Αἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ φυλαὶ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις ὀλοτρόπως προσκείμεναι, ῥάθυμοί τε σφόδρα καὶ πολὺ κατημεληκνῦναι τῶν διὰ Μωυσέως ἠλίσκοντο νόμων, οἱ δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἔθνον μὲν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τῇ Βάαλ καὶ τῇ στρατιᾷ
10 τοῦ οὐρανοῦ προσῆγον σπονδάς, ὑπεπλάττοντο δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τῆς εἰς τὸν νόμον αἰδοῦς ποιεῖσθαι φροντίδα, καὶ ἀποπληροῦν ἐπιείγεσθαι καὶ θυσίας καὶ ἐορτὰς. Ἄλλ' ὅτι ταῦτα μεμίσηκεν ὁ τῶν ὄλων Δημιουργός, καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαίου φανερόν ἐποιεῖτο λέγων· «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων
15 προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρας· τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει Κύριος; Πλήρης εἰμὶ ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἄρνων καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι, οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι· τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσθήσεσθε. Ἐὰν φέρητε σεμί-
20 δαλιν, μάταιον θυμίαμα βδέλνυμά μοι ἐστί· τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ Σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου· ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμονήν».

Ταύτης ἠρτηῆσθαι τῆς διανοίας τὰ προκειμένα φαμεν. Μεμίσηκα γὰρ, φησί, καὶ ἀπεωσάμην τὰς ἐορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐκ ἂν ἐπαινέσαμεν τὰς θυσίας, οὐδ' ἂν ὀσμὴν εὐωδίας καταλογισαίμην πώποτε τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ σωτηρίου προσαγωγὰς. Εἶδη δὲ ταῦτα θυσιῶν διεσταλμένα κατὰ καιρούς, καὶ ὡς ἐν ἰδίῳ τρόποις. Ἐτερον γὰρ τι τὸ ὀλοκαύτωμα, καὶ ἕτερον ἡ θυσία,
30 καὶ ἡ τοῦ σωτηρίου ἐπιφάνεια, τουτέστι τὸ εἰς ὄψιν ἰέναι Θεοῦ καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ σωτηρίου προσκομίζειν θυσίας. Ἄλλ' Ἰουδαῖοις μὲν, πλείστην ὄσσην ἐπιτηδεύουσι τὴν ἀσέβειαν, πρόποι ἂν εἰκότως ἄπερ ἔφαμεν ἀρτίως, ἀποδέχεται δέ, καὶ λίαν ἀσμένως, καὶ προσίεται Θεὸς τὰς τῶν ἐν πίστει θυσίας, τὸ ὀλοκαύτωμα τὸ

Στίχ. 21-22. «Σᾶς μίσησα πιά, ἀπέριψα τις ἑορτές σας, καὶ δὲν θὰ ὀσφρανθῶ τις θυσίες σας κατὰ τὰ πανηγύρια σας γιατί, ἂν μοῦ προσφέρετε ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίες σας, δὲν θὰ τὰ δεχθῶ αὐτά, καὶ δὲν θὰ ρίξω εὐνοϊκὸ τὸ βλέμμα μου κατὰ τις σωτήριες θυσίες σας».

53. Ὁ λόγος θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ κυρίως γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Γιατὶ οἱ φυλὲς ποὺ ζοῦσαν στὴ Σαμάρεια, προσκολλημένοι μὲ κάθε τρόπο στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων, συλλαμβάνονταν νὰ εἶναι πάρα πολὺ ράθυμοι καὶ νὰ ἔχουν παραμελήσει πολὺ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσῆ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα θυσίαζαν βέβαια στὰ ἱερὰ τῶν ὑψηλῶν τόπων στὸν Βάαλ καὶ πρόσφεραν σπονδὲς στὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, προσποιοῦνταν ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὅτι φρόντιζαν γιὰ τὴν τήρηση τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ νόμο, καὶ ἔσπευδαν νὰ ἐκπληρώσουν καὶ τις θυσίες καὶ τις ἑορτές. Ἄλλ' ὅτι αὐτὰ τὰ μίσησε ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων, τὸ φανέρωνε καὶ μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας: «Ἀκουστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, ἄρχοντες τῶν Σοδόμων, προσέξτε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, λαὲ τῆς Γομόρρας: Τί νὰ τὸ κάνω ἐγὼ τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας; λέγει ὁ Κύριος. Εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ ὀλοκαυτώματα κριῶν, καὶ τὸ λίπος τῶν ἀρνιῶν καὶ τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων δὲν τὸ θέλω, οὔτε νὰ ἔρχεσθε νὰ παρουσιασθεῖτε μπροστὰ μου· γιατί ποιὸς τὰ ζήτησε αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας; Δὲν θὰ συνεχίσετε νὰ ἔρχεσθε ἔτσι στὴν αὐλὴ τοῦ ναοῦ μου. Ἐὰν προσφέρετε ὡς θυσία σημιγδάλι, θὰ εἶναι μάταιο· τὸ θυμίαμα εἶναι σιχαμερὸ σὲ μένα· τις πρωτομηνιές σας καὶ τὰ Σάββατα καὶ τὴ μεγάλη ἡμέρα δὲν θὰ τὰ ἀνεχθῶ· τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀργία καὶ τις ἑορτές σας τις μισεῖ ἡ ψυχὴ μου· σᾶς χόρτασα πιά»⁷².

Λέμε λοιπὸν ὅτι αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Γιατὶ λέγει μίσησα καὶ ἀπέριψα τις ἑορτές σας, καὶ δὲν θὰ μπορούσα νὰ ἐπαινέσω τις θυσίας, οὔτε θὰ μπορούσα νὰ θεωρήσω ποτὲ ὀσμὴ εὐωδίας τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τις προσφερόμενες θυσίες γιὰ τὴ σωτηρία σας. Αὐτὰ βέβαια εἶναι εἶδη θυσιῶν ὀρισμένα κατὰ καιροὺς καὶ μὲ τὸν ἰδιαίτερο τρόπο τους. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ ὀλοκαύτωμα, καὶ ἄλλο ἢ θυσία καὶ ἢ ἐπιφάνεια τοῦ σωτηρίου, δηλαδή τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς στὸν Θεὸ καὶ νὰ προσφέρει τις θυσίες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του. Ἄλλ' αὐτὰ ποὺ μόλις εἶπαμε ταιριάζουν εὐλόγα στοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἐκδηλώνουν σὲ πάρα πολὺ μεγάλο βαθμὸ τὴν ἀσέδειά τους, ἀποδέχεται ὅμως, καὶ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση, καὶ εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς μὲ τις θυσίες αὐτῶν ποὺ προσφέρονται

πνευματικόν, τὰς ἐν ἑορταῖς ἐπιφανείας Εὐωδιάζομεν γὰρ οὐχ αὐτούς, ἀλλὰ τὸν ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος, φημί δὴ Χριστόν. Πρέποι δ' ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ ἀπαράδεκτον εἰς θυσίαν, καὶ τοῖς ἀνοσίοις αἵρετικοῖς καὶ οἷς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, κατὰ γε τοὺς ἔ-
 5 πίστει γνησίους· Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ». Ὁσμὴ γὰρ αὐτοῖς ἐν Βεελζεβούλ, εἶπερ ἔστιν ἀληθές ὅτι, «Οὐδεὶς λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ». Δυσφημοῦντες δὲ ἀφυλάκτως οἱ τάλανες καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς καταψευδόμενοι δόξης, οὐκ εὐοσμία πνευματικῆ, βορβόρω δὲ μᾶλλον καταμεθύοντα φο-
 10 ροῦσι τὸν νοῦν.

Στίχ. 23-24. «Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἤχον ῥόδων σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ κυλισθήσεται ὡς ὕδωρ κρῖμα, καὶ δικαιοσύνη ὡς χειμάρρους ἄβατος».

ΝΔ'. Ἐκπέμπει ταῖς ἑορταῖς ὁμοῦ καὶ ταῖς ἀνονήτοις θυσίαις
 15 τὰς ὀργανικὰς εὐφημίας, οὐκ ἀψύχοις ὕλαις τὸ χρῆναι δοξολογεῖν ἀπονέμων Θεός, μετατιθεῖς δὲ μᾶλλον τῆς οὕτω λαμπρᾶς εὐκλείας τὴν μέθεξιν τοῖς ἐκ καθαρᾶς διανοίας ἀνιῖσι φωνῆν· δοξολογία γὰρ ἢ τοιάδε καλὴ καὶ ἀνδάνουσα τῷ πάντων Δεσπότη. Εὐ δὲ δὴ σφόδρα τὰς οὐκ οἶδ' ὅθεν ἐξηυρημένας τῶν Ἰουδαίων
 20 δοξολογίας, ὀργανικὰς δηλονότι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἤχον ῥόδων ἀποκαλεῖ, τὴν οἴονεῖπως περιττὴν τινα καὶ εἰκαῖαν ἡχὴν, ἄσημόν τι καὶ ἀδρανὲς ἰεῖσαν μέλος. Ὅτι δὲ καὶ ταῦτα γεγόνασιν Ἰουδαικῆς ἀβουλίας εὐρήματα, δέδειχεν εἰπὼν· «Ψαλμὸν ὀργάνων σου»· μόνον γὰρ οὐχί φησιν· Οὐκ ἐμῶν· ἔξω γὰρ νόμου τὸ
 25 χρῆμα, καὶ περὶ τούτων οὐδὲν λελάληκεν ὁ Μωυσῆς

Οὐκοῦν οὐ παρακληθήσομαι, φησίν, οὐδὲ ταῖς δι' ὀργάνων εὐηχίαις ἀποκρούσει τὰ ἐγκλήματα, ἀλλ' ὡς ὕδωρ κυλισθήσεται μου τὸ κρῖμα, καὶ ἢ παρ' ἐμοῦ γενομένη δικαιοσύνη, τουτέστιν ἢ καθ' ὑμῶν δικαία λοιπὸν ἀπόφασις ὡς χειμάρρους ἄβατος ἔσται,
 30 κατασύρων δηλονότι τὰ παρεμπίπτοντα καὶ φειδόμενος οὐδενός. Καταρρήγνυνται γὰρ τῶν ὀρῶν ῥαγδαίως οἱ χειμάρροι. Οὕτω καὶ ἡ θεῖα ψῆφος, εἰ δὴ γένοιτο κατὰ τινων, ὕδωρ ἄμαχον καὶ

73. Β' Κορ. 2, 15.

74. Α' Κορ. 12, 3.

μέ την πίστη, τὸ πνευματικὸ ὄλοκαύτωμα, τίς ἐμφανίσεις τῶν πιστῶν στὸν Θεὸ κατὰ τίς ἑορτές. Γιατὶ εὐωδιάζομε ὄχι τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλ' αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει μέσα μας μέσω τοῦ Πνεύματος, δηλαδή τὸν Χριστό. Ταιριάζει ὅμως, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἢ μὴ ἀποδοχὴ τῆς θυσίας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνίερους αἵρετικούς καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ποῦν, σύμφωνα μὲ τοὺς γνήσιους στὴν πίστη· «Γιατὶ εἴμαστε εὐωδία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεό»⁷³. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ὁσμὴ γιὰ τὸν Βεελζεβούλ, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια ὅτι, «Κανένας δὲν λέγει ἀνάθεμα τὸν Ἰησοῦ»⁷⁴, παρὰ μόνο ὃν κατέχεται ἀπὸ τὸν Βεελζεβούλ. Βλασφημώντας ὅμως ἀπροφύλακτα οἱ ταλαίπωροι καὶ συκοφαντώντας τὴ δόξα τοῦ Μονογενοῦς, ἔχουν τὸ νοῦ τους γεμᾶτο, ὄχι ἀπὸ εὐωδία πνευματικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ βόρβορο.

Στίχ. 23-24. «Ἀπομάκρυνε ἀπὸ μένα τὸν ἦχο τῶν ὠδῶν σου, καὶ τὴ μελωδία τῶν ὀργάνων σου δὲν θὰ τὴν ἀκούσω. Ἄς κυλίσει σὰν τὸ νερὸ ἢ κρίση σου, καὶ ἡ δικαιοσύνη σου σὰν χεῖμαρρος ἀδιάβατος».

54. Ἀπομακρύνει μαζὶ μὲ τίς ἑορτές καὶ τίς ἀνώφελες θυσίες τίς εὐφημίες μὲ μουσικὰ ὄργανα, ἀπονέμοντας ὁ Θεὸς τὴν ὑποχρέωση δοξολογίας ὄχι στὰ ἄψυχα ὑλικά, ἀλλὰ μεταφέροντας μᾶλλον τὴ μετοχὴ τῆς τόσο λαμπρῆς δόξας σὲ ἐκείνους ποὺ ἀνυψώνουν τὴ φωνὴ μέσα ἀπὸ τὴν καθαρὴ καρδιά τους· γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ δοξολογία ἢ καλὴ καὶ ἀρεστὴ στὸν Κύριο τῶν πάντων. Καὶ πάρα πολὺ καλὰ τίς δοξολογίες τῶν Ἰουδαίων, αὐτὲς δηλαδή ποὺ γίνοντα, ὅπως εἶπα προηγουμένως, μὲ μουσικὰ ὄργανα, καὶ ποὺ δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ ἐπινοήθηκαν, τίς ἀποκαλεῖ ἦχο ὠδῶν, τὴν κατὰ κάποιον τρόπο μὰ περιττὴ καὶ τυχαία βοή, ποὺ ἐκπέμπει μὰ μελωδία ἀσήματα καὶ χωρὶς νὰ συγκινεῖ. «Ὅτι ὅμως καὶ αὐτὰ ὑπῆρξαν ἐπινοήματα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀνοησίας, τὸ ἔδειξε λέγοντας, «τὸν ψαλμὸ τῶν ὀργάνων σου», ποὺ εἶναι δηλαδή σὰ νὰ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο· Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τίς δικές μου ἐντολές· γιατί τὸ πρῶγμα βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ γι' αὐτὰ δὲν εἶπε τίποτε ὁ Μωυσῆς.

Δὲν θὰ συγκινηθῶ λοιπόν, λέγει, οὐδὲ θὰ διαγράψω τὰ ἐγκλήματα ἕξαιτίας τῶν μελωδικῶν ἠχῶν τῶν ὀργάνων, ἀλλ' «σὰν τὸ νερὸ θὰ κυλίσει ἢ κρίση μου καὶ ἡ ἀποδιδόμενη ἀπὸ μένα δικαιοσύνη, δηλαδή ἡ ἐναντίον σας δίκαια πλέον ἀπόφασή μου θὰ γίνῃ σὰν χεῖμαρρος ἀδιάβατος, παρασύροντας δηλαδή ὅσα συναντήσῃ καὶ μὴ δείχνοντας λύπη γιὰ τίποτε. Γιατὶ οἱ χεῖμαρροι ξεσποῦν ἀπὸ τὰ ὄρη ἀσυγκράτητοι.» Ἔτσι καὶ ἡ θεία ἀπόφαση, ἐὰν βγεῖ ἐναντίον κάποιων, θὰ εἶναι νερὸ ἀσυγκρά-

χειμάρρους ανανταγώνιστος ἔσται, καὶ ἕτερον οὐδέν. Πανταχοῦ τοιγαροῦν χρήσιμόν τε καὶ ἀναγκαῖον τὸ μετανοεῖν φαίνεται, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς ἀποκρούεσθαι τὴν ὀργήν, οὐκ ἄχρηστον παντελῶς καὶ ἀτραπῆ φωνὴν ἰέντας Θεῶ, ἀλλ' ἐξ ἀγαθῆς διανοίας σοφὸν ἀληθῶς καὶ εὐρυθμον ἀνηχοῦντας μέλος. «Θῦσον» γάρ, φησί, «θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου· καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε καὶ δοξάσεις με».

10 *Στίχ. 25-27.* «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι τεσσαράκοντα ἔτη οἶκος Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγει Κύριος, καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ῥαιφάν, τοὺς τύπους αὐτῶν οὓς ἐποιήσατε ἑαυτοῖς. Καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Δαμασκοῦ, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῶ».

15 *NE.* Διὰ τῶν ἀρτίως ἠρμηνευμένων, Θεὸς ἦν ὁ λέγων πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, «Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι καὶ εἰ ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐ προσδέξομαι αὐτά, καὶ σωτηρίου ἐπιφανείας ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέψομαι». Ἴνα γὰρ φαί-
20 νηται σεσωκῶς αὐτὸς ἐξ ἰδίας ἡμερότητος τὸν Ἰσραὴλ καὶ τῇ τῶν πατέρων μνήμῃ διδοὺς τὸν ἐπὶ τέκνοις ἔλεον, καὶ οὐ θυσιῶν ἀντέκτισιν καὶ οἴονείπως ἀντιμισθίαν τὸ χρῆμα ποιούμενος, φησὶν ἀναγκαίως, ὡς ἔτη μὲν διατετελέκασιν οὐκ ὀλίγα κατὰ τὴν ἐρημον. Καὶ τροφή μὲν ἦν τὸ μάννα αὐτοῖς, ἐβάδιζον δὲ νεφέλης αὐτοῦς
25 ἐπισκιαζούσης ἡμέρας, καὶ στύλου πυρὸς τὴν νύκτα. Καὶ ἠγεῖτο μὲν ἡ κιβωτὸς εἰς τύπον Θεοῦ, προβαδίζουσα καὶ κατασκεπτομένη τόπον αὐτοῖς καὶ ἀνάπαισιν· ἐν ἐνδείᾳ δὲ καθεστήκεσαν τῶν ἀναγκαίων οὐδενός, ὑδάτων αὐτοῖς ἀδοκῆτων ἐκρηγνυμένων, πιπτόντων ἐχθρῶν. Καὶ τούτων ἀπάντων γινομένων, τοὺς μὲν περὶ τῶν
30 θυσιῶν ἐδέχοντο νόμους, ἤκουον δὲ πανταχῆ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τυχόν τῶν τεθεσπισμένων, «Ἐὰν δὲ εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου εἰς τὴν γῆν, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσι σου δοῦναί σοι», ποιήσεις τοῦτο κάκεινο, προσοίσεις δὲ καὶ θυσίας.

75. Ψαλμ. 49, 14.

78. Ἀριθμ. 10, 33.

76. Ἀμώς 5, 21-22.

79. Ἀριθμ. 20, 6-13.

77. Ἐξ. 13, 21-22. 16, 4.

80. Ἐξ. 13, 5.

τητο καὶ χεῖμαρρος μὴ ἀντιμετωπιζόμενος, καὶ τίποτε ἄλλο. Παντοῦ λοιπὸν φαίνεται ὅτι ἡ μετάνοια εἶναι χρήσιμη καὶ ἀναγκαία, καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφήν στοῦ καλύτερο ἀπομακρύνει τὴν ὀργήν, ἀνυψώνοντας πρὸς τὸν Θεὸ ὄχι ἀχρησθη τελείως καὶ ἀνώφελη, ἀλλὰ ἐκπέμποντας μέσα ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ διάνοιά μας ἀληθινὰ σοφὴ καὶ εὐρυθμὴ μελωδία. Γιατὶ λέγει: «Πρόσφερε θυσία δοξολογίας, καὶ ἀπόδωσε στὸν Ὑψιστο τὶς εὐχὲς ποὺ ἔκανες ὡς τάμα, καὶ ἐπικάλεσέ με κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης σου, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τῆς θλίψης σου καὶ θὰ μὲ δοξάσεις»⁷⁵.

Στίχ. 25-27. «Μήπως, λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, δὲν μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίαι σαράντα χρόνια στὴν ἔρημο; λέγει ὁ Κύριος καὶ ὅμως πήρατε τὴ σκιηνὴ τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ θεοῦ σας Ραιφάν, τὰ εἶδωλα αὐτῶν ποὺ κατασκευάσατε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας. Γι' αὐτὸ θὰ σᾶς μεταφέρω καὶ θὰ σᾶς ἐγκαταστήσω πέρα ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ, λέγει ἐκεῖνος ποὺ τὸ ὄνομά του εἶναι, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ».

55. Μὲ τὰ ὅσα ἐρμηνεύσαμε προηγουμένως, ὁ Θεὸς ἦταν ποὺ ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, «Σᾶς μίσησα, ἀπέρριψα τὶς ἐορτὲς σας, καὶ δὲν θὰ ὀσφρανθῶ τὶς θυσίαι σας κατὰ τὰ πανηγύρια σας γιατί, ἂν μοῦ προσφέρετε ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαι σας, δὲν θὰ τὶς δεχθῶ, καὶ δὲν θὰ ρίξω εὐνοϊκὸ τὸ βλέμμα μου κατὰ τὶς σωτήριαι θυσίαι σας»⁷⁶. Γιὰ νὰ φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἔσωσε αὐτὸς τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ δικῆς του ἀγαθότητα, καὶ ὅτι γιὰ χάρι τῶν πατέρων τοὺς προσφέρει τὸ ἔλεός του στὰ τέκνα τοὺς, καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ ὡς ἀνταπόδοση γιὰ τὶς θυσίαι τοὺς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὡς ἀνταμοιβή, λέγει κατ' ἀνάγκη, ὅτι ἔζησαν στὴν ἔρημο ὄχι καὶ λίγα χρόνια, ὅτι τροφή τοὺς ἦταν τὸ μάννα, ὅτι βιάδιζαν ἐνῶ τὴν ἡμέρα νεφέλη τοὺς ἔριχνε τὴ σκιά της, καὶ τὴ νύχτα τοὺς φώτιζε στύλος φωτῆς⁷⁷. Καὶ προπορευόταν βέβαια ἡ κιβωτὸς ὡς τύπος τοῦ Θεοῦ, ποὺ βιάδιζε μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀναζητοῦσε νὰ βρεῖ τόπο πρὸς ἀνάπαυσή του⁷⁸, χωρὶς νὰ στερηθοῦν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, καθὼς νερὸ ἀνάβλυζε γι' αὐτοὺς ἀπροσδόκητα⁷⁹ καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔλεφταν μπροστὰ τοὺς νεκροί. Καὶ ἐνῶ γίνονταν ὅλα αὐτὰ, δέχονταν τοὺς νόμους γιὰ τὶς θυσίαι, καὶ ἄκουαν παντοῦ καὶ γιὰ τὸ καθένα τυχὸν ἀπὸ τὰ νομοθετούμενα: «Ἐὰν σὲ εἰσαγάγει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου στὴ γῆ ποὺ ὑποσχέθηκε μὲ ὄρκον νὰ δώσει στους πατέρες σου»⁸⁰, θὰ κάνεις αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, καὶ θὰ προσφέρεις καὶ θυσίαι.

Οὐκοῦν ἐν χρόνῳ τεσσαρακονταετεί καθ' ὃν ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, προσῆγον μὲν ἐκόντες θυσίας, ἐξητεῖτο δὲ οὐδεὶς ἀναγκαίως ἄλλ' ἦν εἰς ἀνάδλησιν τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ἄχρις ἂν εἰσελάσειαν εἰς τὴν γῆν, τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην. Ταύτητοί φησι· «Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη, οἶκος Ἰσραὴλ; λέγει Κύριος». Ἄλλ' ἐσώζοντο τότε καὶ θυσιῶν δίχα, καὶ ἡ φησι δι' ἐτέρου προφήτου πάλιν, «Οὐκ ἐκτήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, οὐκ ἐμοὶ πρόβατα τῆς ὀλοκαρπώσεώς σου, οὐδὲ ἔγκοπον ἐποίησά σε ἐν λιθάνῳ». Αὐτοὶ δὲ πάλιν ἀπροφάσι-
10 στον ἔχοντες τὴν ἀπόστασιν, ἄλλοπρόσαλλοί τε ἦσαν τοτηνικάδε, καὶ Θεὸν ἀτιμάζοντες τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, «ἀνελάμβανον τὴν σκηνην τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ῥαιφάν». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι, περιαθρεῖν ἀναγκαῖον.

Οὐκοῦν ὁ μὲν θεσπέσιος Μωυσῆς ἀναπεφοίτηκεν εἰς τὸ ὄρος, 15 τὸν νόμον ὑποδεξόμενος· οἷ γε μὴν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ κατεξανέστησαν τοῦ Ἀαρῶν λέγοντες· «Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωυσῆς οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ». Μεμοσχοποιήκασι τοίνυν κατὰ τὴν ἔρημον. Καὶ τὸ μὲν ἐμφανὲς καὶ οἰονεί-
20 πως ἀπάντων εἶδωλον ὁ μόσχος ἦν· πολλὰ δὲ παρ' ἐκάστου καὶ ἕτερα διεπράττοντο. Τραπόμενοι γὰρ ἅπαξ ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν πλάνησιν, καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἀποπηδήσαντες, ἕκαστος τὸ δοκοῦν ἐποιεῖτο σέβας, καὶ διέπλαττεν ἑαυτῷ, κατὰ τὴν ἄνωθεν ἔτι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ συνήθειαν, προσέκειντο δὲ μᾶλλον ταῖς τῶν
25 ἄστρον λατρείαις. Καὶ πόθεν ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο καταφανές; ἐρεῖ τις τυχόν. Οὐ πολὺς ὁ πόνος ἀπελέγχειν ἐθέλουσι· ἐξ αὐτῶν γὰρ εἰσόμεθα τῶν ἱερῶν γραμμιάτων.

Δεδυσφόρηκε μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, καὶ κατακεκράγει τοῦ Ἀαρῶν, εἶτα προσέπιπτε τῷ Θεῷ λέγων· «Δέομαι, Κύριε· 30 ἡμαρτεν ὁ λαὸς οὗτος ἁμαρτίαν μεγάλην, ἐποίησαν γὰρ ἑαυτοῖς θεοὺς χρυσοῦς», καίτοι μόσχος ἦν τὸ διαπεπλασμένον. Ἄλλ' οὐκ ἠγνόησεν, ὅτι καὶ ἕτεροι προσειργάσαντο τὰ γλυπτὰ. Ὁ δὲ γε μακάριος Στέφανος, κατηγορούμενός ποτε παρὰ τοῖς Ἰουδαίων κα-

Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τῶν σαράντα χρόνων ποὺ ἔζησαν στὴν ἔρημο πρόσφεραν βέβαια μὲ τὴ θέλησὶν τοὺς θυσίας, δὲν ἀπαιτοῦνταν ὅμως ἀπὸ κανέναν ἀναγκαστικά, ἀλλὰ βρισκόταν σὲ ἀναβολὴ τὸ πρῶγμα γι' αὐτοὺς μέχρι ποὺ νὰ εἰσέλθουν στὴ γῆ ποὺ τὴν εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς πατέρες τοὺς. Γι' αὐτὸ βέβαια λέγει: «Μήπως μοῦ προσφέρατε σφάγια καὶ θυσίας ἐπὶ σαράντα χρόνια ποὺ ζούσατε στὴν ἔρημο, λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ; λέγει Κύριος». Ἀλλὰ σώζονταν τότε καὶ χωρὶς θυσίας, καὶ ὅπως λέγει πάλι μέσω ἄλλου προφήτη, «Δὲν ἀγόρασες γιὰ μένα θυμίαμα ἔναντι χρημάτων, δὲν μοῦ πρόσφερες πρόβατα ὡς ὀλοκαυτώματά σου, οὔτε σὲ ἐπιβάρυνα μὲ κόπο γιὰ νὰ μοῦ προσφέρεις λιθάνι»⁸¹. Αὐτοὶ ὅμως πάλι ἔχοντας ἀδικαιολόγητη τὴν ἀποστασία, ἄλλαζαν εὐκόλα γνώμη, καὶ περιφρονώντας τὸν ἀπὸ τὴν φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, «κουβαλοῦσαν μαζί τοὺς τὴ σικηνὴ τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ θεοῦ τοὺς Ραιφάν». Καὶ τί λοιπὸν σημαίνει αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξετάσωμε.

Ὁ θεσπέσιος δηλαδὴ Μωυσῆς ἀνέβηκε στὸ ὄρος γιὰ νὰ λάβει τὸν νόμο· οἱ ἕξ αἵματος ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ ξεσηκώθηκαν τότε ἔναντιον τοῦ Ἀαρὼν λέγοντας: «Κατασκεύασέ μας θεοὺς, ποὺ νὰ πορεύονται μπροστὰ ἀπὸ ἐμᾶς γιὰτὶ ὁ Μωυσῆς, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ μᾶς ἔδγαλε ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου, δὲν ξέρομε τί συνέβη σ' αὐτόν»⁸². Κατασκεύσαν λοιπὸν καὶ λάτρευσαν ὡς θεὸ στὴν ἔρημο τὸν μόσχο. Καὶ τὸ φανερὸ βέβαια καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κοινὸ εἶδωλο ὅλων ἦταν ὁ μόσχος, κατασκευάζονταν ὅμως καὶ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὸν καθένα. Γιατί, ἀφοῦ στράφηκαν πάλι στὴν παλιὰ πλάνη τοὺς καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεό, ὁ καθένας λάτρευε ὅποιον αὐτὸς ἤθελε, καὶ κατασκεύαζε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ εἶδωλό του, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ συνήθεια στὴν Αἴγυπτο, καὶ μᾶλλον ἦταν προσκολλημένοι στὴ λατρεία τῶν ἄστρον. Καὶ ἀπὸ ποῦ, θὰ πεῖ κάποιος, θὰ μπορούσε νὰ ἀποδειχθεῖ καὶ αὐτό; Δὲν ἀπαιτεῖται πολὺς κόπος γι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸ ἀποδείξουν· γιὰτὶ θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἁγία Γραφή.

Ἀγανάκτησε δηλαδὴ τότε ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς καὶ κατηγοροῦσε πολὺ αὐστηρὰ τὸν Ἀαρὼν στὴ συνέχεια γονατίζοντας μπροστὰ στὸν Θεὸ τοῦ ἔλεγε: «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε· ἡμάρτησε αὐτὸς ὁ λαὸς πέφτοντας σὲ μεγάλη ἁμαρτία, γιὰτὶ κατασκεύασαν γιὰ τὸν ἑαυτό τοὺς θεοὺς χρυσοῦς»⁸³, μολονότι μόσχος ἦν τὸ κατασκευασμά τοὺς. Ἀλλὰ δὲν ἄγνοοῦσε, ὅτι καὶ ἄλλοι εἶχαν κατασκευάσει προηγουμένως γλυπτὰ. Ὁ μακάριος

θηγηταῖς ἐπὶ δυσφημίαις ταῖς εἰς Θεὸν καὶ Μωυσέα, καὶ ταῖς καθηκούσαις ἀπολογίαις ἀποκρουόμενος τὰς συκοφαντίας, εἶτα δεικνύων, ὅτι δεδυσσεθηκότες ἀγρίως, καὶ ἐμπαροινήσαντες τῷ Χριστῷ τὴν τῶν ἰδίων πατέρων ἀπομιμουῦνται φανλότητα καὶ
 5 σκληροκαρδίαν, διαμέμνηται σαφῶς τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ μοσχοποι-
 ῖας, καὶ φησι περὶ τοῦ πανσόφου Μωυσέως «Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν, ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πα-
 10 τέρες ἡμῶν» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως, «τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς, καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος».

Ἐθρεὶ δὴ οὖν ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Στέφανος, ἀνὴρ ἀγίου Πνεύματος πλήρης, μεμαρτύρηκεν ὅτι μεμοσχοποιήκασι μὲν, ἐτράποντο δὲ καὶ εἰς τὸ λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ δια-
 15 μέμνηται δὲ καὶ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς. Ὅθεν ἔστιν ἐννοεῖν, ὅτι πρὸς τῷ μόσχῳ καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ ἀνέλαβον. Σκηνοποιησάμενοι γὰρ ἔστησαν εἰδωλον, καὶ κεκλήκασι Μολόχ, ἧτοι Μολχόμ (εἰδωλον δὲ τοῦτο Μωαβιτῶν, λίθον ἔχον διαφανῆ καὶ ἐξαιρέτον ἐπὶ μετώποις ἄκροις, εἰς ἑωσφόρου τύπον. Καὶ ἐρμη-
 20 νεύεται μὲν τὸ Μολόχ “βασιλεὺς αὐτῶν”. ἐκδεδώκασι γὰρ οὕτως Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων· ἑωσφόρου γε μὴν ἐκτύπωμα τὸ τεχνουργούμενον ἦν. «Ἀνελάβετε» τοίνυν φησὶ «τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ», τουτέστι τοῦ βασιλέως ὑμῶν. Καὶ ποῖος ἦν οὗτος ὁ βασιλεὺς; «Τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ῥαιφάν». Ῥαιφάν δὲ ἐρμη-
 25 νεύεται σκοτισμός, ἧτοι τύφλωσις. Προσεκύνουν γε μὴν τὸν ἑωσφόρον ὡς προανίσχοντα τῆς ἡλίου μαρμαρυγῆς καὶ ἀρχὴν ἡμέρας εἰσφέροντα τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ τοῖς προσκυνουῖσι γέγονε Ῥαιφάν, τουτέστι σκοτισμός, ἧτοι τύφλωσις. Καὶ οὐχὶ δὴ πάντως ὡς ἐνηργηκότος ἐν αὐτοῖς τοῦ ἄστρου τὴν τύφλωσιν, ἀλλ’ ὅ-
 30 τι σκοτισμοῦ παραίτιον αὐτοῖς τὸ εἰς τοῦτο γέγονε σέβας. Ἐπειδὴ δέ, φησὶ, τὴν Μωαβιτῶν καὶ τῆς γείτονος Δαμασκοῦ μανίαν ἐξηλώσατε, ταύτητοι καὶ ἀποικήσεσθε Δαμασκοῦ τε ἐπέκεινα καὶ τῶν ἀπωτέρω κεμιένων ἔτι, φημὶ δὴ Βαβυλωνίων. Ἡ μὲν γὰρ

Στέφανος, κατηγορούμενος κάποτε ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων γιὰ βλασφημία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν Μωυσῆ, καὶ ἀποκρούοντας μὲ τὴν κατάλληλη ἀπολογία τὶς συκοφαντίες, καὶ δείχνοντας στὴ συνέχεια, ὅτι διαπράττοντας ἄγρια ἄσέβεια καὶ φερόμενοι μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Χριστό, μιμοῦνται τὴ φαυλότητα καὶ τὴ σκληροκαρδία τῶν πατέρων τους, ὑπενθυμίζει μὲ σαφήνεια τὴν κατασκευὴ τοῦ μόσχου στὴν ἔρημο καὶ λέγει γιὰ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μεσολαβοῦσε στὴ συνάθροιση τοῦ λαοῦ στὴν ἔρημο ἀνάμεσα στὸν ἄγγελο ποὺ μλοῦσε σ' αὐτὸν στὸ ὄρος Σινᾶ καὶ τοὺς πατέρες μας, ὁ ὁποῖος ἔλαβε λόγια ζωῆς γιὰ νὰ τὰ δώσει σὲ μᾶς, στὸν ὁποῖο δὲν θέλησαν νὰ δείξουν ὑπακοὴ οἱ πατέρες μας», καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι, «τὰ ἀγάλματα ποὺ κατασκευάσατε γιὰ νὰ τὰ προσκυνεῖτε, καὶ γι' αὐτὸ θὰ σᾶς μεταφέρω καὶ θὰ σᾶς ἐγκαταστήσω σὲ μέρη πέρα ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα»⁸⁴.

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Στέφανος, ἄνθρωπος γεμᾶτος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπιβεβαίωσε βέβαια ὅτι κατασκεύασαν τὸν μόσχο, στράφηκαν ὅμως καὶ στὴ λατρεία τῆς στρατιᾶς τοῦ οὐρανοῦ· ὑπενθυμίζει μάλιστα καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ προφήτη. Ἀπὸ αὐτὸ μπορούμε νὰ συμπεράνομε, ὅτι μαζὶ μὲ τὸν μόσχο πῆραν καὶ τὴ σκηνὴ τοῦ Μολόχ. Γιατί, ἀφοῦ ἔστησαν τὴ σκηνὴ, ἔστησαν μέσα καὶ τὸ εἶδωλο, καὶ τὸ ὄνομασαν Μολόχ, ἥτοι Μολχὸμ (αὐτὸ ἦταν εἶδωλο τῶν Μωαβιτῶν, κατασκευασμένο ἀπὸ διαφανῆ καὶ ἐξαιρετο λίθο μὲ τὴ μορφή τοῦ ἔωσφόρου). Ἐρμηνευόμενο βέβαια τὸ «Μολόχ» σημαίνει “βασιλιάς αὐτῶν”· γιατί ἔτσι τὸ ἔχει ἐκδώσει ὁ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων· τὸ τεχνούργημα βέβαια ἦταν ἀποτύπωμα τοῦ ἔωσφόρου. «Πήρατε» λοιπὸν, λέγει, «τὴ σκηνὴ τοῦ Μολόχ», δηλαδή τοῦ βασιλιᾶ σας. Καὶ ποῖος ἦταν αὐτὸς ὁ βασιλιάς; «Τὸ ἄστρο τοῦ θεοῦ σας Ραιφάν». Τὸ «Ραιφάν» ἐρμηνεύεται σκοτισμός, ἥτοι τύφλωση. Προσεκνουῦσαν δηλαδή τὸν ἔωσφόρο ἐπειδὴ ἔβγαινε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ ἔφερνε στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν προσκυνουῦσαν ἔγινε Ραιφάν, δηλαδή σκοτισμός, ἥτοι τύφλωση. Καὶ ὄχι βέβαια ὁπωσδήποτε ὅτι προξενούσε σ' αὐτοὺς τὸ ἄστρο τὴν τύφλωση, ἀλλ' ἔγινε αἰτία τοῦ σκοτισμοῦ τους ὁ σεβασμὸς ποὺ ἀπέδιδαν σ' αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, γίνατε ζηλωτὲς τῆς μανίας τῶν Μωαβιτῶν καὶ τῆς γειτονικῆς Δαμασκοῦ, γι' αὐτὸ καὶ θὰ μεταφερθεῖτε πέρα ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν ἀκόμα πιὸ πέρα, ἐννοῶ βέβαια τοὺς Βαβυλώνιους. Γιατί ἡ ἐκδοσὴ τῶν

ἐκδοσις τῶν ἑβδομήκοντα «ἐπέκεινα Δαμασκοῦ» φησίν, ὁ δέ γε θεσπέσιος Στέφανος, «Ἐπέκεινα Βαβυλῶνος» ἔφη. Τί οὖν πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν; Κατὰ τὴν Ἑβραίων ἐκδοσιν ὁ μακάριος ἔφη Στέφανος Δοκεῖ γὰρ οὕτως ἐκείνοις τὸ «ἐπέκεινα Δαμασκοῦ» ὠνομάσθαι τὴν Βαβυλωνίων. Παρατεινούσης γὰρ ἴσως τῆς Δαμασκηῶν, ἦτοι Σύρων, βασιλείας μέχρι τερμάτων τῶν πρὸς ἡῶ καὶ ἀκτῖνα πόλεων, ὁμορος εὐθύς ἢ Βαβυλωνίων χῶρα τε καὶ γῆ.

ΚΕΦ. 6, στίχ. 1. «Οὐαὶ τοῖς ἐξουθενούσι Σιών καὶ τοῖς πεποιοῦσιν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας».

10 ΝΣΤ': Ταλανίζει πάλιν ὁ λόγος οὐχὶ μόνους τοὺς ἐξ Ἐφραΐμ, ἦτοι τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ φυλάς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἐξ Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. Προαποδείξας δὲ ὅτι σαθρὸν ἐσχήκασι καὶ σεσαλευμένον αἰεὶ τὸν νοῦν καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν γεγονότες (μεμοσχοποιήκασι γὰρ καὶ ἀνέλαβον τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ), ἀπελέγχει λοιπὸν ὅτι
15 πατρῴζουσι καὶ προγονικῆς δυσσεβείας κατ' ἴχνος ἰόντες παραθήγουσιν ἐφ' ἑαυτοὺς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην. Ἐξουθενεῖν δέ, φησί, τὴν Σιών τοὺς ἐξ Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. Ἀπομεμενηκότες γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις καὶ τὸν θεῖον ἔχοντες ναόν, παρ' οὐδὲν πεποιοῦνται τὴν εἰς Θεὸν αἰδῶ καὶ ἀγάπησιν, ἀλλ' ἢ φησι τὸ γράμμα τὸ ἱε-
20 ρόν, «Ἐθυμίῳ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ὑποκάτω δρυὸς καὶ λεύκης καὶ δένδρου συσκιάζοντος». Ἐλάτρευον δὲ καὶ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Ἱερεμίαν οὐ μετρίως λελυπημένος ὁ τῶν ὄλων Θεός «Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν ἐν
25 δεήσει καὶ προσευχῇ, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου». Εἶτα τῆς ἀποστροφῆς τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει λέγων «Ἡ οὐχ ὄρας τί οὗτοι ποιοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ; Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν τρίβουσι σταῖς τοῦ ποιῆσαι χανῶνας τῇ στρατιᾷ
30 τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔσπεισαν σπονδάς θεοῖς ἄλλοτρίοις ἵνα παροργίσωσί με». Ἐξουθενήκασι δὴ οὖν τὴν Σιών οἱ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Τοιγάρτοι πρεπόντως ἐπενήνοχεν αὐτοῖς τὸ οὐαί.

Ἀρμόσειε δ' ἂν ἢ τοιάδε φωνὴ καὶ τοῖς πεποιοῦσιν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας, τουτέστι τοῖς κατωκηκόσιν ἐν Σαμαρείᾳ καὶ

Ἐβδομήκοντα γράφει «τέρα ἀπὸ τῆ Δαμασκὸ», ἐνῶ ὁ θεσπέσιος Στέφανος, εἶπε «τέρα ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα». Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν γι' αὐτό; Ὅτι ὁ μακάριος Στέφανος μίλησε σύμφωνα μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑβραίων. Γιατὶ αὐτοὶ νομίζουν ὅτι τὸ «τέρα ἀπὸ τῆ Δαμασκὸ» σημαίνει τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων. Ἴσως ἐπειδὴ τὸ βασίλειον τῶν Δαμασκηνῶν, ἦτοι τῶν Σύρων, παραπεινόταν μέχρι τὰ τέρατα τῶν πόλεων πρὸς τὴν ἀνατολή, γειτονικὴ τῆς ὁποίας ἦταν ἀμέσως ἡ χώρα καὶ ἡ γῆ τῶν Βαβυλωνίων.

ΚΕΦ. 6, στίχ. 1. «Ἄλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ ἐξουθενώνουν τὴ Σιών καὶ στηρίζουν τὴν πεποίθησίν τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας».

57. Ταλανίζει πάλιν ὁ λόγος οὐχὶ μόνο τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἐφραΐμ, ἦτοι τὶς φυλὲς ποὺ διαμένουν στὴ Σαμάρεια, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Ἀφοῦ ἀπέδειξε προηγουμένως ὅτι εἶχαν πάντοτε σαθρὸ καὶ σαλευμένο τὸν νοῦ τους καὶ οἱ προγενέστεροί τους (γιατὶ κατασκεύασαν τὸν μόσχο καὶ πῆραν μαζί τους τὴ σκηνὴ τοῦ Μολόχ), τοὺς ἐλέγχει στὴ συνέχεια ὅτι μιμοῦνται τοὺς πατέρες τους, καὶ ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τῆς προγονικῆς δυσσέβειας, ἐξοργίζουν ἐναντίον τους τὸν Δεσπότη τῶν ὄλων. Ἐξουθενώνουν, λέγει, τὴν Σιών οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Γιατὶ ἔχοντας ἀπομείνει στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔχοντας τὸν θεῖο ναό, ἀδιαφοροῦσαν τελείως γιὰ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ, ὅπως λέγει ἡ ἅγια Γραφή, «Πρόσφεραν θυμίαμα στὰ ἱερὰ τῶν εἰδώλων πάνω στὰ βουνὰ κάτω ἀπὸ τὴ βελανιδιὰ καὶ τὴ λεύκη καὶ κάθε δένδρο σκιερό»⁸⁵. Λάτρευαν ὅμως καὶ τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ πράγματι εἶπε πρὸς τὸν Ἱερεμίᾳ ὅχι καὶ λίγο λυπημένος ὁ Θεὸς τῶν ὄλων «Καὶ σὺ μὴ προσεύχου γιὰ τὸν λαὸ τοῦτον, καὶ μὴ ζητᾷς νὰ τοὺς ἐλεήσω, καὶ μὴν ἔρθεις ἐνώπιόν μου μὲ παρακλήσεις καὶ προσευχὰς γι' αὐτούς, γιατί δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»⁸⁶. Ἐπειτα προσθέτει καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποστροφῆς λέγοντας: «Ἡ δὲν βλέπεις τί κάνουν αὐτοὶ στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα καὶ στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ; Τὰ παιδιὰ τους μαζεύουν ξύλα, οἱ πατέρες τους τὰ καίνε στὴ φωτιά, καὶ οἱ γυναῖκες τους ζυμώνουν φυράματα γιὰ νὰ κάνουν πίττες γιὰ τὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πρόσφεραν σπονδὰς σὲ ξένους θεοὺς γιὰ νὰ μὲ ἐξοργίσουν»⁸⁷. Ἐξουθένουσαν λοιπὸν τὴν Σιών οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ κατάλληλα τοὺς ἀπηύθυνε τὸ «ἄλλοίμονο».

Ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἀρμόσει καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὴν πεποίθησίν τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας, δηλαδὴ στοὺς κατοίκους

πεποιθόσιν ἐφ' ἑαυτοῖς ᾠοντο γὰρ ὅτι καὶ δίχα Θεοῦ περιέσσονται τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐν καλῷ κείσονται τῆς εὐημερίας, καὶ πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἡδίστων αὐτοῖς ἀδόνητον ἔξει τὴν ἔδραν. Πικρὸν οὖν ἄρα καὶ ἀπενκτὸν ἀληθῶς τὸ δυσβουλίας εἰς τοῦτο κατολισθεῖν, ὡς δι' οὐδενὸς μὲν ποιεῖσθαι τολμᾶν τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπησιν, προσκεῖσθαι δὲ τοῖς ἀτόποις καὶ δραῖν ἂ μὴ θέμις, καὶ καταλυπεῖν αὐτόν, οἶεσθαι δὲ ὅτι, μὴ αὐτοῦ διδόντος, ἔσται τι τῶν ἀγαθῶν ἐφ' ἡμῖν. «Πᾶσα γὰρ δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων».

10 Αὐτῷ δὴ ἄρα προσκεῖσθαι καλόν, καὶ αὐτὸν ἐλπίδα ποιεῖσθαι καὶ ἀρωγόν. Ἐξουθενούσι δὲ τὴν Σιών, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἱ τῶν ἀνοσίων δογμάτων προεστηκότες, καὶ ἐπὶ γε ταῖς σφῶν αὐτῶν εὐγλωττίαις ἐπιθαρσῆσαντες, καὶ μεγαλοφρονεῖν εἰωθότες ἐπὶ τοῖς τῶν ἀνοσίων συλλογισμῶν εὐρήμασι καὶ σο-

15 φία τῇ κοσμικῇ. Πρέποι δ' ἂν αὐτοῖς καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὸ «οὐαί».

Στίχ. 1-2. «Ἀπετρύγησαν ἀρχὰς ἐθνῶν, καὶ εἰσῆλθον αὐτοὶ Οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, διάβητε πάντες καὶ ἴδετε, καὶ διέλθετε ἐκεῖθεν εἰς Αἴμαθ Ῥαβθά, καὶ κατάβητε (ἐκεῖθεν) εἰς Γέθ ἀλ-

20 λοφύλων, τὰς κρατίστας ἐκ πασῶν τῶν βασιλείων τούτων, εἰ πλείονα τὰ ὄρια αὐτῶν ἐστὶ τῶν ὑμετέρων ὀρίων».

NZ. Ἀχαρίστους ὄντας ἀποφαίνει, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ μεγαλοδωρίας ἀμνημονεῖν ἠρημένους, καίτοι δέον αἰεὶ τε καὶ πλείστην ὄσσην ὁμολογεῖν τὴν χάριν, καὶ χαριστηρίους ἀνάπτειν ὠδὰς, ὅτι

25 μὴ μόνον σκληρᾶ τε καὶ ἀφορήτῳ δουλείᾳ κατηχθισμένους παραδόξως ἐξείλετο, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰσκεκόμικεν εἰς τὴν γῆν, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσιν· εἰσκεκόμικε δέ, πολλὰ καὶ δυσκαταγώνιστα καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντα τὸ νικᾶν ἐν μάχαις ἀποκείρας ἔθνη. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔφη πρὸς Θεὸν περὶ

30 τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτήν». Ὀνειδίζονται δὴ οὖν, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἀχαρίστοι κομιδῇ καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν

88. Ἰακ. 1, 17.

89. Ψαλμ. 79, 9.

τῆς Σαμάρειας, καὶ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸν ἑαυτό τους. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι καὶ χωρὶς τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθρούς, καὶ θὰ ἔχει καλὴ ἔκβαση ἢ εὐημερία τους, καὶ κάθετι ἀπὸ τὰ εὐχάριστα σ' αὐτοὺς θὰ ἔχει ἀκλόνητη τὴν ἐδραίωσή του. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι ὀδυνηρὸ καὶ ἀληθινὰ ἀπευκτέο τὸ νὰ κατολισθήσει κανεὶς σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀφροσύνης, ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ μὲ τίποτε νὰ δείξει τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ προσκολλᾶται στὰ παράλογα καὶ νὰ κάνει αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι ὀρθά, προξενώντας του ἔτσι λύπη, καὶ νὰ νομίζει ὅτι μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε κάποιον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ χωρὶς νὰ μᾶς τὸ δώσει αὐτός· γιατί λέγει: «Κάθε ἀγαθὸ ποὺ δίνεται καὶ κάθε δώρημα τέλειο ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ καταβαίνει σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φώτων»⁸⁸. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι καλὸ νὰ εἴμαστε προσκολλημένοι σ' αὐτόν, καὶ αὐτόν νὰ ἔχομε ἐλπίδα καὶ βοηθό. Ἐξουθενώνουν ὅμως τὴ Σιών, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν ἀσεβῶν δογμάτων, καὶ μὲ τὸ θράσος τὸ στηριζόμενον στὴν εὐγλωττία τους, καὶ μὲ τὴ μεγάλη ἰδέα ποὺ συνήθως ἔχουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἐξαιτίας τῶν ἐπινοημάτων τῶν ἀσεβῶν συλλογισμῶν τους καὶ τῆς κοσμικῆς σοφίας τους. Ταιριάζει λοιπὸν σ' αὐτοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ «ἀλλοίμονο».

Στίχ. 1-2. «Ἐξολόθρευσαν τὰ βασίλεια τῶν ἐθνῶν, καὶ μπῆκαν καὶ κατοίκησαν αὐτοί. Λαὲ τοῦ Ἰσραήλ, ματαβεῖτε ὅλοι καὶ δεῖτε, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πηγαίνετε στὴν Αἰμάθ Ραβδᾶ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατεβεῖτε στὴ Γέθ τῶν ἀλλοφύλων, τὰ ἰσχυρότερα ἀπὸ ὅλα τὰ βασίλεια αὐτά, καὶ δεῖτε ἂν τὰ ὅρια αὐτῶν εἶναι πιὸ ἐκτεταμένα ἀπὸ τὰ δικά σας ὅρια».

57. Τοὺς παρουσιάζει ἀχάριστους καὶ τέτοιους ποὺ θέλουν νὰ λησμονοῦν τὴ μεγαλοδωριά του, μολονότι ἔπρεπε νὰ ὁμολογοῦν πάντοτε πάρα πολὺ μεγάλη χάρις σ' αὐτόν καὶ νὰ τοῦ ἀπευθύνουν εὐχαριστήριους ὕμνους, γιατί ὄχι μόνο τοὺς ἀπάλλαξε κατὰ τρόπο παράδοξο ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ ἀβάστακτη δουλεία ποὺ τοὺς καταπίεζε, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰσήγαγε στὴ γῆ τὴν ὁποία ὑποσχέθηκε μὲ ὄρκο στοὺς πατέρες τους καὶ τοὺς εἰσήγαγε σ' αὐτήν, ἀφοῦ ἐξολόθρευσε πολλὰ καὶ δυσκολοπολέμητα ἔθνη καὶ ποὺ δὲν ἦταν ἀπειρα στὸ νὰ νικοῦν στίς μάχες. Γιατὶ ἔτσι εἶπε κάποιου καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ πρὸς Θεὸν γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ: «Μετέφερες ἄμπελο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔδιωξες ἔθνη καὶ στὴ θέση τους φύτευες αὐτήν»⁸⁹. Κατηγοροῦνται λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλογα, σὰν πάρα πολὺ ἀχάριστοι, καὶ ποὺ μὲ τίς ἀποκλίσεις τους σὲ κάθετι ἀπὸ

ἐκτόπων ἀποδρομαῖς λυποῦντες τὸν Εὐεργέτην. Τετρουγήκασι
 μὲν γὰρ ἀρχάς, φησὶν, ἔθνῶν, καὶ κληῖρον ἴδιον ἐποίησαντο τὴν
 ἐκείνων χώραν, Θεοῦ κατασειόντος τοὺς ἀνθεστηκότας, καὶ ἀφά-
 τω δυνάμει τὴν τῶν ἀντανισταμένων ἰσχὺν παραλύοντος Ἄλλ'
 5 ὅτι πύονα καὶ εὐδοτον καὶ παντὶ μεθύουσαν ἀγαθῶ κεκληρονο-
 μήκασι γῆν, καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν ἀμείνω τε καὶ εὐρυτέραν, ἀνα-
 μαθεῖν ἐπιτάττει, τὰς τῶν ὁμόρων, ἧ καὶ τῶν ἐπέκεινα πολυπρα-
 γμονοῦντας ἀρχάς, ἧγουν βασιλείας Βαδίζετε γάρ, φησὶν, εἰς Αἰ-
 μάθ Ῥαβθά καὶ εἰς Γέθ ἄλλοφύλων (αὐταὶ γὰρ αἱ τῶν ἄλλων βα-
 10 σιλειῶν περιφανεστέραν ἔχουσαι τὴν δόξαν), κάκει ζητεῖτε, φη-
 σὶν, «εἰ πλείονα τὰ ὄρια αὐτῶν ἐστὶ τῶν ὑμετέρων ὀρίων».

Ἦσαν μὲν οὖν πολλαί τε καὶ ἀνά μέρος αἱ βασιλεῖαι τῶν
 ἔθνῶν, ἧ Μωαβιτῶν, ἧ Ἰδουμαίων, ἧ τῶν νιῶν Ἀμμῶν, ἀλλ' οὐδὲν
 ἐν αὐταῖς τὸ μέγα λαμπροτέρα δὲ τῶν ἄλλων ἧ Δαμασκηνῶν καὶ
 15 Παλαιστινῶν. Καὶ δύο μὲν ἦσαν πόλεις ὑπὸ τὴν Δαμασκοῦ βασι-
 λείαν, εἰς ἧῶ κείμεναι, αἷς ὄνομα τὸ Αἰμάθ, ὧν ἧ μὲν εὐρυτέρα καὶ
 μείζων, ἧ δὲ λαχοῦσα τὸ μείον· ἐρμηνεύεται δὲ τὸ Ῥαβθά, μείζων ἧ
 πλατυτέρα. Πορεύεσθε δὴ οὖν εἰς Αἰμάθ Ῥαβθά, τουτέστιν εἰς τὴν
 Αἰμάθ τὴν μείζω τε καὶ εὐρυτέραν ἦν γάρ, ὡς ἔφην, ὁμώνυμος ἐτέ-
 20 ρα, λαχοῦση τὸ μείον. Φασὶ δὲ τὴν μὲν Αἰμάθ τὴν πλατεῖαν ταύτην
 εἶναι τὴν νῦν Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ μείω καὶ στενοτέραν, τὴν γείτονά
 τε καὶ ὁμορον Ἐπιφάνειαν Ἀντιόχου, τοῦ ἐπὶ κλην Ἐπιφανοῦς,
 τὴν μὲν Ἀντιόχειαν, Ἐπιφάνειαν δὲ τὴν ἐτέραν εἰς δόξαν ἰδίαν
 ὠνομακότος. Ἡ δὲ Γέθ πόλις ἦν τοτηνικάδε τῆς νυνὶ Παλαιστίνης
 25 λαμπροτέρα. Ἐν ταύτῃ μεμενήκασιν οἱ Ἐνακεῖμι καὶ οἱ καλούμενοι
 Φιλιστιεῖμι, οὐκ ὀλοθρευσάντων αὐτοὺς τοτηνικάδε τῶν νιῶν Ἰσ-
 ραήλ. Ταύτητοί φησι περὶ αὐτῆς, «Εἰς Γέθ ἄλλοφύλων». Βαδίσατε
 τοίνυν φησὶν εἰς Αἰμάθ Ῥαβθά καὶ εἰς Γέθ ἄλλοφύλων, καὶ περιερ-
 γάσασθε λεπτῶς, εἰ μὴ μᾶλλον ὑμεῖς εὐρυτέραν οἰκεῖτε χώραν, τῶν
 30 ἄλλων ἀπασῶν τὴν ἀμείνω καὶ προὔχουσαν. Εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖ-
 ον, ὅτι τῶν Ἑβραίων ἧ γραφὴ προτεταγμένην ἔχει τὴν Χαλάννην.
 Πορεύεσθε γάρ, φησὶν, «εἰς Χαλάννην καὶ εἰς Αἰμάθ καὶ εἰς Γέθ»·
 Χαλάννη δὲ ἐστὶν ὑπὸ τὴν Περσῶν βασιλείαν, ἧ νῦν καλεῖται Λυ-
 σίππων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς Περσῶν βασιλείας ἐμνημόνευσεν τῶν

τὰ παρόνομα προξενούσαν λύπη στὸν Εὐεργέτη. Γιατὶ ἐξολόθρευσαν, λέγει, τὰ βασίλεια τῶν ἐθνῶν, καὶ ἔκαναν δικό τους κλῆρο τὴ χώρα ἐκείνων, συγκλονίζοντας ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ πρόβαλλαν ἀντίσταση, καὶ παραλύοντας μὲ ἀνέκφραστη δύναμη τὴ δύναμη τῶν ἀντιπάλων τους. Ἄλλ' ὅτι κληρονόμησαν εὐφορη γῆ καὶ μὲ πλούσια βοσκή καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ καλύτερη καὶ εὐρύτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες χῶρες, προστάζει νὰ τὸ μάθουν, ἐξετάζοντας τὶς ἀρχές, ἤτοι τὰ βασίλεια, τῶν γειτονικῶν, ἢ καὶ τῶν πιὸ μακρινῶν. Γιατὶ λέγει, Πηγαίνετε στὴν Αἰμάθ Ραββά καὶ στὴ Γέθ τῶν ἄλλοφύλων (γιατὶ αὐτὲς εἶχαν λαμπρότερη τὴ δόξα ἀπὸ τὰ ἄλλα βασίλεια), καὶ ἐκεῖ, λέγει, ἐξετάστε «ἂν τὰ ὅρια αὐτῶν εἶναι πιὸ ἐκτεταμένα ἀπὸ τὰ δικά σας ὅρια».

Ἦταν βέβαια πολλὰ τὰ ἐπὶ μέρος βασίλεια τῶν ἐθνῶν, τῶν Μωαβιτῶν, τῶν Ἰδουμαίων, τῶν Ἀμμωνιτῶν, ἀλλὰ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἦταν μεγάλο· λαμπρότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἦταν τῶν Δαμασκηνῶν καὶ Παλαιστίνων. Στὸ βασίλειο τῆς Δαμασκοῦ ὑπῆρχαν δύο πόλεις βρισκόμενες στὰ ἀνατολικά, μὲ τὸ ὄνομα Αἰμάθ, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία ἦταν εὐρύτερη καὶ μεγαλύτερη, ἐνῶ ἡ ἄλλη μικρότερη· τὸ Ραββά ἐρμηνευόμενο σημαίνει, μεγαλύτερη ἢ πλατύτερη. Πηγαίνετε λοιπὸν στὴν Αἰμάθ Ραββά, δηλαδὴ στὴν Αἰμάθ τὴ μεγαλύτερη καὶ εὐρύτερη· γιατί ὑπῆρχε, ὅπως εἶπα, καὶ ἄλλη μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ἀλλὰ μικρότερη. Λένε βέβαια ὅτι ἡ μεγαλύτερη αὐτὴ Αἰμάθ εἶναι ἡ σημερινὴ Ἀντιόχεια, ἐνῶ ἡ μικρότερη καὶ στενότερη ἦταν ἡ γειτονικὴ καὶ μὲ τὰ ἴδια ὅρια Ἐπιφάνεια. Ὁ Ἀντίοχος, ὁ ἐπινομασμένος Ἐπιφανῆς, τὴ μία τὴν ὀνόμασε Ἀντιόχεια, καὶ τὴν ἄλλη Ἐπιφάνεια πρὸς δόξα τοῦ ὀνόματός του. Ἡ Γέθ πάλι ἦταν τότε πρωτεύουσα τῆς σημερινῆς Παλαιστίνης. Σ' αὐτὴ διέμεναν οἱ Ἐνακεῖμ καὶ οἱ καλούμενοι Φιλιστιεῖμ, τοὺς ὁποῖους δὲν εἶχαν ἐξολοθρευσεῖ τότε οἱ Ἰσραηλιῖτες. Γι' αὐτὸ λέγει γι' αὐτήν, «Στὴ Γέθ τῶν ἄλλοφύλων». Πηγαίνετε λοιπὸν, λέγει, στὴν Αἰμάθ Ραββά καὶ στὴ Γέθ, καὶ ἐξετάστε μὲ προσοχὴ καὶ λεπτομέρεια, ἂν δὲν κατοικεῖτε ἐσεῖς μᾶλλον τὴν εὐρύτερη χώρα, τὴν καλύτερη καὶ τὴ λαμπρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι τὸ κείμενο τῶν Ἑβραίων ἔχει προτεταγμένη τὴν Χαλάνη. Γιατὶ λέγει: «Πηγαίνετε στὴ Χαλάνη καὶ στὴν Αἰμάθ καὶ στὴ Γέθ». Ἡ Χαλάνη ἀνῆκε στὸ βασίλειο τῶν Περσῶν, ἡ ὁποία σήμερα ὀνομάζεται Λυσιππων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἔκδοσις τῶν Ἑβραίων ἀνέφερε καὶ τὸ βασίλειο τῶν Περσῶν, γι' αὐτὸ λέμε ὅτι καὶ ὁ μακάριος Στέφανος ἀντὶ τοῦ,

Ἑβραίων ἢ ἔκδοσις, ταύτητοί φαμεν καὶ τὸν μακάριον Στέφανον ἀντὶ τοῦ, «Μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Δαμασκοῦ», τὸ “Ἐπέκεινα Βαβυλῶνος” εἰπεῖν. Ἀχαριστίας οὖν ἔγκλημα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ὅτι πίονα καὶ εὐήροτον, καὶ πλατεῖαν οὕτω κατακληρονομήσαντες 5 γῆν, οὐχὶ Θεῷ μᾶλλον ἀνήπτον τὰ χαριστήρια, ἀλλ’ οἱ μὲν ἐξουθένουν τὴν Σιών, οἱ δέ, πεποιθότες ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας, οὐδένα τῆς εἰς αὐτὸν αἰδοῦς ἐποιοῦντο λόγον.

Χρήσιμον δέ, ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς μετὰ τὴν πίστιν τὴν Ἑλλήνων σοφίαν τεθαυμακόσιν, ὡς ἀμείνους τῶν παρ’ ἡμῖν τὰς ἐκεί- 10 νων ἡγεῖσθαι δόξας, καὶ τοῖς ἀπονεύουσιν εἰς τὸ προσκεῖσθαι ζητεῖν τοῖς παραχαράπτουσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων τὴν ὀρθότητα παραλύουσι τὸ «Πορεύεσθε εἰς Αἰμάθ Ῥαβδὰ καὶ εἰς Γέθ ἀλλοφύλων καὶ ἴδετε εἰ πλείονα τὰ ὄ- 15 ρια αὐτῶν ἐστὶ τῶν ὑμετέρων ὀρίων». Εὐρυτέρα γὰρ τῆς Ἑλλήνων στενολεσχίας ἢ θεόπνευστος Γραφή, τὸ τῆς ἀληθείας καταγγέλλουσα φῶς καὶ δογμάτων ἐπωφελῶν εἰσφέρουσα γνῶσιν, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων τὸν τῶν πιστευόντων ἀναβιδάζουσα νοῦν. Εὐρύτερος δὲ πάλιν τῆς αἰρετικῶν στενό- 20 τητος ὁ περὶ τῆς ἀληθείας ἐστὶ λόγος. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῇ μαχόμενοι, μονονουχὶ καταπνίγονται, ψυχροῖς τε καὶ ἀτρανέσιν ἐπινηχόμενοι λογισμοῖς, οἱ δὲ τοῖς τῆς εὐσεβείας συναγορεύοντες δόγμασι καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀληθείας περιαθροῦντες κάλλος, εἰς πλατὺ θεωρημάτων ἐκτρέχουσι πέλαγος, «αἰχμαλωτίζοντες πᾶν 25 νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ», τῆδὲ τε κάκειῖσε διάττοντες, καὶ τὰ εἰς γνῶσιν ἀληθινὴν ἀπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς εὐμάλα συλλέγοντες. Καὶ γοῦν Κορινθίοις ἀποφοιτᾶν ἐλομένους τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς, προσκειμένοι δὲ ἀμαθῶς τοῖς ἑτεροδιδασκαλεῖν εἰωθόσιν, ἐπιστέλλει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέωγε πρὸς ὑμᾶς, ὡς Κορίνθιοι, 30 ἢ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται· οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχχοις ὑμῶν· τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν ὡς τέκνοις λέγω· πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις».

«Θὰ σᾶς μεταφέρω καὶ θὰ σᾶς ἐγκατοστήσω στὴ χώρα πέρα ἀπὸ τὴ Δαμασκό», εἶπε “Πέρα ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα”⁹⁰. Εἶναι λοιπὸν ἔγκλημα ἀχαριστίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, γιατί, μολονότι κατακληρονόμησαν μιὰ τόσο εὐφορη καὶ εὐκολοκαλλιέργητη καὶ ἐκτεταμένη γῆ, δὲν ἀπέδιδαν στὸν Θεὸ μᾶλλον τὰ εὐχαριστήρια, ἀλλ’ οἱ μὲν ἐξουδένωναν τὴν Σιών, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, στηρίζοντας τὴν πεποίθησή τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας, ἀδιαφοροῦσαν τελείως γιὰ τὸν σεβασμὸ τους πρὸς αὐτόν.

“Ὅπως ὁμως φαίνεται, καὶ σὲ ἐκείνους, πού μετὰ τὴν πίστη τους θαυμάζουν τὴ σοφία τῶν Ἑλλήνων, ὥστε νὰ θεωροῦν ἀνώτερες τὶς γνῶμες ἐκείνων ἀπὸ τὰ δικά μας, καὶ σὲ ἐκείνους πού κλίνουν στὴν προσκόλλησή τους πρὸς ἐκείνους πού παραχαράπτουν τὴν ἀλήθεια καὶ διαλύουν τὴν ὀρθότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, χρήσιμο εἶναι τὸ «Πηγαίνετε στὴν Αἰμάθ Ραββὰ καὶ στὴ Γέθ τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἐξετάστε ἂν τὰ ὄρια αὐτῶν εἶναι πιὸ ἐκτεταμένα ἀπὸ τὰ δικά σας ὄρια». Γιατὶ εἶναι εὐρύτερη ἀπὸ τοὺς σοφιστικοὺς συλλογισμοὺς τῶν Ἑλλήνων ἡ θεόπνευστη Γραφή, πού κηρύττει τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ παρέχει τὴ γνώση τῶν ὠφέλιμων δογμάτων, καὶ ἀνεβάζει τὸ νοῦ τῶν πιστῶν πρὸς κάθετι ἀπὸ τὰ ἐπαινούμενα. Ἐπίσης εὐρύτερος εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας καὶ ἀπὸ τὴ στενότητα τῶν αἰρετικῶν. Γιατὶ οἱ αἰρετικοί, μαχόμενοι αὐτήν, καταπνίγονται κατὰ κάποιον τρόπο κολυμπώντας μέσα στοὺς ψυχροὺς καὶ ἀσαφεῖς λογισμοὺς, ἐνῶ ὅσοι συμφωνοῦν μὲ τὰ δόγματα τῆς εὐσέβειας καὶ ἐξετάζουν τὸ λαμπρὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας, τρέχουν σὲ πλατὺ πέλαγος θεωρημάτων, «αἰχμαλωτίζοντας κάθε σκέψη στὴν ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ»⁹¹, τρέχοντας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ συλλέγοντας προσεκτικὰ ἀπὸ τὴ θεόπνευστη Γραφή αὐτὰ πού ὀδηγοῦν στὴν ἀληθινὴ γνώση. Καὶ πράγματι, στέλλοντας ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστολὴ στοὺς Κορινθίους πού ἤθελαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἅγια ἐντολὴ πού τοὺς εἶχε παραδοθεῖ, καὶ ἦταν προσκολλημένοι ἀπὸ ἀμάθεια σὲ ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ διδάσκουν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθεια, γράφει: «Τὸ στόμα μας εἶναι ἀνοιχτὸ πρὸς ἐσᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά μας διάπλατη σὲ σᾶς δὲν ὑπάρχει στενότητας μέσα μας, στενότητα ὑπάρχει μέσα στὰ σπλάγχνα σας. Ἀνταποδώστε μας τὰ ἴδια. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου· Ἀνοιξτε καὶ σεῖς διάπλατα τὴν καρδιά σας. Μὴ μπαίνετε στὸν ἴδιο ζυγὸ μὲ τοὺς ἄπιστους».

91. Β' Κορ. 10, 5.

Στίχ. 3. «Οὐαὶ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακὴν, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι σαββάτων ψευδῶν».

ΝΗ. Ἐφασκεν ὅτι «Οὐαὶ τοῖς ἐξουθενούσι Σιών, καὶ τοῖς πεποιθόσιν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας». Καὶ ἐπειδὴ δύο τινῶν ἐποιεῖτο μνήμην, τῶν τε ἐξουθενούντων φημί τὴν Σιών, καὶ τῶν πεποιθότων ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας, πολυπραγμονοῦντες ἀναγκαίως τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν, ἐφηροῦσαμεν ἡμεῖς τοῖς ἐξ Ἰούδα καὶ Βενιαμὴν τὴν αἰτίαν τοῦ ἐξουθενεῖν τὴν Σιών, τοῖς γε μὴν ἐξ Ἐφραΐμ τὸ πεποιθέναί ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας. Εἴσι δὴ οὖν ὥσπερ
10 ἀνόπιν ὁ λόγος, καὶ τὰ ἀμφοῖν ἐγκλήματα καταλέγει πάλιν, αὐτοῖς ἐπιφέρων τὸ «Οὐαὶ». Ἔθος δὲ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ κατὰ τῆς εὐθείας πτώσεως τὴν τοῦ «Οὐαὶ» φωνὴν ἐπιφέρειν οἷόν τι φημί· «Οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρίου» καὶ πάλιν «Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωὶ καὶ τὸ σίκερα διώκοντες». «Οὐαὶ» τοίνυν
15 φησὶν «οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακὴν, τουτέστιν οἱ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Τὸ γὰρ μὴ ἀνέχεσθαι μετανοεῖν, μήτε μὴν τὸν ἐπὶ τοῖς ἔσεσθαι προαπηγγελμένοις εἰσδέξασθαι φόβον, μονονουχὶ καὶ ἐπιθυμεῖν ἐστὶν εἰς ὀλέθρου πεσεῖν ἡμέραν. Οἷον ὡς εἴ τις περὶ τινος τῶν φιλαμαρτημόνων λέγοι τυχόν· Ἐπιθυμεῖ τεθνάναι, καίτοι
20 τοῦτο παθεῖν οὐκ ἐθέλοντος ἐκείνου ποθέν, ἀλλ' ὅσον ἦκεν εἰς τὸ θούλεσθαι δρᾶν, καὶ τοῦτο ἀκαταλήκτως, τὰ τοῖς νόμοις ἀπάδοντα, μονονουχὶ καὶ ἐρᾷ τῆς τοῖς φιλαμαρτημοσιν ἀείπως ὀφειλομένης κολάσεώς τε καὶ δίκης. μετανοεῖν οὖν ἄρα μὴ ἀνεχόμενοι, μονονουχὶ καὶ ἐπιθυμοῦσι πεσεῖν εἰς ἡμέραν κακὴν, καὶ ταῖς ἤδη
25 προαπηγγελμέναις ἐναλῶναι συμφοραῖς, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι σαββάτων ψευδῶν. Ἦν μὲν γὰρ ἔτι συννεστηκῶς ὁ νεῶς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ θυσιαστήρια. Καὶ προσῆγον μὲν τῷ Θεῷ τὰς κατὰ νόμον θυσίας, ἐπετέλουν δὲ καὶ τὰς ἐν σαββάτοις ἀργίας, πλὴν οὐκ εἰσάπαν ἠκριθωμένως. ἀτημελῶς δὲ σφόδρα καὶ ῥαθύμως
30 κομιδῇ. Καὶ γοῦν ἠτιᾶτο διὰ φωνῆς προφητῶν, ὡς σάββατα μὴ τετηρηκότας.

92. Ἄμως 5, 18.

93. Ἦσ. 5, 11.

Στίχ. 3. «'Αλλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ βαδίζετε πρὸς ἡμέρα κακὴ, σὲ σᾶς ποὺ πλησιάζετε καὶ ἐγγίζετε τὰ ψευδῆ σάββατα».

58. Ἐλεγε προηγουμένως, «'Αλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ ἐξουθενώνουν τὴ Σιών καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔκανε λόγο γιὰ δύο, ἐννοῶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἐξουθενώνουν τὴ Σιών, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας, ἐξετάζοντας κατ' ἀνάγκη μὲ προσοχὴ τὸ νόημα τῶν λεγομένων, ἀποδώσαμε ἡμεῖς τὴν αἰτία τῆς ἐξουθένωσης τῆς Σιών στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα καὶ Βενιαμίν, καὶ θεωρήσαμε τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἐφραΐμ ὡς ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας. Ὁ λόγος σὰ νὰ γυρίζει πρὸς τὰ πίσω, ἀπαριθμεῖ πάλι τὰ ἐγκλήματα καὶ τῶν δύο, ἀπευθύνοντας σ' αὐτοὺς τὸ «'Αλλοίμονο». Ὑπάρχει συνήθεια τῆς θείας Γραφῆς νὰ ἀπευθίνει τὸ «'Αλλοίμονο» ἐναντίον τῆς εὐθείας πτώσης, ὅπως γιὰ παράδειγμα · «'Αλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου»²²· καὶ πάλι· «'Αλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ σηκώνονται τὸ πρωὶ καὶ ψάχνουν νὰ βροῦν οἰνοπνευματώδη ποτᾶ²³». «'Αλλοίμονο» λοιπὸν λέγει «σ' αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν πρὸς τὴν ἡμέρα τὴν κακὴ», δηλαδή πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Ἱεροσολύμων. Γιατί, τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ μετανοήσουν, οὔτε νὰ φτάνουν στὸ νὰ δεχθοῦν τὸν φόβο γιὰ τὶς συμφορὲς ποὺ προαγγέλλεται ὅτι θὰ συμβοῦν, σημαίνει κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ πέσουν στὴν ἡμέρα τοῦ ὀλέθρου. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ἂν κάποιος λέγει γιὰ κάποιον ποὺ τυχὸν ἀγαπᾶ νὰ ἁμαρτάνει, “Ἐπιθυμεῖ νὰ πεθάνει”, μολονότι ἐκεῖνος δὲν θέλει νὰ τὸ πάθει αὐτὸ μὲ τίποτε, ἀλλὰ τὸ λέγει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι θέλει αὐτὸς νὰ πράπτει, καὶ αὐτὸ χωρὶς τέλος, αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, καὶ ἐπιθυμεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρίαν ποὺ περιμένει πάντοτε ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν νὰ ἁμαρτάνουν. Ἄρα λοιπὸν, ἀφοῦ θὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ πέσουν στὴν ἡμέρα τοῦ ὀλέθρου καὶ νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὶς συμφορὲς ποὺ ἔχουν ἤδη προαπαγγελθεῖ αὐτοὶ ποὺ ἐγγίζονται καὶ συμμετέχουν στὰ ψευδῆ σάββατα. Γιατί ὑπῆρχε ἀκόμη ὁ ναὸς καὶ τὰ θυσιαστήρια μέσα σ' αὐτόν, καὶ πρόσφεραν βέβαια στὸν Θεὸ τὶς σύμφωνες μὲ τὸ νόμο θυσίαι καὶ τελούσαν καὶ τὶς ἀργίες κατὰ τὰ σάββατα, πλὴν ὅμως ὄχι μὲ ἀπόλυτη ἀκριβείαν, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὴ ἀδιαφορία καὶ μεγάλη ραθυμία. Καὶ πράγματα τοὺς κατηγοροῦσε μὲσω τῶν προφητῶν, ὅτι δὲν τηροῦσαν τὰ σάββατα.

Οὐαὶ τοίνυν, φησί, τοῖς προσποιουμένοις ἐγγίξιν Θεῷ διὰ τοῦ τοῦ προσποιεῖσθαι τιμᾶν τὰ Μωυσέως ἔτι, καὶ ψευδῶν σαββάτων ἀποθιγγάνειν. Ὁρᾷς ὅπως διαδέβληκεν ὡς οὐκ ὀρθῶς ἢ πεφροντισμένως τὴν τῷ σαββατίζειν πρόπουσαν τηροῦντας ἀογίαν; Ἄλλως 5 τε χρῆναι γὰρ ὑπολαμβάνω καὶ τι τῶν ἀναγκαιοτέρων ἐπὶ τούτοις εἶπεῖν «ψευδῆ σαββάτα», τὰ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, εἴπερ ἐστὶ σκιὰ μὲν ὁ νόμος, καὶ τύπος κατὰ τὸ ἀληθές τὰ διὰ Μωυσέως Ὁ δὲ τύπος οὐκ ἀλήθεια, μόρφωσιν δὲ μᾶλλον τῆς ἀληθείας εἰσφέρει. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει τοῖς Ἑβραίοις, καὶ φη- 10 σι περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων· «Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ». Οὐ γὰρ κατέπαυσεν ἐκείνους Ἰησοῦς, οὔτε μὴν εἰσεληλάκασιν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Θεοῦ Σαββατίζομεν δὲ πνευματικῶς ἡμεῖς ἐν Χριστῷ, καταλύοντες καὶ ἀποφοιτῶντες μὲν ἁμαρτίας, καταλήγοντες δὲ παντὸς φθαρτοῦ καὶ γηϊνοῦ πράγματος. Ὡς 15 γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος· «Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός».

Στίχ. 4-6. «Οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κατα- 20 σπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς αὐτῶν, καὶ ἔσθοντες ἐρίφους ἐκ πομινίων καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίου γαλαθηνά· οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων, ὡς ἐστῶτα ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα· οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, καὶ οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ Ἰωσήφ».

25 ΝΘ. Οὐαὶ πάλιν ἀπὸ κοινοῦ τοῖς καθεύδουσιν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, τοῦτό τε κάκεινο δρᾶν εἰωθόσιν. Ἐπαιτιᾶται δὲ λίαν τῶν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ τοὺς ἐν δόξῃ περιφανεστέρους, καὶ ταῖς τῶν χρημάτων περιουσίαις τῶν ἄλλων ὑπερηρομένους, ὡς ἐκ πολλῆς ἄγαν εὐημερίας μονονουχι καὶ μεθύοντας, καὶ τῷ τῆς τρυφῆς πλά- 30 τει παρενηνεγμένους εἰς τὸ μηδὲν ὄλως ὑποβλέπεσθαι τῶν δεινῶν, μήτε μὴν οἶεσθαι τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τοῖς οὕτω διακειμένοις ἐπιθήγεσθαι ποτε καὶ ποινὰς ἐπάγειν τοῖς φιλαμαρτήμοσι. Ἐξηγεῖται δὲ ἀκριδῶς τὸ ἀνεμιμένον αὐτῶν καὶ ἄφետον εἰς τρυφάς Κλῖναί

Ἄλλοίμονο λοιπόν, λέγει, σ' αὐτούς πού προσποιούνται ὅτι πλησιάζουν τὸν Θεό, μὲ τὸ νὰ προσποιούνται ὅτι τιμοῦν ἀκόμη τὶς ἐντολὲς τοῦ Μωυσῆ καὶ τελοῦν τὰ ψευδῆ σάββατα. Βλέπεις πῶς κατηγορήσε ὅτι δὲν τηροῦν ὀρθὰ καὶ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἀργία πού πρέπει στὰ σάββατα; Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει νὰ πῶ καὶ κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα σ' αὐτὰ: ὅτι δηλαδή εἶναι «ψευδῆ σάββατα» τὰ σάββατα τῶν Ἰουδαίων, ἐφόσον ὁ νόμος εἶναι σκια καὶ ἀληθινὰ τύπος τὰ θεσπισμένα ἀπὸ τὸν Μωυσῆ⁹⁴, καὶ ὁ τύπος δὲν εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ παρέχει μὴ μᾶλλον τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, στέλλοντας ἐπιστολὴ στοὺς Ἑβραίους, γράφει γιὰ τὰ παλαιότερα: «Ἄρα ἀπομένει ἀνάπαυση γιὰ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ»⁹⁵. Γιατὶ δὲν πρόσφερε σὲ ἐκείνους ὁ Ἰησοῦς ἀνάπαυση, οὔτε βέβαια εἰσῆλθε στὴν κατάπαυση τοῦ Θεοῦ. Ἐμεῖς ὅμως σαββατίζομε πνευματικὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καταλύοντας καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ θέτοντας τέρμα σὲ κάθε φθαρτὸ καὶ γήινο πρᾶγμα. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος «Αὐτὸς πού εἰσῆλθε στὴν κατάπαυση αὐτοῦ, καὶ ὁ ἴδιος κατέπαυσε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά του ἔργα»⁹⁶.

Στίχ. 4-6. «Αὐτοὶ πού κοιμοῦνται πάνω σὲ ἐλεφάντινα κρεβδάτια καὶ κατασπαταλοῦν χρήματα γιὰ τὰ στρώματά τους, καὶ τρῶνε ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποιμνία καὶ μοσχάρια γάλακτος μέσα ἀπὸ τὶς ἀγέλες, αὐτοὶ πού χειροκροτοῦν παράλληλα μὲ τὸν ρυθμὸ τῶν ὀργάνων, γιατί τὰ θεώρησαν αὐτὰ ὡς σταθερὰ καὶ ὄχι ὡς περαστικά, αὐτοὶ πού πίνουν τὸν καλοσταλαγμένο κρασὶ καὶ ἀλείφονται μὲ τὰ καλύτερα ἀρώματα, καὶ δὲν νοιώθουν κανένα πόνου γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Ἰωσήφ».

59. Ἄλλοίμονο πάλι ἀπὸ κοινοῦ γι' αὐτούς πού κοιμοῦνται πάνω σὲ ἐλεφάντινα κρεβδάτια, πού συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο. Κατηγορεῖ πάρα πολὺ τοὺς κατοίκους τῆς Σαμάρειας τοὺς λαμπρότερους ὡς πρὸς τὴ δόξα, καὶ πού μὲ τὴν ἀφθονία τῶν χρημάτων τους βρίσκονταν πιὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης εὐημερίας τους κατὰ κάποιον τρόπο καὶ παραδίδονταν στὴ μέθη, καὶ παρασυρμένοι ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς τρυφῆς ἔφταναν οὔτε κἂν νὰ φέρουν στὴ σκέψη τους τὰ δεινά, οὔτε βέβαια καὶ νὰ φαντάζονται ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων θὰ ἐξοργιζόταν κάποτε ἐναντίον αὐτῶν πού συμπεριφέρονταν ἔτσι καὶ θὰ τιμωροῦσε αὐτούς πού ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Ἐξηγεῖ μὲ ἀκριβεία τὴν ἀδιαφορία αὐτῶν καὶ τὸ ἀσυγκράτητό τους στὶς τρυφές. Κλίνες βέβαια

τε γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἐλέφαντος, φησὶν, αἱ πολυτελεῖς τε καὶ μαλακαὶ μὲν εὐναί, τὰ δὲ ἀπόλεκτα τῶν ἀμνῶν, μόσχοι τε ὑπότιθοι τὰ ἐδώδιμα, ῥοδαί τε καὶ μέλη, καὶ πάντα τὰ δι' ὀργάνων συνεισθέοντα ταῖς τρουφαῖς, κῶμοί τε καὶ κρότοι, καὶ τὸ ἔτι φορτικώτερον, ὅτι τὰ
5 τοιάδε τῶν κακῶν «ὡς ἐστῶτα ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα». Καθόλου μὲν γὰρ παρίπταται τὰ τοιάδε, καὶ ἀπάτη κοσμικὴ τὸ ἰδρυμένον οὐκ ἔχει. Λύεται γὰρ ἐν ἴσῳ σκιαῖς, καὶ «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου», κατὰ τὸ γεγραμμένον, συγκαταλήγει δὲ πάντως τοῖς τεθνεῶσιν ἢ τρυφή.

10 Ἐπὶ δέ γε τῶν ἐν Σαμαρείᾳ καὶ καθ' ἕτερον ἂν νοοῖτο τρόπον τῶν εἰρημένων ὁ νοῦς Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον ἀλώσεσθαι, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν, φεύγοντά τε καὶ οὐχ ἐστῶτα λέγει τὰ εἰς τρυφήν αὐτοῖς ἐξιτήλως ἐξηυρημένα, ὡς ὅσον οὐδέπω παρελευσόμενα. Ἐπικροτοῦσι δὴ οὖν ὀργάνοις, οἶνον πίνοντες τάχα πού
15 τὸν ἀνθοσμίαν, καὶ λεπτῶς εὖ μάλα διυλισμένον καταχρῶνται δὲ καὶ μύρω, συντιθέντες τὰ ἐξαίρετα, καὶ λόγον οὐδένα πεποιηται παντελῶς τοῦ συντριβέσθαι μέλλειν τὸν Ἰωσήφ. Ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως, καίτοι προεγνωκότες τὴν ὅσον οὐδέπω παρεσομένην συμφορὰν, καὶ τῆς Σαμαρείας τὴν ἄλωσιν, καὶ τὴν τοῖς ἐξ
20 Ἰωσήφ γενησομένην συντριβὴν, τῆς αὐτοῖς κατειθισμένης οὐ κατημέλουν τρυφῆς. Πάνδεινον οὖν ὡς ἀληθῶς τὸ σωματικῆς ἠττᾶσθαι τρυφῆς τοὺς χωρῶν ἢ πόλεων ἢ λαῶν ἠγεῖσθαι λαχόντας. Δέον γὰρ ὃν μᾶλλον ταῖς καθηκούσαις νῆψεσιν εὖ μάλα χρωμένους περιαθρεῖν τὰ συμφέροντα, καὶ κατ' εὐθὺ τοῦ πρέ-
25 ποντος ἀποφέρειν τοὺς ὑπεστρωμένους, καὶ διὰ παντὸς τρόπου λελυπημένον ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν, πῶς οὐκ ἀπόπληκτον κομιδῇ τὸ κατολισθεῖν εἰς τρυφάς, καὶ τῆς βεβήλου φιλοσαρκίας οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὸ ἄμεινον; Περὶ τῶν τοιούτων τάχα πού φησὶν διὰ φωνῆς ἁγίων· «⁷ Ὡ οἱ ποιμένες οἱ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύν-
30 τες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς». Ὅτι γὰρ ταῖς τῶν ποιμένων ῥαθυμίαις κινδυνεύσει τὸ ὑπήκοον, σαφὲς ἂν γένοιτο, πάλιν Θεοῦ λέγοντος ἑναργῶς· «⁸ Ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύ-

97. Α' Κορ. 7, 31.

98. Ἰερ. 23, 1.

αὐτῶν ἀπὸ ἐλεφαντόδοντα ὀνομάζει τὰ πολυτελῆ καὶ μαλακὰ στρώματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀμνοὺς καὶ τὰ μοσχάρια γάλακτος ποὺ ἀποτελοῦσαν τὰ φαγητά τους, τὰ ἄσματα καὶ τὶς μελωδίες, καὶ ὅλα ὅσα συνοδεύουν τὰ μουσικὰ ὄργανα κατὰ τὶς τρυφές, τὰ γλέντια καὶ τὰ χειροκροτήματα, καὶ τὸ ἀκόμα βαρύτερο, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ «τὰ θεώρησαν ὡς σταθερὰ καὶ ὄχι περαστικά». Γιατὶ ὅλα αὐτὰ πετοῦν καὶ φεύγουν καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ κόσμου δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐδραιωμένο. Γιατὶ διαλύεται ὅμοια μὲ τὶς σκιές, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «πτερνᾶ καὶ φεύγει ἡ μορφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁷, καὶ ὅπωςδήποτε τερματίζει ἡ τρυφή μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν.

Σχετικὰ ὅμως μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Σαμάρειας καὶ κατ' ἄλλο τρόπο θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ τὸ νόημα τῶν λεγομένων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐμελλαν νὰ κυριευθοῦν, καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνον, λέγει ὅτι εἶναι παροδικὰ καὶ ὄχι μόνιμα τὰ ὅσα φθαρτὰ ἔχουν ἐπινοήσει γιὰ τὴν ἀπόλαυσή τους, ἀφοῦ ὅπου νᾶναι θὰ περάσουν. Συνοδεύουν λοιπὸν μὲ χειροκροτήματα τοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων, πίνοντας τὸ τυχὸν μοσχάτο κρασί τους καὶ μὲ κάθε φροντίδα ἄριστα κατασταλαγμένο, ἀλλὰ καὶ ἀλείφονται μὲ ἀρώματα, ἀναμειγνύοντας τὰ ἐξαιρέτα, καὶ δὲν δίνουν καμμιά ἀπολύτως σημασία γιὰ τὸ ὅτι πρόκειται νὰ συντριβοῦν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰωσήφ. Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, μολονότι εἶχαν πληροφορηθεῖ ἀπὸ πρὶν τὴ συμφορὰ ποὺ ἐπρόκειτο ὅπου νᾶναι νὰ τοὺς συμβεῖ, καὶ τὴν ἄλωση τῆς Σαμάρειας, καὶ τὴ συντριβὴ ποὺ θὰ προξενηθεῖ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωσήφ, δὲν παραμελοῦσαν καθόλου τὴ συνηθισμένη τους ἀπολαυστικὴ ζωὴ. Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ φοβερὸ τὸ νὰ νικιένται ἀπὸ τὴ σωματικὴ τρυφή αὐτοὶ ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες χωρῶν ἢ πόλεων ἢ λαῶν. Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε μᾶλλον, ἐνεργώντας μὲ τὴν πρόπουσα νηφαλιότητα νὰ ἐξετάζουν ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ τοὺς συμφέρουν, καὶ νὰ ὀδηγοῦν κατευθεῖαν τοὺς ἐξουσιαζόμενούς τους στὸ πρόπον καὶ μὲ κάθε τρόπο νὰ μαλακώνουν τὸν ἐξοργισμένο Θεό, πῶς δὲν εἶναι τελείως ἀνόητο τὸ νὰ παρασύρονται στὶς τρυφηλές ἀπολαύσεις καὶ νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε ἀνώτερο ἀπὸ τὴ βέβηλη φιλοσαρκία; Γι' αὐτοὺς λέγει κάπου μὲ τὸ στόμα τῶν ἁγίων «⁷ ὦ σεῖς οἱ ποιμένες ποὺ διασκορπίζετε καὶ ἐξοντώνετε τὰ πρόβατα ποὺ ποιμένετε»⁸. Ὅτι βέβαια μὲ τὴν ἀδιαφορία τῶν ποιμένων κινδυνεύει τὸ ποίμνιο, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγει πάλι ὁ Θεὸς ὀλοφάνερα: «Γιατὶ οἱ ποιμένες κυριεύ-

ριον οὐκ ἐξεξήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομή, καὶ διεσκορπίσθησαν».

Στίχ. 7. «Διὰ τοῦτο νῦν αἰχμάλωτοι ἔσονται ἀπ' ἀρχῆς δυνα-
στῶν, καὶ ἐξαρθήσεται χρεμετισμὸς ἵππων ἐξ' Ἐφραΐμ».

5 Ἐ. Ἐπειδὴ γάρ, φησί, τετρουφήκασι, τὴν εἰς Θεὸν ἀφέντες ἀγάπησιν, τεθαροσήκασι δὲ καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας, τουτέστι τοῖς οὖσιν ἐν Σαμαρείᾳ, μεγάλην ὄφρὸν ἀνασπῶντες οἱ ἡγούμε-
νοι, ὡς ἀμετρήτου πληθύος ἐξάρχοντες καὶ ἀριθμοῦ κρεῖττον ἔχοντες τὸ μάχιμον γένος, ταύτητοι, φησὶν, ἤξει μὲν, ἤξει, καὶ μά-
10 λα γοργῶς, κατὰ πάντων ὁ τῆς αἰχμαλωσίας καιρὸς, πρωτόλειον δὲ ποιήσεται τοὺς δυνατωτέρους· αἰεὶ γὰρ πολέμοιοι καταδηοῦν-
τες πόλιν ἐπὶ τοὺς τῶν ἐπισημοτέρων τρέχουσιν οἴκους, τὰ ἐν αὐ-
τοῖς διαρπάσσοντες. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἔθος τοῖς ἐν Σαμαρείᾳ λαμ-
προῖς, τοῖς ἐξαιρέτοις τῶν ἵππων ἐποχεῖσθαι φιλεῖν, οἱ δέ, κατὰ
15 τὸ εἶκός, διὰ μέσων ἦσαν τῶν πλατειῶν, ἔννονν τι καὶ σοφὸν καὶ οἶον ἐξ ἐπιστήμης ὑποχρεμετίζοντες· ἔτομιον γὰρ αἰεὶ πως τὸ ζῶ-
ον εἰς εἶδησιν εὐκοσμίας καὶ τῆς αὐτῶν προεπούσης ἐπιστήμης εἰς παραδοχὴν· καὶ τοῦτο πεπαύσεται, φησὶν. «Ἐξαρθήσεται γὰρ χρεμετισμὸς ἐξ ἵππων Ἐφραΐμ». Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Πεπαύσεται
20 τῆς ἀγερωχίας τῶν ἐν Σαμαρείᾳ τὸ προκριτόν, καταλήξουσι δὲ καὶ οὐχ ἐκόντες τοῦ περιφανεῖς ποιεῖσθαι τὰς προόδους, ὑποχρε-
μετιζόντων αὐτοῖς τῶν ἵππων, οἱ λαμπροῖς φαλάροις κατεστεμιμέ-
νοι, τὸν ἐπιβάτην τάχα που καὶ ἐπιγινώσκουσι, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ φυσῶσι μέγα, σεπτὸν τε καὶ ἀξιάγαστον ἐπαναθέμενοι τὸν ἡνίο-
25 χον. Ἄλλ' ὅτι τὸ νήφειν τοῖς ἡγουμένοις ἀσφαλές, τὸ γε μὴν ὑπι-
οῦσθαι φιλεῖν ἐπιζήμιον, κἀντεῦθεν ἂν μάθοις. Ἐπ' αὐτοὺς γὰρ ἔσται καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰ ἐξ ὀργῆς καὶ ἀπάσης μὲν εὐκλεί-
ας ἐξωσθήσονται, κείσονται δὲ καὶ αὐτοὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ, πι-
κρόν τι καὶ δυσαχθές ἔχοντες κοῖμα, καὶ ὅτι μὴ μόνον ἑαυτοὺς
30 ἀπολωλέκασι, προσέθεσαν δὲ καὶ ἑτέρους ταῖς ἑαυτῶν παρανομί-
αις, ἀπολογήσονται.

Στίχ. 8. «Ὅτι ὤμοσε Κύριος καθ' ἑαυτοῦ· διότι βδελύσσομαι ἐγὼ πᾶσαν τὴν ὕδριν Ἰακώβ, καὶ τὰς χώρας αὐτοῦ μεμίσηκα».

θηκαν ἀπὸ ἀφροσύνη, καὶ δὲν ἀναζήτησαν τὸν Κύριο· γι' αὐτὸ δὲν κατανόησε ὄλο τὸ ποίμνιο τὸν λόγο μου, καὶ διεσκορπίσθησαν»⁹⁹.

Στίχ. 7. «Γι' αὐτὸ τώρα θὰ αἰχμαλωτισθοῦν, καὶ πρῶτοι οἱ ἔξουσιαστές τους, καὶ δὲν θ' ἀκούγεται πιά χρεμετισμὸς ἵππων τοῦ Ἐφραΐμ».

60. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, παραδόθηκαν στὴν τρυφή, ἐγκαταλείποντας τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ, καὶ στήριξαν τὸ θάρρος τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας, δηλαδή στοὺς κατοίκους τῆς Σαμάρειας, δείχνοντας μεγάλη ἔπαρση οἱ ἡγέτες τους, ἐπειδὴ εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσία τους ἀμέτρητο πλῆθος καὶ ἀναρίθμητους τοὺς μάχιμους, γι' αὐτὸ, λέγει, θὰ ἔρθει βέβαια, θὰ ἔρθει, καὶ πολὺ γρήγορα, ὁ καιρὸς τῆς αἰχμαλωσίας ὄλων, καὶ πρῶτο θύμα τῆς θὰ ἔχει τοὺς δυνατώτερους· γιατί πάντοτε οἱ ἐχθροί, καταληλατώντας μιὰ πόλη, τρέχουν στὰ σπίτια τῶν ἐπισημότερων γιὰ νὰ ἀρπάξουν ὅ,τι ὑπάρχει σ' αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς ἐπιφανέστερους τῆς Σαμάρειας νὰ θέλουν νὰ ἱππεύουν τοὺς πλέον διαλεχτοὺς ἵππους, καὶ αὐτοί, κατὰ φυσικὸ λόγο, πορεύονταν διασχίζοντας τὶς πλατεῖες, ἔχοντας τὰ ζῶα κάποια νοσημοσύνη καὶ σοφία καὶ σὰν ἀπὸ κάποια εἰδικὴ γνώση χρεμέτιζαν (γιατί πάντοτε τὸ ζῶο εἶναι πρόθυμο στὴν ἀπόκτηση εὐκοσμίας καὶ στὴν ἀποδοχὴ τῆς γνώσης πὺν πρέπει σ' αὐτὸ), καὶ αὐτὸ, λέγει, θὰ παύσει. Γιατί λέγει, «Θὰ λείψει τὸ χρεμέτισμα ἀπὸ τοὺς ἵππους τοῦ Ἐφραΐμ». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Θὰ σταματήσει ἡ ἀγερωχία τῶν προκριτῶν τῆς Σαμάρειας, καὶ θὰ λάβει τέλος καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν τὸ νὰ κάνουν λαμπρὲς ἐξόδους, μὲ τοὺς ἵππους τους νὰ χρεμετίζουν, οἱ ὅποιοι στολισμένοι μὲ λαμπρὰ μεταλλικὰ στολίδια, σὰν νὰ γνωρίζουν τὸν ἀναιδάρη τους, κατὰ κάποιο τρόπο φουσκώνουν ἀπὸ ὑπερηφάνεια, κάνοντας τὸν ἡνίοχό τους σεβαστὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο. Ἄλλ' ὅτι ἡ νηφαλιότητα ἀποτελεῖ ἀσφάλεια γιὰ τοὺς ἡγέτες, ἐνῶ τὸ νὰ παραδίδεται κανεὶς στὴν ραθυμία εἶναι ἐπιζήμιον, μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ αὐτό. Γιατί σ' αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ ξεσπάσουν τὰ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ χάσουν ὄλη τους τὴ λαμπρότητα, θὰ βρεθοῦν καὶ αὐτοὶ στὴν ἴδια μὲ τοὺς ἄλλους κατάστασι, ὑπομένοντας πικρὴ καὶ βαρεῖα τιμωρία, καὶ θὰ ἀπολογηθοῦν ἐπειδὴ δὲν κατέστρεψαν μόνον τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἀλλὰ πρόσθεσαν καὶ ἄλλους στὶς δικές τους παρανομίες.

Στίχ. 8. «Γιατί ὀρκίσθηκε ὁ Κύριος στὸν ἑαυτό του λέγοντας Σιχαῖνομαί ἐγὼ κάθε ὕβρη τοῦ Ἰακώβ, καὶ μίσησα τὶς χώρες του».

ΞΑ'. Τὸ ἀμετάθετον τῆς ὀργῆς ἀποφαίνει, δεικνὺς ὁμωμοκό-
 τα Θεόν, ὡς εἶη μεμισηκῶς τὴν ὕδριν τοῦ Ἰακῶβ. Καὶ οὐ δήπου
 φαμέν ὅτι τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἰακῶβ ὁ θεῖος ἡμῖν λόγος ποιεῖ-
 ται κατὰ ῥῆσιν· κομιδῇ γὰρ εὐῆθες τὸ τῆδε νοεῖν, ὅτι καὶ ἠγάπη-
 5 σε τὸν Ἰακῶβ ἐκ μήτρας, καὶ ἀπόλεκτον ἐποιεῖτο καὶ ἐν ἐμβρούοις
 ὄντα Θεός. Ἰακῶβ δὲ πάλιν φησὶ τοὺς ἐξ Ἰακῶβ, ὧν τὴν ἐπάρα-
 τον ἀλαζονείαν (ὑδριν γὰρ ἔθος τὴν ὑπεροψίαν ὀνομάζειν τῇ θεί-
 α Γραφῇ), μεμισηκέναι φησίν. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ χρῆμά ἐστιν ὑπερο-
 ψία λοιπόν, τὸ παρωθεῖσθαι φημι τὸ εἰς Θεὸν σέβας, εἰδώλοισι δὲ
 10 ἀπονέμειν τὴν αὐτῷ προεπωδεστάτην ὅτι μάλιστα δόξαν, καὶ προσ-
 ἔτι τούτοις μηδὲ ἐπαίειν ἀξιούν ὧν ἂν ἔλοιτο δηλοῦν διὰ προφη-
 τῶν ἀγίων, ἄθυρμα δὲ ὡσπερ ποιεῖσθαι τὴν ἀπειλήν, καὶ πλήθει
 συμμάχων ἐπιθαρσῆσαντας, ἀλογῆσαι παντελῶς τῆς παρ' αὐτοῦ
 φειδοῦς καὶ ἐπικουρίας· Εἶτα, πῶς τοῦτο ἀμφίδολον;

15 «Ὁμώμοκε» τοίνυν «καθ' ἑαυτοῦ», φησίν, ὁ τῶν ὅλων Κύρι-
 ος. «Καθ' ἑαυτοῦ» δέ, ὅτι «κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁμόσαι». Τί
 δὲ τὸ ὁμωμοσμένον; Ὅτι «βδελύσσομαι πᾶσαν τὴν ὕδριν Ἰα-
 κῶβ», ἥτοι τὴν ὑπεροψίαν τοῦ Ἰακῶβ, «καὶ ἀπάσας δὲ αὐτοῦ με-
 μίσσηκα τὰς χώρας». Οὐ γὰρ ἦν ἐν αὐταῖς ὁ τῶν θείων θελημάτων
 20 ἐκπληρωτής· οὐκ ἦν ὁ τὸ σέβας ἀνάπτων αὐτῷ, καὶ τοῖς εἰς δικαιο-
 σύνην ἀνχήμασι διαπρέπων. Οὐ γὰρ ἂν ἀπεστράφη Θεός, εἴπερ
 τινὲς ἦσαν, κἂν γοῦν εὐαρίθμητοι, παρ' αὐτοῖς, οἷς ἦν ἐν λόγῳ τὸ
 ἀνδάνειν αὐτῷ. Καὶ γοῦν ἔφη διὰ φωνῆς Ἰερεμίου· «Περιδράμετε
 ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ καὶ ἴδετε καὶ ζητήσατε ἐν ταῖς πλατεί-
 25 αῖς αὐτῆς, εἰ εὗρητε ἄνδρα, εἰ ἔστι ποιῶν κριμα καὶ ἀγαπῶν πί-
 στιν, καὶ ἴλεως ἔσομαι αὐτῇ, λέγει Κύριος». Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Ἰα-
 κῶβ αἱ χῶραι γεγόνασιν ἐν ἐνδείᾳ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ θεοφιλοῦς
 ἀνδρός, ταύτητοι δέδονται πρὸς ἐρήμωσιν, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἐνοι-
 κοῦσιν ἀπολώλασιν αἱ πόλεις. Πολλὴ τοιγαροῦν τῶν ἀγίων ἡ
 30 χρεία· σώζουσι γὰρ πόλεις καὶ ἀπαλλάττουσι χώρας συμφορᾶς
 ἐπηρητημένης, τῇ τοῦ βίου παιδρότητι παρεγκόπτοντες ἐπὶ τὸ ῥά-
 θυμον καίτοι ζέοντα τὸν θυμόν, καὶ οἷον ἀνασειράζοντες ἐπιτρέ-
 χοντά τισι τὰ ἐκ θείας ὀργῆς κινήματα.

1. Μαλ. 1, 2-3.

2. Ἐβρ. 6, 13.

3. Ἱερ. 5, 1.

61. Δηλώνει τὸ ἀμετάκλητο τῆς ὀργῆς του, παρουσιάζοντας τὸν Θεὸ νὰ ὀρκίζεται στὸν ἑαυτό του, ὅτι μίσησε τὴν ἀλαζονεία τοῦ Ἰακώβ. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ὁ θεῖος λόγος κατακρίνει τὸν προπάτορά μας Ἰακώβ· γιατί εἶναι πολὺ ἀνόητο τὸ νὰ σκεπτόμαστε αὐτό, γιατί ὁ Θεὸς ἀγάπησε τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του, καὶ τὸν εἶχε ἐπιλέξει ἀπὸ τότε πὺν ἦταν ἀκόμα ἔμβρυο¹. Ἰακώβ βέβαια ὀνομάζει πάλι τοὺς καταγόμενους ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, τῶν ὁποίων τὴν καταραμένη ἀλαζονεία (γιατὶ συνήθεια τῆς ἀγίας Γραφῆς εἶναι νὰ ὀνομάζει ὕβρη τὴν ὑπεροψία), τὴν μίσησα, λέγει. Ἡ δὲν εἶναι τὸ πρῶγμα ὑπεροψία, τὸ νὰ ἀπορρίπτουν ἐννοῶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν Θεό, καὶ νὰ ἀπονέμουν στὰ εἶδωλα τὴ δόξα πὺν πρέπει κατ' ἐξοχὴ σ' αὐτόν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ οὔτε κἂν νὰ θεωροῦν ἄξιο νὰ γνωρίσουν αὐτὰ πὺν θὰ ἤθελε νὰ τοὺς δηλώσει μέσω τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ νὰ θεωροῦν σὰν παιχνίδι τὴν ἀπειλή, καὶ στηρίζοντας τὸ θάρρος τους στὸ πλῆθος τῶν συμμάχων, νὰ ἀδιαφοροῦν τελείως γιὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴ βοήθειά του; Καὶ πῶς ὑπάρχει ἀμφιβολία γι' αὐτό;

«Ὁρκίσθηκε» λοιπὸν «στὸν ἑαυτό του», λέγει, ὁ Κύριος τῶν ὄλων. «Στὸν ἑαυτό του» ἐπειδὴ «δὲν εἶχε κανένα ἄλλο μεγαλύτερό του γιὰ νὰ ὀρκισθεῖ»². Καὶ ποιὸς ἦταν ὁ ὄρκος; «Σιχαίνομαι ὅλη τὴν ὕβρη τοῦ Ἰακώβ», ἦτοι τὴν ὑπεροψία τοῦ Ἰακώβ, «καὶ μίσησα ὅλες τὶς χῶρες αὐτοῦ». Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὲς κάποιος πὺν νὰ ἐκτελεῖ τὰ θεῖα θελήματα· δὲν ὑπῆρχε κανένας πὺν νὰ ἀποδίδει τὸν σεβασμὸ σ' αὐτόν καὶ νὰ διαπρέπει μὲ τὰ καυχήματα τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ τοὺς ἀποστραφεῖ ὁ Θεός, ἂν ὑπῆρχαν κάποιοι ἀνάμεσά τους, ἔστω καὶ ὀλιγάριθμοι, πὺν νὰ ἐνδιαφέρονταν γι' αὐτὸ πὺν εἶναι ἀρεστὸ σ' αὐτόν. Καὶ πράγματι εἶπε μέσω τοῦ Ἰερεμῖα: «Τρέξατε στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ δεῖτε καὶ ἀναζητήστε σὶς πλατεῖες αὐτῆς, γιὰ νὰ βρεῖτε κάποιον πὺν νὰ ἐνεργεῖ μὲ δικαιοσύνη καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὴν πίστη, καὶ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ αὐτήν, λέγει ὁ Κύριος»³. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ χῶρες τοῦ Ἰακώβ ἔφτασαν νὰ ἔχουν ἔλλειψη ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ θεοφιλεῖ ἄνδρα, γι' αὐτὸ παραδόθηκαν στὴν ἐρήμωση, καὶ καταστράφηκαν οἱ πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους τους. Εἶναι μεγάλη λοιπὸν ἡ ὠφέλεια τῶν ἀγίων γιατί σώζουν πόλεις καὶ ἀπαλλάσσουν χῶρες ἀπὸ συμφορὰ πὺν κρέμεται ἀπὸ πάνω τῆς, ἐμποδίζοντας μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου τους τὴ ροπή πρὸς τὴ ραθυμία, μολονότι βράζει ἀπὸ τὸ θυμὸ του, καὶ ἀνακόπτοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ξεσπάσματα τῆς θείας ὀργῆς τὰ κινούμενα ἐναντίον κάποιων.

Στίχ. 8-11. «Καὶ ἔξαρχῶ πόλιν σὺν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. Καὶ ἔσται ἐὰν ὑπολειφθῶσιν δέκα ἄνδρες ἐν οἰκίᾳ μιᾷ καὶ ἀποθανοῦνται, καὶ ὑπολειφθῆσονται οἱ κατάλοιποι, καὶ λήψονται οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν καὶ παραβιῶνται τοῦ ἐξενέγκαι τὰ
5 ὁσπᾶ αὐτῶν ἐκ τοῦ οἴκου· καὶ ἔρεϊ τοῖς προεστηκόσι τῆς οἰκίας Εἰ ἔτι ὑπάρχει παρὰ σοί· Καὶ ἔρεϊ· Οὐκ ἔτι· καὶ ἔρεϊ· Σίγα, ἔνεκεν τοῦ μὴ ὀνομάσαι τὸ ὄνομα Κυρίου».

ΞΒ. Ἐπειδὴ γὰρ μεμίσηκε μὲν αὐτῶν τὰς χώρας, καταμυσάττεται δὲ καὶ πᾶσαν τὴν ὑβριν Ἰακώβ, ἥτοι τὴν ἀλαζονείαν
10 αὐτῶν, αὐτάνδρους τὰς παρ' αὐτοῖς διολωλέναι πόλεις ταύτη-
τοί φησι. Τὸ δὲ ὅπως ἕκαστα τοῖς ἐκεῖνα πεπλημμεληκόσι συμβῆσεται, διερμηνεύει λεπτῶς. Ἐξαρχῶ γάρ, φησὶν, ἦν ἂν βούλωμαι πόλιν, καὶ οἶον ἐκ μέσου ποιήσομαι τοῖς κατοίκοις ὁμοῦ. Κἂν εἰ γένοιτο τυχὸν δέκα τινὰς τῶν ἐκ μιᾶς ὄντων οἰκίας δια-
15 δράναι μὲν τῶν πολεμίων τὸ ξίφος, εἰσδύναι δὲ εἰς μυχοῦς καὶ εἰς τὰ ἐσώτερα τῆς οἰκίας, τεθνήξονται, δεδιότες τάχα πού κἂν γοῦν προκύψαι βραχὺ τῶν ἐν οἷς εἰσι μυχῶν. Διαδέξεται τοίνυν τὴν τοῦ παίοντος χεῖρα, φησὶν, ὁ λοιμός, καὶ ἀποκτενεῖ τοὺς κεκρυμμένους. Ἀποκεχωρηκότων δὲ τῶν ἐχθρῶν ἤξουσί τινες
20 τῶν ἐξ αἵματός τε καὶ κατὰ διάθεσιν οἰκείων, «καὶ παραβιῶνται τοῦ ἐξενεγκεῖν τὰ ὁσπᾶ αὐτῶν». Τίνα δὲ καταβιάσονται τὰ τῶν τεθνεώτων συναγείροντες λείψανα; Ἐαυτοὺς δηλονότι. Φορτικὸν γάρ καὶ δύσοιστον ἀληθῶς τὸ μυδῶντων ἤδη καὶ σεσημμένων ἄπτεσθαι σωμάτων, καὶ ῥινόσ.οἴμαι που μὴ τετρημένης τοῖς
25 τὰ τοιάδε τολμῶσι χρεία· κακοσμίας γὰρ τῆς οὕτω δεινῆς οὐδὲν ἂν γένοιτο χεῖρον.

Ἐαυτοὺς οὖν ἄρα καταβιάσονται, τοῖς κατοικομένοις καὶ ἀπολωλόσιν ὑπὸ λοιμοῦ τὸ συμπαθὲς χαριζόμενοι, διὰ τοῦ καὶ τάφων καὶ περιστολῆς ἀξιοῦν αὐτούς. Οἱ δὲ τοῦτο δρῶντες, φη-
30 σί, περιεργάσονται λοιπὸν παρὰ τοῦ τὴν οἰκίαν εἰδότος, μὴ ἄρα τις εἴη μετ' ἐκείνους ἕτερος, ἢ ζῶν ἔτι τυχὸν καὶ ἐν μυχοῖς λανθάνων, ἢ τεθνεῶς ἤδη καὶ ὀδωδῶς. Ὁ δὲ ἀποκρίνεται λέγων «Οὐκ ἔτι». Τοῦτο δὲ ἔστιν ἕτερον οὐδὲν, ἢ παντελοῦς ἐρημίας ἀπόδειξις ἐναργής. Ἀλλ' εἰ τοῦτο λέγοιεν οἱ τῆς οἰκίας προεστηκότες, ἀντα-

Στίχ. 8-11. «Καὶ θὰ ἐξολοθρεύσω τὴν πόλη μαζί μὲ ὄλους τοὺς κατοίκους της. Καὶ ἂν ἀπομείνουν δέκα ἄνδρες σὲ κάποιο σπίτι θὰ πεθάνουν κι αὐτοί· θ' ἀπομείνουν ὅμως κάποιοι συγγενεῖς τους καὶ ἐξαναγκάζοντας τὸν ἑαυτό τους θὰ πάρουν τὰ ὄστᾱ τους ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ τὰ θάψουν. Καὶ θὰ ρωτήσῃ κάποιος τοὺς κυρίους τοῦ σπιτιοῦ· Μήπως ὑπάρχει κάποιος μαζί σου; Καὶ θ' ἀπαντήσῃ· "Ὁχι πιά. Καὶ θὰ πεῖ· Σώπα, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

62. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μίσησε τὶς χῶρες αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ σιχαίνεται ὅλη τὴν ὕβρη Ἰακώβ, ἦτοι τὴν ἀλαζονεία αὐτῶν, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι οἱ πόλεις τους θὰ καταστραφοῦν μαζί μὲ τοὺς κατοίκους τους. Τὸ πῶς ὅμως θὰ συμβεῖ τὸ καθένα σὲ ἐκείνους πού διέπραξαν αὐτὰ τὰ πλημμελήματα, τὸ ἐξηγεῖ μὲ λεπτομέρεια. Γιατὶ λέγει· Θὰ ἐξολοθρεύσω τὴν πόλη πού θέλω, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ βγάλω μέσα ἀπὸ αὐτὲς μαζί καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν. Κι ἂν τυχὸν συμβεῖ νὰ διαφύγουν τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν δέκα ἀπὸ ἓνα σπίτι, καὶ κρυφτοῦν στὸ βάθος καὶ στὰ ἐσώτερα αὐτοῦ, θὰ πεθάνουν, ἀπὸ φόβο ἴσως νὰ βγοῦν ἔστω καὶ λίγο ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ πού βρίσκονται. Θὰ διαδεχθεῖ λοιπὸν, λέγει, τὸ χέρι ἐκείνου πού κατάφερε τὸ πλήγμα ἢ ἀρρώστια, καὶ θὰ θανατώσῃ τοὺς κρυμμένους. Ὄταν ὅμως θὰ ἀποχωρήσουν οἱ ἐχθροὶ θὰ ἔρθουν κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος καὶ κατὰ διάθεση συγγενεῖς, «καὶ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ βγάλουν τὰ ὄστᾱ τους». Καὶ ποιὸν θὰ ἐξαναγκάσουν νὰ μαζέψῃ τὰ λείψανα τῶν νεκρῶν; Τοὺς ἑαυτοὺς τους βέβαια. Γιατὶ εἶναι φορτικὸ καὶ ἀληθινὰ ἀνυπόφορο τὸ νὰ ἀγγίζει κανεὶς σώματα πού μυρίζουν ἤδη καὶ ἔχουν σατίσει, καὶ χρειάζονται, νομίζω, αὐτοὶ πού τολμοῦν νὰ κάνουν αὐτὰ νὰ ἔχουν μύτη βουλωμένη· γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τίποτε χειρότερο ἀπὸ αὐτὴν τὴ τόσο φοβερὴ κακοσμία.

Θὰ ἐξαναγκάσουν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς τους, δείχνοντας τὴ συμπαθειὰ τους σ' αὐτοὺς πού πέθαναν καὶ χάθηκαν ἐξαιτίας τοῦ λοιμοῦ, μὲ τὸ νὰ τοὺς θεωρήσουν ἄξιους καὶ ταφῆς καὶ κηδείας. Καὶ αὐτοὶ πού τὸ κάνουν αὐτό, λέγει, θὰ ζητήσουν ἀπὸ ἐκεῖνον πού γνωρίζει τὸ σπίτι, μήπως τυχὸν ὑπάρχει κάποιος ἄλλος μαζί μὲ αὐτούς, ἢ ζωντανὸς ἴσως ἀκόμα καὶ κρυμμένος μέσα στὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ, ἢ πού ἔχει πεθάνει ἤδη καὶ μυρίζει. Καὶ αὐτὸς θὰ ἀποκριθεῖ λέγοντας «"Ὁχι πιά"». Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, ἀλλ' εἶναι φανερὴ ἀπόδειξη ἀπόλυτης ἐρημίας. Ἄλλ' ἂν συμβεῖ νὰ ποῦν αὐτὸ οἱ κύριοι τοῦ σπιτιοῦ, θ' ἀκούσουν, λέγει,

κούσονται, φησί, παρὰ τοῦ τὴν πεῦσιν προσάγοντος· «Σίγα, ἔνε-
 κεν τοῦ μὴ ὀνομάσαι τὸ ὄνομα Κυρίου». Καὶ τί δὴ τοῦτο ἔστιν,
 ἀναγκαῖον ἰδεῖν. Τινὲς μὲν οὖν οἴονται τε καὶ φασιν, ὅτι μέλλο-
 ντας ὀμνύναι τοὺς τῆς οἰκίας προεστηκότας, οἱ ἐρωτῶντες κατα-
 5 σιγάσουσιν, ἵνα μὴ ὁμόσωσι τὸ ὄνομα Κυρίου. Προσεπάγουσι δέ,
 ὅτι πρὸς τοῦτο τοῖς ἐξ Ἐφραῖμ τῆς ἐσχάτης ἀφιλοθείας κατώλι-
 σθεν ὁ νοῦς, ὡς μηδὲ ἀνέχεσθαι τινων, εἴπερ ἔλοιντό πως τὸν τῶν
 ὄλων ὀνομάζειν Θεόν. Ἔστι δέ, οἶμαι, σαθρὸς κομιδῆ καὶ τὸ
 ἀκαλλῆς ἔχων ὁ τοιοῦδε λόγος. Ὅτι μὲν γὰρ ἀπέθορον τῆς εἰς
 10 Θεὸν ἀγάπης ὀλοτρόπως οἱ ἐξ Ἐφραῖμ, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεῖς.
 Ἄλλ' ἐν πληγῇ καὶ μάστιγι γεγονότας σωφρονεστέρους, εἰκὸς
 δήπου μᾶλλον καταδειῖσαι βραχὺ καὶ μεταφοιτῆσαι λοιπὸν πρὸς
 τὸ χρῆναί τι βούλεσθαι τῶν ἀναγκαιοτέρων, οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων
 ἀγρίως οὕτω καταθρασύνεσθαι τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας Ἄλλως
 15 τε (προσθεῖν γὰρ ἂν τοῖς εἰρημένοις καὶ τότε) ποία γὰρ ἦν ἀνάγκη
 τοῖς προεστηκόσι τῆς οἰκίας ἐρωτωμένοις εἶ πῆ τις ἄρα παρ'
 αὐτοῖς ἢ ζῶν ἔτι τυχόν, ἤγουν τεθνεῶς ἤδη λανθάνει, προσθεῖναι
 καὶ ὄρκον, ὡς οὐδεῖς ἔτι παρ' αὐτοῖς;

Τί οὖν ἔστι τὸ «ἐρεῖ, Σίγα ἔνεκεν τοῦ μὴ ὀνομάσαι τὸ ὄνομα
 20 Κυρίου»; Φαμέν, ὅτι τὴν κατὰ Θεοῦ κατάρρησίν τε καὶ βλασφη-
 μίαν ἔθος ἦν οὕτως ἀποκαλεῖν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐκ νομι-
 κῶν ἐνταλμάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν. Γέγραπται μὲν γὰρ ἐν τῷ
 Λευιτικῷ, ὅτι δύο τινὲς ἄνδρες συνεπλάκησαν ἀλλήλοις ἐν τῇ συν-
 αγωγῇ, εἶτα δεδυσφήμηκεν εἰς τῶν μεμαχημένων, ὁ τῆς Αἰγυπτί-
 25 ας υἱός, καὶ τελευτᾷ μὲν λιθόλευστος Ἐτίθει δὲ νόμον εὐθύς τὸν
 ἐπὶ τῷδε Θεός, οὕτω λέγων· «Ἄνθρωπος ἂν καταράσῃται Θεὸν
 αὐτοῦ, ἁμαρτίαν λήψεται, ὀνομάζων δὲ τὸ ὄνομα Κυρίου, θανά-
 τω θανατούσθω». Οὐκοῦν τὸ ὀνομάσαι τὸ ὄνομα Κυρίου, τὸ δυσ-
 φημεῖν ἔστιν, εὐφήμοις λέξεσι διὰ τῶν ἱερῶν ἐκπεφωνημένον
 30 γραμμιάτων. Ἐπειδὴ δὲ πολλοῖς ἔθος, εἰ γένοιτό πως ἐν λύπαις,
 παλμιφήμους ἔσθ' ὅτε ῥίπτειν κατὰ Θεοῦ φωνάς, ἀπαγγέλλοντα,
 φησί, τὸν προεστηκότα τῆς οἰκίας, ὡς οὐδεῖς ἔστιν ἔτι παρ' αὐτῷ,
 καὶ τι πεπονθότα τῶν ἐξ ἀνηκέστου συμφορᾶς, ἐπιστομιεῖ, φησιν,
 «ἵνα μὴ ὀνομάσῃ τὸ ὄνομα Κυρίου», τουτέστιν, ἵνα μὴ τι τῶν πα-

ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἔκανε τὴν ἐρώτησιν· «Σώπα, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Καὶ τί βέβαια σημαίνει αὐτό, πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσομε. Κάποιοι δηλαδή νομίζουν καὶ λένε, ὅτι ὅταν πρόκειται νὰ ὀρκισθοῦν οἱ κύριοι τοῦ σπιτιοῦ, αὐτοὶ ποὺ ἐρωτοῦν σιωποῦν, γιὰ νὰ ὀρκισθοῦν οἱ κύριοι τοῦ σπιτιοῦ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Προσθέτουν ὅμως, ὅτι ὀλίσθησε ὁ νοῦς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἐφραΐμ σ' αὐτὴ τὴν ἔσχατη ἀφιλοθεΐα, ὥστε οὔτε κἂν νὰ ἀνέχονται κάποιους, ἂν ἤθελαν νὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι, νομίζω, πολὺ σαθρὸς καὶ ἀπρεπής. Ὅτι βέβαια ἀπομακρύνθηκαν τελείως ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἐφραΐμ, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλει. Ἄλλ' ἔχοντας γίνετι πιὸ φρόνιμοι ἀπὸ τὰ πλήγματα καὶ τὰ μαστιγώματα, εὐλογοῦσαν νὰ φοβηθοῦν μᾶλλον λίγο καὶ νὰ φτάσουν στὴ σκέψη νὰ θελήσουν στὸ ἕξις κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα, καὶ ὄχι ἀντίθετα νὰ δείχνουν τόσο ἄγριο θράσος ἐναντίον τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό. Ἐξ-ἄλλου (γιατὶ θὰ μπορούσα νὰ προσθέσω στὰ ὅσα λέχθησαν καὶ αὐτὸ) ποιά ἀνάγκη ἦταν ἐρωτώμενοι οἱ κύριοι τοῦ σπιτιοῦ, ἂν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς κάποιος ἢ τυχὸν ζωντανὸς ἀκόμα, ἢ πεθαμένος ἤδη καὶ διαφεύγει, νὰ προσθέσουν καὶ ὄρκο, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πιά σ' αὐτοὺς κανένας;

Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «θὰ πεῖ, Σώπα, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»; Λέμε, ὅτι τὴν κατηγορία καὶ βλασφημία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ εἶχαν τὴ συνήθεια οἱ ἕξ αἵματος ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ ἔτσι νὰ τὴν ἀποκαλοῦν, ἔχοντας ἢ συνήθεια τὴν ἀρχὴ τῆς στίς ἐντολὰς τοῦ νόμου. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ στὸ Λευιτικόν, ὅτι δύο ἄνδρες μάλωσαν μεταξύ τους στὴ συναγωγή, καὶ στὴ συνέχεια ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαπληκτίσθηκαν, ὁ υἱὸς τῆς Αἰγύπτιας βλασφήμησε, καὶ πέθανε μὲ λιθοβολισμό⁴. Ἀμέσως ὁ Θεὸς ὄρισε νόμο γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα λέγοντας τὸ ἕξις· «Ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος ποὺ θὰ καταρασθεῖ τὸν Θεὸ του, διαπράττει ἁμαρτία ἄξια πρὸς τιμωρία, ἀναφέροντας ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ τιμωρεῖται μὲ θάνατο»⁵. Ἄρα λοιπὸν τὸ νὰ ἀναφέρει κανεὶς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, εἶναι βλασφημία, ποὺ διατυπώνεται ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή μὲ εὐφημες λέξεις. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἔχουν τὴ συνήθεια, ἂν τυχὸν τοὺς συμβεῖ κάποιον λυπηρὸ γεγονὸς, νὰ ἐκτοξεύουν πολλὰς φορὰς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ κακόφημες λέξεις, λέγοντας, λέγει, ὁ κύριος τοῦ σπιτιοῦ, ὅτι δὲν ὑπάρχει πιά μαζί του κανένας, καὶ ἔχοντας πάθει μιὰ τέτοια ἀθεράπευτη συμφορὰ, κλείνει, λέγει, τὸ στόμα του, «γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»,

λιμφήμων εἶπη κατὰ Θεοῦ. Τοῦτο δ' ἔστιν οὐκ εἰκῆ δεικνύοντος ἐπενηνεγμένην αὐτοῖς τὴν μάστιγα, καὶ κολάζοντος οὐ μάτην, ἀλλ' ἐπὶ χρησίμῳ καὶ ἀναγκαίῳ. Ἔστι γάρ, ἔστι, καὶ μάλα εὐκόλως, ὡς ἀπὸ γε τοῦ συμβεθηκότος ἰδεῖν, ὅτι μετέστησεν εἰς εὐ-
 5 λάθειαν τοὺς ζῶντας ἔτι καὶ περιλελειμμένους ἢ τῶν πεπονθότων πληγῆ, καὶ δεδιέναι παρεσκεύασε τὸ προσκρούειν ἔτι Θεῷ, κἄν γοῦν ἐν ψιλοῖς αὐτὸν καταλυπῆσαι λόγοις, καίτοι πάλαι καὶ τοῦτο δρᾶν ἀφυλάκτως εἰωθότας, προστιθέντας δὲ τοῖς λόγοις καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς τοῖς πατράσιν ὑβρεῖς. Οὐκοῦν ἄμεινον
 10 παρὰ πολὺ τοῖς γε ἀληθῶς ἀγαθοῖς καὶ σώφροσι πρὸ πληγῆς καὶ μάστιγος ἐπὶ τὴν τοῦ συμφέροντος ἰέναι θήραν, καὶ φθάσαι τὴν πείραν τῶν ἐξ ὀργῆς κινήματων ἀποφοιτῶντας φανλότητος, καὶ κατορθοῦν ἡρημένους ἄπερ ἀνδάνοι κατὰ τὸ ἀληθὲς τῷ παναγίῳ Θεῷ.

15 **Στίχ 12.** «Διότι ἰδοὺ Κύριος ἐντέλλεται, καὶ πατάξει τὸν οἶκον τὸν μέγαν θλάσμασι, καὶ τὸν οἶκον τὸν μικρὸν ῥήγμασιν».

ΕΓ'. Ἀλώσεσθαι μὲν, μᾶλλον δὲ ἀπολειῖσθαι πόλεις ὁμοῦ τοῖς κατοικοῦσιν αὐτάς, ἠπείλησεν ἐναργῶς. Ὅτι δὲ παρὰ Θεοῦ τὸ χρῆμα, καὶ οὐκ αὐτομάτως ἔσται συμβεθηκός, σαφηνιεῖ λίαν τὸ
 20 ἐντέλλεσθαι μὲν αὐτὸν τοῖς καταδηοῦν ἰσχύουσιν, ἐκείνους δὲ δρᾶν εὐκόλως ἄπερ ἂν ὁ θεῖος ὀρίζοι θυμός. Μέγαν δὲ καὶ μικρὸν τὸν Ἐφραῖμ τάχα που καὶ τὸν Ἰούδαν ἀποκαλεῖ. Πολυάνθρωπος μὲν γὰρ ὁ Ἐφραῖμ, ὡς ἐν φυλαῖς μετρούμενος δέκα ταύτητοι καὶ μέγας οἶκος. Μείων γε μὴν ὁ Ἰούδας, ὡς ἐν γε δυσίν
 25 αὐτὸς γὰρ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ φυλὴ Βενιαμίν. Ἐννοεῖν δὲ ἀκόλουθον, ὅτι τὸ μὲν θλώμενον ἔχει πως ὀλοτελῆ τὴν κατάπτωσιν, τὸ δὲ γε ῥηγνύμενον νοοῖτ' ἂν εἰκότως ὡς πάσχον ἐκ μέρους. Συμβέβηκε δὲ τὸν μὲν οἶκον τοῦ Ἐφραῖμ, ἧτοι τὸν Ἰσραήλ, τελείαν ὑπομεῖναι τὴν ἄλωσιν, καὶ δυσίατον τὴν ἐκ τοῦ πολέμου
 30 συμφορὰν, ἀπὸ μέρους δὲ τὸν Ἰούδαν, καὶ ὡς ἐν βραχεῖ ῥήγματι τοῦτο παθεῖν. Δίκαιος οὖν ὁ Κριτῆς καὶ ἀπροσωπόληπτος. Ταλαντεύει γάρ, ὡς ὄρας, τὰ πόλεων ἢ χωρῶν ἐγκλήματα, καὶ ἀναλόγως ἐκάστῳ τὴν ὠφελεῖν ἰσχύουσαν ἐπάγει πληγῆν. Μὴ δὴ κα-

δηλαδή για να μη πει κάποια κακόφημη λέξη έναντίον του Θεού. Αυτό τὸ λέγει για να δείξει ὅτι δὲν ἔπεσε σ' αὐτούς τὸ μαστίγιο ἄδικα, καὶ δὲν τοὺς τιμώρησε ἄσκοπα, ἀλλ' πρὸς ὠφέλειά τους καὶ κατ' ἀνάγκη. Γιατὶ εἶναι δυνατόν, καὶ πολὺ μάλιστα εὐκόλα, νὰ δοῦμε ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει συμβεῖ, ὅτι μετέβαλε καὶ κατέστησε εὐλαβεῖς ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν ἀκόμα καὶ εἶχαν ἀπομείνει τὸ πλήγμα ἐκείνων ποὺ τὸ δέχθηκαν, καὶ τοὺς ἔκανε νὰ φοβοῦνται τὴν πρόσκρουσή τους πρὸς τὸν Θεό, ἀκόμα καὶ νὰ τὸν λυποῦν μὲ ἀπλὰ λόγια, μολονότι παλιὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν συνήθως χωρὶς προφύλαξη, προσθέτοντας στὰ λόγια καὶ τὶς ὕβρεις τῶν πατέρων τους. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι πολὺ πιὸ καλῦτερο γι' αὐτούς ποὺ εἶναι ἀληθινὰ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες νὰ σπεύδουν πρὶν ἀπὸ τὸ πλήγμα καὶ τὸ μαστίγιο στὴν ἐπιδίωξη τοῦ συμφέροντός τους, καὶ νὰ προλάβουν τὴν στὴν πράξη ἐκδήλωση τῆς ὀργῆς του, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴ φαυλότητα, καὶ ἀποφασίζοντας νὰ πράττουν αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ ἀρεστὰ στὸν πανάγιο Θεό.

Στίχ. 12. «Γιατὶ νὰ, ὁ Κύριος ἔδωσε ἐντολὴ ὅτι θὰ πατάξει τὸν μέγα οἶκο μὲ συντριβὴ καὶ θὰ ρημάξει τὸν μικρό».

63. Ἀπειλήσε λοιπὸν ὀλοκάθαρα ὅτι θὰ κυριευθοῦν, ἢ μᾶλλον θὰ καταστραφοῦν οἱ πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους τους. " Ὅτι ὅμως αὐτὸ θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δὲν θὰ συμβεῖ αὐτόματα, τὸ διασαφηνίζει τέλεια λέγοντας ὅτι δίνει αὐτὸς ἐντολὴ σ' αὐτούς ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ προξενήσουν τὴν ἐρήμωση, καὶ νὰ ἐκτελέσουν ἐκεῖνοι εὐκόλα αὐτὰ ποὺ ὀρίζει ὁ θεῖος θυμὸς. Μέγα δέβαια καὶ μικρὸ ὀνομάζει ἴσως τὸν Ἐφραΐμ καὶ τὸν Ἰούδα. Γιατὶ εἶναι πολυάνθρωπος ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραΐμ, ἐπειδὴ ἀπαριθμεῖ δέκα φυλές, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται μέγας οἶκος. Μικρὸς ὁ οἶκος τοῦ Ἰούδα, καθόσον περιελάμβανε δύο φυλές· γιατί αὐτὸς κατοικοῦσε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν. Κατὰ συνέπεια μποροῦμε νὰ νοήσουμε ὅτι ἡ συντριβὴ περιέχει τὴν ὀλοκληρωτικὴ πτώση, ἐνῶ τὸ ρῆγμα μπορεῖ νὰ νοηθεῖ εὐλόγα ὅτι τὸ πάθημα θὰ εἶναι μερικόν. Καὶ πράγματι συνέβη ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραΐμ, ἦτοι τοῦ Ἰσραήλ, νὰ ὑπομείνει πλήρη ἄλωση καὶ δυσκολοθεράπευτη τὴ συμφορὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἐνῶ ὁ οἶκος τοῦ Ἰούδα ὑπέστη μερικὴ πτώση, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔπαθε ἦταν σὰν ἓνα μικρὸ ρῆγμα. Γιατὶ εἶναι δίκαιος ὁ Κριτὴς καὶ ἀμερόληπτός. Γιατὶ ζυγίζει, ὅπως βλέπεις, τὰ ἐγκλήματα πόλεων ἢ χωρῶν, καὶ ἀνάλογα ἐπιφέρει στὸν καθένα τὸ πλήγμα ποὺ θὰ μπορέσει νὰ τὸν ὠφελήσει. " Ἄς μὴ περι-

ταφρονῶμεν Θεοῦ, τὸ παναλκῆς εἰδότες τῆς ὑπερτάτης χειρός·
 κρῆμα γὰρ ἄριστον ἢ εἰς τοῦτο σύνεσις

5 *Στίχ. 13. «Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι; εἰ παρασιω-
 πῆσονται ἐν θηλείαις; Ὅτι ὑμεῖς ἐξεστρέψατε
 εἰς θυμὸν κριμα, καὶ καρπὸν δικαιοσύνης
 εἰς πικρίαν».*

ΕΔ'. Ὅτι δὴ πάλιν αὐτὸς «ἐνετέλλετο καὶ πατάξειν τὸν οἶκον
 τὸν μέγαν θλάσμασι καὶ τὸν οἶκον τὸν μικρὸν ῥήγμασι», καὶ εἰ
 διὰ τῆς τῶν Ἀσσυρίων πράττειτο χειρός, πάλιν ἡμᾶς ἀναπέσει
 10 λέγων· «Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι;». Ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ λέγοι
 σαφῶς Ἀγέρωχον μὲν τὸ ζῶον, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα δρομικωτά-
 των ἵππος, ἀλλ' ὁ τόπος αὐτῷ εἰς τὸ θέειν ἐπιτήδειος, οὐκ εἴ τις εἶη
 πετρώδης καὶ ὄχθου πλέως, ἀλλ' ὁ ψιλός τε καὶ λεῖος. Εἶτα πῶς ὑ-
 μῶν καταδεδραμηκάσιν οἱ Ἀσσύριοι, καίτοι πάλαι τραχέος τε λί-
 15 αν καὶ οἰονεὶ πετρώδους ὄντος λαοῦ, καὶ ὑπ' οὐδενὸς πώποτε τῶν
 πολεμίων πεπατημένου; Ἀλλὰ Θεὸς ἦν ὁ ἠτιμασμένος, ὁ τὰ
 σκληρὰ καὶ δυσπόρευτα τοῖς πολεμοῦσι τιθεὶς θάσιμα καὶ ἱππή-
 λατα. Ὡσπερ δὲ οὐκ ἂν παύσαιντο, φησὶν, ὀρεκτιῶντες ἵπποι,
 καὶ τοῖς τῆς φύσεως κέντροις θηλείαις παρούσαις ἐπιθηγόμενοί
 20 τε καὶ ἐπιθρώσκοντες, οὕτως οὐκ ἂν ἠρεμήσειαν οἱ ἐχθροί, θερ-
 μοτάτην τινὰ καὶ ἀκάθεκτον κατὰ τῶν δεδυσσεβηκότων ποιούμε-
 νοι τὴν ὁρμήν. Καὶ τίς ἢ τοῦδε πρόφασις; Ὑμεῖς, καὶ οὐχ ἕτεροι.
 Τὸ γὰρ ἐμὸν δίκαιον περὶ ὑμᾶς κριμα παρεστρέψατε, φησὶν, εἰς
 θυμὸν, καὶ ἀντὶ τοῦ καρποῦς ἔχειν δικαιοσύνης, τὸν ἀπάσης ὑμῶν
 25 εὐθυμίας πρῦτανιν ἐξεδιάσασθε πρὸς ὀργάς, πικρίας ἄξια δεδυσ-
 σεβηκότες. Ἠλέει μὲν γὰρ ὁ πάντων Θεὸς ὡς ἐν Αἰγύπτῳ πεπο-
 νηκότα τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' οὐ διαλελοίπασι παροτρύνοντες. Καὶ
 τοῦτο οἴμαί ἐστι τὸ «ἐξεστρέψατε εἰς θυμὸν κριμα». Πάνδεινον
 οὖν ἄρα τῆς ἀχαριστίας τὸ ἔγκλημα· κολάζεται δέ, καὶ σφόδρα
 30 δικαίως. Ὅν γὰρ ἔδει μᾶλλον ταῖς εὐφημίαις ἐξημεροῦν ἔτι καὶ
 χαριστηρίοις κατευφραίνειν φωναῖς, παροτρύνειν ἀμαθῶς, πῶς
 οὐ παντὸς ἡμῶν ἔσται πρόξενον κακοῦ;

Στίχ. 14-15. «Οἱ εὐφροινόμενοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀγαθῷ, οἱ

φρονοῦμε λοιπὸν τὸν Θεό, γνωρίζοντας τὴν παντοδυναμία τῆς ὑπέροχτης δυνάμεως· γιατί εἶναι πράγμα ἄριστο ἢ σύνεση ὡς πρὸς αὐτό.

Στίχ. 13. «Μήπως θὰ καταδιώξουν οἱ ἵπποι τὸν ἐχθρὸ σὲ πετρῶδες ἔδαφος, ἢ θὰ μείνουν ἀπαθείς στὴν παρουσία θηλυκῶν ἵππων; Σεῖς ὅμως στρέψατε σὲ θυμὸ τὴν κρίση, καὶ μετατρέψατε τὸν καρπὸ τῆς δικαιοσύνης σὲ πικρία».

64. "Ὅτι βέβαια πάλι αὐτὸς «δίνει ἐντολὴ ὅτι θὰ πατάξει τὸν οἶκο τὸν μεγάλο μὲ συντριβὴ καὶ τὸν οἶκο τὸν μικρὸ μὲ ρῆγμα», ἔστω κι ἂν αὐτὸ γίνει μέσω τῆς δυνάμεως τῶν Ἀσσυρίων, πάλι μᾶς πείθει λέγοντας: «Μήπως θὰ καταδιώξουν οἱ ἵπποι τὸν ἐχθρὸ σὲ πετρῶδες ἔδαφος;». Εἶναι δηλαδή σὰ νὰ λέγει μὲ σαφήνεια: Εἶναι βέβαια τὸ ζῶο ἀγέρωχο καὶ εἶναι τὸ ταχύτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα ὁ ἵππος, ἀλλὰ ὁ τόπος ὁ κατάλληλος γι' αὐτὸν νὰ τρέχει δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ πετρώδης καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἀνηφοριές, ἀλλὰ ὁ πεδινὸς καὶ ὁμαλός. Καὶ πῶς τότε σᾶς κατακυριεύσαν οἱ Ἀσσύριοι, μολονότι παλιὰ ἤσασταν λαὸς πολὺ τραχὺς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πετρώδης καὶ δὲν εἶχε ποτὲ πατηθεῖ ἀπὸ κανένα ἐχθρό; Ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ ἀτιμάσθηκε, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ στοὺς ἐχθροὺς τὰ σκληρὰ καὶ δυσκολοδιάβατα μέρη σὲ βαθὰ καὶ κατάλληλα γιὰ τὸ βᾶδισμα ἵππων. "Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, δὲν θὰ σταματήσουν οἱ ἵπποι νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ νὰ ἐρεθίζονται ἕξαιτίας τοῦ φυσικοῦ ἐνστίκτου τους ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν θηλυκῶν ἵππων καὶ νὰ ὀρμοῦν σ' αὐτούς, ἔτσι δὲν θὰ ἠρεμήσουν οἱ ἐχθροὶ νὰ ἐπιτίθενται μὲ κάποια θερμότητα καὶ ἀσυγκράτητη ὀρμὴ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ διέπραξαν ἀσεδήματα. Καὶ ποιά εἶναι ἡ αἰτία γι' αὐτό; Ἔσεῖς, καὶ ὄχι ἄλλοι. Γιατὶ τὴ δική μου δίκαια κρίση γιὰ σᾶς τὴ μετατρέψατε, λέγει, σὲ θυμὸ, καὶ ἀντὶ νὰ ἔχετε καρποὺς δικαιοσύνης, ἔξωθήσατε τὸν χορηγὸ σὲ μᾶς κάθε εὐθυμίας σὲ ὀργή, διαπραττόντας ἀσεδήματα ἄξια πικρίας. Γιατὶ ἔδειξε ὁ Θεὸς τῶν πάντων τὴν εὐσπλαγχνία του στοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ καταπονοῦνταν στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ δὲν σταματοῦσαν νὰ τὸν ἐξοργίζουν. Καὶ αὐτὸ σημαίνει, νομίζω, τὸ «μετατρέψατε σὲ θυμὸ τὴν κρίση». "Ἄρα λοιπὸν εἶναι φοβερὸ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀχαριστίας· καὶ τιμωρεῖται βέβαια, καὶ πάρα πολὺ δίκαια. Γιατὶ, αὐτὸν ποὺ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ τὸν ἡμερώνομε μὲ εὐφημίες καὶ νὰ τὸν εὐφραίνομε μὲ εὐχαριστήριους λόγους, ἐξοργίζοντάς τον ἀνόητα, πῶς αὐτὸ δὲν θὰ μᾶς γίνει πρόξενο κάθε κακοῦ;

Στίχ. 14-15. «Σεῖς ποὺ δὲν εὐχαριστεῖσθε ἀπὸ κανένα ὀρθὸ λόγο,

λέγοντες· Οὐκ ἐν τῇ ἰσχύϊ ἡμῶν ἔσχομεν κέρατα; Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπεγείρω ἐφ' ὑμᾶς, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, ἔθνος, λέγει Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ ἐκθλίψουσιν ὑμᾶς τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς Αἰμάθ καὶ ἕως τοῦ χειμάρρου τῶν δυ-
5 σμῶν».

ΞΕ. Ἐστρέψατε τοίνυν, φησί, κοῖμα εἰς θυμόν, καρπὸν δὲ δικαιοσύνης εἰς πικρίαν ὑμεῖς», οἱ μέγα φρονοῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς, καὶ ὑψηλὴν ἀνασπῶντες κατὰ Θεοῦ τὴν ὄφρυν, οἱ ἐπὶ σαθρῶ καὶ ἀσυνέτῳ χαίροντες λόγῳ. Εἰρήκατε γάρ, οὐκ ἐμὲ γεγενῆσθαι χο-
10 ρηγὸν τῆς ἐνούσης ὑμῖν ἰσχύος, καὶ τοῦ καταθλεῖν δύνασθαι τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσιν ἀναθέντες τὰ αὐχήματα, τετολμήκατε καὶ εἰπεῖν· «Οὐκ ἐν τῇ ἰσχύϊ ἡμῶν ἔσχομεν κέρατα;». Ὁμοιον δὲ ἦν ἐκεῖνο λοιπὸν, ἀλῶναι πεφρονηκότας καὶ ἀσυνέ-
15 τως λέγοντας· Αὐτοὶ καταδυναστεύομεν καὶ περιεσόμεθα τῶν ἐχθρῶν, κἂν εἰ μὴ ἔλοιτο, φησί, προασπίζειν Θεός, ἡμεῖς κεκρατήκαμεν, καὶ τοῖς οὕτω λαμπροῖς κατορθώμασι σεμνύνεσθαι χρή, Θεῷ τοπαράπαν νέμοντες οὐδέν. Ὑπεροψία δὴ οὖν καὶ ὕβρις κατὰ Θεοῦ, τὸ ἀπόπληκτον οὕτω φρόνημά τε καὶ ῥῆμα. Ἄλλ' ἦν ὅτι μάλιστα σοφὸς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, τῷ τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντι
20 Θεῷ τὴν δόξαν ἀνατιθεὶς καὶ λέγων· «Ὅτι τὸ καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν εἶ σύ». Καὶ πάλιν· «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κεραισοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπῶ, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με». Πᾶσα γὰρ ἰσχύς παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἂν γένοιτό τι παρ'
25 ἡμῶν ἀξιάκουστον, μὴ οὐχὶ συνόντος αὐτοῦ καὶ προεστηκότος· «Κύριος γὰρ συντρίβει πολέμους», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Ἐπειδὴ δέ, φησὶν, εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀλαζονείας καὶ ἀθυροστομίας πεσόντες ἀλίσκεσθε, «ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος»· δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῶν Ἀσσυρίων· «καὶ ἐκθλίψουσιν ὑμᾶς, τοῦ μὴ
30 εἰσελθεῖν εἰς Αἰμάθ καὶ ἕως τοῦ χειμάρρου τῶν δυσμῶν». Ἔστι μὲν οὖν ἡ Αἰμάθ μία τῶν πρὸς ἠῶ πόλεις, ὑπὸ τὴν Δαμασκοῦ βασιλείαν τοτηνικάδε κειμένη· μετωνόμασται δὲ νῦν, ὡς ἔφην, εἰς Ἀντιόχειαν, ἧγουν Ἐπιφάνειαν. «Χεῖμαρρον δὲ δυσμῶν» φησι τὸν τῶν Αἰγυπτίων ποταμὸν, κατὰ δυσμᾶς τῆς Ἰουδαίων γῆς τῆς

7. Ψαλμ. 88, 18.

8. Ψαλμ. 43, 6-7.

9. Ὠσηὲ 2, 20.

σεῖς πού λέτε· Δέν γίναμε ἰσχυροὶ μὲ τὴ δύναμή μας, Νὰ ὅμως, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, θὰ ἐξεγείρω ἐναντίον σας ἔθνος, καὶ θὰ σᾶς προκαλέσει θλίψη, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖτε νὰ μεταβεῖτε στὴν Αἰμάθ καὶ δυτικὰ μέχρι τὸν χεῖμαρρο».

65. Μετατρέψατε λοιπὸν, λέγει, τὴ δίκαια κρίση μου σὲ θυμὸ, καὶ τὸν καρπὸ τῆς δικαιοσύνης σὲ πικρία, σεῖς πού ἔχετε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας καὶ παρουσιάζεσθε μὲ ἔπαρση ἀπέναντι στὸν Θεό, σεῖς πού χαίρεσθε μὲ τὰ σαθρὰ καὶ ἀνόητα λόγια. Γιατὶ εἶπατε, ὅτι δὲν ὑπῆρξα ἐγὼ ὁ χορηγὸς τῆς δύναμης πού ἔχετε καὶ τοῦ νὰ μπορεῖτε νὰ νικᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, ἀλλὰ ἀποδίδοντας τὰ καυχήματα σὺς δικές σας δυνάμεις, τολμήσατε καὶ νὰ πεῖτε· «Δέν ἀποκτήσαμε τὴν ἰσχύ μας μὲ τὴ δύναμή μας». Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ νὰ περιφρονεῖτε τὴν αἰχμολωσία καὶ νὰ λέτε ἀπερίσκεπτα· Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καταδυναστεύομε τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ τοὺς νικήσομε, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν θελήσει, λέγει, νὰ μᾶς ὑπερασπισθεῖ ὁ Θεός, ἐμεῖς θὰ νικήσομε, καὶ πρέπει νὰ ὑπερηφανευόμαστε γιὰ τὰ τόσο λαμπρὰ κατορθώματα, χωρὶς ν' ἀποδίδομε ἀπολύτως τίποτε στὸν Θεό. Εἶναι λοιπὸν ὑπεροψία καὶ περιφρόνηση κατὰ τοῦ Θεοῦ αὐτὸ τὸ τόσο ἀνόητο φρόνημα καὶ ὁ λόγος. Ἄλλ' ἦταν πάρα πολὺ σοφὸς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, πού ἀπέδιδε τὴ δόξα στὸν κατεξουσιαστὴ τῶν ὅλων Θεὸ καὶ ἔλεγε· «Τὸ καύχημα τῆς δύναμης αὐτῶν εἶσαι σύ»⁷. Καὶ πάλι· «Μὲ τὴ δύναμή σου σὰν μὲ κέρατα θὰ καταφέρωμ τὸ χτύπημα στοὺς ἐχθροὺς μας, καὶ μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός σου θὰ ἐκμηδενίσωμ αὐτοὺς πού ἐξεγείρονται ἐναντίον μας. Γιατὶ δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου στὸ τόξο μου, καὶ δὲν θὰ μὲ σώσει τὸ σπαθὶ μου»⁸. Γιατὶ κάθε δύναμη προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνε ἀπὸ ἐμᾶς κάτι τὸ ἀξιάκουστο, ἂν δὲν εἶναι αὐτὸς μαζὶ μας καὶ δὲν εἶναι ἀρχηγὸς μας. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ὁ Κύριος συντρίβει τοὺς ἐχθροὺς στοὺς πολέμους»⁹.

Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, συλλαμβάνεσθε νὰ ἔχετε φθάσει πιά σὲ τόση ἀλαζονεία καὶ ἀθυροστομία, «Νά, θὰ ἐξεγείρω ἐγὼ ἐναντίον σας ἔθνος», δηλαδή τὸ ἔθνος τῶν Ἀσσυρίων, «καὶ θὰ σᾶς συντρίψουν ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖτε νὰ μεταβεῖτε στὴν Αἰμάθ καὶ δυτικὰ μέχρι τὸν χεῖμαρρο». Ἡ Αἰμάθ εἶναι μιὰ πόλη πρὸς τὴν ἀνατολή, πού τότε ἀνῆκε στὸ βασίλειο τῆς Δαμιασκῶ, μετονομάσθηκε ὅμως τώρα, ὅπως εἶπα, σὲ Ἀντιόχεια, ἢ Ἐπιφάνεια. «Χεῖμαρρο πρὸς τὰ δυτικὰ» ὀνομάζει τὸν ποταμὸ τῶν Αἰγυπτίων, γιατί ἡ Αἴγυπτος βρίσκεται στὰ δυτικὰ τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων. Ἐ-

Αἰγύπτου κειμένης. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἔθνος τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, πολέμου μέλλοντος ἐπιθρώσκειν αὐτοῖς, ποτὲ μὲν τὴν ἐκ Δαμασκοῦ καὶ Σύρων ἐπικουρίαν αἰτεῖν, ποτὲ δὲ τὴν τῶν Αἰγυπτίων ὑποτρέχειν χώραν, ταύτητοί φησιν, ὡς ἔθνος μὲν ἐπ' αὐτοῖς ἐγείρει, οἱ δὲ 5 ἤξουσιν εὐσθενεῖς, τοσαύτην αὐτοῖς ἐπιρῶριπτουῦντες θλίψιν, ὡς μὴ ἰσχύσαι λοιπὸν μήτε εἰς Αἰμάθ εἰσελθεῖν, μήτε εἰς χειμάρρουν τῶν δυσμῶν, τουτέστι, μήτε τὴν Δαμασκοῦ, μήτε τὴν Αἰγυπτίων δύναμιν καλέσαι πρὸς ἐπικουρίαν. Θεοῦ γὰρ συγκλείοντος, τίς ἀνοίξει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ποῖος ἔσται σωτηρίας τρόπος, 10 τοῦ πάντα ἰσχύοντος εἰς ὄλεθρον συνελαύνοντος;

ΚΕΦ. 7, στίχ 1-3. «Οὕτως ἔδειξέ μοι Κύριος, καὶ ἰδοὺ ἐπιγονὴ ἀκριδῶν ἐρχομένη ἑωθινή, καὶ ἰδοὺ βροῦχος εἷς, Γὼγ ὁ βασιλεύς. Καὶ ἔσται ἔαν συντελέσῃ τοῦ καταφαγεῖν τὸν χόρτον τῆς γῆς, καὶ εἶπα· Κύριε κύριε, ἵλεως γενοῦ· τίς ἀναστήσει τὸν Ἰακώβ; ὅτι ὀλίγοστός ἐστι μετανόησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ. Καὶ 15 τοῦτο οὐκ ἔσται, λέγει Κύριος».

ΕΣΤ'. Τί τὸ ἔθνος τὸ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ ἐπενεχθησόμενον, ἢ ποῖον αὐτοῖς ἐπίοι τὸ βλάβος, ἀποκαλύπτει τῷ προφήτῃ Θεὸς ἀρμόζεται δὲ τοῖς ἠθέσιν αὐτοῦ, καὶ δι' ὧν οἶδεν ἀκριδῶς, διὰ τούτων αὐτὸν 20 διδάσκει τὰ πραχθησόμενα. Πάνδεινον γὰρ αἰεὶ τοῖς ποιμέσιν εἶναί τε δοκεῖ, καὶ ἔστιν ἀληθῶς ἀκρίς τε καὶ βροῦχος ἀποκειραμένης γὰρ ὥσπερ δι' αὐτῶν τῆς πόας, καταφθειρεσθαι λοιπὸν ἀνάγκη τὰ ποιμνία. Οὐκοῦν ὡς ποιμένι τῷ προφήτῃ Θεὸς τὰς ἐκ τοῦ πολέμου κατασημαίνει συμφοράς. Ὡς ἐν εἶδει γὰρ ἀκριδος κατασημαίνει 25 τὸν Ἀσσύριον, ὡς ἐν ἀμετρήτῳ πληθύνι μονονουχὶ κατεσθίοντα καὶ δαπανῶντα τὴν γῆν. Ἐωθινήν δὲ φησιν αὐτήν, μονονουχὶ πίπτουσαν ὡς δρόσον, καὶ ἐν νιφάδων τάξει καταχεομένην τῆς γῆς. Ἀλλ' ἦν, φησί, καὶ βροῦχος εἷς ἦν δὲ δὴ οὗτος καὶ Γὼγ ὁ βασιλεύς. Εἶτα Θεοῦ λέγοντος, «Καὶ ἔσται ὅταν συντελέσῃ τοῦ καταφαγεῖν τὸν 30 χόρτον τῆς γῆς»· τουτέστιν, ὅταν δαπανήσῃ κατεσθίων τὴν ἀγελαίαν πληθύν, τὴν οὖσαν ἐν Σαμαρείᾳ δηλονότι, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἰουδαίας. Εἶτά τι μέλλοντος προστιθέμεναι ἕτερον, διαλαβῶν ὁ προφήτης, καταλήγειν αὐτὸν τῆς ὀργῆς λιπαρεῖ λέγων· «Κύριε,

πειδή ὅμως ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἰσραηλιῖτες, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ξεσπάσει πόλεμος ἐναντίον τους, ἄλλοτε νὰ ζητοῦν τὴ βοήθεια τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῶν Σύρων, καὶ ἄλλοτε νὰ τρέχουν πρὸς βοήθεια στὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι θὰ ἐξεγείρει ἔθνος ἐναντίον τους, καὶ αὐτοὶ θὰ φτάσουν μὲ μεγάλη δύναμη, καὶ θὰ τοὺς προκαλέσουν τόση θλίψη, ὥστε νὰ μὴ μπορέσουν πλέον οὔτε στὴν Αἰμάθ νὰ μεταβοῦν, οὔτε δυτικὰ στὸν χείμαρρο, δηλαδή οὔτε τὴ δύναμη τῆς Δαμασκοῦ, οὔτε τῶν Αἰγυπτίων νὰ καλέσουν πρὸς βοήθεια. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ὅταν ὁ Θεὸς κλείνει τὴν θύρα, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει;»¹⁰. Ποιὸς τρόπος σωτηρίας θὰ ὑπάρξει, ὅταν ὁ παντοδύναμος μᾶς σπρώχνει στὸν ὄλεθρο;

ΚΕΦ. 7, στίχ. 1-3. «Αὐτὸ μου ἔδειξε ὁ Κύριος· Νὰ πλῆθος νεαρῶν ἀκρίδων ἔρχεται, ἀλλὰ καὶ ἓνας βροῦχος, ὁ βασιλιάς Γώγ. Ἦταν σὰ νὰ ἐπρόκειτο οἱ ἀκρίδες νὰ καταφάγουν τὸ χόρτο τῆς γῆς καὶ εἶπα· Κύριε Κύριε, δείξε εὐσπλαγχνία· ποιὸς θὰ κρατήσῃ ὄρθιο τὸν Ἰακώβ; Γιατὶ εἶναι ὀλίγοστοί. Ἄλλαξε, Κύριε, γνώμη γι' αὐτό. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε· Αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ».

66. Ἀποκαλύπτει ὁ Θεὸς στὸν προφήτη ποιὸ εἶναι τὸ ἔθνος πού θὰ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ποιά ζημιὰ θὰ προκαλέσει σ' αὐτούς. Προσαρμόζεται στὴ συνήθειά του, καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶδε καὶ ἔμαθε μὲ ἀκριβεία, μὲ αὐτὰ τὸν διδάσκει αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν. Γιατὶ γιὰ τοὺς ποιμένες φαίνεται νὰ εἶναι πάντοτε πάρα πολὺ φοβερὴ συμφορὰ, καὶ εἶναι ἀληθινὰ, καὶ ἡ ἀκρίδα καὶ ὁ βροῦχος· γιατί δεχόμενο τὸ χοτροῦ ἀπὸ αὐτὲς κατὰ κάποιον τρόπο κούρεμα, καταστρέφονται κατ' ἀνάγκη στὴ συνέχεια καὶ τὰ ποίμνια. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀποκαλύπτει στὸν προφήτη τίς συμφορὲς ἀπὸ τὸν πόλεμον σὰν πρὸς ποιμένα. Γιατὶ σὰν μὲ τὸ εἶδος τῆς ἀκρίδας ὑποδηλώνει τὸν Ἀσσύριο, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἀμέτρητο κατὰ κάποιον τρόπο πλῆθος τοῦ στρατοῦ του κατατρώει καὶ καταστρέφει τὴ γῆ. Τὴν ὀνομάζει πρωινή, ἐπειδὴ πέφτει κατὰ κάποιον τρόπο σὰν δροσιά καὶ σκορπίζεται σὰν νιφάδες πάνω στὴ γῆ. Ἄλλ' ὑπῆρχε, λέγει, καὶ ἓνας βροῦχος καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ βασιλιάς Γώγ. Στὴ συνέχεια, λέγοντας ὁ Θεός, «Ἦταν σὰ νὰ ἐπρόκειτο οἱ ἀκρίδες νὰ καταφάγουν τὸ χόρτο τῆς γῆς»· δηλαδή ὅταν καταφάγει καὶ ἐξαφανίσει τὸ ἀγελαῖο πλῆθος, τὸ πλῆθος δηλαδή πού κατοικεῖ στὴ Σαμάρεια καὶ στὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ προστεθεῖ κάτι ἄλλο, ἐπαιμβαίνοντας ὁ προφήτης τὸν ἐκλιπαρεῖ νὰ σταματήσῃ τὴν ὀργή του, λέγοντας «Κύριε,

ἕως γενοῦ· τίς ἀναστήσει τὸν Ἰσραήλ; ὅτι ὀλιγοστός ἐστίν». Εἰ γὰρ δὴ βούλοιο, φησί, καθ' ὃν τεθέαμαι τρόπον παραδοῦναι τοῖς ἐχθροῖς τὸν Ἰσραήλ εἰς κατάβρωσιν, ὀλιγοστός ἐσται παντελῶς. Πρὸς ταῦτα Θεός «Καὶ τοῦτο οὐ μὴ γένηται, λέγει Κύριος». Οὐκ
5 ἂν κοπάσαμι, φησί, οὐδ' ἂν καθυφείην καταλήξαιμι γὰρ ἂν οὐδαμῶς τοῦ παιδεύειν τοὺς ἠσεβηκότας.

Πολυπραγμονοῦντες δὲ ἀναγκαίως, τίς δὴ ἄρα ἐστὶν ὁ Γῶγ, ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἰεζεκιήλ θρηῆνον ἐν αὐτῷ γράφει, Θεοῦ προστάπτοντος. Οἰόμεθα δὲ εἶναι τὸν Σεννα-
10 χηρεῖμ, ὅτε καὶ Ῥαψάκου κατακερτομοῦντος Θεὸν ἐξῆλθεν ἄγγελος Κυρίου καὶ ἀνεῖλεν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀσουρίων ἑκατὸν ὄγδοηκονταπέντε χιλιάδας. Μεινήσομαι δὲ ἀναγκαίως τῶν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένων διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ. Ἔχει δὲ οὕτως «Τάδε λέγει Κύριος Κύριος τῷ Γῶγ· Σὺ εἶ περὶ οὗ ἐλάλησα
15 πρὸ ἡμερῶν τῶν ἔμπροσθεν διὰ χειρὸς τῶν δούλων μου τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἔτεσι, τοῦ ἀγαγεῖν σε ἐπ' αὐτούς». Ἀκούεις ὅπως αὐτόν, καὶ οὐχ ἕτερον εἶναι, φησίν, ὃν ἠπειλήσεν διὰ προφητῶν ἁγίων ἐπιφέρειν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ; Ὅτι δὲ τὰς τῆς ἀθυροστομίας ἐξήτηται δίκας, καὶ κρατήσιν ὑπολαβὼν
20 ἀδοκῆτως ἀνήρηται, καὶ πέπτωκεν ἐν τῇ γῇ τοῦ Ἰσραήλ, πάλιν εὐθὺς κατασημαίνει λέγων· «Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ Γῶγ· καὶ ἔρειψ· Τάδε λέγει Κύριος Κύριος· Ἴδου ἐγὼ ἐπὶ σὲ Γῶγ ἄρχοντα Ῥῶς, Μοσὸχ καὶ Θεβέλ, καὶ συνάξω σε καὶ καθοδηγήσω σε καὶ ἀναβιδάσω σε ἐπ' ἐσχάτου βορῶρα καὶ ἄξω σε ἐπὶ τὰ
25 ὄρη τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἀπολωῶ τόξον σου ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς ἀριστερᾶς σου καὶ τὰ τοξεύματά σου ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς σου, καὶ καταβαλωῶ σε ἐπὶ τὰ ὄρη τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πέσης σὺ καὶ πάντες οἱ περὶ σέ, καὶ τὰ ἔθνη τὰ περὶ σὲ δοθήσονται εἰς πλῆθος ὀρνέων καὶ παντὶ πετεινῷ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ πεδίου δέδωκά σε κατα-
30 βρωθῆναι· ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πεδίου πέση, ὅτι ἐγὼ ἐλάλησα, λέγει Κύριος Κύριος». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Καὶ ἐστὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ δώσω τῷ Γῶγ τόπον ὀνομαστὸν μνημεῖον ἐν Ἰσραήλ, τὸ πολυάνδριον τῶν ἐπελθόντων πρὸς τῇ θαλάσῃ, καὶ περιοικοδομήσουσι τὸ περιστόμιον τῆς φάραγγος καὶ κατορύξουσιν ἐκεῖ τὸν

11. Ἰεζ. 31, 3 ἔ. 39, 1 ἔ.

12. Δ' Βασ. 19, 35

13. Ἰεζ. 38, 17.

14. Ἰεζ. 19, 1-5.

δείξε εὐσπλαγχνία· ποιὸς θὰ κρατήσῃ ὄρθιο τὸν Ἰσραήλ; Γιατὶ εἶναι λιγοστοί». Γιατὶ ἂν θελήσῃ, λέγει, μὲ τὸν τρόπο πού εἶδα, νὰ παραδώσῃ τοὺς Ἰσραηλίτες πρὸς καταδρόχθιση στοὺς ἐχθρούς, θὰ καταντήσουν τελείως λίγοι. Σ' αὐτὰ ἀπαντᾷ ὁ Θεός «Αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ, λέγει ὁ Κύριος». Δὲν θὰ σταματήσω, λέγει, οὔτε θὰ ἡσυχάσω· γιατί δὲν θὰ σταματήσω καθόλου νὰ τιμωρῶ αὐτοὺς πού διέπραξαν ἀσεδήματα.

Ἐξετάζοντας ὁμως κατ' ἀνάγκη μὲ λεπτομέρεια, ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ Γώγ, λέμε ἐκεῖνο, ὅτι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἰεζεκιήλ γράφει θρηνηο γι' αὐτὸν μὲ ἐντολή τοῦ Θεοῦ¹¹. Νομίζω ὁμως ὅτι εἶναι ὁ Σενναχηρείμ, τότε πού περιγελώντας ὁ Ραψάκης τὸν Θεὸ βγήκε ἄγγελος Κυρίου καὶ θανάτωσε μέσα σὲ μιὰ νύχτα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες¹². Θὰ ἀναφέρω κατ' ἀνάγκη τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ γι' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ, καὶ πού ἔχουν ὡς ἐξῆς «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Κύριος στὸν Γώγ· Σὺ εἶσαι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο μίλησα κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ παρελθόντος μέσω τῶν δούλων μου τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ, κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ τὰ χρόνια, ὅτι θὰ σὲ ὀδηγήσω ἐναντίον αὐτῶν»¹³. Ἀκοῦς πῶς αὐτὸν ὀνομάζει, καὶ ὄχι ἄλλον, τὸν ὁποῖο ἀπέιλησε μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν ὅτι θὰ στείλει ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, "Ὅτι ὁμως δέχθηκε τιμωρία γιὰ τὴν ἀθυροστομία του καὶ ἐνῶ πίστευε ὅτι θὰ νικήσῃ, θανατώθηκε ἀπροσδόκητα καὶ ἔπεσε στὴ γῆ τοῦ Ἰσραήλ, πάλι τὸ δηλώνει ἀμέσως λέγοντας «Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσε γιὰ τὸν Γώγ καὶ νὰ τοῦ πεῖς· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Κύριος· Νὰ ἐγὼ ἔρχομαι ἐναντίον σου, Γώγ, ἄρχοντα τοῦ Ρῶς, Μοσὸχ καὶ Θοβέλ, καὶ θὰ σὲ συνάξω καὶ θὰ σὲ ὀδηγήσω καὶ θὰ σὲ ἀνεβάσω ἀπὸ τὶς ἔσχατες χῶρες τοῦ βορρᾶ καὶ θὰ σὲ ὀδηγήσω στὰ ὄρη τοῦ Ἰσραήλ, καὶ θὰ καταστρέψω τὸ τόξο πού κρατᾷς στὸ ἀριστερό σου χέρι καὶ τὰ βέλη σου πού κρατᾷς στὸ δεξιὸ σου χέρι, καὶ θὰ σὲ συντριψῶ πάνω στὰ ὄρη τοῦ Ἰσραήλ, καὶ θὰ πέσεις σὺ καὶ ὄλοι οἱ μαζί μὲ σένα, καὶ τὰ ἔθνη τὰ γύρω ἀπὸ σένα θὰ δοθοῦν στὸ πλῆθος τῶν ὀρνέων, καὶ θὰ σὲ παραδώσω νὰ καταφραγωθεῖς σὲ κάθε σαρκοδόρο πτηνὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ θηρία τῆς ὑπαίθρου· θὰ πέσεις στὸν τόπο τῆς μάχης· ἐγὼ τὸ εἶπα, λέγει ὁ Κύριος»¹⁴. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα λέγει πάλι· «Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ δώσω στὸν Γώγ ὀνομαστὸ τόπο ὡς τάφο στὴ χώρα τοῦ Ἰσραήλ, τὸ νεκροταφεῖο τῶν πολλῶν ἀνδρῶν κοντὰ στὴ Νεκρὰ θαλάσσα, ὅπου θὰ φράξουν τὸ στόμιο τῆς φάρραγγας, καὶ ἀφοῦ σκάψουν θὰ θάψουν ἐκεῖ τὸν Γώγ καὶ ὄλο τὸ πλῆθος

Γὼν καὶ πᾶν τὸ πλῆθος αὐτοῦ καὶ κληθήσεται Γαὶ τὸ πολυάνδριον τοῦ Γὼν. Καὶ κατορύξουσιν αὐτοὺς οἶκος Ἰσραήλ, ἵνα καθαρισθῆ ἐν ἑπταμῆνῳ, καὶ κατορύξουσιν αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὐτοῖς εἰς ὀνομαστὸν ἢ ἡμέρα ἐδοξάσθην, λέγει Κύριος». Πε-
5 πτωκότων γὰρ τῶν Ἀσσυρίων, οἱ διὰ τοῦ Γὼν κατασημαίνονται, τάχα που τὸ πλῆθος τῶν ἐξ Ἰσραήλ κατορώρουχε τοὺς τεθνεῶτας, ἵνα μὴ πόλεσί τε καὶ χώραις τὸ δύσοιστον τῆς οὕτω δεινῆς κακο-
σμίας καταλυμαίνοιτο χρῆμα.

Στίχ 4-6. «Οὕτως ἔδειξέ μοι Κύριος, καὶ ἰδοὺ ἐκάλεσε τὴν δί-
10 κην ἐν πυρὶ Κύριος, καὶ κατέφαγεν τὴν ἄδυsson τὴν πολλήν, καὶ κατέφαγεν τὴν μερίδα. Καὶ εἶπα· Κύριε, Κύριε, κόπασσον δὴ· τίς ἀναστήσει τὸν Ἰακώβ; ὅτι ὀλιγοστός ἐστι. Μετανόησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ· καὶ τοῦτο οὐ μὴ γένηται, λέγει Κύριος».

ΕΖ. Τὸν Γὼν, ἤγουν τὸν Ἀσσύριον, ὡς ἀκρίδα καὶ βροῦχον
15 τεθέαται· τοῦτον δίκην ὀνομάζει τὴν διὰ πυρός. Οὐ γὰρ ἤρκεσε τοῖς Βαβυλωνίοις δαπανῆσαι σιδήρῳ τὸν Ἐφραῖμ, ἀλλὰ γὰρ καὶ πλείστας ὄσας τῶν ἐν Σαμαρείᾳ κατενεπίμπρων πόλεις. Ἡ δίκη τοίνυν, φησί, τουτέστιν ἢ ἐκδίκησις ἢ διὰ πυρός, κατεδήδοκε τὴν ἄδυsson τὴν πολλήν, τὸν Ἐφραῖμ δηλονότι, διὰ πολλήν καὶ ἀμέ-
20 τρητον πληθὺν ἄδυsson ὀνομασμένον. Κατεδήδοκε δὲ οὐδὲν ἦττον τὴν μερίδα τὴν μικράν, τουτέστι τὸν Ἰούδαν καὶ Βενιαμίν. Οὐκ εὐαριθμήτους γὰρ τῆς Ἰουδαίας ἐμπρήσας πόλεις, μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν λοιπὸν πεπολιόρηκε τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ ἀλαζῶν Ῥαψάκης. Ἐκμειλισσομένου δὲ τοῦ Προφήτου πάλιν καὶ μετανο-
25 εῖν, ἦτοι μεταβουλεύεσθαι, τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἀναπείθοντος, Οὐκ ἂν γένοιτο τοῦτό φησιν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης. Τί οὖν ἐντεῦθεν εἰ-
σόμεθα πάλιν; Ὅτι τὰ πέρα λόγου τῶν πλημμελημάτων, καίτοι πολὺ λίαν ἀνεξικακεῖν εἰδότα Θεὸν παραθήγει δεινῶς, καὶ τὰς τῶν ἁγίων μονονουχί καὶ ἀπράκτους ἀποφαίνουσι προσευχάς.
30 Καὶ γοῦν ἔφασκε πρὸς τὸν προφήτην Ἱερεμίαν περὶ τῶν ἐξ Ἰσρα-
ήλ· «Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτοὺς καὶ μὴ προσέλθῃς μοι περὶ αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου».

αὐτοῦ, καὶ θὰ ὀνομασθεῖ, Γαὶ τὸ νεκροταφεῖο μὲ τοὺς πολλοὺς ἄνδρες τοῦ Γώγ. Καὶ θὰ σκάψουν καὶ θὰ θάψουν αὐτοὺς οἱ Ἰσραηλιῖτες, καὶ θὰ χρειασθοῦν ἑπτὰ μῆνες γιὰ τὸν καθαρισμό, καὶ θὰ θάψουν αὐτοὺς ὅλος ὁ λαὸς τῆς χώρας, καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ πού δοξάσθηκε ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ὀνομαστὴ γι' αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος»¹⁵. «Ὅταν δηλαδή ἔπεσαν οἱ Ἀσσύριοι, οἱ ὁποῖοι δηλώνονται μὲ τὸν Γώγ, τότε τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔθαιψε τοὺς νεκρούς, ὥστε ἡ ἀνυπόφορη καὶ τόσο φοβερὴ δυσσομία νὰ μὴ μολύνει τίς πόλεις καὶ τὰ χωριά.

Στίχ. 4-6. «Καὶ τότε ὁ Κύριος μοῦ ἔδειξε πάλι· Καὶ νὰ ὁ Κύριος ὄρισε γι' αὐτοὺς τιμωρία μὲ φωτιά, καὶ αὐτὴ κατέφαγε τὴν πολλὴ ἄβυσσο, ἀλλὰ κατέφαγε καὶ τὴ μερίδα. Καὶ εἶπα· Κύριε, Κύριε, σταμάτησε πιά· ποιὸς θὰ κρατήσει στή ζωὴ τὸν Ἰακώβ; γιατί εἶναι λιγοστοί. Ἐλλάξε γνώμη, Κύριε, γι' αὐτό. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε· Αὐτὸ δὲν θὰ γίνεи».

67. Τὸν Γώγ, ἦτοι τὸν Ἀσσύριο, τὸν εἶδε σὰν ἀκρίδα καὶ βροῦχο, καὶ αὐτὸν ὀνομάζει τιμωρία μὲ φωτιά. Γιατί δὲν στάθηκε ἀρκετὸ γιὰ τοὺς Βαβυλώνιους νὰ ἐξολοθρεύσουν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἐφραΐμ μὲ τὰ σιδερένια ὄπλα, ἀλλὰ καὶ παρέδωσαν πάρα πολλὰς πόλεις τῆς Σαμάρειας στή φωτιά. Ἡ τιμωρία λοιπὸν, λέγει, δηλαδή ἡ ἐκδίκηση μὲ τὴ φωτιά, κατέφαγε τὴν ἄβυσσο τὴν πολλή, δηλαδή τὸ βασίλειο τοῦ Ἐφραΐμ, τὸ ὁποῖο ἐξαιτίας τοῦ πολλοῦ καὶ ἀμέτρητου πλῆθους του τὸ ὄνόμασε ἄβυσσο. Κατέφαγε ὅμως καθόλου λιγότερο καὶ τὴ μερίδα τὴ μικρή, δηλαδή τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Γιατί, ἀφοῦ παρέδωσε ὄχι καὶ λίγες πόλεις τῆς Ἰουδαίας, μετὰ ἀπὸ αὐτὸ πολιορκήσε ὁ ἀλαζὼν Ραιψάκης καὶ τὴν ἴδια πλέον τὴν Ἱερουσαλήμ. Προσπαθώντας τότε ὁ προφήτης νὰ μαλακώσει πάλι καὶ νὰ πείσει τὸν Θεὸ τῶν ὅλων νὰ μετανοήσῃ, ἦτοι νὰ ἀλλάξῃ γνώμη, λέγει ὁ τῶν ὅλων Κύριος «Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό». Τί λοιπὸν θὰ συμπεράνομε πάλι ἀπὸ αὐτό; Ὅτι τὰ πέρα ἀπὸ τὸν λόγο πλημμελήματα, μολονότι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ δείχνῃ πολὺ μεγάλη ἀνεξικακία, τὸν ἐξοργίζουν φοβερὰ, καὶ καθιστοῦν κατὰ κάποιον τρόπο ἀτελέσφορες τίς προσευχὰς τῶν ἁγίων. Καὶ πράγματι ἔλεγε στὸν προφήτη Ἱερεμία γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες «Καὶ σὺ μὴ προσεύχεσαι γιὰ τὸν λαὸ αὐτὸ καὶ μὴ ζητᾷς νὰ τοὺς ἐλέησω, οὔτε καὶ νὰ ἔρθῃς μπροστὰ μου καὶ νὰ μὲ παρακαλέσεις γι' αὐτούς, γιατί δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»¹⁶.

16. Ἱερ. 7, 16.

Στίχ 7-9. «Οὕτως ἔδειξέ μοι Κύριος, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Τί σὺ ὄρας, Ἀμώς; Καὶ εἶπον Ἀδάμαντα. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἴδου ἐγὼ ἐντάσσω ἀδάμαντα εἰς μέσον λαοῦ μου Ἰσραήλ, οὐκ ἔτι μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτόν· καὶ ἀφανισθήσονται βωμοὶ τοῦ γέλωτος, καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ Ἰσραήλ ἐρημωθήσονται, καὶ ἀναστήσομαι ἐπὶ τὸν οἶκον Ἱεροβοὰμ ἐν ῥομφαίᾳ».

ΞΗ. Ὡς ἀκρίδα καὶ ὡς βροῦχον καὶ ὡς δίκην ἐν πυρὶ τὸν 10 Ἀσσύριον, ἦτοι τὸν Γὼγ ἐπιδείξας τῷ Προφήτῃ Θεός, ἑαυτὸν ἤδη πῶς ἐστῶτα λοιπὸν ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου δείκνυσιν, ἵνα διὰ τούτου νοῆται μονονουχὶ βεβηκὼς ἐπ' ἀρρήκτῳ δυνάμει, καὶ ἀκατάσειστον ἔχων τὴν ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις ἀγαθοῖς ἀσφάλειαν. Παναλκῆς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἐρηραιομένην ἔχει τὴν ὑποβάθραν, ὅτι 15 μεταπίπτειν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἔστι τροπῆς ἄμεινον, καὶ ἐν τοῖς ἰδίῳις, ὡς ἔφην, ἀγαθοῖς αἰεὶ καὶ διαπαντὸς ἐρηρεῖσθαι φιλεῖ. Ὁραται τοίνυν ἑστηκὼς ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου. Ἀρρήκτός τε καὶ ἀκαταμάχητος ἐν λίθοις ὁ ἀδάμας, οὔτε τοῖς σκληροῖς καὶ ἀντιπίπτειν εἰωθόσι παραχωρεῖν ἀνεχόμενος, οὔτε μὴν ἐτέραις ὕλαις δι- 20 δούς τὸ καταθλεῖν δύνασθαι τῆς ἐνούσης ἰσχύος αὐτῷ, τάχα δέ που καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἀκμῆς ἀλογεῖν εἰθισμένος Ἐπειδὴ δὲ ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ τείχους ἑστηκὼς ἀδάμαντα φέρων ἐν χειρὶ, διεπνυθάνετο τοῦ προφήτου λέγων «Τί σὺ ὄρας, Ἀμώς;». Τοῦ δὲ συνέντος, καὶ ὅπερ ἦν λέγοντος (ἔφη γὰρ «Ἀδάμαντα»), τοῦτον ἐντάξειν εἰς 25 μέσον τοῦ Ἰσραήλ διεβεβαιούτο σαφῶς. Ἀδάμαντα δὲ νοήσεις ἢ τὸν Ἀσσύριον, ὡς ἀπηνῆ τε καὶ ἄθραυστον, καὶ εἰς τοῦτο τεθειμένον παρὰ Θεοῦ (δυναμοῖ γὰρ ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος οὓς ἂν ἔλοιτο τυχόν), ἤγουν τὸν ἄθραυστόν τε καὶ παναλκῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὃν οὐκ ἔστιν ἀποστρέψαι κενόν, ἤγουν ἄπρακτον ἀποφῆ- 30 ναι δραμεῖται γὰρ πάντως εἰς πέρας ἀντιπράττοντος οὐδενός, ὅπερ ἂν φθέγῃται Θεός.

Οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός «Ὁ οὐρανός», φησί, «καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Ἐφη δὲ ὡς οὐκ ἂν παρέλθοι τὸν Ἰσραήλ, τουτέστιν, αἰτήσῃ

Στίχ. 7-9. «Καὶ ὁ Κύριος μου ἔδειξε πάλι· Καὶ νὰ ἕνας ἄνδρας στεκόταν πάνω σὲ τεῖχος ἀδαμάντινο, καὶ στὸ χέρι του κρατοῦσε διαμάντι. Καὶ μου εἶπε ὁ Κύριος· Τί βλέπεις, Ἀμώς; Καὶ εἶπα· Ἐνα διαμάντι. Καὶ ὁ Κύριος μου εἶπε· Νὰ τοποθετῶ ἐγὼ τὸ διαμάντι στὸ μέσον τοῦ λαοῦ μου Ἰσραήλ, καὶ ποτὲ πιά δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλείψω. Καὶ θὰ ἔξαφανισθοῦν οἱ ἄξιοι γιὰ γέλια βωμοί, οἱ τελετῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν θὰ ἐρημωθοῦν, καὶ θὰ σηκωθῶ μὲ ρομφαία ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροδοάμ».

68. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς παρουσίασε στὸν προφήτη τὸν Ἀσσύριο, ἦτοι τὸν Γώγ, ὡς ἀκρίδα καὶ ὡς βροῦχο καὶ ὡς τιμωρία μὲ φωτιά, παρουσιάζει τώρα τὸν ἑαυτὸ του νὰ στέκεται πάνω σὲ τεῖχος ἀδαμάντινο, γιὰ νὰ νοεῖται μὲ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι στέκεται πάνω σὲ ἄθραυστη δύναμη καὶ ἔχει ἀκλόνητη τὴν ἀσφάλεια πάνω στὰ ἀγαθὰ του. Γιατὶ τὸ θεῖο εἶναι παντοδύναμο, καὶ ἔχει ἀκλόνητα στερεμένο τὸ ὑπόβαθρό του, γιὰτὶ δὲν γνωρίζει μεταβολή, ἀλλ' εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ μεταβολή, καὶ ὅπως εἶπα, στηρίζεται πάντοτε καὶ γιὰ πάντα στὰ δικά του ἀγαθὰ. Τὸν βλέπει λοιπὸν νὰ στέκεται ἐπάνω σὲ ἀδαμάντινο τεῖχος. Τὸ διαμάντι εἶναι λίθος ἄθραυστος καὶ ἀκαταμάχητος, καὶ δὲν ὑποχωρεῖ στὰ σκληρὰ ἀντικείμενα καὶ πού συνήθως προβάλλουν ἀντίσταση, οὔτε βέβαια σὲ ἄλλα ὑλικά δίνει τὴ δυνατότητα νὰ κατανικήσουν τὴ δύναμη πού ὑπάρχει σ' αὐτὸ, καὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ περιφρονεῖ ἀκόμα καὶ τὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως στεκόταν πάνω στὸ τεῖχος κρατώντας στὸ χέρι του διαμάντι, ρωτοῦσε τὸν προφήτη λέγοντας «Τί βλέπεις, Ἀμώς;». Καὶ ὅταν ὁ Ἀμώς τὸ κατάλαβε καὶ εἶπε αὐτὸ πού ἦταν (γιατὶ εἶπε «ὅτι εἶναι διαμάντι»), τὸν διαβεβαίωσε μὲ σαφήνεια, ὅτι θὰ τὸν τοποθετήσῃ στὸ μέσον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ὡς διαμάντι βέβαια νὰ νοήσεις ἢ τὸν Ἀσσύριο, ὡς σκληρὸ καὶ ἄθραυστο καὶ ὀρισμένον γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ (γιατὶ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων δυναμώνει αὐτοὺς πού τυχόν θὰ θελήσει), ἢ τὸν ἄθραυστο καὶ παντοδύναμο Λόγο τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀποστρέψει κενόν¹⁷, δηλαδή νὰ τὸν παρουσιάσει ἀπραγματοποίητο· γιὰτὶ αὐτὸ πού θὰ πεῖ ὁ Θεὸς θὰ πραγματοποιηθεῖ ὅπωςδὴποτε, χωρὶς νὰ ἀντιδράσει κανένας.

Ἔτσι λέγει καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς ὁ Χριστός «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»¹⁸. Εἶπε ὅτι δὲν θὰ προσπεράσει τὸν Ἰσραήλ, δηλαδή θὰ ἐπιβάλλει τιμωρία σ' αὐτὸν γιὰ τὰ

δίκας τῶν ἀνοσίως αὐτῷ πεπλημμελημένων· καὶ ἀνεξικακήσει
 μὲν οὐκέτι, παραδώσει δὲ λοιπὸν τοῖς ἐπ' αὐτὸν κεκλημένοις,
 ὁμοῦ τεμένεσι καὶ θωμοῖς καὶ τοῖς εἰδώλοις. «Ἀφανισθήσονται»
 γὰρ, φησὶν, «οἱ θωμοὶ τοῦ γέλωτος». Γέλως μὲν οὖν ἀληθῶς ἢ παν-
 5 τὸς εἰδώλου ποιήσις· πρέποι δ' ἄν, οἶμαι, κυρίως τε καὶ ἰδικῶς γέ-
 λωτα νοεῖσθαι τὸν Βεελφεγῶρ, διὰ τοι καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ σχήματος
 ἀκαλλές. Διασύρει δὲ ἅπασαν τὴν εἰδωλοποίησιν, ὡς ἐξ ἑνὸς δὴ
 τούτου τοῦ πάντων αἰσχίονος. Οὐκοῦν κατασπασθήσονται μὲν οἱ
 θωμοί, φησί, συνεξαρθήσονται δὲ καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ Ἰσραήλ,
 10 τουτέστι τὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἀθύρματα, βέβηλά τε καὶ βδελυρὰ
 μυστήρια. Ὅτι δὲ τοῖς ἰδίοις θεοῖς συνοικήσεται πρὸς ἀπώλειαν
 ὁ τοῖς τῆς βασιλείας ἀνχήμασιν ἐκπρεπῆς Ἱεροβοάμ, διαμεμήνυ-
 κεν ἑναργῶς. Μεμνήσθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὡς ἕτερος παρὰ τὸν πρῶ-
 τον ὁ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος· ὁ μὲν γὰρ ἦν ἐκ Ναβάτ, ὁ δὲ ἐξ Ἰωάς
 15 Καὶ ταυτὶ μὲν τέως τοῖς τῆς ἱστορίας ἐφαρμόσειε λόγοις.

Ἀδάμαντα δὲ τὸν ἀληθῆ παραδείξει Χριστὸν τὸν τῶν δυνάμε-
 ων Κύριον, τὸν ἄμαχον ἔχοντα καὶ ἀκαταγώνιστον τὴν ἰσχύν, τὸν
 συνθραύοντα τοὺς ἐχθροὺς καὶ νικῶντα τοὺς ἀνθεστηκότας, καὶ ὑ-
 πὸ μηδενὸς ῥηγνύμενον. Οὗτος ὡς λίθος ἐκλεκτὸς εἰς μέσον τέτα-
 20 κται τοῦ λαοῦ. «Ὡφθη γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνα-
 νεστράφη». Τοιγάρτοι καὶ κέκληται διὰ τῆς ἀγγέλου φωνῆς Ἐμ-
 μανουήλ, ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον, «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Μεθ'
 ἡμῶν γὰρ γέγονεν, ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς. Ἐντεταγμένος δὴ οὖν ἐν
 ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς λίθος ἀδάμας, τὴν τοῦ διαβό-
 25 λου κατέσεισε τυραννίδα, κατηφάνισεν ἀληθῶς τοὺς θωμοὺς τοῦ
 γέλωτος. Ἄμα τε γὰρ ἐπέλαμψεν ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ τῆς ἀληθοῦς
 γνώσεως τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἀπλώσας τὸ φῶς, ἐαν-
 τὸν ἡμῖν ὑπέδειξεν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Πατρὸς. Τότε δὴ, τότε
 καὶ τὸ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀπελήλατο σκότος, καὶ ἡ βέβηλος καὶ
 30 θεομισῆς ἐκ μέσου γέγονεν εἰδωλολατρία, καὶ πέπτωκε δὲ καὶ αὐ-
 τὸς ὁ τῆς ἀπάτης προεστηκώς, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς.

Στίχ. 10-11. «Καὶ ἐξαπέστειλεν Ἀμασίας ὁ ἱερεὺς Βαιθήλ
 πρὸς Ἱεροβοάμ βασιλέα Ἰσραήλ λέγων· Συστροφὰς ποιεῖ-
 ται κατὰ σοῦ Ἀμὼς ἐν μέσῳ οἴκου Ἰσραήλ, οὐ μὴ δύνηται

άνοσια πλημμελήματά του, και δὲν θὰ δείξει πιὰ ἀνεξικακία, ἀλλὰ θὰ τοὺς παραδώσει στὸ ἔξῃς σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχει καλέσει, μαζί μὲ τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ εἰδωλά τους. Γιατὶ λέγει: «Θ' ἀφανισθοῦν οἱ ἄξιοι γιὰ γέλια βωμοί». Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ γιὰ γέλια ἢ κατασκευὴ κάθε εἰδώλου· πρέπει ὅμως, νομίζω, κυριολεκτικὰ καὶ οὐσιαστικὰ γελοῖο νὰ νοήσουμε τὸν Βεελφεγὼρ ἐξαιτίας καὶ αὐτῆς τῆς ἄσχημης μορφῆς του. Διασύρει λοιπὸν ὅλη τὴν κατασκευὴ τῶν εἰδώλων ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἓνα, τὸ πιὸ ἄσχημο ἀπὸ ὅλα. Θὰ κατασυντριβοῦν λοιπὸν οἱ βωμοί, λέγει, καὶ μαζί θὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ οἱ τελετὲς τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδή τὰ γελοιοποιήματα τῆς εἰδωλολατρίας, τὰ βέθηλα καὶ βδελυρὰ μυστήρια. Ὅτι ὅμως μαζί μὲ τοὺς θεοὺς θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια ὁ διαπρεπὴς ὡς πρὸς τὰ βασιλικά καυχήματα Ἰεροβοάμ, τὸ διαμήνυσε ὀλοκάθαρα. Πρέπει ὅμως νὰ ὑπενθυμίσομε ὅτι ἄλλος εἶναι αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται τώρα ὁ λόγος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πρῶτο· γιατί ἐκεῖνος ἦταν υἱὸς τοῦ Ναβάτ, ἐνῶ αὐτὸς τοῦ Ἰωάς. Καὶ αὐτὰ βέβαια συμφωνοῦν μὲ ὅσα λέγει ἡ ἱστορία.

Ὡς διαμάντι παρουσιάζει τὸν ἀληθινὰ Χριστό, τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων, αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀκαταμάχητη καὶ ἀκαταγώνιστη τὴ δύναμη, αὐτὸν ποὺ συντρίβει τοὺς ἐχθροὺς καὶ νικᾷ ἐκεῖνους ποὺ ἀντιστέκονται, καὶ δὲν καταβάλλεται ἀπὸ κανένα. Αὐτὸς τοποθετήθηκε ὡς λίθος ἐκλεκτὸς στὸ μέσον τοῦ λαοῦ. Γιατὶ λέγει: «Φανερώθηκε πάνω στὴ γῆ καὶ συναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους»¹⁹. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε μέσω τοῦ ἀγγέλου Ἐμμανουήλ, τὸ ὁποῖο ἐρμηνευόμενο σημαίνει, «Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας». Καὶ βρέθηκε μαζί μας, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς. Τοποθετημένος λοιπὸν ἀνάμεσά μας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς λίθος διαμάντι, συγκλόνισε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, ἐξαφάνισε ἀληθινὰ τοὺς ἄξιους γιὰ γέλια βωμοὺς. Γιατὶ ὅταν ἔλαμψε ὁ Ἐμμανουήλ καὶ ἄπλωσε τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς γνώσεως σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης, μᾶς παρουσίασε τὸν ἑαυτὸ του εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Πατέρα του. Τότε λοιπὸν, τότε καὶ τὸ σκότος τῆς παλαιᾶς ἀπάτης ἀπελάθηκε, καὶ ἡ βέθηλη καὶ θεομίσητη εἰδωλολατρία ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὴ μέση, καὶ ἔπεσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀπάτης, δηλαδή ὁ Σατανᾶς.

Στίχ. 10-11. «Ἐστειλε ὁ Ἄμασιᾶς, ὁ ἱερέας τῆς Βαιθήλ, μήνυμα στὸν Ἰεροβοάμ, βασιλιὰ τοῦ Ἰσραήλ, λέγοντας Ὁ Ἄμωσ συνωμοτεῖ ἐναντίον σου ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ δὲν μπορεῖ ἡ χώρα νὰ

ἡ γῆ ὑπενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς λόγους αὐτοῦ· διότι τάδε λέγει Ἀμώς· Ἐν ῥομφαία τελευτήσῃ Ἱεροβοάμ, ὁ δὲ Ἰσραὴλ αἰχμάλωτος ἀχθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς αὐτοῦ».

ΞΘ. Ἀνεπικούρητον αἰεὶ τὸ ψεῦδος ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ οἱ τῆς
 5 ἀπάτης πόδες σαθρὸν ἔχουσι τὸ ἔρεισμα. Τοιγάρτοι γελάται, μόλις
 ταῖς ἔξωθεν ἐπικουρίαις εἰς τὸ ἐστάναι κρατούμενον. Οἷον δὴ τοῦ-
 τό ἐστι τὸ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ εἰδωλολατρίας. Μεθυόντων γὰρ ἦν
 ἀθύσματα τὰ παρ' αὐτοῖς, δαμάλεις χρυσαῖ, «ἔργα τέκτονος καὶ
 10 καὶ ἀνοσίων ἐγχειρημάτων εὐρήματα Ἀλλ' οἱ μὲν μακάριοι προ-
 φῆται καλοῦσιν εἰς νῆψιν τοὺς ταῖς ἀπάταις κεκρατημένους, οἱ δὲ
 τῶν εἰδώλων θεραπευταί, καταλνομένης ὥσπερ αὐτοῖς τῆς ὅλης
 σκηνηῆς, οὐ μετρίως ἀσχάλλουσι, καταπτοοῦσι τοῖς δείμασι, τὴν
 τῶν πλανωμένων θρηνοῦσιν ἀνάνηψιν. Ἰσασι γὰρ ὅτι γοργῶ καὶ
 15 ἐρηγοροῦσι κῶ τῆς παρ' αὐτοῖς λατρίας τὴν θεθήλωσιν οὐκ ἀτα-
 λαίπωρον ἰδεῖν. Ἐκδέδιδε τοίνυν ὁ θέβηλος Ἀμασίας, μὴ ἄρα τοῖς
 τοῦ προφήτου παρενεχθεῖεν λόγοις εἰς εἶδησιν ἀγαθὴν οἱ δαμάλε-
 σι ταῖς χρυσαῖς προσκυνεῖν ἀναπεπεισμένοι, καὶ ἀπολισθήσειε μὲν
 τῆς ἱερουργίας αὐτός, ἀπολοῦνται δὲ τοῖς τεμένεσιν ὁμοῦ τὰ ἐν αὐ-
 20 τοῖς ἔδη. Ταύτητοι παραθήγειν πειραῖται τὸν Ἱεροβοάμ, μονονουχί
 τῆς αὐτοῦ βασιλείας κατεξανίστασθαι λέγων τὸν Ἀμώς, καὶ δια-
 θρηθῆτινα καὶ ἀφόρητον ἤδη πως ἀποτολμιᾶν ποιεῖσθαι λόγον, ὡς
 τεθνήξεται μὲν αὐτός ἐν ῥομφαία, βαδιεῖται δὲ καὶ αἰχμάλωτος ὁ
 Ἰσραὴλ. Τοιοῦτόν τι πεπράχασι καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, τὰς ἐπὶ
 25 Χριστῶ συντιθέντες συκοφαντίας. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς θαύμασι κατα-
 πλήττων τὴν Ἰουδαίαν πάντας ἐκάλει πρὸς ἑαυτόν, προσῆγον Πι-
 λάτω, τὰς τοῦ φθόνου φλόγας εἰς νοῦν λαβόντες οἱ δαίλαιοι, καὶ δὴ
 καὶ ἔφασκον· «Ἐὰν μὴ τοῦτον ἀποκτείνῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καί-
 σαρος». Ἰσα τοίνυν καὶ παρὰ πάντων αἰεὶ τῶν τῆ εὐσεβείᾳ μαχομέ-
 30 νων τὰ κατὰ τῶν ἀγίων τολμήματα διὰ τῶν ὁμοίων ἐγχειρημάτων
 ἔρχεται, πανταχῆ τοῦ ψεύδους νοσοῦντος τὸ ἀναλκι.

Στίχ. 12-13. «Καὶ εἶπεν Ἀμασίας πρὸς Ἀμώς· Ὁ ὄρων βάδιζε, ἐκχώρησον εἰς γῆν Ἰούδα, καὶ ἐκεῖ καταβίου, καὶ ἐκεῖ προφη-

ἀνεχθεῖ ὅλα ὅσα λέγει αὐτός· γιατί αὐτὰ λέγει ὁ Ἀμώς· Ὁ Ἱεροβοάμ θὰ πεθάνει ἀπὸ ξίφος, καὶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος ἀπὸ τὴ χώρα του».

69. Πάντοτε τὸ ψεῦδος εἶναι ἀβοήθητο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ τὰ πόδια τῆς ἀπάτης ἔχουν σαθρὸ τὸ μέρος ποὺ πατοῦν. Γι' αὐτὸ περιγελιέται, καὶ μόλις μὲ δυσκολία μπορεῖ νὰ σταθεῖ μὲ ἐξωτερικὲς βοήθειες. Τέτοια ἦταν ἡ εἰδωλολατρία τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ ἦταν γελοῖα παιχνίδια μεθυσμένων τὰ κατασκευάσματα αὐτῶν, δαμάλες χρυσές, «ἔργα τεχνητῶν καὶ χωνευτὰ μέταλλα»²¹, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ τεχνουργήματα ἀνθρώπινου χεριοῦ καὶ ἀνόσιων πράξεων ἐφευρήματα. Καὶ οἱ μακάριοι βέβαια προφῆτες καλοῦν πρὸς ἐπιστροφή ἐκείνους ποὺ ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὶς ἀπάτες, ἐνῶ οἱ προσκυνητὲς τῶν εἰδώλων, καταλυόμενης κατὰ κάποιον τρόπο τῆς ὅλης σκηνῆς τους, ἀγανακτοῦν ὄχι καὶ λίγο, ἀπειλοῦν μὲ ἐκφοβισμούς, θρηνοῦν γιὰ τὴν ἀνάληψη ἐκείνων ποὺ πλανήθηκαν. Γιατὶ γνωρίζουν ὅτι μὲ γοργὸ καὶ ἐπάγρυπνο νοῦ δὲν θὰ δοῦν εὐκολὴ τὴ βεβήλωση τῆς λατρείας τους. Βοδήθηκε λοιπὸν ὁ βέβηλος Ἀμασίας, μήπως πειθοῦν καὶ παρασυρθοῦν ἴσως ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ προφήτη σὲ σωστὴ γνώση αὐτοὶ ποὺ προσκυνοῦσαν τὶς χρυσὲς δαμάλες, καὶ χάσει ὁ ἴδιος τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ καταστραφοῦν μαζὶ μὲ τὰ τεμένη καὶ τὰ μέσα σ' αὐτὰ ἀγάλματα τῶν εἰδώλων. Γι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἐξοργήσῃ τὸν Ἱεροβοάμ, λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ὁ Ἀμώς ἐξεγείρεται ἐναντίον τῆς βασιλείας του, καὶ τολμᾷ ἤδη νὰ ἐκτομίσει λόγο βαρὺ καὶ ἀφόρητο, ὅτι θὰ πεθάνει αὐτὸς μὲ ξίφος, καὶ θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος καὶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός.

Κάτι τέτοιο ἔπραξαν καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι, ἐξυφένοντας τὶς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ συκοφαντίες. Ἐπειδὴ δηλαδή, ἀφήνοντας κατάπληκτη τὴν Ἰουδαία μὲ τὰ θαύματά του, καλοῦσε ὅλους κοντά του, τὸν ὀδήγησαν στὸν Πιλάτο, ἀφήνοντας οἱ δυστυχεῖς τὸν νοῦ τους νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τὶς φλόγες τοῦ φθόνου, καὶ μάλιστα ἔλεγαν· «Ἐὰν δὲν τὸν σκοτώσεις αὐτὸν δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Καίσαρα»²². Εἶναι ἴδια λοιπὸν πάντοτε καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ πολεμοῦν τὴν εὐσέβεια τὰ τολμήματα ἐναντίον τῶν ἁγίων καὶ ἐμφανίζονται μὲ τὶς ἴδιες ἐνέργειες, ἐπειδὴ παντοῦ τὸ ψεῦδος πάσχει ἀπὸ ἀνανδρία.

Στίχ. 12-13. «Καὶ εἶπε ὁ Ἀμασίας πρὸς τὸν Ἀμώς· Σὺ ποὺ βλέπεις τὰ ὄραματα, φύγε καὶ πήγαινε στὴ γῆ τοῦ Ἰούδα, καὶ ζῆσε ἐκεῖ καὶ ἐκεῖ

τεύσεις· εἰς δὲ Βαιθήλ οὐκ ἔτι μὴ προσθῆς προφητεῦσαι, ὅτι
ἀγίασμα βασιλέως ἐστί, καὶ οἶκος βασιλείας ἐστίν».

Ο. Ἄναισχυντεῖ λοιπὸν ἑναργῶς, καὶ τοῖς θείοις ἀντεξάγει
λόγοις τῆς ἑαυτοῦ βασκανίας τὴν ἔνδειξιν ὁρῶντας μὲν γὰρ τοὺς
5 προφήτας ἐκάλουν, πλὴν οὐκ ἀξιώσας οὐδὲ τῷ τῆς προφητείας
ὀνόματι κατασεμνύνειν αὐτόν, ἀλλ' οἴονεῖπως ὡς τῶν ψευδομάν-
τεων ἓνα διαβεβληκῶς, ἐκχωρεῖν ἐκέλευεν εἰς γῆν Ἰούδα. Προσ-
τιθεὶς δὲ τό, «Ἐκεῖ καταβίου», μονονουχί φησιν· Εἰ λημμάτων αἰ-
σχρῶν ἐφίεσαι, καὶ ἐκ τοῦ κατεπάδειν τισὶ ῥημάτια, τὰ πρὸς τὸν
10 θῖον χρήσιμα ζητεῖς ἐρανίζεσθαι, τὴν Σαμάρειαν ἀφείς, λάλει
τοῖς ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ οὐ προφητεύσεις ἐν Βαιθήλ· «ἀγίασμα
γὰρ βασιλέως ἐστί». Τὸ «ἀγίασμα» φησιν, ἀντὶ τοῦ «ἀνάθημα»,
ἤγουν ἀναθήματος τόπος Ἐκεῖ γὰρ ἀνέθηκεν ὁ πρῶτος Ἱεροβο-
ὰμ τὴν δάμαλιν τὴν χρυσοῦν. Ἀναφέρων δὲ ὥσπερ τοῦ προφήτου
15 τὸ ἔγκλημα καὶ εἰς τὴν τοῦ κρατοῦντος τιμὴν, «οἶκος», φησί, «βα-
σιλείας ἐστί». Σὺ δὲ συγχεῖς τὰ βασιλικά, θορύβους ἐγείρεις, τοῖς
τῶν κρατούντων θελήμασι ῥιψοκινδύνως ἀντιτασσόμενος Ὅρα
τοίνυν ἑναργῶς, ὅπως ἐστὶν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ
πρὸς τὸν Ἰσραήλ· «Καὶ ἐποτίζετε τοὺς ἡγιασμένους οἶνον, καὶ
20 τοῖς προφήταις ἐνετέλλεσθε λέγοντες· Οὐ μὴ προφητεύσητε».

Στίχ 14-17. «Καὶ ἀπεκρίθη Ἀμὼς καὶ εἶπε πρὸς Ἀμασίαν·
Οὐκ ἤμην προφήτης ἐγὼ οὐδὲ υἱὸς προφήτου, ἀλλ' ἢ αἰπόλος
ἤμην, κνίζων σνκάμινα. Καὶ ἀνέλαβέ με Κύριος ἐκ τῶν προ-
βάτων, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Βάδιζε προφήτευσον ἐπὶ τὸν
25 λαόν μου Ἰσραήλ. Καὶ νῦν ἄκουε λόγον Κυρίου· Σὺ λέγεις,
Μὴ προφήτεue ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ, καὶ οὐ μὴ ὀχλαγω-
γήσης ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἡ
γυνή σου ἐν τῇ πόλει πορνεύσει, καὶ οἱ υἱοὶ σου καὶ αἱ θυγα-
τέρες σου ἐν ῥομφαίᾳ πεσοῦνται, καὶ ἡ γῆ σου ἐν σχοινίῳ κα-
30 ταμετρηθήσεται, καὶ σὺ ἐν γῇ ἀκαθάρτῳ τελευτήσεις, ὁ δὲ Ἰσ-
ραήλ αἰχμάλωτος ἀχθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς αὐτοῦ».

ΟΑ'. Ὅτε τοῖς ἐπιεικέσιν οἱ τῆς φανλότητος ἐπιτηδεύται τὰς
ὑδρεῖς ἐπάγουσι, τοὺς ἰδίους αὐτοῖς ἐγκαλοῦσι τρόπους, καὶ τῶν

νά προφητεύεις, στή Βαιθήλ ὅμως μὴ συνεχίσεις πιά νά προφητεύεις, γιατί ὑπάρχει ὁ βασιλικὸς ναὸς καὶ τὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ».

70. Ἐνεργεῖ λοιπὸν μὲ φανερὴ ἀδιαντροπιά, καὶ ἀντιπαρατάσσει στοὺς θεῖους λόγους τὴν ἐκδήλωση τοῦ φθόνου του· γιατί ὀνόμαζαν τοὺς προφῆτες «ὄρῳντες», πλὴν ὅμως δὲν τὸν θεωροῦσε ἄξιο οὔτε μὲ τὸ ὄνομα τῆς προφητείας νά τὸν τιμᾶ, ἀλλὰ διαβάλλοντάς τον σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς ψευδομάντις, τὸν πρόσταζε νά φύγει καὶ νά μεταβεῖ στή χώρα τοῦ Ἰούδα. Προσθέτοντας ὅμως τὸ, «Ἐκεῖ νά ζεῖς», εἶναι σὰ νά τοῦ λέγει· "Ἄν ἐπιθυμεῖς αἰσχρὲς ἀπολαβές, καὶ μὲ τὰ κάποια μαντικὰ λογίδρια ποὺ κηρύττεις θέλεις νά συλλέγεις τὰ χρήσιμα στή ζωὴ σου, ἀφήνοντας τὴ Σαμάρεια, πῆγαινε καὶ μίλα στοὺς ἀπογόνους τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, καὶ μὴ προφητεύσεις στή Βαιθήλ· «γιατὶ εἶναι ἅγιασμα τοῦ βασιλιᾶ». Τὸ «ἅγιασμα» τὸ λέγει, ἀντὶ νά πεῖ "ἀνάθημα», δηλαδή τόπος ἀφιερωμένος. Γιατὶ ἐκεῖ ἔστησε ὡς ἀφιέρωμα ὁ πρῶτος Ἰεροβοὰμ τὴ χρυσοῦν δαμάλα. Καὶ σὰ νά ἀποδίδει τὸ ἔγκλημα τοῦ προφήτη κατὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ βασιλιᾶ, λέγει ὅτι ἐκεῖ «ὑπάρχει τὸ βασιλικὸ παλάτι». Σὺ ὅμως προκαλεῖς σύγχυση στὰ βασιλικά, δημιουργεῖς ταραχές, καὶ ἐναντιώνεσαι ριψοκίνδυνα στὸ θέλημα τοῦ βασιλιᾶ. Κοίταξε λοιπὸν μὲ προσοχή, πῶς ἀληθεύει αὐτὸ ποὺ λέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό· «Καὶ ποτίζατε τοὺς ἡγιασμένους κρασί, καὶ στοὺς προφῆτες δίνατε ἐντολὴ λέγοντάς τους· Δὲν θὰ προφητεύετε»²³.

Στίχ. 14-17. «Καὶ ἀποκρίθηκε ὁ Ἀμὼς καὶ εἶπε στὸν Ἀμασία· Ἐγὼ δὲν ἤμουν προφήτης, οὔτε υἱὸς προφήτη, ἀλλ' ἤμουν αἰγοβοσκός, καὶ ἔτρωγα μοῦρα. Μὲ πῆρε ὅμως ὁ Κύριος ἀπὸ τὰ πρόβατα καὶ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος· Πῆγαινε καὶ προφήτευσε στὸν λαό μου τὸν Ἰσραήλ. "Ἄκουε τώρα τὸν λόγο τοῦ Κυρίου· Σὺ λέγεις, Μὴ προφητεύεις στὸν λαό μου τὸν Ἰσραήλ, καὶ μὴ προκαλεῖς ὄχλαγωγία στὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ. Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Ἡ γυναίκα σου θὰ γίνῃ πόρνη στὴν πόλη, οἱ υἱοὶ σου καὶ οἱ θυγατέρες σου θὰ θανατωθοῦν μὲ ξίφος, ἡ γῆ σου θὰ μετρηθεῖ μὲ τὸ μῆκος σχοινοῦ, καὶ σὺ θὰ τελειώσεις τὴ ζωὴ σου σὲ γῆ ἀκάθαρτη, ἐνῶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς θὰ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος μακριὰ ἀπὸ τὴ γῆ του».

71. "Ὅταν οἱ φίλοι τῆς φαυλότητος ἔξαπολύουν τὶς ὑβρεῖς ἐναντίον τῶν ἐναρέτων, κατηγοροῦν τοὺς δικούς τους τρόπους, καὶ παρουσιάζο-

σφετέρων αἰτιαμάτων τὸ ἀκαλλῆς ἐπάγοντες, ἐμπαροινεῖν οἶον-
 ται, διαλελήθασι δὲ σφᾶς αὐτοὺς μονονουχὶ ἐν πίνακι γράφον-
 τες, καὶ ὁποῖοί τινες εἰσὶ καταδεικνύοντες τοῖς ἄλλοις Τοῦτό τι πα-
 θόντα νυνὶ τὸν ἀπόπληκτον Ἀμασίαν εὐρήσομεν. Ψευδοπροφή-
 5 τῆς γὰρ ὧν, καὶ τοῖς τῶν εἰδώλων προσεδρεύων βωμοῖς, κῶλά τε
 συλλέγων καὶ τῶν σφαζομένων τὰ λείψανα, καὶ λημμάτων αἰ-
 σχρῶν ἀχαλίνως ἠττώμενος, κατωνείδιζε τὸν Ἀμῶς, καὶ δεῖν μὲν
 ἔφασκε τῆς Σαμαρείας ἀποφοιτᾶν, ἐκχωρεῖν δέ, εἰ βούλοιτο, εἰς
 γῆν Ἰούδα, καὶ ἐκεῖ καταβιοῦν. Ἐκεῖ γάρ, φησί, ψευδοεπήσεις
 10 εὐκόλως, καὶ συναρπάζων πολλοὺς, ἐρανηῆ τὰ πρὸς τὸν βίον, καὶ
 μᾶλλον εὐρήσεις τὰ ζωαρκῆ. Τὸ γὰρ «Ἐκεῖ καταβίου», τοιοῦτόν
 τινα, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ὑπεμφαίνει νοῦν. Ἄλλ' ὅτι μὴ τοι-
 οῦτος τῷ προφήτῃ σκοπός, μήτε μὴν εἰς φιλοκερδίαν βλέπει, δε-
 σποτικοῖς δὲ μᾶλλον ὑπεῖκει θελήμασι, ταύτητοι τὴν προφήτῃ
 15 πρέπουσαν διακονίαν ἀποπληροῖ, πειρᾶται διδάσκειν, καὶ λίαν
 ἐπεικῶς, ἐκεῖνο λέγων, ὡς οὔτε προφήτης ἦν, οὔτε μὴν προφή-
 του γέγονεν υἱός, κατὰ μαθητείαν δὲ πάντως, ἦγουν κατὰ πνεῦ-
 μα, φημί, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἐλισσαιὲ τοῦ Ἥλιου, ἀλλ' ἦν μὲν
 αἰπόλος, ἄγροικόν τε καὶ ἀπλῆν καὶ ἀκάκουρον βιοτεύων ζωὴν,
 20 ὀλίγα δὲ παντελῶς τὰ εἰς τροφὰς ἔχων, καὶ τοῖς ἐξ ἀγρῶν ἀρκού-
 μενος, ἃ μηδὲ ἂν ἐκπρίαιτό τις ταῦτα δὲ ἦν συκάμινα. Σχολαῖοι
 γὰρ ὄντες τῶν ποιμνίων οἱ ἐπιστάται, τὰς τε τῶν δένδρων σκιάς
 ὑποτρέχουσι, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀργίας ἐγκλήματα μονονουχὶ διαπαί-
 ζοντες, καρποὺς ἀποκνίζουσι καὶ τῆς γαστρὸς τὴν ἀνάγκην, ὡς
 25 ἂν ἐνδέχοιτο, θεραπεύουσιν.

Ἄλλ' ἐμὲ μὲν, φησὶν, ἐν τούτοις ὄντα, Θεὸς κατὰ τὸ αὐτῷ δο-
 κοῦν ἐποιεῖτο προφήτην, καὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τὰ ἐπ' αὐ-
 τοὺς ἦκοντα καὶ ὅσον οὐδέπω παρεσόμενα διατρανοῦν ἐκέλευε,
 σὺ δὲ τοῖς ἄνω νεύμασιν ἀντεξάγων τὰ σά, σιωπᾶν ἐπιτάττεις.
 30 Ταύτητοι λοιπόν «Τάδε λέγει Κύριος Ἥ γυνὴ σου ἐν τῇ πόλει
 πορνεύσει», δηλὸν δὲ ὅτι ταῖς τῶν πολεμίων ὕβρεσιν ὑποπίπτου-
 σα, καὶ τὸ ἀκρατὲς εἰς ἀσέλγειαν τῶν ἐχόντων αὐτὴν ὡς ἐξ ἀνάγ-
 κης ὑφισταμένη· καταφθαρήσονται δὲ καὶ τὰ τέκνα, ῥομφαίας

ντας τὴν αἰσχροτήτα τῶν δικῶν τους κατηγοριῶν, νομίζουν ὅτι εἶναι μεθυμένοι, τοὺς διαφεύγει ὅμως ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο γράφουν τοὺς ἑαυτοὺς τους σὲ πίνακα, καὶ δείχνουν στοὺς ἄλλους τί εἶδους ἄνθρωποι εἶναι. Κάτι τέτοιο θὰ βροῦμε ὅτι ἔπαθε τώρα ὁ ἀνόητος Ἀμασίας. Γιατί, ὄντας ψευδοπροφήτης καὶ ὑπηρετώντας τοὺς βωμούς τῶν εἰδώλων, μαζεύοντας τὰ κομμάτια καὶ τὰ λείψανα τῶν ζώων ποὺ σφάζονταν, καὶ παρασυρόμενος ἀχαλίνωτα ἀπὸ αἰσchrές ἀπολαβές, κατηγοροῦσε τὸν Ἀμώσ, καὶ ἔλεγε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ Σαμάρεια καὶ νὰ μεταβεῖ, ἂν θέλει, στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ νὰ ζεῖ ἐκεῖ. Γιατί λέγει, ἐκεῖ θὰ ψευδολογεῖς εὐκόλα καὶ παρασύροντας πολλούς, θὰ συλλέγεις τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ μᾶλλον θὰ βρεῖς τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ τὴ ζωὴ σου. Γιατί τὸ «Ἐκεῖ νὰ ζεῖς», κάποιον τέτοιο νόημα, ὅπως ἤδη εἶπα προηγουμένως, ὑποδηλώνει. Ἄλλ' ὅτι δὲν εἶναι τέτοιος ὁ σκοπὸς τοῦ προφήτη, οὔτε βέβαια ἀποβλέπει σὲ φιλοκερδία, ἀλλὰ μᾶλλον δείχνει ὑπακοὴν στὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι ἔτσι ἐκπληρώνει τὴ διακονία ποὺ πρέπει σὲ προφήτη, προσπαθεῖ νὰ διδάξει, καὶ πολὺ καλὰ, ἐκεῖνο λέγοντας, ὅτι οὔτε προφήτης ἦταν, οὔτε βέβαια υἱὸς προφήτη ὑπῆρξε, ἀλλὰ μᾶλλον δέχθηκε τὸ χάρισμα σὰν μαθητῆς, ἦτοι μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὅπως βέβαια καὶ ὁ Ἐλισσαιὲ τοῦ Ἡλία, ἀλλ' ἦταν αἰγοβοσκός, κάνοντας ἀγροτική καὶ ἀπλῆ καὶ ἄκακη ζωὴ, ἔχοντας τελείως λίγα τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν τροφή του, καὶ ἀρκούμενος σὲ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ ἀγροί, τὰ ὅποια οὔτε καὶ θὰ ἀγόραζε κάποιος καὶ αὐτὰ ἦταν τὰ μοῦρα. Γιατί, ἔχοντας καιρὸ στὴ διάθεσή τους οἱ ἐπιστάτες τῶν ποιμνίων, τρέχουν κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῶν δένδρων, καὶ περιπαίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὶς κατηγορίες τῆς ἀργίας, μαζεύουν καρπούς καὶ ἱκανοποιοῦν ὅσο γίνεται τὴν ἀνάγκη τῆς γαστέρας τους.

Ἄλλ' ἐμένα, λέγει, ἐνῶ ζοῦσα μὲ αὐτά, ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του μὲ ἔκανε προφήτη, καὶ μὲ πρόσταξε νὰ κηρύξω φανερὰ στοὺς ἕξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ αὐτὰ ποὺ ἔρχονται γι' αὐτοὺς καὶ ποὺ ὅπου νᾶναι πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἐνῶ σύ, ἀντιπαραθέτοντας τὰ δικά σου στὰ οὐράνια προστάγματα, μὲ προστάξεις νὰ σιωπήσω. Γι' αὐτὸ λοιπόν, «Αὐτὰ λέγει Κύριος Ἡ γυναῖκα σου θὰ πορνεύσει στὴν πόλη», δηλαδή ὑποχωρώντας σὲς ἀτιμωτικὲς ἐνέργειες τῶν ἐχθρῶν καὶ ὑποκύπτοντας ἀναγκαστικὰ στὴν ἀσυγκράτητη ἀσέλγεια ἐκείνων ποὺ διακατέχονται ἀπὸ αὐτήν. Θὰ ἐξολοθρευθοῦν ὅμως καὶ τὰ τέκνα σου, γενόμενα

ἔργον γεγενημένα. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ, ἡ γῆ σου καταμετρηθή-
 σεται σχοινίῳ, τουτέστιν, ὑπὸ φόρον ἔσται καὶ συντελέσει δασμοὺς
 τῷ κεκρατηκότι. Σὺ δὲ πρὸς τούτοις ὁ νῦν οἰόμενος, φησί, γῆν ἀγί-
 5 αν οἰκεῖν τὴν Βαιθήλ, καὶ ἀγίασμα βασιλέως ἔχειν, βαδιῇ μὲν αἰ-
 σχμάλωτος, ἐντεθνήξῃ δὲ τοῖς κακοῖς, οὐχ ὑπονοστήσας ἔτι· πῶς
 γάρ, ἢ πόθεν; ἀπομεμενηκῶς δὲ νεκρὸς ἐν ἀλλοδαπῇ τε καὶ
 ἀκαθάρω γῇ τῶν πολεμίων· οἰχθήσεται δὲ καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος ὁ
 Ἰσραήλ, ὁ σὲ προφήτην καὶ ἐπιστάτην τῶν ἀγίων ἀνθηρημένος
 Χαλεπὸν οὖν ἄρα τὸ τοῖς θεοῖς ἀντιπράττειν νεύμασι, καὶ ἀπερι-
 10 σκέπτως ἰέναι πρὸς τὸ δεῖν ἔσθ' ὅτε καὶ ἀγίοις ἐπιτιμᾶν τὰ Θεῷ δο-
 κοῦντα διερμηνεύουσιν, οἷς καὶ εἴρηται παρ' αὐτοῦ· «Καὶ ἔσται ὁ
 ἀπτόμενος ὑμῶν ὡς ὁ ἀπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ».

Ἐπιτήρει δὲ ὅπως εἰς τε καὶ ἀξιάγαστος τοῖς ἀγίοις σκοπός, τὸ
 χρῆναί φημι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις ἀνυποστόλως ὑπηρετεῖν, καὶ
 15 παρ' οὐδὲν ποιεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, κἂν εἰ πολέμους αὐτοῖς καὶ
 θλίψεις ἐπιφέρωσί τινες· Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἀμῶς ἀλογήσας
 παντελῶς τῆς Ἀμασίου σκαιότητος, οὐχ ὅπως σεσίγηκεν, ἀλλὰ
 γὰρ καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ κατάρρησιν ἐποιεῖτο νεανικῶς, οἱ δὲ γε θε-
 σπέσιοι μαθηταὶ σιωπᾶν αὐτοῖς προσεταχότων ποτὲ τῶν γραμμα-
 20 τέων καὶ Φαρισαίων, διαρρήδην ἔφασκον· «Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώ-
 πιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε· οὐ δυνά-
 μεθα γὰρ ἡμεῖς ἅ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν».

ΚΕΦ. 8, στίχ. 1-3. «Οὕτως ἔδειξέ μοι Κύριος, καὶ ἰδὸν ἄγ-
 γος ἰξεντοῦ. Καὶ εἶπε· Τί σὺ βλέπεις, Ἀμῶς; Καὶ εἶπα·
 25 Ἄγγος ἰξεντοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἦκει τὸ πέρασ
 ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ, οὐκ ἔτι μὴ προσθῶ τοῦ παρελ-
 θεῖν αὐτόν. Καὶ ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος· πολὺς ὁ πεπτωκὸς ἐν παντὶ
 τόπῳ, ἐπιρῶρίψω σιωπὴν».

30 ΟΒ. Εἴσι δὴ πάλιν τῷ προφήτῃ κατὰ ῥοῦν ὡσπερ ὁ λόγος,
 καὶ τῶν ἅπαξ παρεισβεβληκότων ἀποχρῶσαν ἐφ' ἑαυτοῖς λαβόν-
 των τὴν ἀφήγησιν, τῶν ὄραμάτων ἢ τάξις ἐπὶ τὸν αὐτῇ πρόποντα
 διάττει σκοπὸν. Τεθέαται τοίνυν τὴν τῶν Ἀσσυρίων πληθύν, ὡς

θύματα τοῦ ξίφους. Καὶ μαζί βέβαια μὲ αὐτό, ἡ γῆ σου θὰ καταμετρηθεῖ μὲ σχοινί, δηλαδή θὰ γίνει φόρου ὑποτελής καὶ θὰ πληρώνει δασμούς στὸν ἔξουσιαστή. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, σὺ ποὺ νομίζεις τώρα, λέγει, ὅτι κατοικεῖς στὴν ἁγία γῆ τῆς Βαιθήλ, καὶ ὅτι ἔχει ἁγίασμα τοῦ βασιλιᾶ, θὰ βαδίσεις αἰχμάλωτος, καὶ θὰ πεθάνεις μέσα στὰ δεινά, χωρὶς πιά νὰ γυρίσεις πίσω πῶς δηλαδή, ἢ ἀπὸ ποῦ; ἀλλὰ θὰ ἀπομείνεις νεκρὸς στὴν ξένη καὶ ἀκάθαρτη χώρα τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀκόμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς δὲ ὀδηγηθεῖ αἰχμάλωτος, ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε ἐσένα προφήτη καὶ ἐπιστάτη τῶν ἁγίων. " Ἀρα λοιπὸν εἶναι φοβερὸ τὸ νὰ ἐναντιώνεται κανεὶς στὰ θεῖα προστάγματα, καὶ νὰ προχωρεῖ ἀπερίσκεπτα καὶ στὸ νὰ ἐπιτιμᾷ πολλές φορές τοὺς ἁγίους ποὺ ἐρμηνεύουν τὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ αὐτόν: «Κι αὐτὸς ποὺ ἀπλώνει τὸ χέρι του σὲ σᾶς, εἶναι σὰν ἐκεῖνον ποὺ ἐγγίζει τὴν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ του»²⁴.

Πρόσεχε ὅμως πῶς ἓνας καὶ ἀξιοθαύμαστος εἶναι ὁ σκοπὸς γιὰ τοὺς ἁγίους, τὸ ὅτι πρέπει δηλαδή νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ χωρὶς φόβο καὶ νὰ μὴ ὑπολογίζονται καθόλου τὰ ἀνθρώπινα, ἔστω κι ἂν κάποιος προξενοῦν σ' αὐτοὺς πολέμους καὶ θλίψεις. Πράγματι ὁ μακάριος Ἀμώς, ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὴν κακία τοῦ Ἀμασία, ὅχι μόνο δὲν σῶπασε, ἀλλὰ καὶ ἀντιμετώπισε μὲ ἀνδρεία τὴν ἐναντίον του κατηγορία: ἔτσι καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητές, ἐνῶ οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τοὺς εἶχαν προστάξει κάποτε νὰ σωπάσουν, ἔλεγαν ὀλοφάνερα: «Κρίνατε ἐσεῖς ἂν εἶναι δίκαιο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπακούομε σὲ σᾶς μᾶλλον, ἢ στὸν Θεό; γιατί ἐμεῖς δὲν μποροῦμε αὐτὰ ποὺ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε νὰ μὴ τὰ κηρύττομε»²⁵.

ΚΕΦ. 8, στίχ. 1-3. «Ὁ Κύριος μοῦ ἔδειξε ἄλλο ὄραμα: καὶ νὰ, εἶδα ἓνα δοχεῖο κυνηγοῦ πουλιῶν. Καὶ μοῦ εἶπε: Τί βλέπεις, Ἀμώς; Καὶ εἶπα: Ἐνα δοχεῖο κυνηγοῦ πουλιῶν. Καὶ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος: Ἐφτασε τὸ τέλος τοῦ λαοῦ μου Ἰσραήλ, καὶ δὲν θὰ συνεχίσω πιά νὰ τὸν ἐπισκέπτομαι. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἀντηγήσουν ἀπὸ τοὺς θρήνους οἱ ὄροφές τοῦ ναοῦ, λέγει Κύριος: πολλοὶ θὰ πέσουν νεκροὶ σὲ κάθε τόπο, καὶ ἐγὼ θ' ἀπλώσω παντοῦ σιωπὴ».

72. Ὁ λόγος τοῦ προφήτη ἀκολουθεῖ πάλι τὴν πορεία του, καὶ ἀφοῦ τὰ ὅσα μεσολάβησαν ἔλαβαν ἐπαρκῆ ἀνάπτυξη, ἡ σειρά τῶν ὄραμάτων προχωρεῖ πρὸς τὸν σκοπὸ ποὺ τῆς πρέπει. Εἶδε λοιπὸν στὸ ὄραμά του τὸ πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων σὰν πρωινὴ γενιὰ ἀκρίδων, καὶ μαζί μ' αὐτοὺς

έωθινήν ἀκρίδων ἐπιγονήν, καὶ σὺν αὐτοῖς τὸν Γώγ, ἦτοι τὸν
 Σενναχηρείμ, ὡς ἐν εἴδει θρούχου γραφόμενον, διὰ τὸ πολὺ τῆς
 γῆς ἀναθρώσκειν εὐσθενῶς τὸ ζῶον. Τοιοῦτος δὲ πῶς ὁ ἀλαζών,
 ἀναθρώσκων ἀεὶ πρὸς τὸ ὑψοῦ, καὶ τοῖς ταπεινοῖς συνδιαιτᾶσθαι
 5 παραιτούμενος. Τεθέαται δὲ καὶ ὡς ἐν πυρὶ καλουμένην τὴν δίκην,
 καὶ μὴν καὶ ἐντεταγμένον εἰς μέσον τὸν Ἰσραὴλ τὸν ἀδάμαντα πα-
 ρὰ τοῦ ἔστηκότος ἐπὶ τὸ τεῖχος τὸ ἀδαμιάντινον. Εἶτα τί καὶ πρὸς,
 «τὸ ἄγγος ἦν ἰξευτοῦ»; "Ὁ δὲ δὴ καὶ ἐν ἀρχαῖς ἔφην, ἐρῶ δὴ πάλιν,
 ὡς ἀγροικότερον τεθραμμένῳ τῷ Προφήτῃ, Θεὸς διὰ τῶν ἐν
 10 ἀγροῖς ὅτι μάλιστα δρωμένων ἀποκαλύπτει μυστήρια. Ἰξευταὶ
 γὰρ καὶ τὰ δι' αὐτῶν θηρώμενα, πτηνὰ δηλονότι, πρόποιεν ἂν οὐχὶ
 δήπου μᾶλλον ἀνδράσι τοῖς ἀστικοῖς, ἀλλ' οἷς ἂν εἴη τὸ ἐπιτήδευ-
 μα καὶ ὁ τοῦ βίου σκοπὸς ἀγροὶ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς

"Ὅτι δὲ πάντῃ τε καὶ πάντως ἀγρευθήσεται πρὸς σφαγὴν, κα-
 15 θάπερ ὑπὸ χειρὸς τῶν ἰξεύειν εἰωθότων, τοῖς ἀγελαίοις ὁμοῦ καὶ
 τὸ ἀπόλεκτον τῶν ἐν Σαμαρείᾳ γένος, φημὶ δὴ τὸ τῶν ἀλαζόνων
 καὶ ἐν ἴσῳ πτηνοῖς ὑψοῦ φέρεσθαι μεμελετηκότων, αἰνιγματω-
 δῶς ὑπέδειξε τῶν ὄραμάτων ἢ δύναμις. "Ἄγγος γὰρ ἦν ἰξευτοῦ
 τὸ ὄρῶμενον. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὅτι «ἦκει τὸ πέ-
 20 ρας ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ», καὶ ὡς οὐκ ἂν ἔτι παρέλθοι τὰ αὐ-
 τῶν ἐγκλήματα. Κατεμπροησθήσεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ναός, ὁ
 τὴν χρυσοῦν ἔχων δάμαλιν ἐν Βαιθήλ, διαμεμήνυκεν εἰπὼν ὅτι
 «ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ». «Φατνώ-
 ματα» δὲ λέγειν εἴωθε τὴν ὄροφὴν, ἦτοι τὰ περὶ αὐτήν, ταῖς τῶν
 25 τεκτόνων ἐπιεικείαις εὐτέχνως εὐ μᾶλα πεποικιλμένα κατὰ τὸ ἐν
 τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων, «Δοκοὶ ἡμῶν κέδροι, φατνώματα ἡμῶν
 κυπάρισσοι». «Ὁλολύξει δὲ τὰ φατνώματα», φησὶν καὶ οὐχὶ τὴν
 ἔναρθρον ἰέντα φωνήν, τὴν ὡς ἐν κτύποις δὲ μᾶλλον καὶ τοὺς ἐν
 τῷ διακλαῖσθαι τρισμούς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ «πολὺς ἔσται», φησὶν, «ὁ
 30 πεπτωκὼς ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπιρῶρίψω σιωπὴν». Παντὸς γὰρ τόπου
 λοιπὸν εἰς ἐρημίαν ἐνηνεγμένου, καὶ οὐκ ἔχοντος τοὺς οἰκῆτο-
 ρας, πολλή τις ἔσται ἢ σιωπή, ἥγουν ἡσυχία, καθὰ καὶ ἐν ταῖς
 ἐρήμοις καὶ ἀδάτοις γαῖς. Ἀμηχανήσει δὴ οὖν κατ' οὐδένα τρό-
 πον ὁ τῶν ὄλων Θεός, εἰ παιδεύειν ἔλοιτο τοὺς ἡμαρτηκότας, ἀλλ'

τὸν Γώγ, ἦτοι τὸν Σενναχηρείμ, πού τὸν παρουσιάζει σὰν βροῦχο, ἐπειδὴ τὸ ἔντομο αὐτὸ ξεπετιέται μὲ πολλή δύναμη ἀπὸ τῆ γῆ. Κάπως τέτοιος εἶναι ὁ ἀλαζών, πετώντας πάντοτε πρὸς τὰ ὕψη καὶ ἀποφεύγοντας τὴ συναναστροφή μὲ τοὺς ταπεινοὺς. Εἶδε ἐπίσης τὴν τιμωρία νὰ μοιάζει μὲ φωτιά, ἀλλὰ καὶ τοποθετημένο στὸ μέσον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ διαμάντι ἀπὸ ἐκεῖνον πού στεκόταν στὸ τεῖχος τὸ ἀδαμάντινο. Καὶ πρὸς τί στὴ συνέχεια βλέπει, «τὸ δοχεῖο μὲ τὶς ἰξόβεργες κυνηγοῦ πουλιῶν»; Αὐτὸ βέβαια πού εἶπα στὴν ἀρχή, αὐτὸ θὰ πῶ πάλι, ἐπειδὴ ὁ προφήτης εἶχε ἀνατραφεῖ μὲ ἀγροτικούς τρόπους, ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια μὲ τὰ ὅσα κυρίως συμβαίνουν στοὺς ἀγροῦς. Γιατί οἱ ἰξευτές καὶ αὐτὰ πού συλλαμβάνονται ἀπὸ αὐτούς, τὰ πτηνὰ δηλαδή, ταιριάζουν βέβαια ὄχι μᾶλλον σὲ ἀνθρώπους τῶν πόλεων, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους πού ἡ ἀσχολία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βίου τους εἶναι οἱ ἀγροὶ καὶ τὰ σχετικά μ' αὐτούς.

“Ὅτι ὅμως ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ συλληφθοῦν πρὸς σφαγή, σὰ ἀπὸ τὸ χέρι αὐτῶν πού συνηθίζουν νὰ κυνηγοῦν μὲ ἰξόβεργες, μαζί μὲ τὸ λαὸ καὶ τὸ ἐκλεκτὸ γένος ἐκείνων πού κατοικοῦν στὴ Σαμάρεια, ἐννοῶ βέβαια τὸ γένος τῶν ἀλαζόνων καὶ πού ὅμοια μὲ τὰ πτηνὰ μέλημά τους ἔχουν τὸ νὰ πετοῦν πρὸς τὰ ὕψη, τὸ ἔδειξε μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ τὸ νόημα τῶν ὄραμάτων. Γιατί αὐτὸ πού ἔβλεπε ἦταν δοχεῖο μὲ ἰξόβεργες. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὅτι «ἔφτασε τὸ τέλος γιὰ τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ», καὶ ὅτι δὲν θὰ παραβλέψει πιά τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν. “Ὅτι ὅμως θὰ πυρποληθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναός, ὁ ναὸς πού ἔχει τὴ χρυσὴ δαμάλα στὴ Βαιθήλ, τὸ διαμήνυσε λέγοντας: «Θὰ ἀντηχήσουν ἀπὸ τοὺς θρήνους τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ τὴν ἡμέρα ἐκείνη». «Φατνώματα» συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ ὀνομάζει τὴν ὀροφή, ἦτοι τὰ γύρω ἀπὸ αὐτήν, τὰ ὁποῖα μὲ τὰ ἐπινοήματα τῶν τεχνητῶν εἶναι πάρα πολὺ ὁμορφα καὶ ταιριαστά στολισμένα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού λέγεται στὸ ἄσμα τῶν ἀσμάτων: «Τὰ δοκάρια μας εἶναι κέδρινα καὶ τὰ φατνώματά μας κυπαρισσένια»²⁶. «Θὰ ξεσπάσουν σὲ θρήνους τὰ φατνώματα», λέγει: ὄχι βέβαια βγάζοντας ἑναρθη φωνή, ἀλλὰ μᾶλλον προξενώντας κρότους καὶ τριγμούς ἕξαιτίας τῆς ἀποσυναρμογῆς τους. Ἐπειδὴ ὅμως «θὰ εἶναι πολλοί», λέγει, «οἱ νεκροὶ πού θὰ πέσουν σὲ κάθε τόπο, θὰ σκορπίσω σιωπὴ». Γιατί κάθε τόπος ὅταν ἐρημωθεῖ καὶ δὲν ἔχει τοὺς κατοίκους του, ἐπικρατεῖ πολλή σιωπὴ, δηλαδή ἡσυχία, ὅπως καὶ στὶς ἐρήμους καὶ στὶς ἀδιάβατες περιοχές. Δὲν θὰ βρεθεῖ λοιπὸν μὲ κανένα τρόπο σὲ ἀδυναμία

ἔσται πολὺς καὶ διάφορος αὐτῷ τῆς αἰκίας ὁ τρόπος, καὶ ἀντιστή-
 σεται μὲν οὐδεὶς ποιναῖς ἐνιέντι τὸν παροτρύνοντα, διαφεύξεται
 γε μὴν ὁ ταῖς μεταγνώσεσιν ἀποσειόμενος τὴν ὀργήν, μετατιθεὶς
 ἐφ' ἑαυτῷ πρὸς ἡμερότητα χρηστὸν ὄντα καὶ φιλοικτίρομονα τὸν
 5 Δεσπότην.

*****

*****

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦ. 8, στίχ 4-6. «*Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἐκτρίβοντες εἰς
 τὸ πρῶνι πένητα καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς
 γῆς, οἱ λέγοντες· Πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἀπεμπολή-
 10 σομεν, καὶ τὰ σάββατα καὶ ἀνοίξομεν θησαυροὺς τοῦ ποι-
 ῆσαι μικρὸν μέτρον, καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμια, καὶ ποι-
 ῆσαι ζυγὸν ἄδικον, τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ
 ταπεινὸν ἀντὶ ὑποδημάτων, καὶ ἀπὸ παντὸς γενήματος
 ἐμπορευσόμεθα;».*

15 ΟΓ'. Ἦρετό τις τῶν Φαρισαίων ποτὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-
 σοῦν Χριστόν, ποίαν ἠγοῖτο πρώτην καὶ μεγάλην ἐντολήν ἐν τῷ
 νόμῳ, ἀντήκουσε δέ, ὅτι πρώτη μὲν ἐντολή τὸ, «*Ἀγαπήσεις Κύρι-
 ον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος
 σου*»· δευτέρα δὲ καὶ ἐγγὺς τὸ, «*Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς*
 20 *ἑαυτόν*». Ἴδοι δ' ἄν τις καὶ αὐτὸν τὸν θεσπέσιον Παῦλον μονο-
 νουχὶ τῆς ἀγάπης ἀπηρητηκότα πᾶν εἶδος ἀρετῆς, μείζονα δὲ αὐ-
 τὴν πίστεως τε καὶ ἐλπίδος εἰπεῖν θαρρῶρήσαντα, διωμολογηκότα
 τε σαφῶς, ὡς οὐδὲν εἶη ὁ ταύτην οὐκ ἔχων, κἂν εἰ προθεῖη τοῖς
 δεομένοις τὰ ὑπάρχοντα, κἂν αὐτὸ τοῖς διώκουσι παραδῶ τὸ σῶ-
 25 μα ἵνα καυθῆ. Οὐκοῦν πᾶν ὅσον ἐστὶν ἐν ἡμῖν μέγα τε καὶ ἀξιά-
 κουστον, ἔσται δὴ πάντως ἐκ τῆς εἰς Θεὸν τε καὶ ἀδελφοὺς ἀγά-

ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ἂν θελήσει νὰ τιμωρήσει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ, ἀλλὰ διαθέτει πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους τιμωρίας, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτὸν ποὺ ὀργίσθηκε καὶ ἐπιβάλλει τὶς ποινές, θὰ τὶς ἀποφύγει βέβαια αὐτὸς μόνο ποὺ, ἀπομακρύνοντας μὲ τὴ μετάνοιά του τὴν ὀργή του, μεταβάλλει σὲ ἡμερότητα πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τὸν Κύριο ποὺ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

*****

*****

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Στίχ. 4-6. «Ἀκοῦστε λοιπὸν αὐτὰ σεῖς ποὺ ταλαιπωρεῖτε τὸ πρῶτὸ τὸν πένητα καὶ καταδυναστεύετε τοὺς φτωχοὺς τῆς χώρας σας, σεῖς ποὺ λέτε· Πότε θὰ περάσει ἡ πρωτομηνιά γιὰ νὰ ἀρχίσουμε τὶς πωλήσεις, πότε τὸ σάββατο, γιὰ νὰ ἀνοίξουμε τὸ θησαυροφυλάκιό μας, χρησιμοποιώντας λιποβαρῆ ζύγια κατὰ τὴν πώληση καὶ βαρύτερα κατὰ τὴν ἀγορά, καὶ γενικὰ χρησιμοποιώντας ἄδικα ζύγια, καὶ ν' ἀγοράσουμε τοὺς φτωχοὺς μὲ τὰ χρήματά μας καὶ τὸν πένητα ἔναντι ἑνὸς ζεύγους ὑποδημάτων, καὶ νὰ ἐμπορευθοῦμε τὰ κάθε εἶδους προϊόντα μας».

73. Ρώτησε κάποτε κάποιος ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ποιά θεωροῦσε πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή τοῦ νόμου, καὶ ἄκουσε, ὅτι πρώτη ἐντολή εἶναι τὸ, «Ν' ἀγαπήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεό σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου», ἐνῶ δεύτερη καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν τό, «Ν' ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου»²⁷. Μπορεῖ ὅμως κανεὶς νὰ δεῖ καὶ τὸν ἴδιο τὸν θεσπέσιο Παῦλο νὰ ἐξαρτᾶ κατὰ κάποιο τρόπο κάθε εἶδος τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὴν ἀγάπη, καὶ νὰ ἔχει τολμήσει νὰ τὴν κηρύξει ἀνώτερη καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ νὰ ἔχει ὁμολογήσει μὲ σαφήνεια, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ὁποῖος δὲν τὴν ἔχει αὐτὴν, κι ἂν ἀκόμα μοιράσει στοὺς φτωχοὺς τὰ ὑπάρχοντά του, κι ἂν ἀκόμα παραδώσει στοὺς διώκτες τὸ ἴδιο τὸ σῶμα του γιὰ νὰ καεῖ. Κάθετι λοιπὸν τὸ μεγάλο καὶ ἀξιάκουστο ποὺ ἔχομε προέρχεται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὴν ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀδελφούς μας.

της. Εἰ δὲ δὴ τις ὅλως τῶν τῆς ἀγάπης ἔξω φέροιτο νόμων καὶ ἀμέτοχος ὁρῶτο τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν, αὐτὸς ἀχρεῖος ἔσται παντελῶς, καὶ παντὶ τρόπῳ φαυλότητος νοοῖτ' ἂν εἰκότως ἐνισχημένος, ὡς ὅπηπερ ἂν ἀνεπιτήδευτον εἶη τὸ ἀγαθόν, ἐκεῖ δῆπου πάν-
5 τως ἀνθήσει τὸ πλημμελές.

Ὅρα τοίνυν τοῦ παντός λόγου τὴν οἰκονομίαν. Προαιτιασάμενος γὰρ ἐπ' ἀθεότητι τὸν Ἐφραΐμ, ἦτοι τὸν Ἰσραήλ, καὶ προσκνητὴν δαμιάλεων ἀποφήνας, καὶ τὴν εἰς τὸν ἕνα καὶ φύσει Θεὸν ἀγάπην οὐκ ἔχοντα, διὰ τοι τὸ προσκειῖσθαι φιλεῖν τοῖς ἔργοις τῶν ἰδί-
10 ων χειρῶν, ἀνόσιον ὄντως προσαποδείκνυσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἀδελφούς, καὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης ὀλοτρόπως ἠφειδηκότα. Ποιεῖται δὲ γενικῶς, καὶ μάλα σαφῶς, τὸν ἔλεγχον, καὶ ὡς ἐν βραχέσι μὲν ἔτι, πλὴν ἀπαριθμεῖται τὰ ἐγκλήματα. Ταύτητοί φησιν «Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐκτρίβοντες εἰς τὸ πρῶν πένητα καὶ καταδύ-
15 ναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι. Πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος, οἷς ἐσπούδασται λίαν τὸ οἰονείτως καὶ ἀπαλείφειν τῆς γῆς τὸν ἀσθενῆ καὶ πένητα καὶ καταδυναστεύειν εἰς τὸ πρῶν. Οἱ μὲν γὰρ τῆς κατὰ Θεὸν ἐπιεικείας ἐρασταί, διαυγαζούσης αὐτοῖς τῆς ἡμέρας ἀναφέρουσι τῷ Θεῷ τὰ χαριστήρια, προσκννοῦσι, προ-
20 σεύχονται, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων παρατρέπουσι τὰς σπουδάς· οἱ δὲ εἰς μόνον ὁρῶντες τὸ καταδυναστεύειν τινὰς, καὶ τοῦ χροῆναι πλεονεκτεῖν οὐδὲν εἶναι νομίζοντες τὸ ἰσοστατοῦν, ἔργον ποιοῦνται περισπούδαστον τὸ εὐθύς ἀρχομένης ἡοῦς εὐνῆς ἀναθρόσκειν, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῖς συνήθη βαδίζειν φαυλότητα,
25 καὶ οὕς ἂν δύναιντο πλεονεκτεῖν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ὑπερχομένην ὅλως αὐτοῖς τὴν νύκτα καὶ μέλλουσαν αἰτιώμενοι, ὅτι μὴ δίδωσι καιρὸν αὐτοῖς τὸν ἀποχρώντως ἔχοντα πρὸς πλεονεξίαν. Οὗτοί φησι «Πότε διελεύσεται ὁ μῆν καὶ ἀπειπολήσομεν;». Δεδανεικόντων δὲ αὕτη καὶ ἐν βραχὺ πλουτούτων εὐχή, αἰσχροῦν καὶ ῥυποκονδύλων,
30 οἱ τὸ τοῦ μηνός ἀεὶ διψῶσι πέρασ, ἵνα καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῶ συλλέγοντες, ἄδροτέρας ποιοῖντο τὰς ἑαυτῶν ἐμπολάς, καὶ τόκους ἐπὶ τόκοις ἀνοσίως ἐρανιζόμενοι καταθλίβουσι τοὺς ἀσθενεστέρους, καί τοι τοῦ νόμου λέγοντος ἐναργῶς «Ἐὰν δὲ ἀργύριον ἐκδανείσης τῷ πλησίον, οὐκ ἔση αὐτὸν κατεπεύγων, οὐκ ἐπιθήσεις αὐτῷ τόκον».

Ἐάν τις ὅμως κάποιος βγει ἔξω γενικά ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἀγάπης καὶ βρεθεῖ ἀμέτοχος τῶν ἀγαθῶν ποὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτήν, αὐτὸς θὰ εἶναι τελείως ἀχρεῖος, καὶ θὰ βρεθεῖ εὐλογα νὰ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ κάθε φαυλότητα, γιατί ὅπου τὸ ἀγαθὸ μένει ἀκαλλιέργητο, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε θὰ ἀνθήσει τὸ κακόν.

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν οἰκονομία ὅλου τοῦ λόγου. Ἐφοῦ δηλαδὴ κατηγορήσε γιὰ ἀθεότητα τὸν Ἐφραΐμ, ἦτοι τὸν Ἰσραήλ, καὶ τὸν παρουσίασε προσκυνητὴ δαμάλεων, καὶ νὰ μὴ ἔχει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἀγαποῦσε νὰ εἶναι προσηλωμένος στὰ ἔργα τῶν χειρῶν του, τὸν παρουσιάζει συγχρόνως καὶ ἀληθινὰ ἀνόσιο καὶ πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς ἀδελφούς του, καὶ τελείως ἀδιάφορο γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον του. Κάνει γενικὸ καὶ μὲ μεγάλη σαφήνεια τὸν ἔλεγχο, καὶ μὲ συντομία βέβαια, πλὴν ὅμως ἀπαριθμεῖ τὰ ἐγκλήματα. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἀκοῦστε αὐτὰ σεῖς ποὺ ταλαιπωρεῖτε τὸ πρῶν τὸν πένητα καὶ καταδυναστεύετε τοὺς φτωχοὺς τῆς χώρας». Εἶναι σὰ νὰ λέγει: Ὁ λόγος ἀπευθύνεται σὲ σᾶς, ποὺ φροντίδα σας μεγάλη εἶναι τὸ νὰ ἐξαφανίσετε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴ γῆ τὸν ἀδύνατο καὶ φτωχὸ καὶ νὰ τὸν καταδυναστεύετε τὸ πρῶν. Γιατί οἱ ἔραστὲς τῆς σύμφωνης μὲ τὸν Θεὸ ἀρεστῆς ζωῆς, καθὼς ξεπροβάλλει ἡ αὐγὴ τῆς ἡμέρας ἀναπέμπουν στὸν Θεὸ τὰ εὐχαριστήρια, τὸν προσκυνοῦν, προσεύχονται, καὶ στρέφουν τὴ φροντίδα τους πρὸς κάθετι ἀπὸ τὰ ἄξια ἐπαίνου, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποβλέπουν μόνο στὸ νὰ καταπιέζουν κάποιους, καὶ θεωροῦν ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσοδύναμο ἀπὸ τὸ νὰ τὰ ἔχουν ὅλα δικά τους, ἔργο τους περιπόθητο κάνουν τὸ νὰ σηκώνονται ἀπὸ τὸ κρεβάτι μόλις ἀρχίσει νὰ ξημερώνει καὶ νὰ ἐπιδίδονται στὴ συνηθισμένη φαυλότητά τους, καὶ νὰ ἀρπάζουν ἀπὸ ὅποιους μποροῦν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατηγοροῦν γενικά τὴ νύχτα ποὺ ἔρχεται καὶ ὅπου νᾶναι πρόκειται νὰ φτάσει, ἐπειδὴ δὲν τοὺς δίνει τὸν ἀπαιτούμενο καιρὸ γιὰ τὴν κερδοσκοπία τους. Αὐτοὶ λένε: «Πότε θὰ περάσει ἡ πρωτομηνιά γιὰ νὰ πουλήσομε τὰ προϊόντα μας;». Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ εὐχὴ καὶ αὐτῶν ποὺ δανερίζουν καὶ ἐκείνων ποὺ πλουτίζουν σύντομα, αἰσχροῦν ἀνθρώπων καὶ βρωμερῶν, οἱ ὅποιοι πάντοτε διψοῦν γιὰ τὸ τέλος τοῦ μήνα, ὥστε μαζεύοντας λίγο-λίγο, νὰ κάνουν μεγαλύτερα τὰ κέρδη τους, καὶ σωρεύοντας ἀνόσια τόκους πάνω σὲ τόκους, καταθλίβουν τοὺς ἀσθενέστερους, μολονότι ὁ νόμος λέγει ἀπερίφραστα: «Ἐάν δανείσεις χρήματα στὸν πλησίον σου, δὲν θὰ τὸν πιέσεις νὰ τὰ ἐπιστρέψει, δὲν θὰ προσθέσεις σ' αὐτὰ τόκο»²⁸.

Ἄλλ' οἱ μὲν φασί, «Πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἐμπολήσομεν;», οἱ δὲ ταῖς ἴσαις, ἧ καὶ ἔτι χείροσιν ἀρῶσιταῖς ἐνισχημένοι, καὶ λημμάτων αἰσχυρῶν ἠττώμενοι, φασὶ πάλιν «Πότε διελεύσεται τὰ σάββατα καὶ ἀνοίξομεν θησαυροὺς τοῦ ποιῆσαι μικρὸν μέτρον καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμια καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἀδίκον;». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν, ἧ ποίων σαββάτων ζητοῦσι πάροδον, ἵνα καὶ ἀνοίξειαν θησαυροὺς καὶ μικρὸν ποιήσειαν μέτρον, μεγαλύνωσι τε τὰ στάθμια, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Δι' ἑπτὰ ἐτῶν ποιήσεις ἄφεσιν, καὶ οὕτω τὸ πρόσταγμα τῆς ἀφέσεως· ἀφήσεις πᾶν χρέος ἴδιον ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον, καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις, ὅτι ἐπικέκληται ἄφεσις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Τὸν ἀλλότριον ἀπαιτήσεις ὅσα ἐάν σοι παρ' αὐτῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ σου ἄφεσιν ποιήσεις τοῦ χρέους σου». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Ἐὰν δὲ γένηται ἐν σοὶ ἐνδεὴς ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἐν μιᾷ τῶν πόλεων σου ἐν τῇ γῇ ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι, οὐκ ἀποστρέψεις τὴν καρδίαν σου, οὐδ' οὐ μὴ συσφίγξης τὴν χειρὰ σου ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ ἐπιδομένου· ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰς χειρὰς σου αὐτῷ, δάνειον δανειεῖς αὐτῷ ὅσα ἂν ἐπιδέηται καὶ καθ' ὅσον ὑστερεῖται». Προσπαρεγγυᾶ δὲ λέγων· «Πρόσεχε σεαυτῷ μὴ γένηται ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα, λέγων Ἐγγίξει τὸ ἔτος τὸ ἑβδόμον, ἔτος τῆς ἀφέσεως, καὶ πονηρεύσεται ὁ ὀφθαλμὸς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδομένῳ, καὶ οὐ δῶς αὐτῷ, καὶ βοήσεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ ἔσται σοι ἁμαρτία μεγάλη».

25 Τοῦ νόμου τοίνυν χρεῶν ἀποκοπὰς ποιεῖσθαι προστεταχότος, οἶονεὶ σαββατιζόντων ἐτῶν· ἐν ἐβδόμῳ γὰρ ἔτει πληροῦσθαι προστέταχεν· εἶτα προὑπομιμνήσκοντος μὴ δεῖν πονηρεύεσθαι, διακίχραν δὲ μᾶλλον τοῖς δεομένοις, κἂν εἰ μὴ φαίνοιτο μακρὰν τὸ τῆς ἀφέσεως ἔτος, οἱ πολλοὺς καὶ ἀμφιλαφεῖς ἔχοντες θησαυρούς, τὴν 30 χεῖρα συστέλλοντες, τὰ τῶν ἐτῶν σάββατα περιμένειν ἐσπούδαζον ἐπὶ θύραις ὄντα λοιπόν, εἴθ' οὕτως ἐδάνειζον, ἵνα μὴ τοῖς τῆς ἀφέσεως χρόνοις ὑπενεχθεῖν τὸ ὀφείλημα. Οὕτοί φασί· «Πότε διελεύσεται τὰ σάββατα», δῆλον δὲ ὅτι τὰ ἐξ ἐτῶν, «καὶ ἀνοίξομεν θη-

Ἄλλα κάποιοι βέβαια λένε, «Πότε θὰ περάσει ὁ μῆνας καὶ νὰ ἀρχίσουμε τὶς συναλλαγές», ἐνῶ ἄλλοι κυριευμένοι ἀπὸ ἴσες, ἢ καὶ ἀκόμα χειρότερες ἀρρώστιες, καὶ νικημένοι ἀπὸ αἰσχυρὲς ἀπολαβές, λένε πάλι· «Πότε θὰ περάσει τὸ σάββατο γιὰ ν' ἀνοίξουμε τὰ ταμεῖα μας γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὰ ὀλιγοδαρῆ ζύγια κατὰ τὴν πώληση καὶ τὰ βαρύτερα σταθμὰ κατὰ τὴν ἀγορά, κάνοντας παντοῦ ἀδίκαια ζυγίσματα». Καὶ τί σημαίνει αὐτό, ἢ ποιά σάββατα ζητοῦν νὰ ἔρθουν, γιὰ ν' ἀνοίξουν τὰ ταμεῖα τους καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὀλιγοδαρῆ ζύγια κατὰ τὴν πώληση καὶ τὰ βαρύτερα σταθμὰ κατὰ τὴν ἀγορά, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν στὸ Δευτερονόμιο· «Κάθε ἑπτὰ ἔτη θὰ παρέχεις ἄφεση, καὶ ὡς ἕξις θὰ ἐφαρμόζεις τὴν ἐντολὴ τῆς ἄφεσης· Θὰ χαρίσεις κάθε χρέος πὺ σου ὀφείλει ὁ πλησίον σου, καὶ δὲν θὰ τὸ ζητήσεις ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ σου, γιὰτὶ ἡ ἄφεση ἔχει ὀρισθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου. Ἀπὸ τὸν ξένο θὰ ζητήσεις νὰ σοῦ δώσει τὸ χρέος του, στὸν ἀδελφὸ σου ὅμως θὰ χαρίσεις τὸ χρέος του»²⁹. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα λέγει πάλι· «Ἐὰν σὲ κάποια πόλη τῆς χώρας πὺ σου ἔδωσε ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου συμβεῖ νὰ ὑπάρξει φτωχὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀδελφούς σου, δὲν θὰ κλείσεις τὴν καρδιά σου, οὔτε θὰ σφίξεις τὸ χέρι σου γιὰ νὰ μὴ δώσεις τίποτε στὸν ἀδελφὸ σου. ἀλλὰ θὰ ἀνοίξεις πλούσια τὰ χέρια σου σ' αὐτόν, θὰ δώσεις δανεικὰ σ' αὐτόν ὅσα χρειάζεται καὶ ὅσα στερεῖται»³⁰. Προστάζει ἐπιπροσθετα καὶ αὐτὸ, λέγοντας «Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου, μὴ κάνεις μέσα στὴν καρδιά καὶ τὸ νοῦ σου κρυφὴ σκέψη, λέγοντας· Πλησιάζει τὸ ἕβδομο ἔτος, τὸ ἔτος τῆς ἄφεσης, καὶ δεῖς ἔτσι μὲ πονηρὸ μάτι τὸν ἀδελφὸ σου πὺ χρειάζεται τὴ βοήθειά σου, καὶ δὲν τοῦ δώσεις τὴ βοήθεια, ὅποτε θὰ φωνάξει ἐναντίον σου πρὸς τὸν Κύριο, καὶ θὰ εἶναι μεγάλη ἡ ἁμαρτία σου»³¹.

Ἐνῶ λοιπὸν ὁ νόμος ἔχει προστάξει νὰ γίνονται μειώσεις τῶν χρεῶν, ἐφαρμοζόμενου κατὰ κάποιο τρόπο τοῦ σαββατισμοῦ τῶν ἐτῶν (γιατὶ πρόσταξε νὰ γίνεται αὐτὸ κατὰ τὸ ἕβδομο ἔτος), στὴ συνέχεια ὑπενθυμίζοντας ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκέπτονται πονηρὰ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ δανείζουν σ' ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι μακριὰ τὸ ἔτος τῆς ἄφεσης, αὐτοὶ πὺ εἶχαν πολλοὺς καὶ ἄφθονους θησαυρούς, σφίγγοντας τὸ χέρι, ἔκαναν τὴν πονηρὴ σκέψη νὰ περιμένουν τὰ σάββατα τῶν ἐτῶν πὺ ὅπου νᾶναι θὰ ἔρχονταν, καὶ τότε δάνειζαν, γιὰ νὰ μὴ συμπεριληφθεῖ τὸ χρέος στὰ χρόνια τῆς ἄφεσης. Αὐτοὶ λένε, «Πότε θὰ περάσουν τὰ σάββατα», δηλαδή τῶν ἕξι ἐτῶν, «γιὰ νὰ ἀνοίξουμε τὰ

σανρούς;». Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸ δυσσέδημα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῖς τῶν ἀθλίως πεπραχότων πτωχείαις ἀφιλαλλήλως ἐπιθρώσκοντες, μικροῖς μὲν ἐποιοῦντο μέτροις τὴν δόσιν, ἀντεκομίζοντο δὲ σταθμίους οὐκ ἴσοις, ἀλλὰ τοῖς ἔτι μείζοσι, καὶ πολὺ τῶν πρώτων δια-
5 βριθεστέροις, καίτοι Θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως τό, «Οὐκ ἔσται ἐν τῷ μαρσίπῳ σου στάθμιον καὶ στάθμιον μέγα καὶ μικρόν οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον καὶ μέτρον μέγα καὶ μικρόν. Στάθμιον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἔσται σοι καὶ μέτρον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἔσται σοι, ἵνα πολυήμερος γένη ἐπὶ τῆς γῆς ἧς Κύ-
10 ριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ, ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν τοῦτο, πᾶς ποιῶν ἄδικον».

Ἄλλ' οὐδεὶς ἐκείνοις τῆς δικαιοσύνης ὁ λόγος εἰς μόνην δὲ βλέποντες τὴν φιλοκέρδειαν, ἐξέτριβον πένητας, μονονουχὶ καταβοσκόμενοι τοὺς ἀθλίους, καὶ ἐν ὑποδημάτων ποιούμενοι τά-
15 ξει: «Νομαὶ γὰρ πλουσίων πτωχοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ὀνίνησιν ἡμᾶς οὐ μετρίως ὁ Παροιμιαστὴς λέγων: «Καρδία δὲ ἀνδρός λογιζέσθω δίκαια, ἵνα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατευθύνηται τὰ δι-
αθήματα αὐτοῦ». «Ἐνώπιον γὰρ εἰσι τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἰς δὲ πάσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει». Ὡς οὖν
20 ἐφορῶντος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἕκαστα περιαθροῦντος ἰσχνῶς, ὀρθὰς ποιεῖσθαι τὰς τροχιάς ἀναγκαῖον τοῖς γε ἀληθῶς ἀγαθοῖς καὶ ἐχέφροσι, καὶ οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὸ ἰσοῤῥοποῦν τῆς τε εἰς Θεὸν καὶ τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης. Καὶ ἡ μὲν εἰς Θεὸν ἀγάπη τὸ γνήσιον εἰς πίστιν καὶ τὸ ἀπαράφθορον ἔχει, ἡ δὲ γε εἰς ἀδελ-
25 φούς τῆς δικαιοσύνης ἀνῆπτει τὰ αὐχήματα. Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθές ὅτι «Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται». Χρη-
ναι δὲ φημι τοὺς εὐδοκμεῖν ἠρημένους, καὶ ἐννομοτάτην ἔχοντας ζωὴν, ἐνδύσασθαι μὲν σπλάγχνα οἰκτιρισμῶν», κατευμεγεθεῖν δὲ σφόδρα τῆς ἐπαράτου φιλοκερδείας, καὶ κοινὰ τοῖς δεομένοις
30 προθεῖναι τὰ ὄντα. Τηρήσας γὰρ οὕτω τῆς ἀγάπης τὸν νόμον, λαμπρός τε ἔσται καὶ ἀξιοζήλωτος παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Γέ-
γραπται γὰρ ὅτι, «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος».

32. Δευτ. 25, 13-15.

35. Παροιμ. 5, 21.

33. Σοφ. Σειρ. 13, 19.

36. Πρβλ. Α'. Κορ. 13, 6.

34. Παροιμ. 15, 29б.

37. Ψαλμ. 111, 9.

ταμεία μας;». Καὶ δὲν φτάνει μέχρις ἐδῶ ἢ ἀσέβειά τους, ἀλλὰ ἐπιτηδώντας χωρὶς ἀγάπῃ σὲ ἐκείνους πού ἔπασχαν ἀπὸ τὴν ἄθλια φτώχεια τους, πουλοῦσαν μὲ λιποβαρῆ ζύγια, καὶ ἀγόραζαν μὲ σταθμὰ ὄχι ἴσου βάρους, ἀλλὰ μὲ ἀκόμα μεγαλύτερα καὶ πολὺ πιὸ βαρύτερα ἀπὸ τὰ πρῶτα, μολονότι ὁ Θεὸς λέγει μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, «Δὲν θὰ ὑπάρχει στὸ σακκιδίό σου ζύγι μεγάλο καὶ ζύγι μικρό· δὲν θὰ ὑπάρχει στὸ σίτι σου μέτρο μεγάλο καὶ μέτρο μικρό. Θὰ ὑπάρχει ἓνα ζύγι ἀληθινὸ καὶ δίκαιο, καὶ ἓνα μέτρο ἀληθινὸ καὶ δίκαιο, γιὰ νὰ ζήσεις πολλὰ χρόνια στὴ χώρα τὴν ὁποία ὁ Κύριος ὁ Θεός σου σοῦ ἔδωσε ὡς κληρονομία, γιὰτὶ εἶναι βδελυρὸς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου καθένας πού τὸ κάνει αὐτό, καθένας πού πράττει τὸ ἄδικο»³².

Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἔδιναν καιμιά σημασία γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἀποβλέποντας μόνο στὴν κερδοσκοπία, καταπίεζαν τοὺς φτωχοὺς, κατατρώγοντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς δυστυχισμένους, καὶ τοὺς ἐξίσωναν μὲ ἓνα ζευγάρι ὑποδημάτων· γιὰτὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Βοσκὲς τῶν πλουσίων εἶναι οἱ φτωχοί»³³. Ἄλλὰ μᾶς ὠφελεῖ πάρα πολὺ ὁ Παροιμιστὴς λέγοντας· «Ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου νὰ σκέπτεται μέσω τοῦ νοῦ τῆς τὰ δίκαια, γιὰ κατευθύνονται τὰ δῆμάτα του ἀπὸ τὸν Θεό»³⁴. «Γιὰτὶ ὅλοι οἱ δρόμοι τοῦ ἀνθρώπου βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ ὅλες τὶς κινήσεις του»³⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐποπτεύει καὶ παρακολουθεῖ μὲ λεπτομέρεια ὅλες τὶς ἐνέργειές μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνουν εὐθεῖς τὶς πορεῖες τους οἱ ἀληθινὰ ἀγαθοὶ καὶ φρόνιμοι, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε ἰσοδύναμο μὲ τὴν ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀδελφούς τους. Καὶ ἡ ἀγάπῃ βέβαια πρὸς τὸν Θεὸ ἔχει τὸ γνήσιο ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὸ ἀδιάφθορο, ἐνῶ ἡ ἀγάπῃ πρὸς τοὺς ἀδελφούς συνοδεύεται ἀπὸ τὰ καυχήματα τῆς δικαιοσύνης. Γιὰτὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι «Ἡ ἀγάπῃ δὲν κάνει κακὸ στὸν πλησίον»³⁶. Πρέπει λοιπὸν, νομίζω, αὐτοὶ πού θέλουν νὰ εὐδοκιοῦν σὲ ἔργα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἔχουν ζωὴ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο, νὰ ἐνδυθοῦν σπλάγχνα γεμᾶτα εὐπλαγχνία, καὶ νὰ καταπολεμήσουν μὲ σφοδρότητα τὴν καταραμένη αἰσχροκέρδεια καὶ νὰ θέσουν τὴν περιουσία τους στὴ διάθεση ἐκείνων πού ἔχουν ἀνάγκη. Γιὰτὶ αὐτὸς πού θὰ τηρήσει ἔτσι τὸ νόμο τῆς ἀγάπῃς, θὰ καταστεῖ λαμπρὸς καὶ ἀξιοζήλευτος καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Γιὰτὶ ἔχει γραφεῖ, «Σκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς, ἡ ἀγαθοεργία του μένει αἰώνια»³⁷.

Στίχ. 7-8. «Ὁμνύει Κύριος καθ' ὑπερηφανίας Ἰακώβ, Εἰ ἐπιλησθήσεται εἰς νῆκος πάντα τὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τούτοις οὐ ταραχθήσεται ἡ γῆ, καὶ πενθήσει πᾶς ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ἀναθήσεται ὡς ποταμὸς συντέλεια, καὶ κατα-
5 θήσεται ὡς ποταμὸς Αἰγύπτου».

ΟΔ'. Ὑπεροψίας ἔγκλημα ποιεῖται Θεὸς τοῖς ἐξ Ἰακώβ, τὸ θείων μὲν ἀφειδῆσαι νόμων καὶ δεσποτικῶν θελημάτων ἀλογῆσαι παντελῶς, πατῆσαι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν εἰς ἀδελφούς ἀγάπην. Ὁμνυσι τοίνυν καθ' ὑπερηφανίας Ἰακώβ. Καὶ οὐτι που φαμὲν 10 ὄρκιον ποιεῖσθαι τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τὴν τινων ὑπεροψίαν· ὁμνυσι δὲ κατ' αὐτῆς, τουτέστι καθορίζων αὐτῆς τὴν ἀξίαν δίκην. Τί δὲ δὴ καὶ ὁμνυσιν ὄλως; Ὡς οὐκ ἂν ἔτι παραδράμοι τὰ ἐγκλήματα, καὶ μέχρι τέλους ἀνέξεται. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, τὸ εἰς νῆκος ἔστι, τὸ μέχρι παντός καὶ εἰς ἀπονίκησιν τρέχον. Εἰτά φη- 15 σιν, ὅτι λήθης ἀνηρημένης τῆς ἐπὶ γε φημι τοῖς ἀνοσίοις αὐτῶν πλημμελήμασι, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο θορύβου μὲν ἔμπλεως ἡ γῆ, καταθεόντων αὐτὴν τῶν ἐχθρῶν, αὐτοὶ δὲ πενθήσουσι δεινὴν τε καὶ δυσδιάφυκτον ἀνατλάντες συμφορᾶν; Καὶ τίς αὕτη πάλιν; Ἀναδιδασθήσεται γὰρ ἐπ' αὐτοὺς συντέλειά φησιν ὡς ποταμὸς 20 Αἰγύπτου, πάντα κατακαλύπτων, καὶ πολλοῖς καὶ ἀμάχοις ῥεύμασιν ὄλην ἐπικλύζων τῆς Σαμάρειας τὴν γῆν· καταθήσεται δὲ καὶ ὁμοίως πάντα κατασύρων τὰ παρεμπύπτοντα, καὶ οὐδενὸς τὸ σύμπαν φειδόμενος. Ἀνέβη γὰρ ἐπ' αὐτοὺς ὁ Σενναχηρείμ μυριάνδροις στρατιαῖς, οἷά τις ποταμὸς καταπλημμυρῶν τῆς 25 γῆς, καὶ ὑφ' ἑαυτῷ τὰ πάντα ποιούμενος· ἀπέβη δὲ πάλιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, πλείστην τε ὄσην καὶ ἀναρίθμητον αἰχμαλωσίαν ἐπισυρρόμενος.

Ὅταν τοίνυν καταφρονῶμεν Θεοῦ, αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις εὐρήσομεν, ὡς ἐν θορύβῳ γενέσθαι καὶ λύ- 30 παις τρόπον τινὰ διαρπαζομένους παρ' αὐτῶν καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης ὑποπίπτοντας εἰς δουλοπρεπῆ θητείαν. Ἔσονται γὰρ καθ' ἡμῶν ὡς ἄμαχον ὕδωρ κατασύρον εἰς ὄλεθρον καὶ καταποντίζον εἰς ἀπώλειαν. «Ποταμοὶ δὲ ἡμᾶς οὐ συγκλύσουσι», κατὰ τὸ γεγραμμέ-

Στίχ. 7-8. «Ὁρκίζεται ὁ Κύριος κατὰ τῆς ὑπερηφάνειας τοῦ Ἰακώβ· Δὲν θὰ λησμονηθοῦν καὶ δὲν θὰ συνεχισθοῦν μέχρι τέλος ὅλα τὰ κακὰ ἔργα σας, ἀλλ' ἐξαιτίας αὐτῶν θὰ ταραχθεῖ ἡ χώρα σας καὶ θὰ πενήσει ὁ κάθε κάτοικος αὐτῆς, καὶ θὰ ἐκδηλωθεῖ σὰν ποταμὸς ἡ συντέλεια, καὶ θὰ καταβεῖ ὀρμητικὰ ὅπως ὁ ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου».

74. Ὁ Θεὸς κατηγορεῖ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ γιὰ ὑπεροψία, ἐπειδὴ ἔδειξαν ἀδιαφορία γιὰ τοὺς θεῖους νόμους καὶ περιφρόνησαν τελείως τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπιπλέον καταπάτησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Ὁρκίζεται λοιπὸν κατὰ τῆς ὑπερηφάνειας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων κάνει ὄρκο στὴν ὑπεροψία κάποιων, ἀλλὰ ὀρκίζεται ἐναντίον αὐτῆς, δηλαδή καθορίζει τὴν τιμωρία ποὺ τῆς ἀξίζει. Καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ὀρκίζεται; "Ὅτι δὲν θὰ παραβλέψει πιά τὰ ἐγκλήματα καὶ δὲν θὰ τὰ ἀνεχθεῖ μέχρι τὸ τέλος. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «εἰς νῆκος», τὸ νὰ συνεχίζονται γιὰ πάντα καὶ νὰ προχωροῦν στὴ νίκη." Ἐπειτα λέγει, ὅτι ὅταν ἀποκλεισθεῖ τὸ ἐνδεχόμενο νὰ τὰ ξεχάσει, ἐννοῶ τὰ ἀνιέρα ἐγκλήματα τους, πῶς δὲν θὰ γεμίσει ἀπὸ ταραχὴ ἢ χώρα τους, ὅταν θὰ διατρέχουν αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ καὶ θὰ τοὺς καταδιώκουν καὶ αὐτοὶ θὰ παραδοθοῦν στὸ πένθος ἔχοντας ὑποστρεῖ μὰ τόσο φοβερῆ καὶ δύσκολα ἀποφευγόμενη συμφορὰ; Καὶ ποιὰ εἶναι πάλι αὐτὴ ἡ συμφορὰ; Θὰ ἀνεβεῖ καὶ θὰ ξεσπάσει ἐναντίον τους ἡ συντέλεια, λέγει, ἔτσι ὅπως ὁ ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, κατακαλύπτοντας τὰ πάντα, καὶ κατακλύζοντας μὲ τὰ πολλὰ καὶ ἀκαταμάχητα ρεύματά του ὅλη τὴ χώρα τῆς Σαμάρειας καὶ θὰ καταβεῖ ὅμοια μὲ τὴν ὀρμὴ τοῦ ποταμοῦ παρασύροντας ὅλα ὅσα τυχὸν βρεθοῦν μπροστὰ της, χωρὶς νὰ σπλαχνισθεῖ ἀπολύτως κανένα. Καὶ πράγματι ἀνέβηκε ἐναντίον τους ὁ Σενναχηρείμ μὲ ἀναρίθμητα στρατεύματα, καταπλημμυρίζοντας σὰν κάποιος ποταμὸς τὴ χώρα τους καὶ κάνοντας τὰ πάντα δικά του, καὶ ἐπέστρεψε πάλι στὴν πατρίδα του, σύροντας μαζί του πάρα πολλοὺς καὶ ἀναρίθμητους αἰχμαλώτους.

"Ὅταν λοιπὸν περιφρονοῦμε τὸν Θεό, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ βροῦμε ἐναντίον μας τὶς ἐχθρικές δυνάμεις, ὥστε νὰ κυριευθοῦμε ἀπὸ ταραχὴ καὶ θλίψη, καθὼς κατὰ κάποιο τρόπο θὰ ἀρπαζόμαστε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀναγκαστικὰ θὰ πέφτομε καὶ θὰ περιερχόμαστε σὲ κατάσταση δουλείας. Γιατὶ θὰ πέσουν ἐναντίον μας σὰν ἀκαταμάχητο νερὸ ποὺ παρασύρει στὸν ὄλεθρο καὶ καταποντίζει τὰ θύματά του στὴν ἀπώλεια. Ἀλλὰ σύμ-

νον, «οὔτε μὴν καταπίεται θυθός, ἀλλ' οὐδ' ἂν καταποντίσαι κα-
 ταιγίς» εὐαρεστεῖν ἐθέλοντας τῷ Θεῷ. Τότε γὰρ δὴ, τότε τὰς τῶν
 δαιμονίων πλεονεξίας ἀνδρωδῶς ἐκδύναντες, καὶ τῆς ἐκείνων
 σκαιότητος ὀλίγα κομιδῇ φροντίσαντες, χαίροντες ἐροῦμεν «Εἰ μὴ
 5 ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς,
 ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς»· καὶ πάλιν· «Χεῖμαρῶρον διῆλθεν ἡ
 ψυχὴ ἡμῶν· ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον».
 Εἰ γὰρ καὶ ἔστιν ἀνυπόστατον καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἀναν-
 ταγώνιστον τῆς διαβολικῆς ἐπηρείας τὸ ὕδωρ, τουτέστιν ὁ διὰ πα-
 10 θῶν ἐπικλυσιμός, ἀλλ' ἐν Χριστῷ δυνασόμεθα. Παρελευσόμεθα γὰρ
 οἷά τινα χεῖμαρῶρον τῆς ἐκείνου δυστροπίας τὴν ἔφοδον.

Στίχ. 9-10. «Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος ὁ
 Θεός, καὶ δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει
 ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς, καὶ μεταστρέψω τὰς ἐορτὰς
 15 ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ὠδὰς ὑμῶν εἰς θρήνον,
 καὶ ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὀσφῦν σάκκον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν κε-
 φαλὴν φαλάκρωμα, καὶ θήσομαι τὸν Ἰακώβ ὡς πένθος
 ἀγαπητοῦ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδύνης».

ΟΕ. Διττὴν ὠδίνει ταυτὶ τὴν διάνοιαν. Ἔθος γὰρ αἰείτως τοῖς
 20 ἁγίοις προφήταις ἐπὶ τέλει μάλιστα τῶν ἰδίων λόγων μεμνησθαι
 Χριστοῦ, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου ποιεῖσθαι τὴν ἀφήγησιν,
 ἀσαφείαις ἔτι κατεσκιασμένην. Φέρε τοίνυν, ἐπ' ἄμφω βλέποντες,
 τὰ εἰκότα λέγωμεν. Ἐκθησόμεθα δὲ πρῶτον τὰ τοῖς εἰρημένοις
 ἀκόλουθα, εἴθ' οὕτως εἰς ἐξήγησιν τὴν περὶ Χριστοῦ τὸν τῶν εἰρη-
 25 μένων μεθαρομόσομεν νοῦν. Κατ' ἐκείνην δὴ οὖν τὴν ἡμέραν, καθ'
 ἦν ἂν ἡ συντέλεια κατὰ πάσης τῆς Σαμαρειτῶν οἰκῆσεται γῆς ὡς
 Αἰγύπτου ποταμῖος, ἀπάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν οἰκούντων αὐ-
 τὴν δεινὸς καὶ βαθύς κατασκεδασθήσεται σκότος, καταδυομένου
 τρόπον τινὰ τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦτο μεσημβρίας. Καὶ οὐ δήπου φα-
 30 μέν, ὅτι κατέδυ κατὰ τὸ ἀληθὲς τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, ἀλλὰ γέγονεν ὡς
 σκότος τοῖς τὴν Σαμάρειαν οἰκοῦσιν ἢ ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰ.
 Καταθολοῖ γὰρ τὸν νοῦν πολλὴ καὶ ὑπερμεγέθης, ὅταν αἴρηται
 λύπη, καὶ σκοτίζει καρδίαν τὰ παρ' ἐλπίδα τε καὶ ἀδοκίμως συμ-

38. Ὑσμα Ὑσμ. 8, 7. Ψαλμ. 68, 16.

39. Ψαλμ. 123, 2-3.

40. Ὅπ. π. 4-5.

φωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ποταμοὶ δὲν θὰ μᾶς κατακλύσουν», «οὔτε θὰ μᾶς καταπιεῖ ὁ θυθός, ἀλλ' οὔτε θὰ μπορέσει νὰ μᾶς καταποντίσει ἢ καταιγίδα»³⁸, ἂν θελήσομε νὰ εἴμαστε εὐάρεστοι στὸν Θεό. Γιατὶ τότε, τότε ξεφεύγοντας μὲ γενναιότητα ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν δαιμονίων καὶ ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὴν κακία ἐκείνων, γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ θὰ ἀναφωνήσομε· «Ἄν δὲν ἦταν μαζί μας ὁ Κύριος, ὅταν ἐξεγέρθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἐναντίον μας, θὰ μᾶς κατάπιναν ὅπωςδὴποτε ζωντανούς»³⁹· καὶ πάλι· «Θὰ περνοῦσε μέσα ἀπὸ χεῖμαρρο ἢ ψυχὴ μας, θὰ περνοῦσε ἢ ψυχὴ μας μέσα ἀπὸ τὸ χωρὶς πυθμένα νερό»⁴⁰. Γιατὶ, ἂν καὶ εἶναι ἀπύθμενο καὶ ἀκαταμάχητο ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας τὸ νερὸ τῆς διαβολικῆς καταδρομῆς, δηλαδὴ ὁ κατακλυσιμὸς ἀπὸ τὰ πάθη, ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ θὰ μπορέσομε νὰ τὸ ἀντιμετωπίσομε. Γιατὶ θὰ περάσομε σὰν κάποιον χεῖμαρρο τὴν ἔφοδο τῆς δυστροπίας ἐκείνου.

Στίχ. 9-10. «Καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, θὰ δύσει ὁ ἥλιος τὸ μεσημέρι, καὶ μέρα μεσημέρι θὰ σκεπάσει σκοτάδι τὴ γῆ· θὰ μετατρέψω ἐπίσης τὶς ἑορτές σας σὲ πένθος καὶ ὅλα τὰ ἄσματά σας σὲ θρήνο, καὶ κάθε μέση θὰ τὴ ζώσω μὲ σάκκο, καὶ σὲ κάθε κεφάλι θὰ προκαλέσω φαλάκρωμα, καὶ θὰ ὀδηγήσω τὸν Ἰακώβ σὰν σὲ πένθος ἀγαπητοῦ του προσώπου καὶ τοὺς δικούς του σὲ ἡμέρα ὀδύνης».

75. Τὰ λόγια αὐτὰ κυφοροῦν διπλὸ νόημα. Γιατὶ συνηθίζουν πάντοτε οἱ ἅγιοι προφῆτες, στὸ τέλος μάλιστα τῶν λόγων τους νὰ μνημονεύουν τὸν Χριστὸ καὶ νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' αὐτόν, κατεσκιασμένο ἀκόμα ἀπὸ ἀσάφειες. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀποβλέποντες καὶ στὰ δύο νοήματα, ὡς ποῦμε τὰ πρέποντα. Πρῶτα βέβαια θὰ ἐκθέσομε ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ, καὶ ἔπειτα θὰ προσαρμόσομε τὸ νόημα ὅσων λέχθηκαν στὴν ἐξήγησιν γιὰ τὸν Χριστό. Κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη λοιπόν, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ξεχυθεῖ ἢ καταστροφή σὲ ὅλη τὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν ἔτσι ὅπως ὁ ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, σὲ ὅλους, πού λέγει ὁ λόγος, τοὺς κατοίκους αὐτῆς θὰ ἀπλωθεῖ φοβερὸ καὶ βαθὺ σκοτάδι, δύοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὁ ἥλιος, καὶ αὐτὸ μέρα μεσημέρι. Καὶ δὲν λέμε βέβαι, ὅτι ἔδυσσε ἀληθινὰ ὁ ἥλιος τὸ φῶς του, ἀλλὰ ἡ συμφορὰ ἀπὸ τὸν πόλεμον ἀπλώθηκε σὰν σκοτάδι πάνω στοὺς κατοίκους τῆς Σαμαρείας. Γιατὶ καταθολώνει τὸν νοῦ ἢ πολλὴ καὶ ὑπέρομετρα μεγάλη λύπη ὅταν φτάνει στὸ ἀποκορύφωμά της, καὶ σκοτίζουν τὴν καρδιὰ τὰ ἀνέλπιστα καὶ ἀπροσδόκητα συμβάντα, καὶ ἡ δριμύτητα τῶν σκυθρωπῶν προκαλεῖ

βαίνοντα, καὶ τῶν σκυθροπῶν ἢ δομιύτης ἀχλὺν οἶά τινα καὶ ομίχλην ταῖς τῶν παθόντων καρδίαις ἐνεργάζεται. Οὐκοῦν ὄψονται σκότος, φησί, κἂν εἰ μεσημβρίζοι τυχὸν ὁ ἥλιος.

Οἱ δὲ δὴ πάλαι λαμπρῶς ἐορτάζοντες, χορδαῖς τε καὶ λύραις 5 καὶ τοῖς τῶν ἁσμάτων λιγυρωτέροις αἰεὶ προσχρώμενοι, τῶν μὲν τοιούτων ἀφέξονται σπουδασμάτων, κατοικώξουσι δὲ μᾶλλον, καὶ μελέτην ποιήσονται τὰς εἰς θρηῖνον ὠδὰς, καὶ τὸ τῶν πενθούτων ἀναλήψονται σχῆμα, σάκκον τέ φημι καὶ φαλάκρωμα. Ἀτιμοποιὸν δὲ σφόδρα καταψιλοῦσθαι τὴν κεφαλὴν. Καὶ γοῦν ὁ θε-
10 σπέσιος Ἰὼβ ἀπεκείρατο τὴν κόμην τῶν τέκνων ἀπολωλότων. «Ποιήσομαι» δέ, φησί, «τὸν Ἰακώβ ὡς πένθος ἀγαπητοῦ», τουτέστιν οὕτως ἐπ' αὐτῷ στυγνάσουσιν οἱ ἰδόντες αὐτόν, ὡσανεὶ καὶ μήτηρ ἢ πατὴρ ἐφ' ἐνὶ καὶ ἀγαπητῷ κεμένῳ τέκνῳ· «καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ δὲ εἰς ἡμέραν ὀδύνης», τουτέστιν, οἱ ἐκ γειτόνων
15 Ἰούδας καὶ Βενιαμίν, οἱ ὁμοῦ τῷ Ἐφραΐμ εἰδώλοις λελατρευκότες, καὶ μετ' αὐτοῦ γεγονότες κατὰ τοῦτον δηλονότι τὸν τρόπον, ὡς ἡμέραν ἔχοντες ὀδύνης, καὶ ὡς ἐν ὠδίσι γεγονότες εὗρεθήσονται ἐν ὠδίσι δὲ φημι ταῖς ἐκ δειμάτων καὶ λύπης καὶ πόνων. Καταδηώσας γὰρ τὴν Σαμαρείαν ὁ Σενναχηρείμ, πάσας εἶλεν ἀν-
20 τῶν τὰς πόλεις. Εἶτα πέμπει Ῥαψάκην ἐκ Λάχισ εἰς Ἱερουσαλήμ, ὃς ἐπηπείλησε τὰ δεινὰ τοῖς ἐν τῷ τείχει. Συνέθραυσε δὲ οὕτως εἰς ἀκηδίαν τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τοῖς ἐν Σαμαρεία συνδιόλλυσθαι προσδοκᾶν. Τότε δὴ, τότε βαρυθυμήσας ἄγαν καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας, πέμπει τινὰ πρὸς τὸν προ-
25 φήτην Ἡσαΐαν λέγων· «Ἡμέρα θλίψεως καὶ ὄνειδισμοῦ καὶ ἐλεγμοῦ καὶ ὀργῆς ἢ σήμερον ἢ μέρα, ὅτι ἤκει ἢ ὠδὴν τῇ τικτούσῃ, ἰσχὺν δὲ οὐκ ἔχει τοῦ τεκεῖν». Οὐκοῦν «ἡμέραν ὀδύνης» τοὺς ὡς ἐξ ὠδίνος πόνους καὶ βαρυθυμίας φησί. Γεγόνασι τοίνυν ἐν ἡμέρα ὀδύνης, ἀπολέσθαι προσδοκήσαντες οἱ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις,
30 οἱ μετὰ τοῦ Ἐφραΐμ γεγονότες κατὰ γε φημι τὸν τῆς εἰδωλολατρίας τρόπον.

Καὶ ταυτὶ μὲν ἔφην ὡς εἰκότα τε καὶ πρέποντα τοῖς τοτηνικάδε παροτρύνουσιν ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην. Ἐφασιμό-

μιὰ κάποια σκοτεινιά καὶ ὀμίχλη στὶς καρδιές ἐκείνων ποὺ τὰ ἔπαθον. Θὰ δοῦν λοιπὸν σκοτάδι, λέγει, κι ἂν τυχὸν ὁ ἥλιος βρῖσκεται ἀκόμα στὸ ἀπομεσήμερό του.

Ἔτσι ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ ἐόρταζαν μὲ λαμπρότητα, χρησιμοποιώντας πάντοτε ἔγχορδα ὄργανα καὶ λύρες καὶ τὰ μελωδικότερα ἄσματα, θὰ ἐγκαταλείψουν αὐτὲς τὶς ἐνασχολήσεις, καὶ μᾶλλον θὰ παραδοθοῦν στοὺς θρήνους καὶ θὰ κάνουν φροντίδα τοὺς τὶς θρηνώδεις ὠδές, καὶ θὰ ἀναλάβουν τὴ μορφή ἐκείνων ποὺ πενθοῦν, φορῶντας δηλαδὴ σάκκο καὶ ξυρίζοντας τὸ κεφάλι τοὺς. Καὶ βέβαια εἶναι πάρα πολὺ ἀτιμωτικὸ τὸ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἰὼβ ξύρισε τὸ κεφάλι του ὅταν ἔχασε τὰ παιδιὰ του⁴¹. «Θὰ κάνω», λέγει, «τὸν Ἰακώβ νὰ τὸν θρηνοῦν ἔτσι ὅπως θρηνοῦν ἀγαπητὸ πρόσωπο», δηλαδὴ ἔτσι θὰ λυπηθοῦν γι' αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸν δοῦν, ὅπως καὶ ἡ μητέρα ἢ ὁ πατέρας γιὰ κάποιο ἀγαπητὸ παιδί τοὺς ποὺ κείτεται νεκρό. «Καὶ οἱ δικοὶ του θὰ εἶναι ὅπως σὲ ἡμέρα ὀδύνης», δηλαδὴ οἱ γείτονές τοὺς Ἰούδας καὶ Βενιαμίν, οἱ ὁποῖοι μαζί μὲ τὸν Ἐφραΐμ εἶχαν λατρεύσει τὰ εἰδωλα καὶ ἀκολούθησαν αὐτόν, δηλαδὴ ἔδειξαν τὴν ἴδια συμπεριφορά, θὰ βρεθοῦν σὰν σὲ ἡμέρα ὀδύνης καὶ σὰ νὰ περνοῦν ὠδίνες τοκετοῦ. Καὶ ἐννοῶ βέβαια τὶς ὠδίνες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ τὴ λύπη καὶ τοὺς πόνους. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Σενναχηρείμ καταλεηλάτησε τὴ Σαμάρεια, κυριεύσε ὅλες τὶς πόλεις αὐτῶν. Στὴ συνέχεια ἔστειλε τὸν Ραβιάκη ἀπὸ τὶς Λάχισ στὴν Ἱερουσαλήμ, ὁ ὁποῖος ἀπειλήσε μὲ τὰ δεινὰ ἐκείνους ποὺ ἦταν κλεισμένοι μέσα στὸ τεῖχος. Καὶ προξένησε τόση συντριβὴ ἢ στενοχώρια στοὺς κλεισμένους μέσα στὰ Ἱεροσόλυμα, ὥστε νὰ προσδοκοῦν ὅτι θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἀμέσως μαζί μὲ τοὺς Σαμαρεῖτες. Τότε λοιπὸν, τότε κυριευμένος ἀπὸ βαρυθυμία ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας, ἔστειλε κάποιον πρὸς τὸν προφῆτη Ἡσαΐα λέγοντας «Ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἡμέρα θλίψης καὶ ἐξευτελισμοῦ καὶ δοκιμασίας καὶ ὀργῆς, γιατί ἔπιασαν οἱ πόνου τοῦ τοκετοῦ αὐτὴν ποὺ πρόκειται νὰ γεννήσει, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ γεννήσει»⁴². Ἄρα λοιπὸν «ἡμέρα ὀδύνης» ὀνομάζει τοὺς πόνους σὰν ἀπὸ τὸν τοκετὸ καὶ τὴ βαρυθυμία. Βρέθηκαν δηλαδὴ σὰν σὲ ἡμέρα ὀδύνης, προσδοκῶντας οἱ κάτοικοι τῶν Ἱεροσολύμων ὅτι θὰ ἐξολοθρευθοῦν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ὅμοιοι μὲ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἐφραΐμ, ἐννοῶ βέβαια ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς εἰδωλολατρίας.

Καὶ αὐτὰ βέβαια τὰ εἶπα ἐπειδὴ μοιάζουν καὶ πρέπει σ' αὐτοὺς ποὺ τώρα ἐξοργίζουν τὸν Κύριο τῶν ὄλων ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τοὺς.

σαι δ' ἄν τις οὐδὲν ἤττον αὐτὰ καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν δεδυσσεδηκόσι τὸν Ἐρμιανουήλ, κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνον. Αὐτοὶ γὰρ εἰσιν «οἱ ἐκτριβόντες εἰς τὸ πρῶν πένητα», τουτέστιν, οἱ ἀποσπουδάζοντες μὲν τὸ ἐννόμως ἐλέσθαι βιοῦν, ἐφ' ἑτέρω δὲ οὐδενὶ προϊόν-
 5 τες που τάχα, ἢ τὸ καταφθεῖραι τὸ δίκαιον, καὶ δι' οὐδενὸς ποιῆσθαι τολμᾶν τὸ ταῖς θείαις ἐντολαῖς εὐμόλα διωρισμένον καὶ πλεονεκτεῖν ἀσχέτως οὓς ἂν ἔλαιντο τῶν ἀσθενεστέρων. Αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν οἱ λέγοντες «Πότε διελεύσεται ὁ μῆν», καὶ τὰ ἐξῆς ὅτι γὰρ ἐρασιχρήματοί τε καὶ αἰσχροκερδεῖς ἦσαν ἄγαν οἱ γραμματεῖς τε
 10 καὶ οἱ Φαρισαῖοι, κατὰ πολλοὺς ἂν εἰδείημεν τρόπους, τοῖς εὐαγγελικοῖς συγγράμμασι τὸν νοῦν ἐπερείδοντες. Ἀμείνους μὲν γὰρ ὀραῖσθαι λημμάτων αἰσchrῶν, καὶ φιλοκερδείας ἀπάσης ἀπηλλάχθαι φιλεῖν τῆς κατὰ Θεὸν ἐπεικειίας τοὺς ἐραστάς συνεβούλευεν ὁ Χριστός, προὔτρεπε δὲ καὶ ἐπὶ τὸ ἔτι μείζον ἰέναι, καὶ τοῖς δεομέ-
 15 νοις ἐπαρκεῖν καὶ διανέμειν τὰ ὄντα. Ἀλλὰ τί φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής; «Ἦκουον δὲ ταῦτα καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὄντες, καὶ ἐξεμνηκῆριζον αὐτόν».

Οὐκοῦν καὶ περὶ αὐτῶν εἰκότως ἂν λέγοιτο· «Ὁμνύει Κύριος καθ' ὑπερηφανίας Ἰακώβ, εἰ ἐπιλησθήσεται εἰς νῆκος τὰ ἔργα
 20 ὑμῶν». Ὑπεροψία γὰρ ἀληθῶς, τὸ καὶ θείων αὐτοὺς ἀλογῆσαι νόμων, καὶ τὸ ἔτι τούτου φορτικώτερον, καὶ αὐτῷ λοιπὸν ἐμπαροινῆσαι τῷ Χριστῷ. Ταύτητοι λοιπὸν οὐδὲ εἰς λήθην αὐτῶν ἀποδημήσει τὰ πλημμελήματα· συντέλεια δὲ ὥσπερ ἐπαναδέθηκεν ἐπ' αὐτούς, καὶ ὡς πλημμυρῶν ποταμὸς ὁ Ῥωμαίων πόλεμος.
 25 Ἐπειδὴ δὲ σταυρῷ παρέδοσαν τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην, ἔδου μὲν ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτούς, συνεσκότασε δὲ καὶ τὸ φῶς. «Γέγονε γὰρ σκότος ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἐνάτης». Καὶ τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις τὸ σημεῖον ἦν ἐναργὲς τοῦ κατασκοτισθῆναι νοητῶς τὰς τῶν σταυρωσάντων ψυχάς «Πώρωσις γὰρ ἀπὸ μέρους γέγονε τῷ Ἰο-
 30 ραήλ» καὶ ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Ἄχρι σήμερον ἡνίκα ἀναγινώσκηται Μωυσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται». Ἐπηρᾶτο δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ἐκ φιλοθείας

43. Λουκᾶ 16, 14.

44. Ἀμώς 8, 7.

Μπορεῖ ὅμως νὰ τὰ ἐφαρμόσει αὐτὰ κανεῖς καθόλου λιγότερο καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ διέπραξαν ἀσεβήματα εἰς βάρος τοῦ Ἑμμανουήλ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνανθρώπησης. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι «ἐκείνοι ποὺ συντρίβουν τὸ πρῶν τὸν φτωχὸ», δηλαδή ποὺ δὲν θέλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, καὶ δὲν ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ καταφθείρουν τὸ δίκαιο, καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ πράττουν αὐτὸ ποὺ ὀρίζουν μὲ σαφήνεια οἱ θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ καταπιέζουν ἀσταμάτητα αὐτοὺς ποὺ θέλουν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀδύνατους. Αὐτοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι σὰν ἐκείνους ποὺ ἔλεγον «Πότε θὰ περάσει ὁ μήνας», καὶ τὰ ἔξῃς». Ὅτι βέβαια ἦταν φιλοχρήματοι καὶ πολὺ αἰσχροκερδεῖς οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε κατὰ πολλοὺς τρόπους, συγκεντρώνοντας τὸν νοῦ μας στὰ εὐαγγελικὰ συγγράμματα. Γιατὶ ὁ Χριστὸς συμβούλευε τοὺς ἔραστὲς τῆς κατὰ Θεὸν ἐνάρετης ζωῆς νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὶς αἰσchrές ἀπολαβές καὶ νὰ ἐπιδιώκουν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε φιλοκέρδεια, ἀλλὰ καὶ τοὺς προέτρεπε νὰ προχωροῦν καὶ στὸ ἀκόμα μεγαλύτερο, καὶ νὰ βοηθοῦν ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ μοιράζονται τὰ ὑπάρχοντά τους. Ἀλλὰ τί λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς, «Τὰ ἄκουσαν αὐτὰ καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ποὺ ἦταν φιλάργυροι, καὶ χλεύαζαν αὐτόν»⁴³.

Εὐλόγα λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ καὶ γι' αὐτούς: «Ὁρκίζεται ὁ Κύριος ἐναντίον τῆς ὑπερηφάνειας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθεῖ μέχρι τέλους τὰ ἔργα σας ὥστε νὰ μείνουν ἀτιμώρητα»⁴⁴. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ ὑπεροψία, καὶ τὸ νὰ περιφρονήσουν αὐτοὶ τοὺς θεῖους νόμους, καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ βαρύτερο ἀπὸ αὐτό, καὶ τὸ νὰ φερθοῦν σὰν μεθυσμένοι μὲ μανία καὶ ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν θὰ παραδοθοῦν στὴ λήθη τὰ πλημμελήματα αὐτῶν καὶ πράγματι σὰν καταστροφή φοβερὴ ἔπεσε ἐπάνω σ' αὐτούς καὶ σὰν καταπλημμυρισμένος ποταμὸς ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων. Καὶ ὅταν παρέδωσαν στὸ σταυρὸ τὸν Κύριο τῶν ὅλων, ἔσβησε ὁ ἥλιος σ' αὐτούς, καὶ τὸ φῶς τὸ διαδέχθηκε τὸ σκοτάδι. Γιατὶ λέγει: «Ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα μέχρι τὴν ἕνατη ὥρα σκοτάδι ἀπλώθηκε παντοῦ»⁴⁵. Καὶ αὐτὸ ἦταν σημάδι φανερὸ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι κατασκοτείνιασαν πνευματικὰ οἱ ψυχὲς ἐκείνων ποὺ τὸν σταύρωσαν. Γιατὶ «Πώρωση κυρίευσε ἓνα μέρος τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁴⁶, καὶ ὅπως γράφει πάλι ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Μέχρι σήμερον ὅταν διαβάζεται ὁ Μωυσῆς, κάλυμμα σκεπάζει τὸν νοῦ του»⁴⁷. Τοὺς καταράσθηκε

45. Ματθ. 27, 45.

46. Ρωμ. 11, 25.

47. Β' Κορ. 3, 15.

οὕτω λέγων· «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαιψον».

“Οτι δὲ καὶ τεθρηνήκασι μετατιθέντες ὥσπερ τὰς ἐορτὰς εἰς κατήφειαν, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ 5 ταῖς κλαιούσαις ἐπ’ αὐτῶ γυναιξὶν ἀποφερομένῳ λοιπὸν ἐπὶ τὸν σταυρόν· «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ’ ἐμέ, κλαίετε δὲ ἐφ’ ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν». Τεθρηνήκασι γὰρ τῇ τε πόλει καὶ αὐτῶ τῷ θεῷ συνδιολλύμεναι ναῶ, καὶ καταπιμπρόντων τὰ πάντα Ῥωμαίων. «Θήσομαι» τοίνυν φησὶν «αὐτόν», δῆλον 10 δὲ ὅτι τὸν Ἑμμανουήλ, «ὡς πένθος ἀγαπητοῦ καὶ τοὺς μετ’ αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδύνης». Σταυρωθέντα γὰρ τὸν Ἰησοῦν ἐπένθησαν οἱ πεπιστευκότες, γύναια δὲ κατοιμώζοντα μακρόθεν εἰστήκει, Μαρία τε ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία πάλιν ἡ Ἰακώβου καὶ τινες δὲ ἕτεραι σὺν αὐταῖς· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κτίσις τὸν ἑαυτῆς 15 ἐπένθει Δεσπότην. «Ὁ μὲν γὰρ ἥλιος ἐσκοτίζετο, διεῖρδήγνυντο δὲ καὶ πέτραι, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς τῶν πενθούντων ἐπλήρωσε σχῆμα, περιῶρήγνυμένου τοῦ καταπετάσματος ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω». Καί τι τοιοῦτον ὑπεσήμενεν ἡμῖν ὁ Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου λέγων· «Καὶ ἐνδύσω τὸν οὐρανὸν σκότος, καὶ θήσω 20 σάκκον τὸ περιδόλαιον αὐτοῦ». Γέγονε τοίνυν τὸ ἐπ’ αὐτῶ πένθος ὡς ἀγαπητοῦ. Τέθεινται δὲ καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ, τουτέστιν οἱ μαθηταί, εἰς ἡμέραν ὀδύνης. “Οτι γὰρ καὶ αὐτοὶ τεθρηνήκασι, πῶς ἐστὶν ἀμφιβάλλειν; Ἐν ὀδύναις γὰρ οὓσιν ἀπήγγελλον αἱ γυναῖκες τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· τότε δὴ, τότε καὶ ἀνανεύσαντες μόλις, ἔτρεχον ἐπὶ τὸ μνημεῖον. Καὶ τάχα που πρὸς ταυ- 25 τασὶ τὰς τὴν ἀνάστασιν εὐαγγελιζομένας γυναῖκας ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας ἐν Πνεύματι· «Γυναῖκες, ἐρχόμεναι ἀπὸ θέας, δεῦτε· οὐ γὰρ λαὸς ἐστὶ σύνεσιν ἔχων», ὁ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι· «διὰ τοῦτο οὐ μὴ οἰκτειρήσῃ αὐτοῖς ὁ ποιήσας αὐτούς, καὶ ὁ 30 πλάσας αὐτούς οὐ μὴ ἐλεήσῃ», φησὶν.

Στίχ. 11-12. «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἔξαποστελῶ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Καὶ σαλευθήσονται ὕδατα ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ

καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, λέγοντας ἀπὸ φιλοθεία τὰ ἑξῆς: «Ἄς σκοπισθοῦν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ κύρτωσε γιὰ πάντα τὴν πλάτη τους»⁴⁸.

“Ὅτι ὅμως καὶ θρήνησαν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μετέβαλαν τὶς ἑορτὲς σὲ θλίψη, θὰ μπορούσε νὰ γίνει φανερό καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Χριστὸς στὶς γυναῖκες ποὺ ἔκλαιγαν γι’ αὐτὸν ὅταν τὸν ὀδηγοῦσαν στὸ σταυρό: «Θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ, μὴ κλαῖτε γιὰ μένα, ἀλλὰ νὰ κλαῖτε γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὰ τέκνα σας»⁴⁹. Πράγματι θρήνησαν ὅταν χάνονταν μαζὶ μὲ τὴν πόλη καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν θεῖο ναὸ καὶ εἶχαν παραδώσει οἱ Ρωμαῖοι τὰ πάντα στὴ φωτιά. «Θὰ καταστήσω» λοιπόν, λέγει, «αὐτόν», δηλαδή τὸν Ἐμμανουήλ, «σὸν πένθος ἀγαπητοῦ προσώπου, καὶ τοὺς δικούς του σὰ νὰ βρίσκονται σὲ ἡμέρα ὀδύνης». Πράγματι ὅταν σταυρώθηκε ὁ Ἰησοῦς πένθησαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πιστέψει, καὶ οἱ γυναῖκες στέκονταν μακριὰ θρηνολογώντας, ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ Μαρία ἐπίσης ἡ μητέρα τοῦ Ἰακώβου καὶ κάποιες ἄλλες μαζὶ μ’ αὐτές⁵⁰: ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση πενθοῦσε τὸν Κύριό της. Γιατὶ ὁ ἥλιος σκοτείνιασε, οἱ πῆρες σχίζονταν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς πῆρε τὴ μορφὴ ἐκείνων ποὺ πενθοῦσαν, καθὼς σχίσθηκε τὸ καταπέτασμα ἀπὸ πάνω μέχρι κάτω»⁵¹. Κάτι τέτοιο μᾶς ὑποδήλωσε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας: «Καὶ θὰ ντύσω τὸν οὐρανὸ μὲ σκοτάδι καὶ θὰ τοῦ φορέσω σάκκο»⁵². Ἐγίνε λοιπόν τὸ πένθος γι’ αὐτὸν σὸν πένθος ἀγαπητοῦ προσώπου. Βρέθηκαν ἐπίσης καὶ οἱ μαζὶ μ’ αὐτόν, δηλαδή οἱ μαθητὲς του, σὸν σὲ ἡμέρα ὀδύνης. “Ὅτι βέβαια καὶ αὐτοὶ εἶχαν θρηνήσει πῶς μπορούμε νὰ τὸ ἀμφιβάλλουμε; Γιατί, ἐνῶ ὑπέφεραν ἀπὸ τὸν πόνο, τοὺς ἀνήγγειλαν αἱ γυναῖκες τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ· τότε λοιπόν, τότε, ἀφοῦ μόλις μὲ δυσκολία συνήλθαν, ἔτρεχαν πρὸς τὸ μνημεῖο⁵³. Καὶ πρὸς αὐτὲς ἴσως τὶς γυναῖκες ποὺ εὐαγγελίζονταν τὴν ἀνάσταση λέγει ὁ προφῆτης Ἡσαΐας φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα: «Γυναῖκες, ποὺ ἔρχεσθε ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέαμα, ἐλάτε· γιατί ὁ λαὸς δὲν ἔχει σύνεση», δηλαδή ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων «γι’ αὐτὸ δὲν θὰ τοὺς λυπηθεῖ αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔφερε στὴν ὑπαρξη, καὶ αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔπλασε δὲν θὰ τοὺς ἐλεήσει»⁵⁴, λέγει.

Στίχ. 11-12. «Νὰ ἔρχονται ἡμέρες, λέγει Κύριος, καὶ θὰ στείλω πείνα στὴ γῆ, ὄχι πείνα ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ πείνα τοῦ νὰ ἀκοῦτε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου. Καὶ θὰ προκληθεῖ ταραχὴ στὰ νερά ἀπὸ τὴ μία θάλασσα μέχρι τὴν ἄλλη θάλασσα, καὶ ἀπὸ τὸν

51. Ματθ. 27, 51.

52. Ἡσ. 50, 3.

53. Λουκᾶ 24, 9, 12.

54. Ἡσ. 27, 11.

ἀπὸ βορρᾶ ἕως ἀνατολῶν περιδραμοῦνται ζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν».

ΟΣΤ': Γέγραπται, «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου, ἐν θλίψει μίκροᾶ ἢ παιδεία σου ἡμῖν». Ἄριστον δὲ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστι καὶ 5 ὀνησιφόρον ἀληθῶς τὴν θλίψιν εἰδῶς καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ, ποτὲ μὲν ἔφασκεν, «Ἐν θλίψει ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον», ὅτε δὲ αὐτῷ, «Ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου». Σωφρονεστέρους γὰρ ἡμᾶς ἀποτελοῦσιν αἱ θλίψεις, καὶ τῶν τῆς ῥαθυμίας ἐξέλκουσι βρόχων, τῆς ἐπεικειᾶς τοὺς τρόπους ἀγα- 10 πᾶν ἀναπειθουσαι, καὶ τὸν ἀπηνῆ καὶ δυσήνιον ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου τοῖς τῆς ὀσιότητος καὶ ὑπακοῆς ὑποφέρουσαι ζυγοῖς. Καταδηωθείσης δὴ οὖν τῆς Σαμαρείας, φησί, καὶ κατεμπιπρωῶντος τὰς πόλεις τοῦ Βαβυλωνίου, κἂν εἰ ἔλοιτο μαθεῖν τοτηνικάδε τι- νές τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τί δρῶντες ἢ λέγοντες τῆς παρ' αὐ- 15 τοῦ τεύξονται φειδοῦς, ἢ ἔξω φέροιτο τῆς ὀργῆς, οὐκ ἔσται, φη- σὶν, ὁ διδάσκων. Λιμὸν γὰρ ἐποίησω τῶν παρὰ Θεοῦ λόγων αὐτοῖς, ὡς μηδένα παντελῶς εὐρεθῆναι προφήτην, κἂν εἰ ἐκ δυσμῶν τρέ- χουεν εἰς ἡῶ, κἂν εἰ ἐκ μεσημβρίας ἐπὶ τὰ βόρεια. Τούτῳ παραπλή- σιόν ἐστι τὸ εἰρημένον παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν μακάριον Ἰεζεκιήλ· 20 «Καὶ τὴν γλῶσσάν σου συνδήσω καὶ ἀποκωφωθήσῃ, καὶ οὐκ ἔσῃ αὐτοῖς εἰς ἄνδρα ἐλέγχοντα, ὅτι οἶκος παραπικραίνων ἐστίν». Οἱ γὰρ ἅπαξ τὸν παρὰ Θεοῦ διαπτύσαντες λόγον, οὐδ' ἂν εἰ ἐκόντες ἔτι θούλοιντο, λαβεῖν ἔχουεν ἂν εἰκότως. «Ἔδατα δὲ σαλευόμενά» φησι τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀμέτροτον πληθύν, ὡς ἐν θορούδοις γεγε- 25 νημένην, καὶ τοῖς ἐν θαλάσῃ κύμασι προσεοικυῖαν λοιπόν, ἃ ταῖς τῶν ἀνέμων ἐμβολαῖς διαριπτεῖται πανταχῇ.

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον. Σταυρωθέντος Χριστοῦ, λιμὸν ἐσχῆκασιν τῶν παρὰ Θεοῦ λόγων οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι. Οὐ γὰρ ἔστιν ἔτι παρ' αὐτοῖς προφήτης, οὐ διδάσκαλος ἀκριβοῦς τῆς Μω- 30 υσαικῆς ἱστορίας τὸ πάχος ἀπολεπτύνειν εἰδῶς, καὶ τὰ τοῖς γράμμασι κεχωσμένα διατρανοῦν μυστήρια. Οὐ προσήκαντο γὰρ λέγοντα τὸν Χριστόν «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρα- νοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ». Ἦκουον δὲ ταύτητοι

55. Ἦσ. 26, 16.

59. Ἰεζ. 3, 26.

56. Ψαλμ. 17, 7. καὶ 117, 5.

60. Ἰω. 6, 51.

58. Ψαλμ. 118, 71.

βορρᾶ μέχρι τὴν ἀνατολή θὰ τρέχουν ζητώντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν θὰ τὸν βρίσκουν».

76. Ἐχει γραφεῖ, «Κύριε, στή θλίψη μας σὲ θυμηθήκαμε, ἡ παιδαγωγική τιμωρία σου περιορίζεται σὲ μικρὴ θλίψη μας»⁵⁵. Καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, γνωρίζοντας ὅτι ἡ θλίψη εἶναι ἄριστο προᾶγμα καὶ ἀληθινὰ ὠφέλιμο, ἄλλοτε ἔλεγε, «Στή θλίψη μου ἐπεκαλέσθηκα τὸν Κύριο»⁵⁶, καὶ ἄλλοτε πάλι, «Εἶναι καλὸ γιὰ μένα πού μὲ ταπεινώσες, γιὰ νὰ γνωρίσω τὶς δίκαιες κρίσεις σου»⁵⁷. Γιατὶ οἱ θλίψεις μᾶς κάνουν φρονιμότερους καὶ μᾶς βγάζουν μέσα ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς ραθυμίας, μᾶς πείθουν νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς τρόπους τῆς ὀρθῆς ζωῆς, καὶ τὸν σκληρὸ καὶ δύσκολο χαλιναγωγούμενο λόγω τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ φόβου τὸν βάζουν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ὑπακοῆς. Ἄφου λοιπὸν καταληλατήθηκε, λέγει, ἡ Σαμάρεια καὶ κατατυρπολήθηκαν οἱ πόλεις ἀπὸ τὸν Βαβυλώνιο, καὶ ἂν ἤθελαν νὰ μάθουν τότε κάποιοι ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τί πρέπει νὰ κάνουν ἢ νὰ λένε γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴ φροντίδα αὐτοῦ, γιὰ νὰ βρεθοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν ὀργή του, δὲν θὰ εὔρισκαν, λέγει, δάσκαλο. Γιατὶ θὰ προξενήσω σ' αὐτοὺς πείνα γιὰ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ βρεθεῖ ἀπολύτως κανένας προφήτης, καὶ ἂν κανεὶς τρέχει ἀπὸ τὴ δύση πρὸς τὴν ἀνατολή, καὶ ἂν ἀπὸ τὰ νότια πρὸς τὰ βόρεια. Παραπλήσιο μὲ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού λέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς τὸν μακάριο Ἰεζεκιήλ: «Καὶ θὰ δέσω τὴ γλῶσσα σου μὲ δεσμὸ καὶ θὰ μείνεις ἄλαλος, καὶ δὲν θὰ εἶσαι γι' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος πού θὰ τοὺς ἐλέγχει, γιατί αὐτοὶ εἶναι λαὸς πού μὲ ἐξοργίζει πάντοτε»⁵⁹. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού μιὰ φορὰ περιφρόνησαν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελαν μὲ τὴ θέλησή τους νὰ τὸν λάβουν, εὔλογα δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τὸν λάβουν. «Ἵδατα σαλευόμενα» βέβαια ὀνομάζει τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ ταραχή, καὶ ἔμοιαζε μὲ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, τὰ ὅποια μὲ τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων ξεσποῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

Καὶ κατ' ἄλλο τρόπο. Μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι παραδόθηκαν σὲ πείνα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει πᾶς σ' αὐτοὺς προφήτης, οὔτε δάσκαλος πού νὰ γνωρίζει νὰ ἐξηγεῖ μὲ ἀκρίβεια τὴν κατὰ κάποιον τρόπο παχύτητα τῆς Μωυσαϊκῆς ἱστορίας καὶ νὰ διευκρινίζει τὰ ἐπισκιασμένα ἀπὸ τὸ γράμμα μυστήρια. Γιατὶ δὲν δέχθηκαν τὸν Χριστὸ πού τοὺς ἔλεγε «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς πού κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμον»⁶⁰. Γι' αὐτὸ ἄκουσαν

καὶ πόλαι λέγοντος αὐτοῦ διὰ φωνῆς Ἑσαίου· «Ἴδου οἱ δουλεύοντες μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε». Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθές ὡς, «Οὐκ ἂν λιμοκτονήσῃ ποτὲ Κύριος ψυχὴν δικαίου, ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει», τὸν θεῖον αὐτοῖς οὐ καθιεῖς λόγον τὸν ἀποτρέφοντα τὸν νοῦν εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς Ὡς γὰρ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ, «Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ».

10 *Στίχ. 13-14.* «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκλείψουσιν αἱ παρθένοι αἱ καλαὶ καὶ οἱ νεανίσκοι ἐν δίψει, οἱ ὀμνύοντες κατὰ τοῦ ἱλασμοῦ Σαμαρείας καὶ οἱ λέγοντες, Ζῆ ὁ θεός σου, Δάν, καὶ ζῆ ὁ θεός σου, Βηρσαβεέ, καὶ πεσοῦνται καὶ οὐ μὴ ἀναστῶσιν ἔτι».

ΟΖ. Ἐμφασιν μὲν ὁ λόγος ἔχει τοῦ διαρπασθήσεσθαι παρ' ἐχθρῶν υἱούς τε αὐτῶν καὶ θυγατέρας· τοῦτο γὰρ αἱ παρθένοι 15 καὶ οἱ νεανίσκοι σημαίνουσι, μάλιστα γὰρ τῆς τοιαύτης ἡλικίας ἀπληροτημένους εὐρήσομεν τοὺς ἀποκομίζειν εἰσθότας εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἐοικε δέ τι καὶ ἕτερον ἡμῖν ὁ λόγος τῶν κεκρυμμένων ὑποδηλοῦν. Παρθένοι τινὲς ἦσαν τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσιν ἐνιζήσασαι, καὶ σὺν αὐταῖς μειράκια, ἤγουν παῖδες ἄνηθοι, δι' ὧν 20 ἐδόκουν οἱ περιεργότεροι περὶ γοητείας τὰ παρὰ τῶν δαιμονίων διδάσκεσθαι· ὡς γὰρ ἐπ' ἀχράντοις σώμασι καλοῦντες αὐτά, τοῖς ἀπορρήτοις ψιθυρισμοῖς ἀπολογεῖσθαι παρεσκευάζον. Φασὶ δὲ καὶ εἰς δευρὸ τινὰς ἀνοσιουργεῖν ἐθέλοντας κατὰ τὸν ἴσον ἐκείνοις μαντεύεσθαι τρόπον.

25 Ὅτι τοίνυν ἐλλείπει τῷ Ἰσραήλ, οὐχὶ μόνος ὁ παρὰ Θεοῦ διὰ προφητῶν ἀγίων χρήσιμος τε καὶ ἀναγκαῖος εἰς ἐπανόρθωσιν λόγος, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ παρὰ τῶν ψευδομάντεων, ἥτοι δαιμονίων, ὃν διὰ παρθένων καὶ παιδῶν ἐποιοῦντο πρὸς τινὰς, ὑπεμφαίνει λέγων· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκλείψουσιν αἱ παρθένοι αἱ 30 καλαί». Οἴονεὶ γὰρ πῶς φησι· Συναπολοῦνται τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ καὶ αἱ καλαὶ σου παρθένοι. Κατειρωνεύεται δὲ ὁ λόγος καὶ τοῖς κορίσις ὁμοῦ τὰ παιδάκια τὰ ὀμνύοντα κατὰ τοῦ ἱλασμοῦ Σαμαρείας. Ἔθος γὰρ ἦν ἴσως ἐκείνοις ὀρκίους ποιεῖσθαι φιλεῖν τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ θεούς, ἥτοι τὰς δαμάλεις, καὶ πλατύ πον τάχα κατα-

καὶ παλαιὰ νὰ λέγει μέσω τοῦ Ἡσαΐα: «Νά, αὐτοὶ ποὺ μὲ ὑπηρετοῦν θὰ φάγουν, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ πεινάσετε· νὰ αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν θὰ πιοῦν, ἐνῶ σεῖς θὰ διψάσετε»⁶¹. Καὶ πράγματι εἶναι ἀλήθεια ὅτι, «Ὁ Κύριος δὲν θὰ ἀφήσει ποτὲ νὰ πεθάνει ἀπὸ τὴν πείνα ἢ ψυχὴ τοῦ δίκαιου, ἐνῶ τὴ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν θὰ τὴν ἀνατρέψει»⁶², μὲ τὸ νὰ μὴ τοὺς στείλει τὸν θεῖο λόγο ποὺ στρέφει τὸν νοῦ στὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς. Γιατί, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας εἶπε, «Δὲν θὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος μόνο μὲ ἄρτο, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁶³.

Στίχ. 13-14. «Κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ὑπάρξει ἔλλειψη ἀπὸ καλὲς κοπέλλες καὶ οἱ νεαροὶ θὰ διψάσουν, αὐτοὶ ποὺ ὀρκίζονται κατὰ τοῦ ἔξιλασμοῦ τῆς Σαμάρειας καὶ λένε: Ζεῖ ὁ θεὸς σου, Δάν, καὶ ζεῖ ὁ θεὸς σου, Βηρσαβεέ· θὰ πέσουν καὶ δὲν θὰ σηκωθοῦν πιά».

77. Ὁ λόγος τονίζει μὲ ἔμφαση ὅτι θὰ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρας τους γιατί αὐτὸ σημαίνουν οἱ παρθένες καὶ οἱ νεανίσκοι, γιατί αὐτῆς τῆς ἡλικίας θὰ βροῦμε νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ συνήθως ὀδηγοῦνται στὴν αἰχμαλωσία. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα μᾶς ὑποδηλώνει ὁ λόγος. Ὑπῆρχαν δηλαδὴ κάποιες παρθένες ποὺ διέμεναν στὰ τεμένη τῶν εἰδώλων, καὶ μαζί μ' αὐτὲς καὶ ἔφηβοι, δηλαδὴ παιδιὰ νεαρά, μέσω τῶν ὁποίων νόμιζαν οἱ πιὸ περίεργοι γιὰ τὶς γοητεῖες ὅτι διδάσκονται τὰ ἀποκαλυπτόμενα ἀπὸ τὰ δαιμόνια· ἐπειδὴ δηλαδὴ καλοῦσαν τὰ δαιμόνια μὲ ἀμόλυντα παρθενικὰ σώματα, τὰ ἔκαναν νὰ ἀπαντοῦν μὲ ἀπόρητους ψιθυρισμούς. Λένε ὅτι καὶ τώρα κάποιον, ποὺ θέλουν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἀνόσια ἔργα, ἀσκοῦν τὴ μαντεία κατὰ τὸν ἴδιο μὲ ἐκείνους τρόπο.

Ὅτι λοιπὸν θὰ λείψει ἀπὸ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ σὺγχὴ μόνο ὁ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν ἀγίων προφητῶν χρῆσιμος καὶ ἀναγκαῖος πρὸς ἐπανόρθωση λόγος, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὁ λόγος ἐκ μέρους τῶν ψευδομάντεων, ἤτοι τῶν δαιμονίων, τὸν ὁποῖο ἀπηύθυναν πρὸς κάποιους μέσω παρθένων καὶ νεαρῶν, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας: «Κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ λείψουν οἱ ὠραῖες παρθένες». Εἶναι δηλαδὴ σὰ νὰ λέγει: Θὰ χαθοῦν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ οἱ ὠραῖες σου παρθένες. Εἰρωνεύεται δηλαδὴ ὁ λόγος μαζί μὲ τὰ κορίτσια καὶ τὰ ἀγόρια ποὺ ὀρκίζονται κατὰ τοῦ ἔξιλασμοῦ τῆς Σαμάρειας. Γιατί ὑπῆρχε ἴσως συνήθεια σὲ ἐκείνους νὰ θέλουν νὰ κάνουν ὄρκους στοὺς θεοὺς τῆς Σαμάρειας, δηλαδὴ τὶς δαιμόνες, καὶ περιγελώντας κατὰ κάποιο τρόπο φανερὰ καὶ πλατειὰ τὸν Θεό, ἀπέδι-

μειδιῶντες Θεοῦ, τὰ αὐτοῦ τοῖς γλυπτοῖς ἀνῆπτον λέγοντες· Ζῆ ὁ θεός σου Δὰν καὶ ζῆ ὁ θεός σου Βηρσαβεέ». Πόλεις δὲ αὐταὶ τῆς Ἰουδαίας, ἐπ' αὐταῖς κείμεναι ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς χώρας, καὶ οἶον ὀρίζουσαι τὸ μέτρον τῆς γῆς ἐκ νότου πρὸς θάλασσαν. Ὅμοιον
 5 οὖν ὡσεὶ λέγοιεν οἱ ὀμνύοντες τυχόν· Ζῆ τῆς Ἰουδαίων γῆς ὁ θεός, τουτέστιν ὁ μόσχος· διὰ γὰρ τῶν περάτων τὰ μέσα περιλαμβάνεται, καὶ ἡ τοῦ παντός ὑφαίνεται δῆλωσις Ἐκλείψειν γε μὴν ἐν δίψει, φησί, τὰς παρθένας καὶ τοὺς νεανίσκους, οὐκ ἔτι χορηγομένους τὰς τῶν δαιμονίων ψευδοεπείας, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς ἔργον
 10 γενέσθαι χειρὸς ἀλλοφύλων, ἢ ξίφει πεσόντας, ἢ τὴν ἀκλεᾶ καὶ δύσοιστον ἀνατλάντας αἰχμαλωσίαν.

Σταυρωθέντος δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ δεδυκότος τοῖς Ἰουδαίοις, ὁμοῦ τε ἠλίῳ τῷ κατὰ τὸν κόσμον καὶ φωτὶ τῷ αἰσθητῷ, καὶ τῆς νοητῆς ἀγῆς καὶ φωτισμοῦ τοῦ διὰ Πνεύματος ὑπέστησαν γὰρ
 15 τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τῆς ἄνωθεν παρακλήσεως ἐκλελοίπασιν αἱ παρ' αὐτοῖς παρθένοι τοῖς νεανίσκοις ὁμοῦ, τουτέστιν αἱ καλαὶ καὶ εὐδόκιμοι ψυχαί, ὧν τὸ μὲν ἄχραντον διὰ τῆς παρθένου, τό γε μὴν εὐσθενές τε καὶ ἀλκιμώτατον διὰ τοῦ νεανίσκου σημαίνεται. Τίς γὰρ ἅγιος ἐν αὐτοῖς, οὐδὲν τελειοῦν ἰσχύοντος τοῦ νόμου,
 20 οὔτε μὴν ἀρκοῦντος αὐτοῖς εἰς δικαιοσύνην; Παρὰ τίνι δὲ αὐτῶν εὐρωστία πνευματικὴ καὶ εὐσθενὴς ἂν γένοιτο νοῦς, ὅτε μὴ ἐγνώκασιν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὰ λαμπρὰ κατορθώματα; ἢ γὰρ οὐχὶ νωθροὶ πάντες καὶ ἐν ἁμαρτίαις καὶ παρειμένοι τὸν νοῦν; Εἶτα πῶς τοῦτο ἀμφίβολον; Ἐκλελοίπασιν δὲ οὖν ἐν δίψει,
 25 εἴρηται δὲ οὐκ αὐτοῖς τό, «Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου». Ἀλλὰ γὰρ καὶ «ἐντείλατο ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτοὺς ὑετόν», ὅτι μὴδὲ αὐτῷ γεγόνασιν ὑπήκοοι τῷ Χριστῷ διακεκραγότι τε καὶ λέγοντι· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Καταλελοιπότες δὲ αὐτόν, καίτοι
 30 πηγὴν ὄντα ζωῆς, «ᾧρουξαν λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δύνησονται ὕδωρ συνέχειν». Προσεσχῆκασιν γὰρ διδασκαλίαις ἐντάλμασιν ἀνθρώπων, ἃ ποτίζειν οὐκ οἶδεν εἰς ζωὴν, οὔτε μὴν συνέχειν τοὺς κεχρημένους εἰς σωτηρίαν.

64. Ἐβρ. 7, 19 καὶ 9, 9.

67. Ἰω. 7, 37.

65. Ἦσ. 12, 3.

68. Ἰερ. 2, 13.

66. Ἦσ. 5, 6.

69. Ἦσ. 29, 13.

δαν στα ἀγάλματα αὐτὰ πού ἀνήκον στὸν Θεό, λέγοντας Ζεὶ ὁ θεός σου, Δάν, καὶ ζεὶ ὁ θεός σου, Βηρσαβεέ». Αὐτὲς εἶναι πόλεις τῆς Ἰουδαίας, βρισκόμενες στὰ πιὸ ἀπομακρυσμένα μέρη τῆς χώρας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελοῦν τὰ ὄρια τῆς χώρας ἀπὸ τὸ νότο πρὸς τὴ θάλασσα. Εἶναι δηλαδή σὰ νὰ λένε αὐτοὶ πού τυχὸν ὀρκίζονται· Ζεὶ ὁ θεός τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, δηλαδή ὁ μόσχος· γιατί τὰ πέρατα περιλαμβάνουν τὰ ἐνδιάμεσα, καὶ μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνεται τὸ σύνολο τῆς χώρας. Θὰ ἐκλείψουν λοιπὸν ἕξαιτίας τῆς δίψας, λέγει, οἱ νεαρὲς κοπέλλες καὶ οἱ νεαροί, καὶ δὲν θὰ χορηγοῦν πιά τὰ ψευδολογία τῶν δαιμονίων, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ θὰ συμπεριληφθοῦν στὰ θύματα τῶν ἀλλοφύλων, ἢ πέφτοντας ἀπὸ ξίφος, ἢ ὑπομένοντας τὴν ἄδοξη καὶ ἀνυπόφορη αἰχμαλωσία.

Μετὰ τὴ σταύρωση ὅμως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀφοῦ ἔδωσε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, μαζὶ μὲ τὸν ἥλιο τοῦ κόσμου καὶ τὸ αἰσθητὸ φῶς, καὶ ἡ πνευματικὴ αὐγὴ καὶ ὁ φωτισμὸς μέσω τοῦ Πνεύματος, γιατί στερήθηκαν τὸν θεῖο λόγο καὶ τὴν οὐράνια παρηγοριά, ἔλειψαν ἀπὸ αὐτοὺς μαζὶ μὲ τοὺς νεαροὺς καὶ οἱ παρθένας, δηλαδή οἱ καλὲς καὶ εὐδόκιμες ψυχές, τῶν ὁποίων ἡ ἀγνότητα ὑποδηλώνεται μὲ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, ἐνῶ ἡ ψυχικὴ ἀνδρεία καὶ ἡ ρωμαλεότητα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ νεανίσκου. Γιατὶ ποιὸς ἅγιος ὑπάρχει σ' αὐτοὺς, ἀφοῦ ὁ νόμος δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει σὲ κανένα τὴν τελείωση⁶⁴, οὔτε βέβαια εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴ δικαίωσή τους, Σὲ ποιὸν ἀπὸ αὐτοὺς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει εὐρωστία πνευματικὴ καὶ νοῦς ἀνδρεῖος, τὴ στιγμή πού δὲν ἔχουν γνωρίσει τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας; Ἡ δηλαδή δὲν εἶναι ὅλοι νωθροὶ καὶ γεμάτοι ἁμαρτίες καὶ μὲ παραλυμένο τὸ νοῦ; Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀμφιβολία γι' αὐτό; Χάθηκαν λοιπὸν ἕξαιτίας τῆς δίψας γιατί δὲν λέχθηκε γι' αὐτοὺς τό, «Ἀντλήστε νερὸ μὲ εὐφροσύνη ἀπὸ τὶς πηγὲς τῆς σωτηρίας»⁶⁵. Ἄλλὰ καὶ «Ἐδωσε ἐντολὴ στὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν βροχὴ σ' αὐτούς»⁶⁶, ἐπειδὴ δὲν ἔδειξαν ὑπακοὴ οὔτε στὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ πού φώναζε καὶ ἔλεγε· «Ἄν κάποιος διψᾷ ἅς ἔρθει σὲ μένα καὶ ἅς πιεῖ»⁶⁷. Ἐγκαταλείποντας ὅμως αὐτόν, μολονότι ἦταν πηγὴ τῆς ζωῆς, «ἄνοιξαν λάκκους ἐτοιμόρροπους, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὸ νερὸ»⁶⁸. Γιατὶ συγκέντρωσαν τὴν προσοχή τους σὲ διδασκαλίες πού ἦταν ἐντολὲς ἀνθρώπων⁶⁹, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν τὴν ιδιότητα ποτίζοντας νὰ δίνουν ζωὴ, οὔτε βέβαια νὰ στερεώνουν αὐτοὺς πού τὶς ἀποδέχονται στὴν πορεία πρὸς τὴ σωτηρία.

ΚΕΦ. 9, στίχ. 1. «Είδον τὸν Κύριον ἐφεστῶτα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ εἶπε· Πάταξον ἐπὶ τὸ ἱλαστήριον καὶ σεισθήσεται τὰ πρόπυλα, καὶ διάκοψον εἰς κεφαλὰς πάντων· καὶ τοὺς καταλοίπους αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενῶ».

5 Οἱ μακάριοι προφήται τῆ τοῦ Πνεύματος δαδουχία τὸν τῆς διανοίας φαιδρύνοντες ὀφθαλμὸν, οὐχὶ μόνην τὴν τῶν ἐσομένων εἰσδέχονται γνῶσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτῶν ἔσθ' ὅτε τῶν πραγμάτων τὴν θέαν οἶάπερ ἐν πίνακι γραφομένην ὁρῶντες, αὐτοὶ τε κατατεθήπασι, συνδιακεῖσθαί τε σφισὶν αὐτοῖς ἀναπεῖθουσι τοὺς
10 ἀκρωμένους, τὰς τῶν ὁράσεων δυνάμεις διατρανοῦν εὖ μάλα σπουδάζοντες Ἐφη τοίνυν ὁ μακάριος Ἀμῶς· «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἦκει τὸ πέρασ ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραήλ, οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτόν, καὶ ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος πολὺς ὁ πεπτωκὼς ἐν παντί
15 τόπῳ, ἐπιὸρίψω σιωπὴν». Ἀλλ' ἰδοὺ, τεθέαται τὸ προηγγελμένον καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ἐνεργούμενον, ὥσπερ ἔχει τὴν προαγόρευσιν. Αὐτὸν γὰρ ἔφη τὸν Κύριον ἐφεστῶτα τεθεῆσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οἶονεὶ τῆς καταστροφῆς ἀρχόμενον, τοῦτό τε αὐτὸ γενέσθαι προστάττοντα. Ἐφίσταται δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ Θεός, οὐ
20 τιμὴν ἀπονέμων· εὐήθες γὰρ τὸ τῆδε νοεῖν· εἴπερ ἔστι τῶν ἀτοπωτάτων οἶεσθαί τε καὶ λέγειν, ὡς τοῖς τῶν εἰδώλων βωμοῖς αἰδῶ καὶ τιμὴν ἀπονέμει Θεός πῶς ἂν οὖν ἐτίμησε τὸ τῶν δαμάλεων θυσιαστήριον; Ἐφειστήκει δὲ μᾶλλον ὡς καθελῶν καὶ κατοίσων εἰς γῆν. Ταύτητοι μονονουχὶ καὶ ἀπάρχεσθαι τῆς καταστροφῆς
25 τῷ προφήτῃ προστέταχε λέγων· «Πάταξον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ καταδονεῖσθω», φησί, «τὰ προπύλαια», καὶ μεθιέτω λοιπὸν ὁ νεῶς, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα πεσεῖσθαι μέλλων. «Διάκοψον δὲ καὶ εἰς τὰς πάντων κεφαλὰς», τουτέστιν ἀπάρχου τῶν ἐν αὐτοῖς περιφανεστέρων, καὶ πληττε τοὺς προὔχοντας, οἱ καὶ ἐν τάξει κεφαλῆς
30 τέθεινται τοῖς ἄλλοις ἀπολοῦνται δὲ αὐτοῖς ἀναμίξ οἱ κατάλοιποι, καὶ ταῖς τῶν προεστηκότων ἔφρονται συμφοραῖς, ἔργον καὶ αὐτοὶ γεγονότες ῥομφαίας.

Ὁμοιον δὲ τούτῳ κάκεινο τὸ διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ πρὸς τοὺς ἔξ ἄνδρας, οἱ ἤρχοντο μὲν ἀπὸ τῆς πύλης τῆς βλεπούσης πρὸς βορ-

ΚΕΦ. 9, στίχ. 1. «Εἶδα τὸν Κύριο νὰ στέκεται δίπλα στὸ θυσιαστήριο τῶν εἰδώλων καὶ εἶπε· Χτύπησε τὸ θυσιαστήριο καὶ θὰ σεισθοῦν τὰ προπύλαια, καὶ κόψε τὰ κεφάλια ὄλων, καὶ ὅσοι ἀπομείνουν ἀπὸ αὐτοὺς θὰ τοὺς θανατώσω μὲ ρομφαία».

78. Οἱ μακάριοι προφῆτες, καταλαμπρύνοντας τὸν ὀφθαλμὸ τῆς διανοίας τους μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, δέχονται μέσα τους ὄχι μόνον τὴ γνώση αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ καὶ βλέποντας πολλές φορές καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ζωγραφισμένα σὰν σὲ πίνακα, καὶ αὐτοὶ μένουν κατάπληκτοι, καὶ πείθουν τοὺς ἀκροατές τους νὰ διακατέχονται ἀπὸ τὰ ἴδια αἰσθήματα, φροντίζοντας νὰ διευκρινίσουν τέλεια τὰ νοήματα τῶν ὁράσεων. Εἶπε λοιπὸν ὁ μακάριος Ἀμώς «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος σὲ μένα· Ἐφτασε τὸ τέλος γιὰ τὸν λαό μου τὸν Ἰσραήλ· δὲν θὰ προσθῶ πιά ἄλλο χρόνο στὴν ἀνοχή μου πρὸς αὐτόν, καὶ θὰ ἀντηχήσουν τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀπὸ τοὺς θρήνους τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ, λέγει ὁ Κύριος. Πολλοὶ θὰ πέσουν σὲ κάθε τόπο, καὶ ἀπέραντη σιωπὴ θ' ἀπλώσω παντοῦ»⁶⁹. Ἀλλὰ νὰ, εἶδε αὐτὸ ποὺ εἶχε προαγγελθεῖ καὶ νὰ πραγματοποιεῖται ἔτσι ὅπως εἶχε προαγγελθεῖ. Γιατὶ εἶπε ὅτι εἶδε τὸν Κύριο νὰ στέκεται δίπλα στὸ θυσιαστήριο τῶν εἰδώλων, καὶ σὰ νὰ ἀρχίζει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν καταστροφή, προστάζει αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ γίνεῖ. Στέκεται λοιπὸν δίπλα στὸ θυσιαστήριο ὁ Θεός, ὄχι ἀπονέμοντας σ' αὐτὸ τιμὴ (γιατὶ εἶναι ἀνοησία μὰ τέτοια σκέψη, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα τὸ νὰ νομίζει κανεὶς καὶ νὰ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπονέμει σεβασμὸ καὶ τιμὴ στοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων· πῶς δηλαδή θὰ μπορούσε νὰ τιμήσει τὸ θυσιαστήριο τῶν δαμάλεων), ἀλλὰ μᾶλλον στεκόταν γιὰ νὰ τὸ γκρεμίσει καὶ νὰ τὸ στρώσει στὴ γῆ. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσταξε τὸν προφῆτη νὰ ἀρχίσει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν καταστροφή, λέγοντας «Χτύπησε τὸ θυσιαστήριο, καὶ θὰ κλονισθοῦν», λέγει, «τὰ προπύλαια», καὶ ὡς διαλυθεῖ πιά ὁ ναός, γιατί πρόκειται πολὺ σύντομα νὰ πέσει. «Κόψε ἐπίσης καὶ τὰ κεφάλια ὄλων», δηλαδή ἄρχισε ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιφανεῖς μεταξὺ αὐτῶν καὶ χτύπα τοὺς προύχοντες, οἱ ὅποιοι καὶ ἔχουν τεθεῖ σὰν κεφάλια στοὺς ἄλλους. Θὰ χαθοῦν ὅμως μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ οἱ ὑπόλοιποι, καὶ θὰ ἀκολουθήσουν τὶς συμφορὲς τῶν ἀρχηγῶν τους, πέφτοντας θύματα τῆς ρομφαίας.

Ὅμοιο μ' αὐτὸ εἶναι καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέχθηκε μέσω τοῦ Ἰεζεκιήλ στοὺς ἕξι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἔρχονταν βέβαια ἀπὸ τὴν πύλη ποὺ βλέπει

ῥᾶν, ἤρμενοι δὲ τοὺς πελέκεις εἶποντο τῷ ἀνδρὶ τῷ τὸν ποδῆρη διε-
 ζωμένῳ, πρὸς οὓς εἶρητο παρὰ Θεοῦ· «Πορεύεσθε εἰς τὴν πόλιν
 ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε καὶ μὴ φείσησθε καὶ μὴ ἐλεήσητε· προ-
 σβύτερον καὶ νεανίσκον καὶ νήπια καὶ γυναῖκας ἀποκτείνετε εἰς
 5 ἐξάλειψιν, ἐπὶ δὲ πάντα ἐφ' οὓς ἐστὶ τὸ σημεῖον μὴ ἐγγίσητε, καὶ
 ἀπὸ τῶν ἀγίων μου ἄρξασθε». Ὁρᾶς ὅπως πρωτόλειον ἐποιεῖτο
 τῆς ὀργῆς τοὺς προὔχοντας, ἦτοι τοὺς δοκοῦντας σεπτοὺς εἶναι
 καὶ ἀγίους, διὰ τοῦ καὶ ἀνῆφθαι τάχα πού καὶ τῆς ἱερουργίας τὴν
 δόξαν, ἥγουν ἐτέραις τισὶν ἐκλελαμπρῶσθαι τιμαῖς; Κεφαλαὶ γὰρ
 10 ὡσπερ οἱ τοιοῖδε τῶν ἄλλων εἰσὶ. Συμβέβηκε δὲ τοῦτο γενέσθαι
 καὶ τοῖς πεπαρφηκόσιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χρι-
 στόν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ δεῖλαιοι καὶ νόμου καὶ προφητῶν ὀλίγα πε-
 φροντικότες οὐ παρεδέξαντο τὸν Χριστόν, τέλος ὄντα νόμου καὶ
 προφητῶν, ἀλλά, καίτοι σαφῶς εἰδότες ὡς αὐτός ἐστὶν ὁ κληρονό-
 15 μος, ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἐκβεβλήκεσαν, καὶ τελευταῖον ἐσταύρω-
 σαν, δέδονται εἰς ἐρήμωσιν τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς, καὶ ἐμπέ-
 πρησται μὲν ὁ διαδόητος ἐκεῖνος ναός, κατεσπίασθη δὲ καὶ τὸ ἐν
 αὐτῷ θυσιαστήριον, καὶ κατεδοθήθη τὰ πρόπυλα, συνδιολώλασι
 δὲ τοῖς ἀγελαιῖσι οἱ προὔχοντες ἐφείσατο γὰρ οὐδενὸς τῶν παρ'
 20 αὐτοῖς ὁ πόλεμος. Καὶ ἕκαστος δὲ τῶν πεπιστευκότων, κἂν εἴτε να-
 ὸς εἴη Θεοῦ ὡς ἔνοικον ἔχων αὐτόν, κἂν εἴτε νοοῖτο θυσιαστήριον,
 ὡς τὴν ἰδίαν πολιτείαν ἱερουργῶν Θεῷ, εἶτα βλέψας ἐπὶ τὸ ῥάθυ-
 μον παροτρύνῃ Θεόν, πρὸς τὸ μηδὲν οἰχῆσεται, καὶ πάνδεινον
 ὑποστήσεται τὴν καταστροφὴν. Ἀπροσωπόληπτος γὰρ ὁ Δεσπό-
 25 τῆς, καὶ «Δικαιοσύνη δικαίου οὐ μὴ ἐξέλῃται αὐτόν ἐν ἧ' ἂν ἡμέρᾳ
 πλανηθῇ», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 1-4. «Οὐ μὴ διαφύγη ἐξ αὐτῶν φεύγων, οὐδ' οὐ μὴ δια-
 σωθῇ ἐξ αὐτῶν ἀνασωζόμενος. Ἐὰν κατορυγῶσιν εἰς ἄδου,
 ἐκεῖθεν ἢ χεῖρ μου ἀνασπάσει αὐτούς· καὶ ἐὰν ἀναβῶσιν εἰς
 30 τὸν οὐρανόν, ἐκεῖθεν κατάξω αὐτούς· ἐὰν ἐγκρυβῶσιν εἰς τὴν
 κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἐκεῖθεν ἐξερευνήσω καὶ λήψομαι αὐ-
 τούς· καὶ ἐὰν καταδύσωσιν ἐξ ὀφθαλμῶν μου εἰς τὰ βάθη
 τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ ἐντελοῦμαι τῷ δράκοντι καὶ δῆξεται αὐ-
 τούς· καὶ ἐὰν πορευθῶσιν ἐν αἰχμαλωσίᾳ πρὸ προσώπου τῶν

πρὸς τὸν βορρᾶ, ἀλλὰ κρατώντας τὰ τσεκούρια ἀκολουθοῦσαν τὸν ἄνδρα ποὺ φοροῦσε τὸν ποδήρη χιτῶνα, πρὸς τοὺς ὁποίους λέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεό· «Πηγαίνετε στὴν πόλη ἀκολουθώντας αὐτὸν, καὶ σφάζετε, χωρὶς νὰ λυπᾶσθε κανένα οὔτε καὶ νὰ δείχνετε εὐσπλαγχνία· σκοτώστε γέροντα καὶ νεαρὸ καὶ νήπια καὶ γυναῖκες μέχρι νὰ ἐξαλειφθοῦν ὅλοι, σὲ ὅλους ὅμως ἐκείνους ποὺ ὑπάρχει τὸ σημεῖο, αὐτοὺς μὴ τοὺς ἐγγίσετε· ἀρχὴ τῆς σφαγῆς νὰ κάνετε ἀπὸ τοὺς ἁγίους μου»⁷⁰. Βλέπεις πῶς ἀρχὴ τῆς ὀργῆς τοῦ ἔκανε τοὺς προύχοντες, ἦτοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θεωροῦνταν ὅτι ἦταν σεβάσμιοι καὶ ἅγιοι, ἐπειδὴ ἴσως τοὺς εἶχε ἀνατεθεῖ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερουργίας, ἢ εἶχαν τιμηθεῖ μὲ κάποιες ἄλλες τιμές; Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο κεφαλὲς τῶν ἄλλων. Αὐτὸ βέβαια συνέβη καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ δυστυχεῖς ἔδειξαν μικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες, δὲν ἀπεδέχθηκαν τὸν Χριστό, ποὺ ἦταν τὸ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ, μολονότι γνώριζαν ὀλοκάθαρα, ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κληρονόμος, τὸν ἐβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀμπελώνα, καὶ στὸ τέλος τὸν σταύρωσαν, παραδόθηκαν πρὸς ἐρήμωση στοὺς στρατηγούς τῶν Ρωμαίων, καὶ ἔτσι πυρπολήθηκε ὁ ξακουστὸς ἐκεῖνος ναός, γκρεμίσθηκε καὶ τὸ θυσιαστήριο ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτόν, κατακλονίσθηκαν τὰ προπύλαια, καὶ χάθηκαν μαζί μὲ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ οἱ προύχοντες· γιατί ὁ πόλεμος δὲν λυτῆθηκε κανένα ἀπὸ αὐτούς. Καὶ καθένας ἀπὸ αὐτούς ποὺ πίστεψαν, εἴτε εἶναι ναός τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τὸν ἔχει νὰ κατοικεῖ μέσα του, εἴτε θεωρεῖται ὡς θυσιαστήριο, ἐπειδὴ προσφέρει στὸν Θεὸ ὡς θυσία τὴν ὅλη ζωὴ του, ἀλλὰ στὴ συνέχεια παραδοθεῖ στὴ ραθυμία καὶ ἐξοργήσει τὸν Θεό, θὰ ὀδηγηθεῖ στὸν ἀφανισμό καὶ θὰ ὑποστεῖ φοβερώτατη τὴν καταστροφή. Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι ἀπροσώποληπτος⁷¹, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ἡ ἀρετὴ τοῦ δίκαιου δὲν θὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ ἂν αὐτὸς πλανηθεῖ στὴ συνέχεια»⁷².

Στίχ. 1-4. «Κανένας ἀπ' αὐτούς δὲν θὰ διαφύγει φεύγοντας, οὔτε καὶ θὰ σωθεῖ κανένας τους προσπαθώντας νὰ σωθεῖ. Ἄν κρυφτοῦν στὸν ἄδη, τὸ χέρι μου θὰ τοὺς ἀποσπάσει ἀπὸ ἐκεῖ· καὶ ἂν ἀνεβοῦν στὸν οὐρανό, θὰ τοὺς κατεβάσω ἀπὸ ἐκεῖ· ἂν κρυφτοῦν στὴν κορυφὴ τοῦ Καρμὴλου, θὰ ψάξω ἐκεῖ καὶ θὰ τοὺς συλλάβω· καὶ ἂν βυθισθοῦν στὰ βάθη τῆς θάλασσας καὶ χαθοῦν ἀπὸ τὰ μάτια μου, θὰ δώσω ἐκεῖ ἐντολὴ στὸν δράκοντα καὶ θὰ τοὺς δαγκώσω· καὶ ἂν ὀδηγηθοῦν στὴν

ἐχθρῶν αὐτῶν, ἐκεῖ ἐντελοῦμαι τῇ ῥομφαίᾳ καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς· καὶ στηριῶ τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐπ' αὐτούς εἰς κακὰ καὶ οὐκ εἰς ἀγαθὰ».

ΟΘ'. Ἐπὶ καιροῦ τάχα που λοιπὸν εἰρήσεται τοῖς τούτων
5 ἀκρωμένοις τὸ διὰ φωνῆς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ πρὸς Θεὸν ὑμνούμενον· «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης,
10 καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει με καὶ καθέξει με ἢ δεξιὰ σου». Πανδερκές γὰρ τὸ Θεῖον, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ παναλκές, καὶ οὐκ ἂν τις διαλάθοι τὸν ἀκατεύναστον ὀφθαλμόν. Ἔφη γάρ, ὅτι «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθήσεται τι,». Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔξω τις ἴοι ποτὲ τῆς ἐπερῶμιμένης
15 αὐτῷ συμφορᾶς ὡς ἀπὸ θείων νευμάτων· «Τὴν γὰρ χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει,», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ποία γὰρ ἡμᾶς ὀνήσει μηχανή; ἢ τίς δὲ ὅλως ἡμῖν ἐπαμύνη τρόπος, Θεοῦ καθορίζοντος τὸ χρῆναι παθεῖν;

Ἔστι τοίνυν ἀνόνητος παντελῶς τοῖς ὑπὸ θείαν πεσοῦσιν ὄρ-
20 γῆν καὶ βουλή καὶ σκέψις καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοίας, σαφηνίζει λέγων «Ὡς οὐκ ἂν τις διαφύγοι, κἂν εἰς αὐτὸν κρυφθῆῃ τὸν ἄδην» (ἔστι δὲ ὑπερβολικὸς ὁ λόγος), κἂν εἰ ἀναπταίῃ μὲν εἰς οὐρανόν, διέλθοι δὲ καὶ εἰς τὴν τοῦ Καρμήλου κορυφὴν, ἀλλ' ἤπερ ἂν ἴοι, καταληφθήσεται· κἂν εἰ ἐν θαλάσῃ γένοιτο, περιπεσεῖται τῷ
25 δράκοντι, ἤγουν κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων ἔκδοσιν, τῷ κήτει δοθήσεται· κἂν εἰ γένοιτο παρ' ἐχθροῖς, καὶ λοιπὸν αἰχμάλωτος, καὶ τοῖς τῆς δουλείας ζυγοῖς ἀθλίως ἐνισχημένος, καὶ τοῦτο, φησί, μικρὸν ἔσται, καὶ οὐκ ἀρκοῦν εἰς δίκην αὐτῷ· καταρθήσεται γὰρ αὐτοῦ καὶ τῆς ῥομφαίας τὸ δεῖμα. Καὶ οὐ πεπαύσεται, φησὶν, ὁ
30 τῶν ὄλων Θεὸς ἐπ' αὐτοῖς στηριζὼν τὸν ὀφθαλμόν· θυμοῦ δὲ καὶ ἀπειλῆς τὸ χρῆμα σημεῖον· ἀπερείδομεν γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τοῖς λυποῦσι τὸν ὀφθαλμόν, βλοσυρόν τι καὶ ἀμειδές ἐνορῶντες αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ κατασκέπτεται Θεὸς καὶ ἀγαθούς καὶ δικαίους, τὸ τῆς ἐποπτείας διάφορον διατρανοῖ λέγων, «εἰς κακὰ

αίχμαλωσία πορευόμενοι μπροστά από τους ἐχθρούς τους, θὰ δώσω ἐκεῖ ἐντολή στή ῥομφαία καὶ θὰ τοὺς θανατώσει, καὶ θὰ ἔχω τὰ μάτια μου στραμμένα σ' αὐτοὺς πρὸς τιμωρία, καὶ ὄχι γιὰ καλὰ».

79. Ἴσως λοιπὸν λεχθεῖ ἐπίκαιρα στοὺς ἀκροατὲς αὐτῶν ὁ λόγος τοῦ μακάριου Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεό· «Ποῦ νὰ μεταβῶ μακριὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα σου, καὶ ποῦ νὰ φύγω μακριὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου; Ἐὰν ἀνεβῶ στὸν οὐρανὸ, ἐσὺ εἶσαι ἐκεῖ, ἐὰν κατεβῶ στὸν ἄδη, βρῖσκεσαι ἐκεῖ· ἐὰν ἀναλάβω τὰ φτερὰ μου τὸ πρῶτὸ καὶ ἐγκατασταθῶ στὰ ἔσχατα τῆς θάλασσας, καὶ ἐκεῖ θὰ μὲ ὀδηγήσει τὸ χέρι σου καὶ θὰ μὲ κρατήσῃ γερὰ ἢ δεξιὰ σου»⁷³. Γιατὶ τὸ Θεῖο βλέπει παντοῦ, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ εἶναι καὶ παντοδύναμο, καὶ δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ διαφύγει τὸν ἀγρυπνο ὀφθαλμὸ τοῦ. Πράγματι εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ βρίσκομαι κοντά, καὶ ὄχι θεὸς ποὺ βρίσκεται μακριὰ. Μήπως μπορεῖ νὰ κρυβεῖ κάτι ἀπὸ μένα;»⁷⁴. Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ ἀποφύγει κανεὶς τὴ συμφορὰ ποὺ ἔχει σταλεῖ σὰν ἀπὸ τὰ θεῖα νεύματα· γιὰτὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, «Τὸ χέρι τοῦ ὑψηλοῦ ποιὸς θὰ τὸ ἀποτρέψει;»⁷⁵. Ποιὸ τέχνασμα δηλαδὴ θὰ μᾶς ὠφελήσει, ἢ ποιὸς γενικὰ τρόπος θὰ μᾶς βοηθήσῃ, τὴ στιγμή ποὺ ὁ Θεὸς καθορίζει ὅτι πρέπει νὰ πάθουμε κάτι;

Ὅτι λοιπὸν εἶναι τελείως ἀνώφελη καὶ ἡ θέληση καὶ ἡ σκέψη καὶ κάθε ἐπινόηση σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πέσει στὴ θεῖα ὀργή, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Γιατὶ δὲν θὰ μπορέσει νὰ διαφύγει κανεὶς, κι ἂν ἀκόμα κρυφθεῖ καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἄδη» (ὁ λόγος βέβαια εἶναι ὑπερβολικός), κι ἂν ἀκόμα ἀνεβεῖ στὸν οὐρανὸ, κι ἂν μεταβεῖ στὴν κορυφὴ τοῦ Καρμήλου, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἄλλοῦ κι ἂν μεταβεῖ, θὰ γίνῃ ἀντιληπτός· κι ἂν θυθοθεῖ στὴ θάλασσα, θὰ πέσει στὸν δράκοντα, ἢ σύμφωνα μὲ τὴ γραφὴ τῶν Ἑβραίων, θὰ παραδοθεῖ στὸ κῆτος· κι ἂν πέσει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ καταστεῖ αἰχμάλωτος καὶ ὑποστεῖ κατὰ τρόπο ἄθλιο τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας, καὶ αὐτό, λέγει, θὰ εἶναι μικρό, καὶ δὲν θὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν τιμωρία του· γιὰτὶ θὰ κρεμασθεῖ ἀπὸ πάνω του ὁ φόβος τῆς ῥομφαίας. Καὶ δὲν θὰ σταματήσῃ, λέγει, ὁ Θεὸς τῶν ὅλων νὰ ἔχει καρφωμένο τὸν ὀφθαλμὸ τοῦ σ' αὐτούς· γιὰτὶ τὸ πρῶγμα εἶναι σημάδι θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς· γιὰτὶ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καρφώνομε πολλὰς φορὲς τὸ μάτι μας σὲ ἐκείνους ποὺ μᾶς λυποῦν, κοιτάζοντάς τους μὲ μάτι βλοσυρὸ καὶ ἀγέλαστο. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς παρακολουθεῖ καὶ ἀγαθοὺς καὶ δίκαιους, διευκρινίζει τὴ διαφορὰ τῆς ἐποπτείας λέγοντας, «γιὰ τιμωρία, καὶ ὄχι γιὰ καλὰ». Τοὺς

καὶ οὐκ εἰς ἀγαθά». Κατεμβλέψεται γὰρ, φησὶν, οὐχ ἵνα τι νέμοι τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἵν' ἔχοιεν ἀκράδαντον καὶ οἶονεὶ πεπηγμένην τὴν καθορισθεῖσαν αὐτῷ ποινήν τε καὶ δίκην. Ὑπομεμένηκε δὲ τουτὶ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀθλία πληθύς, ἡ τὸ δίκαιον αἷμα τῆς
 5 ἰδίας καταγράψασα κεφαλῆς· ἔφασκον γὰρ τῷ Πιλάτῳ σταυροῦν ἀναπεύθοντες τὸν Χριστόν· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». Τοιγάρτοι πανοικὶ διολώλασι καὶ αὐτοῖς ἀνδράσιν ἠρπάσθησαν πόλεις, ὡς τάχα που καὶ διαφυγεῖν ἰσχύσαι μηδένα. Οἶά τε γὰρ καὶ ὅσα πεπόνθησιν, αἱ μακρὰι τῶν τὰ τοιάδε συντε-
 10 θεικότητων ἄδουσι συγγραφαί.

Στίχ. 5. «Καὶ Κύριος Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐφαπτόμενος τῆς γῆς καὶ σαλεύων αὐτήν· καὶ πενθήσουσιν πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, καὶ ἀναθήσεται ὡς ποταμὸς συντέλεια αὐτῆς, καὶ καταθήσεται ὡς ποταμὸς Αἰγύπτου».

15 Π. Ἐξ ἀγάπης ὁ προφήτης οὐκ ἔα τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖν, ὡς οὐκ ἔσομένοις, τοὺς ἀκροωμένους. Τοῦτο δὲ ἦν ἀναπεύθοντος τὰ ἀμείνω μᾶλλον ἐλέσθαι μαθεῖν, καὶ δι' αἰδοῦς ποιεῖσθαι τὸ χρήσιμον, ἵνα καὶ Θεὸς ἀποπαύσαι τὰ τῆς ὀργῆς καὶ ἀνασειράζοι τὴν συμφορὰν, καὶ μετανοοῦντας δέξαιτο. Κατοικτεῖρει γὰρ
 20 αἰεὶ τοὺς ἐπιστρέφειν ἐθέλοντας. Διδάσκει τοίνυν ὅτι παναλκῆς ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχων ἐπενεγκεῖν οἷς ἔφη τὸ πέρας. «Κύριος» γὰρ, φησι, «Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐφαπτόμενος τῆς γῆς καὶ σαλεύων αὐτήν». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Μὴ καθ' ὑμᾶς ὑπάρχειν οἴεσθε τὸν λελυπημένον. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ Δε-
 25 σπότης, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, ὁ χεῖρα τῆ γῆ (τῆ Σαμαρειτῶν δηλονότι), τὴν ἰδίαν ἐπαφιεῖς καὶ σαλεύων αὐτήν· καὶ οὐτι που τὸν συνήθη κλόνον ὑπομεῖναι παρασκευάζων αὐτήν, ἀλλὰ τῷ πολέμῳ καὶ ταῖς ἀνηκέστοις συμφοραῖς κατασειῶν ἄπασαν καὶ καταδονεῖσθαι ποιῶν. Ταύτητοί φησι· Πενθήσει πᾶς ὁ
 30 κατοικῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ὡς Αἰγύπτου ποταμὸς ἀναθήσεται μὲν ἡ συντέλεια, πάντα κατακαλύπτουσα καὶ βαπτίζουσα· ὑπονοστήσει δὲ οὕτω πάντα πάλιν ἐν ἴσῳ τρόπῳ καθέλκουσά τε καὶ καταφέρουσα. Ἐφαιμεν δέ, ὅτι τὸν Σενναχηρείμ καὶ τὴν τῶν Ἀσσυρί-

παρακολουθεῖ δηλαδή, λέγει, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς ἀπονεύει κάποιον καλὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχουν ἀκράδαντη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πηγμένη γερὰ τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρία πού ἔχει καθορισθεῖ γι' αὐτόν. Τὸ ὑπέμεινε βέβαια αὐτὸ καὶ τὸ ἄθλιο πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, τὸ ὁποῖο εἶχε δηλώσει τὸ δίκαιο αἷμα νὰ πέσει στὸ κεφάλι του· γιὰτι ἔλεγαν στὸν Πιλάτο θέλοντας νὰ τὸν πείσουν νὰ σταυρώσει τὸν Χριστό· «Τὸ αἷμα τοῦ ἃς πέσει σὲ ἐμᾶς καὶ τὰ παιδιὰ μας»⁷⁶. Καὶ πράγματι χάθηκαν μαζί μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειάς τους καὶ ἀρπάχθηκαν οἱ πόλεις μαζί μὲ τοὺς κατοίκους τους, ὥστε νὰ μὴ μπορέσει κανένας νὰ διαφύγει. Ποιὰ βέβαια καὶ ὅσα ἔχουν πάθει, τὸ περιγράφουν οἱ μακρὲς συγγραφῆς ἐκείνων πού ἔχουν ἐξιστορήσει τὰ γεγονότα.

Στίχ. 5. «Καὶ Κύριος, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ εἶναι αὐτὸς πού ἀγγίζει τὴ γῆ καὶ τὴν κλονίζει. Καὶ θὰ πενθήσουν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτήν, καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς θὰ συμβεῖ ἔτσι ὅπως ἀνεβαίνουν τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ πλημμυρίζουν αὐτήν».

79. Ἀπὸ ἀγάπη ὁ προφήτης δὲν ἀφήνει τοὺς ἀκροατὲς νὰ δείξουν ἀπιστία στὰ λεγόμενα, ὅτι δηλαδή δὲν θὰ συμβοῦν. Αὐτὸ δείχνει ἄνθρωπο πού θέλει νὰ τοὺς πείσει νὰ προτιμήσουν νὰ γνωρίσουν τὰ καλύτερα μᾶλλον, καὶ νὰ σέβονται τὸ χρήσιμο, ὥστε καὶ ὁ Θεὸς νὰ σταματήσει τὰ τῆς ὀργῆς καὶ νὰ ἀνακαλέσει τὴν συμφορὰ, καὶ νὰ τοὺς δεχθεῖ ἀφοῦ μετανοήσουν. Γιατὶ δείχνει πάντοτε εὐσπλαγχνία σὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν. Διδάσκει λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος, καὶ δὲν ἀδυνατεῖ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὰ πού εἶπε. Γιατὶ λέγει· «Κύριος, Κύριος εἶναι ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἀγγίζει τὴ γῆ καὶ τὴν συγκλονίζει». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Νὰ μὴ νομίζετε ὅτι ὁ Θεὸς ὀργίζεται ἔτσι ὅπως καὶ ἐσεῖς. Γιατὶ ὁ Κύριος δὲν ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ ὁποῖος ἀγγίζει μὲ τὸ χέρι του τὴ γῆ (δηλαδή τὴ γῆ τῶν Σαμαρειτῶν), καὶ τὴν κλονίζει, καὶ δὲν τὴν κάνει νὰ ὑπομείνει τὸν συνηθισμένο κλονισμό, ἀλλὰ κατασεῖ αὐτὴν ὀλόκληρη μὲ τὸν πόλεμο καὶ τὶς ἀθεράπευτες συμφορὲς καὶ τὴν κάνει νὰ κλονίζεται. Γι' αὐτὸ λέγει, Θὰ πενθήσει καθένας πού κατοικεῖ σ' αὐτήν, καὶ ἡ καταστροφὴ θὰ ἐκδηλωθεῖ ἔτσι ὅπως ἀνεβαίνουν τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου, κατακαλύπτοντας καὶ καταποντίζοντας τὰ πάντα· καὶ θὰ ἐπιστρέψει ἔτσι πάλι σύροντας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ καταστρέφοντας τὰ πάντα. Εἴπαμε βέβαια ὅτι μὲ τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν παρομοιάζει τὸν Σενναχηριμ

ων πληθύν και τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀρθέντα κατὰ τῆς Σαμαρείας πόλεμον τοῖς τῶν ποταμῶν παρεικάζει νόμισιν.

Οὐκοῦν ἔσται τοῖς προσκρούουσι και καταλυποῦσι Θεὸν ἄπορος μὲν ἢ φυγή, πανσθενῆς δὲ και δυσδιάφυκτος ἢ πλήττουσα χεῖρ, και τοῖς ἅπαξ ἐνειλημμένοις οὐκ ἂν γένοιτό τις ἐπικουρία και παράκλησις. «Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄμεινον δὲ δήπου παρὰ πολὺ τὸ ἀποσκευάζεσθαι τὴν ὀργὴν ταῖς εἰς τὸ αὐτῷ δοκοῦν και φίλον ἀναδρομαῖς. Τοῦτο δ' ἂν γένοιτο, και μάλα ὀρθῶς, εἰ, τῶν ὀπισθεν 10 ἐπιλανθανόμενοι και τὸ φαῦλον ἀποσπουδάζοντες, ταῖς εἰς ἀρετὴν ἐπιδόσεις ἐαυτοὺς καταλαμπρύνοιμεν. Διανηξόμεθα γὰρ τότε τὰ ἐκ θυμοῦ, και ἀγαθὸν ὄντα τῇ φύσει τὸν Δημιουργὸν μεταθήσομεν εὐκόλως εἰς γε τὸ χρῆναί φημι χρηστῆς και ἡμερωτάτης ἡμᾶς ἐποπτείας ἀξιούν.

15 Στίχ. 6. «Ὁ οἰκοδομῶν εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ, και τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς θεμελιῶν ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης και ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ».

ΠΑ'. Και διὰ πλειόνων ἔτι καταδεδίττεται λόγων τοὺς ἀποφοι- 20 τῶντας Θεοῦ, και μετασοβεῖ πρὸς τὸ ἄμεινον, εὐτέχνως τῆς θείας φύσεως τὴν ὑπεροχὴν και τὸ παναλκῆς ἐξηγούμενος, και ὅτι πάντη τε και πάντως τοὺς ἰδίους λόγους ἀποπερανεῖ, παρεμποδίζοντος οὐδενός, πειρᾶται πληροφορεῖν. Ὁ γὰρ «ἐφαπτόμενος», φησί, τῆς γῆς, και σαλεύων αὐτήν», κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν ἀποδο- 25 θέντας τρόπους αὐτὸς δὴ οὗτός ἐστιν ὁ οἰκοδομῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν αὐτοῦ· μόνον δὲ οὐχὶ φησιν Ὁ πᾶσαν ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ὥστε και αὐτοῖς ἐπιθαίνειν τοῖς οὐρανοῖς, και τὸ κατὰ πάντων κεκτηῆσθαι κράτος, ὡς και αὐτὴν ἔχειν ὑπεστρωμένην αὐτῷ τὴν ἄνω τε και ἐν τοῖς οὐρανοῖς κτίσιν, ἥτοι τῶν ἀγίων ἀγγέ- 30 λων τὴν μακαρίαν πληθύν. Οὐρανοὺς δὲ εἶναί φαμεν τοὺς τὸν οὐρανὸν οἰκοῦντας ἀγγέλους. Ἰστέον δέ, ὅτι και ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ αἰνιγματωδῶς τὸ χρῆμα τεθέαται. Κλίμαξ γὰρ ἦν ἀπὸ γῆς διήκουσα μέχρις οὐρανοῦ, και «Ὁ μὲν Κύριος», φησίν, «ἐπεστήρι-

καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων καὶ τὸν πόλεμο πού ἐπιχείρησαν αὐτοὶ ἐναντίον τῆς Σαμάρειας.

Θὰ εἶναι λοιπὸν ἀδύνατη ἡ φυγὴ γιὰ ἐκείνους πού προσκρούουν καὶ ἐξοργίζουν τὸν Θεό, καὶ πανίσχυρο καὶ δύσκολο μπορεῖ νὰ ἀποφευχθεῖ τὸ χέρι πού καταφέρει τὰ πλήγματα, καὶ σὲ ἐκείνους πού ἔχουν δεχθεῖ αὐτὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει κάποια βοήθεια καὶ παρηγοριὰ: γιὰτὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἐὰν κλείσει τὴ θύρα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει;»⁷. Καὶ εἶναι βέβαια παρὰ πολὺ καλύτερο τὸ νὰ ἀπομακρύνει καιεὶς τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐπιστροφή σ' αὐτὰ πού θέλει καὶ εἶναι ἀγαπητὰ σ' αὐτόν. Αὐτὸ βέβαια θὰ μπορούσε νὰ γίνει, καὶ πολὺ ὀρθά, ἐάν, ξεχνώντας τὰ προηγούμενα καὶ ἐγκαταλείποντας τὰ φαῦλα, καταλαμπρύνουμε τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τὶς ἐπιδόσεις μίας στήν ἀρετὴ. Γιατὶ τότε θὰ προσπεράσουμε τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ θυμοῦ του, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Δημιουργὸς ἀπὸ τὴ φύση του, θὰ τὸν μεταθέσουμε εὐκολα, ἐννοῶ στὸ νὰ μᾶς καταστήσει ἄξιους τῆς ἀγαθῆς καὶ ἡμερώτατης ἐποπτείας του.

Στίχ. 6. «Αὐτὸς πού οἰκοδομεῖ τὴν ἀνάβασή του (ἐξουσία) στὸν οὐρανὸ καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσή του στὴ γῆ· αὐτὸς πού προσκαλεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης στὸν οὐρανὸ καὶ τὸ σκορπίζει στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, τὸ ὄνομά του εἶναι, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ».

80. Καὶ μὲ ἀκόμα περισσότερες ἀπειλὲς καταφοβερίζει αὐτοὺς πού ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τοὺς μεταφέρει πρὸς τὸ καλύτερο, ἐξηγώντας μὲ πολὺ σοφὸ τρόπο τὴν ὑπεροχὴ καὶ τὸ παντοδύναμο τῆς θείας φύσεως, καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσει ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ πραγματοποιήσει τοὺς λόγους του χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει κανένας. Γιατὶ «αὐτὸς πού ἀγγίζει, λέγει, τὴ γῆ καὶ τὴν κλονίζει», σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους πού μόλις ἐκθέσαμε, αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι πού οἰκοδομεῖ στὸν οὐρανὸ τὴν ἀνάβασή του· εἶναι σὰ νὰ λέγει κατὰ κάποιο τρόπο· Αὐτὸς πού ἔχει ὅλη τὴν ἐξουσία, ὥστε νὰ ἀνεβαίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανούς καὶ νὰ ἔχει τὴν κυριαρχία πάνω σὲ ὅλους, ὥστε νὰ ἔχει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἄνω καὶ οὐράνια κτίση, δηλαδή τὰ μακάρια πλήθη τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Οὐρανοὶ λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἄγγελοι πού κατοικοῦν τὸν οὐρανὸ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ εἶδε αἰνιγματικὰ αὐτὸ τὸ ὄραμα. Γιατὶ ὑπῆρχε μιὰ σκάλα πού ἔφτανε ἀπὸ τὴ γῆ μέχρι τὸν οὐρανὸ, καὶ «Ὁ

κτο ἐπ' αὐτῆς», ἀναβαίνοντας δὲ καὶ καταβαίνοντας δι' αὐτῆς ἐθεᾶτο τοὺς ἀγγέλους». Τοῦτο οἶμαί ἐστι τὸ «οἰκοδομῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν αὐτοῦ». Ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἂν ἐπαγγέλληται τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, φησί, τοῦτο δὴ πάντως ἐστὶν ἀκράδαντόν τε καὶ 5 ἀραρὲς καὶ οἶον τεθεμελιωμένον.

Ἄτονῆσει γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, οὐδ' ἂν διαπέσοι ῥῆμα τὸ παρ' αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἐμπεδοῖ λέγων· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Αὐτὸς οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τῆς θα- 10 λάσσης τὸ ὕδωρ ἀρρήτοις δυνάμεσιν ἀνιμώμενος, καὶ ὕων ἐπὶ τὴν γῆν, τουτέστι πάλιν, ὁ οἰκονομῶν τὰ οὐράνια, καὶ τοσοῦτον εὐσθενῆς, ὡς καὶ τὰς τῶν γεγονότων φύσεις ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο μεταστοιχειοῦν εὐκόλως, ὄνομά τε αὐτῷ «Κύριος ὁ Θεός», καὶ πρὸς γε τούτοις «ὁ παντοκράτωρ». Καὶ οὔτι που κλήσις ἂν νοοῖ- 15 το τὸ χρῆμα ψιλή, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπ' ἀνθρώπου τυχόν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἀληθείας ὀρθῶς ἠύρημένον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κυριεύειν οὐσιωδῶς, καὶ τὸ κατὰ πάντων ἀνῆφθαι κράτος, οὕτως ὠνόμα- σται πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Σκοπὸς δὴ οὖν τῷ Προφήτῃ τὸ διὰ πλείστων ὄσων, καὶ ὅπως ἂν δύναιτο, 20 καταπτοεῖν τοὺς ἠπατημένους, καὶ μεταπείθειν εὖ μάλα πρὸς γε τὸ χρῆναι γοργῶς ἀνόπιν ὥσπερ ἰέναι, χρῆμά τε ἠγεῖσθαι λαμπρόν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ποιεῖσθαι πάλιν αἰρετόν τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν τοῖς τῶν ἐσομένων δείμασιν ἀνακόπτοντας εὐσθε- νῶς τὴν εἰς τὰ αἰσχίω ῥοπήν. Καὶ τοῦτο οἶμαί ἐστι τὸ διὰ φωνῆς 25 τοῦ Δαβὶδ ὀρθῶς εἰρημένον πρὸς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην· «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ».

Λέγοιτο δ' ἂν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ μάλα εἰκότως· «Ὁ οἰκοδο- μῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασιν αὐτοῦ». Ἔστι μὲν γὰρ αὐτὸς ἄνω- 30 θεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, ὅτι Θεὸς ἐκ Θεοῦ γεγέννηται κατὰ φύσιν· τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί». Μεμαρτύρηκε δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγων περὶ αὐτοῦ· «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπά- νω πάντων ἐστίν»· ἀλλ' ἔχων οὐσιωδῶς τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν (προὔκειτο γὰρ, ὡς ἔφην, ὡς Θεῷ), θάσιμον αὐτὴν ἀπέφηνε τοῖς

Κύριος», λέγει, «καθόταν στήν κορυφή αὐτῆς, καὶ ἔβλεπε τοὺς ἀγγέλους νὰ ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν αὐτήν»⁷⁸. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «αὐτὸς ποὺ οἰκοδομεῖ στὸν οὐρανὸν τὴν ἀνάβασή του». Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ θὰ ὑποσχεθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, λέγει, αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἶναι ἀμετακίνητο καὶ στερεωμένο γερὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θεμελιωμένο.

Μὲ κανένα λοιπὸν τρόπο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φανεῖ ἀδύναμος ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, οὔτε θὰ παραμείνει ἀπαραγματοποίητος ὁ λόγος αὐτοῦ. Καὶ σ' αὐτὸ στερεώνει ὁ Σωτὴρας τὴ βεβαιότητα λέγοντας «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ περάσουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»⁷⁹. Αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ὁ ὁποῖος μὲ τὶς ἐνέκφραστες δυνάμεις του ἀντλεῖ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, καὶ τὸ στέλνει πάλι μὲ τὴ βροχὴ στὴ γῆ, ποὺ ρυθμίζει τὰ οὐράνια φαινόμενα, καὶ εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε καὶ τὶς φύσεις τῶν γεγονότων νὰ τὶς μεταβάλλει εὐκολὰ σὲ ὅ,τι θέλει, ὄνομα τοῦ ὁποῖου εἶναι «Κύριος ὁ Θεός», καὶ μαζί μ' αὐτὰ «ὁ παντοκράτωρ». Καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ἓνα ἀπλὸ ὄνομα, ὅπως τυχὸν δίνεται στὸν ἄνθρωπο, ἀλλ' ἔχει βρεθεῖ ὀρθὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶναι οὐσιαστικὰ κυρίαρχος οὐσιωδῶς καὶ ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω σὲ ὅλα, ὀνομάσθηκε ἔτσι καὶ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς ἅγιους ἀγγέλους. Σκοπὸς λοιπὸν τοῦ προφήτη εἶναι μὲ πάρα πολλοὺς ἀπειλητικὸς λόγους, καὶ ὅπως μπορούσε, νὰ προκαλέσει φόβο σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀπατηθεῖ, καὶ νὰ τοὺς πείσει πολὺ σωστὰ ὅτι πρέπει γρήγορα νὰ πάρουν τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, νὰ θεωροῦν πρᾶγμα λαμπρὸ τὴ δικαιοσύνη, καὶ νὰ προτιμοῦν πάλι τὴν εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεό, ἀνακόπτοντας σθεναρὰ μὲ τοὺς φόβους τῶν μελλοντικῶν συμφορῶν τὴ ροπὴ πρὸς τὰ αἰσχροτέρα. Καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέχθηκε ὀρθὰ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ πρὸς τὸν Κύριο τῶν ὅλων· «Μὲ φίμωτρο καὶ χαλινάρι θὰ σφίξεις τὰ σαγόνια αὐτῶν ποὺ δὲν πλησιάζουν σὲ σένα»⁸⁰.

Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὸν Χριστό, καὶ πολὺ εὐλογα· «Ὁ ὁποῖος οἰκοδομεῖ τὴν ἀνάβασή του στὸν οὐρανό». Γιατὶ αὐτὸς ἦρθε ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό, γιατί εἶναι Θεός καὶ γεννήθηκε ὡς πρὸς τὴ θεία φύση του ἀπὸ τὸν Θεό· γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἐγὼ προέρχομαι ἀπὸ ἄνω»⁸¹. Τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγοντας γι' αὐτόν «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό, βρῖσκεται πάνω ἀπὸ ὅλους»⁸²· ἀλλὰ, ἔχοντας στήν οὐσία του τὴν ἀνάβαση στοὺς οὐρανοὺς (γιατὶ τὴν εἶχε, ὅπως εἶπα, ἐπειδὴ εἶναι Θεός), τὴν ἀνέδειξε βατὴ καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

ἐπὶ τῆς γῆς. «Πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν» ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὡς ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος, «Πρόσφατον ἡμῖν καὶ ζῶσαν ἐνεκαίνισεν ὁδὸν ἐνεφανίσεν ὡς ἄνθρωπος ὑπὲρ ἡμῶν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὃς καὶ συνήγειρεν ἡμᾶς αὐτῷ καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Ἐπειδὴ γὰρ ἀνέβη Χριστός, τὴν ἰδίαν ἀνάβασιν ὠκοδόμησε καὶ ἡμῖν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ μακάριος Παῦλος λέγων· «Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα».

Ἀνέβη τοίνυν ὡς ἄνθρωπος, ἵνα καὶ τὴν αὐτῷ καὶ μόνῳ πρό-
 15 πουσαν ἀνάβασιν (ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ ἔστι), καὶ ἡμῖν τοῖς πεπιστευκόσιν ἀποφήνη βατήν. Αὐτὸς καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαγγελίαν θεμελιοῖ ἐπὶ τῆς γῆς. Διέψευσται γὰρ οὐδαμῶς, ἀποπερανεῖ δὲ μᾶλλον ἄπερ ἂν ἡμῖν ἐπαγγείληται κατορθοῦν. Ἐφη μὲν γὰρ ὅτι, «Συμφέ-
 20 ρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· εἰ γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς· ὅταν δὲ ἀπέλθω, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς». Τοιγάρτοι καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις κεκέλευκεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ μὴ χωρίζεσθαι, περιμένειν δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς ἢν ἀκηκόασιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐξέχεε πλουσίως αὐτοῖς τὴν χάριν. Τοιγάρτοι καὶ γεγόνασι «Μάρτυρες τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν τε Ἱερουσα-
 25 λῆμ καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ», καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τεθεμελιωμένην εὐρήσομεν τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ· πεπιστεύκαμεν γὰρ, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἡμᾶς ἐγερεῖ, καὶ φθορᾶς ἀμείνους ἐργάσεται, καὶ «Μετασηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ», καὶ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας
 30 κοινωνοὺς εἰσδέξεται. Αὐτὸς οὗτός ἐστιν ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, τουτέστιν, ὁ τὰ πικρά τε καὶ ἀπαράδεκτα καὶ εἰς χρῆσιν οὐκ ἐπιτήδεια μετατιθεῖς εἰς τὸ ὠφελοῦν. «Ἀποκτένει μὲν γὰρ τὸ γράμμιον» τὸ νομικόν, καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, καὶ ἔστιν αὕτη καθ' ἑαν-

«Γιατί ὡς πρόδρομος γιὰ χάρη μας»⁸³ ἀνέβηκε πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ἐγκαινίασε γιὰ μᾶς καινούργιο δρόμο πὸν ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ»⁸⁴. παρουσίασε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας ὡς ἄνθρωπο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα⁸⁵, καὶ «μᾶς ἀνέστησε μαζί του καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε μαζί του στὰ ἐπουράνια»⁸⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέβηκε ὁ Χριστός, ἐτοίμασε τὴν ἴδια ἀνάβαση καὶ γιὰ μᾶς, ἀφοῦ εἶναι ἀληθὴς ὁ μακάριος Παῦλος πὸν λέγει· «Γιατὶ ἐμεῖς οἱ ζωντανοί, πὸν θὰ ἀπομείνουμε μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προσηγηθοῦμε ἀπὸ ἐκείνους πὸν κοιμήθηκαν, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ πρόσταγμα του, μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ τὴ σάλπιγγα τοῦ Θεοῦ θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ οἱ νεκροὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ θὰ ἀναστηθοῦν πρῶτοι, καὶ ἔπειτα ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ πὸν παραμείναμε θὰ ἀρπαχθοῦμε μαζί μ' αὐτοὺς μέσα σὲ σύννεφα πρὸς προῦπάντηση τοῦ Κυρίου στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι θὰ εἴμαστε πάντοτε μαζί μὲ τὸν Κύριο»⁸⁷.

Ἄνέβηκε λοιπὸν ὡς ἄνθρωπος, ὥστε καὶ τὴν ἀνάβαση πὸν πρέπει σ' αὐτὸν καὶ μόνο (γιατὶ εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό), νὰ τὴν καταστήσει βατὴ καὶ σὲ ἐμᾶς πὸν ἔχομε πιστέψει. Αὐτὸς θεμελιώνει καὶ τὴ δική του ὑπόσχεση πάνω στὴ γῆ. Γιατὶ δὲν θὰ διαψευσθεῖ καθόλου, ἀλλὰ θὰ ἀποπερατώσει μᾶλλον αὐτὰ πὸν μᾶς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ κάνει. Γιατὶ εἶπε· «Σᾶς συμφέρει νὰ φύγω ἐγὼ ἀπὸ τὸν κόσμος· γιατί ἂν ἐγὼ δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος σὲ σᾶς· ὅταν θὰ φύγω, θὰ τὸν στείλω σὲ σᾶς»⁸⁸. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ πρόσταξε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πατέρα τὴν ὁποία ἄκουσαν ἀπὸ αὐτόν⁸⁹. Ἄλλὰ σκόρπισε ἐπάνω τοὺς πλούσια τὴ χάρη του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν «Μάρτυρες τῆς δόξας του καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὴν Ἰουδαία»⁹⁰, καὶ σὲ ὅλη τὴ γῆ. Ἄλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπο θὰ βροῦμε θεμελιωμένη τὴν ὑπόσχεση αὐτοῦ· γιατί πιστέψαμε, ὅτι θὰ μᾶς ἀναστήσει καὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ θὰ μᾶς καταστήσει ἀνώτερους ἀπὸ τὴ φθορά, καὶ «Θὰ μεταμορφώσει τὸ ταπεινὸ σῶμα μας, ὥστε νὰ λάβει τὴν ἴδια μορφή μὲ τὸ σῶμα τῆς δόξας αὐτοῦ»⁹¹, καὶ θὰ δεχθεῖ νὰ γίνουμε κοινωνοὶ τῆς βασιλείας του. Αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι πὸν προσκαλεῖ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας καὶ τὸ διαχέει ὡς βροχὴ πάνω στὴ γῆ, δηλαδὴ μεταβάλλει τὰ πικρὰ καὶ ἀνυπόφορα καὶ ἀκατάλληλα πρὸς χρῆση σὲ ὠφέλημα. Γιατὶ ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, «Τὸ γράμμα

88. Ἰω. 16, 7.

89. Πράξ. 1, 4.

90. Πράξ. 10, 39.

91. Φιλ. 3, 21.

τὴν ἀνωφελῆς ἢ σκιά, ἀλλὰ γέγονεν ἡμῖν τοῖς νοοῦσιν χρησιμωτά-
τη λῖαν εἰς σύνεσιν τὴν ἐπὶ Χριστῷ, καὶ ὑετὸς ὥσπερ τις ἀνεδείχθη
πνευματικός, κατάρδων τρόπον τινὰ τὴν ὑπ' οὐρανόν· εἶπερ ἐστὶν
ἀληθὲς ὡς ὁ πάλαι τοῖς ἀρχαιοτέροις πικρὸς καὶ ἀφόρητος νόμος,
5 γέγονεν ἡμῖν παιδαγωγὸς ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὡς καὶ ἐν αὐ-
τῷ δύνασθαι καρποφορεῖν, τὸ τῆς σκιάς πάχος ἀπολεπτύνοντας
εἰς ἀλήθειαν.

Οὐκοῦν ὡς ἐν τάξει παραδείγματος ἐκληψόμεθα τὸ εἰρημέ-
νον, παρακομίζοντες εἰς ἀπόδειξιν καὶ τὸ τῆς Μαοῦρας ὕδωρ, ὅτι
10 πικρὸν μὲν ἦν, κατεγλυκαίνετο δέ, Θεοῦ παραδείξαντος ξύλον
τῷ μακαρίῳ Μωυσεῖ, καὶ τοῦτο τοῖς ὕδασιν ἐνιέναι προστεταχό-
τος. Ἀλλ' ἦν τὸ ξύλον εἰκὼν καὶ τύπος τοῦ τιμίου σταυροῦ, δι' οὗ
γέγονε γλυκὺς ὁ νόμος, καὶ οἴονεῖ ποτιμώτατος, καίτοι τῆς ἱστο-
ρίας ἐχούσης τὸ πικρὸν· «Ἀποκτένει» γὰρ, ὡς ἔφην, «τὸ γράμ-
15 μα», μᾶλλον δὲ ὡς γέγραφεν ὁ σοφὸς ἡμῖν Παῦλος

Στίχ. 7-8. «Οὐχ ὡς υἱοὶ Αἰθίοπων ὑμεῖς ἐστὲ ἐμοὶ υἱοὶ Ἰσ-
ραήλ; λέγει Κύριος οὐ τὸν Ἰσραήλ ἀνήγαγον ἐκ γῆς Αἰ-
γύπτου, καὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἐκ Καππαδοκίας, καὶ τοὺς
Σύρους ἐκ Βόθρου; Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου τοῦ Θεοῦ
20 ἐπὶ τὴν βασιλείαν τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἐξαοῶ αὐτὴν ἀπὸ
προσώπου τῆς γῆς».

ΠΒ. Ὑψηλὴν αἰεὶ τὴν ὄφρὸν ἀνατείνοντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, ἄνω
τε καὶ κάτω τὴν τῶν πατέρων ἀειλογοῦντες εὐγένειαν, καὶ πολὺ
τὴν γλῶτταν κατευρύνοντες ἔφασκον· «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀ-
25 βραάμ». Πλὴν ἀντήκουον λέγοντος αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ· «Εἰ τέ-
κνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν». «Οὐ γὰρ
πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβρα-
άμ, πάντες τέκνα», ἀλλ' ἡ τῶν ἔργων ὁμοιότης καὶ τὸ ἐπαυχεῖν
δύνασθαι λαμπρῶς ταῖς τῶν πατέρων εὐκλείαις ἀπονέμει δικαί-
30 ως. Κατεσοβαρεύοντο δὲ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐθνῶν κάκεινο λέ-
γοντες, ὡς ἐξ ἀπάντων αὐτοῦς τῶν ἐθνῶν ἀπολέκτους ἐποιήσατο
ὁ Θεός, καὶ ἐξείλατο μὲν ἐκ τῆς Αἰγυπτίων γῆς, μετεκόμισε δὲ εἰς
τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ἀληθῆς μὲν ὁ λόγος. Οἱ δὲ δὴ μάλι-
στα ταῖς καθηκούσαις ἀμοιβαῖς κατευφραίνειν ὀφείλοντες τὸν

τοῦ νόμου καταδικάζει σὲ θάνατο»⁹², καὶ εἶναι ἀνώφελη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἢ σκιά, ἀλλ' ἔγινε γιὰ μᾶς πού σκεπτόμαστε σωστὰ πάρα πολὺ χρησιμώτατη πρὸς κατανόηση τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναδείχθηκε σὰν κάποια βροχὴ πνευματικὴ, πού ποτίζει κατὰ κάποιο τρόπο πλούσια τὴν οἰκουμένη, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ παλιὸς πικρὸς καὶ ἀφόρητος νόμος γιὰ τοὺς παλαιότερους, ἔγινε γιὰ ἡμᾶς παιδαγωγὸς στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ⁹³, ὥστε νὰ μποροῦμε καὶ μὲ αὐτὸν νὰ καρποφοροῦμε, ἀπολεπτύνοντας τὸ πάχος τῆς σκιάς σὲ ἀλήθεια.

Θὰ λάβομε λοιπὸν τὸν λόγο αὐτὸν ὡς παράδειγμα, φέροντας ὡς ἀπόδειξη καὶ τὸ νερὸ τῆς Μαροῦς, πού ἦταν βέβαια πικρὸ, ἀλλ' ἔγινε γλυκὸ ὅταν ὁ Θεὸς ἔδειξε τὸ ξύλο στὸν μακάριο Μωυσῆ καὶ τὸν πρόσταξε νὰ τὸ βάλει αὐτὸ μέσα στὸ νερό⁹⁴. Τὸ ξύλο βέβαια ἦταν εἰκόνα καὶ τύπος τοῦ τιμίου σταυροῦ, μέσω τοῦ ὁποίου ἔγινε γλυκὸς ὁ νόμος καὶ κατὰ κάποιο τρόπο πόσιμος, μολονότι ἡ ἱστορία ἔχει τὸ πικρὸ· γιατί, ὅπως εἶπα, ἢ μᾶλλον ὅπως μᾶς τὸ ἔχει γράψει ὁ σοφὸς Παῦλος, «τὸ γράμμα καταδικάζει σὲ θάνατο».

Στίχ. 7-8. «Δὲν εἶστε σεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ γιὰ μένα σὰν υἱοὶ τῶν Αἰθιόπων, λέγει ὁ Κύριος. Δὲν ἔβγαλα τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπὸ τῆ γῆ τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς ἀλλόφυλους ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, καὶ τοὺς Σύρους ἀπὸ τὸν λάκκο; Νὰ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου τοῦ Θεοῦ εἶναι στραμμένοι στὸ βασίλειον τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ θὰ ἐξαφανίσω αὐτὸ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς».

82. Προβάλλοντας πάντοτε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ τὸν ἑαυτὸ τους μὲ μεγάλη ἔπαρση καὶ μιλώντας συνεχῶς γιὰ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τῶν πατέρων τους καὶ ἀπλώνοντας πολὺ τὴ γλῶσσα τους, ἔλεγαν «Πατέρα ἔχομε τὸν Ἀβραάμ»⁹⁵. Πλὴν ὅμως ἀκούσαν τὸν Χριστὸ νὰ τοὺς λέγει· «Ἄν ἦσασταν τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»⁹⁶. «Γιατὶ δὲν εἶναι Ἰσραηλιτὲς ὅλοι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι ὅλοι τέκνα του»⁹⁶, ἀλλὰ ἡ ὁμοιότητα τῶν ἔργων δίνει τὸ δικαίωμα τῆς λαμπρῆς καύχησης καὶ γιὰ τὴ δόξα τῶν πατέρων. Περιφρονοῦσαν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη λέγοντας ἐκεῖνο, ὅτι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθνη ὁ Θεὸς διόλεξε αὐτούς, ὅτι τοὺς ἔβγαλε ἐλεύθερους ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοὺς μετέφερε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ εἶναι βέβαια ἀληθὴς ὁ λόγος. Αὐτοὶ ὅμως, ἐνῶ ὀφείλαν νὰ κατευφραίνουν ἐκεῖνον πού τοὺς εἶχε τιμήσει μὲ τίς κατ'

τετιμηκότα, ταῖς ὀλοτρόποις ἀποστασίαις καὶ ταῖς εἰς φανλότητα παρατροπαῖς ἐκτόπως ὑβρίζοντες κατὰ πολλοὺς ἠλίσκοντο τρόπους. Ἦκον δὲ ἤδη φρενοβλαβείας εἰς τοῦτο λοιπὸν οἱ τάλανες, ὡς οἶεσθαι σφίσιν αὐτοῖς πρὸς τὸ εὖ εἶναί τε καὶ τὸ εἰς δόξαν ἀρ-
5 κέσειν τὸ ἐκ ρίζης γενέσθαι τῆς Ἀβραάμ, καὶ ὅτι μετεκομίσθησαν ἐκ γῆς Αἰγυπτίων εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν.

Ἰνα τοίνυν εἶδειεν, ὡς ἀσυντελῆ πρὸς ὄνησιν τὰ τοιάδε τῶν ἀνχημάτων αὐτοῖς εἶεν, ἀναπεπτωκόσιν ἐπὶ τὸ ῥάθυμον καὶ οὐκ ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν, ἀναγκαίως φησίν· Οὐχὶ οὕτως ὑμᾶς ἠγγήσο-
10 μαι, κὰν ἔχοιτε τυχὸν τὸ ἐκ πατέρων εὐγενές, καθάπερ ἀμελεῖ καὶ τοὺς Αἰθιοπῶν υἱεῖς, οἱ ρίζαν οὐκ ἔχουσι τὸν Ἀβραάμ; Ἀπροσκληνές γὰρ τὸ Θεῖον καὶ ἀπροσωπόληπτον παντελῶς, καὶ σαρκικὴν οὐκ οἶδεν εὐγένειαν πράξεων ἐρήμην ἀγαθῶν αἰδοῦς γε μὴν ἀπάσης ἀξιοῖ τὴν πνευματικὴν, καὶ ἥπερ ἂν ἔποιτο τὸ διὰ
15 λαμπρῶν ἀνχημάτων ἀγλαΐζεσθαι φιλεῖν. Ἀλλ' εἶναί τι μέγα καὶ ἐξαίρετον ὑμῖν κἀκεῖνο δοκεῖ, τὸ ἐκ τῆς Αἰγύπτου μεταφοιτῆσαι πρὸς ἕτερον. Εἶτα τί τοῦτο; φησίν, ἢ ποίαν ὑμῖν εἰσκομίσει τὴν ὄνησιν; Ἐχουσι τοῦτο λαβόντες παρ' ἐμοῦ καὶ ἕτεροι. Μετεκόμισα γὰρ τοὺς μὲν ἀλλοφύλους, τουτέστι τοὺς Παλαιστι-
20 νοὺς (οὕτω γὰρ ἠρμήνευσαν Ἑβραῖοι) ἐκ Καππαδοκίας, τοὺς δὲ Σύρους, πάντας δηλονότι τοὺς ὑπὸ γε τὴν Δαμασκοῦ βασιλείαν τοτηνικάδε, μετήγαγον ἐκ βόθρου. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀντὶ τοῦ «βόθρου» ἐκδεδώκασιν Ἑβραῖοι, «Κυρήνης». Ἀποικοὶ δὲ οὖν γεγόνασι Παλαιστινοὶ μὲν Καππαδοκῶν, Σύροι δὲ Κυρηναίων.
25 «Βόθρον» δὲ ὠνόμασε τὴν Κυρήνην, καίτοι λίαν ἠρμένην καὶ ὑψοῦ κειμένην, διὰ τὸ ὥσπερ ἐν κόλπῳ κείσθαι βαθεῖ. Πᾶσα γὰρ, ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἡ Λιβύων γῆ κόλπους ἔχει παραθαλαττίους, ἐκκειμένους. Ἐμοὶ τοίνυν, φησί, τῷ πάντας ἐν ἴσῳ βλέποντι, σκοπός, τὸ πᾶσαν ἀμαρτωλῶν βασιλείαν ἀποκεῖραι τῆς γῆς.
30 Οὐδὲν οὖν ἄρα ὀνήσειεν ἂν τοὺς ἔχοντας σαρκικὴν λαμπρότητος. Εὐγένεια γὰρ παρὰ Θεῶ κρίνεται τρόπος ἀγαθὸς καὶ πολὺ διανενευκῶς εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς, καὶ ταῖς τῶν προγόνων εὐσεβείαις ἀμιλλᾶσθαι μεμελετηκῶς.

Στίχ 8-10. «Πλὴν ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐξαρῶ τὸν οἶκον Ἰακώβ, λέγει Κύριος. Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ λιχμῶ

ἔξοχήν πρέπουσες ἀμοιβές, συλλαμβάνονταν νὰ τὸν ὑβρίζουν παράλογα κατὰ πολλοὺς τρόπους μὲ τὶς πολὺμορφες ἀποστασίες καὶ τὶς ἐκτροπές τους στὴ φαυλότητα. Ἐφτασαν ἤδη οἱ δυστυχεῖς σὲ τέτοιο βαθμὸ φρενοβλάβειας, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι φτάνει γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴ δόξα τους τὸ ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἀβραάμ καὶ τὸ ὅτι μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων στὴ γῆ τῆς ἑπαγγελίας.

Γιὰ νὰ μάθουν λοιπόν, ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τοὺς φανοῦν ὠφέλιμα τὰ καυχήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἔχοντας πέσει στὴν ἀδιαφορία καὶ μὴ θέλοντας νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, τοὺς λέγει ἀναγκαῖα: Δὲν θὰ σᾶς θεωρήσω τέτοιους, ἔστω κι ἂν τυχὸν ἔχετε τὴν εὐγένεια τῶν πατέρων σας, ὅπως βέβαια καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθιοπῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ρίζα τὸν Ἀβραάμ; Γιατὶ τὸ Θεῖο δὲν κλίνει πουθενὰ καὶ δὲν λαμβάνει ἀπολύτως καθόλου ὑπόψη πρόσωπα, οὔτε καὶ ἀναγνωρίζει σαρκικὴ εὐγένεια γυμνὴ ἀπὸ πράξεις ἀγαθές, ἀλλὰ θεωρεῖ ἄξια κάθε σεβασμοῦ τὴν πνευματικὴ εὐγένεια, καὶ ἐκείνην ποὺ ἀγαπᾷ νὰ καταλαμπρύνεται μὲ λαμπρὰ καυχήματα. Ἀλλὰ θεωρεῖτε ὅτι εἶναι κάτι τὸ μεγάλο καὶ ἑξαίρετο γιὰ σᾶς καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὅτι μεταφερθήκατε ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου σὲ ἄλλη. Καὶ τί σημασία, λέγει, ἔχει αὐτό, ἢ ποιά ὠφέλεια θὰ προσφέρει σὲ σᾶς; Τὸ ἔχουν αὐτὸ κι ἄλλοι ποὺ τὸ ἔλαβαν ἀπὸ μένα. Γιατὶ μετέφερα τοὺς ἀλλοφύλους, ἦτοι τοὺς Παλαιστίνιους (γιατὶ ἔτσι ἐρμήνευσαν οἱ Ἑβραῖοι) ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, καὶ τοὺς Σύριους, ὅλους δηλαδὴ τοὺς ὑπαγόμενους τώρα στὸ βασίλειο τῆς Δαμασκοῦ, τοὺς μετέφερα ἀπὸ τὸ λάκκο. Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζομε, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἔγραψαν ἀντὶ γιὰ «βόθρο» «Κυρήνη». Ἄρα λοιπόν οἱ Παλαιστίνιοι ὑπῆρξαν ἄποικοι τῶν Καππαδοκῶν, καὶ οἱ Σύριοι τῶν Κυρηναίων. «Βόθρο» βέβαια ὠνόμασε τὴν Κυρήνη, μολονότι εἶναι κτισμένη καὶ βρίσκεται πολὺ ψηλά, ἐπειδὴ ἔμοιαζε νὰ βρίσκεται σὰν σὲ βαθὺ κόλπο. Γιατὶ ὅλη, ποὺ λέγει ὁ λόγος, ἡ γῆ τῶν Λιβύων ἔχει παραθαλάσσιους κόλπους. Ὁ σκοπὸς λοιπόν, λέγει, ὁ δικός μου, ποὺ βλέπω ὅλους μὲ ἴσο μάτι, εἶναι τὸ νὰ ξεριζώσω ἀπὸ τὴ γῆ ὅλο τὸ βασίλειο τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἄρα λοιπόν καθόλου δὲν θὰ μπορέσει νὰ ὠφελήσει ὅποιους τὴν ἔχουν, ἢ σαρκικὴ λαμπρότητα. Γιατὶ εὐγένεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ θεωρεῖται ὁ καλὸς τρόπος ζωῆς ποὺ κλίνει ἔντονα πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς, καὶ φροντίζει νὰ ξεπεράσει τὴν εὐσέβεια τῶν προγόνων.

Στίχ. 8-10. «Πλὴν ὅμως δὲν θὰ καταστρέψω ἐξολοκλήρου τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ νὰ, ἐγὼ δίνω ἐντολή

ἐν παῖσι τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ, ὃν τρόπον λικ-
 μάται ἐν τῷ λικμῷ, καὶ οὐ μὴ πέση σύντρομμα ἐπὶ τὴν
 γῆν· ἐν ῥομφαίᾳ τελευτήσουσι πάντες ἁμαρτωλοὶ λαοῦ
 μου, οἱ λέγοντες· Οὐ μὴ ἐγγίση οὐδ' οὐ μὴ γένηται ἐφ'
 5 ἡμᾶς τὰ κακά».

ΠΓ'. Τετήρηται πάλιν τῷ Ἰσραήλ τὸ κατάλεμμα διὰ τοὺς πα-
 τέρας. Ὀλοτελῆ μὲν γὰρ ὄλεθρον οὐχ ὑπομενοῦσι, φησὶν, οὔτε μὴν
 εἰσάπαν ἐκ ποδῶν τὸ ἐξ Ἰακώβ οἰγήσεται γένος, ἀλλ' ὥσπερ λικμῷ
 διεῖρδιμμένοι, φησί, κατασκεδασθήσονται μὲν εἰς πάντα τὰ ἔθνη,
 10 πλὴν «οὐ μὴ πέση σύντρομμα ἐπὶ τὴν γῆν», τουτέστιν οὐχ οὕτως
 πεσεῖται τὸ ἐξ Ἰακώβ γένος, ὡς εἰς ὀλόκληρον καθικέσθαι συντρι-
 θὴν, σωθήσεται δὲ μέρος τῷ ἠλημένῳ· ἀνεκομίσθησαν μὲν γὰρ ἐκ
 τῆς αἰχμαλωσίας τοτηνικᾶδε τινές. Σέσωσται δὲ καὶ διὰ Χριστοῦ·
 15 πεπιστεύκασι γὰρ ἐξ Ἰουδαίων οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν σωθήσε-
 ται δὲ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τὸ κατάλεμμα, τῆς τῶν ἐθνῶν ἀγέ-
 λης προεισκεκλημένης. Εἶτα ὥσπερ τινὸς λέγοντος, Εἰ σώζεται πάλ-
 λιν ὁ Ἰακώβ, κατὰ τίνων αἰ ἀπειλαί; χρησίμως ἀπολογεῖται, καὶ
 φησιν, ὡς οὐκ ἄκριτος ἔσται κατὰ πάντων ἀπλῶς ὁ θυμός, οὔτε
 μὴν ἀδιαφορήσει τὰ ἐξ ὀργῆς, ἐφαλεῖται δὲ μᾶλλον τοῖς ἀφόρητα
 20 πεπλημιεληκόσι. Τοῦτό ἐστι τὸ «Ἐν ῥομφαίᾳ τελευτήσουσι πάν-
 τες ἁμαρτωλοὶ τοῦ λαοῦ μου οἱ λέγοντες, Οὐ μὴ ἐγγίση, οὐδ' οὐ μὴ
 ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς τὰ κακά». Ἦκον γὰρ εἰς τοῦτο φρενοβλαβείας τινές,
 ὡς οἶεσθαι καὶ ψευδοεπεῖν τοὺς ἀγίους προφήτας, καὶ δὴ καὶ ἔφα-
 σκον, ὡς οὐκ ἂν γένοιτό τι τῶν προηγγελμένων. Μαρτυρήσει δὲ
 25 τοῦτο καὶ ὁ σόφος Ἰερεμίας λέγων πρὸς Θεόν· «Ἴδου οὔτοι λέγου-
 σι πρὸς με· Ποῦ ἐστὶν ὁ λόγος Κυρίου; ἐλθέτω». Διπτὸν οὖν ἄρα
 τῶν οὕτω διακεμένων τὸ πλημιέλημα· παρώτρυνον μὲν γὰρ κατὰ
 πολλοὺς τρόπους, ᾤοντο δὲ καὶ ψευδομιθεῖν τὴν ἀλήθειαν

Εὐρήσομεν δὲ καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἐπιδημίας τοὺς τῶν Ἰουδαί-
 30 ων καθηγητὰς τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐ πεφροντικότητας λόγων
 Τοιγάρτοι καὶ ἤκουον «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι
 ὑποκριταί, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, οὔτε ὑμεῖς εἰσέρχε-
 σθε, οὔτε τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν»· καὶ πάλιν «Οὐαὶ

97. Ἦσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

99. Ἰερ. 17, 15.

98. Ρωμ. 11, 5.

100. Λουκᾶ 11, 52. Ματθ. 23, 14.

καὶ θὰ σκορπίσω τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, λιχνίζοντάς τους, σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸν τρόπο ποὺ γίνεται τὸ λίχνισμα, ἀλλὰ δὲν θὰ πέσει συντριμμένος ἐξολοκλήρου πάνω στὴ γῆ. Μὲ ρομφαία θὰ πέσουν νεκροὶ ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ τοῦ λαοῦ μου, ποὺ λένε· Δὲν θὰ μᾶς πλησιάσουν, οὔτε θὰ συμβοῦν σὲ ἐμᾶς τὰ κακά».

83. Φυλάχθηκε πάλι τὸ ὑπόλειμμα στὸν Ἰσραήλ ἐξαιτίας τῶν πατέρων τους⁷⁷. Γιατὶ δὲν θὰ πάθουν, λέγει, ὄλοσχερῆ ὄλεθρο, οὔτε θὰ χαθεῖ γιὰ πάντα καὶ ἀπὸ τὴ ρίζα τὸ γένος τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ σκορπισμένοι σὰν μὲ λίχνισμα, λέγει, θὰ διασκορπισθοῦν βέβαια σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, πλὴν ὅμως «δὲν θὰ πέσει συντριμμένος ἐξολοκλήρου πάνω στὴ γῆ, δηλαδή δὲν θὰ πέσει τὸ γένος τοῦ Ἰακώβ ἔτσι, ὥστε νὰ ὑποστῆ ὀλοκληρωτικὴ συντριβή, ἀλλὰ θὰ σωθεῖ τὸ μέρος τὸ ἐλεημένο· γιατί ἐπέστρεψαν τότε κάποιοι ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Σώθηκαν ἐπίσης καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ· γιατί πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὄχι καὶ λίγοι· θὰ σωθεῖ ὅμως καὶ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τὸ ὑπόλειμμα⁷⁸, ἀφοῦ προηγουμένως κληθοῦν τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν. Ἔπειτα, σὰ νὰ λέγει κάποιος, Ἄν εἶναι νὰ σωθοῦν πάλι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, σὲ ποιούς ἀπευθύνονται οἱ ἀπειλές; ἀπολογεῖται κατὰ τρόπο χρήσιμο, καὶ λέγει, ὅτι ὁ θυμὸς του δὲν θὰ στραφεῖ ἀσυλλόγιστα ἐναντίον ὅλων γενικά, οὔτε βέβαια τὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς θὰ πέσουν ἀδιάκριτα, ἀλλὰ θὰ πέσουν μᾶλλον σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαπράξει ἀφόρητα πλημμελήματα. Δηλαδή «Θὰ πέσουν ἀπὸ τὸ χτύπημα τῆς ρομφαίας ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ τοῦ λαοῦ μου, ποὺ λένε, Δὲν θὰ μᾶς πλησιάσουν, οὔτε θὰ συμβοῦν σὲ ἐμᾶς τὰ κακά». Γιατὶ ἔφτασαν κάποιοι σὲ τέτοιο βαθμὸ φρενοβλάβειας, ὥστε καὶ νὰ νομίζουν ὅτι οἱ ἅγιοι προφῆτες εἶναι ψευδολόγοι, καὶ μάλιστα ἔλεγαν, ὅτι δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχουν προαγγελθεῖ. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς Ἱερεμίας λέγοντας πρὸς τὸν Θεό· «Νὰ τί λένε αὐτοὶ σὲ μένα: Ποῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος, ἃς ἔρθει»⁷⁹. Ἄρα λοιπὸν εἶναι διπλὸ τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν ποὺ συμπεριφέρονται ἔτσι· γιατί τὸν ἐξόργιζαν βέβαια κατὰ πολλοὺς τρόπους, ἀλλὰ καὶ νόμιζαν ὅτι ἡ ἀλήθεια ψευδολογεῖ.

Θὰ βροῦμε ὅμως ὅτι καὶ οἱ δάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας περιφρόνησαν τοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα μας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἄκουαν «Ἀλλοίμονό σας, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί ἀφαιρέσατε τὸ κλειδί τῆς γνώσης, καὶ οὔτε ἐσεῖς μπαίνετε, οὔτε καὶ ἀφήνετε νὰ μποῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μποῦν»⁸⁰· καὶ πάλι· «Ἀλλοίμονό

ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν». Τοιγάρτοι δικαίως οὐκ ἐλογίσθησαν μὲν εἰς τέκνα, τῆς δὲ τῶν πατέρων εὐγενείας ὠλισθηκότες, κατεγράφοντο μὲν ὥσπερ ἐν τοῖς Αἰθιοπῶν υἱοῖς δεδαπάνηνται δὲ καὶ ὑπὸ ῥομφαίας, καὶ τῆς ἑαυτῶν δυσβουλίας ἰσοστάθμους τῷ κρίνοντι ἐκτετίκασιν δίκας.

10 *Στίχ. 11-12.* «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀναστήσω καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος· ὅπως ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων [τὸν Κύριον] καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει Κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα».

15 *ΠΔ.* Ὑπέσχετο λέγων, ὥς οὐκ ἂν εἰς τέλος ἐξολοθρεύσειε τὸ ἐξ Ἰακώβ γένος, ἀλλ' εἰ καὶ λικμῶ τῶν τρόπων τινὰ διερῶμιμένοι (καὶ γὰρ ξένοι τε καὶ ἐπήλυτοι γενήσονται, πατρίδος καὶ οἴκων ἐξεωσμένοι, θάρβαρόν τε καὶ ἀλλοδαπὴν οἰκοῦντες χώραν), ἀλλ' οὐκ ἂν συντριβεῖεν εἰσάπαν, οὔτε μὴν εἰς ὄλεθρον οἰχήσονται παντε-
20 λῆ. Ταύτητοι φησὶν ὅτι καὶ ἀναστήσει καίτοι πεσοῦσαν τὴν σκη-
νὴν Δαβὶδ, ἐγερεῖ δὲ αὐτῆς τὰ κατερῶμιμένα, «καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος», τουτέστιν εἰς ἡμέρας μακράς. Δεῖγμα δὲ τοῦτο γενή-
σεσθαι, φησί, καὶ πληροφορίαν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τοῖς τε ὁμόροις καὶ ἀπωτάτω, τοῦ χρῆναι λοιπὸν ἐπιστρέφειν πρὸς Θεὸν καὶ αὐ-
25 τὸν ἐλέσθαι ζητεῖν, τεθανμακότας πάντως πού τῆς τε ἡμερότητας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἰσχύος τὸ μέγεθος. Οὐκοῦν εἰ λέγοι «σκη-
νὴν τοῦ Δαβὶδ», τὸ τῶν Ἰουδαίων κατασημαίνει γένος, ἤγουν οἶκον τὸν ἐξ Ἰακώβ. Ἰστέον δὲ ὅτι Κύρου τῆς αἰχμαλωσίας ἀνέντος αὐ-
τούς, τότε ὑπενόστησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἀνεδεμίαντο μὲν
30 τὸν νεῶν, πυργώσαντες δὲ τὰς τῶν πόλεων ἠρημιωμένας, οἴκους τε ἐν αὐταῖς ἐπισκευασάμενοι, κατωκήκασιν ἀσφαλῶς, πολέμους μὲν ὑπομείναντες τοὺς παρά τινων, οἷον Ἀντιόχου τε φημί καὶ Ἀδριανοῦ, αἰχμάλωτοι δὲ οὐκ ἔτι γεγόνασιν, οὔτε μὴν ἠρημῶνται, καθὰ καὶ ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων.

σας, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί περιτρέχετε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ γιὰ νὰ κάνετε ἓνα προσήλυτο, καὶ ὅταν γίνει, τὸν κάνετε υἱὸ τῆς γέεννας δυὸ φορές περισσότερο ἀπὸ σᾶς»¹⁰¹. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δίκαια δὲν θεωρήθηκαν τέκνα, καὶ ἀφοῦ γλίσθησαν καὶ ἔχασαν τὴν εὐγένεια τῶν πατέρων τους, συμπεριλήφθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθιοπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὴ ρομφαία, καὶ δέχθηκαν ἀπὸ τὸν κριτὴ τιμωρία ἰσόμετρη μὲ τὴν κακοκεφαλιά τους.

Στίχ. 11-12. «Κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ξαναστήσω τὴ σκηνὴ τοῦ Δαβὶδ ποὺ ἔχει πέσει καὶ θὰ ἀνοικοδομήσω τὰ μέρη τῆς ποὺ ἔχουν πέσει καὶ θὰ διορθώσω τὰ κατασκαμμένα τμήματά της, καὶ θὰ τὴν ἀποκαταστήσω ἔτσι ποῦ νὰ διαρκέσει γιὰ ἡμέρες μακρινές, ὥστε νὰ ἀναζητοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀπέμειναν [τὸν Κύριο], καὶ ὅλα τὰ ἔθνη στὰ ὁποῖα ἔχει δοθεῖ τὸ ὄνομά μου, λέγει Κύριος ποὺ κάμνει ὅλα αὐτά».

84. Ὑποσχέθηκε λέγοντας, ὅτι δὲν θὰ ἐξολοθρεύσει ὀλοκληρωτικὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ, κι ἂν διασκορπισθοῦν κατὰ τρόπο παρόμοιο μὲ τὸ λίχνισμα (καὶ πράγματι ἔγιναν ξένοι καὶ πρόσφυγες, διωγμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὰ σπίτια του καὶ κατοικώντας σὲ βάρβαρη καὶ ξένη χώρα), ὅμως δὲν θὰ ὑποστοῦν ὀλοκληρωτικὴ συντριβή, οὔτε βέβαια θὰ ὀδηγηθοῦν σὲ πλήρη ὄλεθρο. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι καὶ θὰ ξαναστήσει, μολονότι ἔπεσε, τὴ σκηνὴ τοῦ Δαβὶδ, καὶ θὰ διορθώσει τὰ γκρεμισμένα μέρη της, «καθὼς οἱ ἡμέρες τοῦ αἵωνα», δηλαδή γιὰ ἡμέρες μακρινές. Καὶ αὐτὸ θὰ γίνει, λέγει, παράδειγμα καὶ πληροφορία γιὰ τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ τὰ γειτονικά καὶ τὰ μακρινά, ὅτι πρέπει στὸ ἐξῆς νὰ ἐπιστρέψουν στὸν Θεὸ καὶ νὰ θελήσουν νὰ ζητήσουν αὐτόν, ἔχοντας θαυμάσει ὀπωσδήποτε καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. Λέγοντας λοιπὸν «σκηνὴ τοῦ Δαβὶδ», ὑποδηλώνει τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων, ἤτοι τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὅταν ὁ Κύριος τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, τότε ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία, ὅποτε καὶ ἀνοικοδόμησαν τὸν ναό, καὶ τείχισαν τὶς ἐρημωμένες πόλεις, καὶ ἀφοῦ ἐπισκέυασαν τὰ σπίτια τους μέσα σ' αὐτές, κατοίκησαν μὲ ἀσφάλεια, καὶ ὑπέμειναν βέβαια πολέμους ἀπὸ κάποιους, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἀπὸ τὸν Ἀντίοχο καὶ τὸν Ἀδριανό, δὲν ἔπεσαν ὅμως πιά σὲ αἰχμαλωσία, οὔτε βέβαια ἐρημώθηκαν, ὅπως τὸ ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Βαβυλώνιους.

Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις λόγος, ὁ δὲ ἐσωτέρω καὶ ἀληθέστερος εἶη ἂν ἐν Χριστῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω, τὴν εἰς θάνατον αὐτοῦ πεσοῦσαν σκηνήν, τουτέστι τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, ἐγείραντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τότε δὴ, τότε πάντα
 5 τὰ ἀνθρώπινα πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀνέστη σχῆμα, καὶ πάντα ἡμῶν τὰ κατερόμιμμένα πρὸς νέαν ὄψιν ἐνήνεκται. «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις», κατὰ τὰς γραφάς· συνεγηγέρμεθα γὰρ αὐτῷ. Καὶ κατέσκαψε μὲν ὁ θάνατος τὰς ἀπάντων σκηνάς, ἀνωκοδόμησε δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν Χριστῷ· καὶ τοῦτο ἡμῖν οὐκ εἰς
 10 χρόνον ὑπάρξει μεμετροημένον, ἀλλ' εἰς ἡμέρας αἰῶνος· ἀναπόβλητον γὰρ ἐν ἡμῖν τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀγαθόν, καὶ οὐκ ἔτι κρατήσῃ θάνατος τῶν ἐν Χριστῷ σεσωσμένων. Τότε δὴ, τότε καὶ οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοὺς πεπιστευκότας ἐξ Ἰσραὴλ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἐγνώκασιν Θεόν, τῆς ἀρχαίας ἐκείνης
 15 καὶ δεδήλου πλάνης ἀποφοιτήσαντες. Οὐ γὰρ ἦν διαψεύσασθαι λέγοντα τὸν Χριστόν· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλείονα φέρει». Καὶ πάλιν· «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Κατ' ἐκείνην δὴ οὖν τὴν ἡμέραν,
 20 καθ' ἣν ἀνεγερῶ τὴν κατεσκαμμένην καὶ πεσοῦσαν σκηνήν τοῦ Δαβίδ, κληθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔσται τὸ ἔμὸν ὄνομα. Καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως εἰς πέρας ἐκδήσεται τὰ προηγγελμένα, πεπληροφόρηκε προσθείς· «Λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν ταῦτα». Εἰ γὰρ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς ἀληθῶς, πάντη τε καὶ πάντως ποιήσῃ καὶ ταῦτα, πρὸς οὐδὲν ἀσθενῶν.
 25 «Ποιεῖ γὰρ μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἐνδοξά τε καὶ ἐξαισία, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς».

30 **Στίχ. 13-15.** «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ καταλήψεται ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητόν, καὶ περκάσει ἢ σταφυλὴ ἐν τῷ σπόρῳ, καὶ ἀποσταλάξει τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ πάντες οἱ βουνοὶ σύμφυτοι ἔσονται· καὶ ἐπιστρέψω τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου Ἰσραὴλ, καὶ οἰκοδομήσουσι πόλεις τὰς ἠφανισμένας καὶ κατοικήσουσι, καὶ καταφυτεύσουσιν ἀμπελῶνας

102. Β' Κορ. 5, 17.

104. Ἰω. 12, 32.

103. Ἰω. 12, 24.

105. Ἰωβ 5, 9.

Αὐτὰ λοιπὸν λέγει ἡ ἱστορία, τὸ βαθύτερο ὅμως καὶ ἀληθέστερο νόημα θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Χριστό. "Ὅταν δηλαδὴ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τὴ σκηνή του ποὺ ἔπεσε σὲ θάνατο, δηλαδὴ τὴ σάρκα του ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴ γῆ, ἀφοῦ τὴν ἀνέστησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, τότε λοιπὸν, τότε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἀναστήθηκαν καὶ ἐπανῆλθαν στὴν παλιά τους μορφή, καὶ ὅλα τὰ δικὰ μας τὰ γκρεμισμένα ἔλαβαν νέα μορφή. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, « Ἄν κάποιος ἀνήκει στὸν Χριστό, εἶναι καινούργια κτίση»¹⁰². καθόσον θὰ ἀναστηθῶμε μαζί μὲ αὐτόν. Καὶ κατέσκαψε βέβαια ὁ θάνατος τὶς σκηνές ὅλων, τὶς ἀνοικοδόμησε ὅμως ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Χριστοῦ· καὶ αὐτὸ δὲν θὰ κρατήσει γιὰ μᾶς γιὰ ὀρισμένο χρόνο, ἀλλὰ γιὰ χρόνους αἰώνιους· γιατί τὸ ἀγαθὸ τῆς ἀφθαρσίας δὲν ἀποβάλλεται πιά ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ δὲν θὰ ἐξουσιάζει πιά ὁ θάνατος αὐτοὺς ποὺ ἔχουν σωθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ. Τότε λοιπὸν, τότε καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, γνώρισαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεό, ἀφοῦ ἀπομάκρυναν ἀπὸ μέσα τους τὴν ἀρχαία ἐκείνη καὶ βέβηλη πλάνη. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ διαψευσθεῖ ὁ Χριστὸς ποὺ λέγει: « Ἐάν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ δὲν πεέσει στὴ γῆ γιὰ νὰ πεθάνει, μένει αὐτὸς μόνος, ἐάν ὅμως πεθάνει, παράγει περισσότερο καρπὸ»¹⁰³. Καὶ πάλι: « Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»¹⁰⁴. Κατὰ τὴν ἡμέρα λοιπὸν ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ξαναστήσω τὴν κατασκαμμένη καὶ πεσμένη σκηνή τοῦ Δαβίδ, θὰ κληθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ λάβουν αὐτοὶ τὸ δικό μου ὄνομα. Καὶ ὅτι βέβαια ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅσα ἔχουν προαγγελθεῖ, μᾶς τὸ πληροφόρησε προσθέτοντας, « Λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ποὺ κάνει αὐτά». Γιατὶ, ἐφόσον ὁ Κύριος εἶναι ἀληθινὰ Θεός, ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ τὰ κάνει καὶ αὐτά, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀδύνατο γι' αὐτόν. Γιατὶ «πράττει μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα ἔργα, ἔνδοξα καὶ θαυμαστά, τὰ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μετρηθοῦν»¹⁰⁵.

Στίχ. 13-15. «Νά, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ὁ θερισμὸς θὰ φτάνει μέχρι τὸν τρίγυ, καὶ τὰ σταφύλια θὰ ὠριμάζουν μέχρι τὴ σπορά, τὰ ὄρη θὰ στάζουν γλυκύτητα, καὶ ὅλα τὰ βουνὰ θὰ γεμίσουν ἀπὸ φυτὰ. Θὰ ἐπαναφέρω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τὸν λαὸ μου τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἀφοῦ οἰκοδομήσουν τὶς πόλεις ποὺ καταστράφηκαν, θὰ κατοικήσουν σ' αὐτές, καὶ τότε θὰ φυτεύ-

καὶ πίνονται τὸν οἶνον αὐτῶν, καὶ φυτεύσουσι κήπους καὶ φάγονται τὸν καρπὸν αὐτῶν. Καὶ καταφυτεύσω αὐτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ ἐκσπασθῶσιν οὐκέτι ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν ἧς ἔδωκα αὐτοῖς, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ».

5 ΠΕ': Αὐτὸ δὴ σαφῶς ἠρμήνευσεν, ὅπερ ἔφην. Καὶ εἰ μὲν τις ἔλοιτο παχειῖάν τε καὶ ἱστορικὴν ποιεῖσθαι τὴν ἀφήγησιν, ἐρεῖ δὴ πάλιν ἐκεῖνο, ὡς ἐπήγγελται σαφῶς τοῖς τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεμενηκόσι τὴν ἐπάνοδον, καὶ ὅτι τὴν ἑαυτῶν καθέξουσι γῆν, πόλεις τε καὶ οἴκους ἀναδειμάμενοι, καὶ ἐν καλῷ τῆς εὐημερίας λοιπὸν γεγονότες, τὰ ἐξ ἀγρῶν συλλέξουσιν ἀγαθὰ, καὶ τῷ γηπνεεῖν ἐγκείσονται μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς, ὡς ἀδιάλειπτον αὐτοῖς τὸν ἐπὶ γε ταῖς τῶν ἡδίστων συγκομιδαῖς γενέσθαι πόνον, τῶν ἐξ ἄλλων ἀγαθῶν συμποδιζόντων αὐτοῖς τὸν τρυγητόν, παρατείνοντος δὲ αὐτῶν καὶ τοῦ τρυγητοῦ πάλιν εἰς τὸν τοῦ σπόρου καιρὸν, 15 ὡς ἐκ ληνοῦ καὶ δρεπάνης καὶ βοτρυῶν αὐτῶν μεταφοιτᾶν τὸν γηπόνον ἐπὶ τὰ τῶν πεδίων ἀρόσιμα, καὶ τῆς ἄλλω τὴν κόνιν ἀποनिψάμενον, τῶν ἐπὶ ληνοῖς ἔχεσθαι φροντισμάτων. Εἰ δὲ δὴ λεπτότερον καὶ πνευματικώτερον τῆ τῶν προκειμένων θεωρία προσβαλεῖν ἐθέλομεν, πρέποι ἂν εἰκότως ἐκεῖνο νοεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ, 20 ὡς ἔφην, ἀνεβίω Χριστὸς (ἠγείρε γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν σκηνὴν τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀνωκοδόμησεν αὐτῆς τὰ κατεσκαμμένα), πολλὴ καὶ ἀμφιλαφὴς τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ἢ μέθεξις ἐπὶ πάντας γέγονεν ἀνθρώπους, Ἑλληνας τε καὶ Ἰουδαίους «Εἰς γὰρ ὁ Θεός, ὃς δεδικαίωκε περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ πίστε- 25 ως».

Πλείστη δὴ οὖν ὄση τῶν πνευματικῶν καρπῶν τοῖς πεπιστευκόσιν ἢ χορηγία, ἢ διὰ τῶν ἐπιγείων καρπῶν εὖ μάλα κατασημαίνεται. Πλήθος γὰρ ἔσται, φησί, σίτου καὶ οἴνου. Παραδεξόμεθα δὲ νῦν τὸν μὲν σῖτον εἰς ἰσχύν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν (γέγραπται γὰρ ὅτι, «Καὶ ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου», νοητὸς δὲ πού πάντως καὶ θεῖός τε καὶ ἄνωθεν), τὸν δὲ γε οἶνον εἰς εὐφροσύνην ἔφη γὰρ πάλιν «Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου»· «χαίρομεν δὲ τῇ ἐλπίδι», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. «Σταλάζει δὲ καὶ τὰ ὄρη γλυκασμόν». «Ὁρη» μὲν οὖν, ὡς ἔοικεν,

σουν ἀμπέλια καὶ θὰ πιοῦν τὸ κρασί τους, θὰ φυτεύσουν κήπους καὶ θὰ φάγουν τὸν καρπὸ τους. Θὰ τοὺς ἐγκαταστήσω στὴ γῆ τους, καὶ δὲν θὰ ἀπομακρυνθοῦν πιά ἀπὸ τὴ γῆ ποὺ τοὺς ἔχω δώσει, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ».

85. Ἐρμήνευσε τώρα μὲ σαφήνεια αὐτὸ ποὺ εἶπα. Καὶ ἂν βέβαια κάποιος θέλει νὰ κάνει τὴν ἀφήγηση μὲ ὑλικά καὶ ἱστορικά κριτήρια, θὰ πει πάλι ἐκεῖνο, ὅτι ὑποσχέθηκε μὲ σαφήνεια τὴν ἐπιστροφή σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὑπομείνει τὴν αἰχμαλωσία, καὶ ὅτι θὰ λάβουν τὴ γῆ τους, θὰ ἀνοικοδομήσουν τὶς πόλεις καὶ τὰ σπίτια τους, καὶ ἀφοῦ φτάσει ἡ εὐημερία τους σὲ καλὸ βαθμῶ, θὰ συλλέξουν τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τοὺς ἀγρούς τους, καὶ θὰ ἐπιδοθοῦν μὲ εὐφροσύνη καὶ χαρὰ στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ὥστε ἐξαιτίας τῆς ἱκανοποιητικῆς καὶ γλυκειᾶς συγκομιδῆς νὰ γίνουν ἀδιόκοποι οἱ κόποι, ἀφοῦ ἡ συλλογὴ τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἄλωνιου θὰ φτάνει μέχρι τὸν τρίγγο, καὶ ὁ τρίγγος πάλι θὰ παρατείνεται μέχρι τὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς, ὥστε ἀπὸ τὸ πατητήρι καὶ τὸ δρεπάνι καὶ τὰ σταφύλια νὰ μεταφέρεται ὁ γεωργὸς στὸ ὄργωμα τῶν χωραφιῶν, καὶ ἀφοῦ πλυθεῖ ἀπὸ τὴ σκόνη τοῦ ἄλωνιου, νὰ ἀρχίσει τὶς φροντίδες γιὰ τὸ πατητήρι. Ἄν ὅμως θέλομε νὰ προσεγγίσουμε τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ μὲ πιὸ λεπτὴ καὶ πνευματικώτερη ἔννοια, πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὡς ἑξῆς. Ὅταν δηλαδή, ὅπως εἶπα, ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ ὁ Χριστὸς (γιατὶ ὁ Πατέρας ἀνέστησε τὴ σκηνὴ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀνοικοδόμησε τὰ κατεδαφισμένα αὐτῆς), ἔγινε μεγάλη καὶ πλούσια ἡ μετοχὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, στὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ· γιατί λέγει: «Ἐνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δικαίωσε τὸν περιτμημένο ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ τὸν ἀπερίτμητο μὲ τὴν πίστη»¹⁰⁶.

Ἄρα λοιπὸν εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ χορηγία τῶν πνευματικῶν καρπῶν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιστέψει, ποὺ ὑποδηλώνεται ἄριστα μὲ τοὺς ἐπίγειους καρπούς. Γιατὶ λέγει θὰ ὑπάρξει πλῆθος σίτου καὶ οἴνου. Καὶ θὰ δεχθοῦμε ἐδῶ τὸ σιτάρι ὡς αὐτὸ ποὺ δίνει δύναμη, δηλαδή τὴν πνευματικὴ (γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Καὶ ὁ ἄρτος στηρίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»¹⁰⁷, ὅπωςδήποτε ὁ πνευματικὸς καὶ θεῖος καὶ οὐράνιος), ἐνῶ τὸν οἶνο ὡς αὐτὸν ποὺ παρέχει εὐφροσύνη· γιατί εἶπε πάλι: «Καὶ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»¹⁰⁸. γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, «χαιρόμαστε μὲ τὴν ἐλπίδα»¹⁰⁹. Ἄλλ' ὅμως «Σταλάζουν καὶ τὰ ὄρη γλυκύτητα». «Ὅρη» βέβαια, ὅπως φαίνεται, ὀνομάζει ἐδῶ τὶς ἐκκλη-

ἐνθάδε φησὶ τὰς ἐκ κλησίας Χριστοῦ, διὰ τοι τὸ ἐπηρμένον τῶν ἐν αὐταῖς δογμάτων, καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας τὸ ὑπερφερές, καὶ ὅτι τὰ μὲν ὄρη διαφόροις κομιῶντα φαίνονται φυτοῖς, αἱ δὲ ἐκ κλη-
 5 σίαι Χριστοῦ μυρίας τε ὅσας ἀγίων ἔχουσι κεφαλάς, κέδρους τε καὶ
 ξύλοις ἐν ἴσῳ τοῖς εὐμηκεστάτοις, αἱ ταῖς τῶν νοητῶν ὑδάτων πα-
 ρίδρουνται διεξόδοις. Ἄλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς εὐδενδροτάτοις τῶν ὀρῶν
 πλήθη μελιττῶν περιποτώμενα, τὸ γλυκὺ καὶ τίμιον ἐργάζονται μέ-
 λι, οὕτω πάλιν καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οἱ τῶν ἄλλων περιφανέστε-
 ροι καὶ ἀδρότεροι πρὸς ἀρετὴν καὶ σύνεσιν, τῆς ἐπὶ Χριστῷ διδα-
 10 σκαλίας τὸ γλυκὺ συλλέγοντες μέλι, μονονουχὶ καταστάζουσι καὶ
 ταῖς ἐτέρων καρδίαις αὐτό. Ἀποσταλάξει δὴ οὖν τὰ ὄρη γλυκα-
 σμὸν κατὰ τοῦτον οἶμαι τὸν τρόπον. Ἔσεσθαι δὲ συμφύτους ἔφη
 καὶ τοὺς βουνούς. Βουνοὶ δὲ εἰσιν οἶον δευτέροί τε καὶ τὸ μείον ἔ-
 χοντες εἰς ἀρετὴν παρὰ τοὺς ἄγαν ἐν τούτῳ διαφανεστέρους. Μέ-
 15 τρα γὰρ ἀγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης ἐν ἐκκλησίαις, καὶ ὡς ὁ Παῦ-
 λὸς φησι, «Κατὰ τὴν ἐκάστῳ δοθεῖσαν χάριν» παρὰ τοῦ τὰ τοιάδε
 διανέμοντος Θεοῦ Σύμφυτοι δὴ οὖν ἔσονται καὶ οὗτοί φησι, του-
 τέστιν, εὐθαλεῖς τε καὶ εὐκαρποὶ, καὶ τῇ τῶν θείων δογμάτων ὀρ-
 θότητι βαθὺ κομιῶντα φοροῦντες τὸν νοῦν.

20 Ὅτι δὲ καὶ ἐπέστρεψεν ἡμῶν τὴν αἰχμαλωσίαν ὁ τῶν ὄλων
 Θεός, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις. «Ἐκήρυξε γὰρ αἰχμαλώτοις ἄφεσιν»
 ὁ Χριστός, καὶ τῆς τοῦ διαδόλου πλεονεξίας ἐξείλετο τὴν ὑπ' οὐρα-
 νόν. Τότε δὴ, τότε καὶ ἐν ἴσῳ γηπόνους ἀπάσης τῆς κατὰ νοῦν εὐ-
 καρπίας γεγόναμεν ἐπιμεληταί, κατεφυτεύσαμεν κήπους καὶ
 25 ἀμπελῶνας, καὶ φαγόμεθα τὸν καρπὸν αὐτῶν. Ἀποληψόμεθα γὰρ
 τὰς τῶν πόνων ἀντιμισθίας, ἀποτρογήσομεν δὲ καὶ τοὺς τῆς ἐπιει-
 κείας καρπούς. Ὅτι δὲ ἀσάλευτον ἔξομεν τὴν παρὰ Θεῷ μονήν,
 καὶ τῶν ἄπαξ δοθησομένων παρ' αὐτοῦ κλήρων οὐδεὶς ἂν ἐκπέμ-
 ψειε τοὺς ἐν αὐτοῖς γεγονότας, σαφηνιεῖ λέγων «Καταφυτεύσω
 30 αὐτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν ἧς ἔδωκα αὐτοῖς, λέγει Κύριος ὁ Θεός».
 Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν δε-
 θαίῳ κεισόμεθα παντὸς ἀγαθοῦ, καθηγητὴν καὶ πανηγυριάρχην
 αὐτὸν ἔχοντες τὸν Χριστόν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 ῶνων. Ἀμήν.

σίες τοῦ Χριστοῦ, ἕξαιτίας τοῦ ὑψηλοῦ νοήματος τῶν διδασκαλιῶν τους καὶ τὴν ὑπεροχὴ τους ὡς πρὸς τὴν πρὸς τὸν Θεὸ εὐσέβεια· καὶ ἀκόμα, ἐπειδὴ τὰ ὄρη φαίνονται γεμῆτα ἀπὸ διάφορα φυτὰ, καὶ οἱ ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ ἔχουν μύριες ὅσες κορυφές ἁγίων, ἴσες μὲ τὰ κέδρα καὶ τὰ πανύψηλα δένδρα, ποὺ εἶναι φυτεμένοι δίπλα στὶς πηγές τῶν πνευματικῶν ὑδάτων¹¹⁰. Ἀλλ' ὅπως στὰ ὄρη μὲ τὰ πυκνὰ καὶ πανέμορφα δένδρα, πετώντας πλήθη μελισσῶν, φτιάχνουν τὸ γλυκὸ καὶ πολύτιμο μέλι, ἔτσι πάλι καὶ στὶς ἐκκλησίες οἱ λαμπρότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ διαπρεπέστεροι ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ σύνεση, συλλέγοντας τὸ γλυκὸ μέλι τῆς διδασκαλίας σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸ, κατὰ κάποιον τρόπο τὸ καταστάζουν καὶ στὶς καρδιές τῶν ἄλλων. Θὰ κατασταλάξουν λοιπὸν τὰ ὄρη γλυκύτητα κατ' αὐτὸν νομίζω τὸν τρόπο. Θὰ γίνετε ὅμως εἴτε σύμφυτοι καὶ μὲ τὰ βουνά. Βουνὰ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ὅσοι εἶναι δεύτεροι καὶ ὑστεροῦν κάπως ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ διαπρεπεῖς σ' αὐτήν. Γιατὶ ὑπάρχουν μέτρα ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης στὶς ἐκκλησίες, καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Σύμφωνα μὲ τὴ χάρις ποὺ δόθηκε στὸν καθένα»¹¹¹ ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ διανέμει αὐτά. Θὰ γίνουν λοιπὸν, λέγει, καὶ αὐτοὶ σύμφυτοι, δηλαδὴ θαλεροὶ καὶ εὐκαρποὶ, καὶ ἔχοντας τὸ νοῦ τους πάρα πολὺ φορτωμένο ἀπὸ τὰ ὀρθὰ θεῖα δόγματα (διδασκαλίες).

“Ὅτι ὅμως καὶ μᾶς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίᾳ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων δὲν θ' ἀμφιδβάλει κανεὶς. Γιατὶ «Κήρυξε στοὺς αἰχμαλώτους ἀφεση» ὁ Χριστός, καὶ ἐλευθέρωσε τὴν οἰκουμένη ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου. Τότε λοιπὸν, τότε γίναμε σὲ ἴσο βαθμὸ μὲ τοὺς γεωργοὺς ἐπιμελητὲς ὅλης τῆς πνευματικῆς εὐκαρπίας, καταφυτεύσαμε δενδρόκηπους καὶ ἀμπελῶνες, καὶ θὰ φᾶμε τὸν καρπὸ αὐτῶν. Γιατὶ θὰ λάβομε τὴν ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μας, καὶ θὰ τρυγήσομε καὶ τοὺς καρποὺς τῆς ἐνάρετης ζωῆς μας. “Ὅτι ὅμως θὰ ἔχομε ἀσάλευτη τὴν παραμονὴ μας κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ κανένας δὲν θὰ διώξει ἀπὸ τοὺς κλήρους ποὺ μᾶς δόθηκαν ἀπὸ αὐτὸν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἔλαβαν, τὸ σαφηνίζει λέγοντας «Θὰ τοὺς φυτεύσω στὴ γῆ τους ποὺ τοὺς ἔδωσα, λέγει Κύριος ὁ Θεός». Γιατὶ εἶναι ἀμετάκλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήση τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ παραμένομε σταθεροὶ σὲ κάθε ἀγαθό, ἔχοντας καθηγητὴ καὶ πανηγυριάρχη τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

110. Ψαλμ. 1, 3.

111. Ἐφ. 4, 7.

112. Ἦσ. 61, 1. Λουκᾶ 4, 18.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΩΗΛ

ΤΟΜΟΙ ΔΥΟ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Α'. ΠΡΟΦΗΤΕΥΕΙ μὲν ὁ θεσπέσιος Ἰωὴλ ἐν χρόνοις, ὡς ἔοικε, καθ' οὓς ἂν νοοῖντο καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ τεταγμένοι, τὸν Ὡσηὲ δέ φη-
5 μι, καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀμώς Δοκεῖ γὰρ Ἑβραίοις οὐ μετὰ γε τὸν
Μιχαϊάν, ἀλλ' ἐκείνοις αὐτὸν συντετάχθαι δεῖν. Καταγορεύει δέ,
ὡς γέ μοι φαίνεται, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καὶ πλείστην ὄσσην αὐτῶν ποιεῖ-
ται καταβολήν, ὡς εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀγερωχίας ἰγμένων ἀποπληξίας
τε καὶ ἀναλγησίας, ὡς ὑπὸ μηδενὸς τὸ παράπαν ἀνακόπτεσθαι
10 τῶν κακῶν, μήτε μὴν ταῖς οὕτω συχναῖς, μονονουχί δὲ καὶ στοιχη-
δὸν ἐπενηνεγμένοις, συμφοραῖς ἠττᾶσθαι φιλεῖν, καίτοι χρόνου
μηδενὸς παρεισδεδυκότος, καθ' ὃν ἂν φαίνοιτό τις ἀνάπνευσις τοῦ
κακοῦ, κἂν γοῦν βραχεῖα, γεγενημένη. Εὐρήσομεν δὲ καὶ τὸν μα-
κάριον προφήτην Ἡσαΐαν διὰ τῶν ἴσων ἐρχόμενον λόγων. Ἔφη
15 γάρ· «Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος Σαβαώθ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ
ἐπέβαλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς καὶ ἐπάταξεν αὐτούς». Καὶ
μετ' ὀλίγον· «Ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμὸς αὐτοῦ, ἀλλ'
ἔτι ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑψηλή».

Συνίης, ὅπως τοῦτό τε κἀκεῖνο πεπόνθασι, καὶ ἡ τοῦ παί-
20 οντος χεὶρ ἀπομεμένηκεν ὑψηλή, ὡς ὅσον οὐδέπω καὶ ἑτέρας
ἐποίουσα πληγὰς αὐτοῖς Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ δυσίατα τῶν

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΙΩΗΛ

ΛΟΓΟΙ ΔΥΟ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Ὁ θεσπέσιος Ἰωὴλ προφητεύει, ὅπως φαίνεται, σὰ χρόνια πού θεωροῦνται ὅτι προφυτεύουν καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἐννοῶ ὁ Ὡσηὲ καὶ βέβαια καὶ ὁ Ἀμώς. Γιατὶ οἱ Ἑβραῖοι θεωροῦν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ταχθεῖ μετὰ τὸν Μιχαΐα, ἀλλὰ μαζί μ' αὐτούς τοὺς δύο. Κατηγορεῖ ὁμως, ὅπως μου φαίνεται, τοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ κάνει ἐναντίον τους μεγάλη ἐπίθεση, γιατί ἔφτασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀλαζονείας, ἀνοησίας καὶ ἀναλγησίας, ὥστε μὲ κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ νὰ μὴν ἀναχαιτίζονται, οὔτε βέβαια μὲ τίς τόσο συχνές καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατὰ σειρά καὶ ἀλλεπάλληλες συμφορές, μολονότι κανένα χρονικὸ διάστημα δὲν μεσολάβησε, πού νὰ φανεῖ κάποια ἀνάπαυση στὸ κακό, ἔστω καὶ σύντομη. Καὶ θὰ δοῦμε βέβαια καὶ τὸν Ἡσαΐα νὰ ἐκφράζει τὴν ἴδια γνώμη. Γιατὶ εἶπε: «Ὁργίσθηκε πολὺ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ἐναντίον τοῦ λαοῦ του, γι' αὐτὸ σήκωσε τὸ χέρι του καὶ τοὺς κατὰφερε βαρὺ χτύπημα»¹. Καὶ λίγο πρὸ κάτω: «Μέ ὅλα αὐτὰ ὁ θυμὸς του δὲν σταμάτησε, ἀλλὰ ἀκόμα τὸ χέρι του εἶναι ὑψωμένο»².

Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ἔπαθαν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο καὶ τὸ χέρι πού τοὺς χτύπησε ἔμεινε ὑψωμένο, σὰ νὰ τοὺς ἀπειλοῦσε σύντομα καὶ μὲ ἄλλα χτυπήματα. Γιατὶ, ὅπως οἱ δύσκολα θεραπευόμενες ἀρρώστιες δὲν χρειάζο-

1. Ἡσ. 5, 25.

2. Ὅπ. π.

παθῶν οὐ μιᾶς ἔσθ' ὅτε δεῖται τομῆς, ἀλλ' ἔτι πλειόνων, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, εἰς λῆξιν ἤκων ἀναλγησίας, συχνοτέρας δεῖται πληγῆς, ἀνακομιζούσης μόλις εἰς γε τὸ δύνασθαι λοιπὸν ἀναμαθεῖν ἐπείγεσθαι τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν. Ἔοικε τοίνυν ὁ μακάριος 5 προφήτης Ἰωήλ, ὡς ἐπὶ πλείσταις ἤδη πληγαῖς ἀνουθετήτου μεμενηκότος τοῦ Ἰσραὴλ, ποιεῖσθαι σοφῶς τὴν ἐπίπληξιν, συμβουλεύειν τε ἅμα τὰ αἰσχίω μεθέντας, μεταφροῦντα ἐλέσθαι πρὸς τὸ ἀνδάνον Θεῶ. Προσεπάγει γε μὴν καὶ τῶν ὅτι μάλιστα φιλτάτων αὐτοῖς τὴν ὑπόσχεσιν, εἶπερ ἔλοιτο μετανοεῖν, καὶ ὅτι χρηστῶ καὶ ἡμερω- 10 τὰτω περιτεύξονται τῷ Δεσπότη δίδωσι θαρρόειν. Οὗτος μὲν οὖν τῆς ὅλης αὐτοῦ προφητείας ὁ σκοπός· ἕκαστα δὲ τῶν ἐφ' ἐξῆς ἀνὰ μέρος ἐροῦμεν, ταῖς τῶν προκειμένων θεωρίαις ἐπόμενοι.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦ. 1, στίχ. 1. «Λόγος Κυρίου ὃς ἐγενήθη πρὸς Ἰωήλ, τὸν τοῦ Βαθουήλ».

15

Β'. Λόγον Κυρίου γεγενῆσθαι φησι πρὸς ἑαυτὸν ὁ προφήτης, ἵνα τῇ προφητεῖα τὴν πίστιν προσνέμωμεν, ἀραρότως διακεείμενοι καὶ τεθαρόρηκοτες, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως εἰς πέρας ἐκδήσεται τὰ προηγγελμένα. Πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῖ λέγων καὶ αὐτὸς 20 ὁ Σωτήρ· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Χρῆμα γὰρ οὐχὶ ψευδοεπὲς ἢ ἀλήθεια, καὶ ὅπερ ἂν λέγοι ὁ Θεός, ἀτρεκέδες ἔσται πάντως. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ «ἰστῶν ῥήματα παιδὸς αὐτοῦ καὶ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἀληθεύων». Οὐκοῦν εὐτεχνέστατα καὶ σοφῶς ἐξαιτεῖ τὴν πίσ- 25 στιν τοὺς ἀκροωμένους, ὅτι μὴ κατὰ τινὰς εἴη ψευδοεπὴς, ἤγουν ἐκ καρδίας τὸ δοκοῦν ἀναφέρων, ἀλλ' ἐκ στόματος Κυρίου λαλῶν ἐν πνεύματι, σαφέστατα διειπῶν. Πρόσκειται δὲ ἀναγκαίως «ὁ Βαθουήλ», ἵνα μὴ τις ἕτερος παρ' αὐτὸν νοοῖτο τὸν Ἰωήλ. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἴσως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναμφιλόγως τῇ τοιαύτῃ κλήσει 30 κατωνομάζοντο, γεγονάσι δὲ οὐ πάντες ἐκ Βαθουήλ. Ἀσφαλείας δὴ οὖν, ὡς ἐγῶμαι, χάριν προσεπενήνεκται πάλιν «ὁ Βαθουήλ».

νται πολλές φορές μιὰ μόνο ἐγχείριση, ἀλλὰ περισσότερες, ἔτσι καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, φθάνοντας στὸ ἔπακρο τῆς ἀναλγησίας, χρειάζεται συχνότερα πλήγματα, τὰ ὁποῖα μόλις μὲ δυσκολία θὰ μπορέσουν νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὸ νὰ ἐνδιαφερθεῖ νὰ μάθει αὐτὸ πὺν συντελεῖ στὴν ὠφέλειά του. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ μακάριος προφήτης Ἰωήλ, ἐπειδὴ παρὰ τὰ ἀλλεπάλληλα πλήγματα οἱ Ἰσραηλιῖτες ἔμεναν ἀμετανόητοι, τοὺς ἐπιπλήττει μὲ σοφία, καὶ συνάμα τοὺς συμβουλεύει ν' ἀφήσουν τὰ αἰσχροὰ καὶ νὰ θελήσουν νὰ ἐπανέλθουν σ' αὐτὸ πὺν εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ. Προσθέτει βέβαια καὶ τὴν ὑπόσχεση γιὰ ὅσα εἶναι γι' αὐτοὺς πολὺ ποθητά, ἂν ἤθελαν νὰ μετανοήσουν, καὶ τοὺς ἐνθαρρύνει, ὅτι θὰ βροῦν καλὸ καὶ ἡπιότατο μαζί τους τὸν Κύριο. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὅλης προφητείας του· ἐμεῖς βέβαια θὰ μιλήσομε στὴ συνέχεια γιὰ τὸ καθένα χωριστά, ἀκολουθώντας τὴ σειρά αὐτῶν πὺν ἔχομε νὰ ἐξετάσομε.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦ. 1, στίχ. 1. «Λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέχθηκε πρὸς τὸν Ἰωήλ, τὸν υἱὸ τοῦ Βαθουήλ».

2. Ὁ προφήτης λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε, γιὰ νὰ πιστέψομε στὴν προφητεία συμφωνώντας ἀπόλυτα μαζί της, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία θὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ προαναγγελίες. Αὐτὸ μᾶς βεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ περάσουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ περάσουν»⁵. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια δὲν ψεύδεται καὶ αὐτὸ πὺν λέγει ὁ Θεὸς εἶναι ἀλήθεια καὶ θὰ πραγματοποιηθεῖ ὅπωςδήποτε. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι «πὺν στερεώνει τοὺς λόγους τοῦ δούλου του καὶ ἐπαληθεύει τὴ σκέψη τῶν ἀνθρώπων πὺν στέλνει»⁴. Πολὺ ἐπιδέξια λοιπὸν καὶ μὲ σοφία ζητᾶ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς του τὴν πίστη τους, ὅτι δὲν εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη κάποιων, ψευδολόγος, ὅτι δηλαδή δὲν λέγει αὐτὸ πὺν ἔχει μέσα στὸ νοῦ του, ἀλλὰ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μιᾶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ⁵. Παραθέτει βέβαια κατ' ἀνάγκη τὸ «ὁ υἱὸς τοῦ Βαθουήλ», γιὰ νὰ μὴν σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ ἄλλον Ἰωήλ. Γιατὶ πολλοὶ ἴσως, καὶ μᾶλλον χωρὶς ἀμφιβολία, ἔχουν αὐτὸ τὸ ὄνομα, δὲν εἶναι ὅμως ὅλοι υἱοὶ τοῦ Βαθουήλ. Κατὰ τὴ γνώμη μου λοιπὸν πρὸς ἀσφάλεια ἔχει προστεθεῖ τὸ «υἱὸς τοῦ Βαθουήλ».

5. Ἱερ. 23, 16.

Στίχ. 2-3. «Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἐνωτίσα-
σθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν· εἰ γέγονε τοιαῦτα ἐν ταῖς
ἡμέραις ὑμῶν, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ὑμῶν; Ὑπὲρ
αὐτῶν τοῖς τέκνοις ὑμῶν διηγήσασθε, καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν τοῖς
5 τέκνοις αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν».

Γ'. Ἀναφέρει πρὸς ἀρχαιότητα καιρῶν τε καὶ μνήμης τοὺς γε-
γηρακότας καὶ διενθυμείσθαι προστέταχε, πότε δὴ ἄρα καὶ ἐπι-
τίσι τὰ ἴσα τεθέανται, τοῖς αὐτῶν πατράσιν, ἧγουν τοῖς ἔτι κατό-
πιν, ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενηνεγμένα, ἀναλογίζεσθαι τε δεῖν ἔφη λοι-
10 πόν, εἰ μὴ ξένα καὶ ἀήθη τὰ διηγήματα, καὶ οὐδενί πω τάχα τῶν
πάλαι διεγνωσμένα· συνιέναι γε μὴν εὖ μάλα καὶ τοὺς ἑτέρους
προσῆκειν, φησὶν, εἰ τοιαῦτα γέγονεν ἐπ' αὐτῶν ἔσεσθαι δὲ καὶ
ὑπόθεσιν ἀτελευτήτων διηγημάτων οὐκ εἰς μίαν διήκουσαν, οὔτε
μὴν εἰς δύο καὶ τρεῖς γενεάς, διεκπαιούσαν δὲ μᾶλλον καὶ εἰς τὸ
15 ἐπέκεινα πολύ. Ὡσπερ γὰρ εἶναί φαμεν ἀξιάκουστα τοῖς πολλοῖς
τὰ λαμπρὰ τῶν διηγημάτων, καὶ οἷς ἂν ἔποιτο τυχόν καὶ τὸ ἐφή-
δεσθαι δεῖν, οὕτως ἀξιομνημόνευτά πως εἶναι δοκεῖ καὶ τὰ εἰς λῆ-
ξιν ἦκοντα συμφορᾶς τε καὶ παθῶν. Μονονουχὶ γὰρ καταδιάζε-
ταί πως καὶ τὰ τοιάδε τὴν ἀλήθειαν, καὶ φορτικωτέραν ἔχοντα
20 τὴν προσβολήν, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀναισχυντίας ἀξιοῖ μνημονεύε-
σθαι καὶ ταῖς τῶν ἡδίστων δόξαις φιλονεικεῖ· ἔχει δέ, ὥσπερ τὰ
χρηστὰ τὴν μνήμην οὐκ ἀκεροδῆ, οὕτως, οἴμαί πον, καὶ τὰ σκαιά
τε καὶ σκυθροπά. Τὰ μὲν γὰρ εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς παραθήγει τοὺς
ἀκρωμένους, τὰ δὲ πρὸ ἐφόδου τὴν τῶν κακῶν πείραν παραιτεῖ-
25 σθαι διδάσκει, καὶ δι' ὧν ἕτεροι τετιμώρηνται, διὰ τούτων αὐτῶν
τὸ τοῖς ἴσοις ἐναλῶναι ζητεῖν οὐκ ἐφήσιν τινος.

Στίχ. 4. «Τὰ κατάλοιπα τῆς κάμπης κατέφαγεν ἡ ἀκρίς,
καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς ἀκρίδος κατέφαγεν ὁ βροῦχος, καὶ
τὰ κατάλοιπα τοῦ βροῦχου κατέφαγεν ἡ ἐρυσίθη».

30 Δ'. Κέκρυπταιί πως αἰεὶ τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος, καὶ τὰ
σφόδρα σκυθροπά τῶν διηγημάτων ὀκνηρῶς ἐκφέρουσι, καὶ διὰ
τὰς τῶν ἀκρωμένων ἀτιθάσους ὀργὰς ταῖς ἐνδεχομέναις ἀσα-
φείαις κατασκιάζουσιν, αἰνίγματα δὲ καὶ παραβολὰς ἀναπλάττον-
τες, ὠφελούσιν οὐ μετρίως. Ἔστι δὲ αὐτοῖς ὁ λόγος καὶ διὰ χρη-

Στίχ. 2-3. «Ἀκοῦστε τα αὐτὰ οἱ ἡλικιωμένοι καὶ προσέξτε τα μὲ ἀνοιχτὰ τὰ αὐτιά σας ὅλοι ὅσοι κατοικεῖτε στὴ γῆ· Μήπως ἔγιναν αὐτὰ στὶς μέρες σας εἴτε στὶς μέρες τῶν προγόνων σας, Αὐτὰ διηγηθεῖτε στὰ παιδιὰ σας καὶ τὰ παιδιὰ σας στὰ παιδιὰ τους, καὶ τὰ παιδιὰ πάλι αὐτῶν σὲ ἄλλη γενεά».

3. Μεταφέρει τοὺς γέροντες στοὺς παλαιούς καιροὺς καὶ στὶς μνημῆες παλαιῶν γεγονότων, καὶ προστάζει νὰ θυμηθοῦν, πότε ἄραγε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ ποιῶν εἶδαν τὰ ὅμοια μὲ ὅσα ἔγιναν στοὺς πατέρες τους, ἢ στοὺς ἀκόμα μετέπειτα, τὰ ὅποια καταφέρθηκαν ἐναντίον τους ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, καὶ πρέπει, εἶπε, νὰ ἀναλογίζονται, ἂν δὲν εἶναι παράδοξες καὶ ἀσυνήθιστες οἱ διηγήσεις γι' αὐτὰ καὶ πού κανέννας ἀπὸ τοὺς παλιούς δὲν τὰ ἔχει δεῖ. Πρέπει ὅμως πολὺ καλά, λέγει, νὰ σκεφθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι, ἂν ἔγιναν παρόμοια καὶ στὶς μέρες τους, καὶ ἔτσι θὰ ὑπάρχει θέμα ἀτελείωτης διήγησης πού δὲν φτάνει σὲ μὴ γενεά, οὔτε καὶ σὲ δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον συνεχίζεται καὶ προχωρεῖ πολὺ πρὸ πέρα. Γιατί, ὅπως τὶς λαμπρὲς ἀφηγήσεις λέμε ὅτι τὶς θεωροῦν ἄξιες νὰ τὶς ἀκοῦν οἱ πολλοί, καὶ μάλιστα ὅσες τυχόν συνοδεύονται ἀπὸ εὐχαρίστηση, ἔτσι θεωροῦνται ἄξια μνήμης καὶ ὅσα ἀναφέρονται σὲ κορυφαῖες συμφορὲς καὶ παθήματα. Γιατὶ παραδιάζουν αὐτὰ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀλήθεια, καὶ ἔχοντας ἐντονότερη τὴν ἐπίδραση, μὲ μεγάλη ἀναισχυντία ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ μνημονεύονται καὶ διεκδικοῦν τὴν αἴγλη τῶν πρὸ εὐχάριστων. Καὶ ὅπως ἡ ἀνάμνηση τῶν ἐνδόξων περιστατικῶν δὲν εἶναι χωρὶς κέρδος, ἔτσι νομίζω καὶ τὰ κακοπαθήματα καὶ τὰ σκυθρωπά. Γιατὶ τὰ πρῶτα προτρέπουν τοὺς ἀκροατὲς στὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὰ δεύτερα τοὺς διδάσκουν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῶν δεινῶν νὰ ἀποφεύγουν νὰ τὰ δοκιμάσουν, καὶ αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ἄλλοι ἔχουν τιμωρηθεῖ, μὲ αὐτὰ ἀκριβῶς δὲν ἀφήνει κάποιους ἄλλους νὰ θέλουν νὰ περιπέσουν στὰ ἴδια.

Στίχ. 4. «Ὅσα ἄφησε ἡ κάμπια τὰ κατέφαγε ἡ ἀκρίδα, καὶ ὅσα ἄφησε ἡ ἀκρίδα τὰ κατέφαγε ὁ βροῦχος, καὶ τὰ ἀπομεινάρια τοῦ βροῦχου τὰ κατέφαγε ἡ ἐρυσίδη».

4. Ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν εἶναι πάντοτε κάπως καλυμμένος, καὶ προχωροῦν μὲ δισταγμὸ στὴ διήγηση τῶν ὑπερβολικὰ θλιβερῶν, καὶ ἔξαιτίας τῶν ἀσυγκράτητων ἀντιδράσεων τῶν ἀκροατῶν τους, τὶς καλύπτουν μὲ τὶς κατὰ τὸ δυνατόν ἀσάφειες, καὶ συνθέτοντας αἰνίγματα καὶ παραβολές, προκαλοῦν μεγάλη ὠφέλεια. Πολλὲς φορὲς ποικίλλουν τὸ

σίμων ἔσθ' ὅτε παραδειγμάτων, ὁποῖόν ἐστι τὸ παρὰ τῶ σοφωτά-
 τῳ κείμενον Ἰεζεκιήλ· «Ὁ ἀετὸς ὁ μέγας ὁ μεγαλοπτέρυγος ὁ μα-
 κρὸς τῇ ἐκτάσει καὶ πλήρης ὀνύχων, ὃς ἔχει τὸ ἥγημα εἰσελθεῖν
 εἰς τὸν Λίβανον, καὶ ἔλαβε τὰ ἐκλεκτὰ τῆς κέδρου, τὰ ἄκρα τῆς ἀ-
 5 παλότητος ἀπέκνισε, καὶ ἤνεγκεν αὐτὰ εἰς γῆν Χαναάν». Ὑπε-
 δήλου γὰρ ἀστείως τὸν τῆς Βαβυλωνίων ἄρχοντα γῆς, τὸν ἀπο-
 κείροντα τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἐξαίρετα, καὶ οἴκοι μετατιθέντα τὸ δι-
 ηροπασμένον. Καὶ ὅτι μὲν γεγόνασιν ἀφορίαί τε ἀγρῶν, ἔνδειαί τε
 τῶν ὠρίμων, καὶ λιμοὶ πλειστάκις ἀπηνεῖς τε καὶ μακροὶ κατὰ γε
 10 τὴν Ἰουδαίων χώραν, ἔφη τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Ἦδη γάρ τινες λι-
 μοῦ καταθλίβοντος ἀνάγκης εἰς τοῦτο κεχωρήκασιν, ὥστε ὄνου
 κεφαλὴν πεντήκοντα πρίασθαι σίκλων. Παραδείξειε δ' ἂν τῆς
 κατὰ καιροῦς ἐνδείας τὴν ἀγριότητα τὰ περὶ τῶν παίδων μεμα-
 χημένα γύναια. Ἐπεὶ γὰρ κατεδηδόκασιν αἱ δύο τὸ ἓν, περὶ τοῦ
 15 ζῶντος δικάζεσθαι παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἠξίου.

Οὐκοῦν, εἰ μὲν ἀγρῶν ἀφορίας καὶ καρπῶν καταφθοράς ὁ
 προφητικὸς ἡμῖν ἐν τούτοις κατασημαίνει λόγος, νοοῖτ' ἂν τὸ χρῆ-
 μα καὶ οὕτως ἀφόρητον τὸ γὰρ ἐφεξῆς καὶ ἀμέσως πλείσταίς τε ὄ-
 σαις καὶ χαλεπαῖς καταικίζεσθαι πληγαῖς, πῶς οὐ δύσοιστον κομι-
 20 ᾗ καὶ τοῦ μνημονεύεσθαι πρέπειν οὐκ ἀμοιροῦν; Εἰ δὲ δεῖ καὶ εἰς
 ἑτέρας ἡμᾶς ἐννοίας ἀποκομίζεσθαι τὰ θεωρήματα κατεσκιασμένα
 τὰς ἐμφανεστεράς, ἔοικεν ἡμῖν ὁ προφήτης κάμπην καὶ ἀκριίδα,
 βροῦχόν τε καὶ ἐρυσίθην, καὶ τὰ ἐντεῦθεν δεινὰ καὶ ἀφόρητα βλά-
 θη, τὰς ἐν ἐκάστῳ καιρῷ καταδηώσεις ὑποδηλοῦν, καὶ τοὺς τῶν αἰ-
 25 μαλωσιῶν αἰνίττεσθαι τρόπους, ὑφ' ὧν δεδαπάνηνται τε καὶ ἀπο-
 λώλασι, ληϊοῖς ἐν ἴσῳ τοῖς ἐν ἀγρῷ μονονουχί κατεδηδοκότων αὐ-
 τοὺς καὶ κατεφθαρκότων τῶν τὰς ἐφόδους ἐξειργασμένων. Πολλοὶ
 μὲν οὖν γεγόνασιν αἱ ἀνὰ μέρος ἐξαναστάσεις τῆς Ἰουδαίων χώ-
 ρας, καὶ τῶν περιοίκων ἐθνῶν καταστρατευόντων ἔσθ' ὅτε, καὶ τῶν
 30 τῆς Αἰγύπτου δεδασιλευκότων. Διέποντος μὲν γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσο-
 λύμοις τὴν βασιλίδα τιμὴν τοῦ Ῥοβοάμ, ἀνέβη Σουσακεῖμ, βασι-
 λεὺς Αἰγύπτου, εἶλέ τε τὰ βασίλεια, καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐκκε-
 κώσας θησαυρούς, καὶ τὰ χρυσᾶ δόρατα καὶ τὰς ἀσπίδας λαβῶν ἃς
 πεποίηκε Σολομῶν, λαμπρὸς καὶ νενικηκὼς οἴκοι πάλιν ἀνεκομίζε-

6. Ἰεζ. 17, 3-4.

7. Δ' Βασ. 6, 25.

8. Ὅπ. π. 26-29.

9. Γ Βασ. 14, 25-26.

λόγο τους και με χρήσιμα παραδείγματα, ὅπως εἶναι αὐτὸ πού ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν σοφώτατο Ἰεζεκιήλ: «Ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, μετὶ τῶν μεγάλων φτεροῦντες καὶ τὸ πλατὺ ἀνοιγμά τους καὶ τὰ ἰσχυρὰ νύχια του, πού πῆρε τὴν κατεύθυνση νὰ εἰσέλθει στὸν Λίβανο, πῆρε ἀπὸ ἐκεῖ τὰ διαλεχτὰ κλαδιὰ τῆς κέδρου, ἔκοψε τὰ τρυφερὰ κλωνάρια καὶ τὰ μετέφερε στὴ Χαναάν»⁶. Γιατὶ ὑποδήλωνε μὲ τρόπο κομψὸ τὸν ἄρχοντα τῆς χώρας τῶν Βαβυλωνίων, πού ἀπέκοψε τοὺς ἐξαίρετους βλαστοὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μετέφερε ἐκείνους πού ἄρπαξε στὴ χώρα του. «Ὅτι βέβαια προκλήθηκαν ἀφορίες τῶν ἀγρῶν, ἐλλείψεις τῶν ὄσμων καρπῶν, καὶ πολλὲς φορὲς πείνα σκληρὴ στὴν περιοχὴ τῆς Ἰουδαίας, τὸ λέγει ἡ ἁγία Γραφή. Γιατὶ εἶχαν φτάσει κάποιοι σὲ τόσο μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ τὴν πίεση τῆς πείνας, ὥστε νὰ ἀγοράσουν μιὰ ὄνοκεφαλὴ γιὰ πενήντα σίκλα⁷. Θὰ μπορούσαν ἐπίσης νὰ δείξουν τὴν ἀγριότητα τῶν καιρῶν δύο γυναῖκες πού ἔκαναν μάχη γιὰ τὰ παιδιὰ τους. Ἀφοῦ δηλαδὴ οἱ δύο τους κατέφαγαν τὸ ἓνα, εἶχαν τὴν ἀξίωση νὰ δικαστοῦν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες γιὰ τὸ ζωντανό⁸.

Ἄν λοιπὸν ὁ προφητικὸς λόγος δηλώνει μὲ αὐτὸ τὸ ἐδάφιο τὴν ἀφορία τῆς γῆς καὶ τὴν καταστροφὴ τῶν καρπῶν, ἀκόμα κι ἔτσι τὸ πρῶγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀνυπόφορο, ἀλλὰ τὸ νὰ κακοποιοῦνται στὴ συνέχεια καὶ πού σύντομα μὲ πάμπολλα καὶ βαριὰ χτυπήματα πῶς νὰ μὴν εἶναι πολὺ πιὸ ἀνυπόφορο καὶ νὰ μὴν πρέπει νὰ μνημονεύεται; Ἄν ὅμως πρέπει αὐτὰ τὰ ἀσαφῆ θεωρήματα νὰ μᾶς ὀδηγήσουν καὶ σὲ ἄλλες ἔννοιες πιὸ φανερές, μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ προφήτης λέγοντας κάμπια καὶ ἀκρίδα καὶ βροῦχο καὶ ἐρυσίθη καὶ τὰ δεινὰ πού προκαλοῦν καὶ τὶς ἀνυπόφορες καταστροφές, ὑποδηλώνει τὶς λεηλασίες κάθε καιροῦ, καὶ ὑπαινίσσεται τὶς κάθε εἴδους αἰχμαλωσίες, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἀφανίσθηκαν καὶ χάθηκαν ἐξίσου μὲ τὴν ἀγροτικὴ παραγωγὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καταφαγώθηκαν αὐτοὶ καὶ ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς ἔκαναν τὶς ἐπιθέσεις. Γιατὶ ἔγιναν πολλὲς ἀναστατώσεις στὶς διάφορες περιοχές, ἀφοῦ πολλὲς φορὲς ἐπιτέθηκαν στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων τὰ γειτονικὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Ὅταν δηλαδὴ στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα τὸ εἶχε ὁ Ροβοὰμ ἀνέβηκε ὁ Σουσακίμ, ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀφοῦ κυριέυσε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἄδειασε ὅλους τοὺς θησαυροὺς πού ὑπῆρχαν σ' αὐτὰ καὶ πῆρε καὶ τὰ χρυσὰ δόρατα καὶ τὶς ἀσπίδες πού εἶχε κατασκευάσει ὁ Σολομῶν, ἐπέστρεψε μετὰ ἀπὸ τὴν λαμπρὴ νίκη του στὴ χώρα του⁹. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀζαήλ ὁ Σύρος

το. Καὶ μὴν καὶ Ἀζαήλ ὁ Σύρος οὐ μετρίας αὐτοῖς ἐπήνεγκε πληγὰς εἶλε δὲ καὶ Φούλ(α), βασιλεὺς Βαβυλωνίων, τὰς πέραν τοῦ Ἰορδάνου φυλάς καὶ πρό γε δὴ τούτων Νεχαὼ Φαραῶ, βασιλεὺς Αἰγύπτου, κρατοῦντος Ἰωσίου, κατεστράτευσε τῆς Σαμαρείας καὶ 5 δασμοῖς ὑπέθηκε τὴν γῆν· ἑκατὸν γὰρ ἐξήτησε χρυσοῦ τάλαντα.

Οὐκοῦν πλεῖστα μὲν ὅσα τὰ συμβεδηκότα κατὰ καιρούς, δεῖναι δὲ καὶ ἀξιάκουστοι πορθήσεις γεγόνασι τέσσαρες· βασιλεύοντος μὲν γὰρ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ Ὡσηέ, υἱοῦ Ἠλά, ἀνέβη Σαλμανασάρ ὁ Ἀσσύριος καὶ ἀπώκισε τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὰ ὄρη Περσῶν καὶ Μή- 10 δων. Εἶτα βραχὺ προιόντος τοῦ καιροῦ καὶ προφητεύοντος Ἰερεμίου, κατὰ κράτος ἤρηκε τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἀνείθη δὲ μόλις ὁ Ἰσραὴλ διὰ Κύρου τοῦ Καμβύσου, τῶν ἐβδομήκοντα τετελεσμένων ἐτῶν. Εἶτα γέγονε κατὰ καιρούς Ἀντίοχος, ὁ ἐπικλην Ἐπιφανῆς· οὗτος ἀφιγμένος εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὸν θεῖον 15 ἐνέπρησε ναόν, εἶλέ τε τὰ σκεύη τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τῶν πατρῶων ἐθνῶν καταρῶαθυμεῖν ἐδιάζετο τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, ὅτε καὶ τὰ τῶν Μακκαβαίων συνέβη γενέσθαι λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα. Τέταρτος δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ Ῥωμαίων ἐπῆλθε πόλεμος, ὅτε καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς πάντα ἄνεμον. Ἔοικεν οὖν ὁ 20 προφήτης ἀσυμφανῶς τε καὶ ἀμυδρῶς καὶ ὡς ἐν εἴδει παραδειγμάτων διὰ τῶν τοιούτων διηγημάτων τὸν οἰκεῖον ἡμῖν ἀποκομίζειν βούλεσθαι λόγον, κάμπην καὶ ἀκρίδα καὶ βροῦχον καὶ μέντοι καὶ ἐρυσίδην, ἧτοι τοὺς πολέμους αὐτοὺς τοὺς ἐπανατροέχοντας ἐφ' ἐνὶ πλαγίως ὑποδηλῶν, ἧ γοῦν τοὺς τῶν στρατιῶν ἐξάρχοντας, ὧν καὶ 25 ἀρτίως πεποιήμεθα μνήμην.

Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ ἠθικωτέραν ἐν τούτοις διήγησιν ἀναγράφεσθαι, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρόποντος εἰ γὰρ ὄρωτο ψυχὴ συχνοῖς καὶ ἀλλεπαλλήλοις καταδακνομένη πάθεσι καὶ οἶον ἐκάστην ἀρετὴν ἀπολλύουσα κατὰ βραχὺ, καὶ τοῦτο ἐκείνῃ προστιθεῖσα δι- 30 ἄρα θρημίαν, πῶς οὐκ ἀτρεκέες ἐπ' αὐτῇ τὸ λέγειν, «Τὰ κατάλοιπα τῆς κάμπης κατέφαγεν ἡ ἀκρίς, καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς ἀκρίδος κατέφαγεν ὁ βροῦχος, καὶ τὰ κατάλοιπα τοῦ βροῦχου κατέφαγεν ἡ ἐρυσίδη»; Ἐρυσίδης γὰρ δίκην καὶ τῶν ἐτέρων κακῶν, κατασίνονται πῶς τὰ ἐν ἡμῖν ἀγαθὰ πονηραὶ καὶ ἀκάθαρτοι δυνάμεις εἰς

τούς προκάλεσε μεγάλες καταστροφές¹⁰. Ἀλλά και ὁ Φούλ(α), βασιλιάς τῶν Βαβυλωνίων, κατέλαβε τὶς φυλές τὶς πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτούς ὁ Φαραὼ Νεχαώ, βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου, ὅταν εἶχε τὴν ἐξουσία ὁ Ἰωσίας, ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Σαμάρειας καὶ κατέστησε τὴ χώρα φόρου ὑποτελῆ. Γιατὶ ζήτησε ἑκατὸ τάλαντα χρυσοῦ¹¹.

Πάρα πολλὰ λοιπὸν ἦταν τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ καιρούς, ἀλλὰ οἱ φοβερὲς καὶ ἀξιωματιμότερες ἐκπορθήσεις ἦταν τέσσερις. Ὅταν δηλαδὴ βασιλεύει ἐπὶ Σαμάρεια ὁ Ὠσηέ, υἱὸς τοῦ Ἡλά, ἀνέβηκε ὁ Σαλμανασάρ τῆς Ἀσσυρίας, καὶ μετέφερε τοὺς Ἰσραηλιῖτες εἰς ὄρεινά μέρη τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων¹². Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ πέρασε λίγος καιρὸς καὶ τότε πού προφήτευε ὁ Ἰερεμίας, κυρίευσε κατὰ κράτος τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Ναβουχοδονόσορ¹³, καὶ ἐλευθερώθηκαν ὁ Ἰσραηλιῖτες μόλις ἀπὸ τὸν Κύρο, τὸν υἱὸ τοῦ Καμβύση, ἀφοῦ συμπληρώθηκαν ἑβδομήντα χρόνια¹⁴. Ἐπειτα ἐξεστράτευσε ἐναντίον τους ὁ Ἀντίοχος, ὁ ἐπονομαζόμενος Ἐπιφανής. Αὐτὸς ὅταν ἔφτασε εἰς τὴν Ἰουδαία ἔκαιρε ἀκόμα καὶ τὸν θεῖο ναό, πῆρε καὶ τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, καὶ καταπίεξε τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς Ἰουδαίας νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς πατρικῆς συνήθειες, ὅποτε καὶ ἐγίναν τὰ λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα τῶν Μακκαβαίων¹⁵. Τέταρτος γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἦταν ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων, ὅποτε καὶ σκορπίσθηκαν πρὸς κάθε κατεύθυνση¹⁶. Φαίνεται λοιπὸν ὁ προφήτης νὰ θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τὸ λόγο του μὲ τρόπο ἀσαφῆ καὶ ἀμυδρὸ καὶ σὰν μὲ παραδείγματα τὶς ἱστορίες αὐτές, ὑποδηλώνοντας ἔμμεσα μὲ τὴν κόμπια καὶ τὴν ἀκρίδα καὶ τὸν βροῦχο ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐρυσίθη, ἢ αὐτοὺς τοὺς πολέμους πού ἀκολουθοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἢ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐκστρατειῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἀναφέραμε πρὸ πάντων.

Ἄν τώρα θέλει κάποιος νὰ πεῖ ὅτι σ' αὐτὰ τὰ λόγια ὑπάρχει καὶ μιὰ πνευματικότερη ἐρμηνεία, δὲν θὰ κάνει λάθος· γιατί ἂν βλέπαμε μιὰ ψυχὴ νὰ τὴ δαγκώνουν ἀλλεπάλληλα πάθη καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νὰ χάνει σιγὰ σιγὰ κάθε ἀρετὴ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέλειά της νὰ προσθέτει νέο πᾶθος εἰς τὸ προηγούμενο, πῶς δὲν θὰ ἀληθεύσει σ' αὐτὴν ὁ λόγος, «Τὰ ὑπόλοιπα τῆς κόμπιας τὰ κατέφαγε ἢ ἀκρίδα, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῆς ἀκρίδας ὁ βροῦχος, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ βροῦχου ἢ ἐρυσίθη»; Γιατὶ σὰν ἐρυσίθη καὶ σὰν τὰ ἄλλα κακὰ κατατρώγουν ὅσα καλὰ ἔχομε μέσα μας οἱ πονηρὲς καὶ ἀκάθαρτες δυνάμεις, πού ὁρμοῦν εἰς τὸ νοῦ καὶ τὸν

14. Β΄ Παρ. κεφ. 36. Α΄ Ἑσρ. 1, 3.

15. Α΄ Μακ. 1, 23.

16. Ἱερ. 30, 10.

νοῦν ἐμπίπτουσαι καὶ ἀπλήστοις ὁδοῦσι δαπανᾶν εἰθισμένοι. Κα-
 λῆ τοιγαροῦν ἢ ἀσφάλεια· καὶ δὴ καὶ ὀνίνησιν οὐ μετροῖως ἡμᾶς ὁ
 Παρομιαστῆς λέγων· «Ἐάν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναδῆ ἐπι-
 σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς, ὅτι ἴαμα καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας».
 5 Ἐπιτιμώμενα μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς τὰ πάθη πραῦνονταί τε καὶ ἀνα-
 κόπτονται, πλατεῖαν δὲ ὥσπερ καὶ ἀνουθέτητον εἰ λάθῃ τὴν εἰς τὰ
 χεῖρω πρόοδον, ὅλης δι' ὅλου καταδράττονται τῆς ψυχῆς καὶ λογι-
 σμοῦ τοῦ κολάζοντος οὐκ ἀνέχεται.

Στίχ. 5. «Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν καὶ
 10 κλαύσατε· θρηνήσατε πάντες οἱ πίνοντες οἴνον εἰς μέθην,
 ὅτι ἐξῆρται ἐκ στόματος ὑμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρά».

Ε. Ἀμογητὶ δὴ πάλιν κἀντεῦθεν, οἶμαι, τίς καταθρήσειε σα-
 φῶς, ὡς σοφὸς ἦν ἄγαν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τοῖς διὰ πίστεως τῆς
 εἰς Χριστὸν σεσαγηνευμένοις εἰς σωτηρίαν ἐπιφωνῶν τε καὶ λέ-
 15 γων, ποτὲ μὲν ὅτι, «Ἐγείραι ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νε-
 κρῶν καὶ ἐπιφανῶσει σοι ὁ Χριστός», ποτὲ δὲ αὖ καὶ τὸ τληπαθὲς ἐν
 πόνοις ἀγαπᾶν ἀναπείθων, ταύτητοι καὶ λέγων· «Εἰ παιδείαν ὑπο-
 μένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός· τίς γὰρ ἐστὶν υἱός, ὃν οὐ
 παιδεύει πατήρ;». Καταπαίει γὰρ ὥσπερ τοὺς ἁμαρτάνοντας, καί-
 20 τοι φιλάνθρωπος ὢν ὁ Θεός, οὐχ ἐκόν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπι-
 στρέφων καὶ τρόπον αὐτοῖς ἐπικουρίας τὸ χρῆμα ποιούμενος. Κα-
 θάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμονες τοῖς ἀρρώστουσι
 προσάγουσι καὶ τὰ σφόδρα καταδάκνοντα τῶν φαρμάκων, ἄκεσιν
 αὐτοῖς τοῦ πάθους τὸ δεῖν ἀλγῆσαι ποιούμενοι. Θεά γὰρ ὅπως
 25 προὔποδείξας τὰς μάστιγας καὶ προαναφήνας τὰ ἐξ ὀργῆς, μονο-
 νουχὶ «Χαλικῶ καὶ κημῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγχει», κατὰ τὸ γε-
 γραμμένον, καὶ ἀνόπιν ὥσπερ προϊέναι κελεύει, μετατιθέντας τὸν
 νοῦν ἐπὶ τὸδε ἐλέσθαι, ὅπερ ἦν ἄμεινόν τε καὶ προεπωδέστατον. «Ἐ-
 κνήψατε» γὰρ, φησὶν, «οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν».

30 Ἀκούεις, ὅπως ὡς τέκνοις ἐξεστηκόσι καὶ ἤδη πως μεμε-
 θυσμένοις ἐπιπλήττει λοιπόν, ὡς εἶπερ ἔνηψαν ἐν ἀρχαῖς, ἤρκε-
 σαν ἂν εἰς δίκην αὐτοῖς καὶ τὰ ἐκ μόνης τῆς κάμπτης; Ἐπειδὴ δὲ
 ἀνάληγοι μεμενήκασιν τῆς πρώτης αὐτοῖς ἐπενηνεγμένης ὀργῆς,

κατατρώγουν συνήθως μὲ τὰ ἄπληστα δόντια τους. Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ ἀσφαλιζόμεσθε. Καὶ βέβαια μᾶς ὠφελεῖ ὄχι καὶ λίγο ὁ Παροιμιαστὴς ποὺ λέγει· «Ἄν ἡ ὀργὴ τοῦ κυρίου σου στραφεῖ ἐναντίον σου, μὴ ἐγκαταλείψεις τὴν ἀταραξία σου, γιατί ἡ ἡρεμία σου θὰ προλάβει μεγάλα κακά»¹⁷. Γιατὶ ὅταν τὰ πάθη ἐπιτιμῶνται στὴν ἀρχὴ ἀνακόπτονται καὶ σταματοῦν, ἂν ὅμως βροῦν ἐλεύθερη κατὰ κάποιον τρόπο καὶ χωρὶς συμβουλή τὴν πρόοδό τους πρὸς τὰ χειρότερα, κατακυριεύουν ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ δὲν ἀνέχονται λογισμὸ τιμωρὸ τους.

Στίχ. 5. «Ὅσοι εἶστε μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ κρασί σας, συνέλθετε καὶ κλάψετε. Θρηνηῆστε ὅλοι ὅσοι πίνετε κρασί γιὰ νὰ μεθύσετε· γιατί ἔλειψε ἀπὸ τὸ στόμα σας ἡ εὐχαρίστηση καὶ ἡ χαρὰ ποὺ δίνει».

5. Χωρὶς κόπο πάλι κι ἀπὸ δῶ θὰ δεῖ, νομίζω, κανεὶς καθαρά, ὅτι ὁ θεῖος Παῦλος ἦταν πολὺ σοφός, ὅταν φώναζε σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν σαγηνευθεῖ ἀπὸ τὴ σωτήρια πίστη τους στὸ Χριστὸ καὶ ἔλεγε, ἄλλοτε, «Σήκω ἐσύ ποὺ κοιμᾶσαι καὶ ἀναστήσου ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ θὰ λάμψει μέσα σου ὁ Χριστός»^{17α}, κι ἄλλοτε πάλι· «Ἄν ὑπομένετε τὴν παιδαγωγία, ὁ Θεὸς σᾶς φέρεται σὰν παιδιὰ του· γιατί ποιο παιδί ὑπάρχει ποὺ δὲν τὸν παιδαγωγεῖ ὁ πατέρας του;»¹⁸. Γιατὶ χτυπᾶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἁμαρτωλοὺς, μολονότι ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος, ὄχι θέλοντας, ἀλλὰ σὰν ἀπὸ ἀνάγκη, θέλοντας νὰ τοὺς κάνει νὰ ἐπιστρέψουν, καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν παιδαγωγικὴ τιμωρία σὰν μέσο βοήθειας. Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ οἱ ἐπιστήμονες τῆς ἰατρικῆς δίνουν στοὺς ἀρρώστους καὶ τὰ πιὸ πικρὰ φάρμακα, χρησιμοποιώντας τὸν ἀναγκαῖο πόνο ὡς θεραπεία τῆς ἀρρώστιας τους. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς, ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε προηγουμένως τὰς μάστιγες καὶ τοὺς προανήγγειλε τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του, «σφίγγει» κατὰ κάποιον τρόπο, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «μέγαλινάρια καὶ φίμωτρο τὰ σαγόνια τους»¹⁹, καὶ τοὺς προστάζει κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βαδίσουν πρὸς τὰ πίσω, πείθοντας τὸ νοῦ νὰ ἐπιλέξει αὐτὸ ποὺ ἦταν καλύτερο καὶ πιὸ πρέπον. Γιατὶ λέγει· «Συνέλθετε, ὅσοι εἶστε μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ κρασί σας».

Ἄκοῦς πῶς τοὺς ἐπιπλήττει πιά σὰν παιδιὰ ποὺ βγήκαν ἀπὸ τὸ δρόμο τους καὶ εἶναι μεθυσμένα; Γιατί, ἂν εἶχαν συνέλθει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θὰ τοὺς ἦταν ἀρκετὴ τιμωρία ἢ κάμπια μονάχα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμειναν ἀναίσθητοι ἀπὸ τὸ χτύπημα τῆς πρώτης ὀργῆς, πρόσθεσε καὶ τὴ δεύτε-

18. Ἐβρ. 12, 7.

19. Ψαλμ. 31, 9.

προστέθειται καὶ ἡ δευτέρα, καὶ μετ' ἐκείνην ἡ τρίτη, προβέβηκε δὲ καὶ μέχρι τῆς τετάρτης. Πλὴν κὰν γοῦν ὄψε διεγρηγομένους τε καὶ ἀνανήφοντας καὶ οἴονεῖ τινα μέθην ἰέντας τοῦ νοῦ τὴν φιληδονίαν καὶ τὸ ἐκτόπως ἐλέσθαι πλημμελεῖν, εἰς αἴσθησιν τῶν συμ-
5 θεηκότων ἀφικέσθαι κελεύει λοιπόν, κλαίοντάς τε καὶ κατοι-
μώζοντας ἐπὶ γε ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀμαρτίαις.

Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ἡμῶν ἐκάστω οἶνος ὥσπερ τίς ἐστιν ἰδικός, ὁ καταμεθύσκων καρδίαν. Καταμεριζόμεθα γάρ, ἴν' οὕτως εἴπω, τὰ πάθη, καὶ ὁ μὲν τις ἡμῶν ἀπονένευκεν ἀχαλίνως ἐπὶ φιλαργυ-
10 ρίαν μετὰ τοῦ καὶ ἕτερα νοσεῖν, ἕτερος δὲ αὐτὸς πεφρόνηκε τὰ τοῦ κόσμου καὶ κατηρρώσθησε τὴν φιλοσαρκίαν, τρυφαῖς καὶ φιληδονίαις ὀλοτρόπως προσκείμενος· ὃς δὲ εἰς ἑτέραν ἠντινοῦν ἀποδεδράμηκεν ἀμαρτίαν. Ἰεμεν δὲ δὴ πρὸς τὰ οὕτω βδελυρὰ καὶ θεομισῆ τῶν παθῶν, οἱ μὲν οὐ λίαν ἐσπουδασμένως, οἱ δὲ ὄλαις
15 ὄρμαῖς χρώμενοι καὶ ἀνουθέτητον ἔχοντες τῆς διανοίας τὴν ῥοπὴν. Ταύτητοί φησιν ὁ προφήτης· «Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν»· συμβουλεύει δὲ ὅτι προσήκει κατολοφύρεσθαι τοὺς πίνοντας οἶνον εἰς μέθην. Ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως, οὐ μέχρι κόρου καὶ ἀνταρκείας ἰστώσιν τινες τὰς φιληδονίας, ἀλλ' οἶον εἰς μέθην
20 ἐκπίνουσι καὶ παντὸς ἐπέκεινα τείνουσι μέτρον· τούτων ἀπὸ τοῦ στόματος ἀφηρηθῆσθαι φησι καὶ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν. Ἀληθεύει γὰρ ὁ Χριστός, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως οἱ μὲν νῦν πενθοῦντες παρακληθήσονται, ἔψεται δὲ τοῖς εἰωθόσι τρυφᾶν τὸ χρῆναι δακρυόροεῖν, ὅτι τῆς ἀγερωχίας τὸ πέρασ θρηῆνος ἔσται καὶ οἰμωγῆ
25 καὶ εἰς πέταυρον ἄδου καταβιδάζει τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν. Ἀληθεύει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ ὅταν λέγῃ πρὸς Θεόν· «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι;»· καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ἄδην, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογησομέν
30 σε, Κύριε». Εἰ δὲ δὴ νοοῖτο τῶν προκειμένων ἡ δύναμις καὶ γεωδυστέρως, εἰ δεδαπάνηται διὰ τε τῆς κάμπτης καὶ τῶν ἑτέρων τὰ τῆς εὐφροσύνης αἷτια, πάντως που συνδιολεῖται ταῖς εὐκαρπίαις καὶ ἡ τῶν πεπονθότων εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. Ἐπιστηγνάξιν γὰρ ἀναγκαῖον τοῖς ἀνιαρῶς συμβαίνουσι καὶ καταλυπεῖν εἰωθόσι

ρη, και ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνη τὴν τρίτη, και προχώρησε μέχρι και τὴν τέταρτη. Πλὴν ὅμως ἔστω και ἀργὰ τοὺς προστάζει νὰ ξυπνήσουν και νὰ συνέλθουν και ἀποβάλλοντας ἀπὸ τὸ νοῦ σὰν κάποια μέθη τὴ φιληδονία και τὴν παράλογη ἐκλογή νὰ ἁμαρτάνουν, νὰ συναισθανθοῦν ἐπὶ τέλος αὐτὸ πού τοὺς ἔχει συμβεῖ, νὰ κλάψουν και νὰ θρηνήσουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι και γιὰ τὸν καθένα μας ὑπάρχει ἓνα εἰδικὸ κρασί πού καταμεθᾶ τὴν καρδιά μας. Γιατὶ μοιραζόμαστε, γιὰ νὰ πῶ ἔτσι, τὰ πάθη, και ὁ ἓνας, ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα πάθη, κλίνει ἀσυγκράτητα πρὸς τὴν φιλαργυρία, ὁ ἄλλος πάλι προσκολλᾶ τὸν πόθο στὰ τοῦ κόσμου και εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὴ φιλοσαρκία, προσκολλημένος σὶς τρυφές και τὶς φιληδονίες, και ὁ ἄλλος ἔχει πέσει σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἁμαρτία. Βαδίζουμε λοιπὸν σ' αὐτὰ τὰ τόσο βδελυρὰ και μισητὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ πάθη ἄλλοι ὄχι μὲ πολλὴ προθυμία, ἄλλοι ὅμως χρησιμοποιοῦντας ὅλη τους τὴν ὁρμὴ και ἔχοντας τὴ ροπή τῆς διάνοιάς τους ἀνεπίδεκτη συμβουλῶν. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ προφήτης· «Συνέλθετε ὅσοι εἶστε μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ κρασί σας». Συμβουλεύει ὅμως ὅτι πρέπει νὰ θρηνοῦν ὅποιοι πίνουν τὸ κρασί γιὰ νὰ μεθύσουν. Γιατὶ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, δὲν σταματοῦν τὴ φιληδονία στὸν χορτασμό και σ' αὐτὸ πού εἶναι ἀρκετό, ἀλλὰ παραδίδονται στὴ μέθη και πίνουν πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο. Ἀπὸ τὸ στόμα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, λέγει, χάνεται ἡ εὐφροσύνη και ἡ εὐχαρίστηση. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγει ὁ Χριστός, ὅτι ὅπωςδήποτε και χωρὶς ἀμφιβολία αὐτοὶ πού τώρα πενθοῦν θὰ παρηγορηθοῦν²⁰, ἐνῶ θὰ χύσουν δάκρυα ὅσοι συνηθίζουν νὰ παραδίδονται στὴν τρυφή και τὶς ἀπολαύσεις, γιατί τὸ τέλος τῆς ὑπεροψίας εἶναι ὁ θρῆνος και οἱ οἰμωγές και κατεβάζει στὸ βάραθρο τοῦ ἄδη αὐτοὺς πού τὴν ἀγαποῦν. Ἀληθεύει ὅμως και ὁ Δαβὶδ ὅταν λέγει πρὸς τὸν Θεό· «Δὲν ὑπάρχει στὸ θάνατο κάποιος πού νὰ σὲ μνημονεύει, και μέσα στὸν ἄδη ποιὸς θὰ σὲ ἐξυμνήσει;»²¹. Και πάλι λέγει· «Δὲν θὰ σὲ ὑμνήσουν, Κύριε, οἱ νεκροί, οὔτε ὅλοι αὐτοὶ πού κατεβαίνουν στὸν ἄδη, ἀλλ' ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ θὰ σὲ δοξολογήσουμε, Κύριε»²². Ἄν ἐννοήσουμε ὅμως τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ και μὲ πὺ γήινη ἔννοια, τότε, ἂν ἔλειψαν ἀπὸ τὴν κάμπια και τὰ ἄλλα οἱ αἰτίες τῆς εὐφροσύνης, ὅπωςδήποτε μὲ τὴν ἀπώλεια τῆς καλῆς καρποφορίας θὰ χαθεῖ μαζί και ἡ εὐφροσύνη και ἡ χαρὰ αὐτῶν ἔχουν πληγεῖ. Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι σκυθρωποὶ ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους συμβαίνουν δυσάρεστα, και νὰ τοὺς προξενοῦν

καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχουσιν εἰς γε τὸ δύνασθαι, φημί, πικρᾶ τε καὶ ἀφορήτῳ λύπῃ κατατῆξαι καρδίαν.

Στίχ. 6-7. «Ὅτι ἔθνος ἀνέβη ἐπὶ τὴν γῆν μου ἰσχυρὸν καὶ ἀνα-
 ρίθμητον, οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ὀδόντες λέοντος, καὶ αἱ μύλαι αὐ-
 5 τοῦ σκύμνου· ἔθετο τὴν ἄμπελόν μου εἰς ἀφανισμόν καὶ τὰς
 συκᾶς μου εἰς συγκλασμόν· ἐρευνῶν ἐξηρεύνησε καὶ ἐρῶριπεν,
 ἐλεύκανε κλήματα αὐτῆς».

ΣΤ΄. Ἀμιλλᾶσθαι τρόπον τινὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἤγουν ἔσε-
 σθαι προσδοκωμένοις καὶ ὅσον οὕτω παρεσομένοις τὸ ἐπὶ ταῖς με-
 10 ταγνώσεσιν θέλων δάκρυον, ἀφηγεῖται λεπτῶς τὰ ἐσόμενα, καὶ
 τῶν σκυθρωπῶν τὴν ἔφοδον μονονουχὶ καὶ ἐν ὄψει τιθεῖς, δίδωσί
 τι τοῖς παιομένοις καὶ θρήνημα, καὶ οἶονεὶ γοερὸν ἐκδιδάσκει μέ-
 λος τοὺς ὀδύρεσθαι κεκελευσμένους, ἐκεῖνό τε λέγειν ἀναπεῖθει,
 «Ὅτι ἔθνος ἦκεν ἐπὶ τὴν γῆν μου ἰσχυρὸν καὶ ἀναρίθμητον», καὶ
 15 ὅσον ἦκεν εἰς ὀδόντων ἀκμᾶς, λέουσί τε καὶ σκύμνοις ὀλίγα παρα-
 χωροῦν. Ἀληθές μὲν οὖν τὸ χρῆμα, κἂν εἰ ἐπὶ ἀκρίδος νοοῖτο τυ-
 χόν, θρούχου τε καὶ κάμπης. Ἄμαχον γὰρ τὸ χρῆμά ἐστι καὶ ἀνα-
 νταγώνιστος κομιδῇ τῶν τοιούτων ἢ ἔφοδος, ἱκανή τε ἄρδην ἀπο-
 λέσαι τὰ ἐπ' ἀγροῖς, καρπούς τε φημί καὶ πόαν, καταφθειραί τε συ-
 20 κᾶς καὶ ἀμπέλους, κακὴν δὲ καὶ ἀκαλλῆ τῆς ἀρούρας ἀποφῆναι
 τὴν ὄψιν. Εἰ δὲ δὴ περιτρέποιτο πάλιν ὁ λόγος εἰς τὴν τῶν πεπορ-
 θηκότων ἀπανθρωπίαν καὶ ὀλοτελῆ τῆς χώρας ἐρήμωσιν, ὑπεμφή-
 νειεν ἂν ἕτερον οὐδέν, ἢ ὅτι πᾶσα μὲν αὐτοῖς ἀπόλωλεν ἡ χώρα, δε-
 δαπάνηται δὲ καὶ οἱ προὔχοντες παρ' αὐτοῖς, δόξῃ τε καὶ πλούτῳ
 25 τὸ τῶν ἀγελαίων ὑπερθρώσκοντες μέτρον, ὡς ἐν τάξει νοεῖσθαι συ-
 κῆς τε καὶ ἀμπέλου, πρὶν ὑπομεῖναι τὸν μαρασμόν· καθάπερ ἀμέ-
 λει καὶ ἐπ' αὐτῶν νοεῖται τῶν αἰσθητῶν ἀμπέλων, εἰ τοῖς τῶν ἀκρί-
 δων ὀδοῦσι συμβαίῃ περιπεσεῖν· ἐκπίνουσαι γὰρ τὴν ἐν τοῖς φυ-
 τοῖς ἰκμάδα, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν ζωοποιὸν ἀναρρόφοῦσαι δύνα-
 30 μιν, οὐκ εἰς μακρὰν ἀναίνουσι, καὶ λευκὴν ὄρασθαι ταύτητοι πα-
 ρασκευάζουσιν. Οὐκοῦν οἱ ὀδόντες τῶν δαπανῶντων ἐχθρῶν τοὺς
 ἐν τάξει κειμένους ἀμπέλων, ἢ καὶ ἐν εἴδει συκῶν, εἰς ἅπαν δεδα-
 πανήκασιν καὶ εἰς ἀχρειότητα πεπόμφασιν παντελῆ, ἢ ξίφεσιν κατα-
 παίοντες· ἢ καὶ τοῖς τῆς δουλείας ὑπενεγκόντες ζυγοῖς.

Ἐκδέξεται δέ τις, εἴπερ ἔλοιτο νοεῖν καὶ πνευματικῶς, καὶ ἐπ'

λύπη, καὶ δὲν εἶναι ἀνίκανα στὸ νὰ κατασυντριψουν, ἐννοῶ, μὲ πικρὴ καὶ ἀνυπόφορη λύπη τὴν καρδιά τους.

Στίχ. 6-7. «Γιατὶ ἔθνος ἰσχυρὸ καὶ ἀναρίθμητο ἀνέβηκε στὴ γῆ μου. Τὰ δόντια του εἶναι σὰν τὰ δόντια λιονταριοῦ καὶ τὰ μασητικά του ἀλέθουν σὰν νεαροῦ λιονταριοῦ. Ἀφάνισαν τὸ ἀμπέλι μου καὶ ἔσπασαν τὶς συκιές μου· ἐρεύνησε τὸ κάθε μέρος του, ξερίζωσε τὰ κλήματα του καὶ τὰ ἄφησε λευκὰ καὶ ξερά».

6. Θέλοντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ συναγωνισθῆ μετὰ ὅσα ἔγιναν, ἢ μᾶλλον μετὰ αὐτὰ ποὺ ἀναμένονται καὶ ὅπου νᾶναι πρόκειται νὰ γίνουν, τὸ δάκρυ τῆς μετάνοιας, ἀφηγεῖται μετὰ λεπτομέρεια αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, καὶ παρουσιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ στὰ μάτια τους τὴν ἔφοδο τῶν θλιβερῶν, δίνει σ' αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὰ χτηπήματα καὶ ἓνα θρηνη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διδάσκει ἓνα γοερὸ μέλος σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν λάβει διαταγὴ νὰ θρηνήσουν, πείθοντάς τους νὰ λένε ἐκεῖνο, «ἔθνος ἰσχυρὸ καὶ ἀναρίθμητο ἀνέβηκε στὴ γῆ μου», καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὰ κοφτερὰ δόντια εἶναι ἴδια σχεδὸν μετὰ δόντια λιονταριοῦ καὶ σκύμνου. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀλήθεια, κι ἂν ἀκόμα τὸ ἐννοήσομε γιὰ τὴν ἀκρίδα, τὸν βροῦχο καὶ τὴν κάμπια. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἀπολέμητα καὶ ὑπερβολικὰ ἀκαταμάχητα ἢ ἐπίθεσή τους, ποὺ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξαφανίσει ἀπὸ τὴ ρίζα ὅλη τὴ γεωργία, ἐννοῶ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ χόρτα, νὰ καταστρέψει τὶς συκιές καὶ τ' ἀμπέλια, καὶ νὰ δείξει τὴν ὄψη τῆς γῆς γυμνὴ καὶ ἄσχημη. Ἄν ὅμως ὁ λόγος στραφεῖ πάλι στὴν ἀπανθρωπιά τῶν πορθητῶν καὶ τὴν πλήρη ἐρήμωση τῆς χώρας, δὲν θὰ δήλωνε τίποτ' ἄλλο, παρὰ ὅτι χάθηκε ὅλη ἡ χώρα τους, καὶ μαζὶ ἐξολοθρεύθηκαν καὶ οἱ προύχοντές τους, οἱ ὁποῖοι ὡς πρὸς τὴ δόξα καὶ τὰ πλούτη εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο λαό, ποὺ νοοῦνται στὴ θέση τῆς συκιᾶς καὶ τοῦ ἀμπελιοῦ, πρὶν ὅμως ἀπὸ τὸ μαρασμό, ὅπως βέβαια νοεῖται καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ αἰσθητὰ ἀμπέλια, ἂν τύχει νὰ πέσουν στὰ δόντια τῶν ἀκρίδων. Γιατὶ πίνοντας τὴν ἰκμάδα τῶν φυτῶν καὶ ρουφώντας ὅλη τὴ ζωογόνα δύναμή τους, δὲν ἀργοῦν νὰ τὰ καταξηράνουν, κάνοντας ἔτσι τὸ ἀμπέλι νὰ φαίνεται λευκό. Τὰ δόντια λοιπὸν τῶν ἐχθρῶν ποὺ ἀφανίζουν ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴ θέση ἀμπελιῶν ἢ καὶ τῶν συκιῶν, τοὺς ἐξαφάνισαν ἐξολοκλήρου καὶ τοὺς ἔστειλαν σὲ πλήρη ἀχρηστία, ἢ χτυπώντας τους μετὰ τὰ ξίφη, ἢ καὶ βάζοντάς τους κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας.

Θὰ δεχθῆ κάποιος αὐτὰ, ἂν θελήσει νὰ τὰ ἐκλάβει καὶ πνευματικὰ,

ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν τὰ τοιάδε πάλιν, οἷς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν
 ὡς ἐν ἀκρίδος τροφῇ καὶ βρούχου, καὶ μέντοι καὶ κάμπης, εἰσδύε-
 ταί πως αἰεὶ τὰ πονηρὰ δαιμόνια καὶ αὐτὰ δὲ τὰ πολυειδῆ καὶ πο-
 λύτροπα πάθη, καὶ δὴ καὶ ἀχρείους καὶ ἀκαλλεστάτους ὁρᾶσθαι
 5 ποιεῖ καὶ τῆς εὐσεβείας τὴν ἄνθην ἀποβεβληκότας, καὶ οὐδὲν ἔχο-
 ντας ἐν ἑαυτοῖς δικαιοσύνης βλάβη. Φαίην δ' ἄν, ὅτι πρόποι ἄν
 αὐτοῖς τὸ κλαίειν ἀκαταλήκτως καὶ κατολοφύρεσθαι πρὸς Θεόν,
 γλίχεσθαι τε τυχεῖν διὰ συχνῆς προσευχῆς ἀφέσεως καὶ ἐπικουρί-
 ας, ὡς ἄν εἶεν, κἂν γοῦν ὀπέ ποτε καὶ μόλις, σοφοί τε καὶ εὐσθενεῖς,
 10 καὶ διαδιδράσκειν οἷοί τε τὰ συμβεβηκότα. Πάθοιεν δ' ἄν αὐτό,
 καὶ ὅτι μάλιστά γε, καὶ οἷς ὁ νοῦς ἐκκέκλικεν ἀμαθῶς εἰς γε τὸ χρῆ-
 ναι προσέχειν τοῖς ἑτεροδοξεῖν εἰωθόσι καὶ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησί-
 ας παραλύειν δόγματα, περὶ ὧν ἄν λέγοιτο, καὶ μάλα εἰκότως «Οἱ
 ὀδόντες αὐτῶν ὀδόντες λέοντος, καὶ αἱ μύλαι αὐτῶν σκύμνου»· θε-
 15 ομισῆς γὰρ τὸ ἔθνος, κίβδηλόν τε καὶ ἀλιτήριον καὶ τῶν ἀπλουστέ-
 ρων τὸν νοῦν τοῖς δοκησισόφοις ῥήμασι κατεσθίον τε καὶ ἀναλί-
 σκον, ὡς μηδὲν ὀρθότητος ἐν αὐτοῖς ὁρᾶσθαι λείψανον. Οὗτοι τὸν
 δεσποτικὸν ἀμπελῶνα καταμαραίνουσι, συκῶν ἔρημον ἀποφαί-
 νουσι τὸν κῆπον, ψιλόν τε δεικνύουσι καὶ κεχερσωμένον, «Οἷς τὸ
 20 κριμα οὐκ ἀργεῖ», ἀλλ' «ἔνδικόν ἐστι» κατὰ καιρούς.

Οἱ μὲν οὖν ἀμαθία συζῆν εἰωθότες ἀκρίδος καὶ βρούχου καὶ
 κάμπης ἔσονται τροφῇ καὶ ἀπάσης εὐκοσμίας ἀπομενουῖσιν ἔρη-
 μοι, εὐανθῆς δὲ ὅλως οὐδὲν ἐν αὐτοῖς, ἢ δέ γε σοφὴ καὶ φιλόθεος
 ψυχὴ καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι κομῶσα πλουσίως καὶ καρ-
 25 ποῖς τοῖς εἰς δικαιοσύνην μονονουχὶ βρούουσάν τε καὶ εὖ μάλα πε-
 ριηθησιμένην ἔχουσα τὴν καρδίαν, ἐρεῖ που πάντως ἐκ παρῶρησί-
 ας, κατὰ γε τὴν ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἄσμάτων νοουμένην νύμφην
 «Καταβήτω ἀδελφιδουῦς μου εἰς κῆπον αὐτοῦ καὶ φαγέτω καρ-
 πὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ». Ἦδεῖς γάρ, ἠδεῖς τῆς εὐσεβείας οἱ καρ-
 30 ποὶ καὶ τὰ τῆς ἀληθοῦς φιλομαθίας ἀκρόδρουα τῷ πάντων ἡμῶν
 Σωτῆρι Χριστῷ, ὅς ἐστιν ἡμῶν καὶ ἀδελφιδουῦς, οἷον ἐξ ἀδελφῆς
 τῆς παναχράντου Δεσποίνης γεγεννημένος

Στίχ. 8 «Θρήνησον πρὸς με ὑπὲρ νύμφην περιεζωσμένην
 σάκκον ἐπὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὸν παρθενικόν».

καὶ γιὰ ἁμαρτωλοὺς πάλι ἀνθρώπους, μέσα στὸ νοῦ τῶν ὁποίων καὶ τὴν καρδιά τους εἰσδύουν πάντοτε μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀκριδῆς καὶ τοῦ βρούχου καὶ βέβαια τῆς κάμπιας τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ αὐτὰ τὰ κάθε λογῆς καὶ κάθε μορφῆς πάθη, καὶ τοὺς κάνουν νὰ φαίνονται ἄχρηστοι καὶ πανάσχημοι, καὶ ἔχοντας ἀποβάλλει τὸ ἄνθος τῆς εὐσέβειας, καὶ μὴ ἔχοντας κανένα βλαστᾶρι δικαιοσύνης. Θὰ ἔλεγα βέβαια, ὅτι πρέπει αὐτοὶ νὰ κλαῖνε χωρὶς νὰ σταματοῦν καὶ νὰ στέλνουν τοὺς θρήνους στὸν Θεό, λαχταρώντας νὰ ἐπιτύχουν μὲ συχνὲς προσευχὲς τὴν ἄφεση καὶ τὴ βοήθεια, ὥστε νὰ γίνουν, ἔστω καὶ ἄργα, σοφοὶ καὶ δυνατοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀποφεύγουν ὅσα τοὺς τυχαίνουν. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ πάθουν, καὶ πάρα πολὺ μάλιστα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ὁ νοῦς τους ἔχει κλίνει ἀπὸ ἀμάθεια στὸ νὰ δίνουν προσοχὴ σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ διδάσκουν νέες γνώμες καὶ νὰ νοθεύουν τὰ ὀρθὰ διδάγματα τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, καὶ πολὺ εὐλογα: «Τὰ δόντια τους εἶναι σὰν τὰ δόντια λιονταριοῦ καὶ οἱ τραπεζίτες τους σὰν τοῦ μικροῦ λιονταριοῦ». Γιατὶ εἶναι θεομίσητο αὐτὸ τὸ ἔθνος, κίβδηλο καὶ ἀσεβέστατο, καὶ μὲ τὰ σοφιστικὰ ἐπινοήματά του κατατρώγει καὶ ἀφανίζει τὸ νοῦ τῶν ἀπλούστερων, ὥστε νὰ μὴ βρῖσκεται σ' αὐτοὺς οὔτε ὑπόλειμμα ὀρθῆς διδασκαλίας. Αὐτοὶ καταμαραίνουν τὸ ἀμπέλι τοῦ Κυρίου, καὶ καθιστοῦν τὸ περιδόλι γυμνὸ ἀπὸ συκιές, καὶ τὸ δείχνουν γυμνὸ καὶ χέρσο, «τῶν ὁποίων ἡ κατάδικη δὲν ἄργεῖ»²³, ἀλλὰ «θὰ γίνεῖ μὲ δίκαια ἀπόφαση»²⁴ στὸν καιρὸ της.

Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ συνήθισαν νὰ ζοῦν στὴν ἄγνοια θὰ γίνουν τροφὴ τῆς ἀκριδῆς, τοῦ βρούχου καὶ τῆς κάμπιας, καὶ θὰ μείνουν γυμνοὶ ἀπὸ κάθε εὐπρέπεια, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς τίποτε τὸ ἀνθηρὸ. Ἡ σοφὴ ὅμως καὶ φιλόθεη ψυχὴ, γεμάτη ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας καὶ ἀναβρῦζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔχοντας πολὺ σωστὰ ὀλανθισμένη τὴν καρδιά, θὰ πεῖ ὅπωςδήποτε μὲ παρησιᾶ σύμφωνα μὲ τὴ νύμφη ποὺ νοεῖται στὸ Ἑβραϊσμὸ τῶν ἀσμάτων «Ὁ ἄσος κατεβεῖ ὁ ἀδελφός μου στὸν κῆπο του καὶ ἄς φάει τὰ μῆλα ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὰ κλαδιά»²⁵. Γιατὶ εἶναι γλυκεῖς, εἶναι ἀλήθεια γλυκεῖς οἱ καρποὶ τῆς εὐσέβειας καὶ τῆς ἀληθινῆς φιλομάθειας, τὰ μῆλα γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἀδελφός μας, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν κατὰ κάποιο τρόπο ἀδελφὴ μας, τὴν πανάχρονη Παρθένο.

Στίχ. 8. «Θρήνησε ἐδῶ μπροστὰ μου περισσότερο ἀπὸ τὴ νύμφη ποὺ εἶναι ζωσμένη μὲ τὸ σάκκο τοῦ πένθους γιὰ τὸν πρῶτο ἄνδρα της».

Ζ'. Οὐ πάρεργον αὐτούς, οὐδὲ οἷον ἐκ παραδρομῆς, ἢ ῥάθυμον ἀπλῶς ποιεῖσθαι κελεύει τὴν μετάγνωσιν καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ νοούμενον πένθος, ἀλλὰ τοῖς ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων δυσσαχθεστέροις οὐ μετρίως φιλονεικοῦν καὶ ἀμιλλᾶσθαι σπουδάζον, ὡς ἰσοστάθμους τοῖς ἡμαρτημένοις ποιεῖσθαι τοὺς πόνους. Φιλεῖ δέ πως ἀρτίγαμος κόρη κατομιώζειν ἄγαν ἐκτεθνεῶτα νυμφίον, καὶ δρομείας εἰσδέχεσθαι τὰς ἐπὶ τῷδε λύπας, ὡς νουθεσίας ἐπέκεινα τίθεσθαι τὴν φρένα, καὶ μηδένα τρόπον αὐτῇ τοῦ χοῆναι πενθεῖν ἐπαξίως ἀποχρῶντα εἶναι δοκεῖν· χοῆμα μὲν γὰρ τὸ θηλειῶν φιλόδακρυ καὶ φιλοπενθές ὁμολογουμένως, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων ἢ παρθενικόν τε καὶ ἔφηθον ὁρῶσα νυμφίον οἰκτρῶς καὶ ἐν εὐναῖς νεκρόν τε καὶ ἄπνουν κείμενον. Ἡ δὲ παρεικάζεσθαι δεῖν τὴν τῶν Ἰουδαίων πληθὺν εὖ μάλα φησὶν, ἀποκρούεσθαι τε τὴν ὀργήν, καὶ οἷον ἀσχέτως ἐπ' αὐτούς τὴν θεῖαν ἰοῦσαν κίνησιν, ἀνακόπτειν τοῖς θρήνοις τεθαρόρηκότας, ὅτι «Χρηστός καὶ ἐπιεικῆς» ὁ τῶν ὄλων ἐστὶ Δεσπότης, «φιλάνθρωπος καὶ πολυέλεος, καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις», κατὰ τὸ γε γραμμένον.

Πλὴν οὐ τεθρήνηκεν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ τὸν ἐξ οὐρανοῦ νυμφίον, τοῦτ' ἔστι Χριστόν· αὕτη γὰρ ἀπέκτονε καὶ πεπαρῶνηκεν εἰς αὐτόν. Τοιγάρτοι τῶν θεῶν εἶργεται παστῶν, ἔξω τε τῶν ἱερῶν ἐστὶ γάμων καὶ τῆς ἑορτῆς ἀμέτοχος παντελῶς, ἀπόκληρός τε λοιπὸν καὶ ἀπερῶρμιμένη καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος ὡς ἀποτάτω· εἰσκέκληται δὲ ἀντ' ἐκείνης ἡ νέα καὶ ἀρῶντιδωτος, ἡ πάναγνος καὶ σοφὴ καὶ ἐκ Λιβάνου νύμφη, καλὴ τε περιστερά, τουτέστιν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἡ καὶ αὐτὸ τὸ πάθος ὁμολογοῦσα Κυρίου, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ κλαίουσα διὰ τοῦ συμπάσχειν καὶ πενθεῖν, αἴρειν τε τὸν ἴδιον σταυρὸν καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, καὶ διὰ τούτων ἰέναι φιλεῖν διὰ τοι τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην. Παρθενικός δὲ νυμφίος νοοῖτ' ἂν αὐτῆς ὁ Ἐμμανουήλ, καίτοι μεμοιχεῦσθαι δοκούσης καὶ πεπορνευμένης τῷ Σατανᾷ, κατὰ γε τὸν τοῦ πεπλανῆσθαι τρόπον, διὰ τὴν ἄνωθεν ἀναγέννησιν, ἣν διὰ τοῦ Πνεύματος πεπλουτήκαμεν, τὴν σαρκικὴν ἀρνούμενοι. Γέγραπται γὰρ περὶ Χριστοῦ· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσί-

7. Προστάζει νὰ μὴν κάνουν ὡς πάρεργο, οὔτε κατὰ κάποιο τρόπο ἀπρόσεκτα ἢ ἀπλῶς ἀδιάφορα, τὴ μετάνοια καὶ τὸ πένθος ποὺ αὐτὴ ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ νὰ τὴ θεωροῦν σὰ κάτι ποὺ σπεύδει νὰ φιλονεικεῖ ἔντονα καὶ νὰ συναγωνίζεται μὲ τὰ περισσότερο δυσβάσταχτα ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὥστε νὰ κάνει τοὺς κόπους ἰσοδύναμους μὲ τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ συνήθως ἡ νεόνυμφη κοπέλλα θρηνεῖ ὑπερβολικὰ τὸν ἄνδρα τῆς ποὺ πέθανε καὶ δέχεται μέσα τῆς δριμεῖς πόνους γιὰ τὸ γεγονός, ὥστε τὸ μυαλό τῆς νὰ μὴ δέχεται τὴ συμβουλή, καὶ κανένα τρόπο δὲν θεωρεῖ ἱκανοποιητικὸ γιὰ νὰ πενθήσει ὅπως ἀξίζει. Γιατὶ οἱ γυναῖκες κατὰ κοινὴ ὁμολογία ἔχουν ροπή στὰ δάκρυα καὶ στὴ λύπη καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες αὐτὴ ποὺ βλέπει τὸν παρθενικὸ καὶ νεαρὸ ἄνδρα τῆς νὰ κείτεται στὸ κρεβάτι νεκρὸς καὶ ἄψυχος, μὲ τὴν ὁποία πρέπει, λέγει, νὰ παρομοιάζεται πολὺ ταιριαστὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, καὶ ν' ἀποκρούουν τὴν ὀργὴν καὶ νὰ θέλουν νὰ ἀνακόπτουν μὲ τοὺς θρήνους τοὺς τὴ θεία ἐπίθεση ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο κατευθύνεται ἐναντίον τοὺς ἀσυγκράτητη, μὲ τὸ θάρρος ὅτι εἶναι, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ἄγαθὸς καὶ ἐπιεικὴς» ὁ Κύριος τῶν ὅλων, «φιλόανθρωπος καὶ πολυέλεος καὶ ἀλλάζει γνώμη ὡς πρὸς τὸ νὰ τιμωρήσει τὰ παραπτώματα»²⁶.

Ὡστόσο δὲν θρήνησε ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων τὸν οὐράνιο νυμφίον, δηλαδὴ τὸν Χριστό. Γιατὶ τὸν σκότωσε καὶ φέρθηκε μὲ παραφροσύνῃ ἐναντίον του. Γι' αὐτὸ ἐμποδίζεται νὰ μπεῖ στὸν θεῖο νυμφῶνα καὶ μένει μακριὰ ἀπὸ τοὺς θεῖους γάμους καὶ εἶναι ἀμέτοχη τελείως στὴν ἔορτή, ἀπόκληρη στὸ ἔξῃς καὶ παραρριγμένη καὶ τελείως ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγίων, καὶ καλεῖται στὴ θέση τῆς ἡ νέα καὶ ἀκηλίδωτη, ἡ πάναγνη καὶ σοφὴ, ἡ νύμφη ἀπὸ τὸν Λίβανο καὶ ἡ καλὴ περισσότερὰ, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, ἡ ὁποία καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ὁμολογεῖ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο πεσιμένη πάνω του κλαίει συμπάσχοντας καὶ πενθώντας καὶ σηκώνοντας τὸ σταυρὸ τῆς καὶ ἀκολουθώντας τον καὶ ἐπιθυμώντας νὰ βαδίσει στὰ ἴχνη του ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς αὐτόν. Παρθενικὸς βέβαια νυμφίος αὐτῆς νοεῖται ὁ Ἐμμανουήλ, μολονότι φαίνεται ὅτι ἔχει μοιχευθεῖ καὶ πορνεύσει μὲ τὸν Σατανᾶ, ὡς πρὸς τὸν τρόπο βέβαια τῆς πλάνης ἀπὸ αὐτόν, χάρις στὴν οὐράνια ἀναγέννησή μας, τὴν ὁποία ἀποκτήσαμε πλούσια μέσω τοῦ Πνεύματος, ἔχοντας ἀπορρίψει τὴ σαρκική. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Χριστό· «Ἦρθε στὰ δικά του, καὶ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν. Ὅσοι ὅμως τὸν δέχθηκαν,

αν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Παρωθούμενοι δὴ οὖν τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, τὴν πνευματικὴν οἰκειούμεθα, καθ' ἣν ἂν νοοῖτο παρθένος καθαρὰ τε καὶ πάναγνος ἢ ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία, τουτέστιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, οἷς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει σαφῶς «Ἡμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ».

Στίχ. 9-11. «Ἐξηῆρται θυσία καὶ σπονδὴ ἐξ οἴκου Κυρίου, πεν-
10 θεῖτε οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ, ὅτι τεταλαιπώρηκε τὰ πεδία. Πενθεῖτω ἡ γῆ, ὅτι τεταλαιπώρηκε σῖτος, ἐξηράνθη οἶνος, ὠλιγώθη ἔλαιον, ἐξηράνθησαν».

Η. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι σαφῶς Ἐκλελοίπασιν εὐχαριστίαι, καὶ ὁ θύσων ἔτι παντελῶς οὐδεῖς, ὁ προσκομιῶν ἀνάθημα καὶ λη-
15 ῖων ἀπαρχάς, δράγμα που πάντως τὸ ἱερόν εἰς ἀπαρχὴν θερισμοῦ πυρῶν ἀνατιθέμενον τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν Μωσέως νόμον· πρωτότοκά τε τὰ ἐξ ὠρῶν οὐδεῖς ὁ καρτάλλω, φησὶν, ἐντιθείς, καὶ πορευόμενος μὲν εἰς οἶκον Κυρίου, ἀνάπτων δὲ τῷ Θεῷ καὶ ὠδὰς τὰς χαριστηρίους, ἃς ἦν ἀγορεύειν ἔθος Ταύτητοι πενθεῖν τὸ ἀ-
20 πόλεκτον κελεύει γένος, φημί δὴ τοὺς ἱερέας, οὐ λημμάτων ἕνεκα διαπονουμένους, ἀλλ' ὡς τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν ὑπερηλγηκότας καὶ τεθεμιμένους εἰς λειτουργίαν τὴν ἱεράν τε καὶ ἀξιάκουστον, ἵνα καὶ πρό γε τῶν ἄλλων αὐτοὶ τὸν τῶν ὄλων ἐκμειλίσσοιντο Θεόν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἱεροφάντην ἀπομιμοῖντο Μωσέα, προεστηκότα
25 τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Θεῷ λέγοντα· «Δέομαι, Κύριε, ἡμάρτηκεν ὁ λαὸς οὗτος ἁμαρτίαν μεγάλην, καὶ εἰ μὲν ἀφήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες, εἰ δὲ μή, ἐξάλειψον καὶ ἐκ τῆς βίβλου σου ταύτης ἣς ἔγραψας». Μεσιτεύει γὰρ τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα Θεῷ τε καὶ λαοῖς, καὶ τοῖς τεταγμένοις εἰς λειτουργίαν τὴν οὕτω σεπτὴν, πρέπει ἂν,
30 οἶμαί που, καὶ μάλα εἰκότως, ἢ ἐν λιταῖς παρῶρησῖα. Μονονουχί γὰρ καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν ἰδίαν Θεῷ καθιεροῦσι ζωὴν, τὰ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας ἐσθίοντες θύματα. Τοῦτο καὶ διὰ φωνῆς Ὠσηέ φησιν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Ἄμαρτίας λαοῦ μου φάγονται, καὶ ἐν ταῖς

ἔδωσε σ' αὐτοὺς τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ, σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι δὲν γεννήθηκαν ἀπὸ αἵματα, οὔτε ἀπὸ θέλημα τῆς σάρκα, οὔτε ἀπὸ θέλημα ἄνδρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»²⁷. Ἀπορρίπτοντας λοιπὸν τὴ σαρκικὴ γέννηση, οἰκειωνόμαστε τὴν πνευματικὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ καθαρὴ καὶ πάναγνη ἢ ἀπὸ τὰ ἔθνη ἐκκλησία, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, στοὺς ὁποίους καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος στέλλοντας ἐπιστολὴ γράφει: «Σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἓναν ἄνδρα γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένο ἄγνη στὸν Χριστό»²⁸.

Στίχ. 9-11. «Ἐλειψαν ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδή. Πενθεῖτε λοιπὸν οἱ λειτουργοὶ στὸ θυσιαστήριον τοῦ Κυρίου, γιὰ τὰ χωράφια καταστράφηκαν. Ἡ γῆ ὡς πενθήσει, γιὰ τὴν καταστράφηκε τὸ σιτάρι, τὸ κρᾶσι στέγνωσε, λιγότεψε τὸ λάδι, ξεράθησαν».

8. Εἶναι σὰ νὰ λέγει μὲ σαφήνεια: Ἐλειψαν οἱ εὐχαριστίες καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ἀπολύτως νὰ κάνει τὴ θυσία, νὰ προσφέρει ἀφιέρωμα καὶ τὶς ἀπαρχὲς τῶν καρπῶν, κάποιον τέλος πάντων ἱερὸν δεμάτι ἀπαρχῆς τοῦ θερισμοῦ τοῦ σιταριοῦ, προσφορὰ στὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ· κανένας δὲν ὑπάρχει, λέγει, νὰ δάλει τὰ πρωτογέννητα στὸ καλάθι καὶ νὰ πάει στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου νὰ τοῦ τὰ προσφέρει μαζὶ μὲ τοὺς εὐχαριστήριους ὕμνους, τοὺς ὁποίους συνήθιζαν νὰ λένε. Γι' αὐτὸ προστάζει νὰ πενθεῖ ἡ ἐκλεκτὴ τάξη, ἐννοῶ οἱ ἱερεῖς, ὄχι κοπιᾶζοντας γιὰ τὴν ἀπολαβὴ δώρων, ἀλλὰ νὰ δείχνουν συμπόνια πρὸς τὸν λαὸ τὸν εὐρισκόμενο κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, καὶ νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὴ λειτουργία τους τὴν ἱερὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη, ὥστε αὐτοὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐξιλεύσουν τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, καὶ νὰ μιμοῦνται κι αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ, τὸν ἀρχηγὸ τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ ἔλεγε στὸν Θεό: «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε· ὁ λαὸς αὐτὸς διέπραξε μεγάλη ἁμαρτία, καὶ τώρα, ἂν θέλεις νὰ τοὺς συγχωρέσεις, συγχώρεσέ τους, ἂν ὄχι, σβῆσε κι ἐμένα ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ ποὺ μὲ ἔγραψες»²⁹. Γιὰ τὴν ἱερωσύνη μεσολαβεῖ ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τὸ λαὸ, κι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ταχθεῖ σ' αὐτὸ τὸ λειτουργημα, τὸ τόσο σεβαστό, πρέπει, νομίζω, καὶ πολὺ εὐλογα, νὰ ἔχουν παρηγορία σὶς προσευχάς. Γιὰ καὶ τὴ ζωὴ τους τὴν ἴδια τὴν ἀφιερώνουν κατὰ κάποιον τρόπο στὸν Θεό, τρώγοντας τὶς προσφορὰς τῶν πιστῶν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Αὐτὸ λέγει καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ὡσηέ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων «Θὰ φᾶνε τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ μου, καὶ γιὰ τὶς ἀδικίες τους θὰ προσφέρουν

ἀδικίαις αὐτῶν λήψονται τὰς ψυχὰς αὐτῶν», τουτέστιν ὅταν ἀδικῶσι, τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ πλημμελοῦντες οἱ λαοί, τότε δὴ, τότε, φησὶν, οἱ τῶν θείων θυσιαστηρίων ἱερουργοὶ λήψονται τῷ Θεῷ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ὑπὲρ ἐκείνων. Τὸ δὲ «λήψονταιί» φησιν, ἀντί
5 τοῦ «προσκομιούσιν», ἤγουν ἀναθήσουσι. Λαμβάνεσθαι γὰρ ἐλέγετο τὸ ἀνατιθέναι τῷ Θεῷ.

Τί δὲ καὶ ἡ πρόφασις τοῦ πένθους αὐτοῖς; «Τεταλαιπώρηκε τὰ πεδία», φησί, καὶ μέντοι «καὶ σῖτος», τοῖς ὁδοῦσι τῶν ἀκρίδων καταψιλούμενα, καὶ οἶον πυρὶ τῇ ἐρισύβῃ καταπιμπράμενα. Κατα-
10 φλέγει γὰρ ὡσπερ καὶ αὐαίνει τὰ ἐν ἀγροῖς Δεῖν δὲ δὴ φησι καὶ αὐτὴν οἴονεῖτως κατολοφύρεσθαι τὴν γῆν, ἀπολωλότων αὐτῇ τῶν καρπῶν «Τεταλαιπώρηκε» γὰρ «σῖτος, ἐξηράνθη οἶνος, ὀλιγώθη ἔλαιον, ἐξηράνθησαν», τουτέστιν οἴχεται πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς καταθανυμάζεσθαι λίαν, ὡς καρπῶν ἀγαθῶν μη-
15 τέρα καὶ τροφόν. Καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὡς ἐν αἰσθητοῖς εἰρησῶ πράγμασιν.

Καταθρηνήσει γε μὴν πᾶς εἴ τις ἐστὶ δοκιμώτατος ἱερεὺς τοὺς ἐξ ἀμέτρου φρενοβλαθείας τὴν διὰ πίστεως κάθαρσιν οὐ προσιε-
20 μένους, οὐκ ἠγαπηκότας τε τὸ ἀγιάζεσθαι παρὰ Χριστοῦ. Ἀπομε-
νοῦσι γὰρ ἔρημοι πάντῃ τε καὶ πάντως τῆς νοητῆς εὐκαρπίας, καὶ ἐν ἐνδείᾳ παντὸς ἔσονται τοῦ τρέφειν εἰδότος, καὶ εἰς ἀνδρείαν αὐ-
τοὺς ἀναφέροντος τὴν πνευματικὴν, σῖτόν τε καὶ οἶνον οὐκ ἔχον-
τες, καὶ τῆς ἐλαίου χρείας ἐστερημένοι. Μυστικὸς ὁ λόγος τοῖς μὲν γὰρ τὴν πίστιν προσιεμένοις ἑαυτὸν παραθήσει Χριστός, ὡς ἄρτον
25 ζωῆς (ἔφασκε γὰρ ὅτι, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»), ὡς οἶνον εὐ-
φραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου. Σύνες δὴ πάλιν ὁ φημι. Καταχρί-
σει δὲ καὶ ἐλαίῳ, τῷ νοητῷ δηλονότι καὶ ἀγιάζοντι καὶ ὡς ἐν μεθέ-
ξει νοουμένῳ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τοὺς δὲ γνώμην ἔχοντας ἀτη-
νῆ, πικρόν τε καὶ ἀφιλόθεον, νοῦν ἀπειθῆ καὶ δυσάγωγον, ἐνδεᾶ
30 που πάντως ἀποφανεῖ καὶ ἀμέτοχον παντελῶς τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰ-
ρημένων ἀγαθῶν. Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἱερουρ-
γῶν εἰς τὰ ἔθνη τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, μονονουχὶ κατεθρήνει
τοὺς ἀπειθοῦντας ἐξ Ἰσραὴλ. Ἔφη γάρ· «Ὅτι λύπη μοί ἐστι μεγά-
λη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου,

τις ψυχές τους»³⁰, δηλαδή όταν ἀδικεῖ ὁ λαός, διαπράττοντας πλημμελήματα σύμφωνα με τις ἐντολές τοῦ νόμου, τότε οἱ ἱερουργοὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων θὰ προσφέρουν στὸν Θεὸ τὶς ψυχές τους γιὰ ἐκείνους. Τὸ «λήψονται» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «θὰ προσκομίσουν», ἤτοι θὰ προσφέρουν. Γιατὶ «λαμβάνεσθαι» λεγόταν ἐπειδὴ ἀφιερωνόταν στὸν Θεό.

Καὶ ποιά εἶναι ἡ αἰτία τοῦ πένθους τους, «Καταστράφηκαν», λέγει «τὰ χωράφια», καὶ βέβαια «καὶ τὸ σιτάρι», ροκανιζόμενα ἀπὸ τὰ δόντια τῶν ἀκρίδων καὶ καταστρεφόμενα σὰν ἀπὸ φωτιά ἀπὸ τὴν ἐρουσίδη. Γιατὶ κατακαίει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ καταξηραίνει τὰ φυτά. Πρέπει λοιπὸν, λέγει, νὰ θρηνοῦν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ γιὰ τὴ γῆ, γιατί καταστράφηκαν οἱ καρποὶ τῆς Γαλιλαίας. Γιατὶ λέγει: «Τὸ σιτάρι καταστράφηκε, στέγνωσε τὸ κρασί, λιγώστεψε τὸ λάδι. Ξεράθηκαν», δηλαδή ἐξαφανίσθηκαν ὅλα ὅσα εἶχε, καὶ γιὰ τὰ ὅποια ἦταν εὐλογο νὰ θαυμάζεται πολὺ, σὰν μητέρα καὶ τροφοδότρια καλῶν καρπῶν. Καὶ αὐτὰ βέβαια ὡς λεχθοῦν σὰν γιὰ πράγματα καὶ φαινόμενα φυσικά.

Θὰ θρηνήσει ὁμοίως καθένας ποὺ εἶναι πετυχημένος ἱερέας αὐτοῦς ποὺ ἀπὸ ἄμετρη φρενοβλάβεια δὲν δέχονται τὴν κάθαρση ποὺ παρέχει ἡ πίστη καὶ δὲν θέλουν τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ θ' ἀπομείνουν ὀπωσδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία γυμνοὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καρποφορία καὶ θὰ γίνουν φτωχοὶ ἀπὸ κάθετι ποὺ μπορεῖ νὰ τρέφει καὶ νὰ ὀδηγεῖ αὐτοὺς στὴν πνευματικὴ ἀνδρεία, μὴ ἔχοντας σιτάρι καὶ κρασί καὶ στερημένοι τὴ χρήση τοῦ λαδιοῦ. Ὁ λόγος ἔχει μυστικὸ νόημα. Σ' αὐτοὺς δηλαδή ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη ὁ Χριστὸς θὰ παραθέσει τὸν ἑαυτό του ὡς ἄρτο ζωῆς (γιατὶ ἔλεγε: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»³¹), καὶ ὡς οἶνον ποὺ εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου³². Κατανόησε πάλι αὐτὸ ποὺ λέγω. Καὶ θὰ κρίσει μετὰ λάδι, δηλαδή μετὰ τὸ λάδι τὸ νοητὸ καὶ ἁγιαστικὸ καὶ ποὺ νοεῖται ὡς μέθεξή τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν γνώμη σκληρὴ καὶ ἐχθρική καὶ ἀφιλόθεη, καὶ νοῦ ἀνυπάκουο καὶ δύσκολα χαλιναγωγούμενο, θὰ τοὺς παρουσιάσει ὀπωσδήποτε φτωχοὺς καὶ τελείως ἀμέτοχους τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀναφέραμε πρὶν λίγο. Πρέπει ὁμοίως νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, κηρύττοντας στὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, θρηνοῦσε γιὰ τοὺς ἀνυπάκουους τοῦ Ἰσραὴλ. Γιατὶ ἔλεγε: «Εἶναι μεγάλη ἡ λύπη μου, καὶ ἀσταμάτητος ὁ πόνος τῆς καρδιάς μου, ἕξαιτίας τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα,

31. Ἰω. 6, 41.

32. Σοφ. Σειράχ 40, 20.

τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται». Μυστικός δέ, ὡσπερ ἔφην, καὶ κεκρυμμένος ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος.

Στίχ. 11-12. «Οἱ γεωργοὶ θρηνεῖτε κτήματα ὑπὲρ πυροῦ καὶ κριθῆς, ὅτι ἀπόλωλε τρυγητὸς ἐξ ἀγροῦ. Ἡ ἄμπελος ἐξηράνθη, καὶ αἱ συκαὶ ὀλιγόθησαν ῥοὰ καὶ φοῖνιξ καὶ μῆλον καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν, ὅτι ἤσχυναν χαρὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων».

Θ. Πένθος ἀληθῶς, ἄλγημά τε καὶ θρήνημα τοῖς εἰωθόσι γη-
 10 πονεῖν, τῶν ἐν ἀγροῖς ἢ πανωλεθρία, καὶ τὸ μηδὲν ὄλως ἀπ' αὐ-
 τῶν συγκομίζειν δύνασθαι καὶ μετὰ μακροὺς ἰδρωτάς ἔσθ' ὅτε.
 Αὐτὰ δὲ δὴ καὶ ἐκτεθνεῶτα λοιπὸν τὰ ἐν κήποις ὄραν καὶ τῶν ξύ-
 λων τὰ ἐξαίρετα, ληϊοῖς τε ὁμοῦ τὰς ἀμπέλους κατεφθαρμένας,
 καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἀγρίαν ὕλην τοῖς κήποις συγκαταφθίνουσαν.
 «Πάντα», γὰρ φησι, «τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν, ὅτι ἤσχυ-
 15 ναν χαρὰν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων»· τουτέστιν αἰσχύνης τε καὶ
 ἐντροπῆς καὶ ἐλέγχων τῶν εἰς ποινάς τε καὶ δίκην τὸν καιρὸν
 ἀπέδειξαν οἱ ἐνοικοῦντες τὴν γῆν, καθ' ὃν ἦν εἰκὸς καὶ ἐνευρύνε-
 σθαι ταῖς εὐημερίαις τὰ ἐξ ἀγρῶν συλλέγοντας, καὶ ἀναμεστοῦν
 20 ὡδὰς, καὶ ταῖς οἰῶν ἀγέλαις ἐφήδεσθαι, πλείστης τε ὄσης καὶ εὐ-
 ανθοῦς αὐτοῖς παρερῶμιμένης τῆς πόας

Ἔοικε δὲ καὶ τῷδε πάλιν ὁ λόγος γεωργοὺς ὀνομάζειν αἰνι-
 γματωδῶς τοὺς τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων τὸ τηνικάδε προεστη-
 25 κώτας, οὓς καὶ δεῖν ἔφη καταθρηνεῖν, ὡς ὅσον οὐδέπω βαδιουμέ-
 νων εἰς ὄλεθρον ἀπάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν κατὰ τὴν χώραν,
 ἤτοι τῶν κατοικούντων τὴν γῆν, οἱ καὶ ἐν τάξει πυροῦ καὶ κριθῆς
 καὶ ξύλων ὠραίων νοηθεῖεν ἄν. Ἐφαρμόσει δὲ τῶν νοημάτων ἢ
 δύναμις προεπωδέστερόν πως τοῖς γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἱ
 καὶ γηπόνων ἐν τάξει κείμενοι πεπαρωνήκασιν εἰς Χριστόν, ἀπε-
 30 κτόνασί τε τὸν κληρονόμον, ἵν' ἔχοιεν αὐτοὶ τὸν καρπὸν, γένοιτό
 τε λοιπὸν τοῦ ἀμπελῶνος δεσπότης, μονονουχὶ ληϊοῖς ὡσπερ ἐπα-
 γαλλόμενοι τῇ πολυάνδρῳ πληθυί τῶν ὑπεξενυγμένων, καὶ τοὺς ἐν
 αὐτοῖς ὅτι μάλιστα λαμπρούς, ὡς ῥοιάν, ὡς μῆλον ἀποτρογᾶν εἰω-
 θότες. Ἄλλ' εἶλεν αὐτοὺς ὁ Ῥωμαίων πόλεμος, δεδαπάνηκε μέγαν
 καὶ μικρόν, λαμπρόν καὶ ἐπίσημον ὡς ἐν συκαῖς νοουμένους, κα-

πού είναι οί Ἰσραηλιῖτες»³³. Ὁ λόγος λοιπόν, ὅπως εἶπα, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι μυστικός καὶ κρυμμένος.

Στίχ. 11-12. «Γεωργοί, θρηνῆστε τὰ κτήματά σας γιὰ τὴν καταστροφή τοῦ σιταριοῦ καὶ τοῦ κριθαριοῦ, καὶ γιὰ τὴν καταστροφὴν καὶ δὲν ὑπάρχουν σταφύλια γιὰ τὸν τρυγητό. Τὸ ἀμπέλι ξεράθηκε, οἱ συκιές λιγόστεψαν. Οἱ ροδιές, οἱ φοῖνικες, οἱ μηλιές κι ὅλα τὰ δένδρα ξεράθησαν, ἔσθησε ἡ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων».

9. Πένθος ἀληθινό, πόνος καὶ θρῆνος γιὰ τοὺς γεωργούς, ἡ γενικὴ καταστροφή τῶν χωραφιῶν καὶ τὸ νὰ μὴν μποροῦν νὰ ἔχουν καμμιά συγκομιδὴ ἀπὸ αὐτά, καὶ πολλὲς φορὲς ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἰδρωῖτες, τὸ νὰ βλέπουν τὰ ἐξαίρετα δένδρα μέσα στὰ περιβόλια ξερὰ, κατεστραμμένα τὰ κλήματα μαζί μὲ τοὺς καρπούς, κι αὐτὰ τὰ δένδρα τοῦ ἀγροῦ νὰ καταστρέφονται μαζί μὲ τὰ περιβόλια. Γιὰ τὴν λέγει, «ὅλα τὰ δένδρα τοῦ ἀγροῦ ξεράθησαν, καὶ ἔσθησε ἡ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων»· δηλαδή οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἔδειξαν ὅτι εἶναι καιρὸς αἰσχύνης καὶ ντροπῆς καὶ ἐλέγχων, ποινῶν καὶ τιμωριῶν, κατὰ τὸν ὅποιο ἦταν εὐλόγο νὰ διευρύνονται οἱ μέρες τῆς εὐημερίας τους μαζεύοντας τὶς σοδεῖές τους καὶ νὰ γεμίζουν τὶς ἀποθήκες τοῦ σιταριοῦ, νὰ λένε στοὺς τρυγητὲς τὰ τραγούδια τοῦ τρυγητοῦ, καὶ νὰ χαίρονται γιὰ τὰ κοπάδια τῶν προβάτων τους πού εἶχαν ἀφθονο καὶ χλωρὸ χόρτο στρωμένο πάνω στὴ γῆ.

Φαίνεται ὅτι κι ἐδῶ πάλι ὁ λόγος ἀποκαλεῖ αἰνιγματικὰ γεωργούς τοὺς ἀρχηγούς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι εἶπε ὅτι καὶ ἔπρεπε νὰ θρηνοῦν, γιὰ τὸ ὅπου νᾶναι ὅλα, πού λέγει ὁ λόγος, ὅσα βρίσκονται στὴ χώρα θὰ ὀδηγηθοῦν στὸν ὄλεθρο, δηλαδή οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, οἱ ὅποιοι μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς σιτάρι καὶ κριθάρι καὶ δένδρα ὠραῖα. Ἀλλὰ τὸ νόημα θὰ βρεῖ πιὸ ὀρθὰ ἴσως ἐφαρμογὴ στοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἦταν ὀρισμένοι στὸ λαὸ σὰν γεωργοί, φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ πρὸς τὸν Χριστό, σκότωσαν τὸν κληρονόμο, γιὰ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὸν καρπὸ καὶ νὰ γίνουν στὴ συνέχεια ἰδιοκτῆτες τοῦ ἀμπελιοῦ, νοιώθοντας ἀγαλίαση μεγάλη, σὰν γιὰ καλὴ σοδεῖά, γιὰ τὸ πολυάνθρωπο πλῆθος τῶν ὑπηκόων τους, καὶ γιὰ τοὺς ἐπιφανέστερους ἀνάμεσά τους πού εἶχαν τὴ συνήθεια νὰ τοὺς τρυγοῦν σὰν τὶς ροδιές καὶ τὶς μηλιές. Ἀλλὰ στὸ μεταξὺ τοὺς κατέλαβε ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων, ἐξολόθρευσε μεγάλους καὶ μικρούς, λαμπροὺς καὶ ἐπίσημους, πού νοοῦνται σὰν συκιές, ὅπως εἶπα πιὸ πάνω, ἢ τυχὸν σὰν ἀμπέλι, σὰν

θάπερ ἔφην ἀοτίως, ὡς ἐν ἀμπέλῳ τυχόν, φοίνικί τε καὶ μήλῳ καὶ ἐν τοῖς ξύλοις, ὡς ἐν κριθῇ καὶ πυρῶ· διάφοροι γὰρ οἱ τρόποι, καὶ οὐχ ἐν ἅπασι τοῦ βίου τὸ μέτρον. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαξ ἀγρῶ παρεί-
 5 κασε τὴν τῶν Ἰουδαίων γῆν καὶ γηπόνους ὠνόμασε τοὺς προεστη-
 κότας, σέσωκεν ὁ λόγος μέχρι παντὸς τὴν μεταφορὰν, ληϊοῖς τε καὶ
 ξύλοις κατὰ διάφορον τρόπον παραβάλλων τοὺς ὑπ' αὐτοῖς.

Εἰ δὲ δὴ τις οἴοιτο καὶ εἰς ἐξήγησιν ἠθικὴν ταυτὶ δὴ χρῆ-
 ναι μετακομίζεσθαι, φρονήσει καλῶς. Παρεικαστέον γὰρ ἀρε-
 ταῖς καὶ τοῖς εἰς νοῦν κατορθώμασιν, ἄμπελον, συκῆν καὶ τὰ ἔ-
 10 τερα τῶν ξύλων, ἃ καρποῖς ὠραίοις στεφανοῦσθαι φιλεῖ. Ἄλλ'
 εἰ μὲν τις εἴη σοφὸς καὶ ἀγγίνους καὶ αὐχημάτων ἀγαθῶν ἐπι-
 μελητής, εὐανθῇ τε καὶ εὐξύλον τὸν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν φο-
 ρέσει κῆπον, πολυειδῆ τρέφων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν καὶ πάντα
 τρόπον ἐπιεικείας. Εἰ δὲ δὴ ῥάθυμος καὶ φιλήδονος καὶ πολὺ
 15 λίαν ἐκνενευκῶς ἐπὶ τὰ αἰσχίῳ, καταθρηνήσει πάντως, μαραι-
 νομένης αὐτῷ τῆς ἐπιεικείας, καὶ πολλὴν παθόντος τὴν ἀκαρ-
 πίαν τοῦ νοῦ. Ἐπιμελητέον δὴ οὖν τοῖς ἐχέφροσι τῶν ἐν καρ-
 δίαῖς ἀγαθῶν, ἃ δὴ προσέσται πάντως, εἰ ἐπὶ γε σφίσι αὐτοῖς
 εὐφραίνειν ἔλοιν-το ταῖς ἐπιεικείαις τὸν τῶν οὐρανίων χαρι-
 20 σμάτων δοτῆρα Θεόν.

Στίχ. 13. «Περιζώσασθε καὶ κόπτεσθε οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε
 οἱ λειτουργοῦντες τῷ θυσιαστηρίῳ, εἰσέλθετε, ὑπνώσατε
 ἐν σάκκοις λειτουργοῦντες Θεῷ, ὅτι ἀπέσχεν ἐξ οἴκου Θε-
 οῦ ὠμῶν θυσία καὶ σπονδή».

25 Γ. Αἴρει μὲν ὥσπερ καὶ διὰ τούτων ὑψοῦ τὰ συμβεβηκότα, καὶ
 ἐν ἀφορήτοις ποιεῖται δεμίμασι, πλείστης μὲν ὄσης δεῖσθαι λιτῆς τὸ
 πρᾶγμα δηλῶν, διὰ γε τοῦ χρῆναι καὶ αὐτοὺς κατομιώζειν τοὺς ἱε-
 ρέας. Πλὴν ἔχει τι καὶ εὐτεχνές ὁ λόγος Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς τῶν εἰδώ-
 λων τεμένεσιν ἀδουλότατα προσιζήσαντες, καίτοι Θεοῦ καταπαίον-
 30 τος ἐξ ὀργῆς, ἐζήτουν ἐκεῖθεν τὰς ἐπικουρίας, ἀπονέμει χρησίμως
 ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοῖς ἰδίῳ ἱεροουργοῖς τὸ καθηγεῖσθαι λιτῆς καὶ
 προεστάναι τληπαθῶς τῶν εἰς μετάγνωσιν σπουδασμάτων, ἵν' εἰ-
 δεῖεν οἱ πεπλημιεληκότες, ὡς, εἰ μὴ Θεῷ μᾶλλον ἔλοιντο τὰ φίλα
 ζητεῖν καὶ αὐτῷ προσάγοιεν τὰς λιτάς, οὐκ ἂν διακρούσαιντο τὴν

φοινικιά ἢ μηλιά καὶ σάν δένδρα, καὶ σάν κριθάρι καὶ σιτάρι· γιατί εἶναι διάφοροι οἱ τρόποι ζωῆς, καὶ δὲν ὑπάρχει γιὰ ὅλους κοινὸς κανόνας τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ παρομοίωσε στὴν ἀρχὴ μὲ χωράφι τὴ γῆ τῶν Ἰουδαίων καὶ ὀνόμασε τοὺς ἀρχηγούς τους γεωργούς, διατήρησε ὁ λόγος του τὴ μεταφορὰ μέχρι τὸ τέλος, παρομοιάζοντας, κατὰ διάφορο τρόπο, μὲ σοδειές καὶ δένδρα τοὺς ὑπηκόους τους.

Ἄν ὅμως κάποιος νομίζει ὅτι σ' αὐτὰ πρέπει νὰ δοθεῖ καὶ ἐξήγηση πνευματικὴ, εἶναι καλὴ σκέψη. Γιατὶ πρέπει νὰ παρομοιάσομε μὲ ἀρετές καὶ κατορθώματα τοῦ νοῦ, τὸ ἀμπέλι, τὴ συκιά καὶ τὰ ἄλλα δένδρα ποὺ ἀγαποῦν νὰ στολίζονται μὲ ὠραίους καρπούς. Ἀλλὰ ἂν βέβαια κάποιος εἶναι σοφὸς καὶ ἔξυπνος καὶ φροντίζει γιὰ πνευματικὰ κατορθώματα, θὰ γεμίσει τὸν κῆπο τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς του μὲ ὀλόανθα φυτὰ καὶ ὠραῖα δένδρα, καλλιεργώντας πολύμορφη μέσα του τὴν ἀρετὴ καὶ κάθε εἶδος ἀγαθότητας. Ἄν ὅμως εἶναι ἀδιάφορος καὶ φιλήδονος καὶ ἔχει παρεκκλίνει πάρα πολὺ στὰ αἰσχρὰ, θὰ θρηνήσει ὀπωσδήποτε πολὺ, γιατί θὰ ἔχει μαραθεῖ ἢ εὐσέβειά του καὶ ὁ νοῦς του θὰ ἔχει στερέψει ἀπὸ καρπούς ἀγαθούς. Πρέπει λοιπὸν ὅσοι εἶναι συνετοὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ μέσα στὶς καρδιές τους, τὰ ὁποῖα βέβαια θ' ἀποχτήσουν ὀπωσδήποτε, ἂν θελήσουν νὰ εὐφραίνονται μὲ τὶς δικές τους ἀγαθὲς πράξεις τὸν δωρητὴ τῶν οὐράνιων χαρισμάτων Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Ντυθεῖτε πένθιμα καὶ θρηνεῖτε σεῖς οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε ὅσοι ὑπηρετεῖτε στὸ θυσιαστήριο, μπεῖτε στὸ σπίτι, κοιμηθεῖτε ντυμένοι στὰ πένθιμα ὅσοι ὑπηρετεῖτε τὸν Θεό, γιατί ἔλειψε ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ σας ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδὴ».

10. Καὶ μὲ αὐτὰ μεγαλοποιεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ὅσα ἔχουν συμβεῖ, καὶ τὰ περιβάλλει μὲ φοβερὲς ἀπειλές, δηλώνοντας ὅτι χρειάζεται ἢ κατάσταση πολλὴ παράκληση, γιὰ τὸν λόγο ὅτι πρέπει νὰ θρηνοῦν ἀκόμα καὶ οἱ ἱερεῖς. Πλὴν ὅμως ὁ λόγος κρύβει καὶ κάποια σκοπιμότητα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προσκολλήθηκαν τελείως ἀνόητα στοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, μολονότι ὁ Θεὸς τοὺς ἔδινε βαριὰ χτυπήματα ἀπὸ τὴν ὀργή του, καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τὰ εἰδῶλα βοήθεια, ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἀναθέτει κατὰ τρόπο χρῆσιμο στοὺς ἱερουργούς του τὸ νὰ γίνονται πρωτοπόροι στὶς προσευχὲς καὶ νὰ πρωτοστατοῦν καρτερικὰ στὰ ἔργα τῆς μετάνοιας, γιὰ νὰ μάθουν ὅσοι διέπραξαν τὴ πλημμελήματα ὅτι, ἂν δὲν θελήσουν νὰ ἐπιδιώξουν αὐτὰ ποὺ εἶναι εὐάρεστα στὸν Θεὸ καὶ δὲν προσφέρουν σ' αὐτὸν

ὀργήν. Χρηῖται δὴ οὖν ἔφη τοὺς ἱερατεύοντας, μονονουχὶ καὶ δα-
 νείζειν τοῖς ἄλλοις τοὺς ἐπὶ ταῖς λιταῖς πόνους, κοπετόν τε καὶ θρη-
 νον καὶ σάκκου περιβολήν, δι' οὗ σημαίνεται τρυφῆς τε καὶ ἀνα-
 παύλης ἀπόθεσις, σκληραγωγία τε καὶ πόνος καὶ ζωῆς ἀγιοπρε-
 σποῦς ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος ἐπιτήδευσις. Εἶτα τοῦ πόνου τὴν αἰτίαν
 ἑναργῆ καθιστάς, «ἀπεσχηκέναι», φησὶν, «ἐξ οἴκου Θεοῦ θυσίαν
 καὶ σπονδήν». Δριμύς ὁ λόγος οὐ γὰρ ἐνηνέχθαι πρὸς τὸ μείον, ἤ-
 γουν ἠλαττώσθαι φησι θυσίαν καὶ σπονδήν, ἀπεσχηκέναι δὲ μᾶλ-
 λον, ὅπερ ἐστὶ παντελοῦς ἀνατροπῆς σημαντικόν. Δεινὸν δὲ τὸ
 10 χρῆμα καὶ δυσασχθὲς ἀληθῶς τοῖς λαῶν προεστηκόσιν, εἰ κατὰ μη-
 δένα τρόπον παρὰ τῶν ὑπεξευγμένων θεραπεύοιτο Θεός.

Στίχ. 14-15. «Ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν,
 συναγάγετε πρεσβυτέρους, πάντας τοὺς κατοικοῦντας
 τὴν γῆν εἰς οἶκον Θεοῦ ὑμῶν, καὶ κεκράξατε πρὸς Κύριον
 15 ἔκτενῶς. Οἴμοι, οἴμοι, οἴμοι εἰς ἡμέραν».

ΙΑ'. Τίνα δὴ τρόπον προσήκει ποιεῖσθαι τὸ πένθος αὐτοῦς δι-
 ατρανοῖ πάλιν, καὶ εἰσηγητῆς αὐτοῖς σοφὸς φαίνεται τῆς εἰς με-
 τάγνωσιν ὁδοῦ, καὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο πρᾶγός τε καὶ εὐμενῆς ὁ
 τῶν ὅλων Θεός, καταδεικνύει σαφῶς. Τοῦτο δὴ ἦν, οἴμοι, καὶ
 20 ἀνακόψαι θέλοντος τὴν ὀργήν, καὶ ἀφανίσαι τὸ λυποῦν, καὶ πε-
 ριστεῖλαι τὸ βλάβπτον, ἐπιδουναί τε πάλιν αὐτοῖς τὸ εὐήμερεῖν καὶ
 διαχεῖσθαι τοῖς ἀγαθοῖς. Ἔφη τοίνυν ὅτι, «Ἀγιάσατε νηστείαν»,
 τουτέστιν ὡς ἐν ἀναθήματος ποιεῖσθε τάξει καὶ ὡς ἐν θυσίας τρό-
 πῳ τὴν πάναγνον ἀληθῶς καὶ ἀμώμητον νηστείαν. Οὐ γὰρ δὴ
 25 προσήκει ταῖς μὲν αἰτιαῖς κατατήκεσθαι τὸ σαρκίον, δρᾶν δὲ δὴ
 αὐτοῦς νενηστευκότας τὰ ἐφ' οἷς ἂν εἰκότως παροτρύνοιτο Θεός.
 Εἰ γὰρ μέλλομεν ἐν καιρῷ νηστείας τῶν ἰδίων οὐκ ἀποπαύεσθαι
 θελημάτων, ὑπονύπτειν δὲ τοὺς ὑποχειρίους «Εἰς κρίσιν τε καὶ
 μάχας, τύπτειν τε πυγμαῖς ταπεινόν», κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐ-
 30 πω νενηστεύκαμεν ἀγίως τε καὶ καθαρῶς πόνων δὲ ζημίας ὑπο-
 μενοῦμεν εἰκότως Θεοῦ διακεκραγός «Οὐ γὰρ ταύτην τὴν νη-
 στείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος».

Δεῖ δὴ οὖν ἀποσχέσθαι φανλότητος, ἔπεσθαί τε, καὶ μάλα νεα-
 νικῶς, τοῖς τοῦ νομοθέτου δόγμασιν, ἀπευθύνοντας τὴν καρδίαν

τις παρακλήσεις τους, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ἀποφύγουν τὴν ὀργή του. Πρέπει λοιπόν, λέγει, οἱ ἱερουργοὶ νὰ δανείζουν κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἄλλους τοὺς κόπους τῶν ἱερεσιῶν τους, τὸ κλάμα καὶ τὸ θρῆνο τους καὶ τὸν πένθινο σάκκο τους, μὲ τὸν ὁποῖο δηλώνεται ἡ ἀπόρριψη τῆς ἀπόλαυσης καὶ τῆς ἀπραξίας, καὶ ἔργο τους νὰ εἶναι ἡ σκληραγωγία καὶ ὁ κόπος καὶ ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμεμπτὴ ἀσκήση τῆς ζωῆς ποὺ πρέπει στοὺς ἁγίους. Ἐπειτα, κάνοντας φανερὴ τὴν αἰτία τοῦ πόνου, λέγει: «Ἐλειψε ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδὴ». Ὁ λόγος εἶναι σκληρός· γιατί δὲν λέγει ὅτι μειώθηκε ἢ ἐλαττώθηκε ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἔλειψε, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει πλήρη ἀνατροπὴ. Αὐτὸ εἶναι φοβερὸ καὶ ἀληθινὰ ἀνυπόφορο γι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν λαῶν, ἂν κατὰ κανένα τρόπο δὲν λατρεύεται ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους τους ὁ Θεός.

Στίχ. 14-15. «Ἀγιάσετε τὴ νηστεία, κηρῦξετε τὴ λατρεία, συγκεντρώστε τοὺς ἠλικιωμένους, ὅλον τὸν κόσμον τῆς χώρας στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ σας, καὶ ὑψώστε κραυγὴ ἔκτενη στὸν Κύριον Ἄλλοιμονό, ἄλλοιμονό, ἄλλοιμονό, γιὰ τὴν ἡμέρα ποὺ ζοῦμε».

11. Διασαφηνίζει πάλι μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει αὐτοὶ νὰ περάσουν τὸ πένθος τους καὶ ἀποδεικνύεται σ' αὐτοὺς ὁδηγὸς σοφὸς τῆς ὁδοῦ πρὸς μετάνοια, καὶ δείχνει μὲ σαφήνεια ποιὰ εἶναι αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ γίνεαι πρᾶος καὶ εὐμενῆς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Αὐτὸ λοιπὸν ἦταν, νομίζω, ἐκεῖνο ποὺ μποροῦσε καὶ νὰ ἀνακόψει θέλοντας τὴν ὀργή, καὶ νὰ ἀφανίσει τὴν αἰτία τῆς λύπης, καὶ νὰ περιορίσει τὴ βλάβη, τὸ νὰ ξαναδώσει σ' αὐτοὺς τὴν εὐημερία τους καὶ τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν. Εἶπε λοιπὸν: «Ἀγιάσετε τὴν νηστεία»· δηλαδὴ προσφέρετε ὡς ἀφιέρωμα καὶ σὰν ἓνα εἶδος θυσίας τὴν ἀληθινὰ πάναγνη καὶ ἀμεμπτὴ νηστεία. Γιατί δὲν πρέπει μὲ τὴν ἀποχὴ βέβαια ἀπὸ τὴν τροφή νὰ ἐξασθενοῦν τὸ σαρκίον τους, νὰ κάνουν ὁμως αὐτοὶ ἐνῶ νηστεύουν αὐτὰ ποὺ ἐξοργίζουν τὸν Θεόν. Γιατί, ἂν πρόκειται σὲ καιρὸ νηστείας νὰ μὴ σταματᾶμε τὰ θελήματά μας, ἀλλὰ νὰ ἐνοχλοῦμε τοὺς ὑποτακτικούς μας σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «μὲ δικαστήρια καὶ μάχες καὶ νὰ χτυπᾶμε τὸν ταπεινὸ μὲ γροθιές»³⁴, τότε δὲν ἔχομε νηστεύσει ἀκόμα μὲ τρόπο ἅγιο καὶ καθαρὸ, καὶ εὐλογα θὰ ὑπομείνομε τὴ βλάβη τῶν κόπων μας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔχει διακηρύξει: «Δὲν διάλεξα ἐγὼ αὐτὴ τὴ νηστεία, λέγει ὁ Κύριος»³⁵.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴ φαυλότητα καὶ ν' ἀκολουθεῖτε, καὶ πολὺ σθεναρὰ μάλιστα, τὶς ἐντολὲς τοῦ νομοθέτη, κατευθύνοντας τὴν

πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς διανοίας ὑποφέροντας ἀνχένα, ψάλλοντάς τε καὶ λέγοντας· «Ἴδε τὴν ταπεινῶσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου»· καὶ μὴν πρὸς τῷδε κάκεινο τὸ προφητικόν· «Ἴδου οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ». Παράστασις γὰρ ἦδε πνευματική καὶ θυσία καθαρὰ καὶ ἀνδάνουσα τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, ὑπὲρ ἀμνὸν ἐκ ποιμνίων, ὑπὲρ ἔριφον ἐξ αἰγῶν, ὑπὲρ σεμίδαλιν καὶ λιθανωτόν. Πνευματικαῖς γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται Θεός. Ἀγιάζοντες δὲ τὴν νηστείαν, κηρύξωμεν θεραπείαν, τουτέστι τὴν 10 τῶν θείων θελημάτων ἐκπλήρωσιν, ἣ δὴ καὶ πρεπόντως παρέπιτο ἂν τὸ εὐθύ, τὸ εὐάγωγον τοῦ τρόπου, τὸ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν ἔτοιμον τῶν εἰς εὐσεβείας ἠκόντων λόγους· ἐπιτελέσομεν δὲ τῆς θεραπείας τοὺς τρόπους, συνειλεγμένων ἐν ἐκκλησίαις τῶν ἐκ γερουσίας, συνδεδραμηκότων δὲ καὶ ἀπάντων τῶν κατοικούντων τὴν γῆν, 15 κλαιόντων τε καὶ μάλα συντόνως εἰς ὄλην ἡμέραν, καὶ ἀραρότως διακειμένων, ὅτι πάντη τε καὶ πάν-τως ἐλεήσει Θεός· ἔστι γὰρ «Μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός», «Ἐξαίρων ἀνομίας καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας», καὶ «οὐ συνέχων εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ὅτι θελητὴς ἐλέους ἐστί».

20 **Στίχ. 15-16.** «Ὅτι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, καὶ ὡς ταλαιπωρία ἐκ ταλαιπωρίας ἦξει. Κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν βρώματα ἐξωλοθρεύθη, ἐξηράνθη καὶ ἐξ οἴκου Θεοῦ ἡμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρά».

ΙΒ. «Ἡμέραν Κυρίου» φησί, καθ' ἣν ἂν γένοιτο πληροῦσθαι 25 τὰ ἐξ ὀργῆς, ἢ τῆς ἀκριδὸς αὐτοῖς ἐπενηνεγμένης καὶ δαπανώσης τὰ ἐν ἀγροῖς καὶ εἰς λιμοῦ καὶ ἐνδείας πεμπούσης δείματα, καὶ αὐτὴν ἐντιθείσης τοῦ θανάτου τὴν πτοίαν, ἥγουν τῶν Βαβυλωνίων καταφθειρόντων ἅπαντα, πόλεσί τε καὶ κώμαις ἐπιφυομένων, ἄλλο τε ἐπ' ἄλλῃ προσεργαζομένων κακόν, καὶ ταλαιπω- 30 ρίαν ἐκ ταλαιπωρίας προσεπιρῶριπτούντων αἰεὶ τοῖς ἐνοικοῦσι τὴν γῆν, ὡς μηδ' ὅσον εἰπεῖν ἀναπνεῦσαι δύνασθαι βραχὺ καὶ τι διὰ μέσου γενέσθαι χρηστόν, ἐφ' ὧνπερ ἦν εἰκὸς κἂν γοῦν ἀπὸ μέρους καὶ μετρίαν ἔχειν δύνασθαι τὴν παραψυχὴν τοὺς τῇ συχνότητι τῶν κακῶν λοιπὸν ἀφορητῶς ἐντετηγμένους· Ἐπειδὴ δὲ πε-

καρδιά σας σὲ κάθετι πού τὸν εὐχαριστεῖ καὶ νὰ σκύβετε στὸ ζυγὸ τοῦ τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς σας, ψάλλοντάς καὶ λέγοντας «Πρόσεξε τὴν ταπεινώσή μου καὶ τὸν κόπο μου, καὶ συγχώρησε ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου»³⁶. Ἄλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ προφητικὸ «Νὰ ἐμεῖς θὰ εἴμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου, γιατί ἐσὺ εἶσαι ὁ Κύριός μας»³⁷. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι παράσταση πνευματικὴ καὶ θυσία καθαρὴ καὶ εὐπρόσδεκτη στὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ νεαρὸ μοσχάρι, περισσότερο ἀπὸ ἄρνι διαλεγμένο ἀπὸ κοπάδι, περισσότερο ἀπὸ ἐρίφιο κατσικιῶν, ἀνώτερη ἀπὸ σιμιγδάλι καὶ λιβάνι. Γιατὶ ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται μὲ θυσίες πνευματικές. Ἀγιάζοντας ὁμῶς τὴ νηστεία, ἃς κηρύξομε τὴ θεραπεία, δηλαδή τὴν ἐκπλήρωση τῶν θείων θελημάτων, στὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ὅπως πρέπει ἡ εὐθύτητα, ἡ ὑπακοή, ἡ ἐτοιμότητα γιὰ κάθε λόγῳ πού ὁδηγεῖ στὴν εὐσέβεια. Κι ἃς ἐκτελέσομε τοὺς τρόπους τῆς θεραπείας, ἀφοῦ μαζευθοῦν σὲ σύναξη ὅλοι οἱ γέροντες καὶ ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας μὲ κλάματα δυνατὰ ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ μὲ στερεὰ τὴν πίστη μας, ὅτι ὅπως δὴποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἐλεήσει. Γιατὶ εἶναι «μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός»³⁸, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἐξαλείφει τὶς ἀνομίες καὶ παραβλέπει τὶς ἀδικίες, δὲν ἔχει τὴν ὀργὴν ἀπόδειξη τῆς φύσης του, γιατί θέλει τὸ ἔλεος»³⁹.

Στίχ. 15-16. «Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου πλησιάζει καὶ θαρθεῖ σὰν ταλαιπωρία μετὰ ἀπὸ ταλαιπωρία. Οἱ τροφές ἐξολοθρεύθηκαν μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια σας, καὶ ξαφανίσθηκε ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ».

12. «Ἡμέρα τοῦ Κυρίου» λέγει τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ὀργή, ἢ νὰ τοὺς χτυπήσει δηλαδή ἡ ἀκρίδα καὶ νὰ καταφάγει τὶς ἀγροτικὲς καλλιέργειες καὶ νὰ τοὺς προξενήσει φόβους πείνας καὶ ἔλλειψης καὶ νὰ τοὺς βάλει κι αὐτὸν ἀκόμα τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἢ οἱ Βαβυλώνιοι νὰ καταστρέψουν τὰ πάντα, ἐξορμώντας στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριὰ καὶ σωριάζοντας τὴ μὲ συμφορὰ ἐπάνω στὴν ἄλλη καὶ προσθέτοντας συνεχῶς ταλαιπωρία πάνω σὲ ταλαιπωρία στοὺς κατοίκους τῆς χώρας, ὥστε οὔτε μία μικρὴ ἀνάσα νὰ μποροῦν νὰ πάρουν καὶ νὰ ὑπάρξει μὲ ἐνδιάμεση ἀνακούφιση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσαν κατὰ φυσικὸ λόγῳ νὰ ἔχουν ἔστω καὶ μὲ μερικὴ μέτρια ἀναψυχὴ αὐτοὶ πού βασανίζονται ἀφόρητα ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα δεινά. Ἐπειδὴ ὁμῶς

παινομένων ἤδη τῶν καρπῶν καὶ τὸν ἀμῶντα λοιπὸν μονονουχί
καλούντων ἐφ' ἑαυτοῖς τῶν ληϊῶν, βότρουός τε καταπερκαῶζοντος
καὶ τὸ ἐκθλίβεσθαι γλιχομένου, γέγονέ που τάχα τῆς ἀκρίδος ἢ ἐμ-
βολή, βρώματά φησιν ἐξωλοθρεύθη ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν, οἷον ἡρ-
5 πασιμένων τῶν ἐν ὄψει γεγενημένων, παρακειμένων δὲ ὥσπερ αὐ-
τοῖς καὶ ἐτομοτάτην ἐχόντων τὴν ἀπόλαυσιν· ἐξῆρθαι δὲ διαβε-
βαιοῦνται πάλιν καὶ ἐξ οἴκου Κυρίου τὴν τε εὐφροσύνην καὶ τὴν
χαρᾶν. Ἔθνον γὰρ ταῖς ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίαῖς ἐπαγαλλόμενοι, καὶ
τοὺς τῆς εὐφροσύνης ἐπετήδευον τρόπους ἀνατιθέντες τὰ χαριστή-
10 ρια διὰ τοι τὸ περιχεῖσθαι πλουσίως τοῖς ἐκ γῆς ἀγαθοῖς.

Εὐρήσομεν δὲ τοιοῦτόν τι πεπονθότας καὶ αὐτοὺς μάλιστα δὴ
τοὺς εἰς Χριστὸν πεπαρωνηκότας. Γέγονε μὲν γὰρ αὐτοῖς ἐν
ὀφθαλμοῖς ἤδη πως ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, «Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατα-
βάς καὶ ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ», ὁ κόκκος τοῦ σίτου ὁ πεσὼν εἰς
15 τὴν γῆν καὶ πολλοστὸς ἀναφύς, οἶνος ὁ νοητός, ὁ καρδίαν ἀνθρώ-
που κατευφραίνειν εἰδώς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ διαλελοῖτασι ταῖς ἀπε-
θείαις ὑβρίζοντες, γέγονεν αὐτοῖς ἐξ ὀφθαλμῶν καὶ οἷον ἐκ μέσου
τὰ βρώματα τὰ πνευματικά· ἀποπεφοίτηκε γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἢ παν-
τὸς ἀγαθοῦ μέθεξις, ἐξῆρται δὲ καὶ ἐξ οἴκου τοῦ παρ' αὐτοῖς εὐ-
20 φροσύνη καὶ χαρὰ· δέδονται γὰρ εἰς ἐρήμωσιν, καὶ διατελοῦσιν οἰ-
τάλανες, «Οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας,
οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δήλων». Καὶ καθ' ἕ-
τερον δὲ τρόπον ἐξηρηῆσθαι φαμεν ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὰ τε βρώ-
ματα καὶ τὴν εὐφροσύνην καὶ χαρᾶν. Ἐφη μὲν γὰρ ὁ Κύριος·
25 «Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκ-
πορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Νοῦ δὲ ὅτι τροφή λόγος, οὐκ ἂν
ἐνδοιάσειέ τις. Τοῦτο τῆς Ἰουδαίων ἐξῆρται πληθύος γεγόνασι
γὰρ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς τῆς πνευματικῆς οὐ νενοήκασι τὰ Μωσέως.
Καὶ γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Ἄχρι σήμερον ἐπὶ τῇ ἀνα-
30 γνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν
κεῖται»· μεμισήκασι δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ θεσπίσματα. Ὡλόθρευται
δὴ οὖν πᾶσα αὐτοῖς πνευματικὴ τροφή, οὐκ αὐτὴ παθοῦσα τὸν ὄ-
λεθρον, ἀλλὰ τοῖς πεπονθόσιν οὐκ ἔτι παρακειμένη, καὶ ὅσον ἦκεν
εἰς ἐκείνους, οὐδὲ ὑπάρχουσα παντελῶς Ἄλλ' ὅ γε Κύριος τοῖς εἰς

40. Ἰω. 6, 33.

41. Ἰω. 12, 24..

42. Σοφ. Σειρ. 40, 20.

43. Ὡσηέ 3, 4.

ώριμαζαν πιά οἱ καρποὶ καὶ τὰ χωράφια καλοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ θεριστὴ τους, τὰ σταφύλια κοκκίνιζαν καὶ ἐπιθυμοῦσαν τὸ πατητήρι, καὶ ἔγινε ἴσως ἡ ἐπίθεση τῆς ἀκριδῆς, τὰ τρόφιμα, λέγει, χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια τους, σὰ νὰ τὰ ἄρπαξαν κάποιοι ἀπὸ μπροστά τους, ἐνῶ ἦταν δίπλα τους καὶ πρόσφεραν πανέτοιμη τὴν ἀπόλαυσή τους. Διαβεβαιώνει ἐπίσης πάλι ὅτι ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ. Γιατὶ θυσίαζαν γεμάτοι ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὴν καρποφορία τῶν χωραφιῶν καὶ ἀνέπεμπαν τὰ εὐχαριστήρια τῆς χαρᾶς ἐπειδὴ περιβάλλονταν ἀπὸ ἀφθονία ἀγαθῶν τῆς γῆς.

Θὰ βροῦμε ὅμως ὅτι κάτι τέτοιο ἔχουν πάθει κι αὐτοὶ κυρίως πού φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη στὸν Χριστό. Βρέθηκε κατὰ κάποιον τρόπο σὰ μάτια τους «ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμῳ»⁴⁰, ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ πού ἔπεσε στὴ γῆ καὶ φύτρωσε πολλαπλάσιος⁴¹, ὁ πνευματικὸς οἶνος πού ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ εὐφραίνει τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων⁴². Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔπαισαν νὰ τὸν περιφρονοῦν μὲ τὴν ἀνυπακοή τους, ἐξαφανίσθηκαν ἀπὸ μπροστά τους καὶ θγῆκαν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ἀνάμεσά τους οἱ πνευματικὲς τροφές. Γιατὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτοὺς ἡ μέθεξή κάθε ἀγαθοῦ, καὶ ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ σπίτι τους κάθε εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. Γιατὶ παραδόθηκαν στὴν ἐρήμωση καὶ ζοῦν οἱ δυστυχεῖς «χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιά, οὔτε ἄρχοντα, οὔτε νὰ ὑπάρχει θυσιαστήριον, οὔτε ἱερατεῖο, οὔτε δῆλον»⁴³. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο λέμε ὅτι χάθηκε μπροστά ἀπὸ τὰ μάτια τους καὶ ἡ τροφή καὶ ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ. Γιατὶ ὁ Κύριος εἶπε: «Δὲν θὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος μόνο μὲ ἄρτο, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο πού θγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁴⁴. Ὅτι βέβαια τροφή τοῦ νοῦ εἶναι ὁ λόγος, δὲν θὰ διατάσει κανεὶς νὰ τὸ πει. Αὐτὸ ἔλειψε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ τοὺς ἔλειψε ἡ πνευματικὴ τροφή, δὲν κατάλαβαν τὰ λόγια τοῦ Μωυσῆ. Καὶ πράγματι γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Μέχρι σήμερον ὅταν διαβάζεται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὑπάρχει κάλυμμα στὴν καρδιά τους»⁴⁵. Γιατὶ μίσησαν τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Χάθηκε ὅλη ἡ πνευματικὴ τροφή τους, παθαίνοντας τὴν καταστροφή ὅχι αὐτῆ, ἀλλὰ δὲν παρατίθεται πιά αὐτῆ στοὺς παθόντες, καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνους δὲν ὑπάρχει καθόλου. Ἀλλὰ ὁ Κύριος διανέμει τὴν τρυφή σ' αὐτοὺς πού πιστεύουν σ' αὐτὸν καὶ ἀπολαμβά-

44. Ματθ. 4, 4.

45. Β΄ Κορ. 3, 15.

αὐτὸν πιστεύουσι τὸ χρῆναι διανέμει τρουφᾶν, καὶ ἐνοπαταλᾶν ἀγαθοῖς τοῖς ἄνωθεν. Γέγραπται γὰρ ὅτι, «Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὴν δικαίου, ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει».

5 Στίχ. 17-18. «Ἐσκήρτησαν δαμάλεις ἐπὶ ταῖς φάτναις αὐτῶν, ἠφανίσθησαν θησαυροί, κατεσκάφησαν ληνοί, ὅτι ἐξηράνθη σῖτος. Τί ἀποθήσομεν ἑαυτοῖς; Ἐκλαυσαν βουκόλια βοῶν, ὅτι οὐχ ὑπῆρχε νομὴ αὐτοῖς, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων ἠφανίσθησαν».

10 ΙΓ'. Καὶ τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων ἔσθ' ὅτε περιτίθησιν λόγον ἢ θεόπνευστος Γραφή, τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις εἰς τὸ εὐχαρί τε καὶ ἀστείως ἔχον εὐτέχνως διαποικίλλουσα, καὶ οἶον ἐν ἡθει γράφουσα τὰς οἰκονομίας, ὧν ἂν πρέποι νοεῖν. Εἶτα τί τὸ θαῦμα, κἂν εἰ δαμάλεις λέγοι διασκιρτῆσαι τυχόν, κλαῦσαί τε βουκόλια βοῶν; Ἀφορήτως γὰρ αὐτὰ καταπιέζοντος τοῦ λιμοῦ, τάχα πως καὶ 15 ἀνεσκήρτησαν ἂν καὶ τεθρηνήκασιν ἄγροί, εἶπερ ἦν αἰσθησις αὐτοῖς τῶν ἐπενηνεγμένων. Ἠφανίσθαι δέ φησι θησαυροὺς καὶ κατεσκάφθαι ληνοὺς, οὐδεμιᾶς που τάχα φροντίδος ἠξιωμένας, διὰ τοῦ μὴδὲν ἐξ ἀγρῶν συλλέγεσθαι, ἀλλὰ δρεπάνην μὲν ἀπρακτεῖν τὴν ἐν ἀμπέλῳ καὶ βοτρυῖ, ξηρὸν δὲ δὴ τάχα καὶ ἀτελεσφό- 20 ρητον τοῖς ἄγροῖς ἐπικεκλίσθαι τὸν στάχυν. Ταύτητοί φασι «Τί ἀποθήσομεν ἑαυτοῖς;». Ὅτι δέ, ὡς ἔφην, τοῖς τῶν καρπῶν ἡμέροις καὶ αὐταὶ συνδιολώλασιν αἱ τῆς ἐρήμου πόαι, καθίστησιν ἑναργές, «ἠφανίσθαι» λέγων «καὶ αὐτὰ τῶν προβάτων τὰ ποίμνια», λιμῶ δὴ πάντως κατεφθαρμένα καὶ τῆς συνήθους καὶ φιλαί- 25 τάτης αὐτοῖς ἐστερημένα νομῆς. Ἐφαρμόσει δὲ καὶ ταῦτα σοφῶς ταῖς Ἰουδαίων συμφοραῖς, οἱ πεπαρωνήκασιν, ὡς ἔφην, εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν.

30 Στίχ. 19-20. «Πρὸς σέ, Κύριε, βοήσομαι, ὅτι πῦρ ἀνήλωσε τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου, καὶ φλόξ ἀνήψε πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ κτήνη τοῦ πεδίου ἀνέβλεψαν πρὸς σέ, ὅτι ἐξηράνθησαν ἀφέσεις ὑδάτων, καὶ πῦρ κατέφαγε τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου».

ΙΔ'. «Ὠραῖα μὲν τῆς ἐρήμου» φησὶ τὰ ἐν πεδίοις τάχα που τοῖς ἀνηρότοις αὐτομάτως φυόμενα, «ξύλα γε μὴν τοῦ ἀγροῦ» τὰ

νουν με ἀφθονία τὰ οὐράνια ἀγαθά. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Δὲν θ' ἀφήσει ὁ Κύριος νὰ πεθάνει ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν πείνα, τὴ ζωὴ ὅμως τῶν ἀσεβῶν θὰ τὴν ἀνατρέψει»⁴⁶.

Στίχ. 17-18. «Σκίρτησαν οἱ δαμάλες στὶς φάτνες τους, ἔξαφανίσθηκαν οἱ θησαυροί, τὰ πατητήρια κατασκάφθηκαν, καὶ ξεράθηκε τὸ σιτάρι. Τί θὰ ἀποθηκεύσουμε γιὰ ἐμᾶς; Ἐκλαιψαν ἀγέλες βοδιῶν, γιατί δὲν ὑπῆρχε τροφή γι' αὐτές, καὶ ἔξαφανίσθηκαν τὰ κοπάδια τῶν προβάτων».

13. Πολλές φορές ἡ θεόπνευστη Γραφή δίνει λόγο καὶ στὰ ἄλογα ζῶα, διαποικίλλοντας μετέχνη πρὸς τὸ χαριτωμένο καὶ τὸ ὁμορφο τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μορφοποιώντας ὅσα λέγει κατ' οἰκονομία πού πρέπει νὰ κατανοήσουμε. Ἐπομένως τί τὸ παράξενο ἂν τυχὸν λέγει ὅτι σκιροῦν οἱ δαμάλες καὶ ὅτι ἔκλαιψαν οἱ ἀγέλες τῶν βοδιῶν; Γιατὶ αὐτὰ ταλαιπωροῦνταν ἀνυπόφορα ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ ἴσως καὶ θὰ σκιροῦσαν καὶ θὰ θρηνοῦσαν τὰ χωράφια, ἂν εἶχαν αἴσθησιν τοῦ τί θὰ γινόταν. Λέγει ὅτι ἀφανίσθηκαν οἱ θησαυροὶ καὶ καταστράφηκαν τὰ πατητήρια, ἀφοῦ δὲν δέχθηκαν καμμιὰ φροντίδα, ἐπειδὴ δὲν συνέλεξαν τίποτα ἀπὸ τὰ χωράφια, ἀλλὰ τὸ δρεπάνι ἔμεινε ἄπρακτο μὴ ἔχοντας τὰ κλήματα σταφύλια, καὶ τὸ στάχυ ἐγερνε ξηρὸ καὶ ἀκαρπο στὰ χωράφια. Γι' αὐτὸ λέγει· «Τί θὰ ἀποθηκεύσουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας;». «Ὅτι ὅμως, ὅπως εἶπα, μαζὶ με τοὺς ἡμερούς καρποὺς καταστράφηκαν καὶ τὰ χόρτα τῆς ἐρήμου, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας, ὅτι ἀφανίσθηκαν καὶ τὰ κοπάδια τῶν προβάτων ἔξαντλημένα ἀπὸ τὴν πείνα καὶ στερημένα τὴν ἀγαπητὴ σ' αὐτὰ βοσκή. Θὰ βροῦν βέβαια ἐφαρμογὴ καὶ αὐτὰ κατὰ τρόπο σοφὸ στὶς συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, ὅπως εἶπα, φέρθηκαν με παραφροσύνῃ πρὸς τὸν Σωτῆρα ὅλων Χριστό.

Στίχ. 19-20. «Σ' ἐσένα, Κύριε, θὰ ὑψώσω τὴ φωνή μου· γιατί ὅ,τι ὠραῖο εἶχε ἡ ἔρημος τὸ κατέστρεψε ἡ φωτιά καὶ ἡ φλόγα κατέκαψε ὅλα τὰ δένδρα τοῦ ἀγροῦ, καὶ ὅλα τὰ ζῶα τῆς πεδιάδας ὑψωσαν τὸ βλέμμα τους σ' ἐσένα, γιατί στέγνωσαν οἱ πηγὲς τοῦ νεροῦ καὶ φωτιά κατέφαγε τὰ ὠραῖα μέρη τῆς ἐρήμου».

14. «Ὡραῖα τῆς ἐρήμου» λέγει ἴσως τὰ δένδρα πού φυτρώνουν ἀπὸ μόνον τοὺς στὰ ἀκαλλιέργητα πεδινὰ μέρη, καὶ «ξύλα τοῦ ἀγροῦ» τὰ

46. Παροιμ. 10, 3.

ἐν κήποις τε καὶ παραδείσοις εὐγενῆ βλαστήματα καὶ ταῖς ἐξ ὠρῶν εὐκαρπίαις περιανθίζεσθαι πεφυκότα· ταῦτά τε ἐν εἶδει πυρὸς μονονουχὶ κατεδηδοκέναι βροῦχόν τε καὶ ἐρουσίδην. Ποιεῖται δὲ χρησίμως τὴν πρὸς Θεὸν εὐχὴν ἐκτνέστατα, διδάσκων, ὡς ἤκιστα μὲν παρ' ἑτέρου δεήσει ζητεῖν τῆς συμφορᾶς τὴν ἀπόστασιν, 5 προσάγειν δὲ μόνῳ τῷ σώζειν ἰσχύοντι τὰς λιτὰς καὶ ὡς ἐξ ὀργῆς ἐπάγοντι τὰ καταλυπεῖν εἰωθότα. Μὴ γὰρ δὴ χρῆναι φρονεῖν εὐμάλα, φησὶν, αὐτομάτως τὰ τοιάδε συμβῆναι τῶν κακῶν, ἐπενηνέχθαι δὲ μᾶλλον ὡς ἐκ θείων αὐτοῖς μηνυμάτων· καὶ τοῦτο ἡμῖν 10 αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διὰ φωνῆς ἑτέρου προφήτου φησὶν· «Εἴ ἔσται κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν;». Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό τι τῶν κακοῦν εἰωθότων ἢ πόλεις ἢ χώρας, ὃ πρᾶττοιο ἂν μὴ οὐκ ἐφιέντος Θεοῦ. Σώζει γὰρ οὕς ἂν ἔλοιτο καὶ ἀπαλλάττει κακῶν. Ἀναπεῖθει δὴ οὖν τῶν λελυπηκότων τὴν λύσιν παρὰ Θεοῦ 15 ζητεῖν, ῥιπτοῦντας ὡς ἀποτάτω τό γε οἶεσθαι δεῖν τῆς τῶν ψευδωνύμων θεῶν χειρός, καὶ ἐπικουρίας δεδειῆσθαι τὰ κατ' αὐτούς. «Ἐξηράνθησαν» δὲ φησὶν «ἀφέσεις ὑδάτων». Ὑετοῦ γὰρ τὴν γῆν οὐκ ἄρδοντος, καθιεμένης δὲ πρὸς τούτῳ τῆς ἐρουσίδης, ἐξωπλισμένης δὲ καὶ ἀκρίδος, καὶ βρούχου πηδῶντος, καὶ κάμπης 20 ἐρπούσης, πῶς ἦν ἀμφίβολον ὡς πάντῃ τε καὶ πάντως οἴχοιτο ἂν αὐτοῖς τὰ ζωαρκῆ πρὸς τὸ μηδέν; Καταφθειρομένης δὲ καὶ πόας, πᾶσά πως ἀνάγκη καὶ κτήνη παθεῖν τὸν ὄλεθρον.

Φαίην δ' ἂν ὅτι τάχα που καὶ Ἰουδαίοις ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐπιστρέφουσι πρὸς Θεόν, πρόποι ἂν εἰπεῖν τὰς τοιάσδε 25 φωνάς, ταῖς τῶν ἀγαθῶν ἐνδείαις ἐντεθλιμμένοις καὶ κατομιώζουσι. Δεδαπάνηται γὰρ αὐτοῖς ὡς ὑπὸ πυρὸς τὰ εἰς νοῦν ἀγαθὰ, ἀκρίς τε αὐτὰ νοητῆ κατεδήδοκε, καὶ «ἐξηράνθησαν ἀφέσεις ὑδάτων». «Ἐνετείλατο γὰρ ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτοὺς ὑετόν», κατὰ τὸ γε γραμμένον, καὶ γεγόνασι ἄβατός τε καὶ ἄνυδρος 30 γῆ, ἣτις οὐ κατοικηθήσεται. Ἡμῶν δὲ δὴ πέρι τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων προανεφώνει Θεός, καὶ τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων ἀμφιλαφεστάτην ἔσεσθαι τὴν χορηγίαν ὑπεδήλου λέγων· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσταλάξει τὰ ὄρη γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ ῥυήσονται γάλα, καὶ πᾶσαι αἱ ἀφέσεις Ἰούδα ῥυήσονται ὕδατα, καὶ

εὐγενῆ φυτὰ στοὺς κήπους καὶ τὰ περιβόλια καὶ πού στολίζονται στήν ἐποχή τους ἀπὸ ἄφθονους καρπούς. Αὐτὰ λέγει σάν φωτιὰ καταφαγώθηκαν ἀπὸ τὸν βροῦχο καὶ τὴν ἐρουσίδη. Κάνει ἐπίσης κατὰ τρόπο χρήσιμο μακρὰ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεό, διδάσκοντας ὅτι δὲν θὰ χρειασθεῖ καθόλου νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ ἄλλους ἢ ἀπομάκρυνση τῆς συμφορᾶς, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσφέρουν τὶς παρακλήσεις τους σ' αὐτὸν μόνο πού ἔχει τὴ δύναμη νὰ σώζει, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ὀργὴν ἐπιφέρει αὐτὰ πού προξενοῦν μεγάλη λύπη. Γιατὶ δὲν πρέπει, λέγει, νὰ πιστεύετε ὅτι αὐτὰ τὰ δεινὰ θὰ συμβοῦν αὐτόματα, ἀλλὰ θὰ καταφερθοῦν ἐναντίον τους ἕξαιτίας τῆς θείας ὀργῆς. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μέσωσ κάποιου ἄλλου προφήτη· «Υπάρχει κακὸ στήν πόλη πού νὰ μὴν τὸ ἔχει προξενήσει ὁ Θεός;»⁴⁷. Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ κάτι ἀπὸ ὅσα προξενοῦν συμφορὲς στὶς πόλεις ἢ τὶς χῶρες, πού θὰ γινόταν χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτρέψει ὁ Θεός. Γιατὶ σώζει ὅποιους θέλει καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κακὸ. Τοὺς πείθει λοιπὸν νὰ ζητοῦν τὴν ἀπομάκρυνση τῶν λυπηρῶν ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ν' ἀπορρίψουν τὴ γνώμη ὅτι χρειάζονται τὸ χέρι τῶν ψευδῶν θεῶν καὶ τὴ βοήθεια ἐκ μέρους αὐτῶν. «Στέρεψαν» λέγει «οἱ πηγὲς τῶν ὑδάτων». Ἀφοῦ δὲν ἔπεσαν στὴ γῆ βροχές, ἀλλ' ἀντίθετα ἔπεσε ἡ ἐρουσίδη, καὶ ἐξοπλίσθηκε ἐναντίον τους καὶ ἡ ἀκρίδα καὶ ὄρμησε ἐπάνω τους ὁ βροῦχος καὶ σερνόταν καὶ ἡ κάμπη, πῶς μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἀμφιβολία ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ἐξαφανίζονταν τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ τὴ ζωὴ τους, Κι ἀφοῦ θὰ καταστρεφόταν καὶ τὸ χορτάρι, κατ' ἀνάγκη θὰ ὀδηγοῦνταν στὸν ὄλεθρο καὶ τὰ ζῶα.

Θὰ μπορούσα βέβαια νὰ πῶ, ὅτι καὶ στοὺς Ἰουδαίους ἴσως πού θὰ ἐπιστρέψουν στὸν Θεὸ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἵωνα, ταιριάζει νὰ ποῦμε αὐτοὺς τοὺς λόγους, πού καταθλίβονται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν καὶ θρηνοῦν. Γιατὶ καταφαγώθηκαν σάν ἀπὸ φωτιὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ νοῦ, τὰ κατέφαγε ἡ νοσητὴ ἀκρίδα καὶ «στέγνωσαν οἱ πηγὲς τῶν ὑδάτων». Γιατὶ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἔδωσε στὰ σύννεφα ἐντολὴ νὰ μὴ βρέξουν ἐπάνω στήν γῆ»⁴⁸, καὶ ἡ γῆ ἔγινε ἄβατη καὶ ἄνυδρη⁴⁹, πού δὲν θὰ κατοικηθεῖ. Σ' ἐμᾶς ὅμως πού δικαιοθήκαμε μέσωσ τῆς πίστεως, προανήγγειλε ὁ Θεός καὶ ὑποδήλωσε ὅτι ἡ χορηγία τῶν χαρισμάτων ἀπὸ τὸν Χριστὸ θὰ ἦταν ἀφθονώτατη, λέγοντας «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ σταλάξουν τὰ ὄρη γλυκύτητα, ἀπὸ τὰ βουνὰ θὰ ρεῦσει γάλα, καὶ ὅλες οἱ νερομάνες τοῦ Ἰούδα θ' ἀναβλύσουν νερά, καὶ θὰ ἀναβλύσει

πηγή ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται, καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων». Καὶ μὴν καὶ ἑτέρως «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ἐγὼ ἑπακούσομαι, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω αὐτούς, ἀλλ' ἀνοίξω ἐπὶ τῶν ὀρέων ποταμοὺς καὶ ἐν μέσῳ τῶν πεδίων εἰς ἔλη, καὶ τὴν
5 διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς».

Οὐκοῦν ἡμεῖς μὲν ἐν τούτοις Εἰ δὲ δὴ βαδίζοιεν εἰς μετάγνωσιν καὶ ἀναβλέποιεν πρὸς Θεόν, λέγοιέν τε καὶ αὐτοί· «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι», λήψονται τὰς τῶν ὑδάτων ἀφέσεις, ἀντλήσουσί τε μεθ' ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ νοητὸν ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου, ποτισθήσονται δὲ καὶ «τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς παρὰ τοῦ
10 Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἔξουσιν ἐν καρδίαις. Παρακείμεται δὲ αὐτοῖς εἰς τρυφήν καὶ τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου, τουτέστι νομὴ καλὴ καὶ ἀμφιλαφῆς, εἰς γνῶσιν αὐτοὺς ἀποτρέφουσα τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην θείαν τε καὶ εὐαγγελικὴν.

15 ΚΕΦ. 2, στίχ. 1-2. «Σαλπύσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, κηρύξατε ἐν ὄρει ἁγίῳ μου, καὶ συγχυθήσονται πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, διότι πάρεστιν ἡμέρα Κυρίου, ὅτι ἐγγὺς ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, ἡμέρα νεφέλης καὶ ὀμίχλης».

ΙΕ'. Γράφεται δὴ πάλιν ἀστείως ἡμῖν τοῦ πολέμου τὸ σχῆμα
20 Εἶη δ' ἂν καὶ ἐπ' ἀμφοῖν ἀληθές, κἂν εἰ ἐπ' ἀκρίδος καὶ βρούχου νοοῖτο τυχόν, κἂν εἰ ἐπ' αὐτῶν ἔλοιτό τις τῶν Βαβυλωνίων. Ὡς γὰρ ἤδη τοῦ πολέμου βεθηκότος εἴσω θυρῶν καὶ μονονουχί περιηγγελμένου κατὰ πᾶσαν γῆν Σιών, ἤγουν ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ θορύβου καὶ δειμάτων ἀναπλησθήσεται τὰ πάντα (τὴν πόλιν)
25 φησίν. «Πάρεστι γὰρ ἡμέρα Κυρίου», τουτέστιν οὐκέτι προαγόρευσις τὸ χρεῖμα μόνον, ἀλλ' ἐν ὅψει τὰ πάθη, καὶ ἐν αὐταῖς γεγόνασι ταῖς πείραις τῶν πάλαι προηγγελμένων, οὓς ἦν ἄμεινον παρὰ πολὺ μεταφοιτᾶν ἐλέσθαι πρὸς τὰ βελτίω καὶ πρὸ ἐφόδου καὶ παρουσίας τὴν τῶν κακῶν ἀποσειέσθαι πείραν. Οὐκοῦν ἀναδύε-
30 σθαι πρὸς μετάγνωσιν οὐκ ἔα, μεθιέντας δὲ ὥσπερ τὸ τῆς γνώμης ἀναπεπτωκὸς καὶ τὸ ῥάθυμον, εἰς φιλεργίας ἰέναι κελεύει γοργῶς, καὶ ἐπὶ γε τὸ βούλεσθαί σφισιν αὐτοῖς ἐπαμύνασθαι γενικῶς, Θεῷ δηλονότι προσθέοντας, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιασιδίων ἀφανίζοντας τὰ ἐγκλήματα ταῖς τῶν ἀμεινόνων ἐπαγωγαῖς. Ταύτητοί

πηγή ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ θὰ ποτίσει τὸν χείμαρρο τῶν Σχοίων»⁵⁰. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός, ἐγὼ θὰ τοὺς ἀκούσω, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ δὲν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψω, ἀλλὰ ἐπάνω στὰ βουνὰ θ' ἀνοίξω διεξόδους ποταμῶν καὶ στὴ μέση τῶν πεδιάδων θὰ κάνω ν' ἀναβλύσουν νερά, καὶ θὰ γεμίσω μὲ νερά πού τρέχουν τὴ διψασμένη γῆ»⁵¹.

Ἐμεῖς λοιπὸν μένομε σ' αὐτά. Ἄν ὅμως αὐτοὶ προχωρήσουν σὲ μετάνοια καὶ ὑψώσουν τὰ βλέμματά τους πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ποῦν καὶ αὐτοί, «Σ' ἐσένα, Κύριε, θὰ ὑψώσω τὴ φωνή μου», θὰ λάβουν τὶς πηγές τῶν ὑδάτων, θ' ἀντλήσουν μαζὶ μὲ μᾶς τὸ πνευματικὸ νερὸ καὶ θὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς σωτηρίας⁵², ἀλλὰ καὶ θὰ λάβουν στὴν καρδιά τους ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὸ χείμαρρο τῆς τρυφῆς⁵³ καὶ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Θὰ τοὺς παρατεθοῦν ἐπίσης καὶ τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου γιὰ νὰ ἐντρυφήσουν σ' αὐτά, δηλαδή βοσκή καλὴ καὶ ἄφθονη, πού τοὺς τρέφει μὲ τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ, ἐννοεῖται, τὴ θεία καὶ εὐαγγελικὴ.

ΚΕΦ. 2, στίχ. 1-2. «Σαλπίσατε μὲ τὴ σάλπιγγα στὴ Σιών, διαλαλήστε στὸ ἅγιο ὄρος μου, καὶ ἅς ταραχθοῦν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, γιὰτὶ ἔφτασε ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, εἶναι κοντὰ μᾶς ἡ ἡμέρα τοῦ σκότους καὶ τοῦ γνόφου, ἡ ἡμέρα τῆς συνεφιάς καὶ τῆς ὀμίχλης».

15. Περιγράφεται πάλι σ' ἐμᾶς πολὺ ὠραῖα ἢ μορφὴ τοῦ πολέμου. Καὶ θὰ μποροῦσε νὰ ἀληθεύει αὐτὸ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, εἴτε τὸ ἐννοήσομε ὡς ἐπιδρομὴ τῶν ἀκρίδων καὶ τοῦ βρούχου, εἴτε θέλει κάποιος νὰ τὸν ἐννοήσῃ ὡς ἐπίθεση τῶν Βαβυλωνίων. Σὰ νὰ ἔχει δηλαδή περάσει ἤδη ὁ πόλεμος τὶς πύλες καὶ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο ἀπλωθεῖ ἢ φήμη του σὲ ὅλη τὴ Σιών, ἤτοι σὲ ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ γέμισε ἡ πόλη ἀπὸ θόρυβο καὶ φόβο λέγει· «Ἐφτασε ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου»· δηλαδή δὲν εἶναι τὸ πρῶτο προμήνυμα μόνον, ἀλλὰ τὰ πάθη εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια σας, καὶ αὐτὰ πού εἶχαν προαγγελθεῖ ἀπὸ παλαιά, ἔγιναν ἤδη πραγματικότητες, καὶ θὰ ἦταν πολὺ πιὸ καλῦτερα νὰ θελήσουν νὰ μεταβοῦν στὰ καλῦτερα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεση καὶ τὴν παρουσία τῶν δεινῶν, νὰ πετοῦν ἀπὸ πάνω τους τὴν πείρα τῶν κακῶν. Δὲν ἀφήνει λοιπὸν νὰ ταλαντεύονται ὡς πρὸς τὴ μετάνοια, ἀλλὰ ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν πεσμένη καὶ ράθυμη γνώμη, προστάζει νὰ σπεύσουν γρήγορα στὴν ἀγάπη τῶν ἔργων καὶ στὴ θέληση νὰ ὑπερασπίσουν ὅλοι τὸν ἑαυτό μας, προστρέχοντας δηλαδή στὸν Θεὸ καὶ ἐξαλείφοντας τὰ ἐγκλήματα τῶν παλαιῶν κατηγο-

φησιν ἐγγύς εἶναι τὴν ἡμέραν Κυρίου, καθ' ἣν ἔσονται μὲν ὡς ἐν ὀμίχλῃ καὶ σκότῳ, τὸν ἐκ τῆς ἀκριδος δεδιότες λιμόν, ἤγουν τὴν ἐκ τῶν Ἀσσυρίων ἐπηρητημένην αὐτοῖς ἀθλιότητα καὶ καταφθοράν.

5 *Στίχ. 2-3.* «Ὡς ὄρθρος χυθήσεται ἐπὶ τὰ ὄρη λαὸς πολὺς καὶ ἰσχυρὸς ὅμοιος αὐτῷ οὐ γέγονεν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ μετ' αὐτὸν οὐ προστεθήσεται ἕως ἐτῶν εἰς γενεὰς γενεῶν. Τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πῦρ ἀναλίσκον, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτοῦ ἀναπτομένη φλόξ· ὡς παράδεισος τρυφῆς ἢ γῆ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτοῦ πεδῖον ἀφανισμοῦ, καὶ ἀνασωζόμενος οὐκ ἔστιν αὐτῷ».

10

ΙΣΤ'. Ὁρθρον εἴκειν ἀποκαλεῖν ἢ τὴν ἐν ὄρθρῳ δρόσον, ἢ, ἐπειδὴ ὅλως καταχέηται τῶν ὀρῶν, ἀφήσιν οὐδὲν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀκατάδευστον ἤγουν τὰς πρώτας ἡλίου βολὰς καὶ τοῦ τῆς ἡμέρας φωτός τὴν εὐθύς τε καὶ ἐν ἀρχαῖς ἀνάλαμπιν, ἢ ταῖς τῶν ὀρέων κορυφαῖς καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων μονονουχὶ καὶ ἐνευρύνεται καὶ κατερυθραίνει βουνούς. Οὕτως ἔσεσθαι, φησὶν, ἐπὶ τὰ ὄρη τὸν λαὸν τὸν ἰσχυρόν, ἀκριδας τυχόν, ἤγουν ἐξ ὁμοιότητος τῆς ἀπ' αὐτῶν, τὸν Ἀσσύριον ὡς ἐν πληθύϊ νοούμενον ἀπαραβλήτῳ λοιπόν· ὅμοιος

15 γὰρ αὐτῷ, φησὶν, οὔτε γέγονεν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, οὔτε μὴν ἔσται ποτέ. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς τῶν ἀκριδῶν ἐμβολαῖς δαπανᾶται μὲν τὸ παρεμπίπτον εὐθύς, εἰ δὲ δήπου τι καὶ περιλειφθὲν τυχῆ, ἔργον ἐστὶ καὶ αὐτὸ τῶν ἐπομένων ταῖς πρώταις, πῦρ ἀναλίσκον ἔφη τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, φλόγα δὲ ἀναπτομένην τὰ κατόπιν καὶ ἐπόμενα. Τοῦτο δὲ αὐτὸ

20 δράσειεν ἄν, οἰμαί που, καὶ πολεμίων στρατός. Ἐψονται γὰρ πάντως ταῖς τῶν φθασάντων ἀγερωχίαις ὁμοῦ καὶ ἀφειδίαις καὶ οἱ κατόπιν ἰόντες βραχύ, ποιήσονται δὲ τὴν γῆν ὡς τρυφῆς παράδεισον, ἄρδην ἀποκείροντες καὶ ἐνσπαταλῶντες τοῖς εὐρισκομένοις. Ἐχει δὲ τὸ ἀληθὲς ὁ λόγος καὶ ἐπ' αὐτῆς εἰ φέροιτο τῆς ἀκριδος.

30 *Στίχ. 4-5.* «Ὡς ὄρασις ἵππων ἢ ὄρασις αὐτῶν, καὶ ὡς ἵππεῖς οὕτω καταδιώξονται. Ὡς φωνὴ ἀρμάτων ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἐξαλοῦνται, καὶ ὡς φωνὴ φλογὸς πυρὸς κατεσθιούσης καλάμην, καὶ ὡς λαὸς πολὺς καὶ ἰσχυρὸς παρατασσόμενος εἰς πόλεμον».

ριῶν μὲ τὸν ἔρχομὸ τῶν καλῶν. Γι' αὐτὸ λέγει εἶναι κοντὰ ἢ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποία θὰ βρεθοῦν δέβαια σὰν σὲ ὀμίχλη καὶ σκότος ἀπὸ φόβο γιὰ τὴν πείνα ποὺ θὰ φέρει ἡ ἀκρίδα, ἢ γιὰ τὴ δυστυχία καὶ τὴν καταστροφή ἐκ μέρους τῶν Ἀσσυρίων ποὺ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους.

Στίχ. 2-3. «Σὰν τὴν αὐγὴ θὰ ξεχυθεῖ πάνω στὰ ὄρη λαὸς πολὺς καὶ δυνατὸς, ποὺ ὅμοιός του δὲν παρουσιάσθηκε μέσα στοὺς αἰῶνες, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν δὲν θὰ παρουσιασθεῖ γιὰ γενεὲς γενεῶν. Μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν πορεύεται φωτιὰ ποὺ κατατρώγει, καὶ πίσω του ἀκολουθοῦν φλόγες φωτιάς. Ἡ γῆ μπροστὰ του πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή εἶναι σὰν παράδεισος τρυφῆς, ἐνῶ ἡ πίσω ἀπὸ αὐτὸν ἔκταση τόπος ἀφανισμοῦ, καὶ δὲν θὰ σωθεῖ κανένας στὸ πέρασμά του».

16. «Ὁρθρο» φαίνεται νὰ ἀποκαλεῖ ἢ τὴ δροσιὰ τῆς αὐγῆς, ἢ ὁποία ὅταν ἀπλώνεται σὲ ὅλα γενικὰ τὰ ὄρη, δὲν ἀφήνει τίποτε νὰ μὴν τὸ δροσίσει, ἢ τίς πρῶτες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου καὶ τὴν αἴφνιδια καὶ πρώτη λάμψη τῆς ἡμέρας, ἢ ὁποία στίς κορυφές τῶν βουνῶν καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπλώνεται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ βάφει κόκκινα τὰ βουνά. Ἔτσι, λέγει, θὰ εἶναι πάνω στὰ βουνά ὁ ἰσχυρὸς λαός, οἱ ἀκρίδες τυχὸν ἢ κατὰ ὅμοιον τρόπο μ' αὐτὲς ὁ λαὸς τῶν Ἀσσυρίων, ὁ ὁποῖος ὡς πρὸς τὸ πλῆθος θεωρεῖται ἀσύγκριτος. Γιατὶ λέγει, «Ὁμοιος μ' αὐτὸν δὲν παρουσιάσθηκε στὸ παρελθὸν οὔτε θὰ ὑπάρξει ποτέ». Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τίς ἐπιδρομὲς τῶν ἀκρίδων ἐξοντώνεται ἀμέσως ὅ,τι βρεθεῖ μπροστὰ τους, κι ἂν μείνει κάτι τὸ ἀναλαμβάνουν ἐκεῖνες ποὺ ἀκολουθοῦν τίς πρῶτες, εἶπε ὅτι «μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν ὑπάρχει φωτιὰ ποὺ κατατρώγει τὰ πάντα, καὶ πίσω ἀπὸ αὐτὸν φλόγα ποὺ καίει σὰν λαμπάδα». Αὐτὸ βέβαια μπορεῖ νὰ τὸ προκαλέσει, νομίζω, καὶ ὁ στρατὸς τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ θ' ἀκολουθήσουν ὀπωσδήποτε τὴν ἀλαζονεῖα καὶ τὴν ἀγερωχία τῶν πρώτων καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θ' ἀκολουθήσουν σὲ λίγο, καὶ θὰ κάνουν τὴ γῆ σὰν παράδεισο τρυφῆς, ρημάζοντάς τὴν ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ ζώντας σπάταλα μὲ ὅσα βρίσκονται σ' αὐτὴν. Ὁ λόγος βέβαια ἀληθεύει ἂν μεταφερθεῖ καὶ στίς ἀκρίδες.

Στίχ. 4-5. «Τὸ θέαμά τους εἶναι σὰ νὰ βλέπει κανεὶς ἵππους, καὶ σὰν ἵππεῖς ἔτσι θὰ κάνουν τὴν καταδίωξή τους. Σὰν θόρυβος ἀρμάτων θὰ ἀντηχήσουν στίς κορυφές τῶν βουνῶν καὶ σὰν τριζοβόλημα φλόγας ποὺ κατατρώγει τίς καλάμιές, καὶ σὰν λαὸς πολὺς καὶ δυνατὸς ποὺ παρατάσσεται γιὰ πόλεμο».

ΙΖ. Τὴν ἀκρίδα καὶ τὸν βρούχον, εἰ δὴ φέροντο κατὰ χωρῶν καὶ πόλεων, οὐδὲν ἐν μείοσιν ἔσεσθαι φησιν ἵππου τῆς μαχμηωτάτης· κατασκιρτήσῃ γὰρ οὕτω τῆς γῆς, ὡς τάχα πού καὶ ἀρμάτων ἀπομιμήσασθαι κτύπον. Ἀπάσαις τε γὰρ ἐπιθρώσκουσι κορυφαις ὀρέων, καθίπτανται δὲ καὶ βουνου παντός, καὶ οἶον φλογὸς ἠγῆν ἀποτελοῦσιν καταπιμπράσης καλάμην. Φασὶ γὰρ οὐ δίχα κτύπου πράττεσθαι παρ' αὐτῶν τῶν ἐν ἀγροῖς τὴν κατάδρωσιν, ἠχῶ δέ τινα τῶν ὀδόντων ἀποτελεῖσθαι βληχηρὰν καὶ κακόφωνον, περιθραυομένων αὐταῖς τῶν ἐμπεπτωκότων, ὡς ἀνέμου φλόγα διαρῥιπίζοντος. Ὅχλω δὲ δὴ πάλιν πολεμίων αὐτὴν παρεικάζεσθαι, τὸ ἀπεικὸς οὐδὲν ἄττει γὰρ κατὰ πληθύν, καὶ ὀλίγα παραχωρεῖ τοῖς ἀνδριζομένοις ἐν μάχῃ. Βορὸν γὰρ τὸ χρῆμα καὶ διὰ πληθύν ἀμέτρητον οὐκ εὐκαταγώνιστον, μᾶλλον δὲ καὶ δυσάντητον. Ὁ αὐτὸς δ' ἂν γένοιτο καὶ περὶ τῶν Ἀσσυρίων λόγος· εἰ δὲ βούλοιτό τις καὶ περὶ αὐτῆς πού τάχα τῆς Ῥωμαίων ἐκστρατείας, οἱ δίκην ἀκρίδων κατεδηδόκασιν τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἀνοσίως πεπλημμεληκότα, οὐδ' οὕτω κακῶς.

Στίχ. 6. «Ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ συντριβήσονται λαοί».

20 ΙΗ. Χρῆμα γὰρ, ὡς ἔφην, ἄμαχον παντελῶς καὶ δυσκαταγώνιστον ἀνθρώποις βρούχου καὶ ἀκρίδος ἐμβολή.

Στίχ. 6. «Πᾶν πρόσωπον ὡς πρόσκαυμα χύτρας».

ΙΘ. Ἀληθὲς γὰρ, ὅτι δείμασί τε καὶ λύπαις ταῖς ἀφορήτοις ἔσθ' ὅτε καὶ ἡ τῶν προσώπων ἄνθη μαραίνεται καὶ καταμελαίνε-
25 ταί πως εἰς τὸ ἀκαλλὲς τοῖς ἐκ νοῦ θορούβοις μονονουχί μεταχρωννυμένη.

Στίχ. 7. «Ὡς μαχηταὶ δραμοῦνται, καὶ ὡς ἄνδρες πολεμισταὶ ἀναβήσονται ἐπὶ τὰ τεῖχη».

Κ. Καταθέουσαι γὰρ ἐν ἴσῳ τε τοῖς μαχμηωτάτοις, ὄκνου τε
30 ἀμείνους ὑπάρχουσαι καὶ δευμάτων, καὶ αὐτῶν ὑπεραρθήσονται τῶν τειχῶν, θρασεῖαν ὥσπερ τινὰ μελετῶσαι τὴν ἐμβολήν.

Στίχ. 7-8. «Καὶ ἕκαστος ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ πορεύσεται, καὶ οὐ μὴ ἐκκλίνωσιν τὰς τρίβους αὐτῶν, καὶ ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ οὐκ ἀφέξεται».

17. Ἡ ἀκρίδα καὶ ὁ βροῦχος ἂν ἐπιτεθοῦν σὲ χῶρες καὶ πόλεις, δὲν ὑπολείπονται σὲ τίποτε ἀπὸ ἱππικὸ πολεμικότατο. Γιατὶ ἔτσι ὁρμοῦν ἐπάνω στὴ γῆ, ὥστε ἡ ἔφοδὸς τοὺς νὰ μοιάζει μὲ βοή ἀρμάτων. Γιατὶ πηδοῦν σὲ ὅλες τὶς κορυφές καὶ ἀπλώνονται πάνω ἀπὸ κάθε βουνό, δημιουργώντας θόρυβο ὅμοιο κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ τρίξιμο φλόγας πού κατακαίει τὶς καλαμιές. Γιατὶ λένε ὅτι τὸ πέσιμό τους στὰ χωράφια δὲν γίνεται χωρὶς θόρυβο, καὶ ἀκούγεται σὰν ἓνα χτύπημα τῶν δοντιῶν κακόηχο, καθὼς τσακίζονται ὅσα πέφτουν μπροστὰ τους, σὰ νὰ ἀναρριπίζει φλόγα ὁ ἄνεμος. Κι ἂν πάλι παρομοιασθεῖ μὲ ὄχλο ἐχθρῶν, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀνάρμοστο. Γιατὶ ὁρμοῦν κατὰ πλῆθος, καὶ μικρὴ εὐκαιρία προσφέρουν στοὺς γενναίους πολεμιστές. Γιατὶ εἶναι ἄπληστος ὁ ἐχθρικός ὄχλος, καὶ δὲν καταπολεμεῖται εὐκόλα λόγω τοῦ ἀμέτρητου πλῆθους του, ἢ μάλλον εἶναι ἀκατανίκητος. Τὰ ἴδια μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν καὶ γιὰ τοὺς Ἀσσυρίους. Ἀλλὰ κι ἂν θελήσει κάποιος νὰ τὰ μεταφέρει καὶ στὶς στρατιές τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι σὰν ἀκρίδες κατέφαγαν τοὺς Ἰσραηλίτες πού εἶχαν διαπράξει τὸ ἔγκλημα ἐναντίον τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἔτσι θὰ εἶναι ἀτυχής ἢ παρομοίωση.

Στίχ. 6. «Μπροστὰ στὴν ὁρμή του θὰ συντριβοῦν λαοί».

18. Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ βρόχου καὶ τῆς ἀκρίδας εἶναι, ὅπως εἶπα, κάτι τὸ ἀκαταμάχητο καὶ τελείως ἀκατανίκητο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 6. «Κάθε πρόσωπο θὰ γίνει σὰν τὸ ἐξωτερικὸ καμένης χύτρας».

19. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀνυπόφορη θλίψη πολλές φορές ἡ ἀνθηρότητα τῶν προσώπων μαραίνεται καὶ μαυρίζει κάπως καὶ ἀσχημίζει, ἀλλάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο χρῶμα ἀπὸ τὴν ταραχὴ πού προκαλεῖται μέσα στὸ νοῦ.

Στίχ. 7. «Θὰ διατρέξουν τὴ χώρα σὰν μαχητές, καὶ σὰν ἄνδρες πολεμιστές θὰ ἀνεβοῦν στὰ τεῖχη».

20. Τρέχοντας δηλαδή σὰν τοὺς πιὸ ἰσχυροὺς μαχητές, καὶ μὴ ὑπολογίζοντας τὸν κόπο οὔτε νοιώθοντας μέσα τοὺς φόβο, θὰ πηδήξουν πάνω στὰ τεῖχη, σὰ νὰ ἔχουν σχεδιάσει μὰ ὅλο θράσος ἐπιδρομὴ.

Στίχ. 8. «Καὶ καθένας θὰ τραβήξει τὸ δρόμο του, χωρὶς νὰ παρακλίνουν ἀπὸ τὴν πορεία τους, καὶ δὲν θ' ἀπομακρυνθεῖ κανένας ἀπὸ τὸν ἀδελφό του».

ΚΑ. Ἐκστρατεύει γέ μὴν ἀφ' ἐνὸς κελύσματος εὐτάκτως. Φασὶ δὲ αὐτὰς στοιχηδὸν ἶέναι, καὶ ὡς ἐν τάξει διῦπτασθαι, καὶ ἤκιστα μὲν ἀπονοσφίζεσθαι, περιέπειν δὲ οὕτως ἀλλήλας, ὡσανεὶ καὶ ἀδελφοί, φύσεως αὐτῆς βραβευούσης
5 τὸ φιλάλληλον.

Στίχ. 8 «Καταβαρυνόμενοι ἐν τοῖς ὅπλοις αὐτῶν πορεύονται».

ΚΒ. Ὅπλα δέ, οἷμαί που, τοὺς ὀδόντας φησί, δι' ὧν αὐταῖς ὁ πόλεμος καὶ τὰ ὡς ἐν μάχῃ κατορθώματα, δαπανωμένης μὲν πό-
10 ας, ληΐου δὲ πίπτοντος καὶ φυτῶν αὐαινομένων.

Στίχ. 8 «Καὶ ἐν τοῖς θέλεσιν αὐτῶν πεσοῦνται, καὶ οὐ μὴ συντελεσθῶσιν».

ΚΓ. Βάλλουσι μὲν ἀκρίδες οὐ βελῶν ἀκίσιν τοὺς πολεμουμένους, ἀλλ' οὐδὲ τόξον αὐταῖς ἐντείνεται ποθεν, κατακρούουσι
15 δὲ ὡς περ ταῖς τῶν ἐδωδύμων καταφθοραῖς καὶ τοῖς λιμοῦ καὶ ἐνδείας δείμασιν. Ὅτι δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ τοιάνδε πεσοῦσι συμφορὰν οὐκ ἂν ἐξαρκέσειε τὸ ἀπολέσθαι τὰ ἐν ἀγροῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἴκοις αὐτοῖς καὶ πόλεσιν εἰσπεφοιτηκότα καὶ παρενοχλοῦντα δεινῶς, τὸν ἐκ τῶν ἀκρίδων ἔξουσι στρατόν, ἤγουν καὶ αὐτὸν
20 τὸν Ἀσσύριον, παρέδειξεν εἰπὼν «Καὶ οὐ μὴ συντελέσωσιν». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Καὶ τοῦτο οὐκ ἔσται τὸ τῆς ὀργῆς πέρας, παρέλθοι δ' ἂν καὶ ἐπέκεινα· φησὶ γάρ·

Στίχ. 9-10. «Τῆς πόλεως ἐπιλήψονται, καὶ ἐπὶ τῶν τειχέων δραμοῦνται, καὶ ἐπὶ τὰς οἰκίας ἀναθήσονται, καὶ διὰ θυρίδων
25 εἰσελεύσονται ὡς κλέπται. Πρὸ προσώπου αὐτῶν συγχυθήσεται ἡ γῆ, καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανός, ὁ ἥλιός τε καὶ ἡ σελήνη συσκοτάσουσι, καὶ τὰ ἄστρα οὐ δώσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν».

ΚΔ. Ἀκούεις ὅτι καταπτήσονται μὲν καὶ αὐτῶν τῶν τειχῶν, καὶ οἷον αὐτὴν καταδηοῦσαι τὴν πόαν, ἐν ἴσῳ τοῖς εἰωθόσι λωπο-
30 δυτεῖν, διὰ θυρίδων ἐμβαλοῦσι, συγχέουσαι δήμους, καὶ μονονουχὶ διακνῶσαι τὸ πᾶν, ὡς ἤδη δοκεῖν καὶ αὐτὸν δεδονῆσθαι τὸν οὐρανόν, ἥλιον δὲ καὶ σελήνην, καὶ μέντοι καὶ ἄστρα τὸ οἰκεῖον ὡς περ ἀνακόψαι σέλας; Γέγονε δὲ πάλιν ἐν τούτοις ἡμῖν ὑπερβολικὸς ὁ λόγος, δύσοιστόν τε καὶ πολυαλγῆ τοῖς ἐνοικοῦσι

21. Οἱ ἀκρίδες βέβαια δὲν ἔχουν βασιλιά, κάνουν ὅμως τὴν ἐπιδρομὴ τους μὲ τάξη ἔπειτα ἀπὸ ἓνα πρόσταγμα. Λένε ὅτι αὐτὲς προχωροῦν στοιχημένες καὶ πετοῦν μὲ τάξη, καὶ ἐλάχιστα βέβαια ἀπομακρύνονται ἢ μίᾶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ τόσο πολὺ φροντίζουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, σὰ νὰ εἶναι ἀδελφές, ἀπὸνέμοντας τὴ φιλαλληλία ἢ ἴδια ἢ φύση.

Στίχ. 8. «Θὰ πορευθοῦν καταβαρυνόμενοι ἀπὸ τὰ ὄπλα τους».

22. "Ὅπλα, νομίζω, ὀνομάζει τὰ δόντια τους, μὲ τὰ ὁποῖα πολεμοῦν, καὶ τὰ κατορθώματά τους σὰν στὴ μάχη εἶναι νὰ ἐξαφανίζουν τὰ χόρτα, νὰ στρώνουν κάτω τοὺς καρπούς καὶ νὰ ξεραίνονται τὰ φυτὰ.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ σκοτωθοῦν ἀπὸ τὰ βέλη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ δὲν θὰ τελειώσουν τὰ δεινά τους».

23. Οἱ ἀκρίδες χτυποῦν βέβαια αὐτοὺς ποὺ πολεμοῦν, ὄχι ὅμως μὲ τὶς αἰχμὲς τῶν βελῶν, οὔτε μπορεῖ νὰ τεντωθεῖ τόξο ἀπὸ αὐτὲς, ἀλλὰ καταφέρουν τὰ χτυπήματα μὲ τὶς καταστροφὲς κάθε φαγώσιμου, καὶ μὲ τὴν πείνα καὶ τὸ φόβο τῆς ἔλλειψης. "Ὅτι ὅμως κι αὐτοὺς ποὺ τοὺς χτύπησε μιὰ τέτοια συμφορὰ δὲν θὰ τοὺς σταθεῖ ἀρκετὴ ἢ ἀπώλεια τῶν γεννημάτων τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ θὰ ἔχουν καὶ τὴν εἰσβολὴ τοῦ στρατοῦ τῶν ἀκριδῶν στὰ σπίτια τους καὶ τὶς πόλεις, προκαλώντας τους φοβερὴ ἐνόχληση. "Ἡ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἔδειξε καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀσσύριους, λέγοντας «καὶ δὲν θὰ τελειώσουν». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Κι αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι τὸ τέλος τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ θὰ προχωρήσει καὶ παραπέρα· γιατί λέγει·

Στίχ. 9-10. «Θὰ καταλάβουν τὴν πόλη, θὰ ὑπερβοῦν τὰ τεῖχη καὶ θ' ἀνεβοῦν πάνω στὰ σπίτια, καὶ θὰ μποῦν ἀπὸ θυρίδες σὰν κλέφτες. Μπροστὰ τους θὰ ταραχθεῖ ἡ γῆ καὶ θὰ σεισθεῖ ὁ οὐρανός. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη θὰ σκοτεινιάσουν, καὶ τ' ἄστρα θὰ χάσουν τὴ λάμψη τους».

24. Ἀκοῦς ὅτι θὰ πετάξουν καὶ πάνω ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ ὅτι θὰ λεηλατήσουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ χόρτο, παρόμοια μὲ τοὺς λωποδύτες, καὶ θὰ εἰσβάλουν ἀπὸ τὶς θυρίδες, ταράζοντας τὸ λαό, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀναστατώνοντας τὰ πάντα, ὥστε νὰ φαίνεται πιά ὅτι κλονίζεται καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ οὐρανός καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄστρα νὰ διακόψουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ λάμψη τους, Σ' αὐτὰ ἐδῶ ὁ λόγος ἔγινε πάλι ὑπερβολικός, παρουσιάζοντας τὴ συμφορὰ ἀνυπόφορη καὶ

τὴν γῆν τὴν συμφορὰν ἀποφαίνων. Ἄτρεκῆς δὲ ὁ λόγος, κἂν εἰ νοοῖτο πάλιν ὡς ἐπ' ἀνθρώπων στρατιᾶς, εἰ καταθεῖν ἔλοιντο χώρας τε καὶ πόλεως. Ἐν ἴσῳ γὰρ ταῖς ἀκρίοις τὰ πάντα περιχεόμενοι, διαλυμαίνονται μὲν ἀγροῖς, καταθλίβουσι δὲ καὶ πόλεις, τει-
5 χῶν τε ὑπεραιορόμενοι καὶ οἴκοις αὐτοῖς ἐπεισθέοντες, καὶ τοῖς ἀπὸ σεισμοῦ δείμασι φιλονεικοῦντες εἰς ἀγριότητα.

Στίχ 11. «Καὶ Κύριος δώσει φωνὴν αὐτοῦ πρὸ προσώπου
δυνάμεως αὐτοῦ, ὅτι πολλή ἐστι σφόδρα ἡ παρεμβολή
αὐτοῦ, ὅτι ἰσχυρὰ ἔργα λόγων αὐτοῦ· διότι μεγάλη ἡ ἡμέ-
10 ρα τοῦ Κυρίου, μεγάλη καὶ ἐπιφανὴς σφόδρα».

ΚΕ. Ἐφην ἤδη φθάσας, ὅτι σκοπὸς τῷ προφήτῃ δεινὴν καὶ
δυσδιακόμιστον ἀποφῆναι τὴν συμφορὰν, ἵνα δὴ μεταχωροῖεν ἐπὶ
τὸ ἐθέλειν ἤδη τὰ ἀμείνω τε δοῶν, καὶ μὴν καὶ δουλεύεσθαι σω-
φρονέστερον, οἱ ταῖς εἰς φανλότητα παρατροπαῖς λελυπηκότες τὸν
15 νομοθέτην. Οἶδε γὰρ, οἶδεν ἡ τῶν ἀληγημάτων ὑπερβολὴ μετακομί-
ζειν εὐκόλως ὡς ἐξ ἀνάγκης τινὰς ἐπὶ γε τὸ ἐλέσθαι δοῶν τὰ ἀνδρά-
νοντα λοιπὸν τῷ σώζειν οἶω τε καὶ ἀπαλλάττειν ἰσχύοντι. «Δώσει»
δὴ οὖν «ὁ Κύριος», φησί, «τὴν φωνὴν αὐτοῦ πρὸ προσώπου δυνά-
μεως αὐτοῦ», μονονουχί στρατηγῶν καὶ παραθήγων ὡς ἐπ'
20 ἐχθρούς. Πρέποι γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρῳ τῷ μᾶλλον, πλὴν ὅτι τοῖς προα-
σπίζουσι καὶ τῶν ἄλλων προτεταγμένοις, τὸ διεγείρειν τὸ μάχιμον
καὶ οἰκείαν ἠγεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. Ὑπεμφαίνει δὲ δι' αὐτῶν,
ὅτι μὴ αὐτόματον ἔχει τὰ δεινὰ τὴν ἔφοδον, μήτε μὴν ἐκ τοῦ παρα-
τυχόντος συμβέβηκεν ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἐπενήνεκται παρὰ
25 Θεοῦ, λελυπημένου δηλονότι καὶ ὀσίως ἤδη κολάζοντος. Κατα-
πτοεῖ δὲ αὐτούς, πλείστην τε ὄσσην εἶναι λέγων τὴν παρεμβολήν,
καὶ ὅτι ἰσχυρὰ ἔργα λόγων αὐτοῦ. Ἀμήχανον δὲ μὴ πάντῃ τε καὶ
πάντως εἰς πέρας ἐλθεῖν, ὅπερ ἂν προστάττοι γενέσθαι Θεός. Καὶ
γούν ἔφη πρὸς τινὰ τῶν ἀγίων προφητῶν Ἰερεμίας οὗτος ἦν
30 «Οὐχ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλυξ
κόπτων πέτραν;». Διὶκνεῖται γὰρ ὥσπερ διὰ παντός ὁ τοῦ Θεοῦ λό-
γος, καὶ οἷς ἂν φθέγξαιτο τὸ ἀντιστατοῦν οὐδέν, εἶκει δὲ μᾶλλον,
καὶ τὰ σκληρὰ καὶ ἀντίτυπα καταθραύεται εὐκόλως, καὶ τοῖς δε-
σποτικοῖς θελήμασι καὶ οὐχ ἐκόντα παραχωρεῖ. «Μεγάλη» δὴ οὖν

πολυώδυνη για τους κατοίκους τῆς χώρας. Ὁ λόγος ὅμως εἶναι ἀληθής, ἔστω κι ἂν θεωρηθεῖ ὅτι λέγεται για στρατιῆς ἀνθρώπων πού θέλουν νὰ ἐπιτεθοῦν σέ χώρα καί σέ πόλεις. Γιατί, κατακλύζοντας τὰ πάντα ὅμοια μὲ ἀκρίδες, καταστρέφουν βέβαια τοὺς ἀγρούς, καταστρέφουν ὅμως καί τὶς πόλεις, πηδώντας πάνω ἀπὸ τὰ τείχη καί μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια τοῦ κόσμου, συναγωνιζόμενοι σὲ ἀγριότητα τοὺς φόβους τοῦ σεισμοῦ.

Στίχ. 11. «Καὶ ὁ Κύριος θὰ φωνάξει δυνατὰ ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴ στρατιωτικὴ δύναμη· γιατί τὸ στρατεύμα αὐτοῦ εἶναι πάρα πολύ, ἀλλὰ εἶναι μεγάλα κι αὐτὰ πού ἐκεῖνος προστάζει. Γιατί ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι μεγάλη, μεγάλη καὶ ὑπερβολικὰ λαμπρὴ».

25. Εἶπα ἤδη ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ προφήτη εἶναι νὰ παρουσιάσει φοβερὴ καὶ ἀβάσταχτη τὴ συμφορὰ, για νὰ προχωρήσουν στὴν ἀπόφαση νὰ πράξουν πιά τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ σκεφθοῦν πιὸ συνετὰ ἐκεῖνοι πού μὲ τὶς παρεκτροπές τους σὲ φαυλότητες εἶχαν λυπήσει τὸν νομοθέτη. Γιατί γνωρίζει, γνωρίζει καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῶν παθημάτων νὰ ὀδηγεῖ εὐκόλα κάποιους σὰν ἀπὸ ἀνάγκη νὰ πράττουν ὅσα εἶναι εὐάρεστα σ' αὐτὸν πού συνηθίζει νὰ σώζει κι ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ δεινὰ. «Θὰ φωνάξει λοιπὸν ὁ Κύριος ἀπέναντι στὴ στρατιωτικὴ δύναμη αὐτοῦ», ἀναλαμβάνοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὁ ἴδιος τὴ στρατηγία καὶ παροτρύνοντας τους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Γιατί ἀρμόζει ὄχι σὲ κάποιον ἄλλον μᾶλλον, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους πού ὑπερασπίζονται καὶ εἶναι ταγμένοι μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ διεγείρουν τοὺς στρατιῶτες καὶ νὰ θεωροῦν δικό τους τὸ στρατόπεδο. Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει ὅτι τὰ δεινὰ δὲν ἔρχονται αὐτόκλητα, οὔτε συμβαίνουν ἔτσι ἀπλὰ καὶ στὴν τύχη, ἀλλὰ μᾶλλον καταφέρονται ἀπὸ τὸν Θεό, πού ἔχει βέβαια προσβληθεῖ καὶ ἐπομένως τιμωρεῖ δίκαια. Ἀλλὰ τοὺς προκαλεῖ φόβο, λέγοντας ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ στρατιά, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ τὰ ἔργα τῶν λόγων του. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ πραγματοποιηθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὸ πού προστάζει ὁ Θεός. Καὶ πράγματι εἶπε σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες αὐτὸς ἦταν ὁ Ἰερεμίας: «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι μου σὰν τὴ φωτιὰ πού κατακαίει, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν πελέκι πού κόβει καὶ τὴν πέτρα;»⁴. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διαπερνᾷ τὰ πάντα, καὶ σὲ ὅσα πεῖ δὲν ἀντιστέκεται τίποτε, ἀλλὰ ὑποχωροῦν καὶ συντριβόνται εὐκόλα καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ ἀντίθετα καὶ ὑποχωροῦν καὶ χωρὶς νὰ θέλουν σ' αὐτὰ πού θέλει ὁ Κύριος. «Εἶναι» λοιπὸν, λέγει, «μεγάλῃ καὶ λαμπρῇ ἡ ἡμέρα», για τὴ φήμη πού

«καὶ ἐπιφανῆς ἢ ἡμέρα», φησί, διὰ τὴν εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους τῶν ἐπαχθησομένων δεινῶν διατρέχουσαν φήμην.

Στίχ. 11. «Καὶ τίς ἔσται ἱκανὸς αὐτῆ;».

ΚΣΤ'. Τουτέστιν, οὐδεὶς ἂν γένοιτο τῶν ἐπὶ γῆς ἀτεράμιων οὕτω καὶ εὐσθενῆς, ὡς ἀντεξάγειν δύνασθαι ταῖς θείαις ὀργαῖς. Καὶ σοφὸς ἦν ἄγαν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἀνακεκραγῶς πρὸς Θεόν. «Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου;».

Στίχ. 12-14. «Καὶ νῦν λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἐπιστρέφητε πρὸς με ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν, ἐν νηστεία καὶ ἐν κλαυθμῷ καὶ ἐν κοπετῷ, καὶ διαρῶρήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν· καὶ ἐπιστρέψατε πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν, ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ἐστί, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις. Τίς οἶδεν εἰ ἐπιστρέψει καὶ μετανοήσει καὶ ὑπολείπεται ὀπίσω αὐτοῦ εὐλογίαν, θυσίαν καὶ σπονδὴν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν;».

ΚΖ'. Ἐντεῦθεν ἂν μάθοις, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς οὐχ ἑτέρου του χάριν ὑψοῦ μὲν ἐτίθει τὰ διηγήματα, σκληρὰν δὲ αὐτοῖς καὶ δυσδιακόμιστον κομιδῆ προαναφωνεῖ τὴν συμφορὰν, ἢ ὥστε λοιπὸν μεταπειῖσαι παρελθεῖν εἰς μετάγνωσιν. Ἀπογινώσκειν γὰρ οὐκ ἔα· δι-
20 αβεδαιουῦται δέ, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς, εἴπερ ἔλοιντο φρονεῖν τὰ βελτίω καὶ τὰς ἰδίας ὁδοὺς κἂν γοῦν τοῖς δευτέροις ἐπανορθοῦν εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῷ, πεπαύσεται πάντως τὰ ἐξ ὀργῆς καὶ εἰς πλάτος αὐτοῖς εὐκοσμίας μεταχωρήσει τὰ πράγματα. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς τε ἐπιστροφῆς αὐτοῖς καὶ ὁ τῆς λιτῆς τρόπος, καθίστησιν ἐναογῆς οὕ-
25 τω λέγων «Καὶ νῦν λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ἐπιστρέφητε πρὸς με ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν». Ἐρῶίφθω, φησί, τὰ παρωχηκότα, καὶ ἀποδημείτω πρὸς λήθην τὰ φθάσαντα· ἐαυτῶν ἀμείνους ὄφθητε τοῖς δευτέροις, ἐκμειλίσησθε Θεὸν νηστεία καὶ πόνῳ, κοπετῷ τε καὶ ὀδυρμοῖς. Ἐψεται γὰρ πάντως ταῦτα δοῶν ἠρημένοις τὸ χρῆ-
30 ναι λοιπὸν ἐν εὐπαθείαις εἶναι καὶ τρυφῇ. Ὡσπερ γὰρ τῆς ῥαστώνης τὸ τέλος καὶ τοῦ διαπίπτειν εἰς ἡδονὰς καταστρέφει πάντως εἰς οἰμωγὰς καὶ κόλασιν, οὕτω τῆς ἐπεικειᾶς καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι πόνων ἢ ἔκθασις εἰς τὸ τῆς εὐημερίας ἔρχεται πλάτος.

πλανᾶται σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ δεινὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν.

Στίχ. 11. «Καὶ ποιὸς εἶναι ἱκανὸς ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτήν;».

26. Δηλαδή κανένας ἄνθρωπος δὲν θὰ βρεθεῖ τόσο σκληρὸς καὶ ἀλύγιστος, ὥστε νὰ μπορέσει ν' ἀντιπαρατεθεῖ στὴ θεία ὀργή. Καὶ ὁ Δαβίδ ἦταν πάρα πολὺ σοφὸς ποὺ φώναζε πρὸς τὸν Θεό· «Ἐσὺ εἶσαι φοβερός, καὶ ποιὸς θ' ἀντισταθεῖ στὴν ὀργή σου;»⁵⁵.

Στίχ. 12-14. «Καὶ τώρα λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός μας Ἐπιστρέψτε σ' ἐμένα μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας μὲ νηστεία καὶ δάκρυα καὶ θρήνο. Σχίστε τὴν καρδιά σας, καὶ ὄχι τὰ ροῦχα σας, καὶ ἐπιστρέψτε στὸν Κύριο τὸν Θεό σας, γιὰτὶ εἶναι ἐλεήμων καὶ σπλαχνικός, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ ἀλλάζει γνώμη γιὰ τὶς κακίες. Ποιὸς ξέρει ἂν θὰ ἐπιστρέψει καὶ μετανοήσει καὶ ἀφήσει πίσω του εὐλογία καὶ προσφέρει θυσία καὶ σπονδὴ στὸν Κύριο καὶ Θεό σας;».

27. Ἀπὸ αὐτὸ μπορεῖς νὰ μάθεις, καὶ πολὺ καθαρά, ὅτι δὲν ἔδινε γιὰ κανένα ἄλλο λόγο ἔμφαση σὲ ὅσα ἐξιστόρησε, προαναγγέλλοντας ὅτι θὰ ἦταν γι' αὐτοὺς σκληρὴ καὶ ἀνυπόφορη ἢ συμφορὰ, παρὰ γιὰ νὰ τοὺς κάνει στὴ συνέχεια νὰ μετανοήσουν. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πέσουν στὴν ἀπόγνωση, ἀλλὰ τοὺς διαβεβαιώνει, καὶ πολὺ καθαρά, ὅτι ἂν θελήσουν ν' ἀλλάξουν γνώμη πρὸς τὸν καλύτερο, καὶ ἐπανορθώσουν τὴν πορεία τους, ἔστω καὶ σὲ μιὰ δεύτερη προσπάθεια, πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι ἄρεστο στὸν Θεό, τότε ὅπωςδήποτε θὰ σταματήσουν τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του καὶ ἡ κατάσταση θὰ μεταβληθεῖ σὲ μιὰ εὐρῦχωρη ἄνεση. Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ τρόπος καὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς παράκλησης, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας τὰ ἑξῆς «Καὶ τώρα λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός σας ἐπιστρέψτε σ' ἐμένα μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας». Νὰ πεταχθοῦν μακριά, λέγει, τὰ περασμένα, καὶ τὰ προηγούμενα ὡς ὀδηγηθοῦν στὴ λησμονιά. Κάνετε καλύτερο τὸν ἑαυτὸ σας μὲ τὴ δεύτερη προσπάθειά σας ἐξιλεῶστε τὸν Θεό μὲ νηστεία καὶ κόπο, μὲ θρήνους καὶ ὀδυρμούς. Γιατὶ ὅπωςδήποτε, ἂν θελήσετε νὰ τὰ κάνετε αὐτά, θὰ ἐπακολουθήσει ζωὴ μὲ εὐτυχία καὶ τρυφή. Γιατὶ ὅπως τὸ τέλος τῆς ραθυμίας καὶ ἡ πτώση στὴ φιλήδονη ζωὴ καταλήγει σὲ θρήνους καὶ τιμωρία, ἔτσι καὶ τὸ τέλος τῆς καλωσύνης καὶ τῶν κόπων τῆς μετάνοιας ὀδηγεῖ στὴν πλατιὰ εὐτυχία.

Χρήσιμον οὖν ἄρα τὸ κλαίειν ἐφ' ἁμαρτίαις καὶ λυπεῖσθαι κατὰ Θεόν. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος· «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται». Μακαρίζει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοὺς «Πενθοῦντας νῦν, ὅτι αὐτοὶ 5 παρακληθήσονται». Καὶ μὴν καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν Σολομῶν τοιοῦτόν τι φησὶν αἰνιγματωδῶς· «Ἀγαθὸν τὸ πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ τὸ πορευθῆναι εἰς οἶκον πότου». Πλὴν ἐκεῖνο περιθρεῖν ἀναγκαῖον, ὅση τίς ἐστι τῆς νηστείας ἢ δύνάμις Ἐξημεροῦ τὸν Δεσπότην, κατευνάζει τὴν ὀργήν, ἀνατρέπει κόλασιν. Ἐαν- 10 τοὺς γὰρ αἰκίζόμενοι, μονονουχὶ καὶ λελυττηκότα καὶ ἀγριαίνοντα καθ' ἡμῶν τὸν θεῖον εὖ μάλα δυσωποῦμεν θυμὸν καὶ τὴν τοῦ καταπαίοντος χεῖρα συστελοῦμεν εὐκόλως. Εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι καὶ μόνον ὁμολογοῦντες τὰς ἁμαρτίας Θεοῦ κατοικτεῖροντος δικαιούμεθα, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὅτι τοῖς ἐξ ἀσκήσεως πόνοις 15 ἑαυτοὺς κατατῆκοντες καὶ οἶον αἰτοῦντες δίκας, τῶν ἡμαρτημένων κερδανοῦμεν παρὰ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν; Πενθεῖν οὖν ἄρα κελεύει καὶ διαρῶρηγνύναι σφᾶς, ἥκιστα μὲν τὰ ἄμφια, διαπτύσσειν δὲ μᾶλλον νοητῶς τὴν καρδίαν τὴν ἀπηνηὴ καὶ πεπιλημένην εἰς ἣν ὁ θεῖος οὐκ εἰσδύεται φόβος Ἐπιστέλλει γοῦν Κορινθίοις ὁ 20 Παῦλος· «Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν ὡς τέκνοις λέγω· πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς».

Χρὴ δὴ οὖν ἄρα κατευρύνειν μὲν ὥσπερ Θεῶ τὴν καρδίαν, καὶ μονονουχὶ περιρῶρηγνύναι τὸν νοῦν, ἵν' εἰσδέξαιτο τὸ αὐτοῦ. 25 Τὸ γὰρ τοι πλάττεσθαι λύπην, καταρῶρηγνυμένων ἀμφίων εἰκῆ καὶ μάτην, ὀνήσειεν ἂν οὐδὲν τοὺς τοῦτο δρᾶν ἠρημένους, ἐμποιήσειε δ' ἂν οὐ βραχὺ τὸ κέρδος τὸ ἀνοιγνύναι καρδίαν καὶ ἐναποτίθεσθαι τὸ Θεῶ δοκοῦν· ἀποκομιεῖ γὰρ τὸ χρῆμα πρὸς σωτηρίαν. Ὅτι δὲ οὐκ ἀποτεύξονται τοῦ σκοποῦ ποιοῦμενοι τὰς λι- 30 τὰς, ἐμπεδοῖ λέγων, ὡς εἶη μὲν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης «φιλόανθρωπος τε καὶ πολυέλεος, οἰκτίρων καὶ ἀγαθὸς καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις». Εἰ γὰρ δὴ καὶ ἔλοιτο κακοῦν τοὺς ἡμαρτηκότας, ἀλλ' οὖν ἔσται προῖος, καὶ οὐκ ἐς μακρὰν μεταχωρεῖ γὰρ εὐκόλως

56. Β' Κορ. 7, 10.

59. Α' Ἰω. 1, 9.

57. Ματθ. 5, 4.

60. Β' Κορ. 6, 12-13.

58. Ἐκκλ. 7, 2.

Εἶναι λοιπὸν χρήσιμο τὸ κλάμα γιὰ τὶς ἁμαρτίες καὶ ἡ λύπη κατὰ Θεόν. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ὁδηγεῖ στὴ μετάνοια ποὺ τέλος τῆς ἔχει τὴ σωτηρία, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μετανοεῖ κανεὶς»⁵⁶. Ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μακαρίζει «αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν τώρα, γιὰ τὸ αὐτοὶ θὰ βροῦν παρηγοριά»⁵⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν κάτι ὅμοιο μᾶς λέγει αἰνιγματικά: «Εἶναι ὠφέλιμο νὰ μεταβεῖ κανεὶς σὲ σπίτι ποὺ πενθεῖ, παρὰ νὰ μεταβεῖ σὲ σπίτι ποὺ διασκεδάζουν»⁵⁸. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἐξετάσουμε ἐκεῖνο, πόσο μεγάλη δηλαδὴ εἶναι ἡ δύναμη τῆς νηστείας. Ἐξημερώνει τὸν Κύριο, κατευνάζει τὴν ὀργή του, σταματᾷ τὴν τιμωρία. Γιατί, ὑποβάλλοντας τὸν ἑαυτό μας σὲ ταλαιπωρίες, καταπραΰνομε μὲ ἐπιτυχία τὴ θεία ὀργὴ ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο κινεῖται ἐναντίον μας μὲ λύσσα καὶ ἀγριότητα καὶ συγκρατοῦμε εὐκόλα τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ μᾶς χτυπᾷ. Γιατί, ἂν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι καὶ μόνο ὁμολογώντας τὶς ἁμαρτίες μας⁵⁹ δικαιωνόμαστε κερδίζοντας τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς ὅτι καταλειώνοντας τὸν ἑαυτό μας μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως καὶ τιμωρώντας τὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἔτσι, θὰ κερδίσομε τὴ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεό; Παραγγέλλει λοιπὸν νὰ πενθοῦμε καὶ νὰ σχίζομε τὸν ἑαυτό μας, καὶ ὄχι τὰ ροῦχα μας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀνοίγομε τὴν καρδιὰ μας τὴ σκληρὴ καὶ ἀρράγιστη, στὴν ὁποία δὲν εἰσχωρεῖ ὁ θεῖος φόβος. Γράφει λοιπὸν ὁ Παῦλος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς Κορινθίους «Δὲν εἶναι στενὸς ὁ χῶρος γιὰ σᾶς μέσα στὴν καρδιὰ μας, ἀλλὰ ἡ στενότης χῶρου ὑπάρχει μᾶλλον μέσα στὰ δικά σας σπλάχνα. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου· ἀνταποδώστε μας τὰ ἴδια: ἀνοίξτε καὶ σεῖς τὴν καρδιὰ σας»⁶⁰.

Πρέπει λοιπὸν ν' ἀνοίγομε τὴν καρδιὰ μας ὅπως στὸν Θεὸ καὶ νὰ ξεσχίζομε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νοῦ μας γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ θέλημά του. Γιατί τὸ νὰ προσποιούμαστε λύπη σχίζοντας τὰ ροῦχα ἀσκοπα καὶ μάταια, δὲν θὰ ὠφελήσῃ καθόλου αὐτοὺς ποὺ τὸ κάνουν αὐτό, ἐνῶ θὰ μᾶς προσφέρει ὄχι κικρὸ κέρδος τὸ ν' ἀνοίξομε τὴν καρδιὰ μας καὶ νὰ ἐναποθέσομε σ' αὐτὴν αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό· γιὰ αὐτὸ θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ στὴ σωτηρία. Ὅτι βέβαια δὲν θ' ἀποτύχουν στὸ σκοπὸ τους προσφέροντας τὶς προσευχὲς τοὺς στὸν Θεό, τὸ ἐμπεδώνει ὁ προφήτης λέγοντας, ὅτι ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων «εἶναι φιλόανθρωπος καὶ πολυέλεος, φιλεύσπλαγχνος καὶ ἀγαθός, καὶ μεταβάλλει γνώμη γιὰ τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων. Γιατί ἀκόμα κι ἂν θὰ ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρ-

ἐπὶ τὸ βουλευέσθαι τὰ χρηστά. Τοῦτο εἶναί φημι τὸ «μετανοεῖν ἐπὶ ταῖς κακίαις». Ὑποτεμνόμενος δὲ χρησίμως ὁ προφήτης τῶν τὴν σωτηρίαν ἀπεγνωκότων τὸ εἰκαιόβουλον, «Τίς οἶδε», φησὶν, «εἰ μετανοήσει καὶ ὑπολείψεται ὀπίσω αὐτοῦ εὐλογίαν», τουτέστι δώσει τοῖς ἐπιστρέφουσι τὸ μετασχεῖν εὐλογίαν, ὥστε καὶ σπονδὴν καὶ θυσίαν ἀναθεῖναι πάλιν αὐτῷ, χαίροντάς τε καὶ εὐφρανομένους ἀνάψαι τὰ χαριστήρια;

Στίχ. 15-17 «Σαλπύσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε λαόν, ἀγιάσατε ἐκκλησίαν, ἐκλέξασθε πρεσβυτέρους, συναγάγετε νήπια θηλάζοντα μαστούς, ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς Ἄνὰ μέσον τῆς κρηπίδος καὶ τοῦ θυσιαστηρίου κλαύσονται οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες τῷ Κυρίῳ καὶ ἔρουσιν· Φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου, καὶ μὴ δῶς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος τοῦ κατάρξαι αὐτῶν ἔθνη, ὅπως μὴ εἴπωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι, Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν;».

ΚΗ. - ΚΘ. Διανίστησιν εὖ μάλα καὶ διὰ τούτων αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ τρόπον οὐδένα τῆς εἰς τοῦτο σπουδῆς ἀνεπιτήδευτον ἔαν ἐπιτάττει χρησίμως. Δεῖν γάρ, ἔφη, λαμπρῶ καὶ διαπρυσίῳ κηρύγματι κεχρημένους, ἀγιάζειν μὲν νηστείαν, κηρύξαι δὲ θεραπείαν, καὶ συναγείρειν ἐν ἐκκλησίᾳ τοὺς θεραπεύειν ὀφείλοντας, δῆλον δὲ ὅτι λελυπημένον τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, νηπιά τε πρὸς τούτοις ἀρτιγενῆ καὶ ὑπότιτθα, καὶ μὴν καὶ νυμφίοι, καὶ ἀρτίγαμοι κόραι, τάχα που κατεστεμμένων ἔτι παστῶν ἐκθέουσαι καὶ γαμηλίους εὐνάς ἀρνούμεναι, τρυφῆς τε ὑπερορῶσαι καὶ πότων, καὶ ἀλλασσόμεναι τὴν σκληραγωγίαν (κρότου περιεσταλμένου καὶ ἠρεμοῦντων ἀσμάτων καὶ εὐφημιῶν, ἃς ἔθος τισὶν ἀνάπτειν ἔσθ' ὅτε τοῖς γεγαμηκόσι) καὶ ὁμοῦ νυμφίοις ὀλοφυρόμεναι. Καὶ γάρ ἐστὶν ἀληθὲς ὅπερ ἔφη τις τῶν παρ' ἡμῖν σοφῶν «Μουσικὰ ἐν πένθει, ἄκαιρος διήγησις». Ἐπηρητημένης δὴ οὖν θείας ἡμῖν ὀργῆς, πενθεῖν ἀναγκαῖον, οὐχὶ δὴ πότοις τε καὶ τρυφαῖς ἐναβρύνεσθαι φιλεῖν. Ὅτι γὰρ οὐκ

τησαν, ὡσὸσο θὰ δείξει τὴν πραότητά του καὶ δὲν θὰ ἀργήσει. Γιατὶ προχωρεῖ εὐκόλα στὸ νὰ θελήσει τὰ καλά. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει, «ὅτι μετανοεῖ γιὰ τὶς κακίες». Διακόπτοντας χρήσιμα ὁ προφήτης τὴν ἐπιπολαιότητα ἐκείνων πού ἀπογοητεύθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία λέγει· «Ποιὸς ξέρεῖ ἂν θὰ μετανοήσει καὶ θ' ἀφήσει πίσω του τὴν εὐλογία;», δηλαδή δώσει σ' αὐτοὺς πού ἐπιστρέφουν τὴ δυνατότητα νὰ μετᾶσχουν στὴν εὐλογία, ὥστε καὶ σπονδὴ καὶ θυσία νὰ προσφέρουν πάλι σ' αὐτόν, καὶ μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη νὰ ἀναπέμψουν τὰ εὐχαριστήρια;

Στίχ. 15-17. «Σαλπίστε μὲ τὴ σάλπιγγα στὴ Σιών, ἀγιάστε τὴ νηστεία, κηρύξτε τὴν ἐξιλέωση τοῦ Θεοῦ, συγκεντρῶστε τὸ λαό, ἀγιάστε τὴν ἐκκλησία, ἐκλέξτε πρεσβυτέρους, συγκεντρῶστε τὰ νήπια πού θηλάζουν, ἃς βγεῖ ὁ νυμφίος ἀπὸ τὸν κοιτώνα καὶ ἡ νύμφη ἀπὸ τὸ θάλαμό της. Ἀνάμεσα στὴν κρηπίδα καὶ τὸ θυσιαστήριο νὰ κλάψουν οἱ ἱερεῖς, οἱ λειτουργοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ ποῦν· Λυπήσου, Κύριε, τὸν λαό σου, καὶ μὴν ἀφήσεις τὴν κληρονομία σου νὰ ἐξευτελισθεῖ μὲ τὸ νὰ ὑποταχθεῖ στὰ ἔθνη, γιὰ νὰ μὴν ποῦν τὰ ἔθνη, Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς αὐτῶν;».

28-29. Τοὺς προδιαθέτει πολὺ καλὰ καὶ μὲ αὐτὰ πρὸς μετάνοια καὶ τοὺς προστάζει κατὰ τρόπο χρήσιμο νὰ μὴν ἀφήνουν κανένα τρόπο ἀνεκτέλεστο στὴν προσπάθεια αὐτή. Γιατὶ εἶπε, ὅτι πρέπει, χρησιμοποιώντας λαμπρὸ καὶ καθαρὸ κήρυγμα, νὰ ἀγιάσουν τὴ νηστεία, νὰ κηρύξουν τὴν ἐξιλέωση, καὶ νὰ συγκεντρῶσουν σὲ σύναξη αὐτοὺς πού ὀφείλουν νὰ τὸν ἐξιλεώσουν, δηλαδή τὸν Θεὸ πού ἔχει ἐξοργισθεῖ. Κι αὐτοὶ εἶναι οἱ νέοι καὶ οἱ νεάνιδες, οἱ ἡλικιωμένοι μαζί μὲ τοὺς νεώτερους⁶¹, τὰ νήπια καὶ τὰ νεογέννητα πού θηλάζουν, ἀλλὰ καὶ οἱ νυμφῖοι καὶ οἱ νεόνυμφες κοπέλλες, βγαίνοντας μὲ διασύννη ἀπὸ τὰ στολισμένα ἀκόμα νυμφικὰ δωμάτια καὶ ἀρνούμενες τὰ κρεββάτια τοῦ γάμου, περιφρονώντας τὴν τρυφή καὶ τὰ ποτὰ καὶ ἀνταλλάσσοντάς τα μὲ τὴν σκληραγωγία (ἐνῶ περιορίζονται οἱ κρότοι καὶ τὰ τραγούδια ἡρεμοῦν καὶ οἱ ἐπευφημίες πού συνηθίζεται ν' ἀποδίδονται πολλές φορές στοὺς νεόνυμφους), καὶ μοιρολογώντας μαζί μὲ τοὺς νυμφίους. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς μας. «Ἡ μουσικὴ στὸ πένθος εἶναι ἀκαιρὴ διήγηση»⁶². «Ὅταν λοιπὸν ἡ θεία ὀργὴ κρέμεται ἀπὸ

62. Σοφ. Σειρ. 22, 6.

ἀμοιρήσειεν ἂν μομφῆς τε καὶ δίκης τὸ οὐκ ἐν καιρῷ τρυφᾶν, σαφηνιεῖ τις λέγων τῶν ἀγίων προφητῶν περὶ τῶν ἐξ Ἰσραήλ· «Καὶ ἐκάλεσε Κύριος Σαβαὼθ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κλαυθμὸν καὶ κοπετὸν καὶ ξύρησιν καὶ ζῶσιν σάκκων, αὐτοὶ δὲ ἐποίησαντο
5 εὐφροσύνην, σφάζοντες μόσχους καὶ θύοντες πρόβατα καὶ λέγοντες, Φάγωμεν καὶ πῖωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». Ἰτέον δὴ οὖν εἰς θρήνους καὶ δάκρυα, ἐπηροτημένης ὀργῆς, καὶ δι-εῤῥίφθω πότος.

Δεῖν δὲ δὴ φησιν ὁ προφήτης καὶ αὐτὸ τοῖς πενθοῦσι τὸ ἰε-
10 ρὸν καὶ ἀπόλεκτον ἀναπλέκεσθαι γένος, καὶ πρὸς αὐταῖς ταῖς τοῦ ναοῦ κρηπίσι, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου κατολολύ-
ξιν ἐκτενωῶς ἀνακεκραγότας καὶ λέγοντας· «Φεῖσαι, Κύριε τοῦ λαοῦ σου, καὶ μὴ δῶς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος, τοῦ κα-
τάρξαι αὐτῶν ἔθνη, ὅπως μὴ εἴπωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι, Ποῦ ἐστὶν ὁ
15 Θεὸς αὐτῶν;». Ἄλλ' εἰ περὶ μόνῃς αὐτῶ τῆς ἀκρίδος λόγος ἦν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον λιμοῦ καὶ ἐνδείας αἰτουῦσιν ἀπαλλαγὴν, ἐκδεδί-
ασι δὲ τὸ πεσεῖν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ παραιτοῦνται γέλωτα καὶ ὄνειδισμόν; Εἰκὸς οὖν, φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ ἀληθές, ὡς ἐν τοῖς αἰ-
νύγμασι τοῖς περὶ τῆς ἀκρίδος ἢ τῶν Ἀσσυρίων ἔφοδος ἐγράφετο
20 λεληθότως. Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκρίδος τὰ τοιάδε νοεῖν, καταθαυμάσειεν ἂν εἰκότως τῶν προφητικῶν θε-
σπισμάτων τὴν οἰκονομίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ τῆς κολάσεως τρόπος μονονουχὶ κατακέκραγε τῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἀβουλίας, καὶ προσέτι τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀσθενείας. Ἠλλάξαντο γὰρ «θεοὺς οἱ οὐκ εἴ-
25 σι θεοί», καὶ τὸν τῶν ὄλων ἀφέντες Δημιουργόν, προσκεκνήκα-
σιν τῇ Βάαλ. Ἄλλ' ἰδοὺ τῆς ἀκρίδος ἀφόρητον ποιοῦνται τὴν παρεμβολήν, βροῦχος ὀπλίζεται καὶ πεπτῶκασιν, οὐδεμίαν ἔχουσι τὴν ἐπικουρίαν ἐκ τῶν ψευδωνύμων θεῶν. Οἱ δὲ δὴ βρούχου καὶ ἀκρίδος ἠττώμενοι, ποίαν ἂν ἔτι τοῖς προσκυνουῦσιν αὐτοῖς ἐπι-
30 δοῖεν τὴν ἄκειςιν εἰ μάχοιντο πρὸς ἐχθρούς καὶ ταῖς τῶν πολεμίων πολιορκοῖντο φάλαγξιν;

πάνω μας είναι ανάγκη νὰ πενθοῦμε, ὄχι νὰ θέλομε νὰ διασκεδάζομε μὲ συμπόσια καὶ γλέντια. "Ὅτι βέβαια δὲν θὰ μείνει χωρὶς κατηγορία καὶ χωρὶς τιμωρία ἢ ἄκαιρη διασκέδαση, τὸ διευκρινίζει κάποιος ἅγιος προφήτης λέγοντας γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες: «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων τοὺς κάλεσε τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ κλάψουν καὶ νὰ θρηνήσουν καὶ νὰ ξυρισθοῦν καὶ νὰ ζωσθοῦν σάκκους πένθιμους, αὐτοὶ ὅμως ἔστησαν διασκέδαση σφάζοντας μοσχάρια, θυσιάζοντας πρόβατα καὶ λέγοντας: "Ἄς φᾶμε κι ἄς πιοῦμε, γιατί αὔριο πεθαίνομε»⁶³. "Ἄς καταφεύγομε λοιπὸν σὲ θρήνους καὶ δάκρυα ὅταν ἡ θεία ὀργὴ κρέμεται ἀπὸ πάνω μας, κι ἄς πάει πέρα τὸ ποτό.

Ἄλλὰ πρέπει, λέγει ὁ προφήτης, καὶ αὐτὸ τὸ ἱερὸ καὶ ἐκλεκτὸ γένος νὰ πάρει μέρος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν, καὶ μάλιστα νὰ θρηνολογοῦν ἀκατάπαυστα ἀνάμεσα στὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ καὶ στὸ θυσιαστήριο κραυγάζοντας καὶ λέγοντας: «Λυπήσου, Κύριε, τὸ λαό σου, καὶ μὴν ἀφήσεις τὴν κληρονομία σου νὰ ἐξευτελισθεῖ, μὲ τὸ νὰ ὑποταχθεῖ στὰ ἔθνη, μὴ τυχὸν καὶ ποῦν τὰ ἔθνη· Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς αὐτῶν;». Ἄλλὰ ἂν ὁ λόγος αὐτοῦ εἶναι μόνο γιὰ τὴν ἀκρίδα, πῶς δὲν ζητοῦν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ στέρση, ἀλλὰ κυριεύονται ἀπὸ φόβο μήπως πέσουν στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ θέλουν ν' ἀποφύγουν τὸν χλευασμὸ καὶ τὸν ἐμπαιγμὸ. Εἶναι εὐλογο λοιπὸν, καὶ θὰ ἔλεγα καὶ ἀληθινὸ, ὅτι στοὺς αἰνιγματικούς λόγους γιὰ τὶς ἀκρίδες ὑποδηλωνόταν κατὰ τρόπο καλυμμένο ἡ ἔφοδος τῶν Ἀσσυρίων. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος νὰ τὰ ἐκλάβει αὐτὰ καὶ γιὰ τὶς ἀκρίδες, θὰ θαυμάσει εὐλογα τὴν οἰκονομία τῶν προφητικῶν θεσπισμάτων. Γιατὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας κατακραύγαζε κατὰ κάποιο τρόπο ἐναντίον τῆς ἀνοησίας τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ συνάμα καὶ ἐναντίον τῆς ἀσθένειάς τους. Γιατὶ ἄλλαξαν τὸν Θεὸ «μὲ θεοὺς ποὺ δὲν ἦταν θεοί», καὶ ἀφήνοντας τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, προσκύνησαν τὸν Βααλ. Ἄλλὰ νὰ, οἱ ἀκρίδες κάνουν τὴν ἀνυπόφορη ἐπιδρομὴ τους, ὁ βροῦχος ἐξοπλίζεται, καὶ ἔπεσαν χωρὶς νὰ πάρουν καμμιά βοήθεια ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς τους. Αὐτοὶ ὅμως οἱ θεοὶ ποὺ νικιένται ἀπὸ τὸν βροῦχο καὶ τὴν ἀκρίδα ποιά θεραπεία θὰ προσφέρουν στοὺς προσκυνητὲς τους, ἂν πολεμοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολιορκοῦνταν ἀπὸ τὶς φάλαγγες τῶν ἀντιπάλων τους;

*****

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Στίχ. 18-20. «Καὶ ἐξήλωσε Κύριος τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ ἐφείσατο τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἀπεκρίθη Κύριος καὶ εἶπε τῷ λαῷ αὐτοῦ· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν τὸν σῖτον καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ ἐμπλησθήσεσθε αὐτῶν, καὶ οὐ δώσω ὑμᾶς οὐκ ἔτι εἰς ὄνειδισμόν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶ ἐκδιώξω ἀφ' ὑμῶν».

Λ'. Ἐθρεῖ δὴ τρέχοντα κατὰ πόδας τὸν ἔλεον. Φθάνει γάρ, οἶμαι, τὸ πένθος ἢ γαληνότης καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι δάκρυ-
 10 ον ἢ τοῦ κατοικτεῖραντος χάρις. Οὐ γὰρ μόνον ἠλέει τοὺς πεπρα-
 χότας ἀθλίως, ζηλοῖ δὲ μᾶλλον καὶ ἐπεμήνισε τοῖς λελυπηκόσιν,
 οἳ καὶ τῆς ἐπενηνεγμένης αὐτοῖς ἀθλιότητος γεγόνασιν ὑπουργοί.
 Ἐπισκῆπτει δέ που τοῖς Βαβυλωνίοις ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὡς
 ἀπηνέστερον ἢ περ ἐχρῆν τοῖς ὑπὸ θεῖαν ὄργην ἐπενηνεγμένοις.
 15 Ἐφη γὰρ ὅτι, «Ἐγὼ δέδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ
 ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος». Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὸν μακάριον προφήτην
 Ζαχαρίαν· «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ
 τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ θυμῷ μεγάλῳ ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔ-
 θνη τὰ συνεπιτιθέμενά μοι, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐ-
 20 τοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Ζηλώσας δὴ οὖν τὸν λαὸν αὐτοῦ,
 κατεπαγγέλλεται μὲν ἀφθόνως αὐτοῖς χορηγήσειν τὰ ζωαρκῆ,
 καὶ τῆς προλαβούσης συμφορᾶς ἰσοπαλῆ πως τὴν εὐθυμίαν, καὶ
 τὰ ἐδώδιμα μὲν εἰς κόρον, ἀσφάλειαν δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ μὴ
 εἰς χεῖρας δοθήσεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μήτε μὴν ὑποπεσόντας δου-
 25 λεία τῇ ἐπ' αὐτοῖς, οἰκτρὸν καὶ ἐπ' ἀθλιότητι ζῆσαι βίον. Ὑπι-
 σχνεῖται δὲ πρὸς τούτοις ἀφανίσει τὸν ἀπὸ βορρᾶ, τουτέστι τὸν
 βορειότερον (τὸν Ἀσσύριον)· καὶ πρὸς ἀκτῖνα γὰρ αὐτοῖς μᾶλλον
 ἢ χώρα. Εἰ δὲ δὴ τις οἶοιτο καὶ ἐκ τῶν βορειοτέρων τῆς Ἰουδαίας

*****

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦ. 2, στίχ. 18-20. «Καὶ ὁ Κύριος ἀγάπησε τὴ γῆ του καὶ λυπήθηκε τὸ λαό του. Καὶ ἀποκρίθηκε ὁ Κύριος στὶς ἰκεσίες τοῦ λαοῦ του καὶ τοὺς εἶπε· Νά, ἐγὼ σᾶς στέλνω τὸ σιτάρι, τὸ κρασί καὶ τὸ λάδι καὶ θὰ τὰ λάβετε μὲ ἀφθονία, καὶ δὲν θὰ σᾶς παραδώσω πιά στὸν ἐμπαιγμὸ τῶν ἐθνῶν, κι αὐτὸν ποὺ σᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν βορρᾶ θὰ τὸν διώξω ἀπὸ σᾶς».

30. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ἀκολουθεῖ καταπόδι ἢ εὐσπλαχνία. Γιατὶ προφθαίνει, νομίζω, ἡ γαλήνη τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας ἢ χάρη ἐκείνου ποὺ τοὺς λυπήθηκε. Γιατὶ δὲν ἔλεεῖ μόνο τοὺς ἑξαθλιωμένους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τοὺς ἀγαπᾶ, ὥστε καὶ νὰ θυμώσει μὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς προκάλεσαν πόνο καὶ ἔγιναν βοηθοὶ στὴ συμφορὰ ποὺ καταφέρθηκε ἐναντίον τους. Κατηγορεῖ κάπου αὐστηρὰ τοὺς Βαβυλώνιους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπειδὴ φέρθηκαν σκληρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε ἐναντίον ἐκείνων ποὺ καταφέρθηκαν τὰ πλήγματα ἀπὸ τὴ θεία ὀργή. Γιατὶ εἶπε· «Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, σὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες εὐσπλαχνία»⁶⁵. Ἀλλὰ καὶ στὸν μακάριο προφήτη Ζαχαρία· «Ὁ Κύριος λέγει· Ἀγάπησα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ ἀγάπη μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ὀργίζομαι μὲ ὀργή μεγάλη ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ποὺ ἐπιτίθενται μαζί μου ἐναντίον αὐτῆς, ἐπειδὴ, ἐνῶ ἐγὼ ὀργίσθηκα λίγο ἐναντίον της, αὐτοὶ τοὺς προξένησαν μεγάλα κακά»⁶⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀγάπησε τὸ λαό του, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς χαρίσει ἀπλόχερα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ, ἴση χαρὰ μὲ τὴν προηγούμενη συμφορὰ, καὶ τὰ τρόφιμα μέχρι κορεσμοῦ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ τοὺς δώσει καὶ τὴν ἀσφάλεια νὰ μὴν παραδοθοῦν στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους, οὔτε νὰ ὑποδουλωθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ ζήσουν ζωὴ θλιβερὴ καὶ ἄθλια. Τοὺς ὑπόσχεται ἀκόμα ὅτι θὰ ἑξαφανίσει τὸν ἐχθρὸ ποὺ τοὺς ἔρχεται ἀπὸ τὸν βορρᾶ, δηλαδή τὸν βορειότερο (τὸν Ἀσσύριο), γιατί ἡ χώρα τους βρίσκεται μᾶλλον πρὸς τὴν ἀνατολή. Ἄν τώρα κάποιος

γενέσθαι μερῶν τῆς ἀκρίδος τὴν ἔφοδον, τὸ κωλύον οὐδὲν ὀρθῶς ἔχειν οἴεσθαι καὶ οὕτω τὸν λόγον.

Εἰ δὲ δὴ τισι καταφθείροιτο καὶ τὰ εἰς καρδίαν ἀγαθὰ καὶ τῆς νοητῆς εὐκαρπίας ὁ πλοῦτος, οἷάπερ ἀκρίδος ἐπιπηδῶσης αὐτοῖς 5 τῆς τῶν δαμονίων ἀγέλης καὶ καταθεουσῶν ἀρχῶν, δυνάμεων καὶ ἐξουσιῶν (δηλον δὲ ὅτι τῶν πονηρῶν), ποιεῖτω τὸ πένθος, μελετάτω τὴν μετάγνωσιν, δακρυρῥοεῖτω πρὸς Θεόν. Ἀκούσεται γὰρ εὐθύς ἐκ φιλανθρωπίας λέγοντος «Ἴδου ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν τὸν σῖτον καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον». Ἀποφανεῖ γὰρ αὐτοῦ τὴν 10 καρδίαν ὡς εὐσταχυν γῆν, ὡς σπέρμασιν ὠραίοις κομῶντα κῆπον, ὡς εὐδοτρυν ἀμπελῶνα, καὶ μὴν καὶ ἐλαίῳ καταπιανεῖ, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου». Ἐξελάσει δὲ ἀπ' αὐτοῦ τὸν ἀπὸ βορρᾶ, τουτέστι τὸν ἀποψύχοντα Σατανᾶν, καὶ ζεῖν οὐκ ἐῶντα τῷ πνεύματι τοὺς ὑπ' αὐτῷ γενομέ- 15 νους. Ψυγήσεσθαι δὲ ὁ Κύριος ἔφασκε «τῶν πολλῶν τὴν ἀγάπην διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν». Ἄλλ' οἷ γε Χριστοῦ γνώριμοι τῷ πνεύματι ζέουσιν, ἀνέχονται δὲ οὐδαμῶς τὸ ἀποψύχεσθαι ποι πρὸς ἐκτόπους ἡδονάς «Τὴν γὰρ ἐαυτῶν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις».

20 **Στίχ. 20.** «Καὶ ἐξώσω αὐτὸν εἰς γῆν ἄνυδρον, καὶ ἀφανιῶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. Καὶ ἀναθήσεται ἡ σαπρία αὐτοῦ, καὶ ἀναθήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ, ὅτι ἐμεγάλυνεν τὰ ἔργα αὐτοῦ».

25 **ΛΑ'.** Διαπλάττει μὲν ἔτι τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, καθὰ καὶ ἐν ἀρχαῖς ὡς ἐπ' ἀκρίδος καὶ βρούχου, ἃ καὶ ἀφανισθήσεσθαι φησιν, ἀπενηνεγμένα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πρὸς αὐτάς που τάχα τῆς Ἰουδαίων γῆς τὰς ἐσχατίας, καὶ εἰς τοῦτο δυσωδίας ἐλθεῖν, ὡς καὶ φορτικὴν γενέσθαι τὴν διάδοσιν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν. Με- 30 θίστησι δὲ οὐδαμῶς ὁ λόγος τοῦ χρῆναι νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα δὴ πάλιν ὡς ἐπὶ γε τῶν Βαβυλωνίων. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς νοτίοις μέρεσι τῆς Ἱερουσαλήμ βαθεῖά τις ἔρημος ἐξευρύνεται, τερματίζεται γε μὴν πρὸς ἡῶ τε καὶ νότον πελάγεσιν Ἰνδικοῖς, πρὸς δύσιν δ' αὐ καὶ βορειότερα, τῇ Παλαιστινῶν γείτονι θαλάσῃ, καὶ αὐτῇ δὲ

νομίζει ότι από τα βορειότερα μέρη της 'Ιουδαίας έγινε ή εφοδος των ακρίδων, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι κι αὐτὸς ὁ λόγος ὀρθός.

Ἄν ὅμως κάποιων καταστραφοῦν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς καρδιάς τους καὶ ὁ πλοῦτος τῆς πνευματικῆς καρποφορίας, ἐπιτηδώντας σ' αὐτοὺς σὰν τὶς ἀκρίδες ἢ ἀγέλη τῶν δαιμονίων καὶ ὀρμώντας ἐναντίον τους οἱ ἀρχές, οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ἐξουσίες (τῶν πονηρῶν βέβαια πνευμάτων), ἃς καταφύγει σὸ πένθος, ἃς μελετᾷ τὴ μετάνοια, ἃς χύνει δάκρυα σὸν Θεό. Γιατὶ θ' ἀκούσει ἀμέσως ἀπὸ φλανθρωπία νὰ τοῦ λέγει: «Νὰ, ἐγὼ σᾶς δίνω τὸ σιτάρι καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ λάδι». Γιατὶ θὰ παρουσιάσει τὴν καρδιά του σὰν γῆ πλούσια σὲ στάχνα, σὰν κῆπο γεμάτο μὲ ὠραῖα φυτὰ, σὰν ἀμπέλι μὲ ὠραῖα κλήματα, ἀλλὰ θὰ τοῦ προσφέρει πλούσια καὶ τὸ λάδι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ὑμνεῖται στοὺς Ψαλμούς Ἔλειψες τὸ κεφάλι μου μὲ λάδι»⁶⁷. Θὰ διώξει ὅμως ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ, πού δὲν ἀφήνει νὰ ζήσουν ζωὴ σύμφωνη μὲ τὸ Πνεῦμα ἐκείνους πού ἔχει στὴν ἐξουσία του. Γιατὶ ἔλεγε ὁ Κύριος, «Θὰ ψυχρανθεῖ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν ἐπειδὴ πλήθυνε ἡ ἀνομία»⁶⁸. Ἄλλὰ οἱ οἰκεῖοι τοῦ Χριστοῦ εἶναι θερμοὶ σὸ πνεῦμα, καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἀνέχονται νὰ ψυχρανθεῖ ἡ ἀγάπη τους πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ στραφοῦν στὶς ἄνομες ἡδονές. Γιατὶ λέγει: «Σταύρωσαν τὴ σάρκα τους μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁶⁹.

Στίχ. 20. «Καὶ θὰ τὸν ἐκτοπίσω σὲ γῆ χωρὶς νερὸ καὶ θ' ἀφανίσω τὰ προπορευόμενα τμήματά του στὴ θάλασσα τὴν πρώτη (τὴ Νεκρὰ θάλασσα μᾶλλον) καὶ τὰ ὀπίσθια στὴ θάλασσα τὴν ἔσχατη (τὴ Μεσόγειο), καὶ ἡ δυσωδία καὶ ἡ βρωμιά του θ' ἀνεβοῦν ἀπὸ τὰ σάπια πτώματά του, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθηκε γιὰ τὰ ἔργα του».

31. Ὁ λόγος ἐξακολουθεῖ νὰ διατυπώνεται ἀκομα ὅπως καὶ στὴν ἀρχὴ μιλώντας γιὰ τὶς ἀκρίδες καὶ τὸν βροῦχο, γιὰ τὰ ὁποῖα λέγει ὅτι θὰ ἀφανισθοῦν μεταφερόμενα σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κάπου στὰ πλέον ἀπομακρυσμένα μέρη τῆς 'Ιουδαϊκῆς γῆς, καὶ θὰ σκορπίσουν τόση δυσωδία, ὥστε ἡ διάδοσή της νὰ ἐνοχλήσει ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας. Καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει καθόλου ὁ λόγος νὰ σκεφθοῦμε ὅτι αὐτὰ θὰ γίνουν πάλι ὅπως ἐγιναν τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Βαβυλώνιους. Στὰ νότια δηλαδή τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπλώνεται μιὰ μεγάλη ἔρημος, πού τὸ τέρμα της βρίσκεται ἀνατολικά, νότια στὰ Ἰνδικὰ πελάγη, καὶ στὰ δυτικὰ πάλι καὶ πρὸς βορρᾶ στὴ γειτονικὴ θάλασσα τῶν Παλαιστινίων πού βρέχει καὶ τὶς

προσκλυζούση τῇ Αἰγυπτίων. Ἐκεῖ τὸν βροῦχον καὶ τὴν ἀκρίδα
 διολέσθαι φησί, δυσαχθῆ δὲ γενέσθαι τὸν βρόμον αὐτῶν, τῆς μὲν
 ἀκρίδος που τάχα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Πλὴν ἀνήρηται καὶ οἱ
 Βαβυλώνιοι, τὴν βορειοτέραν οἰκοῦντες χώραν καὶ πρὸς ἡῶ κει-
 5 μένην οἰκοῦντες. Ἀνήρηται δέ, καθὰ πλειστάκις εἰρήκαμεν, ἐν
 καιροῖς τῆς Ἐζεκίου βασιλείας, καὶ ἦν δυσφόρητος τῶν πτω-
 μάτων ὁ βρόμος, ὡς καθαρισθῆναι μόλις ἐν ἑπταμήνῳ τὴν γῆν,
 καὶ τῆς τῶν πτωμάτων ἀπηλλάχθαι σαπρίας. Οὕτω γάρ πού φη-
 σιν ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. Ὅτι δὲ προσκέκλιται τοῖς βορειοτέροις
 10 τῶν Βαβυλωνίων ἡ γῆ, σαφὲς ἂν γένοιτο, λέγοντος Θεοῦ διὰ φω-
 νῆς ἁγίων τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀπενηνεγμένοις εἰς αἰχμαλω-
 σίαν· «ὦ, ὦ, φεύγετε ἐκ γῆς βορρᾶ, λέγει Κύριος εἰς Σιών ἀνα-
 σώξεσθε, οἱ κατοικοῦντες θυγατέρα Βαβυλῶνος».

Ἐξελάσας δὲ καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν τὴν ἀκρίδα Χριστός, φημί δὲ
 15 τὴν νοητὴν, τὰ παμμόχθηρα δηλονότι τῶν δαιμονίων στίφη, κατη-
 φάνισεν αὐτά, καθεὶς οἴονεῖπως εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης κατέ-
 κλεισε γὰρ εἰς ἄδου καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀδύσσου μυχοῖς, ἀνέδη δὲ λοι-
 πὸν ἡ σαπρία τε καὶ ὁ βρόμος αὐτῶν, καὶ γέγονεν ἡμῖν φορτικός τε
 καὶ κατεστυγημένος, καίτοι πάλαι μὴ τοιοῦτος εἶναι δοκῶν· δυσώ-
 20 δη γὰρ ὄντα τὸν Σατανᾶν, νῦν δὲ καὶ μόλις ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ἐ-
 γνώκαμεν. Ὡόμεθα γὰρ οἱ τάλανες εὐώδη τε εἶναι καὶ ἀξιέραστον,
 ὅτε τοῖς τῆς φανλότητος ἐνειλημμένοι δεσμοῖς ὑπὸ χεῖρα τὴν ἐκεί-
 νου πεπτώκαμεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Ἐμμανουήλ, ἀνακε-
 κραγῶς τε καὶ λέγων, «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλά-
 25 δων», τότε δὲ μόλις τῆς ἐνούσης εὐσομίας αὐτῶ κεκλημένοι πρὸς
 μέθεξιν, τῆς ἐκείνου δυσωδίας κατεγνώκαμεν.

Στίχ. 21-24. «Θάρσει, γῆ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ἐμεγάλυνεν
 Κύριος τοῦ ποιῆσαι. Θαρσεῖτε, κτήνη τοῦ πεδίου, ὅτι βεβλάστη-
 30 κε τὰ πεδία τῆς ἐρήμου, ὅτι ξύλον ἤνεγκε τὸν καρπὸν αὐτοῦ,
 ἄμπελος καὶ συκῆ ἔδωκαν τὴν ἰσχὴν αὐτῶν. Καὶ τὰ τέκνα Σιών
 χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, διότι ἔδωκεν
 ὑμῖν βρώματα εἰς δικαιοσύνην, καὶ βρέξει ὑμῖν ὑετὸν πρῶμιον
 καὶ ὄψμιον, καθὼς ἔμπροσθεν, καὶ πλησθήσονται αἱ ἄλωνες σί-
 του, καὶ ὑπερεκχυθήσονται αἱ ληνοὶ οἴνου καὶ ἐλαίου».

ΛΒ. Ἔθος τοῖς ἁγίοις προφήταις, ἐκ τῶν κατὰ μέρος καὶ ὡς

ἀκτὲς τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ λέγει ὅτι θανάτωσε τὸ βροῦχο καὶ τὴν ἀκρίδα, καὶ ὅτι ἡ δυσωδία τους ἦταν ἀνυπόφορη. Ὡστόσο σκοτώθηκαν καὶ οἱ Βαβυλώνιοι, πού κατοικοῦσαν τὴ βορειότερη καὶ ἀνατολική χώρα. Καὶ σκοτώθηκαν, ὅπως πολλὰς φορές εἶπαμε, στοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ἐζεκία⁷⁰, καὶ ἡ βρωμιὰ πού ἀνάδιδαν τὰ πτώματά τους ἦταν τόσο ἀνυπόφορη, ὥστε μόλις ἔφτασε διάστημα ἑπτὰ μηνῶν γιὰ νὰ καθαρίσει ἡ γῆ καὶ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ δυσωδία τῶν πτωμάτων. Γιατὶ ἔτσι λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ⁷¹. «Ὅτι βέβαια ἡ γῆ τῶν Βαβυλωνίων κλίνει πρὸς τὰ βορειότερα, θὰ γίνει σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει ὁ Θεὸς μέσω τῶν ἁγίων στοὺς ἕξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ πού μεταφέρονταν στὴν αἰχμαλωσία «Ἔ, ἔσεῖς, φύγετε ἀπὸ τὴ βορεινὴ γῆ, λέγει ὁ Κύριος· σωθεῖτε στὴ Σιών, ἔσεῖς πού κατοικεῖτε στὴ θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας»⁷².

Ἄφου λοιπὸν ἔδιωξε καὶ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Χριστὸς τὴν ἀκρίδα, ἐννοῶ βέβαια τὴ νοσητή, δηλαδή τὰ πάγκακα στίφη τῶν δαιμονίων, τὰ ἐξαφάνισε, ρίχνοντάς τα κατὰ κάποιον τρόπο στὰ βάθη τῆς θάλασσας· γιατί τὰ κατέκλεισε στὸν ἄδη καὶ στοὺς μυχοὺς τῆς ἀδύσσου, καὶ ἀνέβηκε στὴ συνέχεια ἡ σατίλα καὶ ἡ βρωμιὰ τους καὶ μᾶς ἔγινε ἀνυπόφορη καὶ ἀπεχθέστατη, μολονότι παλαιὰ δὲν φαινόταν ἔτσι. Γιατί, μολονότι ἦταν βρωμερὸς ὁ Σατανᾶς, μόλις τώρα μάθαμε ὅτι εἶναι τέτοιος. Γιατὶ νομίζαμε, οἱ δυστυχεῖς, ὅτι εἶναι εὐώδης καὶ ἀξιογάπητος, ὅταν εἶχαμε πέσει στὰ χέρια του πιασμένοι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς φαυλότητος. Ὅταν ὅμως φάνηκε ὁ Ἐμμανουήλ καὶ εἶπε κραυγάζοντας, «Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, τὸ κρίνο τῶν κοιλάδων»⁷³, τότε λοιπὸν μόλις, ἔχοντας κληθεῖ νὰ μετὰσχομε στὴν εὐωδία του, ἀντιληφθήκαμε τὴ δυσωδία τοῦ Σατανᾶ.

Στίχ. 21-24. «Ἐχε θάρρος, γῆ τοῦ Ἰσραὴλ, γέμισε ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, γιατί ὁ Κύριος σὲ δόξασε μὲ θαυμαστὰ ἔργα. Λάβετε θάρρος καὶ ἔσεῖς τὰ ζῶα τῆς πεδιάδας, γιατί βλάστησαν τὰ πεδινὰ τῆς ἐρήμου, τὰ δένδρα καρποφόρησαν, τὸ ἀμπέλι καὶ ἡ συκιὰ ἔδωσαν τὰ πλούτη τους. Καὶ ἔσεῖς, τέκνα τῆς Σιών, γεμίστε ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας, γιατί σᾶς ἔδωσε τροφίμα σύμφωνα μὲ τὴ δίκαια κρίση του, καὶ θὰ σᾶς δώσει βροχή, βροχὴ πρῶμη καὶ ὄψιμη, ὅπως καὶ πρῶτα, καὶ θὰ γεμίσουν τὰ ἄλωνα ἀπὸ σιτάρι καὶ θὰ ξεχειλίσουν τὰ πατητήρια ἀπὸ κρασί καὶ λάδι».

32. Εἶναι συνήθεια τῶν ἁγίων προφητῶν ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους καὶ τὰ

70. Δ' Βασ. 18, 1. 71. Ἰεζ. 39, 13. 72. Ζαχ. 2, 10-11. 73. Ἄσμα Ἄσμ. 2, 1.

πρὸς ὀλίγους ἀγαθῶν, ἐκκομίζειν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ καθόλου τε καὶ
 γενικώτερα. Ταῦτα δέ ἐστι τὰ διὰ Χριστοῦ. Πρόεισι δὴ οὖν εἰς τοῦ-
 το πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος. Πότε γὰρ δέδοται τὸ χρῆναι θαρσεῖν τῇ γῆ;
 Πότε δὲ αὖ καὶ ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι, εἰ μὴ ὅτε Θεὸς ὢν ὁ
 5 Λόγος γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς ἐπικλύζων τὴν
 ὑπ' οὐρανὸν εὐρίσκοιτο τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ὡς ποταμὸς εἰ-
 ρῆνης, ὡς χειμάρρους τρυφῆς, ὡς πρῶμιός τε καὶ ὄψμιος ὑετός,
 καὶ ἀπάσης νοητῆς εὐκαρπίας δοτήρ; Τότε δὴ, τότε καὶ τοῖς ἄγαν
 ἀσυνετωτάτοις (οἳ καὶ κτήνη λέγονται τοῦ πεδίου) νοητὴ τις ἀνέ-
 10 φυ πόα, τῶν διδασκόντων ὁ λόγος, τότε θεβλάστηκε τὰ πεδία τῆς
 ἔρημου. Καὶ ἔρημον μὲν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸ ἐν προ-
 φήταις περὶ αὐτῆς εἰρημένον· «Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα,
 ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον». Πεδία δὲ αὐτῆς εἶεν
 ἂν οἱ λαῶν ἡγούμενοι καὶ παιδαγωγεῖν εἰδότες, οἳ καὶ τοῖς θείοις
 15 καὶ ἐξ οὐρανοῦ χαρίσμασιν οἶονεὶ βρύνοντά τε καὶ εὖ μάλα περι-
 ηνθισμένον φέρουσι τὸν νοῦν καὶ ταῖς τῶν δογμάτων ἀνθαις πνέο-
 ντά τε ἡδὺ καὶ οἶον ἀρτιφανεῖ τῇ πόα κατεστεμμένον. Οὗτοι τὸν
 τῶν ἀποκτηνωθέντων ἐκτρέφουσι νοῦν, ἵνα καὶ εἰς σύνεσιν ἀνα-
 βῶσιν ἀνθρωποπρεπῆ. Ἐφη δὲ ὅτι καὶ ξύλον ἐξήνεγκε τὸν καρ-
 20 πὸν αὐτοῦ, ἄμπελόν τε καὶ συκῆν τὴν ἰδίαν ἐκδοῦναι δύναμιν, τὸν
 στερεόν, οἶμαι, τῶν διδασκόντων λόγον, ᾧ ἔνεστι μὲν τὸ γλυκύ, ἔνε-
 στι δὲ αὖ πρὸς τούτῳ καὶ τὸ κατευφραίνειν εἰδός, τοῖς ἀπὸ συκῆς
 καὶ ἀμπέλου παρεϊκάζων καρποῖς.

Ἀρμόσειε δ' ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, τοῖς μὲν ἔτι παχυτέροις τὸν
 25 νοῦν καὶ νωθείαν ἔχουσι τὴν κτηνοπρεπῆ, κατανέμεσθαι μάθησιν
 τὴν χθαμαλωτέραν, τὴν ὡς ἐν εἶδει καὶ δυνάμει πόας ἐν τοῖς τὰ μι-
 κρὰ διδάσκουσι φυομένην, τοῖς γε μὴν ἤδη τελείοις τὸν ὑψοῦ τε
 ἤδη νοούμενον καὶ οἶον ξύλοις ὠραίοις ἐτηνθηκότα καρπὸν, τὸν
 περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἥγουν παιδεύσεως ἠθικῆς,
 30 τῆς ὡς ἐν ὑψει θεωρημάτων. Τοιγάρτοι «κτήνη» μὲν ἐκείνους ὀνο-
 μάζει, «Σιῶν δὲ τέκνα» τοὺς τελειότερους, οἷς καὶ ἐπιγάννησθαι
 κελεύει Κυρίῳ τῷ Θεῷ αὐτῶν. Ἡ πᾶσα γὰρ ἡμῶν θυμηδία Χρι-
 στός, παρ' οὗ καὶ δι' οὗ πᾶσα πλήρωσις ἀγαθῶν, καὶ τῶν οὐρανί-
 ων χαρισμάτων ἀμφιλαφῆς χορηγία τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ὡς ἐν

ἀγαθὰ γιὰ τοὺς λίγους νὰ κάνουν λόγο γιὰ τὰ καθόλου καὶ τὰ γενικώτε-
ρα· κι αὐτὰ εἶναι ὅσα μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό. Ὁ λόγος μας λοιπὸν
προχωρεῖ πάλι σ' αὐτό. Πότε δηλαδὴ εἰπώθηκε στὴ γῆ ὅτι πρέπει νὰ ἔχει
θάρος, καὶ πότε πάλι ὁ Θεὸς ἔκανε μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα, ἂν ὄχι
ὅταν ὁ Λόγος, ὄντας Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος, ὥστε, κατακλύζοντας τὴ γῆ
μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, γινόταν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποταμὸς εἰρήνης, χεί-
μαρρος τρυφῆς, βροχὴ πρῶιμη καὶ ὄψιμη, καὶ χορηγὸς κάθε πνευμα-
τικῆς καρποφορίας. Τότε λοιπὸν, τότε καὶ γιὰ τοὺς τελείως ἀνόητους (οἱ
ὁποῖοι λέγονται καὶ ζῶα τοῦ ἀγροῦ) φύτρωσε κάποιον πνευματικὸ χόρτο,
ὁ λόγος τῶν διδασκάλων, τότε βλάστησαν τὰ πεδινὰ τῆς ἐρήμου. Ἐρημο
βέβαια ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῶν προφητῶν γι'
αὐτήν· « Ἄς εὐφρανθεῖ ἡ ἔρημος ἢ διψασμένη, ἃς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλία-
ση ἢ ἔρημος, καὶ ἃς ἀνθίσει ὡς τὸ κρίνον»⁷⁴. Πεδιάδες πάλι τῆς ἐρήμου
εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν λαῶν καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ οὐρά-
νια θεῖα χαρίσματα κάνουν τὸ νοῦ ν' ἀναβρῦζει καὶ νὰ εἶναι καταστόλι-
στος, νὰ ἀποπνέει τὴ γλυκιὰ εὐωδιὰ τῶν λουλουδιῶν τῶν δογμάτων καὶ
νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ τὴν κατὰ κάποιον τρόπο πρόσφατη χλόη. Οἱ
ἀρχηγοὶ αὐτοὶ ἐκτρέφουν τὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀποκτηνωθεῖ, γιὰ νὰ
τὸν ὀδηγήσουν σὲ σύνεση ποὺ ταιριάζει στοὺς ἀνθρώπους. Εἶπε ἀκόμα
ὅτι τὸ δένδρο καρποφόρησε, τὸ ἀμπέλι καὶ ἡ συκιὰ ἔδωσαν τὸν πλοῦτο
τους, τὸ στερεό, νομίζω, λόγο τῶν δασκάλων, ποὺ ἔχει βέβαια τὴ γλυκύ-
τητα, κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ἔχει καὶ τὴ δύναμη νὰ εὐφραίνει μὲ τοὺς καρ-
ποὺς τῆς συκιᾶς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Μπορεῖ ὅμως νὰ ἐφαρμοσθεῖ αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλόγα, σ' αὐτοὺς ποὺ ὁ
νοῦς τους εἶναι ἀκόμα παχύτερος καὶ ἔχουν τὴν κτηνοπρεπῆ νωθρότητα
νὰ τρέφονται μὲ τὴ χαμηλὴ γνώση, τὴν χλόη ποὺ φυτρώνει μικρὴ στή
μορφή καὶ στὴ δύναμη σὲ ἐκείνους ποὺ διδάσκουν τὰ μικρὰ, ἐνῶ σὲ
ὅσους ἤδη ἔχουν τελειωθεῖ, τὸν ὑψηλὰ νοούμενο καρπὸ, ποὺ ἔχει ὠριμά-
σει σὲ ὠραῖα δένδρα, τὸν λόγο γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα, ἥτοι
τὴν ἠθικὴ παιδεία, ἕξαιτίας τῶν ὑψηλῶν θεωρημάτων της. Γι' αὐτὸ
ἐκείνους τοὺς ὀνομάζει «κτῆνη», τοὺς τελειότερους ὅμως «τέκνα τῆς
Σιών», τοὺς ὁποῖους προστάζει καὶ νὰ χαίρονται ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου τοῦ
Θεοῦ τους. Γιατὶ ὅλη ἡ χαρὰ μας εἶναι ὁ Χριστός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω
τοῦ ὁποῖου γίνεται ὅλη ἡ ὀλοκλήρωση τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ χορηγία τῶν
οὐράνιων χαρισμάτων σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, ποὺ νοεῖται ὡς

πρωίμοις τε καὶ ὄψιμοις καρποῖς νοουμένη καὶ ὡς ἐν σίτῳ πληροῦντι τὴν ἄλω, καὶ ὡς ἐν οἴνῳ ληνοῦ ὑπερχομένη, καὶ ὡς ἐν ἐλαίῳ τῷ ὑπερβλύζοντι. Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ κατὰ γε τὸν τρόπον τῆς μυστικῆς πληρώσεως ἀληθῆς ἢ ὑπόσχεσις. Δέδοται γὰρ ἡμῖν ὡς ἐν ὑετῷ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὡς ἐν σίτῳ γε μὴν ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ὡς ἐν οἴνῳ τὸ αἷμα. Προ[σ]επενήνεκται δὲ καὶ ἡ τοῦ ἐλαίου χρεια, συντελοῦσα πρὸς τελείωσιν τοῖς δεδικαιωμένοις ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

10 **Στίχ. 25-26.** «Καὶ ἀνταποδώσω ὑμῖν ἀντὶ τῶν ἐτῶν ὧν κατέφαγεν ἡ ἀκρίς καὶ ὁ βροῦχος καὶ ἡ ἐρυσίθη καὶ ἡ κάμπη, ἡ δύναμις μου ἡ μεγάλη, ἣν ἐξαπέστειλα εἰς ὑμᾶς, καὶ φάγεσθε ἐσθίοντες καὶ ἐμπλησθήσεσθε, καὶ αἰνέσετε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, ὃς ἐποίησεν μεθ' ὑμῶν θαυμάσια».

15 **ΑΓ'.** Ὅσον μὲν οὖν ἦκεν εἰς γε τὸν ταῖς ἱστορίαις πρόποντα λόγον, ταῖς προλαβούσαις τῆς ἀκρίδος ἐμβολαῖς τὴν ἰσοσθενῆ καὶ ἰσομοιροῦσαν εἰσάπαν ὑπισχνεῖται φιλοτιμίαν, καὶ τῆς τὸ τηνικάδε συμβάσης αὐτοῖς αἰκίας εὐρυτέραν φησὶν ἔσεσθαι τὴν τῶν ἐδωδύμων παράθεσιν. Εἰ δὲ δὴ νοοῖτο πνευματικῶς τῆς προφητείας ὁ λόγος, φαμέν, ὅτι κατεδηδοκός ἡμᾶς ὥσπερ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὡς ἐν 20 τάξει κάμπης τε καὶ ἀκρίδος καὶ μέντοι καὶ ἐρυσίθης κατεφθαρκότων οὐ φορητῶς τῶν ἀλιτηρίων πνευμάτων ἐπὶ πολυτρόπου παθῶν ιδέας, ξηροὶ καὶ ἄκαρποι μεμενήκαμεν, γυμνοὶ καὶ ἐψιλωμένοι παντός ἀγαθοῦ, οὐκ ἠθικὴν ἔχοντες εἰς νοῦν ἀρετὴν, λιμῶ δὲ ὥσπερ κατεφθαρμένοι, καὶ ἀπάξαιπλῶς ἀπάσης εὐκαρπίας ἐστερη- 25 μένοι. Ἐπειδὴ δὲ πεπλουτήκαμεν παρὰ Χριστοῦ τὸ χρῆναι θαρσεῖν (νενικήκαμεν γὰρ σὺν αὐτῷ τὸν κόσμον, καὶ «Δέδωκεν ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων»), τότε δὴ, τότε καὶ ὑετοὺς ἐσχήκαμεν τοὺς πνευματικοὺς πρωμίον τε καὶ ὄψμιον, νομικὴν τε φημί παίδευσιν καὶ παράκλησιν Εὐαγγελικὴν, τότε καὶ φάγοντες 30 ἐμπεπλήσαμεθα καὶ δοξολογοῦμεν ὡς Δεσπότην τὸν ἑαυτῶν Σωτῆρα Χριστόν, ἀνακηρύττοντες ὡς θαυματουργὸν καὶ τὰ λόγου καὶ ἐλπίδος ἐπέκεινα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν δωρούμενον (ἐγνώκαμεν δὲ πρὸς αὐτῷ παντελῶς ἕτερον οὐδένα), δεδιδάγμεθα δὲ λέγειν ἐξ ἀγαθῆς διανοίας «Κύριε, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν.

Ἄθρει δὲ ὅπως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς μονονουχὶ καὶ διαγελαῖ καὶ

βροχές πρώιμες και ὄψιμες και σάν ἄλώνι σιταριοῦ και κρασί που ξεχειλί-
ζει ἀπὸ τὰ πατητήρια και σάν λάδι ἀπὸ τὰ πιθάκια. Πρέπει ὅμως νὰ γνω-
ρίζομε ὅτι και σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τῆς μυστικῆς πνευματικῆς ὀλοκλή-
ρωσης ἢ ὑπόσχεση εἶναι ἀληθινή. Γιατὶ μᾶς ἔχει δοθεῖ σάν βροχὴ τὸ
ζωντανὸ νερὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, και σάν σιτάρι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς,
και σάν κρασί τὸ αἷμα. Και προστέθηκε και τὸ λάδι, που συντελεῖ στὴν
τελείωση αὐτῶν που δικαιώνονται μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ μέσω τοῦ
ἁγίου Βαπτίσματος.

Στίχ. 25-26. «Και θὰ σᾶς ἀνταποδώσω πλούσια ἀγαθὰ ἔναντι τῶν
ἐτῶν τῆς καταστροφῆς ἀπὸ τὴν ἀκρίδα και τὸ βροῦχο και τὴν ἐρυσί-
βη και τὴν κάμπια, γιατί ἡ δύναμή μου εἶναι μεγάλη, που τὴν ἔστειλα
σ' ἐσᾶς, και θὰ φᾶτε και θὰ χορτάσετε και θὰ δοξάσετε τὸ ὄνομα τοῦ
Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας που σᾶς ἔκανε ἔργα θαυμαστά».

33. Ὡς πρὸς αὐτὰ λοιπὸν που ἔχουν λεχθεῖ σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιδρομὲς
τῆς ἀκρίδας, ὑπόσχεται τὴν ἰσοδύναμη και τὴν ἰσόμετρη σὲ ὅλα δόξα, και
λέγει ὅτι ἡ χορήγηση τῶν τροφίμων θὰ εἶναι πλουσιότερη ἀπὸ τὰ ὅσα
κακὰ ἔπαθαν αὐτοὶ ἐνωρίτερα. Ἄν ὅμως ὁ λόγος τῆς προφητείας νοηθεῖ
πνευματικὰ, λέμε ὅτι, ἀφοῦ μᾶς κατέφαγε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Σατανᾶς,
και σάν κάμπια και σάν ἀκρίδα ἀλλὰ και σάν ἐρυσίβη μᾶς προκάλεσαν
ἀνυπόφορες καταστροφές τὰ ἀσεδέστοτα πνεύματα μὲ διάφορης μορφῆς
πάθη, μείναμε ξηροὶ και ἄκαρποι, ἀποψιλωμένοι και γυμνοὶ ἀπὸ κάθε
ἀγαθό, μὴ ἔχοντας στὸ νοῦ μας καμμιά ἀρετὴ σχετικὴ μὲ τὰ ἦθη, ἀλλὰ
σάν νὰ εἴχαμε καταστραφεῖ ἀπὸ πείνα και εἴχαμε γενικὰ στερηθεῖ κάθε
καρποφορία. Ὄταν ὅμως δεχθήκαμε ἀπὸ τὸν Χριστὸ πλούσια τὴν παρ-
ρησία (γιατὶ νικήσαμε μὲ τὴ βοήθειά του τὸν κόσμ⁷⁵, και «μᾶς ἔδωσε τὴν
ἐξουσία νὰ πατᾶμε πάνω σὲ φίδια και σκορπιούς⁷⁶»), τότε λοιπὸν, τότε
δεχθήκαμε και τὶς πνευματικὲς βροχές, τὴν πρώιμη και ὄψιμη, ἐννοῶ τὴ
νομικὴ παιδαγωγία και τὴν εὐαγγελικὴ παράκληση, τότε κι ἀφοῦ φάγα-
με και χορτάσαμε, δοξολογοῦμε ὡς Κύριο τὸν Σωτῆρα μας Χριστό, ἀνα-
κηρύττοντάς τον θαυματουργὸ και δωρητὴ τῶν ἀγαθῶν που εἶναι πέρα
ἀπὸ λόγο και ἐλπίδα σ' αὐτοὺς που τὸν ἀγαποῦν (γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν
δὲν ἔχομε γνωρίσει κανένα ἄλλον), και δεχθήκαμε νὰ λέμε μὲ ἀγαθὴ
διάθεση: «Κύριε, δὲν γνωρίζαμε ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ σένα».

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων περιγελά κατὰ κάποιον τρόπο

75. Ἰω. 16, 33.

76. Λουκᾶ 10, 19.

κατειρωνεύεται τὰ ἀνθρώπινα, δύναμιν μεγάλην ἑαυτοῦ τὴν κάμπτην ἀποκαλῶν, ἣν καὶ εἰς αὐτοὺς πεπομφέναι φησί. Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν, ὅτι δύναμις ἀληθῶς ἡ κάμπη Θεοῦ, καὶ τοῦτο μεγάλη, ἀλλ' οἷον ἐκεῖνό φησι τοῖς τὴν δι' αὐτῆς οὐκ ἐνεγκοῦσι κόλασιν· Ὡ δεινοὶ καὶ ἀγέρωχοι καὶ ἐν οὐδενὶ γράφοντες λόγῳ τὸ προσκρούειν ἐμοί· οὐ πῦρ ἐφ' ὑμᾶς οὐρανόθεν ἀνῆκα, οὐ βροντὴν ἢ χάλαξαν, οὐχ ἕτερόν τι τῶν ὑψοῦ τε ἠρμένων, καὶ ὅτι μάλιστα τῆ τοῦ Θεοῦ δόξῃ προπεωδεστάτων ἐπήνεγκα. Σκωλήκων εὐτελεστάτων ἀθλία πληθὺς κατεξανέστη τῆς χώρας, καὶ τεθορούθησθε πρὸς αὐτῆς, τεθορούθησθε καὶ διολώλατε· τάχα που μεγάλη λίαν ἡ κάμπη, λογιοῦμαι δὲ αὐτὴν καὶ δύναμιν ἑαυτοῦ μεγάλην. Ἐν ἧθει δὴ οὖν ὁ λόγος καὶ οἰονείπως ἐν γέλῳτι, μονονουχί καὶ ἐπιτωθάζοντος Θεοῦ τοῖς καταφρονεῖν εἰωθόσιν, ὡς καί, εἴπερ ἔλοιτο κολάζειν αὐτούς, ἀρκούσης εἰς τοῦτο καὶ κάμπτης ἀντιπολλῆς καὶ ἀμάχου λοιπὸν ἰσχύος. Μὴ δὴ πλατὺ γελάτωσαν αἰρετικοί, μηδὲ τῆς τοῦ Μονογενοῦς καταφλυαρείτωσαν δόξης, μηδὲ ὡς δὴ καὶ μεγάλης δυνάμεως ὀνομασμένης τῆς κάμπτης, μὴ δ' ἂν εἰ λέγοιτο καὶ αὐτὸς Θεοῦ δύναμις ἐν ἴσῳ γραφέσθω τῆ σκώληκι. Τετολμήκασι γὰρ οἱ δεῖλαιοι καὶ εἰς τοῦτο κατολισθεῖν ἀθλιότητος ἐννοίῳν.

Στίχ. 26-27 «Καὶ οὐ μὴ καταισχυνηθῇ ὁ λαός μου εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ ἐγὼ εἰμι, καὶ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος πλὴν ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ καταισχυνηθήσεται ἔτι πᾶς ὁ λαός μου εἰς τὸν αἰῶνα».

25 ΛΔ'. Ἐπαγγέλλεται σαφῶς τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν τρόπον, καὶ ὅτι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς συνδιαιτηθήσεται καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ γενόμενος καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ἄνθρωπος. Τότε γὰρ γέγονεν ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ διεφύγομεν ἐντροπὴν καὶ αἰσχύνῃς ἀπηλλάγμεθα, θανάτου πεσόντος, ἁμαρτίας ἀνηρημένης, γνώσεως ἀληθοῦς εἰσκεκομισμένης. Προσκνουῦμεν γὰρ οὐκέτι «τῆ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα», καὶ θεὸν ἕτερον ἐπ' αὐτῷ παντελῶς οὐδένα παραδεδέγμεθα. Τοιγάροτι καὶ πεπλουτήκαμεν, ὡς ἐν ἐλπίδι θεθαίᾳ, ζωὴν τε καὶ δόξαν καὶ τὴν εἰς μακροαῖωνα βίον ἐν ἀγιασμῷ καὶ ὁσιότητι πολιτεῖαν.

καὶ εἰρωνεύεται τὰ ἀνθρώπινα, ἀποκαλώντας μεγάλη δύναμή του τὴ κάμπια, τὴν ὁποία λέγει θὰ στείλει καὶ σ' αὐτούς. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ἡ κάμπια εἶναι ἀληθινὰ δύναμη τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα μεγάλη, ἀλλ' εἶναι σὰ νὰ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτούς ποὺ δὲν τιμωρήθηκαν ἀπὸ αὐτὴν κάτι τέτοιο· «ὦ φοβεροὶ καὶ ἀγέρωχοι καὶ ποὺ δὲν θεωρεῖτε ἀπολύτως τίποτε τὸ νὰ προσκρούσετε σ' ἐμένα· δὲν σὰς ἔρριξα φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό, οὔτε βροντὴ, οὔτε χαλάζι, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅσα βρίσκονται ψηλὰ στοὺς οὐρανοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπουν ἀπόλυτα στὴ θεία δόξα. Ἐνα ἄθλιο πλῆθος εὐτελέστατων σκουληκιῶν ἐπιτέθηκε στὴ χώρα σας καὶ θορυβηθήκατε καὶ πήγατε νὰ χαθεῖτε. Εἶναι τὰχα πολὺ δυνατὴ ἡ κάμπια, θὰ τὴ θεωρήσω ὅμως καὶ δική μου μεγάλη δύναμη. Ὁ λόγος δηλαδὴ διατυπώνεται ὑπὸ μορφὴ γλευασμοῦ, σὰ νὰ περιπαίξει κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς αὐτούς ποὺ συνηθίζουν νὰ τὸν περιφρονοῦν, ὥστε, ἂν θελήσει νὰ τοὺς τιμωρήσει, ἀρκοῦν γι' αὐτὸ μερικὲς κάμπιες, ἀντὶ πολλῆς καὶ ἀκαταμάχητης δυνάμεις.» Ἀς μὴ γελοῦν λοιπὸν πλατιά οἱ αἰρετικοί, οὔτε νὰ καταφέρονται φλυαρώντας κατὰ τῆς δόξας τοῦ Μονογενοῦς, οὔτε κι ἂν λέγεται μεγάλη δύναμη ἡ κάμπια, οὔτε κι ἂν αὐτὸς λέγεται δύναμη Θεοῦ, μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὴν κάμπια. Γιατὶ οἱ δυστυχεῖς τόλμησαν νὰ ὀλισθήσουν καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἄθλιες σκέψεις.

Στίχ. 26-27. «Καὶ δὲν θὰ ἐξευτελισθεῖ ποτὲ ὁ λαὸς μου. Ἐτσι λοιπὸν θὰ διαπιστώσετε ὅτι ἐγὼ βρίσκομαι ἀνάμεσα στὸν Ἰσραὴλ, καὶ ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σας, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα, καὶ δὲν θὰ ἐξευτελισθεῖ ὁ λαὸς μου ποτέ».

34. Προαγγέλλει μὲ σαφήνεια τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνσάρκωσης καὶ ὅτι θὰ ζήσει μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀφοῦ κενώσει τὸν ἑαυτό του⁷⁷ καὶ γίνει ὅπως καὶ ἐμεῖς, δηλαδὴ ἄνθρωπος⁷⁸. Γιατὶ τότε βρέθηκε ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ διαφύγαμε τὸν ἐξευτελισμὸ καὶ ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὴν ντροπὴ, ἀφοῦ νικήθηκε ὁ θάνατος, ἐξαλείφθηκε ἡ ἁμαρτία, καὶ εἰσῆλθε στὴ ζωὴ μας ἡ ἀληθινὴ γνώση. Γιατὶ δὲν προσκυνοῦμε πιά τὴν κτίση ἀντὶ τὸν κτίστη⁷⁹, καὶ δὲν ἀποδεχόμεστε κανέναν ἀπολύτως ἄλλο θεὸ στὴ θέση του. Γι' αὐτὸ καὶ πλουτήσαμε, ζώντας μὲ τὴν θέβαια ἐλπίδα, καὶ τὴ ζωὴ καὶ δόξα καὶ τὴν στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες μὲ ἁγιασμὸ καὶ εὐσέβεια πολιτεία.

ΚΕΦ. 3, στίχ. 1-2. «Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν δράσεις
5 ὄψονται. Καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου».

ΛΕ. Ἴδου δὴ σαφῶς χαριεῖσθαι κατεπαγγέλλεται τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν, τουτέστιν ἀμφιλαφῆ χορηγίαν, οὐκ εἰς προφήτην ἐξελεγμένως ἓνα που καὶ δύο τυχόν, ἀλλὰ τὴν εἰς ἅπαντας
10 ἀπλῶς τοὺς ἐλεῖν ἀξίους "Ὁ δὴ καὶ πεπεράνθαι φαιμέν ἐγηγερομένου Χριστοῦ, καὶ τὸ τοῦ θανάτου καταλύσαντος κράτος Ἐπαρχὴν γὰρ ὡςπερ τῆς ὧδε σεπτῆς καὶ ἀξιαγάστου χάριτος τοῖς ἁγίοις ἐνετίθει μαθηταῖς, ἐμφυσῶν τε καὶ λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἔδει γάρ, ἔδει τοὺς τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγούς καὶ τῆς ὑφ'
15 ἡλίῳ παιδευτὰς ἐσομένους καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόσει κατακαλλύνεσθαι, καὶ οἷόν τινα τῶν διὰ πίστεως κεκλημένων εἰς ἁγιασμόν ἔπαρχὴν γεγονότας, τῆ θείᾳ τε καὶ οὐρανίῳ καταχρυσουῖσθαι χάριτι. Κατὰ δέ γε τὰς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς συναγηγερομένων εἰς οἶκον ἓνα τῶν μαθητῶν, καὶ τὰς συνή-
20 θεις Θεῶ προσαγόντων λιτάς, γέγονεν, «Ἐφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὡςπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἰδου ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Ἀπεφθέγγοντο δὲ προφητεύον-
25 τες, ἤγουν συνιέντες τε καὶ λέγοντες τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπὶ Χριστῷ μαρτύρια, καὶ τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἐτόμως εἰσιέναι πρὸς εὐπίθειαν ἀνατεπεισμένους εὖ μάλα τοὺς ἀκρωμένους, ὡς ἐνέστηκε λοιπὸν ὁ τῆς εὐδοκίας καιρὸς, καὶ τὰ πάλαι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐπὶ Χριστῷ προσηγγελμένα πρὸς πέρας ἤκει λοιπόν.
30 Οὐκοῦν προεφήτευον, ἀπάση γλῶσση λαλοῦντες, προαναφωνοῦντος Θεοῦ διὰ φωνῆς ἁγίων καὶ τοῦτο. Γέγραπται γάρ· «Ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέρων λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως πιστεύσωσι». Τοῦτό τοι συνεῖς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, εἰς σημεῖον δεδόσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ἔφασκε τὴν πολυγλωσσίαν.

ΚΕΦ. 3, στίχ. 1-2. «Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸν Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο, καὶ θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες σας, οἱ πρεσβύτεροί σας θὰ δοῦν ὄνειρα, καὶ οἱ νέοι σας θὰ δοῦν ὁράματα. Ἐπίσης καὶ στοὺς δούλους καὶ στίς δούλες μου τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου».

35. Νὰ λοιπὸν ποὺ ὑπόσχεται μὲ σαφήνεια ὅτι θὰ τοὺς χαρίσει τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή χορηγία ὀλόπλευρη, ὄχι ἐπιλεκτικά σὲ ἓνα τυχόν ἢ δύο, ἀλλὰ σὲ ὅλους γενικὰ ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ τὴ λάβουν. Κι αὐτὸ λέμε ὅτι πραγματοποιήθηκε ὅταν ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς καὶ κατέλυσε τὸ κράτος τοῦ θανάτου⁸⁰. Γιατὶ ἐνέβαλε ὡς ἀπαρχὴ στὴν ψυχὴ τῶν ἁγίων μαθητῶν τὴ σεβαστὴ καὶ θαυμαστὴ χάρη ἐμφυσώντας καὶ λέγοντας: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»⁸¹. Γιατὶ ἔπρεπε, ἔπρεπε ὅσοι θὰ γίνονταν μυσταγωγοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλοι τῆς ὑψηλίου πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ λαμπρυνθοῦν μὲ τὴ μετάδοση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀφοῦ γίνουν κάποια ἀπαρχὴ κατὰ κάποιο τρόπο ἐκείνων ποὺ εἶχαν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως στὸν ἁγιασμό, νὰ ἐπιχρυσωθοῦν (καταλαμπρυνθοῦν) μὲ τὴ θεία καὶ οὐράνια χάρη. Καὶ πράγματι τὶς ἡμέρες τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἐνῶ ὅλοι οἱ μαθητὲς ἦταν συγκεντρωμένοι σὲ κάποιο σπίτι τῶν μαθητῶν καὶ ἀπηύθυναν τὶς συνηθισμένες τοὺς προσευχὲς στὸν Θεό, «ἀκούσθηκε ξαφνικὰ ἦχος ἀπὸ τὸν οὐρανό, σὰ νὰ φυσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος, καὶ παρουσιάσθηκαν γλῶσσες σὰν φλόγες φωτιᾶς ποὺ διαμοιράσθηκαν σ' αὐτοὺς καὶ κάθισε ἐπάνω στὸν καθένα τοὺς ἀπὸ μία, καὶ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν σὲ διαφορετικὲς γλῶσσες, σύμφωνα μὲ τὴ δυνατότητα λόγου ποὺ τοὺς ἔδινε τὸ ἅγιο Πνεῦμα⁸². Καὶ μιλοῦσαν προφητεύοντας, δηλαδή κατανοώντας καὶ ἀποκαλύπτοντας τὰ μυστήρια ποὺ διατύπωναν οἱ προφῆτες γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα φυσικὸ ἦταν νὰ πείσουν καὶ νὰ ὀδηγήσουν πρὸθυμα στὴν ὑπακοὴ τοὺς ἀκροατὲς τοὺς, ὅτι ἔφτασε πλέον ὁ καιρὸς τῆς φανέρωσης τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσα εἶχαν στὸ παρελθὸν προαγγελθεῖ γιὰ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες εἶχαν ἐπὶ τέλος πραγματοποιηθεῖ.

Προφήτευαν λοιπὸν, μιλώντας σὲ κάθε γλῶσσα, ἔχοντας προαναγγεῖλει καὶ αὐτὸ ὁ Θεὸς μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Μὲ ἀνθρώπους ποὺ μιλοῦν ξένες γλῶσσες καὶ σὲ ἄλλη γλῶσσα θὰ μιλήσω σ' αὐτὸν τὸ λαὸ, καὶ οὔτε ἔτσι θὰ πιστέψουν»⁸³. Αὐτὸ κατανοώντας καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. ἔλεγε. ὅτι ἡ πολυγλωσσία δόθηκε στοὺς Ἰουδαίους

Ὅτι δὲ καταπτάντος ἐξ οὐρανῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πολλοὶ λί-
 5 αν ἦσαν οἱ τῷ τῆς προφητείας ἀναμεστούμενοι Πνεύματι, σαφηνι-
 εῖ γράφων ὁ Παῦλος «Προφητῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν καὶ
 ἄλλοι διακρινέτωσαν». Εἶτα· «Δύνασθε γὰρ πάντες καθ' ἓνα προ-
 10 φητεύειν». Πάλαι μὲν γὰρ διὰ πολλὴν δυστροπίαν παρακρούον-
 τος τοῦ Ἰσραήλ, ἔφασκε Θεός· «Ἴδου ἐγὼ λιμὸν ἐπάγω ἐπὶ τὴν
 γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι
 λόγον Κυρίου, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν περιδρομοῦνται ζη-
 15 τούντες τὸν λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσι». Καὶ πρὸς γε τὸν μα-
 κάριον Ἰεζεκιήλ· «Καὶ τὴν γλῶσσάν σου συνδήσω καὶ ἀποκωφω-
 θήσῃ, καὶ οὐκ ἔσῃ αὐτοῖς εἰς ἄνδρα ἐλέγχοντα, ὅτι οἶκος παραπι-
 κραιῖνων ἐστίν». Ἐπειδὴ δέ, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, «Θε-
 ὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν» (ἐπέλαμψε γὰρ ἡμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστός, ἀνιείς ἐγκλήματα καὶ ἀπαλλάττων αἰτιαμάτων,
 15 καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας ἐμφράττων στόμα), δέδοται λοιπὸν ἡ τοῦ ἁγί-
 ου Πνεύματος χύσις, Θεοῦ κατευφραίνοντος τὴν ἀνθρώπου φύσιν
 καὶ τῇ ἄνωθὲν τε καὶ ἐν ἀρχαῖς στεφανοῦντος δόξῃ, καὶ εἰς ἐκεῖνο
 πάλιν αὐτὴν φιλαγάθως ἀνακομίζοντος, εἰς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς, οὐ-
 20 πω τῆς ἁμαρτίας εἰσκεκορμιμένης

Οὐ γὰρ ἔρημον ὄντα προφητικοῦ πνεύματος εὐρήσομεν τὸν
 Ἀδάμ οὐπω τὴν θείαν ἐντολὴν παραβεβηκότα, βεβηκότα δὲ
 ὡσπερ καὶ ἐρηριοσιμένον ἔτι καὶ τοῖς τῆς φύσεως ἀγαθοῖς ἐμπρέπο-
 ντα. Καὶ γοῦν ὅτε τὴν γυναῖκα Θεὸς πλαστοουργήσας ἤγαγε πρὸς
 αὐτόν, καίτοι τίς τε καὶ πόθεν εἶη, τίνα τε ἀνέφυ τρόπον ἀκούσας
 25 οὐδενός, εὐθύς ἐπεφώνει· «Τοῦτο νῦν ὅσπου ἐκ τῶν ὀστέων μου,
 καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή», ἥτοι κατὰ
 τὴν Ἑβραϊδα φωνήν, ἀνδρίς, «ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη».
 Ἄλλ' ἤργησε μὲν ἡ ἀνθρώπων δοθεῖσα χάρις, ἀνεκαινίσθη γε μὴν
 ἐν Χριστῷ, ὃς ἐστὶ δεύτερος Ἀδάμ. Ἀνεκαινίσθη δὲ τίνα τρόπον;
 30 Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Υἱὸς (γεγέννηται
 γὰρ ἀληθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός), ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τε
 καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπ' αὐτοῦ νοεῖ-
 ται τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἢ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ πέφηνε καθ'
 ἡμᾶς, ἐπακτὸν ἔχειν τὸ Πνεῦμα λέγεται. Καταπεφοίτηκε γοῦν ἐπ'
 αὐτόν ἐν εἴδει περισσεραῖς, ὅτε καθ' ἡμᾶς γεγονώς, ὡς ἔφην, ὡς εἰς

ὡς σημεῖο⁸⁴. Ὅτι ὅμως ἐρχόμενο τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἦταν πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, τὸ διασαφηνίζει ὁ Παῦλος γράφοντας «Οἱ προφῆτες νὰ μιλοῦν ἀνά δύο ἢ τρεῖς, καὶ ἄλλοι ἄς κάνουν τὴ διάκριση»⁸⁵. Κι ἔπειτα: «Μπορεῖτε νὰ προφητεύετε ὅλοι, καθένας χωριστά»⁸⁶. Γιατὶ στὸ παρελθόν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πολλή του κακοτροπιὰ ὁ Ἰσραὴλ ἀντιδρουῖσε, ὁ Θεὸς ἔλεγε: «Νὰ ἐγὼ στέλνω στὴ γῆ πείνα, ὄχι πείνα ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἄκουσμα τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή μέχρι τὴ Δύση θὰ περιφέρονται ζητῶντας ν' ἀκούσουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν θὰ τὸν βρίσκουν»⁸⁷. Καὶ πρὸς τὸν μακάριο Ἰεζεκιὴλ λέγει: «Θὰ βάλω γλωσσοδέτη στὴ γλῶσσα σου καὶ θὰ μείνεις βουβός, καὶ ἔτσι δὲν θὰ εἶσαι κάποιος ποὺ θὰ τοὺς ἐλέγχεις, γιατί εἶναι λαὸς πολὺ ἔξοργιστικός»⁸⁸. Ὅταν ὅμως, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος, καὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς»⁸⁹ (γιατὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός, συγχωρώντας ἁμαρτήματα καὶ κλείνοντας τὸ στόμα τῆς ἁμαρτίας), τότε διαχύθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὁ Θεὸς γέμισε μὲ εὐφροσύνη τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ στεφάνωσε μὲ τὴν οὐράνια καὶ ἀρχικὴ δόξα, καὶ τὴν ἐπανέφερε πάλι φιλεύσπλαχνα ἐκεῖ ποὺ ἦταν προηγουμένως, ὅταν δὲν εἶχε ἀκόμα εἰσχωρήσει ἡ ἁμαρτία.

Πράγματα θὰ βροῦμε τὸν Ἀδὰμ ὄχι ἔρημο ἀπὸ προφητικὸ πνεῦμα, ὅταν δὲν εἶχε ἀκόμα παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἦταν ἀκόμα ἐδραῖος καὶ διακρινόταν γιὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς φύσης του. Καὶ πράγματι, ὅταν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὴ γυναῖκα καὶ τὴν ὀδήγησε σ' αὐτόν, ἂν καὶ δὲν εἶχε ποτὲ ἀκούσει γι' αὐτήν, ποιά ἦταν καὶ ἀπὸ ποῦ ἦρθε καὶ πῶς ἀναβλάστησε, φώναξε ἀμέσως: «Αὐτὸ εἶναι ὅσοῦν ἀπὸ τὰ ὀστά μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκά μου· αὐτὴ θὰ ὀνομασθεῖ γυναῖκα», ἦτοι σύμφωνα μὲ τὴν Ἑβραϊκὴ γλῶσσα «ἄνδρις», «ἐπειδὴ ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα»⁹⁰. Ἀλλὰ ἡ χάρις ποὺ δόθηκε στὸν ἄνθρωπο ἀδράνησε, ἀνακαινίσθηκε ὅμως στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι καὶ ὁ δεῦτερος Ἀδὰμ⁹¹. Καὶ ἀνακαινίσθηκε μὲ ποιὸ τρόπο; Μὲ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς καὶ προέχεται ὡς πρὸς τὴ φύση του ἀπὸ τὸν Θεὸ (γιατὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα), καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι δικό του καὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν καὶ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς νοεῖται καὶ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγίνε ἀνθρώπος καὶ ἐγίνε ὅπως εἴμαστε ἐμεῖς, λέγεται ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ ἔχει δοθεῖ. Κατέβηκε λοιπὸν πάνω σ' αὐτόν μὲ τὴ

84. Α' Κορ. 14, 22. 85. Α' Κορ. 14, 27. 86. Α' Κορ. 14, 31. 87. Ἀμώς 8, 11-12.

88. Ἰεζ. 3, 26.

89. Ψαλμ. 117, 27.

90. Γέν. 2, 23.

91. Α' Κορ. 15, 45.

ἐξ ἡμῶν οἰκονομικῶς ἐβαπτίζετο. Τότε καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ Πνεῦμα δοτὸν αὐτῷ ἄνωθεν γενέσθαι λέγεται, διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ κένωσις

Νοοῖτο δ' ἂν ᾧδέ τε, καὶ οὐχ ἑτέρως· «Δι' ἡμᾶς πτωχεῦσαι 5 πλούσιος ὢν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεῖα πλουτήσωμεν». Δέδοται μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τὸ Πνεῦμα τῷ Ἀδάμ ἐν ἀρχαῖς, πλὴν οὐ μεμένηκεν τῇ ἀνθρώπου φύσει· διανένευκε γὰρ εἰς τὸ πλημμελὲς καὶ παρώλισθεν εἰς ἁμαρτίαν, κατηρῶσθησέ τε πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας Ἐπειδὴ δὲ ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ὡς ἔφην, ὁ Μονογενής, καὶ 10 μεθ' ἡμῶν ὡς ἄνθρωπος τὸ ἴδιον ὡς ἐπακτὸν ἐδέξατο Πνεῦμα, μεμένηκεν ἐπ' αὐτόν· ἔφη γὰρ οὕτως ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής, ἵνα καὶ ἐν ἡμῖν κατοικήσῃ λοιπὸν ἐμμόνως, ὡς ἤδη μεμενηκὸς ἐν τῇ τοῦ γένους ἡμῶν ἀπαρχῇ δευτέρᾳ, τουτέστι Χριστῷ· κατωνόμασται γὰρ διὰ τοῦτο καὶ δεύτερος Ἀδάμ, δι' οὗ πρὸς τὸ ἀσυ- 15 γκρίτως ἄμεινον ἀνεστοιχειώμεθα, καὶ τὴν διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν εὖ μάλα κερδαίνομεν, οὐκέτι τὴν πρώτην ἔχοντες, τὴν κατὰ σάρκα φημί, τὴν εἰς φθοράν τε καὶ ἁμαρτίαν («Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος», κατὰ τὸ γεγραμμένον), ἀλλὰ τὴν ἄνωθεν καὶ δευτέραν, τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ Πνεύματος, εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς ὡς, «Οἱ 20 οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν».

Ἔδει δὴ οὖν, ἔδει τοὺς ἐν τέκνοις Θεοῦ κατατεταγμένους καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταπλουτηῆσαι χάριν. Ἐνήργηκε δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἡμᾶς Χριστός, καὶ πιστώσεται λέγων ὁ θεσπέσιος Πέ- 25 τρος «Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο ὃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε». Δέχεται μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐνὸν αὐτῷ φυσικῶς, ἐκχεῖ δὲ πλουσίως εἰς ἡμᾶς, ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστί, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ Ἐκχεῖ δὲ ἐπὶ πᾶσαν 30 σάρκα. Καὶ τοῦτο δῆλον, ὡς οὐκ ἐπὶ μόνους τοὺς ἐκ περιτομῆς, ἀλλ' ἐφ' ἅπαντας ἀπλῶς τοὺς διὰ πίστεως καλουμένους, κἂν εἰ ἐκ πλάνης εἶεν Ἑλληνικῆς, κἂν εἴτε μικροὶ καὶ μεγάλοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, βάρβαροί τε καὶ Σκύθαι. Πρόκειται γὰρ τῆς ἐν Χριστῷ σω-

91. Ματθ. 3, 16.

94. Ρωμ. 8, 6.

92. Β' Κορ. 8, 9.

95. Ἰω. 1, 13.

93. Ἰω. 1, 32.

96. Πράξ. 2, 33.

μορφή περιστερᾶς⁹¹, ὅταν, ἀφοῦ ἔγινε, ὅπως εἶπα, κατ' οἰκονομία σάν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς, δέχθηκε τὸ βάπτισμα. Τότε καὶ τὸ δικό του Πνεῦμα λέγεται ὅτι δόθηκε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐπειδὴ εἶχε γίνει ἄνθρωπος, κι αὐτὸ εἶναι ἡ κένωση.

Μπορεῖ βέβαια νὰ νοηθεῖ ἔτσι κι ὄχι διαφορετικά, τὸ «Πτώχευσε γιὰ χάρη μας ἐνῶ εἶναι πλούσιος, γιὰ νὰ γίνουμε ἐμεῖς πλούσιοι μὲ τὴ δική του πτωχεία»⁹². Γιατὶ τὸ Πνεῦμα δόθηκε, ὅπως εἶπα, στὸν Ἀδάμ στὴν ἀρχή, ὅμως δὲν παρέμεινε στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου· γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔκλινε στὸ παράνομο καὶ ὀλίσθησε στὴν ἁμαρτία, καὶ ἔτσι περιβλήθηκε ἀπὸ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας. "Ὅταν ὅμως πτώχευσε ὁ Μονογενής, ἐνῶ εἶναι πλούσιος, καὶ δέχθηκε μαζί μας σάν ἄνθρωπος τὸ δικό του Πνεῦμα ὡς κάτι ποὺ τοῦ δόθηκε, ἔμεινε σ' αὐτόν"⁹³. Γιατὶ ἔτσι εἶπε ὁ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, καὶ γιὰ νὰ κατοικήσει στὸ ἐξῆς σ' ἐμᾶς γιὰ πάντα, ἐπειδὴ εἶχε ἤδη μείνει στὴ δεύτερη ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας, δηλαδή στὸν Χριστό, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε καὶ δεύτερος Ἀδάμ. Γι' αὐτὸ ἀναστοιχειωθήκαμε πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερο καὶ κερδίζουμε ἄριστα τὴν ἀναγέννησή μας μέσω τοῦ Πνεύματος, χωρὶς νὰ συνεχίζουμε νὰ ἔχομε τὴν πρώτη, ἐννοῶ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση, ποὺ ὀδηγεῖ στὴ φθορὰ καὶ τὴν ἁμαρτία (γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἶναι θάνατος»⁹⁴), ἀλλὰ τὴ δεύτερη ἀπὸ τὸν οὐρανό, τὴ γέννηση ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγεται: «Οἱ ὅποιοι δὲν γεννήθηκαν ἀπὸ αἶματα, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»⁹⁵.

"Ἐπρεπε λοιπόν, ἔπρεπε ὅσοι εἶναι ταγμένοι μαζί μὲ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ νὰ λάβουν πλούσια καὶ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ ἐνέργησε βέβαια κι αὐτὸ ὁ Χριστὸς σ' ἐμᾶς, καὶ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁ Πέτρος λέγοντας. «Ἀφοῦ ἀνέβηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πατέρα κι ἀφοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν ὑπόσχεση γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μοίραζε αὐτὸ ποὺ ἐσεῖς βλέπετε κι ἀκοῦτε»⁹⁶. Γιατὶ δέχεται ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του, καὶ τὸ ἐκχέει πλούσια σ' ἐμᾶς, γιατί εἶναι Θεὸς ὡς πρὸς τὴ φύση του, ἂν καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἐκχέει σὲ κάθε σάρκα. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερό, γιατί δὲν τὸ χορηγεῖ μόνο στοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὴν περιτομή, ἀλλὰ σὲ ὅλους γενικά ποὺ καλοῦνται μέσω τῆς πίστεως, εἴτε προέρχονται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλάνη, εἴτε εἶναι μικροὶ καὶ μεγάλοι, εἴτε δούλοι καὶ ἐλεύθεροι, βάρβαροι καὶ Σκύθες. Γιατὶ ἡ χάρη τῆς

τηρίας ἢ χάρις τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὅτι «καὶ αὐτός ἐστι προσδοκία ἐθνῶν». Εἰ δὲ δὴ λέγοιεν ἀθυροστομοῦντές τινες, σάρκας λέγεσθαι καὶ τὰ κτήνη, παραληροῦντες, ἤδη πως ἀκουόντων, ὅτι τῆς προφητείας ὁ σκοπὸς κατὰ μόνου συντείνεται τοῦ ἀν-
 5 θρωπίνου γένους, καὶ οὐχὶ «Τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ», καθῶς καὶ ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος. Προφητεύσειν δέ φησιν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, τὸ τῆς χάριτος ἀμφιλαφές καὶ τὸ ἐπὶ πάντας ἴσον διὰ τούτων ὑποδηλῶν. Εἶη γὰρ ἂν οὐκ ἀπόβλητον παρὰ Θεῷ τὸ θῆλυ γένος, εἰ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα δρώη τε προθύμως, καὶ μὴν καὶ ἔλοιτο φρονεῖν,
 10 οὔτε μὴν ἀγέραστον ἢ ἀμέτοχον ἀγιασμοῦ, εἰ διὰ τε τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐν ἔργοις ἐπιεικείας εὐδοκιμοῦν ἔσται ποθέν. Ἡξίωται γὰρ καὶ αὐτὸ χάριτός τε καὶ οἰκτιρισμῶν, καὶ τὸν ἀρράβωνα τοῦ Πνεύματος δέχεται παρὰ Θεοῦ, λελόγισται δὲ καὶ ἐν τέκνοις.

Πρεσβυτέρους μὲν οὖν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσεσθαι φησιν,
 15 ὄψεσθαι δὲ καὶ ὁράσεις τοὺς νεανίσκους, πρεσβυτικὴν ἠλικίαν, καθάπερ ἐγῶμαι, λέγων τὴν ὥς ἐν ποσότητι τῆς ἀρετῆς προὔχουσαν τε καὶ ὑπερκειμένην, καὶ οἷον λαμπροῖς πεπολιωμένην κατορθώμασι, καὶ φρονήσει διαπρέπουσαν τῇ τελεωτάτῃ καὶ τεθραυσμένην, ὁποῖός τις ἦν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὃς τεθέαται καθ'
 20 ὕπνον ἄνδρα τινὰ τῶν ἐκ Μακεδονίας, ἐκλιπαροῦντά τε καὶ λέγοντα· «Διαβὰς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν»· γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν ταῖς πράξεσι τῶν σοφῶν ἀποστόλων. Ἀνανίας δέ τις τῶν ἐν πίστει δεδοκιμασμένων ὄρασιν ἐπ' αὐτῷ τεθέαται τῷ μακαρίῳ Παύλῳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἦκεν εἰς Δαμασκόν, αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν
 25 ὀφθέντος Χριστοῦ, εἶτα τῇ τοῦ φωτὸς ἀστραπῇ τὴν ὄψιν ἀφήρηται, τεθεράπενται διὰ Χριστοῦ. Γέγραπται δὲ οὕτω πάλιν «Ἦν δέ τις ἐν Δαμασκῷ μαθητῆς ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ἐν ὁράματι ὁ Κύριος Ἀνανία. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγώ. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν Ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην
 30 εὐθεϊαν καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαοὺλ ὀνόματι Ταρσέα». Ἀκούεις ὅπως ἐν ὁράματι μὲν λελάληκε πρὸς Ἀνανίαν; Ἦν γὰρ που τάχα τὴν πίστιν εὐτονος καὶ νεανίας τὴν ἔξιν, καὶ σφριγῶσαν ἔχων εἰς τὸ ἀγαθὸν τὴν γνώμην, ἄθραυστος εἰς ἀλήκην, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν. Καθ' ὕπνον δὲ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τὰς λιτὰς ἐδόκει προσφέρειν ὁ Μακεδῶν ἦν γὰρ τὴν φρένα πρεσβύτης, τὸν νοῦν

σωτηρίας ἀπὸ τὸν Χριστὸ βρῖσκεται στὴ διάθεση ὅλων τῶν ἀνθρώπων, γιὰτι «Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἔθνῶν»⁹⁷. Ἐν ὅμως κάποιοι λένε μὲ ἀθυροστομία καὶ φλυαρώοντας ἀνόητα, ὅτι σάρκα λέγονται καὶ τὰ ζῶα, ἃς ἀκούσουν τώρα ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας ἀφορᾷ μόνο τὸ ἀνθρώπινο γένος, καὶ «δὲν ἐνδιαφέρεται ὁ Θεὸς γιὰ τὰ βόδια»⁹⁸, ὅπως εἶπε καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος. Λέγει ἀκόμα ὅτι θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες, ὑποδηλώνοντας μὲ αὐτὸ τὴν πλούσια χορηγία τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἰσότητά πρὸς ὅλους. Γιὰτι ὁ Θεὸς δὲν ἀπορρίπτει τίς γυναῖκες, ἂν πράττουν μὲ προθυμία ὅσα τὸν εὐχαριστοῦν, καὶ βέβαια καὶ νὰ τὰ πιστεύουν. Καὶ οὔτε βέβαια θὰ μείνουν χωρὶς ἀμοιβὴ ἢ χωρὶς ἁγιασμο, ἂν δείξουν τὴν εὐδοκίμησή τους στὴν πίστη καὶ στὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Γιὰτι εἶναι ἄξιες καὶ αὐτὲς τῆς χάριτος καὶ τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ καὶ δέχονται ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔχουν καταγραφῆ καὶ στὰ τέκνα του.

Οἱ πρεσβύτεροι λοιπόν, λέγει, θὰ δοῦν ὄνειρα καὶ στοὺς νέους θὰ ἀποκαλυφθοῦν ὄραματα, ὀνομάζοντας πρεσβυτικὴ ἡλικία, ὅπως ἐγὼ νομίζω, αὐτὴν ποὺ προσηγεῖται στὴν ἀρετὴ καὶ ὑπερέχει, καὶ τὰ γηρατειὰ τῆς τὰ στολίζουν λαμπρὰ κατορθώματα, καὶ διαπρέπουν μὲ τὴν τελειώτατη καὶ ἀξιοθαύμαστη σύνεσή τους, ὅπως ἓνας τέτοιος ἀκριβῶς ἦταν καὶ ὁ Παῦλος, ποὺ εἶδε στὸν ὕπνο του ἓνα ἄνδρα ἀπὸ τὴ Μακεδονία ποὺ ἐκλιπαρώντας τὸν τοῦ ἔλεγε· «Πέρασε στὴ Μακεδονία καὶ βοήθησέ μας»⁹⁹. γιὰτι ἔτσι ἔχει γραφῆ στὶς Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων. Ἄλλὰ καὶ κάποιος Ἄνανίας, ἀπὸ τοὺς διαπρέποντες στὴν πίστη, εἶδε ἓνα ὄραμα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο. Ὅταν δηλαδὴ ἔφτασε στὴ Δαμασκὸ, τοῦ παρουσιάσθηκε στὸ δρόμο ὁ Χριστὸς καὶ μὲ τὸ φῶς ποὺ ἄστραψε τυφλώθηκε, ἀλλὰ θεραπεύθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἐχει γραφῆ πάλι τὸ ἑξῆς· «Ἐπῆρχε στὴ Δαμασκὸ ἓνας μαθητὴς μὲ τὸ ὄνομα Ἄνανίας, στὸν ὁποῖο εἶπε ὁ Κύριος σὲ ὄραμα· Σήκω καὶ πήγαινε στὴν ὁδὸ ποὺ λέγεται εὐθεῖα, καὶ ζήτησε στὸ σπίτι τοῦ Ἰούδα κάποιον ὀνομαζόμενο Σαούλ, ἀπὸ τὴν Ταρσό»¹⁰⁰. Ἀκοῦς πῶς στὸν Ἄνανία μίλησε σὲ ὄραμα; Γιὰτι ἦταν ὀψωδῆποτε δυνατὸς στὴν πίστη, γενναῖος στὴ φύση, στὴ διάθεση ὅλος σφρίγος γιὰ τὴν ἀρετὴ, καὶ ἄθραυστος στὴ ρώμη, ἐννοεῖται τὴν πνευματικὴ. Ὁ Μακεδόνας στὸν ὕπνο του πρόσφερε στὸν Παῦλο τίς παρακλήσεις του· γιὰτι ἦταν ὠριμος στὴν πίστη, γέροντας στὴ σκέψη, καὶ γεμᾶτος ἀπὸ

97. Γέν. 49, 10.

98. Α' Κορ. 9, 9.

99. Πράξ. 16, 9.

100. Πράξ. 9, 10-11.

γηραιός, καὶ τῆς ἄνωθεν σοφίας ἔμπλεως. Προσεφώνει δέ που καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως· «Γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. Γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν». Ἐπαγγέλλεται δὲ οὖν τὴν χάσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς δουλεύουσιν αὐτῷ. Τίνες δ' ἂν οἱ τοιοῖδε πάλιν; Ἡ ἐκεῖνοι πάντως οἱ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν ὑποφέρουσι τὸν ἀρχένα τῆς διανοίας, τῆς μὲν ἐν τύπῳ λατρείας ἀποφοιτήσαντες, Ἑλληνικῆς δὲ ἀπάτης ἀποπεπαιμένοι, κατὰ τὸν λέγοντα;

10 *Στίχ. 3-4.* «Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδια καπνοῦ. Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ».

ΛΣΤ'. Ἐπὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων δυσσεβείαις, ταῖς εἰς Χριστὸν 15 δηλονότι γεγενημέναις, καὶ αὐτῇ τῶν στοιχείων δεδυσφόρηκεν ἡ φύσις, κατωλοφύρατο δὲ ὥσπερ ἡ κτίσις, ὑβρισμένον ὀρῶσα τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, καὶ ὁ μὲν θεῖος ναὸς μονονουχὶ καὶ ἀσχάλλων τοῖς πενθοῦσιν ἐν ἴσῳ, περιεῤῥήγγντο (γέγραπται γάρ, ὅτι «Τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»), ὁ ἥλιος δὲ 20 τὸ οἰκεῖον ἀνακόψας σέλας, οὐκ ἠξίου φαίνειν ἔτι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐποίει γάρ σκότος ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἐνάτης, ἐσχίζοντο δὲ καὶ αἱ πέτραι, τάχα δέ που καὶ περὶ τὸν τῆς σελήνης κύκλον ἐπράττετό τι τῶν ἀσυνήθων, ὡς δοκεῖν εἰς αἷμα μεταπεποιηθῆναι καὶ αὐτήν. Σεσίγηται μὲν οὖν τὸ τοιόνδε παρὰ τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελισταῖς, 25 ἀξιόχρεώς γε μὴν ἡ πίστις ἐκ τῆς προφητείας.

Ἵτι δὲ τοῖς τοῦ Δημιουργοῦ νεύμασιν οὐκ ἐν ἡλίῳ μόνῳ τὰ σημεῖα γέγονεν, ἀλλ' οἷον ὅλη πρὸς τὸ ἀκαλλές καὶ ἀσύνηθες αὐτῇ μετακεχώρηκεν ἡ κτίσις, σαφὲς ἂν γένοιτο Θεοῦ λέγοντος διὰ φωνῆς Ἡσαΐου «Καὶ ἐνδύσω τὸν οὐρανὸν σκότος, καὶ θήσω ὡς σάκκον τὸ 30 περιβόλαιον αὐτοῦ». Οὐρανὸν δὲ ὅταν λέγη, πάντα που πάντως φησὶ τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ οἷον σάκκῳ τῷ σκότει καταμιφιέσαι, πενθοῦντά τε καὶ ἀλγοῦντα καὶ ὥσπερ διακεκραγότα τῷ σχήματι. Σημεῖα μὲν οὖν ἐν οὐρανῷ ταυτὶ φαίην ἂν, τὰ δὲ γε, εἰς γῆν αἷμά τε καὶ πῦρ καὶ ἀτμὶς καπνοῦ καταδηλώσειεν ἂν, οἷμαι που, τὰς τῶν Ἰουδαίων

τὴν οὐράνια σοφία. Ἐγραφε κάπου ἐπίσης καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης στοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ μέσω τῆς πίστεώς τους. «Σᾶς γράφω, πατέρες, γιατί γνωρίζετε αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχή. Σᾶς γράφω, νεαροί, γιατί εἴστε δυνατοὶ καὶ νικῆσατε τὸν πονηρό»¹⁰¹. Ὑπόσχεται λοιπὸν τὴ χορηγία τοῦ Πνεύματος σὲ ὅσους ὑπηρετοῦν αὐτόν. Κι αὐτοὶ πάλι ποιοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι; Ἡ μήπως ἐκεῖνοι ποὺ σκύβουν τὸ κεφάλι καὶ βάζουν τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους στὸ ζυγὸ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, ἔχοντας ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ λατρεία τῶν τύπων καὶ ἔχοντας ἀπορροίψει καὶ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀπάτη, ὅπως λέγει κάποιος;

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ παρουσιάσω τέρατα ψηλά στὸν οὐρανὸ καὶ θαυμασιὰ ἔργα κάτω στὴ γῆ, αἶμα καὶ φωτιὰ καὶ καπνοὺς. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου θὰ μετατραπεῖ σὲ σκοτάδι, ἡ σελήνη θὰ γίνει κόκκινη σὰν τὸ αἶμα, προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἡ μεγάλη καὶ λαμπρῆ».

36. Γιὰ τὶς ἀσεβεῖς πράξεις τῶν Ἰουδαίων, γι' αὐτὲς δηλαδή ποὺ ἔγιναν εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ, δυσφόρησε ἀκόμα καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση τῶν στοιχείων, ἀφοῦ ἡ κτίση ἦταν σὰ νὰ θρηνοῦσε, βλέποντας τὸν Κτίστη τῆς νὰ ἐξευτελίζεται, καὶ ὁ θεῖος ναὸς δυσανασχετώντας κατὰ κάποιον τρόπο ὅμοια μ' αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν, σχίσθηκε σὲ πολλὰ μέρη (γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Τὸ καταπέτασμα τοῦ νοῦ σχίσθηκε ἀπὸ πάνω μέχρι κάτω»¹⁰²), ὁ ἥλιος διέκοψε τὸ φῶς του καὶ δὲν ἤθελε νὰ φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ προκάλεσε σκοτάδι ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα μέχρι τὴν ἑνάτη, οἱ πέτρες σχίζονταν, καὶ ἴσως καὶ στὸν κύκλο τῆς σελήνης νὰ συνέδηκε κάτι τὸ ἀσυνήθιστο, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι μεταβλήθηκε καὶ αὐτὴ σὲ αἶμα. Ἀποσιωπήθηκε βέβαια αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Εὐαγγελιστές, εἶναι ὅμως ἄξια πίστεως ἡ προφητεία.

“Ὅτι ὅμως μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Δημιουργοῦ δὲν ἔγιναν στὸν ἥλιο μόνο τὰ σημεῖα, ἀλλ' ὅλη κατὰ κάποιον τρόπο ἡ κτίση μεταβλήθηκε καὶ παρουσίασε κάποιον ἄσχημο ἀσυνήθιστο θέαμα, θὰ μπορούσε νὰ ἀποσαφηνισθεῖ μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Ἡσαΐα: «Καὶ θὰ ντύσω τὸν οὐρανὸ μὲ σκοτάδι καὶ τὸ φόρεμά του θὰ εἶναι σὰν σάκκος πένθους»¹⁰³. “Ὅταν βέβαια λέγει οὐρανὸ, ἐννοεῖ ὅπωςδήποτε ὅτι ὅλα κατὰ κάποιον τρόπο τὰ οὐράνια σώματα θὰ τὰ ντύσει μὲ τὸ σκοτάδι σὰν μὲ τὸ σάκκο, ἐπειδὴ πενθοῦσαν καὶ ὑπέφεραν καὶ ἦταν σὰ νὰ ἔβγαζαν κραυγὲς μὲ τὸ ντύσιμό τους. Αὐτὰ λέγει λοιπὸν σημεῖα ποὺ θὰ συμβοῦν στὸν οὐρανὸ, ἐνῶ αὐτὰ ποὺ λέγει ὅτι θὰ συμβοῦν στὴ γῆ, τὸ αἶμα, ἡ φωτιὰ καὶ ὁ καπνός, θὰ

συμφοράς, ἃς ὁ παγκάλεπος αὐτοῖς ἐπεσώρευσε πόλεμος, ὁ διὰ τῆς Ῥωμαίων χειρός Αἴματι γὰρ ἡ πᾶσα μὲν αὐτοῖς κατερῶαίνετο χώρα. Ἐμελλε δὲ ὁμοῦ ταῖς πόλεσι κατατίμπρασθαι καὶ αὐτὸς ὁ διαβόητος νεὼς, οἰκοί τε καπνίζεσθαι κατασεσεισμένοι. Ὅτι δὲ καὶ 5 πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς, καθ' ἣν ἅπασι τὸ θεῖον προκείσεται θῆμα Χριστοῦ διδόντος ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ τοιάδε τοῖς Ἰουδαίοις συμβήσεται, διαμεμήνυκεν εἰπών, «Πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐρωτώμενος παρὰ 10 τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὰ περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων καταστροφῆς, ἔμιξε τὰ σημεῖα, ὡς τάχα που καὶ ἀγνοεῖσθαι λοιπὸν, ποῖα δὴ ποτε συμβήσεται.

Στίχ. 5. «Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται ὅτι ἐν τῷ ὄρει Σιών καὶ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ ἔσται ἀνασωζόμενος, καθότι εἶπε Κύριος, καὶ εὐαγγελιζόμενοι οὖς Κύριος προσκέκληται».

ΛΖ. Ἐσεσθαι μὲν οὖν πάντῃ τε καὶ πάντως ἐπὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιουργίαις ἐν οὐρανῷ καὶ γῆ τὰ σημεῖα φησι καὶ τὰ τέρατα. Προκειῖσθαι γε μὴν καὶ οὕτως αὐτοῖς τὰ ἐξ ἡμερότητος Θεοῦ, τὴν διὰ πίστεως δηλονότι σωτηρίαν, τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν, τὸν ἀρῶαδῶνα τοῦ Πνεύματος, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἐλπίδα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ἀμνησικᾶκως αὐτοῖς ἀνέντος Θεοῦ καὶ τὰ εἰς Χριστὸν ἐγκλήματα. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Πέτρος κατητιᾶτο μὲν σφόδρα τοὺς Ἰουδαίων δῆμους, διαρῶήδην ἀνακεκραγῶς, ὡς ἀπε- 25 κτόνασι μὲν κρεμιάσαντες ἐπὶ ξύλου τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν, καὶ «Ἠρνήσαντο μὲν τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἐζήτησαν δὲ ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς», προσετίθει δὲ τούτοις «Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν Μετανοήσατε οὖν καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑμῖν γὰρ εἰσιν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν». Οὐκοῦν κἂν εἰ γένοιτο, φησί, σημεῖα καὶ τέρατα, σωθήσεται πᾶς ὃς ἂν ἐπιγράψαιτο δεσπότην τὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς Κύριον. Ὅτι δὲ ἔμελλεν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ἐν αὐτῇ καὶ πρώτη λαληθήσεσθαι τῇ

μποροῦσαν νὰ δηλώσουν, νομίζω, τὶς συμφορῆς τῶν Ἰουδαίων, ποὺ τοὺς ἐπισώρευσε ὁ βαρύτερος πόλεμος ἀπὸ τὰ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα. Γιατὶ ὅλη ἡ χώρα ποτίσθηκε μὲ αἷμα. Συνέβη μάλιστα κι αὐτὸς ὁ περιβόητος ναὸς νὰ πυρποληθεῖ μαζί μὲ τὶς πόλεις καὶ νὰ καπνίζουν πεσμένα τὰ σπίτια. Ὅτι ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα τὴ μεγάλη καὶ λαμπρῆ, κατὰ τὴν ὁποία θὰ στηθεῖ γιὰ ὅλους τὸ θεῖο βῆμα καὶ ὁ Χριστὸς θ' ἀποδώσει στὸν καθένα σύμφωνα τὰ ἔργα του¹⁰⁴) θὰ συμβοῦν αὐτὰ στοὺς Ἰουδαίους, τὸ διαμήνυσε λέγοντας: «Πρὶν ἔρθει ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη καὶ λαμπρῆ»¹⁰⁵. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας, ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τοὺς ἄγιους ἀποστόλους γιὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ γιὰ τὴν καταστροφή τῶν Ἱεροσολύμων, ἀνάμιξε τὰ σημεῖα, γιὰ νὰ ἀγνοεῖται ἴσως στὸ ἔξῃς σὲ ποιά ἐποχὴ θὰ συμβεῖ τὸ καθένα.

Στίχ. 5. «Καὶ θὰ συμβεῖ καθένας ποὺ θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ σωθεῖ, καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ σωθοῦν θὰ διαμένουν στὸ ὄρος Σιών, στὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος, καὶ θὰ κηρύττουν τὸ εὐαγγέλιο αὐτοὶ ποὺ κάλεσε ὁ Κύριος».

37. Θὰ γίνουν λοιπὸν, λέγει, ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ γιὰ τὰ ἀσεβῆ ἔργα τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι προβάλλονται μπροστὰ τους τὰ ἔργα τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἡ σωτηρία δηλαδή μέσω τῆς πίστεως, ἡ δικαίωση ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ἀρραβῶνας τοῦ Πνεύματος, ὁ ἁγιασμός, ἡ ἐλπίδα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἡ χωρὶς ἀμνησικακία συγχώρηση ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ἐγκλημάτων τους εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι ὁ Πέτρος κατηγοροῦσε βέβαια γι' αὐτὸ μὲ σφοδρότητα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, φωνάζοντας ὀλοφάνερα ὅτι σκότωσαν τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων, κρεμώντας τον πάνω στὸ σταυρό, «κι ἀρνήθηκαν τὸν ἅγιο καὶ δίκαιο, καὶ ζήτησαν νὰ τοὺς χαρισθεῖ ἓνας φονιάς»¹⁰⁶, πρόσθετε ὅμως σ' αὐτὰ: «Καὶ τώρα, ἀδελφοί, γνωρίζω ὅτι ἀπὸ ἀγνοία τὰ κάνατε αὐτὰ ὅπως καὶ οἱ ἄρχοντές σας»¹⁰⁷. «Μετανοῆστε λοιπὸν καὶ βαπτισθεῖτε καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ, καὶ θὰ λάβετε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ γιὰ σᾶς δόθηκαν οἱ ὑποσχέσεις καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ σας»¹⁰⁸. Κι ἂν ἀκόμα λοιπὸν γίνουν, λέγει, σημεῖα καὶ τέρατα, θὰ σωθεῖ καθένας ποὺ θὰ ἀναγνωρίσει Δεσπότη τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸν Κύριο. Ὅτι ὅμως ἔμελλε ὁ λόγος τῆς σωτηρίας νὰ κηρυχθεῖ σ' αὐτὴν καὶ

107. Πράξ. 3, 17.

108. Πράξ. 2, 38-39

κυριοκτόνῳ Ἱερουσαλήμ, περιενεχθήσεσθαι δὲ οὕτω καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, σαφὲς ἂν γένοιτο, τοῦ προφήτου λέγοντος «Ἐν τῷ ὄρει Σιών καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ ἔσται ἀνασωζόμενος καὶ εὐαγγελιζόμενος, οὗς Κύριος προσκέκληται» ὡς γὰρ 5 ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος «Οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ».

Κέκληνται τοίνυν ἀπολέγδην ἐκ πάντων οἱ μακάριοι μαθηταί, καὶ οὐκ αὐτόμολοι παρήλθον εἰς ἀποστολήν, καθάπερ ὁ ἀπόπληκτος Φαρισαῖος ἐκεῖνος, ἤγουν νομικός, ὃς τοῖς τῆς μαθητείας αὐ- 10 χήμασιν ἑαυτὸν ἐνιείς, προσετίθει λέγων «Κύριε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ». Ταύτητοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ παρενοχλοῦντά τε εἰκῆ καὶ τῶν εὐαγγελικῶν ἐπιτηδευμάτων οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐγγὺς γεγονότα, παρωθεῖτο λέγων «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ 15 ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι». Τοῖς γε μὴν ἐπιτηδείως ἔχουσιν εἰς ἀποστολήν ἐπεφώνει λέγων «Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων». Ματθαῖον γε μὴν ἐξ αὐτῶν ἀνίστη τῶν τῆς πλεονεξίας ἐργαστηρίων, ἀκολουθεῖν ἐπιτάττων· προσκέκληται δέ, κατ' ἰδίαν βούλησιν, οὗσπερ ἦν εἰκός, ἔσεσθαι δυνατωτάτους εἰς γε 20 τὸ ἀποπεραίνειν δύνασθαι, καὶ μάλα νεανικῶς, τὸ αὐτῷ δοκοῦν, εἰ καὶ ἤρπασε τὸν προδότην ὁ τῆς ἀνομίας εὐρετῆς καὶ πατήρ.

ΚΕΦ. 4, στίχ 1-3. «Ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅταν ἐπιστρέψω τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ συναῶ πάντα τὰ ἔθνη καὶ 25 κατάξω αὐτὰ εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ, καὶ διακριθήσομαι πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μου καὶ τῆς κληρονομίας μου Ἰσραήλ, οἱ διεσπάρησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὴν γῆν μου κατεδιείλαντο, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν μου ἔβαλον κλήρους, καὶ ἔδωκαν τὰ παιδάρια πόρναις καὶ τὰ κοράσια 30 ἐπώλουν ἀντὶ τοῦ οἴνου καὶ ἔπινον».

ΛΗ'. Ἐκ τῆς Ῥοδοῦ βασιλείας ἀπορῥαγείσων τῶν δέκα φυλῶν καὶ διηρημένων αὐτῷ, καὶ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τε τὸν Ἐφραῖμ καὶ τὸν Ἰούδα, οἱ μακάριοι γεγόνασι προφήται. Λελαλήκασι δὲ τὰ παρ' ἀμφοῖν, τῆς ὅλης αὐτοῖς προφητείας παρατει-

πρώτη τὴν κυριοκτόνο Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔτσι νὰ ξαπλωθεῖ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, θὰ γίνεῖ σαφὲς ἀπὸ τὸν προφήτη πού λέγει: «Στὸ ὄρος Σιών καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ θὰ διαμένουν αὐτοὶ πού θὰ σωθοῦν καὶ οἱ εὐαγγελιζόμενοι, τοὺς ὁποίους ἔχει καλέσει ὁ Κύριος»· γιατί, ὅπως γράφει ὁ Παῦλος, «Δὲν παίρνει κανεὶς τὴν τιμὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καλεῖται ἀπὸ τὸν Θεό»¹⁰⁹.

Προσκλήθηκαν λοιπὸν κατ' ἐκλογὴν ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλους οἱ μακάριοι μαθητές, καὶ δὲν προσῆλθαν ἀπὸ μόνοι τους στὴν ἀποστολικὴ διακονία, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἀνόητος Φαρισαῖος, ἦτοι ὁ νομικός, ὁ ὁποῖος, θέλοντας νὰ λάβει τὴ δόξα τοῦ μαθητῆ, ἔσπευσε νὰ πει: «Κύριε, θὰ σὲ ἀκολουθήσω ὅπου κι ἂν πᾶς»¹¹⁰. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτῆρας, ἐπειδὴ τὸν παρενοχλοῦσε ἔτσι στὰ χαμένα καὶ δὲν εἶχε πλησιάσει τὰ εὐαγγελικὰ ἔργα οὔτε κἂν στὰ λόγια, τὸν ἀπώθησε λέγοντας: «Οἱ ἄλεπουδες ἔχουν φωλὲς καὶ τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ κατοικίες, ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ κλίνει τὸ κεφάλι του»¹¹¹. Ἀντίθετα στοὺς κατάλληλους γιὰ τὴν ἀποστολὴ ἔλεγε ἐπιτακτικὰ: «Ἀκολουθήστε με, καὶ θὰ σᾶς κάνω ἄλειψ ἀνθρώπων»¹¹². Τὸν Ματθαῖο πάλι τὸν πῆρε μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἐργαστήρια τῆς πλεονεξίας καὶ τὸν διέταξε νὰ τὸν ἀκολουθήσει¹¹³. Προσκλήθηκαν ὅμως μὲ δική τους θέληση, ὅπως ἦταν εὐλογο, ὥστε νὰ γίνουν πολὺ δυνατοὶ στὸ νὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιοῦν, καὶ πολὺ γενναῖα, αὐτὰ πού ἤθελε ἐκεῖνος, ἂν καὶ τοῦ ἄρπαξε τὸν προδότῃ Ἰούδα ὁ ἐφευρέτης καὶ πατέρας τῆς ἀνομίας.

ΚΕΦ. 4, στίχ. 1-3. «Νὰ ἐγὼ κατὰ τίς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ὅταν ἐπαναφέρω ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ συγκεντρώσω ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὰ ὀδηγήσω στὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ καὶ θὰ κρίνω αὐτοὺς ἐκεῖ, ὑπερασπίζοντας τὸ λαό μου καὶ τὴν κληρονομία μου τὸν Ἰσραήλ, αὐτοὺς πού τοὺς διασκόρπισαν στὰ ἔθνη καὶ διαίρεσαν τὴ χώρα μου, πού ἔβαλαν κληρὸς γιὰ τὸ λαό μου καὶ παρέδωσαν τὰ νεαρὰ παιδιὰ στίς πόρνες καὶ πουλοῦσαν τὰ κορίτσια ἔναντι τοῦ κρασιοῦ πού ἔπιναν».

38. Ὅταν ἀπὸ τὸ βασιλεῖο τοῦ Βαβυλῶνος ἀποσπιάσθηκαν οἱ δέκα φυλὲς καὶ ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς διαιρέθηκε στὸν Ἐφραΐμ καὶ στὸν Ἰούδα¹¹⁴, τότε παρουσιάσθηκαν οἱ μακάριοι προφῆτες, οἱ ὁποῖοι μίλησαν καὶ γιὰ τοὺς δύο, καὶ ὅλη ἡ προφητεία γι' αὐτοὺς παρατάθηκε μέχρι τοὺς χρό-

112. Ματθ. 4, 19.

113. Ματθ. 9, 9.

114. Γ Βασ. 11, 30-32.

νούσης μέχρι καιρῶν τῆς αἰχμαλωσίας. Μετὰ δέ γε τὴν ἐν Ἱερουσαλῦμοις ἐκεῖθεν ὑποστροφὴν καὶ τὴν γεγενημένην κατὰ καιροὺς ἐπάνοδον, προεφήτευσαν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ Ἀγγαῖός τε καὶ Ζαχαρίας καὶ μέντοι καὶ Μαλαχίας. Φαίνεται δὲ καὶ ὁ Ἔσδρας 5 ὀλίγα ἄττα τῶν κατ' ἐκεῖνο καιρῶν καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις γεγενημένων προαγορεύσας. Μέννηται τοίνυν τῶν προκειμένων ὁ λόγος πράγματος οὐκ ἐν καιροῖς προφητῶν τῶν ἀρχαίων γεγενημένου, ἀλλ' ὅτι δὴ μόλις Κύρου τὸν Ἰσραὴλ ἀνέντος ὑπενόστησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Καὶ τί τὸ χρῆμα τὸ ἀξιάκουστον, τί δὲ δὴ 10 γενέσθαι συμβέβηκεν, ἐροῦμεν ὡς ἔνι, τὴν τοῦ Ἔσδρα συγγραφὴν κομίζοντες εἰς ἀπόδειξιν.

Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπανῆλθον ἄρτι καὶ δασμῶν καὶ τῶν τῆς δουλείας ἀναπνεύσαντες πόνων οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἐπὶ τὸ ῥάθυμον ἐτρέποντο καὶ ἦσαν οὐκ ἀσφαλεῖς τῶν 15 διὰ Μωσέως τεθεσπισμένων ἐπιτηδευταὶ καὶ φύλακες. Ἀποφάσκοντος γὰρ τοῦ νόμου, χρῆναί τινας ταῖς θυγατράσι τῶν ἀλλοφύλων συγκατευνάζεσθαι, ὀλίγα φροντίσαντες τῶν θεόθεν αὐτοῖς κεχρησφωδημένων, ἀλλοτριαῖς γυναιξὶν ἐπεμίσγνοντο. Καὶ πρὸς τοῦτο λίαν δεδυσφορηκῶς Ἔσδρας, περιερῶγγυτο 20 μὲν τὴν ἐσθῆτα, κατωλοφύρετο δὲ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν ἀπαλλάτεσθαι παρεκάλει. Οἱ δὲ τοῦτο δρᾶν ἀνεπείθοντο, δεδιότες τάχα πού τὰ ἐξ ὀργῆς καὶ τῶν ἐσομένων αὐτοῖς, εἰ μὴ ἔλοινοτο τιμᾶν τὸν νόμον, τῶν προγεγονότων τὴν πείραν ἐποιοῦντο διδάσκαλον.

25 Ἐπειδὴ ἀπέβλητο καὶ ἀπεφοίτα τῶν Ἱεροσολύμων ἢ τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν πληθὺς, λοιπὸν ἀναγκαίως κατεπικραίνοντο πρὸς ὀργὰς οἱ περίοικοι τῶν ἐθνῶν, ἅτε δὴ καὶ διὰ τούτων οὐ μετρίως ἐξυθρισμένοι. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ κάκεινό πού τὰχα διελογίζοντο κατὰ σφᾶς αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν Ἱερουσαλήμ 30 ἀνετείχιζον μὲν, ἐσπούδαζον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον ἐγείρειν ναόν, τοῖς τοῦ φθόνου θέλεσιν ἀνεκαίοντο πρὸς ὀργὰς καὶ διακωλύειν ἐπεχείρουν, ἐκεῖνο διενθυμούμενοι, κατὰ γε τὸ εἶκός, ὡς, εἰ γένοιτο πάλιν ὁ Ἰσραὴλ ἐν δυναστείαις ταῖς πρώην, καὶ τετειχισμένας μὲν ἔχοι τὰς πόλεις, ἐπαμύνοντα δὲ τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἅτε δὴ τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσι θεραπευόμενον ἐν ναῶ, πάλιν κατακρατήσει καὶ ἀφόρητος ἔσται τοῖς ἀπανταχοῦ καὶ δασμοὺς

νους τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπειτα ὁμως ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ ἐκεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν ἐπάνοδο τους τὸν ὀρισμένο καιρὸ, προφήτευσαν στοὺς Ἰσραηλίτες ὁ Ἀγγαῖος καὶ ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Μαλαχίας. Φαίνεται ὁμως καὶ ὁ Ἔσδρας νὰ ἔχει προφητεύσει κάτι λίγα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ καὶ στοὺς δικούς του χρόνους. Ἀναφέρει λοιπὸν ὁ λόγος ποὺ ἐξετάζεται ἐδῶ κάτι ποὺ δὲν εἶχε συμβεῖ στοὺς καιροὺς τῶν παλαιῶν προφητῶν, ἀλλὰ τότε ποὺ μόλις ὁ Κύριος ἄφησε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ἰουδαία. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ ἀξιάκουστο πρᾶγμα καὶ τί ἔγινε, θὰ τὸ ποῦμε ὅσο γίνεται, φέρνοντας ὡς ἀπόδειξη τὴ συγγραφὴ τοῦ Ἔσδρα.

Ἀμέσως δηλαδὴ ὅταν ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία οἱ Ἰσραηλίτες καὶ ἀνέπνευσαν ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὶς ταλαιπωρίες τῆς δουλείας, ἔπεσαν στὴ ραθυμία καὶ δὲν ἔμειναν ἀσφαλεῖς ἐκτελεστὲς τῶν νόμων τοῦ Μωυσῆ καὶ φύλακές του. Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ νόμος ἀπαγόρευε νὰ συνάψουν γάμο μὲ τὶς κόρες τῶν ἀλλοφύλων, φροντίζοντας λίγο γιὰ τὶς παραγγελίες τοῦ Θεοῦ, ἔκαναν γάμους μὲ ξένες γυναῖκες. Σ' αὐτὸ δυσφόρησε πάρα πολὺ ὁ Ἔσδρας, ὁ ὁποῖος ἔσχισε τὸ φόρεμά του καὶ θρηνοῦσε γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες¹¹⁵ καὶ τοὺς παρακαλοῦσε ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς ξένες γυναῖκες¹¹⁶. Αὐτοὶ πείσθησαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ, καὶ φοβούμενοι ἴσως τὴν ὀργὴ καὶ τὶς συνέπειες ποὺ θ' ἀντιμετώπιζαν ἂν ἀρνοῦνταν τὴν τιμὴ στὸ νόμο, ἔκαναν δάσκαλό τους τὴν πείρα τῶν προηγούμενων δεινῶν.

Ὅταν ἐκδιώχθηκε καὶ ἔφευγε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ πλῆθος τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν, τότε τὰ γειτονικὰ ἔθνη γέμισαν ἀπὸ ὀργή, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ στάση τῶν Ἰουδαίων εἶχαν προσβληθεῖ πολὺ. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ σκέφτονταν μεταξύ τους καὶ αὐτό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπανατείχιζαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἤθελαν νὰ οἰκοδομήσουν κι αὐτὸν τὸ ἴδιο τὸν θεῖο ναό, τὰ βέλη τοῦ φθόνου ἀναβαν τὴν ὀργὴ τους κι ἐπιχειροῦσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν¹¹⁷, ἔχοντας στὸ νοῦ τους ἐκεῖνο, ὅπως εἶναι φυσικό, ὅτι ἂν οἱ Ἰσραηλίτες ἀποκτοῦσαν τὴν προηγούμενη δύναμή τους καὶ εἶχαν τειχισμένες πόλεις καὶ προστάτη τους τὸν Θεὸ τῶν ὅλων προσκυνώντας τον σὲ ναὸ σύμφωνα μὲ τὶς παλαιᾶς συνήθειές τους, θὰ ἐπικρατοῦσαν πάλι καὶ θὰ γίνονταν ἀνυπόφοροι σὲ ὅλους· θὰ ἐπέβαλλαν φόρους σὲ

115. Α' Ἔσδρ. 8, 70.

116. Α' Ἔσδρ. 8, 81.

117. Β' Ἔσδρ. 4, 1έ.

ἐπιβαλεῖ τῶν ὁμόρων τισί, καὶ ἀλώσονται πάντως, καταδηο-
 μένων αὐτοῖς τῶν χωρῶν, εἰ δὴ τινες ἔλοιντο κἂν γοῦν ὀψὲ ἀντι-
 βλέψαι μόνον. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας παρεσκευάζον μὲν τινὰς
 ἀπειρογυν αὐτοῦς τῶν τε ἐπ' αὐτῷ τῷ ναῷ καὶ τοῖς τείχεσι παρε-
 5 σκευασμένων. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀνόνητος ἦν ἡ σπουδή, Θεοῦ
 κατευρύνοντος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν τῶν ἐπιτηδευμάτων ὁδόν,
 ὠπλίζοντο λοιπὸν καὶ καταστρατεύειν ἤθελον. Ἄλλ' ἤλωσαν καὶ
 πεπτώκασιν ἐπαμύνοντος αὐτοῖς Θεοῦ. Γέγονε δὲ τῶν εἰς τοῦτο συ-
 ναγηγερομένων ἡ ἄθροισις ἐν τῇ κοιλάδι Ἰωσαφάτ· χωρὸς δὲ οὗτος
 10 οὐ πολλοῖς σταδίοις ἀπέχων Ἱερουσαλήμ, ἐν τοῖς πρὸς ἡῶ μέρεσιν
 Ψιλὸν δὲ εἶναί φασιν καὶ ἱππήλατον.

Ὅτι δὲ διεφθονήκασιν μὲν τινες τῶν δυνατωτέρων τοῖς ἐξ Ἰσ-
 ραὴλ τὸν θεῖον ἐγείρουσι ναόν, ὤνησαν δὲ οὐδέν, διδάξει λέγων ὁ
 μακάριος Ἐσδρας «Ἐν δὲ τοῖς ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βα-
 15 σιλέως χρόνοις κατέγραψαν κατὰ τῶν κατοικούντων ἐν Ἰουδαίᾳ
 καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ Βήλεμος καὶ Μιθριδάτης καὶ Σαβέλλιος καὶ
 Ῥάθμιος καὶ Βέλτεθμος καὶ Γέντεθμος ὁ γραμματεὺς, καὶ οἱ λοι-
 ποὶ οἱ τούτοις συντασσόμενοι, οἰκοῦντες δὲ ἐν Σαμαρείᾳ καὶ τοῖς
 ἄλλοις τόποις». Ἦν δὲ τῆς γραφῆς τοιαύδε τις ἡ δύναμις, ὡς εἶη μὲν
 20 πόλις ἄθραυστον ἔχουσα δύναμιν Ἱερουσαλήμ, εἴκουσα δὲ οὐδα-
 μῶς τοῖς τῶν ἐτέρων χωρῶν βασιλεῦσιν ἀντεγειρομένη δὲ μᾶλλον
 καὶ σφόδρα νεανικῶς, ἵν' εἰ γένοιτο πάλιν ὑπονοσθῆσαι πρὸς τὸ
 ἀρχαῖον, καὶ αὐτοῖς σωρεύσει φροντίδας τοῖς τῆς Βαβυλῶνος κατὰ
 καιροῦς ἡγουμένοις. Ἄλλ' ὤνησαν μὲν, ὡς ἔφην, οἱ τὰ τοιαύδε γε-
 25 γραφότες παντελῶς οὐδέν. Παρεκάλουν δὲ τινες τῶν ἐν Σαμαρείᾳ,
 τοὺς ἐκ Βαβυλῶνος μετοικισθέντας συνεργάζεσθαι τε καὶ συνοικο-
 δομεῖν αὐτοῖς. Οἱ δὲ οὐκ ἤθελον, καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας κε-
 κμήκασιν οὐ μετρίως, ταῖς ἐκείνων ἐπιβουλαῖς ἀντεξάγοντες.

Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῷ Ἐσδρα πάλιν· «Καὶ ἤκουσαν οἱ
 30 θλίβοντες Ἰούδαν καὶ Βενιαμίν, ὅτι οἱ υἱοὶ τῆς ἀποικίας οἰκοδο-
 μοῦσιν οἶκον τῷ Κυρίῳ Θεῷ Ἰσραὴλ· καὶ ἤγγισαν πρὸς Ζοροβά-
 βελ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν πατριῶν, καὶ εἶπον αὐτοῖς· Οἰκο-
 δομήσομεν μεθ' ὑμῶν, ὅτι ὡς ὑμεῖς ἐκζητοῦμεν τὸν Θεὸν ὑμῶν,
 καὶ αὐτῷ ἡμεῖς θυσιάσομεν ἀπὸ ἡμερῶν Ἀσαραδῶ(ᾶ)ν βασιλέ-
 ως Ἀσοῦρ τοῦ ἐνέγκαντος ἡμᾶς ὧδε. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς Ζορο-

κάποιους γείτονές τους, και ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς κυρίευαν και θὰ λεηλατοῦνταν οἱ χώρες τους, ἂν κάποιοι ἤθελαν, ἔστω και ἀργά, μόνο νὰ τοὺς κοιτάξουν λοξά. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ἐτοίμαζαν κάποιους νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ἀπὸ αὐτὰ πού ἔκαναν στὸν ἴδιο τὸ ναὸ και στὰ τείχη. Ἐπειδὴ ὅμως κοπίαζαν ἀνώφελα, γιατί ὁ Θεὸς εὐόδωνε τὶς προσπάθειες τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐξοπλίσθηκαν τέλος και ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τους. Ἀλλὰ νικήθηκαν και ἔπεσαν νεκροὶ με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἡ συνάθροιση ἐκείνων πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ γι' αὐτὸ ἐγινε στὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ, σ' ἓνα χωρὸ δηλαδή πού ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ πολλὰ χιλιόμετρα πρὸς τὴν ἀνατολή. Καὶ λένε ὅτι ὁ χωρὸς αὐτὸς εἶναι γυμνὸς και κατάλληλος γιὰ τὴν κίνηση τοῦ ἵππικου.

“Ὅτι βέβαια κάποιοι δυνατοὶ φθόνησαν τοὺς Ἰσραηλιῖτες πού οἰκοδομοῦσαν τὸν θεῖο ναὸ, ἀλλὰ δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου, θὰ μᾶς τὸ πει ὁ μακάριος Ἔσδρας: «Στὰ χρόνια τοῦ Βασιλιᾶ τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξης ἔγραψαν γιὰ ἐκείνους πού κατοικοῦσαν στὴν Ἰουδαία και στὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Βήλεμος και ὁ Μιθριδάτης και ὁ Σαβέλλιος και ὁ Ράθιμος και ὁ Βέλτεθμος και ὁ Γεέντεθμος ὁ γραμματικὸς και οἱ λοιποὶ πού συντάσσονταν μαζί τους και κατοικοῦσαν στὴ Σαμάρεια και σὲ ἄλλα μέρη»¹¹⁸. Καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς γραφῆς ἦταν τὸ ἑξῆς, ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ ἦταν μιὰ πόλη ἀπόρητη, πού δὲν ὑποχωροῦσε καθόλου στοὺς βασιλεῖς τῶν ἄλλων χωρῶν, ἀλλὰ ἀντιστεκόταν, και σθεναρὰ μάλιστα, ὥστε, ἂν συνέβαινε νὰ ἐπανέλθει πάλι στὴν παλαιὰ κατάστασή της, θὰ δημιουργοῦσε προβλήματα στοὺς τότε ἡγέτες τῶν Βαβυλωνίων. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, καθόλου δὲν ὠφέλησαν ὅσα ἔγραψαν. Ἀλλὰ και κάποιοι ἀπὸ τὴ Σαμάρεια καλοῦσαν ἐκείνους πού εἶχαν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα νὰ συνεργασθοῦν και νὰ πάρουν μέρος στὴν ἀνέγερση. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἤθελαν, και γι' αὐτὴ τὴν αἰτία κουράσθηκαν ὄχι και λίγο νὰ ἀντιμετωπίζουν τὶς μηχανορραφίες ἐκείνων»¹¹⁹.

Στὸν Ἔσδρα ἔχει γραφεῖ και πάλι τὸ ἑξῆς: «Και ἄκουσαν ἐκεῖνοι πού καταπίεζαν τὸν Ἰούδα και τὸ Βενιαμίν, ὅτι οἱ μετανάστες οἰκοδομοῦσαν ναὸ στὸν Θεὸ και Κύριο τοῦ Ἰσραήλ. Πλησίασαν τότε τὸν Ζοροβάβελ και τοὺς ἄρχοντες τῶν φυλῶν και τοὺς εἶπαν: Θὰ συνεργασθοῦμε μαζί σας στὴν ἀνέγερση, γιατί ὅπως ἐσεῖς καταφεύγομε και ἐμεῖς στὸν Θεὸ σας και σ' αὐτὸν θυσιάζομε και ἐμεῖς ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀσαραδδάν (ών), βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων, πού μᾶς ἔφερε ἐδῶ. Ὁ Ζοροβάβελ ὅμως και ὁ

βάβελ καὶ Ἰησοῦς καὶ οἱ κατάλοιποι τῶν ἀρχόντων τῶν πατριῶν τοῦ Ἰσραήλ· Οὐχ ὑμῖν καὶ ἡμῖν τοῦ οἰκοδομήσαι οἶκον τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἰκοδομήσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὡς ἐνετείλατο ἡμῖν Κύρος ὁ βασιλεὺς Περσῶν. Καὶ ἦν ὁ
5 λαὸς τῆς γῆς ἐκλύων τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ Ἰούδα, καὶ ἐνεπόδιζον αὐτοὺς τοῦ οἰκοδομεῖν, καὶ μισθούμενοι ἐπ' αὐτοὺς, βουλευόμενοι τοῦ διασκεδάσαι βουλὴν αὐτῶν». Ἄλλ' ἐπεβούλευον μὲν, ἄπρακτος δὲ καὶ τούτοις ἡ ἐπιχειρήσις ἦν.

Ἔτι δὲ τῆς λαθραίου λοιπὸν ἀτονούσης ἐπιβουλής τὸν πολέ-
10 μου νόμον ἤεσαν στρατευόμενοι πάντες οἱ περίοικοι τῶν ἐθνῶν, ἠλωσάν τε καὶ πεπτῶκασι, κἀντεῦθεν ἂν μάθοις Γράφει γὰρ ὡδε πάλιν καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ. «Καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν Σαναβαλάτ καὶ Τωβίας καὶ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Ἀμμωνῖται ὅτι ἀνέβη ἡ
φυὴ τοῖς τείχεσιν Ἱερουσαλήμ καὶ ὅτι ἤρξαντο αἱ διασφαγαὶ ἀνα-
15 φράσσεσθαι, πονηρὸν αὐτοῖς ἐφάνη σφόδρα. Καὶ συνήχθησαν πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐξελθεῖν καὶ παρατάξασθαι ἐν Ἱερουσαλήμ. Καὶ πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν», φησί, «προσηυξάμεθα, καὶ ἐστήσαμεν προφύλακας ἐπ' αὐτοὺς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. Καὶ εἶπεν Ἰούδας Συνετριβὴ ἡ ἰσχὺς τῶν ἐχθρῶν,
20 καὶ ὄχλος πολὺς». Καὶ σεσίγηται μὲν ἐν τούτοις τῆς κοιλάδος ἡ μνήμη· φέρει δὲ τοῦτο πάλιν εἰς ἡμᾶς ὁ τῆς παραδόσεως λόγος. Ἀξιόχρεως δὲ εἰς πίστιν ἡ προφητεία καὶ αὐτὸν ἡμῖν τὸν τοῦ πολέμου χῶρον κατονομάζουσα. Ταυτησὶ τῆς ἱστορίας μεμνησθαί
φαμεν, συνάξειν λέγοντα πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰω-
25 σαφάτ. Δῆλον δὲ ὅτι οὐκ ἄκοντα ἄξει, ἀλλ' ὅτι βουλόμενα ἐλθεῖν οὐ κωλύσει. Διακριθήσεσθαι δὲ πρὸς ταῦτα περὶ τοῦ Ἰσραήλ καὶ τῆς ἑαυτοῦ κληρονομίας, ἣν καταδιείλοντο διαρπάζοντές που τάχα τὰ τῶν Βαβυλωνίων λείψανα, καὶ ἐν καιρῷ τῆς ταλαιπωρίας συνεπιτιθέμενοι, καὶ πόρνοις μὲν τὰ παιδάκια χαριζόμενοι, προ-
30 θέντες δὲ τὰ κόρια πρὸς ἀσυνήθη πορνείαν, καὶ οἷον ἐκκατηλεύοντες ταῖς ἐτέρων ἀσελγείαις, εἶτα τοὺς ἐντεῦθεν μισθοὺς εἰς τρυφὰς καὶ μέθας συλλέγοντες.

Φαμὲν δὲ τι καὶ ἐφ' ἡμῶν τοιοῦτον γενέσθαι, τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν ἐννενοηκότες. Ἐξείλετο μὲν γὰρ ἡμᾶς αἰχμαλώτους ὄντας καὶ ὑπὸ τυράνκῳ πράττοντας, πικρῶ φημὶ δὴ τῷ Σατανᾷ, ἀνε-

Ἰησοῦς καὶ οἱ ὑπόλοιποι τῶν ἀρχόντων τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπάντησαν· Δὲν εἶναι ἔργο κοινὸ τῶν δυὸ μας νὰ οἰκοδομήσομε νὰὸ στὸν Θεό μας, γιατί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσομε νὰὸ στὸν Κύριο καὶ Θεό μας, ὅπως μᾶς πρόσταξε ὁ Κύριος, ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν. Καὶ ὁ λαὸς τῆς χώρας ἐκείνης προσπαθοῦσε νὰ παραλύσει τις δυνάμεις τοῦ Ἰούδα, καὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ χτίζουν, καὶ ἔστειλαν ἐναντίον τους πληρωμένους, θέλοντας νὰ διαλύσουν τὰ σχέδιά τους»¹²⁰. Καὶ τοὺς ἐπιβουλεύονταν βέβαια, ἀλλὰ ἡ ἐπιχείρηση καὶ αὐτῶν δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα.

“Ὅτι ὅμως ἐπειδὴ ἡ καταχθόνια ἐπιβουλὴ δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα, καὶ ὅλα τὰ γειτονικὰ ἔθνη, ἀκολουθώντας τὸ νόμο τοῦ πολέμου, ἐκοτράτευσαν ἐναντίον τους, ἀλλὰ συνελήφθησαν καὶ σκοτώθηκαν, μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ γράφει πάλι τὰ ἐξῆς στὸ δεύτερο βιβλίο· «Ὅταν πληροφορήθηκαν ὁ Σαναβαλάτ καὶ ὁ Τωβίας καὶ οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Ἀμμωνῖτες ὅτι ὑψώθηκαν τὰ τείχη καὶ ἄρχισαν νὰ φράζουν τὰ ἀνοίγματα, τοὺς φάνηκε πολὺ δύσκολο. Συγκεντρώθηκαν τότε ὅλοι σ’ ἓνα μέρος γιὰ νὰ πορευθοῦν καὶ νὰ παραταχθοῦν ἀπέναντι στὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ προσευχηθήκαμε», λέγει, «στὸ Κύριο τὸν Θεό μας καὶ ἐγκαταστήσαμε προφυλακὲς ἐναντίον τους, μέρα νύχτα ἀπέναντί τους. Καὶ εἶπε ὁ Ἰούδας· Συντρίφθηκε ἡ δύναμη τῶν ἐχθρῶν, καὶ πολὺς ὄχλος»¹²¹. Καὶ δὲν ἀναφέρεται βέβαια σ’ αὐτὰ καθόλου ἡ κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, μᾶς τὴν ὑπενθυμίζει ὅμως ὁ λόγος τῆς παράδοσης. Καὶ εἶναι ἀξιόπιστη ἡ προφητεία ποὺ μᾶς κατονομάζει κι αὐτὸν τὸ χῶρο τοῦ πολέμου. Αὐτὴν τὴν ἱστορία λέμε ὅτι θυμᾶται ὁ προφήτης λέγοντας, ὅτι θὰ συνάξει ὅλα τὰ ἔθνη στὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ. Εἶναι φανερό ὅτι δὲν θὰ τὰ συγκεντρώσει ἐκεῖ χωρὶς νὰ θέλουν, ἀλλὰ δὲν θὰ τὰ ἐμποδίσει ἂν θελήσουν νὰ ρθοῦν. Καὶ θὰ φιλονεικήσει μὲ αὐτὰ γιὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὴν κληρονομία του ποὺ τὴν διαίρεσαν λεηλατώντας ἴσως τὰ λείψανα τῶν Βαβυλωνίων καὶ στὸν καιρὸ τῆς ταλαιπωρίας παίρνοντας μαζί τους μέρος στὴν ἐπίθεση καὶ χαρίζοντας τὰ μικρὰ παιδιὰ σὶς πόρνες, καὶ ἐκθέτοντας τὰ κοριτσάκια σὲ ἀσυνήθιστη πορνεία, καὶ κάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐμπόριο μὲ τὴν ἀσέλγεια τῶν ἄλλων, καὶ τις ἀμοιβὲς ποὺ ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτὰ τις μάζευαν γιὰ φαγητὰ καὶ μεθύσια.

Λέμε ὅτι κάποι παρόμοιο ἔγινε καὶ σ’ ἐμᾶς σκεπτόμενοι τὴ λύτρωσή μας μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἐνῶ ἡμασταν αἰχμάλωτοι καὶ ζούσαμε κάτω ἀπὸ ἓνα τύραννο σκληρό, ἐννοῶ τὸν Σατανᾶ, καὶ μᾶς

κόμισε δὲ ὡσπερ εἰς γῆν ἁγίαν, εἰς πολιτείαν εὐαγγελικὴν, εἰς ἕξιν
 εὐμαθεστάτην, εἰς πόλιν τετειχοσμένην τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ,
 ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, «οἰκοδομεῖσθαι παρασκευά-
 σασ, ὡς λίθους τιμίους εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ
 5 ἐν Πνεύματι». Ἀλλὰ τοῖς ἐκ βασκανίας πόνοις ἢ τῶν δαμιονίων
 ἀνεφλέχθη ἀνοσία πληθύς, καὶ μέντοι πρὸς τούτοις οἱ τοῖς δόγμασι
 τῆς ἀληθείας μαχόμενοι, καὶ πολλὰς μὲν τὰς κατὰ τῶν ἁγίων ἐφό-
 δους πεποιήνται, ἠδίκησαν δὲ οὐδὲν προασπίζοντος Θεοῦ, παρα-
 θαρόντων δὲ Χριστοῦ καὶ λέγοντος «Θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ,
 10 ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ὑθλος μὲν οὖν παρὰ
 τοῖς Ἰουδαίοις σαθρὸς καὶ γραώδης, ὡς ἔσται κατὰ καιροὺς ἐν τῇ
 κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφὰτ ἢ παρὰ Θεοῦ κατὰ πάντων κρίσις, μετὰ τὸ
 ἀναβιῶναι τοὺς νεκροὺς Οἴονται δὲ ὅτι τῶν εἰς αὐτοὺς ἔνεκα γε-
 γονότων ἀποτιοῦσι λόγους οἱ κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἀμοι-
 15 ρήσειε δ' ἂν οὐδαμῶς τοῦ γελαῖσθαι πρέπειν τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν,
 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὰ τῆς προφητείας ἐκπεπεράνθαι λεγού-
 σης, καὶ ὅτι δίκας ἐξήτηνται παρὰ Θεοῦ τὰ περίοικα τῶν ἔθνῶν,
 τοῦ πολέμου γεγονότος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφὰτ. Ἐπέθρωσκον
 γάρ, ὡς ἔφην, τοῖς λειψάνοις τοῦ Ἰσραὴλ, καίτοι πλείστην ὄσπν
 20 ἀνατλάντος ταλαιπωρίαν δέδοντο γὰρ τοῖς Βαβυλωνίοις

Στίχ. 4-6. «Καὶ τί ἐμοὶ καὶ ὑμῖν Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ πᾶσα Γα-
 λιλαία ἀλλοφύλων; Μὴ ἀνταπόδομα ὑμεῖς ἀνταποδίδοτέ μοι,
 ἢ μνησικακεῖτε ὑμεῖς ἐπ' ἐμοί; Ὁξέως καὶ ταχέως ἀνταποδώ-
 σω τὸ ἀνταπόδομα ὑμῶν εἰς τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ἀνθ' ὧν τὸ
 25 ἀργύριόν μου καὶ τὸ χρυσίον μου ἐλάβετε, καὶ τὰ ἐπίλεκτά
 μου καὶ τὰ καλὰ εἰσηνέγκατε εἰς τοὺς ναοὺς ὑμῶν, καὶ τοὺς
 υἱοὺς Ἰούδα καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπέδοσθε τοῖς υἱοῖς τῶν
 Ἑλλήνων, ὅπως ἐξῶσητε αὐτοὺς ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν».

ΛΘ. Ἔθνος μὲν οὖν ἅπαν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ συναγήγερται,
 30 Μωαβῖται, Ἰδουμαῖοι, Ἰεβουσαῖοι, Ἀμμωνῖται καὶ οἱ λοιποὶ Κα-
 τάρξαι δέ, οἶμαι, βουλής καὶ ἐγχειρημάτων Δαμασκηνοὺς καὶ
 Τυρίους καὶ τοὺς καλουμένους Φιλιστιεῖμ, καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς
 Γέθ, ἣτις καλεῖται καὶ ἀλλοφύλων. Τοιγάρτοι καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ
 τῶν ὄλων Θεός «Καὶ τί ἐμοὶ καὶ ὑμῖν Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ πᾶσα

μετέφερε σάν σέ γῆ ἁγία, στήν εὐαγγελική πολιτεία, σέ κατάσταση πού εἶναι εὐκόλη ἢ μάθησή της, σέ πόλη τειχισμένη, τήν πνευματική Ἱερουσαλήμ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, «Κάνοντάς μας νά οἰκοδομούμαστε σάν πολύτιμοι λίθοι¹²² στόν ἅγιο ναό, τὸ πνευματικὸ κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ»¹²³. Ἀλλά τὸ ἀνόσιο πλῆθος τῶν δαιμονίων ἄναψε ἀπὸ τῆ λύπη τοῦ φθόνου καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι πού μάχονταν τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας, καὶ ἔκαναν βέβαια πολλές ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ἁγίων, δὲν προσκάλεσαν ὅμως καμμιά ζημιὰ, ἀφοῦ τοὺς προστάτευε ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἐνθάρρυνε ὁ Χριστὸς λέγοντάς τους «Στόν κόσμο μέσα θὰ δοκιμάσετε θλίψη, ἀλλ' ἔχετε θάρρος, γιατί ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμο»¹²⁴. Εἶναι λοιπὸν μῦθος τῶν Ἰουδαίων, σαθρὸς καὶ γραϊδίστικος, ὅτι ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα θὰ γίνει στήν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ ἡ κρίση ὅλων ἀπὸ τὸν Θεὸ μετὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν¹²⁵. Γιατὶ νομίζουν ὅτι θὰ ἀπολογηθοῦν γιὰ ὅσα ἔπραξαν σ' αὐτοὺς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης. Δὲν θὰ στερηθεῖ ὅμως καθόλου τὸν χλευασμὸ αὐτῆ ἢ σκέψη, ἀφοῦ ἡ θεόπνευστη Γραφή λέγει, ὅτι ἡ προφητεία ἔχει πραγματοποιηθεῖ καὶ ὅτι τιμωρήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ γειτονικά ἔθνη, ὅταν ὁ πόλεμος ἔγινε στήν κοιλάδα Ἰωσαφάτ. Γιατὶ ἐπιτέθηκαν, ὅπως εἶπα, στὰ λείψανα τοῦ Ἰσραήλ, ἃν καὶ εἶχαν ὑποστῆ μεγάλη ταλαιπωρία. Γιατὶ παραδόθηκαν στοὺς Βαβυλώνιους,

Στίχ. 4-6. «Καὶ τί κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' ἐμένα καὶ σ' ἐσᾶς, Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ ὅλη ἡ Γαλιλαία τῶν ἄλλοφύλων; Μήπως μοῦ ἀποδίδετε καμμιά ἀνταπόδοση, ἢ μήπως μνησικακεῖτε ἐναντίον μου; Ἀμέσως καὶ γρήγορα θ' ἀνταποδώσω τὴν ἀνταπόδοση ἐπάνω στὰ κεφάλια σας, ἐπειδὴ ἀρπάξατε τ' ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ μου καὶ τὰ ἐκλεκτὰ μου, καὶ προσφέρατε στοὺς ναοὺς σας τὰ καλά μου, καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ τοὺς πούλησατε στοὺς υἱοὺς τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ τοὺς διώξετε ἀπὸ τὶς περιοχὲς τους».

39. Ὅλα τὰ ἔθνη συγκεντρώθηκαν ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, Μωαβῖτες, Ἰδουμαῖοι, Ἰεβουσαῖοι, Ἀμμωνῖτες καὶ οἱ λοιποί. Νομίζω ἄρχισαν τὰ σχέδια τους καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις τους οἱ Δαμασκηνοὶ καὶ οἱ Τύριοι καὶ οἱ καλούμενοι Φιλιστειῖμ (Φιλισταῖοι) καὶ μέχρι τῆ Γέθ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ πόλη τῶν ἄλλοφύλων¹²⁶. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τοὺς λέγει: «Τί κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' ἐμένα καὶ σ' ἐσᾶς, Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ ὅλη ἡ

124. Ἰω. 16, 33.

125. Α' Πέτρ. 4, 5.

126. Α' Βασ. 6, 17.

Γαλιλαία ἄλλοφύλων;». Ποίας γὰρ, φησί, τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀγρι-
 ότητος ἔχοντες, τάλαιπωροῦντα τὸν Ἰσραήλ, καὶ ταῖς ἐκ Βαβυ-
 λωνίων συμφοραῖς οὐ μετροῖως κατηχθισμένον ἀνοσίως ἐπιφορτί-
 ζετε, πικρῶς ἐπιδαίνοντες καὶ οἶον ἐμὲ γελῶντες τὸν σώζοντα τά-
 5 χα που καὶ ἀμυνόμενον, καὶ τὰ ἐχθρῶν εἰς ἐμὲ τολμῶντες λέγειν,
 μᾶλλον δ' ἤδη καὶ δρᾶσαι; Οὐκοῦν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπολήψεσθε
 τὸ ἀνταπόδομα. Ἦξει δὲ ὑμῖν εἰς κεφαλὴν· δίκας γὰρ ἀποτιεῖτε
 ἐμοὶ τῷ διακριθησομένῳ πρὸς ὑμᾶς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ.

Ἐγκαλεῖ δὲ αὐτοῖς ὡς διηροπακόσι μὲν τὰ ἐπίλεκτα τοῦ ναοῦ,
 10 καὶ τὰ χρυσᾶ σκεύη σεσυληκόσι, καὶ ταῖς τῶν ἰδίων θεῶν ἀνατε-
 θεικόσι τιμαῖς Ἀφόρητον δὲ τὸ χρῆμα καὶ πικρόν, καὶ οὐκ ἀνικᾶ-
 νως ἔχον εἰς γε τὸ δύνασθαι καταλυπῆσαι Θεόν. Ἐφη γὰρ ὅτι,
 «Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυ-
 πτοῖς». Τί γὰρ ἕτερον ἂν εἶη τὸ τοῖς θείοις ἀναθήμασι τοὺς τῶν εἰ-
 15 δῶλων καλλωπίζειν ναοὺς, ἢ μονονουχὶ διακεκραγένοι καὶ λέγειν
 ὡς εἶη μὲν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐν δευτέροις, τὰ δὲ ἐν λόγῳ τῷ προὔχον-
 τι καὶ σώζειν εἰδότα τοὺς ἰδίους προσκνητάς; Καὶ οὐκ ἀπόχρη,
 φησὶν, εἰς δυσσέβειαν ὑμῖν τὸ τῶν θείων ἀναθημάτων τὸν ἐμὸν γυ-
 μνῶσαι νεών, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰούδα καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσρα-
 20 ἦλ ἀπέδοσθε τοῖς υἱοῖς τῶν Ἑλλήνων. Γενέσθαι δέ τι τοιοῦτον εἰ-
 κός, ὡς ἐν ταῖς χώραις τῶν ἔθνῶν τινὰς ἀποκομισθῆναι τῶν ἐξ
 Ἰσραήλ, ἀπειπολούντων αὐτοὺς ἢ Τυρίων τυχὸν ἢ καὶ ἐτέρων, οἷς
 ἐμπορία τὸ σπουδαζόμενον καὶ φιλοκέρδεια τὸ ἐπιτήδευμα.

Πρέποι δ' ἂν ὁ λόγος, ὡς γε μοι φαίνεται, καὶ τοῖς τῶν ἀνοσί-
 25 ων προεστηκόσιν αἰρέσεων, οἳ, τοὺς υἱοὺς τῆς Ἐκκλησίας μονο-
 νουχὶ διαρπάζοντες, τῇ τῶν Ἑλλήνων καταπλοῦσι σοφία, ἵνα,
 πολυπλόκων ἐννοιῶν ἀναπιμπλάμενοι, πικροὶ γένοιτο ζητηταί,
 μᾶλλον δὲ ἀπειθεῖς τε καὶ ἀλιτήριοι καὶ τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες,
 καίτοι δέον ἀπλῆ διαδιῶναι φύσει καὶ τὸν ἀκατήλευτον λόγον τῆς
 30 ἀληθείας μελετᾶν. Ἐξω δὴ οὖν τῶν ἰδίων ὀρίων γενέσθαι τοὺς
 ἠπατημένους παρασκευάζουσιν. Ὅροι δὲ ὥσπερ καὶ χώρα τῶν τέ-
 κνων τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀληθείας ἢ γινῶσις, καὶ τὸ εἰς πᾶν ὀτιοῦν
 τῶν ἀκριβῶς ἐξητασμένων εἰς ὀρθότητα νενευκός. Λέγοιντο δ' ἂν
 εἰκότως χρυσᾶ σκεύη καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐπίλεκτα Θεοῦ, κατὰ τὸ
 ἀληθές οἱ πίστει τε κατηγλαῖσμένοι καὶ τοῖς ἐξ ἔργων ἀγαθῶν αὐ-

Γαλιλαία τῶν ἄλλοφύλων;». Γιατί, λέγει, ποιὲς εἶναι οἱ ἀφορμὲς τῆς ἀγριότητάς σας, καὶ ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ εἶναι τόσο ταλαιπωρημένος καὶ πολὺ βαρῆμένος ἀπὸ τὶς συμφορὰς τῶν Βαβυλωνίων, τὸν φορτῶντε ἀνιέρα ἀκόμα περισσότερο μὲ ἐπιθέσεις σκληρῆς, καὶ σὰ νὰ γελᾶτε ἐμένα πού τοὺς σώζω καὶ τοὺς προστατεύω, τολμᾶτε καὶ νὰ μοῦ λέτε ὅσα οἱ ἐχθροί, καὶ μᾶλλον καὶ τὰ ἔχετε ἤδη πράξει; Δὲν θ' ἀργήσετε λοιπὸν νὰ λάβετε τὴν ἀνταπόδοση. Καὶ θὰ πέσει στὸ κεφάλι σας. Γιατί θὰ τιμωρηθεῖτε ἀπὸ ἐμένα πού θὰ ἀγωνισθῶ ἐναντίον σας στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ.

Τοὺς κατηγορεῖ γιατί τοῦ ἄρπαξαν τὰ ἐκλεκτὰ ἀφιερῶματα τοῦ ναοῦ καὶ σύλησαν τὰ χρυσᾶ σκεύη καὶ τὰ ἀφιέρωσαν τιμητικὰ στοὺς δικούς τους θεοὺς. Τὸ γεγονός εἶναι ἀφόρητο καὶ ὀδυνηρὸ καὶ ὄχι τέτοιο πού νὰ μὴν μπορεῖ νὰ προσβάλει τὸν Θεό. Γιατί εἶπε· «Δὲν θὰ δώσω τὴ δόξα μου σὲ ἄλλον, οὔτε τοὺς ἐπαίνους μου στὰ εἰδῶλα»¹²⁷. Πράγματι τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ διακόσμηση τῶν ναῶν τῶν εἰδώλων ἀπὸ τὰ θεῖα ἀφιερῶματα, παρὰ νὰ διακηρύττουν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ νὰ λένε, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἔχει τὴ δεύτερη θέση, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχουν τὴν πρώτη καὶ μποροῦν νὰ σώζουν τοὺς προσκυνητὲς τους. Καὶ δὲν ἀρκεῖ, λέγει, ἡ ἀσέβεια τῆς ἀπογύμνωσης τοῦ ναοῦ μου ἀπὸ τὰ θεῖα ἀναθήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τοὺς πούλησατε στοὺς Ἕλληνας. Καὶ εἶναι πιθανὸ νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, νὰ μεταφερθοῦν κάποιοι Ἰσραηλιῆτες σὲ χῶρες τῶν ἐθνῶν καὶ νὰ τοὺς πούλουν οἱ Τύριοι τυχὸν ἢ καὶ ἄλλοι, πού ἔργο τους ἔχουν τὸ ἐμπόριο καὶ ἐπάγγελμα τὴ φιλοκέρδεια.

Ὁ λόγος ἀρμόζει, κατὰ τὴ γνώμη μου, καὶ στοὺς προϊσταμένους τῶν ἀσεβῶν αἰρέσεων, οἱ ὁποῖοι, ἀρπάζοντας τοὺς υἱοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς πούλουν στὴ σοφία τῶν Ἑλλήνων, ὥστε, γεμᾶτοι ἀπὸ πολύπλοκες ἔννοιες, νὰ γίνουν σκληροὶ συζητητὲς, καὶ πιὸ πολὺ ἀνυπάκουοι καὶ ἀσεβεῖς καὶ διαστρεβλωτὲς τῶν ὀρθῶν, μολονότι πρέπει νὰ ζοῦν μὲ ἀπλὸ λόγο καὶ νὰ μελετοῦν τὸν ἀνόθευτο λόγο τῆς ἀλήθειας. Κάνουν λοιπὸν τοὺς ἀπατημένους νὰ θυγοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τους. Ὅρια βέβαια καὶ χώρα κατὰ κάποιον τρόπο τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ ὅτιδῆποτε ἀπὸ ὅσα ἐξετάσθηκαν μὲ ἀκρίβεια καὶ συμφωνοῦν μὲ τὴν ἀλήθεια. Χρυσᾶ σκεύη καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐκλεκτὰ τοῦ Θεοῦ θὰ μποροῦσαν νὰ λέγονται καὶ νὰ εἶναι ἀληθινὰ αὐτοὶ πού κοσμοῦνται ἀπὸ τὴν πίστη καὶ εἶναι χρυσοῦμενοι μὲ τὴ δόξα τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἀστράφτουν

χήμασι κεχρυσωμένοι καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας διαστίλβοντες κάλλει. Ἄλλ' εἰ γένοιτό τινα τῶν ὧδε λαμπρῶν τοῖς τῆς ἀπάτης ἐναλῶναι δρόχοις, ἀκούσονται πάντως οἱ τῆς ἀπάτης εὐρεταί· «Τὸ ἀργύριόν μου καὶ τὸ χρυσίον μου ἐλάβετε, καὶ τὰ ἐπιλεκτά μου εἰσηνέγκατε εἰς τοὺς ναοὺς ὑμῶν». Ἐγκλημα δὲ τοῦτο δεινόν τε καὶ δυσδιάφυκτον. Ἀμαρτάνοντες γὰρ εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανεν, αὐτὸν ἀδικοῦσι Χριστόν, ᾧ πάντη τε καὶ πάντως τὰς τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημιελημένων δίκας ἀποτιοῦσιν.

10 Στίχ. 7-8 «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγείρω αὐτοὺς ἐκ τοῦ τόπου, οὗ ἀπέδοσθε αὐτοὺς ἐκεῖ, καὶ ἀνταποδώσω τὸ ἀνταπόδομα ὑμῶν εἰς κεφαλὰς ὑμῶν. Καὶ ἀποδώσομαι τοὺς υἱοὺς ὑμῶν καὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς χεῖρας υἱῶν Ἰούδα, καὶ ἀποδώσονται αὐτοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν εἰς ἔθνος μακρὰν ἀπέχον, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν».

15 Μ'. Ἄπρακτα μὲν τὰ Τυρίων ἔσεσθαι μηχανήματα καὶ τὰ ἐκ τῆς δυστροπίας εὐρέματα κατὰ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ἐναργέστατά φησιν, ἐξ ἀντιστροφῆς δὲ ὥσπερ γενέσθαι τοῖς ἡδίκηκόσι τὴν συμφορὰν καὶ τοῖς ἴσοις ἐναλῶναι κακοῖς, μονονουχί πιπτούσης εἰς κεφαλὴν τῶν ἀνόσια πεπλημιεληκότων τῆς ἰσοστάθμου δίκης. Ὡ-
20 σπερ γὰρ αὐτοὶ τὸ ἐξ Ἰούδα γένος εἶλον, εἶτα τοῖς ἀνδραποδισταῖς δεδώκασιν, ἀποκομίζειν εἰπόντες εἰς ἔθνος μακρὰν, οὕτω τὰ αὐτῶν ἀπεμπολησθήσεσθαι τέκνα, φησί, διὰ χειρὸς Ἰούδα. Καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τὰ τοιαύδε συμβήσεται, προσεμπεδοῖ λέγων· «Ὅτι Κύριος ἐλάλησεν». Ἀνήνυτον δὲ πάντως οὐδὲν ὁ φθέγγεται Θεός.
25 Καὶ γοῦν ἔφη Χριστὸς· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Καὶ ταυτὶ μὲν ἱστορικῶς.

Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο περιαθρεῖν τὰ πνευματικὰ καὶ τῶν κε-
κρυμμένων ἀνατίμπλασθαι νοημάτων, ἐννοήσῃ πάλιν, ὅτι καὶ
Ἑλλήνων παῖδες οἱ ταῖς δοκησιοφίαις ἐξωφρουωμένοι, καὶ μὴν
30 καὶ αἰρετικοὶ πολυπλόκοις ἀπάτης εὐρήμασι τὸ δοκεῖν τί σφισιν αὐτοῖς ἀπονέμοντες, ἀποφέρουσι τῶν ἀπλουστέρων τινὰς τῆς ὀρθῆς τε καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἧς ἂν ἔχοιεν παρὰ Θεοῦ, καὶ τοῖς δρόχοις τῆς ἀπάτης ἐνδέοντες μονονουχί, καὶ ἐν δορικτήτων μοίρα λαθόντες, ἀποκομίζουσι τῶν τῆς ἀληθείας ὄρων ὡς ἀποτάτω.
35 Ἄλλ' ὁ γε τῶν ὄλων Θεὸς ἄπρακτον αὐτοῖς ἀποφαίνει τὴν κα-

ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς εὐσέβειας. Ἄλλὰ ἂν συμβεῖ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λαμπροὺς νὰ πιαστεῖ στὰ βρόγια τῆς ἀπάτης, ὅπωςδὴποτε οἱ εὐρετές τῆς ἀπάτης θ' ἀκούσουν· «Πήρατε τὰ ἀργυρᾶ μου καὶ τὰ χρυσᾶ μου, καὶ τὰ ἐκλεκτά μου τὰ βάλατε μέσα στοὺς ναοὺς σας». Αὐτὸ εἶναι ἔγκλημα φοβερὸ πὺ θὰ τιμωρηθεῖ ὅπωςδὴποτε. Γιατὶ ἁμαρτάνοντας στοὺς ἀδελφούς μας, γιὰ χάρη τῶν ὁποίων πέθανε ὁ Χριστός¹²⁸, βλάπτουν τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, στὸν ὁποῖο θὰ καταβάλουν ὅπωςδὴποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία τὴν ποινὴ τῶν ἁμαρτημάτων τους πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 7-8. «Καὶ νά, ἐγὼ θὰ τοὺς ἐπιναφέρω ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου τοὺς πούλησατε, καὶ θὰ ἀνταποδώσω τὸ ἀνταπόδομά σας στὰ κεφάλια σας. Καὶ θὰ παραδώσω τοὺς υἱούς σας καὶ τὶς κόρες σας στὰ χέρια τῶν υἱῶν τοῦ Ἰούδα καὶ θὰ τοὺς πούλησουν αἰχμαλώτους σὲ λαὸ πὺ βρίσκεται μακριὰ· γιατί αὐτὸ εἶπε ὁ Κύριος καὶ θὰ γίνεῖ».

40. Ἄπρακτα, λέγει ρητά, θὰ φανοῦν τὰ μηχανήματα τῶν Τυρίων καὶ τὰ ἐφευρήματα τῆς κακίας κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, σὰ νὰ ἔχει γίνει ἀντίστροφα ἢ συμφορὰ σὲ ἐκείνους πὺ ἔχουν ἀδικήσει καὶ πιάσθηκαν στὰ ἴδια δεινά, πέφτοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἰσόβαρη τιμωρία στὰ κεφάλια ἐκείνων πὺ ἔχουν ἁμαρτήσει ἀνόσια. Ὅπως αὐτοὶ δηλαδὴ πῆραν τὸ γένος τοῦ Ἰούδα καὶ στὴ συνέχεια τὸ παρέδωσαν στοὺς ἀνδραποδιστές τους, λέγοντάς τους νὰ τοὺς μεταφέρουν σὲ μακρινὸ ἔθνος, ἔτσι θὰ πούληθοῦν καὶ τὰ δικὰ τους παιδιὰ μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἰούδα. Καὶ ὅτι ὅπωςδὴποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτά, τὸ ἐπιβεβαιώνει λέγοντας «Γιατὶ τὸ εἶπε ὁ Κύριος». Καὶ ὅπωςδὴποτε δὲν εἶναι τίποτα ἀκατόρθωτο ἀπὸ ὅσα λέγει ὁ Θεός. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστός· «Ὁ οὐρανὸς καὶ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»¹²⁹. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἀπὸ ἄποψη ἱστορική.

Ἄν τώρα θέλει κάποιος νὰ ἐξετάσει τὰ πνευματικὰ καὶ νὰ γεμίσει ἀπὸ τὰ κρυμμένα νοήματα, ἃς σκεφθεῖ πάλι, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες, πὺ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὶς φαινομενικὲς σοφίες τους, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰρετικοὶ πὺ μὲ πολὺπλοκες ἐφευρέσεις ἀπάτης κάνουν ὅτι εἶναι κάτι, ἀπομακρύνουν κάποιους ἀπὸ τοὺς πῶ ἀπλοὺς ἀπὸ τὴν ὀρθὴ καὶ ἀμεμπτὴ πίστη, τὴν ὁποία ἔχουν ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς δέσουν μὲ τὰ βρόγια τῆς ἀπάτης καὶ τοὺς πιάσουν σὸν αἰχμαλώτους, τοὺς μεταφέρουν ὅσο γίνεται μακρύτερα ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἀλήθειας. Ἄλλ' ὁ Θεός

128. Α΄ Κορ. 8, 11.

129. Ματθ. 24, 35.

κουργίαν, καὶ ἀνίησι μὲν τοὺς ἠπατημένους, τοὺς δὲ τῶν ἀπατη-
 σάντων κατὰ μάθησιν υἱοὺς προσάγει τοῖς ἐξ Ἰούδα. Νοηθεῖεν δ'
 ἂν οὗτοι πάλιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ ὅσοι τὸ Χριστοῦ λαλοῦ-
 σι μυστήριον, οἱ δὲ τῆς ἐκείνων πλάνης ἀπαλλάττοντες, εἰς καλήν
 5 τε καὶ ἀξιέραστον ἀποφέρουσι δουλείαν, τὴν ὑπὸ Χριστῷ δηλο-
 νότι, καὶ οἷον αἰχμαλώτους ἀρπάζουσι, μετατιθέντες εἰς τὴν ἐαυ-
 τῶν ἕξιν τε καὶ γνώμην, ἣτις ἐκείνων ἐστὶν ἀποτάτω. Πολὺ γὰρ
 τὸ μεταξὺ τῆς γνώμης τε τῶν ἀγίων, καὶ τῆς τῶν τοιούτων ὁρα-
 ται. Λέγεται δὲ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπάτης εἰς
 10 τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ μετενηνεγμένους ὡς αἰχμα-
 λώτους ἐλεῖν. Ἔφη γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ἀναβὰς εἰς ὕψος
 ἠχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν, ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις».

Στίχ. 9-12. «Κηρύξατε ταῦτα ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀγιάσατε πόλε-
 μον, ἐξεγείρατε τοὺς μαχητάς, προσαγάγετε καὶ ἀναβαίνετε
 15 πάντες ἄνδρες πολεμισταί, συγκόψατε τὰ ἄροτρα ὑμῶν εἰς
 ῥομφαίας καὶ τὰ δρέπανα ὑμῶν εἰς σειρομάστας ὁ ἀδύνα-
 τος λεγέτω ὅτι Ἰσχύω ἐγώ. Συναθροίξεσθε καὶ εἰσπορεύεσθε
 πάντα τὰ ἔθνη κυκλόθεν καὶ συνάχθητε ἐκεῖ· ὁ πραῦς ἔστω
 μαχητής. Ἐξεγειρέσθω καὶ ἀναβαινέτωσαν πάντα τὰ ἔθνη
 20 εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ, διότι ἐκεῖ καθιῶ τοῦ διακριῖναι
 πάντα τὰ ἔθνη κυκλόθεν».

ΜΑ΄. Ἀπειλήσας τοῖς ἔθνεσι τὰς ἐξ ἀντιστρόφου συμφορὰς
 καὶ τῶν ἀνοσιῶν ἔργων ἰσοπαλῆ τὴν δίκην, μεθίστησι τὸν λόγον
 ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἤδη προσκνητάς, οὓς ἤκιστα μὲν δειλοὺς καὶ
 25 ἀνάδρους, εἶναι δὲ μᾶλλον κελεύει νεανικοὺς καὶ μονονουχί δι-
 απρουσίῳ κεχρηῆσθαι κηρύγματι, συλλέγειν τε ἤδη πρὸς μάχην τὰ
 ἔθνη, καὶ ἀνάπτειν ἐπείγεσθαι πρὸς τοῦτο αὐτά, κἂν εἰ ἔλοιτο
 τυχὸν τὴν ἠρεμαίαν τε καὶ ἀφιλόμαχον ἐλέσθαι ζωὴν. Τοῦτο δὲ
 ἦν εὐτολμοτάτους αὐτοὺς ἀποφαίνοντος, καὶ ἐπ' αὐτῷ θαρῶρειν
 30 ἀναπείθοντος, ὅτι καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀμείνους ἔσονται αὐτοῦ προα-
 σπίζοντος. «Ταῦτα δὴ οὖν ἐν τοῖς ἔθνεσι κηρύξατε», φησί, «καὶ
 ἀγιάσατε πόλεμον». Καὶ τί δὴ τὸ ἀγιάσατε πάλιν ἐστίν; Ἐμοὶ κα-
 θιερώσατε τρόπον τινά, ἔσομαι γὰρ ὁ μαχητής ἐγώ καὶ εἰς ἐμὴν
 δόξαν ἔσται τὸ δρώμενον· τεθνήξονται γὰρ οἱ τὴν ἐμὴν δόξαν

τῶν ὅλων ἀποδείχνει ἄπρακτη τὴν κακουργία τους, καὶ ἐλευθερώνει τοὺς ἀπατημένους, τοὺς υἱοὺς ὅμως ἐκείνων ποὺ δίδαξαν τὴν ἀπάτη τοὺς ὀδηγεῖ στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα. Καὶ αὐτοὶ θὰ θεωρηθεῖ πάλι ὅτι εἶναι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ ὅσοι διδάσκουν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι, ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τὴν πλάνη ἐκείνων, τοὺς ὀδηγοῦν σὲ καλὴ καὶ ἀξιογάπητη δουλεία, τὴ δουλεία δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, καὶ σὺν αἰχμαλώτους τοὺς ἀρπάζουν μεταφέροντάς τους στὴ δική τους ζωὴ καὶ γνώμη ποὺ ἀπέχει πέρα πολὺ ἀπὸ ἐκείνην. Γιατὶ ὑπάρχει μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἁγίων καὶ αὐτῶν. Λέγεται ὅμως ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοὺς ποὺ μετατέθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἀπάτη στὴν ἐπίγνωση τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ τοὺς ἔπιασε σὺν αἰχμαλώτους. Γιατὶ εἶπε ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ἀφοῦ ἀνέδηκες στὰ ὕψη, ἔπιασες πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔδωσε δῶρα στοὺς ἀνθρώπους»¹³⁰.

Στίχ. 9-12. «Κηρύξτε τα αὐτὰ στὰ ἔθνη, ἁγιάστε τὸν πόλεμον, ξεσηκώστε τοὺς μαχητὲς, συγκεντρώστε τους καὶ ἀνεβαίνετε ὅλοι οἱ πολεμιστὲς. Κόψτε τὰ ἄροτρα σας καὶ κάντε τα ρομφαῖες, καὶ τὰ δρεπάνια σας λόγχες. Ὁ ἀδύναμος ἄς λέγει· Εἶμαι κι ἐγὼ δυνατός. Συγκεντρωθεῖτε καὶ προχωρήστε ὅλα τὰ ἔθνη ὀλόγυρα καὶ μαζευθεῖτε ἐκεῖ· ὁ ἥσυχος ἄνθρωπος ἄς γίνῃ πολεμιστής. Ἄς σηκωθοῦν κι ἄς βαδίσουν ὅλα τὰ ἔθνη στὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ, γιατί ἐκεῖ θὰ καθίσω γιὰ νὰ κρίνω ὅλα τὰ γύρω ἔθνη».

41. Ἀφοῦ ἀπειλήσε τὰ ἔθνη μὲ τὶς κατ' ἀντιστροφή συμφορὲς καὶ μὲ ἀντίστοιχη τιμωρία τῶν ἀσεβῶν ἔργων, στρέφει τὸ λόγο του στοὺς ἴδιους ἐκείνους ποὺ τὸν προσκυνοῦν, τοὺς ὁποίους προστάζει νὰ μὴν εἶναι καθόλου δειλοὶ καὶ ἄνανδροι, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ εἶναι γενναῖοι, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν κατὰ κάποιον τρόπο διαπρύσιο κήρυγμα, νὰ συγκεντρώνουν ἤδη τὰ ἔθνη γιὰ τὴ μάχη καὶ νὰ σπεύδουν νὰ ἀνάβουν μέσα τους τὴ φλόγα γι' αὐτήν, κι ἂν ἀκόμα θέλουν τυχὸν νὰ ἐπιλέξουν τὴν ἡρεμὴ καὶ εἰρηνικὴ ζωὴ. Αὐτὸ ἦταν κάτι ποὺ τοὺς ἀναδείκνυε τολμηροὺς καὶ τοὺς ἔπειθε νὰ στηρίζονται σ' αὐτόν, γιατί θὰ καταστοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους ἂν τοὺς ὑπερασπίζεται αὐτός. «Αὐτὰ» λοιπόν, λέγει, «κηρύξτε τα στὰ ἔθνη καὶ ἁγιάστε τὸν πόλεμον». Καὶ τὸ «ἁγιάστε» πάλι τί σημαίνει; Ἀφιερῶστε τον σ' ἐμένα κατὰ κάποιον τρόπο, γιατί ἐγὼ θὰ γίνω μαχητής καὶ ὅ,τι γίνῃ θὰ εἶναι γιὰ τὴ δική μου δόξα. Γιατὶ θὰ πεθάνουν

ἀνάψαντες ξύλοις τε καὶ λίθοις. Ἄπαν δὲ τὸ ἀγιάζεσθαι λεγόμενον, εἰς δόξαν αἰεὶ προσάγεται Θεοῦ. Διὰ τοῦτο φησιν «ἀγιάσατε πόλεμον, ἐξεγείρατε τοὺς μαχητάς», καὶ δὴ καὶ ἐπιφωνεῖ καὶ φησι: «Προσαγάγετε πάντες ἄνδρες πολεμισταί». Καταληγέτω μὲν ὁ γη-
 5 πόνος τῶν αὐτῶ φιλαιτάτων φροντίδων καὶ σπουδασμάτων, μετα-
 χαλκευέτω δὲ τὸ μὲν ἄροτρον εἰς ῥομφαίαν, τὴν δὲ δρεπάνην εἰς
 σειρομάστας. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦ γηπονεῖν ὁ καιρός, ἀλλὰ τοῦ διδό-
 ναι δίκας ἡττιασμένῳ Θεῷ. Εἰ δὲ δὴ τις εἶη καὶ ἀδύνατός φησι, μὴ
 σκῆψιν ἐχέτω τὸ ἀναλκῆς, ψευδέσθω δὲ καὶ αὐτός, εἰ βούλεται, καὶ
 10 λεγέτω τὸ δύνασθαι. Μὴ γὰρ δὴ τῶν ὀπλων ἦτω μακράν.

Συναγείρεσθε δὴ οὖν ἅπαντες, φησὶν, οἱ κύκλῳ τῆς Ἰουδαί-
 ας, «καὶ ὁ πραῦς ἔστω μαχητής», τουτέστι καὶ εἴ τις τῶν ἀοργή-
 των εἶη, ἔστω καὶ οὗτος μαχητής Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι, οὐδενὸς τὸ
 σύμπαν ὑπολελειμμένου, κἂν εἰ γηπόνος τις εἶη, κἂν εἰ δειλός τε
 15 καὶ ἄνανδρος (οὗτος γὰρ ὁ ἀδύνατος), κἂν εἰ πρᾶος καὶ ἀφιλο-
 πόλεμος, παραθηγέσθω πρὸς μάχην. Παραιτήσομαι γὰρ οὐδένα
 διακρίνω δὲ ἅπαντας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ. Τὸ δὲ «διακρί-
 νω» σημαίνει, ὅτι Κριτῆς ἔσομαι δυνατός, ποιναῖς τε καὶ δίκαις
 ἐνιεῖς τοὺς διαρπάσαντας μὲν τὴν γῆν τὴν ἐμὴν, κλήρω δὲ διαλα-
 20 χόντας τὸν Ἰσραήλ, καὶ πόρναις μὲν δεδωκότας τὰ παιδάρια, κα-
 ταπεπρακότας δὲ τὰ κοράσια, καὶ ὡς οἶνον ἐκπεπωκότας. Ἐπι-
 φωνήσειε δ' ἂν τὰ τοιάδε πάλιν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροῖς ὁ
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἱ κἂν ἴοιεν παμπληθεὶ καὶ ὄλη
 δυνάμει χρώμενοι τῶν ἀγίων καταστρατεύοιντο, πεσοῦνται δὴ
 25 πάντως αὐτοῦ προασπίζοντος, κἀκείνους μὲν καταστρέφοντος,
 ἀνατειχίζοντος δὲ τοὺς ἰδίους προσκυνητὰς πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ
 ἀγάπῃ καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἰδίας ἡμερότητος ἀγαθοῖς

Στίχ. 13-16. «Ἐξαποστείλατε δρέπανα, ὅτι παρέστηκεν τρυ-
 γητός εἰσπορεύεσθε, πατεῖτε, διότι πλήρης ἡ ληνός ὑπερ-
 30 χεῖται τὰ ὑπολήνια, ὅτι πεπλήθυνται τὰ κακὰ αὐτῶν. Ἦχοι
 ἐξήχησαν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης, ὅτι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα Κυρί-
 ου ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη συσκοτά-
 σουσιν, καὶ οἱ ἀστέρες δύσουσιν τὸ φέγγος αὐτῶν. Ὁ δὲ
 Κύριος ἐκ Σιών ἀνακεκράξεται, καὶ ἐξ Ἱερουσαλήμ δώσει
 φωνὴν αὐτοῦ, καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ».

ὅσοι ἀπέδωσαν τὴ δόξα μου σὲ ξύλα καὶ πέτρες. Καὶ ὅλος ὁ λεγόμενος ἁγιασμός προσφέρεται πάντα πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ἀγιάστε τὸν πόλεμο, ξεσηκῶστε τοὺς μαχητές». Καὶ μάλιστα προσθέτει καὶ λέγει· «Συγκεντρῶστε ὅλους τοὺς πολεμιστές». Ἄς σταματήσῃ ὁ γεωργὸς τὶς ἀγαπητὰς δουλειάς του καὶ φροντίδες του, καὶ ὡς μετατρέψῃ τὸ ἄροτρο σὲ ρομφαία καὶ τὸ δρεπάνι του σὲ λόγχη. Γιατὶ δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ γεωργικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ γιὰ τιμωρία λόγῳ τῆς προσβολῆς τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὅμως κάποιος, λέγει, εἶναι καὶ ἀδύναμος, ὡς μὴν προβάλλῃ ὡς δικαιολογία τὴν ἀδυναμία του, ἀλλὰ ἂν θέλῃ ὡς πεῖ καὶ αὐτὸς ψέματα, καὶ ὡς πεῖ «εἶμαι δυνατός». Ἄς μὴ μείνῃ μακριὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Συγκεντρωθεῖτε λοιπὸν ὅλοι, λέγει, οἱ γύρω ἀπὸ τὴν Ἰουδαία, «καὶ ὁ ἥσυχος καὶ πράος ὡς εἶναι μαχητής», δηλαδὴ καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ὀργίζονται, ὡς γίνῃ καὶ αὐτὸς μαχητής. Εἶναι σὰ νὰ λέγει, νὰ μὴν ὑπολειφθεῖ κανένας εἴτε γεωργὸς εἶναι κάποιος, εἴτε δειλὸς καὶ ἄνανδρος (γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀδύναμος), εἴτε φιλήσυχος καὶ ἀφιλοπόλεμος, ὡς ξεσηκωθεῖ γιὰ τὴ μάχη· γιατί δὲν θ' ἀρνηθῶ κανέναν. Θὰ τοὺς διαχωρίσω ὅλους στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. Τὸ «θὰ τοὺς διακρίνω» σημαίνει, ὅτι θὰ εἶμαι κριτὴς αὐστηρὸς καὶ θὰ ἐπιβάλω ποινὰς καὶ τιμωρίας σὲ ἐκείνους ποὺ λεηλάτησαν τὴ γῆ μου, ποὺ τοὺς ἔτυχε ὡς κληρὸς ὁ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖοι παρέδωσαν τὰ μικρὰ παιδιά σὲ πόρνες, καὶ πούλησαν τὰ μικρὰ κορίτσια, καὶ τὰ χρήματα τὰ ξόδεψαν στὰ ποτά. Θὰ πεῖ ὅμως πάλι αὐτὰ ὁ Κύριος στοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι μὲ ὅλο τὸ πλῆθος καὶ ὅλη τὴ δύναμή τους ἐκστρατεύουν ἐναντίον τῶν ἁγίων, θὰ πέσουν ὅμως ὅλοι νεκροὶ ἐπειδὴ τοὺς ὑπερασπίζε-ται αὐτός, ὁ ὁποῖος καὶ καταστρέφει ἐκείνους, καὶ ἐνισχύει τοὺς δικούς του προσκνητὰς μὲ πίστη καὶ ἐλπίδα καὶ ἀγάπη καὶ μὲ τ' ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητάς του.

Στίχ. 13-16. «Στείλτε δραπάνια, γιατί ἔφτασε πιά ὁ τρυγητός· μπεῖτε στὰ πατητήρια, πατεῖτε τὰ σταφύλια, γιατί τὸ πατητήρι εἶναι γεμᾶτο. Τὰ ὑπολήνια ἔχουν ξεχειλίσει, γιατί πλήθυναν τὰ δεινὰ αὐτῶν.» Ἦχησαν ἀκούσματα στὴν κοιλάδα τῆς δίκης, γιατί εἶναι κοντὰ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου στὴν κοιλάδα τῆς δίκης. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη θὰ σκοτεινιάσουν, τὰ ἄστρα θὰ κρύψουν τὸ φῶς τους. Ὁ Κύριος θὰ κραυγάσῃ ἀπὸ τὴν Σιών καὶ θὰ φωνάξει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ σεισθεῖ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ».

ΜΒ. Τὰ μὲν πρόσοικα τῶν ἐθνῶν τῆς Ἰουδαίων γῆς, Ἰραβὰς
 τε φημί καὶ Τυρίους, Γεθθαίους καὶ Φυλιστιεῖμ, Μωαβίτας καὶ Ἰ-
 δουμαίους, Ἀμμωνίτας καὶ Γεργεσαίους, οἵονεὶ σάλπιγγι κεχρημέ-
 νους συναγεῖρειν ἐκέλευσεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, ὡς αὐ-
 5 τίκα δὴ μάλα τεθνηξομένους καὶ πικρὰς ὑφέξοντας τῷ κρῖνοντι δί-
 κας. Παραθήγει δὲ νυνὶ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ εἰς ἄμαχόν τινα προθυμί-
 αν καὶ δυσάντητον ἀλκήν, καὶ δὴ συναγηγερομένοις ἐπιθρώσκειν
 ὥσπερ διακελεύεται, δεῖν δὲ ὁρᾶσθαί φησιν εὐτολμοτάτους, ἀν-
 δρείους καὶ νεανικούς, οὐ τοῖς πολέμου δέμασι κατεπτοημένους,
 10 οὔτε μὴν ὡς εἰς μάχην ἰόντας ὅλως, ἡγουμένους δὲ μᾶλλον τὸ χρη-
 μα τρυφήν, καὶ ἐν θυμηδίαῖς αὐτὸ καταγράφοντας καὶ γεγηθότας
 ἐν ἴσῳ τοῖς τὰς ἐξ ἀμπέλων εὐκαρπίας συλλέγουσι. Ταύτη τοί φη-
 σιν «Ἐξαποστείλατε δρέπανα ὅτι παρέστηκε τρυγητός· τὸ «ἔξα-
 ποστείλατε» τιθεὶς ἀντὶ τοῦ «ἐκπέμψατε καὶ ἐκτεínaτε», καθάπερ
 15 ἀμέλει καὶ οἱ τρυγᾶν εἰωθότες κείσονται γὰρ ἔτοιμοι πρὸς ἀναίρε-
 σιν, εὐτρεπεῖς εἰς κατατομήν. Ἀποκειρέσθω, φησὶν, ὁ πολέμιος, ὡς
 ἐξ ἀμπέλου βότρυς πατείσθω δὲ ὥσπερ ἐν ληνοῖς, σωρηδὸν ὑπὸ
 πόδας κείμενος.

«Εἰσπορεύεσθε» γάρ, φησὶ, «πατεῖτε, διότι πλήρης ἡ ληνός»,
 20 τουτέστι συγκεκόμεσται πρὸς ὄλεθρον τῶν ἐθνῶν ἢ πληθύς, οὐδὲν
 τὸ κωλύον ὑπὸ πόδας εἶναι τοὺς σοὺς. «Ὑπερχεῖται τὰ ὑπολήνια»
 σημαίνει δὲ διὰ τούτου τὸ οἶον ἀμφιλαφὲς τῶν εἰς καταπάτησιν συγ-
 κεκομισμένων. Ἐν γάρ τοι ταῖς τῶν βοτρυῶν ἀφθονίαις, ὑπεραίρει
 πολλάκις καὶ αὐτὰς ὁ οἶνος τὰς ληνούς. Τὸ πλήθος δὴ οὖν τῶν ὑπὸ
 25 πόδας κειμένων ὑποδηλοῖ λέγων, «Ὑπερχεῖται τὰ ὑπολήνια». «Ἦ-
 χοι ἐξήχησαν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης». Καὶ τί δὴ τοῦτο ἔστιν; Ἔθος
 τοῖς ἀγίοις προφήταις τὰ ἐσόμενα προαπαγγέλλειν καὶ ἐν αὐταῖς
 ἔσθ' ὅτε γίνεσθαι ταῖς τῶν πραγμάτων φαντασίαις, ὥστε καὶ ὁρᾶν
 ἤδη δοκεῖν τὰ δρώμενα καὶ ἀκροᾶσθαι φωνῶν. Καὶ γοῦν ὁ θεοπé-
 30 σιος προφήτης Ἰερεμίας τὰ τοῖς Ἰουδαίοις συμβησόμενα προανα-
 φωνῶν, καὶ ὅτι πάντως ἄρδην ἀπολέσει κεννημένος εἰς μάχην ὁ
 Ναβουχοδονόσορ, καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ πολέμου τὴν ἀτερπῆ θεᾶν ἠρ-
 πάζετο, μονονουχὶ δὲ καὶ πληθὺν ἀμέτρον τεθεαμένος νεκρῶν,
 ἔφασκεν «Ὁμοί ἐγώ, ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις».

42. Πρόσταξε χρησιμοποιώντας σάλπιγγες νὰ συγκεντρώσουν κατὰ κάποιο τρόπο τὰ γειτονικά στήν Ἰουδαία ἔθνη, ἐννοῶ τοὺς Ἀραβες καὶ τοὺς Τύριους καὶ τοὺς Γεθθαίους καὶ τοὺς Φιλισπεῖμ, τοὺς Μωαβίτες καὶ τοὺς Ἰδουμαίους, τοὺς Ἀμμωνίτες καὶ τοὺς Γεργεσαίους, στήν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάτ, γιατί θὰ πεθάνουν ἀμέσως καὶ θὰ ὑποστοῦν πικρὲς τιμωρίες ἀπὸ τὸν δικαστή. Παρακινεῖ ὅμως τώρα τοὺς Ἰσραηλιῖτες σὲ κάποιο ἐνθουσιασμό ἀκαταμάχητο καὶ δύναμη πού δὲν ἀντιμετωπίζεται, καὶ μάλιστα προστάζει νὰ ὀρμήσουν στοὺς συγκεντρωμένους καὶ πρέπει νὰ φαίνονται τολμηρότατοι, ἀνδρεῖοι καὶ ρωμαλαῖοι, χωρὶς νὰ εἶναι κατατρομαγμένοι ἀπὸ τοὺς φόβους τοῦ πολέμου, οὔτε κἂν νὰ θεωροῦν ὅτι παίρνουν μέρος σὲ μάχη, ἀλλὰ νὰ νομίζουν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι διασκέδαση, νὰ τὸ θεωροῦν ὡς εὐχάριστη διάθεση, καὶ νὰ χαίρονται ἐξίσου μὲ τοὺς τρυγητὲς τῆς καρποφορίας τῶν ἀμπελιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Στείλτε δρεπάνια, γιατί ἔφτασε ὁ τρυγητός». Τὸ «ἐξαποστείλατε» τὸ λέγει ἀντι τοῦ, «Στείλτε καὶ ἀπλώστε τους», ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ τρυγοῦν γιατί θὰ παραταχθοῦν ἔτοιμοι γιὰ τὴ σφαγή, ἔτοιμοι γιὰ τὴν ἀποκοπή. Ἄς ἀποκοπεῖ, λέγει, ὁ ἐχθρὸς ὅπως τὸ τσαμπὶ ἀπὸ τὸ κλῆμα, ὡς πατηθεῖ ὅπως στὸ πατητήρι, σὺν σωρὸς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ πατητήρι.

Γιατὶ λέγει· «Μπεῖτε μέσα στὸ πατητήρι, πατεῖτε τὰ σταφύλια, γιατί τὸ πατητήρι εἶναι γεμάτο»· δηλαδή συγκεντρώθηκε γιὰ τὸν ὄλεθρο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, κανένα ἐμπόδιο δὲν ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου. «Τὰ ὑπολήνια ξεχειλίσαν». Μὲ αὐτὸ δηλώνει τὸ μεγάλο πλῆθος αὐτῶν πού μαζεύθηκαν γιὰ νὰ πατηθοῦν. Γιατὶ κατὰ τὴν ἀφθονία τῶν σταφυλιῶν πολλὲς φορὲς τὸ κρασί ξεχειλίζει ἀπὸ τὰ πατητήρια. Τὸ πλῆθος λοιπὸν ἐκείνων πού βρίσκονται καταπατημένοι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια δηλώνει λέγοντας, «Τὰ ὑπολήνια ξεχειλίσαν». «Ἦχησαν κρότοι στήν κοιλάδα τῆς δίκης». Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Εἶναι συνήθεια τῶν ἁγίων προφητῶν νὰ προαναγγέλλουν αὐτὰ πού πρόκειται νὰ συμβοῦν καὶ πολλὲς φορὲς νὰ φτάνουν νὰ φαντάζονται τὶς πράξεις, ὥστε νὰ νομίζουν κιόλας ὅτι βλέπουν ὅσα συμβαίνουν καὶ ἀκοῦν τὶς φωνές. Καὶ πράγματι ὁ θεοπέσιος προφήτης Ἰερεμίας, προαναγγέλλοντας ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν στοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ τοὺς χάσει ὅλους μὲ μιᾶς προχωρώντας στὴ μάχη ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἀρπαζόταν καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀπαισιο θέαμα τοῦ πολέμου, καὶ βλέποντας πλῆθος νεκρῶν, ἔλεγε· «Ἀλλοίμονό μου, χάνω τὸ νοῦ μου μὲ τόσοσους σκοτωμένους»¹³¹.

Τοιοῦτόν τι, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ ὁ μακάριος Ἰωὴλ πεπον-
 θῶς, τάχα που τὸν ἐν πολέμῳ θόρυβον εἰς οὓς ἐδέχετο, ταύτητοί
 φησιν «⁷ Ἦχοι ἐξήχησαν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης». Καὶ «κοιλάδα
 μὲν δίκης» ὀνομάζει τοῦ πολέμου τὸν χώρον, ὡς οὐκ ἐφ' ἐτέρῳ τι-
 5 νὶ τῶν ἐθνῶν ἐν αὐτῷ συνενηγμένων, ἢ ἵνα πικρὰς ἐκτίσωσι δί-
 κας, «ἐξηχοῦντας δὲ ἤχους», ἢ τὰς τῶν πιπτόντων ὀλολυγὰς ἐν-
 θάδε φησίν, ἢ τοὺς τῶν νικῶντων ἀλαλαγμούς. Συμβαίνει γὰρ ἐν
 πολέμοις καταστένειν μὲν τοὺς πίπτοντας, ἐπαγάλλεσθαι δὲ τοῖς
 κειμένοις τοὺς κεκρατηκότας καὶ εὖ μάλα ἐπικαυχᾶσθαι. Ἦλιον
 10 δὲ καὶ σελήνην σκοτισθήσεσθαι, φησί, καὶ αὐτοὺς δὲ ἀφεγγεῖς
 ἔσεσθαι τοὺς ἀστέρας. Καὶ οὐχὶ δὴ πάντως ὡς τοῦτο αὐτὸ τῶν
 στοιχείων πεισομένων τοτηνικάδε, ἀλλ' ὡς σκότος ἐμποιοῦντος
 τοῦ πολέμου, καὶ οἶον ἀγλὴν ταῖς τῶν ἠττωμένων ἐνιέντος ὄψει.
 Σκοτοῖ γὰρ αἰεὶ τοῦ θανάτου τὸ δεῖμα καὶ ἀπαμβλύνει τὸν νοῦν
 15 συμφορᾶς ἀδοκῆτου μέγεθος, καὶ ὥσπερ ζόφῳ καταμελαίνει
 καρδίαν τοῖς ὑπερμέτροις τῶν παθῶν. Κεκραῖεσθαι δὲ φησι Κύ-
 ριον, ὡς συνόντα τε καὶ συνασπίζοντα καὶ στρατηγοῦ δίκην τοῖς
 ἐναντίοις ἐποτρύνοντα τοὺς ἐξ Ἰσραήλ.

Πρέποι δ' ἂν μάλιστα τῷ τῆς ἀναστάσεως καιρῷ τὸ φάναι τὸν
 20 Κύριον, ὡς ἐκ Σιών ἀνακεκραῖεται. Ὅτι, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος, «Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ
 ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χρι-
 στῷ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι». Τοῦτο καὶ ὁ Μωσέως νόμος προανε-
 τύπου· ἐκέλευε γὰρ ἐν νεομηνία σαλπίζειν τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Καὶ νε-
 25 ομηνία μὲν τύπος ἂν νοοῖτο, καὶ μάλα σαφής, αἰῶνος τοῦ μέλλον-
 τος καὶ νέου μετὰ τὸν πρῶτον, ἢ δέ γε σάλπιγξ τῆς διαπρουσίας
 ἡχῆς τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου φωνῆς, τῆς παρὰ Θεοῦ σάλπιγγος, ἢ πάν-
 τας ἐγερεῖ τοὺς ἐν τῇ γῆ κειμένους, ἐξαίσιόν τι καὶ φωνητικὸν
 ἡχοῦσα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, τὸ ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ θαῦ-
 30 μα πληρῶν, ἀφίκετο μὲν εἰς τὸ μνημεῖον, ὡς δὲ φησιν ὁ Εὐαγγελι-
 στής, φωνῇ μεγάλῃ ἐφώνησε· «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω», καίτοι λέγο-
 ντος αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου· «Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ
 ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνῇ αὐτοῦ;». Σημεῖον οὖν ἄρα τῆς διαπρου-
 σίου σάλπιγγος καὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς ἡχῆς τῆς ἐπ' ἐσχάτοις, φημί, καὶ

Κάτι παρόμοιο ἔπαθε, νομίζω, καὶ ὁ μακάριος Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος, δεχόμενος κατὰ κάποιο τρόπο στὰ αὐτιά του τὸ θόρυβο τοῦ πολέμου, ἔλεγε: «Ἦχησαν κρότοι στήν κοιλάδα τῆς κρίσης». Καὶ «κοιλάδα τῆς κρίσης» βέβαια ὀνομάζει τὸ χῶρο τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ δὲν συγκεντρώθηκαν ἐναντίον κάποιου ἄλλου ἔθνους, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεχθοῦν πικρὴ τιμωρία, ἐνῶ τὸ «ἀντήχησαν κρότοι» τὸ λέγει ἢ γιὰ τοὺς θρήνους ἐκείνων πού σκοτώνονταν ἐκεῖ, ἢ γιὰ τοὺς ἀλαλαγμούς τῶν νικητῶν. Γιατὶ αὐτὸ γίνεται στοὺς πολέμους: νὰ στενάξουν ὅσοι πέφτουν νεκροί, καὶ νὰ χαίρονται οἱ νικητὲς ἐπάνω στοὺς νεκροὺς καὶ νὰ καυχῶνται. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη λέγει θὰ σκοτεινιάσουν καὶ τὰ ἄστρα δὲν θὰ δίνουν λάμψη. Καὶ ὄχι βέβαια ὅτι θὰ πάθουν ὅπωςδὴποτε αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ πόλεμος προκαλεῖ σκότος καὶ στήν ὄψη τῶν νικημένων ρίχνει κάποια ὁμίχλη. Γιατὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου δημιουργεῖ πάντοτε σκοτάδι καὶ θολώνει τὸ νοῦ τὸ μέγεθος τῆς ἀπροσδόκητης συμφορᾶς καὶ μαυρίζει τὴν καρδιά μὲ τὰ ὑπέρμετρα παθήματα. Καὶ θὰ κραυγάσει, λέγει, ὁ Κύριος, ἐπειδὴ συμπαρίσταται καὶ συμπολεμᾷ καὶ σὰν στρατηγὸς παροτρύνει τοὺς Ἰσραηλίτες ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τους.

Καὶ ὁ κατάλληλος βέβαια καιρὸς γιὰ νὰ μιλήσει ὁ Κύριος καὶ νὰ κραυγάσει σὰν ἀπὸ τῆ Σιών εἶναι ἡ ἀνάστασις. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ διαταγή του καὶ μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ τὴ σάλπιγγα τοῦ Θεοῦ θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ὅσοι πέθαναν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θ' ἀναστηθοῦν ἄφθαρτοι»¹³². Αὐτὸ προτύπωνε καὶ ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ: γιὰτὶ πρόσταζε τὴν πρωτομηνιὰ νὰ σαλπίζουν οἱ Ἰσραηλίτες¹³³. Καὶ ἡ πρωτομηνιὰ βέβαια μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς τύπος, καὶ πολὺ σαφῆς, τοῦ μελλοντικοῦ καὶ νέου σὲ σχέση μὲ τὸν πρῶτο αἰῶνα, ἐνῶ ἡ σάλπιγγα εἶναι ὁ τύπος τῆς διαπρύσιας φωνῆς τοῦ ἀρχαγγέλου, ἀπὸ τῆ σάλπιγγα τοῦ Θεοῦ, πού θ' ἀναστήσει ὅλους τοὺς νεκροὺς μέσα στὴ γῆ, ἠχώντας μὲ ἕναν τρομερὸ καὶ βροντερὸ ἦχο. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, κάνοντας τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου, πῆγε στὸ μνήμα καί, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστής, φώναξε πολὺ δυνατὰ, «Λάζαρε, ἔλα ἔξω»¹³⁴, μολονότι λέγει αὐτὸς μέσω τοῦ προφήτη «Δὲν θὰ φιλονικήσει, οὔτε θὰ κραυγάσει, οὔτε θ' ἀκουσθεῖ ἔξω ἢ φωνὴ του»¹³⁵. Ἄρα λοιπὸν σημεῖο τῆς διαπρύσιας σάλπιγγας καὶ τοῦ ἠχου αὐτῆς, τοῦ ἠχου

134. Ἰω. 11, 43.

135. Ἦσ. 42, 2.

ἐξ οὐρανοῦ, τὸ μεγάλη τὸν Σωτῆρα χρήσασθαι φωνῇ, διανιστάν-
τα τὸν Λάζαρον.

Στίχ. 16-17. «Ὁ δὲ Κύριος φείσεται τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνι-
σχύσει Κύριος τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ
5 Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὁ κατασκηνῶν ἐν Σιών ἐν ὄρει ἁγίῳ μου,
καὶ ἔσται Ἱερουσαλήμ ἁγία, καὶ ἀλλογενεῖς οὐ διελεύσονται
δι' αὐτῆς οὐκέτι».

ΜΓ'. Ὅτε τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀποστασίας τοῖς ἐξ Ἰσραήλ ἐπε-
γράφοντο καὶ δαμιάλεσι μὲν προσεκύνουν ταῖς χρυσαῖς, ἔφασκον
10 δὲ ἀνοσίως, «Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, οἳ τινες ἀνήγαγόν σε ἐκ
γῆς Αἰγύπτου», τότε καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐάλωτοι καὶ τοῖς πολεμί-
οις ἐτομοτάτη προὔκειντο θήρα· ταύτητοι καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν
ἐπέμποντο. Ἐπειδὴ δὲ ἐλέηνται καὶ τὴν ἑαυτῶν κατωκήκασι, χα-
λῶντος Θεοῦ τὰς ὀργάς, ἄμαχοι λοιπὸν καὶ ἀνανταγώνιστοι γε-
15 γόνασι τοῖς ἐχθροῖς, ἀμογητί τε κεκρατήκασι, καίτοι πάντων τῶν
ἔθνῶν συνειλεγμένων εἰς μάχην. Γνώσεσθαι δὴ οὖν, φησὶν, αὐ-
τοὺς ἀπὸ γε τοῦ κατισχύσαι τῶν δι' ἐναντίας, ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς
ἔστι, καὶ ἐπαναπαύεται λοιπὸν τῆ Σιών ὡς ἁγία πόλις. Ταύτητοί
φησιν, ὅτι φείσεται μὲν τῶν ἰδίων λαῶν, καὶ ἀλκιμωτάτους ἀπο-
20 φανεῖ, μαθήσεσθαι δὲ αὐτοὺς ὅτι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, μετ' αὐ-
τῶν ἔστιν. Ἔσεσθαι δὲ φησι τὴν Ἱερουσαλήμ ἁγίαν, τῆς ἀρχαίας
που πάντως ἀφιλοθείας ἀπηλλαγμένην, οὐ τοῖς ψευδωνύμοις θε-
οῖς ἀπονέμουσαν τῆς λατρείας τοὺς τρόπους, οὐ ψευδομαντείας
ἔτι καὶ γοητείας παρ' αὐτῇ τιμωμένης, ἐννόμου δὲ μᾶλλον κρα-
25 τούσης ζωῆς καὶ ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων ἐν σπουδῇ γεγονότων
αὐτοῖς. Ἐχούσης δὲ οὕτω καὶ διαζῆν ἡρημένης, οὐδένα, φησί,
τῶν ἔθνῶν δι' αὐτῆς παρελεύσεσθαι, οἷον οὐκ εὐκαταγώνιστος
ἔσται τισὶν, οὐδὲ ἐν παρόδῳ τοῖς ἐθέλουσιν ἀρπαζομένη, ὡς πρό-
τερον, μᾶλλον δὲ ἀσφαλῆς καὶ ταῖς παρ' ἐμοῦ δυνάμεσι καὶ ἐπι-
30 κουρίαις εὖ μάλα τετειχισμένη.

Ἀληθὲς δὲ τὸ χρῆμα κἂν εἰ ἐπ' αὐτῆς νοοῖτο τῆς Ἐκκλησίας
Χριστοῦ. Κήδεται γὰρ τῶν ἰδίων προσκνητῶν καὶ τῶν πολεμίων
ἀμείνους ἀποτελεῖ, εὐσθενεῖς καὶ ἀλκιμωτάτους καὶ εὐρωστίας γέ-
μοντας τῆς πνευματικῆς, εἰδότας τε καὶ πεπιστευκότας, ὅτι Θεὸς ἐν

ἐννοῶ πού θά ἀκουσθεῖ κατὰ τὰ ἔσχατα καί ἀπό τόν οὐρανὸ, εἶναι τὸ ὅτι φώναξε μὲ δυνατὴ φωνὴ ὁ Σωτὴρας ὅταν ἀνάστησε τὸν Λάζαρο.

Στίχ. 16-17. «Ὁμως ὁ Κύριος θά λυπηθεῖ τὸ λαό του καὶ θά δώσει δύναμη στοὺς Ἰσραηλιῖτες. Καὶ θά καταλάβετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριός σας πού ἔχω κατασηκνῶσει στὸ ὄρος Σιών, τὸ ἅγιό μου, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θά εἶναι ἅγια, καὶ ἀλλόφυλοι δὲν θά διαβοῦν πιά ἀπὸ αὐτὴν».

43. Ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες διέπρατταν τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀποστασίας καὶ κατηγοροῦνταν πού προσκυνοῦσαν τὶς χρυσὲς δαμάλες καὶ συνάμα ἔλεγαν μὲ αὐθάδεια, «Αὐτοὶ εἶναι, Ἰσραήλ, οἱ θεοὶ σου, πού σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»¹³⁶, τότε καὶ ἀδύναμοι καὶ εὐάλωτοι προσφέρονταν στοὺς ἐχθροὺς τοὺς πανέτοιμο θήραμα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶχαν σταλεῖ στὴν αἰχμαλωσία. Ὅταν ὅμως ἐλεήθηκαν καὶ κατοίκησαν στὴ χώρα τους καὶ ὁ Θεὸς περιόρισε τὴν ὀργή του, ἔγιναν τότε ἀκαταμάχητοι καὶ ἀκαταγώνιστοι γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τους, ἐπικράτησαν εὐκόλα, μολονὸτι εἶχαν συναχθεῖ ὅλα τὰ ἔθνη νὰ τοὺς πολεμήσουν. Θά μάθουν λοιπόν, λέγει, αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ὑπερίσχυσή τους ἔναντι τῶν ἀντιπάλων τους, ὅτι καὶ βρῖσκεται ἀνάμεσά τους, καὶ θά ἐπαναπαυθεῖ στὴ Σιών, ἐπειδὴ εἶναι ἅγια πόλη. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι θά λυπηθεῖ τοὺς λαοὺς του καὶ θά τοὺς καταστήσει πολὺ δυνατούς, κι ἔτσι θά μάθουν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅτι εἶναι μαζί τους. Ἡ Ἱερουσαλήμ θά εἶναι, λέγει, ἅγια, ἔχοντας ἀποβάλει ὅπως δὴποτε τὴν παλαιὰ ἀθεΐα της, καὶ δὲν θά ἀποδίδει τοὺς τρόπους τῆς λατρείας στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, καὶ δὲν θά τιμᾷ πιά τὶς ψευδομαντεῖες καὶ τὶς μαγεῖες, ἀλλὰ θά τηρεῖ τὴ ζωὴ τοῦ νόμου καὶ θά ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς ἀριστες πράξεις. Βρισκόμενη σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ προσιμώντας νὰ ζεῖ ἔτσι, δὲν θά διαβεῖ, λέγει, κανέναν ἐχθρὸς ἀπὸ αὐτὴν, δὲν θά εἶναι δηλαδὴ εὐκολο νὰ πολεμηθεῖ ἀπὸ κάποιους, οὔτε στὸ πέρασμά τους νὰ λεηλατηθεῖ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν, ὅπως πρῶτα, ἀλλὰ μᾶλλον θά εἶναι ἀσφαλὴς καὶ θά εἶναι ἀριστα ὀχυρωμένη μὲ τὶς δικές μου δυνάμεις καὶ βοήθειες.

Αὐτὸ βέβαια ἀληθεύει ἂν νοηθεῖ καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ φροντίζει τοὺς προσκυνητὲς του καὶ τοὺς κάνει ἀνώτερους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους, ἰσχυροὺς, γενναίους καὶ γεμάτους ἀπὸ εὐρωστία πνευματικὴ, ὥστε νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ πιστεύουν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μέσα

αὐτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος κατοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως, καὶ ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης φησὶν, «Ἐκ τούτου γινώσκομεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἔστιν, ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔδωκεν ἡμῖν». Ἁγία δὲ κατὰ τὸ ἀληθές ἡ νοητὴ που πάντως Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, ἔνθα τὰ τῶν ἁγίων τάγματα. Οὐ γὰρ εἰσι πάροδος ἀλλογενῶν «Οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις»· μέμνηνται δὲ λέγοντος καί τις τῶν σοφῶν «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἔπι σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς, ὅτι ἴαμα καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας». Ἀσφαλῆ γὰρ ἔχουσι τὴν καρδίαν, οὐ θάσιμον, οὐχ ἱππήλατον τοῖς ἀκαθάροτοις πνεύμασιν, οὐ ταῖς τῶν παθῶν προσβολαῖς εἴκουσαν εὐκόλως, οὐ ταῖς τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων ψευδοδοξίαις μεμιλοσμένην, οὐ λογισμῶν ἀπαταῖς σεσαλευμένην, ἐδραϊαν δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασιν εὐ μάλα πεπτυρωμένην.

15 **Στίχ. 18.** «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσταλάξει τὰ ὄρη γλυκασμὸν καὶ οἱ θουνοὶ ῥυήσονται γάλα, καὶ πᾶσαι αἱ ἀφέσεις Ἰούδα ῥυήσονται ὕδατα, καὶ πηγὴ ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων».

ΜΔ'. Ἀναδεδειγμένης ἁγίας τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ οὐκ οὔσης
20 ἔτι βατῆς τοῖς ἀλλογενέσι, διὰ τοι τὸ κατασκηνώσαι ἐν αὐτῇ τὸν τῶν ὄλων Κύριον, φείσασθαί τε τοῦ ἰδίου λαοῦ, καὶ κατισχύσαι μὲν αὐτόν, ἀποφῆναι δὲ καὶ τῶν ἀνθεστηκότων ἀμείνω, τότε δὴ «τὰ μὲν ὄρη γλυκασμὸν ἀποσταλάξει», φησὶν, «ῥυήσονται δὲ καὶ οἱ θουνοὶ τὸ γάλα, καὶ αἱ τοῦ Ἰούδα ἀφέσεις» τὸ οἰκεῖον ἐκδώ-
25 σουσι νόμα. «Ἀφέσεις» δέ, οἶμαι, λέγεσθαι τὰς τῶν πηγῶν ἐκδρομάς, ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον οἵπερ ἂν εἶναι λέγοιντο τῶν ὑδάτων ὀχετοί. Καὶ «ὄρη» μὲν νοηθεῖεν ἂν οἱ πρὸς ὕψος ἀρετῆς ἠρμένοι καὶ τοῖς ἀνχήμασι τῆς ἐναρέτου ζωῆς τὸ τῶν ἄλλων ὑπερφέροντες μέτρον, οἱ περίοπτοι καὶ περιφανεῖς, ὅποιοι ἦσαν οἱ μα-
30 θηταί, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ὁ Βαπτιστής, περὶ οὗ ὁ Σωτὴρ φησιν «Οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ». Οὗτοι δὴ οὖν οἱ μεγάλοι καὶ γνωριμώτατοι σταλάξουσι γλυκασμὸν, καὶ οἶον μέλιτι καταχρίοντες τὸν περὶ τοῦ Σω-

τους μέσω του Πνεύματος. Γιατί «Κατοικεί μέσα στις καρδιές μέσω της πίστεως»¹³⁷, και ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «Ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζομε ὅτι βρίσκεται μέσα μας, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ μᾶς ἔδωσε»¹³⁸. Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ἁγία ὁπωσδήποτε ἢ νοητὴ Ἱερουσαλήμ, δηλαδή ἢ Ἐκκλησία, ὅπου ὑπάρχουν τὰ τάγματα τῶν ἁγίων. Γιατί δὲν ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν πέρασμα ἀλλοεθνῶν, γιατί «ὅσοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ, σταύρωσαν τὴ σάρκα τους μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες τους»¹³⁹. Ἔχουν στή μνήμη τους ἐπίσης καὶ κάποιον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ποὺ λέγει· «Ἄν ἡ ὀργὴ ἑνὸς ἄρχοντα ξεσπάσει ἐναντίον σου, μὴν ἐγκαταλείψεις τὴ θέση σου, γιατί μὰ τέτοια συμπεριφορὰ σου θὰ προλάβει μεγάλη κακὰ»¹⁴⁰. Γιατί ἔχουν τὴν καρδιά τους ἀσφαλισμένη, δὲν εἶναι βατὴ, δὲν διασχίζεται ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, δὲν ὑποχωρεῖ εὐκόλα σὶς προσβολές τῶν παθῶν, δὲν μολύνεται μὲ τὶς ψευδοδοξίες τῶν ψευδοδιδασκάλων, οὔτε σαλεύεται ἀπὸ τὶς ἀπάτες τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι σταθερὴ καὶ ἐδραία καὶ ὀχυρωμένη ἄριστα σὰν μὲ πύργους μὲ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 18. «Καὶ θὰ συμβεῖ τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὰ ὄρη νὰ σταλάξουν γλυκύτητα, ἀπὸ τὰ βουνὰ νὰ ρεῦσει γάλα, ὅλες οἱ πηγές τοῦ Ἰούδα θ' ἀναβλύσουν νερό, καὶ θ' ἀνοίξει πηγὴ ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ θὰ ποτίσει τὸν χεῖμαρο τῶν Σχοίνων».

44. Ἀφοῦ ἀναδείχθηκε ἁγία ἢ Ἱερουσαλήμ καὶ δὲν θὰ μποροῦν πιά νὰ τὴ διαβοῦν οἱ ἀλλόφυλοι, ἐπειδὴ θὰ ἔχει κατασκηνώσει ἐκεῖ ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ἀλλὰ καὶ θὰ λυπηθεῖ τὸν λαὸ τοῦ καὶ θὰ ἐνισχυθεῖ αὐτὸς καὶ θὰ τὸν ἀναδείξει ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του, τότε, λέγει, τὰ ὄρη «θὰ σταλάξουν γλυκύτητα, ἀπὸ τὰ βουνὰ θὰ τρέξει γάλα, καὶ οἱ πηγές τοῦ Ἰούδα» θὰ ἀναβλύσουν τὸ δικό τους νάμα. «Ἀφέσεις» νομίζω λέγονται οἱ πηγές τῶν ὑδάτων, ἢ μὲ ἄλλο τρόπο αὐτὰ ποὺ λεγόνται αὐλάκια τοῦ νεροῦ. «Ὁρη» πάλι μποροῦν θὰ θεωρηθοῦν ὅσοι ἀνέβηκαν στὰ ὕψη τῆς ἀρετῆς καὶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ἐνάρετης ζωῆς ὑπερβαίνουν τὸ μέτρο τῶν ἄλλων, δηλαδή οἱ περίοπτοι καὶ περιλαμπροί, τέτοιοι ποὺ ἦταν οἱ μαθητές, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους ὁ Βαπτιστὴς, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σωτῆρας λέγει· «Ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες δὲν γεννήθηκε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη»¹⁴¹. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ μεγάλοι καὶ πασίγνωστοι θὰ σταλάξουν γλυκύτητα, καὶ θὰ κηρύττουν τὸν λόγο τους γιὰ τὸ Σωτήρα ἐπαλείφοντάς τον σὰν μὲ μέλι κατὰ κάποιον τρόπο, ὥστε καθένας

140. Ἐκκλ. 10, 4.

141. Ματθ. 11, 11.

τῆρος ποιήσονται λόγον, ὡς τῶν μετεσχηκότων ἕκαστον ἐκ περιχαρείας ἀνακραγεῖν· «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου». Γλυκὺς γὰρ αἰεὶ τῶν ἀγίων ὁ λόγος, παρὰ γε τοῖς ἀγαπῶσι τὸ εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ.

5 Ὅρη μὲν οὖν οἱ τοιοῦτοι νοηθεῖεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, βουνοὺς δὲ εἶναί φαμεν τοὺς τῆς ἐκείνων ὑπεροχῆς βραχὺ μὲν ἠττωμένους, ἀνεστηκότας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερτέλλοντας. Οὗτοι ταῖς τῶν ἄρτι πεπιστευκότων ψυχαῖς τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον παρεγγέουσι γάλα, νηπιοπροεπῆ χορηγοῦντες τροφήν τε
10 λείων γὰρ ἐστὶν ἡ στερεά, γάλα δὲ νηπίοις τὸ προεπωδέστατον. Καὶ οὐδὴπου φαμὲν ὡς ἐν γε τῷ δύνασθαι μόνον ἐγχεῖν τοῖς νηπίοις τὸ γάλα, τῆς ἐκείνων διανοίας τὸ μέτρον ἐστίν. Ἐχοντες γὰρ, καὶ μάλα ἐπιτηδείως, εἰς τό, εἴπερ ἔλουντο, διανέμειν δύνασθαι τοῖς τὴν ἕξιν στερεωτέροις τὰ τῶν τροφείων ἀδρότερα, διαμέμνηνται λέγο
15 ντος τοῦ ἱεροῦ γράμματος· «Γνωστῶς ἐπιγνώση ψυχᾶς ποιμνίου σου». Καὶ γοῦν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καίτοι μυρίας ὄσας ἐντολάς δεδωκότος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἐξ ἔθνῶν πιστεύσασιν, οἰκονομικῶς ἐπιστέλλουσι, φυλάξασθαι δεῖν «Ἀπό τε πορνείας καὶ πνικτοῦ καὶ αἵματος. Ἔδοξε» γὰρ φησιν, «τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν,
20 μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρους». Ἀκούεις ὅπως νηπιοπροεπὲς ἐστὶ τὸ παράγγελμα καὶ οἷον ἐν ἴσῳ γάλακτι τοῖς ἀσθενεστέροις τὴν ἕξιν χορηγούμενον; Ὅτι δὲ καὶ ὕδωρ τὸ νοητὸν ἀμφιλαφὲς ἐστὶ τοῖς ἐν οἴκῳ Κυρίου πεφυτευμένοις, ἴν' «ἐν ταῖς ἀυλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσειαν» θείοις που πάντως ἀρδόμενοι νόμασι, καὶ τοῖς
25 ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταπαινόμενοι λόγοις, ὑπεμφαίνει λέγων ὅτι «Πᾶσαι αἱ ἀφέσεις Ἰούδα ῥυήσονται ὕδατα». Ὁμολόγουν γὰρ παρακαλεῖσθαι παρὰ Θεοῦ καὶ οἱ μακάριοι μαθηταί.

Ἄλλ' αἰ πρώται μὲν τῶν νοητῶν ὑδάτων ἀφέσεις, ἀφέσεις αὐται πάντως εἶεν ἄν αἰ τοῖς ἀγίοις παρὰ Θεοῦ διὰ Πνεύματος δι
30 δόμεναι τῶν ἀγαθῶν χορηγία, δεύτεραι δὲ ὥσπερ ὑδάτων ἀφέσεις οἱ παρ' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς εὐρίσκονται λόγοι, χαρίσμασιν ἡμᾶς ἀναπιμπλάντες πνευματικοῖς. Ἡ δὲ ἐξ οἴκου Κυρίου ἐκπορευομένη πηγὴ τίς ἄν εἴη πάλιν, πλὴν ὅτι Χριστός; Οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ μακάριος ὠνόμαζε Μελωδὸς λέγων πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρα-

ἀπὸ αὐτοὺς πού θὰ τὸν γευθεῖ νὰ φωνάζει γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰ: «Πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου, περισσότερο ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθρα στὸ στόμα μου»¹⁴². Γιατὶ εἶναι γλυκὸς πάντοτε ὁ λόγος τῶν ἁγίων σὲ ἐκείνους πού ἀγαποῦν νὰ εἶναι εὐάρεστοι στὸν Θεό.

Ἦ Ὄρη λοιπὸν θὰ θεωρηθοῦν αὐτοί, καὶ πολὺ εὐλογα, ἐνῶ βουνα λέμε ὅτι εἶναι ὅσοι ὑπολείπονται ἀπὸ αὐτοὺς λίγο, ἄλλα εἶναι πολὺ ἄνωτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Αὐτοὶ ἐνσταλάζουν στὶς ψυχὲς ὅσων πίστεψαν πρόσφατα «τὸ λογικὸ καὶ ἄδολο γάλα»¹⁴³, δίνοντάς τους τροφή κατάλληλη-για νήπια, γιατί ἡ στερεὰ εἶναι τροφή τῶν τελείων, ἐνῶ τὸ γάλα εἶναι πιὸ κατάλληλο γιὰ τὰ νήπια. Καὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι τὸ μέτρο τῆς διάνοιάς τους περιορίζεται μόνο στὸ νὰ μποροῦν νὰ ἐνσταλάζουν τὸ γάλα στὰ νήπια, ἄλλὰ ἂν μποροῦν, καὶ πολὺ κατάλληλα, στὸ νὰ μοιράζονται, ἂν θέλουν, τὶς στερεότερες τροφὲς σ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ τὶς δεχθοῦν, σύμφωνα μ' αὐτὸν πού λέγει: «Νὰ γνωρίσεις καλὰ τὴν κατάστα-ση τοῦ ποιμνίου σου»¹⁴⁴. Καὶ πράγματι οἱ θεσπέσιοι μαθητές, μολονότι ὁ Χριστὸς ἔδωσε σ' ἐμᾶς πού πιστέψαμε ἀπὸ τὰ ἔθνη μύριες ὅσες ἐντολές, μᾶς γράφουν κατὰ παραχώρηση, ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγομε «τὴν πορ-νεία, τὰ στραγγαλισμένα ζῶα καὶ τὸ αἷμα. Γιατὶ ἀποφασίσθηκε», λέγει, «ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀπὸ ἐμᾶς, νὰ μὴ σᾶς ἐπιβάλλομε πιά κανένα ἐπὶ πλέον βάρος»¹⁴⁵. Ἀκοῦς πῶς τὸ παράγγελμα αὐτὸ ἀρμόζει στὰ νήπια καὶ χορηγεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ἰσοδύναμα μὲ τὸ γάλα στοὺς ἀσθενέστε-ρους πνευματικά; Ὅτι ὅμως καὶ τὸ νοητὸ νερὸ θὰ εἶναι πλούσιο σὲ ὅσους εἶναι φυτεμένοι στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ ποτίζονται μὲ τὰ θεῖα νάμα-τα καὶ «νὰ ἀνθήσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν στὶς αὐλὲς τοῦ Κυρίου»¹⁴⁶ καὶ νὰ τροφοδοτοῦνται ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ θεῖα λόγια, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας: «Ὅλες οἱ πηγὲς τοῦ Ἰούδα θὰ ἀναβλύσουν ὕδατα». Γιατὶ ὁμολογοῦσαν καὶ οἱ μακάριοι μαθητές, ὅτι δέχονταν τὴν παρηγοριὰ καὶ ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἄλλὰ οἱ πρώτες βέβαια ἀναβλύσεις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων ἦταν ὅπωςδήποτε οἱ χορηγίαι τῶν ἀγαθῶν στοὺς ἁγίους ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ δεύτερες κατὰ κάποιον τρόπο ἀναβλύσεις ὑδά-των εἶναι οἱ λόγοι ἐκείνων πρὸς ἐμᾶς, πού μᾶς γεμίζουν μὲ χαρίσματα πνευματικά. Ἡ πηγὴ πάλι πού ρεεῖ ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ Χριστός, Γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνόμαζε καὶ ὁ Ψαλμωδός,

145. Πράξ. 15, 28-29.

146. Ψαλμ. 91, 14.

νοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς».

Οὐκοῦν καὶ πηγὴ ζωῆς καὶ χειμάρρους ὁ Χριστός. Χειμάρρους δὲ σχοίνων μέμνηται μὲν οὖν ὁ προφήτης χειμάρρου τινός, ᾧ παραπεφύκασι σχοῖνοι πολλοί. Φασὶ δὲ εἶναι τὸν αὐτὸν τῶ χειμάρρῳ τῶν κέδρων, περὶ ὃν ἠύρησθαί φησιν ὁ Εὐαγγελιστῆς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ὁμοῦ τῇ στείρα ζητούντος αὐτὸν τοῦ προδότου μαθητοῦ. Ἔστι δὲ οὐκ ἀκαλλῆς ὁ λόγος, εἰ τῶ χειμάρρῳ τῶν σχοίνων παρεικάζομεν τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν «ἐκ-
10 κέκλικεν ὡς ποταμὸς εἰρήνης» ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἦν οἶονεὶ πως αἰεὶ παραρρέει τὰς ἀειθαλεῖς ποτίζων σχοῖνους, τουτέστι τὰς τῶν ἀγίων ψυχάς. Φίλυδρος γὰρ αἰεὶ πῶς ἔστι καὶ ἀειθαλής ἢ σχοῖνος. Εἰ δὲ δὴ καὶ ὀρῶτο κεκεντρομένη, καλῶς ἂν ἔχοι καὶ οὕτως. Οὐ γὰρ ἄκεντρος παντελῶς τῶν ἀγίων ἢ ἀρετῆ. Εἰσὶ μὲν γὰρ
15 πρᾶότητος ἐρασταί, πλὴν μετὰ τούτου καὶ μαχηταί.

Στίχ 19-21. «Αἴγυπτος εἰς ἀφανισμόν ἔσται, καὶ ἡ Ἰδουμαία εἰς πεδίον ἀφανισμοῦ γενήσεται ἐξ ἀδικιῶν υἱῶν Ἰούδα, ἀνθ' ὧν ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν. Ἡ δὲ Ἰουδαία εἰς τὸν αἰῶνα κατοικηθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ εἰς γενεὰς γενεῶν
20 καὶ ἐκδικήσω τὸ αἷμα αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ ἀθώσω, καὶ Κύριος κατασκηνώσει ἐν Σιών».

ΜΕ. Ὅσον μὲν οὖν ἦκεν εἰς τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας παραδηλούμενον, ἐκτέτικε δίκας ἢ Αἰγυπτίων, ἐστέρηται γὰρ τῆς βασιλείας, Καμβύσου ταύτην τοῦ Κυρίου παιδὸς καταλύσαντος, καὶ Ἰδου-
25 μαία δὲ τὴν ἐρημίαν ὑπέμεινε, ὡς καὶ αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα. Πλὴν ἐν τούτοις ἔοικεν ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑποφαίνειν λόγος κεκρυμμένην οἰκονομίαν, ἦν ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος πεπλήρωκεν ὁ Μονογενῆς Ἄει γὰρ πως ἡ θεία Γραφή μεμελέτηκεν ἐξομοιοῦν τοῖς ἄγαν εἰδωλολάτραις καὶ εἰς τοῦτο λίαν ἀπονενευκόσι, τὰς ἀ-
30 γέλας τε τῶν δαμιονίων καὶ αὐτούς δὲ τοὺς αἰεὶ τοῖς ἀγίοις ἀνθεστηκότας. Πάντα δὴ οὖν ἐχθρόν ἀπολεισθαί φησιν, Αἰγυπτίοις τε καὶ Ἰδουμαίοις ἐξεικασμένον. Ἀσφαλῆς γὰρ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Ἔστι δὲ πάντῃ τε καὶ πάντως ἐμελλον δίκας ἐξαιτεῖσθαι τῶν

λέγοντας στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεοῦ: «Μὲ τὸν χείμαρρο τῆς τρυφῆς σου θὰ τοὺς ποτίσεις, γιατί σ' ἐσένα ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»¹⁴⁷.

Πηγὴ ζωῆς λοιπὸν ὁ Χριστὸς καὶ χείμαρρος. Ὁ προφήτης ἀναφέρει ἓνα χείμαρρο Σχοίνων, σὺν ὄχθες τοῦ ὁποῦ φυτρώνουν πολλοὶ σχοῖνοι. Λένε ὅτι εἶναι ὁ χείμαρρος τῶν Κέδρων, ὅπου βρῆκαν τὸν Κύριο, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ὅπου μαζί μὲ τὴ στείρα τὸν ζητοῦσε ὁ προδότης μαθητής¹⁴⁸. Δὲν θὰ εἶναι ἄσχημο ἂν παρομοιάσομε μὲ τὸ χείμαρρο τῶν Σχοίνων τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία σὺν ποτάμῳ εἰρήνης χύθηκε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦ Χριστός,¹⁴⁹ τὴν ὁποία κατὰ κάποιον τρόπο περιορᾷ πάντοτε ποτίζοντας τοὺς ἀειθαλεῖς σχοῖνους, δηλαδὴ τὶς ψυχὰς τῶν ἁγίων. Γιατὶ ὁ σχοῖνος ἀγαπᾷ πάντοτε τὸ νερὸ καὶ δὲν τοῦ πέφτουν τὰ φύλλα. Κι ἂν φαινόταν νὰ ἔχει καὶ ἀγκάθια, κι ἔτσι τὸ πρᾶγμα θὰ εἶναι σωστό. Γιατὶ δὲν εἶναι ὁλότελα χωρὶς ἀγκάθια ἢ ἀρετὴ τῶν ἁγίων. Εἶναι βέβαια ἐραστές τῆς πραότητος, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι καὶ μαχητές.

Στίχ. 19-21. «Ἡ Αἴγυπτος θὰ ὀδηγηθεῖ στὸν ἀφανισμὸ καὶ ἡ Ἰδουμαία θὰ γίνῃ πεδιάδα ἐρημωμένη ἐξαιτίας τῶν ἀδικιῶν τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ ἔχυσαν ἀθῶο αἷμα στὴ γῆ τους. Ἡ Ἰουδαία ὅμως θὰ κατοικεῖται αἰώνια καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ σὲ γενεὲς γενεῶν. Θὰ ἐκδικηθῶ ὅμως τὸ αἷμα ποὺ ἔχυσαν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀθωώσω καὶ ὁ Κύριος θὰ κατασηκωνῶσιν ἐπὶ τὴ Σιών.

45. Σχετικὰ μὲ τὸ ἱστορικὸ δηλούμενο ἡ Αἴγυπτος πλήρωσε τὴν ποινὴ τῆς, γιατί ἔχασε τὴ βασιλεία ἀπὸ τὸν Καμβύση, τὸν υἱὸ τοῦ Κύρου, ποὺ τὴν κατέλυσε, καὶ ἡ Ἰδουμαία παραδόθηκε στὴν ἐρήμωση, ὅπως μαρτυροῦν τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Πλὴν ὅμως μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος ὑποδηλώνει κρυφὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ τὸ ὁποῖο ἐκπλήρωσε ὁ Μονογενὴς ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ πάντοτε ἡ θεία Γραφή ἔσπευδε νὰ ἐξομοιώνει μὲ τοὺς φανατικούς εἰδωλολάτρες καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἔκλιναν ὑπερβολικὰ στὴν εἰδωλολατρία, τὶς ἀγέλες τῶν δαιμονίων, ἀλλὰ κι αὐτοὺς ποὺ πολέμησαν πάντοτε τοὺς ἁγίους. Κάθε ἐχθρὸς λοιπὸν, λέγει, ποὺ ἐξομοιώνεται μὲ τοὺς Αἴγυπτίους καὶ Ἰδουμαίους, θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ ποὺ λέγει γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ὅτι «οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ τὴ νικήσουν»¹⁵⁰.

Ἔτσι ὅμως ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ἔπαιρνε ἐκδίκη-

147. Ψαλμ. 35, 9.

149. Ἦσ. 66, 12.

148. Ἰω. 18, 12.

150. Ματθ. 16, 18.

εἰς ἀνθρώπους πεπλημμελημένων αἵ τε πονηραὶ δυνάμεις, καὶ ὅσοι τολμῶσιν ἐκείναις τὰ παραπλήσια, ἢ πρὸς Ἑλληνικὴν ἀπάτην ἀποφέροντές τινες, ἤγουν εἰς ἀδόκιμον καταστρέφοντες νοῦν, διὰ γε τοῦ διδάσκειν ἐπείγεσθαι τὰ διεστραμμένα, καθίστη-
 5 σιν ἐναργές, ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀφανισθήσεσθαι λέγων τοὺς τῆ Σιών πεπολεμηκότας, ἀνθ' ὧν ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον, ἠδικήκασί τε οὐ φορητῶς τοὺς υἱοὺς Ἰούδα, τουτέστι τοὺς ἁγίους ἐξομολογήσεως ὄντας τέκνα. Διερμηνεύεται γὰρ Ἰούδας ἐξομολόγησις. Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεόληπτος Δαβὶδ περὶ τῶν ἀνοσίως
 10 ἀνηρημένων· «Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη· οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων». Πρὸς δέ γε τὸν Σατανᾶν ὡς ἐν εἰκόνι γραφόμενον τῷ Ἀσούρ· «Ὁν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρόν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔση καθαρός, διότι τὴν γῆν μου ἐμίανας καὶ τὸν λαόν μου ἀπώλεσας οὐ
 15 μὴ μείνης εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον».

Οὐκοῦν κατοικήσεσθαι μὲν εἰς ὄλεθρον τοὺς τῆ Σιών πεπολεμηκότας, φησί, κατοικηθήσεσθαι δὲ τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ τὴν πεπορθημένην καὶ ἐμπεπρησμένην, εἵπερ ἔστιν ἀναμιαρτοεπὴς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς
 20 ὡς ἀλήθεια, τὴν νοητὴν δὲ μᾶλλον, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν ἄνω καὶ θεῖαν Σιών, τὴν εὐκλεᾶ καλλίπολιν, «Ἦς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς καὶ τέκτων ὁ Θεός», εἰς ἣν καὶ ἡμᾶς ἀφικέσθαι γένοιτο διὰ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

ση για τὰ ἀδικήματά τους στους ἀνθρώπους τόσο ἀπὸ τὶς πονηρὲς δυνάμεις, ὅσο καὶ ἀπὸ ὅσους τολμοῦν νὰ πράξουν τὰ ὅμοια μ' αὐτές, ἢ ὀδηγώντας κάποιους στὴν ἑλληνικὴ ἀπάτη, ἢ ρίχνοντάς τους σὲ ἀδόκιμο νοῦ μὲ τὸ νὰ σπεύδουν νὰ τοὺς διδάσκουν διαστρεβλωμένα διδάγματα, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας, ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία θ' ἀφανισθοῦν ὅσοι πολέμησαν τὴ Σιών, γιατί ἔχυσαν ἀθῶο αἷμα καὶ οἱ ἀδικίες τους στους ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα ἦταν βαρύτερες, δηλαδή στους ἁγίους ποὺ ἦταν τέκνα ἑξομολόγησης. Γιατὶ τὸ Ἰούδας ἐρμηνευόμενον σημαίνει ἑξομολόγηση. Εἶπε κάπου καὶ ὁ θεόπνευστος Δαβὶδ γιὰ ἐκείνους ποὺ σκοτώθηκαν ἀνίερα: «Αὐτὸς ποὺ ζητᾷ ἐκδίκηση γιὰ τὸ αἷμα τῶν ἀδικουμένων, δὲν λησμόνησε τὴν κραυγὴ τῶν πενήτων»¹⁵¹. Ἐνῶ πρὸς τὸν Σατανᾶ ποὺ τὸν εἰκονίζει ὁ Ἀσσοῦρ λέγει: «Ὅπως ἓνα φόρεμα βουτηγμένο στὸ αἷμα δὲν εἶναι καθαρὸ, ἔτσι οὔτε ἐσὺ θὰ εἶσαι καθαρὸς, γιατί μόλυνες τὴ γῆ μου καὶ ἀφάνισες τὸ λαό μου. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ μείνεις αἰῶνια»¹⁵².

Θὰ ὀδηγηθοῦν λοιπὸν, λέγει, στὴν ἀπώλεια αὐτοὶ ποὺ πολέμησαν τὴ Σιών, «ἐνῶ ἡ Ἰουδαία θὰ κατοικεῖται στὸν αἰῶνα καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ σὲ γενεὲς γενεῶν». "Ὁχι βέβαια ἡ Ἱερουσαλήμ ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκπορθηθεῖ καὶ νὰ πυρποληθεῖ, ἀφοῦ εἶναι ἀλάθητος ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ὡς ἀλήθεια ποὺ εἶναι, ἀλλὰ ἡ νοσητή, ἡ ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, ἡ ἄνω καὶ θεία Σιών, ἡ πανένδοξη καλλίπολη, "τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς καὶ ἀρχιτέκτονας εἶναι ὁ Θεός», στὴν ὁποία εἶθε καὶ ἐμεῖς νὰ μπορέσουμε νὰ ἀφιχθοῦμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ μαζί καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες. Ἀμήν.

151 Ψαλμ. 9, 13.

152. Ψαλμ. 14, 19-20.

153. Ἐβρ. 11, 10.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΜΙΧΑΙΑΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. ΕΙΣ μὲν ἅπασι καὶ θεοφιλῆς τοῖς ἁγίοις προφήταις ὁ σκο-
πός, τὸ ἀναπειῖσαι τὸν Ἰσραὴλ ἀποφοιτῆσαι νεανικῶς τοῦ πλανᾶ-
σθαι θέλειν, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ
ἀληθινῷ, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἀρχήμασιν ἐναδρύνεσθαι, τὴν
5 ἐπὶ τοῖς ἀτόποις κατάρῳρησιν ῥιπτοῦντας ὡς ἀπωτάτω. Πολλοὶ δὲ
γεγόνασι καὶ καθεξῆς, προδιαμαρτυρομένου τρόπον τινὰ τοῦ Θε-
οῦ, καὶ διὰ πλείστων ὄσων στομάτων προαναφωνοῦντος ἐναργῶς,
ὡς, εἰ μὴ ἔλοιτο βιοῦν ὀρθῶς, μήτε μὴν ποιοῖντο περὶ πολλοῦ τὴν
εἰς τὰ ἀμείνω λοιπὸν ἐπιτηδεύειν ἀναδρομὴν, αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν
10 ὀριοῦσι τὰς δίκας, καὶ αὐτόκλητον ἀνατλάντες ὄλεθρον, τὰς τοῦ
παθεῖν αἰτίας ταῖς ἰδίαις ἀνάψουσι γνώμασι. Εἰ δὲ δὴ τῶν αὐτῶν
ἔχουσι διηγημάτων τῶν ἁγίων προφητῶν οἱ λόγοι, αἰτιάσθω μη-
δεῖς, ταυτολογίαν ἐπιφημίζων αὐτοῖς, ἀναλογιζέσθω δὲ μᾶλλον
ἐκεῖνο σαφῶς· οὐδένα γὰρ ἐχρῆν ὀφθῆναι καιρὸν, καθ' ὃν οὐκ
15 ἦσαν οἱ ἐπανορθοῦν ἰσχύοντες τοὺς ἡμαρτηκότας. Καὶ ὥσπερ οὐκ
ἂν αἰτιάσαιτό τις, εἴ γε νοῦν ἔχοι, τὸ κατὰ πάντα καιρὸν ὑπάρχειν
ἰατρούς, τοὺς τὰ αὐτὰ τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ταῖς αὐτοῖς πρεπούσαις
ἐπικουρίαις ἀνασειράζοντας, οὕτως οὐκ ἂν, οἶμαι, τις εὐκόλως ἐπι-
τιμήσειε τοῖς ἁγίοις προφήταις, εἰ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἰόντες φαί-
20 νοῖντο πραγμάτων τε καὶ λόγων. Εἷς γὰρ ἦν Κύριος ὁ πᾶσι λαλῶν,
καὶ τοῖς πλανωμένοις ἀναδεικνύς κατὰ πάντα καιρὸν τοὺς ἀποκο-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΜΙΧΑΙΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Α΄. ΕΝΑΣ καὶ ἀρεστός στὸν Θεὸ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, τὸ νὰ πείσουν τοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ ἐγκαταλείψουν μὲ γενναιότητα τὴν πλάνη καὶ νὰ θελήσουν μᾶλλον νὰ γίνουν δοῦλοι τοῦ ζωντανοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ καμαρώνουν γιὰ τὰ καυχήματα τῆς δικαιοσύνης, ἀπορρίπτοντας ὅσο γίνεται πρὸ μακριὰ τὴν κατηγορία γιὰ τὰ ἄτοπα. Ὑπῆρξαν βέβαια πολλοὶ καὶ στή συνέχεια, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἐπιβεβαίωνε κατὰ κάποιο τρόπο ὁ Θεὸς ἀπὸ πρὶν καὶ μὲ πολλὰ στόματα προέλεγε ρητά, ὅτι ἂν δὲν ἤθελαν νὰ ζήσουν ὀρθὰ καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὰ καλύτερα, οἱ ἴδιοι θὰ προκαλέσουν τὶς τιμωρίες κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους, καὶ ὑποφέροντας τὸν αὐτοέλεθρό τους, θὰ ἀποδώσουν τὶς αἰτίες τῶν παθημάτων τους στή δική τους γνώμη. Ἐὰν λοιπὸν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων προφητῶν περιέχουν τὶς ἴδιες διηγήσεις, ἅς μὴ τοὺς κατηγορεῖ κανένας γιὰ ταυτολογία, ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀναλογισθεῖ καθαρὰ ἐκεῖνο· ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ ὑπάρχει κάποια ἐποχή, ποὺ νὰ μὴν ἔχει ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ διορθώνουν αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Καὶ ὅπως δὲν θὰ κατηγορήσει κανένας, ἂν εἶναι φρόνιμος, ὅτι ὑπάρχουν γιατροὶ σὲ κάθε ἐποχὴ ποὺ συγκρατοῦν τὰ παθήματά μας μὲ τὶς πρέπουσες σ' αὐτὰ θεραπείες, ἔτσι, νομίζω, κανένας δὲν θὰ ἐπιτιμήσει εὐκόλα τοὺς ἁγίους προφήτες, ἂν παρουσιάζονται νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια πράγματα καὶ τοὺς ἴδιους λόγους. Γιατὶ ἓνας ἦταν ὁ Κύριος ποὺ μιλοῦσε σὲ ὅλους καὶ ἀναδείκνυε σὲ κάθε ἐποχὴ ἐκείνους ποὺ γνώριζαν νὰ ὀδηγοῦν κατὰ κάποιο τρόπο

μίξιν εἰδότας εἰς εὐθεΐαν ὡσπερ ὁδόν. Προαγορεύουσι γὰρ ἅπαν-
 5 τες τοὺς πολέμους, τὰς αἰχμαλωσίας, τὴν τῶν πόλεων ἐρήμωσιν,
 τοὺς πόνους, τὰ πένθη, τοὺς ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ὀδυρομύς, τὰς τῶν
 παραλελημιένων τάλαιπωρίας, τὴν τῶν πορθούντων ὠμότητα
 10 καὶ ἀπαξαιπλῶς διὰ πάσης αὐτοῖς ἀγριότητος κεχωρηκότα τὰ διη-
 γήματα κατίδοι τις ἂν, διὰ γε τὸ τοῖς πλανωμένοις εἰς ὄνησιν ἀναγ-
 καῖον. Ἀνακόπτεται γὰρ ἔσθ' ὅτε τοῖς δείμασι καὶ τὸ ἀσχέτως
 ἐκνενευκὸς εἰς ἀπόστασίν τε καὶ ἁμαρτίαν.

Προφητεύει τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Μιχαίας ἐν καιροῖς βασι-
 10 λείας τοῦ τε Ἰωάθαμ καὶ Ἄχαζ καὶ Ἐζεκίου. Καὶ βασιλεύοντος
 μὲν Ἰωάθαμ κατεστρατεύετο τῆς Ἱερουσαλήμ ὁ τοῦ Ῥομελίου Φα-
 κέ, καὶ Ῥαασῶν βασιλεὺς Συρίας· τεθνεῶτος δὲ διαδέχεται τὴν
 ἀρχὴν ὁ Ἄχαζ, ὃς καὶ παρατείνοντος τοῦ πολέμου κατεμισθοῦτο
 15 χρήμασι τὸν Ἀσσύριον, ἐπαμιῦναί τε οἱ παρεκάλει, ταῖς τῶν ἐπιόν-
 των δυνάμεσιν ἀντεξάγειν οὐκ ἔχοντι, ὃς καὶ παρελθὼν εἴλε μὲν
 τὴν Δαμιασκόν, ἀπέκτεινε δὲ καὶ τὸν Ῥαασῶν. Εἶτα κατ' ἐκεῖνο
 τοῦ καιροῦ βασιλευόντων ἐν τῇ Σαμαρείᾳ Ἱεροβοάμ τε τοῦ Ἰωάσ,
 καὶ μετ' αὐτὸν Ἀζαρίου, καὶ τρίτου δὲ Μαναεῖμ, ἀνέβη Φουλά βα-
 20 σιλεὺς Ἀσσυρίων, ὃς καὶ πολλοῖς μόλις χρήμασιν ὑποπεισθεὶς, εἰς
 τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀνεκομίζετο. Μετὰ δέ γε τὸν Φουλά κατεστράτεψε
 τῆς Ἰουδαίων γῆς Θεγλαφασάαρ ὁ Ἀσσύριος, καὶ πλείστας μὲν
 ὄσας τῆς Σαμαρείας ἀνέστησε πόλεις· προσετίθει δὲ αὐταῖς καὶ
 πᾶσαν τὴν Γαλιλαίαν ἕως Νεφθαλεῖμ. Εἶρηται μὲν οὖν ταυτὶ δὴ λε-
 25 πτῶς, ὅτε τὴν ἐπὶ τῷ μακαρίῳ προφήτῃ Ὡσηὲ συνετίθεμεν ἐξήγη-
 σιν, ὑπεμνήσαμεν δὲ καὶ νῦν ἀναγκαίως διὰ τὸ τεθεῖσθαι τοὺς χρό-
 νους καὶ τῆς τοῦ Μιχαίου προφητείας. Ἔδει γάρ, ἔδει τὸν φιλα-
 κροάμινα καὶ φιλομαθῆ μὴ ἀγνοῆσαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὠνομά-
 σθησαν οἱ τῆς Ἱερουσαλήμ δεδασιλευκότες, Ἰωάθαμ, φημί, καὶ
 30 Ἄχαζ. Παρατείνει δὲ τῆς προφητείας ὁ χρόνος καὶ μέχρι τῆς Ἐζε-
 κίου βασιλείας, ἐφ' οὗ πάλιν ὁ Σενναχηρεῖμ, Ἀσσυρίων καὶ οὗτος
 βασιλεὺς, εἴλε κατὰ κράτος τὴν Σαμαρειτῶν, κατεδήλωσε δὲ καὶ τὰς
 πόλεις τῶν Φιλιστιεῖμ, τουτέστι τὰς Παλαιστινηῶν. Εἶτα τὴν Λαχίς
 ἐλὼν (πόλις δὲ αὕτη τῆς Ἰούδα βασιλείας), ἐκεῖθεν πέμπει Ῥαψά-
 κην πολιορκήσοντα τὴν Ἱερουσαλήμ, ὃς καὶ τῆς ἀλαζονείας καὶ

στον εὐθὺ δρόμο. Γιατὶ προλέγουν ὅλους τοὺς πολέμους, τὶς αἰχμαλωσίες, τὴν ἐρήμωση τῶν πόλεων, τοὺς πόνους, τὰ πένθη, τοὺς θρήνους γι' αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν, τὶς ταλαιπωρίες ἐκείνων ποὺ μένουν στὴ ζωὴ, τὴν ὠμότητα τῶν πορθητῶν. Καὶ γενικὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ νὰ περνοῦν οἱ διηγήσεις τους μέσα ἀπὸ ὅλη τὴν ἀγριότητα γιὰ χάρη τῆς ἀναγκαίας ὠφέλειας ἐκείνων ποὺ βρίσκονται σὲ πλάνη. Γιατὶ κάποτε ἀνακόπτονται μὲ τὸ φόβο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀποκλίνει ἀκράτητοι στὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στὴν ἁμαρτία.

Προφητεύει λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Μιχαίας στὰ χρόνια τῆς βασιλείας καὶ τοῦ Ἰωάθαμ καὶ τοῦ Ἄχαζ καὶ τοῦ Ἐζεκία. Ὅταν βασίλευε ὁ Ἰωάθαμ ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ ὁ Φακεέ, ὁ υἱὸς τοῦ Ρομελίου, καὶ ὁ Ρασσών, ὁ βασιλιάς τῆς Συρίας. Ὅταν πέθανε τὸν διαδέχθηκε στὴν ἐξουσία ὁ Ἄχαζ, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος παρατεινόταν, μίσθωσε μὲ χρήματα τὸν Ἀσσύριο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν ὑπερασπισθεῖ, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε ν' ἀποκρούσει τὶς δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν. Φτάνοντας αὐτὸς κυρίευσε τὴ Δαμασκὸ καὶ σκότωσε καὶ τὸν Ρασσών¹. Ἐπειτα ἐκείνο τὸν καιρὸ ὅταν βασίλευσαν στὴ Σαμάρεια ὁ Ἱεροβοάμ, υἱὸς τοῦ Ἰωάς, καὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἀζαρίας, καὶ τρίτος ὁ Μαναιὶμ, ἀνέβηκε ὁ Φουλά, βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ πείσθηκε μόνο μὲ πολλὰ χρήματα, γύρισε στὴν πατρίδα του². Μετὰ τὸ Φουλά ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἰουδαίας ὁ Θεγλαφασάρ ὁ Ἀσσύριος, ὁ ὁποῖος κατὰστρεψε πλεῖστες ὅσες πόλεις τῆς Σαμάρειας, προσθέτοντας σ' αὐτὲς καὶ ὅλη τὴ Γαλιλαία, μέχρι τὴ Νεφθαλείμ³. Αὐτὰ βέβαια τὰ ἐκθέσαμε μὲ λεπτομέρεια ὅταν κάναμε τὴν ἐρμηνεῖα τῆς προφητείας τοῦ προφήτη Ὡσηέ, τὰ ὑπενθυμίσαμε ὅμως καὶ τώρα κατ' ἀνάγκη, ἐπειδὴ συνέπεσαν στοὺς χρόνους τῆς προφητείας τοῦ Μιχαία. Γιατὶ πρέπει, πρέπει αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὶς διηγήσεις καὶ τὴν ἀλήθεια νὰ μὴν ἀγνοεῖ γιὰ ποιά αἰτία ἀναφέρθηκαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ποὺ βασίλευσαν στὴν Ἱερουσαλήμ, ἐννοῶ τοῦ Ἰωάθαμ καὶ τοῦ Ἄχαζ. Ὁ χρόνος βέβαια τῆς προφητείας παρατείνεται καὶ μέχρι τὴ βασιλεία τοῦ Ἐζεκία, στὰ χρόνια τοῦ ὁποῖου πάλι ὁ Σενναχηρείμ, καὶ αὐτὸς βασιλιάς τῆς Ἀσσυρίας, κατέλαβε κατὰ κράτος τὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν, καὶ καταληλάτησε καὶ τὶς πόλεις τῶν Φιλιστιεῖμ, δηλαδὴ τῶν Παλαιστίνων. Ἐπειτα, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Λαχίς (αὕτὴ εἶναι πόλη τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα), ἔστειλε ἀπὸ ἐκεῖ τὸν Ραιψάκη νὰ πολιορκήσῃ

2. Δ' Βασ. 15, 1 ἐ.

3. Ὁπ. π. 29.

τῆς κατὰ Θεοῦ γλωσσαλγίας ἐξαιτεῖται δίκας, ἀποθανουσῶν ἐν μι-
 ᾱ νυκτὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων στρατιᾶς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χι-
 λιάδων. Γέγονε τοίνυν, φησὶν, ὁ λόγος Κυρίου πρὸς Μιχαίαν τὸν
 τοῦ Μωρασθεῖ.

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στίχ. 1. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Μιχαίαν τὸν τοῦ
 Μωρασθεῖ, ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκίου
 βασιλέων Ἰούδα».

Β. Χρὴ εἰδέναι πάλιν, ὡς Ἑβραῖοι γεγράφασιν ἀντὶ τοῦ Μω-
 10 ρασθεῖ, τὸν Μωρασθίτην, ἵνα μὴ ὡς ἐκ πατρός, ἀλλ' ὡς ἐκ τόπου
 σημαίνηται. Φασὶ γὰρ εἶναι τὴν Μωρασθεῖ κώμην, ἥτοι πολί-
 χνην τῆς Ἰουδαίων γενέσθαι χώρας. Συμφέρονται δὲ τῇ ἐκδόσει
 καὶ οἱ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν. Οὐκοῦν εἶη ἂν οὐχὶ τοῦ προφήτου
 πατὴρ ὁ Μωρασθεῖ σημαίνεται δέ, ὡς ἔφην, ἐκ τόπου μᾶλλον καὶ
 15 Μωρασθίτης. Τίνες δὲ ἄρα λοιπὸν οἱ πρὸς αὐτὸν γεγονότες λό-
 γοι, περιαθρεῖν ἀναγκαῖον.

Στίχ. 1. «Περὶ ὧν εἶδεν περὶ Σαμαρείας καὶ Ἱερουσαλήμ».

Γ'. Τεθέαται γὰρ ὡς ἐν ὄρασει τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν ὅσον οὐ-
 δέπω παρεσομένων ἢ καὶ ἐπὶ θύραις ὄντων κακῶν, οὐχὶ μόνην
 ἐλὼν τὴν γνῶσιν, ἀλλ' ὅσον ἤκεν εἰς ὄψιν, τὴν ὡς ἐν ὄραματι λέ-
 20 γω, δεδιῶς τὴν ἔκβασιν, ἀναγκαίως ποιεῖται τοὺς λόγους περὶ τε
 τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 2. «Ἀκούσατε, λαοὶ πάντες, λόγους, καὶ προσεχέτω
 ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἔσται Κύριος ὁ Θεὸς ἐν
 ὑμῖν εἰς μαρτύριον, Κύριος ἐξ οἴκου ἀγίου αὐτοῦ».

25 Δ'. Ἐτοιμάζεσθαι κελεύει πρὸς τὸ εὐήνιον, καὶ μονονουχὶ κα-
 τακλίνοντας τὸ ὠτίον συνιέναι λεπτῶς τῶν θείων λογίων τὴν δύ-
 ναμιν. Ὅτι δὲ οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἤγουν θελημάτων ἀνθρωπίνων,
 ἢ ἀφήγησις, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄλων κρατοῦντος Θεοῦ,
 πληροφορεῖ προστιθείς, ὅτι «ἔσται Κύριος ἐν ὑμῖν εἰς μαρτύρι-
 30 ον». Μονονουχὶ γὰρ φησι· Κἂν αὐτὸς ἐγὼ Μιχαίας ποιῶμαι τοὺς
 λόγους, κἂν εἰ μεσιτεύομι τυχὸν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὑμῖν ὁ

τὴν Ἱερουσαλήμ, ὃ ὁποῖος καὶ τιμωρήθηκε γιὰ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν κατηγορία τοῦ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ πέθαναν σὲ μιὰ νύχτα ἀπὸ τὴ στρατιὰ τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες. «Μίλησε» λοιπὸν, λέγει, «ὁ Κύριος στὸν Μιχαία, τὸν υἱὸ τοῦ Μωρασθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Στίχ. 1. «Λόγος τοῦ Κυρίου ποὺ λέχθηκε πρὸς τὸν Μιχαία, τὸν υἱὸ τοῦ Μωρασθεί, τὸν καιρὸ τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκία.

2. Πρέπει νὰ γνωρίζομε πάλι ὅτι οἱ Ἑβραῖοι γράφουν ἀντὶ Μωρασθεί, Μωρασθίτης, γιὰ νὰ μὴ δηλώνεται ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν τόπο. Γιὰτὶ λένε ὅτι ἡ Μωρασθεί εἶναι πόλη, δηλαδή μιὰ κωμόπολη στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Συμφωνοῦν μὲ τὴ φραφὴ αὐτὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτές. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι πατέρας τοῦ προφήτη ὁ Μωρασθεί, ἀλλὰ δηλώνεται μᾶλλον ἀπὸ τὸν τόπο καὶ εἶναι Μωρασθίτης. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ λόγοι ποὺ εἰπώθηκαν πρὸς αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξετάσομε.

Στίχ. 1. «Γιὰ ὅσα εἶδε γιὰ τὴ Σαμάρεια καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ».

3. Εἶδε δηλαδή στὸ ὄραμά του τὰ δεινὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἢ καὶ ὅσα ἦταν νὰ συμβοῦν ὅπου νᾶναι, ἢ καὶ βρῖσκονταν μροστὰ στὴ θύρα ἤδη, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔλαβε γνώση μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδε, ἐννοῶ σὲ ὄραμα, καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκε τὴν ἐκβασή τους, κάνει κατ' ἀνάγκη λόγο τόσο γιὰ τὴ Σαμάρεια, ὅσο καὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 2. «Ἀκούστε, ὅλοι οἱ λαοί, τοὺς λόγους καὶ ἃς προσέξει ἡ γῆ καὶ ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτήν, καὶ θὰ εἶναι μάρτυράς σας ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν ἅγιο ναὸ του».

3. Προστάζει νὰ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς ὑπακοή καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ν' ἀνοίξουν τ' αὐτιά τους γιὰ ν' ἀκούσουν μὲ λεπτομέρεια τὴ δύναμη τῶν θείων λόγων. Ὅτι ὅμως ἡ ἀφήγησή του δὲν γίνεται ἀπὸ δική του γνώμη, ἦτοι ἀπὸ θελήματα ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριο τῶν ὅλων Θεό, μᾶς τὸ πληροφορεῖ προσθέτοντας «Θὰ εἶναι μάρτυράς σας ὁ Θεός», αὐτὸς ὁ ἴδιος. Εἶναι δηλαδή σὰ νὰ λέγει: Ἐγὼ ὁ Μιχαίας εἶμαι ποὺ λέγω τοὺς λόγους, ἂν καὶ μεσιτεύω τυχὸν σὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ

τῶν ὅλων διαμαρτύρεται Θεός, καὶ δεσποτικοῖς θεσπίσμασι τὴν ἑμαυτοῦ δανείζω φωνήν. Ἔσται τοίνυν ὑμῖν εἰς μαρτύριον ἐκεῖνος αὐτός, ὃν τὸν διαβόητον τουτονὶ καὶ περιφανῆ ναὸν ἐστήσατε, ὃν τὸ θεῖον ἴδρυνται πρὸς ὑμῶν θυσιαστήριον, ὃν τὸ σέβας ἀνά-
 5 πτειν πεπαίδευσθε διὰ νόμου, ὃς ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου λελάληκεν αἰεὶ πρὸς προφήτας ἁγίους, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τῶ μακαρίῳ Μωυσεῖ, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην σκηνὴν ἐγηγερότι κατὰ τὴν ἔρημον. Ἐλάλει γὰρ ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου, καὶ ἦ φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, «Μωυσῆς ἐλάλει, ὃ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῆ».
 10 Καὶ νῦν ὑμᾶς διαμαρτύρεται, φησὶν, ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

Οὐκοῦν «ἀκούετε μὲν λαοί, προσεχέτω δὲ καὶ ἡ γῆ». Τούτῳ παραπλήσιον τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίξου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε». Κατοικεῖ μὲν οὖν ὁ Ὑψιστος οὐκ ἔν γε τοῖς ἐκ λίθων ναοῖς ἢ χειροποιήτοις τεμένεσιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς
 15 δόξαν Θεοῦ τοὺς ἁγίους οἴκους ἐγηγέρθαι φαμέν, ταύτητοι καὶ κατοικεῖν ἐν αὐτοῖς οὐκ ἀπαξιοῦν πεπιστεύκαμεν τὸν τῶν ὅλων Θεόν, καίτοι πληροῦντα τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ κατωτέρω. Ἐφαρμόσαι δ' ἂν τις εἰκότως καὶ ταῦτα Χριστῷ καλοῦντι πρὸς σωτηρίαν οὐχὶ μόνους λαοὺς, οἳ καὶ ἐξ αἵματος ἦσαν Ἀβρα-
 20 ἄμ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν σύμπασαν γῆν Διεμαρτύρατο γὰρ ὡσπερ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ λέγων «Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἳ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ὅτι δὲ ὡς ἐξ οἴκου τοῦ ἰδίου καὶ φιλαιτάτου λίαν αὐτῷ καταπεφοίτηκεν ὡς ἡμᾶς ἐξ οὐρανοῦ ὁ Λόγος, πῶς ἐστὶν ἀμφιβαλεῖν; Ἄτοπον δὲ οὐδὲν οἴ-
 25 κον Θεοῦ λέγειν τὸν οὐρανόν, ὅποτε καὶ τὴν ἐπίγειον Σιών, ἢ καὶ εἰς τύπον τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνεται, οἶκόν τε αὐτοῦ καὶ πόλιν αἱ θεόπνευστοι λέγουσι γραφαί. Ψάλλει γὰρ πού καὶ φησιν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Οὐκοῦν ὡς πόλις εἶη ἂν οὕτω καὶ οἶκος ἢ Ἐκκλησία Χριστοῦ τοῦ
 30 πληροῦντος τὰ πάντα κατὰ γε τὴν τῆς Θεότητος φύσιν.

Στίχ. 3-4. «Διότι ἰδοὺ Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός, καὶ ὡς ὕδωρ φερόμενον ἐν καταβάσει».

μαρτυρεῖ σ' ἐσᾶς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ ἐγὼ δανεῖζω τὴ φωνή μου στὰ θεοπύσματα τοῦ Κυρίου. Θὰ εἶναι λοιπὸν μάρτυρας σ' ἐσᾶς ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, στὸν ὁποῖο ἀνεγείρατε τὸν φημισμένο καὶ περίλαμπρο αὐτὸ ναό, στὸν ὁποῖο ἐγκαταστήσατε τὸ θεῖο θυσιαστήριον, πού παιδαγωγηθήκατε ἀπὸ τὸ νόμο νὰ τοῦ ἀπονέματε τὸ σεβασμό σας. Ὁ Θεὸς πού μίλησε πάντοτε ἀπὸ τὸ κατοικητήριό του στοὺς ἁγίους προφῆτες, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὸν μακάριο Μωυσῆ, πού ἔστησε ἐκεῖνη τὴν ἁγία σκηνὴ στὴν ἔρημο. Γιατὶ μιλοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριον, καὶ ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «ὁ Μωυσῆς μιλοῦσε, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκρινόταν μὲ τὴ φωνή του»⁴. Καὶ τώρα, λέγει, γίνεται μάρτυρας σ' ἐσᾶς ἀπὸ τὸ κατοικητήριό του.

«Ἀκοῦστε» λοιπὸν «λαοί, καὶ ἃς προσέξει ἡ γῆ». Παραπλήσιο μὲ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού λέγει μὲ τὴ φωνή τοῦ Ἡσαΐα. «Ἄκου, οὐρανέ, καὶ ἀφουγκράσου, γῆ, γιατί ὁ Κύριος μίλησε»⁵. Ὁ Ὑψιστος βέβαια δὲν κατοικεῖ σὲ πέτρινους ναοὺς ἢ σὲ χειροποίητα τεμένη⁶, ἐπειδὴ ὅμως λέμε ὅτι οἱ ἅγιοι ναοὶ χτίσθηκαν πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ καὶ πιστεύομε ὅτι δὲν εἶναι ἀπαξιωτικὸ γιὰ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων νὰ κατοικεῖ σ' αὐτούς, μολονότι γεμίζει τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ ὑποχθόνια⁷. Αὐτὰ βέβαια μπορεῖ κανεὶς εὐλόγα νὰ τὰ ἐφαρμόσει καὶ στὸν Χριστό, πού καλεῖ στὴ σωτηρία ὄχι μόνο τοὺς λαοὺς πού κατάγονται ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ ὅλη συνολικὰ τὴ γῆ. Γιατὶ τὸ διαβεβαίωσε καὶ μὲ τὴ φωνή τοῦ Δαβὶδ λέγοντας «Ἀκοῦστε τὰ λόγια μου, ὅλα τὰ ἔθνη, ἀκοῦστε τα μὲ προσοχὴ ὅλοι ὅσοι κατοικεῖτε τὴν οἰκουμένη»⁸. «Ὅτι ὅμως ἦρθε σ' ἐμᾶς σὰν ἀπὸ τὸν δικό του καὶ πολυαγαπητό του οἶκο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Λόγος, πῶς μποροῦμε ν' ἀμφιβάλομε; Καὶ δὲν εἶναι ἄτοπο νὰ λέγει τὸν οὐρανὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ, τὴ στιγμὴ πού καὶ τὴν ἐπίγεια Σιών, πού θεωρεῖται καὶ ὡς τύπος τῆς Ἐκκλησίας, τὴ λένε πάλι οἱ θεόπνευστες Γραφεὲς οἶκο αὐτοῦ. Πράγματι ψάλλει κάπου ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ λέγει: «Δοξαστικὰ λόγια εἰπώθηκαν γιὰ σένα, πόλη τοῦ Θεοῦ»⁹. Ἔτσι λοιπὸν καὶ πόλη καὶ οἶκος μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γεμίζει τὰ πάντα μὲ τὴ θεία φύση του.

Στίχ. 34. «Γιατὶ νὰ, ὁ Κύριος θγαίνει ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ θὰ κατεβεῖ καὶ θὰ πατήσει τὰ ὑψώματα τῆς γῆς, καὶ θὰ σεισθοῦν τὰ ὄρη κάτω ἀπὸ αὐτόν. Οἱ κοιλάδες θὰ λειώσουν σὰν κερὶ ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ σὰν τὸ νερὸ πού τρέχει στὴν κατηφοριά».

7. Ἱερ. 18, 24.

8. Ψαλμ. 48, 2.

9. Ψαλμ. 86, 3.

Ε΄. Ἀσαφῆς μὲν λίαν καὶ αἰνιγμάτων ἔμπλεως ὁ τοιόσδε λόγος. Πλὴν ἐκεῖνό φαμεν ἀναγκαίως, ὅτι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς σημαίνεται λόγοις τὰ περὶ Θεοῦ, ἀλλ' οὖν ὁ ταῦτα τεχνίτης καὶ νοεῖν εἰδὼς «παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίσματα», συνήσει λεπτῶς, καὶ ὡς ἂν ὅτι μάλιστα πρόποι τῇ θεῖα τε καὶ ἀπορρήτῳ φύσει. Ἰδρυσίς τε γὰρ αὐτῆς, θρόνοι τε καὶ ἔγερσις διὰ τῆς τῶν ἁγίων λέγονται φωνῆς, καὶ μὴν καὶ ὁδοὶ καὶ πορεῖαι, ἕτερά τε πρὸς τούτοις ἄττα σμικρὰ καὶ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὡς ἔφην ἀρτίως, τὰ τοιάδε τῶν θεωρημάτων ἰσχνῶς τε καὶ κατερῶνημένως
10 νοοῖτ' ἂν εἰκότως παρὰ γε τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἀρτίφροσι. Γίνονται γὰρ ὡς ἐξ ὁμοιώσεως καὶ μεταφορᾶς τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ λόγοι. Ὅταν τοίνυν ἀκούσης τοῦ προφήτου λέγοντος τό, «Διότι ἰδοὺ Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς», προσεπάγει δέ, ὅτι καὶ ὄρη μὲν σαλευθήσονται, κατατακῆσον-
15 ται δὲ καὶ αἱ κοιλάδες, τότε δὴ, τότε τῶν ἐν αἰσθήσει πραγμάτων ὑπερφέρων βραχί, ἀνιθι τοῖς θεωρήμασιν εἰς ἐννοίας ἰσχνάς. Ἐξοδον τοίνυν ἐνθάδε νοήσεις Θεοῦ γενομένην ὡσπερ ἐξ ἰδίου τόπου, τὴν οἴονείπως ἐκ τῆς ἡρεμίας κίνησιν, τὴν ἐπὶ τισι τῶν πραχθησομένων. Μόνον γὰρ οὐχί, φησί. Κεκίνηται λοιπὸν ὁ πάλαι μακροθυ-
20 μῶν, καὶ ἀφειδήσει δῆπως τὸ ἔτι κατηρεμεῖν ἐπὶ τοῖς προσκεκροκόσι, καὶ τὴν αὐτῷ φίλην ἡμερότητα τρόπον τινὰ καταλελοιπῶς, ἐποίσει τὰς δίκας λοιπόν.

Ἐπιθήσεται μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς», τουτέστι πατήσει λοιπὸν τοὺς ἐν ταῖς ἄγαν ὑπεροχαῖς, ἵνα νοῶμεν τοὺς βασιλεύον-
25 τας ἐν τε τῇ Σαμαρείᾳ καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. «Σαλευθήσονται δὲ καὶ τὰ ὄρη», τουτέστι πάλιν μετακινήθονται τῶν ἰδίων ἀξιωμαίων, οἱ τοὺς ἄλλους ὑπεραίροντες καὶ πολὺ λίαν ἀνεστηκότες ἐν δόξῃ. ὄρεισι γὰρ τοὺς τοιούτους εὖ μάλα παρεικαστέον. Ἐκτακῆσονται δὲ καὶ ὡς κηρὸς αἱ κοιλάδες», τουτέστιν οἱ ταπεινοὶ καὶ κατερῶμι-
30 μένοι, καὶ τὸ τῶν ἀγελαίων ἔχοντες μέτρον, ἀλλὰ καίτοι λίαν ὄντες σκληροί, καὶ τοῖς θείοις θεσπίσμασιν εἶκειν οὐκ ἀνεχόμενοι, οἴονεῖ πυρὶ προσβάλλοντες τῷ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς κηροῦ δίκην κατατακῆσονται γενήσονται δὲ καὶ «ὡς ὕδωρ φερόμενον ἐν καταβάσει», τουτέστι κατὰ προανοῦς ὄξει καὶ ἀσχέτῳ διάττον δρόμῳ. Ὡς γὰρ ἤδη προεῖπον, οἱ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖς τὴν τε Σαμαρείαν αὐτὴν

5. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι πολὺ ἀσαφὴς καὶ γεμᾶτος αἰνίγματα. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ποῦμε ἐκεῖνο· ὅτι ἂν καὶ μιλάει γιὰ τὸν Θεὸ μὲ τὶς δικές μας ἐκφράσεις, ἀλλ' ὅμως ὁ ἔμπειρος σ' αὐτὰ καὶ πὺν μπορεῖ νὰ κατανοεῖ μιὰ παραβολὴ κι ἓνα σκοτεινὸ λόγο, λόγια σοφῶν καὶ αἰνίγματα, θὰ κατανοήσῃ αὐτὰ μὲ λεπτομέρεια καὶ ὅπως ἀκριβῶς πρέπει στὴ θεία καὶ ἄρρητη φύση. Γιατὶ ἡ ἔδρα καὶ ὁ τόπος τῆς λέγεται μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἁγίων θρόνοι καὶ ἔγερσὴ τῆς, ἀλλὰ καὶ δρόμοι καὶ πορεῖες κι ἄλλα τέτοια ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, μικρὰ κι ἀνθρώπινα, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα μόλις, τὶς θεωρίες αὐτὲς μποροῦν νὰ τὶς κατανοήσουν καὶ στὶς πιὸ μικρὲς λεπτομέρειές τους οἱ ἀγαθοὶ καὶ συνετοὶ στὸ νοῦ. Γιατὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν παρομοιώσεις καὶ μεταφορὲς δικές μας. "Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις τὸν προφήτη νὰ λέγει, «Γιατὶ νὰ, ὁ Κύριος θγαίνει ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ θὰ ἀνεβεῖ στὰ ὑψώματα τῆς γῆς» καὶ προσθέτει ὅτι «καὶ τὰ ὄρη θὰ σειθοῦν καὶ θὰ λειώσουν καὶ οἱ κοιλάδες» τότε λοιπὸν, τότε ὑπερβαίνοντας λίγο τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ὑψώσου στὶς λεπτὲς ἔννοιες τῶν θεωρημάτων." Ἐξοδο λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἐδῶ νὰ ἐννοήσεις τὴν κίνηση κατὰ κάποιον τρόπο αὐτοῦ ἀπὸ τὸν δικὸ του τόπο καὶ τὴν ἡρεμία του γιὰ κάποια ἀπὸ αὐτὰ πὺν πρόκειται νὰπραχθοῦν. Εἶναι δηλαδὴ σὰ νὰ λέγει· Κινήθηκε λοιπὸν ὁ πρῶτα μακρόθυμος καὶ θὰ σταματήσει πιά τὴν ἡρεμία του γιὰ ἐκείνους πὺν προσέκρουσαν στὸ θέλημά του, καὶ ἀφήνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀγαπητὴ σ' αὐτὸν ἡμερότητά του, θὰ ἐπιβάλλει στὴ συνέχεια τὶς τιμωρίες.

«Θὰ ἀνεβεῖ πάνω στὰ ὑψώματα τῆς γῆς», δηλαδὴ θὰ πατήσῃ αὐτοὺς πὺν ὑπερέχουν πολὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ νοήσομε αὐτοὺς πὺν βασιλεύουν στὴ Σαμάρεια καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. «Τὰ ὄρη θὰ σαλευθοῦν», δηλαδὴ πάλι θὰ μετακινηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀξιώματά τους ὅσοι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὑπερέχουν πάρα πολὺ στὴ δόξα ἀπὸ αὐτοὺς γιὰτὶ μποροῦμε πολὺ σωστὰ νὰ τοὺς παρουσιάσομε αὐτοὺς μὲ ὄρη. Ἀλλὰ «Καὶ οἱ κοιλάδες θὰ λειώσουν σὰν τὸ κερί», δηλαδὴ οἱ ταπεινοί, οἱ ἀπορριγμένοι, αὐτοὶ πὺν ἀνήκουν στὴν τάξη τοῦ πλήθους, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ εἶναι πολὺ σκληροὶ καὶ δὲν θέλουν νὰ ὑπακούσουν στὰ θεῖα θεσπίσματα, πλησιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴ φωτιὰ τῆς θείας ὀργῆς, θὰ λειώσουν σὰν τὸ κερί. Θὰ γίνουν ἐπίσης καὶ «σὰν τὸ νερὸ πὺν τρέχει στὴν κατηφοριὰ», δηλαδὴ πὺν κατρακυλᾷ στὴν κατηφοριὰ μὲ ταχύτητα μεγάλη καὶ ἀσταμάτητα. Γιατὶ, ὅπως εἶπα ἤδη, οἱ βασιλεῖς τῶν

καὶ τὴν Ἰουδα βασιλείαν ἀγρίως καταδηώσαντες, ἀπώκισαν μὲν τῶν βασιλέων τινάς, ἀπεκτόνασι δὲ καὶ πάντας τοὺς ἡγουμένους, δρομεὺς δὲ ὡσπερ καὶ ὡς ὕδωρ κατὰ προανοῦς ἐρχόμενον ἀπεκόμισαν εἰς τὴν ἑαυτῶν τὴν τῶν ἀγελαίων πληθύν. Καὶ τοῦτο ἦν τὸ 5 ὕδωρ τὸ φερόμενον ἐν καταβάσει, καὶ τρέχον ἐκ τῆς Σαμαρείας εἰς τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων.

Ἐκπεπόρευται δὲ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει γέγονεν ἄνθρωπος· δοκεῖ δὲ πως καὶ ὑπομεῖναι κίνησιν τὴν ἐν γε τούτῳ, φημί, καίτοι τροπὴν οὐκ εἰδώς, ἐρη- 10 ρισμένος δὲ μᾶλλον ἐν ἰδίᾳ φύσει, καὶ τὸ θεθηκὸς ἔχων ὡς Θεός Ἐπέβη δὲ καὶ ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σεσάλενκεν ὄρη, καὶ κατέτηξε κοιλάδας, καὶ ὡς ὕδωρ αὐτὰς φερόμενον ἐν καταβάσει ῥεῦσαι παρεσκεύασε. Καὶ «ὕψη μὲν τῆς γῆς» αἱ κατὰ πάντων ἐπαιρόμεναι νοηταὶ δυνάμεις καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας νοηθεῖν 15 ἄν, «ὄρη δὲ σαλευόμενα» οἱ τῆς καθ' ἡμῶν ἀρχῆς ἐξωσθέντες δαίμονες. Ἐκβέβληνται γάρ, καὶ κεκλήμεθα λοιπὸν εἰς τὸ ὑποκειῖσθαι τῷ φύσει τε καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεῷ. «Κοιλάδες» δὲ πάλιν ἢ τῶν δαμονίων ἀγελαία πληθύς, ἢ ταπεινὴ καὶ κατερῶμιμένη, ἢ δίκην κηροῦ κατατετηγμένη, ῥεύσασα δὲ καὶ ὡς ὕδωρ εἰς τοὺς ἐν ἄδου 20 μυχοῦς. Προσήεσαν γὰρ τὰ πονηρὰ πνεύματα τῷ Χριστῷ, καὶ «παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν». Ὡς γὰρ ἐτέρων ἤδη προαπεσταλμένων, οἱ περιλειφθέντες ἔτι τὸ χρεῖμα κατεπεφρίκεσαν. Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις ὕψη τε καὶ ὄρη καὶ κοιλάδας τοὺς τῶν Ἰουδαίων νοῆσαι καθηγητάς, καὶ μέν- 25 τοι καὶ δῆμους τοὺς ὑπ' αὐτοῖς, οἱ διὰ γε τὴν εἰς Χριστὸν παροινίαν καὶ τῆς ἰδίας ἐξώσθησαν ἀρχῆς (ἐτάκησαν γάρ, καὶ ὡς κηρὸς ταῖς τοῦ πολέμου τοῦ παρὰ Ῥωμαίων συμφοραῖς ὡς φλογὶ προσβάλλοντες, ἐξουθενώθησαν δὲ καὶ ὡς ὕδωρ διαπορευόμενον, καὶ «ὡσεὶ κηρὸς ὁ ταχεῖς» ἀντανήρηνται, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος 30 φωνήν), οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος θαδιεῖται σκοποῦ.

Στίχ. 5. «Δι' ἀσέβειαν Ἰακώβ ταῦτα πάντα, καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραήλ».

ΣΤ': Ἐπιθήσεσθαι λέγων τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεσθαι μὲν ὑπ' αὐτοῦ τὰ ὄρη, κηροῦ δὲ δίκην καὶ

Ἀσσυρίων, ἀφοῦ λεηλάτησαν ἄγρια καὶ τὴν ἴδια τὴ Σαμάρεια καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, ἀποίκισαν ἄλλοῦ κάποιους βασιλεῖς, σκότωσαν ὄλους τοὺς ἄρχοντες, καὶ σὰν δρομεῖς καὶ σὰν τὸ νερὸ ποῦ κυλάει στὴν κατηφοριὰ μετέφεραν στὴν χώρα τους τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ νερὸ ποῦ κατρακυλᾷ στὴν κατηφοριὰ καὶ τρέχει ἀπὸ τὴ Σαμάρεια στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων.

Βγῆκε λοιπὸν καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν τόπο του. Ἐνῶ δηλαδὴ ἦταν Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φαίνεται ὅτι ὑπέμεινε κίνηση σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ἐννοῶ δηλαδὴ, μολονότι δὲν γνωρίζει μεταβολή, ἀλλ' εἶναι σταθερὸς καὶ ἀμετακίνητος στὴ φύση του ὡς Θεὸς ποῦ εἶναι. Ἀλλὰ πάτησε καὶ στὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς γῆς, κλόνισε τὰ ὄρη καὶ ἔλειωσε τὶς κοιλάδες καὶ τὶς ἔκανε νὰ κυλήσουν σὰν τὸ νερὸ στὴν κατηφοριὰ. Καὶ «ὑψηλὰ» βέβαια «τῆς γῆς» μποροῦν νὰ νοηθοῦν οἱ πάνω ἀπὸ ὅλα νοητὲς δυνάμεις καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ἐνῶ «ὄρη ποῦ σείονται» οἱ δαίμονες ποῦ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴν ἐξουσία ποῦ εἶχαν ἐπάνω μας. Γιατὶ ἐκδιώχθηκαν καὶ κληθήκαμε ἡμεῖς νὰ ὑπακούσομε στὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. «Κοιλάδες» πάλι μποροῦν νὰ νοηθοῦν τὸ ἀγγελαιο πλῆθος τῶν δαιμονίων, τὸ ταπεινὸ καὶ ἀπορριγμένο, ποῦ λειώνει σὰν τὸ κερὶ, καὶ ποῦ ἔρευσε σὰν τὸ νερὸ καὶ στοὺς μοιχοὺς τοῦ ἄδη. Γιατὶ προσῆλθαν τὰ πονηρὰ πνεύματα στὸν Χριστὸ «καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μὴν τὰ διατάξει νὰ ἀπέλθουν στὴν ἄβυσσο»^{10α}. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχαν σταλεῖ πρωτύτερα ἄλλοι, ὅσοι εἶχαν ἀπομείνει ἔφριτταν μ' αὐτὴ τὴν πιθανότητα. Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος ὑψη καὶ ὄρη καὶ κοιλάδες νὰ ἐννοήσῃ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τὸν λαὸ ποῦ καθοδηγοῦσαν, οἱ ὅποιοι ἐξαιτίας τῆς παραφροσύνης τους κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐκδιώχθηκαν καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ ἀξίωμα (γιατὶ ἔλειωσαν σὰν τὸ κερὶ ἀπὸ τὰ σὰν φωτιὰ δεινὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ πολέμου πλησιάζοντας ὅπως τὸ κερὶ στὴ φωτιὰ, καὶ χάθηκαν σὰν τὸ νερὸ ποῦ κυλάει, καὶ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, ἐξαφανίστηκαν «σὰν τὸ κερὶ ποῦ λειώνει»¹¹), δὲν θὰ πέσει ἔξω ἀπὸ τὸν πρέποντα σκοπὸ.

Στίχ. 5. «Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀσέβεια τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ καὶ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ».

6. Λέγοντας ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων θὰ πατήσῃ ἐπάνω στὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς καὶ θὰ συγκλονισθοῦν τὰ ὄρη ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅπως τὸ κερὶ θὰ λειώ-

10α. Λουκᾶ 8, 31.

11. Ψαλμ. 57, 9.

ὔδατος ἐκτακήσεται καὶ καταρρέειν τὰς κοιλάδας, ἐπιφέρει λοιπὸν «Δὶ ἀσέβειαν Ἰακώβ ταῦτα πάντα». Ἔθρει δὴ οὖν ὅπως κεκρυμμένα λαλεῖ μυστήρια, καὶ οὐ μέχρι τῶν αἰσθητῶν τὸν τῶν προκειμένων ἴσθησι νοῦν, οἶδε δὲ πλαγίως τῶν ἐν Σαμαρείᾳ καὶ τῶν ἐν 5 τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰς ὅσον οὐδέπω παρεσομένας ἀφηγησάμενος συμφοράς. Ποῖον γὰρ ἂν ἔχοι τὸ δεῖμα, καταλυτήσῃ δὲ ὅπως τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ τυχὸν ἤγουν τοὺς ἑτέρους, τὸ καταδονεῖσθαι τὰ ὄρη; Κοιλάδες δὲ τίνα τρόπον ἐκτακεῖν ἂν, ἢ καὶ ὡς ὕδωρ φερόμενον ἔσονται ἐν καταβάσει; Ἄλλ' οἶδεν, ὡς ἔφην, κατασημῆνας ἀξίως τὰ 10 συμβησόμενα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Ταύτητοι λοιπὸν ἀναγκαίως προσεπάγει τὰς δίκας, οὐχ ὡς ἠγνοηκόσιν αὐτοῖς, καθάπερ ἐγῶμαι, διαλεγόμενος, ἀλλ' οἷον ἐλέγχων καὶ μετατιθεὶς εὖ μάλα πρὸς τὸ ἐλέσθαι φρονεῖν τὰ χρήσιμά τε καὶ προεπωδέστερα. Ἔφη τοίνυν ὅτι, «Δὶ ἀσέβειαν Ἰακώβ ταῦτα πάντα καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσρα- 15 ἦλ», ἵνα σύμπαν νοῆται πεπλημμεληκὸς τὸ ἐξ Ἰσραήλ γένος εἰς τε Θεὸν καὶ ἀνθρώπους. «Ἀσέβειαν» μὲν γὰρ ὀνομάζειν ἔοικε τὰ εἰς Θεὸν πταίσματα, τὰ δέ γε εἰς ἀδελφούς καὶ ὁμογενεῖς ἁμαρτίαν.

Στίχ. 5. «Τίς ἡ ἀσέβεια τοῦ Ἰακώβ; Οὐ Σαμάρεια;
Καὶ τίς ἡ ἁμαρτία οἴκου Ἰούδα; Οὐχὶ Ἱερουσαλήμ;

20 Ζ. Ἰακώβ ὀνομάσας τοὺς ἐξ Ἰακώβ γεγονότας, τὸν Ἐφραῖμ δὴ λέγω, τὸν ἐν Σαμαρείᾳ, καθίστησιν ἐναργῆ τὰ αὐτῶν ἐγκλήματα. Σαμάρειαν δὲ εἶναί φησι τῆς ἀσεβείας τὸ εἶδος. Καὶ οὐ δήπου φημέν, ὡς αὐτὴν αἰτιαῖται τὴν χώραν (κομιδῇ γὰρ ἀπόπληκτον τὸ τῆ- 25 δε νοεῖν), Σαμάρειαν δὲ τὰ εἰς Σαμάρειάν φησιν, οἷον τὰς δαμά- λεις, τὸν Χαμῶς, τὸν Βάαλ, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πραττόμενα κατὰ τινων διὰ τῆς τῶν κρατούντων πλεονεξίας. Ἔφη γὰρ ὅτι «Κατεκονδύλι- ζον εἰς κεφαλὰς πτωχῶν, καὶ ὁδὸν ταπεινῶν ἐξέκλιναν». Καὶ πρὸς 30 τούτοις ἔλεγον «Πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἀπειπολήσομεν, καὶ τὰ σάββατα καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς τοῦ ποιῆσαι μικρὸν μέτρον καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμιον καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἄδικον;». Ἁμαρτίαν καὶ τοῦ Ἰούδα τὴν Ἱερουσαλήμ γενέσθαι φησί. Καὶ οὐτι που πάντως αὐτὴν ἐν τούτοις τὴν πόλιν αἰτιασόμεθα φρονοῦντες ὀρ-

12. Ἄμώς 5, 11. 2, 7.

13. Ἄμώς 8, 5

σουν και σαν τὸ νερο θὰ κυλήσουν στὶς κοιλάδες, προσθέτει· «Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀσέβεια τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ». Πρόσεχε λοιπὸν πῶς τώρα μιλάει γιὰ κρυφὰ μυστήρια καὶ δὲν περιορίζει τὸ νόημα τῶν παραπάνω λόγων μόνο μέχρι τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ παρουσιάζει πλάγια τὶς διηγήσεις γιὰ τὶς συμφορὲς τῶν Σαμαρειτῶν καὶ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ποὺ ὅπου νᾶναι καταφθάνουν. Γιατὶ τί φόβο μπορεῖ νὰ προκαλέσει καὶ πῶς θὰ καταλυτήσῃ τοὺς Σαμαρεῖτες ἢ τοὺς ἄλλους ὁ κλονισμὸς τῶν ὀρέων; Καὶ οἱ κοιλάδες μὲ ποιὸν τρόπο μποροῦν νὰ λειώσουν ἢ καὶ νὰ κυλήσουν σαν τὸ νερὸ ποὺ κυλάει στὴν κατηφορία; Ἀλλὰ γνωρίζει, ὅπως εἶπα, ὅτι ἔχει δηλώσει ἐπάξια αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν στοὺς Ἰσραηλιῖτες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κατ' ἀνάγκη ἐπιβάλλει τιμωρίες, μιλώντας ὅχι σαν νὰ ἀγνοοῦσαν αὐτοί, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἀλλὰ σὰ νὰ τοὺς ἐλέγχει καὶ νὰ τοὺς μεταθέτει πολὺ καλὰ στὸ νὰ προτιμήσουν τὰ χρήσιμα καὶ τὰ πλέον πρέποντα. Εἶπε λοιπὸν ὅτι «ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀσέβεια τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ καὶ γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ Ἰσραήλ», γιὰ νὰ νοεῖται ὅτι ἔχει σφάλει ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. «Ἀσέβεια» βέβαια ὀνομάζει φαίνεται τὰ πταίσματα πρὸς τὸν Θεὸ, ἐνῶ τὰ σφάλματα πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ ὁμοεθνεῖς τὰ ὀνομάζει ἁμαρτία.

Στίχ. 5. «Ποιὰ εἶναι ἡ ἀσέβεια τοῦ Ἰακώβ; ὅχι ἡ Σαμάρεια; Καὶ ποιὰ ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ; Δὲν εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ;».

7. Ὀνομάζοντας Ἰακώβ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, τὸν Ἐφραΐμ δηλαδή ποὺ κατοικοῦσε στὴ Σαμάρεια, κάνει φανερὰ τὰ ἐγκλήματά τους. Καὶ λέγει ὅτι ἡ Σαμάρεια εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἀσέβειας. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι κατηγορεῖ τὴν ἴδια τὴ χώρα (θὰ ἦταν μεγάλη ἄνοησία νὰ σκεφθοῦμε κάτι τέτοιο), ἀλλὰ Σαμάρεια ὀνομάζει τὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ στὴ Σαμάρεια, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὶς ἀγελάδες, τὸν Χαμῶς, τὸν Βάουλ καὶ ὅσα γίνονταν εἰς βάρος κάποιων λόγω τῆς ἀπληστίας τῶν ἰσχυρῶν. Γιατὶ εἶπε ὅτι «ἔδιναν γρονθοκοπήματα στὰ κεφάλια τῶν φτωχῶν καὶ παρέδλεπαν τὸ δίκαιο τῶν ταπεινῶν»¹². Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἔλεγαν «Πότε θὰ περάσει ἡ πρωτομηνιά γιὰ νὰ ἐπιδοθοῦμε στὸ ἐμπόριό μας, καὶ τὰ Σάββατα, γιὰ νὰ ἀνοίξομε θὰ θησαυροφυάκια, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσομε λιποβαρῆ σταθμὰ γιὰ τὴν πώληση καὶ βαρύτερα γιὰ τὴν ἀγορά, καὶ νὰ χρησιμοποιήσομε μὲ ἄδικο τρόπο τὸ ζύγι;»¹³. Ἁμαρτία τοῦ Ἰούδα λέγει ὅτι ἔγινε ἡ Ἱερουσαλήμ. Καὶ βέβαια σκεπτόμενοι σωστὰ δὲν θὰ κατηγορήσομε ὅπωςδήποτε αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν πόλη, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ

θῶς, οἰησόμεθα δὲ μᾶλλον τὰ ἐν αὐτῇ πραττόμενα τῷ Ἰούδα γενέσθαι πρὸς ἁμαρτίαν. Κατητιᾶτο δὲ πού Θεός τῶν Ἰουδαίων τὰς παροινίας, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν ἐναργῶς «Ὅτι κατ' ἀριθμὸν πόλεων σου ἦσαν θεοί σου, Ἰούδα, καὶ κατ' ἀριθμὸν διόδων τῆς Ἱερουσαλήμ ἐτάξατε βωμούς τοῦ θυμιᾶν τῇ Βάαλ. Ἴνα τί λαλεῖτε πρὸς μέ; Πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε, καὶ πάντες ὑμεῖς ἠσεθήσατε εἰς ἐμέ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ἐπιπλήττει δὲ αὐτοῖς καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαίου λέγων «Πῶς ἐγένετο «πόρνη πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως, ἐν ἧ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί; Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι. Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες». Γέγονε τοίνυν εἰς ἁμαρτίαν τῷ Ἰούδα τὰ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀνοσίως πραττόμενα, καὶ οὗτι πού μᾶλλον ἢ 15 πόλις.

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα καὶ Θεὸν ἀγαπᾶν, καὶ τοῦτο ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, ἀποσειέσθαι δὲ καὶ τὸ ῥάθυμον εἰς ἀγαθουργίαν, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον κακοῦν τὸν πλησίον, μᾶλλον δὲ ἀνακτᾶσθαι ταῖς εὐποιΐαις, καὶ ἀποσπουδάξειν μὲν τὰ πονηρά, προσκεῖσθαι δὲ μᾶλλον τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἀντήμασι. Ὑπτιουμένοις δὲ δὴ περὶ τὰ οὕτω σεπτὰ καὶ καταφρονεῖν ἠρημένοις, ἐποίσει τὰ ἐξ ὀργῆς, καὶ ὡς κηρὸν κατατήξει κολάζων ἐν πυρί, καὶ ὡς ὕδωρ σκορπιεῖ, φειδοῦς ἡμᾶς ἔτι καὶ ἀγάπης οὐκ ἀξιῶν.

25 *Στίχ. 6. «Καὶ θήσομαι Σαμάρειαν ὡς ὀπωροφυλάκιον ἀγροῦ καὶ ὡς φυτεῖαν ἀμπελῶνος, καὶ κατασπάσω εἰς χάος τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὰ θεμέλια αὐτῆς ἀποκαλύψω· καὶ πάντα τὰ γλυπτὰ αὐτῆς κατακόψουσι, καὶ πάντα τὰ μισθώματα αὐτῆς ἐμπρήσουσιν ἐν πυρί, καὶ πάντα τὰ εἶδωλα αὐτῆς θήσομαι εἰς ἀφανισμόν».*

30 *Η. Τίνα δὴ πάλιν ἔσονται τῶν οὕτω προσκεκρουκότων τὰ πάθη, διηγεῖται σαφῶς. Ἔσται γὰρ ἡ Σαμάρεια, φησὶν, ὡς ὀπωροφυλάκιον ἀγροῦ καὶ ὡς φυτεῖα ἀμπελῶνος. Τὰ μὲν γὰρ ἐν ἀγροῖς φυόμενα τηροῦσὶ τινες, σκηναὶ ἀναπλέκοντες καὶ ἐν αὐταῖς ἰζήσαντες.*

θεωρήσομε ἁμαρτία τὰ ὅσα πράττονταν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα. Κατηγοροῦσε κάποιου ὁ Θεὸς τὶς παραφροσύνες τῶν Ἰουδαίων καὶ μάλιστα ἔλεγε ρητὰ: «Οἱ θεοὶ σου ἦσαν ἰσάριθμοι μὲ τὶς πόλεις σου, Ἰούδα, καὶ διέταξες νὰ κάνουν ἰσάριθμους μὲ τὶς ἐξόδους τῆς Ἱερουσαλήμ βωμούς γιὰ νὰ προσφέρουν θυμίαμα στὸν Βὰαλ. Γιατί ἀπευθύνεσθε σ' ἐμένα; Ὅλοι σας ἀνομήσατε καὶ ὅλοι σας ἀσεβήσατε σὲ ἐμένα, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ»¹⁴. Τοὺς ἐπιπλήττει ἐπίσης καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας: «Πῶς ἔγινε πόρνη ἢ πιστὴ πόλις Σιών, ἡ γεμάτη ἀπὸ δίκαια κρίση, καὶ αὐτὴ στὴν ὁποία κοιμήθηκε (βασίλευε) ἡ δικαιοσύνη, αὐτὴ τώρα εἶναι γεμάτη φονιάδες; Ὁ ἄργυρός σας εἶναι νοθευμένος, οἱ κάπηλοι σου ἀναμγνύουν τὸ κρασί μὲ νερό, οἱ ἄρχοντές σου εἶναι ἀνυπάκουοι, συνεργάτες κλεπτῶν, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν ἀνταμοιβές, δὲν κρίνουν δίκαια τὰ ὄρφανὰ καὶ δὲ δίνουν σημασία στὸ δίκαιο τῶν χηρῶν»¹⁵. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ πόλις ἁμαρτία τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ τὰ ὅσα ἀνόσια διαπράττονταν στὰ Ἱεροσόλυμα.

Πρέπει λοιπὸν καὶ τὸν Θεὸ ν' ἀγαποῦμε, καὶ μάλιστα μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά μας¹⁶, καὶ ν' ἀποτινάξομε τὴν ἀδιαφορία μας γιὰ τὴν ἀγαθοεργία, καὶ μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν ἀδικοῦμε τὸν πλησίον μας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν κερδίζομε μὲ τὶς καλές μας πράξεις, ὅπως καὶ νὰ ἀποφεύγομε τὰ κακὰ, καὶ νὰ προσηλωνόμαστε στὰ ἄξια ἐπαινοῦ ἔργα τῆς δικαιοσύνης. Ἄν ὅμως μένομε ἀδιάφοροι σὲ τόσο σεβαστὰ πράγματα καὶ σπεύδομε νὰ τὰ περιφρονοῦμε, τότε θὰ καταφέρει ἐναντίον μας τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του καὶ θὰ μᾶς λειώσῃ σὰν τὸ κερὶ κολάζοντάς μας στὴ φωτιά, καὶ θὰ μᾶς σκορπίσῃ σὰν τὸ νερό, καὶ δὲ θὰ μᾶς κρίνῃ ἄξιους γιὰ τὴ φροντίδα πιά καὶ τὴν ἀγάπη του.

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ κάνω τὴ Σαμάρεια σὰν ὄπωροφυλάκιο ἀγροῦ καὶ σὰν φυτεία ἀμπελιοῦ, καὶ θὰ μετατρέψω τὶς πέτρες τῶν τοίχων σὲ συντρίμματα, ὥστε νὰ γίνῃ χάος, καὶ θὰ τὴν κατασκάψω μέχρι τὰ θεμέλια τῆς ὅλα τ' ἀγάλματά της θὰ τὰ συντρίψουν, ὅλα τὰ μισθώματά της θὰ τὰ κατακάψουν ρίχνοντάς τα στὴ φωτιά, καὶ ὅλα τὰ εἶδωλά της θὰ τὰ ἐξαφανίσω».

8. Διηγεῖται μὲ σαφήνεια ποιὰ θὰ εἶναι τὰ παθήματα ἐκείνων ποὺ προσέκρουσαν τόσο πολὺ στὸν Θεό. Γιατὶ λέγει, θὰ γίνῃ ἡ Σαμάρεια σὰν ἀποθήκη φρούτων στὸ χωράφι καὶ σὰν φυτεία ἀμπελιοῦ. Τὰ προϊόντα δηλαδή τῶν χωραφιῶν τὰ φυλάγουν κάποιοι φτιάχνοντας πρόχειρες

Εἶτα πᾶσαν αὐτῶν ἀποσοβοῦσι βλάβην. Εἰ δὲ δὴ γένοιτο συναχθῆ-
 ναι τοὺς καρπούς, καταλανθάνουσι τῶν πόνων οἱ φύλακες, οἴκοι τε
 ὑπονοστοῦσι, καὶ αὐτὰς ἀνατρέψαντες τὰς σκηνάς. Τοῦτο τὴν Σα-
 μάρειαν παθοῦσαν εὐρήσομεν. Ἐπειδὴ γὰρ πεπλημμέληκεν οὐ με-
 5 τρίως, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς αὐτὸν δεδυσσέδηκε τὸν τῶν ὄλων Θεόν,
 τοῖς ἰδίοις ἔργοις ἀνατιθεῖσα τὸ σέβας, ἀνετρόαπη καὶ πέπτωκεν,
 ἀφέντων αὐτὴν τάχα πον καὶ τῶν πάλαι τηρεῖν ἐπιτεταγμένων, ἀγί-
 ων τέ φημι δυνάμεων καὶ ἀγγέλων. Ἔφη τι τοιοῦτον περὶ αὐτῆς
 καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγά-
 10 τηρ Σιών, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικκη-
 λάτῳ». Ἐγκατελείφθη δὲ ὅπως; Ἀποπεφοίτηκε γὰρ, ὡς ἔφην, ἡ
 προσεδρεύουσα τε καὶ ὀνομένη πληθὺς λογικῆ τῶν ἄνω ταγμάτων.
 Ἔσται τοίνυν ὡς ὀπωροφυλάκιον ἀγροῦ καὶ ὡς φυτεία ἀμπελῶνος.
 Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Καὶ πόλεων καὶ οἴκων ἐρήμη καὶ εἰς ὄψιν
 15 ἀγρῶν μετενηνεγμένη. Ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον συνήσεις, εἰ δο-
 κεῖ. Τῶν ἀμπελῶνων οἱ φυτουργοὶ τὸν αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρέπο-
 ντα καταλαβόντες χῶρον, ἀρότοις αὐτὸν ἀνατέμνουσιν, ἄνω τε καὶ
 κάτω στρέφοντες. Τοῦτό τοι παθεῖν τὴν Σαμαρειτῶν ἀπειλεῖ, μονο-
 νουχί καὶ ἀρόσιμον ἔσεσθαι γῆν, ἐξηρημένων αὐτῆς, ὡς ἔφην, πόλε-
 20 ῶν τε καὶ οἴκων. Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι «κατασπάσω εἰς χάος τοὺς λί-
 θους αὐτῆς, καὶ τὰ θεμέλια αὐτῆς ἀποκαλύψω». Ἔσεσθαι δέ τι καὶ
 καταγέλαστον πρὸς τούτῳ φησίν. Οὕς γὰρ προσεδόκησαν ἔσεσθαι
 σωτῆρας αὐτοῖς ὡς θεοὺς, οὗτοι καὶ συνδιόλλυνται τοῖς προσκυνεῖν
 εἰωθόσιν αὐτούς. Κατεμπροσηθήσονται δὲ καὶ τὰ μισθώματα αὐτῆς,
 25 καὶ εἰς ἀφανισμόν οἰχήσονται· φησι πάντα τὰ εἰδῶλα αὐτῆς.

«Μισθώματα» δὲ τοῖς εἰδώλοις ὁμοῦ τὰ καταπιμπράμενα, τάχα
 πον τὰ ἀναθήματα δηλοῖ. Προσεκόμιζον γὰρ τοῖς τεμένεσιν εἰς δό-
 ξαν εἰδώλων τὰ ἐξ ἰδίου νέμοντες πλούτου, καὶ τοῖς οὐδὲν ὠφελεῖν
 εἰωθόσιν, ἤγουν ἰσχύουσιν, ὡσανεὶ μισθὸν καὶ ἀντέκτισιν ὧν ἔχειν
 30 ὄντο παρ' αὐτῶν ἀντίθεσαν τὰς εὐχαριστίας. Μεινήμεθα δὲ ὅτι
 καὶ διὰ φωνῆς Ὡσηὲ κατητιᾶτο τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν,
 οὕτω λέγων· «Καὶ αὐτὴ οὐκ ἔγνω ὅτι ἐγὼ δέδωκα αὐτῇ τὸν σῖτον
 καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐπλήθυνα
 αὐτῇ· αὐτὴ δὲ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ ἐποίησε τῇ Βάαλ· οὐκοῦν ἕναρ-

καλύβες, ὅπου τὰ τοποθετοῦν γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ κάθε τυχὸν ζημία. Ὅταν ὁμως τελειώσει τὸ μάζεμα τῶν καρπῶν οἱ φύλακες ξεχνοῦν τοὺς κόπους τους καὶ γυρίζουν στὰ σπίτια τους χαλώντας καὶ τὶς καλύβες ποὺ εἶχαν κάνει. Αὐτὸ θὰ δοῦμε ὅτι ἔπαθε ἡ Σαμάρεια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ διέπραξε πλημμελήματα ὄχι μικρά, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ φέρθηκε μὲ ἀσέβεια στὸν ἴδιο τὸν Θεὸ τῶν ὅλων ἀποδίδοντας τὸ σεβασμὸ της στὰ δικά της ἔργα, ἡ ἴδια ἀνατράπηκε καὶ ἔπεσε, ἀφοῦ τὴν ἐγκατέλειψαν ἴσως καὶ αὐτοὶ ποὺ ἦταν παλαιὰ ταγμένοι νὰ τὴ φυλάγουν, ἐννοῶ οἱ ἅγιες δυνάμεις καὶ οἱ ἄγγελοι. Κάτι παρόμοιο εἶπε γι' αὐτὴν καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας: «Θὰ ἐγκαταλειφθεῖ ἡ θυγατέρα Σιών σὰν φυλάκιο σὲ ἀμπέλι καὶ σὰν καλύβα σὲ μπροστᾶνι»¹⁶. Καὶ πῶς ἐγκαταλείφθηκε; Ἐφυγε, ὅπως εἶπα, τὸ πλῆθος τῶν οὐράνιων δυνάμεων ποὺ ἔμενε κοντὰ της καὶ τὴν ἔσωζε. Θὰ εἶναι λοιπὸν σὰν καλύβα σὲ χωράφι καὶ σὰν φυτεία ἀμπელიοῦ. Εἶναι σὰ νὰ λέγει δηλαδὴ: Ἐρημη καὶ ἀπὸ πόλεις καὶ ἀπὸ σπίτια καὶ παρουσιάζοντας ὄψη χωραφιῶν. Ἡ μπορεῖς, ἂν θέλεις, νὰ τὸ ἐννοήσεις καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Ὅσοι φυτεύουν ἀμπέλια, ἀφοῦ ὀρίσουν τὸν καταλληλότερο χῶρο γι' αὐτὰ, τὸν ὀργώνουν πάνω καὶ κάτω. Αὐτὸ ἀπειλεῖ ὅτι θὰ πάθει ἡ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν ὅτι θὰ γίνε γῆ γιὰ ὄργωμα, μὲ ἀφανισμένες, ὅπως εἶπα, τὶς πόλεις καὶ τὰ σπίτια. Γι' αὐτὸ λέγει: «Θὰ μετατρέψω σὲ συντριμμα τὶς πέτρες τῶν σπιτιῶν της καὶ τῶν τειχῶν της καὶ θὰ γίνε χάος, καὶ θὰ τὴν κατασκάψω μέχρι τὰ θεμέλια της». Καὶ θὰ εἶναι, λέγει, ἐπιπλέον κάτι τὸ ἄξιο γιὰ γέλια. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ περίμεναν νὰ γίνουν σωτῆρες τους ὡς θεοί, αὐτοὶ θὰ χαθοῦν μαζί μὲ αὐτοὺς ποὺ συνήθισαν νὰ τοὺς προσκυνοῦν. Θὰ παραδοθοῦν στὴ φωτιά καὶ τὰ μισθώματά της καὶ θὰ ἀφανιστοῦν, λέγει, ὅλα τὰ εἶδωλά της.

«Μισθώματα» ποὺ καίγονται μαζί μὲ τὰ εἶδωλα πιθανῶς ὀνομάζει τὰ ἀφιερῶματα. Γιατὶ πρόσφεραν στὰ τεμένη γιὰ τὴ δόξα τῶν εἰδώλων δίνοντας ἀπὸ τὸν δικό τους τὸν πλοῦτο, καὶ σ' αὐτὰ ποὺ δὲν τοὺς παρείχαν καμμιά ὠφέλεια, ἤτοι ποὺ δὲν μπορούσαν, σὰν μισθὸ καὶ σὰν ἀνταμοιβὴ γιὰ ὅσα νόμιζαν ὅτι ἐλάμβαναν ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ἀπέδιδαν τὶς εὐχαριστίες τους. Ἐνθυμούμαστε ὅτι καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ὡσηὲ κατηγοροῦσε τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Κι αὐτὴ δὲν κατανόησε, ὅτι ἐγὼ τῆς ἔδωσα τὸ σιτάρι καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ λάδι καὶ πλήθυνα τὸν ἄργυρο καὶ τὸν χρυσό της, καὶ κατασκεύασε ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ εἶδωλα γιὰ τὸν Βάαλ»¹⁷. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι ὀνομάζει τὰ ἀναθήμα-

γῆ τὰ ἀναθήματα. Ὅτι δὲ μισθώματά τε καὶ ἀντέκτισιν τῆς ἐπί γε
 τῷ πλανᾶσθαι σπουδῆς κατελογίζετο τὴν εὐημερίαν ὃ Ἰσραὴλ ὁ
 παράφρων, οὐδὲν ἤττον συνήσεις Θεοῦ πάλιν λέγοντος. «Καὶ
 ἀφανιῶ ἄμπελον αὐτῆς καὶ τὰς συκάς αὐτῆς, ὅσα εἶπε, Μισθώμα-
 5 τὰ μου ταῦτά ἐστιν ἃ ἔδωκάν μοι οἱ ἔραισταί μου». ᾤξετο γάρ, ὡς
 ἔφην, τοῖς τῶν εἰδώλων νεύμασι καὶ πλούτῳ κομᾶν καὶ ἐν τρουφαῖς
 εἶναι καὶ εὐημερεῖν. Τυφλὸς οὖν ἄρα τῶν πλανωμένων ὁ νοῦς Ἡ
 γὰρ ἄν, τὸν φύσει Θεὸν οὐκ ἠγνοηκώς, αὐτῷ δὴ μᾶλλον, καὶ οὐχ
 ἑτέροις τισὶ τὸ σέβας ἀνῆψεν, αὐτῷ τὰς χαριστηρίους ἀνετίθει λι-
 10 τὰς, αὐτὸν ὠμολόγει παντὸς ἀγαθοῦ δοτῆρα καὶ πρῦτανιν· φρο-
 νεῖν δὲ ὧδε διεγνωκώς, οὐκ ἂν γέγονεν ὡς ὀπωροφυλάκιον ἀγροῦ,
 ἀλλ' οὐδὲ ὡς φυτεία ἄμπελῶνος, ἐπ' ἀκλονήτοις δὲ μᾶλλον εὐημε-
 ρίαις μακαριζόμενος διετέλει, καὶ ταῖς ἄνωθεν εὐμενεῖαις τετεισχί-
 σμένος, ἐν καλῷ τῆς εὐθυμίας γεγονῶς ἐθαυμάζετο.

15 **Στίχ. 7.** «Διότι ἐκ μισθωμάτων πορνείας συνήγαγε,
 καὶ ἐκ μισθωμάτων πορνείας συνέστρεψεν».

Θ. Διαγελαῖ δὴ πάλιν ὁ λόγος, καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀμαθίας
 κατειρωνεύεται σὺν ἡθει πολλῶ· τῆς γὰρ ἐνούσης αὐτοῖς ἀπονοί-
 20 καρδίαν κείμενα καταλευκαίνει σαφῶς. Ναι γάρ, φησὶν, ὀρθῶς
 καὶ δικαίως ἀνετίθει τοῖς λίθοις τὰ χαριστήρια αἰσθήσεως ἐμπλε-
 ως ὁ Ἰσραὴλ, εὐγνώμων καὶ σοφός· ἔγνω τοὺς τετιμηκότας, τῆς
 εὐημερίας τοὺς χορηγούς, τοὺς τὸν πλοῦτον αὐτῷ συναγηγερό-
 τας, καὶ ἐν εὐπαθείαις εἶναι παρασκευάζοντας. Οἶεται γὰρ ὅτι μι-
 25 σθὸν ἔχει τῆς νοητῆς πορνείας τὸ εὐημερεῖν· καὶ ἐπειδὴ τέθυκεν
 εἰδώλοις, ξύλοις τε λατρεύει καὶ λίθοις, ἀνευδεῆς ἔσται τῶν ἐν εὐ-
 χαῖς. Συνήγαγεν, ὡς φησι, καὶ πεπλούτηκε ἐκ μισθωμάτων πορ-
 νείας, συνέστρεψε καὶ συνήνεγκεν, ἀκράδαντον ἔχει τὴν εὐθυμί-
 30 λῆς, τὴν τῶν εἰρημένων δύναμιν ἐκλήψομεθα.

Στίχ. 8-9. «Ἐνεκεν τούτου κόψεται καὶ θρηνήσει, πορεύσε-
 ται ἀνυπόδετος καὶ γυμνή, ποιήσεται κοπετὸν ὡς δρακόν-
 των καὶ πένθος ὡς θυγατέρων σειρήνων· ὅτι κατεκράτησεν
 ἡ πληγὴ αὐτῆς, διότι ἦλθεν ἕως Ἰούδα καὶ ἤψατο ἕως πύ-
 λης λαοῦ μου, ἕως Ἱερουσαλήμ».

τα. "Ότι ὅμως ὁ ἀνόητος Ἰσραήλ θεωροῦσε τὴν εὐημερία του σὰν πληρωμὴ καὶ ἀναταμιοβὴ γιὰ τὴν προθυμία του στὴν πλάνη, θὰ τὸ καταλάβεις πάλι ὄχι λιγότερο ἀπὸ αὐτὸ πὺν λέγει ὁ Θεός: «Θὰ ἀφανίσω τὰ ἀμπέλια τῆς καὶ τὶς συκιές τῆς, ὅσα εἶπε Μισθώματὰ μου εἶναι αὐτὰ πὺν μου ἔδωσαν οἱ ἔραστὲς μου»¹⁸. Γιατὶ νόμιζε, ὅπως εἶπα, ὅτι μὲ τὴ θέληση τῶν εἰδώλων καὶ πλοῦτο ἀφθονο εἶχε, καὶ ἀπολαύσεις καὶ εὐημερία. "Αρα, ὁ νοῦς ὅσων βρίσκονται σὲ πλάνη εἶναι τυφλός. Γιατὶ, ἂν γνῶριζε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, σ' αὐτὸν μᾶλλον, καὶ ὄχι σὲ ἄλλους θ' ἀπέδιδε τὸ σεβασμό του, σ' αὐτὸν θ' ἀπένεμε τὶς εὐχαριστήριες προσευχές, αὐτὸν θὰ ὁμολογοῦσε δοτῆρα καὶ χορηγὸ κάθε ἀγαθοῦ. "Αν σκεφτόταν ἔτσι, δὲν θὰ γινόταν καλύθα χωραφιοῦ, οὔτε φυτεία ἀμπელიοῦ, ἀλλὰ θὰ ζοῦσε μακαριζόμενος γιὰ ἀκλόνητη εὐτυχία, καὶ θωρακισμένος μὲ τὴν εὐνοια τοῦ οὐρανοῦ, θὰ θαυμαζόταν γιὰ τὴν πολλὴ εὐημερία του.

Στίχ. 7. «Γιατὶ αὐτὰ τὰ ἀπέκτησε ἀπὸ μισθοὺς πορνείας, καὶ ἀπὸ μισθοὺς πορνείας ἔκανε τὴν ἀνταπόδοση».

9. Περιγελαῖ πάλι ὁ λόγος καὶ εἰρωνεύεται τὴν ἀμάθεια τῶν Ἰουδαίων μὲ πολλὴ τέχνη. Γιατὶ κάνει φανερὴ τὴν ἀνοησία τῆς σκέψης τους καὶ διαλευκαίνει αὐτὰ πὺν βρίσκονται στὸ βάθος τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς τους. Γιατὶ λέγει: Ναι, ὀρθὰ καὶ δίκαια ἀπηύθυνε στὶς πέτρες τὰ εὐχαριστήρια ὁ Ἰσραήλ, γεμᾶτος ἀπὸ αἴσθημα δικαιοσύνης, εὐγνώμων καὶ σοφός. "Εμαθε ἐκείνους πὺν τὸν τίμησαν, τοὺς χορηγοὺς τῆς εὐημερίας του, αὐτοὺς πὺν τοῦ συγκέντρωσαν τὸν πλοῦτο καὶ τοῦ ἐτοίμασαν τὴν εὐτυχία του. Γιατὶ πιστεύει ὅτι ἡ εὐημερία του εἶναι μισθὸς τῆς νοητῆς πορνείας, καὶ ἐπειδὴ πρόσφερε θυσίες στὰ εἶδωλα, καὶ λατρεύει τὰ ξύλα καὶ τὶς πέτρες, δὲν τοῦ χρειάζονται προσευχές. Μάζεψε, ὅπως λέγει, καὶ πλούτησε ἀπὸ μισθώματα πορνείας. "Εκανε τὴν ἀνταπόδοση καὶ τὴν προσφορὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἔχει ἀκλόνητη τὴν εὐθυμία. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκλάβομε τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν σὰν ρητορικὸ σχῆμα λόγου καὶ εἰρωνεία ἀναμιγμένη καὶ μὲ ἀπειλή.

Στίχ. 8-9. «Θὰ πέσει σὲ κοπετοὺς καὶ θρήνους, θὰ βαδίσει ἀνυπόδετη καὶ γυμνή· ὁ κοπετός τῆς θὰ εἶναι κοπετὸς δράκοντα καὶ τὸ πένθος τῆς σὰν τῶν θυγατέρων τῶν Σειρήνων. Γιατὶ κυριάρχησε ἡ πληγὴ τῆς, ἔφτασε μέχρι τὸν Ἰούδα, καὶ ἄγγιξε τὴν πύλη τοῦ λαοῦ μου, ἔφτασε μέχρι τὴν Ἱερουσαλήμ».

18. Ὡσηὲ 2, 14.

Γ'. Ἐπειδὴ γὰρ διεβίω, φησὶν, ἐν πλάναις, καὶ κατέληξε μὲν οὐ-
 δαμιῶς τὸν ἑαυτῆς λυποῦσα Δεσπότην, ἀνατιθεῖσα δὲ τοῖς γλυ-
 πτοῖς τὰ ἐφ' οἷς εὖ ἔχει καὶ διευφημεῖται χαριστήρια, πρὸς τοῦτο
 δέ, φησί, λοιπὸν δυσσεβείας διελήλακε, ταύτητοι κόψεται καὶ θρη-
 5 νήσει· καὶ οὐχ ἑτέροις τισὶν ἐπαλήσει τυχόν, ἤγουν ἐπ' ὀθνείοις,
 τὸ ὡς ἐξ ἀγάπης στάζουσα δάκρυον, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις αὐτῆς κα-
 ταπαιομένη συμφοραῖς. Ἡ δέ γε γυμνότης καὶ ἀνυποδεσία τὸ τῶν
 αἰχμαλώτων σχῆμα δεικνύει· οὕτω καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡ-
 σαΐας τὴν ὅσον οὐδέπω παρεσομένην αὐτοῖς αἰχμαλωσίαν ὑποδη-
 10 λῶν περιεφοῖτα τὴν Ἱερουσαλήμ, «γυμνός τε καὶ ἀνυπόδετος», Θε-
 οῦ τὸ χρῆμα γενέσθαι προστάττοντος Ἀπομιμήσεται δὴ οὖν ἐν
 ἰδίοις πάθεσι τῶν δρακόντων τὰ πένθη, καὶ τῶν σειρήνων τοὺς
 ὄδυρμούς. Φασὶ γὰρ τινες, ὡς, εἰ πληγείη δράκων, τότε δὴ τότε κα-
 τολοφύρεσθαι κινδυνεύοντα, καὶ τοῦτο δηλοῦν καταπαίοντά τε τῆ
 15 κέρκῃ τὴν γῆν, καὶ οὐ μετρίαν ἠχὴν ἀποτελεῖν εἰωθότα. Σειρήνας
 δὲ λέγουσιν Ἑλληνας μὲν καὶ παῖδες ἐκείνων πτηνὰ μελωδεῖν εἰδό-
 τα, καὶ καταθέλγειν ἰσχύοντα ταῖς τῶν ῥόδων εὐρυθμίαις τοὺς
 ἀκρωμένους. Ἡ δέ γε θεόπνευστος Γραφή σειρήνας ἀποκαλεῖ τὰ
 τῶν στρουθίων λαλίστατά τε καὶ εὐστομεῖν εἰωθότα, ἣ καὶ αὐτὰς
 20 ἔσθ' ὅτε τὰς ἀηδόνας, αἱ τοῖς ἐναλίοις ἐπιάζουσι κόλποις· εἶτα τῆς
 καλιᾶς ληφθείσης ὑπὸ κυμάτων, γοερὸν ἄδουσι μέλος, καὶ κατα-
 θρηνοῦσι τρόπον τινὰ τὴν τῆς ἑαυτῶν ὠδίνος ζημίαν.

Οὕτω καταθρηνήσειν ἔφη τὴν Σαμάρειαν τῶν ἰδίων τέκνων
 τὸν ὄλεθρον. Κατεκράτησε γὰρ αὐτῆς ἡ πληγὴ, φησί, ἀφίκετο δὲ
 25 καὶ ἕως Ἰούδα, καὶ μέχρι πυλῶν Ἱερουσαλήμ. Ἐοικε δὲ ὁ λόγος
 ἡμῖν ἐν τούτοις τὸν παρὰ τοῦ Σενναχηρείμ αἰνίττεσθαι πόλεμον
 ὃς πᾶσαν ἔλων τὴν Σαμάρειαν, καὶ καταδηώσας τὴν Ἰουδαίαν,
 περιεκάθισε τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ μέχρι πυλῶν ἀφιγμένος,
 ἠπέιλησε μὲν ἐμπροῆσαι αὐτὴν· οὐ μὴν ἔτι καὶ δεδύνηται, Θεοῦ
 30 προασπίζοντος, κατὰ τὸν τῆς Ἐζεκίου βασιλείας καιρὸν. Οὐ-
 κοῦν, ὅταν τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς Δεσπότην ἀφέντες προσ-
 κεῖσθαι σπουδάσωμεν τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι, τότε πάντη τε
 καὶ πάντως ἑαυτοὺς θρηνήσομεν, καὶ ταῖς ἑαυτῶν ἀβουλίαις
 ἐπομιώζοντες, γυμνοὶ μὲν ἐσόμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτός τε καὶ

10. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, πέρασε τὴ ζωὴ τῆς σὲ πλάνες καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ προξενεῖ λύπη στὸν Κύριό τῆς καὶ ἀπονέμει στὰ ἀγάλμα-
τα τὴν εὐτυχία τῆς καὶ χαίρεται ἀναπέμποντας τὰ εὐχαριστήριά τῆς σ'
αὐτὰ καὶ ἔφτασε σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, γι' αὐτὸ θὰ πέσει σὲ κοπετὸ
καὶ θρηνο. Καὶ δὲν θὰ πονέσει γιὰ κάποιους ἄλλους τυχὸν ἢ γιὰ ξένους
στάζοντας τὰ ἀπὸ ἀγάπη τάχα δάκρυα, ἀλλὰ χτυπημένη ἀπὸ δικές τῆς
πάλι συμφορές. Ἡ γυμνότητά πάλι καὶ ἡ ἀνυποδησία δείχνει τὴν ὄψη
τῆς αἰχμαλωσίας. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας ὑποδηλώνο-
ντας τὴν αἰχμαλωσία ποῦ ἐπρόκειτο ὅπου νά νῆσαι νὰ τοὺς συμβεῖ, περιορ-
χόταν τὴν Ἱερουσαλήμ «γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος», πρᾶγμα ποῦ γινόταν
μὲ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ¹⁹. Στὰ δικὰ τῆς λοιπὸν παθήματα θὰ μιμηθεῖ τοὺς
πόνους τῶν δρακόντων καὶ τοὺς ὀδυρμούς τῶν Σειρήνων. Γιατὶ λένε
κάποιοι, ὅταν χτυπηθεῖ κάποιος δράκοντας, τότε θρηνεῖ ἔπειδὴ κινδυνεύ-
ει, καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει χτυπώντας συνήθως μὲ τὴν οὐρὰ του τὴ γῆ καὶ
προκαλώντας ὄχι μικρὸ βρόντο. Γιὰ τὶς σειρήνες πάλι λένε οἱ Ἕλληνες
καὶ τὰ παιδιὰ τους, ὅτι γνωρίζουν νὰ κελαιδοῦν σὰν τὰ πουλιὰ κι ἔχουν
τὴν ἰκανότητα νὰ θέλγουν μὲ τὸ μελωδικὸ τραγούδι τους τοὺς ἀκροατὲς
τους. Ἡ θεόπνευστη βέβαια Γραφὴ ὀνομάζει Σειρήνες τὰ φλύαρα καὶ
γλυκύφωνα συνήθως μικροπούλια, ἢ πολλὲς φορές καὶ τὰ ἴδια τὰ ἀηδό-
νια, ποῦ ἐπιάζουν στὴν ἀκρογαλιά, καὶ ὅταν τὰ κύματα παρασύρουν τὴ
φωλιά τους, ψάλλουν λυπητερὴ μελωδία καὶ θρηνοῦν κατὰ κάποιο τρό-
πο τὴν ἀπώλεια τῶν καρπῶν τῶν ὕδινων τους.

Ἔτσι εἶπε θὰ θρηνήσει καὶ ἡ Σαμάρεια τὸν ὄλεθρο τῶν παιδιῶν τῆς.
«Γιατὶ ἐπικράτησε ἡ πληγὴ τῆς», λέγει, «καὶ ἔφτασε μέχρι τὸν Ἰούδα καὶ
μέχρι τὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ». Μοῦ φαίνονται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ὑπαι-
νίσσεται τὸν πόλεμο τοῦ Σενναχηρείμ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ κυρίευσε ὅλη τὴ
Σαμάρεια κι ἀφοῦ ἐρήμωσε ὅλη τὴν Ἰουδαία, πολιορκήσε τὴν Ἱερου-
σαλήμ, καὶ φτάνοντας μέχρι τὶς πύλες τῆς, τοὺς ἀπειλήσε ὅτι θὰ τοὺς πυρ-
πολήσει, ἀλλὰ βέβαια δὲν μπόρεσε, ἀφοῦ τὴν ὑπερασπίσθηκε ὁ Θεὸς στὰ
χρόνια τοῦ βασιλιᾶ Ἐζεκιά²⁰. Ὅταν λοιπὸν, ἐγκαταλείποντας τὸν ἕνα καὶ
ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Κύριο, θελήσομε νὰ προσκολληθοῦμε
στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, τότε ὀπωσδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ
θρηνήσομε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ἀναστενάζοντας γιὰ τὶς ἀνοησίες μας, θὰ
καπαντήσομε γυμνοὶ ἀπὸ τὴ χάρη καὶ τὴ βοήθειά του καὶ θὰ ζήσομε ζωὴ

20. Δ' Βασ. 18, 19 ἔ.

βοηθείας, ἀσχήμονα δὲ καὶ ἀκαλλῆ διαζήσομεν βίον· τοῦτο γὰρ ἡ ἀνυποδεσία δηλοῖ. Ὑποκεισόμεθα δὲ καὶ πλήττοντι τῷ σατανᾷ, καὶ οὐδὲν ἔτι τὸ κωλύον ἐν παντὶ γενέσθαι κακῷ.

5 Στίχ. 10. «Οἱ ἐν Γέθ μὴ μεγαλύνεσθε, οἱ Ἐνακεῖμ μὴ ἀνοικοδομεῖτε ἐξ οἴκου καταγέλωτα· γῆν καταπάσασθε καταγέλωτα ὑμῶν».

ΙΑ'. Περισκεπῆς μὲν ὁ λόγος καὶ δυσάλωτος κομιδῆ τῶν προκειμένων ὁ νοῦς καὶ τῶν ἐφεξῆς ἔτι κεμιένων, πλὴν ὡς ἐνι διειπεῖν πειράσομαι. Καταθέοντος τοῦ πολέμου τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ 10 πόλεις, ἀλισκομένων δὲ καὶ ἐτέρων τῶν ὑπὸ τὸ σκήπτρον Ἰουδα καὶ Βενιαμίν, τῶν ἀλλοφύλων οἱ πρόσοικοι καὶ ὅσα τῆς Ἰουδαίων γῆς ὄμορά πως ἦν καὶ ἐκ γειτόνων ἔθνη, πλατὺ γελῶντα κατεκερτόμουν τὸν Ἰσραήλ, ὡς οὐδὲν ὠφελημένον παρὰ Θεοῦ. Ἔροντο γὰρ τὴν τοῦ σώζοντος χεῖρα καὶ παθεῖν τὸ ἀναλκι καὶ ἀτονῆσαι 15 δεῖν, ὡς πρὸς τὰς τῶν καταδούντων ὀρμάς. Ἄλλ' ἦν ἄμεινον ἐννοεῖν, ὅτι λυπεῖν ἠρημένοι τὸν σώζοντα καὶ προσκεκροκότες Θεῷ, πεπείρανται τῶν δεινῶν, δέδονται δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν τῶν ἀτόπων, ἐκείνους μὲν οἶεσθαι κατὰ σφᾶς αὐτούς, ὅτι τῇ δυνάμει τῶν ἰδίων σεβασμάτων ἐν καλῷ τῆς εὐημερίας μεμενή- 20 κασιν, ἀπόλωλε δὲ καὶ ὠλόθρευται διὰ τὴν τοῦ σώζοντος ἀσθένειαν ὁ Ἰσραήλ, ταύτητοι Θεὸς καὶ αὐτὰς τὰς τῶν περιοίκων πόλεις παρεδίδου τοῦ Σενναχηρεῖμ εἰς ἐρήμωσιν. Καὶ γοῦν ὁ Ῥαψάκης τοῖς ἐν τῷ τείχει τῶν Ἱεροσολύμων προσλαλῶν, τούτων αὐτῶν διεμέμητο λέγων «Ποῦ ἐστὶν ὁ θεὸς Αἰμιᾶθ καὶ Ἀρφάθ; Ποῦ ἐστὶν ὁ 25 θεὸς τῆς πόλεως Σεπφαρουεῖμ Ἄνὰ καὶ Ἀβά; Μὴ ἡδύνατο ῥύσασθαι Σαμάρειαν ἐκ τῆς χειρός μου; Τίς τῶν θεῶν πάντων τῶν ἔθνῶν τούτων ἐρῥύσατο τὴν γῆν αὐτοῦ ἐκ χειρός μου;». Ἔστι τοίνυν ἡ Γέθ ἀλλοφύλων μὲν τῶν καλουμένων Φιλιστιεῖμ, μητρόπολις δὲ τῆς Παλαιστίνης. Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἐνακεῖμ ὁμοίως πολίχνη πάλιν 30 ἐν ἐσχατιαῖς τῆς Ἰουδαίας κεμιένη, πρὸς τῇ κατὰ νότον ἐρήμῳ, εἵκουσα μὲν τοῖς Ἰουδα σκήπτροις, φρονοῦσά γε μὴν οὐκέτι τὰ Ἰουδαίων, προσκεμιένη δὲ μᾶλλον τοῖς τῶν ἔθνῶν ὁμόροις, Μωαδίταις δὴ λέγω καὶ Ἰδουμαίοις.

ὦ τοίνυν, φησί, τῆς Γέθ οἰκήτορες, ὦ τῆς Ἐνακεῖμ, μὴ τὰς

αἰσχρὴ καὶ ἀσχημὴ· γιατί αὐτὸ δηλώνει ἡ ἀνυποδησία. Ἄλλὰ καὶ θὰ ὑποχωρήσομε καὶ στὰ χτυπήματα τοῦ Σατανᾶ, καὶ τίποτα πιά δὲν θὰ ἐμποδίζει νὰ περιπέσομε σὲ κάθε εἶδος κακοῦ.

Στίχ. 10. «Ἔσεῖς ποῦ ζεῖτε στὴ Γέθ μὴ μαγαλοφέρεσθε, καὶ ἐσεῖς στὴν Ἐνακείμ νὰ μὴν ἀνοικοδομεῖτε τὰ σπίτια σας μὲ γέλια, ἀλλὰ ἀντὶ νὰ γελάτε ρίξτε χῶμα στὰ κεφάλια σας».

14. Πολὺ σκοτεινὸς ὁ λόγος καὶ ὑπερβολικὰ δύσκολο τὸ νόημα τοῦ χωρίου καὶ τῶν λεγομένων στὴ συνέχεια, θὰ προσπαθήσω ὅμως νὰ τὸ ἐξηγήσω ὅσο γίνεται. Καθὼς ὁ πόλεμος ξαπλωνόταν ἀπὸ τὴ μιά στὴν ἄλλη πόλη τῆς Σαμάρειας καὶ κυριεύονταν καὶ ἄλλες ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν, οἱ γείτονες ἀλλόφυλοι καὶ ὅσα ἀπὸ τὰ γειτονικά ἔθνη εἶχαν κοινὰ σύνορα μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴ γῆ μὲ τρανταχτὰ γέλια περιπαίζαν τὸν Ἰσραήλ, γιατί τάχα δὲν τὸν εἶχε εὐεργετήσῃ καθόλου ὁ Θεός. Γιατὶ φαντάζονταν ὅτι ἡ δύναμη ἐκείνου ποῦ σώζει εἶχε περιπέσει σὲ ἀδυναμία καὶ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀτονήσει, ἐξαιτίας τῶν ἐφόδων τῶν ἐχθρῶν ποῦ τοὺς λεηλατοῦσαν. Ἄλλ' ἦταν καλύτερο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι ἐπειδὴ εἶχαν ἐπιλέξει νὰ λυποῦν τὸν Σωτήρα καὶ εἶχαν προσκρούσει στὸν Θεό, ἔλαβαν πείρα τῶν δεινῶν καὶ παραδόθηκαν καὶ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀπὸ τὰ παράλογα, οἱ γείτονες νὰ νομίζουν ὅτι μὲ τὴ δύναμη τῶν θεῶν τοὺς ἔμειναν στὴν κορυφὴ τῆς εὐημερίας, ἐνῶ ὁ Ἰσραήλ ἐξολοθρεύθηκε ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τοῦ Σωτήρα του, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς παρέδωσε στὸν Σενναχηρείμ καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς πόλεις τῶν περιόικων γιὰ νὰ τὶς ἐρημώσῃ. Καὶ ὁ Ραψάκης τότε, μιλώντας σὲ ἐκείνους ποῦ ἦταν κλεισμένοι στὸ τεῖχος τῶν Ἱεροσολύμων, αὐτὰ ἀκριδῶς ἀνέφερε λέγοντάς τους «Ποῦ εἶναι ὁ θεὸς τῆς Αἰμάθ καὶ τῆς Ἀρφάρ; Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Σεπφάρουεῖμ, Ἀνά καὶ Ἀβά; Μῆπως μποροῦν νὰ σώσουν τὴ Σαμάρεια ἀπὸ τὰ χέρια μου; Ποιὸς ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὅλων αὐτῶν τῶν χωρῶν γλύτωσε τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια μου»²¹. Ἡ Γέθ ἦταν πόλη τῶν ἀλλοφύλων Φιλιστιεῖμ καὶ μητρόπολη τῆς Παλαιστίνης. Ἄλλὰ ὅμοια καὶ ἡ Ἐνακείμ ἦταν μιὰ πολίχνη στὰ ἔσχατα τῆς Ἰουδαίας πρὸς τὴν ἔρημο τοῦ νότου, ποῦ ἀνήκε βέβαια στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, δὲν πίστευε ὅμως πιά ὅσα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἦταν μᾶλλον προσκολλημένη στὰ γειτονικά ἔθνη, ἐννοῶ βέβαια τοὺς Μωαβῖτες καὶ τοὺς Ἰδουμαίους.

Τοὺς λέγει λοιπὸν Ὡ κάτοικοι τῆς Γέθ καὶ τῆς Ἐνακείμ, μὴν χρη-

21. Δ' Βασ. 18, 33-35.

5 *έτέρων συμφοράς έορτῆς ποιείσθε προφάσεις, μή μεγαλύνεσθε
 διά ταῦτα, μηδέ έπειδήπερ ό γείτων ὑμῶν οἶκος ἠρήμωται, τουτέ-
 στιν ό τοῦ Ἰσραήλ, ταύτητοι πλατὺ γελᾶτε, φησί, μονονουχί τῶν
 ἀπολωλότων κατορχούμενοι. Μή οἰκοδομεῖτε ἐξ οἴκου καταγέ-
 10 μῆ ἐπιχαρῆς αὐτῷ, ὅτι ὄψεται Κύριος καί οὐκ ἀρέσει αὐτῷ, καί
 ἀποστρέψει τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ». Πράττουσι δὲ τοῦτο
 καί οἱ Χριστὸν οὐκ εἰδότες. Διωκομένων γὰρ ἔσθ' ὅτε τῶν ἐκκλη-
 σιῶν, καί δοκιμαζομένων ἀγίων, ἦτοι τῶν ἐν αὐταῖς, τότε δή, τότε
 15 μάλιστα τοὺς ἰδίους αὐτοὶ καταθανυμάζουσι θεούς. Ἄλλ' ὁ γέλωσ
 αὐτοῖς ἐκ τελευτᾶ πρὸς δάκρυον, κατευμαρίζοντος μὲν τὰ δεινὰ
 τοῦ Χριστοῦ, κατευνάζοντος δὲ τὰ κεκινημένα, καί ἀποσοβοῦν-
 τος μὲν τὸ λυποῦν, ἀνευρύνοντος δὲ τοῖς ἀγίοις θυμηδῖαν καὶ χα-
 ράν· τέλος γὰρ πόνων εὐκλεία καὶ τρυφή. Καί μοι δοκεῖ φάναι τι
 τοιοῦτον ὁ μακάριος Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεόν· «Διήλθο-
 20 μεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν».*

*Στίχ. 11. «Κατοικοῦσα καλῶς τὰς πόλεις αὐτῆς, οὐκ ἐξῆλ-
 θεν κατοικοῦσα Σενναὰρ κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς,
 λήψεται ἐξ ὑμῶν πληγὴν ὀδύνης».*

*ΙΒ. Ἐκδεδώκασι μὲν οἱ ἑβδομήκοντα «Σενναὰρ», Ἀκύλας δὲ
 25 ἔφη “Σεναάν”, “εὐσθενουῦσαν” δὲ ὁ Σύμμαχος, τάχα που τουτί
 τοῦ Σενάν ὑπεμφαίνοντος Ἄλλ' εἰ μὲν νοοῖτο Σενναὰρ, φαιμὲν ὅτι
 χωρίον ἐστὶ πλατὺ κατὰ πόλεις τε καὶ κώμας οἰκούμενον ἄλλο-
 φύλοις μὲν, πλὴν ἐν ὀρίοις τῆς Ἰουδαίας· εἰ δὲ δὴ νοοῖτο Σενάν,
 λαμπρὰν καὶ ἐπίσημον Αἰγύπτου πόλιν κατασημαίνει, εὐσθενῆ
 30 τε, ὅτι πίων ἢ χώρα καὶ ληϊοῖς κατάκομος, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν;
 Σενναὰρ τοίνυν φησὶν, ἦτοι Σεναάν, ἢ καλῶς τὰς ἑαυτῆς οἰκοῦσα
 πόλεις. Ἦξει δὲ ὁ λόγος κατὰ τῶν οἰκούντων αὐτάς οὐκ ἐπεδά-
 κρουσε τοῖς ἐγγύς οἰκτρῶς καὶ ἀθλίως διολωλόσιν· «οὐκ ἐξῆλθε
 κόψασθαι τὸν ἐχόμενον οἶκον», τουτέστιν οὐ τεθρήνηκε τοὺς ἐκ
 γειτόνων. Ἐγγύς δὲ τῆς Ἰουδαίας ἡ Σενναὰρ, ὡς ἔφην, καὶ μέντοι*

σιμοποιεῖτε ὡς ἀφορμὲς ἑορτῆς τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων, μὴ μεγαλοφρονεῖτε γι' αὐτά, οὔτε ἐπειδὴ ἡ γειτονική σας χώρα ἐρημώθηκε, δηλαδή ἡ χώρα τοῦ Ἰσραήλ, γι' αὐτὸ γελάτε, λέγει, πλατιά, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χορεύετε γι' αὐτοὺς ποὺ χάθηκαν. Μὴν ἀνοικοδομεῖτε τὰ σπίτια σας γελώντας, ἀλλὰ σκεπτόμενοι ὅτι κι ἐσεῖς θὰ πάθετε τὰ χειρότερα, πασπαλισθεῖτε μὲ χῶμα ἀντὶ νὰ γελάτε, καὶ θρηνήσετε τὶς δικές σας συμφορὲς. Γιατὶ θὰ χορέψουν εἰς βάρος σας οἱ Βαβυλώνιοι καὶ θὰ γελάσουν οἱ ἐχθροὶ σας γιὰ τὸν οἰκτρὸ χαμό σας. Εἶναι σοφὸ λοιπὸν νὰ θυμούμαστε ἐκεῖνον ποὺ λέγει· « Ἄν πέσει ὁ ἐχθρὸς σου νὰ μὴ χαρεῖς, γιατί θὰ τὸ δεῖ ὁ Κύριος καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀρέσει, καὶ θὰ ἀπομακρύνει τὸν θυμὸ του ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ σου»²². Αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό. Γιατὶ καταδιωκόμενες πολλὲς φορὲς οἱ Ἐκκλησίες καὶ δοκιμαζόμενοι οἱ ἅγιοι, δηλαδή οἱ πιστοὶ αὐτῶν, τότε λοιπὸν, τότε περισσότερο αὐτοὶ θαυμάζουν τοὺς θεοὺς τους. Ἀλλὰ τὸ γέλιο τους καταλήγει σὲ δάκρυα, γιατί ὁ Χριστὸς ἀπαλύνει τὰ δεινὰ, καταπραΰνει τὴν ταραχὴν, διώχνει τὴ λύπη, ἀλλὰ καὶ μεγαλώνει τὴν εὐθυμία καὶ τὴν χαρὰ τῶν ἁγίων γιατί τὸ τέλος τῶν πόνων εἶναι ἡ δόξα καὶ ἡ τρυφή. Καὶ νομίζω κάτι τέτοιο εἶπε καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ πρὸς τὸ Θεὸ τῶν ὅλων· «Περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιά καὶ νερὸ καὶ μᾶς ἔβγαλες σὲ τόπο ἀνακούφισης»²³.

Στίχ. 11. «Κατοικώντας μὲ ἀσφάλεια στὶς πόλεις της, δὲν βγήκαν οἱ κάτοικοι τῆς Σενναάρ νὰ θρηνήσουν γιὰ τὰ γειτονικά τους σπίτια, γι' αὐτὸ θὰ λάβει ὀδυνηρὰ πλήγματα ἀπὸ σᾶς».

12. Οἱ ἑβδομήκοντα ἔγραψαν “Σενναάρ”, ὁ Ἀκύλας εἶπε “Σεναάν”, ἐνῶ ὁ Σύμμαχος “Εὐσθενοῦσα”, ἴσως γιατί κάτι τέτοιο ὑποδηλώνει τὸ Σεναάν. Ἀλλὰ ἂν διαβάσουμε Σενναάρ, λέμε ὅτι εἶναι μιὰ ἔκταση πλατιά ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ πόλεις καὶ χωριὰ ἀλλοφύλων, ἀλλὰ μέσα στὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας. Ἄν διαβάσουμε Σεναάν, ποιὸς θὰ ἀμφιβάλει ὅτι δηλώνεται πόλη λαμπρὴ καὶ ἐπίσημη στὴν περιοχὴ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀκμαία, ἐπειδὴ ἡ γῆ της εἶναι παχιά καὶ πολὺ καρποφόρα; Σενναάρ λοιπὸν, λέγει, ἢ Σεναάν, αὐτὴ ποὺ διοικεῖ καλὰ τὶς πόλεις της. Ὁ λόγος τῆς συμφορᾶς ἔφτασε μέχρι τοὺς κατοίκους της, ἀλλὰ δὲν ἔχυσε ἓνα δάκρυ γιὰ τοὺς γείτονες ποὺ χάθηκαν οἰκτρὰ καὶ ἄθλια. «Δὲν βγήκε νὰ θρηνήσει γιὰ τὸ διπλανὸ σπίτι», δηλαδή δὲν θρήνησε τοὺς γείτονες ποὺ ἔπαθαν τὰ δεινὰ. Ἡ Σενναάρ εἶναι κοντὰ στὴν Ἰουδαία, ὅπως εἶπα, καὶ βέβαια καὶ ἡ

22. Παροιμ. 24, 17-18.

23. Ψαλμ. 65, 12.

καὶ ἡ Σενάν, τουτέστιν ἡ Αἴγυπτίων. Διαπίπτοντι δὲ καὶ πεπορ-
 θημένω τῷ Ἰσραήλ, οὐκ ἐπλήγησε μᾶλλον, ἀλλ' ἐπετώθασεν, ἐπέ-
 χαιρε δὲ καὶ αὐτή, καθάπερ οἱ ἀπὸ Γέθ καὶ Ἐνακείμ. Τί οὖν Ἰσ-
 ραήλ; Ἔρα γελάσουσιν εἰκῆ τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν, καὶ ταῦτα
 5 δρώντων ἐκείνων ἀνεξικακήσει Θεός; Ἀνέξεται δὲ παρ' ἐχθρῶν
 γελωμένης αὐτοῦ τῆς δόξης; Οὐδαμῶς, φησίν, ἀλλ' «ἐξ ὑμῶν», ἦ-
 τοι δι' ὑμᾶς, «λήψεται πληγὴν ὀδύνης». τουτέστι, καταδηωθήσε-
 ται καὶ αὐτὴ ταῖς ἄλλαις ὁμοῦ. Πεπόρθηται δὲ καὶ ἡ Σενναάο,
 καὶ μέντοι καὶ Αἴγυπτος, καταθέοντος αὐτὴν Σενναχηρείμ. Δεῖ
 10 δὴ οὖν ἄρα καὶ τὸν ἐστῶτα καλῶς φοβεῖσθαι μὴ πέση, καὶ ῥί-
 ππειν μὲν ὡς ἀπωτάτω τὸ τοῖς πεπονθόσιν ἐπιμειδιᾶν, «Κλαίειν
 δὲ μᾶλλον μετὰ κλαιόντων» καὶ μὴ ταῖς ἐτέρων ἐξοφρουοῦσθαι
 συμφοραῖς, ἐκδεδιέναι δὲ μᾶλλον τὸ τοῖς ἴσοις περιπεσεῖν.

Στίχ. 12-13. «Τίς ἤρξατο εἰς ἀγαθὰ κατοικοῦσα ὀδύνας;
 15 Ὅτι κατέβη κακὰ παρὰ Κυρίου ἐπὶ πύλας Ἱερουσαλήμ,
 ψόφος ἀρμάτων καὶ ἵππευόντων».

ΙΓ'. Ὁ Γετθαῖοι, φησίν, ὡς τῆς Ἐνακείμ, ὡς τῆς Σενναάο, ἦτοι
 Σενάν, οἰκήτορες, οὐκ ἐπλήγητε ταῖς τῶν ὁμόρων συμφοραῖς, γέ-
 λωτος ὑμῖν γέγονεν ἀφορμὴ πίπτων τε καὶ διολλύμενος ὁ πάλαι
 20 δεινὸς ὑμῖν καὶ ἀφόρητος Ἰσραήλ. ῥῆθητε δὲ ὅτι καὶ Θεὸς ἠσθέ-
 νησεν ὁ σώζων αὐτούς, ἔρῶται δὲ τὰ παρ' ὑμῖν χειρόκητα καὶ
 πρὸς τοῦτο διάττει σθένους, ὡς ἀμογητὶ δύνασθαι τὰς ὑμῶν δια-
 σῶσαι πόλεις. Οὐκοῦν ἀπὸ τῶν πραγμάτων φέρε δὴ, φέρε κατα-
 θρήσωμεν, τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ἐστι Θεός, τίς ὁ παναλκῆς καὶ
 25 ἄμαχον ἀπονέμων οἷς ἂν ἔλοιτο τὴν ἐπικουρίαν. Ἦλωσαν μὲν
 γὰρ καὶ πεπόρθηται, φησίν, αἱ τε τοῦ Ἰσραήλ, καὶ αἱ παρ' ὑμῖν
 δὲ πόλεις, καὶ κοινήν ὥσπερ ἀνέτλητε συμφοράν. Ποία δὴ οὖν
 ἄρα πόλις ἐν ὀδύναις οὔσα καὶ τοῖς περὶ τῶν ἐσχάτων δείμασι
 (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ κατοικοῦσα ὀδύνας), διανένευκεν ἀδοκῆτως
 30 εἰς ἀγαθὰ, τουτέστιν εἰς εὐθυμίαν καὶ εὐημερίαν; Ἔρα μία τῶν
 παρ' ὑμῖν; Οὐδαμῶς, φησίν, ἀλλ' ἡ ἐμὴ πάλιν Ἱερουσαλήμ. Κατέ-
 βη μὲν γὰρ ἐπ' αὐτὴν παρὰ Κυρίου κακὰ, τουτέστιν ἐγὼ λελύπη-
 μαι καὶ πεπαίδευκα, καὶ τὸν Ἀσσύριον αὐτοῖς ἐπενήνοχα, καὶ ἐξ
 ἐμῆς ὀργῆς ἢ κατ' αὐτῶν γέγονε κάκωσις. Πλήν ἀπέσθη καὶ λέ-

Σεναάν, δηλαδή ἡ πόλις τῶν Αἰγυπτίων. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ ἔπεφτε καὶ τὸν λεηλατοῦσαν, δὲν πόνεσε γιὰ τὸ πάθημά του, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ περιγέλασε, καὶ χάρηκε καὶ αὐτή, ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς Γέθ καὶ τῆς Ἐνακείμ. Τί λοιπὸν, Ἰσραήλ; Θὰ γελάσουν τάχα ἀδιάφορα τὰ γύρω ἔθνη καὶ κάνοντας αὐτὰ ἐκεῖνοι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς δείξει ἀνεξιμακία; Θὰ ἀνεχθεῖ νὰ περιγελοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆ δόξα του; Καθόλου, λέγει, «Ἀλλὰ ἀπὸ σᾶς», ἦτοι ἐξαιτίας σας, «αὐτὴ θὰ δεχθεῖ χτύπημα ὀδυνηρό», δηλαδή θὰ λεηλατηθεῖ κι αὐτὴ μαζί με τὶς ἄλλες. Καὶ πράγματα κυριεύθηκε καὶ ἡ Σεναάρ, καὶ βέβαια καὶ ἡ Αἴγυπτος, ὅταν εἶχε ἐκστρατεύσει ἐναντίον τοὺς ὁ Σενναχηρείμ. Πρέπει λοιπὸν κι ὁποῖος στέκεται καλὰ νὰ φοβᾶται μήπως πέσει²⁴, καὶ νὰ πετάει πέρα μακριὰ τὸ περιγέλασμα γι' αὐτοὺς ποὺ ἔπαθαν, καὶ μᾶλλον νὰ κλαῖνε μαζί μ' αὐτοὺς ποὺ κλαῖνε καὶ νὰ μὴν ἀδιαφοροῦν σηκώνοντας τὶς πλάτες γιὰ τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ φοβοῦνται μὴν πέσουν σὶς ἴδιες²⁵.

Στίχ. 12. «Ποιὸς ἐνῶ ἔχει συγκάτοικο τὶς συμφορὲς, φτάνει νὰ ἐλπίζει γιὰ ἀγαθὰ; Γιατὶ οἱ συμφορὲς ἔφτασαν σὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ, κρότος ἀπὸ ἄρματα καὶ ἵππικό».

13. Ὡ Γετθαῖοι, λέγει, ὧ κάτοικοι τῆς Ἐνακείμ, ὧ κάτοικοι τῆς Σεναάρ ἢ τῆς Σεναάν, δὲν σᾶς πλήγωσαν οἱ συμφορὲς τῶν γειτόνων σας, ἀλλὰ σᾶς ἔγινε ἀφορμὴ γέλιου γιὰ τὴν πτώση καὶ τὸν ὄλεθρό του ὁ ἄλλοτε φοβερός καὶ ἀκατάμαχτος Ἰσραήλ. Νομίσατε ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ τοὺς ἔσωξε ἔχασε τὴ δύναμή του, ἐνῶ δυνάμωσαν τὰ δικά σας χειροποίητα κι ἔχουν τόση δύναμη, ὥστε μποροῦν χωρὶς κόπο νὰ διασώσουν τὶς πόλεις σας. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἐμπρὸς ὡς ἐξετάσομε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεός, ποιὸς εἶναι ὁ παντοδύναμος καὶ ποιὸς χορηγεῖ ἀκατανίκητη βοήθεια σὲ ὁποιοὺς θελήσει. Κυριεύθηκαν, λέγει, καὶ ἐκπορθήθηκαν καὶ τοῦ Ἰσραήλ καὶ οἱ δικές σας πόλεις καὶ ὑπομείνατε κοινὴ συμφορὰ. Ποιὰ λοιπὸν ἄραγε πόλις, ποὺ ὑποφέρει καὶ ἀντιμετωπίζει τοὺς ἔσχατους κινδύνους (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ φράση «τοῦ κατοικεῖ με ὀδύνες»), ἔκλινε ἀπροσδόκητα στὰ ἀγαθὰ, δηλαδή σὲ εὐθυμία καὶ εὐημερία; Ἄραγε μὰ ἀπὸ τὶς δικές σας; Καθόλου, λέγει, ἀλλὰ ἡ δική μου πάλι Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ ἔπεσαν ἀπὸ μέρους τοῦ Κυρίου πάνω σ' αὐτὴν συμφορὲς, δηλαδή ἐγὼ ὀργίσθηκα καὶ τοὺς ἔστειλα πρὸς παιδαγωγία τιμωρίες, καὶ ὀδήγησα ἐναντίον τοὺς τὸν Ἀσσύριο, καὶ τὸ κακὸ ποὺ ἔπαθαν προῆλθε ἀπὸ τὴ δική μου ὀργή.

λυται, τῆς ἐμῆς νικώσης χειρός καὶ παραδόξως ἐκρουομένης τοὺς τὰ ἐμὰ σέβοντας κράτη. Μέχρι γὰρ πυλῶν ἔστη τὸ λυποῦν. Ἴσμεν δὲ ὅτι πολλὴν ἵππον ἔχων ὁ Ῥαψάκης ἀφίκετο μὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ αὐτῶν ἤψατο πυλῶν, εἶλε δὲ οὐδαμῶς δεδαπάνηται γὰρ ὁ Ἀσσύριος ἐν μιᾷ νυκτί. Καὶ γοῦν τεθρονηκασιν οἱ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τεθνηξόμενοι, ἄυπνόν τε κλαίοντες διατετελέκασιν νύκτα· σκιδναμένης δὲ τῆς ἡοῦς, ὤφθη τὸ παράδοξον. Ἐκείντο γὰρ εἰς γῆν ἀναρίθμητοι νεκροί, ὡς ἀνασκιρτῶντας λέγειν τοὺς διὰ Θεοῦ παραδόξως νενη-
10 κηκότας καὶ σεσωσμένους· «Τὸ ἐσπέρας ἀνλισθήσεται κλαυθμός, καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις». Ὁραῖς οὖν ὅπως πρώτη τε καὶ μόνη παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις ἤρξατο διανεύειν εἰς ἀγαθὰ, καίτοι κατοικοῦσα ὀδύνας; Οὐ γὰρ περιόψεται παντελῶς τοὺς ἰδίους Θεός, ἀλλὰ παιδεύσας συμμέτρως, ἀνασώζει πάλιν, καὶ τῆς αὐτῷ προ-
15 πούσης εὐκλείας οὐ μετρίαν ποιεῖται φροντίδα, κἂν εἰ προσκρούωμεν ἡμεῖς Ἐφη γὰρ που δι' ἐνός τῶν προφητῶν «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ὄνομά μου».

Στίχ. 13. «Κατοικοῦσα Λάχισ ἀρχηγὸς ἁμαρτίας αὕτη ἐστὶ τῇ θυγατρὶ Σιών, ὅτι ἐν σοὶ εὐρέθησαν ἀσέβειαι τοῦ Ἰσραήλ».

20

14. Λαχεῖς δὴ πάλιν πόλις μὲν ἐστὶ τοῖς Ἰούδα σκήπτροις ὑποκειμένη, γείτων δὲ καὶ ὄμορος τῶν Φιλιστιεῖμ, ἐκτόπως δὲ καὶ αὕτη πικρὰ καὶ εἰδωλολάτρις, καὶ ἀποσπονδάζουσα μὲν τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν καὶ τὴν εἰς τὸν νόμον αἰδῶ, περὶ πλείστου δὲ
25 ποιουμένη τὸ καὶ πλανᾶσθαι φιλεῖν, καὶ προσαπολλύειν ἑτέρας. Ταύτην τάχα που καὶ πρώτην Σενναχηρεῖμ τῶν πόλεων ἐλῶν τῶν ὑπὸ τὸ σκήπτρον Ἰούδα καὶ Βενιαμίν, πέπομφεν ἐκεῖθεν τὸν Ῥαψάκην εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἡ τοίνυν Λάχισ, φησὶν, ἢ καλῶς οἰκοῦσά ποτε καὶ ἀσφαλῶς ἰδρυμένη, αὕτη «γέγονεν ἀρχηγὸς ἁμαρτί-
30 ας τῇ Σιών», ἤτοι τῇ Ἱερουσαλήμ. «Ἡῦρηνται γὰρ ἐν αὐτῇ ἀσέβειαι τοῦ Ἰσραήλ», τουτέστι τὰ χειρόκμητα καὶ τῶν ψευδωνύμων θεῶν οὐ μετρία πληθύς. Τί οὖν ὁ λόγος βούλεται δηλοῦν; Ἀπολογεῖται τρόπον τινὰ τοῖς τῶν ἀλλοφύλων δήμοις, καὶ ἀναπειθεῖν πειραῖται διακειῖσθαι λοιπόν, ὡς οὐκ ἂν ἠσθένησεν ὁ σώζων Θε-

Ἔσθησε ὅμως τὸ κακὸ καὶ διαλύθηκε ἀπὸ τὸ δικό μου χέρι ποὺ νικᾷ καὶ σώζει παραδόξως ἐκείνους ποὺ σέβονται τὴ δύναμή μου. Γιατὶ τὸ λυπηρὸ σταμάτησε μέχρι τὶς πύλες. Γνωρίζομε βέβαια ὅτι ὁ Ραψάκης μὲ πολὺ ἱππικὸ ἔφτασε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἄγγιξε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὶς πύλες τους, ἀλλὰ δὲν τὰ κυρίευσε· γιατί ὁ Ἀσσύριος ἐξολοθρεύθηκε μέσα σὲ μιὰ νύχτα. Καὶ βέβαια θρήνησαν ὅσοι ἦταν μέσα στὰ Ἱεροσόλυμα, γιατί ἴσως θὰ πέθαιναν ἀμέσως, καὶ πέρασαν ἄυπνη νύχτα κλαίγοντας, ὅταν ὅμως ξεπρόβαλε ἡ αὐγή, φάνηκε τὸ παράδοξο. Ἦταν πεσμένοι στὴ γῆ νεκροὶ ἀναρίθμητοι, ὥστε χοροπηδώντας ἀπὸ τὴ χαρὰ αὐτοὶ ποὺ σώθηκαν παράδοξα ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ φωνάζουν· «Τὸ βράδυ διανυκτερεύομε μὲ τὰ κλάματα, καὶ τὸ πρωὶ γεμίζομε ἀπὸ ἀγαλλίαση»²⁶. Βλέπεις λοιπὸν πῶς πρώτη αὐτὴ καὶ μόνη ἀπὸ τὶς ἄλλες πόλεις ἄρχισε νὰ βλέπει πρὸς τὰ ἀγαθὰ, ἂν καὶ ζοῦσε μέσα στὰ δεινὰ; Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀδιαφορήσει τελείως γιὰ τοὺς δικούς του, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς τιμωρήσει ὅσο πρέπει, τοὺς σώζει πάλι, καὶ δὲν δείχνει λίγη φροντίδα γιὰ τὴ δόξα ποὺ τοῦ ἀρμόζει, ἔστω κι ἂν προσκρούομε σ' αὐτόν. Γιατὶ εἶπε κάποιου μέσω κάποιου προφήτη· «Δὲν τὸ κάνω ἐγὼ γιὰ σᾶς, λέγει ὁ Κύριος, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομά μου»²⁷.

Στίχ. 13. «Ἦ Λαχὶς μὲ τοὺς κατοίκους σου, ἔγινες ἀρχηγὸς τῆς ἁμαρτίας γιὰ τὴν κόρη μου τὴ Σιών. Σὲ σένα βρέθηκαν οἱ ἀσέβειες ποὺ διέπραξε ὁ Ἰσραήλ».

14. Ἡ Λαχὶς πάλι εἶναι μιὰ πόλη ποὺ ἀνήκει στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα, γειτονεύει ὅμως καὶ συνορεύει μὲ τοὺς Φιλιστιεῖμ, ὑπερβολικὰ ἐχθρική καὶ παραδομένη στὴ εἰδωλολατρία, ἀρνητικὴ στὴν εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεὸ καὶ στὸ σεβασμὸ τοῦ νόμου, ποὺ μοναδικὴ τῆς φροντίδα εἶχε τὸ νὰ ὀδηγεῖ στὴν πλάνη καὶ παίρνει μαζί της στὴν καταστροφή καὶ ἄλλες. Αὐτὴν νομίζω ἴσως πρώτη ἀπὸ τὶς πόλεις τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμὴν κυρίευσε ὁ Σενναχηρείμ, κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλε τὸν Ραψάκη στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ Λαχὶς λοιπὸν, λέγει, πόλη ποὺ κάποτε ζοῦσε μέσα σὲ εὐημερία καὶ ἦταν καλὰ ἀσφαλισμένη, αὐτὴ «ἔγινε ὀδηγὸς τῆς Σιών στὴν ἁμαρτία», δηλαδή τῆς Ἱερουσαλήμ. «Γιατὶ σ' αὐτὴν βρέθηκαν οἱ ἀσέβειες ποὺ διέπραξε ὁ Ἰσραήλ», δηλαδή τὰ χειροποίητα ἀγάλματα καὶ τὸ ἄπειρο πλῆθος τῶν ψευδώνυμων θεῶν. Τί θέλει λοιπὸν νὰ δηλώσει ὁ λόγος; Ἀπολογεῖται κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς ἄλλοφύλους καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσει, ὅτι δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ βρεθεῖ σὲ ἀδυναμία ὁ

ός. Ἐπειδὴ δὲ δεδυσεβήκασιν εἰς αὐτὸν αἱ τοῦ Ἰούδα πόλεις, παραδέδονται τοῖς ἐχθροῖς. Ἀρχηγὸς γάρ, φησὶν, ἡ Λάχις ἀμαρτίας τῇ Σιών γινομένη καὶ ἀποστασίας πρόφασις, πρώτη δέδοται τῷ Σενναχηρείμ. Ἀπόλωλε δὴ οὖν ὁ Ἰσραήλ, ὡς ἀπό γε τῆς Λά-
 5 χεως ἔξεστιν ἰδεῖν, οὐκ ἠρῶωστηκότος Θεοῦ τὸ ἀναλκι (πολλοῦ γε καὶ δεῖ), τὸ πλανᾶσθαι δὲ μᾶλλον ἠρῶωστηκῶς καὶ ταῖς τῶν εἰδῶλων λατρείαις ἀσυνέτως προσκείμενος.

Στίχ. 14-16. «Διὰ τοῦτο δώσεις ἔξαποστελλομένους ἕως κληρονομίας Γέθ, οἴκους ματαίους, εἰς κενὰ ἐγένετο τοῖς
 10 βασιλεῦσιν τοῦ Ἰσραήλ, ἕως τοὺς κληρονόμους ἀγάγωσι· κατοικοῦσα Λάχις κληρονομία ἕως Ὀδολὰμ ἤξει ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς Ἰσραήλ, ξύρησαι καὶ κείραι ἐπὶ τὰ τέκνα τὰ τρυφερά σου, ἐμπλάτννον τὴν χηρείαν σου ὡς αἰτός, ὅτι ἠχμαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ».

15 **ΙΕ.** Ὑποπεπτωκότος τοῦ Ἰσραήλ τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασι, καὶ τῶν εἰς Θεὸν πεπλημμελημένων ἀποτιννύντος δίκας, οἱ ἀπὸ Γέθ τε καὶ Ἐνακειμ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταμειδιᾶν ἀπετόλμων. ὤ-
 οντο γάρ ὅτι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, οὐ σέσωκε τοὺς ἰδίους, ὡς τῆς Ἀσσυρίων χειρὸς ἠττώμενος. **Εἶτα** πρὸς τοῦτο Θεὸς ἀναπει-
 20 θειν ἠθέλεν, ὡς ἀπό γε τῆς Λάχεως, ὅτι δέδονται τοῖς ἐχθροῖς διὰ τὸ ἠρῶησθαι πολλὰς ἀσεβείας τοῦ Ἰσραήλ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ὅτι γεγόνασιν ἀμαρτίας ἀρχηγοὶ τῇ θυγατρὶ Σιών, τουτέστι τῇ Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα Θεοῦ λέγοντος, συνεῖς εὐ³ μάλα τὸ δηλούμενον καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ὁ μακάριος προφήτης, ἀποδέχεται τοὺς λό-
 25 γους, καὶ μονονουχὶ ταῖς παρ' ἑαυτοῦ ψήφοις εἰς ἀλήθειαν στεφανῶν, ἀναπεφώνηκεν εὐθύς· «Διὰ τοῦτο δώσεις ἔξαποστελλομένους ἕως κληρονομίας Γέθ, οἴκους ματαίους». **Ναί**, φησὶν, ὦ Δέσποτα, βαδιοῦνται πρὸς ἐχθρούς καὶ ἔξαποσταλήσονται παρὰ σοῦ, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφέντες, καὶ εἰς τὴν τῶν Ἀσσυρίων μεταχω-
 30 ρήσαντες, οὐχὶ μόνοι, φησὶν, οἱ ἐν Σαμαρείᾳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ ἐν Γέθ. Οἱ μὲν γὰρ γεγόνασιν ἀποστάται καὶ ὕβρισται καὶ τῶν σῶν κατόπιν ἰέναι θεσπισμάτων οὐκ ἀνεχόμενοι, οἱ δὲ πεπραχόσιν ἀθλίως ἐπιτωθάζοντες, τῆς σῆς δόξης ἐποιοῦντο κατάρῳησιν τὸ συμβεβηκός. Αὐτὸς οὖν δώσεις «ἔξαποστελλομένους ἕως κληρο-

Θεός πού σώζει. Ἐπειδὴ ὁμως φέρθηκαν σ' αὐτὸν μὲ ἀσέβεια οἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας, παραδόθηκαν στοὺς ἐχθρούς. Καὶ ἐπειδὴ, λέγει, ἔγινε ἡ Λαχίς ἀρχηγὸς τῆς ἁμαρτίας γιὰ τὴ Σιών καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀποστασία της, πρώτη δόθηκε στὸν Σενναχηρείμ. Χάθηκε λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ, ὅπως μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὴ Λαχίς, ὅχι ἐπειδὴ περιέπεσε ὁ Θεὸς σὲ ἀδυναμία (πολὺ ἀπέχει αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια), ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶλλον ὁ Ἰσραήλ κυριεύθηκε ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ ἐπιδόθηκε ἀσύνετα στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων.

Στίχ. 14-16. «Γι' αὐτὸ θὰ στείλεις ἀπεσταλμένους γιὰ καταλάβουν τὴν Γέθ, καὶ μαζὶ καὶ τοὺς μάταιους ναοὺς της, οἱ ὅποιοι δὲν βοήθησαν καθόλου τοὺς βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ νὰ κυριεύσουν τὴ χώρα μέχρι τὴν Λαχίς, καὶ ἡ ἔνδοξη κληρονομία τῆς κόρης τοῦ Ἰσραήλ θὰ φτάσει μέχρι τὴν Ὀδολλάμ. Ξύρισε καὶ κούρεψε τὰ τρυφερὰ παιδιὰ σου, πλάτυνε τὴ χηρεία σου, ὅπως ὁ ἀετὸς ἀνοίγει τὰ φτερά του, γιὰτὶ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ σένα».

15. Ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες ὑπέπεσαν στὰ δεινὰ πού προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ πλήρωσε γιὰ τὰ πλημμελήματά του πρὸς αὐτόν, οἱ κάτοικοι τῆς Γέθ καὶ τῆς Ἐνακείμ τολμοῦσαν νὰ γελοῦν εἰς βάρος τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ νόμιζαν, ὅπως εἶπα ἤδη, ὅτι δὲν ἔσωσε τοὺς δικούς του, ἀφοῦ νικήθηκε ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν Ἀσσυρίων. Στὴ συνέχεια ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ τοὺς πείσει, ὅτι τὸ κακὸ ἄρχισε ἀπὸ τὴ Λαχίς, καὶ παραδόθηκαν στοὺς ἐχθρούς ἐπειδὴ βρῆκαν σ' αὐτοὺς πολλὰς ἀσέβειες τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῆς ἁμαρτίας γιὰ τὴ θυγατέρα Σιών, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ. Αὐτὰ λέγοντας ὁ Θεός, κατανοώντας πολὺ καλὰ τὸ νόημα καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ μακάριος προφήτης, ἀποδέχεται τοὺς λόγους καὶ στεφανώνοντας τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν ἀπόφασή του, φώναξε ἀμέσως: «Γι' αὐτὸ θὰ στείλεις ἀπεσταλμένους μέχρι τὴν κληρονομία τῆς Γέθ, τοὺς μάταιους οἴκους». Ναί, λέγει, Κύριε, θὰ βαδίσουν πρὸς τοὺς ἐχθρούς τους καὶ θὰ σταλοῦν ἀπὸ σένα, ἀφήνοντας τὴν πατρίδα τους καὶ ματοικώντας στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὅχι, λέγει, μόνοι τους οἱ κάτοικοι τῆς Σαμάρειας, ἀλλὰ βέβαια καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Γέθ. Γιατὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔγιναν ἀποστάτες καὶ ὑβριστὲς καὶ δὲν ἤθελαν ν' ἀκολουθήσουν τὰ θεσπίσματά σου, καὶ ἄλλοι περιγελώντας ἐκείνους πού περιέπεσαν σὲ δυστυχία, κατηγοροῦσαν τὴ δόξα σου γιὰ τὸ γεγονός. Ἐσὺ ὁ ἴδιος λοιπὸν «θὰ στείλεις ἀπεσταλμένους μέχρι τὴν κληρονομία τῆς Γέθ, στοὺς

νομίας Γέθ, οἶκους ματαίους». Μάταιοι γὰρ οἴκοι καὶ ὁ τοῦ Ἐφραΐμ καὶ οἱ τῶν ἀπὸ Γέθ, διὰ τοι τὸ μῆτε Θεὸν ἀνέχεσθαι τιμᾶν, ἀπονέμειν δὲ τὰς λατρείας τοῖς γλυπτοῖς, καὶ ὅτι μόνα πεφρονηκασι τὰ σαρκός, καὶ τοῖς ἐπιγείοις προσκείμενοι, οὐδένα τῆς ἀρεσ τῆς ἐποιοῦντο λόγον.

Εἶτα μεταξὺ σχετλιάζει τρόπον τινὰ καὶ μονονουχὶ τῷ χεῖρε συμπλήττει ὁ μακάριος προφήτης, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενος τῶν κατὰ καιροῦς πεπραγμένων ἐν Σαμαρείᾳ. Διαλογίζεται δὲ τὴν τῶν βασιλέων ἀγερωχίαν, καὶ ὅτι τῆς ἐκείνων σκαιότητος ἀνοσιουργήματα γεγόνασι τὰ ἐφ' οἷς πεπλημμέληκεν ὁ Ἰσραήλ. Αὐτῶν γὰρ εὐρήματα καὶ αἱ δαμάλεις ἦσαν, καὶ τὰ τῶν ἐτέρων εἰδώλων τεμένη. Οὐ διαλελοίπασιν δὲ διὰ παντός τρόπου παροτρύνοντες τὸν Δημιουργόν. Ἀσχάλλων δὴ οὖν ὁ Προφήτης, «Εἰς κενά», φησὶν, «ἐγένετο τοῖς βασιλεῦσι τοῦ Ἰσραήλ, ἕως τοὺς κληρο-
15 νόμους ἀγάγωσιν». Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τῶν εἰς ματαιότητα σπουδασμάτων οὐ κατέληξαν οἱ βασιλεῖς, ἄχρις ἂν εἰς τοῦτο πεπτώκασιν ἀθλιότητος, ὡς ἐτέρων γενέσθαι κληρὸν τὸν ἐκνεμηθέντα αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ Ὅτι δὲ ἔμελλον Ἀσσύριοι τῆς Ἰουδαίων ἀπάσης κατάρξαι γῆς, δέχεται δύο πόλεις ἐν ἐσχατιαῖς τῆς ὅλης
20 χώρας κειμένας, τὴν τε Λάχιν, φημί, καὶ τὴν Ὀδολάμ, ἃς ὠκοδόμησε Ῥοβοάμ, καὶ φησι· «Κατοικοῦσα Λάχιν κληρονομία ἕως Ὀδολάμ ἦξει». Κληρονομήσει γὰρ τὴν Λάχιν, καίτοι καλῶς σφόδρα τετειχιωμένην· τοῦτο γὰρ τὸ κατοικεῖν ἐστὶ παρατείνει δέ, φησί, καὶ ἕως τῆς Ὀδολάμ.

25 Οὐκοῦν εἰ μὲν ἔλοιτό τις σοφὸς εἶναι καὶ εὐήνιος καὶ τοῖς θείοις νεύμασιν ἀντιτάττεσθαι μισῶν, ἐν μακροῖς εὐημερίαις ἔσται, καὶ ἐν καλῶ τῶν ἰδίων κείσεται κλήρων· ἔσται γὰρ ἐλπίδος ἐπίμεστος ἀγαθῆς καὶ συναναλάμψει τοῖς ἀγίοις κατὰ καιροῦς· εἰ δὲ δὴ φαίνοιτο τραχὺς καὶ δυσάγωγος καὶ τοῖς θείοις οὐκ εἰκων
30 νόμοις, ἐξωσθήσεται πάντως τῆς τῶν ἀγίων ἐλπίδος καὶ ἀπολέσει κληρὸν τὸν παρὰ Θεῶ, ἔσται δὲ καὶ κληρὸς ἐχθρῶν αὐτοῦ, κατὰ τοι τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόκονον περὶ τινῶν· «Μερίδες ἀλωπέκων ἔσσονται», τουτέστι δυνάμεων πονηρῶν μέριδα καὶ πανούργων καὶ κακεντρεχῶν.

«Ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς Ἰσραήλ. Ξύρησαι καὶ κεῖραι ἐπὶ τὰ

οἴκους τοὺς μάταιους». Μάταιοι βέβαια οἴκοι εἶναι καὶ ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τῶν κατοίκων τῆς Γέθ, γιατί καὶ τὸν Θεὸ δὲν ἤθελαν νὰ τιμοῦν, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν λατρεία στὰ ἀγάλματα, ὁ νοῦς τους στρέφονταν στὴ σάρκα μόνο, καὶ ὄντας προσκολλημένοι στὰ ἐπίγεια, δὲν ἐνδιαφέρονταν καθόλου γιὰ τὴν ἀρετὴ.

Στὸ μεταξὺ ὁ μακάριος προφήτης μεμψιμοιρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ χτυπάει σχεδὸν τὰ χέρια του, ἀναλογιζόμενος ὅσα κάποτε ἔγιναν στὴ Σαμάρεια. Σκέπτεται τὴν ἀγερωχία τῶν βασιλέων, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀοησία ἐκείνων ἔγιναν τὰ ἀνοσιουργήματα ποὺ διέπραξε ὁ Ἰσραήλ. Γιατὶ δικές τους ἐφευρέσεις ἦταν καὶ οἱ δαμάλες καὶ τὰ τεμένη τῶν ἄλλων εἰδώλων, καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐξοργίζουν μὲ κάθε τρόπο τὸν Δημιουργό. Ἀγανακτεῖ λοιπὸν ὁ προφήτης καὶ λέγει· «Ἐπεςαν στὸ κενὸ οἱ προσπάθειες τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ, ὥσπου νὰ ὀδηγήσουν τοὺς κληρονόμους». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Οἱ βασιλεῖς δὲν σταμάτησαν τὶς ματαιότητές τους, ὥσπου ἔπεςαν σὲ τέτοια ἀθλιότητα, ὥστε νὰ γίνουν ἄλλων κληρὸς ὅσα τοὺς παραχώρησε ὁ Θεός. Ὅτι ἔμελλαν οἱ Ἀσσύριοι νὰ ὑποτάξουν ὅλη τὴν χώρα μνημονεύει δυὸ πόλεις ποὺ ἦταν στὰ ἄκρα τῆς χώρας, τὴ Λαχίς καὶ τὴν Ὀδολάμ, τὶς ὁποῖες οἰκοδόμησε ὁ Ροβοάμ, καὶ λέγει· «Θεὸς κληρονομήσει τὴν ὀχυρωμένη Λαχίς μέχρι τὴν Ὀδολάμ» Γιατὶ θὰ κληρονομήσει τὴν Λαχίς, μολονότι ἦταν ὑπερβολικὰ καλὰ ὀχυρωμένη μὲ τείχη· γιατί αὐτὸ σημαίνει «ποὺ κατοικεῖται» καὶ παρατείνει, λέγει, τὴν κληρονομία μέχρι τὴν Ὀδολάμ.

Ὡστε λοιπὸν, ἐὰν κάποιος προτιμᾷ νὰ εἶναι σοφὸς καὶ ὑπάκουος καὶ νὰ μισεῖ ἐκείνους ποὺ ἀντιτάσσονται στὰ θεῖα προστάγματα, θὰ βρεθεῖ σὲ μεγάλη εὐημερία καὶ θὰ βρῖσκεται σὲ καλὴ κατάσταση ἢ ἐλπίδα του γιὰ τοὺς κληρὸς του· γιατί θὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα καὶ θὰ ἀναλάμψει στὸν κατάλληλο καιρὸ μὲ τοὺς ἁγίους. Ἄν ὅμως φανεῖ σκληρὸς καὶ δύσκολα χαλιναγωγούμενος καὶ δὲν ὑπακούει στοὺς θεῖους νόμους, θὰ ἀπομακρυνθεῖ ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγίων καὶ θὰ χάσει τὸν κληρὸ ποὺ τοῦ θόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνῃ κληρὸς τῶν ἐχθρῶν του, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ψάλλεται στοὺς Ψαλμοὺς γιὰ κάποιους· «Θὰ γίνουν μερίδες ἀλεπούδων»²⁸, δηλαδή μερίδα τῶν πονηρῶν καὶ πανούργων καὶ μοχθηρῶν δυνάμεων.

«Ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ Ἰσραήλ. Εὗρισε καὶ κούρεψε τὰ τρυ-

28. Ψαλμ. 62, 11.

τέκνα τὰ τρυφερά σου, ἐμπλάτννον τὴν χηρείαν σου ὡς ἀετός, ὅτι ἠχμιαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ». Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι πάλιν Ὡ τρι-
 5 σμακαρία ποτὲ θύγατερ Ἱερουσαλήμ, ἢ λίαν εὐκλεεστάτην καὶ
 περιφανῆ λαχοῦσα τὴν δόξαν, Ἱερουσαλήμ, ἦτοι Σαμάρεια, οἴχε-
 5 ταί σου τὰ τέκνα τὰ τρυφερά καὶ διόλωλεν ἢ πάλαι σπαταλῶσα
 πληθύς, ἢ λαμπρά τε καὶ ἀβροδίαίτος, ἢ καθεύδουσα μὲν «Ἐπὶ
 κλινῶν ἐλεφαντίνων, κατασπαταλῶσα δὲ καὶ ἐν ταῖς στρωμιναῖς
 αὐτῆς, ἢ ἔσθουσα μὲν ἐρίφους ἐκ ποιμινίων καὶ μοσχάρια ἐκ μέ-
 σου βουκολίων γαλαθηνά, ἢ ἐπικροτοῦσα πρὸς τὴν φωνὴν τῶν
 10 ὀργάνων, ἢ ὡς ἐστῶτα αὐτὰ λογισαμένη καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα, ἢ
 τὸν διυλισμένον οἶνον πίνουσα καὶ τὰ πρῶτα μῦρα χριομένη». Ἀπαμφίεσαι δὴ οὖν, ὦ θύγατερ Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ἀπόθου
 τὴν δόξαν καὶ γυμνὴ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εὐημερίας ἀναδεδει-
 γμένη. Εἶτα πλατὺ καὶ ἀσύνηθες κατομιώζουσα καὶ τὰς ἀετῶν
 15 βαρυθυμίας ἀπομιμεῖσθαι σπουδάζουσα· θρήνησόν σου τὰ τέ-
 κνα, καὶ γὰρ αἰχμιάλωτοι βαδιοῦνται, χήρα δὲ ἔση καὶ μεμονωμέ-
 νη. Φασὶ δὲ οἱ ταῦτα σοφοὶ καὶ πτηνῶν ὡς ἔνι μάλιστα περιεργα-
 ζόμενοι τὰς φύσεις, φιλότεκνόν τι χρῆμα τὸν ἀετὸν κατολοφύρε-
 σθαι δὲ δεινῶς ἐκπεπτωκότων αὐτῷ τῆς καλιᾶς τῶν νεοττῶν,
 20 ἠγουν ὑπὸ τοῦ σεσυλημένων.

Ὅτι δὲ τῶν εἰς φιλοπαιδίαν ἠθῶν οὐκ ἂν ἀμοιρήσειε τὸ πτη-
 νόν, ἀναπείσει λέγων καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς περὶ τε Θεοῦ καὶ
 τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν ἑαυτοῦ καὶ
 ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε, διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ
 25 ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐ-
 τοῦ». Ὁρᾶς ὅπως ἐπιποθεῖν ἔφην τὸν ἀετὸν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις νεοτ-
 τοῖς, καὶ πτερύγων εἶσω ποιεῖσθαι φιλεῖν, ὡς ἐκ πολλῆς ἀγάπης
 κατασκιάζοντα τὸ τεχθέν; Ἐμπλάτννον δὴ οὖν τὴν χηρείαν σου,
 φησὶν, ὡς ἀετός. Ἐπιφωνήσειε δ' ἂν τις καὶ τοῦτο εἰκότως οὐχὶ
 30 μόνοις τοῖς ἀρχαιοτέροις τῶν Ἰουδαίων δήμοις, ἀλλὰ γὰρ καὶ
 τοῖς ἐν καιρῷ γεγονόσι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, ὅτε καὶ
 σταυρῷ παραδόντες αὐτὸν δειναῖς καὶ ἀφύκτοις περιπεπτώκασι
 συμφοραῖς διεσπάρησαν δὲ καὶ εἰς πάντα ἄνεμον, οἴονεῖπως ἐτέ-
 ρω τρόπῳ τοὺς τῆς αἰχμιαλωσίας ὑπομένοντες πόνους.

φερά παιδιά σου, πλάτυνε τὴ χηρεία σου, ὅπως ὁ ἀετὸς ἀνοίγει τὰ φτερά του, γιατί αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ σένα». Εἶναι σὰ νὰ λέγει πάλι· Ὡ τρισμακάρια κάποτε θυγατέρα Ἱερουσαλήμ, σὺ πού ἔλαχες τὴν πάρα πολὺ λαμπρότατη καὶ ξακουστή δόξα, Ἱερουσαλήμ, ἦτοι Σαμάρεια, χάθηκαν τὰ τέκνα σου τὰ τρυφερά καὶ ἐξολοθρεύθηκε τὸ παλαιὸ σπάταλο πλῆθος, τὸ λαμπρὸ καὶ ἀβροδίαιτο, πού κοιμῶταν «Σὲ κρεββάτια ἀπὸ ἐλεφάντινα ὀστᾶ, καὶ κατασπαταλοῦσε χρήματα γιὰ τὰ πολυτελῆ στρώματά του, πού ἔτρωγε τὰ ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ τὰ μοσχάρια γάλακτος ἀπὸ τὰ κοπάδια, πού συνόδευε μὲ χειροκροτήματα τὸν ἦχο τῶν μουσικῶν ὀργάνων, καὶ θεωροῦσε ὡς μόνιμα αὐτὰ καὶ ὄχι ὡς παροδικά, πού ἔπινε τὸ ἐκλεκτὸ κρασί καὶ ἀλειφόταν μὲ τὰ πανάκριβα ἀρώματα»²⁹. Βγάλε λοιπὸν τὰ ἐνδύματά σου, ὦ θυγατέρα Ἱερουσαλήμ, δηλαδή ἀπόθεσε τὴν δόξα σου καὶ παρουσιάσου γυμνὴ ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐκείνη εὐημερία σου. Ἐπειτα παραδομένη σὲ μεγάλους καὶ ἀσυνήθιστους θρήνους καὶ θέλοντας νὰ μιμηθεῖ τὴ βαρυθυμία τῶν ἀετῶν, λέγει· θρήνησε τὰ τέκνα σου, γιατί θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν αἰχμωσία καὶ θὰ μείνεις χήρα καὶ μόνη. Λένε οἱ σοφοὶ σ' αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι πού ἐξετάζουν μὲ προσοχὴ καὶ ὅσο μποροῦν καλύτερα τὶς φύσεις τῶν πουλιῶν, ὅτι ὁ ἀετὸς ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του καὶ θρηνεῖ ἀνυπόφορα ὅταν αὐτὰ πέσουν ἀπὸ τὴ φωλιά τους ἢ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ κάποιον.

Ὅτι ὅμως τὸ πουλὶ αὐτὸ δὲν στερεῖται τὶς συνήθειες ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὰ παιδιά τους, θὰ μᾶς πείσει καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς λέγοντας γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλῖτες· «Σὰν ἀετὸς θὰ σκεπάσει τὴ φωλιά του καὶ ἐξαιτίας τοῦ μεγάλου πόθου τοῦ πρὸς τὰ προστατευόμενα ἀετόπουλά του θὰ ἀπλώσει τὰ φτερά του καὶ παίρνοντάς τα θὰ τὰ τοποθετήσῃ πάνω στὴ ράχη του»³⁰. Βλέπεις πῶς εἶπε ὅτι ἀγαπᾷ ὁ ἀετὸς ὑπερβολικὰ τὰ ἀετόπουλά του, καὶ ἀγαπᾷ νὰ τὰ τοποθετεῖ μέσα στὰ φτερά του, καλύπτοντας καὶ προστατεύοντας ἔτσι ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη του τὸ νεογέννητο; Πλάτυνε λοιπὸν τὴ χηρεία σου, λέγει, ὅπως ὁ ἀετὸς. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ τὸ πεῖ κανεὶς αὐτὸ εὐλογα ὄχι μόνον γιὰ τὰ ἀρχαιότερα πλῆθη τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνα πού ἔζησαν στὰ χρόνια τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας, ὅταν, παραδίδοντάς τον καὶ στὸ σταυρὸ, ἔπесαν σὲ φοβερὸς καὶ ἀναπόφευκτες συμφορές, καὶ διεασκορπίσθηκαν πρὸς κάθε κατεύθυνση, ὑπομένοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἄλλο τρόπο τοὺς πόνους τῆς αἰχμαλωσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1-2. «Ἐγένοντο λογιζόμενοι κόπους καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν ταῖς κοίταις αὐτῶν, καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ συνετέλουν αὐτά, διότι οὐκ ἦσαν πρὸς τὸν Θεὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ
5 ἐπεθύμουν ἀγροῦς καὶ διήρπαζον ὀρφανούς, καὶ οἴκους κατεδυνάστευον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ».

ΙΣΤ΄. Ὅτε μακροῦς περὶ τῆς τινῶν τιμωρίας ποιεῖται λόγους ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἵνα μὴ τις εἶναι νομίζεται σκληρὸς ἢ βαρύνῃς, 10 δίκαιος δὲ μᾶλλον Κριτῆς κατὰ τὰ ἐκάστου πταίσματα ταλαντεύων ὀρθῶς, καὶ τοῖς πλημμελοῦσιν ἀποδιδούς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, παρατίθησιν εὐθύς τὰ ἐγκλήματα καὶ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἀπογυμνοῖ τὸ μέγεθος. Γεγόνασι τοίνυν, φησί, πονηροὶ τοὺς τρόπους καὶ εἰς τοῦτο σκαιότητος ἀφιγμένοι λοιπόν, ὡς βουλευέσθαι 15 μὲν ἐν νυκτὶ καὶ σχολῆς ἔργον ποιεῖσθαι κόπους, τουτέστι τὰς κατὰ τινων συντιθέσθαι συντριβάς, καὶ ἐργάζεσθαι κακὰ, τουτέστι πάλιν αἰτίας σκέπτεσθαι πληροῦν καὶ δύνασθαι κακοῦν τοὺς ἀσθενεστέρους. Εἶτα δέον μεταβουλευέσθαι καὶ δεῶν ἐλέσθαι τὸ ἄμεινον, οὐδένα ταῖς ἑαυτῶν σκέψεσιν ἐνδιδόντες καιρόν, ἅμα τῇ 20 ἕω πρὸς πέρας ἤγον τὸ δοκοῦν, καίτοι δέον ἀνατεῖναι μᾶλλον τὰς χεῖρας πρὸς Θεόν, ὡς ἐωθινῆς θυσίας ἀναφερομένης κατὰ τὸν νόμον. Ἦσαν δὲ αὐτοῖς ἐκεῖ τὰ ἐν νυκτὶ βουλεύματα καὶ ἡ σχολαία διάσκεψις, ἀγρῶν ἀλλοτριῶν ἐπιθυμίαι, οἴκων ἀνατροπαί, καταδυναστεῖαι καὶ πλεονεξίαι, ἀνδρός τε καὶ κλήρου διαρπα- 25 γαί. Ταύτητοι δικαίως ἐξεπέμφθησαν ὡς οἴκοι μάταιοι, καὶ τὰ ἀνδάνοντα Θεῷ φρονεῖν οὐκ εἰδότες.

Ἄμεινον οὖν ἄρα καὶ ἀσυγκρίτως κατευμεγεθεῖν τῶν τοιούτων, καὶ φανλότητος μὲν ἀπάσης ἀποφοιτᾶν, πλεονεξίαν δὲ ῥιπτοῦντας ὡς ἀπωτάτω, καὶ τῶν περιπτῶν οὐκ ἐφιεμένους, διατρο- 30 φὰς ζητεῖν καὶ σκεπάσματα, καὶ ὅσα τοῖς σώφροσιν ἀπόχρη πρὸς τὸ βιοῦν. «Οἱ γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐπιπίπτουσιν εἰς ἐπιθυμίας πολλὰς καὶ ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵ τινες βυθίζουσι τοὺς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Στίχ. 1-2. «Συλλογίζονταν μηχανορραφίες και ἔκαναν πονηρὰ σχέδια ξαπλωμένοι στὰ κρεβάτια τους, και μόλις ξημέρωνε τὰ πραγματοποιοῦσαν, γιατί δὲν ὑψωναν ἱκετευτικὰ τὰ χέρια τους πρὸς τὸν Κύριο. Ἐπιθυμοῦσαν τὰ χωράφια και τὰ ἄρπαζαν ἀπὸ τὰ ὄρφανά, καταδυνάστευαν οἰκογένειες και ἄρπαζαν τὸν ἄνδρα και τὴν οἰκογένειά του, τὸν ἄνδρα και τὴν κληρονομιά του».

16. "Ὅταν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἐπιβάλλει μεγάλες τιμωρίες σὲ κάποιους, γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται σὰν κάποιος σκληρὸς ἢ πάρα πολὺ ὀργισμένος, ἀλλὰ μᾶλλον δίκαιος Κριτής, ζυγίζοντας ὀρθὰ και ἐπιβάλλοντας τὶς ποινὲς ἀνάλογα μὲ τὰ πταίσματα τοῦ καθενὸς και ἀποδίδοντας σ' αὐτοὺς πού διαπράττουν τὰ πλημμελήματα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τους, παραθέτει ἀμέσως τὰ ἐγκλήματα και ἀπογυμνώνει τὸ μέγεθος τῆς ἀσέδειάς τους. Ἐγιναν λοιπὸν, λέγει, πονηροὶ στὴ συμπεριφορὰ τους, και ἔφτασαν σὲ τέτοια κακία, ὥστε νὰ μελετοῦν τὴ νύχτα και νὰ ὑποβάλλονται σὲ κόπους, δηλαδή νὰ σχεδιάζουν τὶς συντριβὲς κάποιων και νὰ ἐργάζονται κακὰ, δηλαδή νὰ σκέπτονται πάλι νὰ βροῦν ἀφορμὲς και νὰ κακοποιήσουν τοὺς ἀσθενέστερους. Ἐπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀλλάζουν γνώμη και νὰ ἐπιδιώκουν νὰ κάνουν τὸ καλύτερο, μὴ δίνοντας κανένα χρόνο στὶς σκέψεις τους γι' αὐτό, ἀμέσως μὲ τὸ ξημέρωμα πραγματοποιοῦσαν ἐκεῖνο πού ἀποφάσιζαν, μολονότι ἔπρεπε νὰ ὑψώνουν τὸ πρῶι τὰ χέρια πρὸς τὸν Θεό, προσφέροντας τὴν ἑωθινὴ προσευχὴ τὴν σύμφωνη μὲ τὸ νόμο. Ἄλλ' ὅμως τὴν ὥρα ἐκείνη τοὺς συνόδευσαν οἱ νυχτερινὲς σκέψεις τους και οἱ ἀργόσχολοι συλλογισμοὶ τους, οἱ ἐπιθυμίες τῶν ξένων χωραφιῶν, οἱ ἀναστατώσεις τῶν σπιτιῶν, οἱ καταπιέσεις και οἱ πλεονεξίες και ἡ καταλήστευση τοῦ ἀνθρώπου και τῆς κληρονομίας του. Γι' αὐτὸ δίκαια ἀποπέμφθηκαν ὡς οἴκοι μάταιοι και πού δὲν γνώριζαν νὰ σκεφθοῦν αὐτὰ πού εὐχαριστοῦν τὸν Θεό.

Καλύτερο λοιπὸν ἦταν, και μάλιστα ἀσύγκριτα, νὰ περιφρονοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα και νὰ ἀπέχουν ἀπὸ κάθε φαυλότητα, και ἀπορρίπτοντας τὴν πλεονεξία ὅσο γίνεται μακρύτερα και μὴ ἐπιθυμώντας τὰ περιττά, νὰ ζητοῦν τὴν τροφή τους και τὰ σπεύσματα και ὅσα χρειάζονται οἱ φρόνιμοι στὴ ζωὴ τους. Γιατὶ λέγει: «Αὐτοὶ πού θέλουν νὰ πλουτοῦν, πέφτουν σὲ πολλὲς ἐπιθυμίες, και ἀνόητες και βλαβερές, οἱ ὁποῖες βυθίζουν

ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν». Ἐπιζήμιον δὲ πρὸς τοῦ-
 τω καὶ τὰς ἐν νυκτὶ σχολὰς τοῖς εἰς ἁμαρτίαν σκέμμασι δαπανᾶν
 καλὸν δὲ ζηλοῦν τὸν μακάριον Ψαλμωδὸν πρὸς τὸν τῶν ὄλων λέ-
 γοντα Θεόν· «Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ «ἔξομολογεῖσθαί
 5 σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου». Καὶ πάλιν «Ὁ Θεὸς ὁ
 Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθοῖζω, ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ποσαπλῶς
 σοι ἡ σὰρξ μου». Καὶ πάλιν «Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρω-
 μῆς μου, ἐν τοῖς ὀρθοῖς ἐμελέτων εἰς σέ».

10 *Στίχ. 3.* «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος Ἰδοὺ ἐγὼ λογιζο-
 μαι ἐπὶ τὴν φυλὴν ταύτην κακά, ἐξ ὧν οὐ μὴ ἄρητε τοὺς
 τραχήλους ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ πορευθῆτε ὀρθοὶ ἐξαίφνης,
 ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν».

15 *ΙΖ.* Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ κόπους ἐλογίζοντο καὶ εἰργάζοντο κα-
 κά τισι, τὸ πρὸς Θεὸν αἴρειν τὰς χεῖρας ὡς ἀκερδὲς καὶ ἀνόνητον
 παρωθούμενοι, ταύτητοι καὶ γὰρ, φησί, κατὰ πάσης τοιαύτης φυ-
 λῆς λογιούμαι κακά, τουτέστι διασκέψομαι τὰ ἐφ' οἷς ἂν εἶεν κα-
 κοῖς, ἤγουν ἀνιάτοις συμφοραῖς· ἔσεσθαι δὲ οὕτω, φησί, δύσοι-
 στὰ τε καὶ φορτικὰ τὰ ἐπενεχθησόμενα, ὡς ἐν ἴσῳ γενέσθαι τοῖς
 κεκυφόσι τοὺς πεπονθότας, καὶ τρόπον τινὰ κατακαμψθήσεσθαι,
 20 δεινῶς καὶ ἀφορήτως κατηχθισμένους «Καιρὸς γὰρ ἔσται», φη-
 σί, «πονηρός», καθ' ὃν ἂν αὐτοῖς τὰ ἐξ ὀργῆς ἐπαρτήσειε. Καὶ
 τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ὑπὸ του σοφῶς ὑμνούμενον «Ὅτι αἱ ἀνομί-
 αι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύν-
 θησαν ἐπ' ἐμέ». Ἄλλ' ὃ γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοὺς
 25 οὕτω κατηχθισμένους πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ἐπηρτημένων αὐτοῖς
 ἐκάλει λέγων· «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτι-
 σμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Ἄλλ' οἱ μὲν τῇ πίστει τὸν κεκλη-
 κότα τιμήσαντες, ἀπεσεύσαντο τὸ φορτίον, ἀπομεμενήκασιν δὲ κά-
 μινοντες καὶ πεπιεσμένοι, καὶ σφόδρα εἰκότως, οἱ ταῖς ἀπειθείαις
 30 λελυπηκότες γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι, καὶ ἡ σὺν αὐτοῖς ἐτέ-
 ρα πληθὺς, οἱ καὶ οὐκ ἂν δύναιντο βαδίζειν ὀρθοί. Καὶ τοῦτο εἶ-
 δὼς ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ, ἀνακεκράγει πρὸς Θεόν· «Σκοτισθήτω-
 σαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ
 παντὸς σύγκαμψον», ἵνα τὰ ἄνω μὴ βλέποντες, μήτε μὴν ἀνακου-

τοὺς ἀνθρώπους στὸν ὄλεθρο»^{30α}. Εἶναι ἐπίσης ἐπιζήμιον νὰ δαπανοῦν καὶ τὴν ἀνάπαυση τῆς νύχτας σὲ ἁμαρτωλὲς σκέψεις, ἐνῶ εἶναι καλὸ νὰ μιμοῦνται τὸν μακάριο Ψαλμωδὸ πού λέγει πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων «Σηκωνόμενοι μέσα στὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ σὲ δοξολογήσω γιὰ τὶς δίκαιες κρίσεις σου»³¹. Καὶ πάλι: «Θεέ μου, Θεέ μου, σὲ σένα προσεύχομαι μόνις ξυπνῶ τὸ πρωί. Ἡ ψυχὴ μου σὲ δίψασε καὶ ἡ σὰρκα μου σὲ πόθησε πάρα πολὺ»^{31α}. «Ἄν σὲ θυμηθῶ τὴ νύχτα πάνω στὸ στρώμα μου, πρωὶ πρωὶ ἐσένα ἔχω στὴ σκέψη μου»^{31β}.

Στίχ. 3. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Νά, σκέπτομαι νὰ στείλω δεινὰ σ' αὐτὴ τὴ φυλὴ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ σηκώσετε κεφάλι καὶ δὲν θὰ βαδίσετε ὀρθοί, γιὰτὶ ἦρθε ὁ καιρὸς τῆς τιμωρίας».

17. Ἐπειδὴ αὐτοὶ σχεδίαζαν πονηρὲς ἐνέργειες καὶ σκέφτονταν κακὰ γιὰ κάποιους, βάζοντάς τους τὴν ἰδέα, ὅτι τὸ νὰ ὑψώνουν τὰ χέρια πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι χωρὶς κέρδος καὶ ἀνώφελο, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ, λέγει, γιὰ κάθε τέτοια φυλὴ σκέπτομαι δεινὰ, δηλαδή θὰ ἐξετάσω σὲ ποιά κακὰ μποροῦν νὰ βρεθοῦν, ἤτοι ἀθεράπευτες συμφορές, καὶ θὰ εἶναι, λέγει, τόσο ἀσήκοτα καὶ βαριά τὰ δεινὰ πού θὰ καταφερθοῦν ἐναντίον τους, ὥστε αὐτοὶ πού θὰ τὰ ὑποστοῦν θὰ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους πού ἔχουν πάθει κύρτωση, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ κατακαμφθοῦν, καθὼς θὰ πιέζονται ἀπὸ τὰ φοβερὰ δεινὰ καὶ ἀφόρητα. «Ὁ καιρὸς», λέγει, «θὰ εἶναι πονηρός», κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ ξεσπάσουν ἐπάνω τους τὰ τῆς ὀργῆς του. Κι αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο πού λέγει κάποιος «Οἱ ἀνομίες μου ξεπέρασαν τὸ κεφάλι μου, ἔπεσαν ἐπάνω μου σὰν βαρὺ φορτίο»³². Ἄλλ' ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτοὺς τοὺς τόσο φορτωμένους τοὺς καλοῦσε ν' ἀποθέσουν τὰ βάρη τους, λέγοντας «Ἐλάτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε ἀπὸ βαριά φορτία κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»³³. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια πού τίμησαν μὲ τὴν πίστη τους ἐκεῖνον πού τοὺς κάλεσε ἀποτίναξαν τὸ φορτίο τους, ἀπόμειναν ὁμως νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ πιέζονται, καὶ πάρα πολὺ εὐλογα, ἐκεῖνοι πού τὸν ἐξόργισαν μὲ τὴν ἀπειθειὰ τους καὶ πού δὲν μποροῦσαν νὰ βαδίσουν ὀρθά, οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος πού ἦταν μαζί τους. Κι αὐτὸ γνωρίζοντάς το ὁ θεῖος Δαβὶδ κραύγαζε πρὸς τὸν Θεό: «Ἄς σκοπισθοῦν τὰ μάτια τους γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ κύρτωσε γιὰ πάντα τὴν πλάτη τους»^{33α}, ὥστε, μὴ βλέποντας τὰ

30α. Α' Τιμ. 6, 9.

31. Ψαλμ. 118, 62.

31α. Ψαλμ. 62, 2, 7.

31β. Ψαλμ. 62, 7.

32. Ψαλμ. 37, 5.

33. Ματθ. 11, 28.

33α. Ψαλμ. 68, 24.

φίξιν ισχύοντες τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν τῶν ἀγίων ἐλπίδα καὶ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καλλίπολιν, πρὸς μόνον βλέπωσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, μονονουχὶ κεκυφότες καὶ τοῖς προσκαίροις καὶ σαρκικοῖς τὸν ὑβριστὴν καὶ μισόθεον ἐνερεΐδοντες νοῦν.

5 *Στίχ. 4.* «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ληφθήσεται ἐφ' ὑμᾶς παραβολή, καὶ θρηνηθήσεται θρῆνος ἐν μέλει λέγων· Ταλαιπωρία ἔταλαιπωρήσαμεν· μερὶς λαοῦ μου κατεμετρήθη ἐν σχοινίῳ, καὶ οὐκ ἦν ὁ κωλύων αὐτὸν τοῦ ἀποστρέψαι».

ΙΗ. Δύο κατὰ ταυτὸν συμβῆσθαι λέγει, παραβολὴν τε καὶ 10 θρῆνον. Καὶ ἡ μὲν παραβολὴ σημαίνειν ἔοικε τὸ οἰονεΐτως ἐν στόματι πάντων τὸν ἐπ' αὐτοῖς, ἦτοι περὶ αὐτῶν, γενέσθαι λόγον (μνημονεύεται γὰρ αἰεὶ καὶ τὰ ἐξαισία τῶν κακῶν, καὶ τῶν τοιούτων ἡ φήμη πόλεις τε καὶ χώρας ἐπιφοιτᾷ, καὶ μέχρι τερμάτων τῆς ὅλης διάττει γῆς), ὁ θρῆνος δέ γε τὸ δάκρυον καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς οἰω- 15 γάς, ἃς ἂν ἕτεροι ποιοῖντο τυχόν, ἤγουν αὐτοὶ κατὰ σφᾶς αὐτοῦς τὰ οἰκεῖα κλαίοντες πάθη. Τοιγάροτι φησί· «Ταλαιπωρία ἔταλαιπωρήσαμεν». Καὶ τίς ἂν νοοῖτο τῆς ταλαιπωρίας ὁ τρόπος, διατρανοῖ λέγων· «Μερὶς λαοῦ μου κατεμετρήθη ἐν σχοινίῳ, καὶ οὐκ ἦν ὁ κωλύων αὐτὸν τοῦ ἀποστρέψαι». Ὁ κληρὸς, φησὶν, ὁ ἐκνεμηθεὶς 20 τῷ ἐμῷ καὶ ἠγαπημένῳ λαῷ (δηλὸν δὲ ὅτι τῷ Ἰσραήλ), μεμέτρηται παρ' ἐχθρῶν, τουτέστι δασμοῖς καὶ τέλεσιν ὑπενήνεκται. Τὸ γὰρ μετρούμενον ὑπὸ φόρον ἐστὶ καὶ τέλη. Εἶτα τούτου γεγονότος καὶ παρ' ἐλπίδα συμβεθηκότος, οὐκ ἦν ὁ κωλύων. Ποῦ δὴ οὖν ἄρα, φησὶν, αἱ δαμιάλεις, ὁ Χαμιῶς, ὁ Δαγῶν, ὁ Βεελφεγῶρ, ὁ Βάαλ, καὶ 25 τὰ ἐν τοῖς τεμένεσι τῆς Σαμαρείας πολυειδῆ χειρόκιμητα; Σεσιγήκασιν, οὐκ ἀντετάξαντο τοῖς μεριζομένοις οὐ βεβοηθήκασιν τοῖς ἰδίῳις προσκυνηταῖς, οὐκ ἐπήγαγον ὀργὴν τοῖς μετροῦσι τὴν γῆν. Τοιοῦτόν τι φησὶ καὶ διὰ φωνῆς Ἰερεμίου περὶ τῶν ἐξ Ἰσραήλ· «Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν ἐροῦσιν· Ἀνάστα καὶ σῶσον 30 ἡμᾶς. Καὶ ποῦ εἰσὶν οἱ θεοὶ σου οὓς ἐποίησας σεαυτῷ; Εἰ ἀναστήσονται καὶ σώσουσί σε ἐν καιρῷ τῆς κακώσεώς σου;», Ἀλλὰ πῶς ἂν ἑτέρους ἐκώσειαν, οἱ πάθοιεν ἂν εὐκόλως πᾶν ὅσον τις ἔλοιτο δρᾶν; Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν «ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ἀργύριον καὶ χρυ-

ἄνω καὶ μὴν ἔχοντας τὴ δύναμη νὰ ὑψώνουν ἑλαφρὸν τὸ πνεῦμα τους πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγίων καὶ τὴν οὐράνια καλλίπολη, νὰ βλέπουν μονάχα τὰ ἐπίγεια, σκύδοντας κατὰ κάποιον τρόπο στὴ γῆ καὶ ἔχοντας στηριγμένο τὸ νοῦ τους, τὸν ὑβριστὴ καὶ μισόθεο, στὰ πρόσκαιρα καὶ σαρκικά.

Στίχ. 4. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ βγεῖ γιὰ σᾶς παροιμία καὶ θὰ ἀκουσθεῖ θρηῆνος σὰν τραγούδι ποῦ θὰ λέγει· Πολλές καὶ μεγάλες ταλαιπωρίες ὑπομείναμε. Ἐνα μέρος τοῦ λαοῦ μου καταμετρήθηκε μὲ τὸ σχοινί, καὶ δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ποῦ θὰ τὸν ἐμπόδιζε καὶ θὰ τὸν ἀπέτρεπε».

18. Θὰ συμβοῦν λέγει ταυτοχρόνως δύο πράγματα, παραβολὴ καὶ θρηῆνος. Καὶ ἡ παραβολὴ βέβαια φαίνεται νὰ σημαίνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ λόγο ποῦ θὰ ἀκούγεται γι' αὐτὰ ἀπὸ τὰ στόματα ὄλων (γιατὶ μνημονεύονται πάντοτε τὰ μεγάλα δεινὰ καὶ ἡ φήμη τους ἀπλώνεται σὲ πόλεις καὶ χῶρες καὶ φτάνει μέχρι τὰ πέρατα ὅλης τῆς γῆς), ἐνῶ ὁ θρηῆνος εἶναι τὰ δόκρυα καὶ οἱ κοπετοὶ στοὺς ὁποίους κάποιον ἄλλοι τυχόν, ἢ καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ξεσπάσουν κλαίγοντας οἱ ἴδιοι τὰ παθήματά τους. Γι' αὐτὸ λέγει· «Πολλές καὶ μεγάλες ταλαιπωρίες ἔχομε ὑποστειῖ». Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὁ τρόπος τῆς ταλαιπωρίας τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Ἐνα μέρος τοῦ λαοῦ μου καταμετρήθηκε μὲ τὸ σχοινί, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ δάλει ἐμπόδιο ἢ νὰ τὸν ἀποτρέψει». Ὁ κληρὸς, λέγει, ποῦ δόθηκε στὸν δικό μου καὶ ἀγαπημένο μου λαὸ (δηλαδὴ στὸν Ἰσραήλ), καταμετρήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δηλαδὴ ὑποβλήθηκε σὲ δασμούς καὶ φόρους. Γιατὶ αὐτὸ ποῦ μετριέται εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ πληρώνει φόρο καὶ τέλη. Ὅταν ὅμως ἔγινε αὐτὸ καὶ συνέβη παρ' ἐλπίδα, δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τὸ ἐμποδίσει. Ποῦ λοιπὸν εἶναι, λέγει, οἱ δαμάλες, ὁ Χαμῶς, ὁ Δαγῶν, ὁ Βεελφεγῶρ, ὁ Βάαλ καὶ τὰ παντὸς εἶδους χειροποίητα ἀγάλματα στὰ τεμένη τῆς Σαμάρειας, Σίγησαν, δὲν ἀντιστάθηκαν σὲ ἐκείνους ποῦ τὰ κομμάτιαζαν, δὲν βοήθησαν τοὺς προσκυνητὲς τους, δὲν ὀργίσθηκαν ἐναντίον ἐκείνων ποῦ μετροῦσαν τὴ γῆ. Κάτι τέτοιο λέγει καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰερεμία γιὰ τοὺς Ἰσραηλιτὲς «Τὸν καιρὸ τῆς θλίψης τους θὰ ποῦν Σήκω καὶ σῶσε μας. Καὶ ποῦ εἶναι οἱ θεοὶ ποῦ κατασκεύασες γιὰ τὸν ἑαυτό σου; Μήπως θὰ σηκωθοῦν καὶ θὰ σὲ σώσουν τὸν καιρὸ τῶν δεινῶν σου;»³⁴. Καὶ πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ σώσουν ἄλλους, αὐτοὶ ποῦ θὰ πάθουν εὐκολὰ ὅ,τι θελήσει νὰ τοὺς κάνει κάποιος, Γιατὶ εἶναι, καὶ εἶναι «ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ἀσήμι καὶ χρυσᾶφι»³⁵, καὶ πέτρα καὶ ξύλα,

σίον», καὶ λίθος καὶ ξύλα, κωφὴ καὶ ἀναίσθητος ὕλη. Ψαλλέτω δὴ οὖν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο πάντες οἱ ποιῶντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς».

5 *Στίχ. 4-5.* «Οἱ ἀγροὶ ὑμῶν διεμετρήθησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἔσται σοι θάλλων σχοινίον ἐν κλήρῳ».

10 *ΙΘ.* Φανεράν ποιεῖται τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν. Ἀπόκληροι γὰρ γεγόνατε, φησί, καὶ μεμέτρηται μὲν τὰ ὑμῶν ἑτέροις, σοὶ δὲ οὐκ ἔξεστι καταμετρεῖν τὰ σά. Πεπονθότας δὲ τοῦτο κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν καὶ τοὺς ἀλαζόνας εὐρήσομεν Ἰουδαίους Ἐ-
10 μπαροινήσαντες γὰρ τῷ Χριστῷ τῶν ἐκνεμηθέντων αὐτοῖς ἀπώλισθον κλήρων. Ἦν μὲν γὰρ πρωτότοκος, καὶ αὐτῶν εἶναι, φησί, τὰς ἐπαγγελίας ὁ σοφώτατος Παῦλος, αὐτῶν τοὺς πατέρας, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ κατὰ σάρκα Χριστόν. Ἐκπέπτωκε δὲ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς εἰς τοῦτο πάσης εὐκλείας εἰσέφρησε δὲ τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς καὶ
15 εἰς τὸν ἐκείνων ἀντανέβη κλήρον· αὐτῶν γὰρ γεγόνασιν αἱ ἐπαγγελίαι, αὐτῶν ὁ Χριστός, αὐτῶν οἱ πατέρες τέκνα χρηματίζουσιν Ἀβραάμ, κατακολουθοῦντες τοῖς ἔχουσι τῆς ἐν ἀκροδυσσίᾳ πίστεως αὐτοῦ. «Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελί-
20 ας, ταῦτα λογίζεται εἰς σπέρμα». Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης τὴν τῶν Ἰουδαίων ὄφρυν καὶ τὸ ἰκανὸν φύσημα καταφέρων, «Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας», φησί, «καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀ-
25 βραάμ». Οὐκοῦν ἀποπέπτωκε μὲν τῆς κληρονομίας ὁ ἀπόπληκτος Ἰσραὴλ, ἀντανέβη δὲ ὡσπερ ἢ ἐξ ἐθνῶν ἀγέλη, καὶ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν τὸν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀξιόληπτον ἀπονέμει κλήρον. Συμπολιταὶ γὰρ γεγόνασι τῶν ἀγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, σύσσωμοί τε τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνότητι διὰ Πνεύ-
30 ματος ἐκλελαμπροσμένοι, τὸν πολύενκτον ἀληθῶς διαζήσονται δίον, ἐν ὁσιότητί τε καὶ ἀγιασμῷ καὶ ἀφθαρσίᾳ.

Στίχ. 5-7. «Ἐν ἐκκλησίᾳ Κυρίου μὴ κλαίετε δάκρουσιν, μηδὲ δακρυέτωσαν ἐπὶ τούτῳ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν· οὐ γὰρ ἀπώσε-

κουφή κι ἀναίσθητη ὄλη. " Ἄς ψάλλει λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ὅμοιοι μ' αὐτοὺς ἄς γίνουν ὅλοι ὅσοι πράττουν αὐτὰ καὶ ὅλοι ὅσοι στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτά»³⁷.

Στίχ. 4-5. «Τὰ χωράφια σας μοιράσθηκαν. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει κάποιος ποὺ θὰ βάλει σχοινὶ καταμέτρησης στὸν κλῆρο».

19. Κάνει φανερὸ τὸ νόημα ὅσων ἔχουν λεχθεῖ. Γίνατε, λέγει ἀπόκληροι καὶ τὰ δικὰ σας ἔχουν μετρηθεῖ ἀπὸ ἄλλους, ἐνῶ σ' ἐσένα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μετρήσεις τὰ δικὰ σου. Αὐτὸ θὰ βροῦμε ὅτι ἔπαθαν καὶ οἱ ἁλαζόνες Ἰουδαῖοι τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη ἐναντίον του, ἔχασαν τοὺς κλήρους ποὺ τοὺς εἶχαν δοθεῖ. Γιατὶ ἦταν πρωτότοκος, καὶ σ' αὐτούς, λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, δόθηκαν οἱ ὑποσχέσεις, τοὺς πατέρες αὐτῶν, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς προῆλθε ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα³⁸. Ἐξέλεσε ὅμως ἀπὸ τὴν ἐλπίδα καὶ ἀπὸ ὅλη τὴ δόξα, γι' αὐτὸ καὶ στὸν κλῆρο τοὺς εἰσχώρησε στὴ θέση τοὺς τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν³⁷. Οἱ ἐπαγγελίες ἔγιναν δικές τους, δικός τους ὁ Χριστός, δικοὶ τους οἱ πατέρες. Γιατὶ εἶναι παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τῆς πίστεως του πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομὴ. «Γιατὶ δὲν εἶναι Ἰσραηλίτες ὅλοι ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ὡς ἀπόγονοὶ του θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»³⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης χτυπώντας τὴν ἀλαζονεῖα τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴ ματαιόδοξη ἔπαρσή τους, λέγει· «Νὰ κάνετε λοιπὸν καρποὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας καὶ μὴ λέτε ὑπερηφανευόμενοι, Πατέρα ἔχομε τὸν Ἀβραάμ. Γιατὶ σὰς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ καὶ ἀπὸ τὶς πέτρες νὰ κάνει παιδιὰ γιὰ τὸν Ἀβραάμ»³⁹. Ἐξέλεσε λοιπὸν ἀπὸ τὴν κληρονομία ὁ ἀνόητος Ἰσραήλ, καὶ ξεφύτρωσε κατὰ κάποιον τρόπο στὴ θέση του τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν καὶ σ' αὐτοὺς ἀπονέμει ὁ Χριστὸς τὸν ἐνδοξο καὶ ἄξιον ἀποκτηθεῖ κλῆρο. Ἐγιναν δηλαδὴ συμπολίτες τῶν ἀγγέλων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, μὲ κοινὸ μὲ τὸν Χριστὸ σῶμα, καὶ καταλαμπρισμένοι μέσω τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν ἐνότητά του μὲ αὐτόν, θὰ ζήσουν ἀληθινὰ τὸν πολυπόθητο βίον μὲ ὁσιότητα, ἁγιασμὸ καὶ ἀφθαρσία.

Στίχ. 5-7. «Συγκεντρωμένοι στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου μὴν κλαῖτε χωρὶς κέρδος καὶ μὴ χίνετε δάκρυα γι' αὐτὸ· γιατί δὲν θὰ ἀπαλλαγεῖ

37. Ρωμ. 11, 25.

38. Ρωμ. 9, 6, 8.

39. Ματθ. 3, 8-9.

ται ὄνειδη ὁ λέγων Οἶκος Ἰακώβ παρώργισε Πνεῦμα Κυρίου. Εἰ ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ ἐστίν;».

Κ. ᾿Αρ' οὖν ἀπειρογεί του μετανοεῖν ἐλέσθαι τὸν Ἰσραήλ; Ἀνακόπτει δέ, εἰπέ μοι, τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἡμερότητα Θεός, κἂν εἰ βούλοιντο μαθεῖν τὰ αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατα, καὶ δοῶν ἤδη πως τὸ ἀνδάνον αὐτῶ; Οὐ τοῦτο, φησὶν, ἀλλ' ἔθος τισίν, εἰ ὑπὸ του τυχόν τῶν σοφῶν πεπλημιεληκότες ἐλέγχοντο, τὸν τῆς μεταγνώσεως τρόπον μέχρι μόνου τοῦ δακρῦσαι μετρεῖν, καὶ ὁμολογεῖν μὲν τὴν ἁμαρτίαν, τούτῳ τε καὶ μόκῳ ζητεῖν τὴν ἄφεσιν, οὐ μὴν ἔτι καὶ 10 τῶν προκειμένων αὐτοῖς καταλήγειν κακῶν. Τοῦτό τινες ἔδρων τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ὡς μηδὲ αὐτῶν ἔσθ' ὅτε φείδεσθαι τῶν ἀμφίων. Ἀλλὰ τί φησιν ὁ εἰς καρδίαν ὀρῶν καὶ νεφρούς; «Ἐπιστρέψατε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν, ἐν νηστεία καὶ ἐν κλαυθμῷ καὶ ἐν κοπετῷ, καὶ διαρῶήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ μὴ τὰ ἱμάτια 15 ὑμῶν». Ὅτι τοίνυν ψιλὸν ἐξ ὀμμάτων καταχέοντες δάκρυον, καὶ χρηστοεπεῖν ὑποκρινόμενοι, τῶν γε μὴν ἰδίων οὐ καταλήγοντες θελημάτων, οὐκ ἂν εὐμενῆ καὶ πρᾶον ἐφ' ἑαυτοῖς καταστήσειαν τὸν Κριτὴν, ἐκδιδάσκει λέγων «Ἐν ἐκκλησίᾳ Κυρίου μὴ κλαίετε δάκρυοι». Μὴ ποιεῖτέ φησι πένθους οἶκον τὸν θεῖον ναόν μηδὲ ἐπὶ 20 τούτῳ δακρῦετε, ὥστε δοκεῖν ἐν οἴκῳ μόνον κλαῦσαι Θεοῦ (ἀνόνητον γὰρ τὸ τοιόνδε παντελῶς), μήτε μὴν ἐκεῖνο λεγόντων τινές «Οἶκος Ἰακώβ παρώργισε Πνεῦμα Κυρίου». Ἀποτρίψαιτο γὰρ ἂν ἠκιστά γε τοὺς ἐφ' οἷς πεπλημιέληκεν ὄνειδισμούς, κἂν εἰ ἔλοιτό τις ταῖς οὕτω χρησταῖς ἀποκεχρηῆσθαι φωναῖς.

25 «Εἰ ταῦτά ἐστι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ;». Καὶ ποῖα δὴ ταῦτα, φησὶν «Ἐγένοντο λογιζόμενοι κόπους, καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν ταῖς κοίταις αὐτῶν, καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ συνετέλουν αὐτά, καὶ οὐκ ἦσαν πρὸς τὸν Κύριον τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ ἐπεθύμουν ἀγρούς, καὶ διήρπαζον ὀρφανούς, καὶ οἴκους κατεδυνάστευον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ». Οὐκοῦν εἰ τοιάδε, φησὶν, εἶεν αὐτοῦ τὰ ἐπιτηδεύματα, πῶς ἂν διακρούσαιτο τὰ ὄνειδη, ψιλὸν καταχέων δάκρυον, ὁμολογῶν τε καὶ λέγων, «Οἶκος Ἰακώβ παρώργισε Πνεῦμα Κυρίου; Χρὴ δὴ οὖν ἄρα μετανοεῖν ἠρημένους ἀπαλλάττεσθαι μὲν τῶν εἰς φανλότητα ἐγκλημάτων, δακρῦειν δὲ οὕτω καὶ ἐξομολογεῖσθαι Θεῷ, τε-

ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτὸς πὺν λέγει, «Ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ παρόργισε τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου. Μήπως αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα του;».

20. Ἐμποδίζει ἄραγε τὸν Ἰσραήλ νὰ μετανοήσῃ; Διακόπτει, πές μου, τὴν ἀγαθότητὰ του πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, ἐφόσον θὰ ἤθελαν νὰ μάθουν αὐτὰ πὺν εἶναι ἀπολύτως πρέποντα γι' αὐτοὺς καὶ νὰ πράξουν ἔτσι αὐτὸ πὺν εἶναι ἀρεστὸ σ' αὐτόν; Ὁχι αὐτό, λέγει, ἀλλ' εἶναι συνήθεια κάποιων, ἂν τυχὸν ἐλεγχοῦν ἀπὸ κάποιο σοφὸ ἐπειδὴ ἔχουν ὑποπέσει σὲ πλημμέλημα, ν' ἀνεβάζουν τὸ μέτρο τῆς μετάνοιας μόνο μέχρι τὰ δάκρυα, καὶ νὰ ὁμολογοῦν βέβαια τὴν ἁμαρτία τους, καὶ μ' αὐτὸ μόνο νὰ ζητοῦν τὴ συγχώρηση, ὄχι ὅμως καὶ νὰ σταματοῦν τὰ πλημμελήματά τους. Αὐτὸ ἔκαναν κάποιοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, ὥστε νὰ μὴ σέβονται οὔτε τὰ ἴδια τὰ ἐνδύματά τους. Τί λέγει ὅμως αὐτὸς πὺν βλέπει τὴν καρδιά καὶ τοὺς νεφρούς;⁴⁰ «Ἐπιστρέψτε σ' ἐμένα μὲ ὅλη τὴν καρδιά σας, μὲ νηστεία καὶ μὲ κλάματα καὶ κοπετὸ, σχίστε τὶς καρδιές σας, καὶ ὄχι τὰ ροῦχα σας»⁴¹. Ὅτι λοιπὸν χύνοντας μόνο δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια σας καὶ ὑποκρινόμενοι τὸν καλὸ λόγο, μὴ σταματώντας ὅμως τὰ θελήματά σας, δὲν θὰ κάνετε γιὰ σᾶς εὐμενῆ καὶ πρᾶο τὸν κριτὴ, τὸ διδάσκει λέγοντας «Μὴν κλαῖτε μὲ δάκρυα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου». Μὴ κάνετε στίπι πένθους τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ χύνετε δάκρυα γι' αὐτὸ τὸ λόγο, γιὰ νὰ φανεῖτε μόνο ὅτι κλαίσατε στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι τελείως ἀνώφελο), οὔτε νὰ λένε κάποιοι ἐκεῖνο· «Ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ παρόργισε τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου». Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσε καθόλου νὰ κρύψει τὶς κατηγορίες γιὰ τὰ πλημμελήματά σου, ἀκόμα κι ἂν ἤθελε κάποιος νὰ χρησιμοποιοῦσε τοὺς τόσο εὐσεβεῖς αὐτοὺς λόγους.

«Μήπως αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα του;». Καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ, λέγει· «Σκέφτονταν κόπους καὶ ἔκαναν στὸ κρεβδάτι τους πονηρὰ σχέδια, καὶ μόλις ξημέρωνε ἡ ἡμέρα τὰ ἐφάρμοζαν, καὶ δὲν ἕψωναν τὰ χέρια τους πρὸς τὸν Κύριο. Ἐπιθυμοῦσαν χωράφια, ἄρπαζαν ἀπὸ τὰ ὄρφανά, καταπίεζαν οἰκογένειες, λήστευαν τὸν ἄνδρα καὶ τὸ στίπι του, τὸν ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομία του»⁴². Ἄν λοιπὸν εἶναι τέτοια, λέγει, αὐτὰ πὺν κάνει, πῶς θ' ἀντικρούσει τὴν κατηγορία, χύνοντας ἀπλῶς δάκρυα, ὁμολογώντας καὶ λέγοντας, «Ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ ἐξόργισε τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου»; Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ θελήσουν νὰ μετανοήσουν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς κατηγορίες γιὰ φαυλότητα, καὶ τότε νὰ κλάψουν καὶ νὰ ἔξο-

40. Ψαλμ. 7, 9. Ἱερ. 17, 10. Ἀποκ. 2, 23.

41. Ἰωήλ 2, 12-13.

42. Μιχ. 2, 1-2.

τιμηκότας ἤδη τὸ ἀγαθουργεῖν. Ὁ γὰρ Θεὸς οὐχ ἀπλῶς εἰς δάκρυον, οὐδὲ εἰς χρηστοὺς ἐμβλέσεται λόγους, ἀλλ' εἰς ἦθη καὶ τρόπους. Ὀνησιφόρον δὲ τότε δὴ, τότε τὸ κλαίειν ἔσται, φησί, τισίν, ὅταν φαίνωνται τῆς ἀγαθουργίας οἱ τρόποι τῆ τῆς φανλότητος ἀνατροπῆ συνεισθέοντες. Ἀναιρουμένης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς ἁμαρτίας, ἢ τῆς ἀρετῆς παρειστρέχει γένεσις.

Στίχ 7-8. «Οὐχ οἱ λόγοι αὐτοῦ εἰσὶ καλοὶ μετ' αὐτοῦ, καὶ ὀρθοὶ πεπόρευνται; Καὶ ἔμπροσθεν ὁ λαός μου εἰς ἔχθραν ἀντέστη κατέναντι τῆς εἰρήνης αὐτοῦ».

10 ΚΑ'. Καταιτιᾶται δὴ πάλιν ὡς εἰωθότας μὲν ἀριστοεπεῖν, ἀσύμβατον δὲ τοῖς λόγοις τὴν διάνοιαν ἔχοντας. Ὀρθοὶ μὲν γὰρ, φησίν, οἱ παρ' αὐτοῖς γίνονται λόγοι, καλοὶ δὲ λίαν ὁμολογοῦσι γὰρ τὰ ἐγκλήματα, χρηστόν τε καὶ ἀγαθὸν ὀνομάζουσι τὸν Θεόν, καὶ κατειρωνεύονται πολυτρόπως, ἔργοις γε μὴν αὐτὸν παροτρύ-
15 νοντες οὐ διαλελοίπασιν. Ἴδοι δ' ἂν τις αὐτοὺς ἐαυτοῖς γεγονότας ἔχθρους, καὶ τὴν σφῶν αὐτῶν ἀποσοβοῦντας εἰρήνην. Αὐτὸς γὰρ ὁ λαός μου ἀντικατέστη, φησίν, ὡς ἔχθρὸς τῆ ἐαυτοῦ εἰρήνη. Ἐξὸν γὰρ αὐτοὺς ἐν εὐπαθείαις εἶναι καὶ τρυφαῖς καὶ ἐν δεδαίω τῆς δόξης καὶ ἐρηραιομένην ἔχειν τὴν εὐθυμίαν, εἰ τετίμηται Θε-
20 ὁς, ἐθελοντὶ κατώλισθον εἰς ἀπόστασιν. Ταύτητοι καὶ τὸ ἐν εἰρήνῃ διατελεῖν ἀποβεβληκότες, αὐτόκλητον ὥσπερ ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς ἐπεγείρουσι πόλεμον.

Ὅτι δὲ οὐχὶ πάντως ἀκερδὲς τὸ χρηστοεπεῖν πρὸς Θεὸν τοὺς ἡμαρτηκότας, ἤγουν εἰ ἔλοιτό τις τοῖς ἰδίους πταιίσμασιν ἐπερυθρι-
25 ἂν, ἐξ αὐτῆς ἀποδείξομεν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων περὶ τοῦ Ῥοδοάμ: «Καὶ ἐγένετο ὡς ἠτομιάσθη ἡ βασιλεία Ῥοδοάμ καὶ ὡς «κατεκρατήθη, ἐγκατέλιπε τὰς ἐντολὰς Κυρίου, καὶ πᾶς Ἰσραὴλ μετ' αὐτοῦ». Εἶτα Σουσακεῖμ ὁ τῶν Αἰγυπτίων τύραννος κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων ὡ-
30 πλίζετο, καὶ πανστρατιᾷ τῆς οἰκείας ἐξέθει γῆς. Ἀφικνεῖτο δὲ μετὰ τοῦτο «Σαμαΐας ὁ προφήτης πρὸς Ῥοδοάμ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας Ἰούδα, τοὺς συναχθέντας εἰς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ προσώπου Σουσακεῖμ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς Οὕτως εἶπε Κύριος Ὑμεῖς ἐγκατελίπετέ με, καὶ γὰρ ἐγκαταλίπω ὑμᾶς ἐν χειρὶ Σουσακεῖμ. Καὶ ἠσχύνθησαν», φησίν, «οἱ ἄρχοντες Ἰσραὴλ καὶ ὁ βασιλεύς, καὶ εἶπον Δί-

μολογηθοῦν στὸν Θεό, ἔχοντας ἤδη τιμήσει αὐτὸν μὲ τὴν ἀγαθοεργία τους. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν κοιτάζει ὀπλῶς τὰ δάκρυα καὶ τοὺς καλοὺς λόγους, ἀλλὰ προσέχει τὶς συνήθειες καὶ τὸν τρόπο. Τότε λοιπὸν θὰ γίνῃ ὠφέλιμο καὶ τὸ κλάμα, ὅταν φανερωθοῦν οἱ τρόποι τῆς ἀγαθοεργίας μὲ τὴν ἀνατροπὴ τῆς φαυλότητος. Γιατὶ ὅταν θανατωθεῖ μέσα μας ἡ ἀμαρτία, τρέχει ἀμέσως νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀρετή.

Στίχ. 7-8. «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι του καλοὶ καὶ δὲν πορεύονται ὀρθά; Καὶ στὸ παρελθὸν ὁ λαὸς μου ἀντιτάχθηκε μὲ ἐχθρότητα ἀπέναντι στὴν εἰρήνη του».

21. Τοὺς κατηγορεῖ πάλι ὅτι ἦταν συνηθισμένοι στὰ καλὰ λόγια, ἀλλ' εἶχαν ἀσύμβατη μὲ τὰ λόγια διάνοια. Naί, λέγει, εἶναι ὀρθοὶ οἱ λόγοι τους καὶ πολὺ ὠραῖοι, γιατί ὁμολογοῦν τὰ ἐγκλήματά τους, ὀνομάζουν τὸν Κύριο καλὸ καὶ ἀγαθό, ἀλλὰ τὸν κατειρωνεύονται μὲ κάθε τρόπο, μὴ σταματώντας νὰ τὸν ἐξοργίζουν ἀδιάκοπα μὲ τὰ ἔργα τους. Καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι ἔγιναν ἐχθροὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ διώχνουν ἀπὸ κοντὰ τους καὶ τὴν ἴδια τους τὴν εἰρήνη. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ λαὸς μου, λέγει, ἀντιστάθηκε σὰν ἐχθρὸς στὴν εἰρήνη του. Ἐνῶ δηλαδὴ μπορούσαν νὰ ζοῦν στὴν καλοπέραση καὶ στὴν ἀπόλαυση καὶ μὲ ἀμετακίνητη δόξα καὶ εὐθυμία σταθερή, ἂν εἶχαν τιμήσει τὸν Θεό, γλίστρησαν μὲ τὴ θέλησή τους στὴν ἀπομάκρυνση. Γι' αὐτό, καὶ ἔχοντας ἀπορρίψει τὸ νὰ ἔχουν εἰρηνικὴ ζωὴ, αὐτόκλητο ἐπισύρουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς κεφαλῆς τους.

“Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι ὀπωσδήποτε χωρὶς κέρδος τὸ νὰ ἀπευθύνουν, ὅσοι ἀμάρτησαν, χρηστὸς λόγους πρὸς τὸν Θεό, ἢ νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ ἀμαρτήματά τους, θὰ τὸ ἀποδείξομε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεόπνευστη Γραφή. Πράγματι ἔχει γραφεῖ στὴ Β΄ Παραλειπομένων γιὰ τὸν Ροδοάμ: «Ὅταν ἐτοιμάσθηκε ἡ βασιλεία γιὰ τὸν Ροδοάμ καὶ τὴν ἔλαβε, ἐγκατέλειψε τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ μαζί του ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός». Ἐπειτα ὁ Σουσακεὶμ, ὁ τύραννος τῶν Αἰγυπτίων, προετοίμαζε ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ξεχύθηκε μὲ ὅλο τὸ στρατό του ἀπὸ τὴ χώρα του. Πῆγε στὴ συνέχεια «ὁ Σαμαίας ὁ προφῆτης στὸν Ροδοάμ καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Ἰούδα πού συνάχθηκαν στὴν Ἱερουσαλήμ προτοῦ ἔρθῃ ὁ Σουσακεὶμ καὶ τοὺς εἶπε: «Αὐτὰ εἶπε ὁ Κύριος: Ἐσεῖς μ' ἐγκαταλείψατε, θὰ σᾶς ἀφήσω καὶ ἐγὼ στὰ χέρια τοῦ Σουσακεὶμ. Ντροπῆθηκαν τότε», λέγει, «οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπαν: Ἐχει δίκαιο ὁ Κύριος. Καὶ ὅταν εἶδε ὁ Κύριος ὅτι ντροπῆθηκαν, μίλησε

καιος ὁ Κύριος. Καὶ ἐν τῷ ἰδεῖν Κύριον ὅτι ἐνετρόπησαν, καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Σαμαίαν, λέγων Ἐνετρόπησαν, οὐ καταφθερῶ αὐτούς». Εἶτα πάλιν φησί· «Καὶ ἐν τῷ ἐντραπήναι αὐτὸν ἀπεστράφη ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὀργὴ Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς καταφθορὰν εἰς τέλος· καὶ γὰρ ἐν τῷ Ἰούδα», φησὶν, «ἦσαν λόγοι ἀγαθοί».

Ὅρας οὖν, ὅπως οὐκ ἀκερδὲς τὸ ἀγαθοὺς ἔχειν ἐπὶ γλώττης λόγους, εἰ παρέποιοτο τὸ ἐντρέπεσθαι, καὶ τὰ ἐφ' οἷς πεπλημιέληκε τις κατερυθριᾶν; Οὐκοῦν, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, «Οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει», καὶ αὐτὸς δέ που Χριστὸς ἀναφανδὸν ἔφη· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Εἰκαῖον οὖν ἄρα, καθάπερ ἔφην ἄρτίως, τὸ χρηστὰ λέγειν περὶ Θεοῦ, ὅτε τὸ ἐν ἔργοις εὐδόκιμον οὐ παρομαρτεῖ.

15 **Στίχ. 8.** «Τὴν δορὰν αὐτοῦ ἐξέδειραν, τοῦ ἀφελέσθαι ἐλπίδα συντριμμὸν πολέμου».

ΚΒ. Ἐπιφέρει πάλιν τοῖς καθηγεῖσθαι λαχοῦσι τῆς τῶν ἀγελαίων ἀπωλείας τὰ ἐγκλήματα. Οὐ γὰρ ἂν ἱκανῶς ἔχοντες εἰς γε τὸ δύνασθαι παιδεύειν αὐτούς, καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν τε καὶ ἀδιάστροφον ἀποκομίζειν τρίβον, καὶ ἀντέχεσθαι μὲν ὅτι μάλιστα φιλεῖν τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας, ὡς ἀχρεῖον δὲ καὶ ολέθρου πρόξενον ἀπορῥύπτειν καὶ ἀπωτάτω ποιεῖσθαι τὸ προσκεῖσθαι γλυπτοῖς, αὐτοὶ γεγόνασιν ὀλετῆρες καὶ φθορεῖς, πρὸς πᾶν τὸνναντίον τὰς τῶν ὑπὸ χεῖρα μετατρέποντες γνώμας, καὶ Θεοῦ μὲν ἀποφοιτᾶν ἀναπειθόντες, ἐπα-
25 γάλλεσθαι δὲ μᾶλλον τοῖς τῆς πλανήσεως τρόποις. Ταύτητοι Θεῷ προσκρούοντες, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος ἀπώλισθον, ἣν εἶπερ ἔχοντες διετέλουν, οὐδὲν τὸ ἀπειρογον ἦν καταθλεῖν δύνασθαι τῶν ἐχθρῶν. Οὐκοῦν ὡς ἐπὶ προβάτου φησὶν, ὅτι «τὴν δορὰν αὐτοῦ ἐξέδειραν, τοῦ ἀφελέσθαι ἐλπίδα συντριμμὸν πολέμου». Ὁμοιον
30 ὡς εἰ λέγοι· Γυμνὸν ἀποφήναντες τῶν ἐξ ἐλπίδος περιβλημάτων, ἀπαφιάσαντες δὲ ὡσπερ τῆς παρ' ἐμοῦ φροντίδος καὶ ἐπικουρίας, εὐπαθῆ καὶ εὐάλωτον ἀποτετελέκασιν. Παρήρηται γὰρ αὐτῶν ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς, τοῦτο δὲ ἦν αὐτοῖς τοῦ πολέμου τὸ σύντριμμα. Ὡσπερ

42α. Β' Παραλ. 12, 1-7.

44. Α' Κορ. 4, 20.

43. Ὁπ. π. 12.

45. Ματθ. 7, 21.

στόν Σαμαία καὶ τοῦ εἶπε· Ἔλασαν, δὲν θὰ τοὺς καταστρέψω»^{42α}. Κι ἔπειτα πάλι λέγει· «Καὶ ἀφοῦ ἔνοιωσαν ντροπὴ ἀπέναντί του, ἔπαυσε ἔναντίον τους ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου καὶ δὲν κατέληξε τὸ πρᾶγμα στὴν καταστροφὴ τους. Γιατὶ καὶ μέσα στὸν Ἰούδα», λέγει, «ἀκούγονταν λόγοι καλοὶ»⁴³.

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι χωρὶς κέρδος τὸ νὰ ἔχει κανεὶς στὸ στόμα του καλοὺς λόγους, ἂν βέβαια ἀκολουθεῖ ἡ ντροπὴ καὶ τὸ νὰ κοκκινίζει κανεὶς ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διέπραξε; Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν κερδίζεται μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῶν λόγων»⁴⁴. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει κάπου ρητὰ· «Δὲν θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μοῦ λέγει, Κύριε, Κύριε, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου στὸν οὐρανὸ»⁴⁵. Εἶναι ἀνώφελο λοιπὸν, ὅπως εἶπα μόλις, τὸ νὰ λέγει κανεὶς καλοὺς λόγους γιὰ τὸν Θεό, ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ εὐδοκίμηση σὲ ἔργα ἀρετῆς.

Στίχ. 8. «Ἐγδαραν τὸ δέρμα του, γιὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν κάθε ἐλπίδα ἀνόρθωσής του ἀπὸ τὴ συντριβὴ τοῦ πολέμου».

22. Προσάπτει πάλι σὲ ὅσους εἶχαν ἀναλάβει τὴν ἡγεσία τῆς κατηγορίας γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ λαοῦ. Γιατὶ μὴν μπορῶντας νὰ τοὺς παιδεύσουν καὶ νὰ βαδίζουν στὸν ὀρθὸ καὶ ἀδιάστροφο δρόμο, καὶ νὰ ἐπιδίδονται σ' αὐτὸ ποὺ κατ' ἐξοχὴ ἀγαπᾶ, στὴν εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ ν' ἀπορρίπτουν ὡς ἀχρεῖο καὶ πρόξενο ὀλέθρου καὶ ν' ἀπωθοῦν ὅσο πιὸ μακριὰ γίνεται τὴν προσκύνηση τῶν ἀγαλμάτων, ἔγιναν οἱ ἴδιοι καταστροφεῖς καὶ ὀλέθριοι, μετατρέποντας τῆς γνῶμης τῶν ὑποτακτικῶν τους σὲ κάθε ἀντίθετο καὶ πείθοντάς τους ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἀντίθετα νὰ χαίρονται μὲ τοὺς τρόπους τῆς πλάνης τους. Γι' αὐτὸ, προσκρούοντας στὸν Θεό, ἔχασαν καὶ τὴν ἐλπίδα τους σ' αὐτόν, τὴν ὁποία ἂν τὴν εἶχαν, τίποτε δὲν θὰ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ κατανικοῦν τὸν ἐχθρό. Σὰ νὰ πρόκειται λοιπὸν γιὰ πρόβατο, «Ἐγδαραν», λέγει, «τὴν προβιά του, γιὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν κάθε ἐλπίδα ἐπανόρθωσής του ἀπὸ τὴ συντριβὴ του ἀπὸ τὸν πόλεμο». Εἶναι σὰ νὰ λέγει· Τὸν παρουσίασαν γυμνὸ ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τῆς ἐλπίδας, καὶ ἀπογυμνώνοντάς τον ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴ βοήθειά μου, τὸν ἔκαναν κατάλληλη καὶ εὐκολὴ λεία τοῦ ἐχθροῦ. Ἀφαιρέθηκε ἡ ἐλπίδα τους πρὸς τὸν Θεό, καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ συντριβὴ τους ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ὅπως δηλαδὴ γιὰ τὰ ἄλογα ζῶα εἶναι

γὰρ τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων ἀσφαλὲς ἀμφίον ἢ δορὰ (κομιδῇ γὰρ εὐπαθὲς τὸ γυμνὸν σαρκίον), οὕτω καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀσφαλὲς περίβλημα καὶ δορὰ τις ὥσπερ, τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἢ δύναμις, ἣν εἴπερ ἔχομεν κατ' οὐδένα τρόπον λυποῦντες Θεόν, κατευμεγεθήσομεν τῶν ἐχθρῶν, καὶ περισσόμεθα μὲν πολέμου παντός σαρκικοῦ τε καὶ νοητοῦ, «ἐπιδησόμεθα δὲ καὶ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον, καὶ καταπατήσομεν λέοντα καὶ δράκοντα», κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀναμέλψομεν δὲ πεποιθότες· «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ».

10 Στίχ. 9. «Διὰ τοῦτο ἡγούμενοι λαοῦ μου ἀπορῥιφήσονται ἐκ τῶν οἴκων τρυφῆς αὐτῶν, διὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν ἐξώσθησαν».

ΚΓ'. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, οἱ ταῖς εἰσηγήσεσι καὶ ταῖς νουθεσίαις ὠφελεῖν δυνάμενοι τοὺς ὑπεξευγμένους, οἱ χειραγωγοὶ καὶ 15 πατέρες, οἱ πομμένες καὶ ἐπιστάται τὴν δορὰν αὐτοῦ ἐξέδειραν, καὶ ἀφείλαντο τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς Θεόν, δι' ἧς εὐκολον ἦν πάντα συντρίβεσθαι πόλεμον, ταύτητοι δικαίως τὰ οἴκοι μεθέντες ἀγαθά, καὶ τῶν ὄτι μάλιστα φιλαιτάτων ἐστερημένοι, τέρψεώς τε καὶ τρυφῆς ἀπωλισθηκότες, βαδιοῦνται πρὸς ἐχθρούς, καὶ πικρούς 20 τῆς ῥαθυμίας καὶ τῆς φαυλότητος ἀποτίσουσι λόγους. Ὅτι δὲ τοῦ παθεῖν οὐχ ἕτερός τις αὐτοῖς, αὐτοὶ δὲ μᾶλλον σφίσιν αὐτοῖς γεγόνασιν ἀφορμή, σαφηνίζει λέγων· «Διὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν ἐξώσθησα». «Οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα περρωτοῖς», κατὰ τὸ γεγραμμένον· «αὐτοὶ γὰρ οἱ φόνου μετέχοντες, 25 θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακὰ». Αὐτοὶ δὴ οὖν ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἀδικήσομεν, εἰ δορὰν ἐθέλομεν ἢ μὴ θέμις ἐκπεμπόμεθα δὲ καὶ ἐξ οἴκων τρυφῆς. Οἱ γὰρ Θεῷ προσκρούοντες, τὰς ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς οὐκ ὄψονται μονάς, ἀμέτοχοι δὲ μενοῦσι καὶ τῆς τῶν ἀγίων ἐλπίδος καὶ τῆς εἰς αἰῶνα τρυφῆς. Ἄλλ' οἱ γε σοφοὶ τε καὶ ἀγα- 30 θοὶ καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων διανενευκότες, οὐκ ἐν τούτοις ἔσονται, φησὶν, ἔξουσι δὲ πόλιν τὴν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, καὶ ταῖς ἄνω μοναῖς ἐνδαιτηθήσονται, καὶ τοῖς οὐρανόις ἐντροφῶντες ἀγαθοῖς.

ἀσφαλές ἔνδυμα τὸ δέρμα (γιατὶ εἶναι πάρα πολὺ εὐπαθὴς ἢ γυμνὴ σάρκα), ἔτσι καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους εἶναι ἔνδυμα ἀσφάλειας καὶ σὰν κάποιο δέρμα, ἢ δύναμη τῆς ἐλπίδας στὸν Θεό, τὴν ὁποία ἂν τὴν ἔχομε καὶ δὲν λυποῦμε μὲ κανένα τρόπο τὸν Θεό, θὰ σταθοῦμε ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ νικήσουμε σὲ κάθε πόλεμο σαρκικὸ καὶ νοητό, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Θὰ πατήσουμε ἐπάνω σὲ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο, καὶ θὰ καταπατήσουμε τὸ λιοντάρι καὶ τὸν δράκοντα»⁴⁶, καὶ θὰ ἀναπέμψομε μὲ θάρρος τὸν ὕμνο· «Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει σ' ἐσένα»⁴⁷.

Στίχ. 9. «Γι' αὐτὸ οἱ ἡγέτες τοῦ λαοῦ μου θ' ἀπορριφθοῦν ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς τρυφῆς τους, καὶ ἡ ἀπόρριψή τους θὰ γίνῃ ἐξαιτίας τῶν πονηρῶν πράξεών τους».

23. Ἐπειδὴ, λέγει, αὐτοὶ ποὺ μὲ τὶς διδασκαλίες καὶ τὶς συμβουλές τους μποροῦν νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ὑποτακτικούς τους, οἱ χειραγωγοὶ καὶ πατέρες, οἱ ποιμένες καὶ ἐπιστάτες, ἔγδαραν τὸ δέρμα του καὶ ἀφαίρεσαν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό, μὲ τὴν ὁποία ἦταν εὐκόλο νὰ συντρίβουν κάθε πόλεμο, γι' αὐτὸ δίκαια ἀφήνοντας τὰ ἀγαθὰ τῆς πατρίδας καὶ στερημένοι τὰ πρὸ ἀγαπητά τους, ἀλλὰ καὶ χάνοντας τὶς τέρψεις καὶ τὶς ἀπολαύσεις τους, θὰ βαδίσουν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ ἀπολογηθοῦν πικρὰ γιὰ τὴ ραθυμία καὶ τὴ φαυλότητά τους. "Ὅτι ὅμως γιὰ τὰ παθήματά τους αἴτιος γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος, ἀλλ' εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Ἐκδιώχθησαν ἐξαιτίας τῶν πονηρῶν πράξεών τους». Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «δὲν ἀπλώνονται ἄσκοπα τὰ δίχτυα γιὰ τὰ πουλιά. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ μετέχουν στὸ φόνο θυσαυρίζουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους δεινά»⁴⁸. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι λοιπὸν θὰ ἀδικήσουμε τοὺς ἑαυτούς μας, ἂν θέλομε νὰ πράττομε ὅσα δὲν εἶναι θεμιτά, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐκδιωχθοῦμε ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς τρυφῆς μας. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ προσκρούουν στὸν Θεὸ δὲν θὰ δοῦν τὶς ἄνω καὶ οὐράνιες μονές, ἀλλὰ θὰ μείνουν ἀμέτοχοι καὶ τῆς ἐλπίδας τῶν ἁγίων καὶ τῆς αἰώνιας τρυφῆς. Ἀντίθετα οἱ σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι καὶ ὅσοι σπεύδουν πρὸς κάθε ἀξιέπαινο, δὲν θὰ ὑποστοῦν, λέγει, ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ θὰ βρεθοῦν σὰν σὲ πόλη στὴν Ἐκκλησία τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ ζήσουν σὲς ἄνω κατοικίες, ἀπολαμβάνοντας πλουσιοπάροχα τὰ οὐράνια ἀγαθὰ.

48. Παροιμ. 1, 17-18.

Στίχ. 9-10. «Ἐγγίσατε ὄρεσιν αἰωνίοις. Ἀνάστηθι καὶ πορεύου, ὅτι οὐκ ἔστι σοι αὕτη ἀνάπανσις».

ΚΔ'. Ἔστι μὲν ἔτι πρὸς τοὺς καθηγεῖσθαι λαχόντας ὁ λόγος. Κατειρωνεύεται δέ, καὶ οἶον ἐν ἡθελί γέγονε, τὸ λυποῦν εἰσφέρων ὡς χρήσιμον. Μονονουχὶ γάρ φησιν· Ὡ λαῶν ἡγούμενοι, τάχα που βαρὺ τε καὶ φορτικὸν ὑμῖν εἶναι δοκεῖ τὸ οἴκοι τετρουφᾶν, καὶ τὴν ἐνεγκοῦσαν ἔχειν, καὶ ἐν εἰρήνῃ διατελεῖν, καὶ τὴν ἐλευθέρους πρέπουσαν ποιεῖσθαι δίαιταν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ὑμῖν, ὡς ἔοικεν, εὖ ἔχειν δοκεῖ, βαδίζετε πρὸς ἐχθρούς, ἀποτρέχετε πρὸς γῆν τὴν Περ-
10 σῶν τε καὶ Ἀρμενίων. «Ἐγγίσατε τοῖς αἰωνίοις ὄρεσι»· φησὶ δὲ τὰ Ἀραράτ αἰώνια δέ, ἢ ὅτι μακροὺς ἐν αὐτοῖς ἔμελλον διατελέσαι χρόνους, ἢ τὰ ἐξ αἰῶνος διαδόητα, διὰ τοι τάχα τὸ ἐν αὐτοῖς ἀπομείναι τὴν κιβωτόν. Ἴοι δ' ἂν ὁ λόγος καὶ κατὰ τῶν ἐν τοῖς καιροῖς τῆς ἐπιδημίας Ἰουδαίων, οἱ ταῖς τῶν γραμματέων τε καὶ Φαρισαί-
15 ῶν ἐπόμενοι γνώμαις οὐ προσίεντο τὴν πίστιν. Ὁρη μὲν γὰρ ὥσπερ καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς ἦσαν διαφανέστεροι, καὶ τοῖς τῆς ἱερωσύνης ἀντήμασιν ὑψοῦ τε ἠρμένοι, καὶ εἰς λῆξιν ἦκοντες δόξης. Ἀλλ' ἦν ἐκεῖνα πρόσκαιρα· πέπανται γὰρ ἡ σκιά, πεπαλαίωται δὲ ὥσπερ ἡ ἐν τύποις λατρεία, ἠρογησε δὲ καὶ τὸ ἱερόν τὸ τηνικάδε γέ-
20 νος. Ὁρη γὰρ ἀνεδείχθη λοιπὸν τὰ αἰώνια, τουτέστιν οἱ τῆς νέας διαθήκης κήρυκες τε καὶ διάκονοι, οἱ τὸ Χριστοῦ λαλοῦντες μυστήριον, οἱ διαδόητοι καὶ διαφανέστατοι καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑψώμασι διαπρέποντες.

Ὁρη γὰρ αὐτοὺς καὶ δι' ἑτέρου προφήτου κατονομάζει Θεός, 25 οὕτω λέγων «Καὶ ἀποσταλάξει τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ πάντες οἱ βουνοὶ σύμφυτοι ἔσονται». Γλυκὺς γὰρ λίαν τῶν θεηγόρων ὁ λόγος, καὶ αὐτοῦ μέλιτος ἡδίων τοῖς γε ἀληθῶς φιλοθεωτάτοις, οἷς ἂν εἶη καὶ πρέπον εἰπεῖν τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ· «Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στό-
30 ματί μου». Τούτοις δὴ οὖν ἄρα τοῖς νοητοῖς ὄρεσιν οἱ οὕτω πεπιστευκότες, εἰ γένοιτο πλησίον, κατὰ σχέσιν δὲ δηλονότι τὴν πνευματικὴν, εὐρήσουσι τὴν ἀνάπανσιν. Ἀποφορτιοῦνται γὰρ εὐθὺς τὴν ἐπισκήψασαν ἁμαρτίαν, καίτοι μηδεμίαν ἀνάπανσιν ἔχοντες ἐν τῇ κατὰ νόμον ζωῇ, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς «Τὸ γράμμα ἀποκτέ-

Στίχ. 9-10. «Πλησιάστε τὰ αἰώνια βουνά. Σήκω καὶ βάδιζε, γιατί δὲν ὑπάρχει γιὰ σένα αὐτὴ ἡ ἀνάπαυση».

24. Συνεχίζεται ἀκόμα ὁ λόγος πρὸς αὐτοὺς πού τοὺς ἔλαχε ἡ ἡγεσία. Καταειρωνεύεται ὁμως αὐτοὺς καὶ σὰν μὲ τρόπο ὑποκριτικό προσάγει τὸ λυπηρὸ ὡς χρήσιμο. Εἶναι δηλαδή σὰ νὰ λέγει· Ὡ ἀρχηγοὶ τῶν λαῶν, ἴσως σὰς φαίνεται βαρὺ καὶ ἀνυπόφορο τὸ νὰ ἀπολαμβάνετε τὴν τρυφή στὸ σπίτι σας, νὰ ζεῖτε στὴν πατρίδα σας μὲ εἰρήνη καὶ νὰ κάνετε τὴ ζωὴ πού ταιριάζει στὴν ἐλευθερία. Ἐπειδὴ ὁμως, ὅπως φαίνεται, νομίζετε ὅτι αὐτὸ εἶναι καλὸ γιὰ σὰς, βαδίζετε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τρέχετε στὶς χῶρες τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων. «Πλησιάστε στὰ αἰώνια βουνά». Ἐννοεῖ βέβαια τὰ Ἀραράτ. «Αἰώνια» τὰ ὀνομάζει ἡ ἐπειδὴ ἐμελλαν νὰ ζήσουν ἐκεῖ πολλὰ χρόνια, ἡ ἐπειδὴ εἶναι περιβόητα ἀπὸ αἰῶνες, ἴσως ἐπειδὴ σ' αὐτὰ σταμάτησε ἡ κιβωτός⁴⁹. Μπορεῖ ὁμως ὁ λόγος νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ σὲ ἐκείνους πού στοὺς καιροὺς τῆς ἐπιδημίας, ἀκολουθώντας τὶς γνώμες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν ἀποδέχονταν τὴν πίστη. Γιατὶ ἦταν σὰν βουνά καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι ἀνάμεσά τους καὶ πού μὲ τὰ ἀξιώματα τῆς ἱερωσύνης ἦταν πολὺ ψηλά καὶ ἔφταναν στὴν κορυφὴ τῆς δόξας. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἦταν πρόσκαιρα· γιατί ἔσθησε ἡ σκιά, πάλιωσε κατὰ κάποιον τρόπο ἡ λατρεία τῶν τύπων, καὶ ἔπαυσε νὰ λειτουργεῖ τὸ τότε ἱερὸ γένος, γιατί ἀναδείχθηκαν τὰ αἰώνια ὄρη, δηλαδή οἱ κήρυκες καὶ οἱ διάκονοι τῆς νέας Διαθήκης, πού κήρυτταν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, οἱ περιβόητοι, οἱ ἐπιφανέστατοι, πού διαπρέπουν μὲ τὰ ὑψηλά κατορθώματα τῆς ἀρετῆς.

Ἄορη βέβαια ὁ Θεὸς ὀνομάζει αὐτοὺς καὶ μὲ τοὺς λόγους κάποιου ἄλλου προφήτη, λέγοντας τὰ ἐξῆς «Καὶ τὰ ὄρη θὰ ἀποσταλάξουν γλυκύτητα, καὶ ὅλα τὰ βουνά θὰ εἶναι κατάφυτα»⁵⁰. Γιατὶ εἶναι γλυκὺς ὁ λόγος ὅσων μλοῦν ὡς στόματα τοῦ Θεοῦ, καὶ γλυκύτερος ἀπὸ τὸ μέλι γι' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν πολὺ τὸν Θεό, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶναι πρέπον νὰ ποῦν στὸν Σωτῆρα μας Χριστό· «Πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου· εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ μέλι στὸ στόμα μου»⁵¹. Σ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ νοητὰ ὄρη ὅσοι δὲν πίστεψαν ἀκόμα, ἂν βρεθοῦν πλησίον, πνευματικὰ δηλαδή, θὰ βροῦν τὴν ἀνάπαυση. Γιατὶ θὰ ξεφορτωθοῦν ἀμέσως τὴν ἁμαρτία πού ἔχει πέσει ἐπάνω τους, ἂν καὶ δὲν ἔχουν καμμιά ἀνάπαυση στὴ σύμφωνη μὲ τὸ νόμον ζωὴ, ἐφόσον ἀληθεύει ὅτι «τὸ γράμμα σκοτώνει, ἐνῶ τὸ

51. Ψαλμ. 118, 103.

νει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ». Οὐκοῦν ἀκονόντων Ἰουδαῖοι καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν, «Ἀνάστηθι καὶ πορεύου, ὅτι οὐκ ἔστι σοι αὐτῇ ἀνάπαισις». Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔχεις ἐν νόμῳ τὸ ἀναπαύεσθαι, βιάδιζε καὶ μεταχώρησον διὰ πίστεως ἐπὶ τὰ Χριστοῦ παιδεύματα.

5 **Στίχ. 10.** «Ἐνεκεν ἀκαθαρσίας διεφθάρητε φθορᾷ».

ΚΕ'. «Ἀκαθαρσίαν» φησὶ τὸν τῆς ἐκτόπου καὶ βδελυρᾶς εἰδωλολατρίας δυσκλεᾶ μολυσμόν· αἰσχροῦ γὰρ ὄντως καὶ κάκοσμος. Τρόπος δὲ αὐτοῦ ῥύπου τε καὶ ἀκαθαρσίας ἕτερος, τὸ πλεονεκτεῖν ἀδελφούς, ἄρπαγμα ποιεῖσθαι τὸ ἀλλότριον, καὶ ἢ καθ' ἕτερον
10 τρόπον κατὰ πολλῶν ἀδικία. Ταύτης δὴ οὖν ἕνεκα τῆς ἀκαθαρσίας, φησί, διολώλατε, φθορᾷ τῇ εἰς θάνατον ἀθλίως κατεφθαρμένοι. Διολώλασι δὲ καὶ οἱ τῇ εἰς Χριστὸν μαχόμενοι πίστει, καὶ οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἀλλ' ἢ ἕνεκεν ἀκαθαρσίας. Σαφὲς δὲ τοῦτο ἡμῖν καταστήσει λέγων αὐτὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας Ἰουδαίους
15 «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Ἡ οὐχὶ τοῦτό ἐστι τό, «Ἐνεκεν ἀκαθαρσίας διεφθάρητε φθορᾷ»; Οὐ γὰρ ἀπενίψαντο τὰ ἐγκλήματα, οὔτε μὴν τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων ἀπηλλαγμένοι τῆς παρὰ Χριστοῦ μετέλαχον σωτηρίας, καθὰ καὶ οἱ τὴν πίστιν εἶσδε-
20 δεγμένοι.

Στίχ. 11. «Κατεδιώχθητε οὐδενὸς διώκοντος».

ΚΣΤ'. Αὐθαίρετον, φησὶν, ὑπομεμενήκατε τὴν αἰχμαλωσίαν, ἤτοι τὴν φυγὴν τὴν εἰς ἀλλοτρίους, δῆλον δὲ ὅτι καὶ πρὸς ἐχθρούς. Ἐγκεμένον γὰρ οὐδενὸς ἢ ἐπαναγκάζοντος, αὐτοὶ τετιμήκασιν
25 τὸ δρᾶν ἐκεῖνα, καὶ μάλα ἐσπουδασμένως, τὰ δι' ὧν ἦν ἀνάγκη καὶ οὐχ ἐκόντας κολάζεσθαι. Κατεδιώχθησαν δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων τὰ στίφη, διώκοντος οὐδενός. Ἐξὸν γὰρ αὐτοὺς εὐημεροῦντας διατελεῖν καὶ ἐν παντὶ κεῖσθαι καλῶ τετιμηκόσι Χριστόν, κατώλισθον εἰς ἀπόστασιν, καὶ προσκεκρούκασιν πολυτρόπως ἀπει-
30 θοῦντες, ὑβρίζοντες, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀτόπων δρῶντές τε καὶ λέγοντες; Οὐκοῦν οὐδενὸς διώκοντος ἑαυτοὺς διώξομεν, καὶ τῶν ἀνηκέστων κακῶν ταῖς ἰδίαις ψυχαῖς παραίτιοι γεγονότες, αἰτια-

52. Β' Κορ. 3, 6.

53. Α' Θεσσ. 4, 6.

πνεῦμα ζωοποιεῖ»⁵². «Ὅσον ἀκούσουν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι κι ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους «Σήκω καὶ βάδιζε, γιατί δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνάπαυσή σου». Δηλαδή, ἐπειδὴ δὲν βρίσκεις στὸν νόμο τὴν ἀνάπαυσή σου, βάδιζε, καὶ πέρασε μέσω τῆς πίστεως στὴν παιδαγωγία τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 10. «Ἐξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας σας διαφθαρήκατε ὑπέρμετρα».

25. «Ἀκαθαρσία» ὀνομάζει τὸν ἀτιμωτικὸ μολυσμὸ τῆς ἄνομης καὶ ἀηδιστικῆς εἰδωλολατρίας· γιατί πραγματικά εἶναι αἰσχρὴ καὶ βρωμερὴ. Ἕνας ἄλλος τρόπος μολυσμοῦ καὶ ἀκαθαρσίας εἶναι «ἡ πλεονεξία εἰς βάρος τῶν ἀδελφῶν»⁵³, ἡ ἀρπαγὴ ὅσων ἀνήκουν σὲ ἄλλους, καὶ ἡ ἀδικία εἰς βάρος πολλῶν μὲ ἄλλους τρόπους. Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἀκαθαρσίας, λέγει, καταστραφήκατε, κατεφθαρμένοι ἄθλια ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ θανάτου. Χάθηκαν ἐπίσης κι αὐτοὶ ποὺ μάχονται τὴν πίστη στὸν Χριστό, καὶ ὄχι γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο, ἀλλὰ μόνο ἕξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας. Θὰ μᾶς τὸ καταστήσει αὐτὸ σαφὲς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας στοὺς Ἰουδαίους «Ἀλήθεια σᾶς λέγω· ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι εἶμαι ἐγώ, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»⁵⁴. Ἡ μήπως δὲν σημαίνει αὐτὸ τό, «ἕξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας σας περιπέσατε σὲ φθορὰ ὑπερβολικὴ»; Γιατί δὲν ἀπέπλυναν τὰ ἐγκλήματα, οὔτε ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὶς παλαιῆς κατηγορίες, ὥστε νὰ λάβουν τὴ σωτηρία ἀπὸ τὸν Χριστό, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη.

Στίχ. 11. «Καταδιωχθήκατε χωρὶς νὰ σᾶς καταδιώκει κανένας».

26. Ὑπομείνατε, λέγει, τὴν αἰχμαλωσία μὲ τὴ θέλησή σας, ἤτοι τὴ φυγὴ στοὺς ξένους, προφανῶς καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Χωρὶς δηλαδή νὰ τοὺς πιέζει οὔτε νὰ τοὺς ἀναγκάζει κανένας, οἱ ἴδιοι θέλησαν νὰ κάνουν αὐτά, καὶ μὲ πολλὴ προθυμία μάλιστα, γιὰ τὰ ὅποια ἦταν ἀνάγκη νὰ τιμωρηθοῦν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Καταδιώχθηκαν ἐπίσης καὶ τῶν Ἰουδαίων τὰ πλήθη, χωρὶς νὰ τοὺς καταδιώκει κανένας. Γιατί, ἐνῶ μπορούσαν νὰ ζοῦν καὶ νὰ εὐημεροῦν καὶ νὰ βρίσκονται μέσα σὲ κάθε καλὸ, ἂν εἶχαν τιμῆσει τὸν Χριστό, γλίστησαν στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ αὐτὸν καὶ προσέκρουσαν στὸ θέλημά του μὲ κάθε τρόπο· ἔδειχναν ἀνυπακοή, τὸν ὕβριζαν, καὶ ποιά ἄνομία δὲν ἔκαναν καὶ δὲν ἔλεγαν, Χωρὶς λοιπὸν νὰ μᾶς καταδιώκει κανένας, θὰ καταδιώξομε ἐμεῖς τὸν ἑαυτὸ μας, καὶ ἔχοντας γίνει αἴτιοι γιὰ τὶς ψυχές μας ἀθεράπευτων κακῶν, δὲν θὰ κατη-

54. Ἰω. 8, 24.

σόμεθα μὲν οὐχ ὁσίως ἔτι τὸν τῶν ὄλων δοτῆρα Θεόν, ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον, εἴπερ ἔσμεν ἐν καλῷ καὶ νοῦ καὶ φρενός.

Στίχ. 11. «Πνεῦμα ἔστησε ψεῦδος, ἐστάλαξέ σοι εἰς οἶνον καὶ μέθυσμα».

5 ΚΖ. Τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι προσιζήσαντές τινες τῶν ἐν Σαμαρεία κατεμαντεύοντο πολυτρόπως, καὶ τῶν ἔσομένων ἀκριβῆ τὴν κατάληψιν ἔχειν ὑποπλαττόμενοι, τὰ θυμήρη καὶ φίλα τοῖς προσιούσιν ἀπήγγελλον, ψυχρὰ καὶ ἀπόπτυστα ζητοῦντες λημμάτια, καὶ ὀλίγων ὀβολῶν, ἢ «κλάσματος ἄρτου», κατὰ τὸ γε-
10 γραμμένον, ψευδῆ πωλοῦντες ῥημάτια. Τοῦτο δὲ μάλιστα κατέφθειρέ τε καὶ ἀπολώλεκε τὸν Ἰσραήλ. Φησὶν οὖν ὅτι πνεῦμα πονηρὸν ὡς παγίδα τῷ Ἐφραϊμ ἔστησε ψεῦδος, καὶ ὡπερ τι τῶν δηλητηρίων φαρμάκων ἐνεστάλαξεν οἶνω τὴν δαιμονιώδη πλάνησιν, καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν αἰσχίστων ἀκρατέσιν ἀποφο-
15 ραῖς μονονουχί καταμεθύοντα δέδειχεν αὐτόν. Ἐνεστάλαξε δὲ καὶ τοῖς Φαρισαίοις ὁ πονηρός, ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, τὴν ἐπὶ Χριστῷ ψευδοδοξίαν καὶ ἔκτοπον πλάνησιν. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔφασκεν, «Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ Σάββατον», ποτὲ δὲ καὶ Σαμαρείτην, καὶ μέντοι καὶ πάροιον ἀποκα-
20 λεῖν ἀπετόλμων. Καὶ εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς «οὐδεὶς λέγει Ἄναθημα Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ», πῶς οὐκ ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, ὅτι δὴ μάλιστα παρ' αὐτοῖς πνεῦμα ἔστησε ψεῦδος; Κατεστάλαξε δὲ καὶ εἰς νοῦν αὐτοῖς καὶ καρδίαν, τὴν διὰ πλάνησεως μέθην, ἐφ' ἣ δικαίως καὶ ἀπολώλασι, θηριοπρεπῶς ἐπιθρώσκοντες, παντί τε
25 θρᾶσει καὶ δυσφημίᾳ χρώμενοι.

Στίχ. 11-12. «Καὶ ἔσται ἐκ τῆς σταγόνης τοῦ λαοῦ τούτου, συναγόμενος συναχθήσεται Ἰακώβ σὺν πᾶσιν, ἐκδεχόμενος ἐκδέξομαι τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραήλ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ θήσομαι τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν».

30 ΚΗ. Κατὰ βραχὴ πρὸς αὐξήσιν ἰόντα τὰ φαῦλα καὶ ἐν ὀλίγοις ἀνθήσαντα τὴν ἀρχὴν, καταδράττεται πως αἰεὶ καὶ τῶν ἔτι πλειόνων, ἐπέκεινά τε τῶν ἐν ἀρχαῖς ἐκτείνεται μέτρων. Ἴδοι δ' ἂν τις ἀτρεκές ὁ λέγω, τὰ συμβεβηκότα τῷ Ἐφραϊμ εἰ περινοεῖν ἔλοιτο λε-

γορήσομε ὡς αἴτιο ἄδικα τὸν χορηγὸ τῶν ὄλων Θεό, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸν ἑαυτό μας, ἂν ὁ νοῦς καὶ τὰ μυαλά μας στέκουν καλά.

Στίχ. 11. «Πνεῦμα πονηρὸ ἔστησε τὸ ψεῦδος. Σὲ πότισε κρασί καὶ σὲ μέθυσε».

27. Καθισμένοι κάποιοι ἀπὸ τὴ Σαμάρεια στὰ τεμένη τῶν εἰδώλων, ἔδιναν μαντεῖες πολλῶν λογιῶν, καὶ ὑποκρινόμενοι ὅτι ἔχουν ἀκριβῆ γνώση ἐκείνων ποὺ ἔμελλαν νὰ συμβοῦν, ἀνακοίνωναν σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησίαζαν ὅσα τοὺς εὐχαριστοῦνταν καὶ τοὺς ἦταν ἐπιθυμητά, ζητώντας ἀσήμαντα καὶ ἐξευτελιστικά ποσὰ γιὰ λίγες δεκάρες ἢ «γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμοῦ»⁵⁵, ὅπως ἔχει γραφεῖ, πουλοῦσαν λόγια γεμάτα ψέματα. Αὐτὸ λοιπὸν κυρίως διέφθειρε καὶ κατέστρεψε τὸν Ἰσραήλ. Λέγει λοιπὸν ὅτι πνεῦμα πονηρὸ ἔστησε σὰν παγίδα στὸν Ἐφραΐμ τὸ ψέμα καὶ σὰν μὲ κάποιον δηλητήριον στάλαξαν μέσα στὸ κρασί τους τὴ δαιμονικὴ πλάνη καὶ μὲ τίς κάθε εἴδους βρωμερὲς ἀσέλγειες τῶν πρὸ αἰσχροῦν τὸν ἔδειξε κατὰ κάποιον τρόπο μεθυσιμένο. Ἐνστάλαξε καὶ στὸ νοῦ τῶν Φαρισαίων ὁ πονηρός, ὁ δράκοντας ὁ ἀποστάτης, τὴν ψευδῆ γνώμη γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀνόητη πλάνη. Γιατὶ ἄλλοτε ἔλεγε, «Ἄν αὐτὸς προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν θὰ κατέλυε τὸ Σάββατο»⁵⁶, κι ἄλλοτε τολμοῦσαν νὰ τὸν ἀποκαλοῦν Σαμαρείτη ἀλλὰ καὶ μέθυσο. Καὶ ἐφόσον ἀληθεύει, ὅτι «κανένας δὲν λέγει ἀνάθεμα στὸν Ἰησοῦ, παρὰ μόνο ὡς ὄργανο τοῦ Βεελζεβοῦλ»⁵⁷, πῶς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δοῦμε ὅτι σ' αὐτοὺς κάποιον (πονηρὸ) πνεῦμα ἔστησε τὸ ψέμα; Ἐνστάλαξε ἐπίσης καὶ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὴ μέθη του μὲ τὴν πλάνη, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ χάθηκαν δίκαια, ἐξορμώντας σὰν τὰ θηρία καὶ χρησιμοποιοῦντας κάθε θρασύτητα καὶ μὲ κάθε κακολογία.

Στίχ. 11-12. «Καὶ ἀπὸ τὴ σταγόνα αὕτη τοῦ λαοῦ αὐτοῦ θὰ συμβεῖ νὰ συναχθοῦ ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ, καὶ θὰ δεχθῶ μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ὑπόλοιπους τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, καὶ τότε θὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀποστροφή ὄλων μαζί».

28. Προχωρώντας λίγο λίγο σὲ αὔξηση τὰ φαῦλα ποὺ βλάστησαν στὴν ἀρχὴ μικρὰ καὶ λίγα, ἀρπάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο πάντοτε καὶ τὰ ἀκόμη περισσότερα, ἐπεκτείνεται πέρα ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ μέτρα. Καὶ θὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγω, ἂν θελήσει νὰ

57. Α' Κορ. 12, 3.

πτῶς. Πρῶτος μὲν γὰρ Ἰεροβοάμ, καὶ τινες τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶ, τὰς δαμίαις τοῖς τεμένεσιν ἐνιδρούσαντες, προσκεκυνήκασιν αὐταῖς, καὶ τοῖς τῶν ἀνοσίων ψευδομάντεων, ἤγουν ψευδοπροφητῶν προσεσχήκασιν λόγοις. Εἶτα διέρποντος τοῦ κακοῦ καὶ ἀεὶ τοῖς 5 πρῶτοις προστιθέντος ἕτερα, συνηνέχθη λοιπὸν καὶ συνδεδράμηκεν ὄλος εἰς ἓνα σκοπὸν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τῷ πλημιελήματι κάτοχος ἦν, καὶ οὐκ ἀνὰ μέρος ἔτι, παμπληθεὶ δὲ μᾶλλον καὶ ὀλοτρόπως Οὐκοῦν ἀπὸ τῆς σταγόνος, φησὶν, ἧς ἂν αὐτοῖς καταστάξειεν ὁ τῶν ψευδομάντεων λόγος (πλείστοι γὰρ ὅσοι παρὰ τῷ Ἐφραΐμ οἱ 10 τοῦτο δορᾶν εἰωθότες), συναχθήσεται, φησί, σύμπας ὁ Ἰακώβ, τουτέστιν εἰς μίαν συνενεχθήσεται γνώμην, κατανεμηθήσεται δὲ ἅπαντας ἡ νόσος. Ἐγὼ δὲ αὐτοῖς οὐκ ἀνὰ μέρος ἐποίσω τὰς διὰ τοῦτο δίκας, περιμενῶ δὲ μᾶλλον τοὺς τοῖς ἤδη κατεφθαρμένοις ἐπενεχθησομένους (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «Ἐκδεχόμενος ἐκδέξομαι τοὺς 15 καταλοίπους τοῦ Ἰσραήλ»), καὶ τότε δὴ, τότε μίαν ποιήσομαι τὴν κατὰ πάντων ἀποστροφὴν. Ἐνδειξίς δὲ καὶ τοῦτο ἂν εἴη τῆς ἐνούσης ἀνεξικακίας Θεῶ, μὴ κολάζοντι εὐθύς, ὑπερτιθεμένῳ δὲ χρηστώ, καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν περιμένοντι καὶ τῶν πλανωμένων τὴν ἐπιστροφὴν. Εἰ δὲ δὴ μὴ γένοιτο, φαίνοιτο δὲ μᾶλλον εἰς αὔξην ἰὸν 20 τὸ ἀρρώστημα, τότε δὴ μόλις καὶ ὀκνηρῶς ἀποστρέφεται. Ἐψεται δὲ πάντως ταῖς ἀποστροφαῖς τὸ χρῆναι ταλαιπωρεῖν τοὺς τοῦτο παθόντας. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος ψάλλει Δαβίδ· «Μὴ ἀποστρέψης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ καὶ μὴ ἐκκλίνης ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου». Ἰστέον δέ, ὅτι ἐνεστάλαξεν ὥσπερ τοῖς γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις ὁ Βεελζεβούλ τὴν ἐπὶ Χριστῷ ψευδῆ καὶ 25 ἀπαίσιον δόξαν, κατενεμήθη δὲ ὥσπερ ἅπαντας ἡ νόσος, καὶ συνδεδράμηκε ταῖς τῶν ἡγουμένων ἀπάταις ἡ ἕτερα πληθύς. Τοιγάρτοι καὶ μίαν ὑπομεμενηκότες ψῆφον, τὴν εἰς κατάκρισιν λέγω καὶ ἀποστροφὴν, ἰσοπαλεῖς τοῖς ἡμαρτημένοις ἀποτετίκασιν δίκας.

30 **Στίχ. 12-13.** «Ὡς πρόβατα ἐν θλίψει, ὡς ποιμνιον ἐν μέσῳ κοίτης αὐτοῦ ἐξαλοῦνται ἐξ ἀνθρώπων διὰ τῆς κοπῆς πρὸ προσώπου αὐτῶν διέκοψαν, καὶ διῆλθον πύλην, καὶ ἐξῆλθον δι' αὐτῆς, καὶ ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς πρὸ προσώπου αὐτῶν, ὁ δὲ Κύριος ἠγήσεται αὐτῶν».

σκεφθεῖ με λεπτομέρεια αὐτὰ πού ἔπαθε ὁ Ἐφραΐμ. Γιατὶ πρῶτος ὁ Ἱεροβοὰμ, καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονές του, τοποθέτησαν μέσα στοὺς ναοὺς τους τὶς δαμάλες καὶ τὶς προσκύνησαν καὶ ἔδωσαν προσοχὴ στοὺς λόγους τῶν ἀσεβῶν ψευδομάντεων, ἦτοι τῶν ψευτοπροφητῶν. Κι ἔπειτα καθὼς σερνόταν τὸ κακὸ καὶ συνεχῶς στοὺς πρώτους προσθέτονταν νέοι, προσῆλθαν στὸ τέλος καὶ συγκεντρώθηκαν ὅλοι γενικὰ οἱ Ἰσραηλιῖτες σὲ ἓνα σκοπὸ καὶ ἦταν συμμετοχοὶ στὸ ἁμάρτημα, καὶ ὄχι ἓνα μόνο μέρος αὐτῶν, ἀλλὰ ὅλος ὁ λαὸς ἀπὸ κοινού καὶ με ὅλους τοὺς τρόπους. Ἀπὸ τὴ σταγόνα λοιπὸν αὐτῆ, λέγει, πού θὰ σταλάξει σ' αὐτοὺς ὁ λόγος τῶν ψευδομάντεων (γιατὶ εἶναι πάρα πολλοὶ στὸν Ἐφραΐμ πού συνήθισαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό), θὰ μαζευθεῖ, λέγει, ὅλος ὁ Ἰακώβ, δηλαδή θὰ συμφωνήσουν σὲ μιὰ γνώμη, καὶ ἡ νόσος θὰ καταφάει ὅλους. Καὶ ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιφέρω σ' ἓνα μέρος τους τὶς τιμωρίες γι' αὐτό, ἀλλὰ θὰ περιμένω μᾶλλον καὶ ὅσους πλησίασαν ἐκείνους πού ἔχουν ἤδη διαφθαρεῖ (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ φράση, «θὰ περιμένω νὰ δεχθῶ τοὺς ὑπόλοιπους τοῦ Ἰσραήλ»), καὶ τότε πιά, τότε θὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀποστροφή μου ἀπὸ ὅλους. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνδειξη τῆς ἀνεξικακίας πού ἔχει ὁ Θεός, πού δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως, ἀλλὰ ἀναβάλλει με πραότητα καὶ περιμένει τὴ διόρθωση καὶ τὴν ἐπιστροφή ἐκείνων πού βρίσκονται στὴν πλάνη. Κι ἂν αὐτὴ δὲν γίνει, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ κακὸ προχωρεῖ σὲ αὐξηση, τότε πιά ἔστω καὶ με ἀπροθυμία τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσει τὴν ἀποστροφή ἢ δυστυχία ἐκείνων πού θὰ τὴν ὑποστοῦν. Γι' αὐτὸ καὶ ψάλλει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Μὴν ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα, καὶ μὴν ἀποστραφεῖς ὀργισμένος τὸν δούλο σου»⁸. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἐνστάλαξε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Βεελζεβούλ στοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τὴν ψευδῆ καὶ ἀσεβῆ γνώμη γιὰ τὸν Χριστό, καὶ κατέφαγε κατὰ κάποιον τρόπο ὅλους ἢ νόσος καὶ συμπορεύθηκε τὸ ἄλλο πλῆθος με τὶς ἀπάτες τῶν ἡγετῶν του. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπέμειναν μιὰ ἀπόφαση, τὴν καταδίκη ἐννοῶ καὶ τὴν ἀποστροφή, καὶ θὰ ὑποστοῦν τιμωρίες ἰσότιμες με τὰ ἁμαρτήματά τους.

Στίχ. 12-13. «Σὰν πρόβατα καταπιεσμένα, σὰν τὸ κοπάδι ἀπὸ τὴν μάντρα του, ἔτσι θὰ ξεχυθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σπάζοντας τὰ ἐμπόδια. Καὶ τὰ ἔσπασαν μπροστὰ τους καὶ πέρασαν τὴν πύλη καὶ βγήκαν ἔξω, καὶ βγήκε ὁ βασιλιάς μπροστὰ τους, γιατί ὁ Κύριος ἔγινε ἡγέτης τους».

ΚΘ. Ἔθος τοῖς ἀγίοις προφήταις καὶ ἐν θεωρίαις αὐταῖς γίνεσθαι πολλάκις τῶν ὡς ἔσονται κατὰ καιροῦς προαπηγγελμένων, μονονουχὶ δὲ παρόντα τε καὶ ἐνεργούμενα βλέπειν τὰ καὶ πολλοῖς ὕστερον ἐκδησόμενα χρόνοις. Οἶον ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας τὰ περὶ Χριστοῦ διηγούμενος, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀποκομιζόμενον βλέπων ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος, «Ὡς πρόβατον», φησὶν, «ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος». Ἐρωτᾷ δὲ ὡσπερ τοὺς τῶν ἡλῶν τύπους καταθεώμενος, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν τάχα που τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· «Τί αὐταὶ αἱ πληγαὶ ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν σου;». Ὁ δὲ εἶπεν, «Ἄς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγαπητοῦ μου». Ἰερεμίας γεμὴν ὁ θεσπέσιος τὸν ἐσόμενον κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ προαναφωνήσας πόλεμον, καὶ πληθὺν ἤδη τῶν Ἰουδαίων πολλὴν κειμένην ἰδὼν, ὡς ἐν θεωρίαις δὲ δηλονότι ταῖς προφητικαῖς, κατομῶζει 15 λέγων· «Οἴμοι ἐγώ, ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις». Οὕτω καὶ ὁ μακάριος προφήτης Μιχαίας ἔοικέ πως ὁρᾷν τὸν ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Σαμαρείας ἐσόμενον θόρυβον, πτοουμένους τε ἤδη πολλοὺς, φεύγοντας δὲ καὶ ἑτέρους, τείχη τε καὶ τάφρους ὑπερθέοντας, καὶ αὐτὰ που τὰ τῶν πολεμίων στίφη διαὐρῶν 20 ῥηγνύντα μὲν πύλας, εἰσχεόμενα δὲ δι' αὐτῶν τοῖς κρατοῦσιν ὁμοῦ, μονονουχὶ Θεοῦ προασπίζοντος καὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐπιθήγοντος, ὡς λελυπημένου.

Οὐκοῦν οὕτω, φησὶ, καταπτοηθήσονται, ὡς ἂν εἰ καὶ πρόβατον ἐν θλίψει γένοιτο τυχόν, ἤγουν ὅλον ποῖμνιον, εἰ κοιτάζοιτο 25 μὲν ἐν τόποις, εἰτὰ τινες βούλοιντο λαβεῖν, ἄνω τε καὶ κάτω πηδῶντα τὰ θρέμματα καταθεῶτό τις ἂν, καὶ ἥπερ ἂν γένοιτο διακοπή, δι' αὐτῆς ἰόντα καὶ φεύγοντα. Οὕτω φησὶ κάκεινοι, καθ' ὧν ἂν ἴοι τῶν Βαβυλωνίων ὁ πόλεμος. Διακόπτοντες δὲ καὶ πύλας, ὁρῶντων αὐτῶν, ἦτοι πρὸ προσώπου αὐτῶν, εἰσελεύσονται 30 τε καὶ ἐξελεύσονται δι' αὐτῶν, τουτέστιν ἀμογητὶ καὶ δίχα φόβου παντὸς διελεύσονται εἰς τὰς πόλεις, αὐτὸν ἔχοντες ἡγούμενον τὸν τῶν ὅλων Κύριον ὅτι μὴ τῆς ἐκείνων ἰσχύος ἔργον ἦν τὸ κατακρατῆσαι τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τοῦ παραδόντος Θεοῦ. Ταῦτα συμβῆναι φάμεν καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπαρωνηκόσι τὸν Ἐμμανουήλ.

29. Είναι συνήθεια τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ ὁράματα κάποτε νὰ βλέπουν, προαγγελλόμενα μέσω αὐτῶν ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κάποτε, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βλέπουν παρόντα καὶ διαδραματιζόμενα ἐκεῖνα ποὺ θὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς χρόνους. Διὰ παράδειγμα ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας διηγούμενος τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, βλέποντάς τον κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ὀδηγεῖται στὸ σωτήριο πάθος, λέγει: «Σὰν πρόβατο τὸν ὀδήγησαν στὴ σφαγὴ, καὶ σὰν ἀρνὶ ποὺ δὲν βγάζει φωνὴ ἔναντιον ἐκείνου ποὺ τὸ κουρεύει»⁵⁴. Καὶ ἐρωτᾷ σὰ νὰ βλέπει τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν καὶ λέγει τάχα πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό: «Τί εἶναι αὐτὲς οἱ πληγὲς στὴ μέση τῶν χειρῶν σου;». Κι αὐτὸς ἀπάντησε: «Εἶναι οἱ πληγὲς ποὺ δέχθηκα στὸν οἶκο τοῦ ἀγαπητοῦ μου»⁵⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱερεμίας ὁ θεσπέσιος, προαγγέλλοντας τὸν πόλεμο ποὺ θὰ γινόταν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ βλέποντας σὰν σὲ ὄραμα προφητικὸ πολὺ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων νὰ βρῖσκεται νεκρὸ κάτω στὴ γῆ, θρηνεῖ λέγοντας: «Ἀλλοίμονό μου, σβήνει ἡ ψυχὴ μου ἕξαιτίας τῶν σκοτωμένων»⁶⁰. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Μιχαίας φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βλέπει τὴν ἀναστάτωση ποὺ θὰ συμβεῖ στὶς πόλεις τῆς Σαμάρειας, πολλοὺς νὰ τρέμουν ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ἄλλους νὰ φεύγουν πηδώντας πάνω ἀπὸ τείχη καὶ τάφρους, καὶ τὰ στίφη τῶν ἐχθρῶν νὰ σπάζουν τὶς πύλες καὶ νὰ χύνονται μέσα μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχηγούς τους, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τοὺς ὑπερασπίζεται ὁ Θεὸς καὶ νὰ τοὺς παροξύνει ἔναντιον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ ἦταν πικραμένος.

Τόσο λοιπόν, λέγει, θὰ τρομάξουν, ὅπως καὶ ἓνα πρόβατο σὲ δύσκολη θέση τυχόν, ἢ καὶ ὄλο τὸ κοπάδι ποὺ εἶναι πλαγιασμένο στὴ μάντρα του, ποὺ ἂν ἤθελαν κάποιον νὰ ἀρπάξουν τὰ πρόβατα, θὰ ἔβλεπε κανεὶς τὰ ζῶα νὰ πηδοῦν ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ, καὶ ἂν ἀνοίξει κάπου κάποια διαφυγή, νὰ τρέχουν μέσα ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ φεύγουν. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, λέγει, θὰ κάνουν, ἔναντιον τῶν ὁποίων θὰ ξεσπάσει ὁ πόλεμος τῶν Βαβυλωνίων. Σπάζοντας τὶς πύλες, καθὼς αὐτοὶ θὰ βλέπουν, ἦτοι μπροστὰ στὰ μάτια τους, θὰ μποῦν καὶ θὰ θγοῦν ἀπὸ αὐτὲς δηλαδὴ χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς κανένα ἀπολύτως φόβο θὰ μποῦν στὶς πόλεις, ἔχοντας ἀρχηγό τους τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῶν ὅλων, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἔργο τῶν δικῶν τους δυνάμεων νὰ νικήσουν τοὺς Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ τοὺς παρέδωσε σ' αὐτούς. Αὐτὰ λέμε ὅτι συνέβησαν καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ φέρθηκαν μὲ

60. Ἱερ. 4, 31.

Πεπόρθηνται γὰρ αἱ παρ' αὐτοῖς πόλεις τε καὶ κῶμαι Οὐεσπασι-
 ανοῦ τε καὶ Τίτου κατακρατούντων τότε, καὶ τὸν θεῖον ἐπ' αὐτοῖς
 πληρούντων θυμόν.

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στίχ. 1-4. «Καὶ ἐρεῖ Ἰακώβ οἱ ἀρχαὶ οἴκου Ἰακώβ
 καὶ οἱ κατάλοιποι τοῦ Ἰσραὴλ. Οὐχ ὑμῖν ἐστι τοῦ γνῶναι τὸ
 κρῖμα; Οἱ μισοῦντες τὰ καλὰ καὶ ζητοῦντες τὰ πονηρὰ, ἀρπά-
 10 ζοντες τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπ' αὐτῶν καὶ τὰς σάρκας αὐτῶν
 ἀπὸ τῶν ὀστέων αὐτῶν. Ὁν τρόπον κατέφαγον τὰς σάρκας
 τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὀστέων αὐτῶν
 ἐξέδειραν, καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν συνέθλασαν, καὶ ἐμέλισαν ὡς
 σάρκας εἰς λέβητα, καὶ ὡς κρέα εἰς χύτραν, οὕτως κεκράζονται
 15 πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ εἰσακούσεται αὐτῶν καὶ ἀποστρέψει τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀνθ' ὧν ἐπο-
 νηρεύσαντο ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐπ' αὐτούς».

Α'. Ὁ τοῖς πολέμοισι τὸν Ἰσραὴλ ἀνοιγνὺς τὰς πύλας, ὁ πάντα
 καταλαίνων αὐτοῖς, καὶ τὰ δυσχερῆ καταστρέφων, ὡς ἂν δύναιν-
 20 το λοιπὸν δι' εὐμαρείας ἰέναι πολλῆς, καὶ ἀκονιτὶ καταδράττεσθαι
 τῶν ἀνθεστηκότων, ὁ ἡγούμενος αὐτῶν Κύριος. Αὐτὸς καὶ ἐρεῖ
 τοῖς ἀρχουσι, καὶ τοῖς καταλοίποις τοῦ λαοῦ. Τὸ δὲ ἐρεῖ, τέθεικεν
 ἀντὶ τοῦ προσδιαλεχθήσεται. Καὶ τοῖς μὲν διέπουσι τὰς ἀρχὰς
 ἐγκαλεῖ τὸ ῥάθύνμον, καὶ ὅτι τῶν ὑπὸ χεῖρα κατημεληκότες, ὅλε-
 25 θροι γεγόνασι καὶ φθοροί, τοῖς γε μὴν ὑπεστρωμένοις, καὶ ταῖς
 τῶν κρατούντων δυστροπίαις ἠπατημένοις, δίδωσι νοεῖν, ὅτι τῶν
 εἰς αὐτούς ἐνεκα πλημιελημάτων ἐπιρῶίπτεται δίκη τοῖς ἡδίκηκό-
 σι. Κήδεται γὰρ καὶ τῶν πλανωμένων ὁ τῶν ὅλων Δημιουργός, ὁ
 κτίσας τὸν ἄνθρωπον «ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς καὶ προητοΐμασεν»,
 30 ὡς ὁ θεασπέσιος γράφει Παῦλος, «ἵνα καὶ περιπατῶμεν ἐν αὐτοῖς».
 Τί τοίνυν; φησί· «Οὐχ ὑμῖν ἐστι τοῦ γνῶναι τὸ κρῖμα;». «Κρῖμα» δέ
 φησιν ἦτοι τὴν ἐπ' αὐτοῖς γεγενημένην ὀσίαν τε καὶ ἀμώμητον ψῆ-
 φον, ἣ γουὺν τὴν κρίσιν· πρόποι δ' ἂν ἐν τούτοις νοεῖσθαι τὴν τοῦ
 κρῖματος εἶδησιν οὐχ ὡς ἐν μαθήσει μόνον (τί γὰρ ἂν τοῦτο τοῖς

παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Ἐμμανουήλ. Κυριεύθηκαν δηλαδή οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά τους, ὅταν εἶχαν τότε τὴν ἐξουσία ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ Τίτος καὶ ἐκτελοῦσαν ἐπάνω τους τὸν θεῖο θυμὸ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Στίχ. 1-4. «Καὶ θὰ πεῖ Ἄκουστε τα λοιπὸν αὐτὰ οἱ ἄρχοντες τοῦ οἴκου τοῦ Ἰακώβ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ οἴκου Ἰσραήλ. Δὲν εἶναι χρέος σας νὰ γνωρίζετε ποιὸ εἶναι τὸ δίκαιο; Σεῖς ὅμως μισεῖτε τὰ καλὰ καὶ ἐπιδιώκετε τὰ κακὰ. Ἀρπάζετε τὸ δέρμα τους ἀπὸ αὐτοὺς καὶ θγάζετε τὶς σάρκες ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τους. Ὅπως αὐτοὶ ἔφαγαν τὶς σάρκες τοῦ λαοῦ μου καὶ ἔγδαραν καὶ τὸ δέρμα τους ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τους, καὶ ἔσπασαν τὰ ὀστᾶ τους, καὶ τὰ μοίρασαν σὲ λέβητες σὰ νὰ ἦταν σάρκες καὶ σὰν κρέατα σὲ χύτρα, ἔτσι θὰ ὑψώσουν κραυγὴ στὸν Κύριο καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀκούσει· καὶ θὰ ἀποστρέψει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ αὐτοὺς ἐκείνη τὴν ὥρα, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἔδειξαν πονηρία στὶς πράξεις τους».

30. Αὐτὸς ποὺ ἀνοίγει τὶς πύλες στοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸς ποὺ ἐξομαλύνει τὰ πάντα σ' αὐτοὺς καὶ ἐξαφανίζει τὶς δυσκολίες, ὥστε νὰ μποροῦν στὴ συνέχεια νὰ ἔχουν πολλές ἐπιτυχίες καὶ νὰ κάνουν ὑποχείριους χωρὶς κόπο ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀντιστέκονται, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὁ ἀρχηγὸς τους. Αὐτὸς θὰ πεῖ στοὺς ἄρχοντες καὶ στοὺς ὑπόλοιπους τοῦ λαοῦ». Τὸ «θὰ πεῖ» τὸ ἔθεσε ἀντὶ τοῦ “θὰ διαλεχθεῖ”. Καὶ τοὺς κατόχους βέβαια τῶν ἐξουσιῶν τοὺς κατηγορεῖ γιὰ ἀμέλεια καὶ ὅτι, ἀδιαφορώντας γιὰ τοὺς ὑποτακτικούς τους, ἔγιναν γι' αὐτοὺς ὄλεθρος καὶ καταστροφή, ἐνῶ τοὺς ὑποτελεῖς τους καὶ ἀπατημένους ἀπὸ τὴν κακοδιοίκηση τῶν ἐξουσιαστῶν τοὺς δίνει νὰ καταλάβουν, ὅτι ἐξαιτίας τῶν πλημμελημάτων τους σ' αὐτοὺς ἐπιβάλλεται ἡ τιμωρία σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀδίκησαν. Γιατὶ φροντίζει ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη, αὐτὸς ποὺ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος «γιὰ νὰ πράττουν ἀγαθὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα καὶ προετοίμασε, ὥστε καὶ νὰ βαδίζομε σ' αὐτά»⁶¹. Τί λοιπὸν, λέγει· «Δὲν εἶναι χρέος σας νὰ γνωρίζετε τὴν κρίση γιὰ τὸ δίκαιο;». «Κρίμα» ὀνομάζει ἢ τὴν δίκαια καὶ ἀμεμπτη ἀπόφαση ποὺ θγήκε γι' αὐτοὺς, ἢ τὴν κρίση. Καὶ πρέπει σ' αὐτὰ νὰ νοεῖται ἡ γνώση τοῦ κρίματος ὅχι σὰν μάθηση μόνο (γιατὶ τί θὰ ἔβλαπτε

ἐκεῖνα πεπλημμεληκόσι διελυμήνατο; ἢ πῶς ἂν λελύπηκε τοὺς ἡσε-
 βηκότας;), ἀλλ' ὡς διὰ πείρας αὐτοὶ τῶν συμβησομένων ἀποτινύν-
 τες τοῖς κολάζουσι δίκας, οἱ πλημμελεῖν εἰωθότες, τότε δὴ, τότε
 5 μανθάνειν λέγονται καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἐξουσίας τὸ ὑπερφερὲς
 ὑμᾶς δὴ μάλιστα, φησί, διὰ τῶν συμβησομένων τὸ κριμα μαθεῖν,
 ὑμᾶς τοὺς αἰεὶ μὲν τοῖς φαύλοις προσκεκλιμένους, ἀποσπουδάζον-
 τας δὲ τὸ ἀγαθόν, ὑμᾶς τοὺς ἀγρίαν τινὰ καὶ ἀνήμερον κατὰ τῶν
 ἐμῶν πραγμάτων ποιουμένους τὴν ἔφοδον καὶ τοῖς τῶν θηρίων
 10 ἀπηνεστάτοις παραχωροῦντας οὐδέν, τοὺς ἀποδέροντας μὲν τὰ
 πρόβατα, καταξαίνοντας δὲ τὰς σάρκας καὶ καταμερίζοντας
 ἀφειδῶς καὶ οἶον ἔψοντας διὰ χύτρας. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων πᾶν
 εἶδος πλεονεξίας, ἀπληστίας τε καὶ δυναστείας. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα
 δεδράκασι, καὶ αὐτοὶ κεκράξονται, φησί, καὶ οὐτ' ἂν ἐποπτείας
 15 ἀξιώσασμι τῆς παρ' ἐμαντοῦ, οὐτ' ἂν εἰ κεκράξειαν αἰτοῦντες τὸν
 ἔλεον, ἐπιδοίην ἂν. Κατεπανουργεύσαντο γὰρ αὐτοὶ τῶν ὑπεξευγ-
 μένων καὶ πᾶν εἶδος αὐτοῖς ἐπενηνόχασι πονηρίας, πικρῶν τε καὶ
 ἀνοσίων εὐρέσεων καὶ ἐγχειρημάτων.

Ἐφαρμόσαι δ' ἂν τις τὰ τοιαῦτα, καὶ μάλα εἰκότως, τοῖς γραμι-
 20 ματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἱ λαῶν ἡγούμενοι καὶ ποιμνίων προεστη-
 κότες, τοῖς ἀγελαιίοις ὁμοῦ, καθάπερ τισὶ προβάτοις, ἐπέθρωσκον
 ἀπηνῶς τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστόν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐκδέροντες
 κατεμέλιζον καὶ κατεδηδόκασι τοὺς ἀγίους, θηρῶν ἀγρίων διενεγ-
 κόντες οὐδέν. Τοιγάρτοι καὶ ἤκουον προαναφωνοῦντος Θεοῦ διὰ
 25 φωνῆς Ἡσαΐου· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω
 τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν καὶ εἰς τὴν δέσησιν, οὐκ
 εἰσακούσομαι ὑμῶν αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις».

Στίχ. 5. «Τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς πλα-
 νῶντας τὸν λαόν μου, τοὺς δάκνοντας ἐν τοῖς ὁδοῦσιν αὐ-
 30 τῶν καὶ κηρύσσοντας ἐπ' αὐτὸν εἰρήνην, καὶ οὐκ ἐδόθη εἰς
 τὸ στόμα αὐτῶν, ἡγειραν ἐπ' αὐτὸν πόλεμον».

ΛΑ'. Κατητιᾶτο λίαν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ὡς ἐθελούσιον μὲν ἀνα-
 τλάντας ὄλεθρον, σφᾶς δὲ αὐτοὺς αὐτοκλήτοις ἐνιέντας κακοῖς,
 καὶ πολὺ βλέποντας εἰς τὸ ῥάθυμον. Προσετίθει δέ, ὅτι καὶ ἡδί-

αὐτὸ αὐτοὺς ποὺ ἔκαναν αὐτὰ τὰ πλημμελήματα; Ἡ πῶς θὰ ἔκανε κακὸ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔδειξαν ἀσέβεια;), ἀλλὰ ἐπιβάλλοντας τιμωρίες στοὺς κολεστές τους οἱ ἴδιοι μὲ τὴν πείρα ἐκείνων ποὺ θὰ συμβοῦν ὅσοι συνηθίζουν νὰ πλημμελοῦν, τότε πιά, τότε θεωροῦνται ὅτι ἔχουν μάθει καὶ τὸ ὑψηλὸ τῆς ἐξουσίας ποὺ ἔχουν καὶ τῶν δεσποτικῶν ἀποφάσεων τὸ νόημα. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἐσεῖς κυρίως, λέγει, μὲ αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν νὰ μάθετε τὴν κρίση· ἐσεῖς ποὺ πάντοτε κλίνετε στὰ φαῦλα καὶ ἀρνεῖσθε τὸ ἀγαθόν, ἐσεῖς ποὺ ἐπιχειρεῖτε μὰ ἄγρια καὶ βάρβαρη ἔφοδο ἐναντίον αὐτῶν ποὺ εἶναι δικὰ μου καὶ χωρὶς νὰ ὑστερεῖτε σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ σκληρότερα θηρία, ἐσεῖς ποὺ γδέρνετε τὰ πρόβατα καὶ κατασχίζετε τὶς σάρκες καὶ τὶς κομματιάζετε ἀλύπητα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὶς βράζετε στὴ χύτρα. Μὲ αὐτὰ δηλώνει κάθε εἶδος πλεονεξίας, ἀπληστίας καὶ καταπίεσης. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἔχουν πράξει αὐτὰ, καὶ οἱ ἴδιοι, λέγει, θὰ βγάλουν κραυγὴ, καὶ οὔτε κ' ἂν θὰ τοὺς θεωρήσω ἄξιους τῆς ἐποπτείας μου, οὔτε ἂν κραυγάσουν ζητώντας τὸ ἔλεός μου θὰ τοὺς ρίξω τὸ βλέμμα μου. Γιατὶ αὐτοὶ ἔξαπάτησαν μὲ κάθε πανουργία τοὺς ὑποτακτικούς τους καὶ χρησιμοποίησαν εἰς βάρους τους κάθε εἶδος πονηρίας, ὀδυνηρῶν καὶ ἀσεβῶν ἐφευρημάτων καὶ ἐπινοήσεων.

Αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ τὰ ἐφαρμόσει κανεὶς, καὶ πολὺ εὐλόγα, στοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἦταν ἀρχηγοὶ λαῶν καὶ προϊστάμενοι ποιμνίων, μαζὶ μὲ τὸ σὰν πρόβατα ἀγελαῖο πλῆθος ὁρμούσαν σκληρὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ πίστευαν στὸν Χριστό, καὶ γδέροντάς τους κατὰ κάποιον τρόπο, κατακοιμάτιαζαν καὶ κατέτρωγαν τοὺς ἁγίους, χωρὶς νὰ διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Γι' αὐτὸ καὶ ἄκουγαν νὰ τοὺς προαναγγέλλει ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Ὅταν ἀπλώσετε τὰ χέρια σας σ' ἐμένα, θὰ στρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ ἐσοῖς καὶ ἂν πληθύνετε τὶς παρακλήσεις σας, δὲν θὰ σοῖς ἀκούσω· γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷματα»²².

Στίχ. 5. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος γιὰ τοὺς προφῆτες ποὺ παραπλανοῦν τὸ λαὸ μου, ποὺ τοὺς δαγκώνουν μὲ τὰ δόντια τους καὶ κηρύττουν σ' αὐτοὺς εἰρήνη, ποὺ ὅμως ἂν δὲν τοὺς δοθεῖ τροφή γιὰ τὸ στόμα τους, ξεσηκώνουν ἐναντίον τους πόλεμο».

31. Κατηγοροῦσε πολὺ τοὺς Ἰσραηλιῆτες, ὅτι ἔπαθαν μὲ τὴ θέλησή τους τὸν ὄλεθρο καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ρίχθηκαν στὰ κακὰ καὶ ἐπέδειξαν μεγάλη ραθυμία. Πρόσθετε ὅμως ὅτι καὶ ἀδικήθηκαν ὑπερβολικά, ἐπει-

κηνται σφόδρα, τοῦ πονηροῦ καὶ ἀκαθάρτου πνεύματος αἰεὶ φε-
 νακίζοντος καὶ ἀπατῶντος αὐτούς. Ἔφη δὲ οὕτως· «Ἐγγίσατε
 ὄρεσιν αἰωνίοις· ἀνάστηθι καὶ πορεύου, ὅτι οὐκ ἔστι σοι αὕτη
 ἀνάπαυσις, ἔνεκεν ἀκαθαρσίας διεφθάρητε φθορᾷ. Κατεδιώ-
 5 χθητε οὐδενὸς διώκοντος. Πνεῦμα ἔστησε ψεῦδος, ἐστάλαξέ σοι
 εἰς οἶνον καὶ μέθυσμα». Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἐπέσκηψε μὲν
 οὐ μετροίως τοῖς καθηγεῖσθαι λαχοῦσι· μεθίστησι δὲ νυνὶ χρησί-
 μως τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς ὄντας παρ' αὐτοῖς ψευδοπροφήτας τε
 καὶ μάντις, οἱ μονονουχὶ καὶ ὡς οἶνον αὐτοῖς κατεστάλαξον, τὰ
 10 ἐκ τοῦ πονηροῦ τε καὶ ἀκαθάρτου πνεύματος, ψευδοεπειρίας δὲ
 δηλονότι καὶ φενακισμούς, οὕτω τε λοιπόν, οἷά τι μίθη περιβε-
 βληκότες, ἐξέστησαν λογισμοῦ τοῦ σώφρονος. Ἔδακνον μὲν
 γὰρ καὶ οὐ μετροίως ἠδίκουν, ἀναπειθόντες τοῖς παρ' αὐτῶν προσ-
 κείσθαι λόγοις, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοῖς παρὰ Θεοῦ διὰ προφη-
 15 τῶν ἀγίων κατεψεύδοντο δέ, λέγοντες ὡς καταδιώσσονται μὲν ἐν
 εἰρήνῃ καὶ εὐημερίαις, παρενοχλήσει δὲ ὄλως τῶν ἀνιᾶν πεφυ-
 κότων οὐδέν· Ἄλλ' ἦν αὐτοῖς εἰς ὃ εἰς τοῦτο λόγος οὐ παρὰ Θε-
 οῦ. Οὐ γὰρ ἂν ἀκαθάρτοις ἐδόθη γλώτταις τὸ χρῆναι λαλεῖν τὰ
 οὕτω λαμπρά τε καὶ ἀξιόληπτα. Ἐπειδὴ δὲ ἀναπεπείκασιν προσ-
 20 ἔχειν αὐτοῖς, «ἦγειραν ἐπ' αὐτοῦς πόλεμον», οὐκ αὐτοὶ τοὺς Ἀσ-
 συρίους εἰς τοῦτο διανιστάντες ποθέν, καταθήγοντες δὲ μᾶλλον
 ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀσίαν ὀργήν. Ὅτι γὰρ ἐκείνοις προσεσχῆκασιν,
 ἐπενήνεκται δικαίως καὶ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακά. Ἐγκλημα δὴ
 τοῦτο τῶν ὅτι μάλιστα καὶ ἀληθῶν καὶ πρεπωδεστάτων τοῖς ἁρ-
 25 χιερεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἷς ἡ ἀθλία τῶν Ἰουδαίων πληθὺς κα-
 τακολουθήσασα διόλωλέ τε καὶ κατεφθάρη· γέγονε γὰρ δυσε-
 βῆς καὶ κυριοκτόνος.

Στίχ 6. «Διὰ τοῦτο νῦν ὑμῖν ἔσται ἐξ ὀράσεως, καὶ σκοτία
 ὑμῖν ἔσται ἐκ μαντείας, καὶ δύσεται ὁ ἥλιος ἐπὶ τοὺς προ-
 30 φήτας, καὶ συσκοτάσει ἐπ' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα».

ΛΒ'. Ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ἐσταλάξατε τὸ ψεῦδος εἰς οἶνον καὶ
 μέθυσμα τῷ λαῷ, καὶ κατεδάκνετε μὲν ὡς θῆρες, εὐηγγελίζεσθε
 δὲ τὴν εἰρήνην, ψευδοεποῦντες αὐτοῖς, καὶ ταῖς τοῦ πολέμου
 συμφοραῖς ἐναλῶναι παρεσκευάσατε, ταύτητοι δικαίως νῦν ἐφ'
 35 ὑμᾶς ἔσται καὶ σκότος, καίτοι καὶ ὄραν ὑποκρινομένους, καὶ ὡς

δὴ ὁ πονηρὸς καὶ ἀκάθαρτος δαίμονας πάντοτε τοὺς ξεγελοῦσε καὶ τοὺς ἔξαπατοῦσε. Γιατὶ τοὺς εἶπε τὰ ἑξῆς: «Πλησιάστε τὰ αἰώνια βουνά. Σήκω καὶ βάδιζε, γιατί δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ δική σου ἀνάπαυση. Ἐξαιτίας τῆς ἀκαθαρσίας σας ὑπομείνατε τὴν ὑπερβολικὴ διαφθορὰ σας. Φεύγατε, ἐνῶ δὲν σᾶς κυνηγοῦσε κανένας. Πνεῦμα πονηρὸ ἔστησε τὸ ψεῦδος, σὲ πότισε κρασί γιὰ νὰ σὲ μεθύσει»⁶³. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ὄρμησε δυνατὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες τους. Μεταφέρει ὁμῶς τώρα κατὰ τρόπο χρῆσιμο τοὺς λόγους του ἐναντίον τῶν ψευδοπροφητῶν καὶ μάντεων, οἱ ὅποιοι κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς πότισαν σὰν μὲ κρασί, μὲ τὶς εἰσηγήσεις τοῦ πονηροῦ καὶ ἀκάθαρτου δαίμονα, τὶς ψευδολογίες δηλαδή καὶ τὶς ἀπάτες, καὶ ἔτσι, ἀφοῦ τοὺς περιέβαλαν σὰν μὲ κάποια μέθη, τοὺς ἔκαναν νὰ χάσουν τὴ φρόνιμη σκέψη τους. Γιατὶ δάγκωναν καὶ δὲν ἔκαναν μικρὲς ἀδικίες, πείθοντάς τους νὰ ἀκούουν τὰ δικά τους λόγια, καὶ ὄχι τὰ μέσω τῶν προφητῶν λόγια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ψεύδονταν λέγοντάς τους ὅτι θὰ ζήσουν εἰρηνικὰ καὶ θὰ εὐημερήσουν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἐνοχλήσει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἐνοχλοῦν. Ἄλλ' αὐτὸ ἦταν ἓνας λόγος ποὺ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ δὲν δόθηκε σὲ γλῶσσες ἀκάθαρτες ἢ δυνατότητα νὰ κηρύττουν τὰ τόσο λαμπρὰ καὶ πολύτιμα. Ἐπειδὴ ὁμῶς τοὺς εἶχαν πείσει νὰ προσέχουν αὐτούς, σήκωσαν πόλεμο ἐναντίον τους, ὄχι βέβαια ὅτι αὐτοὶ ὑποκίνησαν σ' αὐτὸ τοὺς Ἀσσυρίους, ἀλλὰ διέγειραν ἐναντίον τους τὴ θεία ὀργή. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόσεξαν ἐκείνους, δίκαια τοὺς βρῆκαν καὶ τὰ κακὰ τοῦ πολέμου. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἔγκλημα ἀπὸ τὰ πιὸ πραγματικὰ καὶ ποὺ ταιριάζει στοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, τοὺς ὁποίους ἀκολουθώντας τους τὸ ἄθλιο πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, καταστράφηκε καὶ χάθηκε· γιατί ἔγιναν ἀσεβεῖς καὶ δολοφόνοι τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 6. «Γι' αὐτὸ θὰ σᾶς βρεῖ νύχτα ἕξαιτίας τῶν ψευδοορασεῶν σας καὶ σκοτάδι ἕξαιτίας τῶν μαντειῶν σας. Ὁ ἥλιος θὰ δύσει γιὰ τοὺς προφήτες αὐτούς καὶ ἡ ἡμέρα γι' αὐτούς θὰ σκοτεινιάσει».

32. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, σταλάξατε τὸ ψεῦδος σὰν κρασί στὸ λαὸ καὶ τὸν μεθύσατε, καὶ τὸν δαγκώνετε σὰν θηρία καὶ τοὺς κηρύττατε τὴν εἰρήνη, λέγοντάς τους ψέματα, τοὺς προετοιμάσατε τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου, γι' αὐτὸ δίκαια θὰ σᾶς βρεῖ νύχτα καὶ σκοτάδι, μολονότι ὑποκρινόσασταν καὶ ὅτι βλέπετε τὰ μέλλοντα, καὶ ὅτι, ὅπως νομίζετε ἐσεῖς,

63. Μιχ. 2, 10-11.

γε οἴεσθε κατὰ σφᾶς, ἄριστα τε καὶ ἄψευδῶς τὸ μαντεύεσθαι μεμελετηκότας. Δύσεται γὰρ ὑμῖν ὁ ἥλιος, καὶ αὐτὸ δὲ τῆς ἡμέρας συσκοτάσει τὸ φῶς. Καὶ οὐ δήπου φαμέν, ὅτι συνέστειλεν ἀληθῶς ἐπ' αὐτοῖς ὁ ἥλιος τὰς ἀγᾶς, ἤγουν τῆς ἡοῦς κατεσκοτίσθη τὸ φῶς, ἀλλ' ὅτι τῆς συμφορᾶς τὸ μέγεθος οἶονεὶ σκότος αὐτοῖς καὶ νῦξ ἀφεγγής, καὶ ἡλιακῆς ἀκτῖνος κατάδυσις καὶ φωτὸς συστολή, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων γενέσθαι συμβέβηκε; Τὰ γάρ τοι δεινὰ καὶ ἐξαίσια τῶν κακῶν καταμεθύσκει τὸν νοῦν, καὶ καταθολοῖ τὴν καρδίαν, ἐμπίπλησι δὲ καὶ σκότους

10 Φαίη δ' ἄν τις ἀληθεύων, ὅτι καὶ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἐμπαιροινήσασι τῷ Χριστῷ κατέδυ λοιπὸν ὁ νοητὸς ἥλιος, οὐκέτι Θεοῦ καταλάμποντος, οὐκέτι τῆς νοητῆς ἡμέρας διαυγαζούσης αὐτοῖς, ἀλλ' οἷον νυκτὸς κατασκιδναμένης αὐτῶν τῆς πωρώσεως Πεπώρωνται γάρ, ὡς ὁ Παῦλός φησι, καὶ «Ἦνίκα ἄν ἀναγινώσκηται Μωυ-
15 σῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται». «Φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία».

Καὶ ὅτι ταῦτα συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς, προκαταμεμήνυκε λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός· «Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτὶ ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον οὐ προσ-
20 ἴεντο φῶς, τουτέστι Χριστόν, κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς σκοτίας, καὶ νῦξ αὐτοῖς γέγονεν ἐξ ὀράσεως, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Τοῦτο δὲ αὐτὸ συμβήσεται καὶ τοῖς τῶν αἰρέσεων εὐρεταῖς, οἱ βλέπειν ὑποκρινόμενοι, διατεινόμενοί τε νοεῖν δύνασθαι λαμπρῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ψευδοεποῦσιν οἱ δεῖλαιοι, καὶ τὰ ἐξ
25 ἀπάτης βλάβῃ μονονουχὶ καταστάξουσι ταῖς τῶν ἀπλουστέρων καρδίαις, εἴτα τῶν τῆς ἀληθείας αὐτοῦς ἀποφέρουσι δογμάτων. Ἔσται δὴ οὖν αὐτοῖς ἐξ ὀράσεως νῦξ καὶ σκότος, κατοικήσονται γὰρ εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος, «Ἀμαρτήσαντες εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες αὐτῶν ἀσθενοῦσαν τὴν συνείδησιν ὑπὲρ ὧν Χρι-
30 στὸς ἀπέθανε».

Στίχ. 7. «Καὶ καταισχυνθήσονται οἱ ὀρώντες τὰ ἐνύπνια, καὶ καταγελασθήσονται οἱ μάντις, καὶ καταλαλήσουσι κατ' αὐτῶν πάντες αὐτοί, διότι οὐκ ἔσται ὁ ὑπακούσων αὐτῶν».

ΛΓ'. Οἱ μὲν γὰρ ἐμαντεύοντο τὴν εἰρήνην ὡς ἔσται πολλή,
35 καὶ ψυχροῖς ὄνειρατίοις τοὺς προσιόντας αὐτοῖς συναρπάζοντες

μελετήσατε ἄριστα καὶ ἀληθινὰ τὴ μαντεία. Θὰ δύσει λοιπὸν γιὰ σᾶς ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἡμέρα θὰ γίνεῖ σκοτάδι. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι πραγματικὰ ὁ ἥλιος μάζεψε ἀπὸ αὐτοὺς τὶς ἀκτίνες του, ἢ ὅτι σκοτίσθηκε τὸ φῶς τῆς αὐγῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἔγινε γι' αὐτοὺς ἓνα εἶδος σκοταδιοῦ καὶ νύχτα ἀφεγγῆς, καὶ ἀπόκρυψη τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνας, καὶ συστολὴ τοῦ φωτός καὶ τί ἄλλο δηλαδή παρόμοιο μ' αὐτὰ δὲν συνέβη; Γιατὶ τὰ δεινὰ καὶ οἱ ὑπερβολικὲς συμφορὲς ζαλίζουν τὸ νοῦ, θολώνουν τὴν καρδιὰ καὶ τὴ γεμίζουν μὲ σκοτάδι.

Ἄλλὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς ἀληθινὰ, ὅτι καὶ γιὰ τὸν λαὸ τῶν Ἰουδαίων, ποὺ φέρθηκε μὲ παραφροσύνῃ κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ἔδωσε νοητὰ ὁ ἥλιος, γιατί δὲν ἔλαμπε πιά ὁ Θεός, οὔτε ἡ νοητὴ ἡμέρα τοὺς φώτιζε μὲ τὸ φῶς τῆς, ἀλλὰ σὰ ν' ἀπλωνόταν σὰν νύχτα ἐπάνω τους ἡ πώρωση. Γιατὶ τυφλώθηκαν, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Καὶ ὅταν διαβάξεται ὁ Μωυσῆς ὑπάρχει ἓνα κάλυμμα στὴν καρδιὰ τους»⁶⁴. Γιατὶ λέγει: «Λέγοντας ὅτι εἶναι σοφοί, μωράνθηκαν καὶ σκοτίσθηκε ἡ ἀνόητη καρδιὰ τους»⁶⁵.

Καὶ ὅτι θὰ συμβεῖ νὰ τὰ πάθουν αὐτὰ αὐτοὶ τὸ προανήγγειλε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας: «Ὅσο ἔχετε τὸ φῶς, νὰ περπατᾶτε στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς προλάβει τὸ σκοτάδι»⁶⁶. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχθηκαν τὸ θεῖο φῶς, δηλαδή τὸν Χριστὸ, τοὺς πρόλαβε τὸ σκοτάδι καὶ τοὺς βρῆκε ἡ νύχτα «ἐξαιτίας τῶν ψευδοοραμάτων τους», σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ προφήτη. Αὐτὸ τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ καὶ στοὺς ἐφευρέτες τῶν αἱρέσεων, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ὑποκρίνονται ὅτι βλέπουν καὶ διατείνονται ὅτι μποροῦν νὰ κατανοήσουν κατὰ τρόπο λαμπρὸ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ψευδολογοῦν οἱ δυστυχεῖς καὶ κατασταλάζουν κατὰ κάποιον τρόπο στὶς καρδιὰς τῶν πρὸ ἀπλῶν τὶς βλάβες ἀπὸ τὴ ἀπάτη, καὶ ἔτσι τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας. Θὰ γίνεῖ λοιπὸν σ' αὐτοὺς ἐξαιτίας τῶν ψευδοορασῶν τους νύχτα καὶ σκοτάδι, γιατί θὰ ὀδηγηθοῦν στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ἐπειδὴ «ἀμάρτησαν στοὺς ἀδελφούς τους καὶ κλόνισαν τὴν ἀδύναμη συνείδηση αὐτῶν γιὰ τοὺς ὁποίους πέθανε ὁ Χριστός»⁶⁷.

Στίχ. 7. «Καὶ θὰ καταντροπιασθοῦν ὅσοι βλέπουν τὰ ψευδῆ ὄνειρα καὶ θὰ γίνουν οἱ μάντιες καταγέλαστοι καὶ ὅλοι θὰ τοὺς κατηγοροῦν, γιατί δὲν θὰ ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τοὺς ἀκούει».

33. Οἱ ψευδοπροφήτες βέβαια μάντευαν γιὰ τὴν εἰρήνην ὅτι θὰ εἶναι μεγάλη, καὶ συναρπάζοντας μὲ ἀνόητα ὄνειρα ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησία-

64. Β' Κορ. 3, 14.

65. Ρωμ. 1, 22.

66. Ἰω. 12, 35.

67. Α' Κορ. 8, 12.

διακειῖσθαι παρεσκευάζον, ὡς βαδιεῖται πάντα κατὰ ῥοῦν αὐτοῖς, καὶ κρατήσῃ τὰ ἐν εὐχαῖς. Ἐπειδὴ δὲ οἷς ἔφασκον ἢ πείρα μαχομένην ἔδειξε τῶν πραγμάτων τὴν ἔκβασιν, καὶ εἰς πᾶν αὐτοῖς τὸναντίον τὰ τῆς ἐλπίδος ἐκδέβηκε, κατεγινώσκοντο λοιπὸν 5 ἀναγκαίως, ὡς ψευδοεπεῖς, ὡς βωμολόχοι τε καὶ φένακες· καὶ δὴ καὶ εἰς τοῦτο δυσκλείας κατώλισθον, ὡς μηδένα βούλεσθαι προσέχειν αὐτοῖς· πῶς γάρ, ἢ πόθεν, οἷ γε χρηστὰ μὲν ἐλάλουν, ἐμβεβλήκασιν δὲ τοὺς ἠπατημένους εἰς ἀδόκητον συμφορὰν, καὶ τῶν ἐλπισθέντων ὡς ἀπωτάτω;

10 *Στίχ 8.* «Ἐὰν μὴ ἐμπλήσω ἐγὼ ἰσχὺν ἐν πνεύματι Κυρίου καὶ κριμάτων καὶ δυναστείας τοῦ ἀπαγγεῖλαι τῷ Ἰακώβ ἀσεβείας αὐτοῦ καὶ τῷ Ἰσραὴλ ἁμαρτίας αὐτοῦ».

ΛΔ'. Δείκνυσιν ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ψευδοεπεῖν ἀναγκαῖον τοὺς κατάπλαστον ἔχοντας τὴν τῆς προφητείας δόξαν. Πῶς 15 γὰρ ἂν ἀληθεύσειεν ὁ μὴ ἐν Θεῷ λαλῶν ὅς ἐστιν ἀλήθεια; Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Κάιν ἔφη πού Χριστός· «Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καθὼς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ», πατέρα διδούς αὐτῷ τὸν καὶ τὸ ψευδὸς ἐξευρηκότα, τουτέστι τὸν Σατανᾶν ὅτι δὲ ἀνάγκη τοὺς ἐκ διαβολικοῦ λα- 20 λούντας πνεύματος τὰ ἐκείνου λέγοντας ψεύδεσθαι, πῶς ἔστιν ἀμφιβάλλειν; Οἷ γε μὴν διὰ Θεοῦ, πάντῃ τε καὶ πάντως ἀριστοεποῦσί τε καὶ ἀληθεύουσιν ἔχουσι γὰρ ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀλήθειαν.

Οὐκοῦν πῶς ἂν γένοιτο, φησὶν, οὐ διεψευσιμένος παρὰ τισι τῆς προφητείας ὁ λόγος, εἰ μὴ ἐμπλήσαμι διὰ τοῦ ἐμοῦ Πνεύματος δυ- 25 νάμεῶς τινος καὶ δικαιοσύνης, ἥτοι κριμάτων, ὥστε καὶ ἀδεῶς καὶ τεθαρόρηκότης κατεξανίστασθαι τῶν ἡμαρτηκόντων καὶ διελέγχειν αὐτούς; Δεῖ γάρ, οἶμαι, τοῖς λαλοῦσι τὰ παρὰ Θεοῦ, πλείστης τε ὄσης καὶ ἀγαθῆς εὐτολμίας Ἐλέγχουσι γὰρ ἔσθ' ὅτε δήμους τε λους, καὶ μέντοι καὶ βασιλεῖς, καὶ τοὺς ὄντας ἐν ὑπεροχαῖς, οἷ δὴ 30 μάλιστα τοῖς ἐπανορθοῦν ἐθέλουσιν ἐπιτρίξουσιν, καὶ οὐκ οἰστὸν ποιοῦνται τὸν τῶν ὠφελούντων λόγον. Κεκμήκασιν γὰρ οἷ μακάριοι προφήται, μᾶλλον δὲ κενιδυνεύκασιν, καὶ ἀνήρηνται πολυτρόπως ταῖς τῶν παιδαγωγουμένων ἀνοσίσις ὀργαῖς κατὰ καιροῦς

68. Ἰω. 14, 6.

69. Ἰω. 8, 45.

ζαν, τούς δημιουργοῦσαν τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὅλα θὰ πήγαιναν ὅπως τὰ ὑπολόγιζαν καὶ ὅσα εὔχονταν θὰ συμβοῦν. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ πείρα ἔδειξε ἀντίθετη τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων καὶ ὅλα τούς βγήκαν ἀντίθετα μὲ ὅ,τι ἔλπιζαν, κατηγοροῦνταν λοιπὸν κατ' ἀνάγκη ὡς ψευδολόγοι, ὡς χυδαιολόγοι καὶ ἀπατεῶνες. Καὶ μάλιστα εἶχαν κατακυλήσει σὲ τέτοιο βαθμὸ δυσφημίας, ὥστε κανένας δὲν ἤθελε νὰ τούς προσέξει. Πῶς δηλαδή καὶ ἀπὸ ποῦ, αὐτοὶ ποὺ μιλοῦσαν βέβαια γιὰ ἀγαθὰ, ἔρριξαν ὁμως αὐτοὺς ποὺ ἀπατήθηκαν σὲ ἀπροσδόκητη συμφορὰ καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔλπισαν;

Στίχ. 8. «Ἄλλ' ἐγὼ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου εἶμαι γεμᾶτος δύναμη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἐξουσία γιὰ ν' ἀναγγείλω στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ τὴν ἀσέβειάν σου καὶ στὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἁμαρτίαν σου».

34. Μᾶς δείχνει ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ψευδολογία γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πλαστῆ τὴ φήμη ὅτι εἶναι προφῆτες. Γιατὶ πῶς θὰ ἀληθεύσει αὐτὸς ποὺ δὲν ὁμιλεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι ἡ ἀλήθεια;⁶⁸ Γιατὶ εἶπε κάποιου ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν Κάϊν «Ἐκεῖνος ἦταν ἀνθρωποκτόνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ δὲν στάθηκε στὴν ἀλήθεια, γιατί εἶναι ψεύστης, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του»⁶⁹, δίνοντάς του πατέρα ἐκεῖνον ποὺ βρῆκε τὸ ψεῦδος, δηλαδή τὸν Σατανᾶ. Ὅτι ὁμως εἶναι ἀνάγκη αὐτοὶ ποὺ μιλοῦν ἀπὸ διαβολικὸ πνεῦμα νὰ ψεύδονται, λέγοντας ἐκεῖνα ποὺ τούς ὑποβάλλει αὐτός, πῶς μπορεῖ ν' ἀφμιβάλλει κανεὶς; Ὅσοι ὁμως μιλοῦν ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία καὶ λένε τὰ ἄριστα, καὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λένε· γιατί ἔχουν μέσα τους τὴν ἀλήθεια.

Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ μὴ διαψευσθεῖ, λέγει, ὁ προφητικὸς λόγος κάποιων, ἂν δὲν τὸν γεμίσω μὲ τὸ δικό μου Πνεῦμα μὲ κάποια δύναμη καὶ δικαιοσύνη, ἢτοι κρίση, ὥστε ἄφοβα καὶ μὲ θάρρος νὰ ἐπιτίθεται στοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ νὰ τούς ἐλέγχει; Γιατὶ χρειάζονται, νομίζω, ὅσοι κηρύττουν τὰ τοῦ Θεοῦ πάρα πολὺ μεγάλη καὶ ἀγαθῆς προαίρεσης τόλμη. Γιατὶ πολλές φορές ἐλέγχουν ὀλόκληρους λαούς, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς καὶ τοὺς κάτοχους ὑψηλῶν ἀξιωμάτων, ποὺ δημιουργοῦν προστριβές σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τούς διορθώσουν καὶ δὲν δέχονται τὸ λόγο ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ τούς κάνουν καλό. Γιατὶ ἀπέκαμαν οἱ μακάριοι προφῆτες, ἢ μᾶλλον κινδύνευσαν τρομερὰ καὶ πέθαναν μὲ διάφορους τρόπους, πέφτοντας κατὰ καιροὺς στὴν ἀνόσια ὀργὴ ἐκείνων ποὺ παιδαγω-

περιπίπτοντες. Ἐμαστίζοντο δὲ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Πλήρεις γὰρ ὄντες δυνάμεως καὶ κριματος καὶ δικαιοσύνης προσεκόμιζον τῷ Θεῷ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀγέλας. Ἄλλ' ἔχαιρον αἰκιζόμενοι, καὶ τρυφῶντες τῶν συνεδρίων ἐξήεσαν, 5 ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀτιμασθέντες. Ἦδεσαν γὰρ ὅτι συμπεπονθότες Χριστῷ καὶ συμβασιλεύσουσιν αὐτῷ.

Στίχ. 9-10. «Ἀκούσατε δὴ ταῦτα, οἱ ἡγούμενοι οἴκου Ἰακώβ καὶ οἱ κατάλοιποι οἴκου Ἰσραήλ, οἱ βδελυσσόμενοι κριμα καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδομοῦντες 10 Σιών ἐν αἵμασι, καὶ Ἱερουσαλήμ ἐν ἀδικίαις».

ΛΕ. Ἀγαθὸς ὢν λίαν ὁ Δημιουργός, εἴτα τῶν συμβησομένων αὐτοῖς κακῶν τὸ μέγεθος οὐκ ἠγοηκώς, διὰ παντὸς ἔρχεται τρόπου, καὶ πᾶν εἶδος εἰσηγήσεώς τε καὶ ἀπειλῆς εἰσφέρει, ὡς ἂν τάχα 15 ἀναπεισθεῖεν οἱ ἡμαρτηκότες καὶ μετανοεῖν ἔλοιτο, τὰ αἰσχίῳ μεταμανθάνοντες καὶ κατορθοῦν ἠρημένοι τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἀκονιτὶ δύνασθαι διαδράναι τὰ ἐξ ὀργῆς. Εἰδέναί γε μὴν ἀναγκαῖον τὸν φιλομαθῆ καὶ φιλολογώτατον, ὅτι συνεχῆς μὲν τῶν προφητῶν ὁ λόγος ἐν διβλίοις τε καὶ συγγραφαῖς, γέγονε δὲ κατὰ καιροὺς καὶ ἀνά μέρος, ὥστε, κἂν εἰ φαίνοντό πως ταυτοεποῦντες ἔσθ' ὅτε, ἀλλ' 20 οὐν ἀκόλουθον ἐννοεῖν, ὡς οὐ καθ' ἓνα καιρὸν, ὡς ἔφην, οὔτε μὴν τοῖς αὐτοῖς, τὰ τοιάδε προσεφώνουν, μακρῶν δὲ πολλάκις παρεισβεδληκῶτων διαστημάτων, ἄλλοτε ἄλλοις καὶ κατὰ καιροὺς προσελάλουν. Ἔδει γὰρ πάντας εἰδέναί τὰ συμβησόμενα, καὶ κοινῆς συμφορᾶς τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν γενέσθαι τὴν προαγόρευ- 25 σιν. Πρὸς ὑμᾶς δὴ οὐν ὁ λόγος, φησί, τοὺς εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀφιγμένους ἐμβροντησίας, ὡς βδελύττεσθαι τὸ κριμα, τουτέστι τὴν δικαιοσύνην, καὶ διεστραμμένον ἀποφαίνειν τὸν εἰς εἶδησιν ἀγαθὴν κατορθοῦντα νόμον πρὸς ὑμᾶς τοὺς οἰομένους τάχα πού ταῖς μαιφονίαις καὶ ἀδίκοις αἵμασιν ἀνορθοῦν τὴν Σιών, καὶ εὐκλεᾶ καὶ 30 περίβλεπτον τὴν Ἱερουσαλήμ ἀποφαίνειν.

Ἄλλ' ἦν ἄμεινον ἐννοεῖν, ὅτι καταστρέφουσι μᾶλλον αὐτήν, καίτοι τεθειμένοι πρὸς οἰκοδομὴν καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν, ἅτε δὴ καὶ τῶν ποιμνίων προεστηκότες, ἱερεῖς τε καὶ νομοφύλακες παρὰ Θεοῦ τεταγμένοι. Καθηρήκασιν δὲ ἀληθῶς τὴν Σιών ἐν αἵμασιν. 35 Ἀπεκτόνασι γὰρ τοὺς προφήτας, προσέθεσαν δὲ αὐτοῖς καὶ τὸν

γοῦσαν. Δέχονταν μαστιγώσεις επίσης καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Γιατὶ γεμᾶτοι ἀπὸ δύναμη καὶ κρίση καὶ δικαιοσύνη ὄδηγοῦσαν στὸν Θεὸ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων⁷⁰. Χαίρονταν ὅμως ὅταν τοὺς κακοποιοῦσαν καὶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ συνέδρια χαρούμενοι, ἐπειδὴ εἶχαν ἀτιμασθεῖ γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματός του⁷¹. Γιατὶ γνώριζαν πὼς συμπάσχοντας μὲ τὸν Χριστό, καὶ θὰ συμβασιλεύσουν μὲ αὐτόν.

Στίχ. 9-10. « Ἀκοῦστε τὰ αὐτά, σεῖς οἱ ἡγέτες τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰακώβ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ἐσεῖς ποὺ σιχαίνεστε τὴ δικαιοσύνη καὶ διαστρέφετε ὅλα τὰ ὀρθά, σεῖς ποὺ χιτίζετε σπίτια στὴ Σιών μὲ αἵματα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὶς ἀδικίες σας».

35. Ἐπειδὴ ὁ Δημιουργὸς εἶναι πολὺ ἀγαθὸς καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὸ μέγεθος ὧν μέλλουν νὰ τοὺς συμβοῦν, χρησιμοποιεῖ κάθε τρόπο καὶ κάθε εἶδος συμβουλῆς καὶ ἀπειλῆς, ὥστε νὰ πειθοῦν ὅσοι ἀμάρτησαν καὶ νὰ θελήσουν νὰ μετανοήσουν, καὶ ἀποβάλλοντας τὰ αἰσχροῦ, νὰ θελήσουν νὰ πράξουν αὐτὰ ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ διαφύγουν εὐκόλα τὰ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Πρέπει βέβαια ὁ φιλομαθὴς καὶ φίλος τῶν λόγων νὰ γνωρίζει ὅτι, ἐνῶ εἶναι συνεχῆς λόγος τῶν προφητῶν σὲ βιβλία καὶ συγγραφές, κατὰ καιροὺς γινόταν καὶ ἀνὰ μέρος, ὥστε, κι ἂν ἀκόμα φαίνονται πολλὲς φορὲς νὰ ταυτολογοῦν, ὡστόσο εἶναι ἀκόλουθο νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ὄχι σὲ μὴ ἐποχῇ, ὅπως εἶπα, οὔτε προσφωνοῦνταν οἱ λόγοι αὐτοὶ στοὺς ἴδιους ἀνθρώπους, ἀλλὰ παρεμβάλλονταν πολλὲς φορὲς μακρὰ διαστήματα καὶ τοὺς ἀπηύθυναν κατὰ καιροὺς σὲ ἄλλους καὶ ἄλλους. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅλα ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν καὶ νὰ γίνῃ ἡ προαγγελία κοινῆς συμφορᾶς στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς. Σ' ἐσᾶς λοιπόν, λέγει, γίνεται ὁ λόγος, ποὺ ἔχετε φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἡλιθιότητος, ὥστε νὰ σιχαίνεσθε τὸ κρίμα, δηλαδή τὴ δικαιοσύνη, καὶ νὰ θεωρεῖτε διεστραμμένο τὸ νόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ὀρθὴ γνώση, σ' ἐσᾶς ποὺ νομίζετε ὅτι τάχα μὲ τοὺς φόνους καὶ τὸ ἀδικο αἷμα θὰ ἀνορθώσετε τὴ Σιών καὶ θ' ἀναδείξετε περίοπτη τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἄλλ' ἦταν καλύτερο νὰ σκεφθοῦν ὅτι τὴν καταστρέφουν μᾶλλον, ἂν καὶ εἶχαν ὀριθεῖ νὰ τὴν ἀνοικοδομήσουν καὶ νὰ τὴ διορθώσουν, ἀφοῦ ἦταν ταγμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ προϊστάμενοι τοῦ ποιμνίου, ἱερεῖς καὶ νομοφύλακες. Ἀληθινὰ ὅμως κατέστρεψαν τὴν Σιών βυθίζοντάς τὴν στὰ αἵματα. Σκότωσαν τοὺς προφῆτες καὶ πρόσθεσαν σ' αὐτοὺς καὶ τὸν

70. Πράξ. 5, 26 ἐ. 22, 1 ἐ.

71. Πράξ. 5, 41.

τῶν ὄλων Δεσπότην, φημί δὴ τὸν Χριστόν. Οἰκοδόμοι γὰρ ὄντες τῆς Σιών, ἀπεδοκίμαζον αὐτόν, καίτοι Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς «Ἴδου τίθημι εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον ἐντιμον, καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν οὐ μὴ καταισχυνηθῆ». Ἄλλ', ὡς 5 ἔφη, οἱ τῆς Σιών οἰκοδόμοι τὸν ἐκλεκτὸν καὶ ἐντιμον ἀπεδοκίμασαν λίθον πλὴν εἰς κεφαλὴν τέθειται γωνίας· βεβασίλευκε γὰρ ἔθνῶν, καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς ὁ Χριστός, «οὓς καὶ ἔκτισεν εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην διὰ τοῦ σταυροῦ», καὶ ὡσπερ τινὰ γωνίαν συνείρων εἰς ὁμοψυχίαν ἐν Πνεύματι. Γέγραπται 10 γὰρ ὅτι «Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία καὶ ψυχὴ μία». Ἐπειδὴ δὲ σύμμορφοι γεγόνασι δι' ἁγιασμοῦ καὶ πίστεως τῷ ἀκρογωνιαίῳ καὶ ἐντιμοτάτῳ, καλῶς καὶ σοφῶς ὁ θεοπέσιος αὐτοῖς ἐπιστέλλει Πέτρος «Καὶ ὑμεῖς ὡς λίθοι ζῶντες ἐποικοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ 15 Θεοῦ ἐν Πνεύματι»· κατώκηκε γὰρ ὁ Χριστός ἐν ταῖς τῶν πιστευσάντων καρδίαις. Καὶ περὶ αὐτῶν που φησὶ διὰ προφήτου φωνῆς «Ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός».

Στίχ. 11-12. «Οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον, καὶ 20 οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ μισθοῦ ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο, καὶ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπανεπαύοντο λέγοντες· Οὐχὶ Κύριος ἐν ἡμῖν ἐστίν; Οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ἡμᾶς κακὰ. Διὰ τοῦτο δι' ὑμᾶς Σιών ὡς ἀγρὸς ἀροτριασθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ ὡς ὀπωροφαλάκιον 25 ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου ὡς ἄλσος δρυμοῦ».

ΛΣΤ'. Βδελυρόν τι χρῆμα, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα κατεστυγημένων τῷ πανάγκῳ Θεῷ καὶ κρίσις ἄδικος καὶ δωροδοκία. Γέγραπται γὰρ ὅτι, «Λαμβάνοντος δῶρα ἐν κόλπῳ ἀδίκως, οὐ κατευοδούνται ὁδοί». Ἦττηνται γὰρ ὡδέ τινες τῆς ἐπαράτου φιλοκερδείας καὶ λημματιῶν αἰσχροῶν, ὡς ἡγεῖσθαι παρ' οὐδὲν τὸ παρευθύνειν τὸ δίκαιον, καὶ πιπράσκειν τὴν ἀλήθειαν. Ὡσπερ δὲ οἱ κόνιν λαβόντες εἰς ὀφθαλμοὺς ἀπονοῦσαν ἔχουσι τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως τὴν ἐνέργειαν, οὕτω κακεῖνοι τὴν εἰς νοῦν δεχόμενοι πῆρωσιν οὐχ ὁρῶσιν ἔτι· «Τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, καθὰ γέ-

Κύριο τῶν ὅλων, ἐννοῶ τὸν Χριστό. Γιατί, ἐνῶ ἦταν οἰκοδόμοι τῆς Σιών, τὸν ἀποδοκίμαζαν αὐτόν, μολονότι ὁ Θεὸς ἔλεγε καθαρά: «Νά, τοποθετῶ στὰ θεμέλια τῆς Σιών λίθο ἐκλεκτό, ἀκρογωνιαῖο, πολύτιμο, καὶ αὐτὸς ποὺ πιστεύει σ' αὐτόν δὲν θὰ ντροπιασθεῖ»⁷². Ἀλλά, ὅπως εἶπα, οἱ οἰκοδόμοι τῆς Σιών ἀποδοκίμασαν τὸν ἐκλεκτὸ καὶ πολύτιμο λίθο. Πλὴν ὅμως ἔχει τοποθετηθεῖ ὡς κεφαλὴ γωνίας⁷³. Γιατὶ ὁ Χριστὸς βασίλευσε στὰ ἀπερίτμητα ἔθνη καὶ στοὺς περιττημένους Ἰσραηλιῖτες, «τοὺς ὁποίους καὶ ἔκτισε σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, δημιουργώντας εἰρήνη μεταξύ τους μέσω τοῦ σταυροῦ»⁷⁴, καὶ σὰν κάποια γωνία τοὺς συνένωσε σὲ ὁμοψυχία μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ἡ καρδιὰ ἐκείνων ποὺ πίστεψαν καὶ ἡ ψυχὴ ἦταν μία»⁷⁴. Κι ἐπειδὴ μὲ τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴν πίστη ἔγιναν σύμμορφοι μὲ τὸν ἀκρογωνιαῖο καὶ πολυτιμότερο λίθο, πολὺ καλὰ καὶ σοφὰ γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος: «Καὶ ἐσεῖς σὰν λίθοι ζωντανοὶ παίρνετε θέση στὸ οἰκοδόμημα, γιὰ νὰ γίνῃ οἶκος πνευματικὸς, ναὸς ἅγιος, καὶ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος»⁷⁵. Γιατὶ ὁ Χριστὸς κατοίκησε στὶς καρδιὰς ἐκείνων ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει κάπου μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη: «Θὰ κατοικήσω σ' αὐτούς καὶ θὰ περπατήσω ἀνάμεσά τους, καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς τους, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαὸς μου»⁷⁶.

Στίχ. 11-12. «Οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς δίκαιζαν παίρνοντας δῶρα, οἱ ἱερεῖς τοὺς ἔδιναν ἀπαντήσεις ἐναντι ἀμοιβῆς, καὶ οἱ ψευδοπροφῆτες ἔδιναν μαντεῖες παίρνοντας χρήματα, καὶ ἔτσι ἐπαναπαύονταν στὸν Κύριο λέγοντας: Δὲν εἶναι ὁ Κύριος ἀνάμεσά μας, Δὲν θὰ πάθομε ἄρα κακό. Γι' αὐτὸ ἡ Σιών θὰ ὀργωθεῖ ἐξαιτίας σας σὰν χωράφι, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ γίνῃ σὰν φυλάκιον ὀπωρικῶν, καὶ τὸ ὄρος, ὅπου ὁ ναὸς, σὰν ἄγριο δάσος»

36. Εἶναι ἕδελυρὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὰ κατ' ἐξοχὴ μισητὰ στὸν πάντα-γνω Θεὸ καὶ ἡ ἀδίκη κρίση καὶ ἡ δωροδοκία. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὅποιος παίρνει δῶρα στὸν κόρφο τοῦ ἀδίκου, δὲν κατευοδώνονται οἱ δρόμοι του»⁷⁷. Γιατὶ τόσο πολὺ ἔχουν νικηθεῖ κάποιοι ἀπὸ τὴν ἐπάρατη φιλοκέρδεια, ὥστε νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε τὸ νὰ παραποιεῖται τὸ δίκαιο καὶ νὰ πωλεῖται ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποὺ ἔπεσε σκόνη στὰ μάτια τους ἔχουν ἐξασθενημένη τὴν ὀπτικὴ δύναμη, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι δεχόμενοι τὴν τύφλωση τοῦ νοῦ τους δὲν βλέπουν πιά: γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Τὰ

75. Α' Πέτρ. 2, 5. Ἐφ. 2, 22.

76. Λευϊτ. 26, 12. Β' Κορ. 6, 16.

77. Παροιμ. 17, 23.

γραπται, και λυμαίνεται ῥήματα δίκαια»· οἱ δὲ δὴ τὸ δίκαιον παρευθύνοντες, τῶν θείων ἀξιωματῶν τὸ εἰλικρινὲς ἀδικοῦσι κάλλος. Πρέπει γὰρ μόνῳ τὸ κρίνειν Θεῷ, καὶ τοῦτο εἰδῶς ὁ μακάριος ἔφη Μωυσῆς· «Οὐ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ 5 ἔστιν». Ὁ δὲ κρίνειν ἄδικα μεμελετηκῶς, μονονουχὶ τῶν θείων καὶ ὑπερτάτων ἄπτεται θρόνων, καὶ εἰς αὐτὴν ἴστω πεπλημμεληκῶς τὴν ἀπόρρητον δόξαν, ἢ κρίνειν οἶδεν ὀρθῶς καὶ δικαίως. Θεοῦ γὰρ ἡ κρίσις, ὡς ἔφη. Πάνδεινον δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὸ κέρδους ἀφορμὰς ποιῆσθαι τὴν εὐσέβειαν καὶ πορισμὸν ἠγεῖσθαι τὰ παρὰ 10 Θεοῦ. Ἄθρει γὰρ ὅπως ἀκαταιτίαιον οὐκ ἔα προφήτην καὶ ἱερέα μισθοφορεῖν ἐθέλοντα, ὡς τοῖς προσιούσιν ἐπαγγέλλεσθαι λαλεῖν, εἰ δὴ προσκομίζεῖν ἔλονται μισθούς τε καὶ δῶρα. Οἶμαι δὲ ὅτι ψευδοπροφητῶν διαμέμνηται πάλιν ὁ λόγος εἰς τὸ παρόν, καὶ οὐχὶ πάντως ἱεροουργῶν τῶν ἐκ νόμου καὶ ἀληθινῶς, ἀλλ' οἷς ἦν ἔθος τὰς 15 τοιάσδε τιμὰς ὑποτρέχειν, καὶ ὠνητὴν ἑαυτοῖς περιποιῆσθαι τὴν δόξαν. Οὐ γὰρ ἂν προφήτης ἅγιος, ἤγουν ἱερεὺς ἀληθῶς, τοῖς τοιοῖσδε πταίσμασι τὴν ἰδίαν ἔνοχον καθίστη ψυχὴν.

Εἶτα, τοιαῦτα πλημμελοῦντες, φησὶν, ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπανεπαύοντο λέγοντες· Οὐχὶ Κύριος ἐν ἡμῖν ἔστιν; Οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ἡ- 20 μᾶς κακά. Ἦν μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἐν τῷ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἐξείλετο δὲ αὐτοὺς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τλαιπωρίας, εἰσκεκόμικεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, κρείττους καὶ ἀλκιμωτέρους ἔδειξεν ἐχθρῶν. Ἀλλ' ἔδει που πάντως ἐννοεῖν, ὅτι πλημμελοῦσι δεινῶς καὶ ἐπὶ τοῖς οὕτως ἐκτόποις κατεγνωσμένοις, οὐκ ἂν ἠνέσχετο συν- 25 εῖναι Θεός. Ἀσύμβατον γὰρ τῷ θεῷ τὸ ἅγιον, καὶ ἀσυναφὲς τῷ ῥυπουῦντι τὸ καθαρὸν. Ὅτι τοίνυν μάταια πεφρονήκασιν, οἰηθέντες, ὅτι καὶ εἰ τῆς φανλότητος εἶεν ἐργάται, καὶ εἰ δρᾶν ἔλονται τὰ παντὸς ἐπέκεινα κακοῦ, συνέσται πάλιν αὐτοῖς οὐδὲν ἥττον Θεός, ἐξ αὐτῶν ἐπιγνώσονται φησι τῶν συμβησομένων. «Ἀροτριασθή- 30 σεται μὲν γὰρ ἡ Σιών, ἔσται δὲ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἢ διαβόητος Ἰερουσαλήμ», τουτέστιν ἠρημωμένη καὶ κατεστραμμένη, καὶ αὐτὸ δὲ «τὸ ὄρος τοῦ οἴκου», τουτέστιν ὁ ἐφ' ὑψηλοῦ γηλόφου κείμενος νεῶς, «εἰς ἄλσος δρυμοῦ». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· θηρίων ἀγρίων ἐνάυλισμα καὶ δρακόντων χεραί. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς

δῶρα τυφλώνουν τὰ μάτια τῶν σοφῶν, καὶ διαφθείρουν τὰ δίκαια λόγια»⁷⁸, καὶ ὅσοι παραποιοῦν τὸ δίκαιο βλάπτουν τὸ γνήσιο κάλλος τοῦ θεοῦ ἀξιώματος. Γιατὶ ἡ κρίση ἀνήκει μόνο στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας ὁ μακάριος Μωυσῆς εἶπε· «Δὲν θὰ λάβεις ὑπόψη κατὰ τὴν κρίση τὸ πρόσωπο, γιατί ἡ κρίση εἶναι τοῦ Θεοῦ»⁷⁹. Καὶ ὅποιος ἔχει σκεφθεῖ νὰ κρίνει ἀδίκαια, ἀγγίζει κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς θεοὺς καὶ ὑπέρτατους θρόνους, καὶ ἄς γνωρίζει ὅτι ἀμάρτησε στὴν ἀπόρρητη δόξα, ἡ ὁποία ξέρεται νὰ κρίνει ὀρθὰ καὶ δίκαια. Γιατὶ ἡ κρίση ἀνήκει στὸν Θεό, ὅπως εἶπα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φοβερὸ καὶ τὸ νὰ κάνει κανεὶς τὴν εὐσέβεια ἀφορμὴ κέρδους καὶ νὰ θεωρεῖ τὰ θεῖα μέσο πορισμοῦ⁸⁰. Πρόσεχε ὅτι δὲν ἀφήνει ἐκτὸς κατηγορίας τὸν προφήτη καὶ ἱερέα πού θέλουν νὰ λάβουν ἀμοιβή, πού ὑπόσχονται ὅτι θὰ μιλήσουν σ' αὐτοὺς πού τοὺς συμβουλεύονται, ἂν θελήσουν νὰ τοὺς προσφέρουν ἀμοιβὲς καὶ δῶρα. Νομίζω ὅμως ὅτι ὁ λόγος ἀναφέρεται πάλι καὶ ἐδῶ στοὺς ψευδοπροφήτες, καὶ ὄχι ὅπωςδήποτε στοὺς ἱερουργοὺς τοῦ νόμου, τοὺς ἀληθινούς, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους πού συνήθιζαν νὰ ὑποκλέπουν τὶς τιμὲς αὐτὲς καὶ νὰ ἐξαγοράζουν τὴ δόξα γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Γιατὶ ὁ ἅγιος προφήτης, ἢ ὁ ἀληθινὸς ἱερέας, δὲν κάνει ἔνοχη τὴν ψυχὴ του σὲ τέτοια ἀμαρτήματα.

Στὴ συνέχεια λέγει, ὅτι, ἐνῶ διέπρατταν τέτοια πταίσματα, ἐπαναπαύονταν στὸν Κύριο, λέγοντας· «Δὲν εἶναι μαζί μας ὁ Κύριος, ἄρα δὲν θὰ μᾶς συμβοῦν κακὰ». Γιατὶ ὁμολογουμένως ἦταν μαζί μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες ὁ Θεός, ἀφοῦ τοὺς λύτρωσε ἀπὸ τὶς τालαιπωρίες τῆς Αἰγύπτου, τοὺς ὀδήγησε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς ἔδειξε ἀνώτερους καὶ δυνατότερους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς τους. Ἄλλ' ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ κατανοήσουν, ὅτι ἀμαρτάνουν φοβερά, καὶ μὲ αὐτοὺς πού ἔχουν κατακριθεῖ γιὰ τέτοια ἀτοπήματα, δὲν θὰ ἦταν δυνατό νὰ εἶναι μαζί τους ὁ Θεός. Γιατὶ τὸ ἅγιο εἶναι ἀσυμβίβαστο μὲ τὸ βέβηλο. Ὅτι βέβαια εἶχαν σκεφθεῖ ἀνόητα, νομίζοντας ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμα ἐπρατταν κάθε φαυλότητα, καὶ ἂν ἤθελαν νὰ εἶναι δράστες τῶν πέραν ἀπὸ κάθε κακὸ, θὰ ἦταν πάλι καθόλου λιγότερο μαζί τους ὁ Θεός, θὰ τὸ μάθουν, λέγει, ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ τοὺς συμβοῦν. Γιατὶ λέγει· «Θὰ ὀργωθεῖ ἡ Σιών, καὶ θὰ εἶναι σὰν φυλάκιο ὀπωρικῶν ἢ περιδόγητη Ἱερουσαλήμ», δηλαδή ἐρημωμένη καὶ κατεστραμμένη, καὶ τὸ ἴδιο «τὸ ὄρος τοῦ οἴκου», δηλαδή ὁ ναὸς ὁ χτισμένος σὲ ψηλὸ λόφο, «θὰ γίνεαι σὰν ἄγριο δάσος». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Θὰ γίνεαι καταυλισμὸς ἄγριων θηρίων καὶ σπηλιὰ φιδιῶν. Ὅπως δηλαδή τὰ

δουμοῖς κατοικοῦσιν οἱ θῆρες καὶ τὰ τῶν ἐρπετῶν ἀτίθασα γένη, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἡρημωμένοις τῶν τόπων, καὶ ἔνθαπερ ἂν πολλὰ λίαν φαίνοντο τὰ συμπεπτωκότα.

Συμβέβηκε δὲ ταυτὶ τοῖς τῶν Ἰουδαίων δήμοις, ὅτε καὶ εἰς 5 αὐτὸν πεπαρωνήκασιν τὸν Ἐμμανουήλ. Τότε γάρ, τότε διολώλασιν παντελῶς, καὶ λίθος οὐ μεμένηκεν ἐπὶ λίθῳ, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν· ἀρόσιμος δὲ γῆ καὶ τοῖς γηπονοῦσιν ἐπιτηδεῖα δέδεικται λοιπὸν ἢ πάλαι σεπτὴ καὶ ἀξιάγαστος Σιών. Πλήν 10 ἰστέον, ὅτι Θεὸς ἔσται καὶ ἐν ἡμῖν, οὐ πίστιν ἔχουσι μόνην, οὐδὲ οἶον ἐπ' αὐτῷ ἀναπανομένοις διὰ τοῦτο, ἀλλ' εἰ προσγένοιτο τῇ πίστει καὶ τὸ ἐξ ἔργων εὐδοκιμεῖν. «Ἡ γὰρ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστι», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Συνθεόντων δὲ τῶν ἔργων τοῖς ἐκ πίστεως ἀγαθοῖς, τότε δὴ, τότε καὶ συνέσται Θεός, καὶ ἀναρρώσει ῥαδίως, καὶ φίλους ἠγήσεται, καὶ ὡς γνησίους εὐ- 15 φρανεῖ, καὶ παντὸς ἀπαλλάξει κακοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Στίχ. 1-2. «Καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου, ἔτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ με- 20 τεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοί, καὶ πορεύσονται ἐπ' αὐτὸ ἔθνη πολλά· καὶ ἐροῦσιν· Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δεῖξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐ- τοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ».

ΛΖ. Σαφῆς ἐν τούτοις ὁράται λοιπὸν τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας 25 ἢ προαγόρευσις. Ἐκ μέσου δὲ ὡσπερ γεγενημένου τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, καὶ θυσιῶν πεπανμένων τῶν κατὰ τὸν νόμον, ἡρεμούσης δὲ καὶ ἱερωσύνης τῆς ἐξ αἵματος τοῦ Λευῖ, καὶ αὐτοῦ δὲ λοιπὸν τοῦ διαδοήτου κατεμπροσθέντος νεώ, καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ καθηρημένης, ἀνέδειξεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, καὶ 30 ὡς ἐν λοίσθῳ καιρῷ, τουτέστιν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· τότε γὰρ γέγονε καθ' ἡμᾶς. «Ὁρος» δὴ οὖν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ἐστὶν οἶκος Θεοῦ ζῶντος, «ὑψηλὸν» δέ, ὅτι χθαμαλὸν ἐν

τὰ θηρία καὶ ἄγρια εἶδη τῶν φιδιῶν κατοικοῦν στὰ ὄρη καὶ στὰ δάση, ἔτσι θὰ συμβεῖ καὶ στοὺς ἐρημωμένους τόπους καὶ ὅπου ὑπάρχουν πολ-
λὲς τέτοιες ὁμοιότητες.

Αὐτὰ ὅμως ἔχουν συμβεῖ στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, ὅταν φέρθηκαν μὲ
παραφροσύνη καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατὶ τότε, τότε καταστρά-
φηκαν ἐξολοκλήρου καὶ δὲν «ἔμεινε λίθος πάνω σὲ λίθο»⁸⁰, σύμφωνα μὲ
τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, καὶ παρουσιάσθηκε ἡ γῆ κατάλληλη γιὰ ὄργωμα
καὶ γιὰ γεωργούς, αὐτὴ πού παλαιὰ ἦταν ἡ σεβαστὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη
Σιών. "Ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ εἶναι καὶ μαζί μας, ὄχι
ἂν ἔχομε μόνο πίστη σ' αὐτόν, οὔτε ἂν ἐπαναπαυῶμαστε σ' αὐτόν ἐξαιτίας
τῆς πίστεώς μας, ἀλλὰ ἂν προστεθεῖ στήν πίστη καὶ ἡ εὐδοκίμηση στὰ
ἔργα. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἡ πίστη χωρὶς τὰ ἔργα
εἶναι νεκρή»⁸¹. "Ὅταν ὅμως συμβαδίζουν τὰ ἔργα μὲ τοὺς καρποὺς τῆς
πίστεως, τότε λοιπὸν, τότε θὰ εἶναι καὶ ὁ Θεὸς μαζί μας, καὶ θὰ μᾶς ἐνδυ-
ναμώσει εὐκολα, θὰ μᾶς θεωρήσει φίλους του, καὶ σὰν γνήσιους δικούς
του θὰ μᾶς γεμίσει μὲ εὐφροσύνη καὶ θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε κακό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Στίχ. 1-2. «Κατὰ τοὺς ἔσχατους ὅμως καιροὺς θὰ φανεῖ τὸ ὄρος τοῦ
ναοῦ τοῦ Κυρίου ἑτοιμο στήν κορυφὴ τῶν ὀρέων, καὶ θὰ ὑψωθεῖ
πάνω ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ θὰ τρέξουν σ' αὐτὸ λαοὶ καὶ θὰ προσέλ-
θουν σ' αὐτόν πολλὰ ἔθνη καὶ θὰ ποῦν Ἐμπρὸς ἃς ἀνεβοῦμε στὸ
ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ. Θὰ μᾶς δεί-
ξουν τότε τὴν ὁδὸ του καὶ θὰ περπατήσομε στοὺς δρόμους του».

37. Φαίνεται λοιπὸν καθαρά ἀπὸ αὐτὰ ἡ προαγγελία τῆς Ἐκκλησίας
τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ὅταν βγήκε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴ μέση ὁ κατὰ
σάρκα Ἰσραὴλ καὶ διακόπηκαν οἱ θυσίαι τοῦ νόμου καὶ παραδόθηκε σὲ
ἀργία ἡ ἱερωσύνη τῶν ἀπογόνων τοῦ Λευὶ καὶ εἶχε πυρποληθεῖ καὶ
αὐτὸς ὁ περιβόητος ναὸς καὶ καταστράφηκε ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀνέδειξε ὁ
Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸν ἔσχατον κατὰ κάποιον τρόπο
καιρὸ, δηλαδή κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ· γιατί τότε ἔγινε
ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς. «Ὁρος» λοιπὸν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία, πού
εἶναι «ὁ οἶκος τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁸². Καὶ εἶναι «ὑψηλό», γιατί δὲν ὑπάρ-

αὐτῇ παντελῶς οὐδέν, ἀλλ' αἴρεται μὲν ὑψοῦ τῶν περὶ Θεοῦ δο-
 γμάτων ἢ γνῶσις, ἀνώκισται δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βίος τῶν ἐν Χριστῷ δε-
 δικαιομένων καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι. Οὐ γάρ ἐστιν ἐν αὐτοῖς
 τὸ χαμαιριφές καὶ πεπατημένον εἰς ζῶον, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ
 5 τῶν ἐκ περιτομῆς κατίδοι τις ἄν. Οἱ μὲν γὰρ ἤττηντο φιλοσαρκίας
 καὶ λημμιᾶτων αἰσχυρῶν, ἠλίσκοντο δὲ φονῶντες ἀδίκως, πλείσταις
 τε ὄσαις ἐτέραις πλημμελείαις ἔνοχοι. «Οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»,
 καθὰ φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν
 τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις», μεμνήκασι δὲ οὕτω τὸ χρῆναι
 10 πλουτεῖν, ὥστε καὶ ἀνακεκραγόντων ἐκ παρῶρησίας ἐπαῖοι τις ἄν
 «Ἐχοντες διατροφᾶς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα.
 Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδας
 καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες θυθίζουσι
 τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν». Ἀφεστήκασι δὲ ὧδε
 15 τοῦ φονᾶν, ὥστε καὶ τοῖς παίουσιν εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέ-
 φειν καὶ τὴν ἄλλην.

Ἔσθ' ἂν νοοῖτο καὶ ἐτέρως ἢ Ἐκκλησία τοῖς Ἑλλήνων
 παραβαλλομένη δόγμασιν. Οἱ μὲν γὰρ λίθοις καὶ ξύλοις καὶ αὐτῇ
 δὲ τῇ κτίσει χρῆναι προσκυνεῖν ἀσυνετώτατα δογματίζουσιν, ἢ
 20 δὲ καθίστησιν ἐναργῆ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, ὃς τό-
 δε τὸ σύμπαν διετεκτήνατο, καὶ πρὸς τὸ εὖ εἶναι συνέχει, καὶ ἔστι
 τῶν ὄλων Κύριος ὡς Θεός. Ἐπῆρθαί γε μὴν τὸ ὄρος, φησί, τοῦ
 Κυρίου ἐπ' ὄρη τε καὶ βουνούς, εἶναί τε ἔτοιμον, τὸ οἶον ἐν περι-
 φανείᾳ πολλῇ κείσθαι τε καὶ εἶναι διὰ τούτου σημαίνων. Περίο-
 25 πτον γὰρ τὸ ἐν ὄρει κείμενον, ἔτοιμόν τε λίαν ἰδεῖν, καὶ οὐδενί
 που τάχα καὶ τῶν ἀπωτάτω κειμένων ἀγνούμενον. Ὅτι δὲ καὶ
 μάλα προθύμως διάττειν ἔμελλον ἐπ' αὐτὸ τὰ ἔθνη, διαμεμήνυκεν
 ἐναργῶς τῆς προφητείας ὁ λόγος. Μεμαρτύρηκε δὲ τοῦτο καὶ
 ἀτρεκές ὃν ἀπέφηνε καὶ αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἢ ἔκβασις «Σπύ-
 30 σουσι» γάρ, φησίν, «ἐπ' αὐτὸ λαοί», δῆλον δὲ ὅτι τὸν τοῦ οἴκου
 Δεσπότην, τουτέστι Χριστόν. Τί δὲ καὶ ἐροῦσι; «Δεῦτε ἀναβῶμεν
 εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ δεί-
 ξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ». Ἀκούεις
 ὅτι προτροπάδην ἀλλήλοις διακελεύονται, τὸ «Ἀναβῶμεν» λέγον-

χει σ' αὐτὴν τίποτα χαμηλό, ἀλλὰ καὶ βρῖσκεται ψηλὰ ἢ γνώση τῆς διδασκαλίας γιὰ τὸν Θεό, καὶ ὑψώθηκε καὶ αὐτὸς ὁ βίος ἐκείνων ποὺ δικαιώθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἀγιάστηκαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ σ' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ταπεινὸ καὶ ξεπεσμένο στὴν κατάστασι τῶν ζώων, πράγμα βέβαια ποὺ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς σὲ ἐκείνους ποὺ ἀνήκουν στὴν περιτομή. Γιατὶ ἐκεῖνοι νικῆθηκαν ἀπὸ τὴν φιλοσαρκία καὶ ἀπὸ τὰ αἰσχροὶ κέρδη καὶ συλλαμβάνονταν νὰ λυσοῦν γιὰ τοὺς ἀδικούς φόνους καὶ νὰ εἶναι ἔνοχοι σὲ πλεῖστα ὅσα ἄλλα ἁμαρτήματα, ἐνῶ «οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ», ὅπως λέγει ὁ θεῖος Παῦλος, «σταύρωσαν τὴ σάρκα μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁸⁴, καὶ μίσησαν τόσο πολὺ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πλουτισμοῦ, ὥστε μπορεῖ ν' ἀκούσει κανένας καὶ νὰ διακηρύττουν μὲ παρρησία: «Ἐχοντας τροφή καὶ σκεπάσματα, θ' ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτά. Ὅσοι ὅμως θέλουν νὰ πλουτοῦν πέφτουν στὸν πειρασμὸ καὶ σὲ παγίδες καὶ ἐπιθυμίες πολλὰς καὶ ἀνώφελες, ποὺ βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια»⁸⁵. Ἐπίσης τόσο πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ φονικὴ διάθεσι, ὥστε καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τοὺς χτυποῦν στὸ δεξιὸ μάγουλο νὰ στρέφουν καὶ τὸ ἄλλο⁸⁴.

Ὁρος βέβαια θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ κατ' ἄλλη ἔννοια ἢ Ἐκκλησία σὲ σύγκρισι μὲ τὴ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν. Γιατὶ ἐκεῖνοι διδάσκουν ἀνόητα ὅτι πρέπει νὰ προσκυνοῦν πέτρες καὶ ξύλα καὶ τὴν ἴδια τὴ φύσι, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία φανερώνει τὸν ἀπὸ τὴ φύσι του καὶ ἀληθινὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ὡς ἀρχιτέκτονας κατασκεύασε αὐτὸ τὸ σύμπαν, τὸ συγκρατεῖ σὲ καλὴ λειτουργία, καὶ εἶναι τῶν ὅλων Κύριος ὡς Θεός. Τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου ὑψώθηκε, λέγει, πᾶνω ἀπὸ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ καὶ εἶναι ἕτοιμο, σημαίνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ εἶναι περίοπτο. Γιατὶ ὅ,τι ὑπάρχει στὸ ὄρος εἶναι περίοπτο, βλέπεται ἀπὸ παντοῦ, καὶ δὲν εἶναι ἄγνωστο στὸν καθένα, ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ μακρινούς. Ὅτι πάλι ἔμελλαν μὲ προθυμία πολλή νὰ τρέξουν σ' αὐτὸ τὸ διαμήνυσε μὲ σαφήνεια ὁ προφητικὸς λόγος. Τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτὸ καὶ τὸ ἀπέδειξε ἀληθινὸ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἔκδοσι τῶν πραγμάτων. Γιατὶ λέγει: «Θὰ σπεύσουν σ' αὐτὸ λαοί», δηλαδὴ στὸν Κύριον τοῦ οἴκου, ἤτοι στὸν Χριστό. Καὶ τί θὰ ποῦν; «Ἐμπρός, ἃς ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ μας· θὰ μᾶς δείξουν τὸ δρόμον καὶ θὰ βαδίσουμε σ' αὐτόν». Ἀκοῦς ὅτι κατὰ τρόπο προτρεπτικὸ καὶ τάχιστο καλοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, λέγο-

τες ὀρθῶς τε καὶ νουνεχῶς φαίην γὰρ ὅτι τῶν παρ' Ἑλλησι δογμάτων τὸ χθαμαλὸν καὶ κατερῶμιμένον οὐκ ἠγνοσηκότες τὸ «Ἀναδῶμεν» λέγουσιν, ὡς ὑψοῦ λοιπὸν ἀναθρώσκοντες, ὅσον ἦκεν εἰς ἐννοίας τὰς ἐπὶ γε τῷ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντι Θεῷ. Γλίχονται δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ δεδιψήκασι μαθεῖν τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ δὴ καὶ ἰέναι κατεπαγγέλλονται, καὶ λίαν ἐσπουδασιμένως, «ἐν ταῖς τριβούσις αὐτοῦ». Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ τῶν τοιούτων εἰσηγηταί; Ἡ δηλονότι τοῦ Σωτῆρος οἱ μαθηταί, οἱ τὸ θεῖον ἐγχειρισθέντες κήρυγμα, πρὸς οὓς ἔφη Χριστός· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν».

Στίχ 2-3. «Ὅτι ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον λαῶν πολλῶν καὶ ἐλέγξει ἔθνη ἰσχυρὰ ἕως εἰς γῆν μακράν».

ΛΗ'. Αἱ μυρίαί τε καὶ ἀναρίθμητοι τῶν ἐθνῶν ἀγέλαι, αἱ βαδίζουσαι μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, γλιχόμεναί τε μαθεῖν τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ δι' αὐτῆς ἰέναι προθύμως ὑπισχνούμεναι, τὴν αἰτίαν ἐνθάδε φασὶ τοῦ μὴ θέλειν ἔτι μονονουχί τελεῖσθαι τῷ νόμῳ καὶ προστρέχειν Ἰουδαϊσμῷ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, ἔτι τῶν κατὰ τὸν νόμον ἐστώτων ἐθνῶν, προσήεσαν τινες τῶν πεπλανημένων καὶ τοῖς τῆς εἰδωλολατρίας κακοῖς ἐρῶσθαι φράζοντες, εἶτα τὴν σάρκα περιτεμνόμενοι, τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἔθεσί τε καὶ νόμοις διαζῆν ἐσπούδαζον. Ἀριθμοῦ δὲ κρείττων τῶν παρ' αὐτοῖς ἢ τοιάδε πληθύς. Καὶ γοῦν ὁ Σολομῶν, ὅτε τὸν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀνορθοῦν ἐσκέπετο ναόν, ἑκατὸν καὶ πενήκοντα χιλιάδας λατόμων τε καὶ ἐργατῶν ἐκ τῶν προσηλύτων προεχειρίζετο· γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν ταῖς Παραλειπομέναις. Τύπος δὲ ἦν ἄρα μυστηρίου τὸ δρώμενον. Ἐμμελλον γὰρ ἀναδειχθῆναι ναὸν τῷ Θεῷ, τὸν ἀληθῆ καὶ περίοπτον, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, οὐκ Ἰουδαῖοι δὲ μᾶλλον, ἀλλ' οἱ ἐξ ἐθνῶν, τὸν ἐν τῷ κρουτῷ περιφέροντες Ἰουδαῖον, καὶ περιτομὴν ἔχοντες οὐχὶ τὴν ἐν σαρκὶ μᾶλλον, ἀλλὰ τὴν ἐν πνεύματι.

Οὐκοῦν πρὸ μὲν τῆς ἐπιδημίας προσήεσαν τινες τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τοῖς Ἰουδαίων διέζων νόμοις, ἐπειδὴ δὲ ἀνεδείχθη

ντας «ὡς ἀνεβοῦμε», ὀρθὰ καὶ συνετὰ. Γιατί θὰ ἔλεγα, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἀγνοοῦν πόσο ταπεινὰ καὶ ἀσήμαντα εἶναι ὅσα κηρύττουν οἱ Ἕλληνες, λένε «ὡς ἀνεβοῦμε» ψηλὰ ὅσο γίνεται σὲ ἔννοιες γιὰ τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Γιατὶ λαχταροῦν τὴ δικαιοσύνη καὶ διψοῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, καὶ μάλιστα ὑπόσχονται ὅτι θὰ βαδίσουν, καὶ ὅσο γίνεται γρηγορότερα, στοὺς δρόμους αὐτοῦ. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ λένε αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἡ προφανῶς οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου, στοὺς ὁποίους παραδόθηκε τὸ θεῖο κήρυγμα, καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Χριστός, «Πηγαίνετε καὶ διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντας τους νὰ τηροῦν ὅλα ὅσα σὰς παρήγγειλα»⁸⁵;

Στίχ. 2-3. «Γιατὶ ἀπὸ τῆ Σιών θὰ βγεῖ νόμος, καὶ λόγος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ κρίνει ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς λαοὺς καὶ θὰ ἐλέγξει ἰσχυρὰ ἔθνη μέχρι τὴν πιὸ μακρινὴ γῆ»

38. Τὰ ἄπειρα καὶ ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἐθνῶν, ποὺ βαδίζουν πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, ποὺ λαχταροῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ ὑπόσχονται πρόθυμα νὰ τὸν βαδίσουν, ἐκθέτουν ἐδῶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία δὲν θέλουν νὰ τηροῦν πιὰ τὸ νόμο καὶ νὰ καταφεύγουν στὸν Ἰουδαϊσμό. Πρὶν δηλαδή ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα, ὅταν ἴσχυαν ἀκόμα οἱ διατάξεις τοῦ νόμου, προσέρχονταν κάποιοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ ἀποχαιρετώντας τὰ κακὰ τῆς εἰδωλολατρίας, καὶ στὴ συνέχεια, κάνοντας περιτομὴ τῆς σάρκα, φρόντιζαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῶν Ἰουδαίων. Τὸ πλῆθος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἦταν ἀπειράριθμο. Καὶ πράγματι ὁ Σολομῶν ὅταν σκεφτόταν νὰ ἀνεγείρει τὸν ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα χρησιμοποίησε ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες λατόμους καὶ ἐργάτες καὶ προσήλυτους γιὰτὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ στὰ Παραλειπόμενα⁸⁶. Ἄρα αὐτὸ ποὺ γινόταν ἦταν τύπος μυστηρίου· ἐμελλαν δηλαδή νὰ ἀνεγείρουν στὸν Θεὸ τὸν ἀληθινὸ καὶ περιβλεπτο ναό, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, καὶ ὄχι τόσο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, περιφέροντας τὸν κρυμμένο Ἰουδαῖο ποὺ εἶχε καὶ τὴν περιτομή, ὄχι τὴ σαρκική, ἀλλὰ τὴν πνευματική.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία δηλαδή τοῦ Κυρίου προσέρχονταν κάποιοι εἰδωλολάτρες καὶ ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῶν Ἰουδαίων, ὅταν

85. Ματθ. 28, 19-20.

86. Β΄ Παραλ. 2. 17-18.

λοιπὸν τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου τὸ περίοπτον ἀληθῶς, ἐπ' αὐτὸ δὴ
 μᾶλλον προσίενται, χαίροντές τε καὶ λέγοντες· «Ὅτι ἐκ Σιών ἐξε-
 λεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ». Ἐοίκασι δὲ
 βούλεσθαι δηλοῦν, κάκεινὸ που τάχα διακεκραγένοι σαφῶς, ὡς
 5 ἔρημος ἔσται καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου Σιών καὶ γυμνὴ τῶν θείων λό-
 γων Ἱερουσαλήμ. Οἴονεϊ γάρ πως ἐκπεφοίτηκεν αὐτῶν ὁ νόμος
 καὶ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος Θεοῦ. Κατήργηται γὰρ ἡ σκιά
 καὶ πέπανται τὰ ἐν τύποις, ἀνήρηνται δὲ καὶ αἱ θυσίαι, καὶ πάν-
 τα λοιπὸν τὰ διὰ Μωυσέως συμπεπέρασταί πως, ὅσον ἦκεν εἰς τὸ
 10 γράμμα φημί.

Ὅτι δὲ ἔμελλεν ὁ Χριστὸς κρῖναι τε καὶ διελέγξαι ἔθνη πολ-
 λά, μονονουχί προφητεύουσι καὶ προαγορεύουσι κρῖναι τε καὶ
 ἐλέγξαι ὅπως τε, καὶ τίνα τρόπον, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ἀναπείθων
 γὰρ τῶν τῆς πλανήσεως ἀποσχέσθαι τρόπων, καὶ καταδεικνύς
 15 ἐναργῶς, ὅτι σπεύδουσιν εἰς ἀπώλειαν, εἰ μὴ ἔλαιντο βιοῦν ὀρ-
 θῶς, καὶ τῶν ἀρχαίων πλημιμελημάτων ἀπομάττεσθαι τὰ ἐγκλή-
 ματα, κρινεῖ τε καὶ ἐλέγξει τρόπον τινὰ καὶ οὐχὶ μόνον ἔθνος ἓν,
 ἀλλ' ἕως εἰς γῆν μακράν, τουτέστι μέχρι τερμάτων τῆς ὑπ' οὐρα-
 νόν· πανταχῇ γὰρ ὁ σωτήριος ὑμνεῖται λόγος. «Κηρυχθήσεται»
 20 γάρ, φησί, «τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ». Ἐοικε δέ τι
 καὶ ἕτερον ἡμῖν ἰσχνόν τε καὶ κεκρυμμένον μυστήριον ὁ προφητι-
 κὸς ὑπεμφαίνειν λόγος. Ἀφηγεῖται γὰρ ὡσπερ, τίνα δὴ τρόπον
 οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰσδεχθεῖεν ἄν, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκεῖνην ἀφέντες πλά-
 νησιν βαδιοῦνται λοιπὸν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, τουτέστι τὴν
 25 Ἐκκλησίαν. Ἐκ γάρ τοι φησὶν τῆς ἄνω Σιών καὶ τῆς νοητῆς Ἱε-
 ρουσαλήμ ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου. Καταπεφοίτηκε
 γὰρ εἰς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὃς καὶ γέγονεν ἡμῖν
 νόμος τε καὶ νομοθέτης, «καὶ αὐτὸς κρινεῖ ἀνὰ μέσον λαῶν πολ-
 λῶν καὶ ἐλέγξει ἔθνη ἰσχυρὰ ἕως εἰς γῆν μακράν».

30 Τί δ' ἂν βούλοιο δηλοῦν τὸ «κρινεῖ» καὶ «ἐλέγξει», κατὰ γε τὸ
 εἰς νοῦν ἦκον ἐρῶ. Τετυράννευκε κατὰ πάντων ὁ Σατανᾶς, καὶ
 ὁμοῦ ταῖς σὺν αὐτῷ δυνάμεσι πονηραῖς τῆς ὑφ' ἡλίφ κατεστρατεύ-
 ετο, καὶ πᾶσιν ἐπιθεὶς τῆς πλεονεξίας τὸν ζυγόν, ἀπεβουκόλησε
 Θεοῦ τὸ ἐπὶ τῆς γῆς γένος Ἄλλ' «Ἐπέφανεν ἡμῖν Θεὸς Κύριος»,
 35 κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὡφθη λοιπὸν ἐπὶ γῆς ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν, καὶ

ὅμως ἀναδείχθηκε πιά τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου τὸ περίβλεπτο ἀληθινά, σ' αὐτὸ μᾶλλον προσέρχονται γεμάτοι ἀπὸ χαρὰ καὶ λέγοντας· «Γιατὶ ἀπὸ τῆ Σιών θὰ βγεῖ νόμος καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Φαίνεται ὅτι ἤθελαν νὰ δηλώσουν καὶ νὰ διαλαλήσουν μὲ σαφήνεια ἐκεῖνο, ὅτι θὰ καταστῆ ἡ Σιών ἔρημη ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ γυμνὴ ἀπὸ τοὺς θεῖους λόγους ἢ Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχε πετάξει ἀπὸ αὐτοὺς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶχει δοθεῖ σ' αὐτοὺς μέσω ἀγγέλου. Γιατὶ καταργήθηκε ἡ σκιά, σταμάτησαν οἱ τύποι, ἐξοβελίσθηκαν καὶ οἱ θυσίαι, καὶ ὅλες οἱ ἐντολές τοῦ Μωυσῆ, ἐννοῶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ γράμμα, ἔλαβαν κατὰ κάποιον τρόπο τέλος.

Ὅτι ὅμως ἔμελλε ὁ Χριστὸς νὰ κρίνει καὶ νὰ ἐλέγξει πολλὰ ἔθνη, τὸ προφητεύουν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὸ προαγγέλλουν, πρέπει ὅμως νὰ λεχθεῖ πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο. Θέλοντας δηλαδὴ νὰ τοὺς πείσει νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ παρέκτροπα τῆς πλάνης καὶ δείχνοντας φανερά, ὅτι τρέχουν στὴν ἀπώλεια ἂν δὲν θελήσουν νὰ ζήσουν ὀρθὰ καὶ νὰ καθαρίσουν τὶς κατηγορίες τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν τους, θὰ κρίνει, λέγει, καὶ θὰ ἐλέγχει κατὰ κάποιον τρόπο, καὶ ὄχι μόνο ἓνα ἔθνος, ἀλλὰ «μέχρι τὴν πιὸ μακρινὴ χώρα», δηλαδὴ μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης· γιατί παντοῦ κηρύττεται ὁ λόγος τῆς σωτηρίας. Γιατὶ λέγει· «Θὰ κηρυχθεῖ τὸ εὐαγγέλιο αὐτὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμον»⁸⁷. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ κάποιον ἄλλο λεπτὸ καὶ κρυφὸ μυστήριον ὑποδηλώνει ὁ προφητικὸς λόγος. Ἀφηγεῖται δηλαδὴ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ γίνουν δεκτοὶ οἱ ἔθνη, καὶ ἀφήνοντας ἐκείνη τὴν παλαιὰ πλάνη, θὰ βαδίσουν πιά πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἄνω Σιών, λέγει, καὶ ἀπὸ τὴ νοσητὴ Ἱερουσαλήμ θὰ βγεῖ νόμος καὶ θ' ἀκουσθεῖ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου. Καὶ πραγματικὰ κατέβηκε σ' ἐμᾶς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἐγίνε γιὰ μᾶς καὶ νόμος καὶ νομοθέτης, καὶ αὐτὸς «θὰ κρίνει ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς λαοὺς καὶ θὰ ἐλέγξει ἔθνη ἰσχυρὰ μέχρι σὲ μακρινὴ γῆ».

Τί ὅμως θέλει νὰ δηλώσει τό, «θὰ κρίνει καὶ θὰ ἐλέγξει», θὰ τὸ πῶ ὅσο μοῦ τὸ ἐπιτρέψει ὁ νοῦς μου. Ὁ Σατανᾶς ἄσκησε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία ἐπάνω σὲ ὅλους ποὺ πολεμοῦσε μαζί μὲ τὶς πονηρὲς στρατιές του ὅλη τὴν ὑφήλιο, καὶ θέτοντας πάνω σὲ ὅλους τὸ ζυγὸ τῆς τυραννίας του, ἀπέκοψε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ γένος τῆς γῆς. Ἀλλὰ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Φανερώθηκε σ' ἐμᾶς ὁ Θεός»⁸⁸. Φανερώθηκε λοιπὸν ὁ καλὸς

87. Ματθ. 26. 13.

88. Τίτ. 3. 4.

τῆς μὲν ἐκεῖνου πλεονεξίας ἐξείλετο τοὺς πεπλανημένους, καταδε-
 δίκασκε δὲ τοὺς πλανήσαντας, καὶ διήλεγξε τοὺς ἡδίκηκότας, του-
 τέστι «Τὰς ἄρχας, τὰς ἐξουσίας, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος
 τούτου, τὰ πνευμάτικα τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Καὶ
 5 τοῦτο ἡμῖν αὐτὸς ὁ Χριστὸς καθίστησιν ἐναργὲς λέγων «Νῦν κρί-
 σις ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκ-
 βληθήσεται ἔξω. Καὶ γὰρ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω
 πρὸς ἑμαυτόν». Δεδίκακε γὰρ πολλοῖς καὶ ἀναριθμήτοις λαοῖς, δη-
 λον δὲ ὅτι τοῖς ἡδικημένοις, καὶ δεδικαίωκε μὲν αὐτοὺς ἐν ἐλέῳ καὶ
 10 πίστει. Ἐκβέβληκε δὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τῆς καθ'
 ἡμῶν ἀπεσόβησεν ἀρχῆς, ἐλέγχων ὡς ἄδικον, ὡς ἀνόσιον, ὡς ἀν-
 θρωποκτόνον, ὡς πλεονεκτήσαντα τὴν ὑπ' οὐρανόν. Συνηλέγγον-
 το δὲ αὐτῶ πάντως πού καὶ τὰ ἕτερα τῶν δαμονίων ἔθνη, τὰ πάλαι
 δεινά τε καὶ ἰσχυρά, καὶ οὐ μίαν περιφοιτῶντα πόλιν, ἀλλ' ἕως εἰς
 15 γῆν μακρὰν κατεσκεδασμένα, τουτέστι μέχρι περάτων τῆς ὑπ' οὐ-
 ρανόν. Διενεμίμαντο γὰρ ὥσπερ τὴν γῆν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὅλως τῆς
 ἐκείνων δυστροπίας ἀπειρος

Στίχ 3-4. «Καὶ κατακόψουσι τὰς ῥομφαίας αὐτῶν εἰς
 ἄροτρα καὶ τὰς ξιθύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐκ ἔτι
 20 οὐ μὴ ἄρη ἔθνος ἐπὶ ἔθνος ῥομφαίαν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν
 ἔτι πολεμεῖν καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος ὑποκάτω ἀμπέλου
 αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔσται
 ὁ ἐκφοβῶν, διότι τὸ στόμα Κυρίου παντοκράτορος ἐλά-
 λησε ταῦτα».

25 ΛΘ. Πάντα γέγονεν ἐν Χριστῶ καινά, καὶ ἀληθεύει λέγων ὁ
 Παῦλος, ὅτι «ἐν Χριστῶ καινὴ κτίσις, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε».
 Μετακεχώρηκε γὰρ ἐπὶ τὸ ἄμεινον καὶ αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἢ
 κατάστασις, οὐκέτι πολέμους καὶ μάχας ὠδίνουσα, δύσοιστον
 ἔχοντας καὶ παμμόχθηρον ἀληθῶς κατὰ πάντων τὴν ἔφοδον. Τὸ
 30 γὰρ μεταπλάττεσθαι μὲν τὰ πολέμου πρὸς ἔργα γηπόνους, καὶ
 ἕκαστον δὲ ἀναπαύεσθαι, φησὶν ὁ προφήτης, ὑποκάτω συκῆς
 ἰδίας καὶ μὴν καὶ ἀμπέλου, μηδένα τε εἶναι τὸν δεδιπτόμενον, τί
 ἂν ἕτερον ἡμῖν ὑπεμφήνειεν, ἢ ὅτι βαθεῖά τις ἔσται καὶ ἀρρήκτος
 ἢ εἰρήνη, καὶ καιρὸς ἀπόλεμος; Τετέλεσται δὲ ταυτὶ κατὰ τοὺς
 35 τῆς ἐπιδημίας καιροῦς. Καὶ γοῦν αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Χριστὸς «Εἰ-

ποιμένας⁸⁹, καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν καταπίεση ἐκείνου τοὺς πλανημένους, καταδίκασε ἐκείνους πού τοὺς πλάνησαν, καὶ ἤλεγξε ἐκείνους πού τοὺς ἀδίκησαν, δηλαδή «τις ἀρχές, τις ἐξουσίες, τοὺς κοσμοκράτορες αὐτοῦ τοῦ κόσμου, τὰ πονηρὰ πνεύματα στὰ ἐπουράνια»⁹⁰. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ κάνει φανερὸ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας «Τώρα γίνεται ἡ κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω. Καὶ ἐγὼ ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ θὰ ἐλκύσω τοὺς πάντες κοντά μου»⁹¹. Γιατὶ δίκασε πολλοὺς καὶ ἀναρίθμητους λαοὺς, δηλαδή τοὺς ἀδικημένους, καὶ τοὺς δικαίωσε μὲ εὐσπλαγχνία καὶ πίστη. Ἔδιωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἐξουσία του ἐπάνω μας, ἀποδεικνύοντας τὸν ἀνόσιο, ἀνθρωποκτόνο, καὶ τυραννικὸ ἐξουσιαστὴ ὅλης τῆς ὑψηλίου. Μαζὶ του βέβαια ἐλέγχονταν καὶ τὰ ἄλλα πλήθη τῶν δαιμονίων, τὰ ὁποῖα παλαιὰ ἦταν φοβερὰ καὶ δυνατὰ, καὶ δὲν σύχναζαν σὲ μᾶς μόνο πόλη, ἀλλ' ἦταν σκορπισμένα μέχρι τὴ πιὸ μακρινὴ γῆ, δηλαδή μέχρι τὰ πέρατα τῆς ὑψηλίου. Γιατὶ μοιράσθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ γῆ, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἀπολύτως ἄπειρος τῆς κακοτροπιᾶς τους.

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ μετατρέψουν τὰ σπαθιά τους καὶ θὰ τὰ κάνουν ἄροτρα, καὶ τὶς λόγχες τους δρεπάνια, καὶ ποτὲ πιά ἔθνος δὲν θὰ σηκώσει σπαθὶ ἐναντίον ἄλλου ἔθνους, καὶ δὲν θὰ μαθαίνουν πιά τὴν τέχνη τοῦ πολέμου, ἀλλὰ θ' ἀναπαυθεῖ καθένας κάτω ἀπὸ τὰ κλήματα τοῦ ἀμπελιοῦ του καὶ καθένας κάτω ἀπὸ τὴ συκιά του, καὶ δὲν θὰ τὸν φοβίζει κανένας, γιατί αὐτὰ τὰ εἶπε τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα».

39. Μὲ τὸν Χριστὸ ὅλα ἔγιναν καινούργια, καὶ ἀληθεύει ὁ Παῦλος λέγοντας «Μὲ τὸν Χριστὸ ἡ κτίσις ἐγίνε καινούργια, τὰ παλαιὰ πέρασαν»⁹². Μεταβλήθηκε δηλαδή πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ἡ ἴδια ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ὑπάρχουν πιά ὤδινες πολέμου καὶ μαχῶν, ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ὁποίων εἶναι ἀνυπόφορη σὲ ὅλους καὶ πρόξενη κάθε συμφορᾶς. Γιατὶ τὸ νὰ μετατρέπονται τὰ πολεμικὰ ὄργανα σὲ γεωργικὰ καὶ καθένας νὰ ἀναπαύεται, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, κάτω ἀπὸ τὴ συκιά καὶ τὴν κληματαριά του καὶ νὰ μὴ φοβᾶται κανένας, τί ἄλλο μποροῦν νὰ μᾶς ὑποδηλώσουν, παρὰ ὅτι θὰ εἶναι βαθιὰ καὶ ἀτελείωτη ἡ εἰρήνη πού θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ μακροχρόνιος καιρὸς χωρὶς πολέμους. Αὐτὰ βέβαια ἔγιναν στὴν ἐποχὴ τῆς ἐπαδημίας τοῦ Κυρίου. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ ἴδιος ὁ

89. Ἰω. 10, 14.

90. Ἐφ. 6, 12.

91. Ἰω. 12, 31-32.

92. Β' Κορ. 5, 17.

ρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν». Πότε δὲ ἢ πῶς καὶ ἡ ἐν κόσμῳ γέγονεν εἰρήνη; Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ὑπὸ οὐρανὸν κατεκραῖτησε λοιπὸν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ καὶ εὐκλεεστάτη βασιλεία, συνηνέχθησάν τε καὶ ὑφ' ἓνα γεγόνασι ζυγὸν τὰ 5 ἔθνη σύμπαντα, καὶ κατέληξαν μὲν τοῦ πρὸς ἄλληλα πολέμου, ἐτράποντο δὲ πρὸς τὰ τῆς εἰρήνης ἔργα, δῆλον δὲ ὅτι πρὸς γεωπονίας, ἕκαστοί τε ἀσφαλῶς τὰς ἑαυτῶν οἰκοῦσι πόλεις. Οὕτω μὲν γὰρ τῆς Ῥωμαίων χειρὸς κατακρατούσης αὐτῶν, πόλεμοί τε καὶ ἐξαναστάσεις χωρῶν τε καὶ πόλεων γεγόνασι πανταχῆ, καὶ 10 προὔκειτο μὲν τοῖς ἐθέλουσιν οὓς ἂν ἔλοιτο καταδηοῦν, ἄγειν τε καὶ φέρειν τὰ ἐτέρων ὡς νενικηκόσι, καὶ ἦν ἀνάγκη τοῖς τοῦ πολέμου σκεύεσιν ἐνηρμόσθαι καλῶς τοὺς ἐν ἐκάστη χώρᾳ τε καὶ πόλει, καὶ μελέτην ποιεῖσθαι τὰ τακτικά, σφίσι τε αὐτοῖς ἐπαμύναι τε καὶ τέκνοις. Ἐπειδὴ δὲ ἠδρύνθη λοιπὸν ἡ τῆς τῶν Ῥωμαίων 15 βασιλείας ἰσχὺς, πέπανται τὰ τοιάδε, καὶ τοῦ πολέμου τὰ σκεύη, σκαπάναι καὶ δρέπανα καὶ μὴν καὶ ἄροτρα γεγόνασιν, καὶ εἰς ἕτερα ἅττα τὰ τοιάδε λοιπὸν μετεπλάττοντο.

Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ πνευματικῶς τοῖς προκειμένοις προσβαλεῖν, συνήσει πάλιν ὅτι τὴν ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῖν ἡμερότητος εἰρή- 20 νην βραβεύοντος Χριστοῦ καὶ καταγοῦντος τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πάλαι μαχομένους τοῖς ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν, κατελήξαμεν δεμιάτων, ἔξω τε γεγόναμεν ἐφόδου τε καὶ μάχης, τετραμμένοι τε πρὸς γεωργίαν τῶν πνευματικῶν, καὶ τοὺς τῆς δικαιοσύνης καρπούς συναγείρομεν, ἀναπεπαύμεθά τε λοιπὸν ὑποκάτω συκῆς καὶ ἀμ- 25 πέλου. Καὶ συκῆ μὲν ἔσται γλυκύτητος σύμβολον, ἄμπελος δὲ γε τῆς νοητῆς εὐφρασίας. Γλυκὺς γὰρ λίαν τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος, καὶ κατευφραίνειν εἰδὼς καρδίαν ἀνθρώπου, κατὰ τὸ γεγραμμένον Γλυκεῖα δὲ δὴ πρὸς τούτῳ καὶ εὐφροσύνης ἐπίμεστος ἢ εἰς τὸ μέλλον ἐλπίς, ἦν ἐν Χριστῷ πεπλουτήκαμεν.

30 **Στίχ. 5.** «Ὅτι πάντες οἱ λαοὶ πορεύονται ἕκαστος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἡμεῖς δὲ πορευσόμεθα ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἐπέκεινα».

Μ'. Οἱ σπουδῆν πεποιημένοι τὸ ἀναφοιτᾶν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ ἀναμνανθάνειν ἐθέλοντες τὰς τρίβους αὐτοῦ, τὸ εὐήνιον 35 ἐπαγγέλλονται καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἀποδέχονται τὰ αὐ-

Χριστός «Σᾶς δίνω τὴν εἰρήνην τὴ δική μου»⁹³. Ἀλλὰ πότε ἢ πῶς ἔγινε καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου; Ὅταν κυριάρχησε στὴν οἰκουμένη ἡ ἔξουσία τῶν Ρωμαίων, ἡ ἐνδοξότατη βασιλεία, καὶ τὰ ἔθνη ἐνώθησαν καὶ τέθηκαν κάτω ἀπὸ ἓνα ζυγὸ, ἔβαλαν τέλος στὸν μεταξύ τους πόλεμο καὶ στράφηκαν στὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, τὴν καλλιέργεια δηλαδή τῆς γῆς, καὶ ὅλοι κατοικοῦν ἀσφαλεῖς στὶς πόλεις τους. Γιατὶ προτοῦ ἐπικρατήσῃ ἡ δύναμη τῶν Ρωμαίων, γίνονταν παντοῦ πόλεμοι καὶ ἐπαναστάσεις χωρῶν καὶ πόλεων, καὶ ἦταν ἐλεύθεροι ὅποιοι ἤθελαν νὰ καταληλατοῦν ὅποιους ἤθελαν, καὶ σὰν νικητὲς νὰ κάνουν καὶ νὰ κατευθύνουν ὅπως ἐπιθυμοῦσαν τοὺς νικημένους γι' αὐτὸ ἦταν ἀνάγκη νὰ ἀσχοῦνται καλὰ στὰ ὅπλα τοῦ πολέμου οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν καὶ τῶν πόλεων, καὶ νὰ μελετοῦν τὴν στρατιωτικὴ τέχνη, γιὰ νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἑαυτό τους καὶ τὰ παιδιά τους. Ὅταν ὅμως ἐδραιώθηκε ἡ δύναμη τῆς βασιλείας, αὐτὰ σταμάτησαν καὶ τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου ἔγιναν σκαπάνες καὶ δρεπάνια, ἀλλὰ καὶ ἄροτρα, καὶ σὲ ὅσα ἄλλα μποροῦσαν αὐτὰ νὰ μεταπρατοῦν.

Ἄν ὅμως ἤθελε κάποιος νὰ ἔξετάσῃ τὰ παραπάνω καὶ πνευματικά, θὰ κατανοήσῃ πάλι, ὅτι χαρίζοντάς μας ὁ Χριστὸς εἰρήνην ἕξαιτίας τῆς δικῆς του ἀγαθότητος καὶ καταργώντας τὶς ἔξουσίες καὶ τοὺς παλαιούς πολέμους ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τοὺς φόβους, βρεθήκαμε μακριὰ ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις καὶ τὶς μάχες, καὶ ἔτσι στραφήκαμε στὴν καλλιέργεια τῶν πνευματικῶν, καὶ μαζεύοντας τοὺς καρπούς τῆς δικαιοσύνης, ἀναπαυθήκαμε κάτω ἀπὸ τὴν συκιά καὶ τὰ κλήματα τοῦ ἀμπελιοῦ. Καὶ ἡ συκιά βέβαια συμβολίζει τὴν γλυκύτητα, ἐνῶ τὸ ἀμπέλι τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνη. Γιατὶ εἶναι γλυκὺς ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, μπορεῖ νὰ εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου⁹⁴. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ γλυκειὰ καὶ γεμάτη εὐφροσύνη εἶναι καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον, ὁ πλοῦτος ποὺ ἀποκτήσαμε μὲ τὸν Χριστό.

Στίχ. 5. «Ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ πορευθοῦν καθένας τὸν δικό του δρόμο, ἔμεῖς ὅμως θὰ βαδίσουμε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας στὸν αἰῶνα καὶ ἀκόμα πιὸ πέρα».

40. Ὅσοι φροντίδα τους ἔκαναν νὰ συχνάζουν στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ θέλουν νὰ μάθουν στοὺς δρόμους του, ὑπόσχονται ὑπακοή καὶ ἀποδέχονται τὰ καυχήματα τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας, καὶ ὅτι θὰ ἐπι-

93. Ἰω. 14, 27.

94. Ἰερ. 15, 16.

χήματα, καὶ ὅτι τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων παντὶ δὴ σθένει μεταποιήσονται, διὰ τούτων ἡμῖν εὖ μάλα κατασημαίνουσι. Ἐκαστος μὲν γάρ, φησί, τῶν ἐν πάσῃ χώρα τε καὶ πόλει, ἣν ἂν αὐτὸς ἔλοιτο διαστεῖχοι τρίβον, διαδιῶη δὲ αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτῷ δο-
 5 κοῦν ἢ καὶ εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον ἡμῖν δὲ φροντίς ὁ Χριστός, καὶ τρίβον ὀρθὴν ποιησόμεθα τὰ αὐτοῦ θεσπίσματα, συμβαδιούμεθα δὲ ὡσπερ αὐτῷ, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον εἰς αἰῶνα τὸν ἐνεστηκότα καὶ παρερχόμενον, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ καὶ ἐπέκεινα. Καὶ ἀτρεκῆς ὁ λόγος οἱ γὰρ νυνὶ συμπάσχοντες, συνέσονται τε διαπαντός καὶ συνδο-
 10 ξασθήσονται καὶ συμβασιλεύσουσι. Φροντίδα γε μὴν ποιοῦνται Χριστὸν οἱ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης προτιθέντες οὐδέν, οἱ καταλήγοντες μὲν τῶν εἰκαίων τοῦ κόσμου περισπασμῶν, ζητοῦντες δὲ μᾶλλον τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἀνδάνον αὐτῷ καὶ τὸ διαπρέπειν ἐν ἀρεταῖς, ὁποῖός τις ἦν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος Γράφει γοῦν
 15 ὅτι «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Καὶ πάλιν «Οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναί ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον».

Στίχ. 6-7. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος, συνάξω τὴν συντετριμμένην καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰσδέξομαι, καὶ οὐς
 20 ἀπώσαμην καὶ θήσομαι τὴν συντετριμμένην εἰς ὑπόλεμψια, καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰς ἔθνος ἰσχυρόν, καὶ βασιλεύσει Κύριος ἐπ' αὐτούς ἐν ὄρει Σιών ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα».

ΜΑ'. Ὅτι τῆς ἐλπίδος ἠκιστὰ γε διολισθήσειεν ἂν ὀλοτρόπως ὁ Ἰσραήλ, ὑποφαίνει λοιπόν· συνετριβή μὲν γάρ, γέγονε δὲ καὶ
 25 ἀπόπεμπτos, ἤγουν ἀποδέβληται διὰ πολλὴν ἄγαν ἀσέβειαν θεομάχος τε γὰρ καὶ εἰδωλολάτρης, βδελυρός τε καὶ βέβηλος ἦν, καὶ τοῖς τῆς μαιφονίας ἐγκλήμασιν οὐ μετρίως ἐνισχημένος. Ἀπεκτόνασι γὰρ τοὺς προφήτας, εἶτα τελευταῖον καὶ αὐτὸν ἐσταύρωσαν τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν, πλὴν ἠλέηται
 30 διὰ τοὺς πατέρας καὶ σέσωσται τὸ κατάλεμψια, γέγονε δὲ καὶ εἰς ἔθνος μέγα. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἔθνος ἂν νοοῖτο πάμμεγα, καὶ μάλα εἰκότως, ἢ τῶν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων ἀγία πληθὺς Ἐξαιρέτα δὲ αὐτῆς, καὶ τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἔχοι τὸ χρῆναι θαυμάζεσθαι, τὰ εἰς νοῦν ἀγαθὰ, τὰ εἰς καρδίαν ἀνήματα, τουτέστιν ὁ

δοθοῦν μὲ ὅλη τῇ δύνامي τους στὰ σπουδάσματα τῆς εὐσέβειας, μᾶς τὸ ὑποδηλώνουν πολὺ καλὰ μὲ τὰ παρακάτω λόγια. Γιατὶ καθέννας, λέγει, ὅποιασδήποτε χώρας καὶ πόλεως κάτοικος, περπατᾷ τὸ δρόμο πού θὰ θελήσει καὶ θὰ ζήσει πάλι σύμφωνα μ' αὐτὸ πού θέλει καὶ πού τοῦ φαίνεται σωστό, σὲ ἡμᾶς ὅμως φροντίδα μας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ δρόμο ὀρθὸ κάνομε τὰ θεσπίσματά του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συμβαδίζομε μ' αὐτόν, ὄχι μόνο κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ τὴν προηγούμενη, ἀλλὰ ἀκόμα πολὺ παρὰ πέρα. Καὶ ὁ λόγος ἀληθεύει. Γιατὶ ὅσοι τώρα συμπάσχουν, θὰ περπατήσουν γιὰ πάντα μαζί του καὶ θὰ δοξασθοῦν καὶ θὰ βασιλεύουν μαζί του. Γιατὶ φροντίδα τους κάνουν τὸν Χριστὸ ὅσοι μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους σ' αὐτόν δὲν βάζουν τίποτα, ὅσοι βάζουν τέλος στοὺς μάταιους περισπασμούς τοῦ κόσμου, καὶ ζητοῦν τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ εὐάρεστο σ' αὐτόν καὶ τὴν προκοπὴ τους στὶς ἀρετές, ὅπως ἦταν καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος. Γιατὶ γράφει: «Σταυρώθηκα μαζί μὲ τὸν Χριστό, καὶ δὲν ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μάσα μου ὁ Χριστός»⁹⁵. Καὶ πάλι: «Γιατὶ δὲν ἔκρινα καλὸ νὰ γνωρίσω κάτι ἄλλο σὲ σᾶς, παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ αὐτὸν σταυρωμένον»⁹⁶.

Στίχ. 6-7. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος, θὰ συνάξω αὐτὴν πού ἔχει συντριβεῖ καὶ θὰ δεχθῶ τὴν ἐκδιωγμένη καὶ ὅποιους ἐκδιώξα. Καὶ θὰ θέσω τὴ συντριμμένη στὸ ὑπόλειμμα καὶ τὴν ἀποδιωγμένη θὰ τὴν κάνω ἔθνος δυνατὸ, καὶ θὰ βασιλεύσει ὁ Κύριος σ' αὐτοὺς ἐπάνω στὸ ὄρος Σιών ἀπὸ τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες».

41. Διδάσκει πάλι ὅτι καθόλου δὲν θὰ χάσουν οἱ Ἰσραηλίτες ἐξολοκλήρου τὴν ἐλπίδα τους. Γιατὶ ἔπαθε βέβαια τὴ συντριβή, καὶ ἀποπέμφθηκε, δηλαδή ἐκδιώχθηκε ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀσέβειάς του, γιατί ἦταν θεομάχος καὶ εἰδωλολάτρης, βδελυρὸς καὶ βέβηλος καὶ βαριά ἔνοχος γιὰ τὰ ἐγκλήματα τοῦ ἀνόσιου φόνου. Καθόσον σκότωσαν τοὺς προφῆτες⁹⁷, καὶ στὸ τέλος σταύρωσαν καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτῆ τῶν ὅλων, πλὴν ὅμως ἐλεήθηκε γιὰ χάρι τῶν πατέρων του καὶ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα^{97α} καὶ ἔγινε καὶ μεγάλο ἔθνος. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὡς ἔθνος πολὺ μεγάλο θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ, καὶ πολὺ εὐλογα, τὸ ἅγιο πλῆθος ἐκείνων πού διασώθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Ἐξαιρέτα βέβαια αὐτῆς εἶναι καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄξια νὰ θαυμάζονται, τὰ νοητὰ ἀγαθὰ, τὰ καυχήματα τῆς καρδιᾶς, δηλαδή ὁ ἀγιασμός, ἡ

97. Λουκᾶ 11, 49-52.

97α. Ἦσ. 10, 22. Ρώμ. 9, 27.

ἀγιασμός, ἢ εἰς Χριστὸν ἐλπίς, τὸ ἐν πίστει γνήσιον, τὸ τεθνασμένον ἐν ἀρεταῖς, τὸ ἀξιάγαστον ἐν ὑπομονῇ, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύεσθαι τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ποιμαίνεσθαι, καὶ αὐτὸν ποιεῖσθαι καθηγητήν· «Εἰς γὰρ ἡμῶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός». Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγερθεῖεν οἱ νεκροί, «καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἄερα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα». Ὁρος δὲ Σιών τὴν ἄνω φησὶ Ἱερουσαλήμ, τὴν τῶν πρωτοτόκων μητέρα, ἐν ἣ καὶ αὐτῶ συνεσόμεθα τῷ Χριστῷ.

10 Στίχ. 8. «Καὶ σὺ πύργος ποιμνίου ἀνχιμῶδης, θύγατερ Σιών, ἐπὶ σὲ ἤξει καὶ εἰσελεύσεται ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη, βασιλεία Βαβυλῶνος τῇ θυγατρὶ Ἱερουσαλήμ».

ΜΒ. Ἐξαγγέλλεται μὲν τὰ ἐξ ἡμερότητος τοῖς πεπονηκόσιν (ἔφη δὲ ὅτι κατὰ καιροὺς εἰσδέξεται τὴν συντετριμμένην, θήσει τε
15 αὐτὴν καὶ εἰς ἔθνος μέγα), πλὴν αἰτιᾶται τῷ μεταξύ, καὶ ὅτι τεταλαιπώρηκεν ὄλως, συνετρίβη τε καὶ ἀποδέβληται, κατονειδίζει χρησίμως. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται». Πλήττει δὴ οὖν ἐξ ἀγάπης, καὶ ὅτι μετὸν οὐδενὸς τῶν λελυπηκότων εἰς
20 πείραν ἐλθεῖν ἐθελουσίους εἰς τοῦτο καθικνεῖτο ῥοπαῖς. Ποιμνίου δὲ πύργον ἀνχιμῶδη τὴν Σιών, ἤγουν καὶ αὐτὴν ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, οἶονεὶ πως ἐν ἤθει λέγων, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐπιστυγνάζων αὐτῇ. Ὡ Σιών, ἤγουν Ἱερουσαλήμ, ἄθλία θύγατερ, ὦ τῶν ἐμῶν προβάτων ἄθλιον καὶ ἀφεγγές ἐνδιαίτημα, προκείσῃ
25 δὴ πάντως καὶ οὐκ ἐθέλουσα τοῖς ἐχθροῖς. Ἡξει γὰρ, ἤξει, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἐπὶ σὲ τῶν ἐπὶ γῆς βασιλειῶν ἢ προὔχουσα καὶ εὐσθενεστέρα, τουτέστιν ἡ Βαβυλωνίων. Πύργον δὲ ἀνχιμῶδη καὶ σκοτεινὸν ἐνδιαίτημα τὴν Σιών ἀποκαλεῖ, ἥτοι τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ τὸ πάντα τοὺς ἐν αὐτῇ οἶον ἐν σκότῳ περιπατεῖν, ἀπὸ τοῦ μὴ
30 βούλεσθαι λύχνον ὥσπερ τινὰ ποιεῖσθαι καὶ φῶς τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φωτισμὸν εἰσδέχεσθαι κατὰ νοῦν. Ἦν γὰρ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, καὶ ἀπλανῆ δύνασθαι διάττειν ὁδόν, καὶ δόθρων ἀπόφοιτᾶν, καὶ διαπηδᾶν ἁμαρτίαν, καὶ τοῖς μεταξὺ προσπίπτουσι μὴ περιπταίειν κακοῖς.

ἐλπίδα στὸν Χριστό, ἡ γνησιότητα τῆς πίστεως, οἱ θαυμαστὲς ἀρετές, ἡ ἀξιοθαύμαστη ὑπομονή, καὶ τὸ ὅτι θὰ βασιλεύονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, καὶ ἀπὸ αὐτὸν θὰ ποιμαίνονται, καὶ αὐτὸν θὰ ἔχουν καθηγητῆ τους. Γιατὶ λέγει: «Ἐνας εἶναι ὁ καθηγητῆς μας, ὁ Χριστός»⁹⁸. Κι ὅταν βέβαια ἀναστηθοῦν καὶ οἱ νεκροί, «Καὶ ἐμεῖς ποὺ ζοῦμε καὶ ἔχομε ἀπομείνει, μαζὶ μ' αὐτοὺς θὰ γίνομε ἀνάρπαστοι μέσα στὰ σύννεφα, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι θὰ εἴμαστε πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο»⁹⁹. «Ὁρος Σιών» βέβαια ὀνομάζει τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, τὴν μητέρα τῶν πρωτοτόκων, ὅπου θὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό.

Στίχ. 8. «Καὶ σὺ ποὺ εἶσαι πύργος ἄθλιος ποιμνίου, Σιών, θυγατέρα μου, σ' ἐσένα θὰ φτάσει καὶ θὰ εἰσέλθει ἡ πρώτη ἀρχή, ἡ βασιλεία τῆς Βαβυλώνας, σὲ σένα τὴν θυγατέρα μου Ἱερουσαλήμ».

42. Ἀναγγέλλονται βέβαια τὰ ἔργα τῆς ἀγαθότητάς του γι' αὐτοὺς ποὺ ὑπέφεραν (γιατὶ εἶπε ὅτι κάποτε θὰ δεχθεῖ τὴν κατασυντριμμένη καὶ θὰ τὴν κάνει ἔθνος μεγάλο), ὅμως τὴν κατηγορεῖ ἐνδιάμεσα, καὶ τὴν κατηγορεῖ χρήσιμα γιὰ τὸ ὅτι ταλαιπωρήθηκε ἀπὸ κάθε ἀποψη, συντριφθηκε καὶ ἐκδιώχθηκε. Γιατὶ, ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος, «Ἡ λύπη ποὺ προξενεῖ ὁ Θεός, προκαλεῖ μετάνοια γιὰ σωτηρία ἀμετάκλητη»¹⁰⁰. Τῆς καταφέρει λοιπὸν τὰ πλήγματα ἀπὸ ἀγάπη, καὶ γιατί, ἐνῶ μπορούσε νὰ μὴ δοκιμάσει κανένα ἀπὸ ὅσα προκαλοῦν λύπη, ἔφτασε σ' αὐτὸ ἀπὸ δική της θέληση. «Πύργο ἀθλιο ποιμνίου» ὀνομάζει βέβαια τὴν Σιών, ἡ καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἱερουσαλήμ, μιλώντας κατὰ τρόπο συνήθη, καὶ ἐκδηλώντας κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τὴ θλίψη του γι' αὐτήν. Ὡς Σιών, δηλαδή Ἱερουσαλήμ, δυστυχισμένη θυγατέρα μου, ὧς σὺ ἡ ἄθλια καὶ σκοτεινὴ κατοικία τῶν προδῶτων μου, θὰ περιπέσεις ὀπωσδήποτε καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλεις στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου. Γιατὶ θαρθεῖ, θαρθεῖ ἐναντίον σου καὶ δὲν θ' ἀργήσει, ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς βασιλεῖες τῆς γῆς καὶ ἡ πιὸ ἰσχυρή, δηλαδή ἡ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων. «Πύργο ἀθλιο καὶ σκοτεινὴ κατοικία» ἀποκαλεῖ πάλι τὴν Σιών, ἥτοι τὴν Ἱερουσαλήμ, γιατί ὅλοι οἱ κάτοικοί της περπατοῦν κατὰ κάποιο τρόπο μέσα στὸ σκοτάδι, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ χρησιμοποιοῦν σὰν λυχνάρι καὶ φῶς τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δεχθοῦν στὸ νοῦ τους τὸ φωτισμὸ ἀπὸ ἐκεῖνον. Γιατὶ ἦταν ἔτσι καὶ ὄχι ἀλλιῶς, καὶ μπορούσε νὰ περπατᾷ ἀλάθευτο δρόμο, καὶ ἀπὸ τὸ βάραθρο νὰ ξεφύγει, καὶ τὴν ἁμαρτία νὰ ὑπερπηδᾷ, καὶ τὰ κακὰ ποὺ μεσολαβοῦσαν νὰ μὴν τὰ διαπράττει.

Ψάλλωμεν δὴ οὖν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ λέγοντες πρὸς Θεόν· «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον, μήποτε εἴπη ὁ ἐχθρός μου, Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν». Φωτὶ γὰρ θείῳ κατηυγασμένοι καὶ τῆς ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ σοφίας λαβόντες εἰς
5 νοῦν τὸ σέλας, ἀνάλωτοι μὲν ἐσόμεθα τοῖς ἐχθροῖς, διεκδύνοντες δὲ τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, ἐν καλῶ ἐσόμεθα τῆς ἄνωθεν εὐθυμίας, καὶ ἐν Χριστῶ δὴ πάντως εὐημερήσομεν.

Στίχ. 9-10. «Καὶ νῦν ἵνα τί ἔγνωσ κακά; Μὴ βασιλεὺς οὐκ ἦν σοι, ἢ ἡ βουλή σου ἀπώλετο, ὅτι κατεκράτησάν σου
10 ὠδῖνες ὡς τικτούσης; Ὡδινε καὶ ἀνδριίζου καὶ ἔγγιξε, θύγατερ Σιών, ὡς τικτούσα, διότι νῦν ἐξελεύσῃ ἐκ πόλεως καὶ κατασκηνώσεις ἐν πεδίῳ, καὶ ἦξεις ἕως Βαβυλῶνος ἐκεῖθεν ῥύσεταιί σε, καὶ ἐκεῖθεν λυτρώσεταιί σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου».

15 ΜΓ'. Ἀφίξεται μὲν οὖν ἐπὶ σέ, φησίν, ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη. Πλὴν τίς ἄρα ἐστὶν ἡ πρόφασις, δι' ἣν τοῖς οὕτω δεινοῖς περιθραύη κακοῖς; Τὸ γὰρ γνῶναι κακά, τὸ περιπεσεῖν ἐστὶν ἐν τοῖς κακοῖς, ἦγουν τοῖς κακοῦν εἰωθόσι, φημὶ δὴ ταῖς τοῦ πολέμου συμφοραῖς. Μὴ ἄρα σοι βασιλεὺς οὐκ ἦν; ἢ οὐ μεμελέτηκας βουλευέ-
20 σθαι σοφὰ καὶ ἀρίστας ἐπὶ σεαυτῇ ποιεῖσθαι τὰς σκέψεις; Ὑποπλήττει δὲ πάλιν εὐφυνῶς, καὶ κατονειδίζει πλαγίως ὡς καὶ ἀσύ-νετον κομιδῇ καὶ Θεῷ προσκρούειν οὐ παραιτουμένην. Καὶ τίς ὁ τρόπος, βραχυλογήσας ἐρῶ. Βεβασίλευκε μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐν ἀρχαῖς, μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωυσέως,
25 εἶτα μετ' ἐκεῖνον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ παραληφθέντος εἰς στρατηγίαν· εἶτα διὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδεδειγμένων κριτῶν, καὶ μετ' ἐκείνους διὰ τοῦ μακαρίου Σαμουήλ. Ἐχόντων δὲ ὧδε τῶν πραγμάτων αὐτοῖς καὶ ἐν τάξει τῇ παναρίστη κειμένων, πικρὰ καθ' ἑαυτῶν οἱ δαίλαιοι πεφρονήκασιν. Ἀποσειόμενοι δὲ ὥσπερ τῆς
30 ὑπὸ Θεῷ βασιλείας τὸν ζυγόν, προσήεσαν λέγοντες τῷ μακαρίῳ Σαμουήλ· «Ἴδου σὺ γεγήρακας, καὶ οἱ υἱοὶ σου οὐ πορεύονται ἐν τῇ ὁδῷ σου, καὶ νῦν κατάστησον ἐφ' ἡμᾶς βασιλέα δικάζειν ἡμᾶς καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη· καὶ ἦν», φησί, «πονηρὸν τὸ ῥῆμα ἐν ὀφθαλμοῖς Σαμουήλ, ὡς εἶπαν· Δὸς ἡμῖν βασιλέα δικάζειν ἡμᾶς

“ Ἄς ψάλλομε λοιπὸν καὶ ἔμεῖς λέγοντας στὸν Θεό· «Φώτισε τὰ μάτια μου, μήπως παραδοθῶ στὸν ὕπνο τοῦ θανάτου, γιὰ μὴν πεῖ ὁ ἐχθρὸς μου, Τὸν νίκησα»¹. Γιατὶ ἀκτινοβολώντας ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς καὶ λαμβάνοντας μέσα στὸ νοῦ μας τὸν φωτισμὸ τῆς οὐράνιας σοφία τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνομε ἀκατανίκητοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀποφεύγοντας τὶς ποινὲς τῆς θείας ὀργῆς, θ’ ἀποκτήσομε τὴν εὐχάριστη οὐράνια εὐθυμία καὶ θὰ ζήσομε ὀπωσδήποτε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ μὲ εὐτυχία.

Στίχ. 9-10. «Καὶ τώρα, γιατί γνώρισες τὰ δεινά; Μήπως δὲν εἶχες βασιλιὰ ἢ χάθηκε ἢ σκέψη σου, ἐπειδὴ σὲ ἔπιασαν οἱ πόνοι σὰν τῆς γυναίκας ποὺ γεννάει; Πόνεσε, ἀλλὰ δεῖξε γενναιότητα καὶ πλησίασε, θυγατέρα Σιών, ὅπως ἐκείνη ποὺ γεννάει, γιατί τώρα θὰ ὀγεις ἀπὸ τὴν πόλη καὶ θὰ κατασηκώσεις στὴν πεδιάδα καὶ θὰ φτάσεις μέχρι τὴ Βαβυλώνα. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ σὲ ἐλευθερώσει καὶ ἀπὸ κεῖ θὰ σὲ λυτρώσει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου».

43. Σ’ ἐσένα, λέγει, θὰ φτάσει ἡ πρώτη ἐξουσία. Ποιὰ εἶναι ἄραγε ἡ ἀφορμὴ, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας συνθλίβεσαι μὲ φοβερὲς συμφορὲς; Γιατὶ τὸ νὰ γνωρίσει τὰ κακά, σημαίνει ὅτι ἔχει περιπέσει στὰ κακά, ἢτοι σ’ αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ προξενοῦν συμφορὲς, ἐννοῶ τὶς συμφορὲς τοῦ πολέμου. «Μήπως δὲν εἶχες βασιλιὰ;». Ἡ μήπως δὲν ἔμαθες νὰ σκέπτεσαι μὲ σοφία καὶ νὰ κάνεις ἄριστες σκέψεις γιὰ σένα; Τὴν ἐπιπλήττει πάλι μὲ σοφία καὶ τὴν κατηγορεῖ μὲ πλάγιο τρόπο ὡς πάρα πολὺ ἀσύνητη καὶ ποὺ δὲν παῦει νὰ προσκρούει στὸν Θεό. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος, θὰ τὸ πῶ μὲ συντομία. Στὴν ἀρχὴ βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἦταν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ εἶχε μεσολαβητὴ του τὸν πάνσοφο Μωυσῆ, κι ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνον τὴ στρατηγία τὴν ἀνέλαβε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Ἐπειτα ἡ διακυβέρνησή τους γινόταν μὲ τοὺς κριτὲς ποὺ ἀναδείχθηκαν κατὰ καιροὺς καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους μὲ τὸν μακάριο Σαμουὴλ. Ἐνῶ λοιπὸν ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα σ’ αὐτοὺς καὶ βρισκόνταν σὲ πανάριστη κατάσταση, σκέφθηκαν οἱ δυστυχεῖς ὀδυνηρὰ πράγματα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ἀποτινάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ζυγὸ τῆς βασιλείας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, προσῆλθαν στὸν μακάριο Σαμουὴλ λέγοντάς του· «Νά, ἐσὺ ἔχεις γεράσει καὶ οἱ υἱοί σου δὲν ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη σου· ὅρισε λοιπὸν τώρα βασιλιὰ σ’ ἐμᾶς γιὰ νὰ μᾶς δικάζει ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη. Ὁ Σαμουὴλ», λέγει, «θεώρησε πονηρὸ τὸ λόγο ποὺ εἶπαν, Δῶσε μας βασιλιὰ νὰ μᾶς

1. Ψαλμ. 12, 4-5.

Καὶ προσηύξατο Σαμουήλ πρὸς Κύριον καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Σαμουήλ· Ἐκουε τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ καθὰ ἂν λαλήσωσι πρὸς σέ, ὅτι οὐ σέ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἢ ἐμέ ἐξουθενήκασι τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτούς».

5 Εἶτα τοῦ μακαρίου Σαμουήλ τὰ δικαιώματα τῆς βασιλείας καταγγέλλοντος αὐτοῖς καὶ πολλοῖς ἄγαν καταπτοῦντος δείμασιν, ἀφιστάντος δέ, καὶ μάλα γοργῶς, τῶν οὕτω σαθρῶν καὶ ἀνοσιῶν σκευμμάτων, οὐδὲν ἤττον ἐπεφύοντο λέγοντες· «Οὐχί, ἀλλ' ἢ βασιλεὺς ἔσται ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς καθὰ καὶ τὰ
10 λοιπὰ ἔθνη, καὶ δικάσει ἡμᾶς βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἐξελεύσεται πρὸ προσώπου ἡμῶν, καὶ πολεμήσει τὸν πόλεμον ἡμῶν». Οὐκοῦν εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ ἀναφέρει τῶν ἀρχαίων ἐκείνων καὶ ἐπισφαλῶν βουλευμάτων, καὶ οἷον κατειρωνεύεται τὸ συμβᾶν καὶ φησι· «Πῶς ἔγνωσ κακά; Μὴ οὐκ ἦν σοι βασιλεὺς; Ἡ ἢ βουλή σου ἀπώ-
15 λετο;». Οὐ βασιλέα, φησὶν, ἠτήσω λέγων, «προπορεύσεται πρὸ προσώπου ἡμῶν, καὶ τὸν πόλεμον ἡμῶν πολεμήσει»; Μὴ ἄρα καλῶς ἐβουλεύσω ποτέ; Ἴδου τῶν πραγμάτων τὸ πέρας τὴν σὴν ἔδειξε βουλήν, ὡς ἀρίστη τε εἶη καὶ ἀναγκαία. Ἀπόβλητον ἐποιήσω τῆς ὑπὸ Θεῶ βασιλείας τὸν ζυγόν. Ἴδου «κατεκράτησάν σου ὠδῆ-
20 νες ὡς τικτούσης Ὡδινε οὖν καὶ ἀνδρίζου, θύγατερ Σιών». Ἐν ἤθει πάλιν ὁ λόγος· ὦ γὰρ χρηστὴ θύγατερ, φησί, τληπαθῆς ἔσο πρὸς τὰς ὠδίνας, διακαρτέρει πρὸς τὰς λύπας, ἔγγιζε τῷ τίπτειν, τουτέστιν οὐκ ἔση μακρὰν τῶν προσδοκωμένων, ἀλλ' οἷον ἐπίτεξ ἤδη γυνὴ κατολολύξεις ἐκ πόνων, ἀφεῖσα δὲ πόλεις τὰς εὐπυργο-
25 τάτας «κατασκηνώσεις ἐν πεδίῳ», καταυλισθήσῃ, φησὶν, ἐν ἐρημοῖς ἀφίξῃ δὲ καὶ εἰς Βαβυλῶνα αὐτήν. Πλὴν ἀπαράκλητον οὐκ ἔῃ παντελῶς προστέθεικε γὰρ εὐθύς, ὅτι καὶ διαφεύξεται καὶ ἀνακομισθήσεται πάλιν κατοικτεῖροντος Θεοῦ.

Κάλλιστον οὖν ἄρα τὸ ὑπὸ Θεῶ μένειν καὶ βασιλεύεσθαι καὶ
30 αὐτὸν ποιεῖσθαι δύναμιν, ὑπερασπιστήν τε καὶ ἀρωγόν, αὐτῷ καθυφεῖναι μόνῳ τῆς ψυχῆς τὸν ἀνχένα, τοῖς αὐτοῦ θελήμασι βιοῦν, καὶ λόγου παντὸς ἀξιοῦν τὸ αὐτῷ δοκοῦν. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο δρώμεν, πάντη τε καὶ πάντως ὑπὸ νοητοῦς ἐσόμεθα Βαβυλωνίους, ἀντιτεταγμένους δὴ λέγω καὶ ἀκαθάρτους δυνάμεις, καὶ ὑπὸ τὴν

δικάζει. Προσευχήθηκε τότε ὁ Σαμουήλ στὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Σαμουήλ: "Ἀκουσε αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ πεῖ ὁ λαός, καὶ κάνε αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ ζητήσῃ, γιατί δὲν ταπεινώσαν ἑσένα, ἀλλὰ ἐμένα ταπεινώσαν μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ βασιλεύω σ' αὐτούς"².

"Ἐπειτα, ὅταν ὁ μακάριος Σαμουήλ περιέγραφε σ' αὐτούς τὰ δικαιώματα τῆς βασιλείας καὶ τοὺς φοβέριζε μὲ τοὺς πολλοὺς κινδύνους καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς ἀπομακρύνει, καὶ μάλιστα πολὺ γρήγορα, ἀπὸ τίς τόσο σαθρὲς καὶ ἀνόητες σκέψεις, συνέχιζαν καθόλου λιγότερο τίς ἐπιθέσεις λέγοντας «"Ὁχι, ἀλλὰ θὰ ἔχομε καὶ ἐμεῖς βασιλιά ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, καὶ θὰ μᾶς δικάζει βασιλιάς δικός μας καὶ θὰ θγεῖ μπροστὰ μας καὶ θὰ γίνῃ ὁδηγὸς στὸν δικό μας πόλεμο»³. Τοὺς φέρνει λοιπὸν στὴν ἀνάμνηση ἐκείνων τῶν παλαιῶν καὶ ἐσφαλμένων σκέψεων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καταειρωνεύεται τὸ συμβᾶν καὶ λέγει: «Πῶς γνώρισες τὰ δεινὰ; Μήπως δὲν εἶχες βασιλιά; Ἡ ἔχασες τὴν ὀρθὴ σκέψη σου;». Δὲν ζήτησες, λέγει, βασιλιά λέγοντας, «Θὰ βαδίσει μπροστὰ μας καὶ θὰ γίνῃ ὁδηγὸς μας στὸν πόλεμό μας;». Μήπως λοιπὸν σκέφθηκες καλὰ τότε; Νά, ἡ κατάληξη τῶν πραγμάτων ἔδειξε τὴ σκέψη σου, ὅτι εἶναι ἄριστη καὶ ἀναγκαία. Ἀποτίναξες τὸ ζυγὸ τῆς βασιλείας σου ἀπὸ τὸν Θεό. Νά, «σὲ ἔπιασαν οἱ ὀδυνηροὶ πόνοι ὅπως ἐκείνης ποὺ γεννᾷ. Πόνεσε λοιπὸν καὶ δεῖξε γενναιότητα, θυγατέρα μου Σιών». Πάλι ὁ λόγος εἶναι διδακτικὸς. Γιατὶ λέγει: Ὡ καλὴ μου θυγατέρα, δεῖξε ὑπομονὴ στοὺς πόνους, δεῖξε καρτερία στὴ λύπη, προχώρησε στὴ γέννα, δηλαδή δὲν εἶσαι μακριὰ ἀπὸ τὴν προσδοκία σου, ἀλλὰ σὰν ἐτοιμόγεννη γυναίκα θὰ κραυγᾶσεις ἀπὸ τοὺς πόνους, καὶ ἀφήνοντας τίς ὀχυρωμένους πόλεις, «θὰ κατασκηνώσεις στὴν πεδιάδα», θὰ κοιμηθεῖς, λέγει, στίς ἐρημιές, καὶ θὰ φτάσεις καὶ στὴν ἴδια τὴ Βαβυλώνα. Δὲν τὴν ἀφήνει ὅμως τελείως χωρὶς παρηγοριά, γιατί πρόσθεσε ἀμέσως, ὅτι θὰ φύγει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ θὰ μεταφερθεῖ πάλι ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ θὰ τὴ λυπηθεῖ.

Τὸ ὠραιότερο λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ μένεις κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἔχεις αὐτὸν βασιλιά, νὰ τὸν κάνεις δύναμή σου, ὑπερασπιστὴ καὶ βοηθό, καὶ σ' αὐτὸν μόνο νὰ σκύβεις τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς, νὰ ζεῖς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του, καὶ νὰ θεωρεῖς τὸ ἄρεστό σ' αὐτὸν ὡς τὸ πιὸ ἀξιόλογο ἀπὸ ὅλα. Ἄν ὅμως δὲν τὸ κάνομε αὐτό, ὅπωςδὴποτε θὰ βρεθοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν νοσητῶν Βαβυλωνίων, ἐννοῶ τίς ἀντίθετες καὶ ἀκάθαρτες δυνάμεις, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν πρώτη ἐξουσία, δη-

πρώτην ἀρχήν, τουτέστι τὸν Σατανᾶν, πόλεως δὲ ὡσπερ τῆς ἀγίας ἐξερόδιμμένοι, «ἧς ἐστὶ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός», τὴν Βαβυλωνίων οἰκήσομεν. Ἐν συγχύσει γὰρ καὶ θορούβοις ἐσόμεθα, τοῖς εἰκαίοις τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς. Σύγχυσις γὰρ
5 ἡ Βαβυλῶν ἐρμηνεύεται.

Στίχ. 11-13. «Καὶ νῦν ἐπισυνήχθη ἐπὶ σέ ἔθνη πολλὰ οἱ λέγοντες Ἐπιχαρούμεθα, καὶ ἐπόψονται ἐπὶ Σιών οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Καὶ αὐτοὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν λογισμὸν Κυρίου, καὶ οὐκ ἐσυνήκαν τὴν βουλήν αὐτοῦ, ὅτι ἐσυνήγαγεν αὐτοὺς
10 ὡς δράγματα ἄλωνος. Ἀνάστα καὶ ἀλόα αὐτούς, θύγατερ Σιών, ὅτι τὰ κέρατά σου θήσομαι σιδηρᾶ, καὶ τὰς ὀπλάς σου θήσομαι χαλκᾶς· καὶ λεπτυνεῖς λαοὺς πολλοὺς, καὶ ἀναθήσεις τῷ Κυρίῳ τὸ πλῆθος αὐτῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς».

15 ΜΔ'. Πλειστάκις ἤδη προείπομεν, ὅτι τὴν βασιλείαν ἐν τοῖς Ἰεροσολύμοις διέποντος Ἐζεκίου, κατεδήλωσε μὲν τὴν Σαμάρειαν ὁ Σενναχηρέιμ, πολλὰς δὲ αὐτῇ καὶ τῆς Ἰουδαίας συνεξήρηκε πόλεις. Εἶτα πέπομφεν ἐκ Λαχίς τὸν Ῥαψάκην, ὃς οὐ μετροῖως τῆς
20 θείας κατεφλύαρησε δόξης, ὅτε καὶ ἀπολώλασιν ἐν μιᾷ νυκτὶ τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδες ἀγγέλου χειρὶ Ταυτησί τῆς ἱστορίας διαμέμνηται πάλιν. Συνήχθησαν γὰρ ἔθνη
πολλὰ κατὰ σοῦ, φησί, μονονουχὶ καὶ ἀθύροντα καὶ ὅσον οὐδέπω κεισομένης κατορησόμενα. Πλὴν οὐκ ἔγνωσαν ἃ βεβούλευται
25 Θεός. Συνεκομίσθησαν γὰρ ὡς εἰς ἄλω, καὶ δράγατος δίκην τοῖς σοῖς ὑποκείσονται ποσίν. «Ἀνάστα δὴ οὖν καὶ ἀλόα αὐτούς», κέρατα γὰρ ἔξεις σιδηρᾶ καὶ ὀπλάς χαλκᾶς, τουτέστι δυσκαταγώνιστος ἔση καὶ ἄμαχος τοῖς ἐχθροῖς, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ καταπατήσεις τοὺς ἀνθεστηκότας. Ἐπειδὴ γὰρ ἄλω τε καὶ δράγατος
30 πεποιήται μνήμην, τετήρηκε τῇ μεταφορᾷ τὸν πρέποντα τρόπον, καὶ ὡς ἐπὶ μόσχου φησὶ κέρατα καὶ ὀπλάς Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀνθρωπεῖα χειρὶ δεδαπάνηται καὶ πεπτῶκασιν, ἀλλ' ἔργον ἦσαν κείμενοι τῆς θείας ὀργῆς, μὴ σαυτῇ, φησὶν, ἀνάψης τὰ ἐπίγε
τούτοις ἀνχήματα, ἀνατίθει δὲ μᾶλλον τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς τό τε πλῆθος αὐτό, καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν ἀπολωλότων.

λαδὴ τὸν Σατανᾶ, πεταμένοι κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν ἁγία πόλη, «τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»⁴, θὰ κατοικήσουμε τὴν χώρα τῶν Βαβυλωνίων. Γιατὶ θὰ βρεθοῦμε σὲ σύγχυση καὶ ταραχὴ, στοὺς μάταιους περισπασμούς τῆς ζωῆς αὐτῆς. Γιατὶ ἡ Βαβυλώνα ἐρμηνευόμενη σημαίνει “σύγχυση”.

Στίχ. 11-13. «Καὶ τώρα συνάχθησαν ἐπάνω σου ἔθνη πολλὰ πού λένε· Ἄς χαροῦμε γιὰ τὴν ταλαιπωρία τῆς καὶ ἃς δοῦν τὰ μάτια μας τὴν καταστροφή τῆς Σιών. Αὐτοὶ ὅμως δὲν κατάλαβαν τὸ συλλογισμό τοῦ Κυρίου, δὲν κατάλαβαν τὴ σκέψη του, ὅτι δηλαδὴ τοὺς μάζεψε σὰν δεμάτια στὸ ἄλώνι. Σήκω καὶ ἁλώνισέ τους, θυγατέρα μου Σιών, γιατί θὰ κάνω τὰ κέρατά σου ἀπὸ σίδηρο καὶ τὶς ὀπλές σου θὰ τὶς κάνω χάλκινες. Θὰ συντριῖψεις πολλοὺς λαοὺς καὶ θὰ ἀφιερῶσεις στὸν Κύριο τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴ δύναμή τους στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς».

44. Ἦδη εἶπαμε πολλές φορές, ὅτι ὅταν κατεῖχε ὁ Ἐζεκίας τὴ βασιλεία στὰ Ἱεροσόλυμα, λεηλάτησε τὴ Σαμάρεια ὁ Σενναχηρείμ, καὶ μαζί κατέλαβε καὶ πολλές πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Ἐπειτα ἔστειλε ἀπὸ τὴν Λαχίς τὸν Ραψάκη, ὁ ὁποῖος κατηγόρησε ὑπέρμετρα τὴ θεία δόξα, ὅταν καὶ ἔχασαν μέσα σὲ μιὰ νύχτα ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες ἀπὸ τὸ χερί ἀγγέλου⁵. Αὐτὴ τὴν ἱστορία θυμᾶται πόλι. Γιατὶ λέγει· «Συγκεντρώθηκαν πολλὰ ἔθνη ἐναντίον σου», τὰ ὁποῖα κατὰ κάποιον τρόπο παίζουν μαζί σου καὶ πού θὰ χορέψουν ὅταν, ὅπου νᾶναι, θὰ πέσεις. Πλὴν ὅμως δὲν γνώριζαν τί σχεδίαζε ὁ Θεός. Γιατὶ συγκεντρώθηκαν σὰν σὲ ἄλώνι καὶ σὰν ἓνα δεμάτι θὰ πέσουν στὰ πόδια σου. «Σήκω λοιπὸν καὶ ἁλώνισέ τους, γιατί θὰ ἔχεις σιδερένια κέρατα καὶ χάλκινες ὀπλές», δηλαδὴ θὰ εἶσαι ἀκαταγώνιστη καὶ ἀκαταμάχητη στοὺς ἐχθρούς σου, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ ποδοπατήσεις ἐκείνους πού θὰ σοῦ ἀντισταθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ θυμήθηκε ἄλώνι καὶ δεμάτι, διατήρησε τὸ μεταφορικὸ τρόπο στὸ λόγο του, καὶ μιλάει, σὰ νὰ πρόκειται γιὰ μοσχάρι, γιὰ κέρατα καὶ ὀπλές. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐξοντώθηκαν καὶ δὲν ἔπεσαν ἀπὸ ἀνθρώπινο χερί, ἀλλὰ ὅσοι ἦταν στρωμένοι νεκροὶ ἦταν θύματα τῆς θείας ὀργῆς, μὴν ἀποδώσεις, λέγει, στὸν ἑαυτό σου τὰ καυχήματα γι' αὐτὰ, ἀλλὰ ἀφιέρωσε μᾶλλον στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς καὶ τὸ πλῆθος ἐκείνων, καὶ τὴ δύναμη ἐκείνων πού ἔχουν χαθεῖ.

4. Ἐβρ. 11, 10.

5. Δ' Βασ. 19, 35.

Ἄλλ' οὕτοσί μὲν τῆς ἱστορίας ὁ νοῦς, θορυβήσει δὲ ἴσως τῶν ἐντευξομένων τινὰς τὸ οὕτως ἀγχίστροφον τῶν προφητικῶν κηρυγμάτων. Ἄρτι μὲν γὰρ ἠκούομεν λέγοντος «Ἐπὶ σὲ ἤξει καὶ εἰσελεύσεται ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη, ἡ βασιλεία Βαβυλωνίων», καὶ ὁ 5 τῆς αἰχμαλωσίας ἡμῖν ἐγράφετο τρόπος· εἶτα σεσωσμένην ὁρῶμεν εὐθύς, καὶ καταπατοῦσαν τοὺς ἐχθρούς. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τῆς τῶν χρόνων εὐδιακριτοῦ διαστολῆς· ἔσται γὰρ οὕτως ἀσύγχυτος καὶ σαφὴς τῶν λεγομένων ἡ θεωρία. Ἐξεκίου μὲν γὰρ βασιλεύοντος, ἀνέβη Σενναχηρείμ κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων, εἶτα μετὰ τὸν Ἐ- 10 ζεκίου θάνατον τέσσαρες γεγόνασιν ἕτεροι βασιλεῖς, καὶ πέμπτος Ἰεχονίας. Τότε καὶ πᾶσαν εἴλε τὴν Ἰουδαίαν καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἀπεκόμισεν εἰς αἰχμαλωσίαν πάντα Ἰσραήλ. Γράφει δὲ σαφῶς τὴν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν ἱστορίαν ὁ μακάριος προφήτης Ἱερεμίας.

15 **Στίχ. 14.** «Νῦν ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ Ἐφραῖμ ἐμφραγμῶ, συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ὑμᾶς, ἐν ῥάβδῳ πατάξουσιν ἐπὶ σιαγόνας τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ».

ΜΕ. Ἐπισυναχθήσονται μὲν γὰρ ἐπὶ Σιών λαοὶ πολλοὶ καὶ ἔθνη πολλά, εἶτα κατορχήσονται καὶ καταμειδιάσειν αὐτῆς προσ- 20 δοκήσαντα, ἠλόγηταί τε καὶ συνετριβήσαν, Θεοῦ τοῖς ποσὶ τῶν νικησάντων παραῤῥιπτοῦντος αὐτούς ὡς ἐν εἶδει δράγατος. Ἡλω δὲ καὶ ἀπόλωλεν ἡ Σαμαρειτῶν, καὶ δεδαπάνηται τῷ πολέμῳ, καὶ περὶ αὐτῆς φησιν, ὡς ἐμφραχθήσεται τε καὶ ἐνοσχεθήσεται καθορίζοντος δηλονότι Θεοῦ τὸ ἐν συνοχῇ γενέσθαι καὶ χρῆναι πα- 25 θεῖν αὐτήν. «Θυγατέρα δὲ τοῦ Ἐφραῖμ» ὀνομάζει τὴν Σαμαρειαν, ἠγουν τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ πληθύν. Ἔοικε γὰρ πῶς ἐν τάξει κεῖσθαι πατρὸς τοῖς ὑπεξενυγμένοις ὁ βασιλείαν πεπιστευμένος Βεβασιλεύκασι δὲ τῆς Σαμαρείας οἱ ἐξ Ἐφραῖμ. Ἔσται δὴ οὖν, ἔσται, φησὶν, οἷον περίσχετος καὶ διεξωσμένη τοῖς τῶν πολεμίων 30 δῆμοις ἡ Σαμαρειτῶν, οἱ μονονουχὶ καὶ πατάξουσιν εἰς σιαγόνα αὐτήν, οὐ χερσὶ ῥαπίζοντες ἐχομέναις φειδοῦς, ἀλλὰ καὶ ῥάβδοις συντριβόντες καὶ καταικιζόμενοι σφοδρῶς. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων πρὸς ταῖς ἀτιμίαις καὶ δύσοιστον ὄντα τῆς αἰχμαλωσίας τὸν πόνον. Ἀτιμίας μὲν γὰρ σημεῖόν ἐστιν οὐκ ἀμφίλογον τὰ εἰς σια-

Αὐτὸ βέβαια εἶναι τὸ νόημα τῆς ἱστορίας, καὶ ἴσως θορηθήσουν κάποιους ἀναγνῶστες τὰ προφητικὰ κηρῦγματα μὲ τὶς διπλῆς ἔννοιες. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ λίγο ἀκούγαμε νὰ λέγει, «Σ' ἐσένα θὰ φτάσει καὶ θὰ εἰσβά-λει ἡ πρώτη ἐξουσία, ἡ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων», καὶ γινόταν περι-γραφή τοῦ τρόπου τῆς αἰχμαλωσίας. Στὴ συνέχεια βλέπομε ἀμέσως νὰ ἔχει σωθεῖ καὶ νὰ ποδοπατεῖ τοὺς ἐχθροὺς της. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ γίνει φανερὰ διάκριση τῶν χρόνων· γιατί ἔτσι δὲν θὰ ὑπάρχει σύγχυση καὶ θὰ εἶναι σαφῆς ἡ ἔκθεσις ὅσων λέμε. Ὅταν λοιπὸν βασιλεύε ὁ Ἐξε-κίας ἀνέβηκε ὁ Σενναχηρείμ ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐπειτα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἐζεκίας ἔγιναν τέσσερις βασιλεῖς, καὶ πέμπτος ὁ Ἰεχονίας. Τότε κυριεύσε καὶ ὀλόληρη τὴν Ἰουδαία, καὶ τὰ ἴδια Ἱεροσόλυμα ὁ Να-βουχοδονόσορ, καὶ αἰχμαλώτισε ὅλους τοὺς Ἰσραηλῖτες. Τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰ μᾶς τὰ ἐξιστορεῖ μὲ σαφήνεια ὁ προφήτης Ἱερεμίας⁶.

Στίχ. 14. «Τώρα ὅμως θὰ περικυκλωθεῖ σὰν μὲ φράχτη ἡ θυγατέρα Ἐφραΐμ, θὰ σᾶς κλείσουν σὰν μέσα σὲ ἀδιάσπαστο φράχτη, καὶ μὲ ραβδιά θὰ χτυπήσουν στὰ πρόσωπα τὶς φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ».

45. Θὰ συγκεντρωθοῦν στὴ Σιών πολλοὶ λαοὶ καὶ πολλὰ ἔθνη, ἔπειτα θὰ χορέψουν γιὰ τὴν πώση της, καὶ ἐνῶ περίμεναν νὰ γελάσουν περι-παιχτικά, ἀλωνίσθησαν καὶ συντρίφθηκαν ἀπὸ τὰ πόδια τῶν νικητῶν τους, κάτω ἀπὸ τὰ ὁποῖα τοὺς πέταξε ὁ Θεὸς σὰν ἓνα δεμάτι. Κυριεύθηκε ὅμως καὶ καταστράφηκε ἡ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν καὶ ἀφανίσθηκε ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ γι' αὐτὴν εἶναι ποῦ λέγει, ὅτι θὰ περιφραχθεῖ καὶ θὰ ἀποκλεισθεῖ καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ποῦ θὰ ὀρίσει νὰ βρεθεῖ σὲ δύσκολη θέσις καὶ νὰ κακοπάθει. «Θυγατέρα τοῦ Ἐφραΐμ» ὀνομάζει τὴ Σαμάρεια, ἥτοι τὸν λαὸ τῆς Σαμάρειας. Γιατὶ φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἔχει τὴ θέσις πατέρα γιὰ τοὺς ὑπηκόους του αὐτὸς ποῦ τοῦ ἔχει ἀναπεθεῖ ἡ βασι-λεία, καὶ στὴ Σαμάρεια βασιλεύσαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἐφραΐμ. Θὰ εἶναι λοιπὸν, λέγει, θὰ εἶναι περικυκλωμένη καὶ περιζωσμένη ἡ πόλις τῶν Σαμαρειτῶν ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ κάποιον τρόπο θὰ τὴ χτυπήσουν στὸ πρόσωπο, ραπίζοντάς την ὄχι μὲ τὰ χέρια ποῦ τὰ ραπί-σματά τους γίνονται μὲ συμπόνια, ἀλλὰ θὰ τὴν κακοποιήσουν καὶ θὰ τὴ συντρίψουν μὲ ραβδιά. Μὲ αὐτὸ βέβαια δηλώνει, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ταπει-νωσις, ὁ πόνος τῆς αἰχμαλωσίας θὰ εἶναι ἀνυπόφορος. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ ραπίσματα στὸ πρόσωπο εἶναι σημεῖο ἀτίμωσης. Ἄν

6. Ἱερ. κεφ. 34.

γόνα ῥαπίσματα. Εἰ δὲ δὴ νοοῖτο καὶ διὰ ῥάβδου γενέσθαι, φορέσει πάντως τὸ μοχθηρὸν καὶ τὸ οἶον οἰκέτη πρόπον. Ἄτμιος οὖν ἔσται, φησί, καὶ ἐν αἰκίαις καὶ πόνοις ἢ ὑπὸ τῶν ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ βασιλευμένη Σαμάρεια. Ἄλλ' ἢ γε τοῦ παίοντος ἀργήσει
 5 χεῖρ, ἄγευστοι δὲ μενουῦμεν αἰκίας, εἰ παντὶ δὴ σθένει παραιτούμεθα τὸ καταθήγειν ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς ὄργας τὸν τῶν ὅλων Κύριον διὰ τοῦ δρᾶν ἃ μὴ θέμις καὶ ποιεῖσθαι περισπούδαστον τὸ ἀπηχθημένον αὐτῷ. Τιμῶντες δὲ μᾶλλον ταῖς ἐπεικειαῖς, ἐσόμεθα τῆς εὐημερίας ἐν καλῷ, λαμπρόν τε καὶ ἀξιόληπτον ἀληθῶς δια-
 10 ζήσομεν δίον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Στίχ. 1. «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἠγούμενος τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ αἱ
 15 ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος».

ΜΣΤ'. Τὴν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναφοίτησιν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὁ προφητικὸς ἡμῖν ἐν τούτοις εὐαγγελίζεται λόγος. Διαμέμνηται δέ, καὶ μάλα σαφῶς, τῆς ἀνακεφαλαιώσεως τῆς ἐν Χριστῷ γεγενῆσθαι λεγομένης. «Καινὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν αὐτῷ», καθὰ
 20 γέγραπται, καὶ «Τὰ μὲν ἀρχαῖα παρῆλθε, γέγονε δὲ δι' αὐτοῦ καινά», μεταστοιχειοῦντος τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀνακαινίζοντος εἰς τὸ εὖ εἶναι πάλιν αὐτά. Βεβασίλευκε γὰρ καὶ πεποιήται πάλιν αἰρετὸν τὴν κατὰ πάντων ἀρχήν. Σημαίνεται δὲ τὸ καθόλου καὶ διὰ τῶν μερικῶς οἰκονομουμένων. Ἐβασιλεύετο μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, ὁ
 25 Ἰσραὴλ ἐν ἀρχαῖς ὑπὸ Θεοῦ, μεσολαβούντων ἀγίων. Εἶτα μετ' οὐ πολὺ νοσήσας τὸ εὐῆθες, ἀτμιάσας τε τὸ πράττειν ὑπὸ Θεῷ, τὰ ἀνθρώπινα μᾶλλον τετιμήκασιν κράτη. Καὶ γοῦν ἤτησαν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλέα τὸν Σαοὺλ. Εἶτα προσκεκρούκασιν οὐ μετρίως λελυπημένος γὰρ ἔφασκεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῷ μακαρίῳ Σαμιονήλ·
 30 «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἐμὲ ἐξουθενήκασιν, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτούς». Ὅτι δὲ τὸ χρεῖμα αὐτοῖς ὀνησιφόρον μὲν οὐδαμῶς, πικρὸν δὲ μᾶλλον καὶ ἐπιζήμιον καὶ ὀλέθρου πρόξενον, αὐτῇ δέ-

τώρα θεωρηθεῖ ὅτι αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ ραβδί, θὰ βρεθεῖ τὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι μοχθηρία καὶ σὸν κάτι πού ἀρμόζει κατὰ κάποιο τρόπο σὲ δοῦλο. Θὰ καταστεῖ λοιπὸν ἀτιμωμένη, λέγει, καὶ θὰ ὑπομείνει κακοπαθήματα καὶ πόνους ἢ Σαμάρεια ἢ βασιλευδόμενη ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἐφραΐμ. Ἀλλὰ τὸ χέρι ἐκείνου πού θὰ καταφέρει τὰ πλήγματα θὰ ἀδρανήσει καὶ δὲν θὰ δοκιμάσῃ τὰ κακοπαθήματα, ἂν μὲ ὅλη τῆ δύναμή μας παύσομε νὰ ἐξοργίζομε ἐναντίον μας τὸν Κύριο τῶν ὅλων μὲ τὸ νὰ πράττομε τὰ παράνομα καὶ νὰ θεωροῦμε περιπόθητο αὐτὸ πού αὐτὸς μισεῖ. Τιμώντας τὸν ὅμως μᾶλλον μὲ τὰ ἐνάρετα ἔργα μας, θὰ ἀπολαύσομε τὴν εὐημερία καὶ θὰ ζήσομε λαμπρὸ καὶ ἀληθινὰ ἀξιόληπτο βίον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Στίχ. 1-2. «Καὶ ἐσὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ, εἶστε εἶσθε πολὺ λίγοι μπροστὰ στὶς χιλιάδες τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰούδα. Ἀπὸ ἐσένα θὰ προέλθει αὐτὸς πού θὰ γίνῃ ἡγέτης τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὁποίου βρῖσκεται στὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ κόσμου αὐτοῦ».

46. Μὲ αὐτὰ ὁ προφητικὸς λόγος μᾶς εὐαγγελίζεται τὴν ἐπάνοδο τῶν δικῶν μας πραγμάτων τὴν ἀρχικὴ τους κατάστασι. Θυμᾶται, καὶ μὲ πολλὴ σαφήνεια, τὴ λεγόμενη ἀνακεφαλαίωσι (ἀνακαίνισι) πού πραγματοποιήθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, « Εἶναι καινούργια κτίσι τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν. Τὰ παλαιὰ πέρασαν καὶ ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν καινούργια»⁷, μεταστοιχειώνοντας τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀνανεώνοντας τα, ὥστε νὰ ξαναγίνουν πάλι καλά. Γιατί ἔγινε βασιλιάς καὶ ἔλαβε πάλι τὴν ἐξουσία πού ἤθελε ἐπάνω σὲ ὅλους. Τὸ καθολικὸ δέβουα δηλώνεται καὶ μὲ τὰ ἐπιμέρους οἰκονομούμενα (πραττόμενα). Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Ἰσραὴλ εἶχε στὴν ἀρχὴ βασιλιά του τὸν Θεὸ καὶ μεσολαβητὲς τοὺς ἁγίους. Δὲν πέρασε πολὺ καὶ κυριευμένος ἀπὸ ἀνοησία καὶ περιφρονώντας τὴν ὑποταγὴν στὸν Θεὸ, τίμησαν μᾶλλον τὴν ἐξουσία τῶν ἀνθρώπων. Ζήτησαν λοιπὸν ὡς βασιλιά τους τὸν Σαούλ, καὶ τότε προσέκρουσαν στὸν Θεὸ ὅχι καὶ λίγο, ὥστε λυπημένος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἔλεγε στὸν μακάριο Σαμουὴλ: «Δὲν ταπεινώσαν ἐσένα, ἀλλὰ ἐμένα ἀτίμωσαν, μὲ τὸ νὰ μὴν εἶμαι βασιλιάς τους»⁸. Ὅτι ὅμως ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν τοὺς ὠφέλησε καθόλου, ἀλλ' ἦταν ὀδυνηρὴ καὶ ἐπιζήμια καὶ προξένησε τὸν ὀλεθρό τους, πρᾶγμα πού τὸ ἔδειξε ἡ ἴδια ἡ πείρα, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀμφιβά-

δειχεν ἡ πείρα, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Περιπεπτώκασι γὰρ δεινοῖς καὶ ἀφύκτοις διὰ τοῦτο κακοῖς

Οὐκοῦν ἀνακομίζων ὥσπερ τὸν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἐν ἀρχαῖς, φημί δὴ τὸ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύεσθαι τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ Βηθλεέμ αὐτοῖς ἐσόμενον Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν προανακεκράγει Χριστόν. Ἴοι δ' ἂν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ κἂν εἰ τῷ δοκοίῃ γενικὸν ὥσπερ τινὰ ποιεῖσθαι τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀποπεπτώκαμεν τῆς ὑπὸ Θεῷ βασιλείας οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, ὀθνεῖον ἐφ' ἑαυτοῖς καταρτίζοντες ζυγὸν καὶ δεσπότην ἐπιγραψάμενοι τὸν οὐ φύσει δεσπότην, μᾶλλον 10 δὲ ἀλαζόνα καὶ ἀποστάτην, φημί δὴ τὸν Σατανᾶν, ἐν παντὶ γεγόναμεν κακῶ· ἀλλ', ὡς ἔφην ἀρτίως, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», καὶ «ἐξόρύσατο μὲν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτούς, μετέστησε δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγά- 15 πης αὐτοῦ ἐν τῷ φωτί».

Ποιεῖται δὴ οὖν τὸν λόγον πρὸς τὴν Βηθλεέμ, ἥτοι τὸν οἶκον τοῦ Ἐφραθα. Καὶ καλεῖται μὲν ὁ χῶρος Ἐφραθα, Βηθλεέμ δὲ τὸ πολίχνιον, ἥγουν ἡ ἐν τῇ χώρᾳ κώμη, ὅθεν ἦν Ἰησοῦς καὶ Δαβὶδ, καὶ αὐτὴ δὲ πάλιν ἡ ἁγία Παρθένος, ἡ τὸ θεῖον ἡμῖν ἐπέτεκε 20 βρέφος τὸν ἴδιον υἱὸν τὸν Ἰησοῦν, «Οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μεγάλης βουλής ἄγγελος». Βεβασίλευκε γὰρ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐπειδὴ γέγονεν «Υπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», ταύτητοι, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ 25 ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός, ἀμήν».

ἜΩ τοίνυν Βηθλεέμ, φησίν, οἶκος τοῦ Ἐφραθα, εἰ καὶ ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιᾶσιν Ἰούδα, τουτέστι, μυρίαὶ μὲν ὅσαι λαμπραὶ καὶ μεγάλαι τῆς Ἰουδαίας αἱ πόλεις, καὶ πολυάνδρω πληθυῖ τῶν ἐνοικούντων καταμεθύουσαι, ἀλλ' εἰ καὶ ὀλίγοι παντελῶς οἱ σὲ κατοικοῦντες καὶ νεμόμενοι, σὺ γενήσῃ τροφός, καὶ κληθήσῃ πόλις τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ οὔτι που πάντως τῶν ἐξ αἰ-

9. Ἐφ. 1, 10.

10. Κολ 1, 13.

λει κανείς, Γιατί περιέπεσαν ἔξαιτίας αὐτοῦ σὲ δεινὰ καὶ συμφορὲς ἀναπόφευκτες.

Ἐπιαναφέροντας λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Ἰσραὴλ στὴν ἀρχική του κατάσταση, ἐννοῶ ὅταν εἶχε βασιλιά του τὸν Θεὸ τὸν ἴδιον, κηρύττει ἀπὸ πρὶν τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ Χριστὸ πού θὰ τοὺς ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Βηθλεέμ. Δὲν θὰ εἶναι ὅμως κανείς ἐκτὸς σκοποῦ ἂν νομίζει ὅτι ὁ λόγος γίνεται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τρόπο γενικό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκπέσαμε ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐπιβάλαμε στὸν ἑαυτό μας ξενικὸ ζυγὸ καὶ ἀναγνωρίσαμε κύριό μας αὐτὸν πού δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του κύριος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀλαζόνας καὶ ἀποστάτης, ἐννοῶ βέβαια τὸν Σατανᾶ, πέσαμε σὲ κάθε κακό. Ἀλλά, ὅπως εἶπα λίγο πρὶν, εὐδόκησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας «νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ (ἀνακαινίσῃ) τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό, τόσο τὰ οὐράνια, ὅσο καὶ τὰ ἐπίγεια»⁹, καὶ «μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους καὶ μᾶς μετέφερε στὴ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης του μέσα στὸ φῶς»¹⁰.

Ἄπευθύνει λοιπὸν τὸν λόγο στὴ Βηθλεέμ, ἥτοι τὸν οἶκο τοῦ Εὐφραθᾶ. Καὶ καλεῖται βέβαια Εὐφραθᾶ ἢ περιοχὴ, ἐνῶ Βηθλεέμ ἢ πολίχνη, ἥτοι τὸ χωριὸ τῆς περιοχῆς, ἀπὸ ὅπου καταγόταν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ἡ ἴδια ἐπίσης ἡ ἁγία Παρθένος, ἡ ὁποία μᾶς γέννησε τὸ Θεῖο βρέφος, τὸν δικό της υἱὸ τὸν Ἰησοῦ, «τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία βρῖσκεται στοὺς ὠμούς του, καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι, Ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλής (τοῦ Θεοῦ)»¹¹. Γιατὶ ἔλαβε τὴ βασιλεία μέσω τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐπειδὴ ἔδειξε «ὑπακοὴ μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα σταυρικοῦ», γι' αὐτὸ, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ νὰ λυγίσει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπίγειων καὶ τῶν κατεχθόνιων ὄντων, καὶ κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Ἀμήν»¹².

Λέγει λοιπὸν ὁ Ὁ Βηθλεέμ, σὺ ὁ οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ, ἂν καὶ εἴστε πολὺ λίγοι μπροστὰ στὶς χιλιάδες τοῦ Ἰούδα», δηλαδὴ ἂν καὶ ὑπάρχουν μῦριες ὅσες, λαμπρὲς καὶ μεγάλες, πόλεις τῆς Ἰουδαίας καὶ γεμᾶτες ἀπὸ πολυάριθμο πλῆθος κατοίκων, καὶ ἂν καὶ εἶναι ἐντελῶς λίγοι αὐτοὶ πού κατοικοῦν καὶ ζοῦν σ' ἐσένα, ἐσὺ θὰ γίνεις τροφός, καὶ θὰ ὀνομασθεῖς πόλη τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὄχι βέβαια τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσρα-

11. Ἦσ. 9, 6.

12. Φιλίπ. 2, 8-11.

ματος Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξ ἐπαγγελίας προεπηγγελμένων τῷ Ἀβραάμ· ἔφη γάρ που πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «Ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα». Τὸ δὲ «Ἐν Ἰσαάκ», ἐξ ἐπαγγελίας φησί. Βεβαία τοίνυν ἢ ὑπόσχεσις οὐχὶ μόνον τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ 5 τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν ἀκροβυστία πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ. Οὗτοι γὰρ ὁ Ἰσραήλ, ὅτι «τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι· Κατάρξει παντὸς τοῦ πιστεύοντος εἰς αὐτὸν καὶ προσοικειοῦντος ἑαυτὸν ἐμοὶ δι' αὐτοῦ. Προσσηνέγμεθα γὰρ τῷ Πατρὶ δι' Υἱοῦ, καὶ μαρτυρήσει λέ- 10 γων αὐτὸς· «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ».

Ἀνεδείχθη τοίνυν ἐκ Βηθλεὲμ ὁ Χριστὸς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς «ὁ ἐν κήποις ἡμᾶς καταδόσκων καὶ κρίνοισ», καὶ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων εὐοσμίαν παρατιθείς, καὶ οἶον ἄνθη προσάγων ὄρμα τὰ καθ' ἑαυτόν, τοῖς ἐθέλουσιν ἀποδρέπεσθαι καὶ τῆς ἐξ αὐ- 15 τῶν εὐωδίας ἀνατίμπλασθαι νοητῶς ἔφασκε γάρ· «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων». «Ἀπ' ἀρχῆς δὲ εἶναι», φησί, «τὰς ἐξόδους αὐτοῦ καὶ ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος», ἢ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Λόγου σημαίνων (ἔστι γάρ, ἔστι συναΐδιος τῷ ἰδίῳ Γεννήτορι, καὶ αὐτὸς τῶν αἰῶνων ὁ ποιητής), ἤγουν ὅτι γέγονε μὲν 20 ἄνθρωπος ὡς ἐν λοίσθῳ τοῦ αἰῶνος καιρῷ, προώριστο γε μὴν ὡς ἐν προγνώσει Πατρὸς καὶ πρὸ τῆς τῶν αἰῶνων καταβολῆς τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον. «Ἐξοδον» τοίνυν φησὶν ἢ τὴν ἄχρονον ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γέννησιν εἰς ἰδίαν ὑπαρξιν τοῦ Υἱοῦ, ἢτοι τὴν ἀνάδειξιν, τὴν ὡς ἐν καιροῖς ἐσομένην, ὅτε γέγονε σὰρξ, εἰ καὶ ἀπ' ἀρχῆς καὶ 25 ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος προώριστό τε καὶ τέθειτο παρὰ τοῦ Πατρὸς Σωτήρ τε καὶ λυτρωτής, οὐκ ἠγνοηκότος τὰ μεταξὺ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει συμβησόμενα διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράδασιν.

Στίχ. 2. «Διὰ τοῦτο δώσεις αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης Τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ».

30

ΜΖ. Ἐοικεν ὁ προφήτης ἐντεθυμηῆσθαι καθ' ἑαυτὸν κάκεινο τάχα που διαλογίζεσθαι τε καὶ λέγειν· Οὐ ψευδοεπήσει Θεός, ἀποπερανεῖ δὲ πάντως τὰ ἐπηγγελμένα. Καὶ εἶπερ ἐστὶν ἐν λαμπραῖς οὕτως ἐλπίσιν ὁ Ἰσραήλ, καὶ ἀποτεχθήσεται μὲν αὐτοῖς ὁ

ήλ, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πού εἶχαν προαγγελθεῖ στίς ὑποσχέσεις του πρὸς τὸν Ἀβραάμ. Γιατὶ εἶπε κάπου πρὸς αὐτόν «Μὲ τὸν Ἰσαάκ θ' ἀποκτήσεις ἀπογόνους»¹³. Τὸ «μὲ τὸν Ἰσαάκ» βέβαια τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπόσχεσης. Εἶναι λοιπὸν σίγουρη ἡ ὑπόσχεση, ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῆς πίστεως τοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομὴ Ἀβραάμ. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ὁ Ἰσραήλ, «ἐπειδὴ ἀπόγονοὶ του θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»¹⁴. Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Θὰ γίνεῖ ἐξουσιαστὴς καθενὸς πού πιστεύει σ' αὐτόν καὶ μέσω αὐτοῦ κάνει τὸν ἑαυτὸ του οἰκεῖο μ' ἐμένα. Γιατὶ ὁδηγηθήκαμε στὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ ἴδιος λέγοντας «Καθένας δὲν προσέρχεται στὸν Πατέρα, παρὰ μόνο μέσα ἀπὸ μένα»¹⁵.

Προῆλθε λοιπὸν ἀπὸ τὴ Βηθλεὲμ ὁ Χριστός, ὁ καλὸς ποιμένας¹⁶, «ὁ ὁποῖος μᾶς βόσκει στοὺς κήπους καὶ τὰ κρίνα»¹⁷ καὶ μᾶς παραθέτει τὴν εὐωδία τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων καὶ προσφέροντας σὰν ἄνθη ὠραῖα τὰ ἔργα του σὲ ὁποιοὺς θέλουν νὰ τὰ δρέψουν. Γιατὶ ἔλεγε «Ἐγὼ εἶμαι ἄνθος τῆς πεδιάδας, κρίνο τῶν κοιλάδων»¹⁸. «Ἀπὸ τὴν ἀρχή», λέγει, ὑπάρχουν οἱ ἔξοδοι αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τίς ἡμέρες τοῦ αἵωνα αὐτοῦ», πού σημαίνει ἢ τὴν προαιώνια ὑπαρξὴ τοῦ Λόγου (γιατὶ εἶναι, ναι εἶναι συναίνμιος μὲ τὸν Πατέρα του, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν αἰώνων), ἢ τὸ ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος στοὺς ἔσχατους καιροὺς τῆς αἰωνιότητος, ἐνῶ τὸ μυστήριό του προκαθορίσθηκε μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ Πατέρα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου. «Ἐξοδο» λέγει ἢ τὴν ἄχρονη γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα σὲ δική του ὑπαρξὴ, ἢ τὴν ἐμφάνισή του, πού θὰ γινόταν μέσα στοὺς καιροὺς, ὅταν ἔγινε σάρκα, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἵωνα προορίσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔγινε Σωτήρας καὶ Λυτρωτῆς, πού δὲν ἀγνοοῦσε ὅσα θὰ συνέβαιναν στὸ μεταξὺ στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ.

Στίχ. 2. «Π' αὐτὸ θὰ τοὺς δώσῃς καιρὸ μέχρι πού νὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα, καὶ ἀφοῦ θὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα, καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀδελφοὶ τους θὰ ἐπιστρέψουν στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ».

47. Φαίνεται ὅτι ὁ προφήτης ἔφερε στὸ νοῦ του ἴσως ἐκεῖνο, καὶ συλλογίζεται καὶ λέγει· Δὲν θὰ πεῖ ψέματα ὁ Θεός, ἀλλὰ θὰ πραγματοποιήσει ὅπωςδήποτε ὅσα ὑποσχέθηκε. Κι ἂν ἔχει ὁ Ἰσραήλ τόσο λαμπρὲς ἐλπίδες καὶ θὰ γεννηθεῖ σ' αὐτοὺς ὁ ὁδηγὸς καὶ θὰ γίνεῖ ἄρχονάς τους καὶ

16. Ἰω. 10, 14-16.

17. Ἰσ. 40, 11.

18. Ἰσ. 40, 6, 2-3.

19. Ἰσ. 40, 2, 1.

ἡγούμενος, κατάρξει δέ, καὶ παντὸς ἀπαλλάξει κακοῦ, τί καὶ ὄλως ἔσται δορίληπτος; Εἶτα τῆς ἐπαγγελίας ἐννενοηκῶς τὸν χρόνον, οὕτω τε παρόντα συνείς, ἑαυτῷ τρόπον τινὰ καὶ ἀπολογεῖται λέγων Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ὑπερθέσει μὲν ἔτι μακροῦ τῆς ἐπαγγελίας ὁ χρόνος, αὐτοὶ δὲ εἰσιν ἐν οὐ μετρίοις πταισίμασι, καταλήγουσι δὲ πλημμελοῦντες οὐδαμῶς, ταύτητοι «δώσεις αὐτούς», τουτέστι παραδώσεις ἐχθροῖς, ὡς Δέσποτα, «ἕως καιροῦ τῆς τικτούσης», ἄχρις ἂν καταδοθῆ, φησί, τὸ θεῖον ἐκεῖνο βρέφος ἐκλαγόνων παρθενικῶν. Τότε γὰρ ἔσται λύτρωσις ἢ τελεωτάτη, καὶ ἐν 10 βεβαίῳ κείσονται τῆς εὐημερίας, οὐδενὸς αὐτοῖς παντελῶς τῶν εἰς εὐθυμίαν ἐκλελοιπότες. Ταῦτι τοῦ προφήτου διενθυμουμένου τε, ὡς ἔφην, καὶ οἶονεὶ διαψιθυρίζοντος ἐν ἑαυτῷ, προσυπακούει Θεός, «Τέξεται», καὶ εἰς πίστιν ἐδραίαν αὐτὸν ἀποκαλεῖ. Ὅμοιον δὲ τούτῳ τὸ πρὸς τὸν προφήτην Ἀμβακούμ· «Ἔτι μικρὸν ὁ ἐρχόμενος ἡξει, καὶ οὐ χρονιεῖ». Τεχθήσεται μὲν γὰρ πάντη τε καὶ πάντως, φησίν, οἱ δὲ γε κατάλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Παρεδέξαντο μὲν γὰρ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν τῶν Ἰουδαίων οὐκ εὐαρίθμητοι, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων οἱ μακάριοι μαθηταί· διωλισθήκασιν δὲ τῆς ἐλπίδος οἱ ταῖς 20 ἀπειθείαις περιυβρίσαντες. Πλὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς προσεπενεχθήσονται τοῖς ἄλλοις, καὶ οἶον ἐξ ὑποδρομῆς ἀναδραμοῦνται μόλις πρὸς ὅπερ ἦν ἄμεινον ἐλθεῖν ἐν ἀρχαῖς.

Στίχ. 3-4. «Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ Κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ ὀνόματος Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσιν· διότι νῦν μεγαλυνθήσεται ἕως ἄκρων τῆς γῆς. Καὶ ἔσται αὕτη ἡ εἰρήνη».

ΜΗ. Τὸ «στήσεται» φησιν ἀντὶ τοῦ καὶ «ἐπιστατήσεται». Καὶ ἔσται τῶν ἰδίων προβάτων αὐτουργὸς ὁ ποιμὴν, οὐχ ἑτέρῳ τινὶ τὸ παιδαγωγεῖν ἐπιτρέψας, καθὰ καὶ πάλαι τῷ μακαρίῳ Μωυσεῖ, 30 ἄλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ· καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθὲς ὡς, «Οὐ πρόεδρος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς». Ποιμανεῖ δὲ ἡμᾶς ἐν ἰσχύϊ, παντὸς ἀνωτέρῳ τιθεὶς ἰδρωτὸς καὶ πόνου. Προβεβλήσεται γὰρ ὡσπερ καὶ διασώσει γενικῶς, οὐ ψευδοποιμέσιν ἐπιτρέπων

19. Ἀββακ. 2, 3.

20. Ἦσ. 63, 9.

θά τούς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε κακῶ, γιατί τότε καὶ νὰ αἰχμαλωτισθεῖ; Ἔπειτα φέροντας στὸ νοῦ του τὸ χρόνο τῆς ὑπόσχεσης καὶ νοιώθοντάς τον τόσο παρῶντα, κατὰ κάποιο τρόπο ἀπολογεῖται στὸν ἑαυτὸ του λέγοντας Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ χρόνος τῆς πραγματοποίησης τῆς ἐπαγγελίας βρίσκεται μακριὰ καὶ αὐτοὶ βρίσκονται νὰ ἔχουν διαπράξει ὄχι ἀσήμαντα πταίσματα, καὶ δὲν παύουν καθόλου νὰ ἁμαρτάνουν, «γι' αὐτὸ θὰ τοὺς δώσεις», δηλαδή θὰ τοὺς παραδώσεις στοὺς ἐχθρούς, ὦ Κύριε, «μέχρι πὺ νὰ γεννήσει μιὰ γυναίκα», μέχρι πὺ νὰ τελειώσει, λέγει ἡ κήση τοῦ θεοῦ ἐκείνου βρέφους στὶς παρθενικὲς λαγόνες. Γιατί τότε θὰ ρθεῖ ἡ πλήρης λύτρωση, καὶ ἡ εὐτυχία τους θὰ σταθεροποιηθεῖ, καὶ δὲν θὰ τοὺς λείπει τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴν εὐθυμία. Αὐτὰ ἔχοντας στὸ νοῦ του καὶ ψιθυρίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο στὸν ἑαυτὸ του, ἀκούει ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ λέγει, «Θὰ γεννήσει», καὶ τὸν καλεῖ σὲ πίστη σταθερή. Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο πὺ εἶπε ὁ προφήτης Ἀμβακούμ: «Λίγο ἀκόμα καὶ αὐτὸς πὺ ἔρχεται θὰ φτάσει, καὶ δὲν θ' ἀργήσει»¹⁹. Γιατί ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία «θα γεννηθεῖ», λέγει, «καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀδελφοί του θὰ ἐπιστρέψουν κοντὰ στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ». Πράγματι δὲν εἶναι λίγοι οἱ Ἰουδαῖοι πὺ ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη στὸν Χριστό, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ μακάριοι μαθητές, ἔχασαν ὅμως τὴν ἐλπίδα τοὺς ἐκεῖνοι πὺ τὸν περιύβρισαν μὲ τὴν ἀνυπακοή τους. Ὡστόσο στὸ τέλος τῶν καιρῶν θὰ προστεθοῦν στοὺς ἄλλους καὶ τρέχοντας κατὰ κάποιο τρόπο κάτω ἀπὸ τὸ ρεῦμα θὰ ἐπιστρέψουν μόλις μὲ δυσκολία σ' αὐτὸ πὺ ἦταν καλύτερο νὰ πηγαιναν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ σταθεῖ καὶ θὰ κοιτάξει καὶ θὰ ποιμάνει τὸ ποιμνιὸ τοῦ ὁ Κύριος μὲ δύναμη καὶ θὰ ζήσουν μὲ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τους. Γιατί τώρα θὰ δοξασθοῦν μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ εἰρήνη».

48. Τὸ «θα σταθεῖ» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «καὶ θὰ ἐπιστατήσει». Καὶ θὰ γίνει ὁ ποιμένας παιδαγωγὸς τῶν δικῶν του προβάτων, δὲν θὰ ἐπιτρέψει τὴν παιδαγωγία σὲ ἄλλον, ὅπως παλαιὰ στὸν μακάριο Μωυσῆ, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀσκήσει αὐτὸς ὁ ἴδιος. Γιατί εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «Δὲν μᾶς ἔσωσε κάποιος ἀπεσταλμένος ἢ ἀγγελιοφόρος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε»²⁰. Θὰ μᾶς ποιμάνει μὲ τὴ δύναμή του, θέτοντας τὴ σωτηρία πάνω ἀπὸ κάθε ἰδρώτα καὶ κόπο. Γιατί θὰ προταχθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ θὰ μᾶς διασώσει γενναῖα καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψει σὲ ψευδοποιμένες νὰ ἀδικοῦν μὲ τίς

ἐξ ἀπάτης ἀδικεῖν, οὐ θηροσὶν ἀγρίοις ἐπιθρώσκειν ἀγέλαις, οὐ
 ταῖς πονηραῖς καὶ ἀντικειμέναις δυνάμεσι συγχωρῶν, καθάπερ
 ἀμέλει καὶ πάλοι κατανεανιεύεσθαι τῶν πεπιστευκότων καὶ πλεο-
 νεκτεῖν τοὺς ἡγιασμένους, διδοὺς δὲ μᾶλλον αὐτοῖς, «Ἐπ' ἀσπίδα
 5 καὶ βασιλίσκον ἐπιθαίνειν, λέοντά τε καὶ δράκοντα καταπατεῖν». *Εὐκλεεῖς* γὰρ γεγόναμεν δι' αὐτοῦ, ἤρμεθά τε ὑψοῦ λαμπροὶ καὶ
 διαφανεῖς, καὶ μέχρι τερμάτων γεγόναμεν τῆς ὑπ' οὐρανόν. Αὐτὸς
 γὰρ ἡμῶν ἰσχύς καὶ δύναμις, αὐτὸς ὁ μεσίτης καὶ διαλλακτής, «αὐ-
 τὸς ἡ εἰρήνη ἡμῶν». Καθεῖλε γὰρ «τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ,
 10 καὶ κατήργησε μὲν ἐν δόγμασι τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν, ἔκτισε δὲ
 τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην», κατὰ τὸ
 γεγραμμένον, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς εἰς ἐνότητα κατασφίγ-
 γων. Ὅνομα δὴ οὖν αὐτῷ πρόπον τε καὶ ἀληθὲς εἰρήνη, εἰ καὶ κα-
 λοῖτο Χριστός

15 *Στίχ. 4-5.* «Ὅταν Ἀσσύριος ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ
 ὅταν ἐπιβῇ ἐπὶ τὴν χώραν ὑμῶν, καὶ ἐπεγεροθήσονται ἐπ'
 αὐτὸν ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτὼ δῆγματα ἀνθρώπων, καὶ
 ποιμανοῦσι τὸν Ἀσσοῦρ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ τὴν γῆν τοῦ Νε-
 βρωδ ἐν τῇ τάφρῳ αὐτῆς, καὶ ῥύσεται ἐκ τοῦ Ἀσσοῦρ, ὅταν
 20 ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν καὶ ὅταν ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ ὄρια ὑμῶν».

ΜΘ. Ἡ Ἑβραίων ἔκδοσις τοῦ προκειμένου κεφαλαίου ποιεῖ-
 ται τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ, «Καὶ ἔσται αὕτη ἡ εἰρήνη, ὅταν Ἀσσύριος
 ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν καὶ ὅταν ἐπιβῇ τὴν χώραν ὑμῶν». Οὗτος
 γὰρ ἔσται, φησί, τῆς εἰρήνης ὁ τρόπος, εἰ δὴ βούλοιτο καταθεῖν
 25 τῆς ὑμῶν γῆς τε καὶ χώρας ὁ Ἀσσοῦρ. Διερμηνεύοντες δὲ τοὺς
 στίχους, ἐροῦμεν ἡμεῖς, ὅτι τῶν αἰσθητῶν καὶ ἐμφανεστέρων πρα-
 γμάτων ἀποφοιτᾷ δὴ πάλιν ὁ λόγος, αἴρεται δὲ ὡσπερ ὑψοῦ καὶ ἐξ
 ἐμφανοῦς εἰκόνοσ ἀποφέρει λεπτῶς ἐπὶ τὰ νοητῶς συμβαίνοντα.
 Ἀσσύριον μὲν γὰρ ἐν τούτοις ἄνδρα μὲν οὐκέτι τὸν ἐκ Βαβυλῶνος,
 30 κατασημαίνει δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἁμαρτίας εὐρετὴν, φημί δὴ τὸν
 Σατανᾶν, μᾶλλον δέ, ἀπαξιαπλῶς εἰπεῖν, τὴν ἀτίθασόν τε καὶ φιλο-
 πόλεμον τῶν δαμιονίων πληθύν, ἧ παντὸς ἀγίου κατεξανίσταται
 νοητῶς, καὶ μάχεται τῇ ἀγία πόλει, τῇ νοητῇ Σιών, «ἣτις ἐστὶν Ἐκ-
 κλησία Θεοῦ ζῶντος» καὶ τῆς ἄνω καὶ ἐπουρανίου νοουμένης Ἰε-
 35 ρουσαλήμ τύπος οἷά τις καὶ εἰκὼν ἐμφερέης. Οὕτως αὐτῆς καὶ ὁ θε-

ἀπάτες τους, οὔτε σὺν ἄγρια θηρία νὰ ἐπιτεθοῦν στὰ κοπάδια, οὔτε θὰ ἐπιτρέψει στὶς πονηρὲς καὶ ἀντικείμενες δυνάμεις νὰ κατανικοῦν τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ καταπιέζουν τυραννικὰ τοὺς ἁγιασμένους, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε καὶ παλαιά, ἀλλὰ θὰ τοὺς δώσει τὴ δύναμη «νὰ βαδίζουν ἐπάνω σὲ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο καὶ νὰ καταπατοῦν λέοντα καὶ δράκοντα»²¹. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ γίναμε ἔνδοξοι, ὑψωθήκαμε λαμπροὶ καὶ διάσημοι, καὶ φτάσαμε ὡς τὰ τέρματα τῆς ὑψηλίου. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἰσχύς καὶ ἡ δύναμή μας, ὁ μεσίτης καὶ ὁ συμφιλιωτῆς, «αὐτὸς ἡ εἰρήνη μας». Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὺν ἔχει γραφεῖ, «γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ, κατάργησε μὲ τὴ διδασκαλία του τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν, καὶ ἔχτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, παρέχοντας εἰρήνη»²², καὶ σφίγγοντάς τους σὲ ἐνότητα μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης. Τὸ ὄνομα λοιπὸν πὺν τοῦ πρέπει καὶ εἶναι ἀληθινὸ εἶναι εἰρήνη, ἃν καὶ λέγεται Χριστός.

Στίχ. 45. «Ὅταν ὁ Ἀσσύριος ἐπιτεθεῖ στὴ γῆ σας καὶ ὅταν πατήσῃ στὴ χώρα σας, θὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον του ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτὼ δαγκωματιῆς ἀνθρώπων, καὶ θὰ ποιμάνουν τὸν Ἀσσοῦρ μὲ τὸ ξίφος καὶ τὴ χώρα τοῦ Νεβρώδ πὺν περιβάλλεται ἀπὸ τάφρο, καὶ θὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὸν Ἀσσοῦρ, ὅταν ἔρθῃ στὴ γῆ σας καὶ ὅταν πατήσῃ τὰ σύνορά σας».

49. Ἡ Ἑβραϊκὴ ἔκδοση ἀρχίζει τὸ ἐξεταζόμενο χωρίο ἀπὸ τό, «Καὶ θὰ εἶναι αὐτὴ ἡ εἰρήνη, ὅταν ὁ Ἀσσύριος ἐπιτεθεῖ στὴ γῆ σας καὶ ὅταν πατήσῃ τὰ σύνορά σας». Γιατὶ αὐτὸς θὰ εἶναι, λέγει, ὁ τρόπος τῆς εἰρήνης, ἃν θὰ ἤθελε ὁ Ἀσσύριος νὰ ἐκστρεύσει στὴ γῆ καὶ τὴ χώρα σας. Ἐξηγώντας ἐμεῖς τὸ χωρίο θὰ ποῦμε, ὅτι ὁ λόγος ξεφεύγει πάλι ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐμφανέσταρα πράγματα, καὶ ἀνεβαίνει ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὴ φανερὴ εἰκόνα μεταφέρει προσεκτικὰ σὲ ὅσα συμβαίνουν νοητὰ. Γιατὶ Ἀσσοῦριο ἐδῶ δὲν ὀνομάζει πὰ τὸν Βαβυλώνιο, ἀλλὰ δηλώνει μᾶλλον τὸν ἐφευρέτη τῆς ἁμαρτίας, δηλαδή τὸν Σατανᾶ, καὶ μᾶλλον, γιὰ νὰ μιλήσομε γενικά, τὸ ἀτίθασο καὶ φιλοπόλεμο πλῆθος τῶν δαιμονίων, πὺν ἐπιτίθεται σὲ κάθε ἅγιο καὶ μάχεται τὴν ἁγία πόλη, τὴ νοητὴ Σιών, «Ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»²³, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φανερὸς τύπος καὶ εἰκόνα τῆς νοούμενης ἄνω καὶ ἐπουράνιας Ἱερουσαλήμ. Ἔτσι ἀναφέρει αὐτὴν καὶ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς λέγοντας «Δο-

21. Ψαλμ. 90, 13.

22. Ἐφ. 2, 14.

23. Α' Τιμ. 3, 15.

σπέσιος μελωδὸς διεμέμνητο λέγων· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περι
σου ἢ πόλις τοῦ Θεοῦ». Κατοικεῖ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὡσπερ
τινὰ πόλιν ἰδίαν ἐποίησατο Χριστός, καίτοι τῇ τῆς θεότητος φύσει
τὰ πάντα πληρῶν. Αὕτη δὲ οὖν ἡ τοῦ Θεοῦ πόλις γῆ τις ὡσπερ
5 ἐστὶ καὶ χώρα τῶν ἡγιασμένων καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἐνότητα πεπλου-
τηκότων ἐν Πνεύματι.

«Ὅταν» τοίνυν, φησὶν, «Ἀσσύριος ἐπέλθη ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν»,
τουτέστιν, εἰ μάχονται τοῖς ἁγίοις αἱ βάρβαροί τε καὶ ἀντικείμεναι
δυνάμεις, οὐκ ἐρήμιους εὐρήσουσι τῶν προεσθηκότων. «Κατεξανα-
10 στήσονται γὰρ αὐτῶν ἑπτὰ μὲν ποιμένες, ὀκτώ δὲ ἀνθρώπων δή-
γματα». Ἔοικε δὲ τῆς προφητείας ὁ νοῦς ἀπὸ τῶν καιρῶν, ἥτοι
τῶν ἀριθμῶν τοῦ τε ἑπτὰ, φημί, καὶ μέντοι τοῦ ὀκτώ τοὺς ἁγίους
βούλεσθαι δηλοῦν, τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας, καὶ τοὺς κατ' αὐτὴν
ἄμα, καὶ μετ' αὐτὴν γεγονότας. Τετίμητο μὲν γὰρ πρὸ τῆς ἐπιδημί-
15 ας, κατὰ τὸν Μωυσέως νόμον, ὁ ἐν ἐβδόμῃ σαββατισμός, καὶ ἦν ἔτι
τῆς σκιᾶς ὁ καιρὸς. Τότε καὶ τὸ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀνεδείχθη
στίφος παιδαγωγῶν εἰς εὐσέβειαν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ καιροῦ. Ἐ-
πειδὴ δὲ λοιπὸν ἐπέφανεν ὁ Μονογενὴς καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων
ζωῆς ἀνέτλη σταυρόν, ἀνεδίω δὲ αὐτὸν, σκυλεύσας τὸν ἄδην τῇ ἡμέρᾳ
20 τῇ ὀγδόῃ, τότε τοῖς ἁγίοις κεκέλευεν Ἀποστόλοις μαθητεῦν μὲν
«πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζειν δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ
τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάξαι τε τηρεῖν ὅσα αὐτοῖς
ἐντέταλται». Τούτους δὲ οὖν ἄρα φησὶ τὰ ὀκτώ τῶν ἀνθρώπων δή-
γματα, ὡς ἀπὸ γε τοῦ τῆς ἀναστάσεως καιροῦ, τοὺς ἐν αὐτῷ τε καὶ
25 μετ' αὐτὸν γεγονότας ὑποδηλῶν.

Ὅταν τοίνυν ἐπέλθη, φησὶν, ὁ Ἀσσύριος, ἢ ἄλλογενὴς καὶ
βάρβαρος, τότε δὴ, τότε πρὸς ἑπτὰ μὲν ἥξει ποιμένας, πρὸς δή-
γματα δὲ ὀκτώ. Εὐρήσομεν γὰρ καὶ τοὺς ἐν καιρῷ τοῦ νόμου γε-
γονότας ἁγίους, οὓς ἑπτὰ ποιμένας φησὶ, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις
30 Ἀποστόλους τε καὶ Εὐαγγελιστάς, καὶ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ
καιροὺς διδασκάλους, αἰεὶ πολεμοῦντας καὶ ἀνθεσθηκότας γενι-
κῶς ταῖς τῶν δαμιόνων ἀπάταις, καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ δυστροπί-
αις τὴν οἰκείαν ὡσπερ ἀντεξάγοντας νῆψιν. Ἀνασώζουσι γὰρ
τοὺς τὴν ἁγίαν οἰκοῦντας χώραν τε καὶ γῆν, νουθεσίαις ἀνατειχί-
35 ζοντες καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων παιδαγωγίαις ἀσφα-

ξαστικά λόγια εἰπώθησαν γιὰ σένα, ὡ πόλη τοῦ Θεοῦ»²⁴. Γιατὶ ὁ Χριστὸς κατοικεῖ τὴν Ἐκκλησία καὶ σὰν πόλη τὴν ἔκανε ὁ Χριστὸς δική του, μολονότι μὲ τὴ φύση τῆς θεότητάς του γεμίζει τὰ πάντα. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ πόλη τοῦ Θεοῦ εἶναι σὰν κάποια γῆ καὶ χώρα τῶν ἁγιασμένων καὶ ποὺ ἔχουν πλουτήσῃ μὲ τὴν πνευματικὴ ἐνότητα πρὸς τὸν Θεό.

«Ὅταν» λοιπὸν, λέγει, «ὁ Ἀσσύριος ἐπιτεθεῖ στὴ χώρα σας», δηλαδὴ ἂν πολεμήσουν τοὺς ἁγίους οἱ βάρβαρες καὶ ἀντικείμενες δυνάμεις, δὲν θὰ τοὺς βροῦν ἔρημους ἀπὸ ὑπερασπιστές. «Γιατὶ θὰ ξεσηκωθοῦν ἐναντίον τους ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτὼ δαγκωματιῆς ἀνθρώπων». Τὸ νόημα τῆς προφητείας φαίνεται ἀπὸ τοὺς καιροὺς, ἤτοι τοὺς ἀριθμοὺς, ἐννοῶ τοῦ ἑπτὰ καὶ τοῦ ὀκτώ, ὅτι θέλει νὰ δηλώσῃ τοὺς ἁγίους τοὺς πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία, καὶ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν τόσο κατὰ τὴν ἐπιδημία, ὅσο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ἐορταζόταν σύμφωνα, μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ, ἀνὰ ἑβδομάδα ὁ σαββατισμὸς²⁵, καὶ ἦταν ἀκόμα ὁ καιρὸς τῆς σκιᾶς. Τότε ἀναδείχθηκε καὶ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἁγίων προφητῶν, ποὺ παιδαγωγοῦσε στὴν εὐσέβεια καὶ στὴ γνώση τοῦ καιροῦ. Ὅταν ὅμως φάνηκε ὁ Μονογενὴς καὶ ὑπέμεινε τὸν σταυρὸ γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων, ἀλλὰ ἀναβίωσε καὶ πάλι, λαφυραγωγώντας τὸν ἄδη τὴν ὀγδόη ἡμέρα, τότε ἔδωσε ἐντολὲς στοὺς ἁγίους ἀποστόλους «νὰ διδάσκουν ὅλα τὰ ἔθνη καὶ νὰ τοὺς βαπτίζουν στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ νὰ τοὺς διδάσκουν νὰ τηρήσουν ὅσες ἐντολὲς τοὺς ἔδωσε»²⁶. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὺς ὀνομάζει «ὀκτὼ δαγκωματιῆς τῶν ἀνθρώπων», δηλώνοντας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης τοὺς ἁγίους ἐκείνους ποὺ παρουσιάσθηκαν τότε καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ὅταν λοιπὸν τοὺς ἐπιτεθεῖ, λέγει, ὁ Ἀσσύριος, ἢ ὁ ἄλλοεθνὴς καὶ βάρβαρος, τότε λοιπὸν, τότε θὰ ἀντιμετωπίσει ἑπτὰ ποιμένες καὶ ὀκτὼ δαγκωματιῆς. Θὰ βροῦμε βέβαια καὶ τοὺς ἁγίους ποὺ ἔζησαν τὸν καιρὸ τοῦ νόμου, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει ἑπτὰ ποιμένες, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους καὶ Εὐαγγελιστῆς καὶ τοὺς κατὰ διάφορους καιροὺς διδασκάλους τῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ πολεμοῦν συνεχῶς καὶ νὰ ἀντιστέκονται γενναῖα στὶς ἀπάτες τῶν δαιμόνων, καὶ ἀντιπαραθέτοντας στὶς κακοτροπιῆς τοῦ πονηροῦ τὴ δική τους νηφάλια διδασκαλία. Γιατὶ σώζουν ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν ἁγία χώρα καὶ γῆ, περιτειχίζοντάς τους μὲ τὴ νουθεσίᾳ τους καὶ ἀσφαλίζοντάς τους μὲ τὶς παιδαγωγίᾳ πρὸς

24. Ψαλμ. 86, 3.

25. Ἐξ. 16, 30.

26. Ματθ. 28, 19.

λιζόμενοι. Ὅτι δὲ ἔμελλεν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς ἐπιβουλεύειν τρόπον τινὰ τῷ Σατανᾷ καὶ νοητῶς αὐτὸν δῆγμασι δαπανᾶν, διεσάφει καὶ πάλιν Θεὸς διὰ φωνῆς ἁγίου λέγων περὶ αὐτοῦ· «Οὐαὶ ὁ πληθύνων ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ, ἕως τίνος; καὶ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς, ὅτι ἐξαίφνης ἀναστήσονται οἱ δάκνοντες αὐτὸν καὶ ἐκνήψουσιν οἱ ἐπίβουλοί σου, καὶ ἔσῃ εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς, ὅτι σὺ ἐσκύλευσας ἔθνη πολλά, σκυλεύσουσί σε πάντες οἱ ὑπολελειμμένοι λαοί».

Ἀκούεις ὅτι καταδηχθήσεσθαί τε, φησί, καὶ σκυλευθήσεσθαι τὸν πληθύνοντα ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ, τουτέστι τὸν Σατανᾶν; Εἶτα τοὺς σκυλεύσαντας αὐτὸν ὀνομάζει τοὺς ὑπολελειμμένους, τουτέστι τοὺς ἐκ τοῦ καταλείμματος, ἦτοι τοὺς ἐξ Ἰακώβ. Ἀλλ', εἰ καὶ τις Ἀσσύριος ἐπέλθῃ, φησί, τουτέστιν ἀνὴρ ἑτερόφρων καὶ πεπλανημένος καὶ τὴν εἰς εὐθὺ διάπτουσαν πίστιν οὐκ ἔχων, χυλεύων δὲ ὡσπερ καὶ κεκλασμένος τὸν νοῦν, ἀντανιστᾶσι καὶ τούτῳ τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν καὶ τῆς ἐν αὐτῷ σαθρότητος δεικνύντες τὸ ἀτερπές, ὡς λύκον μονονουχί καταδάκνοντες καὶ τῆς τῶν νοητῶν προβάτων ἀγέλης ἐξωθοῦντες. Οὗτοι δὴ οὖν οἱ ἐπτὰ ποιμένες, καὶ ὡς ἐν ὀκτῷ νοούμενοι δῆγμασι, «ποιμανοῦσι τὸν Ἀσσοῦρ ἐν ῥομφαίᾳ». Τὸ «ποιμανοῦσιν» ἀντὶ τοῦ «διώξουσιν» λέγει. Ἐπεὶ γὰρ ἐμνήσθη ποιμένων, τετήρηκε τῇ τοῦ λόγου μεταφορᾷ τὸ πρόπον, τὸ ποιμανοῦσιν εἰπών.

Καὶ τίς ἡ ῥομφαῖα νοοῖτ' ἂν εἰκότως, ἢ κεχρηῆσθαι τοὺς ἁγίους ἔθος, σαφηνιεὶ λέγων ὁ Ψαλμωδὸς περὶ αὐτῶν· «Καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς». «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον». Ἐξοπλίζων δὲ καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον στρατιώτην, δίδωσιν αὐτῷ «τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ». Ὅτι δὲ διώκει τὸν Ἀσσοῦρ ἡ θεία τε καὶ παναλκῆς ῥομφαῖα, τουτέστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐδὲν ἦττον ἡμᾶς ἀναπείσει λέγων καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπάξει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἁγίαν τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐπὶ

27. Ἀββακ. 2, 6-8.

29. Ἐβρ. 4, 12.

28. Ψαλμ. 149, 6-7.

30. Ἐφ. 6, 17.

κάθετι ἀπὸ τὰ ἄριστα. Ὅτι ὅμως ἐμελλε ὁ χορὸς τῶν ἀγίων νὰ ἐπιβουλεύεται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, καὶ νὰ τὸν καταπρώγει πνευματικὰ μὲ δαγκωματιές, τὸ διασαφήνιζε καὶ πάλι ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἀγίου ποὺ λέγει γι' αὐτόν· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτόν ποὺ πληθύνει γιὰ τὸν ἑαυτό του αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι δικά του (μέχρι πότε;), καὶ ἐπιβαρύνει ὑπερβολικὰ τὸν ζυγὸ του, γιατί ξαφνικὰ θὰ σηκωθοῦν αὐτοὶ ποὺ τὸν δαγκώνουν, καὶ θὰ συνέλθουν ὅσοι σὲ ἐπιβουλεύονται, καὶ θὰ δοθεῖς σ' αὐτούς πρὸς διαρπαγὴ, καὶ ἐπειδὴ ἐσὺ ληλάτησες πολλὰ ἔθνη, θὰ ληλατήσουν καὶ ἐσένα ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι λαοί»²⁷.

Ἄκουσ ὅτι θὰ καταδαγκωθεῖ, λέγει, καὶ θὰ ληλατηθεῖ αὐτὸς ποὺ πληθαίνει γιὰ τὸν ἑαυτό του αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι δικά του, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, Ἐπειτα αὐτούς ποὺ τὸν λαφυραγώγησαν τοὺς ὀνομάζει «ὑπόλοιπους», δηλαδή ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν, ἦτοι τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλά, κι ἂν ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τους κάποιος Ἀσσύριος, δηλαδή κάποιος ἄνθρωπος μὲ ἄλλα φρονήματα καὶ πλανημένος καὶ ποὺ δὲν ἔχει τὴν πίστη ποὺ βαδίζει ὀρθά, ἀλλ' εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο χωλὸς καὶ μὲ διεστραμμένο νοῦ, ἀντιπαραθέτουν καὶ σ' αὐτόν τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας, καὶ ἀποδεικνύοντας τὴν ἀσχήμια τῆς σαθρότητάς του, καταδαγκώνοντάς τον κατὰ κάποιο τρόπο σὰν λύκο τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ κοπάδι τῶν νοητῶν προβάτων. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἑπτὰ ποιμένες, ποὺ νοοῦνται καὶ σὰν μὲ ὀκτῶ δαγκωματιές, «θὰ ποιμάνουν τὸν Ἀσσοῦρ μὲ τὸ σπαθί». Τό, «θὰ ποιμάνουν» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «θὰ τὸν διώξουν». Ἐπειδὴ δηλαδή ἀνέφερε τοὺς ποιμένες, διατήρησε στὴ μεταφορὰ τοῦ λόγου αὐτὸ ποὺ ταίριαζε, λέγοντας «θὰ ποιμάνουν».

Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ σπαθί, ποὺ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ εὐκόλα καὶ ποὺ συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ἅγιοι, τὸ διασαφηνίζει ὁ Ψωλμωδὸς λέγοντας γι' αὐτούς· «Καὶ στὰ χέρια τους κρατοῦν σπαθιά δίκοπα, γιὰ νὰ λάβουν ἐκδίκησιν ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ νὰ ἐπιβάλουν τιμωρίες στοὺς λαοὺς»²⁸. «Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ κόβει πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε δίκοπο μαχαίρι»²⁹. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος, ἐξοπλίζοντας τὸν πνευματικὸ στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δίνει «τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»³⁰. Ὅτι βέβαια ἐκδιώκει τὸν Ἀσσοῦρ ἡ θεία καὶ πανίσχυρη ρομφαία, δηλαδή ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, θὰ μᾶς πείσει καθόλου λιγότερο καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ καταφέρει ὁ Θεὸς τὴν ἀγία μάχαιρα, τὴ μεγάλη καὶ ἰσχυρή, ἐναντίον

τὸν δράκοντα τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν, καὶ ἀνελεῖ τὸν δράκοντα» καὶ πάλιν· «Καὶ ἔσται, ὅταν συντελέσῃ Κύριος πάντα ποιῶν ἐν τῷ ὄρει Σιών καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐπάξει ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Εἶπε γάρ· «Τῇ ἰσχύϊ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὄρια ἐθνῶν, καὶ τὴν ἰσχὴν αὐτῶν προνομεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας». Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ ῥομφαίᾳ «ποιμανοῦσι τὸν Ἀσσοῦρ, καὶ πᾶσαν δὲ τὴν γῆν τοῦ Νεβρώδ ἐν τῷ τάφρῳ αὐτῆς».

10 Βούλεται δὲ διὰ τούτων ἐκεῖνο εἰπεῖν. Τὴν γῆν τοῦ Νεβρώδ τὴν τῶν Ἀσσυρίων ὀνομάζει χώραν, ἥτοι τὴν Βαβυλῶνα, περὶ ἣν, ὡς φασι, θαθεῖα βέβλητο τάφρος. Γῆν δὲ αὐτὴν τοῦ Νεβρώδ ὀνομάζει, διὰ τὸν αὐτὸν εἶναι τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν καὶ γένεσιν καὶ πατέρα τοῦ γένους. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ Γενέσει πε-
15 ρὶ αὐτοῦ· «Υἱοὶ δὲ Ῥεγμὰ Σαβὰ καὶ Δαδάν. Χοῦς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ· οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. Οὗτος ἦν γίγας κνηγὸς ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐροῦσιν, Ὡς Νεβρώδ γίγας κνηγὸς ἐναντίον Κυρίου. Καὶ ἐγένετο ἀρχὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ Βαβυλῶν καὶ Ὁρέχ καὶ Ἀρχᾶδ καὶ Χαλάννη ἐν
20 τῇ γῇ Σενναάρ». Ἐγηγέρθαι μὲν τὸν πύργον ἐν τῇ Χαλάννῃ (Περσικὸν δὲ τοῦτο χωρίον) καὶ ἡ θεία λέγει Γραφή. «Γῆν οὖν ἄρα τοῦ Νεβρώδ» τὴν Βαβυλῶνά φησιν, ἡ τάφρῳ διέζωσται, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Οὕτω δὴ οὖν ποιμανοῦσί φησι τὸν Ἀσσοῦρ καὶ πᾶσαν δὲ τὴν γῆν τοῦ Νεβρώδ, ὡς εἴσω μένειν τῆς τάφρου,
25 καὶ πόλεων καὶ χωρῶν κατευρύνεσθαι μὲν οὐκέτι, μένειν δὲ ὡσπερ οἴκοι περιδεεῖς καὶ τρέμοντας. Τοῦτό τοι παθόντα διὰ Χριστοῦ τὰ τῶν δαμιονίων εὐρήσομεν στίφη. Οὐ γὰρ ἔτι τῆς ὑφ' ἡλίου καταλαξονεύονται, καθὰ καὶ πάλαι καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, μένουσι δὲ ὡσπερ ἐν οἴς εἰσι, ταῖς τῶν ἀγίων νήψεσι καὶ ἀγαθαῖς
30 συμβουλίαις ἀνακοπτόμενα, καὶ τῆς τῶν ἀγίων εἰργόμενα γῆς, ὡς ἂν ἠρεμαῖον καὶ ἀπόλεμον διαζῶντες βίον, ἀποπεραίνειν δύναιντο τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τῆς αὐτῷ φιλαιτάτης εὐκοσμίας καταφαιδρύνεσθαι.

τουῦ δράκοντα, τοῦ διεστραμμένου φιδιού, καὶ θὰ σκοτώσει τὸν δράκοντα»³¹. Καὶ πάλι· «Καὶ ὅταν ὁ Κύριος ὀλοκληρώσει ὅλα ὅσα κάνει στὸ ὄρος Σιών καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ, θὰ καταφέρει τὴ μεγάλη μάχαιρα στὸ νοῦ τὸν μεγάλο, τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ στὴ μεγάλη δόξα τῶν ἀλαζονικῶν ματιῶν του. Γιατὶ εἶπε· Θὰ τὰ κατορθώσω μὲ τὴ δύναμή μου, καὶ μὲ τὴ βαθειὰ σοφία καὶ σύνεσή μου θὰ ἐξαφανίσω τὰ ὄρια τῶν ἐθνῶν, θὰ λεηλατήσω τὴ δύναμή τους, καὶ θὰ συγκλονίσω πόλεις μεγάλες»³². Μὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴ ρομφαία θὰ «ποιμάνουν (διώξουν) τὸν Ἀσσοῦρ καὶ ὅλη τὴ γῆ τοῦ Νεβρώδ πού περιβάλλεται ἀπὸ τάφρο».

Μὰ αὐτὰ θέλει νὰ πει τὸ ἐξῆς «Γῆ τοῦ Νεβρώδ» ὀνομάζει τὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων, ἤτοι τὴ Βαβυλώνα, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως λένε, ὑπῆρχε βαθειὰ τάφος· γῆ βέβαια τοῦ Νεβρώδ τὴν ὀνομάζει, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἡ ρίζα, καὶ ὁ πατέρας τοῦ γένους. Στὴ Γένεση ἔχει γραφεῖ γι' αὐτὸν τὸ ἐξῆς «Υἱοὶ τοῦ Ρεγμᾶ ἦταν ὁ Σαβὰ καὶ ὁ Δαδάν. Ὁ Χοὺς ἀπέκτησε υἱὸ τὸν Νεβρώδ. Αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος γίγαντας ἐπάνω στὴ γῆ. Ἦταν γιγαντόσωμος, κνηγὸς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι θὰ λένε· Αὐτὸς εἶναι σὰν τὸν γίγαντα κνηγὸ Νεβρώδ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας του ἦταν ἡ Βαβυλώνα καὶ ἡ Ὁρέχ καὶ ἡ Ἀρχὰδ καὶ ἡ Χαλάννη στὴ χώρα τῆς Σενναάρ»³³. Στὴ Χαλάννη (αὐτὴ εἶναι ἓνα Περσικὸ χωριὸ) χτίσθηκε ὁ πύργος, πρᾶγμα πού λέγει καὶ ἡ θεία Γραφή. «Γῆ» λοιπὸν «τοῦ Νεβρώδ» ὀνομάζει τὴ Βαβυλώνα, πού τὴν περιέζωνε τάφος, ὅπως εἶπα πρὶν ἐπάνω. Ἔτσι λοιπὸν, λέγει, «θὰ ποιμάνουν (διώξουν) τὸν Ἀσσοῦρ καὶ ὅλη τὴ χώρα τοῦ Νεβρώδ», ὥστε νὰ μένει κλεισμένη ἀπὸ τὴν τάφρο καὶ νὰ μὴν ἐπεκτείνεται πιά σὲ ἄλλες πόλεις καὶ χῶρες, καὶ νὰ μένουν στὴ χώρα τους γεμᾶτοι ἀπὸ φόβο καὶ τρέμοντας. Αὐτὸ βέβαια θὰ βροῦμε νὰ τὸ ἔχουν πάθει ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὰ στίφη τῶν δαιμονίων. Γιατὶ δὲν φέρονται πιά μὲ ἀλαζονεῖα πρὸς τὴν οἰκουμένη, ὅπως καὶ παλαιὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ του, ἀλλὰ μένουν κατὰ κάποιον τρόπο ἐκεῖ πού εἶναι, ἀνακοπτόμενη ἢ ἐπίθεσή τους ἀπὸ τὴν ἐπαγρύπνηση τῶν ἁγίων καὶ τὶς ἀγαθὲς συμβουλές τους, καὶ ἐμποδιζόμενα νὰ μποῦν στὴ γῆ τῶν ἁγίων, ὥστε νὰ κάνουν μιὰ ζωὴ ἡρεμῆ καὶ χωρὶς πόλεμο, καὶ νὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὰ πού εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ καταλαμπρύνονται μὲ τὴν πάρα πολὺ ἀγαπητὴ σ' αὐτὸν εὐκοσμία.

33. Γέν. 10, 7-10.

Στίχ. 6. «Καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς δρόσος παρὰ Κυρίου πίπτουσα καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωσιν, ὅπως μὴ συναχθῆ μηδεὶς μηδὲ ὑποστῆ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων».

5 Ν'. Ἐφην ἤδη πλειστάκις, ὅτι σέσωσται τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ οὐκ ἀπόλωλεν εἰσάπαν τὸ ἐξ Ἰακώβ γένος. Πεπιστεύκασι γὰρ εἰς Χριστὸν οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, φημι δὴ τῶν ἐξ ἔθνῶν, πεπλουτήκασιν. Ἄλλ' ἐκ τούτου τοῦ καταλελειμμένου τε καὶ διασσεσωμένου
10 διὰ τῆς πίστεως μέρους καὶ αὐτοὶ γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ οἱ συναθλοῦντες αὐτοῖς καὶ συνηληγότες αὐτοῖς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Τούτους δὴ οὖν αὐτοὺς σεσῶσθαι, φησὶν, ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οἷά τινα δρόσον ἀγρῶν καταγεομένην, καὶ τῆς διαβολικῆς δυστροπίας τὸν καύσωνα παραλύουσαν. Ὡσπερ γὰρ ἐν κή-
15 ποις, ἤγουν ἐν ἀγροῖς, πόαις τε καὶ κρίνοις εἰ τὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἐμπίπτει σέλας, χαλαῶσθαι ποιεῖ πρὸς τὸ ἀκαλλές καὶ εἰς αὐτό πως ἤδη μεμαράνθαι δοκεῖν, οὕτω καὶ ὁ τῆς ἀμαρτίας εὐρετῆς κοσμικαῖς φιληδονίαις ὅτε τὸν ἀνθρώπινον καταφλέγει νοῦν, καταμαραίνει τρόπον τινὰ καὶ πολὺ λίαν ἀκαλλῆ φαίνεσθαι ποιεῖ. Ἀ-
20 νορθοῖ δὲ ὥσπερ αὐτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθὰ καὶ ἄνθος ἢ πόας ἢ δρόσος. Καὶ οὕτως ἔσονται, φησὶ, καὶ οἱ ἐξ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσι, τὰς τῶν πειθομένων ψυχὰς οἷά τινα δρόσω κατάρδοντες τοῖς εἰς εὐσέβειαν λόγοις, καὶ μαθήμασιν εὐαγγελικοῖς πλουσίως καταπαιδίζοντες. Κατορχήσονται δὲ ὥσπερ βοτάνης ἀμνοί, τουτέστι πλεί-
25 στην τε ὄσσην καὶ ἀμφιλαφῆ τὴν νομὴν εὐρήσουσιν· ἐτοιμότερα γὰρ πως αἰεὶ τὰ ἔθνη πρὸς τὸ εὐήνιον καὶ νενευκότα πολὺ πρὸς τὸ πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ πρὸς γε φημι τὸ ἀσυγκρίτως ἀμείνον τῆς ἐν ἀρχαῖς ἐλέσθαι ζωῆς. Ἄλλ' ὥσπερ ἀμνοῖς πολλή τε καὶ εὐανθῆς εἰ παρακέοιτο πόα, τότε δὴ, τότε κατατροφῶσί τε καὶ κατασκαίρου-
30 σι, κατὰ τὸν αὐτόν, οἷμαι, τρόπον καὶ τῶν διδασκόντων ὁ νοῦς τροφήν ποιεῖται καὶ τέρψιν τῶν παιδαγωγουμένων τὸ εὐήνιον, καὶ τῶν μυσταγωγουμένων τὸ εὐπειθές.

Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τὴν τῆς Σαμαρείτιδος εὐπειθειαν ἰδίαν ὥσπερ καὶ αὐτῷ πρόπευσαν ἐποιεῖτο τροφήν. Ἐφη γὰρ τοῖς ἀγίοις Ἀποστόλοις «Ἐγὼ βρωῶσιν ἔχω φα-

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ εἶναι τὸ ὑπόλειμμα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ ἀνάμεσα στὰ ἔθνη καὶ σὲ πολλοὺς λαοὺς, σὰν τὴ δροσιὰ ποὺ πέφτει ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ σὰν τὰ ἄρνια ποὺ βόσκουν τὸ χόρτο, γιὰ νὰ μὴ συναχθεῖ κανένας ἐναντίον τους, οὔτε νὰ πάθει ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

50. Εἶπα πολλές φορές ἤδη, ὅτι σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὲν ἐξολοθρεύθηκε τελείως τὸ γένος τοῦ Ἰακώβ. Γιατὶ πίστεψαν ὄχι καὶ λίγοι στὸν Χριστὸ καὶ ἔλαβαν τὸν πλοῦτο τῆς σωτηρίας μέσω τῆς πίστεως πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐννοῶ τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη. Ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπο μέρος προῆλθαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ οἱ συναθλητὲς καὶ συμπάσχοντες μαζί μ' αὐτοὺς στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι ποὺ λέγει ὅτι σώθηκαν ἀνάμεσα στὰ ἔθνη, σὰν τὴ δροσιὰ τῶν χωραφιῶν ποὺ διαχέεται καὶ παραλύει τὸν καύσωνα τῆς διαβολικῆς κακοτροπιᾶς. Ὅπως δηλαδὴ στοὺς κήπους ἢ στὰ χωράφια, ἂν πέφτει πάνω στὸ χόρτο καὶ στὰ κρίνα τὸ φῶς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων τὰ κάνει νὰ χαλοῦν καὶ νὰ ἀσχημίζουν καὶ νὰ μαραίνονται, ἔτσι καὶ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, ὅταν μὲ τὶς κοσμικὲς φιληδονίες φλογίζει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, τὸν μαραίνει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὸν κάνει νὰ φαίνεται πολὺ ἀσχημος. Ἀλλὰ τὸν ἀνορθώνει κατὰ κάποιον τρόπο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ δροσιὰ τὸ ἄνθος ἢ τὰ χόρτα. Καὶ ἔτσι, λέγει, θὰ εἶναι καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ μέσα στὰ ἔθνη, ὅμοια μὲ κάποια δροσιὰ ἀρδεύοντας τὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν μὲ τοὺς λόγους πρὸς τὴν εὐσέβεια καὶ τρέφοντάς τους πλούσια μὲ τὰ εὐαγγελικὰ μαθήματα. Καὶ θὰ ἀναπηδήσουν ἀπὸ χαρὰ, ὅπως οἱ ἄμνοι ἀπολαμβάνοντας τὸ χόρτο, δηλαδὴ θὰ βροῦν πάρα πολλὴ καὶ πλούσια βοσκή. Γιατὶ τὰ ἔθνη εἶναι πάντοτε κατὰ κάποιον τρόπο προθυμότερα πρὸς ὑπακοή καὶ στὸ νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν πίστη στὸν Χριστό, καὶ νὰ προτιμήσουν τὴν ἀσύγκριτα καλύτερη ζωὴ ἀπὸ τὴν παλαιὰ ζωὴ τους. Καὶ ὅπως ὅταν τὰ ἄρνια ἔχουν πλούσιο καὶ ὠραῖο χόρτο, τότε λοιπὸν, τότε ἀπολαμβάνουν μὲ ὄρεξη αὐτὸ καὶ σκιροῦν ἀπὸ χαρὰ, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, νομίζω, καὶ ὁ νοῦς τῶν δασκάλων κάνει τροφή καὶ τέρψη τοῦ τῶν μαθητῶν τὴν ὑπακοή καὶ τῶν διδασκομένων τὴν εὐπείθεια.

Καὶ πράγματι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔκανε τὴν εὐπείθεια τῆς Σαμαρείτιδας δική του κατὰ κάποιον τρόπο καὶ πρέπουσα σ' αὐτὸν τροφή. Γιατὶ εἶπε στοὺς Ἀποστόλους: «Ἐγὼ ἔχω τροφή, τὴν ὁποία ἐσεῖς

γεῖν ἦν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε». Εἶτα τοῦτο δηλῶν, προσετίθει λέγων· «Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον». Βρῶμα δὴ οὖν τοῖς ἀγίοις καὶ τρυφή, τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Κατορχήσονται τοίνυν, φησὶν, ὥσπερ ἄγρω-
 5 στιν, ἤγουν εὐανθῆ κείροντες πόαν, καὶ οἴονεῖ πως καταφερόμε-
 νοι τοὺς ἐξ ἔθνῶν πιστεύοντας οἱ ἐξ Ἰακώβ, κατευρνομένην δὲ οὐ-
 τω τοῦ κηρύγματος εὐρήσουσι τὴν ὁδόν, ὡς μηδένα δύνασθαι συν-
 αχθῆναί τε καὶ ὑποστῆναι κατ' αὐτῶν, τουτέστι μήτε συνελθεῖν μή-
 τε μὴν ἀντισχεῖν (τοῦτο γὰρ τὸ ὑποστῆναι), εἰ κακοῦν ἔλοιντό τινες
 10 τῶν ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων. Πολλαὶ μὲν γὰρ καὶ παρὰ πολλῶν σκέψεις
 τε καὶ ἐγχειρήματα συντέθεινται κατ' αὐτῶν, ἠδίκηνται δὲ οὐδέν,
 Θεοῦ κατευνάζοντος τοὺς τῶν ἰσχυόντων θυμούς, καὶ παραδόξως
 αὐτούς ἐκ παντός ῥυομένου τε καὶ ἀνασώζοντος πειρασμοῦ.

Στίχ. 7-8. «Καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνε-
 15 σιν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν ὡς λέων ἐν κτήνεσιν ἐν τῷ δρυμῷ
 καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων, ὃν τρόπον ὅταν δι-
 ἔλθῃ καὶ διαστείλας ἀρπάσῃ, καὶ μὴ ἦ ὁ ἐξαιρούμενος Ὑ-
 ψωθήσεται ἢ χεῖρ σου ἐπὶ τοὺς θλίβοντάς σε, καὶ πάντες οἱ
 ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσονται».

20 ΝΑ'. Τὰ χρηστὰ καὶ ἀξιάκουστα τῶν διηγημάτων, κὰν εἰ διὰ
 τῶν αὐτῶν ἔρχοιντο λόγων, οὐκ ἂν ἔχοι τὸ φορτικόν, ἔψεται δὲ
 μᾶλλον αὐτοῖς πολὺ τὸ ἐπίχαρι. Τὸ κατάλειμμα δὴ οὖν τοῦ Ἰα-
 κώβ, φησὶ, τουτέστιν οἱ ἐξ Ἰακώβ σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως
 τῆς εἰς Χριστὸν καὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἀναδεδειγμέ-
 25 νοι κήρυκες καὶ ἱερουργοί, ἔσονται μὲν ὡς δρόσος ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν, νεμηθήσονται δὲ καὶ ὡς ἄρνες καλῆς καὶ ἀμφιλαφοῦς κατα-
 σκαίροντες πόας Γενηθήσονται δὲ οὐδέν ἥττον καὶ ὡσεὶ λέων ἐν
 κτήνεσι δρυμοῦ, βαρὺ καὶ φρικῶδες καταβρυχόμενος καὶ ἀφόρη-
 τον ἐντιθεὶς τὸ δεῖμα καὶ τοῖς μακράν. Ἔσονται δὲ καὶ ὡς σκύ-
 30 μνοι λέοντος ἐν ποιμνίοις, κατεξανιστάμενοι δηλονότι γενναίως
 καὶ ὧν ἂν ἔλοιντο καταθρώσκοντες, ἀντεξάγοντος οὐδενός, ἤ-
 γουν ἐξελέσθαι δυναμένου τὸ ἥρπασμένον. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἔφασκε μαθηταῖς, «Ἴδου ἐγώ

34. Ἰω. 4, 32.

35. Ἰω. 4, 34.

δὲν γνωρίζετε»³⁴. Καὶ ἀποκαλύπτοντάς τὴν στή συνέχεια, προσθέτει λέγοντας: «Τροφή δική μου εἶναι, νὰ κάνω τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μ' ἔστειλε καὶ νὰ τελειώσω τὸ ἔργο του»³⁵. Τροφή λοιπὸν τῶν ἁγίων καὶ ἀπόλαυση εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ χαρὰ λοιπὸν, λέγει, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ σὰ νὰ τρῶνε ἄγρωστη, δηλαδή χόρτο θαλερό, καὶ βόσκοντας κατὰ κάποιον τρόπο αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τὰ ἔθνη, θὰ δοῦν νὰ εὐρύνεται τόσο ἡ ὁδὸς τοῦ κηρύγματος, ὥστε κανένας νὰ μὴν μπορεῖ νὰ συναχθεῖ καὶ νὰ τεθεῖ ἐναντίον τους, δηλαδή οὔτε νὰ συναχθεῖ οὔτε καὶ νὰ ἀντέξει τὴν ἔφοδό τους (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ ὑποστοῦν), ἂν ἤθελαν κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τοὺς κάνουν κακῶ. Γιατὶ πολλές καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἔγιναν σκέψεις καὶ ἐνέργειες ἐναντίον τους, δὲν βλάφθηκαν ὅμως καθόλου, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς καταπράυνε τοὺς θυμοὺς τῶν ἰσχυρῶν, καὶ κατὰ παράδοξο τρόπο τοὺς γλύτωνε καὶ τοὺς ἔσωζε ἀπὸ κάθε πειρασμό.

Στίχ. 7-8. «Καὶ τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰακώβ θὰ εἶναι μέσα στὰ ἔθνη, στὸ κέντρο πολλῶν λαῶν, ὅπως τὸ λιοντάρι ἀνάμεσα στὰ ζῶα μέσα στὸ δάσος καὶ σὰν λιονταράκι σὲ κοπάδι προβάτων ὅταν ἔρθει καὶ ἀρπάξει ἐκεῖνο ποὺ θὰ ξεχωρίσει καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὸ στόμα του. Θὰ σηκωθεῖ τὸ χέρι σου ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σὲ θλίβουν, καὶ ὅλοι οἱ ἐχθροί σου θὰ ἐξολοθρευθοῦν».

51. Τὰ ὠραῖα καὶ εὐχάριστα στὴν ἀκοή διηγήματα, ἀκόμα κι ἂν διατυπώνονται μὲ τὰ ἴδια λόγια, δὲν γίνονται βαρετά, καὶ μᾶλλον τὰ συνοδεύει καὶ πολλή χάρη. «Τὸ ὑπόλειμμα» λοιπὸν «τοῦ Ἰακώβ», λέγει, δηλαδή ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ σώθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ ἀναδείχθηκαν κήρυκες καὶ ἱεροουργοὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, θὰ εἶναι σὰν δροσιά γιὰ τὰ ἔθνη καὶ σὰν ἀρνιά θὰ βόσκουν ὠραῖο καὶ ἀφθονο χόρτο χοροπηδώντας. Θὰ γίνουν ἐπίσης καὶ σὰν τὸ λιοντάρι ἀνάμεσα στὰ ζῶα τοῦ δάσους, ποὺ θγάζει ἰσχυρὸ καὶ φρικιαστικὸ βρυχηθμὸ καὶ προκαλεῖ φόβο καὶ γιὰ τοὺς πολὺ μακριά. Θὰ εἶναι ὅμως καὶ σὰν σκύμνοι λιονταραριοῦ ποὺ ἐπιτίθενται σὲ κοπάδι, δηλαδή ποὺ θὰ ἐπιτίθενται γενναῖα καὶ θὰ ὀρμοῦν ἐπάνω σὲ ὅποιους θὰ θέλουν, χωρὶς νὰ μπορεῖ κανένας νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσει, ἢ νὰ μπορεῖ νὰ τοὺς ἀφαιρέσει αὐτὸ ποὺ ἄρπαξαν. Γιατὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε στοὺς ἁγίους μαθητὲς του: «Νά, σᾶς στέλνω ἐγὼ σὰν πρόβατα ἀνάμεσα

ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων», τουτέστι πρόαους
 τε καὶ ὑφειμένους, καὶ εἰ ἔτοιμοι πρὸς τὸ φονᾶν εἶεν ἂν τῶν ἐν
 κόσμῳ τινές, καὶ τῇ τῶν λύκων ὀμότητι παραχωροῦντες οὐδέν,
 ἰδιά δὲ αὐτὸς ἰσχυρὴ τὰς τῶν πολεμούντων συνθραύσω καρδίας,
 5 δειλοὺς καὶ ἀνάνδρους ἀποτελῶ, καὶ πολὺ τι τὸ περὶ ὑμᾶς ἐργά-
 σομαι σέβας. Οὕτω κεκρατήκασι τῶν ἐχθρῶν, νενικήκασι τοὺς
 ἀνθεστηκότας, φοβεροὶ τοῖς λύκοις γεγόνασι, καίτοι προβάτων
 ἐν τάξει κείμενοι, διέδρασαν τὰς ἐπιβουλάς, «Κινδύνους λη-
 στῶν», ὡς ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, «κινδύνους ἐκ γένους, κιν-
 10 δύνους ἐν ψευδαδέλφοις», καὶ διηρπάζοντο μὲν ὡς ὑπὸ λεόντων
 αἱ τῶν ἐθνῶν ἀγέλαι, ὁ δὲ ἰδίους αὐτὰς θελήμασι καταδοσκήσας
 εἰς ὄλεθρον Σατανᾶς, ἐπαμύνειν οὐκ εἶχεν, οὔτε μὴν ἐκσπᾶσαι
 χειρῶν ἀποστολικῶν τὸ εἰλημιμένον εἰς σωτηρίαν.

Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον διὰ φωνῆς Ἀμ-
 15 βακούμ· «Οὐαὶ ὁ πληθύνων ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ (ἕως τί-
 νος;) καὶ βαρύνων τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς, ὅτι ἐξαίφνης ἀνα-
 στήσονται οἱ δάκνοντες αὐτόν, καὶ ἐκνήψουσιν οἱ ἐπίβουλοί σου,
 καὶ ἔσῃ εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς Ὅτι σὺ ἐσκύλευσας ἔθνη πολλὰ,
 σκυλεύσουσί σε πάντες οἱ ὑπολελειμμένοι λαοί». Κατέδακνον μὲν
 20 γὰρ οἱ ὀκτώ, καὶ διήρπαζον ὡς σκύμνοι τὰ παρ' ἐκείνου συν-
 ηθροισμένα· συναγῆγερκε γὰρ ἑαυτῷ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ, Θεοῦ
 γὰρ ὁ ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ πάντα, καὶ οὐδὲν ἐκείνου παν-
 τελῶς πλήν ἐσκυλεύετο παρὰ τῶν ὑπολελειμμένων λαῶν, τουτέ-
 στι τῶν ἐκ τοῦ καταλείμματος, ἵνα πάλιν ἐννοῆς τῶν εὐαγγελικῶν
 25 θεσπισμάτων τοὺς ἱερουρογούς. Εἶτα πρὸς αὐτοὺς ὁ ἐκισχύων αὐ-
 τοὺς καὶ συνέχων Κύριος «Ὑψωθήσεται», φησὶν, «ἡ χεὶρ σου ἐπὶ
 τοὺς θλίβοντάς σε, καὶ πάντες οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσον-
 ται». Νενικήκασι γάρ, ὡς ἔφην, ἐν Χριστῷ, καὶ ἀμείνους ἦσαν
 ἀπάσης ἐπιβουλής, καὶ διέλαμψαν ἐν κόσμῳ, καὶ κατεκράτησαν
 30 ἐχθρῶν, Θεῷ κατακτώμενοι τοὺς ἀπολωλότας

Στίχ. 9-14. «Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος,
 ἐξολοθρεύσω τοὺς ἵππους σου ἐκ μέσου σου καὶ ἀπολῶ τὰ
 ἄρματα σου, καὶ ἐξολοθρεύσω τὰς πόλεις τῆς γῆς σου καὶ
 ἐξαρῶ πάντα τὰ ὀχυρώματά σου καὶ ἐξαρῶ τὰ φάρμακά

σέ λύκους»³⁶, δηλαδή πρᾶους καὶ ταπεινούς, καὶ ἂν ἀκόμα ὑπάρχουν μέσα στὸν κόσμον πρόθυμοι γιὰ φόνους καὶ δὲν ὑπολείπονται καθόλου ὡς πρὸς τὴν ὠμότητα ἀπὸ τοὺς λύκους, ἐγὼ μὲ τὴ δύναμή μου θὰ συντρίψω τὶς καρδιές ἐκείνων ποὺ σᾶς πολεμοῦν, θὰ τοὺς καταστήσω δειλοὺς καὶ ἄνανδρους, καὶ θὰ τοὺς κάνω νὰ σᾶς δείξουν πολὺ σεβασμό. Ἔτσι ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν τοὺς καὶ νίκησαν τοὺς ἀντιπάλους τοὺς, καὶ ἔγιναν φοβεροὶ στοὺς λύκους, ἂν καὶ ἦταν σὰν πρόβατα, διέφυγαν τὶς ἐπιβουλές, τοὺς κινδύνους ἀπὸ ληστές, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, τοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς, «τοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς ψευδάδελφους»³⁷, καὶ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν ἀρπάζονταν σὰν ἀπὸ λιοντάρια, ἐνῶ ὁ Σατανᾶς ποὺ τοὺς καταδόσκησε μὲ τὴ θέλησή τους πρὸς καταστροφή τους δὲν μποροῦσε ν' ἀμυνθεῖ, οὔτε ν' ἀποσπάσει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀποστόλων αὐτὸ ποὺ εἶχαν συλλάβει πρὸς σωτηρία του.

Καὶ αὐτὸ λοιπὸν σήμαινε ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε σ' αὐτὸν μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἀββακούμ: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτὸν ποὺ πλουτίζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του μὲ ὅσα δὲν εἶναι δικά του (μέχρι πότε;), καὶ βαρύνει πολὺ τὰ δεσμά του, γιὰτι ξαφνικὰ θὰ ὀρμήσουν αὐτοὶ ποὺ τὸν δαγκώνουν καὶ θὰ συνέλθουν ὅσοι σὲ ἐπιβουλεύονται, καὶ θὰ παραδοθεῖς στὴ διαρπαγὴ τους. Καὶ ἐπειδὴ σὺ λεηλάτησες πολλὰ ἔθνη, θὰ σὲ λεηλατήσουν ὅλοι οἱ λαοὶ ποὺ ἔχουν ἀπομείνει»³⁸. Γιατὶ οἱ ὀκτῶ δάγκωναν καὶ σὰν τοὺς σκύμνους ἀρπαζαν ὅσα αὐτὸς εἶχε μαζέψει. Γιατὶ μάζεψε γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅσα δὲν ἦταν δικά του. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον καὶ τὰ πάντα, καὶ τίποτε ἀπολύτως ἐκείνου. Ὡστόσο λεηλατοῦνταν ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν λαῶν ποὺ εἶχαν ἀπομείνει, γιὰ νὰ σκεφθεῖς πάλι τοὺς ἱερογυροὺς τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων. Ἐπειτα ὁ Θεὸς ποὺ τοὺς ἐνισχύει καὶ τοὺς διατηρεῖ λέγει πρὸς αὐτούς: «Θὰ ὑψωθεῖ τὸ χέρι σου ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σὲ θλίβουν, καὶ ὅλοι οἱ ἐχθροὶ σου θὰ ἐξολοθρευθοῦν». Γιατὶ νίκησαν, ὅπως εἶπα, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ, καὶ στάθηκαν ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή, καὶ ἔλαμψαν στὸν κόσμον, καὶ κατανίκησαν τοὺς ἐχθροὺς τους, κατακτώντας γιὰ τὸν Θεὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν χαθεῖ.

Στίχ. 9-14. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος, θὰ ἐξολοθρεύσω τὸ ἵππικό σου ἀπὸ ἀνάμεσά σου καὶ θὰ καταστρέψω τὰ ἄρματα σου. Θὰ ἐξαφανίσω ἐπίσης τὶς πόλεις τῆς χώρας σου καὶ θὰ γκρεμίσω ὅλα τὰ ὀχυρώματά σου· θὰ ἐξαφανίσω καὶ τὰ φάρμα-

σου ἐκ τῶν χειρῶν σου, καὶ ἀποφθεγγόμενοι οὐκ ἔσονται ἐν σοί· καὶ ἐξολοθρεύσω τὰ γλυπτὰ σου καὶ τὰς στήλας σου ἐκ μέσου σου, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ προσκυνήσεις τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου· καὶ ἐκκόψω τὰ ἄλση ἐκ μέσου σου, καὶ
5 ἀφανιῶ τὰς πόλεις σου, καὶ ποιήσω ἐν ὀργῇ καὶ ἐν θυμῷ ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀνθ' ὧν οὐκ εἰσήκουσαν».

NB. Ἐπάνεισι πάλιν ὁ λόγος ἐπὶ τὰ σκυθρωπά, καὶ καταλήγει μὲν τέως τῶν ἐπὶ Χριστῶ λαμπρῶν καὶ ἀξιαγάστων διηγημάτων, συνείρει δὲ ὡσπερ τοῖς ὀπίσω ταυτί, καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς ἐσόμενα
10 δηλοῖ. Ἔφη τοίνυν ὅτι, «Καὶ σὺ πύργος ποιμνίου ἀνχμώδης, θύγατερ Σιών, ἐπὶ σὲ ἤξει, καὶ εἰσελεύσεται ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη, βασιλεία Βαβυλῶνος». Τότε δὴ οὖν, τότε, φησὶν, οἰχθήσεται μὲν σοῦ τὸ ἱπικόν, συνδιολεῖται δὲ τούτοις καὶ ὀχημάτων ἀγερωχία, καταδηωθήσονται δὲ καὶ αἱ πόλεις, καὶ αὐτῶν ἔρημος ἔσῃ τῶν ὀχυρω-
15 μάτων, τουτέστι τειχῶν κατεπίμπρασαν γὰρ αὐτοῖς ἀνδράσι τὰς πόλεις οἱ Βαβυλώνιοι, τὰ δέ γε τῆς σῆς ἀπονοίας ἐπιτηδεύματα, γοητεῖαί τε καὶ ψευδομαντεῖαι, καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἀπάτης ἐργαστήρια, τεμένη δὲ πάντως ὁμοῦ τοῖς εἰδώλοις ἐξολοθρευθήσονται, καὶ ἐκ θάθρων αὐτῶν πεσεῖται τὰ ἄλση. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Δια-
20 βόητος ἡ δίκη, καὶ ὁ τῆς ποιηῆς τρόπος οὐκ ἂν διαλάθοι τοὺς ὁμόρους τῶν ἐθνῶν. Γνώσκονται δέ, ὅτι πάντα συνέβη παθεῖν αὐτοὺς ἀνθ' ὧν οὐκ εἰσήκουσαν, τουτέστι τὰ τῆς ἀπειθείας ἐγκλήματα. Ἔφη τι τοιοῦτον τοῖς ἀχάλινον ἔχουσιν εἰς τὸ ἀπειθὲς τὴν ῥοπήν καὶ ἡ σοφία πάλιν «Ἀνθ' ὧν ἐξέτεινον λόγους καὶ οὐ προσ-
25 εἶχετε, ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιεῖτε ἐμὰς βουλάς, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις οὐ προσεῖχετε. Τοιγαροῦν καγὼ τῇ ὑμετέρα ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι, καταχαροῦμαι δὲ ἥνικα ἂν ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρος, καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄφνω θόρυβος, ἡ δὲ καταστροφή ὁμοίως καταγιγί-
30 στενοχωρία κατὰ παντὸς ἐπέκεινα τοῦ κατακούειν εἰωθότος

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα καὶ λίαν ἀμελλητὶ Θεῷ καλοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον ἔπεσθαί τε γοργῶς, καὶ τὰ αὐτῷ θυμῆρη πληροῦν· ὡς τό γε βραδὺ καὶ ῥάθυμον εἰς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὸ ἀγαθόν, πρὸς πολλῆς ἡμῖν ἔσται ζημίας, καὶ πικροῖς ἐνίησι πόνοις. Θεά δὲ

κά σου ἀπὸ τὰ χέρια σου καὶ δὲν θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι νὰ σοῦ μιλήσουν. Ἀκόμα θὰ καταστρέψω τὰ ἀγάλματα καὶ τὶς στῆλες σου, καὶ δὲν θὰ προσκυνήσεις πιά τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· θὰ κατακόψω ἐπίσης τὰ ἄλση σου καὶ θὰ ἐξαφανίσω τὶς πόλεις σου, καὶ γεμᾶτος ὄργῃ καὶ θυμὸ θὰ ἐκδικηθῶ τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ δὲν μὲ ἄκουσαν».

52. Ὁ λόγος ἐπανέρχεται πάλι στὰ σκυθρωπά, καὶ σταματᾷ βέβαια τὰ ὡς τώρα λαμπρὰ καὶ θαυμαστὰ διηγήματα, συνδέει ὅμως αὐτὰ ἐδῶ μὲ τὰ προηγούμενα καὶ δηλώνει αὐτὰ πὺ θὰ προκαλέσει ἡ ὄργῃ του. Εἶπε δηλαδή· «Ἐπειδὴ κι ἐσὺ εἶσαι πύργος ἀθλοῦ κοπαδιοῦ, θυγατέρα μου Σιών, θὰ φτάσει σ' ἐσένα καὶ θὰ εἰσέλθει ἡ ἀρχὴ ἡ πρώτη, ἡ βασιλεία τῆς Βαβυλώνας»³⁹. Τότε λοιπόν, λέγει, τότε θὰ καταστραφεῖ τὸ ἵππικό σου, καὶ μαζί μ' αὐτὸ θὰ χαθεῖ καὶ ἡ ἀλαζονεία τῶν ἀρμάτων σου, θὰ καταληλατηθοῦν καὶ οἱ πόλεις σου, καὶ θ' ἀπομείνει ἀκόμα καὶ χωρὶς ὀχυρώματα, δηλαδή χωρὶς τείχη· γιατί οἱ Βαβυλώνιοι τοὺς πυρπόλησαν μαζί μὲ τοὺς ἄνδρες τους. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐφευρήματα τῆς ἀνοησίας σου, οἱ γοητεῖες καὶ οἱ ψευδομαντεῖες, τὰ ἐργαστήρια τῆς ἀπάτης καὶ τὰ τεμένη μαζί μὲ τὰ ἀγάλματά τους θὰ ἐξαφανισθοῦν ὀπωσδήποτε, καὶ τὰ ἄλση θὰ πέσουν ἀπὸ τῆ ρίζα. Καὶ τί θὰ προκίψει ἀπὸ αὐτὰ; Ἡ τιμωρία θὰ γίνεῖ ἀκουστὴ παντοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς ποινῆς δὲν θὰ μείνει ἀπαρατήρητος ἀπὸ τὰ γειτονικά ἔθνη. Ἔτσι θὰ μάθουν, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔπαθαν αὐτοὶ ἐπειδὴ δὲν ἔδειξαν ὑπακοή, ἐξαιτίας δηλαδή τῶν ἐγκλημάτων τῆς ἀνυπακοῆς τους. Κάτι τέτοιο γιὰ ὅσους ἔχουν ἀχαλιναγώγητη τὴ ροπή τους στὴν ἀνυπακοή εἶπε καὶ πάλι ἡ Σοφία· «Ἐπειδὴ σᾶς ἀπηῦθυνα λόγους καὶ δὲν τοὺς προσέξατε, ἀλλὰ θεωρήσατε χωρὶς ἀξία τοὺς λόγους μου καὶ δὲν δώσατε καμμιά σημασία στοὺς ἐλέγχους μου, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ θὰ γελάσω γιὰ τὴν ἀπώλειά σας καὶ θὰ νοιώσω μεγάλη χαρὰ, ὅταν σᾶς ἔρθει ἡ καταστροφή, καὶ ὅταν φτάσει σ' ἐσᾶς ξαφνικὰ ταραχὴ καὶ ἡ καταστροφή φτάσει ὅμοια μὲ καταιγίδα»⁴⁰. Γιατὶ οἱ καρποὶ τῆς ἐγκατάλειψης εἶναι ἡ ὄργῃ καὶ ὁ θυμὸς, ἡ θλίψη καὶ ἡ στενοχώρια ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε πὺ συνηθίζει νὰ δείχνει ἀνυπακοή.

Πρέπει λοιπόν, καὶ μάλιστα χωρὶς ἀναβολή, ν' ἀκολουθήσομε γρήγορα τὸν Θεὸ πὺ μᾶς καλεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας καὶ νὰ κάνομε αὐτὰ πὺ τὸν εὐχαριστοῦν. Γιατὶ ἡ βραδύτητα καὶ ἡ ραθυμία στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀγαθοῦ θὰ μᾶς προκαλέσει μεγάλη ζημία καὶ θὰ μᾶς βάλει σὲ ὀδυνη-

ὅπως καὶ δίκας αἰτῶν τῶν ἡμαρτημένων ὀνίνησι Θεός. Ἀπαλλάττει γὰρ τὸν Ἰσραὴλ βεθήλου τε καὶ βδελυραῖς εἰδωλολατρίας, καὶ ἀνοσιῶν ἐγχειρημάτων, φαρμακείας καὶ ψευδομαντείας, βωμῶν, τεμενῶν, θυσιῶν, καὶ τοῦ προσκυνεῖν τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων 5 χειρῶν. Οὐκοῦν οὐκ ἀνόνητον τὸ παιδεύεσθαι, «πλὴν εἰ ἐν κρίσει γένοιτο, καὶ μὴ ἐν θυμῷ», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν.

Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι συμβῆναι ταυτὶ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἐμπεπαρωνηκόσιν εἰς Χριστόν, οὐχ ἁμαρτήσῃ διανοίας τὸ εἰκὸς ἐχούσης ἐφ' ἑαυτῆς. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἠρήμονται μὲν αἱ 10 παρ' αὐτοῖς πόλεις, ἀπόλωλε δὲ καὶ πᾶν τὸ μάχμιον γένος ταῖς Ῥωμαίων χερσὶ δαπανώμενον. Καὶ τάχα που τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εἰδωλολατρίας ἐξήτηνται λόγους, εἰ καὶ ἦσαν παρ' αὐτοῖς οἱ προσκυνεῖν ἔτι τῇ κτίσει βουλόμενοι καὶ γοητειῶν ἀπτόμενοι. Φιλεῖ γὰρ πως αἰεὶ τοῖς εἰδωλολατρεῖν ἠρημένοις ἔπεσθαι ταυτί, 15 καὶ οὐδὲν ἐστὶ παρ' αὐτοῖς τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων, ὃ φαύλην ἔχει τὴν δόξαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

20 **Στίχ 1-2.** «Ἀκούσατε δὴ ἃ ὁ Κύριος εἶπεν· Ἀνάστηθι καὶ κριθῆτι πρὸς τὰ ὄρη, καὶ ἀκουσάτωσαν οἱ βουνοὶ φωνῆς σου. Ἀκούσατε, βουνοί, τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, καὶ αἱ φάραγγες θεμέλια τῆς γῆς, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ διελεγχθήσεται».

ΝΓ'. Ἐντρεπτικὸς μὲν ὁ λόγος, καὶ οἶονεὶ κατακέκραγε τῆς Ἰουδαίων ἀναισθησίας, οἱ καὶ αὐτοὺς παρ' οὐδὲν τοὺς θεοὺς ποιοῦντο λόγους, οἷπερ ἂν γένοιτο πράως τε καὶ ὑφεμένως, καὶ ὡς ἐκ πατρὸς πρὸς τέκνα τὸ τῆς ἀγάπης γνήσιον ὑποφαίνοντος καὶ ἀπροφάσιστον αὐτοῖς ἀποτελοῦντος τὸ ἐξήνιον. Ἔθος δὲ τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ προαγορεύσει μὲν τῶν δεινῶν προεκδεκματουῦν ἔσθ' ὅτε 30 τοὺς ἡμαρτηκότας οὐ μὴν εἶαν ἀμαλθάκτους καὶ ἀπηνεῖς ὡς ἀπεγνωκότας, ἀλλ' ὁμοῦ τοῖς συμβῆσθαι μέλλουσι τὸν τῆς παρακλήσεως εἰσχομίζειν λόγον, καὶ τόπον ὥσπερ αὐτοῖς τοῦ διαδράναι τηρεῖν, εἰ παλινδρομεῖν ἔλαιντο πρὸς μετάγνωσιν. Τοῦτό τοι καὶ

ρους πόνους. Πρόσεχε ὅμως πῶς ἀκόμα κι ὅταν τιμωρεῖ ὁ Θεὸς ὠφελεῖ. Γιατὶ ἀπαλλάσσει τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆ βέβηλη καὶ σιχαμερῆ εἰδωλολατρία, τὰ ἀνόσια ἐφευρήματα, τὶς γοητεῖς καὶ ψευδομαντεῖες, τοὺς δωμούς, τὰ τεμένη, τὶς θυσιές καὶ τὴν προσκύνηση τῶν ἔργων τῶν ἰδίων τους τῶν χειρῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ παιδαγωγία ἀνώφελη, ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, πρέπει «νὰ γίνεται μὲ ὀρθὴ κρίση, καὶ ὄχι ἐπάνω στὸ θυμό»⁴¹.

Ἄν ὅμως κάποιος πεῖ, ὅτι αὐτὰ ἔγιναν στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ποὺ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, δὲν θὰ κάνει λάθος ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἐρήμωσαν οἱ πόλεις τους καὶ χάθηκε καὶ κάθε μάχιμη ἡλικία ἐξοντωμένη ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἴσως δέχθηκαν τὶς τιμωρίες ἐξαιτίας τῆς παλαιᾶς εἰδωλολατρίας τους, μολονότι ὑπῆρχαν ἀκόμα σ' ἐκείνους αὐτοὶ ποὺ ἤθελαν νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση καὶ κατέφευγαν στὶς γοητεῖες. Γιατὶ συνήθως ὅσοι ἐπιλέγουν τὴν εἰδωλολατρία ἀκολουθοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς κανένα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀνόητα ποὺ νὰ τὸ θεωροῦν φαῦλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Στίχ. 1-2. «Ἀκοῦστε λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος Σήκω καὶ στήσε τὸ δικαστήριό μπροστὰ στὰ βουνὰ κι ὡς ἀκούσουν τὰ βουνὰ τὴν ἀπολογία σου. Ἀκοῦστε, βουνὰ, τὴν κρίση τοῦ Κυρίου καὶ οἱ φάραγγες καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Γιατὶ γίνεται κρίση τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ λαό του, καὶ θὰ ἀντιδικήσῃ μὲ τὸν Ἰσραὴλ».

53. Ὁ λόγος εἶναι προτρεπτικὸς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀποτελεῖ κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπολόγιζαν καθόλου καὶ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς θεῖους λόγους, ποὺ γίνονταν μὲ πραότητα καὶ μὲ τρόπο μαλακό, καὶ ἔτσι ὅπως ὁ πατέρας ὑποδηλώνει στὰ παιδιὰ του τὴ γνησιότητα τῆς ἀγάπης του, ἀφαιρώντας κάθε δικαιολογία ἀπὸ τὴν ἀνυπακοή τους. Συνήθεια βέβαια τοῦ φιλάγαθου Θεοῦ εἶναι μαζί μὲ τὴν προαναγγελία τῶν δεινῶν νὰ φοβίζει πολλές φορές ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν, μὴ ἀφήνοντάς τους ὅμως ἀμάλακτους καὶ σκληροὺς ἐξαιτίας τῆς ἀπόγνωσης, ἀλλὰ μαζί μὲ ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν μελλοντικὰ προσφέρει τὸν παρηγορητικὸ λόγο καὶ τηρεῖ κατὰ κάποιο τρόπο γι' αὐτοὺς τόπο διαφυγῆς, ἂν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν στὴ μετά-

νῦν ἐξ ἐμφύτου πάλιν ἐργάζεται γαληνότητος. «Ἀκούσατε» τοίνυν, φησίν, «ὅσα ὁ Κύριος εἶπε». Τί δέ μοι προστέταχεν; Ἀνάστηθι καὶ κροίθητι πρὸς τὰ ὄρη, καὶ ἀκουσάτωσαν οἱ θουνοὶ φωνῆς σου. Ἔοικε μὲν οὖν τῷ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου καὶ τοῦτο· «Ἄκουε, οὐρανέ, 5 καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν». Ὁρη γάρ που δὴ τάχα καὶ θουνοὺς τὰς νοητὰς ὀνομάζει δυνάμεις, αἱ τότε τὸ σύμπαν περιέπουν κατὰ βούλησιν Θεοῦ, τὰς τῶν δαιμόνων πλεονεξίας ἀποσοβοῦσαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος τὴν ὑπερβολὴν αὐταὶ δὴ μάλιστα καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐπιγινώ- 10 σκουσιν, ὅσῃν τε τῶν καθ' ἡμᾶς ποιεῖται φροντίδα μεμαθήκασιν ἐξ ὧν ἐνεργοῦσιν εἰς ἡμᾶς, τοῖς παρ' αὐτοῦ πειθόμενοι νόμοις, ἐπ' αὐτῶν γενήσεσθαι δεῖν τὴν κρίσιν ἐντέλλεται. Εἰκὸς δὲ δὴ τι καὶ ἕτερον τὸν προφητικὸν ἡμῖν ὑποφαίνειν λόγον. Ἐπειδὴ γάρ ὄρη τε καὶ θουνοὺς καταλαμβάνοντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἐκεῖ τελετάς τε καὶ θυ- 15 σίας τοῖς δαιμονίοις προσῆγον «ὑποκάτω δρυὸς καὶ λεύκης», ταύτητοι λοιπὸν πρὸς θουνοὺς ἢ κρίσις, ἐν οἷς ἦσαν ἐναργῆ τὰ τῶν κατηγορουμένων ἐγκλήματα.

Εἰκὸς δὲ θουνοὺς καὶ θεμέλια τῆς γῆς ὀνομάζειν αὐτὸν τοὺς ὑπερκεμμένους ἐν δόξῃ καὶ ὑπεραίροντας ἐν τμητῇ τὴν τῶν ἀγγελαι- 20 ων πληθύν, οἱ καὶ μάλιστα γεγόνασι τοῖς ὑπὸ χεῖρα καὶ ὁδὸς καὶ πάγῃ πρὸς ὄλεθρον. Ἔφη γάρ που πρὸς αὐτούς· «Ὅτι πρὸς ὑμᾶς ἐστὶ τὸ κρῖμα, ὅτι παγὶς ἐγενήθητε τῇ σκοπιᾷ, καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ Ἰταθύριον». Ὡς τοίνυν, φησί, τῶν ἄλλων ὑπερανестηκότες, ὧς θεμέλια τῆς γῆς, τουτέστιν, ἐφ' οἷς τὰ τῶν ἄλλων ἐρή- 25 ρεῖσται πράγματα, ἀκούσατε τὴν πρὸς ὑμᾶς κρίσιν τοῦ πάντων Κυρίου. Ἄλλ' ὅ γε φρονῶν ὀρθῶς, ψάλλει καὶ φησι πρὸς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην· «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου». Περιέσται γὰρ πάντως ὁ πάντα εἰδώς, καὶ «καυχῆσεται μὲν οὐδεὶς ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν, οὐδ' ἂν γένοιτο καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτιῶν». 30 Πάνδεινον οὖν ἄρα τὸ κρίνεσθαι πρὸς Θεόν. Ἰστέον δὲ ὅτι ἡ μὲν τῶν ἐβδομήκοντα ἑκδοσίς ἔχει τὸ «φάραγγες», ἡ δὲ τῶν Ἑβραίων «θουνοὺς» ὀνομάζει καὶ «θεμέλια τῆς γῆς», ἵνα γινώμεν διὰ μὲν τῶν θουνοῦν τὸ οἶον ἦρθαι ὑψοῦ τοὺς τῶν λαῶν ἡγουμένους, καὶ τὸ τῶν ἄλλων ὑπερέχειν, θεμέλια δὲ τοὺς αὐτούς. Οἱ γὰρ χωρῶν ἢ πόλεων

νοια. Αυτό βέβαια τὸ κάνει πάλι ἀπὸ τὴν ἔμφυτη ἀγαθότητά του. «Ἀκούστε» λοιπὸν, λέγει, «ὅσα εἶπε ὁ Κύριος». Καὶ τί μὲ πρόσταξε; «Σήκω καὶ κάνε τὴν κρίση σου μπροστά στὰ ὄρη, καὶ ὡς ἀκούσουν τὰ βουνὰ τὴν ἀπολογία σου». Μοιάζει λοιπὸν κι αὐτὸ μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶπε μέσω τοῦ Ἡσαΐα: «Ἄκουγε, οὐρανέ, καὶ ἀφουγκράσου, γῆ, γιατί μίλησε ὁ Κύριος»⁴². «Ὁρη» βέβαια καὶ «βουνὰ» ὀνομάζει ἴσως τὶς νοητὲς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες φροντίζουν τὸ σύμπαν αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπομακρύνοντας τὴν καταπίεση τῶν δαιμόνων ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν ἀπέραντη ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ αὐτὲς πρὸ πάντων τὴ γνωρίζουν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, καὶ πόσο μεγάλες φροντίδες ἀνάλαβε γιὰ μᾶς τὸ ἔμαθαν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πράττουν σὲ μᾶς ὑπακούοντας στοὺς νόμους του, δίνει τὴν ἐντολὴ νὰ γίνεῖ ἡ κρίση μπροστά σ' αὐτὲς. Φυσικὸ ὅμως εἶναι ὁ προφητικὸς λόγος νὰ μᾶς κρύβει καὶ κάποιον ἄλλο νόημα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πηγαίνοντας ὁ Ἰσραηλιτὲς στὰ ὄρη καὶ στὰ βουνὰ, πρόσφεραν ἐκεῖ τελετὲς καὶ θυσίαι στὰ δαιμόνια «κάτω ἀπὸ δρυὶ καὶ λεύκη»⁴³, γι' αὐτὸ λοιπὸν ἡ κρίση γίνεται στὰ βουνὰ ὅπου ἦταν ζωντανὰ τὰ ἐγκλήματα τῶν κατηγορουμένων.

Εἶναι εὐλόγο λοιπὸν νὰ ὀνομάζει ὁ προφήτης βουνὰ καὶ θεμέλια τῆς γῆς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὴν ἀνώτερη δόξα καὶ ὑπερέχουν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς μάζας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν στοὺς ἐξουσιαζομένους τους καὶ δρόμος καὶ παγίδα πρὸς τὸν ὄλεθρο. Γιατί εἶπε κάποιου πρὸς αὐτοὺς: «Ἡ κρίση γίνεται γιὰ σᾶς, γιατί γίνετε παγίδα γιὰ τὴ σκοπιὰ καὶ σὰν δίχτυ ἀπλωμένο στὸ Ἰταθύριο»⁴⁴. Λέγει λοιπὸν ὁ Ὡ ἐσεῖς ποὺ εἶστε πάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὡ θεμέλια τῆς γῆς, δηλαδὴ σεῖς στὰ ὁποῖα στηρίζονται τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ἀκούστε τὴν κρίση πρὸς ἐσᾶς τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων. Ἄλλὰ αὐτὸς ποὺ σκέπτεται ὀρθὰ ψάλλει καὶ λέγει στὸν Δεσπότη τῶν ὄλων: «Μὴν προχωρήσεις σὲ δίκη μὲ τὸν δούλο σου»⁴⁵. Γιατί θὰ νικήσει ὁπωσδήποτε ὁ Παντογνώστης, «Καὶ κανένας δὲν θὰ καυχηθεῖ ὅτι ἔχει ἀγνή καρδιά, οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίες»⁴⁶. Ἄρα λοιπὸν εἶναι πάρα πολὺ φοβερὸ νὰ κρίνεσαι μὲ τὸν Θεό. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβδομήκοντα ἔχει τὴ λέξη «φάραγγες», ἐνῶ τῶν Ἑβραίων γράφει, «βουνὰ καὶ θεμέλια τῆς γῆς», γιὰ νὰ νοήσομε μὲ τὸ «βουνὰ» πόσο ψηλὰ ὑψώθηκαν οἱ ἄρχοντες τῶν λαῶν καὶ πόσο ὑπερέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ «θεμέλια» λέγει πάλι τοὺς ἴδιους. Γιατί

45. Ψαλμ. 142, 2.

46. Παροιμ. 20, 9.

ἡγούμενοι, ὥσπερ εἰσὶ περιφανεῖς τὴν δόξαν, ἠρμένοι τε πρὸς τὸ ὑψοῦ, οὕτως εἶεν ἂν καὶ θεμέλια τῆς γῆς, τουτέστιν, ἔρεισμα τρόπον τινὰ καὶ ὑποβάθρα κείμενοι τῶν πραγμάτων. Συμβέβηκε γὰρ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ οἶον ἐνίδρυνταί πως, τὰ τῶν ἐτέρων πράγματα, κα-
5 θάπερ ἔφην ἀορίως

Στίχ. 3-4. «Λαός μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί ἐλύπησά σε, ἢ τί παρηνώχλησά σοι; ἀποκρίθητί μοι. Διότι ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ οἴκου δουλείας ἐλυτρώσάμην σε, καὶ ἐξαπέστειλα πρὸ προσώπου σου τὸν Μωυσῆν καὶ Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ».

10 ΝΔ. Δικάζεται Θεὸς ἀπὸ προσώπου φωνῆς τοῦ προφήτου, ἀπροφάσιστον ἀποφαίνων τῶν εἰς αὐτὸν δεδυσσεδηκότων τῆς ἀποστασίας τὸν τρόπον, καὶ πέρα λόγου τοῦ πρέποντος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποπληξίας ἀπάσης, τὰ τολμήματα καὶ τὸ τῆς ἀναισθησίας μέγεθος ἀσύνηθές τε καὶ ξένον καὶ αὐτοῖς που τάχα τοῖς λίαν
15 ἀγνώμοσι. Ποία γὰρ, εἰπέ μοι, φησί, τῶν εἰς ἐμὲ δεδυσσεδημένων ἢ πρόφασις; Τί δὲ ὄλως τὸ δύσοιστον ἢ καὶ ὄλως φορτικὸν τῶν ἐμῶν θεσπισμάτων; Ἡ τί τὸ λυποῦν; Εἰς μέσον ἦκε, δεικνύς ἡμάρτηκα, κατὰ τὸ εἶκός, λογισμοῦ τοῦ πρέποντος, πικρᾶς ὅτι σε δουλείας ἀπήλλαττον, πηλοῦ καὶ πλινθείας καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἰδρώτων, ὅτε
20 καὶ ἀδικοῦσι τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ αὐτὴν ἐμαυτῶ ἐξώπλιζον τὴν κτίσιν καὶ διέσωζον τοὺς ἐμούς. Ἐγκαλέσεις που τάχα καὶ αὐτὸν ἐμοὶ τὸν παιδαγωγόν, φημί δὴ Μωυσέα, τὸν εἰς εὐκλεᾶ σύνεσιν ἀποφέροντα, καὶ παραδεικνύντα σαφῶς τὸ ἀνδάνον Θεῶ, ἵνα ἔχοις ἀκράδαντον τὸ διαβιῶναι λαμπρῶς, καὶ εἰς ἄκρον ἦκειν εὐη-
25 μερίας καὶ δόξης; Οὐ μετρίαν δὲ τάχα καὶ αὐτὴν ποιήσει τὴν καταβολὴν τῆς ἱερουργίας Ἐγὼ μὲν γὰρ κέχρικα τὸν Ἀαρὼν καὶ μεσιτεύειν προστέταχα Θεῶ καὶ ὑμῖν καὶ ταῖς ἐν τύπῳ θουσίαις ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν. Ἀσχάλλετε δὲ καὶ πρὸς τοῦτο αὐτοί; Τί δ' ἂν εἴπομι τὴν Μαριάμ, τὴν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀπολωλόσιν ἐπιτωθάζου-
30 σαν καὶ ταῖς χορευούσαις ἐξάρχουσαν; Ἡδε γὰρ, ἦδε κατακτυποῦσα τὸ τύμπανον, «ἵππον τε καὶ ἀναδάτην καταπεπνιγμένους ἐν ὕδασι». Ἀλλὰ σοὶ τάχα καὶ τὸ νικᾶν ἀπενκτόν, καὶ ἐν λόγῳ οὐδενὶ τᾶ Θεοῦ, σοὶ μὲν διὰ μέσων ἐξιέναι κυμάτων ἐξεῖναι διδόντος, ἀνήμερον δὲ τοῖς ἐχθροῖς ἀποτελοῦντος τὴν θάλασσαν Ἐν ἧθει δὴ

οί ἡγέτες τῶν χωρῶν ἢ τῶν πόλεων, ὅπως εἶναι λαμπροὶ ὡς πρὸς τὴ δόξα καὶ ἀνεβασμένοι ψηλά, ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ θεμέλια, δηλαδή στήριγμα κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὑπόβαθρο τῶν πραγμάτων. Γιατὶ πατοῦν πάνω σ' αὐτοὺς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στηρίζονται τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο.

Στίχ. 3-4. «Λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα, ἢ σέ τί σέ λύπησα καὶ σέ τί σέ ἐνόησα; Ἀποκρίσου μου. Γιατὶ σέ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν γῆ τῆς Αἰγύπτου, κι ἀφοῦ σέ λύτρωσα ἀπὸ τὸν τόπο τῆς δουλείας σου, σοῦ ἔστειλα ὡς ἡγέτες τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρὼν καὶ τὴ Μαριάμ».

54. Δικάζεται ὁ Θεὸς ἐκροσωπούμενος ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, παρουσιάζοντας ἀδικαιολόγητο τὸν τρόπο τῆς ἀποστασίας ἐκείνων ποὺ ἀσέβησαν στὸν ἴδιο, καὶ πέρα ἀπὸ τὸν πρέποντα λόγο καὶ μᾶλλον πέρα ἀπὸ κάθε ἀνοησία τὰ τολμήματα, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀναισθησίας ἀσυνήθιστο καὶ παράξενο ἀκόμα καὶ γι' αὐτοὺς ἴσως τοὺς πιὸ ἀγνώμονες. Γιατὶ λέγει· Ποιὰ εἶναι, πές μου, ἢ ἐναντίον μου ἀφορμὴ τῶν ἀσεβειῶν σας πρὸς ἐμένα; Ποιὸ εἶναι τὸ δυσβάστακτο ἢ καὶ γενικὰ τὸ ἀνυπόφορο τῶν θεσπισμάτων μου, ἢ ποιὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ σᾶς λύπησε; Στάσου μπροστά μου· δείξε μου, ἔκανα λάθος στὸ πρέπον, ποὺ σέ ἀπάλλαξα ἀπὸ τὴ δουλεία στὸν πηλὸ καὶ τὴν πλινθοποιία καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους σου γι' αὐτά, καὶ ὅταν τότε ποὺ σέ ἀδικοῦσαν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐγὼ ἐξόπλιζα καὶ τὴν ἴδια τὴν κτίση καὶ ἔσωζα τοὺς δικούς μου⁴⁷; Θὰ κατηγορήσεις ἴσως μαζί μου κι αὐτὸν τὸν παιδαγωγό, ἐννοῶ τὸν Μωυσῆ, ποὺ σέ ὀδηγοῦσε σὲ λαμπρὴ σκέψη καὶ σοῦ ἔδειχνε καθαρὰ αὐτὸ ποὺ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, γιὰ νὰ ἔχεις σταθερὰ λαμπρὴ ζωὴ καὶ νὰ φτάσεις στὸ ἔπακρο τῆς εὐημερίας καὶ τῆς δόξας; Ἴσως ὅμως καταφερθεῖ ἔντονα καὶ στὸ ἴδιο τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα. Γιατὶ ἐγὼ ἐπέλεξα τὸν Ἀαρὼν καὶ διέταξα νὰ μεσολαβεῖ ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ σ' ἐσένα καὶ μὲ τίς ὑπὸ μορφὴ τύπου θυσίες νὰ ἐξευμενίσει τὸν Θεό. Δυσανασχετεῖτε καὶ γι' αὐτὸ ἐσεῖς; Τί νὰ πῶ ὅμως καὶ γιὰ τὴ Μαρία ποὺ περιέπαιζε τὸν χαμὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν γυναικῶν ποὺ χόρευαν; Γιατὶ ἔψαλλε, ἔψαλλε χτυπώντας τὸ τύμπανο, «τ' ἄλογα καὶ τοὺς ἀναβάτες τοὺς ποὺ πνίγηκαν στὴ θάλασσα»⁴⁸. Ἄλλ' ἴσως γιὰ σένα εἶναι ἀπευκταία καὶ ἡ νίκη καὶ δὲν λογαριάζεις καθόλου τὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ σοῦ ἔδινε τὴ δύναμη νὰ περάσεις μέσα ἀπὸ τὰ κύματα, ἐνῶ ἔκανε τὴ θάλασσα ἀνήμερη γιὰ τοὺς ἐχθρούς σου. Τοὺς μέμφεται λοιπὸν μὲ τρόπο παραστατικό, ὀδηγώντας τους στὴν ἀνάμνηση τῶν

οὖν ποιεῖται τὰς μέμψεις, ὧν ἐσχήκασιν ἀγαθῶν διανιστάς εἰς ἀνάμνησιν, καὶ οἴονεῖπως κατονειδίζων ἀστείως ὡς λήθην εἰσδεδεγμένους, ὧν ἦν ἄμεινον μεμνηῖσθαι διαπαντός καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὅτι οὖν εὐπειθείαις ἀντευφραίνειν τὸν Εὐεργέτην.

5 Ἐξήγαγε δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ἐξ Αἰγύπτου νοητῆς, τουτέστιν ἐκ σκοτούς καὶ δαιμονίων πλεονεξίας, καὶ πηλοῦ καὶ πλινθείας ἐξείλετο, σαρκικῶν δηλονότι παθῶν καὶ ἀκαθάρτου φιληδονίας, διεβίβασε δὲ καὶ θάλασσαν τοὺς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ περισπασμούς, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ πικρῶν ἀπήλλαξε κυμάτων τῶν ἐπ' 10 αὐτοῖς κινδύνων, καὶ νόμους τοὺς θεῖους εἰς νοῦν ἐνεχάραξεν· ἀνέδειξε δὲ καὶ ἱεροουργὸν τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν «ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν». Ἐξαπέστειλε δέ, ὥσπερ καὶ Μαριάμ, δηλὸν δὲ ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλής καταλαλάξει λαμπρῶς ἀνατιθεῖσα τὴν δόξαν τῷ σεσωκότι Θεῷ. Ἀεὶ γὰρ ὕμνοι καὶ 15 χαριστήρια καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἔπαινοι καὶ ἀναρῶρήσεις ἐν ἐκκλησίαις. Παραφυλακτέον δὴ οὖν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, μὴ ἄρα πως ἡμεῖς τοῖς Ἰουδαίκοις ἐγκλήμασιν ὑποπέσωμεν, καὶ μὴ φορτικὸν ἠγάμεθα τὸ ἀνδάνον Θεῷ. Ὡς γὰρ ὁ μακάριός φησιν Ἰωάννης, «Αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστός· «Ὁ 20 τι ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστι». Προσάγωμεν τοίνυν Θεῷ τὸ εὐήνιον, ὅτι τῶν παρ' αὐτοῦ φορτικὸν οὐδέν.

Στίχ 5. «Λαός μου, μνήσθητι δὴ τί ἐβουλεύσατο κατὰ σοῦ Βαλάκ, βασιλεὺς Μωάβ, καὶ τί αὐτῷ ἀπεκρίθη Βαλαάμ υἱὸς τοῦ Βεῶρ ἀπὸ τῶν Σχοίνων ἕως τοῦ Γαλγάλ, ὅπως γνωσθῆ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Κυρίου».

25 ΝΕ. Εὐθύνει δὴ πάλιν, ὡς ἀνοσίως ἐξυβρικότας εἰς τὰ αὐτοῦ κράτη, καίτοι λέγειν ἔχοντας οὐδέν, ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς ἐν δίῃ λελυπημένους ἀποκλῖναι πρὸς ἀπόστασιν. Ἠξίωσα γὰρ τοσαύτης, φησὶ τῆς παρ' ἐμοῦ φειδοῦς καὶ ἀγάπης, ὡς μηδ' ὅσον ἦκεν εἰς νοῦν 30 ἀνασχέσθαι δυσφημιουμένων. Ὁ μὲν γὰρ ἐπάρατος Βαλάκ, ὁ Μωαβιτῶν τύραννος, κατεμισθοῦτο τὸν Βαλαάμ γόητα καὶ οἰωνοσκοπόν, εἶτα καταράσασθαι παρεκάλει τὸν Ἰσραήλ, ὁ δὲ γε τῶν ὅλων Θεὸς παράδοξόν τι καὶ ὑπερφυῆς κατειργάζετο, τὴν τοῦ ψευδομάντεως γλῶτταν μετατρέπων εἰς εὐλογίαν. Ἐπὶ κλημα δὲ ποιουμέ-

ἀγαθῶν ποῦ ἔλαβαν, καὶ κατηγορώντας τους κατὰ κάποιο τρόπο μὲ κομπόητα, γιατί λησιμόνησαν αὐτὰ ποῦ ἦταν καλύτερα νὰ τὰ θυμοῦνται γιὰ πάντα καὶ νὰ ἀνταποδίδουν στὸν Εὐεργέτη τους τὴν εὐχαρίστηση τους μὲ τὴν ὑπακοή τους σὲ κάθετι.

Μᾶς ἔβγαλε κι ἐμᾶς τοὺς ἴδιους ἀπὸ τὴν νοητὴ Αἴγυπτο, δηλαδή ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὴ δαιμονικὴ τυραννία καὶ τὸν πηλὸ καὶ τὴν πλινθοποιία, δηλαδή τὰ σαρκικὰ πάθη καὶ τὴν ἀκάθαρτη φιληδονία, μᾶς πέρασε κι ἀπὸ τὴ θάλασσα, τοὺς περισπασμοὺς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῶν πικρῶν κυμάτων ποῦ ὁρμοῦσαν ἐπάνω μας, καὶ χάραξε στὸ νοῦ μας τοὺς θεῖους νόμους. Μᾶς ἀνέδειξε καὶ ἱερουργὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας⁴⁹. Ἀπέστειλε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τὴ Μαριὰμ, προφανῶς τὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ κατακραυγάσει ἐναντίον τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ προσφέρει μὲ τρόπο λαμπρὸ τὴ δόξα στὸν Σωτήρα Θεό. Γιατὶ πάντοτε στὴν Ἐκκλησία ἀκούγονται ὕμνοι καὶ εὐχαριστήρια καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχομε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μήπως ὑποπέσομε κι ἐμεῖς στὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰουδαίων, καὶ νὰ μὴ θεωροῦμε φορτικὸ αὐτὸ ποῦ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Ἰωάννης, «οἱ ἐντολές του δὲν εἶναι βαριές»⁵⁰. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει: «ὁ ζυγός μου εἶναι μαλακὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρό»⁵¹. Ἄς προσφέρουμε λοιπὸν στὸν Θεὸ τὴν ὑπακοή μας, γιατί τίποτε ἀπὸ τὰ δικά του δὲν εἶναι βαρὺ.

Στίχ. 5. «Λαέ μου, θυμήσου τί σκέφθηκε ἐναντίον σου ὁ Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῆς Μωάβ, καὶ τί τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Βαλαάμ, ὁ υἱὸς τοῦ Βεώρ, ἀπὸ τοὺς Σχοίνους μέχρι τὴ Γαλγάλ, γιὰ νὰ γίνει γνωστὴ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Κυρίου».

55. Τοὺς ἐπιπλήττει λοιπὸν πάλι, γιατί περιφρόνησαν μὲ ἀσεβεία τὴ δύναμή του, μολονότι δὲν εἶχαν τίποτε νὰ ποῦν γιὰ τὸ ὁποῖο εὐλογο θὰ ἦταν νὰ λυπηθοῦν γιὰ τὴν τιμωρία καὶ νὰ ἀποκλίνουν στὴν ἀποστασία. Γιατὶ τοὺς ἔκανα ἄξιους, λέγει, μᾶς τόσο μεγάλῃς φροντίδας καὶ ἀγάπης ἐκ μέρους μου, ὥστε δὲν θὰ μπορούσα νὰ τοὺς ἀνεχθῶ νὰ μὲ δυσφημοῦν. Γιατὶ ὁ κατάρατος Βαλάκ, ὁ βασιλιάς τῶν Μωαβιτῶν, μίσθωσε τὸν Βαλαάμ, τὸν μάγο καὶ οἰωνοσκόπο, καὶ τὸν προέτρεπε νὰ καταρασθεῖ μὲ τὴν προσευχή του τὸν Ἰσραήλ. Ὁ Θεὸς ὅμως τῶν ὅλων ἔκανε κάτι παράδοξο καὶ πέρα ἀπὸ τὸ φυσικὸ, μεταβάλλοντας τὴν προσευχή τοῦ ψευδο-

51. Ματθ. 11, 30.

νου τὸ χρῆμα τοῦ Βαλάκ, καταιτιωμένου τε τὸν οἰωνοσκόπον, ἀπε-
 κόμιζε μὲν εὐθύς ἐφ' ἑτέρους αὐτὸν βουνούς. Εἶτα βωμούς ἐγείρειν
 προστάτων καὶ ταύρους ἱεροουργεῖν, ᾤετο τάχα πού μὴ ἐν παντί
 τόπῳ δύνασθαι τὸν Θεόν, ἀλλ' ἠυλόγει πανταχῆ, καίτοι περιθέων
 5 ἐκ τῶν καλουμένων «Σχοίνων (χωρὸς δὲ τῆς Μωάβ) ἕως ὄρους
 Γαλγάλ». Μνήσθητι δὴ οὖν τί μὲν ἐβουλεύσατο Βαλάκ, τί δὲ Βαλα-
 ἄμ ἀπεκρίνατο. Ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ αὐτὰς ἀνέκοπτον τὰς καθ' ὑμῶν
 δυσφημίας, οὐδὲ ὅσον ἦκεν εἰς λόγους καταλυπεῖν ἐπιτρέπων τὸν
 οἰωνοσκόπον, ὑμεῖς δὲ καὶ τούτων ἀμνημονήσαντες, τὴν ἐμοὶ πρέ-
 10 πουσαν δόξαν ὑλαῖς ἀψύχοις ἀνατεθείκατε, δαμιάλεσι ταῖς χρυσαῖς
 ἐπιφωνοῦντές τε καὶ λέγοντες «Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, οἵτινες
 ἀνεδίδασάν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου».

Οὐκοῦν διανέμοντος τοῦ Θεοῦ τὰ ἐξ ἀγάπης ἡμῖν ἀγαθὰ καὶ
 πλείστη μὲν ὄση φιλοτιμία καταπιαίνοντος, καταδονοῦντος δὲ
 15 τοὺς ἐχθρούς, παραλύοντός τε τὰ καθ' ἡμῶν ἐγχειρήματα, τί ἂν
 δρώμεν αὐτοὶ τὸ χρῆναι φρονεῖν ὀρθῶς ἡρημένοι, ἢ ἐκεῖνό που
 πάντως τὸ δι' οὗ ἂν γένοιτο καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὁρᾶσθαι θεοφιλεῖς;
 Τοῦτο δὲ ἐστὶ, τὸ τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ἔπεσθαι, καὶ τὸ αὐτῷ θυ-
 μῆρες ἀποπεραίνειν εὖ μάλα, μονονουχὶ δὲ τῷ τῆς διανοίας πα-
 20 ραστήματι γεγονότας ἐγγύς, ἐκεῖνο λέγειν τὸ ἐν Ψαλμοῖς· «Ἐ-
 κολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου».

Στίχ. 6-8. «Ἐν τίνι καταλάβω τὸν Κύριον; ἀντιλήψομαι
 Θεοῦ ὑψίστου; Εἰ καταλήψομαι αὐτὸν ἐν ὀλοκαυτώμα-
 σιν, ἐν μύσχοις ἐνιαυσίοις; Εἰ προσδέξεται Κύριος ἐν χιλι-
 25 ἄσι κριῶν, ἢ ἐν μυριάσι χιμάρων πιόνων; Εἰ δᾶ πρωτότο-
 κά μου ἀσεθείας, καρπὸν κοιλίας μου ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυ-
 χῆς μου; Εἰ ἀνηγγέλη σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν, ἢ τί Κύριος
 ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κριῖμα καὶ ἀγαπᾶν
 ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ
 30 Θεοῦ σου;».

ΝΣΤ'. Ἀπροφάσιστον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀποφήναντος τοῦ Θεοῦ
 τὴν ἀπόστασιν, καὶ τρόπον τινὰ δικασαμένου καὶ σαφῶς ἀπελέγ-
 ξαντος, ὡς εἶη μὲν αὐτὸς κατὰ μυρίους ὄσους εὐεργετήσας τρό-
 πους, οἱ δὲ πρὸς ἀμέτρητον ἐληλακότες ἀναισθησίαν λελυπήκασιν

μάντη σὲ εὐλογία. Καὶ ὅταν ὁ Βαλὰκ θεώρησε τὸ πρῶγμα ἀφορμὴ μομφῆς καὶ κατηγόρησε τὸν οἰωνοσκόπο, τὸν ἔστειλε ἀμέσως σὲ ἄλλα βουνά. Ἔπειτα, προστάζοντας νὰ χτίσει βωμούς καὶ νὰ θυσιάσει ταύρους, νόμιζε ἴσως ὅτι δὲν μποροῦσε σὲ κάθε τόπο νὰ εὐλογεῖ τὸν Θεό, ἀλλὰ τὸν εὐλογοῦσε παντοῦ, ἂν καὶ περιφερόταν ἀπὸ τοὺς καλούμενους «Σχοίνους (τόπος αὐτοὶ τῆς Μωάβ), μέχρι τὸ βουνὸ Γαλγάλ»⁵². Θυμήσου λοιπὸν τί ἤθελε ὁ Βαλὰκ καὶ τί ἀποκρίθηκε ὁ Βαλαάμ. Ἐγὼ βέβαια ἐμπόδιζα καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς κακολογίες ἐναντίον σου, καὶ δὲν ἐπέτρεπα οὔτε μὲ λόγια νὰ σᾶς κατηγορεῖ ὁ οἰωνοσκόπος, ἐσεῖς ὅμως λησμονώντας τα καὶ αὐτά, ἀποδώσατε τῇ δόξᾳ πού ἄρμοζε σὲ μένα σὲ ἄψυχα ὑλικά φωνάζοντας στὶς χρυσὲς δαμάλες καὶ λέγοντας «Αὐτοὶ εἶναι, Ἰσραήλ, οἱ θεοὶ σου, πού σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τῆ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁵³.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς μᾶς μοιράζει τὰ ἀγαθὰ του καὶ μᾶς πλουτίζει μὲ πολὺ μεγάλη γενναιοδωρία, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη συγκλονίζει τοὺς ἐχθροὺς καὶ διαλύει τὶς ἐναντίον μας ἐπιχειρήσεις, τί πρέπει νὰ κάνομε ἐμεῖς, ἐπιλέγοντας νὰ φρονοῦμε ὀρθά, παρὰ ἐκεῖνο ὅπωςδήποτε μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἀποδειχθοῦμε καὶ ἐμεῖς φίλοι τοῦ Θεοῦ; Κι αὐτὸ εἶναι τὸ ν' ἀκολουθοῦμε τὰ θελήματά του καὶ νὰ ἐπιτελοῦμε σωστὰ αὐτὸ πού τὸν εὐχαριστεῖ, προσερχόμενοι κατὰ κάποιον τρόπο κοντά του μὲ τὴν παρουσία τῆς διάνοιάς μας καὶ λέγοντας τὸ ψαλμικὸ ἐκεῖνο: «Ἐχει κολλήσει ἡ ψυχὴ μου πίσω σου»⁵⁴.

Στίχ. 6-8. «Ποῦ θὰ βρῶ τὸν Κύριο; Ποῦ θὰ συλλάβω τὸν Θεὸ τὸν ὑψιστό; Μήπως θὰ τὸν βρῶ στὰ ὄλοκαυτώματα καὶ σὲ μοσχάρια χρονιάρικα; Θὰ μᾶς δεχθεῖ ἄραγε ὁ Κύριος ἂν τοῦ προσφέρω χιλιάδες κριάρια καὶ μυριάδες τράγους παχεῖς; Ἄν προσφέρω τὰ πρωτότοκά μου γιὰ τὴν ἀσέβεια πού ἔδειξα, τὸν καρπὸ τῆς κοιλιᾶς μου γιὰ τὶς ἁμαρτίες τῆς ψυχῆς μου; Δὲν σοῦ ἀναγγέλθηκε, ἄνθρωπε, τί εἶναι καλὸ γιὰ τὸν Θεό, ἢ τί ζητᾶ ἀπὸ σένα ὁ Κύριος, παρὰ τὸ νὰ πράττεις μὲ δικαιοσύνη, ν' ἀγαπᾶς τὴν εὐσπλαγχνία, καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ βαδίσεις μαζὶ μὲ τὸν Κύριο καὶ Θεό σου;».

56. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς χαρακτήρισε τὴν ἀποστασία τοῦ Ἰσραήλ ἀδικαιολόγητη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς καταδίκασε καὶ τοὺς ἔλεγε ὀλοφάνερα, γιατί, ἐνῶ αὐτὸς ἦταν πού μὲ μύριους ὅσους τρόπους τοὺς εὐεργέτησε, ἐκεῖνοι προχωρώντας σὲ δίχως μέτρο ἀνησία λύπησαν ἄμετρα τὸν

54. Ψαλμ. 62, 9.

οὐ μετρίως τὸν σεσωκότα, τὸ τοῦ μετανοοῦντος εὐθύς εἰσφέρεται πρόσωπον, οἶονεῖπως κλαίοντος ἐπὶ τε τοῖς ἤδη προεπτιασμένοις, καὶ ζητοῦντος ἀναμαθεῖν, τίνα δὴ τρόπον διακρούσαιτο τὰ ἐγκλήματα, καὶ τῶν Θεῶ φιλάτων ἀντέχοιτο σπουδασμάτων. Φησὶ τοῖς 5 νυν «Ἐν τίνι καταλάβω τὸν Κύριον;». Τί γὰρ προσοίσω, φησὶ, τί δὲ δράσαμι λοιπόν, ὃ οὕτω προσκεκρουκώς; Ἄρα δὴ μόσχους ἱερουργῶν νέους τε καὶ ἀπαλούς ἔσομαι καθαρός; Ἐπαινέσει δέ με Θεός εἰ ἐλοίμην ὀλοκαντοῦν; Εὐροίμι δ' αὐτόν, τουτέστιν ἐγγύς ἔσομαι καὶ εἰς οἰκειότητα παραδεχθήσομαι τὴν πνευματικὴν, εἰ 10 καὶ πολὺ πλῆθος ἀναθειὴν θρεμμάτων; Ἄλλ' ἐκεῖνα παρεῖς, τῶν τῆς ἐμῆς κοιλίας ἄψομαι καρπῶν· εὐαρεστήσω δὲ ἄρα καταθύσας αὐτῷ τῶν ἐμῶν τέκνων τὸ ἐξαιρέτον, τουτέστι τὸ πρωτότοκον; Ταῦτά τινος οἶονεῖπως διασκεπτομένου καὶ λέγοντος, ἀποκρίνεται πάλιν ὁ προφήτης καὶ φησιν ἐν Πνεύματι· Οὐκ ἀσυμφανές τὸ χρῆμα, 15 καὶ οὐ σὺν ἰδρωτί ληπτόν. Οἶσθά που πάντως τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ· Ἀκήκοας τὸ δοκοῦν καὶ φίλον αὐτῷ. Τοιγαροῦν ἐνδοιάξεις, ἄνθρωπε; Ζητεῖ γὰρ παρὰ σοῦ τι ἕτερον ὃ τῶν ὄλων Θεός, ἢ ὅτι δὴ μόνον τὸ ποιεῖν κρῖμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου; Τὸ μὲν οὖν ποιεῖν κρῖ- 20 μα, τὸ κατεργάζεσθαι καὶ πληροῦν ἐστὶ τὴν δικαιοσύνην (κρῖμα γὰρ ἢ δικαιοσύνη), τὸ δὲ ἀγαπᾶν ἔλεος, τῆς φιλαλληλίας ἔχει τὰ ἀντήματα καὶ τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης καταπλουτεῖ τὴν δόξαν. Τὸ δὲ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, τὸ εἰς πᾶν ὁτιοῦν εὐπειθές καὶ εὐήνιον ὑποφαίνει.

25 Δεῖν δὲ καὶ ἡμᾶς ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος ἐνδύσασθαι μὲν «τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ὑποδήσασθαι δὲ καὶ τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης», τουτέστι Χριστοῦ προσεπιτάττει δέ, λέγων «Ἐνδύσασθε σπλάγχνα οἰκτιρισμῶν», καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Γίνεσθε οἰκτιριμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰ- 30 κτιριμων ἐστί». Ταῦτα φίλη τε καὶ ἀξιόληπτος θυσία Θεῶ, ὁσμὴ νοητῶν ὀλοκαντωμάτων ὑπὲρ αἷμα καὶ καπνοῦς καὶ λιθανωτόν. Τὰ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν τύποις, τὰ δὲ αὐτὴν εὐωδιάζει Θεῶ τὴν ἀλήθειαν, ὅς καὶ δι' ἑτέρου προφήτου φησὶν· «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ, ἢ ὀλοκαντώματα». Ἐπιτῆρει δὲ ὅπως τὸ μὲν

σωτήρα τους, εἰσάγει ἀμέσως ἐκεῖνον πὺ μετανοεῖ, πὺ κλαίει κατὰ κάποιον τρόπο γιὰ ὅσα ἤδη ἔχει ἁμαρτήσῃ καὶ ζητεῖ νὰ μάθει μὲ ποῖο τρόπο θὰ διαγράψῃ τὰ ἐγκλήματα τοῦ καὶ θὰ ἐπιδοθεῖ σ' αὐτὰ πὺ εἶναι τὰ πλέον ἀγαπητὰ στὸν Θεό. Λέγει λοιπὸν «Ποῦ θὰ βρῶ τὸν Κύριο;». Τί νὰ τοῦ προσφέρω, λέγει, τί νὰ κάνω πὰ ἐγὼ πὺ τόσο ἔσφαλα; Ἄραγε θυσιάζοντας μοσχάρια νέα καὶ τρυφερά, θὰ γίνω καθαρὸς; Θὰ μὲ ἐπαινέσῃ ὁ Θεὸς ἐμένα ἂν θελήσω νὰ τοῦ προσφέρω ὀλοκαυτώματα; Θὰ μπορέσω νὰ τὸν βρῶ; δηλαδὴ θὰ βρεθῶ κοντὰ τοῦ καὶ θὰ γίνω δεκτὸς σὲ οἰκειότητα πνευματικὴ, ἂν τοῦ ἀφιερῶσω μεγάλο πλῆθος θρεμμιάτων; Ἄλλ' ἀφήνοντας ἐκεῖνα, ἄς προσφύγω στοὺς καρποὺς τῶν σπλάγχων μου. Θὰ τοῦ γίνω ἄραγε εὐάρεστος ἂν τοῦ θυσιάσω τὸ ἐκλεκτὸ ἀπὸ τὰ παιδιά μου, δηλαδὴ τὸ πρωτότοκο; Αὐτὰ σκεπτόμενος κατὰ κάποιον τρόπο κάποιος καὶ λέγοντας, ἀποκρίνεται πάλι ὁ προφήτης καὶ λέγει φωτισμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα: Τὸ πρῶγμα εἶναι φανερὸ καὶ δὲν χρειάζεται κόπος νὰ τὸ καταλάβῃς. Γνωρίζεις ὅπωςδὴποτε τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; ἄκουσες τί θέλει καὶ τί τοῦ εἶναι ἀρεστό. Γιατί λοιπὸν, ἄνθρωπε, διστάζεις; Σοῦ ζητεῖ κάτι ἄλλο ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἀπὸ τὸ νὰ εἶσαι δίκαιος μόνον στὴν κρίση, νὰ ἀγαπᾷς τὴν εὐσπλαγχνία καὶ νὰ εἶσαι πρόθυμος νὰ πορεύῃσαι μαζὶ μὲ τὸν Κύριο τὸν Θεό σου; Τὸ νὰ κάνει λοιπὸν κανεὶς δίκαια κρίση σημαίνει νὰ ἐνεργεῖ καὶ νὰ κρίνει μὲ δικαιοσύνη (γιατί κρίμα εἶναι ἢ δικαιοσύνη), ἐνῶ τὸ ν' ἀγαπᾷ τὴν εὐσπλαγχνία σημαίνει νὰ ἔχει τὰ καυχήματα τῆς φιλαλληλίας καὶ νὰ ἔχει πλούσια τὴ δόξα ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Τὸ νὰ εἶναι τέλος πρόθυμος νὰ ἀκολουθεῖ τὸν Κύριο ὑποδηλώνει τὴν εὐπείθεια σὲ ὅλα καὶ τὴν ὑπακοή.

Πρέπει ὅμως καὶ ἐμεῖς, εἴτε ὁ μακάριος Παῦλος, «νὰ φορέσουμε τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ νὰ ποδεθοῦμε γιὰ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης»⁵⁵, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ. Προσ-τάζει ἀκόμα καὶ λέγει: «Ἀποκτήστε καρδιὰ σπλαχνικὴ»⁵⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγει: «Γίνεσθε εὐσπλαγχνοι, ὅπως εὐσπλαγχνος εἶναι καὶ ὁ Πατέρας σας»⁵⁷. Αὐτὰ εἶναι ἀγαπητὴ καὶ ἄξια πρὸς ἀποδοχὴ θυσία γιὰ τὸν Θεό, ὁσμὴ πνευματικῶν ὀλοκαυτομάτων ἀνώτερη ἀπὸ τὸ αἷμα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὸ λιβάνι. Γιατὶ ἐκεῖνα περιλαμβάνονταν στοὺς τύπους, ἐνῶ αὐτὰ στέλνουν τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια ὡς εὐωδία στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ἄλλον προφήτη λέγει: «Ἀγάπη θέλω, καὶ ὄχι θυσία, καὶ γνώση τοῦ Θεοῦ, παρὰ ὀλοκαυτώματα»⁵⁸. Πρόσεχε πῶς τὸ πρόσωπο τοῦ μετανοημέ-

τοῦ μεταγινώσκοντος πρόσωπον τὰς κατὰ νόμον θυσίας πληροῦν ἐσκέπτετο, Θεὸς δὲ προαναφαίνων ὡς ἀδρανῆς μὲν ἐστὶ, καὶ ἀνικάνως ὁ νόμος ἔχει πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας, παραπολὺ δὲ ἀμείνων καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερκεκμημένη τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἡ
 5 δύναμις, ἀπαράδεκτα μὲν ὥσπερ ποιεῖται τὰ κατὰ τὸν νόμον, ἔφη δὲ ὅτι θελητὸν τῷ Θεῷ τὸ ποιεῖν κριμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τὰ ἀντήματα.

10 *Στίχ 9. «Φωνὴ Κυρίου τῇ πόλει ἐπικληθήσεται, καὶ σώσει φοβουμένους τὸ ὄνομα αὐτοῦ».*

NZ. Καὶ δι' ἑτέρου τρόπου καθίστησιν ἐναργές, ὅτι τῆς δι' αἱμάτων προσαγωγῆς οὐδεὶς ὁ καρπός, ὀνήσειε δ' ἂν οὐ μετρίως τινὰ τῆς πνευματικῆς λατρείας ἡ δύναμις. Τέθεικε δὲ τὴν «φωνήν» ἐν τούτοις ἀντὶ τοῦ «ὀνόματος», ἦτοι τῆς «ἐπικλήσεως». Ὁμοιον
 15 δὲ ὡς εἰ λέγοι τυχόν· Εἰ ἐπιφημίζοιτο τῇ πόλει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πάντη τε καὶ πάντως σωθήσεται. Μὴ γὰρ οἰηθῆς, ἄνθρωπε, φησί, ταῖς δι' αἱμάτων ἐφήδεσθαί με θυσίαις, μηδὲ ἀσεβῆ καὶ ἄνομον ἠγεῖσθαι πόλιν εἰ μὴ προσάγοι μόσχους εἰς ὄλοκαύτωσιν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὄλως σώσαιμι κινδυνεύουσαν, βουθυτεῖν ἠρημένην, κἂν μη-
 20 λοσφαγίαις μὲν καθαμιάττοι τὸ θυσιαστήριον, ἔλοιτο δὲ καὶ κριῶν προσάγειν ἀγέλας, ἀρκέσει δὲ μᾶλλον εἰς σωτηρίαν αὐτῇ τὸ ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἐμὴ γὰρ πάντως ἢ τὰ ἐμὰ τιμῶσα κράτη, καὶ τὰ ἐμοὶ θυμῆρη δρωσά τε ἀμελλητι καὶ φρονεῖν ἐλομένη. Τότε σώσω τοὺς φοβουμένους ἐμέ. Οὐκοῦν ὅτε καὶ Θεοῦ λεγόμεθα, τότε καὶ δεδίαμεν αὐτόν, καὶ παρ' αὐτοῦ σωζόμεθα, καὶ τῆς πνευματικῆς λατρείας ἡ δύναμις τοιάδε νοοῖτ' ἂν εἰκότως. Ἐφη τι τοιοῦτον ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· Ὑκούσων λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἐγὼ. Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε, τὰ δὲ
 30 ὄλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός». Εἶτα τούτοις ἐπενεγκῶν, ὡς οὐ φάγεται κρέα ταύρων, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐκπίοι τὸ τράγων αἷμα, πάλιν φησί· «Θύσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με».

νου σκεφτόταν νὰ ἐκτελεῖ τὶς θυσίες τοῦ νόμου, ἐνῶ ὁ Θεὸς, προαγγέλλοντας ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀδρανὴς καὶ ἀνίκανος νὰ καθαρίσει τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ πολὺ ἰκανότερη καὶ ἀσύγκριτα ἀνώτερη εἶναι ἡ δύναμη τῆς σύμφωνης μὲ τὸν Χριστὸ ζωῆς, καθιστᾷ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπαράδεκτα τὰ προστάγματα τοῦ νόμου, ἐνῶ εἶπε ὅτι αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Θεὸς εἶναι τὸ νὰ πράττει τὰ ἔργα δικαιοσύνης, ν' ἀγαπᾷ τὴν εὐσπλαγχνία καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ πορεύεται μαζί του. Αὐτὰ εἶναι τὰ καυχήματα τῆς σύμφωνης μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ ζωῆς.

Στίχ. 9. «Τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ ἐπικαλεσθεῖ ἡ πόλη καὶ θὰ σώσει ἐκείνους ποὺ φοβοῦνται τὸ ὄνομά του».

57. Κάνει φανερό καὶ μὲ ἄλλο τρόπο ὅτι ἡ προσφορὰ μὲ τὸ αἷμα δὲν περιέχει κανένα καρπὸ, ἐνῶ ἡ δύναμη τῆς πνευματικῆς λατρείας θὰ ὠφελήσει κάποιον ὅχι καὶ λίγο. Ἐδῶ χρησιμοποίησε τὴ λέξη «φωνή» ἀντὶ τοῦ «ὀνόματος», ἥτοι «τῆς ἐπίκλησης». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει τυχόν Ἐάν γίνεται στὴν πόλη ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως δὴποτε αὐτὴ θὰ σωθεῖ. Γιατὶ λέγει· Μὴ νομίσεις, ἄνθρωπε, ὅτι ἐγὼ εὐχαριστιέμαι μὲ τὶς θυσίες μὲ αἷμα, οὔτε ὅτι θεωρῶ μὰ πόλη ἀσεβῆ καὶ ἄνομη ἂν δὲν μοῦ προσφέρει μοσχάρια γιὰ ὀλοκαύτωση, ἀλλ' οὔτε γενικὰ θὰ τὴ σώσω ἂν κινδυνεύει, ἂν θελήσει νὰ θυσιάσει βόδια καὶ ἂν μὲ θυσίες προβάτων γέμιζε μὲ αἷματα τὸ θυσιαστήριον καὶ ἤθελε νὰ προσφέρει καὶ κριαριῶν κοπάδια, ἀλλὰ θὰ ἀρκεῖ μᾶλλον γιὰ τὴ σωτηρία τῆς νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δική μου ὅπως δὴποτε πόλη εἶναι αὐτὴ ποὺ τιμᾷ τὴ δύναμή μου καὶ σπεύδει χωρὶς ἀναβολὴ νὰ πράττει καὶ νὰ θέλει νὰ φρονεῖ ὅσα μ' εὐχαριστοῦν. Τότε θὰ σώσω αὐτοὺς ποὺ μὲ φοβοῦνται. Ἄρα λοιπὸν ὅταν λεγόμεθα τοῦ Θεοῦ, τότε καὶ φοβούμεστε (σεβόμεστε) αὐτόν, καὶ σωζόμεστε ἀπὸ αὐτόν, καὶ αὐτὴ εὐλογία θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ δύναμη τῆς πνευματικῆς λατρείας. Κάτι τέτοιο εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβὶδ· «Ἀκουσέ με, Ἰσραὴλ, ἐσὺ ὁ λαὸς μου, γιατί θὰ σοῦ μιλῆσω καὶ θὰ σὲ βεβαιώσω· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σου. Δὲν θὰ σὲ ἐλέγξω γιὰ τὶς θυσίες σου, γιατί τὰ ὀλοκαυτώματά σου τὰ ἔχω μπροστὰ μου πάντοτε»⁵⁹. Ἐπειτα προσθέτοντας σ' αὐτὰ ὅτι «Δὲν θὰ φάει κρέας ταύρων οὔτε θὰ πιεῖ αἷμα τράγων»⁶⁰, λέγει πάλι· «Πρόσφερε στὸν Θεὸ θυσία αἰνέσεως καὶ ἀπόδωσε στὸν ὕψιστον τὶς προσευχές σου, καὶ τότε νὰ μὲ ἐπικαλεσθεῖς τὴν ἡμέρα τῆς λύτης σου, καὶ θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ αὐτὴν καὶ θὰ μὲ δοξολογήσεις»⁶¹.

Στίχ. 9-10. «Ἄκουε φυλή, καὶ τί κοσμήσει πόλιν; Μὴ πῦρ καὶ οἶκος ἀνόμων θησαυρίζων θησαυροὺς ἀνομίας καὶ μετὰ ὑβρεως ἀδικίας;».

ΝΗ'. Κατὰ φυλὰς γὰρ καὶ γένος κατωκῆκασι τὴν Ἰουδαίων, 5 καὶ μέντοι καὶ τὴν Σαμάρειαν, οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, κατακληροδοτοῦντος αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν Ἰησοῦ, τοῦ ἐπίκλην Ναυῆ. Διαλέγεται τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ ἰδικῶς ἐκάστη, καὶ πάσαις. «Ἄκουε» δὴ οὖν, «ὦ πᾶσα φυλή», σώζεται μὲν πόλις ἥπερ ἂν ἐπιφημίζοιτο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Περιόψεται γὰρ οὐδαμῶς τοὺς 10 φοβουμένους αὐτόν, ἀλλ' ἔσται τεῖχος ἀπόρθητον, κόσμημά τε καὶ δόξα τοῖς ἐθέλουσι κατορθοῦν τὸ θεοφιλές. Εἰ δὲ δὴ βούλεσθε, φησί, καὶ τὸ ἐναντίον ἰδεῖν, τί κοσμήσει πόλιν; Οἶκος ἀνόμων, ἢ μετὰ ὑβρεως ἀδικία; Ἔρα, φησί, διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν εἰ δαπανῶτο πόλις ὑπὸ πυρὸς ταῖς τῶν πολεμίων ἀλοῦσα χερσίν, 15 εὐσχήμων ἔσται καὶ καλὴ, λαμπρὰν δὲ αὐτὴν καὶ εὐκλεεστάτην ἀποφήνειεν ἂν οἶκος ἀνόμων, ὁ θησαυρίζων θησαυροὺς ἀδικίας, ὠφελήσει δὲ αὐτὴν μετὰ ὑβρεως ἀδικία; Ἄλλ' ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς τῶν ὀρθᾶ φρονεῖν εἰωθότων, ὅτι δυσκλεᾶ καθίστησι τὰ τοιάδε. Οὐ γὰρ ἂν ἦλω πόλις, καὶ δεδαπάνητο πυρὶ μὴ οὐχὶ πάντως 20 προσκρούσασα διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν. Τί τοίνυν μεθέντες, φησί, τὰ δι' ὧν ἂν σώζοιτό τε καὶ κατακαλλύνοιτο πόλις, ζηλωτὰ πεποιήσθε μᾶλλον τὰ κατασίνεσθαι πεφυκότα, τετιμῆκατε δὲ τὰ δι' ὧν ἂν ὀρώτο αἰσχρά τε καὶ ἀκαλλῆς, πονηροὺς ἔχουσα τοὺς οἰκήτορας, ἐρασιχρημάτους καὶ ἀδίκους καὶ θησαυρίζοντας ἀνο- 25 μίαν;

Στίχ. 11-12. «Καὶ εἰ δικαιωθήσεται ἐν ζυγῷ ἄνομος, καὶ ἐν μαρσίππῳ στάθμια δόλου, ἐξ ὧν τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἀσεβείας ἐνέπλησαν, καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ἐλάλουν ψεύδη, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑψώθη ἐν τῷ στόματι αὐτῶν;

30 ΝΘ. Ἔρα γὰρ οἶεσθε, φησίν, ἐν ζυγῷ δικαιωθήσεσθαι τὸν ἄνομον, τουτέστιν εἰ δοκιμάζοιμι καὶ οἶονεὶ ταλαντεύοιμι τὸν ἐκάστου βίον τῶν ἀδίκων, δικαιοσύνης τοῖς ἀδίκους ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀνέχεσθαι ποτε τὸν ἀφιλάρετον ἐμὲ πεπιστεύκατε; Τοὺς δὲ ἐν μαρσίππῳ στάθμια δόλου, τουτέστι τοὺς ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀνισό-

Στίχ. 9-10. «Ἄκουσε, φυλή τοῦ Ἰσραηλ· ποιὸ πρῶγμα στολίζει τὴν πόλη; Μήπως ἡ φωτιά καὶ τὸ ἀρχοντικὸ τῶν παρανόμων, ποὺ θησαυρίζουν θησαυροὺς παράνομους μὲ ἀλαζονεία καὶ ἀδικία;».

58. Κατὰ φυλὲς καὶ γένος κατοίκησαν τὴν Ἰουδαία, καὶ βέβαια καὶ τὴ Σαμάρεια, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ σύμφωνα μὲ τὴν κληροδοσία τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ποὺ τοὺς ἔκανε ὁ Ἰησοῦς ὁ ἐπικαλούμενος τοῦ Ναυῆ. Ἄπευθύνεται λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ σὲ κάθε μία χωριστὰ καὶ σὲ ὅλες ἀπὸ κοινού. «Ἄκουε» λοιπὸν τώρα, «ὡς κάθε φυλή ἐσύ»· σώζεται βέβαια ἡ πόλη στὴν ὁποία ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γιατί δὲν θὰ ἀδιαφορήσει καθόλου γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν φοβοῦνται, ἀλλὰ θὰ τοὺς εἶναι τεῖχος ἀπόρητο, κόσμημα καὶ δόξα σὲ ὅσους θέλουν νὰ ἐκτελοῦν τὸ ἀρεστὸ στὸν Θεό. Ἄν ὅμως θέλετε νὰ δεῖτε, λέγει, καὶ τὸ ἀντίθετο, ποιὸ θὰ εἶναι τὸ κόσμημα τῆς πόλης; Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν παρανόμων, ἢ ἡ ἀτιμωτικὴ ἀδικία; Ἄραγε, λέγει, ἂν ἐξολοθρευόταν μιὰ πόλη, ἐξαιτίας τῆς πολλῆς ἁμαρτίας τῆς, ἀπὸ φωτιά πέφτοντας στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, θὰ εἶναι ὠραία καὶ καλή, ἀλλὰ καὶ θὰ τὴ δείξει λαμπρὴ καὶ ἔνδοξη τὸ ἀρχοντικὸ τῶν παρανόμων, αὐτὸς ποὺ θησαυρίζει θησαυροὺς ἀδικίας, ἢ θὰ τὴν ὠφελήσει ἢ ἀτιμωτικὴ ἀδικία; Δὲν θὰ ἀμφισβητήσει ὅμως κανένας ἀπὸ ὅσους σκέπτονται ὀρθά, ὅτι αὐτὰ δυσφημοῦν τὴν πόλη. Γιατί δὲν θὰ κυριευόταν μιὰ πόλη καὶ δὲν θὰ τὴν ἐξαφάνιζε ἡ φωτιά, ἂν δὲν εἶχε προσκρούσει στὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν τῆς. Γιατί λοιπὸν, λέγει, ἀφήνοντας ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ σωθεῖ καὶ νὰ κοσμηθεῖ μιὰ πόλη, ποθήσατε μᾶλλον αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους καταστρέφουν, καὶ τιμήσατε αὐτὰ ποὺ τὴν κάνουν νὰ φαίνεται αἰσχρὴ καὶ ἀσχημὴ, ἔχοντας πονηροὺς κατοίκους, φιλοχρήματους καὶ ἀδικούς καὶ γεμάτους ἀπὸ ἄδικα πλοῦτη;

Στίχ. 11-12. «Μήπως θὰ δικαιωθεῖ ὁποῖος ζυγίζει παράνομα καὶ ἔχει στὸ σάκκο του ζύγια δόλου, μὲ τὰ ὁποῖα γέμισαν τὸν πλοῦτο τους μὲ ἀσέβεια, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλης ποὺ λένε ψέματα καὶ ἡ γλῶσσα τους βγάζει ἀπὸ τὸ στόμα τους λόγια ἀλαζονικά;».

59. Ἄραγε νομίζετε, λέγει, ὅτι ὁ ἄνομος θὰ δικαιωθεῖ μὲ τὸ ζύγισμα; Δηλαδή ἂν δοκιμαζόταν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ζυγίζόταν ἢ ζωὴ καθενὸς ἀδίκου, πιστεύετε ὅτι ὁ μὴ φίλος τῆς ἀρετῆς θὰ θελήσει ποτὲ νὰ δώσει ψῆφο δικαιοσύνης στοὺς ἀδικούς; Κι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν στὸ σάκκο

τητος καὶ φιλοκερδεΐας ἐκτόπου καταπλουτεῖν ἐθέλοντας διαφυγεῖν δύνασθαι νενομίκατε τὴν ὀργήν; Ἀπὸ γὰρ τοιούτων λημμιάτων τὸν «πλουῦτον αὐτῶν ἀσεβείας ἐνέπλησαν». Γεγόνασι δὲ καὶ ψευῆσαι καὶ ἀλαζόνες Παρέπεται γὰρ αἰεὶ τὸ μὲν ψεύδεσθαι φι-
 5 λεῖν τοῖς τῆς ἀνισότητος ἐρασταῖς, καὶ λημμιάτων αἰσχροῶν ἠττωμένοις καὶ φιλοκερδεΐας, μεγαληγορία δὲ καὶ ὑπεροψία τοῖς ἤδη πεπλουτηκόσιν. Ἔχουσιν ἐν μαρσίπποις στάθμια δόλου καὶ οἱ τῶν ἀνοσίων δὲ δογμάτων εὔρεται, οἱ «πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες», καὶ τὸν τῶν ἀπλουστέρων ὑποτρέχοντες νοῦν ἀπάταις
 10 καὶ δόλοις, καὶ πλουτουῦντες μὲν διὰ τοῦ θηραῖσθαι πολλούς, πλὴν ἀσεβείας ἐπίμεστον τὸν τοιοῦτον ἑαυτοῖς συναγείροντες πλουῦτον, λαλοῦσιν ὁμολογουμένως ἀτρεκέες μὲν οὐδέν, παρὰσημα δὲ καὶ ψευδῆ, καὶ ταῖς ἐξ ἀπάτης κομψείαις οἴονεὶ κατακεχρωσμένα. Ὑψοῦσι δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν γλῶτταν οἱ τοιοῖδε πάλιν, «ἀδικί-
 15 αν λαλοῦντες κατὰ Θεοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ «Ἀποφθεγγόμενοι τὰ τῆς ματαιότητος ὑπέρογκα ῥήματα», οἷς ἀκόλουθον εἰπεῖν «Ἔκουε, φυλή, καὶ τί κοσμήσει πόλιν; μὴ πῦρ ἢ οἶκος ἀνόμων θησαυρίζων θησαυροὺς ἀνομίας, καὶ μεθ' ὕβρεως ἀδικίας;». Οὐ γὰρ εἰς κόσμον αὐτοῖς, ἀλλ' εἰς δίκην ἔσται τὸ τῆς κολά-
 20 σεως πῦρ. Ἐπειδὴ δὲ οἶκοι γεγόνασι θησαυρίζοντες ἀνομίαν, εἰς ἄραν ἔσονται καὶ δίκην καὶ ἐν παντὶ πεσοῦνται κακῶ.

Στίχ. 13-16. «Καὶ ἐγὼ ἄρξομαι τοῦ πατάξαι σε καὶ ἀφανιω
 σε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου. Σὺ φάγεσαι καὶ οὐ μὴ ἐμπλη-
 25 σθῆς, καὶ ἐξώσω σε ἐν σοί, καὶ καταλήψη καὶ οὐ μὴ διασωθῆς, καὶ ὅσοι ἂν διασωθῶσιν εἰς ῥομφαίαν παραδοθήσονται· σὺ σπερεῖς καὶ οὐ μὴ ἀμήσης, σὺ πιέσεις ἐλαίαν καὶ οὐ μὴ ἀλείψη ἔλαιον, καὶ οἶνον καὶ οὐ μὴ πῖντε, καὶ ἀφανισθήσεται νόμιμα λαοῦ μου. Καὶ ἐφύλαξας τὰ δικαιώματα Ζαμβροὶ καὶ πάντα τὰ ἔργα οἴκου Ἀχαάβ, καὶ ἐπορεύθητε
 30 ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτῶν, ὅπως παραδώσω σε εἰς ἀφανισμόν καὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτὴν εἰς συρισμόν, καὶ ὄνειδῆ λα-
 ῶν λήψεσθε».

Ἐ: Ἐπειδὴ γὰρ οἶκοι γεγόνασιν ἀσεβῶν θησαυρίζοντες

ζύγια δόλου, δηλαδή ὅσοι θέλουν νὰ πλουτοῦν ἀπὸ πλεονεξία καὶ ἀνισότητα καὶ φιλοκέρδεια, νομίζετε ὅτι θὰ διαφύγουν τὴν ὀργή; Γιατὶ ἀπὸ τέτοιες ἀπολαβὲς «γέμισαν μὲ ἀσέβεια τὸν πλοῦτο τους». Κι ἐπὶ πλέον ἔγιναν ψεῦτες καὶ ἀλαζόνες. Γιατὶ πάντοτε ἀκολουθεῖ τὸ ψεῦδος τοὺς φίλους τῆς ἀνισότητος (ἀδικίας) καὶ αὐτοὺς ποὺ παρασύρονται ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ κέρδη καὶ τὴ φιλοκέρδεια, ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἤδη πλουτήσῃ, τὰ μεγάλα λόγια καὶ ἡ ὑπεροψία. Ἔχουν στοὺς σάκκους τους σταθμὰ δόλου οἱ ἐφευρέτες τῶν ἀσεβῶν δογμάτων, «αὐτοὶ ποὺ διαστρέφουν ὅλα τὰ ὀρθά»⁶², καὶ ὑπονομεύουν τὸ νοῦ τῶν πιὸ ἀπλῶν μὲ ἀπάτες καὶ δόλους, καὶ πλουτοῦν βέβαια προσελκύοντας κοντὰ τους πολλοὺς, πλην ὅμως ὁ πλοῦτος αὐτὸς ποὺ συγκεντρώνουν εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἀσέβεια, δὲν λένε ὁμολογουμένως τίποτα τὸ ἀληθές, ἀλλὰ εἶναι κίβδηλα καὶ ψεύτικα τὰ λόγια τους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χρωματισμένα μὲ ἀπατηλὰ λεπτόλογα. Ἀνοίγουν ἐπίσης τὸ στόμα τους οἱ τέτοιου εἴδους ἄνθρωποι μὲ τρόπο ὑπεροπτικό, ἐκσφενδονίζοντας σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ «ἄδικα λόγια ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»⁶³, «ἐκφωνώντας τὰ ὑπέρογκα λόγια τῆς ματαιότητος»⁶⁴, στοὺς ὁποίους ἐπόμενο εἶναι νὰ ποῦμε· «Ἄκουσε, φυλὴ τοῦ Ἰσραὴλ, ποιοῦ πρᾶγμα θὰ στολίσει τὴν πόλη; μήπως ἡ φωτιὰ ἢ τὸ ἀρχοντόσπιτο τῶν ἀνόμων ποὺ θησαυρίζουν θησαυροὺς παρανομίας μὲ ἀλαζονεῖα καὶ ἀδικία;». Γιατὶ δὲν εἶναι στολισμὸς τους, ἀλλὰ τιμωρία τους ἡ φωτιὰ τῆς κόλασης. Ἐπειδὴ ὅμως ἔγιναν σπίτια ποὺ θησαυρίζουν ἀνομία, θὰ δεχθοῦν τὴν κατάρα καὶ τὴν τιμωρία καὶ θὰ πέσουν σὲ κάθε κακό.

Στίχ. 13-16. «Καὶ ἐγὼ θὰ ἀρχίσω νὰ σὲ χτυπῶ, καὶ θὰ σὲ ἀφανίσω μέσα σὲς ἁμαρτίες σου. Ἐσὺ θὰ φᾶς καὶ δὲν θὰ χορτάσεις. Θὰ σὲ βγάλω μέσα ἀπὸ τὰ δικά σου μὲ τοὺς δικούς σου, καὶ θὰ συλληφθεῖς καὶ δὲν θὰ διασωθεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσοι σωθοῦν θὰ παραδοθοῦν στὴ ρομφαία. Ἐσὺ θὰ σπείρεις καὶ δὲν θὰ θερίσεις, θὰ ἐκθλίψεις ἔλιές καὶ δὲν θ' ἀλειφθεῖς μὲ λάδι, θὰ βγάλετε κρασί καὶ δὲν θὰ πιεῖτε, καὶ θὰ ἀφανισθοῦν τὰ νόμιμα δικαιώματα τοῦ λαοῦ μου. Φύλαξες τὰ προστάγματα τοῦ Ζαμβοὶ καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ οἴκου Ἀχαάβ, καὶ πορευθήκατε στοὺς δρόμους ἐκείνου, γιὰ νὰ σὲ παραδώσω σὲ ἀφανισμό καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς σὲ σφυρίγματα ἀποδοκιμασίας, καὶ νὰ δεχθοῦν τοὺς ὄνειδισμούς τῶν λαῶν».

60. Ἐπειδὴ ἔγιναν σπίτια ἀσεβῶν ποὺ εἶχαν θησαυρίσει ἀνομία καὶ

ἀνομίαν καὶ συναγείροντες πλοῦτον ἐξ ἀδικιῶν, λοιπὸν ἀπειλεῖ
 τὴν δίκην, καὶ τῶν ἔσεσθαι προσδοκωμένων τὴν ἔφοδον ἐν ἀρ-
 χαῖς ἤδη πως τεθεῖσθαι φησιν, ὡς ἀναλόγως τοῖς πταιίσμασι κατ'
 αὐτῶν ἔσεσθαι τὸν ἀφανισμόν. Καταπτοεῖ δὲ χρησίμως, καὶ τοῖς
 5 τῶν ἐσομένων δεύμασι καθαπερεῖ τινι μονονουχί χαλινῷ περιτρέ-
 πει πρὸς τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὰ βελτίω, καὶ τοῖς δευτέροις ἐκμειλίσ-
 σεσθαι Θεόν. Ἀπαριθμεῖται δὲ ὥσπερ, καὶ ἐν ὄψει τίθεται τὰς
 πληγὰς. Λιμῶν τε γὰρ αὐτοὺς κολασθήσεσθαι, φησί, καὶ ταῖς τῶν
 ἐπιτηδείων ἐνδείαις, καὶ αὐτοὺς ἐν ἑαυτοῖς ἐξολοθρευθήσεσθαι,
 10 καὶ καταληφθήσεσθαι μὲν, οὐ μὴν ἔτι καὶ διαδράναι παντελῶς.
 Ἄλλ' εἰ καὶ τινες ὄλως τὰ παραντίκα βλάβη φυγεῖν ἰσχύσειαν,
 τούτους ἀλώσεσθαι, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἔργον τε γενήσεσθαι τῆς
 ἐτέρων ῥομφαίας. Ἐκεῖνο δὲ ἔοικεν ἡμῖν διὰ τούτου δηλοῦν.
 Πλεῖστοι μὲν γὰρ ὅσοι κекίνηνται πόλεμοι κατὰ τῶν ἐξ Ἰσραήλ,
 15 ἤγουν κατὰ παντός τοῦ Ἰούδα, πλὴν οὐκ ἀεὶ παρ' ἐχθρῶν, ὠπλί-
 ζοντο δὲ καὶ αὐτοὶ κατὰ σφῶν αὐτῶν, ὡς ποτὲ μὲν τὸν Ἐφραῖμ,
 ἦτοι τὰς δέκα φυλάς, κατεξανίστασθαι τοῦ Ἰούδα, ποτὲ δὲ καὶ
 τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις αὐτοῖς καταστρατεύεσθαι τοῦ Ἐ-
 φραῖμ· οὐκ εὐαρίθμητοι δὲ διολώλασι πόλεις, ὡς αὐτοὺς ἐν ἑαυ-
 20 τοῖς ἐξωσθῆναι πολλάκις καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διωκομέ-
 νους ἐκ πόλεων, καταλαβεῖν μὲν ἑτέρας, πλὴν ἀλῶναι καὶ κατὰ
 καιρούς, ἢ Σύρων ἐμβεβληκότων καὶ τῶν τῆς Δαμασκοῦ βασιλέ-
 ων, ἢ καὶ αὐτῶν που τάχα Περσῶν τε καὶ Μήδων. Τοῦτο οἶμαί
 ἐστι τό, «Ἐξώσω σε ἐν σοὶ καὶ καταλήψη καὶ οὐ μὴ διασωθῆς,
 25 καὶ ὅσοι ἂν διασωθῶσιν εἰς ῥομφαίαν παραδοθήσονται».

Ὅτι δὲ καὶ τῆς ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίας ἐστερημένοι, καὶ ταῖς
 τῶν ἀναγκαίων ἐνδείαις ἐκτετηγμένοι διαδιώσσονται μὲν ἀθλίως,
 ἀποτίσουσι δὲ δίκας τῶν ἀνοσιῶς αὐτοῖς εἰργασμένων, καθίστη-
 σιν ἐναργές διὰ γε τῶν ἐφεξῆς. «Σπερεῖς», γὰρ φησι, «καὶ οὐκ
 30 ἀμῆσεις», καταφθείροντος, οἶμαι, Θεοῦ τοὺς καρπούς, καὶ «πιέ-
 σεις μὲν ἐλαίαν αὐτός (ἐλαιοφόρος γὰρ ἢ Σαμαρειτῶν χώρα), ἔση
 δὲ οὕτως ἐλαίου, φησὶν, ἐνδεής, ὡς μηδ' ἂν εἰ ἔλοιο, πρὸς ἀλοι-
 φὴν εὐρεῖν εὐπορῆσαί που τάχα. Πολυαμπέλου δὲ λίαν οὔσης
 ὑμῖν τῆς χώρας καὶ εὐοινοῦσης ἄγαν, ὡς καὶ πόλεσιν αὐτὸν δια-
 νέμειν ἑτέραις, οὐκ ἂν εὐροῖς πιεῖν αὐτός Ἀργήσει δὲ καὶ τὰ νόμι-

εἶχαν συγκεντρώσει πλοῦτο ἀπὸ ἀδικίες, τοὺς ἀπειλεῖ στὴ συνέχεια μὲ τιμωρία, καὶ λέγει ὅτι ὅσα ἦταν προσδοκώμενα, ἔχει ἤδη ἀρχίσει κατὰ κάποιον τρόπο ἢ ἔφοδός τους, ὥστε ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματά τους νὰ εἶναι καὶ ἡ καταστροφή τους. Καὶ τοὺς φοβίζει κατὰ τρόπο ὠφέλιμο καὶ μὲ τὸ φόβο ἐκείνων πὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν σὰν μὲ χαλινάρι κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς στρέφει σὺ νὰ θελήσουν νὰ πράξουν τὰ καλύτερα, καὶ μὲ τὰ δεύτερα νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Θεό. Καὶ ἀπαριθμεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ παρουσιάζει τὰ πλήγματα. Γιατὶ λέγει ὅτι θὰ τιμωρηθοῦν μὲ πείνα καὶ μὲ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι θὰ ἐξολοθρευθοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀναμεταξύ τους, καὶ ὅτι θὰ συλληφθοῦν καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ διαφύγουν ἐντελῶς. Ἀλλὰ καὶ ἂν κάποιον γενικὰ μπορέσουν ν' ἀποφύγουν τίς τότε βλάβες, αὐτοὺς θὰ τοὺς συλλάβουν καὶ δὲν θ' ἀργήσουν νὰ γίνουν ἔργο τῆς ρομφαίας τῶν ἐχθρῶν. Μὲ αὐτὰ μοῦ φαίνεται ὅτι δηλώνει τὸ ἐξῆς: Πάρα πολλοὶ πόλεμοι ξέσπασαν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἦτοι ἐναντίον τοῦ Ἰούδα σὺ τὸ σύνολό του, πλὴν ὅμως ὄχι πάντοτε ἀπὸ ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἔπαιρναν τὰ ὅπλα, οἱ μὲν ἐναντίον τῶν ἄλλων, ὥστε ἄλλοτε ὁ Ἐφραΐμ, ἦτοι οἱ δέκα φυλές, νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον τοῦ Ἰούδα, καὶ ἄλλοτε οἱ Ἱεροσολυμίτες νὰ ἐκστρατεύουν ἐναντίον τοῦ Ἐφραΐμ. Καὶ δὲν ἦταν λίγες οἱ πόλεις πὺ καταστράφηκαν, ὥστε οἱ ἴδιοι πολλές φορές νὰ καταδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά. Καὶ γι' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐνῶ καταδιώκονταν ἀπὸ τὴν πόλη τους καὶ καταλάμβαναν ἄλλη, ὅμως κυριεύονταν κατὰ καιροὺς ἢ εἰσβάλλοντας στὴ χώρα τους οἱ Σύροι καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Δαμασκοῦ, ἢ ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσες καὶ οἱ Μῆδοι. Αὐτὸ κατὰ τὴ γνώμη μου σημαίνει τὸ «θὰ σὲ ἐκδιώξω ἀπὸ ἐσένα τὸν ἴδιο, καὶ θὰ σὲ κυριεύσουν ἄλλοι καὶ δὲν θὰ διασωθεῖς, καὶ ὅσοι τυχὸν σωθοῦν θὰ παραδοθοῦν στὴ ρομφαία».

“Ὅτι ὅμως θὰ ζήσουν ἄθλια στερημένοι καὶ ἀπὸ τὴν καρποφορία τῆς γῆς, καὶ ταλαιπωρημένοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων, καὶ θὰ τιμωρηθοῦν γιὰ ὅσα ἀνόσια ἔπραξαν, τὸ κάνει φανερὸ μὲ ὅσα ἀκολουθοῦν. Γιατὶ λέγει: «Θὰ σπείρεις καὶ δὲν θὰ θερίσεις», γιατί ὁ Θεὸς θὰ καταστρέψει, νομίζω, τοὺς καρπούς, «καὶ θὰ ἐκθλίψεις τίς ἐλιές» (γιατὶ ἡ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν ἔχει ἐλαιόδενδρα), ἀλλὰ θὰ ἔχεις, λέγει, τόση μεγάλη ἔλλειψη ἀπὸ λάδι, ὥστε δὲν θὰ μπορεῖς ἴσως ἂν ἤθελες οὔτε λίγο νὰ βρεῖς γιὰ νὰ ἀλειφθεῖς. Κι ἐνῶ ἡ χώρα σας εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ ἔχει πολὺ κρασί, ὥστε νὰ τὸ πουλάει καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, οἱ ἴδιοι δὲν θὰ

μα, φησίν, ἃ σὺ τέθεικας τοῖς εἰδώλοις προσκομίζων αὐτοῖς τῆς εὐκαρπίας τὰς ἀφορμάς. Ποῖος γὰρ ἔτι λοιπὸν ἀπαρχῆς ἀνάθεσις, εἰ ἅπας ὑμῖν διόλωλεν ὁ καρπὸς καὶ κατεφθάρη τὰ ἐν ἀγροῖς; Ἡ ποῖα προσοίσεις χαριστήρια, καὶ ἐπὶ τίσιν εἰκότως, ὁ πίπτων ἀθλίως καὶ
 5 δαπανώμενος; Εἶτα διδάσκων ὅτι οὐχ ἕτερος αὐτῷ παραίτιος ἂν νοοῖτο τῆς συμφορᾶς γεγονώς, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτὸν ἀδικήσας ἀλώσεται τῶν ὅτι μάλιστα δεδυσσεθηκότων ζηλώσας τοὺς τρόπους, ἐπιφέρει καὶ φησι «Καὶ ἐφύλαξας τὰ δικαιώματα Ζαμβροὶ καὶ πάντα τὰ ἔργα οἴκου Ἀχαάβ, καὶ ἐπορεύθητε ἐν ταῖς βουλαῖς
 10 αὐτῶν, ὅπως παραδώσω σε εἰς ἀφανισμόν». Ζαμβροὶ γέγονε βασιλεὺς ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, αὐτὸς δέ ἐστιν ὁ Ἀχαάβ πατήρ, ἀλλ', ὡς τὸ γράμμα φησὶ τὸ ἱερόν, πεπόρευται μὲν «ἐν ὁδῷ Ἱεροβοὰμ υἱοῦ Ναβάτ, ὃς ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ» ἐπονηρεύσατο δὲ ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ γεγονότας». Τοιγάρτοι καὶ δεδαπάνηται πυρὶ κατεμ-
 15 πρήσας αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ τὸν ἴδιον οἶκον γέγραπται γὰρ ὡδί «Οἶκον» δέ, ὡς ἔοικεν, «Ἀχαάβ» τὴν Ἰεζάβελ ἀποκαλεῖ· φόνοι δὲ ἦσαν ἐν ἐκείνῃ καὶ ἀρπαγαὶ καὶ διώξεις ἀγίων τὰ ἐπιτηδεύματα. Ταῦτα δὴ οὖν τετήρηκας, φησίν, ἵνα σε καὶ ἀφανίσω δικαίως, καὶ γέλωτα ποιήσωμαι καὶ ὄνειδος τῶν ἄλλων.

20 Ἀρμόσομεν δὲ τὸν τοιόνδε λόγον καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς, οἳ, ταῖς ἑαυτῶν εὐγλωττίαις ἐπιθαρσήσαντες καὶ ἀθλίων νοημάτων συναγείροντες συρφετούς, πλουτοῦσιν ὥσπερ ἐξ ἀδικίας, συλλέγοντες ἑαυτοῖς τὰ οὐκ ὄντα αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν ἀπλουστερῶν ἀγέλας πολεμίων δίκην καταδηοῦν εἰωθότες, καὶ εἰς
 25 ἔκτοπον αὐτὰς ἀποφέροντες πλάνησιν. Ἀκουέτωσαν τοίνυν Θεοῦ λέγοντος «Καὶ ἐγὼ ἄρξομαι τοῦ πατάξαι σε καὶ ἀφανιῶ σε ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις σου. Σὺ φάγεσαι καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῆς». Περιτυγχάνοντες γὰρ ταῖς θείαις Γραφαῖς, εἶτα τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων οὐκ ἐμφορούμενοι, καίτοι δοκοῦντες ἐσθίειν, φθείρονται
 30 λιμῷ, οἰόμενοι δὲ καὶ καταλαμβάνειν τὴν τῆς σωτηρίας, οὐκ ἂν εὖροιεν, ὁδόν, σπείροντες δέ, ὡς γε νομίζουσιν, οὐδένα τῶν πόρων εὐρήσουσι τὸν μισθόν, καὶ τὴν νοητὴν ἐλαίαν ἐκθλίβοντες, τουτέστι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι κατ' οὐδέ-

βρεῖτε νὰ πιεῖτε. Θὰ ἀδρανήσουν ὅμως καὶ τὰ καθιερωμένα, λέγει, τὰ ὁποῖα ἐσὺ καθιέρωσες γιὰ τὰ εἰδῶλα προσκομίζοντας τὶς ἀπαρχὲς τῆς καρποφορίας. Ποιῆς ἀπαρχὲς λοιπὸν θὰ προσφέρεις, ἂν θὰ ἔχει χαθεῖ ὅλος ὁ καρπὸς καὶ ἔχουν καταστραφεῖ τὰ γεννήματα στοὺς ἀγρούς; Ἡ ποιά εὐχαριστήρια θ' ἀναπέμψεις καὶ γιὰ ποιά πράγματα πού πρέπει, ἐσὺ πού μὲ ἄθλιο τρόπο πέφτεις καὶ ἐξολοθρεύεσαι; Ἐπειτα ἐξηγώντας ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι κάποιος ἄλλος ἔγινε αἰτία τῆς συμφορᾶς τους, ἀλλὰ θὰ βρεθοῦν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔβλαψαν τὸν ἑαυτὸ του, ἐπειδὴ ζήλειψαν τοὺς τρόπους ἐκείνων πού διέπραξαν τὰ μεγάλα δυσσεδήματα, προσθέτει καὶ λέγει· «Καὶ φύλαξες τὰ προστάγματα τοῦ Ζαμβρι καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ οἴκου Ἀχαάβ καὶ ἀκολουθήσατε τὶς ἀποφάσεις αὐτῶν, γιὰ νὰ σὲ παραδώσω στὸν ἀφανισμό». Ὁ Ζαμβρι ἔγινε βασιλιὰς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἀχαάβ, ἀλλὰ, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «Βάδισε τὸ δρόμο τοῦ Ἱεροβοάμ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναβάτ, πού παρέσυρε τὸν Ἰσραὴλ στὴν ἁμαρτία»⁶⁵, καὶ ἔπραξε τὸ πονηρὸ περισσότερο ἀπὸ ὅσους ἔζησαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ κήκε στὴ φωτιά, πυρπολώντας ὁ ἴδιος τὸ σπίτι του· γιατί ἔτσι ἔχει γραφεῖ. «Οἶκο τοῦ Ἀχαάβ», ὡς φαίνεται, ἀποκαλεῖ τὴν Ἰεζάβελ. Γιατὶ ἔργα ἐκείνης ἦταν οἱ φόνοι, οἱ ἀρπαγὲς καὶ οἱ καταδιώξεις ἁγίων. Αὐτὰ λοιπὸν, λέγει, τὰ διατήρησες, γιὰ νὰ σὲ ἀφανίσω δίκαια καὶ νὰ σὲ γελοιοποιήσω καὶ νὰ σὲ κάνω ὄνειδος τῶν ἄλλων.

Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ τὸν ἐφαρμόσομε καὶ στοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀλήθειας, οἱ ὁποῖοι, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν εὐγλωττία τους καὶ συγκεντρώνοντας συρφετοὺς ἄθλων νοσημάτων, ἀποκτοῦν πλοῦτη ἀπὸ ἀδικίες, μαζεύοντας αὐτὰ πού δὲν εἶναι δικά τους, καὶ συνηθίζοντας νὰ καταληστεύουν τὰ πλήθη τῶν πιὸ ἀπλοϊκῶν, τὰ ὀδηγοῦν σὲ πλάνη ἀνόητη. Ἄς ἀκούσουν λοιπὸν τὸν Θεὸ πού λέγει· «Καὶ ἐγὼ θ' ἀρχίσω νὰ καταφέρω ἐναντίον σου τὰ χτυπήματα, καὶ θὰ σὲ ἀφανίσω ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σου. Θὰ φᾶς καὶ δὲν θὰ χορτάσεις». Γιατὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὶς θεῖες Γραφὲς καὶ ἔχοντας μέσα τους τὴ διδασκαλία τῆς ἀλήθειας, μολονότι νομίζουν ὅτι τρῶνε, λειώνουν ἀπὸ τὴν πείνα, καὶ νομίζοντας ὅτι βαδίζουν τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὴ βροῦν, καὶ ἐνῶ σπέρνουν, ὅπως νομίζουν, δὲν θὰ πάρουν καμμιὰ ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους τους, καὶ ἐνῶ ἐκθλίβουν τὴν πνευματικὴ ἐλιά, δηλαδή τὴν ἁγία Γραφή, δὲν τρέφονται κατὰ κανένα τρόπο μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐνῶ νομίζουν ὅτι τρυγοῦν καὶ ἀποθηκεύουν κρασί, θὰ μείνουν μακριὰ ἀπὸ τὴν πνευμα-

να τρόπον καταπαίνονται, οἶνον δὲ τρυγᾶν οἰόμενοι, μακρὰν εὐφροσύνης ἔσονται τῆς πνευματικῆς· τετηρήκασι γὰρ τὰ δικαιώματα Ζαμβροὶ καὶ πάντα τὰ ἔργα οἴκου Ἀχαάβ, τουτέστιν ἐπονηρεύσαντο, πεπλεονεκτήκασι, καὶ διωγμούς εἰργάσαντο κατὰ τῶν ἁγίων. Ἔσονται δὴ οὖν εἰς ἀφανισμόν, καὶ εἰς ἐπονείδιστόν τε καὶ ἐπάρατον ἀληθῶς καταστρέψουσι τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Στίχ. 1. «Οἶμοι, ὅτι ἐγενόμην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμη-
τῷ καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐχ ὑπάρχοντος βότρου-
10 ος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα».

ΞΑ΄. Ἐξ ἀγάπης ὁ προφήτης κατομιώζει τοῦ Ἰσραήλ, ὡς ὅσον οὐδέπω κατοικησομένου εἰς ὄλεθρον, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἤξοντος ἀριθμοῦ, ὡς ολίγους κομιδῇ καὶ μόνους περιλιμπᾶνεσθαι, εἰκέναι δὲ τοῖς ἀποπίπτουσι τῶν σταχύων, οὓς αἱ τῶν ἀμίωντων παρατρέχου-
15 σι χεῖρες, ολίγοι δὲ οὗτοι καὶ τοῖς τὴν καλάμην συλλέγουσι σπανιά-
κισ ἀλώσιμοι. Ἐοικέναι δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπι-
φυλλίσιν, ἃς αἱ τῶν τρυγῶντων παρήλθον δρεπᾶναι. Οἶμαι δὲ ὅτι
καὶ τὸ τῶν ἁγίων δυσεύρετον διὰ τούτων ὑποδηλοῖ, ὡς ἐν ολίγοις
ὄντων λειψάνοις κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, εὐρισκομένων δὲ οὕτως, ὡς ἂν
20 εἰ καὶ ἄσταχυς εἷς ἐν ληϊοῖς τεθερισμένοις, ἢ καὶ ἐν τοῖς πρωτογόνοις
τῶν βοτρώων αἱ τῶν δευτέρων ἐπεκβολαί. Ἀέρος μὲν γὰρ καταθάλλ-
ποντος, ἐκδράττεται τῶν κλημάτων ὁ βότρυς ὁ ἐν ἀρχαῖς τε καὶ πρῶ-
τος, προϊόντος γε μὴν τοῦ καιροῦ, νόθη τις ἔσθ' ὅτε καὶ δευτέρα μετ'
ἐκείνους ἀκολουθεῖ βοτρώων διεκβολή. Ταῦτα δὴ ἔστι τοῖς τρυγῶσι
25 δυσεύρετα, διὰ τοι τὸ ὡς ἐν πολλῇ τῇ φυλλάδι διαλανθάνειν εὐκό-
λως, καὶ ἐν ολίγαις εἶναι ῥαξί. Ταῦτα συλλέγουσιν οὐκ ἀνιδρωτί, πε-
ριεργότερον ταῖς ἀμπέλοις ἐνιέντες τὸν ὀφθαλμὸν οἱ τοῖς τρυγῶσιν
ἐπόμενοι. Ἔοικε δὴ οὖν τῶν ἐπιεικῶν τὴν σπάνιν ὁ προφητικὸς ἡμῶν
ἐν τούτοις κατολοφύρεσθαι λόγος. Ὅτι δὲ πρὸς ζημίας γέγονε τοῖς
30 ἔξ Ἰσραήλ τὸ χρῆμα, τὸ ἐν ἐνδείᾳ γενέσθαι, φημί, τῶν ἁγίων, πῶς
ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; Κήδεται γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ χωρῶν καὶ πόλεων, καὶ
πολλὰ λίαν ἀφήσιν ἐγκλήματα, φιλόανθρωπος ὢν ὁ Δεσπότης, πέντε
που μόλις ἁγίων ἐν αὐτοῖς ἠύρημένων, κἂν ἐσώθησαν αἱ Σοδομιτῶν

τική εὐφροσύνη· γιατί «Φύλαξαν τὰ προστάγματα τοῦ Ζαμβορι καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀχαάβ», δηλαδή ἔπραξαν πονηρά, ἐπιδόθηκαν σὲ πλεονεξίες καὶ ἀρπαγές, καὶ καταδίωξαν τοὺς ἁγίους. Θὰ ὀδηγηθοῦν λοιπὸν στὸν ἀφανισμό καὶ θὰ ἔχουν ἀληθινὰ τέλος ἐπονείδεστο καὶ ἐπικατάρατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Στίχ. «1. Ἀλλοίμονό μου! Κατάντησα σὰν αὐτὸν ποὺ μαζεύει στάχια στὸ θερισμὸ καὶ ψάχνει γιὰ ἀποτροῦγια στὸν τρυγητό· δὲν ὑπάρχει καινολογικὸ σταφύλι τῆς πρώτης καρποφορίας νὰ φάει κανεῖς».

61. Ὁ προφήτης ἀπὸ ἀγάπη θρηνολογεῖ τοὺς Ἰσραηλίτες, οἱ ὅποιοι ὅπου νᾶναι θὰ πέσουν στὸν ὄλεθρο, καὶ θὰ φτάσουν σὲ τέτοιον ἀριθμὸ, ὥστε αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀπομείνουν θὰ εἶναι πάρα πολὺ λίγοι, καὶ θὰ μοιάζουν μὲ στάχια ποὺ παραπέφτουν διαφεύγοντας ἀπὸ τὰ χέρια τῶν θεριστῶν, καὶ ποὺ εἶναι λίγα καὶ σπάνια μποροῦν νὰ τὰ μαζέψουν κι αὐτοὶ ἀκόμα οἱ σταχυολόγοι. Τὸ πρᾶγμα μοιάζει σχεδὸν μὲ ἐκείνους ποὺ μαζεύουν τὰ τσαμπιά ποὺ διέφυγαν ἀπὸ τὰ δρεπάνια τῶν τρυγητῶν. Ὑποδηλώνει νομίζω ὁ προφήτης καὶ πόσο δυσεύρετοι ἦταν οἱ ἅγιοι, γιατί τὸν καιρὸ ἐκεῖνο λίγοι μονάχα ὑπῆρχαν, καὶ ἦταν σὰ τὸ ἓνα στάχυ ποὺ ἔμεινε στὰ θερισμένα χωράφια, ἢ καὶ στὰ πρωτογέννητα σταφύλια τὰ τσαμπιά τῆς δεύτερης καρποφορίας. Γιατὶ μὲ τὴ ζέστη τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὸ κλῆμα τὸ σταφύλι τὸ ἀρχικὸ καὶ τὸ πρῶτο, καὶ ὅσο προχωρεῖ ὁ καιρὸς εὐλόγα μερικές φορές ἀκολουθεῖ καὶ δεύτερη γέννα τσαμπιῶν. Αὐτὰ βέβαια δὲν τὰ βρίσκουν εὐκόλα οἱ τρυγητές, ἐπειδὴ εὐκόλα διαφεύγουν μέσα στὸ πλούσιο φύλλωμα, κι ἐπειδὴ οἱ ρόγες τους εἶναι λίγες. Αὐτὰ τὰ μαζεύουν ὄχι χωρὶς κόπο κοιτάζοντας πιὸ προσεκτικὰ τὰ κλήματα ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν τοὺς τρυγητές. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι μὲ αὐτὰ ὁ προφήτης θρηνεῖ τὴν ἔλλειψη τῶν ἐνάρετων ἀνθρώπων. Ὅτι βέβαια τὸ πρᾶγμα ἔγινε πρὸς ζημία τοῦ Ἰσραήλ, τὸ νὰ ἔχουν δηλαδή ἔλλειψη ἁγίων, πῶς μπορούμε νὰ ἀμφιβάλλουμε; Γιατὶ μερικές φορές ὁ Θεὸς δείχνει συμπάθεια σὲ χώρες καὶ πόλεις καὶ συγχωρεῖ πολλὰ ἁμαρτήματα, σὰν φιλόανθρωπος ποὺ εἶναι ὁ Κύριος, ἂν βρεθοῦν μόλις πέντε ἅγιοι σ' αὐτές, καὶ θὰ σώζονταν κάποτε οἱ πόλεις τῶν Σοδομιτῶν ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ σεβα-

ποτε πόλεις, κατοικτείροντος Θεοῦ αἰδοῖ τῇ πρὸς τοὺς ἁγίους, καὶ ὀλίγους κομιδῇ, καὶ τὴν ὀργὴν ἀνακόπτοντος.

5 Στίχ. 1-3. «Οἴμοι, ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαθῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει πάντες εἰς αἵματα δικάζονται, ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκθλίβου-
σιν ἐκθλιθῇ, ἐπὶ τὸ κακὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐτοιμάζουσιν ὁ ἄρχων αἰτεῖ, καὶ ὁ κριτῆς εἰρηνικοὺς λόγους ἐλάλησεν, καταθύμιον ψυχῆς αὐτοῦ».

ΕΒ'. Ἀτρεκῆς, ὡς ἔοικεν ἡμῖν, ὁ λόγος. Ὁδύρεται γὰρ ὁ
10 προφήτης ὡς οὐκ ὄντος εὐλαβοῦς ἐν ὅλῃ τῇ γῇ, δῆλον δὲ ὅτι τῇ τῶν Ἰουδαίων, καίτοι κομῶση πάλαι πλείσταις τε ὄσαις ἁγίων κεφαλαῖς καὶ διαφανῇ τὴν δόξαν ἐχούσαις. Ταύτητοί φησι καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου Θεός «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί:». 15 Τὸ γὰρ δὴ μάλιστα φορτικώτατον καὶ εἰς ἄκρον αὐτοῦς φαυλότητος διελάσαι παρασκευάσαν, τὸ ἐφ' αἵμασιν αὐτοῦς δικάζεσθαι, καὶ φονᾶν ἀγρίως, ἀπορῥίπτεσθαι δὲ καὶ ὡς ἔωλον κομιδῇ τὸ ἀγαθουργεῖν, ὥστε καὶ ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι σπούδασμα, τὸ ἐπὶ μόνῳ τῷ κακοῦν ἐτέρους τὰς χεῖρας ἔχειν εὐπρεπεῖς. Οὐδὲν γὰρ 20 ἔστιν τοῖς ᾧδε ζῆν εἰωθόσιν ἀνεπιτήδευτον, κἂν εἰ νόμῳ κολάζοιτο, κἂν εἰ τοῖς τῆς ἐλευθερίας διαδέβληται τρόποις. Ἄρ' οὖν κατηρῳώστησε μὲν τὸ ἐν τούτοις εἶναι τὸ ὑπήκοον, ἔρῳωται δὲ τὸ ἡγούμενον, καὶ ὑγιαίνει τὸ κρίνον; Οὐδαμῶς, φησὶν «ὁ γὰρ ἄρχων αἰτεῖ καὶ ὁ κριτῆς εἰρηνικοὺς λόγους ἐλάλησε». Πολλοὶ πολλάκις 25 τῶν εἰς ἀρχὴν τεταγμένων, γεγονάσι μὲν ἀνόσιοι καὶ φιλοκερδέστατοι, καὶ καταπωλοῦντες εὐκόλως τὰς ἑαυτῶν γνώμας τοῖς παραφθείρειν ἐθέλουσιν. Ἄλλ' εἰ καὶ νενεύκασιν εἰς τοῦτο, τὸ μὴ ἠτῆσθαι δοκεῖν λημιμάτων, καὶ δωροδοκίας ἀποτρέπονταί πως, καὶ δόξῃ χρηστῇ κατακαλλύνειν ἐπείγονται τοὺς ἑαυτῶν τρόπους, τὸ 30 δὲ δὴ προήκειν εἰς τοῦτο λοιπὸν ἀθλιότητος νοῦ καὶ τρόπων αἰσχρῶν, ὡς μονονουχὶ καὶ χεῖρα προτείνειν, κἂν εἰ μὴ λάβοι, δικάζων τὸν τοῦ δικαίου καταφθείρειν λόγον, καὶ ἀναισχύντως ἀπειλεῖν, πῶς οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν ἀπάσης ἐπέκεινα βδελυρίας;

Μετ' ἐμφάσεως δὴ οὖν ὁ λόγος καὶ οἶονεὶ κατακεκραγόςτος

σμοὶ πρὸς τοὺς ἁγίους, ἔστω καὶ ἂν ἦταν πάρα πολὺ λίγοι, ἀνακόπτας τὴν ὀργή του.

Στίχ. 1-3. «Ἀλλοίμονο, ψυχὴ μου· χάθηκε ὁ εὐλαβὴς ἀπὸ τῆ γῆ καὶ αὐτὸς ποὺ πράττει τὸ ὀρθὸ δὲν ὑπάρχει. Ὅλοι δικάζονται γιὰ αἷμα, καθένας καταδυναστεύει τὸν πλησίον του σκληρὰ, καὶ ἐτοιμάζουν τὰ χέρια τους γιὰ τὸ κακὸ. Ὁ ἄρχοντας ἀπαιτεῖ δῶρα, ἐνῶ ὁ κριτὴς δωροδοκούμενος ἀπευθύνει λόγους εἰρηνικούς, ποὺ εἶναι ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς του».

62. Ὁ λόγος αὐτός, ὅπως μοῦ φαίνεται, εἶναι ἀληθινός. Θρηνεῖ γιατί δὲν ὑπάρχει εὐλαβὴς σὲ ὅλη τὴ γῆ, προφανῶς τὴν Ἰουδαϊκὴν, μολονότι παλαιὰ ἦταν γεμάτη ἀπὸ πάρα πολλές μορφὲς ἁγίων ποὺ εἶχαν μεγάλη τιμὴ καὶ δόξα. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Θεὸς μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Πῶς ἐγίνε πόρνη ἢ πιστὴ πόλις Σιών, ἢ γεμάτη δίκαια κρίση, καὶ αὐτὴ στὴν ὁποία ἀναπαύοταν ἡ δικαιοσύνη, τώρα εἶναι γεμάτη δολοφόνους;»⁶⁶. Καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι μάλιστα πιὸ πλεον βαρύτερο, ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ φτάσουν στὸ ἔπακρο τῆς φαυλότητος, εἶναι τὸ ὅτι δικάζονται γιὰ αἷμα καὶ λυσοῦν γιὰ φόνους καὶ ἀπορρίπτουν ὡς ἐντελῶς ἀνόητο τὸ νὰ πράττουν τὸ ἀγαθόν, ὥστε καὶ νὰ ἔχουν ἀναγκαῖα φροντίδα τους μόνο νὰ ἀπλώνουν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ κακοποιοῦν ἄλλους. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀχρησιμοποίητο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ ζοῦν ἔτσι, εἴτε τὸ τιμωρεῖ ὁ νόμος, εἴτε κατηγορεῖται ὡς ἀσυνδοσία. Ἄραγε λοιπὸν ἔχει κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτὴ νὰ ζοῦν ἔτσι ἢ τάξη τῶν ὑπηκόων, ἐνῶ οἱ προϊστάμενοι εἶναι ὑγιεῖς καὶ οἱ κριτὲς κρίνουν ὀρθά; Καθόλου, λέγει: «Γιατὶ ὁ ἄρχων ἀπαιτεῖ δῶρα καὶ ὁ κριτὴς λέγει λόγους εἰρηνικούς». Πολλὲς φορὲς πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τοποθετηθεῖ σὲ κάποια ἀρχὴ ἔγιναν σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ διαφθείρουν ἀνόσοι καὶ ὑπέρμετρα φιλοκερδεῖς, πουλώνοντας εὐκόλα τὶς γνώμες τους. Ἀλλά, ἂν καὶ κλίνουν σ' αὐτὸ, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι παρασύρονται ἀπὸ τὸ ἔγκλημα, ἀποκρούουν κάπως τὶς δωροδοκίες καὶ βιάζονται νὰ ὡραιοποιήσουν μὲ καλὴ ἐντύπωση τοὺς τρόπους τους, ἀλλὰ τὸ νὰ προχωρεῖ κανεὶς σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀθλιότητος νοῦ καὶ τρόπων αἰσχυρῶν, ὥστε καὶ ν' ἀπλώνει σχεδὸν τὸ χεῖρ του, καὶ ἂν δὲν λάβει ὅταν δικάζει νὰ διαστρέφει τὸν λόγο τοῦ δικαίου καὶ νὰ ἀπειλεῖ μὲ ἀδιαντροπία, πῶς δὲν ξεπερνᾷ κάθε βδελυρία; Ὁ λόγος λοιπὸν διατυπώνεται μὲ ἔμφαση καὶ κατὰ κάποιο τρόπο

66. Ἡσ. 1, 21.

τῆς πλεονεξίας. «Ὁ ἄρχων αἰτεῖ καὶ ὁ κριτῆς εἰρηνικούς λόγους ἐλάλησεν». Ἔρ' οὖν αἰτιάσαιτό τις τὸν εἰς εἰρήνην συλλέγοντα τοὺς μεμερισμένους εἰς διαφοράν; Εἶτα πῶς ἂν ἀληθές εἴη, ὅτι «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί», καὶ ποῖος αὐτῶν ὁ μισθός; Ἀλλὰ σώ-
 5 ζεται μὲν τοῖς τῆς εἰρήνης βραβευταῖς τὰ ἐντεῦθεν ἀντήματα. Πλὴν ὁ κρίνων ὀρθῶς, τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν διερμηνεύει νόμῳ, καὶ τοὺς μὲν ἀδικοῦντας ἐλέγξει, συναγορεύσει δὲ πάντως τοῖς ἡδι-
 κημένοις Ὅταν δὲ τοῖς ἀδικοῦσι λέγουσι λόγους εἰρηνικούς, οὐκ ἐλέγχοντες αὐτοὺς ὡς ἡμαρτηκότας, τότε δὴ, τότε παραλύουσιν
 10 ἐναργῶς τὸ τῷ Νομοθέτῃ δοκοῦν. Ἔφη γὰρ ὅτι «Στόμα ἱερέως φυλάσσεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ». Παρέπεται δέ πως αἰεὶ τοῖς δωροδοκεῖν εἰωθόσι τὸ μῆτε δύνασθαι κρίνειν ὀρθῶς, μῆτε μὴν ἐκ παρόρησίας ἐλέγχειν τοὺς ἡμαρτηκό-
 τας, συμβουλεύειν δὲ μᾶλλον τὰ πρὸς εἰρήνην, κἂν εἰ πλείστην
 15 ὄσσην ἐπιφέρωσί τισι τὴν πλεονεξίαν. Καὶ τῆς νόσου τὴν αἰτίαν σαφῆ καθιστὰς ὁ προφήτης, φησί· «Καταθύμιον ψυχῆς αὐτοῦ ἐστίν»· ἀρέσκει γὰρ ἴσως αὐτῷ, φησί, καὶ τὸ ἐκτόπως γεγεννημέ-
 νον. Εἶτα πῶς ἐπιτιμήσει τοῖς ἡδικηκόσιν; Ὁ γὰρ ἐπαινέσας ἔχει, πῶς ἂν ἔτι καταμωμήσαιτο;

20 Χρῆμα δὴ οὖν ἀνόσιόν τε καὶ ἐπιζήμιον ἀληθῶς ἢ πλεονεξία καὶ τὸ καταθλίβειν ἑτέρους. Ἐπάρατον δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὸ αἰ-
 σχρῶν ἠττηθῆναι λημμάτων, ἦκειν δὲ εἰς τοῦτο δυσβουλίας, ὡς ἀλο-
 γῆσαι λοιπὸν καὶ τῶν εἰς ὀρθότητα τρόπων, καὶ τὸ κρίνειν ἀδεκά-
 στως, μηδὲ ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, προσκεῖσθαι δὲ μᾶλλον τοῖς
 25 ἀδικεῖν εἰωθόσι, καὶ μερίζεσθαι πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀσέβειαν, ἄλλο-
 τρίαίς τε οὕτω κοινωνεῖν ἁμαρτίαις. Ὑποκείσεται δὲ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ὀργαῖς τε καὶ δίκαις ὁ τοῖς ὧδε δεινοῖς πλημμελήμασιν ἑαυτὸν ἐνιείς, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, εἴπερ ἔλοιτο φρονεῖν ὀρθῶς;

30 Στίχ. 3-4. «Καὶ ἐξελοῦμαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ὡς σῆς ἐκτρού-
 γων καὶ θαδίζων ἐπὶ κανόνος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ σκοπιᾶς».

ΞΓ'. Διπτὸν ἐπηπείλησεν αὐτοῖς ἐπάγειν τῆς δίκης τὸν τρό-
 πον. Ἔφη γὰρ ὅτι «Καὶ ἐγὼ ἄρξομαι τοῦ πατάξαι σε, καὶ ἀφανιῶ
 σε ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις σου. Σὺ φάγεσαι καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῆς, καὶ

ἀποτελεῖ κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς πλεονεξίας· «Ὁ ἄρχων ἀπαιτεῖ δῶρα καὶ ὁ κριτὴς λέγει λόγους εἰρηνικούς». Ἄρα λοιπὸν θὰ κατηγορήσει κανεὶς αὐτὸν ποὺ ἐνώνει σὲ εἰρήνη αὐτοὺς ποὺ τοὺς χωρίζει ἢ διαφορᾷ; Καὶ πῶς τότε μπορεῖ νὰ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «εἶναι μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί»⁶⁷ καὶ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ μισθὸς τους; Αὐτοὶ βέβαια ποὺ τιμοῦν τὴν εἰρήνη ἀπολαμβάνουν τὶς τιμὲς ἀπὸ αὐτό, πλὴν ὅμως ὅποιος κρίνει ὀρθὰ ἐρμηνεύοντας αὐτὸ ποὺ ὀρίζει ὁ θεῖος νόμος, τοὺς ἀδικούς τοὺς ἐλέγχει, ἐνῶ τοὺς ἀδικημένους τοὺς ἀποδίδει τὸ δίκαιόν τους. Ὅταν ὅμως ἀπευθύνουν λόγους εἰρηνικούς στοὺς ἀδικούς καὶ δὲν τοὺς ἐλέγχουν ὡς ἐνόχους, τότε λοιπὸν, τότε καταπατοῦν φανερὰ τὸ θέλημα τοῦ νομοθέτη. Γιατὶ εἶπε· «Τὸ στόμα τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξει τὴν δίκαια κρίση, καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ζητοῦν νὰ μάθουν τὸ νόμο»⁶⁸. Ἐπακόλουθο πάντοτε ἐκείνων ποὺ παίρνουν δῶρα εἶναι τὸ νὰ μὴν μποροῦν νὰ κρίνουν σωστά, οὔτε νὰ ἐλέγχουν μὲ παρρησία αὐτοὺς ποὺ ἀμάρτησαν, ἀλλὰ νὰ τοὺς συμβουλεύουν μᾶλλον γιὰ εἰρήνη, ἀκόμα καὶ ἂν προκαλοῦν σὲ κάποιους μεγάλη ἀδικία. Καὶ κάνοντας ὁ προφήτης σαφῆ τὴν αἰτία τῆς νόσου λέγει· «Εἶναι ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς του»· γιατί ἀρέσει ἴσως σ' αὐτόν, λέγει, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχει γίνεαι παρὰ νόμο. Καὶ πῶς τότε θὰ ἐπιτιμήσει ἐκείνους ποὺ ἀδίκησαν. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἐπαίνεσε, πῶς θὰ τὸ ψεῖξει πλέον;

Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ πρᾶγμα ἀνόσιο καὶ ἐπιζήμιον ἢ πλεονεξία καὶ τὸ νὰ καταθλίβει κανεὶς τοὺς ἄλλους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἐπάρατο εἶναι καὶ τὸ νὰ νικεῖται ἀπὸ τὶς αἰσχροὺς ἀπολαβὰς καὶ νὰ φτάνει σὲ τέτοια ἀφροσύνη, ὥστε νὰ ἀδιαφορεῖ καὶ γιὰ τοὺς τρόπους τῆς ὀρθότητος καὶ τὴν ἀδέκαστη κρίση, καὶ νὰ μὴ δείχνει ἰδιαίτερη φροντίδα γι' αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ προσκολλᾶται σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν ν' ἀδικοῦν καὶ νὰ μοιράζεται μαζί τους τὴν ἀσέβεια καὶ νὰ γίνεται ἔτσι κοινωνὸς σὲ ξένες ἁμαρτίες⁶⁹. Ὅτι βέβαια ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ὑποστῆ τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς καὶ θὰ τιμωρηθεῖ αὐτὸς ποὺ θὰ πέσει σὲ τόσο φοβερὰ πλημμελήματα, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς ἂν θέλει νὰ σκέφτεται σωστά;

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ ἐξαφανίσω τὰ ἀγαθὰ τους, σὰν τὸ σαράκι ποὺ τὰ τρώγει, καὶ ἀκολουθώντας τὸν τρόπο ὅπως τὴν ἡμέρα τῆς σκοπιᾶς».

63. Ἀπειλήσῃ ὅτι θὰ τοὺς ἐπιβάλῃ τὴν τιμωρία μὲ δύο τρόπους. Γιατὶ εἶπε· «Καὶ ἐγὼ θ' ἀρχίσω τὰ πλήγματα ἐναντίον σου καὶ θὰ σὲ ἀφανίσω ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σου. Ἐσὺ θὰ φᾶς καὶ δὲν θὰ χορτάσεις, καὶ θὰ σὲ

ἐξώσω σε ἐν σοί, καὶ καταλήψη καὶ οὐ μὴ διασωθῆς». Προσεπε-
 τίθει δέ, ὅτι καὶ «Σὺ σπερεῖς καὶ οὐ μὴ ἀμήσης, σὺ πιέσεις ἐλαίαν
 καὶ οὐ μὴ ἀλείψῃ ἔλαιον, καὶ οἶνον καὶ οὐ μὴ πῖνῃτε». Ὅτι τοίνυν
 οἰγήσεται μὲν αὐτοῖς τῆς ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίας τὸ ἀμφιλαφές, ἐλ-
 5 λείψει δὲ καὶ τὰ ζωαρκῆ, καὶ τῇ τῶν χρειωδεστάτων ἐνδεία κατα-
 πιεσθήσονται, διδάσκει λέγων, ὡς ἐν εἶδει μὲν σῆτος δαπανήσειν
 πάντα αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ, τουτέστι τὰ οἷς ἦν εἰκὸς οὐ μετρίως ἐν-
 τρουφᾶν, καὶ τὸ τῆς εὐημερίας διακεκτῆσθαι πλάτος. Ὅτι δὲ
 ἔμελλον παταχθῆσεσθαι τε καὶ ἀφανισθῆσεσθαι, ἐξωσθῆναί τε,
 10 ὥσπερ καὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς, τουτέστιν ἀλλήλοις συνδιολεῖσθαι,
 καὶ ὑπὸ γε σφῶν αὐτῶν οἰκῶν τε καὶ πόλεων ἐλεεινῶς ἐκπέμπε-
 σθαι, διατρανοῖ λέγων «Καὶ βαδίζων ἐπὶ κανόνος ὡς ἐν ἡμέρα
 σκοπιᾶς»· ἐξελοῦμαι γάρ, φησί, τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν. Καὶ οὐχὶ δὴ μό-
 νον ὡς σῆς ἐκτρώγων, ἀλλὰ «καὶ βαδίζων ἐπὶ κανόνος ὡς ἐν ἡμέ-
 15 ρα σκοπιᾶς». Καὶ δυσέφικτον μὲν κομιδῇ τὸ ῥησίδιον, οἶμαι δὲ
 ἔγωγε μὴ ἂν ἐτέρως αὐτὸ νοηθῆναι δύνασθαι πρὸς ἡμῶν, εἰ μὴ
 γένοιτο σαφῆς ἢ τῶν εἰς τοῦτο βλεπουσῶν ἱστοριῶν προαφήγη-
 σις, ὃ δὴ καὶ ποιεῖν πειράσομαι.

Γαβὰ τοίνυν κώμη τις ἐστίν, ἥγουν πολίχνη κατὰ τὴν Ἰουδαί-
 20 αν, ἐπὶ γηλόφου κειμένη, ἐκνεμηθεῖσα δὲ καὶ εἰς κληῖρον τοῖς ἐκ
 φυλῆς Βενιαμίν, ὠνόμασται δὲ τοῦτο καὶ θουνὸς καὶ σκοπιά. Με-
 μνήμεθα δὲ ὅτι Λευίτης ἀνὴρ, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ γέγραπται τῶν Κρι-
 τῶν, ὑδροισθείσης αὐτῷ τῆς παλλακίδος ὑπὸ τῶν ἐκ φυλῆς Βενια-
 μίν ἐν αὐτῇ τῇ γῇ Γαβαά, κατατεμῶν τὸ λείψανον εἰς δυοκαίδεκα
 25 μέρη, ἀπάσαις ἔπεμψε ταῖς φυλαῖς, τῶν ἐκ φυλῆς Βενιαμίν τὸ
 πλημμέλημα καταφανές ἅπασι καθιστάς. Εἶτα συμβέβηκεν ἐν-
 τεῦθεν κατεξαναστῆναι μὲν πολέμου νόμῳ τῶν ἐκ φυλῆς Βενια-
 μίν τὰς ἐτέρας φυλάς, πληθὺν δὲ πεσεῖν οὐκ εὐαρίθμητον, ἐν ἀρ-
 χῇ μὲν νενικηκότων τῶν ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ὕστερον δὲ τῶν ἐτέ-
 30 ρων φυλῶν κατεφθαρκυιῶν αὐτοὺς εἰσάπαν. Μέννηται τῆς ἱστο-
 ρίας καὶ ὁ προφήτης Ὡσηέ. Φησὶ γάρ, ὅτι «Μανίαν ἐν οἴκῳ Κυ-
 ρίου κατέπηξαν, ἐφθάρησαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θουνου». Ἐ-
 πειδὴ γάρ, φησὶν, εἰδωλολατρίαν καὶ ψευδομαντείαν (ταυτὶ γὰρ
 ἡμῖν ἐν τούτοις ἢ μανία δηλοῖ) κατέπηξαν ἐν οἴκῳ Κυρίου, ταύ-

διώξω μέσω τῶν ἰδίων τῶν δικῶν σου, καὶ θὰ καταλάβεις βέβαια ἄλλους τόπους, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ διασωθεῖς⁷⁰. Καὶ πρόσθετε· «Ἐσὺ θὰ σπείρεις καὶ δὲν θὰ θερίσεις, θὰ ἐκθλίψεις ἐλιές καὶ δὲν θὰ ἀλειφθεῖς με λάδι, ὅπως καὶ θὰ βγάλετε κρασί καὶ δὲν θὰ πιεῖτε»⁷¹. «Ὅτι λοιπὸν θὰ χάσουν τὴν πλούσια εὐκαρπία τῶν ἀγρῶν τους, ἀλλὰ καὶ θὰ τοὺς λείψουν καὶ τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς καὶ θὰ καταπιεστοῦν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων, τὸ διδάσκει λέγοντας, ὅτι παρόμοια με τὸ σαράκι θὰ καταφάει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τους, δηλαδή ἐκεῖνα με τὰ ὅποια ἦταν φυσικὸ νὰ χαίρονται ὄχι καὶ λίγο καὶ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἄνεση τῆς εὐημερίας. Ὅτι πάλι ἔμελλαν νὰ δεχθοῦν χτυπήματα καὶ ν' ἀφανισθοῦν καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ νὰ ἐξολοθρευθοῦν ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς τους, δηλαδή μεταξὺ τους, καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἐλεεινὰ ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ σπίτια καὶ τὶς πόλεις, τους τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Καὶ βαδίζοντας ἐπάνω στὸν κανόνα κατὰ τὴν ἡμέρα σκοπιᾶς». Γιατὶ θὰ τοὺς ἐξαφανίσω τὰ ἀγαθὰ τους. Καὶ ὄχι βέβαια ἔτσι μόνο ὅπως τὰ τρώγει τὸ σαράκι, ἀλλὰ «βαδίζοντας ἐπάνω σὲ κανόνα κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς σκοπιᾶς». Εἶναι πολὺ δυσκολονόητη ἡ φράση, νομίζω ὅμως ὅτι δὲν μπορούμε νὰ τὴν ἐννοήσουμε διαφορετικά, ἂν δὲν διασαφηνισθεῖ προηγουμένως ἡ ἀφήγηση τῶν ἱστοριῶν ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτήν, πράγμα βέβαια ποὺ θὰ προσπαθῆσω νὰ κάνω.

Ἡ Γαβαὰ εἶναι ἓνα μεγάλο χωριό, ἦτοι πολίχνη, στὴν Ἰουδαία, ποὺ βρίσκεται πάνω σὲ ἓνα γήλοφο καὶ ποὺ ἀπονεμήθηκε σὰν κληρὸς στὴ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν, καὶ ὀνομάσθηκε αὐτὴ καὶ βουνὸ καὶ σκοπιά. Θυμόμαστε ἐπίσης ὅτι κάποιος Λευῖτης, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίο τῶν Κριτῶν, ἐπειδὴ κάποιοι ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν πρόσβαλαν τὴν παλακίδα του, τεμάχισε τὰ λείψανά της σὲ δώδεκα μέρη καὶ τὰ ἔστειλε σὲ ὅλες τὶς φυλές, κάνοντας φανερὸ τὸ ἔγκλημα τῶν κάποιων ἐκείνων τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν σὲ ὅλες τὶς φυλές. Στὴ συνέχεια συνέβη νὰ ἐξεγερθοῦν σὲ πόλεμο τὰ μέλη τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν ἐναντίον τῶν ἄλλων φυλῶν καὶ ἔπεσαν νεκροὶ ἀμέτρητο πλῆθος· στὴν ἀρχὴ βέβαια νίκησε ἡ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν τὶς ἄλλες φυλές, ὕστερα ὅμως οἱ ἄλλες φυλές νίκησαν τὴν πρώτη με γενικὴ καταστροφή⁷². Τὴν ἱστορία αὐτὴ τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ προφήτης Ὡσηέ. Γιατὶ λέγει· «Προξένησαν μεγάλη μανία στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ καταστράφηκαν ὅπως τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες στὸ βουνό»⁷³. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, ἐγκατέστησαν στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου εἰδωλολατρίες καὶ ψευδομα-

72. Κριτ. 19, 20 ἔ.

73. Ὡσηέ 9, 8-9.

τητοι καὶ κατεφθάρησαν ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θουννοῦ, τουτέστι, τῆς Γαβαά.

Ὅτι δὲ ὁ θουννός, ἦτοι Γαβαά, καλεῖται καὶ σκοπιά, μαθήση σαφῶς ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν. Ἀσά μὲν 5 γὰρ θεδασίλευκε τῆς Ἱερουσαλήμ, Βαασά δὲ τῆς Σαμαρείας καθ' ἓνα καιρόν. Ἐπειδὴ δὲ κατεμερίζοντο πρὸς διχόνοιαν, καὶ ἀλλήλοις ἐπιμηνίσαντες, τὸν τοῦ πολέμου νόμον ὠπλίζοντο, «Ἀνέβη», φησί, «Βαασά βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἰούδαν, καὶ ὠκοδόμησε τὴν Ῥαμὰ, τοῦ μὴ εἶναι ἐκπορευόμενον καὶ εἰσπορευόμενον τῷ Ἀσά 10 βασιλεῖ Ἰούδα». Καταθέοντος δὲ τὴν Σαμαρειτῶν τοῦ Ἰαδερ, ὁ μὲν Βαασά τῆς Ῥαμὰ ἀπεσκευάζετο, τοῖς πολεμίοις ἀντανιστάμενος. Ἐκδεδράμηκε δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Ἀσά, εἶτα γεγονῶς ἐν Ῥαμὰ. «Παρήγγειλε», φησί, «παντὶ Ἰούδα εἰς Ἐνακείμ, καὶ αἴρουσι τοὺς λίθους τῆς Ῥαμὰ καὶ τὰ ξύλα αὐτῆς ἃ ὠκοδόμησε Βα- 15 ασά, καὶ ὠκοδόμησεν ἐν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Ἀσά περὶ θουννὸν Βενιαμὴν καὶ τὴν σκοπιάν». Ἐκαλεῖτο δὴ οὖν ἡ Γαβαά θουννός τε καὶ σκοπιά· διερμηνεύεται γὰρ οὕτως ἡ Γαβαά, διὰ τὸ ἦρθαι τε ὑψοῦ καὶ ἐν γηλόφῳ κείσθαι καὶ σκοπιᾶ. «Ἄρξομαι δὴ οὖν τοῦ πατάξαι σε, καὶ ἀφανιῶ σε ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις σου», καὶ οὐ καθ' ἕ- 20 τερον τρόπον, ἢ κατ' ἐκείνον αὐτὸν τὸν ἐν ἡμέρᾳ σκοπιᾶς Βαδιοῦμαι γὰρ ὡσπερ ἐπὶ κανόνος, οὐκ ἐκκλινῶ δὲ εἰς δεξιὸν οὔτε μὴν εἰς εὐώνυμον, τῆς κατὰ σοῦ δίκης τὴν ὁδὸν ἐρχόμενος.

Ἔοικε δὲ πάλιν τοιοῦτόν τι ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑπεμφαίνειν λόγος. Προφητεύει μὲν γὰρ ὁ Μιχαίας ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ καὶ Ἰα- 25 χαζ καὶ Ἐζεκίου. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰωάθαμ ἀνὴρ γέγονεν εὐσεβής, ὁ δὲ δὴ Ἰαχαζ ὀδελυρὸς καὶ ἀπηχθήμενος καὶ τῶν ὅτι μάλιστα διαβεβλημένων εἰς δυσσέβειαν. Οὐ καὶ βασιλεύοντος Φακεὲ ὁ τοῦ Ῥομελίου, βασιλεύων δὲ τὸ τηνικάδε τῆς Σαμαρείας, πεπολέμηκε τὸν Ἰούδαν, σύνοπλον ἔχων τὸν Ῥαασῶν τὸν τῆς Δαμασκοῦ βασιλέα, 30 πλείστους τε ὄσους ἀπέκτεινεν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων περὶ τοῦ Ἰαχαζ. «Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ διὰ χειρὸς βασιλέως Συρίας, καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτῷ, καὶ ἠχμαλώτευσεν ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωσίαν πολλήν, καὶ ἤγαγεν εἰς Δαμασκὸν καὶ εἰς τὰς χεῖρας βασιλέως Ἰσρα-

ντεῖες (γιατὶ αὐτὰ μᾶς δηλώνει ἔδῶ ἡ μανία), γι' αὐτὸ καὶ καταστράφηκαν, ὅπως τὶς ἡμέρες τοῦ βουνοῦ, δηλαδή τῆς Γαβαά.

“Ὅτι βέβαια τὸ βουνό, ἦτοι ἡ Γαβαά, καλεῖται καὶ σκοπιά, θὰ τὸ μάθεις μὲ σαφήνεια ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ στὴν τρίτη Βασιλειῶν. Γιατὶ ὁ Ἄσα βασίλευσε στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ Βασά στὴ Σαμάρεια. Ἐπειδὴ ὅμως μπῆκε ἀνάμεσὰ τοὺς διχόνοια καὶ ξέσπασε ὀργὴ μεταξύ τους, προχώρησαν σὲ πολεμκὲς συγκρούσεις· γιατὶ λέγει: «Ἀνέβηκε ὁ Βασά, ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ, στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ οἰκοδόμησε τὴ Ραμὰ, γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κανένας νὰ θγεῖ ἢ νὰ μπεῖ στὸ βασίλειο τοῦ Ἄσα, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα»⁷⁴. Καὶ ὅταν ὁ Ἄδερ ἐπιτέθηκε στὴ Σαμάρεια, ὁ Βασά ἄφησε τὴ Ραμὰ καὶ ἀντιπαρατάχθηκε στοὺς ἐχθρούς. Ὁ Ἄσα ἐκστράτευσε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὅταν ἔφτασε στὴ Ραμὰ «Παρήγγειλε», λέγει, «σὲ ὅλο τὸν Ἰούδα στὴν Ἐνακείμ, καὶ ἀφοῦ πῆραν τὶς πέτρες καὶ τὰ ξύλα τῆς Ραμὰ πού εἶχε χρησιμοποίησει γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι ὁ Βασά, οἰκοδόμησε μὲ αὐτὰ ὁ βασιλιάς Ἄσα στὸ βουνὸ Βενιαμὴν καὶ τὴ σκοπιά»⁷⁵. Ὀνομαζόταν λοιπὸν ἡ Γαβαά βουνὸ καὶ σκοπιά. Γιατὶ ἡ Γαβαά ἐρμηνεύεται ἔτσι, ἐπειδὴ χτίσθηκε ψηλὰ πάνω σὲ γήλοφο, σὰν σκοπιά. «Θ' ἀρχίσω λοιπὸν νὰ σὲ χτυπῶ καὶ θὰ σὲ ἀφανίσω ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σου»⁷⁶ καὶ ὄχι μὲ ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ ἔτσι ὅπως ἐγίνε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς σκοπιᾶς. Θὰ βαδίσω δηλαδή σὰν ἐπάνω σὲ κανόνα, χωρὶς νὰ κλίνω οὔτε στὰ δεξιὰ οὔτε στ' ἀριστερά, ἀκολουθώντας πιστὰ τὸν δρόμο τῆς καταστροφῆς.

Φαίνεται πάλι ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος ὑποδηλώνει κάτι τέτοιο. Ὁ Μιχαίας δηλαδή προφητεύει κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Ἰωάθαμ καὶ Ἄχαζ καὶ Ἐζεκία. Ἄλλ' ὁ Ἰωάθαμ ὑπῆρξε ἄνθρωπος εὐσεβής, ἐνῶ ὁ Ἄχαζ μοχθηρὸς καὶ μισητὸς καὶ κατηγοροῦνταν ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς κατεξοχὴν ἀσεβεῖς. Ὅταν βασίλευε αὐτός, ὁ Φακεέ, υἱὸς τοῦ Ρομελίου, βασιλιάς τότε τῆς Σαμάρειας, κήρυξε πόλεμο ἐναντίον τοῦ Ἰούδα ἔχοντας σύμμαχό του τὸν Ραασσών, τὸν βασιλιᾶ τῆς Δαμασκοῦ, καὶ σκότωσε πάρα πολλοὺς μέσα σὲ μιὰ μέρα. Γιατὶ ἔχουν γραφεῖ τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν Ἄχαζ στὸ δεῦτερο βιβλίο τῶν Παραλειπομένων «Καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μου τὸν παρέδωσε μέσω τοῦ βασιλιᾶ τῆς Συρίας, ὁ ὁποῖος τὸν νίκησε στὸν πόλεμο καὶ συνέλαβε ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ὀδήγησε στὴ Δαμασκὸ. Τὸν παρέδωσε ἐπίσης στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ

75. Β' Παραλ. 16, 6.

76. Μιχ. 6, 13.

ἤλ παρέδωκεν αὐτόν, καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτῷ πληγὴν μεγάλην, καὶ ἀπέκτεινε Φακεέ, ὁ τοῦ Ῥομελίου, βασιλεὺς Ἰσραήλ, ἐν Ἰούδα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν δυνατῶν ἰσχυί, ἐν τῷ αὐτοὺς καταλιπεῖν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν».

5 Ἰστέον οὖν, ὅτι Θεῷ προσκρούοντες ἐν ἐνδείᾳ μὲν εὐθύς ἐσόμεθα παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ λιμὸς ἡμᾶς κατατήξει δεινὸς τῶν θείων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀλλήλους δὲ ὥσπερ δάκνοντες δαπανήσομεν. Οὐ γὰρ βραβεύει Χριστὸς τὴν ἰδίαν εἰρήνην τοῖς οὐκ ἀγαπῶσιν αὐτόν, ὃ δὴ μάλιστα συμβαῖνον ὁρᾶται τοῖς τῆς ἀληθεί-
10 ας ἐχθροῖς, παρ' οἷς οὐκ ἔστιν εὐρεῖν χάρισμα πνευματικόν, ἀλληλοφαγίαν δὲ ὥσπερ καὶ διαμάχην, ἔριν καὶ φιλονεικίαν καὶ σχίσματα· καὶ περὶ αὐτῶν ἂν λέγοι Θεός «^ο Ὅτι ἀφέστηκα τὴν εἰρήνην μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ ἐν θανάτῳ νοσερῶ ἀποθανοῦνται», καὶ ἰσχὴν καὶ ὁμοψυχίαν οὐκ ἐκείνοις ποθέν, ἀλλὰ τοῖς τὰ
15 αὐτοῦ σέβουσι διανέμοντος, καὶ οἷς ἂν εἰκότως τὸ τῆς εἰρήνης ἐνιζήσειεν ἀγαθόν, τὴν τῆς ἀληθείας τιμῶσι δύναμιν, καὶ τὸ κατατέμνεσθαι ποι πρὸς ἐκτόπους εἰκαιοβουλίας οὐκ ἀνεχομένοις, καταθαυμάζειν δὲ μόνον τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἐσπουδακόσιν.

Στίχ. 4. «Οὐαὶ οὐαὶ αἱ ἐκδικήσεις σου ἦκασιν,
20 νῦν ἔσονται κλαυθμοὶ αὐτῶν».

ΞΔ'. Ἀκούεις ὅπως καὶ τὰς τῶν θρηνούντων ἀπομιμεῖται φωνάς, οὐ προσδοκῶντων ἔτι τὰς συμφοράς, ἀλλ' οἷον ἐν αὐταῖς ἤδη γεγενημένων, καὶ κλαιόντων γυναικοπρεπῶς; «^ο Ἦκασιν γὰρ αἱ ἐκδικήσεις σου», φησί, τουτέστιν, ἐνέστηκεν ὁ τῆς δίκης και-
25 ρός, ἐν χερσὶν ὁ πόλεμος, ἐπὶ θύραις ὁ πόνος. Ἐπιφέρων γὰρ ὅτι «Νῦν ἔσονται κλαυθμοὶ αὐτῶν», δέδειχεν ἐναργῶς, ὅτι μὴ εἰς μακρὰς ὑπερθέσεις τὰ τῆς προφητείας ἔρχεται, κεῖται δὲ ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς. Μετὰ γὰρ τοι τὸν Ἰωάθαμ εὐθύς γέγονεν ὁ Ἄχαζ πονηρὸς καὶ ἀποστάτης, καὶ τῶν ἰδίων τέκνων σφαγεύς, ἃ τοῖς
30 τῶν δαμονίων ἀνετίθει βωμοῖς. Ἐπ' αὐτοῦ πεπτῶκασιν «ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες» τῶν ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. Ἰστέον δέ, ὅτι κατ' ἐκείνο τοῦ καιροῦ καὶ αὐτὸς ἐκτέτικε δίκας ὁ Ἰσραήλ Φακεέ γὰρ βασιλεύοντος, ἀνέβη Θεγλαφασάα, βασιλεὺς Ἀσσυρίων, κατὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ πλείστας μὲν ὄσας αὐ-

ὅποιος τὸν νίκησε καὶ τοῦ προξένησε μεγάλη καταστροφή, καὶ ὁ Φακεέ, υἱὸς τοῦ Ρομιλίου, βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ, σὲ μιὰ μέρα σκότωσε ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες Ἰουδαίους καὶ γενναίους, ἐπειδὴ εἶχαν ἐγκαταλείψει τὸν Κύριο τὸν Θεό τους»⁷.

Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζομε, ὅτι προσκρούοντας στὸν Θεό, θὰ βρεθοῦμε σὲ ἔλλειψη κάθε ἀγαθοῦ καὶ θὰ μᾶς καταλειώσει φοβερὴ πείνα τῶν θείων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν, καὶ θὰ ἀλληλοεξοντωθοῦμε δογκῶντας κατὰ κάποιο τρόπο ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲν χαρίζει τὴν εἰρήνην τοῦ σ' ὅσους δὲν τὸν ἀγαποῦν, πράγμα πού βλέπομε νὰ συμβαίνει σὲ μέγιστο βαθμὸ στους ἐχθρούς τῆς ἀλήθειας, ἀνάμεσα στους ὁποίους δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς πνευματικὸ χάρισμα, ἀλλὰ ἀλληλοφάγωμα καὶ διαμάχη καὶ φιλονεικία καὶ σχίσματα. Καὶ γι' αὐτοὺς μπορεῖ νὰ λέγει ὁ Θεός «Πῆρα τὴν εἰρήνην μου ἀπὸ τὸν λαὸ αὐτό, καὶ θὰ πεθάνουν ἀπὸ θανατηφόρα νόσο»⁸, ἀπονέμοντας ὁ Θεὸς δύναμη καὶ ὁμοφυχία ὅχι σ' ἐκείνους, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πού τὸν σέβονται καὶ σ' αὐτοὺς πού θὰ ἐγκατασταθεῖ εὐλογα τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰρήνης, γιατί τιμοῦν τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ διασπῶνται σὲ ἄτοπες καὶ μάταιες σκέψεις, ἀλλὰ φροντίζουν νὰ καταθουμάζουν μόνο τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 4. « Ἄλλοίμονο, ἄλλοίμονο, ἔφτασαν πὰ οἱ ἐκδικητικὲς τιμωρίες σου, τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῶν θρῆνων τους».

64. Ἀκοῦς πῶς μιμεῖται καὶ τὶς φωνὲς ἐκείνων πού θρηνοῦν, γιατί δὲν προσδοκοῦσαν πὰ τίς συμφορὲς, ἀλλὰ βρισκόνταν ἤδη μέσα σ' αὐτὲς καὶ ἔκλαιγαν ὅπως οἱ γυναῖκες; « Ἐφτασαν οἱ ἐκδικητικὲς τιμωρίες σου» λέγει, δηλαδή ἔφτασε ὁ καιρὸς τῆς τιμωρίας, ὁ πόλεμος ἄρχισε, ὁ πόνος βρίσκεται μπροστὰ στὴν πόρτα σας. Καὶ προσθέτοντας, «τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῶν θρῆνων τους», ἔδειξε ὀλοκάθαρα, ὅτι ἡ ἐκπλήρωση τῆς προφητείας δὲν θὰ πάει σὲ μακρὸς, ἀλλ' εἶναι σὰ νὰ βρισκόνται μπροστὰ στὰ μάτια τους. Γιατὶ μετὰ τὸν Ἰωάθαμ ἦρθε ἀμέσως ὁ Ἄχαζ, φαῦλος καὶ ἀποστάτης, φονιάς τῶν ἰδίων τοῦ τῶν παιδιῶν, τὰ ὅποια θυσίασε στους βωμοὺς τῶν δαιμονίων. Ὅταν βασίλευε αὐτὸς ἔπεσαν σὲ μιὰ ἡμέρα νεκροὶ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τιμωρήθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσραήλ. Γιατὶ ὅταν βασίλευε ὁ Φακεέ ἀνέβηκε ὁ Θεγλαφασά, βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, ἐναντίον τῆς Σαμάρειας καὶ ἐξαφάνισε πάμπολλες

τῆς ὠλόθρευσε πόλεις, εἶλε δὲ καὶ τὴν Δαμασκόν, καὶ αὐτὸν ἀπέκτεινε τὸν Ῥαασῶν, ὥστε καθ' ἓνα καιρὸν συμβέβηκε δαπανηθῆναι μὲν τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Βενιαμὴν ὑπὸ τῶν ἐν Σαμαρεία δέκα φυλῶν, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐν Σαμαρεία παθεῖν ὁ δεδράκασιν ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου. Ὁρᾶς οὖν, ὅπως μονονουχὶ τὸν κανόνα τῆς ὀργῆς διατρέχων, τὸν ἐν καιρῷ τοῦ θουνοῦ, ἦτοι τῆς σκοπιᾶς, τετιμώρηκε τοὺς ἡμαρτηκότας;

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν τοῖς ἀρχαίοις «συνέβη τυπικῶς, ἐγρᾶφη δὲ εἰς νουθεσίαν ἡμῶν», ἵνα τοῖς ἴσοις ἐναλῶναι πλημμελήμασι αἰεὶ διεκνεύοντες, διατελῶμεν ἐν εὐπαθείαις, εὐμενῇ καὶ φίλον καὶ προεστηκότα τὸν τῶν ὄλων ἔχοντες Θεόν. Ἀρμόσειε δ' ἂν καὶ μᾶλα εἰκότως τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσι καὶ τὴν τῶν ἀπλουστέρων παραλύουσι πίστιν, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς εἶπεῖν, Οὐαί, οὐαί αἱ ἐκδικήσεις σου ἦκασι, νῦν ἔσονται κλαυθμοὶ αὐτῶν. «Ἀμαρτάνοντες γὰρ εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνειδήσιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσι». Καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἀπολογήσονται τῷ Κριτῇ, καὶ «τῆς ἐαυτῶν δυσσεβείας ἔδονται τοὺς καρπούς», πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; «Ἄνθ' ὧν γὰρ ἠδίκησιν νηπίους, φονευθήσονται, καὶ ἐξετασμός «ἀσεβεῖς ὀλεῖ», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ 5-6. «Μὴ καταπιστεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμένοις, ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου φύλαξαι τοῦ ἀναθέσθαι τι αὐτῇ· διότι υἱὸς ἀτιμάζει πατέρα, θυγάτηρ ἐπαναστήσεται ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτῆς, νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς, ἐχθροὶ πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ».

ΞΕ. Πλημμελοῦντες πολυτρόπως οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ἐπὶ γε σφίσι αὐτοῖς καταθήγοντες εἰς ὀργὰς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην, εἶτα διὰ τῶν ἀγίων προαναμανθάνοντες προφητῶν, ὡς ἐν ἀφύκτοις ἔσονται κακοῖς, εἰ μὴ ταῖς ἐπιεικείαις ἐξημεροῦν ἔλοιντο τὸν Δεσπότην, δέον ἐλέσθαι φρονεῖν ὀρθῶς, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομαῖς τιθασεύειν λελυπημένον, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων οἱ δεῖλαιοὶ ποθεν, δυσβουλίας δὲ μᾶλλον εἰς τοῦτο κατώλισθον, ὡς οἴεσθαι τε καὶ πιστεύειν, ὅτι περιέσσονται μὲν τῆς θείας ὀργῆς, κα-

πόλεις της. Κυρίευσε και τὴ Δαμασκὸ καὶ σκότωσε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ραασών, ὥστε συνέβη τὸν ἴδιο καιρὸ νὰ ἐξοντωθεῖ ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Βενιαμὴν ἀπὸ τὶς δέκα φυλές τῆς Σαμάρειας, καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σαμαρεῖτες νὰ πάθουν ἀπὸ τὸν Βαβυλώνιο ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν κάνει⁷⁹. Βλέπεις λοιπὸν πῶς, βαδίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν κανόνα τῆς ὀργῆς, ποὺ ἐφάρμοσε ἐναντίον ἐκείνων τὸν καιρὸ τοῦ βουνοῦ, ἢ τῆς σκοπιᾶς, τιμώρησε ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἁμαρτήσῃ;

Αὐτὰ βέβαια «συνέβησαν στοὺς ἀρχαίους ὡς τύποι, ἔχουν γραφεῖ ὅμως γιὰ τὴ δική μας νοθεσία»⁸⁰, ὥστε, ἀποφεύγοντας πάντοτε νὰ πέσομε στὰ ἴδια πλημμελήματα, νὰ ζοῦμε μὲ ἀπόλαυση ἀγαθῶν, καὶ νὰ ἔχομε εὐνοϊκὸ καὶ φίλο μας καὶ πρόμαχό μας τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Καὶ θὰ ταίριαζε, καὶ πολὺ εὐλόγα, νὰ ποῦμε σ' αὐτοὺς ποι' διαστρέφουν τὰ ὀρθὰ καὶ παραλύουν τὴν πίστη τῶν ἀπλοϊκῶν καὶ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους: «Ἀλλοίμονο, ἀλλοίμονο, ἔφτασαν οἱ ἐκδικητικὲς τιμωρίες σου, τώρα θ' ἀκουσθοῦν τὰ κλάματά τους». Γιατὶ «ἁμαρτάνοντας στοὺς ἀδελφούς τους καὶ πληγώνοντας τὴ συνείδησή τους ποὺ εἶναι ἀσθενική, ἁμαρτάνουν στὸν Χριστό»⁸¹. «Ὅτι ὅμως ὅπωςδήποτε θ' ἀπολογηθοῦν στὸν κριτὴ καὶ θὰ φᾶνε τοὺς καρπούς τῆς ἀσεβείας τους, πῶς μπορεῖ ν' ἀμφιβάλει κανεὶς; Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ: «Ἐπειδὴ ἀδικοῦσαν ἄνθρώπους μὲ συνείδηση νηπίων θὰ θανατωθοῦν, καὶ ἡ ἐξέταση κατὰ τὴ θεία κρίση θὰ ἀφανίσει τοὺς ἀσεβεῖς»⁸².

Στίχ. 5-6. «Μὴν ἐμπιστεύεσθε τοὺς φίλους, οὔτε νὰ ἐλπίζετε στοὺς ἄρχοντες, καὶ ἀπόφυγε νὰ ἐμπιστευθεῖς κάτι στὴν σύζυγό σου. Γιατὶ ὁ υἱὸς ἀτιμάζει τὸν πατέρα, ἢ κόρη ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς μητέρας της, ἢ νύφη κατὰ τῆς πεθερᾶς της, καὶ ὅλα γενικὰ τὰ μέλη μέσα στὸ σπῆτι εἶναι ἐχθροί».

65. Μὲ πολλοὺς τρόπους ἁμάρταναν οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ ἐξοργίζαν ἐναντίον τους τὸν Δεσπότη τῶν ὅλων, καὶ ἔπειτα, μαθαίνοντας ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες ὅτι θὰ βρεθοῦν σὲ ἀπόφευκτα δεινὰ ἂν δὲν θελήσουν μὲ τὶς καλὲς πράξεις νὰ ἐξημερώσουν τὸν Κύριο, καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ πράξουν τὸ ὀρθὸ καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφή τους στὸ καλὸ νὰ τὸν ἐξευμενίσουν ποὺ εἶχε ἐξοργισθεῖ, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν οἱ δυστυχεῖς μὲ τίποτε, ἀλλὰ μᾶλλον ὀλίσθησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνοησίας, ὥστε νὰ νομίζουν καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι θὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, καὶ θὰ

τευμεγεθήσουσι δέ, καὶ λίαν εὐκόλως, πολέμου παντός, εἰ τὰς τῶν ὁμόρων ἔθνῶν ἔχοιεν ἐπικουρίας, καὶ τὰς τῶν ἀρχόντων συμπνοίας καὶ ὑποσχέσεις. Ὅτι δὲ ψυχροῖς καὶ εἰκαίοις ἐπιτεθαρόθηκασι φενακισμοῖς καὶ ἀνόνητον ἔξουσι παντελῶς τὴν ἐλπίδα, διδάσκειν αὐτοὺς ὁ προφήτης πειρᾶται, λέγων· «Μὴ καταπιστεύετε ἐν φίλοις, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμένοις»· σφαλερὸν γὰρ τὸ χρῆμα καὶ ἀνόνητον παντελῶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἦκεν ὁ Βαβυλώνιος καταδηώσων τὴν Σαμάρειαν, τότε δὴ, τότε τῶν ὁμόρων ἔθνῶν οἱ ἡγούμενοι, καίτοι πλείστην ὄσιν αὐτοῖς ὑπισχνούμενοι τὴν ἐπικουρίαν, τοὺς ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν ἀγῶνας ἔχοντες οὐ μετρίως, ἀσπαστὸν ἡγοῦντο τὸ σῶζεσθαι μόνον, τὸ δὲ δὴ χρῆναι καὶ ἑτέροις ἐπικουρεῖν οὐδ' ὅσον εἰς νοῦν ἐποιοῦντο τάχα.

Μὴ τοίνυν ἐν φίλοις καταπιστεύετε, μηδὲ ἐλπίζετε ἐπὶ ἡγουμένοις· ἴστε δέ, φησὶν, ὅτι Θεοῦ καθ' ὑμῶν κινουντος τὰ ἐξ ὀργῆς, οὐδὲ αὐτὸς ὑμῖν ὁ τῆς φύσεως νόμος καὶ τῆς ἐμφύτου φιλοστοργίας ἢ δύναμις τὴν εὐνοίαν χαριεῖται, κἂν γοῦν τῶν ἐξ αἵματος ἐγγύς τε καὶ οἰκειῶν κατὰ τὴν σάρκα, ἀλλ' ἐχθροὺς ἀπομιμήσονται καὶ αὐτοί. Καὶ γύναιον μὲν ἀνδρὸς ἀλογήσει τότε, υἱοὶ δὲ πατράσιν ἐπαναστήσονται, καὶ μὴν καὶ μητράσι θυγατέρες. Αὐτὸς γάρ, φησὶν, ὁ τῆς φιλοστοργίας τοὺς νόμους ἐγχαράττων τῇ φύσει, μεταπέσειεν ἂν εὐκόλως καὶ μεταβαλεῖ πρὸς τὸ ῥάθυμον.

Πλὴν ὅτι τῆς ἐν γε τούτοις ἡμῖν ῥαθυμίας ὁ τρόπος οὐχ εἷς ἂν νοοῖτο καὶ ὁ αὐτός, ἀλλὰ διττός καὶ διάφορος. Οἱ μὲν γὰρ τοῖς τῆς φιλοστοργίας προσκρούουσι νόμοις, ἀνοσίως τοῖς γεγεννηκόσι ἐπιφυόμενοι, οἱ δὲ τοῦτο (οὐ) δρῶσι καὶ Θεὸν εὐφραίνοντες καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς ἀνασώζοντες. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· «Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῆ; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν. Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν ἐνὶ οἴκῳ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ καὶ δύο ἐπὶ τρισί. Διαμερισθήσονται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα καὶ θυγάτηρ ἐπὶ τὴν μητέρα, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν». Ψῆφω δὴ οὖν ὀρθῇ στεφανώσομεν τὴν οὕτω λαμπρὰν ἀφιλοστοργίαν. Προσοικειοὶ γὰρ τῷ Θεῷ, κἂν εἰ τῆς

ἀναδειχθούν, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, νικητὲς σὲ κάθε πόλεμο, ἂν ἔχουν τὴ βοήθεια τῶν γειτονικῶν ἔθνῶν καὶ τὴ συμπαράσταση καὶ τὶς ὑποσχέσεις τῶν ἀρχόντων τους. Ὅτι ὅμως στηρίχθηκαν σὲ ἀβάσιμες καὶ μάταιες πλάνες καὶ θὰ ἔχουν ἐντελῶς ἀνώφελες ἐλπίδες, ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς διδάξει ὁ προφήτης, λέγοντας «Μὴν ἔχετε ἐμπιστοσύνη σὲ φίλους, οὔτε νὰ ἐλπίζετε σὲ ἄρχοντες». Γιατὶ εἶναι μεγάλο σφάλμα αὐτὸ καὶ τελείως ἀνώφελο. Γιατὶ ὅταν πῆγε ὁ Βαβυλώνιος γιὰ νὰ καταληλατῆσει τὴ Σαμάρεια, τότε λοιπὸν, τότε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γειτονικῶν ἔθνῶν, μολονότι τοὺς ὑπόσχονταν ὅση βοήθεια ἤθελαν, ἔχοντας ἐξίσου ἀνάγκη ν' ἀγωνισθοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἐπιθυμοῦσαν κυρίως τὴ δική τους μόνο σωτηρία, καὶ ἢ ὑποχρέωση νὰ βοηθήσουν ἄλλους οὔτε κἂν περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ τους.

«Μὴν ἔχετε λοιπὸν ἐμπιστοσύνη σὲ φίλους, οὔτε νὰ ἐλπίζετε σὲ ἄρχοντες», ἀλλὰ νὰ γνωρίζετε, λέγει, ὅτι ὅταν ὁ Θεὸς ἐκδηλώνει ἐναντίον μας τὴν ὀργή του, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ νόμος τῆς φύσης καὶ ἡ δύναμη τῆς ἔμφυτης φιλοστοργίας θὰ μᾶς χαρίσουν τὴν εὐνοιά τους, δηλαδή οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς καὶ οἰκείοι κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ θὰ μᾶς φερθοῦν σὰν ἐχθροί. Καὶ τότε ἡ γυναῖκα δὲν θὰ ὑπολογίσει τὸν ἄνδρα της, οἱ υἱοὶ θὰ ἐπαναστατήσουν ἐναντίον τοῦ πατέρα τους, ἀλλὰ καὶ οἱ θυγατέρες ἐναντίον τῶν μητέρων τους. Γιατὶ λέγει, αὐτὸς ποὺ χαράζει στὴ φύση μας τοὺς νόμους τῆς φιλοστοργίας, εὐκόλα θὰ ἀλλάξει τὴ γνώμη τους καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν ἀδιαφορία.

Πλὴν ὅμως ὁ τρόπος τῆς ραθυμίας μας πρὸς αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ νοηθεῖ ἕνας, ἀλλὰ διπλὸς καὶ διάφορος. Γιατὶ κάποιοι ἀρνοῦνται τοὺς νόμους τῆς φιλοστοργίας μὲ τὸ νὰ ἐναντιώνονται ἀνόσια στοὺς γονεῖς τους, ἐνῶ ἄλλοι (δὲν) τὸ κάνουν αὐτὸ καὶ τὸν Θεὸ εὐφραίνουν καὶ τὶς ἴδιες τὶς ψυχές τους σώζουν. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Σωτῆρας «Νομίζετε ὅτι ἦρθα γιὰ νὰ φέρω εἰρήνη στὴ γῆ; Ὁχι βέβαια, σᾶς λέγω, ἀλλὰ νὰ φέρω τὴ διαίρεση. Γιατὶ ἀπὸ τώρα οἱ πέντε ἑνὸς σπιτιοῦ θὰ διαιρεθοῦν, τρεῖς ἐναντίον τῶν δύο, καὶ οἱ δύο ἐναντίον τῶν τριῶν. Θὰ διασπασθοῦν καὶ θὰ ἐξεγερθοῦν ὁ πατέρας ἐναντίον τοῦ υἱοῦ του καὶ ὁ υἱὸς ἐναντίον τοῦ πατέρα του, ἡ μητέρα ἐναντίον τῆς θυγατέρας της, καὶ ἡ θυγατέρα ἐναντίον τῆς μητέρας της, ἡ πεθερὰ ἐναντίον τῆς νύφης καὶ ἡ νύφη ἐναντίον τῆς πεθερᾶς»⁸⁵. Θὰ ἐπιδοκιμάσομε λοιπὸν μὲ ὀρθὴ ἀπόφαση τὴν τόσο λαμπρὴ ἀφιλοστοργία. Γιατὶ μᾶς καθιστᾶ οἰκείους μὲ τὸν Θεό, ἔστω

κατὰ σάρκα συγγενείας ἀποτέμει τινάς, ὥστε καὶ ἀναμελωδεῖν εὖ μάλα τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με».

5 *Στίχ. 7. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιβλέψομαι, ὑπομενῶ ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτηρί μου, εἰσακούσεταιί μου ὁ Θεός μου».*

ΕΣΤ. Ἀρμόσειεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, ταυτὶ μετανοοῦση τε τῇ Σιών, καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας πόνων ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς. προαναθροῦση τὸ πέρας. Εἶλε μὲν γὰρ τὴν Βαβυλωνίων ὁ Κύριος, 10 ἀνῆκε δὲ μόλις ἐν λειψάνοις ὄντα τὸν Ἰσραήλ, καὶ ὁμοῦ τοῖς σκεύεσι τοῖς ἱεροῖς, οἴκοι τε ἰέναι προστέταχε καὶ τὸν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀναδείμασθαι νεών. Τότε γὰρ οἶά περ ἐκ σκότους καὶ δεσμῶν ἀρρήκτων διαδιδράσκοντες, ἐν φωτὶ γεγόνασι, Θεοῦ κατοικτεῖροντος καὶ εἰς τὴν ἄνωθεν αὐτοῖς πρεπωδεστάτην ἐλευθερίαν ἀνεή- 15 χοντό πως, ἀνιέμενοί τε καὶ χαίροντες. Ἐγὼ τοίνυν, φησὶν, ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιβλέψομαι, ὁψὲ μὲν λίαν καὶ μετὰ πείραν ὧν ἔδει παραιτεῖσθαι τὴν ἔφοδον. Πλὴν εἰς Θεὸν ἔξειν τὴν ἐλπίδα, φησὶν, ὑπομένειν τε τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, διακεῖσθαι τε καὶ ἀραρότως, ὅτι φιλόανθρωπος ὧν, κατήκοος ἔσται τῶν ὀδυρμῶν αὐτῆς καὶ πα- 20 ραδέξεται τὰς λιτάς. Σωτηρίας δέ, οἶμαι, νοοῖτ' ἄν ἀρχὴ τὸ ἀποστῆσαι μὲν τέως τὸν νοῦν τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, ἀνθελέσθαι δὲ λοιπὸν τὸ φρονεῖν ὀρθῶς, καὶ τῆς σωτηρίας χορηγὸν αὐτὸν καὶ πρῦτανιν οἶεσθαι ὑπάρχειν τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην, καὶ μὴ τὸ οὕτως ἐξαιρέτον ἀγαθόν, ἢ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἀπονέμειν ἐπικουρίαις, ἢ- 25 γουν ἀνούστατά τε καὶ ἀμαθέστατα δῶρον ἔσεσθαι προσδοκᾶν τῆς ἀδρανεστάτης τῶν εἰδώλων πληθύος.

Πάλαι μὲν γὰρ κατέβαινον πρὸς Αἰγυπτίους, ἀπώχοντό τε καὶ εἰς Ἀσσυρίους, τὰς παρ' ἀμφοῖν συμπτνοίας τε καὶ ἐπικουρίας οὐκ εὐαριθμητῶν χρημάτων ὠνούμενοι. Προσήεσαν δὲ καὶ εἰδώλοις 30 ἀψύχοις, πληροῦντες θυσίας, καὶ προσεπιτούτω τὰς ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν προσάγοντες λιτάς. Νυνὶ δέ φασιν ὡς ἐπιβλέπονται μὲν ἐπὶ τὸν Κύριον, ὑπομενοῦσι δὲ αὐτόν, τουτέστιν, ἐκδέχονται τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ χάριν, καὶ μὴν ὅτι καὶ εἰσακουσθήσονται παρ' αὐτοῦ, αὐτῷ δηλονότι καὶ οὐχ ἑτέροις ἔτι προσάγοντες τὰς ἰκετη-

κι ἂν χωρίζει κάποιους ἀπὸ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς τους, ὥστε καὶ νὰ ψάλλουν πολὺ πετυχημένα αὐτὸ πού ψάλλει ὁ Δαβίδ· «Ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα μου μὲ ἐγκατέλειψαν, μὲ πῆρε ὅμως κοντὰ τοῦ ὁ Θεός»⁸⁴.

Στίχ. 7. «Θὰ στρέψω ἐγὼ τὰ μάτια μου πρὸς τὸν Κύριο καὶ θὰ δείξω ὑπομονὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ σωτήρα μου, καὶ ὁ Θεός μου θὰ μὲ ἀκούσει».

66. Μπορεῖ κάποιος, καὶ πολὺ εὐλόγα, νὰ τὰ ἐφαρμόσει αὐτὰ στὴ Σιών πού μετανουῶσε καὶ προέβλεπε ὅτι κάποτε θὰ φτάσει τὸ τέλος τῶν πόνων τῆς αἰχμαλωσίας. Γιατί ὁ Κύριος κυρίευσε τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἔλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλιτὲς πού εἶχαν ἀπομείνει, καὶ μαζὶ μὲ τὰ ἱρὰ σκεύη πρόσταξε νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα⁸⁵. Γιατί τότε, σὰ νὰ εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ ἀπὸ ἄθραυστα δεσμά, εἶδαν φῶς, ἀφοῦ τοὺς λυπήθηκε ὁ Θεός, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀναδύθηκαν στὴν ἐξ οὐρανοῦ ἐλευθερία πού ἔπρεπε πάρα πολὺ σ' αὐτοὺς, ἐλευθερωμένοι καὶ γεμάτοι χαρὰ. «Ἐγὼ» λοιπόν, λέγει, «θὰ στρέψω τὰ μάτια μου στὸν Κύριο». Πολὺ ἀργὰ βέβαια καὶ ἀφοῦ ἔπαθαν αὐτὰ, πού ἔπρεπε ν' ἀποφύγουν τὸ χτύπημά τους. Πλὴν ὅμως λένε, ὅτι θὰ ἔχουν τὴν ἐλπίδα τους στὸν Θεὸ καὶ θὰ περιμένουν ὑπομονητικὰ τὴ σωτηρία τους ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἔχουν ἀκλόνητη τὴν πεποίθησή τους ὅτι, ὄντας φιλόανθρωπος, θ' ἀκούσει τοὺς θρήνους τους καὶ θὰ δεχθεῖ τὶς παρακλήσεις τους. Ἀρχὴ βέβαια τῆς σωτηρίας νομίζω μπορούμε νὰ θεωρήσουμε τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ νοῦ τους τῆς παλαιᾶς ἀπάτης, καὶ στὴ θέση της νὰ βάλουν στὸ ἐξῆς τὴν ὀρθοφροσύνη καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι εἶναι ἀρχηγὸς καὶ χορηγὸς τῆς σωτηρίας ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων, καὶ αὐτὸ τὸ τόσο ἐξαιρετὸ ἀγαθὸ νὰ μὴν τὸ ἀπονέμουν ἢ στὴν βοήθεια τῶν ἀνθρώπων ἢ τελείως ἀνόητα καὶ ἀμαθέστατα νὰ προσδοκοῦν ὅτι θὰ εἶναι δῶρο τοῦ ἀδρανέστατου πλήθους τῶν εἰδώλων.

Παλαιὰ βέβαια πῆγαιναν στοὺς Αἰγυπτίους καὶ κατέφευγαν στοὺς Ἀσσυρίους καὶ ἀγόραζαν τὴ συμμαχία καὶ τὴ βοήθειά τους μὲ ὄχι καὶ λίγα χρήματα. Προσέρχονταν καὶ στὰ ἄψυχα εἶδωλα, προσφέροντας θυσίες, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἀπηύθυναν τὶς παρακλήσεις τους σ' αὐτὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Τώρα ὅμως λένε, ὅτι θὰ στρέψουν τὰ βλέμματά τους στὸν Κύριο καὶ μάλιστα θὰ περιμένουν μὲ ὑπομονή, δηλαδή θὰ δεχθοῦν τὴν προερχόμενη ἀπὸ αὐτόν σωτηρία καὶ χάρη του, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ εἰσακουσθοῦν ἀπὸ αὐτόν, προσφέροντας δηλαδή σ' αὐτόν, καὶ ὄχι σὲ ἄλλους,

ρίας. Τοῦτο δὲ ἦν ἀνανηφούσης, ὡς ἔφην, τῆς Σιών, καὶ ὀρώσης ἤδη πρὸς τὸ δέον μὲν ἀποσεῖσθαι τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην πλάνησιν, μεταβουλεύεσθαι δὲ τὰ ἀμείνω καὶ δοῦν ἑλέσθαι τὰ χρήσιμα.

5 *Στίχ. 8-9.* «Μὴ ἐπίχαιρέ μοι, ἢ ἐχθρά μου, ὅτι πέπτωκα, καὶ ἀναστήσομαι· διότι ἐὰν καθίσω ἐν τῷ σκότει, ὁ Κύριος φωτιεῖ μοι. Ὁργὴν Κυρίου ὑποίσω ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ, ἕως τοῦ δικαιοῦσαι αὐτὸν τὴν δίκην μου· καὶ ποιήσει τὸ κριμῖά μου καὶ ἐξάξει με εἰς τὸ φῶς, καὶ ὄψομαι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ».

10 *ΕΖ.* Χαριέστατά μοι δοκεῖ διαπεπλάσθαι νυνὶ τῆς Σιών ὁ λόγος πρὸς τὴν ἀπηνηὴ καὶ ὑβρίστριαν καὶ ἀλαζόνα πόλιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν Βαβυλωνίων, τὴν οἰονεῖπως ἐπιτωθάζουσαν ὡς πεπορθημένη τῇ Ἰουδαίων χώρα. Μὴ γὰρ ἐπαγάλλου, φησὶν, ὡς κειμένη. Νενίκηκας γάρ, οὐκ αὐτὴ μᾶλλον ὑπερισχύσασα, καταβαλοῦσα
15 δὲ ἀρόρωστοῦσαν ἐμὲ τὸ προσκροῦσαι Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο κειμένην. Ἄλλ' ἤξει καιρός, ὅτε καὶ ἀναστήσομαι, κἂν εἰ γέγονα, φησὶν, ἐν σκότει «Τῷ ξύλῳ λέγουσα, Θεός μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με» καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς δαμάλεσιν ἀνιεῖσα λόγον· ἔφην γάρ, ἔφην ἐξ ἀποπληξίας· «Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, οἵτινες
20 ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἄλλ' οὖν ἔσομαι καὶ εἰς φῶς, ἐπιγνώσομαι τὸν Δεσπότην, τὸν σώζοντα, τὸν ἐπίκουρον, τῆς εὐσθε-
25 νείας τὸν χορηγόν· ἀνέξομαι δὲ τῶν συμβεδηκότων, καὶ ὑποστήσομαι τὰ δεινά, κατακεκράξομαι δὲ οὐδαμῶς ὡς ἀδικοῦντος Θεοῦ, διακείσομαι δὲ μᾶλλον, ὡς ὀρθὴν ἐπ' ἐμοὶ τὴν ψῆφον ἐνέγκαν-
30 τος, κἂν εἰ πέπομφεν εἰς αἰχμαλωσίαν. Πεπλημμέληκα γάρ, καὶ φέρω τὰ ἐξ ὀργῆς, ἕως ἂν δικαιοῦσῃ τὴν δίκην μου, τουτέστιν ἕως ἂν τὴν ἰσοπαλῆ τοῖς πλημμελήμασιν ἐπιμετρήσας κόλασιν, κα-
τοικτεῖρη λοιπόν, καὶ τὴν πάλαι ἐσκοτισμένην τῇ τῆς πλάνης ἀχλύϊ ἀποφήνη λαμπρὰν, διὰ γε τοῦ γνῶναι τὸν ἀληθῆ καὶ φύσει
30 Θεὸν οἰονεῖ πως ἐν φωτὶ καὶ αὐτὴν γενέσθαι παρασκευάσας· κα-
ταθανυμάζοιτό τε, φησὶν, εἰκότως, καταδεικνὺς ἐπ' ἐμοὶ τῆς ἑαυ-
τοῦ δικαιοσύνης τὸ εἰλικρινές. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔξω δίκης πλημ-
μελοῦσαν ἐκόλαζεν, οὕτως ἐν ἴσῳ ποιήσεται λόγῳ, τὸ παθοῦσαν ἤδη καὶ μεταγινώσκουσαν, καὶ φροντίδος ἀξιούν καὶ κατοικτεῖ-

τις ἰκεσίες. Κι αὐτὸ θὰ γινόταν, ὅπως εἶπα, ὅταν θὰ συνερχόταν ἡ Σιών καὶ θὰ ἀπέβλεπε πιά στὴν ἀπομάκρυνση ἐκείνης τῆς παλαιᾶς πλάνης, καὶ ὅταν σκεφθοῦν τὰ καλὰ καὶ θελήσουν νὰ πράττουν τὰ ὠφέλιμα

Στίχ. 8-9. «Νὰ μὴ χαίρεσαι, ἐσὺ ἡ ἐχθρὸς μου, γιὰ μένα ἐπειδὴ ἔπεσα, γιὰτὶ θὰ σηκωθῶ. Γιατί, ἂν καθίσω στὸ σκοτάδι, ὁ Κύριος θὰ μὲ φωτίσει. Τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου θὰ τὴν ὑπομείνω, γιὰτὶ ἁμάρτησα σ' αὐτόν, μέχρι πού νὰ δικάσει καὶ νὰ τιμωρήσει τὴν ἁμαρτία μου. Θὰ μὲ δικάσει δίκαια καὶ θὰ μὲ βγάλει στὸ φῶς, καὶ ἔτσι θὰ γνωρίσω τὴ δικαιοσύνην του»

67. Πολὺ ὠραῖα μοῦ φαίνεται ὅτι διατυπώθηκε τώρα ὁ λόγος τῆς Σιών πρὸς τὴ σκληρὴ καὶ ὑβριστρια καὶ ἀλαζόνα πόλη, δηλαδή τὴν Βαβυλώνα, ἡ ὁποία κατὰ κάποιον τρόπο καταχλεύαζε τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων πού εἶχε κατακυριευθεῖ. Μὴ χαίρεσαι, λέγει, πού ἐρίσκομαι κάτω πεσμένη. Νίκησες βέβαια, ὄχι ὅμως μὲ τὴ δική σου δύναμη, ἀλλὰ μὲ κατέβαλες ἐπειδὴ ἀποδυναμώθηκα ἕξαιτίας τῆς πρόσκρουσής μου στὸν Θεό, καὶ γι' αὐτὸ βρίσκομαι κάτω πεσμένη. Ἀλλὰ θὰ ἔρθει ὁ καιρὸς, ὅποτε καὶ θὰ σηκωθῶ, καὶ ἂν βρέθηκα, λέγει, στὸ σκοτάδι, ἐπειδὴ «εἶπα στὸ ξύλο, Ἐσὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μου, καὶ στὴν πέτρα, Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁶⁶, καὶ γιὰτὶ ἀπηύθυνα τὸν λόγο μου σὺς δαμάλες. Γιατὶ εἶπα, ναὶ εἶπα ἀπὸ ἀνοησία μου· «Αὐτοὶ εἶναι, Ἰσραὴλ, οἱ θεοὶ σου πού σε ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁶⁷. Ἀλλὰ θὰ βγῶ καὶ στὸ φῶς, θὰ γνωρίσω τὸν Δεσπότη πού σώζει, τὸν βοηθό, τὸν χορηγὸ τῆς δυνάμει. Θὰ ἀνεχθῶ ὅσα μοῦ ἔχουν συμβεῖ καὶ θὰ ὑπομείνω τὰ δεινὰ, δὲν θὰ κατηγορήσω καθόλου κραυγάζοντας ὅτι Θεὸς μὲ ἀδικεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ δεχθῶ ὅτι ἔβγαλε σωστὴ ἀπόφαση γιὰ μένα, ἔστω κι ἂν μὲ ἔστειλε στὴν αἰχμαλωσία. Γιατὶ ἁμάρτησα καὶ δέχομαι τὰ χτυπήματα τῆς ὀργῆς του «μέχρι πού νὰ κρίνει δίκαια τὴν ἁμαρτία μου», δηλαδή μέχρι νὰ μοῦ ἐπιμετρήσει ἴση τιμωρία μὲ τὰ πλημμελήματά μου, νὰ μὲ λυπηθεῖ τελικὰ καὶ ἐμένα τὴ σκοτεινιασμένη πρῶτα ἀπὸ τὴν καταχνιὰ τῆς πλάνης, νὰ μὲ παρουσιάσει λαμπρὴ μὲ τὸ νὰ γνωρίσω τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, ἐτοιμάζοντάς με κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βρεθῶ καὶ ἐγὼ μέσα στὸ φῶς, καὶ θὰ θαυματοθεῖ εὐλογα, λέγει, δείχνοντας σ' ἐμένα τὴν εἰλικρίνεια τῆς δικαιοσύνης του. Γιατί, ὅπως μὲ τιμωροῦσε ὅταν ἁμάρτανά ὄχι χωρὶς δικαιοσύνη, ἔτσι ἐξίσου θὰ κάνει καὶ τώρα, πού, ἀφοῦ ἔπαθα πλέον καὶ μετανόησα, θὰ μὲ φροντίσει καὶ θὰ μὲ λυπηθεῖ πεσμένη κάτω. Εἶναι λοιπὸν ἀγαθὸς ὁ Κύριος τῶν πάντων,

ρειν κειμένην. Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὁ τῶν πάντων Δεσπότης, καὶ τοῖς ἐπιστρέφουσιν εἰς αὐτὸν διανέμει μὲν ἀμειλλητὶ τὸν ἔλεον, κατευφραίνει δὲ καὶ σφόδρα πλουσίως τοῖς ἐξ ἡμερότητος ἀγαθοῖς, ἀνιεὶς ἀμνησικάκως τὰ πάλαι διεπταισμένα.

5 Στίχ. 10-11. «Καὶ ὄψεται ἡ ἐχθρά μου καὶ περιβαλεῖται αἰσχύνην, λέγουσα πρὸς με· Ποῦ Κύριος ὁ Θεός σου; Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπόψοντα αὐτήν· νῦν ἔσται εἰς καταπάτημα ὡς πηλὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς· ἡμέρας ἀλοιφῆς πλίνθου ἐξάλειψίς σου ἢ ἡμέρα ἐκείνη».

10 ΕΗ. Ἦλω μὲν, ἦλω τῶν Ἰουδαίων ἢ χώρα, καὶ δοριλήπτος εἰς Βαβυλῶνα καὶ Μήδους ἀπεκομίσθη κατὰ καιροῦς ὁ Ἰσραήλ, οὐκ ἰδίαις δυνάμεσι κατευμεγεθοῦντος αὐτῶν τοῦ κεκρατηκότος, ἀποστρεφομένου δὲ μᾶλλον αὐτὸν ὡς ἡμαρτηκότα τοῦ διασώζοντος Θεοῦ, καὶ οἶον ὑπὸ χεῖρα φέροντος τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ καὶ εἰ-
15 δώλοις ἀψύχοις ἐλέσθαι προσκυνεῖν, ἀποσεῖσθαι δὲ καὶ τὸν πάλαι διὰ Μωυσέως ὀρισθέντα νόμον, καὶ ἀπαξαπλῶς ἀπονεῦσαι πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων, οὐδένα τε φαυλότητος τρόπον ἀνεπιτήδευτον ἔαν. Εἶτα λαβόντες οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ταῖς ἐαυτῶν δυνάμεσιν ἀνάπτοντες τὸ νικᾶν, καὶ αὐτῆς τῆς θείας κατεσο-
20 βαρεύσαντο δόξης, ᾧοντό τε κρατήσιν τῆς Ἰουδαίας, κᾶν εἰ ἔλοιτο σώζειν αὐτοὺς ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ λαβόντες ὑπὸ χεῖρα τοὺς ἡμαρτηκότας, δεινοῖς τε καὶ ἀφορήτοις κατηκίσαντο πόνοις, χαλεπὴν αὐτοῖς ἐπαρτήσαντες τὴν δουλείαν. Καὶ γοῦν ἔφη πού Θεός διὰ φωνῆς Ἰερεμίου πρὸς τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀνοσίαν πλη-
25 θύν, ἦγουν πρὸς τὴν Βαβυλῶνα· «Ἴδου ἐγὼ πρὸς σὲ τὴν ὑβρίστριαν», καὶ μέντοι καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἐξ Ἰσραήλ· «Ἐγὼ δέδωκα αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος τοῦ πρεσβυτέρου ἐβάρυνας τὸν ζυγὸν σφόδρα, καὶ εἶπας· Εἰς τὸν αἰῶνα ἔσομαι ἄρχουσα». Οὐ γὰρ ἦν ἔλεος παρ' ἐκείνοις, οὐ φειδῶ
30 ἡλικίας, οὐ γήρως αἰδώς, οὐ σπλάγχνα οἰκτιρισμοῦ

Δέδονται δὴ οὖν ταύτητοι δικαίως εἰς χεῖρας καὶ αὐτοὶ Περσῶν τε καὶ Μήδων, καταστρατηγοῦντος Κύρου, ὃς εἶλε τὴν Βαβυλῶνα. Καὶ περὶ αὐτῶν πού τάχα φησὶν ὁ προφήτης Ἰερεμίας «Ἐπιθήσονται σοι, καὶ ἄλῶση, Βαβυλῶν, καὶ οὐ γνώση· εὐρέθης καὶ

καὶ σὲ ὅσους ἐπιστρέφουν σ' αὐτὸν παρέχει χωρὶς ἀργοπορία τὴν εὐσπλαχνία του καὶ τοὺς κατευφραίνει ὑπερβολικὰ πλούσια μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητάς του, συγχωρώντας τους χωρὶς μνησικακία τὰ παλαιὰ ἁμαρτήματά τους.

Στίχ. 10-11. «Καὶ ἡ ἐχθρὸς μου θὰ δεῖ καὶ θὰ περιβληθεῖ μὲ ντροπή λέγοντάς μου· Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου; Τὰ μάτια μου θὰ τὴν δοῦν. Τώρα θὰ καταστήσει καταπάτημα ὅλων σὰν λάσπη μέσα στοὺς δρόμους· τὴν ἡμέρα πού γίνεται ἡ ἐπίκριση τῶν πλιθίων, ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι ἡ ἔξαφάνισή σου».

68. Κυριεύσαν τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, τὴν κυριεύσαν καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες μεταφέρθηκαν αἰχμάλωτοι κάποτε στὴ Βαβυλώνα καὶ στὴ χώρα τῶν Μήδων, καὶ ἐκεῖνος πού τοὺς νίκησε δὲν τοὺς νίκησε μὲ τὶς δικές του δυνάμεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπειδὴ ἔξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους τοὺς εἶχε ἀποστραφεῖ ὁ Θεὸς πού σώζει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς εἶχε παραδώσει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ προτίμησαν νὰ προσκυνήσουν τὰ εἰδωλα, καὶ ν' ἀπορρίψουν τὸ νόμο πού ἔθεσε στὸ παρελθὸν ὁ Μωυσῆς, καὶ γενικὰ νὰ κλίνουν σὲ κάθε ἄτοπο καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν κανένα τρόπο φαυλότητος πού νὰ μὴν τὸν πράξουν. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ τοὺς κυριεύσαν οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἀπέδωσαν τὴ νίκη σὶς δυνάμεις τους καὶ φέρθηκαν μὲ πριφρόνηση πρὸς τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, νομίζοντας ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Ἰουδαία ἀκόμα καὶ ἂν ἤθελε νὰ τὴ σώσει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ ἀφοῦ ὑποδούλωσαν αὐτοὺς πού ἁμάρτησαν, τοὺς βασάνισαν μὲ σκληρὴ καὶ ἀφόρητη ταλαιπωρία, φορτώνοντας ἐπάνω τους βαρεῖὰ δουλεία. Πράγματι λοιπὸν εἶπε κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμίας στὸ ἀνόσιο πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων, ἥτοι πρὸς τὴ Βαβυλώνα: «Νά, ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς ἐσένα τὴν ὑβρίστρια»⁸⁸, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἰσραηλιῖτες· «Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, ἐσὺ ὅμως δὲν τοὺς ἔδειξες ἔλεος. Βάρυνες ὑπερβολικὰ τὸν ζυγὸ τοῦ ἡλικιωμένου καὶ εἶπες· Θὰ εἶμαι ἐξουσιάτριά σου στὸν αἰῶνα»⁸⁹. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σὲ ἐκείνους εὐσπλαχνία, οὔτε λογάριαζαν ἡλικία, δὲν σέβονταν τὰ γηρατεία, οὔτε εἶχαν καρδιὰ σπλαχνική.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν παραδόθηκαν καὶ αὐτοὶ δίκαια στὰ χέρια τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ὅταν ἐκστράτευσε ἐναντίον τους ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος κυριεύσε τὴν Βαβυλώνα. Γι' αὐτοὺς λοιπὸν λέγει κάπου ὁ προφήτης Ἱερεμίας «Θὰ ἐπιτεθοῦν, Βαβυλώνα, ἐναντίον σου καὶ θὰ σὲ κυριεύσουν,

ἐλήφθης, ὅτι τῷ Κυρίῳ ἀντέστης. Ἦνοιξε Κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ καὶ ἐξήνεγκε τὰ σκεύη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. «Σκεύη» δέ φησι τῆς ὀργῆς τοὺς πεπορθηκότας αὐτήν. Συμβέβηκε τοίνυν ληφθῆναι μὲν ὑπὸ Κυρίου τὴν Βαβυλωνίων, ἀνεθῆναι δὲ τῆς αἰχμαλωσίας 5 τὸν Ἰσραήλ. Ταύτητοί φασιν οἱ λελυτρωμένοι, ὅτι «ὄψεται ἡ ἐχθρά μου καὶ περιβαλεῖται αἰσχύνην». Ὅταν γὰρ ἴδῃ κείμενα μὲν εἰς γῆν τὰ ἴδια τέκνα οἰκτρῶς τε καὶ ἀδοκῆτως ἀπολωλότα, τοὺς δὲ ὑπὸ χεῖρά ποτε χαίροντάς τε καὶ ἀνιεμένους, οἴκοι τε λοιπὸν ἀποτρέχοντας, πῶς οὐ πάντη τε καὶ πάντως περιβαλεῖται αἰσχύνην, 10 καίτοι λέγουσά ποτε· «Ποῦ Κύριος ὁ Θεός σου;»· ἐπόψομαι γὰρ αὐτήν ὡς πηλὸν ἐν ὁδοῖς ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν ἐρῶμιμένην τε καὶ πεπατημένην. Εἶτα πρὸς αὐτήν ὁ λόγος τὴν Βαβυλῶνά φησιν· «Ἐξάλειψίς σου ἡ ἡμέρα ἐκείνη», ἀντὶ τοῦ, Ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἂν γένοιο, φησὶν, ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν, Κυρίου δηλονότι συμπατοῦντός τε καὶ 15 καταθλίβοντος ἐν ἴσω πηλοῖς τὴν ἀλαζόνα τε καὶ ὑδρίστριαν. Ὅσον μὲν οὖν ἦκεν εἰς γε τὸ χρῆναι νοεῖν τὰ τοιαύδε πάλιν ἱστορικῶς, ἀποχρώντως ἡμῖν εὖ μάλα καὶ εὖ ἔχων ἐκπεποίηται λόγος

Ἐφαρμόσειε δ' ἂν οὐδὲν ἥττόν τις αὐτὰ καὶ τῇ νοητῇ Σιών, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ κατευμεγεθούσῃ τῶν ἐχθρῶν καὶ πατούσῃ 20 τοὺς διώκοντας καὶ τῶν πολεμεῖν εἰωθότων αὐτήν κατακερτομούσῃ τὸ ἀδρανές, κἂν εἰ δοκεῖεν ἔσθ' ὅτε περιγίνεσθαι καὶ κρατεῖν Πολλοὶ μὲν γὰρ λίαν οἱ καὶ ὀδόντας αὐτῇ δυσσεβῶς ἐπιτρίζοντες καὶ ὀργὰς ἐπιθήγοντες καὶ πᾶν εἶδος συνιστάντες ἐπιβουλής, τοῦτο μὲν Ἑλλήνων παῖδες τοῖς σφῶν αὐτῶν ἀσυνέτοις εὐρήμασιν οὐ 25 μετρίως ἐπαγωνιζόμενοι, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ἀπάτης ὑπεραθλοῦντες γενικῶς, τοῦτο δὲ καὶ οἱ κατὰ τῶν ἀγίων μάλιστα φωνῶντες αἰρετικοί, καὶ ἀπηνέστερόν που τάχα κατὰ τῶν ὀρθῶν φρονεῖν ἠρημέκων ἀγριαίνοντες, ἢ ἐκεῖνοι μᾶλλον οἱ καὶ τὴν πίστιν οὐ προσηκάμενοι. Διαγυμνάζοντος γὰρ ἔσθ' ὅτε τοὺς ἀγίους τοῦ πάντα ἰσχύ- 30 οντος Θεοῦ, καὶ πειρασμοῖς περιπίπτειν ἐῶντος, καὶ οἷάπερ ἐν πυρὶ δοκιμάζοντος τοὺς γνησίους προσκυνητάς, ὄφρὸν οἱ δεῖλαιοι κατ' αὐτῶν ἐπαίρουσι τὴν ἀγέρωχον, μονονουχὶ δὲ πονοῦντας ὀρῶντες, τό, «Ποῦ Κύριος ὁ Θεός σου», φληνάφως κατακεκράγα-σιν. Ἄλλ' ἢ γε σοφὴ τε καὶ πάναγνος καὶ ἀγία παρθένος, ἡ σπίλον

καὶ δὲν θὰ τὸ καταλάβεις. Σὲ βροῆκαν καὶ σὲ κυρίευσαν ἐπειδὴ ἀντιστάθη-
κες στὸν Κύριο. Ἐνοιξε ὁ Κύριος τὸ θησαυροφυλάκιό του καὶ ἔβγαλε τὰ
ὄπλα τῆς ὀργῆς του»⁹⁰. «Σκεύη τῆς ὀργῆς του» ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ τὴν
κυρίευσαν. Συνέβη νὰ κυριεφθεῖ ἀπὸ τὸν Κύρο ἡ χώρα τῶν Βαβυλωνίων,
καὶ νὰ ἀφεθοῦν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία οἱ Ἰσραηλίτες. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ
ἐλευθερώθηκαν λένε· «Θὰ δεῖ ἡ ἐχθρὸς μου καὶ θὰ περιβληθεῖ μὲ
ντροπὴ». Γιατὶ ὅταν δεῖ πεσμένα στὴ γῆ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ νὰ τὰ ἔχει
χάσει οἰκτρὰ καὶ ἀπροσδόκητα, καὶ τοὺς κάποτε δούλους τοὺς νὰ εἶναι
χαρούμενοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ νὰ γυρίζουν τρέχοντας στὴν πατρίδα τοὺς,
πῶς δὲν θὰ περιβληθεῖ ὅπωςδὴποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα μὲ ντροπὴ,
μολονότι κάποτε ἔλεγε, «Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου;». Γιατὶ θὰ τὴ
δῶ σὰν λάσπη στοὺς δρόμους πεταγμένη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν
καὶ καταπατημένη. Ἐπειτα ὁ λόγος ἀπευθύνεται στὴν ἴδια τὴ Βαβυλώ-
να· «Ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι ὁ ἀφανισμὸς σου», ἀντὶ νὰ πεῖ, Ὁ καιρὸς
ποὺ θὰ βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν, ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος
καταπατοῦσε καὶ συνέτριβε ὅμοια μὲ πηλὸ τὴν ἀλαζόνα καὶ ὑβρίστρια.
Ὡς πρὸς τὴν κατανόηση λοιπὸν πάλι τῶν λόγων αὐτῶν ἀπὸ ἱστορικὴ
ἀποψη ἢ ἀνάπτυξη ἔγινε πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ.

Αὐτὰ ὅμως μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐξίσου καὶ στὴ νοητὴ Σιών,
δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησίαν, ποὺ νικᾷ στοὺς ἐχθροὺς καὶ καταπατεῖ τοὺς
διῶκτες τῆς καὶ περιπατᾷ τὴν ἀνικανότητα ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ
τὴν πολεμοῦν, ἔστω κι ἂν ἔχουν τὴν ἐντύπωση πολλὰς φορὲς ὅτι νικοῦν
καὶ ἐπικρατοῦν. Γιατὶ εἶναι πάρα πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ καὶ τὰ δόντια τοὺς
τρίζουν σ' αὐτὴν μὲ ἀσέβεια, καὶ τὸ θυμὸ τοὺς ὀξύνουν ἐναντίον τῆς καὶ
δημιουργοῦν κάθε ἐπιβουλή, ἀπὸ τὴ μὰ οἱ Ἕλληνες ἀγωνιζόμενοι ἔντο-
να μὲ τὶς ἀνόητες ἐπινοήσεις τοὺς καὶ μὲ τὴ γενναία ὑπεράσπιση τῆς
εἰδωλικῆς ἀπάτης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ αἵρετικοὶ, ποὺ καταφέρονται μὲ
ἄγριες φωνασκίες ἐναντίον τῶν ἁγίων, καὶ πιὸ ἄγρια ἴσως αὐτοὶ ἐναντίον
ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ἀκολουθοῦν τὸν ὀρθὸ δρόμο, ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι ποὺ
δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη. Γιατὶ, ἀσκώντας πολλὰς φορὲς τοὺς ἁγίους ὁ
παντοδύναμος Θεὸς καὶ ρίχνοντάς τοὺς σὲ πειρασμοὺς καὶ κατὰ κάποιον
τρόπον δοκιμάζοντας στὴ φωτιὰ τοὺς γνήσιους προσκυνητὰς, ὑπερηφα-
νεύονται οἱ δυστυχεῖς καὶ ἐπαίρονται ἐναντίον τοὺς καὶ βλέποντάς τοὺς
νὰ ταλαιπωροῦνται κραυγάζουν μὲ φλυαρία· «Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος ὁ
Θεὸς σου;». Ἀλλὰ ἡ σοφὴ καὶ πάναγνη καὶ ἁγία παρθένος, ποὺ δὲν ἔχει

τε καὶ ῥυτίδα μὴ ἔχουσα, φήσειεν ἂν εἰκότως· «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιβλέψομαι, ὑπομενῶ ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου, εἰσακούσεταιί μου ὁ Θεός μου». Καταπατήσῃ δὲ ὅτι τοὺς ἀνθεστηκότας ὡς πηλὸν ὁδῶν, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐφησθεῖεν εἰσάπαν αὐτῇ, κὰν 5 εἰ κατασειοιτό πως, οἱ πειράζουσιν εἰωθότες, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; «Τεθεμελίωται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν», καὶ ἔστιν αὐτῆς ἔρεισμα Χριστός, κρηπίς ἀκράδαντος, καὶ διηνεκῆς ἀσφάλεια, Σωτὴρ τε καὶ Λυτρωτής.

Φαίη δ' ἂν, οἶμαί που, τό, «Μὴ ἐπίχαιρέ μοι, ἢ ἐχθρά μου, ὅτι 10 πέπτωκα», καὶ ὅσα τούτοις συνήρμοσται, καὶ ἀνθρώπου ψυχῆ, πλημμελήσασα μὲν καὶ κατεγνωσμένη, μεταχωροῦσα δέ πως ἐπὶ τὸ κρῆναι μετανοεῖν καὶ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἐκδεχομένη τὴν χάριν. Ἐρεῖ γὰρ ὡς πρὸς ἐχθρὰν τὴν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν· Μὴ ἐπίχαιρέ μοι πέπτωκα μὲν γὰρ ὁμολογουμένως, τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν 15 παραλύσασα καὶ τὸν ἐμαυτῆς καθεῖσα νοῦν εἰς φιληδονίας κοσμικῆς, ἀλλ' οὐ μακρὰν ἐλπίδος εἰμί ὅτι καὶ ἀναστήσομαι, κὰν εἰ γέγονά πως ἐν ἀγλύϊ καὶ σκότῳ· φῶς γὰρ καὶ αὐτὴ εὐρήσω Χριστόν, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἰς νοῦν ἀνατείλας λελευκασμένην ἀποφανεῖ. «Ὁργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι καὶ ἡμαρτον αὐτῷ». Εἰ 20 γὰρ καὶ γέγονα, φησὶν, ἐκ προσώπου βραχύ, δέδομαι δὲ καὶ εἰς νοῦν ἀδόκιμον, ἀλλ' οὖν ἔσομαι σοφὴ, καὶ παθοῦσα δικαίως τὴν ἀποβολήν, εἶσομαι τὸ κρῆμα, καὶ δὴ καὶ ὀρθῶς γενέσθαι φημί· κενόλασμαι γὰρ οὐ μάτην. Ἐπειδὴ δὲ τὴν προεπωδεστάτην ἐκτέτικα δίκην, «ὄψομαι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Δικαιοσύνη δὲ τοῦ Θεοῦ 25 καὶ Πατρός, τίς ἂν εἴη λοιπόν, πλην ὅτι Χριστός; Οὕτω γὰρ ἡμῖν αὐτὸν ὁ Θεός καὶ Πατὴρ ἀποκαλεῖ λέγων· «Ἐγγίξει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι».

Ἐἶτα τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης τὴν χάριν καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν καταστροφήν ἐννοήσασά που κατὰ τὸ εἶκός ἢ τοιαῦδε ψυχῆ, 30 σοφῶς καὶ ἀγχνῶς ἀνακεκράξεται· «Καὶ ὄψεται ἡ ἐχθρά μου καὶ περιβαλεῖται αἰσχύνην ἢ λέγουσα πρὸς με· Ποῦ Κύριος ὁ Θεός σου; οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπόψονταί αὐτήν· νῦν ἔσται εἰς καταπάτημα ὡς πηλὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἡμέρα ἀλοιφῆς πλίνθου ἐξάλειψίς σου ἢ ἡμέρα ἐκείνη». Ἐπειδὴ γὰρ ἐπιδεδήμηκεν ὁ Χριστός, δικαιοῶν τῇ

σπίλο ἢ ρυτίδα»⁹¹ θὰ πεῖ εὐλογία: «Ἐγὼ θὰ στρέψω τὰ βλέμματά μου στὸν Κύριο. Θὰ δείξω ὑπομονὴ στὸν Θεὸ καὶ σωτήρα μου, καὶ θὰ μὲ εἰδοποιήσει ὁ Θεὸς μου»⁹². «Ὅτι ὅμως θὰ καταπατήσει ἐκείνους ποὺ ἀντιστέκονται σὰν τὴ λάσπη, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ εὐχαριστηθοῦν καθόλου μ' αὐτήν, κι ἂν ἀκόμα κατακλονισθεῖ, αὐτοὶ ποὺ συνήθως τὴν ἐνοχλοῦν, πῶς μπορούμε ν' ἀμφιβάλομε; Γιατὶ «ἔχει θεμελιωθεῖ ἐπάνω στὴν πέτρα»⁹³ καὶ στήριγμά της εἶναι ὁ Θεός, κρηπίδα ἀκλόνητη καὶ ἀσφάλεια παντοτινὴ, Σωτήρας καὶ Λυτρωτής.

Θὰ ἔλεγε ὅμως, ὅπως νομίζω, τὸ «Νὰ μὴν χαίρεσαι, ἐσὺ ἡ ἐχθρός μου, ποὺ ἔπεσα», καὶ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ συνδεδεμένα μὲ αὐτά, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἡμάρτησε βέβαια καὶ τῆς καταλογίσθηκε ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ προχωρεῖ κατὰ κάποιον σὴν ἀνάγκη τῆς μετάνοιας καὶ περιμένει τὴ χάρη τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ θὰ πεῖ σὰν πρὸς ἐχθρό της σὴν ἁμαρτία ποὺ τὴν τυράνησε: Μὴ χαίρεσαι εἰς βᾶρος μου· ἔπεσα βέβαια ὁμολογουμένως καταπατώντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ στρέφοντας τὴ σκέψη μου σὲ κοσμικὲς φιληδονίες, δὲν βρίσκομαι ὅμως μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ σηκωθῶ, ἔστω κι ἂν βρέθηκα μέσα σὴν καταχνιά καὶ σὸ σκοτάδι· γιατί θὰ βρῶ καὶ ἐγὼ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἀνατέλλοντας σὸ νοῦ μου θὰ μὲ καταστήσει ὀλόλευκη· «Θὰ ὑπομείνω τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου, γιατί ἡμάρτησα σ' αὐτόν». Ἄν καὶ ἀπομακρύνθηκα βέβαια, λέγει, γιὰ λίγο ἀπὸ αὐτόν καὶ παραδόθηκα σὲ νοῦ ἀδόκιμο, ὥστόσο θ' ἀποκτήσω σοφία καὶ μὲ τὴ δίκαια ἀποβολή μου ποὺ ἔπαθα θὰ ἀντέξω τὴν κρίση, καὶ μάλιστα λέγω πῶς ἔγινε δίκαια· γιατί δὲν καταδικάσθηκα ἀδίκα. Ἀφοῦ ὅμως ὑπέμεινα τὴν πρέπουσα τιμωρία, «θὰ δῶ τὴ δικαιοσύνη του». Καὶ «δικαιοσύνη» τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ Χριστός; Γιατὶ ἔτσι μᾶς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγοντας: «Πλησιάζει γρήγορα ἡ δικαιοσύνη μου καὶ τὸ ἔλεός μου ν' ἀποκαλυφθεῖ»⁹⁴.

Στὴ συνέχεια, ἐννοώντας πολὺ εὐλογία ἡ ψυχὴ αὐτὴ τὴ χάρη τῆς δικαιοσύνης ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν καταστροφή τῆς ἁμαρτίας, θὰ φωνάξει μὲ σοφία καὶ σύνεση: «Θὰ μὲ δεῖ αὐτὴ ποὺ εἶναι ἐχθρός μου καὶ θὰ περιβληθεῖ ἀπὸ ντροπὴ, αὐτὴ ποὺ μοῦ λέγει: Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου; Θὰ τὴ δοῦν τὰ μάτια μου. Τώρα θὰ γίνῃ καταπάτημα, σὰν τὴ λάσπη στοὺς δρόμους. Ἡ ἡμέρα ποὺ χρίζουν τὰ πλιθιά, ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι ὁ ἀφανισμός σου». Γιατὶ ὅταν ἐπιδήμησε ὁ Χριστὸς καὶ μὲ τὴν

πίστει τοὺς ἡμαρτηκότας, ἐμπέφρακται μὲν τῆς ἀνομίας τὸ στόμα, κατησχύνθη δὲ ὡσπερ καὶ ὁ ταύτης εὐρετής. Καὶ ὁ μὲν ἀπελήλαται καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἀποπέπτωκεν ἀρχῆς, ἡ δὲ ὡς πηλὸς ἐν ὁδοῖς πεπάτηται λοιπὸν, τοῖς τῶν ἀγίων ποσὶν οἴονεῖπως ὑπενηνεγμένη.

5 Γέγονε δὲ αὐτῇ καὶ ἐξάλειψις ἡ ἡμέρα Χριστοῦ, καθ' ἣν ἕκαστον τῶν προσιόντων αὐτῷ καθαρὸν ἀποφαίνει τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, καὶ κατασφραγίζει τῷ Πνεύματι πρὸς ἀγιασμόν, καὶ ἐν τέκνοις καταγράφει Θεοῦ.

10 *Στίχ. 11-13.* «Καὶ ἀπώσεται νόμιμα ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καὶ αἱ πόλεις σου ἤξουσιν εἰς ὁμαλισμὸν καὶ εἰς διαμερισμὸν Ἀσσυρίων, καὶ αἱ πόλεις σου αἱ ὄχυραι εἰς διαμερισμὸν ἀπὸ Τύρου ἕως ποταμοῦ, καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ὄρους ἕως τοῦ ὄρους. Καὶ ἔσται ἡ γῆ εἰς ἀφανισμόν μετὰ τῶν κατοικούντων αὐτήν, ἐκ καρπῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν».

15 *ΞΘ.* Διὰ μέσου τέθειται τὸ τῆς Σιών πρόσωπον, ἥτοι τῆς Ἱερουσαλήμ τετραμμένης ἤδη πως πρὸς μετάγνωσιν, καὶ τὴν ἐλπίδα θεμένης ἐπὶ Θεῷ, διατεθειμένης τε ὅτι καὶ λυτρωθήσεται, καὶ πατουμένην ἐπόψεται τὴν Βαβυλωνίων, καίτοι λέγουσαν ἐξ ὑπεροψίας αὐτῇ· «Ποῦ Κύριος ὁ Θεός σου;». Τὴν δέ γε τῶν προκειμένων

20 *διάνοιαν ἐφαρμόσαι* τις ἂν οὐχὶ τοῖς διὰ μέσου μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς ἀνόπιν βραχὺ· ποῖα δὲ ἦν ἄρα ταυτί, δι' ὀλίγων ὑπομνήσομεν. Μὴ γὰρ δὴ χρῆναι πιστεύειν αὐτοὺς ἐν φίλοις, μήτε μὴν ἐλπίζειν ἐπὶ ἡγουμένοις προστέταχεν. Ἐδήλου δέ, ὅτι καὶ γύναιον μὲν ὀλιγορήσει πρὸς ἄνδρα, καὶ πατρός ἀλογήσει τέκνον, καὶ τῆς εἰς μητέρας

25 *αἰδοῦς ἀφειδήσουσι* θυγατέρες, καλούντων εἰς τοῦτο τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δειμάτων. Ἐνθα γὰρ ἂν ὁ τοῦ παθεῖν φόβος κατὰ πάντων ἐν ἴσῳ φαίνοιτο τρέχων, ἐκεῖ δὴ που πάντως ἐκάστῳ φροντίς ἢ προουργιαιτέρα τῆς οἰκειίας ἔσται ζωῆς, τῆς ἐτέρου πάντως κατημελημένης

30 Κατ' ἐκεῖνο δὴ οὖν, φησί, τοῦ καιροῦ, ἡγουν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἂν ῥάθυμοι γένοιτο τῆς περὶ πατέρας φιλοστοργίας υἱοί, θυγατέρες δὲ αὐτῆς περὶ μητέρας, ἀπωσθήσεται τὰ νόμιμα, τουτέστιν ἀτονήσει λοιπὸν καὶ ὁ τοῦ πρέποντος (νόμος)· οὐ γὰρ ἐν σχολῇ μὲν αἰτιᾶσεται πατὴρ τὸν υἱὸν ὡς ἡμεληκότα καὶ φύ-

πίστη σ' αὐτὸν δικαίωσε ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν⁹⁵, σφραγίσθηκε τὸ στόμα τῆς ἀνομίας καὶ καταντροπιάσθηκε καὶ ὁ ἐφευρέτης αὐτῆς. Καὶ αὐτὸς βέβαια ἐκδιώχθηκε καὶ ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν κυριαρχία του ἐπάνω μας, ἐνῶ ἐκείνη καταπατήθηκε σὰν τὸν πηλὸ στοὺς δρόμους, πεσμένη κατὰ κάποιον τρόπο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀγίων. Κι ἔγινε καὶ γι' αὐτὴ ἐξαφάνιση ἢ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὁποία καθέναν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν πλησιάζουν τὸν παρουσιάζει καθαρὸ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἁμαρτήματα μέσω τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, θέτει τὴ σφραγίδα τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ τὸν ἁγιάσει καὶ τὸν καταγράψει στὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 11-13. «Καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ παραμερίσει τὰ νόμιμα, καὶ οἱ πόλεις σου θὰ ἰσοπεδωθοῦν καὶ θὰ τὶς μοιραστοῦν οἱ Ἀσσύριοι, ἐνῶ οἱ ὀχυρὲς πόλεις σου θὰ διαμοιραστοῦν ἀπὸ τὴν Τύρο μέχρι τὸν ποταμὸ (Νεῖλο), καὶ ἀπὸ τὴ μὴ θάλασσα μέχρι τὴν ἄλλη θάλασσα, καὶ ἀπὸ βουνὸ μέχρι τὸ βουνό. Ἡ γῆ αὐτὴ θὰ ἀφανισθεῖ μαζί μὲ τοὺς κατοίκους της καὶ μὲ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων τους».

69. Παρεμβάλλεται στὸ λόγο ἡ Σιών, ἥτοι ἡ Ἱερουσαλήμ, ποὺ ἤδη ἔχει στραφεῖ πρὸς τὴ μετάνοια καὶ ἔχει ἀναθέσει τὴν ἐλπίδα της στὸν Θεό, πιστεύοντας ὅτι καὶ θὰ λυτρωθεῖ καὶ θὰ δεῖ τὴ Βαβυλώνα νὰ καταπατεῖται ποὺ ἔλεγε ἀπὸ ὑπεροψία: «Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου;». Τὸ νόημα τῶν στίχων αὐτῶν μπορεῖ νὰ τὸ ἐφαρμόσει κανεὶς ὄχι στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ, ἀλλὰ μᾶλλον στὰ λίγο παραπάνω. Καὶ ποιά εἶναι αὐτά, θὰ τὰ ὑπενθυμήσομε μὲ συντομία. Τοὺς πρόσταζε δηλαδή νὰ μὴν ἔχουν ἐμπιστοσύνη στοὺς φίλους καὶ νὰ μὴν ἔχουν ἐλπίδες στὴ ἄρχοντες, καὶ δήλωνε ὅτι καὶ ἡ γυναῖκα θὰ δείξει ἀδιαφορία γιὰ τὸν ἄνδρα της, καὶ τὸ παιδί θὰ περιφρονήσει τὸν πατέρα του, καὶ ἡ κόρη δὲν θὰ σεβασθεῖ τὴ μητέρα της, προκαλώντας τα αὐτὰ οἱ φόβοι τοῦ πολέμου. Γιατὶ ὅπου φαίνεται ὁ φόβος τῆς συμφορᾶς νὰ τοὺς ἀπειλεῖ ὅλους ἐξίσου, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε πρωταρχικὴ φροντίδα τοῦ καθενὸς εἶναι γιὰ τὴ δική του ζωὴ, καὶ παραμελεῖται ὅπωςδήποτε τοῦ ἄλλου.

Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸν καιρὸ, λέγει, ἥτοι τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία οἱ υἱοὶ θὰ δείξουν ἀδιαφορία γιὰ τὴ φιλοστοργία πρὸς τὸν πατέρα καὶ οἱ κόρες πάλι πρὸς τὴ μητέρα, «θὰ παραμερισθοῦν τὰ νόμιμα», δηλαδή θ' ἀδρανήσει καὶ ὁ νόμος τοῦ πρέποντος. Γιατὶ δὲν θὰ κατηγορήσει ὁ πατέρας τὸν υἱὸ γιὰ ὀκνηρία, ἐπειδὴ παραμέλησε τοὺς φυσικοὺς

σεως νόμων, οὔτε μὴν τοῖς ἐκ τοῦ καθήκοντος ἐπιτιμίοις ὑποθήσει
 θυγατέρα μήτηρ λελυπημένη, φροντίδος ἑτέρας ἐπηροτημένης, μᾶλ-
 λον δὲ ολέθρου καὶ τῶν εἰς ἄκρον κακῶν Οἰχήσονται γὰρ εἰς ἐρή-
 μωσιν αἱ πόλεις, καὶ εἰς διαμερισμὸν καὶ καταστροφὴν. Οἱ μὲν γὰρ
 5 ἐκείνης, οἱ δὲ τῆς γείτονος, ἕτεροι δὲ τῆς ὁμόρου καταστρατεύσον-
 ται, καὶ ἀπάσης καταδραμοῦνται τῆς γῆς ἐξ ὄρους εἰς ὄρος, ἐξ
 ἡοῦς εἰς δύσιν, ὡς ἐκ βορέου πρὸς νότον, ὡς μέγρι τερμάτων ἀπα-
 σαν ἀπλῶς καταδηοῦσθαι τὴν γῆν, ἀπὸ Τύρου ἕως ποταμοῦ καὶ ἐξ
 ὄρους εἰς ὄρος. Εἰκὸς δὲ δὴ πάλιν νόμιμα λέγειν ἐν τούτοις τὰς ἐν
 10 ἔθει τεθεμένας τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσιν ἑορτάς, ἡγουν τὰς θυ-
 σίας Ἀνηρημένων γὰρ αὐτοῖς τῶν πόλεων, οἰκῶν τε καὶ τῶν ἐν
 αὐτοῖς ἀπάντων διηρπασμένων, τίς ὁ πληρώσων ἔτι τὰ νενομισμέ-
 να, καὶ τοῖς τῶν εἰδώλων ἔδεσι καὶ ναοῖς προσκομιῶν τὸ σέβας;

Ἴοι δ' ἂν ὁ λόγος, καὶ μᾶλα εἰκότως, καὶ ἐπ' αὐτοὺς εἶπερ ἔλοι-
 15 τό τις τοὺς ἑτερόφρονας καὶ δοκησισόφους καὶ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκ-
 κλησίας δόγματα διαστρέφοντας. Ἦλωσαν γὰρ ὡς πόλεις, καὶ εἰς
 διαμερισμὸν γεγόνασι τοῖς ἐχθροῖς, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς κοσμοκρά-
 τορσι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ μερίδες γεγόνασιν ἀλωπέκων, κατὰ
 τὸ γεγραμμένον, μερισάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τοὺς τῆς βλασφημί-
 20 ας τρόπους καὶ τῆς ἀληθείας τὴν κατάρῳησιν. Συμβέβηκε δὲ ταυτὶ
 καὶ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις, ὅτε τὸν Ἐμμανουὴλ ἀνοσίως περι-
 βροίσαντες, ἐκθεβλήκασι μὲν ἔξω τοῦ ἀμιπελῶνος, κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον, σταυρῶ δὲ παρέδοσαν, καίτοι λέγοντες καὶ ἐπεγνωκότες ὅτι
 αὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Τοιγάρτοι πε πόρθηνται καὶ ἀκλεῶς δι-
 25 ολάλασιν, οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ ἐκ καρπῶν ἐπιτηδευμάτων αὐ-
 τῶν. Δέον γὰρ ἄγασθαι τὸν Δημιουργόν, τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀγά-
 πης, ὅτι «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πι-
 στεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον», τοῦτο μὲν
 οὐκ ἔδρων ποθέν, ἀναφυσώμενοι δὲ πρὸς ἀλαζονείας ἀπεκτόνασι
 30 τὸν Δεσπότην, «ἀνταποδιδόντες αὐτῷ πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν», κατὰ
 τὸ γεγραμμένον, καὶ πᾶν εἶδος δυσσεβείας ἀνοσίως ἐπιτηδεύοντες.
 Ἀκουέτωσαν δὴ οὖν «Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν καὶ τῇ
 φλογὶ ἧ ἔξεκαύσατε», καὶ μὴν καὶ τό· «Ἔδεσθε τοὺς καρποὺς τῶν
 ἰδίων ἐπιτηδευμάτων».

νόμους, οὔτε καὶ ἡ μητέρα ποὺ περιφρονήθηκε θὰ ἐπιβάλλει τὰ ἐπιτίμια ποὺ πρέπει στὴν κόρη της, γιατί τὴν ἀπασχολεῖ ἄλλη φροντίδα, ἢ μᾶλλον τὴν περιμένει ὄλεθρος καὶ ἀκραῖες συμφορές. Γιατὶ οἱ πόλεις θὰ ἐρημώσουν καὶ θὰ μοιραθοῦν καὶ θὰ καταστραφοῦν. Γιατὶ ἄλλοι θὰ ἐκστρατεύουν ἐναντίον ἐκείνης, ἄλλοι ἐναντίον τῆς γειτονικῆς, καὶ ἄλλοι ἐναντίον τῆς ὁμορῆς, καὶ θὰ ἐξορμήσουν σὲ ὅλη τὴ χώρα ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ στὴ δύση, ἀπὸ τὸν βορρᾶ στὸ νότο, γιατί θὰ ρημάξουν ὅλη τὴ γῆ μέχρι τὰ πέρατά της, «ἀπὸ τὴν Τύρο μέχρι τὸν ποταμό, καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα βουνὸ μέχρι τὸ ἄλλο βουνό». Εὐλόγο βέβαια εἶναι νόμιμα νὰ λέγει ἐδῶ τὶς συνήθεις ἐορτὲς στὰ τεμένη τῶν εἰδώλων ἢ τὶς θυσίες. Γιατὶ ὅταν θὰ καταστραφοῦν οἱ πόλεις τους καὶ τὰ σπίτια τους καὶ θὰ διαρπαγοῦν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, ποιὸς θὰ ἐκπληρώσει πιά τὰ καθιερωμένα καὶ θὰ προσφέρει τὸ σεβασμὸ στὰ ἱερά καὶ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων;

Ὁ λόγος θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἂν ἤθελε κάποιος καὶ στοὺς ἑτερόδοξους καὶ στοὺς φαινομενικὰ σοφοὺς καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ διαστρέφουν τὴν ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ ἀλώθηκαν ὡς πόλεις καὶ διαμοιράσθηκαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν, προφανῶς μεταξὺ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «ἔγιναν μερίδες ἀλεπούδων»⁹⁶, μοιράσθηκαν τὴν ἀσέβεια καὶ τοὺς τρόπους τῆς βλασφημίας καὶ τὴν κατηγορία τῆς ἀλήθειας. Αὐτὰ ἔγιναν καὶ στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ὅταν, ἀφοῦ περιῦδρισαν μὲ τρόπο ἀνόσιο τὸν Ἐμμανουήλ, τὸν ἐξεδίωξαν, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, ἀπὸ τὸν ἀμπελώνα⁹⁷, καὶ τὸν παρέδωσαν στὸ σταυρό, μολονότι ἔλεγαν καὶ γνώριζαν καλὰ ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κληρονόμος. Γι' αὐτὸ καὶ κυριεύθηκαν καὶ χάθηκαν ἄδοξα, ὄχι ἐξαιτίας κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων τους. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν τὸν Δημιουργὸ γιὰ τὴν ἀγάπη του στὸν κόσμο γιατί «παρέδωσε τὸν μονογενῆ Υἱό του, ὥστε ὅποιος πιστεύει σ' αὐτὸν νὰ μὴ χαθεῖ, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁹⁸, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν μὲ τίποτε, ἀλλὰ γεμᾶτοι ἀπὸ ἔπαρση καὶ ἀλαζονεία θανάτωσαν τὸν Δεσπότη, «ἀνταποδίδοντας του κακὰ ἐναντι τῶν εὐεργεσιῶν του»⁹⁹, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ πράττοντας κατὰ τρόπο ἀνόσιο κάθε εἶδος ἀσέβειας. Ἄς ἀκούσουν λοιπὸν τό, «Πηγαίνετε στὴ φωτιὰ τοῦ πυρὸς καὶ μέσα στὴ φλόγα ποὺ ἀνάψατε»¹⁰⁰, ἀλλὰ καὶ τό. «Νὰ φᾶτε τοὺς καρποὺς τῶν πράξεών σας»¹⁰¹.

100. Ἦσ. 50, 11.

101. Ἦσ. 3, 10.

Στίχ. 14-15. «Ποίμαινε λαόν σου ἐν ῥάβδῳ φυλήν σου, πρόβατα κληρονομίας σου, κατασκηνοῦντας κατὰ μόνας δρυμόν ἐν μέσῳ τοῦ Καρμήλου, νεμήσονται τὴν Βασανίτιν καὶ τὴν Γαλααδίτιν, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος. Καὶ
5 κατὰ τὰς ἡμέρας ἐξοδίας σου ἐξ Αἰγύπτου ὄψεσθε θαυμαστά».

Ο. Ἐφήρμοσται πάλιν τοῖς διὰ μέσου κειμένοις ὁ λόγος, καὶ μετανεύει πρὸς τὸ χρηστόν, τῇ τῶν ἐν Χριστῷ νοουμένων ἀγαθῶν ἐλπίδι προτρέπων ἐπὶ τὸ ἄμεινον καὶ μετατιθείς εὖ μάλα πρὸς γε τὸ
10 ἐλέσθαι διοῦν ὀρθῶς. Τεθορῦθηκε μὲν γὰρ οὐ μετρίως τῇ προαγορεύσει τῶν σκυθρωπῶν τοὺς εὐκόλως ἰόντας ἐπὶ τὸ ῥαθυμεῖν, ἀνακτᾶται δὲ αὐτῷ, τὸ κατευφραίνειν εἰδὸς εὖ μάλα παρεντιθείς, ὡς ἂν μὴ ἀπογινώσκοντες οἱ πρὸς οὓς ὁ τῆς νουθεσίας πεποιήται λόγος, φέροντο κατὰ πετρῶν, ἀμεταστρεπτί τε καὶ ἀχαλίνως. Γέγραπται
15 γάρ· «Ὅταν ἔλθῃ ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ». Εἰσκεκόμεσται τοίνυν ἢ τὸ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, λέγον τῷ Υἱῷ· «Ποίμαινε λαόν σου ἐν ῥάβδῳ φυλήν σου, πρόβατα κληρονομίας σου», ἤγουν ἔτι πάλιν τὸ πρόσωπον ἡμῶν τὸ προφητικὸν αὐτῷ τρόπον τινὰ διακεκραγὸς τῷ Ἐμμανουήλ, ὅτι χρη ποί-
20 μαίνειν αὐτὸν ἐν ῥάβδῳ τὸν ἴδιον λαὸν ἢ κληρον. Λαὸς δὲ Χριστοῦ, καὶ μέντοι καὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ, νοηθεῖεν ἂν οἱ τε ἐκ περιτομῆς πιστεύσαντες, καὶ οἱ κεκλημένοι πρὸς ἀγιασμόν ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος. Ἐκτισε γὰρ τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκατήλλαξεν ἀμφοτέρους διὰ τοῦ σώμα-
25 τος αὐτοῦ πρὸς ἔνωσιν τὴν πνευματικὴν. Καὶ γοῦν αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Χριστός· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω», τοὺς ἐκ περιτομῆς δηλονότι, «κάκεινα δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν».

Λαὸς οὖν ἄρα Χριστοῦ, φυλή τε καὶ πρόβατα καὶ κληρονομία οἱ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, δεδικαιωμένοι δὲ μᾶλλον διὰ τῆς πίστεως.
30 Οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ κατάραν ἦσαν, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, οἱ δὲ φαῖεν ἂν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀληθεύοντες· «Εὐλογημένοι ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Καταπομαίνει δὲ τοὺς ἰδίους ἐν ῥάβδῳ

102. Παροιμ. 18, 3.

103. Ἐφ. 2, 15.

104. Ἰω. 10, 16.

105. Γαλ. 2, 16.

106. Γαλ. 3, 10.

107. Ψαλμ. 113, 23. καὶ 117, 27.

Στίχ. 14-15. «Ποίμαινε τὸ λαό σου, τὶς φυλές με τὴ ράβδο τῆς ἐξουσίας σου, τὰ πρόβατα τῆς κληρονομίας σου ποὺ ἔχουν τὴν κατασκήνωσή τους χωριστὰ μέσα στὸ δάσος στὸ μέσον τοῦ ὄρους Καρμήλου. Θὰ βοσκῆσουν τὴ χώρα τῆς Βασάν καὶ τῆς Γαλαὰδ κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα, καὶ παρόμοια με τὶς ἡμέρες τῆς ἐξόδου σου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο θὰ δεῖτε θαυμαστὰ ἔργα».

70. Ἐφαρμόσθηκε πάλι ὁ λόγος στὰ ἐνδιάμεσα καὶ μεταβαίνει πρὸς τὴ χρησιμότητα, προτρέποντας με τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ στὸ καλύτερο καὶ μεταθέτοντας ἄριστα τὴ γνώμη τους στὸ νὰ θελήσουν νὰ ζήσουν ὀρθά. Γιατὶ θορύβησε πολὺ με τὴ προαγγελία τῶν λυπηρῶν ἐκείνους ποὺ εὐκολα ρέπουν στὴ ραθυμία, καὶ τοὺς κερδίζει πάλι, παρεμβάλλοντας πολὺ σωστὰ αὐτὸ ποὺ γνώρισμά του ἔχει τὴν εὐφροσύνη, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, φτάνοντας σὲ ἀπόγνωση αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ἢ νουθεσία, νὰ πέσουν ἐπάνω σὲ πέτρες, χωρὶς μεταστροφή καὶ ἀχαλίνωτοι. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς φτάσει στὸ βάθος τῶν κακῶν, περιφρονεῖ»¹⁰². Παρουσιάζεται λοιπὸν ἢ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ λέγει στὸν Υἱό: «Ποίμαινε τὸν λαό σου με τὴ ράβδο τῆς ἐξουσίας σου, τὰ πρόβατα τῆς κληρονομίας σου», ἢ πάλι ὁ προφήτης κατὰ κάποιον τρόπο κραυγάζει στὸν ἴδιο τὸν Ἑμμανουήλ, ὅτι πρέπει νὰ ποιμαίνει με τὴ ράβδο τὸν λαὸ ἢ τὸν κληρὸ του. Λαὸς βέβαια τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ πρόβατα τῆς βοσκῆς του, μποροῦν νὰ νοηθοῦν καὶ ὅσοι πίστεψαν ἀπὸ τὴν περιτομή, καὶ ὅσοι κλήθηκαν πρὸς ἀγιασμὸ ἀπὸ τὸν λαὸ τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἔκτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα κοινὸ ἄνθρωπο, εἰρηνεύοντάς τους καὶ συμφιλίωσε καὶ τοὺς δύο μέσω τοῦ σώματός του¹⁰³, γιὰ ν' ἀποτελέσουν ἔνωση πνευματικὴ. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς προφανῶς πρὸς ἐκείνους ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν περιτομή: «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, καὶ πρέπει νὰ τὰ ὀδηγήσω καὶ ἐκεῖνα, ὥστε νὰ γίνῃ ἓνα ποίμνιο καὶ ἓνας ποιμένας»¹⁰⁴.

Λαὸς λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ, μαζί φυλὴ καὶ πρόβατα καὶ κληρονομία του, εἶναι ὅσοι δικαιώνονται ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν πίστη¹⁰⁵. Γιατὶ οἱ πρῶτοι, σύμφωνα με τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν κατάρρα¹⁰⁶, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι μποροῦν νὰ ποῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, καὶ εἶναι ἀλήθεια: «Ἐμεῖς ἐλάβαμε τὴν εὐλογία τοῦ Κυρίου ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Εἶναι Θεὸς ὁ Κύριος καὶ παρουσιάσθηκε σ' ἐμᾶς»¹⁰⁷. Ποιμαίνει λοιπὸν τοὺς δικούς του με τὴ ράβδο ὁ

Χριστός, οὐκ ἐν σιδηρᾷ καταπλήττων, καὶ ὡς σκευῶς κεραμείως συν-
 τριβῶν, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, ἀλλ' ἐπιστρέφων ἐν ἠπιό-
 τητι, καὶ οἷα πομῆν ἀγαθός, μετρίοις ἀνακόπτων δείμασι τὰς ἐπὶ
 τὸ ῥάθυμον ὁρμὰς τῶν πεπιστευκότων· οὕτω γὰρ πού φησιν ὁ τῶν
 5 ὄλων Δεσπότης, ὡς ἐν προσώπῳ Δαβὶδ τὸν ἐφ' Υἱῶ διαπλάττων
 λόγον· «Ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς
 κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν· ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσουσι,
 καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς
 ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν, τὸ δὲ ἔλεός μου
 10 οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν».

Οὐκοῦν συντριβεί μὲν, ὥσπερ ῥάβδῳ καταπαίων τῇ σιδηρᾷ,
 τὸν ἐξήνιον, ἀπειθῆ τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ τὴν πίστιν οὐ προσιέμε-
 νον, παιδαγωγεῖ δὲ χρηστῶς τοὺς πεπιστευκότας, καὶ καταδόσκει
 μὲν ἐν κρίνοισι, ἀποφέρει δὲ καὶ ἐν νομῇ ἀγαθῇ καὶ ἐν τόπῳ πίνι,
 15 δῆλον δὲ ὅτι τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καθιστὰς ἐναργῆ διὰ τοῦ
 Πνεύματος τοῖς νουνεχεστέροις τὰ ἐν αὐτῇ κεκρυμμένα, ἵνα «πρὸς
 ἄνδρα τέλειον ἀναβαίνωσι, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώμα-
 τος τοῦ Χριστοῦ», λιπαρὰν ἔχοντες καὶ εὐτροφουμένην τὴν φρένα,
 καὶ ταῖς νοηταῖς ἐνοπαταλῶσαν τρυφαῖς· Κατασκηνοῦμεν δὲ κατὰ
 20 μόνας οἱ ἀπόλεκτοι καὶ ἐκκεκρυμένοι καὶ τῶν ἄλλων ἀποφοιτήσαν-
 τες, οἱ μόνον φρονοῦσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν τῶν προσκαίρων ἐκτε-
 τιμήκασιν κτῆσιν, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἐνδούμενοι, πρὸς
 πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων οὐ μετρίως ἀπονενεύκασιν. Οὐκοῦν ἡρε-
 μαῖον ἔχοντες τὸν νοῦν καὶ τύρβης αὐτὸν τῆς εἰκαίας καὶ βδελυρᾶς
 25 ἀπαλλάττοντες, ἔξω πού τεθείμεθα, σεπτὴν τε καὶ ἀξιάγαστον δια-
 ζῶμεν ζωὴν, καὶ κατὰ μόναν ἐσμέν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ προφή-
 τῆς Ἱερεμίας· Ἔφη γὰρ ὅτι, «Κύριε «παντοκράτωρ, οὐκ ἐκάθισα
 ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμενην ἀπὸ προσώπου
 χειρός σου· καταμίονας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην». Κα-
 30 τοικοῦμεν δὲ κατὰ μόναν οἷάπερ ἐν δρυμῶ καὶ ἐν ὄρει. Καὶ δρυμὸν
 μὲν νοήσεις εὐξύλον τε καὶ εὐανθῆ τὴν διφυᾶ παιδεύσιν, ἠθικὴν τε
 φημί καὶ δογματικὴν, ὄρος δὲ τὸ οἶον ὑψοῦ τε καὶ ἀνηγμένον.
 Χθαμιαλὸν γὰρ οὐδὲν τῶν παρ' ἡμῖν φιλοσοφουμένων, καὶ σπου-
 δῆς ἀξιουμένων ἐν Ἐκκλησίᾳ.

Χριστός, ἀλλὰ δὲν τοὺς χτυπᾷ μὲ ράβδο ἀπὸ σίδηρο, συντριβόντάς του σὰν σκεῦος τοῦ κεραμουργοῦ¹⁰⁸, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, ἀλλὰ τοὺς κάνει νὰ ἐπιστρέψουν μὲ ἠπιότητα καὶ σὰν βοσκὸς ἔμπειρος, μὲ ἀπειλὲς μετρημένες ἀνακόπτει τὶς ὁρμὲς πρὸς ραθυμία ἐκείνων ποὺ ἔχουν πιστέψει. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάποιου ὁ Δεσπότης τῶν ὄλων, διαμορφώνοντας τὸ λόγο πρὸς τὸν Υἱό σου σὰν λόγο πρὸς τὸν Δαβίδ· «Ἐάν οἱ υἱοὶ τοῦ ἐγκαταλείψουν τὸ νόμο μου καὶ δὲν πορευθοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές μου, ἂν παραποιήσουν τὶς δίκαιες ἀποφάσεις μου καὶ δὲν φυλάξουν τὶς ἐντολές μου, θὰ ἐλέγξω τὶς ἀνομίες τους μὲ τὴν ράβδο, καὶ τὶς ἀδικίες τους μὲ τὸ μαστίγιο, ἀλλὰ τὸ ἔλεός μου δὲν θὰ τὸ σκορπίσω ἀπὸ αὐτούς»¹⁰⁹.

Συντριβεῖ λοιπὸν, χτυπώντας τους κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ράβδο ἀπὸ σίδηρο¹¹⁰, τὸν ἀνυπάκουο καὶ ἀπειθαρχο καὶ ἀλαζόνα, ποὺ δὲν ἀποδέχεται τὴν πίστη, παιδαγωγεῖ ὅμως μὲ ἀγαθότητα τοὺς πιστοὺς, καὶ τοὺς βόσκει μέσα σὲ κρίνα καὶ τοὺς ὀδηγεῖ σὲ βοσκὴ καλὴ καὶ λιβάδι πλούσιο, δηλαδή τὴ θεόπνευστη Γραφή, φανερώνοντας μὲ τὸ πνεῦμα στοὺς πιὸ συνετοὺς ὅσα κρύβονται σ' αὐτήν, γιὰ νὰ προχωρήσουν «σὲ ἄνδρα τέλειο καὶ σὲ μέτρο τοῦ τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ»¹¹¹, ἔχοντας πλούσια καὶ τροφοδοτημένη καλὰ τὴ διάνοιάς τους καὶ ἀπολαμβάνοντας τὶς νοητὲς τρυφές. Κατασκηνώνομε ὅμως μόνοι μας οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ διακεκριμένοι καὶ ποὺ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ μένουν προσκολλημένοι στὰ ἐπίγεια μόνο¹¹² καὶ τιμοῦν τὴν ἀπόκτηση τῶν πρόσκαιρων, καὶ ἔχοντας παραδοθεῖ σὲ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκα, παρέκκλιναν χωρὶς μέτρο σὲ κάθε ἔκτοπο. Ἐχοντας λοιπὸν ἤρεμο τὸ νοῦ μας καὶ ἐλευθερώνοντάς τον ἀπὸ τὴ μάταια καὶ ἀπαίσια κοσμικὴ ταραχὴ, μένομε ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ζοῦμε ζωὴ σεμνὴ καὶ ἄξια θαυμασμοῦ, καὶ μένομε μόνοι μας, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας. Γιατὶ εἶπε· «Κύριε Παντοκράτορ, δὲν κάθησα στὴν παρῆα τους ὅταν ἔπαιζαν, ἀλλὰ σεβόμουν τὴ δύναμή σου, καὶ καθόμουν μόνος μου, γιὰτὶ ἦμιον γεμᾶτος πίκρα»¹¹³. Κατοικοῦμε λοιπὸν μόνοι μας σὰν μέσα σὲ δάσος καὶ σὲ βουνό. Καὶ δάσος βέβαια μὲ ὠραῖα δένδρα καὶ ἄνθη νὰ νοήσεις τὴ διφυῆ παιδεία, τὴν ἠθικὴ ἐννοῶ καὶ τὴ δογματικὴ, ἐνῶ ὄρος τὸ ὑψηλὸ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀνώτερο αὐτῆς. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε χαμηλὸ ἀπὸ ὅσα φιλοσοφοῦμε καὶ θεωροῦμε ἄξια σπουδῆς στὴν Ἐκκλησία.

112. Φιλίπ. 3, 19.

113. Ἰερ. 15, 17.

Ὅτι δὲ πίων τε καὶ εὐβοτος ἢ τοιάδε νομή, κατασημαίνει πάλιν ὡς ἐκ παχύτερων παραδειγμάτων, νημαθῆσθαι λέγων τοὺς ὑπὸ Χριστῶ παιδαγωγομένους τὴν τε Βασανῖτιν καὶ τὴν Γαλααδίτιν (χωρία δὲ ταῦτα πλείστην ὄσσην καὶ ἀμφιλαφῆ τοῖς θρέμμασιν ἀναβρύνοντα νομήν, καὶ ποικίλην πόαν πλουσίως κατεστεμμένα). Ἀπὸ δὴ τῶν σωματικῶν καὶ ὡς ἐν αἰσθήσει κεμένων ἀναθρώσκοντες σοφῶς ἐπὶ τὰ πνευματικά, καὶ τὴν ἔσω τε καὶ κεκρυμμένην θεωρίαν ἐννοῶμεν, ὅτι τοῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐντροφῶν θεωρήμασιν ἀναβρύνεται μὲν τῶν ἀγίων ὁ νοῦς, πικελῆς δὲ ὡς περ τι-
 10 νὸς ἀναπύμπλαται, πρακτικῆς, ὡς ἔφην, καὶ θεωρητικῆς ἀρετῆς ἀφθόνως μεταλαχῶν, οὐκ εἰς χρόνον τινὰ βραχὺν καὶ συνεσταλμένον, ἀλλ' ὡς ὁ Προφήτης φησί, «καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος», τουτέστιν εἰς μακρὸν καὶ ἀπέραντον. Τὰ μὲν γὰρ εὐφραίνοντα τὴν σάρκα σὺν αὐτῇ πίπτει καὶ μαραίνεται καὶ ἐν ἴσῳ σκιαῖς πα-
 15 ριπτεύοντα μετὰ βραχὺ συστέλλεται, τῶν δὲ ἄνωθεν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν ἢ μέθεξις μακροῖς αἰῶσι συνεκτείνεται· ἀναπόδλητος γὰρ τῶν τοιούτων ἢ κτησίς.

Ἐφη δὲ ὅτι «ὄψεσθε θαυμασὰ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐξοδίας σου ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ὡς περ γὰρ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἀπαλλάττων τὸν Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὅλων Θεός, διαφόροις κολάσεσι κατηκί-
 20 ζετο τοὺς ἐθέλοντας πλεονεκτεῖν, πληρῶ τε αὐτὸν καὶ πλινθεία κατατρύχοντας, οὕτω δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς πεπιστευκότας τῆς τοῦ διαδόλου χειρὸς καὶ τῆς νοητῆς δουλείας ἔξω τιθεὶς ὁ Σωτὴρ, ἔδησε τὸν ἰσχυρὸν ὡς αὐτὸς φησί, καὶ ἐξέβαλεν ἔξω τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος
 25 τούτου. Καὶ ὡς περ ὁ Φαραὼ κατεποντίσθη καὶ ἀπόλωλεν ὁμοῦ τοῖς ἰδίῳις ὑπασπισταῖς, οὕτω πάλιν ὁ σατανᾶς ὁμοῦ τοῖς ἀκαθάροτοις πνεύμασι μονονουχὶ γέγονεν ὑποβρύχιος, σειραῖς ζόφου τε ταρταρωμένος. Καὶ ὡς περ ὁ Ἰσραὴλ εἰς Μωυσέα μὲν, πλην ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ ἐβαπτίζοντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς εἰς Χρι-
 30 στὸν βεβαπτίσμεθα. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἢ νοητὴ νεφέλη, ἢ τὴν ὑφ' ἡλίου καταρδεύουσα, καθάπερ τισὶν ὑετοῖς, τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι. Καὶ ὡς περ ἐκείνοις καθίει τὸ μάνα κατὰ τὴν ἔρημον, οὕτω καὶ ἡμῖν ἑαυτὸν δίδωσιν εἰς τροφήν «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ». Καὶ εἰσεκομίζοντο μὲν εἰς γῆν ἐκεῖνοι τὴν αἰσθητήν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἄνω κατακληρονο-

“Ὅτι ὅμως εἶναι ἄφθονη καὶ πλούσια ἡ βοσκή αὐτή, τὸ δηλώνει πάλι μὲ παραδείγματα ὑλικότερα, λέγοντας ὅτι θὰ βοσκήσουν ὅσοι παιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὴ χώρα τῆς Βασάν καὶ τῆς Γαλαὰδ (αὐτοὶ εἶναι τόποι ποὺ βγάζουν ἄφθονη καὶ πλούσια τροφή γιὰ τὰ ζῶα καὶ στολισμένοι μὲ πλούσιο καὶ ποικίλο χόρτο. Ἀπὸ τὰ σωματικὰ λοιπὸν καὶ τὰ ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὴν αἴσθησι ἀνεβαίνοντας μὲ σοφία στὰ πνευματικά, κατανοοῦμε καὶ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ κρυμμένο νόημα, ὅτι ἐντρυφώντας στὰ διδάγματα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς λεπτύνει ὁ νοῦς τῶν ἀγίων καὶ γεμίζει κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ κάποια παχειὰ τροφή, ἀποκτώντας, ὅπως εἶπα, ἄφθονη θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἀρετή, ὅχι γιὰ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ περιορισμένο, ἀλλὰ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «ὅσες εἶναι οἱ ἡμέρες τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹¹⁴, δηλαδή γιὰ μακρὸ καὶ ἀπέραντο. Γιατὶ ὅσα εὐχαριστοῦν τὴ σάρκα πέφτουν μαζὶ μ’ αὐτὴ καὶ μαραίνονται καὶ ἀφοῦ διαρκήσουν ὅσο καὶ ἡ σκιά, σὲ λίγο ἐξαφανίζονται, ἐνῶ ἡ μέθεξι τῶν οὐράνιων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν ἐπεκτείνεται σὲ μακροὺς αἰῶνες· γιατί ἡ ἀπόκτησι τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν δὲν ἀποβάλλεται ποτέ.

Εἶπε ἀκόμα, ὅτι «θὰ δεῖτε ἔργα θαυμαστὰ παρόμοια μὲ τὰ ἔργα κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἐξόδου σας ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου». “Ὅπως δηλαδή ὅταν ἀπελευθέρωνε ἀπὸ τὴ δουλεία τὸν Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, μὲ διάφορες τιμωρίες χτυποῦσε ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς κακοποιοῦν βασιανίζοντας τοὺς μὲ τὴ λάσπη καὶ τὸ κόψιμο τῶν πλιθιῶν, ἔτσι ἐμεῖς ποὺ ἔχομε πιστέψει, ἀφοῦ ὁ Σωτῆρας μᾶς ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τὴ νοσητὴ σκλαβιά τοῦ διαβόλου, ἔδωσε τὸν ἰσχυρό, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, καὶ ἔδιωξε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου αὐτοῦ¹¹⁵. Καὶ ὅπως ὁ Φαραὼ καταποντίσθηκε καὶ χάθηκε μαζὶ μὲ τοὺς ὑπασπιστές του, ἔτσι πάλι καὶ ὁ Σατανᾶς μαζὶ μὲ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καταποντίσθηκε κατὰ κάποιο τρόπο στὸν θυθό, στὰ ἀπέραντα σκοτάδια τοῦ Ταρτάρου. Καὶ ὅπως ὁ Ἰσραὴλ βαπτίσθηκε στὸ ὄνομα βέβαια τοῦ Μωυσῆ, ἀλλὰ στὴ θάλασσα καὶ στὴ νεφέλη¹¹⁶, ἔτσι καὶ ἐμεῖς βαπτισθήκαμε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ πνευματικὴ νεφέλη, ἡ ὁποία καταρδεύει τὴν ὑφήλιο, σὰν μὲ κάποιες βροχές, μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα. Καὶ ὅπως σ’ ἐκείνους ἀνοιγαν οἱ κρουνοὶ στὴν ἔρημο, ἔτσι καὶ σ’ ἐμᾶς δίνει ὡς τροφή τὸν ἑαυτό του, «Ὁ ζωντανὸς ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμον»¹¹⁷. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια μεταφέρθηκαν στὴν αἰσθητὴ γῆ, ἐνῶ ἐμεῖς κληρονομοῦμε τὴν

114. Μαλαχ. 3, 4.

115. Ἰω. 12, 31.

116. Α΄ Κορ. 10, 1-5.

117. Ἰω. 6, 33.

μοῦμεν πόλιν, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν· καὶ ταύτην εἶναι τὴν γῆν φησὶν ὁ Σωτὴρ, ἣν καὶ τοῖς πρᾶεσιν ἐπηγγείλατο.

Οὐκοῦν ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν πάλαι γεγενημένων ἐπὶ τῷ Ἰσραὴλ μαθήσῃ σαφῶς τῶν διὰ Χριστοῦ καταρωθωμένων ἐν ἡμῖν τὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἀκρωμένοις τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν πανταχόθεν ἡμᾶς ἐκπορίζειν ἀναγκαῖον, φέρε καὶ ἕτεραν ἰόντες ὁδόν, ἀπὸ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας ἀρχὴν ἐλόντες λέγωμεν. Κάρμηλος μὲν γὰρ “Περιτομῆς ἐπίγνωσις ἐρμηνεύεται”, “αἰσχύνῃ” δὲ Βασανίτις, Γαλααδίτις γε μὴν “Διαθήκης μετάθεσις”. Ἐχει δὲ λίαν ἐν γε δὴ τούτοις μάλιστα τὸ πιθανὸν ὁ λόγος. Ἐσόμεθα τοίνυν, Χριστοῦ ποιμαίνοντος, ἐν ἐπιγνώσει περιτομῆς, δηλονότι τῆς ἐν Πνεύματι νοουμένης. Περιτετιμήμεθα γὰρ ἡμεῖς ἀχειροποιήτῳ περιτομῇ, καὶ τὸν ἐν τῷ κρουπῷ περιφέρομεν Ἰουδαῖον, τοῦ κατὰ
15 σάρκα Ἰσραὴλ τὴν αἰσθητὴν ἔχοντος μόνην καὶ τὴν ἐν γράμματι, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὴν ἐν καρδίᾳ διὰ τοῦ Πνεύματος. Αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς περιτομή, Θεῷ γνωρίμους ἀποτελοῦσα τοὺς δεχομένους αὐτήν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε προφητικὸς ἡμῖν ὁ λόγος· «Περιτιμήθητε τῷ Θεῷ, καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄν-
20 δρες Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ».

Ἐν Καρμῆλῳ δὴ οὖν ἐσόμεθα, διαποιμαίνοντος Χριστοῦ, τουτέστιν ἐν ἐπιγνώσει περιτομῆς, ἐσόμεθα δὲ οὐδὲν ἥττον καὶ ἐν Βασανίτιδι, τουτέστιν ἐν ἐντροπῇ καὶ αἰσχύνῃ, οὐκ ἐλεγχόμενοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ’ ὅτι πεπλημμελήκαμεν, ταύτητοι μεταγινώσκον-
25 τες, καὶ ἐν αἰσθήσει λοιπὸν τῶν ἐξ ἀγνοίας ἡμαρτημένων ἐρχόμενοι σωτηρίας δὲ τὸ χρῆμα ὁδός. Ἀναισθησίας γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀπόδειξις ἐναργής, τὸ οἶον σκληρᾶ τε καὶ ἀναισχύντῳ καρδίᾳ διαβιοῦν ἐλέσθαι τινάς, καὶ ἥκιστα μὲν τοῖς ἰδίῳις πταιίσμασιν ἐπερυθριᾶν, κείσθαι δὲ τάχα που καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἡμαρτημένων. Οὐ-
30 κοῦν οἱ ἐν ἐπιγνώσει περιτομῆς τῆς νοητῆς τε καὶ θείας, ἐπερυθριᾶσουσι μὲν τοῖς ἰδίῳις πταιίσμασιν, ἐν αἰσθήσει δὲ τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν γενόμενοι, πάντως που μεταφοιτήσουσιν ἐπὶ τὸ σφίσις αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατον. Ἔσονται δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐν τῇ

118. Ἐβρ. 12, 22-23.

119. Ματθ. 5, 14.

οὐράνια πόλη, τὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, τὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων¹¹⁸, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ γῆ, λέγει ὁ Σωτήρας, τὴν ὁποία ὑποσχέθηκε στοὺς πρᾶξις¹¹⁹.

Ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα λοιπὸν ἐκείνων ποὺ ἔγιναν στὸν Ἰσραὴλ παλαιὰ θὰ μάθεις μὲ σαφήνεια τὴ δύναμη αὐτῶν ποὺ ἔγιναν σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ παρέχομε ἀπὸ παντοῦ στοὺς ἀκροατὲς μας ἐκεῖνο ποὺ συντελεῖ στὴν ὠφέλειά τους, ἐμπρός, ἀκολουθώντας καὶ μιὰ ἄλλη ὁδὸ σκέψεων, ἃς μιλῆσομε ἀρχίζοντας τὴν ἐρμηνεία μας ἀπὸ τὰ ὀνόματα. Τὸ «Κάρμηλος» ἐρμηνευόμενο σημαίνει “ἐπίγνωση περιτομῆς”, «Βασανίτις» σημαίνει “αἰσχύνη”, καὶ «Γαλααδίτις» “μετάθεση διαθήκης”. Ἡ ἐρμηνεία ὅλων αὐτῶν ἔχει πάρα πολὺ τὸ πιθανόν. Ἐχοντας λοιπὸν ποιμαίνα τὸν Χριστό θ' ἀποκτήσομε γνώση τῆς περιτομῆς, δηλαδή τῆς πνευματικῆς περιτομῆς. Γιατὶ ἐμεῖς περιτμηθήκαμε μὲ ἀχειροποίητη περιτομή, καὶ περιφέρομε τὸν κρυμμένο Ἰουδαῖο, ποὺ ἔχει τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν αἰσθητὴ μόνο καὶ τοῦ γράμματος, καὶ ὄχι ὀπωσδήποτε τὴν (περιτομὴ) τῆς καρδιᾶς μέσω τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ περιτομή, ποὺ κάνει γνωρίζοντες στὸν Θεὸ ἐκείνους ποὺ τὴ δέχονται. Καὶ πράγματι μᾶς ἔλεγε ὁ προφητικὸς λόγος: «Περιτμηθεῖτε στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ περιτέμνετε (ἀποβάλλετε) τὴ σκληροκαρδία σας, ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ ὅσοι ζεῖτε στὴν Ἱερουσαλήμ»¹²⁰:

Θὰ εἴμαστε λοιπὸν στὸν Κάρμηλο, ποιμαινόμενοι ἀπὸ τὸν Χριστό, δηλαδή θὰ γνωρίσομε τὴν περιτομὴ, ἀλλὰ θὰ εἴμαστε καθόλου λιγότερο καὶ στὴ χώρα τῆς Βασάν, δηλαδή θὰ βρισκόμαστε σὲ ἐντροπὴ καὶ αἰσχύνη, χωρὶς νὰ ἐλεγχόμαστε γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἀλλ' ἐπειδὴ ἁμαρτήσαμε, γι' αὐτὸ θὰ μετανοοῦμε καὶ θὰ ἐρχόμαστε σὲ συναίσθηση ἐκείνων ποὺ ἀπὸ ἄγνοια ἐπράξαμε. Κι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς σωτηρίας. Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερη ἀπόδειξη ἔσχατης ἀναισθησίας, τὸ νὰ θέλουν κάποιοι νὰ ζοῦν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ σκληρὴ καὶ ἀδιάντροπη καρδιά καὶ νὰ μὴν κοκκινίζουν καθόλου γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους, καὶ ἴσως καὶ νὰ τὰ ἀγνοοῦν. “Ὅσοι λοιπὸν ἔχουν ἐπίγνωση τῆς πνευματικῆς καὶ θείας περιτομῆς θὰ κοκκινίσουν βέβαια ἀπὸ ντραπὴ γιὰ τὰ πταίσματά τους, ὅταν ὅμως συναισθανθοῦν τὴν ἀπὸ τὴ φύση τάση τους ν' ἀδικοῦν, θὰ μεταπηδήσουν ὀπωσδήποτε σ' αὐτὸ ποὺ κατ' ἐξοχὴ πρέπει σ' αὐτούς. Καὶ αὐτοὶ βέβαια θὰ ὑπάρχουν καὶ στὴ Γαλααδίτιδα γῆ, δηλαδή στὴν μεταλλαγὴ

Γαλααδίτιδι, τουτέστιν ἐν μεταστάσει νομοθεσίας, ἤγουν διαθήκης. Πολιτευσόμεθα γὰρ ὑπὸ Χριστῶ γεγονότες, νομικῶς μὲν οὐκέτι, ζήσομεν δὲ μᾶλλον εὐαγγελικῶς, καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος παχύτητα παρατρέχοντες, τὴν πνευματικὴν λατρείαν ἐπιτελέσομεν 5 τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον μεθιστάμενοι, ἀλλάξομεθα τῶν τύπων τὴν ἀλήθειαν.

Στίχ 16-17. «Ὁφονται ἔθνη καὶ καταισχυνθήσονται ἐκ πάσης τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ἐπιθήσουσι χεῖρας ἐπὶ τὸ στόμα αὐτῶν, τὰ ὦτα αὐτῶν ἀποκωφωθήσονται. Λείξουσι χοῦν ὡς 10 ὄφεις σύροντες γῆν, συγχυθήσονται ἐν συγκλεισμῷ αὐτῶν».

ΟΑ'. Ἔθνη φησὶν ἐν τούτοις τὰς βδελυράς τε καὶ ἀκαθάρτους τῶν δαμιόνων ἀγέλας, αἱ πάντη τε καὶ πάντως ἐπ' ἰδῶσι τοὺς ἐν Χριστῷ καλουμένους εἰς δικαίωσιν, εἰς ἁγιασμόν, εἰς ἀπολύτρω- 15 σιν, εἰς υἰοθεσίαν, εἰς ἀφθαρσίαν, εἰς δόξαν, εἰς ἀνεμιμένην τε καὶ ἐλευθέραν ζωὴν, τότε δὴ, τότε καταισχυνθήσονται, τῆς κατ' αὐτῶν δυναστείας ἐξωθούμενοι καὶ τὴν ἰδίαν ἰσχὴν διαπίπτουσάν τε καὶ ἀτονοῦσαν βλέποντες. Δέδωκε γὰρ ἡμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς «πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν 20 δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Κεῖσονται δὴ οὖν ὑπὸ πόδας τῶν πεπιστευκότων οἱ πάλαι νενικηκότες, κατηρῶσθηκότες τὸ ἄναλκι καὶ ἀπονευρούμενοι διὰ Χριστοῦ. Καὶ τὰς μὲν χεῖρας ἐπιθήσουσι τῷ στόματι, καταγορεύειν οὐκέτι τῶν ἡμαρτηκότων συγχωρούμενοι. «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. 25 Ἐφη δέ που καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὅτι, «Πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς». Σιωπήσουσι δὴ οὖν, καὶ οὐχ ἐκόντες, φησὶν, οἱ δεινοὶ πρὸς ἐγκλήματα, καὶ ὡσπερ ὑπὸ βροντῆς θεβλημένοι, τοῦ ἐφ' ἡμῖν δηλονότι θαύματος, ἀποκωφωθήσονται. Ἐξαίσιον γὰρ ἄκουσμα τὸ ἐφ' ἡμῖν, μέγα τε ὡσπερ καὶ ὑπερφυῆς ἀληθῶς κατα- 30 κτύπημα, εἶπερ ἐστὶν ἀληθές, «Ὅτι ἔτι ὄντων ἡμῶν ἁμαρτωλῶν, κατὰ καιρὸν Χριστὸς ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν», ἵν', οἱ πάλαι δεινοὶ καὶ ἀφορήτοις ἐνισχημένοι πταισίμασι, νῦν ὦμεν ἡγιασμένοι, καὶ

121. Λουκᾶ 10, 19.

122. Ρωμ. 8, 34.

123. Ψαλμ. 106, 42.

τῆς νομοθεσίας, ἤτοι τῆς διαθήκης. Γιατί θὰ ζήσομε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ, ὄχι πιά σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματα τοῦ εὐαγγελίου, καὶ παρατρέχοντας τὴν παχύτητα τοῦ γραμμίου, θὰ προσφέρομε τὴν πνευματικὴ λατρεία στὸν Θεό, καὶ μεταβαίνοντας στὸ ἀσυγκρίτως καλύτερο, θὰ ἀνταλλάξομε τοὺς τύπους μὲ τὴν ἀλήθεια

Στίχ. 16-17. «Θὰ δοῦν τὰ ἔθνη καὶ θὰ καταντροπιαθοῦν μὲ ὅλη τὴν δύναμή τους. Θὰ κλείσουν τὸ στόμα τους μὲ τὰ χέρια τους, καὶ τὰ αὐτιά τους θὰ κουφαθοῦν. Θὰ γλείψουν τὸ χῶμα σὰν τὰ φίδια ποὺ γλιστροῦν στὴ γῆ, καὶ θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ταραχὴ ἀποκλεισμένοι σὶς πόλεις τους».

71. Ἐθνη ἐδῶ ὀνομάζει τὶς βδελυρὲς καὶ ἀκάθαρτες ἀγέλες τῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖες ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία ὅταν δοῦν αὐτοὺς ποὺ καλοῦνται ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὴ δικαίωση, στὸν ἁγιασμό, στὴν ἀπολύτρωση, στὴν υἰοθεσία, στὴν ἀφθαρσία, στὴ δόξα, στὴν ἀνεξάρτητη καὶ ἐλεύθερη ζωὴ, τότε πιά, τότε θὰ ντραποῦν βλέποντας νὰ ἐξωθοῦνται ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους πάνω σ' αὐτοὺς καὶ τὴ δύναμή τους νὰ πέφτει καὶ νὰ ἀπνεῖ. Γιατὶ μᾶς ἔδωσε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς τὴ δύναμη «νὰ πατῶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ πάνω σὲ ὅλη δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»¹²¹. Ἐπίσης θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια αὐτῶν ποὺ πίστεψαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν νικήσει στὸ παρελθόν, παθαίνοντας ἀνανδρία καὶ ἀποδυναμωμένοι ἀπὸ τὸν Χριστό. Ἀλλὰ καὶ θὰ κλείσουν μὲ τὰ χέρια τὸ στόμα τους, ἀφοῦ δὲν θὰ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ κατηγοροῦν ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Αὐτὸς ποὺ δικαιοῦναι εἶναι ὁ Θεός, καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τοὺς κατακρίνει;»¹²². Λέγει ἐπίσης κάποιου καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Κάθε ἀνομία θὰ φράξει τὸ στόμα της»¹²³. Θὰ σιωπήσουν λοιπὸν καὶ χωρὶς νὰ θέλουν, λέγει, ὅσοι εἶναι φοβεροὶ στὰ ἐγκλήματα, καὶ σὰ νὰ ἔχουν χτυπηθεῖ ἀπὸ κεραυνό, δηλαδή ἀπὸ τὸ θαῦμα ποὺ ἔγινε σ' ἐμᾶς, θὰ κουφαθοῦν τελείως. Γιατὶ εἶναι θαυμαστό αὐτὸ ποὺ ἀκούσθηκε σ' ἐμᾶς, μεγάλο καὶ ἀληθινὰ ὑπερφυσικὸ κατὰ κάποιον τρόπο χτύπημα, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, «ὅτι, ἐνῶ ἀκόμα ἡμῶν ἀμαρτωλοί, ὁ Χριστὸς πέθανε στὸν ὀρισμένο καιρὸ γιὰ χάρη τῶν ἀσεβῶν»¹²⁴, ὥστε ἐμεῖς ποὺ παλαιὰ εἶχαμε πέσει σὲ φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορα πταίσματα, τώρα νὰ δεχθοῦμε τὸν ἁγιασμό, καὶ «ὄχι βέβαια ἀπὸ τὰ ἔργα δικαιοσύνης ποὺ

«Οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐλέω» καὶ χάριτι, οἱ πάλαι μεμισημένοι καὶ ἀπάσης ἐλπίδος ὡς ἀπωτάτω, νῦν ἠγαπημένοι, λαμπροὶ καὶ ἀπόβλεπτοι, κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, Χριστοῦ δὲ συγκληρονόμοι.»

5 Ἀποκωφωθήσονται δὴ οὖν, φησί, μονονουχὶ καὶ ἐμβρόντητοι γεγονότες διὰ τοι τὴν ἐφ' ἡμῖν γαληνότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παραδόξου χρηστότητος τὴν ὑπερβολήν, λείξουσι χοῦν σύροντες γῆν ὡς ὄφεις, τουτέστιν οὐχ εὐρήσουσι τροφήν. Ἔθος μὲν γὰρ τοῖς ὄφεσιν, εἰ ἐν ἐνδείᾳ γένοιτο τῶν ἐδωδύμων, ἔσθ' ὅτε διαμάττειν τῇ
10 γλώττῃ τὸν χοῦν, καὶ τροφήν ἠγειῖσθαι τὸ παρα τυχόν. Ἔσεσθαι δέ, φησὶν, καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας ἐν ἴσαις ἐνδείαις. Οἱ γὰρ δὴ πάλαι τρυφᾶν εἰωθότες καὶ ἄρδην ἅπαντας καταπίνοντες τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχ εὐρήσουσιν ἔτι τὸν τοῦτο παθεῖν ἀνεχόμενον, διὰ τὸ καὶ πάντας σεσωῶσθαι παρὰ Χριστοῦ, ἦκειν τε λοιπὸν εὐσθενεί-
15 ας εἰς τοῦτο πνευματικῆς, ὡς τῶν ἀρχαίων ἐκείνων μὴ ἀνέχεσθαι δημάτων, «ἐπιδαίνειν δὲ μᾶλλον ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐχὶ μόνον δὲ λείξουσι τὴν γῆν, ἀλλὰ γὰρ καὶ συγχυθήσονται ἐν συγκλεισμῶ ἀυτῶν, τουτέστι συνεχόμενοί τε πρὸς ἀσθενείας καὶ λύπας, καὶ οἷον πολιορκούμενοι τῇ τοῦ κατα-
20 θλίβοντος δυνάμει, φημὶ δὴ Χριστοῦ, οὐκ ἐν μετρίοις ἔσσονται δείμασιν.

Εἰκὸς δὲ δὴ τι καὶ ἕτερον ἐν τούτοις ἡμῖν ὑποδηλοῦν τὸν συγκλεισμόν. Γενόμενος γὰρ καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενῆς μυρία μὲν ὅσα παραδόξως εἰργάζετο, πλείονα δὲ ἦν οἶμαί που τῶν ὀρωμένων τὰ
25 μὴ ὀρώμενα. Ἐπέταττε γὰρ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι καταβαίνειν εἰς ἄδου, καὶ κατακλείεσθαι λοιπὸν εἰς τὴν ἄδυσσον, ἵνα τῶν πικροτέρων θηρίων ἀπαλλάττοι τὴν γῆν. Εἰκόνα δὲ τοῦ πράγματος ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις τεθεάμεθα γράμμασιν· ἐπειδὴ γὰρ εἶλεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὰς τῶν ἐθνῶν χώρας, πέντε βασιλεῖς κατέκλει-
30 σεν ἐν σπηλαίῳ, ἐπεκύλισέ τε τῷ στόματι λίθον, τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας ἀνατυπῶν, ὡς ἔφην, ἐφ' ἑαυτῷ τὴν δύναμιν. Καὶ γοῦν οἱ δαίμονες «παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄδυσσον ἀπελθεῖν». Συγχυθήσεσθαι δὴ οὖν αὐτούς, φησὶν, ἐν συγκλεισμῶ ἀυτῶν, οἷον κατακλειομένους εἰς ἄδου λοιπόν, καὶ σειραῖς

κάναμε ἑμεῖς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἔλεος»¹²⁵ καὶ τὴ χάρις, οἱ παλαιὰ μισημένοι καὶ εὐρισκόμενοι πολὺ μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, τώρα ἀγαπημένοι, λαμπροὶ καὶ περιβλεπτοὶ «κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ, καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ»¹²⁶.

Καὶ θ' ἀποκουφαθοῦν λοιπὸν, λέγει, καὶ μένοντας ἀποσοβλωμένοι γιὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῆς παράδοξης χρηστότητάς του, «Θὰ γλείψουν τὸ χῶμα συρόμενοι σὰ φίδια», δηλαδή δὲν θὰ βροῦν τροφή. Γιατὶ τὰ φίδια συνηθίζουν, ἂν τοὺς λείπει ἡ τροφή, νὰ γλείφουν πολλὰς φορές μὲ τὴ γλώσσα τὸ χῶμα καὶ νὰ θεωροῦν τροφή τους ὅ,τι τοὺς λάχει. Καὶ λέγει ὅτι θὰ βρεθοῦν σὲ ἴση φτώχεια καὶ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ παλαιὰ ἦταν συνηθισμένοι στὶς τρυφές καὶ νὰ καταπίνουν μὲ τὴ μὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ βροῦν πιά αὐτὸν ποὺ θ' ἀνεχθεῖ νὰ τὸ πάθει αὐτὸ, ἐπειδὴ καὶ ὄλοι ἔχουν σωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ἔχουν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ πνευματικῆς δύναμης, ὥστε νὰ μὴ δέχονται ἐκεῖνες τὶς παλαιὰς δαγκωματιές, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «νὰ πατοῦν ἐπάνω στὴν ἀσπίδα καὶ τὸ βασιλίσκο»¹²⁶. Καὶ δὲν θὰ γλείψουν μόνο τὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ θὰ ταραχθοῦν μέσα στὸν συγκλεισμὸ τους, δηλαδή περικυκλωμένοι ἀπὸ ἀσθένειες καὶ λύπες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πολιορκούμενοι ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ τοὺς καταθλίβει, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χριστό, θὰ βρεθοῦν σὲ μεγάλους φόβους.

Φυσικὰ ὁ συγκλεισμὸς στὰ ἐδῶ λεγόμενα δηλώνει καὶ κάτι ἄλλο. Ὅταν δηλαδή ἦρθε σ' ἡμᾶς ὁ Μονογενὴς ἐπιτελοῦσε μύρια ὅσα ἀξιοθαύμαστα, καὶ περισσότερα νομίζω ἦταν ἐκεῖνα ποὺ δὲν φαίνονταν ἀπὸ ὅσα φαίνονταν. Γιατὶ πρόσταξε τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα νὰ κατεβαίνουν στὸν ἄδη καὶ νὰ κατακλείνονται στὴν ἄβυσσο¹²⁸, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει τὴ γῆ ἀπὸ τὰ πιὸ σκληρὰ θηρία. Εἰκόνα βέβαια τοῦ πράγματος εἶδαμε στὰ ἀρχαιότατα βιβλία τῆς Γραφῆς. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ κυρίευσε τὶς χώρες τῶν ἐθνῶν, ἔκλεισε πέντε βασιλεῖς μέσα σὲ σπήλαιον καὶ στὸ στόμιό του κύλισε ἓνα βράχο¹³⁰, δίνοντας μὲ τὴν ἐνέργειά του αὐτὴ τὸν τύπο τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτήρα. Καὶ πράγματι «οἱ δαίμονες τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μὴν προστάξει νὰ πέσουν στὴν ἄβυσσο»¹²⁹. Γιατὶ θὰ ταραχθοῦν, λέγει, ἀπὸ τὸν συγκλεισμὸ τους σὰ νὰ εἶναι κατακλεισμένοι μέσα στὸν ἄδη καὶ ταρταρωμένοι στὸ ἀδιάκοπο ζοφερὸ σκότος

128. Λουκᾶ 8, 27 ἔ.

129. Λουκᾶ 8, 31.

130. Ἰησ. Ναυῆ 10, 17 ἔ.

ζόφου τεταρταρωμένους, ἴν', ὡς ἔφην, τῶν πικρῶν τε καὶ ἀνημέρων θηρίων ἀπαλλάττη λοιπὸν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον.

Στίχ. 17-20. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν ἐκοπήσονται, καὶ φοβηθήσονται ἀπὸ σοῦ. Τίς Θεὸς ὡσπερ σύ, ἐξαίρων ἀνομίας
5 καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας τοῖς καταλοιποῖς τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, καὶ οὐ συνέσχεν εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστίν; Αὐτὸς ἐπιστρέψει καὶ οἰκτειρήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἀδικίας ἡμῶν καὶ ἀπορροίψει εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης πάσας τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Δώσει εἰς ἀλήθειαν τῷ
10 Ἰακώβ, ἔλεος τῷ Ἀβραάμ, καθότι ὤμοσε τοῖς πατράσιν ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν».

ΟΒ. Ἐκστασις γὰρ ἀληθῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ παντὸς ἐπέκεινα λόγου τοῦ καταθαυμάζειν εἰδότος τῆς ἐφ' ἡμῖν ἡμερότητος ἢ ὑπεροχῆ. Καὶ γοῦν ὁ θεοσπέσιος Ἀμβροσίμ τὸν τῆς ἐνανθρω-
15 πῆσεως τρόπον κατατεθηπῶς ἀνακεκράγει σαφῶς· «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, Κύριε κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην». Ἐν μορφῇ γὰρ ὑπάρχων καὶ ἐν ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Μονογενῆς, καὶ πλούσιος ὢν ὡς Θεός, ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ἴν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν, ἵνα σώσῃ τὸ
20 ἀπολωλός, ῥώσῃ τὸ ἠσθενηκός, καταδήσῃ τὸ συντετριμμένον, ζωοποιήσῃ τὸ ἐφθαρμένον, καθαρῶς τὸ ῥυτιπῶν, ἀπαλλάξῃ δίκης τὸ καταδεδικασμένον, εὐλογημένον ἀποφήνῃ τὸ ἐπάρατον, τῇ τῆς υἱοθεσίας κατακαλλύνη τμητὴ τὸ δοῦλον τῇ φύσει. Οὐκοῦν ἀκουέτω παρὰ πάντων «Τίς Θεὸς ὡσπερ σύ;». Ἀγαθὸς δηλονότι καὶ ἀμνη-
25 σίκακος, ἀνιεῖς ἐγκλήματα τοῖς καταλοιποῖς τῆς κληρονομίας αὐτοῦ· κατάλοιποι δὲ κληρονομίας αὐτοῦ νοηθεῖεν ἂν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύσαντες, τῆς ἐτέρας δηλονότι πληθύος ὠλοθρευμένης, ὅτι μὴ πεπιστεύκασιν. Ἐφῆ δέ που Χριστός «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν
30 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ». Ὑπερθρώσκει δὴ οὖν ἁμαρτίας καὶ παριπτεύει τὰ ἐγκλήματα «καὶ οὐ συνέσχεν εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ». Τὸ εἰς μαρτύριον ἀντὶ τοῦ εἰς τέλος, ἢ μέχρι παντός. Ἐκβεβλήμεθα γὰρ ἐν Ἀδάμ, ἀλλ' εἰσεδέχθημεν ἐν Χριστῷ. Καὶ κατηρά-

αὐτοῦ, ὥστε, ὅπως εἶπα, ν' ἀπαλλάξει τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὰ πικρὰ κι ἀνήμερα θηρία.

Στίχ. 17-20. «Μπροστὰ στὸν Κύριό μας θὰ μείνουν κατάπληκτοι καὶ θὰ νιώσουν φόβο ἀπὸ ἐσένα. Ποιὸς ἄλλος θεὸς εἶναι σὰν ἐσένα, ποὺ νὰ συγχωρεῖ τὶς ἀνομίες καὶ νὰ παραβλέπει τὶς ἀσέβειες ἐκείνων ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τὴν κληρονομία του, καὶ ποὺ δὲν συνεχίζει μέχρι τέλους τὴν ὀργή του, γιατί θέλει νὰ δείχνει ἔλεος; Αὐτὸς θὰ ἀλλάξει γνώμη καὶ θὰ μᾶς ἐλεήσει, θὰ καταβυθίσει τὶς ἀδικίες μας καὶ θὰ ρίξει στὰ βάθη τῆς θάλασσας ὅλες τὶς ἁμαρτίες μας. Θὰ δώσει τὴν ἀλήθειά του στὸν Ἰακώβ, τὸ ἔλεός του στὸν Ἀβραάμ, ἔτσι ὅπως ὀρκίσθηκε στοὺς πατέρες μας κατὰ τοὺς παλαιούς καιρούς».

72. Πραγματικὰ προκαλεῖ κατάπληξη τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο θαυμασμοῦ ἢ ὑπεροχῆ τῆς ἀγαθότητάς του πρὸς ἐμᾶς. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἀβδακούμ, θαυμάζοντας τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησής του, διακήρυττε μὲ σαφήνεια: «Κύριε, ἄκουσα τὸν λόγο σου καὶ φοβήθηκα: ἔβαλα στὸ νοῦ μου τὰ ἔργα σου καὶ ἔμεινα κατάπληκτος»¹³¹. Γιατὶ ὁ Μονογενής, «ἔχοντας τὴ μορφή καὶ ὄντας ἴσος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα»¹³² καὶ ἐνῶ ἦταν πλούσιος ὡς Θεός, «ἔγινε φτωχὸς γιὰ νὰ πλουτήσομε ἐμεῖς μὲ τὴν πτωχεία ἐκείνου»¹³³, γιὰ νὰ σώσει τὸ ἀπολωλὸς, νὰ δυναμώσει τὸ ἀσθενικό, νὰ ξαναπλάσει τὸ διαλυμένο, νὰ ζωοποιήσῃ τὸ νεκρωμένο, νὰ καθαρῖσει τὸ γεμᾶτο ρύπους, νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸ καδικασμένο, νὰ παρουσιάσῃ εὐλογημένο τὸ καταραμένο, καὶ νὰ ὠραιοποιήσῃ μὲ τὴν τιμὴ τῆς υἰοθεσίας ἐκεῖνο ποὺ ἦταν δοῦλο στὴ φύση. Ἄς ἀκουσθεῖ λοιπὸν ἀπὸ ὅλους «Ποιὸς θεὸς εἶναι σὰν ἐσένα». Δηλαδή ἀγαθὸς καὶ ἀμνησίκακος, ποὺ συγχωρεῖ τὰ ἐγκλήματα ἐκείνων ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τὴν κληρονομία του. Κατάλοιποι τῆς κληρονομίας του μποροῦν νὰ νοηθοῦν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ πίστεψαν, ἐνῶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἔχει ἐξολοθρευθεῖ, ἐπειδὴ δὲν πίστεψαν. Εἶπε κάπου καὶ ὁ Χριστός: «Ὅποιος πιστεύει στὸν Υἱό, δὲν κρίνεται, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ δὲν πιστεύει ἔχει ἤδη κριθεῖ, ἐπειδὴ δὲν πίστεψε στὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ»¹³⁴. Ὑπερπληθᾶ λοιπὸν τὶς ἁμαρτίες καὶ προσπερνᾶ τὰ ἐγκλήματα. «Καὶ δὲν συνέχισε τὴν ὀργή του γιὰ πάντα». Τὸ «εἰς μαρτύριον» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, «ὡς τὸ τέλος», ἢ «γιὰ πάντα». Γιατὶ ἐκδιωχθήκαμε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ γίναμε δεκτοὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ. Δεχθή-

133. Β' Κορ. 8, 9.

134. Ἰω. 3, 18.

σατο μὲν ἐν ἐκείνῳ, ἠϋλόγησε δὲ πάλιν ἐν τούτῳ· «Ὡσπερ», γάρ, φησί, «τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, οὕτω καὶ τῷ τοῦ ἐνὸς δικαιώματι οἱ πολλοὶ ζήσονται».

Κατέληξε δὴ οὖν τῆς ὀργῆς, «ὅτι θελητῆς ἐλέους ἐστίν»· ἐν και-
 5 ρῶ δὲ τῆς ἐπιστροφῆς, τουτέστι τῆς ἐνανθρωπήσεως, οἷά περ ἐν
 θαλάσῃ βαπτιεῖ τὰς ἀπάντων ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἁγίοις
 πατράσιν, Ἀβραάμ τε, φημί, καὶ Ἰακώβ ἐπηγγείλατο πολυπλασιά-
 σειν αὐτῶν τὸ σπέρμα καθάπερ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, δώσει, φη-
 σίν, αὐτοῖς τὰ ἐπηγγελμένα. Κληθήσονται γὰρ πατέρες πολλῶν
 10 ἔθνῶν, οὐκ ἐν μόνοις δηλονότι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ μετρουμέ-
 νων τῶν τέκνων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ ἐπαγγελίας. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ἐκ
 πίστεως τῆς καὶ καλουμένης ἀκροβυστίας, τοῖς ἐκ νόμου καὶ περι-
 τομῆς εἰς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν οἰονεῖπως ἀνακιονάμενοι. Γέ-
 γραπται γὰρ ὅτι, «Οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τὰ
 15 τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». ° Ὅσοι γὰρ εἰσιν «ἐκ
 πίστεως, εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ». Καὶ ὁ τῆς εὐλογίας
 τρόπος νοοῖτ' ἂν ἢ χάρις ἢ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ
 Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰῶνων. Ἀμήν

καμε κατάρρα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ πάλι μᾶς εὐλόγησε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ὅπως ἀπὸ τὸ παράπτωμα τοῦ ἑνὸς πέθαναν οἱ πολλοί, ἔτσι καὶ μὲ τὴ δικαίωση τοῦ ἑνὸς οἱ πολλοὶ θὰ ζήσουν»¹³⁵.

Σταμάτησε λοιπὸν τὴν ὀργή του, «γιατὶ ἀγαπᾷ τὴν εὐσπλαγχνία». Καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς μεταστροφῆς του, δηλαδὴ τῆς ἐνανθρώπησης, θὰ θυθίσει σὰν μέσα στὴ θάλασσα τὶς ἁμαρτίες ὅλων. Ἐπειδὴ ὁμως, λέγει, ὑποσχέθηκε στοὺς ἅγιους πατέρες, τὸν Ἀβραάμ ἐννοῶ καὶ τὸν Ἰακώβ, ὅτι θὰ πολλαπλασιάσει τοὺς ἀπογόνους τοὺς ὅπως τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, θὰ τοὺς δώσει, λέγει, ὅσα τοὺς ὑποσχέθηκε. Γιατὶ θὰ γίνουν πατέρες πολλῶν λαῶν, ὄχι δηλαδὴ μόνο ἐκείνων ποὺ μετροῦνται τέκνα ἐξ αἵματος τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐπαγγελία. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὴν πίστη, τὴν καλούμενη καὶ ἀκροβυστία, οἱ ὁποῖοι ἀναμιγνύονται κατὰ κάποιον τρόπο σὲ πνευματικὴ ἐνότητα μὲ τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὴν περιτομή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Δὲν εἶναι Ἰσραηλίτες ὅλοι ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ ὡς ἀπογόνοι του θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»¹³⁶. Γιατὶ ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὴν πίστη εὐλογοῦνται μαζὶ μὲ τὸν πιστὸ Ἀβραάμ, καὶ ὡς τρόπος τῆς εὐλογίας μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ χάρις ἢ χορηγούμενη μέσω τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ σιὸς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

135. Ρωμ. 5, 15.

136. Ρωμ. 9, 8.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		32	31	162
				31-32	286
1	2-3	140	34	6-7	28
2	23	336		Λευϊτικὸν	
8	4	430			
10	7-10	494	19	15	454
13	8	42	24	10-14	186
16	15	72		15-16	186
19	1	152	25	37	216
21	12	484	26	12	452
25	30	44		Ἀριθμοὶ	
28	12	248			
33	4	48	6	-	74
49	4	64	7	89	384
	10	340	10	33	160
	Ἔξοδος		20	6-13	160
				11	72
13	5	160		14-21	46
	21-22	160	22	13-21	512
14	-	508		Δευτερονόμιον	
15	20-21	508			
	22-25	252	1	17	58
16	4	160	6	13	114
	30	490	9	16	204
20	23	114		Ματθαῖος	
23	2	42			
	7	58	15	1-3	218
	15	116		7	218
	17-19	116		9	218
32	1	162	16	19	454
	4	28. 368. 512. 544	25	13-15	220

32	11	412	16	9	538
32	30	80	17	-	274
	Ἰησοῦς Ναυῆ		18	1	326
				9-11	150
10	17 ἔ.	17 ἔ.		19ἔ.	398
	Κριταὶ			33-35	400
			19	1-37	406
19	20 ἔ.	532		35	196.476
	Βασιλειῶν Α'		22	16-20	98
			23	29	124
6	17	354		-	96
8	5-7	474		33	274
	7	480	24	1	98
	19-20	474		10	98
	Βασιλειῶν Β'		25	1	274
				Παραλειπομένων Β'	
21	12	96			
	Βασιλειῶν Γ'		2	17-18	460
			8	1-4	36
5	15	40		6-8	36
	21 ἔ.	40	11	12-15	106
11	30-32	346	12	1-7	426
12	28	114	16	1	534
	29	114		6	534
13	2	96	26	19	22
15	17	534	28	5ἔ.	380
16	19	524		5-6	536
21	1	16	36	-	274
	28	18		4α-5β	100
23	39	108		20	126
	Βασιλειῶν Δ'			Ἔσδρας Α'	
3	5-9	52	1	3	274
	24-25	54	2	1 ἔ	126
6	25	120.272		1-5	542
	26-29	272	4	1 ἔ.	348
8	12	32	8	70	348
	28	274		81	348
				Ἔσδρας Β'	
12	18-19	18			
14	23-28	20	4	1-5	352
	25-26	272		2-3	350
15	1-5	22		Νεεμίας	
	19	150			
	29-30	104	2	1-4	350

4	1-4	352	68	10	66
	Μακκαβαίων Α'			16	224
				24	230.416
			75	8	134.314
1	23	274	79	9	168
	Ψαλμοὶ		80	4	366
			86	3	384.490
1	3	264	88	18	192
2	9	558		31-34	558
6	1	134	90	13	488
	6	278		15	566
7	9	422	91	14	373
9	13	376	99	13	428
12	4-5	472	102	8	296
14	19-20	376	103	15	262
17	7	234	104	15	92
22	5	324	106	42	564
23	10	80	111	9	220
24	18	296	113	4	418
26	9	58.436		16	420
	10	542		23	556
29	16	406		25	278
31	9	90.248.276	117	5	232
32	17	80		27	336.556
33	9	428	118	62	416
34	12	554		71	232
35	9	304.374		103	372
36	31	56.144		103	430
37	5	416	123	2-3	224
43	6-7	192		4-5	224
48	2	384	134	7	130
49	7-8	516	137	6	66
	13	516	138	7-10	242
	14	169		12	66
	14-15	516	142	2	506
51	3	42	146	10	78
57	7	104	147	4	200
	9	388	148	12	318
62	2	302.416	149	6-7	492
	7	416			
	9	512			
	11	56.410.554	1	20	226
65	12	402	5	9	260
67	19	360	12	14	154.194.246

Ἰωβ

Παροιμίες Σολομώντος			Ώση		
1	6	386	2	10	39
	11	62		14	39
	17-18	428		20	19
	24-27	502	3	4	29
	32	538	4	8	28
3	34	142		13	166. 50
5	21	116. 220	5	1	50
8	15-16	130	6	6	51
10	2	108. 146	8	9	12
	3	234. 300		14	12
	4	60	9	8-9	532
12	28	48		15	114
15	29α	144	Ἄμως		
	29β	220	2	4-5	12
17	23	452		5	12
18	3	154. 556		6	12
20	9	506		7	390
22	1	60		8	76
24	17-18	402		12	76. 82. 206
	30	92	3	6	302
27	23	372		8	26
Ἐκκλησιαστής			5	11	390
7	2	316		18	174
10	4	276. 370		21-22	160
Ἰσάμα Ἰσάμάτων			6	4-6	412
			7	9	10
1	17	212		10-15	10
2	1	326. 484		12-13	84
	16	484	8	2-3	238
4	16	282		5	390
6	2-3	484		7	228
8	7	224		11-12	336
Σοφία Σολομώντος			9	8-9	14
				11	14
3	15	112		13	430
Σοφία Σειράχ			Μιχαίας		
13	15	84	2	1-2	422
	16	84		10-11	444
	19	110. 220	3	11	60
22	6	318		9	520
40	20	262. 288. 298	4	8	502

2	27	544	17	3-4	272
	27-28	418	18	2	28
	29	392		3-4	28
3	22	296		20	28
4	4	562	19	23	136
	31	364. 438	31	1-5	196
5	1	182	33	3ξ.	196
6	21	124	36	12	240
7	16	166. 198	38	22	406
	17-18	166	39	17	196
10	21	180		1 ξ.	196
	24	134. 504		11-13	198
11	13	392		13	326
13	19	520			
14	2-3	120			
15	16	466	3	8-9	420
	17	558		16	338
16	5-6	536	4	4	234. 298
17	10	422		19	346
	15	257	5	4	112. 316
18	24	384		5	278
22	28	320		9	530
	71	320		14	562
23	1	178		39	458
	16	50. 268	6	24	118
	23-24	242	7	21	426
	29	312		25	550
27	24-25	548	8	19	346
	31	546		20	346
30	10	274	9	9	346
34	-	478	10	15	84
36	23	66		16	500
44	3 ξ.	148		20	76
46	1	126		40	84
50	2	84	11	11	370
				28	416
				30	510
3	38	202. 332	16	18	374. 550
				26	146
			21	13	66
3	26	232. 336		33-41	554
9	5-6	240		42	452
12	27	90. 154	22	35-39	214
13	19	434		37	392

Βαρούχ

Ίεζεκιήλ

23	10	470	4	34	498
	14	256	6	33	72. 122. 298. 560
	15	258		41	288
24	12	324		51	232
	35	200. 248. 268. 358	7	37	236
25	40	60	8	23	248
26	13	462		24	432
	27	344		39	252
27	25	244		45	448
	45	228	9	16	434
	51	230. 342	10	11	104
	55-56	230		14	464
28	19	490		14-16	484
	19-20	460		16	556
	Μάρκος		11	43	366
			12	24	260. 298
11	17	68		31	560
	Λουκᾶς			31-32	464
				32	260
4	18	263		35	446
6	36	514	14	6	448. 484
8	27 ἔ.	566		27	464. 466
	31	388. 566	16	7	250
10	19	70. 330. 564		33	330. 354
11	49-52	468	18	12	374
	52	256	19	12	204
12	51-53	540		25	230
16	14	228	20	22	334
19	44	456		Πράξεις	
	46	68			
23	27	230	1	4	250
	28	230	2	2-4	334
24	9	230		20	344
	12	230		33	338
	Ἰωάννης			38-39	344
			3	14	344
1	13	338		17	344
	32	338	4	19-20	210
2	17	66		32	452
3	8	130	5	26 ἔ.	450
	15-16	554		41	450
	18	568	7	38-43	164
	31	248		43	172
4	32	498	9	9	210

9	10-11	340	10	12	404
10	34	240	11	22	66
	39	250	12	3	50. 158. 434
15	28-29	372	12	6	220
17	24	384	14	22	336
20	30	50		27	336
22	1 ἐ.	450		31	336
	Ρωμαίους		15	33	74
				45	336
1	22	446		Κορινθίους Β'	
	25	332			
2	11	188	2	15	158
3	8	282	3	6	252. 432
	30	262		14	446
5	8	564		15	228. 298
	15	570	4	18	108
7	12	142	5	17	260. 464. 480
	23	64		20	84
8	6	338	6	12-13	316
	17	566		16	452
	34	564	7	10	316. 470
9	2	290	8	9	338. 568
	6	252. 420	10	5	172
	8	420. 484. 570	11	2	286
	27	256. 468		26	500
11	5	256		Γαλάτας	
	25	228. 420			
12	12	262	2	16	556
	15-17	404		20	468
13	10	146	3	10	556
14	9	104		11 ἐ.	552
	Κορινθίους Α'			16	420
				24	142. 252
2	2	468		26	72
4	12	426	4	9	82
	20	426	5	24	324. 370. 458
5	1	64		Ἐφεσίους	
	5	64			
7	31	178	1	10	482
8	11	358	2	6	250
	12	446. 538		10	440
9	9	340		14	488
10	1-5	560		15	452. 556
	11	538		21-22	354

2	22	452
3	17	370
4	7	264
	13	558
	14	56
5	5	146
	14	276
	27	550
6	12	70.464
	15	514
	17	492

Φιλιππησίους

2	6	568
	7	332
	8-11	482
3	1	106
	19	42.448
	21	250

Κολοσσαεῖς

1	13	482
3	2	106
	12	514

Θεσσαλονικεῖς Α'

4	6	432
	15	366
	16-17	250
	17	470

Τιμόθεον Α'

2	4	90
3	15	456.488
5	22	530
6	6	454
	8-9	458
	9	416
	15	130

Τιμόθεον Β'

1	10	334
---	----	-----

3	4	462
	5	566

Ἑβραίους

2	10	510
4	9	176
	10	176
	12	492
5	4	345
6	13	182
	20	250
7	19	236
9	9	236
	24	250
10	1 ἔ.	176
	20	250
11	10	376.476
12	7	276
	16	44
	22-23	562

Ἰακώβου

1	17	168
	27	60
2	20	456
4	12	58
5	17	120

Πέτρου Α'

2	2	372
	5	354.452
4	5	354

Πέτρου Β'

2	3	282
---	---	-----

Ἰωάννου Α'

1	9	316
2	13	342
4	13	370
	16	48
5	3	510
	16	148

Ἀποκάλυψις

2	23	422
	27	558

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἐαρώων 162. 508.
Ἐδὰ 400.
ἀδελτηρία 128.
Ἐδιμέλιχ 136.
ἀβουλία 158. 398.
Ἐβραάμ 42. 136. 252. 254. 420. 484.
568. 570.
ἀγαθουργία 392. 424.
ἀγαλλίασις 406.
ἀγανάκτησις 30. 64. 148.
ἀγάπη 46. 48. 60. 146. 186. 216. 220.
392. 398. 412. 468. 470. 482. 488.
504. 510. 512. 514. 554.
ἀγάπησις 168.
Ἐγγαῖος 348.
ἀγερωχία 266. 410. 502.
ἀγιασμός 76. 142. 344. 420. 452. 470.
552. 556. 564.
Ἐδὰμ 336. 338. 568.
Ἐδερ 16. 18. 28. 32. 534.
ἀδικία 28. 92. 288. 432. 450. 518. 520.
522. 524. 558. 568.
Ἐδριανός 258.
Ἐζαήλ 16. 18. 28. 30. 32. 274.
Ἐζαρίας 20. 22. 380.
Ἐζώτιοι 16. 34. 36. 38. 100. 102.
Ἐζωτος 34. 94.
ἀθλιότης 134. 322. 410. 528.
ἀθυροστομία 18. 192. 196.
Ἐγύπτιος, -οὶ 46. 56. 72. 98. 102. 124.
192. 194. 252. 254. 404. 424. 508.
542.
Ἐγυπτος 46. 70. 72. 80. 92. 94. 98. 100.
122. 124. 132. 162. 168. 190. 194.
222. 224. 244. 252. 272. 274. 368.
402. 404. 454. 508. 510. 512. 544.
556. 560.
Ἐθίοπες 252. 254. 258.
Ἐϊμάθ 20. 36. 168. 170. 192. 194. 400.
Ἐϊμάθ Ραβδὰ 168. 170. 172.
Ἐϊμάθ Σωδὰ 36.
αἵρεσις 356. 446.
αἵρετικός, -οὶ 548.
αἰσχύνη 42. 332. 546. 548. 550. 562.
αἰχμαλωσία 122. 126. 150. 180. 256.
258. 264. 358. 368. 412. 478. 544.
548.
ἀκαθαρσία 432. 444.
Ἐκκαρεῖμ 10.
Ἐκκαρώων 16. 34. 38.
ἀκροβυστία 262. 420. 484.
Ἐκύλας 164. 402.
ἀλαζονεία 62. 110. 182. 192. 380. 554.
ἀλήθεια 176. 268. 270. 354. 356. 370.
376. 448. 514. 524. 536. 554. 564.
ἀλληλοφαγία 536.
Ἐμαθί, πατήρ Ἰωνᾶ, 20.
ἐμαθία 62. 396.
ἄμαρτία 12. 20. 28. 30. 52. 58. 102. 106.
132. 146. 148. 162. 176. 186. 278.
316. 336. 338. 370. 380. 388. 390.
392. 406. 408. 416. 432. 448. 470.
488. 496. 506. 516. 518. 520. 524.
530. 550. 562. 568.
ἄμαρτωλός, -οὶ 136. 252. 282. 422. 424.
430. 564.
Ἐμασίας 20.
Ἐμασίας, ἱερεὺς Βαιθήλ, 82. 202. 204.
206. 208. 210.
Ἐμβακούμ 486. 500.
Ἐμεσίας (βασιλεὺς Ἰούδα) 22.
Ἐμμανῖται 50. 352. 354. 364.
Ἐμμών 48. 100. 170.
Ἐμορραῖοι 36. 68. 72. 76.
Ἐμώς 8. 10. 14. 80. 200. 202. 204. 206.

208. 210. 238. 266.
 Ἄμῳς, βασιλεύς, 96
 Ἄμῳς, πατήρ Ἡσαίου, 10
 Ἄνὰ 400.
 ἀνάθεμα 50.
 ἀναισθησία 504. 508. 512. 562.
 ἀνακεφαλαίωσις 480.
 Ἄνανίας 340.
 ἀνάστασις 366.
 ἀνεξικακία 30. 38. 436.
 ἀνισότης 520.
 ἀνομία 28. 346. 416. 518. 520. 522. 552.
 558. 568.
 ἀνοσιότης 48.
 ἀνοσιουργία 410.
 ἀντίδοσις 146.
 ἀντιμυσθία 146. 172.
 Ἄντιόχεια 170. 192.
 Ἄντιοχος (ὁ Ἐπιφανής) 170. 258. 274.
 ἀπανθρωπία 52. 280.
 ἀπάτη 136. 202. 342. 358. 360. 436. 446.
 490. 502. 520. 542. 548.
 ἀπείθεια 416. 486. 502.
 ἀπειλή 90.
 ἀπληστία 442.
 ἀπόγνωσις 136.
 ἀπολύτρωσις 564.
 ἀποπληξία 140. 118. 140. 508. 544.
 ἀποστασία 368. 408. 508.
 ἀπώλεια 202. 416. 458. 462.
 Ἄραψ, -δες 352. 364.
 Ἄραράτ 430.
 ἀρετή 144. 264. 370. 374. 410. 424. 430.
 560.
 Ἄρμενία 112.
 Ἄρμένιοι 430.
 Ἄρταξέρξης 350.
 ἄρτος ζωῆς 232. 288. 560.
 Ἄρφάθ 400.

Ἄρχαδ 494.
 Ἄσα 534.
 Ἄσαραδδών 350.
 ἀσέβεια 12. 26. 34. 38. 42. 48. 52. 54. 56.
 62. 86. 114. 388. 390. 406. 408. 414.
 448. 468. 512. 518. 520. 530. 554.
 ἀσέβημα 38.
 ἀσέλγεια 352.
 Ἄσκαλὼν 34. 36.
 Ἄσκαλωνῆτη, -αι 34. 38.
 Ἄσσοῦρ 350. 376. 488. 492.
 Ἄσσύριος, -οι 22. 24. 32. 34. 92. 94. 98.
 100. 102. 104. 126. 150. 190. 192.
 194. 196. 198. 200. 210. 244. 306.
 308. 310. 320. 322. 380. 382. 404.
 406. 408. 410. 444. 476. 488. 480.
 536. 542. 546.
 ἀτιμία 478.
 αὐτοαλήθεια 102.
 ἀφειδία 306.
 ἀφθαρσία 420. 564.
 ἀφιλοθεΐα 186. 368.
 ἀφιλοστοργία 46. 540.
 ἀχαριστία 172.
 Ἄχαάβ 16. 18. 52. 108. 524. 526.
 Ἄχαζ 32. 380. 382. 534. 536.

B

Βάαλ 68. 94. 320. 390. 392. 394. 418.
 Βαασά 534.
 Βαβυλώνιος, -οι 50. 78. 98. 124. 164.
 166. 198. 232. 258. 272. 274. 296.
 304. 322. 324. 326. 352. 354. 356.
 402. 438. 474. 476. 478. 502. 538.
 540. 542. 544. 548. 552.
 Βαβυλὼν 38. 100. 124. 126. 164. 166.
 172. 326. 350. 470. 472. 474. 476.
 488. 494. 502. 546.

Βαθουήλ 268.
 Βαιθήλ 8. 10. 32. 82. 84. 96. 104. 108.
 114. 134. 136. 202. 206. 210. 212.
 Βαλαάμ 510. 512.
 Βαλάκ 510. 512.
 βάπτισμα 552.
 Βαπτιστής (Ιωάννης) 370.
 Βασάν 110.
 Βασανίτις 110. 112. 556. 560.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 426.
 βδέλυγμα 26. 220.
 βδελυρία 528.
 Βεελζεβούλ 50. 158. 434. 436.
 Βεελφεγώρ 202. 418.
 Βέλτεθμος 350.
 Βενιαμίν 12. 106. 156. 166. 174. 188.
 198. 226. 350. 400. 406. 534. 536.
 538.
 Βεώρ 510.
 Βηθλεέμ 480. 482. 484.
 Βήλεμος 350.
 Βηρσαβεέ 234. 236.
 βλασφημία 186. 554.

Γ

Γαβά 532.
 Γαθαά 532. 534.
 Γάζα 34. 36.
 Γαζαῖοι 34. 36. 38.
 Γαλαάδ 28. 30. 32.
 Γαλααδίτις 48-50. 50. 556. 560. 562.
 564.
 Γαλγάλ 510. 512.
 Γάλγαλα 114. 134. 136.
 Γαλιλαία 40. 354. 380.
 Γεέντεθμος 350.
 Γέθ 16 168. 170. 172. 354. 400. 404. 408.
 410.
 Γέθχοφερ 20.

Γέραρα 136.
 Γεργεσαῖοι 70. 364.
 Γεργεσηνοὶ 16.
 Γετθαῖοι 364. 404.
 Γῆ ἐπαγγελίας 454.
 γνῶσις 202. 256. 332. 356.
 γοητεία 502.
 Γόμορρα 126. 156.
 Γώγ 194. 196. 198. 200. 212.

Δ

Δαβίδ 14. 40. 56. 58. 92. 96. 144. 168.
 192. 228. 232. 242. 248. 258. 260.
 262. 278. 314. 360. 376. 384. 402.
 416. 420. 436. 482. 516. 542. 564.
 Δαγών 418.
 Δαδάν 494.
 δαιμόνιον, -α 94. 234. 236. 354. 374.
 388. 488. 494. 506. 536.
 δαίμων, -ες 116. 388. 398. 490. 506. 566.
 Δαμασκηνοὶ 50. 166. 170. 354.
 Δαμασκός 14. 16. 20. 22. 26. 28. 30. 32.
 34. 38. 102. 104. 160. 164. 166. 170.
 172. 192. 194. 254. 340. 380. 522.
 534. 538.
 Δάν 234. 236.
 δειλία 46.
 διάβολος 264.
 δικαιοσύνη 28. 108. 138. 140. 142. 144.
 146. 150. 158. 182. 190. 192. 220.
 240. 282. 392. 416. 448. 450. 460.
 466. 468. 510. 514. 518. 528. 544.
 550. 566.
 διχόνοια 534.
 δόξα θεία - Θεοῦ 38. 116. 148. 384.
 408. 412. 482. 510.
 δοξολογία 158.
 δουλεία 38. 56. 72. 80. 100. 168. 242.
 360. 508. 546. 560.

δουλεία νοσητή 560.
 δυναστεία 78. 442.
 δυσβουλία 76. 530. 538.
 δυσθυμία 60.
 δύσκλεια 448.
 δυσμένεια 42.
 δυσσέβεια 30. 54. 56. 134. 166. 342. 398.
 534. 538. 554.
 δυστροπία 224. 440. 464. 490. 496.
 δυσφημία 434. 512.
 δωροδοκία 452. 528.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 34. 94. 176.
 Ἑδῶμ 44. 46. 52.
 Ἑζεκίας 94. 380. 382. 398. 478. 534.
 εἰδωλολατρία 202. 204. 226. 432. 460.
 504. 532.
 εἰδωλον 18. 68. 106. 118. 128. 156. 226.
 394. 396. 408. 434. 542. 546. 548.
 εἰρήνη 374. 424. 430. 442. 444. 452. 464.
 466. 486. 514. 530. 536. 540. 556.
 εἰκαιοβουλία 536.
 εἰρωνεία 396.
 ἔλεος 28.
 ἔλευθερία 38. 528. 542.
 Ἑλιακίμ 98.
 Ἑλισσαιέ 30. 208.
 Ἑλισαῖος 52.
 Ἑλαμίται 16.
 Ἑλλην, -ες 38. 40. 172. 262. 354. 356.
 358. 396. 458. 548.
 ἔλπις 108. 284. 344. 410. 418. 420. 426.
 428. 566. 468. 486. 542. 548. 552.
 556. 566.
 ἔμβροντησία 450.
 Ἑμμανουήλ 130. 202. 228. 230. 284.
 326. 438. 456. 554. 556.
 Ἑναχειμ 400. 404. 408. 534.

ἐνανθρώπησις 568. 570.
 ἔξομολόγησις 376.
 ἑπαγγελία 254. 486. 518. 570.
 ἐπήρεια διαβολικὴ 224.
 ἐπιβουλή 350. 500. 510. 548.
 ἐπίγνωσις 134. 490.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 90. 514.
 ἐπίγνωσις περιτομῆς 562.
 ἐπιείκεια 8. 228. 292. 314. 538.
 ἐπιθυμία 370. 414. 458.
 Ἐπιφάνεια (Ἀντιόχεια) 192.
 Ἐσδρας 348. 350.
 Εὐαῖοι 36. 70.
 εὐγλωττία 168. 526.
 εὐημερία 38. 96. 112. 176. 400. 404. 410.
 444. 486. 508.
 εὐθυμία 48. 396. 404. 472. 486.
 εὐκαρπία 264. 288. 298. 328. 522. 526.
 532.
 εὐκλεια 158. 180. 402. 406. 420.
 εὐλογία 314.
 εὐμένεια 396.
 εὐπάθεια 14. 396. 424. 538.
 εὐπείθεια 70. 496.
 εὐποιΐα 392.
 εὐσέβεια 74. 94. 134. 142. 146-148. 162.
 172. 186. 204. 254. 264. 282. 358.
 406. 426. 454. 490. 496.
 εὐτολμία 448.
 εὐφημία 60. 190.
 Ἐφραθᾶ 480. 482.
 Εὐφράτης 98.
 εὐφροσύνη 72. 236. 262. 278. 296. 298.
 466. 526.
 Ἐφραῖμ 8. 80. 126. 138. 150. 166.
 174. 180. 186. 188. 198. 216. 226.
 346. 390. 410. 434. 436. 478. 480.
 522.

Ζ

Ζαμβρι 520.
 524. 526. Ζαχαρίας, προφήτης, 322.
 348.
 Ζεχώρα 100.
 Ζοροβάβελ 350.
 Ζωή αιώνιος 554.
 Ζωή (Χριστός) 232.

Η

ήδονή 64. 66. 112. 324. 558.
 Ἡλὰ 274.
 Ἡλίας Θεοσίτης 26. 120.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 550.
 Ἡλιοῦ 208.
 Ἡμάθ 36.
 ἡμερότης 14. 48. 56. 130. 140. 214. 258.
 344. 422. 466. 470. 546.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 10. 30. 44. 60. 72.
 82. 102. 122. 226. 230. 234. 266. 342.
 384. 392. 394. 398. 438. 442. 492.
 506. 528.
 Ἡσαῦ 34. 40. 42. 44. 48.

Θ

Θεγλαφασαάρ 34. 104. 380. 536.
 Θεδμόρ 36.
 Θεκουέ 8.
 θέλημα (Θεοῦ) 498. 514.
 θέλημα σαρκός 286. 338.
 Θεοδοτίων 164.
 θλίψις 160. 194. 226. 232. 354. 436. 502.
 516.
 Θεβέλ 196.
 θυμηδία 328. 402.
 θυμὸς 38. 96. 134. 182. 190. 242. 266.
 402. 440. 502. 504.

Θυσία 156. 158. 162. 514. 516.

Ι

Ἰακώβ 14. 40. 48. 104. 180. 182. 184.
 194. 198. 206. 222. 224. 226. 228.
 246. 254. 258. 388. 390. 422. 434.
 436. 440. 448. 450. 456. 492. 496.
 498. 568. 570.
 Ἰάκωβος 230.
 Ἰδουμαία 34. 36. 38. 48. 52. 374.
 Ἰδουμαῖοι 16. 38. 40. 42. 44. 100. 170.
 354. 364. 400.
 Ἰεβουσαῖοι 36. 70. 354.
 Ἰεζάβελ 524.
 Ἰεζεκιήλ 28. 136. 196. 238. 272. 326.
 336.
 Ἰερεμίας 60. 120. 124. 126. 148. 154.
 166. 182. 198. 256. 364. 418. 438.
 478. 546. 558.
 Ἰεροβοάμ 10. 14. 16. 18. 20. 22. 32. 62.
 96. 106. 114. 200. 202. 204. 206. 380.
 524.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 8. 10. 12.
 14. 16. 18. 20. 22. 24. 26. 32. 36. 54.
 60. 68. 94. 96. 98. 100. 106. 120. 126.
 156. 166. 174. 182. 188. 198. 226.
 230. 250. 274. 322. 324. 344. 346.
 348. 350. 352. 354. 362. 368. 370.
 376. 380. 386. 390. 392. 396. 398.
 400. 404. 406. 408. 412. 424. 438.
 450. 452. 454. 456. 460. 462. 470.
 476. 478. 494. 522. 534. 542. 552.
 562.
 Ἰερουργία 22. 508.
 Ἰερωσύνη 430. 456.
 Ἰεσσαί 482.
 Ἰεχελία, μήτηρ Ἀζαρία, 22.
 Ἰεχονίας 478.
 Ἰησοῦς (ἀρχιερεὺς) 352.

Ἰησοῦς (Ναυῆ) 472. 518. 566.

Ἰορδάνης 274.

Ἰουδαία 20. 26. 30. 34. 40. 98. 120. 126.
194. 198. 204. 236. 250. 258. 274.
322. 348. 350. 362. 376. 398. 400.
402. 476. 478. 482. 546.

Ἰουδαῖος 8. 12. 14. 26. 28. 30. 32. 50.
60. 64. 66. 94. 96. 100. 134. 156. 158.
162. 176. 192. 204. 228. 230. 232.
236. 244. 256. 258. 262. 272. 284.
292. 298. 300. 302. 324. 334. 342.
344. 354. 364. 380. 382. 388. 392.
394. 396. 400. 410. 412. 420. 430.
432. 438. 444. 446. 450. 456. 460.
486. 504. 518. 528. 544. 546. 554.
562.

Ἰουδαϊσμός 460.

Ἰούδας, γενάρχη, 8. 10. 12. 14. 16. 20.
22. 26. 34. 36. 38. 40. 52. 54. 68. 80.
84. 96. 104. 106. 124. 126. 156. 166.
174. 188. 198. 204. 206. 208. 226.
302. 340. 346. 350. 352. 354. 356.
358. 360. 372. 376. 380. 382. 388.
392. 396. 398. 400. 406. 408. 424.
426. 482. 522. 534. 536. 538. 562.

Ἰσαὰκ 484.

Ἰσραήλ 10. 12. 14. 16. 18. 20. 26. 28. 30.
32. 36. 38. 40. 42. 46. 50. 52. 54. 56.
58. 68. 70. 72. 74. 78. 80. 82. 96. 98.
102. 104. 106. 114. 116. 118. 120.
122. 124. 128. 130. 132. 134. 136.
138. 150. 160. 162. 168. 172. 186.
188. 190. 192. 194. 196. 200. 202.
204. 206. 208. 210. 212. 216. 228.
234. 252. 256. 262. 266. 268. 272.
274. 286. 288. 304. 308. 320. 326.
332. 336. 346. 348. 352. 354. 356.
358. 362. 366. 368. 378. 388. 390.
396. 400. 404. 406. 408. 410. 412.
418. 420. 422. 434. 436. 438. 440.

448. 450. 454. 456. 468. 472. 478.
480. 482. 484. 486. 496. 504. 506.
510. 512. 516. 518. 522. 524. 526.
534. 536. 538. 542. 544. 546. 548.
570.

Ἰσραηλίτης 290.

Ἰταβύριον (ὄρος) 506.

Ἰωάθαμ 380. 534. 536.

Ἰωακείμ 98. 100.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 48. 148. 338.
342. 370. 420. 510.

Ἰωάννης (Βαπτιστής) 248. 370.

Ἰωᾶς 14. 16. 18. 20. 202. 380.

Ἰωάχας 98.

Ἰωῆ 226.

Ἰωήλ 266. 268. 366.

Ἰωνᾶς 20.

Ἰωραμ 16. 52.

Ἰωσαφάτ 346. 350. 354. 356. 360. 362.
364.

Ἰωσήφ 136. 138. 150. 176. 178.

Ἰωσίας 96. 98. 124. 274.

K

Κάδη 46.

Καῖν 448.

Καῖσαρ 204.

κακανδρία 18.

κακία 90. 136. 314.

κακοσμία 184.

Καμβύσης 274. 374.

Καππαδόκες 254.

Καππαδοκία 252. 254.

Κάρμηλος 24. 26. 240. 242. 556.

καταδυναστεία 60. 100.

κίνδυνος 500.

κληρονομία 26.

Κορίνθιοι 64. 172. 316.

Κυρηναῖοι 32. 254.

Κυρήνη 32. 254.
Κῦρος 126. 374. 542. 546.

Λ

Λάβαν 40.48.
Λάζαρος 366. 368.
λατρεία γλωπτῶν 410.
λατρεία ἄστρον 162.
λατρεία πνευματικῆ 516. 564.
Λάχις 226. 380. 406. 408. 410. 476.
λέπρα 22.
Λευὶ 106. 456.
Λευῖται 106.
Λίβανος 36. 272. 284.
λύπη 470.
Λυσίππων (Χαλάννη) 170.
λύτρωσις 14. 352. 486.
Λῶτ 42.

Μ

Μακεδονία 340.
Μακκαβαῖοι 274.
Μαλαχίας 348.
Μαναεὶμ 380.
Μανασσῆς 94. 96. 138.
μανία 532.
μάννα 560.
μαντεία 444.
Μαρρά 252.
Μαρία ἡ Ἰακώβου 230.
Μαρία Μαγδαληνῆ 230.
Μαριὰμ (ἄδελφὴ Μωυσέως) 508. 510.
ματαιότης 410. 520.
μέθεξις 144.
μέθη 352.
Μελωδὸς (Δαβὶδ)
μετάγνωσις 78. 86. 138. 294. 304. 314.
422. 504. 552.

μετάνοια 316. 420. 470.
Μῆδοι 94. 274. 388. 522. 546.
μηλοσφαγία 516.
μιαφονία 450. 468.
Μιθριδάτης 350.
μισαδελφία 46-48.
μίσος 52.
Μιχαίας 266. 380. 382. 438. 534.
Μολόχ (Μολχόμ) 160. 162. 166.
Μοσόχ 196.
μοσχοποιία 164.
μυστήριον 122. 202. 252. 390. 430. 446.
460. 462. 484. 568.
Μωάβ 52. 54. 510. 512.
Μωαβίτης 16. 36. 42. 54. 100. 164. 354.
364. 400. 510.
Μωρασθεὶ 382.
Μωσῆς-Μωυσῆς 28. 44. 64. 94. 96. 114.
116. 140. 142. 156. 158. 162. 164.
176. 220. 228. 252. 286. 298. 348.
366. 384. 412. 446. 454. 462. 472.
486. 490. 508. 546.

Ν

Ναβὰτ 10. 18. 20. 202. 524.
Ναβουχοδονόσορ 50. 98. 100. 126. 274.
364. 478.
Ναζιραῖοι 74.
Νεβρώδ 488. 494.
νεομηνία 366.
Νεφθαλεὶμ 380.
Νηρίας 100
νηστεία 156. 294. 422.
νήψις 178.
νόμος 570.
νουθεσία 428. 556.

Ο

Ὀδολάμ 408. 410.

ὀδύνη 224. 226. 230. 402. 404.
 Ὄζιας 14. 20. 22.. 24. 32. 104.
 οἰκειότης 48.
 οἰκονομία σαρκὸς 332.
 Ὄδαν (προφήτις) 96.
 ὀλοκάρπωσις 162.
 ὀλοκαύτωμα 156. 512. 514. 516.
 ὁμοφυχία 40. 452.
 ὄνειδισμὸς 226. 322. 422.
 ὄνειδος 524.
 ὄργη (θεία) 14. 18. 24. 30. 42. 50. 58.
 66. 78. 86. 88. 90.98. 106. 122. 128.
 134. 138. 150. 160. 182. 190. 232.
 242. 244. 256. 266. 270. 276. 284.
 294. 310, 314. 320. 322. 348. 386.
 392. 404. 416. 426. 436. 444. 450.
 472. 480. 528. 538. 540. 544. 548.
 550. 568.
 ὀσιότης 142. 232. 420.
 Οὐεσπεσιανὸς 440.
 Ὄχοζίας 16.

Π

πάθημα σαρκικὸν 458.
 πάθος σωτήριον 438.
 παιδεία 90.
 Παλαιστίνη 34. 170. 400.
 Παλαιστινοὶ 30. 136. 170. 254. 380.
 πανωλεθρία 290.
 παράκλησις 236.
 Παράκλητος 250.
 παρανομία 180.
 παρθενία 132.
 Παρθένος 482.
 παροΐνια 134. 388.
 παρησία 146. 458. 530.
 Πάσχα Ἰουδαϊκὸν 96.
 Παῦλος 44. 64. 66. 82. 84. 104. 106. 142.
 146. 172. 176. 228. 250. 252. 262.

276. 286. 288. 298. 316. 334. 336.
 340. 346. 366. 420. 426. 440. 446.
 458. 464. 468. 470. 482. 492. 500.
 514. 556.
 πειρασμὸς 458. 498.
 περιτομή 338. 452. 458. 460. 556. 562.
 570.
 περιχαρεία 372.
 Πέρσαι 8. 94. 112. 350. 352. 388. 522.
 546.
 Πέτρος 338. 344. 452.
 Πιλᾶτος 204. 244.
 πίστις 72. 82. 134. 182. 220. 262. 338.
 340. 344. 416. 420. 432. 450. 452.
 456. 464. 470. 548. 552. 556. 558.
 570.
 πλάνη 56. 360. 398. 484. 496. 498. 538.
 πλάνησις 426. 434. 462.
 πλεονεξία 56. 72. 144. 146. 224. 264.
 414. 442. 462. 464. 506. 510. 518.
 530.
 πλημμέλεια 136. 458.
 πλημμέλημα 48. 64. 68. 114. 134. 198.
 228. 436. 440. 462. 530. 532. 538.
 πολυγλωσσία 334.
 πονηρία 70. 148. 442.
 πορνεία 64. 372. 396.
 προσευχή 66. 120. 166. 198. 282.
 προφητεία 8. 10. 14. 154.
 πρωτοτόκια 40. 44.
 πρωτότοκος 562.

Ρ

Ῥασσῶν 32. 34. 104. 380. 534. 538.
 Ραβδὰ 168. 170.
 Ῥαβδὰθ 50.
 Ῥάθιμος 350.
 ῤαθυμία 56. 232. 428. 540.
 Ῥαιφάν 160. 162. 164.

Ῥαμὰ 100. 534.
 Ῥαψάκης 196. 198. 226. 380. 400. 406.
 476.
 Ῥεγμὰ 494.
 Ῥεμμᾶν, ὄρος, 110. 112. 114.
 Ῥοβοὰμ 272. 346. 410. 426.
 Ῥομέλιος 104. 380. 534. 536.
 Ῥουβείμ 64.
 Ρωμαῖος, -οι 228. 230. 240. 274. 290.
 308. 344. 388. 466. 504.
 Ῥῶς 196.

Σ

Σαβὰ 494.
 σαββατισμὸς 176. 490.
 Σαβέλλιος 350.
 Σαλμανασάρ 150. 274.
 Σαλομών 34. 36. 38. 40.
 Σαμαίας, προφήτης, 424. 426.
 Σαμάρεια 14. 16. 18. 20. 52. 58. 94. 98.
 100. 102. 104. 106. 108. 110. 112.
 120. 146. 148. 156. 166. 172. 174.
 176. 178. 180. 194. 198. 206. 208.
 212. 222. 224. 226. 234. 246. 274.
 350. 380. 386. 390. 392. 394. 398.
 400. 408. 410. 414. 434. 438. 476.
 478. 480. 496. 534. 536. 538. 540.
 Σαμαρείται 106. 224. 244. 380. 394.
 478. 522. 534.
 Σαμουήλ 472. 474. 480.
 Σαναβαλάτ 352.
 Σαούλ 340. 346. 480.
 Σατανᾶς 202. 324. 326. 330. 352. 376.
 448. 462. 476. 476. 482. 488. 492.
 500.
 Σεδεκίας 148.
 Σεναάν 402.
 Σενάν 404.
 Σενναάρ 402. 404. 394.

Σενναχηρείμ 196. 212. 222. 226. 398.
 400. 404. 406. 408. 476. 478.
 Σεπφαρουεὶμ 400.
 Σιδῶν 40. 354.
 Σινᾶ 164.
 Σιών 24. 166. 168. 172. 174. 304. 322.
 326. 328. 344. 362. 366. 368. 376.
 384. 392. 394. 406. 408. 450. 452.
 454. 456. 460. 462. 470. 472. 474.
 476. 478. 488. 494. 502. 528. 542.
 544. 548. 552.
 σκαιότης 46. 48. 410. 414.
 σκληροκαρδία 164. 562.
 Σκύθης 338.
 Σόδομα 84. 126. 128. 152. 156.
 Σοδομίται 526.
 Σολομών 272. 316. 460.
 Σουσακείμ 272.
 σταυρὸς 252. 412. 452. 482. 490. 554.
 Στέφανος 162. 164. 166. 172.
 συκοφαντία 204.
 σύμπνοια 540. 542.
 συμφορὰ 24. 132. 138. 154. 174. 178.
 182. 186. 194. 222. 224. 238. 244.
 270. 300. 312. 344. 356. 358. 360.
 388. 390. 398. 402. 404. 412. 416.
 444. 446. 448. 450. 472. 524. 536.
 Συρία 14. 16. 18. 28. 32. 104. 380. 534.
 Σύροι 30. 32. 100. 102. 194. 254.
 Σχοῖνοι 512.
 σωτηρία 86. 236. 350. 384. 432. 496.
 500. 510. 524. 542. 550. 562.

Τ

ταλαιπωρία 14. 18. 92. 138. 140. 142.
 296. 354. 418.
 ταπείνωσις 60. 250. 296.
 Τίτος, Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, 440.
 τιμωρία 88. 414.

τρυφή 68. 108. 110. 176. 178. 304. 328.
352. 396. 402. 424. 428. 496. 498.
τύρβη 558.
Τύριος, -οι 38. 40. 42. 100. 354. 356.
358.
Τύρος 38. 40. 102. 354. 552. 554.

Υ

υίοθεσία 564. 568.
ύπακοή 172. 232.
ύπερηφανία 140-142. 222.
ύπεροψία 20. 182. 192. 222. 228. 520.
ύπομονή 470.

Φ

Φακεέ 32. 534. 536.
Φαραώ 100. 560.
Φαραώ Νεχαώ 98. 100. 274.
Φαρισαῖος 210. 214. 228. 256. 258. 290.
430. 434. 436. 442. 444.
φαρμακεία 504.
φauλότης 48. 66. 90. 94. 142. 144. 146.
148. 164. 216. 254. 414. 416. 422.
424. 428. 528. 546.
φenaκισμός 444. 540.
Φερεζαῖος, -οι 36. 70.
φθόνος 204.
φθορά 250. 432. 444.
φιλαλληλία 48. 514.
φιλανθρωπία 72. 120. 130. 140. 148.
φιληδονία κοσμική 278. 496. 510. 550.
Φιλιστειμ 34. 136. 170. 354. 380. 400.
φιλοθεία 228.
φιλοκέρδεια 124. 220. 520.
φιλομαθία 282.

φιλονεικία 536.
φιλοπαδεία 412.
φιλοσαρκία 178. 278. 458.
φιλοστοργία 40. 540.
φιλοχρηματία 146.
Φουλά 150. 380.
Φρέαρ ὄρκου 136.
φρενοβλάβεια 18. 254. 256. 288.
φροντίς 468.

Χ

Χαλάνη 170. 494.
Χαλδαῖοι 100
Χαμώς 390. 418.
χαρά 298.
Χαρράν 28. 32.
χάρισμα 302.
Χειράμ 36. 40.
Χετταῖοι 36.
Χοῦς 494.
χρησιότης 566.

Ψ

ψευδοδοξία 370. 434.
ψευδοέπεια 444.
ψευδομαντεία 502. 504. 532.
ψευδομάντης 436.
ψευδοπροφήτης 436. 454.
ψεῦδος 434. 444.

Ω

ὠμότης 30.
ᾠων (ἢ Βαιθήλ) 32.
ᾠσηέ 266. 380. 394. 532.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8-571
Α'. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΜΩΣ	8-265
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ (ΚΕΦ. 1, 1 - ΚΕΦ. 2, 16).	8-80
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ (ΚΕΦ. 3, 1 - ΚΕΦ. 5, 13).	80-148
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ (ΚΕΦ. 5, 14 - ΚΕΦ. 8, 3).	148-214
ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ (ΚΕΦ. 8, 4 - ΚΕΦ. 9, 15).	214-264
Β'. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΩΗΛ	266-377
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	266-268
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ (ΚΕΦ. 1, 1 - ΚΕΦ. 2, 17).	268-321
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ (ΚΕΦ. 2, 18 - ΚΕΦ. 3, 21).	322-377
Γ'. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΩΗΛ	378-570
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	378-380
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' (1, 1-16).	380-414
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' (2, 1-13).	414-440
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (3, 1-12).	440-456
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' (4, 1-14).	456-480
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' (5, 1-14).	480-504
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' (6, 1-16).	504-526
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' (7, 1-20).	526-571
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	573-590
1. Εύρετήριο χωρίων της Γραφής	573-581
2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων	582-591